DİJİTAL KÜTÜPHANE KANALI

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

https://rantey.org

Yedek ve Duyuru Kanallarımız
Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

• Telegram: https://t.me/birkitapbir

• WhatsApp Kanalımız : https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4IvMoc0Y

ŞABAN ERİK

ZOR GÜNLER

ZOR GÜNLER

ŞABAN ERİK

YALÇIN YAYINLARI

GENEL DİZİ - 108

ROMAN/ÖYKÜ DİZİSİ - 37

1. Basım - Şubat 1992

ZOR GÜNLER (Roman) / Şaban Erik/ Dizgi: Lider Dizgi / Baskı: Er- Tu Matbaası / **YALÇIN YAYINLARI** Klod Farer Caddesi No: 24 / 3-4-5 Çemberlitaş İstanbul, Telefon: 516 50 49

ŞABAN ERİK

ZOR GÜNLER

YALÇIN YAYINLARI

ZOR GÜNLER

ŞABAN ERİK

BİRİNCİ BÖLÜM

1

İz-İş Sendikası toplantı salonu işçilerle doluydu. Sendika Başkanı Beşir Serpınar, "Arkadaşlar," diye söze başladı, canlı bakışlarla karşısındakileri gözden geçirerek, "bugün, şimdiye kadar yaptıklarımıza kıyasen, daha üst düzeyde bir seminere başlıyoruz." Pencereden süzülen güneş ışığı yüzüne vurunca sağ yanağındaki şark çıbanı izi parladı. Orta boylu, genç, buğday benizli, dolgun yapılı bir adamdı bu. Sade bir görünüşü vardı. Hareketleri doğaldı. Kelimeler ağzından rahatlıkla dökülüyordu. Gür saçları ve pos bıyıkları erken ağarmaya başlamıştı. "Lütfen, ele alınacak konuları iyi kavramaya bakalım. Böylece bilgilerimizi, görüşlerimizi, anlayışlarımızı geliştirmeye çalışalım. Bilmek, görmek, anlamak insanı güçlü kılar. Güçlü olmak çok önemlidir. Bu, iş görme, hareket etme, bir şeyleri değiştirme, sırasında yeri göğü sarsma, dağları yerinden oynatma ve de söz geçirme yeteneği demektir. Şunu kafalarımıza yerleştirelim, hayatta kendi ağırlığımızı hissettirdiğimiz ölçüde sözümüz geçecektir. Hiç ötesi yok, kaderimiz tamamiyle buna bağlıdır. İşçiler olarak, taleplerimizi etkin bir şekilde ileri sürmek zorundayız. Çabalarımızı verimli kılmanın, beklentilerimizi gerçekleştirmenin yolu budur. Zira sadece lafa dayalı istekler sökmez. Onun için aklımızı ve yüreğimizi de ortaya koymamız gerekir. Malum ya, 'hak verilmez, alınır' derler. Şu halde bu ruha erişmemiz icap eder. O nedenle hayatı anlamaya çalışacağız: Dünya nasıl dönüyor, üzerinde hangi oyunlar oynanıyor, bu oyunlardan kimler kazanıyor, kimler kaybediyor, gözümüzü dört açıp bakacağız. Öğrendik artık, dünya, öküzün boynuzları üzerinde durmuyor, boşlukta dönüyor. Ama dünyadaki sorunlar boşlukta dönmüyor, bazı gerçeklere dayanıyor. Bu gerçekleri de bir bir öğreneceğiz. İşçi sınıfı nedir, burjuva sınıfı nedir?. Artı değer nedir, sermaye birikimi nedir?. Politika nedir, partilerüstü sendikacılık nedir?. Sendikal mücadele ne ifade eder, politik mücadele ne değer taşır?.. Bütün bunları hep bileceğiz. Ancak öyle boşuboşuna bilgiçlik taslamak, ortalığa hava atmak için değil, toplumsal sorunlarda özlemini çektiğimiz köklü çözümlere ulaşmak, gönenç içinde yaşayan bir Türkiye yaratmak için bileceğiz. "

Sözlerinin etkisini tartmak için bir an durakladı. İşçiler dikkat kesilmişlerdi. Kimseden çıt çıkmıyordu. Yalnız ön tarafta bir sandalye gıcırda-

dı. Federasyon Başkanı Hamit Kasapoğlu huzursuz huzursuz kıpırdanıyordu yerinde. Kırkını aşmış, kumral, tıknaz, ablak suratlı, fırça bıyıklı biriydi bu. Üstü başı gayet şıktı. Kestanerengi saçları özenle taranmıştı. Gıcırdayan sandalyeden kıçı taşıyordu. Konuşma devam etti:

"Bugün olmayacak şeyler yapıyoruz. Örneğin, sosyalist harekete karşı çıkıyoruz. Bizim için bundan daha ters bir tutum olamaz. Sosyalizm nedir? İşçileri yüceltme davasıdır. Buna karşı çıkılır mı hiç? Ancak çoğumuz ne yaptığımızın farkında değiliz. Çünkü bilinçsiz kalmışız. Üstelik, bize ışık tutacağı yerde, boyuna ufkumuzu karartan bir sendikacılığın ağına düşmüşüz. Boş avuntularla aklımızı çelen, iblisçe yalanlarla zihnimizi bulandıran, alayımızı yanlış yollara sürükleyen, uğursuz bir sendikacılığın.. "

Kasapoğlu, alnını kırıştırarak, bulanık bakışlarla Beşir'i süzüyordu. Kızarıp bozarıyordu onu dinledikçe. Bazen kibirli şişinmelerle ağzını, burnunu eğip büküyordu söylenenlere. Ama ona aldıran yoktu. Bir ara, göğsü öfkeyle körüklenerek, yanında oturan Sendika Sekreteri Veli Ayvaz'ın kulağına bir şeyler fısıldadı. Sekreter hiç renk vermedi. Sadece boynunu büktü anlamsızca. Beşir konuşmasını sürdürüyordu:

"Arkadaşlar, bu kör cehaletten sıyrılacağız artık. İnsanoğlu bilginin kudretiyle yücelir. Görüyoruz işte, hayatta olup bitenler hep bizim belimizi büküyor. Elbette bunun bir takım belli nedenleri vardır. Sonuçlar kendilerini yaratan sebeplere bağlıdır. Buna 'sebep-sonuç ilişkisi' deniliyor. Toplumsal hayattaki bozuklukları gidermek için o durumları yaratan nedenleri ele almak gerekir. İşçiler, kendilerini ezen durumları yaratan nedenleri ortadan kaldırmadan iyi gün yüzü göremezler..."

"Anlat Başkan, anlat," diye gürledi zayıf yapılı, kırmızı burunlu, ama son derece sevimli görünüşlü biri. "Allahını seversen anlat!"

Tanıyanların neşe kaynağı Elektrikçi Ali Usta'ydı bu. Beşir ona döndü:

"Semineri daha sakin yürütmemiz gerekir..."

Elektrikçi Ali ince uzun yapısıyla ayağa kalktı. Saçı, sakalı uzamıştı. Genç yaşına karşın hayli çökmüştü.

"Kusura bakmayın Başkan, sendikalarda o kadar az doğru laf ediliyor ki kendimi tutamadım."

"Ne olursa olsun, yine de olgunluk gösterelim. Ayrıca, benim sözlerim bitti." Masanın üstünde duran listeyi eline aldı, "Şimdi programdaki ilk konuyu Yönetim Kurulu üyelerimizden Ahmet Arda arkadaşımız anla-

tacak bize. Sözü ona bırakıyorum."

Şöyle böyle otuz iki - otuz üç yaşlarında, esmer, çelimsiz bir adam çıktı ortaya. Seyrelmeye başlayan siyah saçları alnına dökülmüştü.

Gri gömleğinin yakası göğsüne kadar açıktı. Biçimli kaşları gözlerinin üstüne düşmüştü.

"Arkadaşlar," diye söze girdi, "işçiler olarak biz neyin peşindeyiz? İnsanca yaşama haklarının. Şu halde ona göre bir çaba sarfetmek durumundayız. Amaçlarımıza denk düşen bir çaba... İnanç ve özlemlerimizden kaynaklanan, zorlu bir çaba... Hiç tavsamayan, kararlı bir çaba... Hemen belirteyim ki, insanca yaşamak için her şeyden önce insanca duyup düşünmek gerekir. Sonra da belli bir bilinç seviyesine erişmek gerekir. Ve de bunun yanısıra cesaret sahibi olmak gerekir. Mücadele ruhu taşımak gerekir... Dünyadan bihaber, ödlek, mücadele azminden yoksun kimseler bu işte yaya kalırlar. Zira böyle bir mücadele, aslında, bizi insanca yaşama haklarından mahrum eden bir düzenle, yalana, dolana, talana dayalı bir kapitalist sistemle, mücadele demektir..."

İşçilerden biri elini kaldırdı. Ahmet konuşmasını kesti.

"Buyurun."

"Partilerüstü sendikacılığı izler, politika dışı kalırsak, bu dediğinizi nasıl yaparız?"

"Çok yerinde bir soru, sırası geldiğinde bunu ayrıca görüşeceğiz. Yalnız şimdilik şu kadarını söyleyeyim: Partilerüstü sendikacılık, egemen güçlerin dümen sularında gitmeye yönelik, gayet yanlış bir uygulamadır. Sorumluluk duygusu taşıyan, doğru dürüst iş yapmaya niyetli sendikacılar böyle bir uygulamaya katılamazlar..."

"Bizi bir yere götürmeyen bu kapitalist düzeni değiştirebilecek miyiz?" diye sordu diğer bir işçi, sesi titreyerek.

Ahmet ona döndü:

"Elbette. Yeter ki o adamlar olup üzerimize düşen görevin hakkını verelim..." Bir an durup dalgınlaşır gibi oldu. "Kitaplar kapitalist düzenin değişeceğini yazıyor. Gerçekten de değişecek. Nitekim yeryüzünde şimdiye kadar meydana gelen gelişmeler bunun böyle olacağını gösteriyor bize. Gerçekte her şey değişmeye mahkumdur. Hiç bir şey olduğu gibi kalmaz. Hayat değişme ve hareket demektir. Toplumlar kendi içlerinden doğan kuvvetlerin itişleriyle daha ileri yapılara geçerler. Buna 'toplumsal ilerleme' diyoruz. Kapitalizm, toplumsal ilerleme süreci içinde ortaya çıktı. Evvelce yoktu. Bugün var. Yarın yine yok olacaktır. Bugünkü varlığı,

kıyamete kadar var olma hakkını vermez ona. Zamanla, kendinden önceki düzenler misali, yer yer ortadan silinecektir. Bu kesindir. Burada söylenmesi gereken bir şey var: kapitalizmin vaktiyle ortaya çıkması iyi oldu. Çünkü kendinden daha geri bir düzen olan feodalitenin yerini aldı. Ama bir şey daha var: artık ortadan silinmesi de iyi olacak. Çünkü kendinden daha ileri bir düzen olan sosyalizme yerini bırakacak. Kapitalizmden sosyalizme geçme işini başarmak görevi en başta işçilerin omuzlarına biniyor. Bu görevi bize hayat yüklüyor. Nedeni gayet açık: Haksızlıklardan, adaletsizliklerden, eşitsizliklerden ve tüm geriliklerden kurtulmak, giderek toplumsal mutluluğa erişmek, ancak böylece mümkün olacaktır. Onun için sınıf bilincine erişmek ve meselelere o açıdan bakmak zorundayız. Başka türlü Hanyayı Konyayı anlayamayız..."

Seminer dağıldıktan sonra Kasapoğlu karmakarışık bir yüz ifadesiyle Beşir'in odasına damladı.

"Kardeşim, bana inat olsun diye mi Türk sendikacılık prensiplerine ısrarla karşı çıkıyorsunuz böyle?"

Beşir ayağa kalkıp yer gösterdi ona.

"Aman, rica ederim, nasıl böyle düşünürsünüz, anlayamadım doğrusu."

"Peki niye beni dinlemiyorsunuz bir türlü, size o kadar söyledim, Konfederasyonumuzun vazettiği prensipleri çiğneyemezsiniz..."

Beşir sıkıntıyla alnını ovaladı:

"Yanlış vazedilmiş prensipler onlar..."

Kasapoğlu öfkeyle şişindi:

"Maaşallah beyimize, bir sendika başkanı koskoca bir Federasyon Başkanı'na nasıl söyler böyle?"

Beşir ellerini iki yana açtı:

"Gerekiyorsa basbayağı söyler!"

"A'ha, bizi takmıyor musun yani?"

"Estağfurullah; bu, sizi takmamak değil, hataya karşı çıkmaktır. Hatalı hareket edersek, nereye varırız sonra?"

"Ne hatası varmış partilerüstü sendikacılığın?"

"Bunu hep belirtiyoruz, ama siz anlamıyorsunuz nedense. Ahmet arkadaşımız bugün de değindi bir yol buna. Partilerüstü sendikacılık, sorunlara sırtını dönüp herşeyi oluruna bırakmak anlamına gelmektedir. Oysa biz, işçilerin yaşam koşullarını iyileştirmek için, ülkenin geleceğini yönlendirmek görevindeyiz..."

Kasapoğlu ayak ayak üstüne attı:

"Bunu koskoca Konfederasyon yöneticileri düşünmüyorlar da, siz mi düşününüyorsunuz?"

Beşir dudakları arasına kıstırdığı sigarayı yaktı:

"Ne yapalım ki öyle..."

"Bak, tekrar uyarmadı deme sonra, bağlı olduğunuz üst kurulun yetkilisi sıfatıyla söylüyorum, sendikalar partilerüstü bir politika izlemek durumundadırlar, vesselam..."

"Ey, ey," diyerek söze karıştı yan tarafta oturan Namık Usta, Kasapoğlu'na ters ters bakarak, "ağır ol bakalım biraz da molla desinler. Yoksa, şimdi basacağım gamotayı senin partilerüstü sendikacılık hikayene ha!.."

Kasapoğlu onu duyunca birden yumuşadı; süngüsü düşük bir gülümsemeyle elini Beşir'e uzattı:

"Neyse, bir bafra da bize ver hele, ötesini sonra konuşuruz, biz bize..."

Beşir aceleyle cebinden paketi çıkardı:

"Kusura bakmayın, siz Bafra içmezsiniz diye ikram etmedim demin."

"İçeriz, içeriz; siz Başkanınızı ne sanıyorsunuz, oğlum? Hıh, biz, işçilik günlerimizde, şantiyelerde, remorkun musluğuna ağzımızı dayar da kurbağalı suları içerdik, lıkır lıkır..."

"Sen de hep bu lâfı ağzında sakız gibi çiğner durursun," dedi Namık Usta, hoşnutsuzlukla. "Başka lafın yok mu senin?"

"Var."

Namık Usta'nın boyun damarları şişti aniden.

"Bir de 'aman partilerüstü sendikacılıktan ayrılmayın' lâfı değil mi?"

Kasapoğlu pişkinlikle sırıttı;

"Hah, şunu bileydin..."

Namık Usta sandalyeden kalkıp Kasapoğlu'nun karşısına dikildi. Ondan biraz daha uzuncaydı. Fakat hayli zayıftı. Adeta bir deri bir kemikti. Yalnız kemikleri oldukça kalındı. Kasapoğlu'ndan yaşça küçük olmasına karşın, sarışın yüzünde derin çizgiler belirmişti. Yıllardır midesini kemiren ülser, bünyesini adamakıllı sarsmıştı. Bu yüzden çok çabuk öfkelenirdi. Öfkelenince de boyun damarları şişerdi. Böyle anlarda lafını hiç esirgemezdi.

"Sana ne demek geliyor içimden biliyor musun? Şaka niyetine söyleyeceğim ama, ciddiye alırsan sevineceğim; sen, sendikacı değil, işçi sim-

sarısın, işçi simsarı!"

Kasapoğlu dişlerini gıcırdattı:

"Ne demek o?"

"Sen işçileri sözleşmelerle patronlara satarsın sadece, onları kendilerinin efendisi yapmak için hiç bir gayret sarfetmezsin..."

"Gayret sarfetmesi bir yana," diyerek kapıda belirdi Elektirikçi Ali, "bu iş için didinenleri de köstekler. Kasapoğlu ve benzerleri, partilerüstü politika güderler ama, aslında sermaye partilerine kuyruk sallarlar." Kelimeler ağzında uzuyordu. Galiba azbuçuk sarhoştu. Kaşla göz arasında yine bir şeyler atıştırmıştı ihtimal. "Beri yandan da İşçi Partisi'ne düşmanlık saçarlar, kin kusarlar. Çetin Altan gibi yazarı lanetlerler. Bunlarda şu kadarcık haysiyet yok be. Bunların sendikacı olmaya ya bilgileri yeterli değil, ya da kişilikleri..."

Kasapoğlu ona bakarak hindi gibi kabardı:

"A'ha, al işte, bir beladan kaçarken, ikincisine bulaştık!" Dişlerini gıcırdattı. "Bu sözler beni hiç ırgalamaz oğlum, ben sapına kadar işçi lideriyim." Beşir'e döndü, "Bu allahsızlara beni sen mi makasa aldırıyorsun? Böyle sabırlı davrandığıma bakma, hıh, bir başlarsam..."

Beşir daha ağzını açmaya kalmadan, Namık Usta yine bir güzel giydirdi ona:

"Sen işçi lideri olamazsın, böyle bir cevher yaradılışında yok senin. Sen işçi lideri filan değil, patronların bekçi köpeğisin!"

Bu ezici cevap karşısında büsbütün afalladı Kasapoğlu. Yerinden kalkıp odanın ortasında şöyle bir dolaştı, kurumlu adımlarla. Poposunun gevşek etleri löpür löpür oynadı, topukları döşemeyi dövdükçe.

"Namık, oğlum, bu da şaka niyetine mi?"

"Ne niyetine alırsan al!"

"Yok, eğer ciddi söylüyorsan bileyim... Bileyim de ona göre..."

Elektrikçi Ali yangına körükle gitti.

"Ciddi de be Namık Usta, ciddi de!.. Korkma, ne olacak yani?.. Burjuvazinin destekçisi, şakşakçısı olan bir sendikacı o lafı hak etmiştir..."

"Ne biçim bir adam bu bilmiyorum ki. Sorumluluğunun farkında değil. İçinde bir uyanış dürtüsü de yok. Sendikacı dediğin biraz yüksek idealler, soylu amaçlar güder. Bütün yüreği ve zihniyle kendini davasına bağlar. Tutkulu bir şekilde yükümlülüğünü yerine getirmeye çalışır. Bu hiç oralı değil..."

"Ya ne demezsin ama, şuna bakın hele, gözümüzü açacağı, ruhumu-

zu ateşleyeceği yerde, üzerimize ölü toprağı serpmeye uğraşıyor..."

Beşir eliyle masaya vurdu:

"Haydi, haydi, yeter!" Bakışlarıyla arkadaşlarını azarladı. "Söyleyeceklerinizi daha usturuplu söyleyebilirsiniz, Türkçe o kadar fakir değil."

"A' ha, daha usturuplu ha?" diyerek Beşir'e tutundu Kasapoğlu bu sefer. "Maaşallah, bir kısmınız koskoca Federasyon Başkanı'nı sıçıp sıvayacak, bir kısmınız da bunu daha usturuplu yapın diye akıl öğretecek..."

"Yanlış anlamayın Başkan, görüşülen meselenin yakışığınca ele alınmasını söyledim ben."

"Olsun bakalım, olsun... Gaddarlığın sonu yoktur, yapın yapacağınızı..." Yerine oturdu. Başını garip şekilde omuzlarının arasına gömdü. "Yıllar yılı uğraş, çeşitli çilelere göğüs ger, sendika kur, federasyon kur; önüne gelenle çatış; durmadan dinlenmeden işçilerin hakkı müktesebelerini ara; sonra gel, kulak dolusu lâf işit burada..." Kaplumbağa gibi başını omuzlarının arasından uzattı, "Oğlum, bu kadar kötü gözle bakmayın bana..."

Hemen taşı gediğine koydu Namık Usta:

"İyi ya, ahretlik, nasıl görünmek istiyorsan öyle ol sen de."

Kasapoğlu küçümseyici bir edayla süzdü onu:

"Senin dilin çok uzun ama, bir gün, a'ha, koparıverirler adamın dilini!"

"Sat anasını Başkan, ben elimden geldiğince gerçeği savunayım da..."

"A'ha, bana Başkan dedin, haydi yine zayıf tarafımdan vurdun beni, dayanamayıp gevşeyeceğim. Bak, Namık Usta, ben seni aslında severim. Sert adamdan zarar gelmez. Sırasında ben de sertliğe kaçarım. Genel Müdürlük'te yaptığım konuşmaları bir gün gel de banttan dinle hele, herifçi oğullarının iflahlarını kesiyor, tozlarını silkiyorum vallahi... Bakma açığa vurmadığıma, yemin ederim ki, ben seni se....."

"Bırak yemini, insanlar en çok yeminlerle aldatılırlar..."

"İki lâf konuşulmuyor ki seninle, osuruğu cinli herif!"

"Nasıl konuşulmuyor, benimle adamakıllı lâf etmeyi dene bakalım. 'İşçi sınıfı er geç memleketin yönetiminde söz ve karar sahibi olacaktır', 'insanın insanı sömürmesine son verilecektir', 'sosyalizmi kurmak dünyanın en hayırhah işidir' de bakalım... Böyle şeyler de hele..."

Kasapoğlu altın koldüğmelerini düzelterek bir an duraladı:

"A'ha, nasıl derim, ben milletin sınıflara bölünmesine karşıyım. İşçi

sınıfı diye bir şey yoktur."

Elektrikçi Ali homurdandı:

"Nasıl yoktur be? İşçi sınıfı yok demek ne bok yemek? Var işte. Var oğlu var. Var olduğunu bir gün herkes görecek, senin gibi sınıfını inkâr eden sendikacılar bile."

Kasapoğlu yüzünü buruşturdu:

"A'ha, iki canavar arasında kaldık bir kere, paçayı birinden kurtarsak ötekine kaptırıyoruz. Oğlum, ille de sizin paşa gönlünüze göre konuşmaya mecbur muyum? Pekalâ, haydi deyelim var, ama işçi sınıfı iktidar olamaz."

"Olur be, nasıl olamaz, tarih olacaktır diyor..." Gözlerini patlatarak birden ses tonunu değiştirdi, "Sen hiç vicdan rahatsızlığı duymaz, utanmaz mısın, bu söylediğin sözlerden dolayı?"

Ahmet girdi içeri,

"Başkan," dedi Beşir'e, "Engin Ünsal telefon etti, yarın seminere gelemeyeceğini söyledi. Beklenmedik bir işi çıkmış. Aksi gibi ilk konuyu da o işleyecekti."

Beşir acı acı kafasını salladı:

"Gel de şimdi bu adama içerleme..."

Ahmet, Kasapoğlu'na dönerek şakacı bir tavırla güldü:

"Federasyon Başkanı olarak yarın bize işçi sınıfının tarihi görevini anlatın."

Kasapoğlu boynunu kıstı:

"A'ha, ben o işlerden anlamam."

"Oysa anlasaydınız ne iyi olurdu; sendikacılıkta fikri derinliklere inmiş Federasyon Başkanımızın varlığından gurur duyardık."

"Deminden beri onun kavgasını ediyoruz ama," dedi Elektrikçi Ali, "hiç faydası olmuyor. İşi lapacılığa vurmuş bir kere. İyisi mi, o bize sarı sendikacılığın ayıplarını anlatsın.."

Kasapoğlu ya sabır dercesine dişlerini sıkıp kalın ensesini sıvazladı. Ahmet kolunu Elektrikçi Ali' nin boynuna dolayıp onu şöyle bir sarstı:

"Hepsini duydum öteki odadan. Ne edepsizlikler ediyorsun yine öyle sen? Hani karşındakine acı sözler etmeyecektin artık?"

"Dua etsin ben pek bir şey demedim kendisine. Namık Usta bir kaç lâf çakıştırdı, o kadar."

"Namık Usta'ya aldırma, anası onu öyle doğurmuş. Ama sen başkasın, biraz kibar ol canım. Edepsizliği bırak."

"Edepsizliği ele almadan devrimcilik sökmez be."

"Nasıl sökmez!"

"Sökmez be, karşımızdakiler çok edepsiz çünkü. Edepsize karşı edepsiz olacaksın.Çivi çiviyi sökermiş..."

"Tamam tamam, anlaşıldı, seni imana getiremeyeceğiz, dik kafalı şey..."

Elektrikçi Ali, Ahmet'in kolunu yavaşça itti boynundan:

"Ben imana gelmişim geleceğim kadar." Parmağını Kasapoğlu'na doğru uzattı. "Burada imana getirilecek biri varsa, odur. Getirebilirseniz onu getirin imana..."

Belirgin bir küskünlük sardı Kasapoğlu'nun çehresini. Ahmet lisanı halle onun gönlünü hoş etmeye çalışarak ötekinin sırtını patpatladı:

"Haydi sen şimdi Namık Usta'yı buradan al götür de, biz Başkan'la yarınki programa bir çare arayalım."

"Ama sakın Engin Ünsal'dan boşalan konuyu Federasyon Başkanı'na vermeyin; o kalkar olmayacak lâflar eder, ben de kıyametleri koparırım sonra."

Kasapoğlu kurumlu bir poz takındı:

"Biz hangi çöplükte öteceğimizi biliriz, oğlum."

"Bizim çöplükte ötme de..."

"A'ha, ötmek ne oğlum, yeri geldi mi volkan gibi patlarız biz, ateş saçarız etrafa!"

Şapkası elinde, koridora çıkmak üzere olan Namık Usta, olduğu yere çakılıp Kasapoğlu'na döndü:

"Ateş püsküren volkan olduğu gibi, çamur püsküren volkan da olur..."

Elektrikçi Ali, koluna girerek, yengeç gibi yan yan kapıya sürükledi onu.

"Ne yapacağız?" diye sordu Beşir, onların arkasından Ahmet'e, "yarınki boşluğu nasıl dolduracağız? Recep Adaş arkadaşımız burada olsaydı..."

Kasapoğlu ilgiyle kaşlarını kaldırdı:

"Sahi o nerede? Geldiğimden beri hep onu bakınıyorum ama, yok ortalıkta."

Beşir zorlukla gülümsedi:

"Ankara'da. Evini buraya taşımaya uğraşıyor; ondan gelemedi seminere."

"Haaa.."

"Biliyorsunuz ya, boşta kaldığından beri Ankara'da iş bulamadı gitti. Şimdi buradaki eski iş yerine dönecek. Bereket, Bölge Müdürü he demiş kendisine."

"Tenezzül edip de Federasyon'a hiç uğramadı ki... Belki bir şeyler yapardık..."

"Bir şeyler yapılması için onun ille de Federasyon'a uğraması gerekir miydi acaba?"

Kasapoğlu biraz bozularak sustu. Beşir Ahmet'e döndü:

"Ee, söyle , ne yapacağız yarın?"

"O kadar tasalanma Başkan, Fethi Naci'yi çağırırız. Olmazsa işsizlik sorunu üzerine görüşmeler açarız. Ben sadece Federasyon Başkanımızı kurtarmak için savdım arkadaşları aslında."

Kasapoğlu keyifle koltuklarını kabartarakAhmet'in omuzuna vurdu, yalancı bir dostlukla:

"Yaşa!"

Ahmet gözlerini Kasapoğlu'nun yüzüne dikti:

"Yoksa çiğ çiğ yiyeceklerdi sizi!"

"Yo, biz kimseye yedirmeyiz kendimizi , evvel Allah."

"Öyle demeyin, sınıf bilincine varan işçilerle başa çıkılmaz. Sosyalizmin yenilmez gücü öylelerinden doğar işte." Beşir'e döndü. "Başkan, izin verirseniz ben de gideyim artık."

Beşir masanın kenarlarına tutanarak ayağa kalktı:

"Federasyon Başkanı'nı birlikte yemeye götürelim diyecektim..."

"İkiniz de beni hoş görün, benim işim var, bir yerlerden parti için para bulmam lâzım."

"Nereden bulacaksın parayı?"

Ahmet muziplikle göz kırptı:

"Moskova'dan (!)"

"Yapma, Federasyon Başkanımızın yanında sır verme."

"Kunduracı Garo'ya gideceğim Başkan, o her zaman etraftan beş-on kuruş toplar; bakalım bu ay ne yaptı..."

Kasapoğlu elini kaldırarak Ahmet'in önünü kesti:

"Kaçma bakalım, kaçma; ne zaman gelsem hep ekiyorsun bizi... Koskoca Federasyon Başkanı bir kişiyle mi yemeye gidecek?"

"Sendikamızın sekreteri Veli Ayvaz da katılır size. Federasyon Başkanımız parlak ziyafetlere alışıktır, bilirim."

Adını duyar duymaz yan odadan fırlayan Ayvaz kapıda bitti, uzun boyuyla pervaza yaslandı:

"Ben varım Başkanım, ben varım, nereye gitmek istiyorsunuz siz, onu söyleyin bana."

Ahmet onu Kasapoğlu'na işaret etti:

"Bakın sekreter arkadaşımız sizi ağırlamaya dünden hevesli. O sizi ikrama gark eder artık herhalde."

Kasapoğlu'nun ağzı kulaklarına vardı.

"Bereket içinizde o bana karşı biraz başka davranıyor..."

Ayvaz, Ahmet'in sözlerinden bir ima sezmişti. Bundan dolayı koyu esmer yüzü hafifçe gölgelenmişti. Davranışını izah etme gereğini duydu.

"Nasıl olsa," dedi, gözlerini kırpıştırarak, kuru kuru, "bir hafta sonra otuz ikinci yaş günüm var, bari onu bu geceden kutlayayım..."

Ahmet, Ayvaz'ı tartıcı bakışlarla süzdü. Sekreterin siyah kaytan bıyıkları fare kuyruğu gibi uzanıyordu iki tarafa.

"Yani, Federasyon Başkanı için yaş gününü yedi gün evvelinden kutluyorsun ha, bravvo!" Ötekilere döndü,"Eh, artık bana müsade, sizlere iyi eğlenceler dilerim." Tekrar Ayvaz'a döndü, "Sana da uzun ömürler..." Kasapoğlu'yla tokalaşırken hoş bir şekilde onun yüzüne baktı. "Aaa, Başkan, şey, nasıl desem bilmem ki, eğer bir insan mantık körlüğüne düşmemişse, uyarılar karşısında yanlışlarını düzeltir. Doğruları kabul etmek büyük meziyettir. Sizi sıkmak istemem ama, izninizle, giderayak şu partilerüstü sendikacılık hakkında bir kelâmda bulunmak istiyorum. Sendikacılık, ciddi bir iştir. Bu iş, öyle dar bir çerçeve içinde ele alınmaz. Boşuna caka satmayacak, yükümlülüklerimizi dürüstlükle yerine getireceksek, bu işin gereklerini de bileceğiz. Bir işin gerekleri nelerse onlar yapılır. Yoksa, başka türlüsü şarlatanlık olur. Biz her şeyden önce sendikaları zorlayıcı bir güç haline getirmek görevindeyiz. Ülke yönetimini etkileyen, yönlendiren bir güç... Sendikalar, toplumsal gelişmeler doğrultusunda aktif roller oynamak durumundadırlar.Onun için politikaya ilgisiz kalamayız. Öyle işçileri sadece sendikal harekete bağlar, siyasal hareketten uzak tutarsak, onları burjuvazinin boyunduruğuna vurmaktan başka bir şey yapmış olmayız. Anlıyor musunuz?" Kasapoğlu'nun kös dinlediğini görünce durdu. "Ooo, anlamaya hiç niyetiniz yok, çok kötü; ne yapsak acaba?.. En

iyisi, ben buradan kaçayım, haydi hoşça kalın.."

2

"Kolay gelsin eskici baba," diye seslendi Ahmet, dükkâna girerken, tozlu vitrinin arkasında çalışan adama.

Gerdanı sarkmaya başlamış yaşlıca adam, tatlı bir Ermeni dostluğuyla karşılık verdi:

"Eyvallah bre evlâdım Ahmet, eyvallah." Çekici tezgâhın üzerine bırakarak nasırlı elini neşeyle uzattı ona, "Hoş geldin."

"Hoş bulduk; nasılsınız?"

"Sağ olasın, uğraşıyoruz işte... Kör topal gidiyoruz..." Oturduğu yerden futasını silkeledi. Kalın gövdesi bir çınar kadar sağlam görünüyordu. "Neredeyse umudu kesmiştim senden artık... Hani ya gelmeyeceksin sanmıştım..."

"Biraz geciktim, sendikada işler uzadı."

"Eh, o başka. Sendikada iş yapılsın da ötesine kulak asma. Ama evlâdım, yalnız iş yapılsın, iş... Bizim sendikaların çoğuna bakıyorum bakıyorum da şaşkına dönüyorum..."

İçerde bulunan iki kişiyle tanıştırdı onu. Bunlar eski tüfeklerdendi. İkisi de belirgin bir soğuklukla tepeden süzdüler Ahmet'i. O ise alçak gönüllülükle selâmladı onları. Hallerini hatırlarını sordu. Yavan yavan cevaplar aldı. Bu hoyratlığın nedenini anlamak için şöyle bir Garo'ya döndü, buruklukla.

"Ha, bak evlâdım Ahmet," dedi Garo, çatallı sesiyle, "bu arkadaşlar partiyi hiç beğenmiyorlar, haberin olsun..."

Ahmet acı bir şekilde gülümsedi:

"Neden acaba?"

"Parti olarak ne yapıyorsunuz siz?" dedi adamlardan uçuk benizli olanı, damdan düşercesine, sipsivri.

"Sosyalist hareketi halka maletmeye çalışıyoruz."

"Yaptığınız hiç bir şey yok; sütçü beygiri gibi ayakta uyuyorsunuz siz."

Lâfın birden buraya varmasına içerledi Ahmet. Yüzü sertleşiverdi.

"Afedersiniz, çok kırıcı konuşuyorsunuz... Adeta düşmanca diyeceğim..."

"Nasıl konuştuğumun farkındayım ben; devrimci parti olarak geçini-

yorsunuz ortada, hani devrim?"

Ahmet hayrete düştü.

"Sosyalizmin üç günde kurulmasını mı bekliyorsunuz siz? Boyacı küpü değil ki bu!"

Öteki adam, yüzüne olgunluk ifadesi veren kırçıl bıyığı ile daha halim selim görünüyordu. Ahmet medet dilercesine gözlerini ona dikti. Bu defa o patladı:

"Ne üç günü, on yıldır ortadasınız, hani ne yaptınız?.."

"Kapitalizmin içyüzünü açığa vurduk, sosyalist dünya görüşünü kitlelere duyurduk, az da olsa insanlarımızda bir düşünce değişikliği yarattık."

Uçuk benizli, söylenenleri hafife alan bir edayla ağzını burnunu eğdi:

"Ne olacak sonra?"

"İşte böyle böyle mücadele kitlelere yayılacak ve....."

"Size kalırsa," diyerek Ahmet'in sözünü kesti kırçıl bıyıklı, "bu düzen bu düzenbazların elinde daha çok gider."

"Mesele halkı uyandırmamıza bağlı."

"Halkı uyandırmak kolay iş değil."

"Tabii değil; ama, mesele buna bağlı."

"İyi güzel de, halk ne zaman uyanacak?"

Ahmet ufak, arkalıksız bir sandalyeye çöktü:

"Halk öyle sabah uykusundan uyanır gibi uyanmayacak elbette bu davada, sosyal uyanış bu, gerçekleşmesi için horoz ötüşü değil, büyük devrimci çabalar ister..."

Uçuk benizli, hırçınlıkla yüzünü buruşturdu:

"Horoz sesine uyanmaz, anladık; boru sesine de uyanmaz mı?"

Ahmet eline aldığı bir kösele parçasını eğip büktü:

"Devrim, devrimci güçle olur. Onun için, boru sesine hiç kulak kabartmadan, bu gücü yaratmak gerekir."

"Peki nasıl yaratılacak bu güç, güler yüzlü sosyalizm hikayesiyle mi?"

"Kinayeyi bırakın, o hikayenin Partide tutmadığını herhalde biliyor olmalısınız..."

"O hikayenin sahibi Aybar, Partinin başında ama..."

"Aybar daha fazla Partinin başında kalamaz artık..."

Garo kuru kuru öksürerek,

"Ahmet arkadaş," dedi, soluk benizliye hitaben, "güleryüzlü sosyalizm meselesinde Aybar'a karşı bayrak açanlardandır..."

Soluk benizli, elinin tersiyle ağzının kenarlarını sildi.

"Öyle mi? Eh..." Ahmet'e daha bir alıcı gözle baktı. "Pekalâ, biz asıl konumuza dönelim; söyleyin, nasıl yaratılacak bu güç?"

"Halka çözülmez bağlarla bağlanarak ve daima somut şartların somut tahlillerine dayanılarak sürdürülecek olan bir devrimci mücadeleyle..."

"Hım," dedi kırçıl bıyıklı, sinsi bir alayla, siz basmakalıp sözleri iyi bellemişsiniz... Peki, o söylediğiniz güç yaratılıncaya kadar elimiz kolumuz bağlı mı bekleyeceğiz böyle?"

Ahmet fena halde bozuldu ona. Ama bunu belli etmemeye çalıştı.

"Boş oturmuyoruz ki, efendi, o gücü yaratmak için savaşıyoruz!.."

"Dönüp dolaşıp aynı şeyi söylüyorsunuz."

"Ne yapayım, buna mecbur kalıyorum."

"Hım, demek sizde sahiden hayır yok."

"Ee, böyle birbirimizin dalına basacak olursak, ben de derim ki, asıl kafalarında yarattıkları boş hayallerin peşinde yüzenlerde hayır yoktur."

"Boş hayaller dediğiniz nedir?"

"Devrimci güç yaratmadan, gökten rahmet beklercesine, devrim beklemek... Boran'ın dediği gibi, 'armut piş ağzıma düş' marka devrim..."

"Sizce, sırasında, diğer ilerici güçlerin sosyalist hareket hesabına olumlu rol oynamaları mümkün değil mi?"

"Orası ayrı bir şey. Ama öyle bir imkan doğsa bile, bundan gereğince yararlanabilmek için, sosyalistlerin gayet sağlam bir şekilde örgütlenmiş durumda bulunmaları elzemdir."

Uçuk benizli, eliyle arkadaşının sırtına hafifce dokundu:

"Sen dur." Bakışlarını Ahmet'e çevirdi. "Şu boş hayaller sözünü biraz daha açıklar mısınız?"

Ahmet güvenle iki yana sallandı.

"Açıklayayım: Orta yerde fol yok yumurta yokken etrafı velveleye vererek bu günden yarına devrim olacakmış gibi hareket edersek hava alırız, ya da kafamızı bir yerlere toslarız..."

"Yani?"

"Yanisi yok bunun, öyle işte! Ama ille de bir şey daha söylemek gerekirse, devrim, ciddi bir iştir, ciddi gayretler ister. Küçük burjuva rüyaları görmek başka, bu iş başkadır."

Adamlar birbirlerinin yüzlerine bakarak sustular bir an. Ahmet bu tatsız, sıkıcı konuşmayı daha fazla uzatmak istemiyordu. Ötekiler de bunu sezmişlerdi ihtimal. Uçuk benizli, somurtarak ayağa kalktı, Garo'nun az önce kalıptan söküp paketlediği ayakkabıları eline aldı, iğneleyici bakışlarla Ahmet'e döndü:

"Şimdilik çatışmamızı burada keselim. Gün ola harman ola, ötesini hep birlikte görürüz ilerde. Hele siz Partiyi Aybar'ın elinden kurtarın bakalım..."

"....."

"Bir şey daha: demin Boran'dan söz ettiniz; o bayan kırıcı, itici tutumuyla devrimcileri darmadağın etmedi mi?"

"Yo, o dağınıklığı sadece ona yükleyemezsiniz. Bunun çok esaslı birtakım başka nedenleri vardır. İzlenilen ayrı tutumlar ve bazı kişisel tutkular bu durumu yaratmıştır.Örneğin bakın siz neredesiniz, biz neredeyiz... Boran'ın bunda günahı ne?..."

"Bakıyorum da Boran'a toz kondurmuyorsunuz..."

Ahmet burnundan soluyarak başını yana çevirdi.

"Yo, öyle değil, gerçeği belirtmeye çalışıyorum."

"Eh eh eh, ilerde tarih onun hakkında layık olduğu hükmü verecek."

"Elbette. Yalnız biz böyle işin özünü unutup da sadece birbirimizle didişip duracak olursak, etkin bir güç haline gelemeyiz."

Uçuk benizli, hakimane bir pozla parmağını Ahmet'e doğru uzattı:

"Siz bu gidişle etkin bir güç haline gelmeyi çok sayıklarsınız daha. Öyle yalnızca Aybar'dan kurtulmanız yetmez; ayrıca, oportünizmden de vazgeçin..."

Ahmet'in bakışları kederle gölgelendi.

"O değil de, siz partiyi ucuz şekilde teraziye vurmaktan bir vazgeçin önce. Unutmayın, parti, devrimci harekette, bizim tek mücadele gücümüzdür."

Adamlar gidince, Garo Ahmet'e sigara tuttu:

"Haydi şimdi karşılıklı birer tane tüttürelim. Tartışmada sana hiç yardımcı olmadım, ama mahsus yaptım bunu, nasıl birine çattıklarını anlasınlar istedim."

Derin bir hüzün bürümüştü Ahmet'in içini. Dalgın dalgın mırıldandı:

"Partiye karşı nasıl bu kadar düşüncesizce davranıyorlar, nasıl bu kadar düşman oluyorlar, pes doğrusu!"

"Aldırma evlâdım."

"Aldırma ama, yanlış yollara sürükleyecekler hareketi..."

"Aaaaah, söylediğin lâfa bak, bir şeycikler yapamazlar. Gün gelir hepsi geçer bunların. Onlar bir yerde fiyasko vermeye mahkûm, bakma sen. Parti partidir, gerisi boş lâkırdı, istedikleri kadar ötüp dursunlar ortada..."

"Ben bizim devrimcilerin kafa yapılarından ürküyorum bazen, çoğunun indinde ucuz palavra ciddi işten daha çok geçerli..."

"Evet, ne soydan devrimcilerse bunlar..."

"Kimse kimseyle dost değil, kimse kimseyle herhangi konuda bağdaşmıyor; ne olacak bunun sonu?.. Devrimciler arasında şöyle candan bir davranışa özlem duyar olduk..."

"Ha vallahi ..."

Ahmet daha fazla ne diyeceğini bilmeden düşündü kaldı. Dudaklarını kısmıştı farkında olmadan. Garo kalkıp duvarda asılı duran ceketine uzandı.

"Bu sefer partiye epey bağış sağladım; tam dokuz yüz lira." Dönüp avucuna aldığı paraları Ahmet'e teslim etti."Al bakalım."

Ahmet'in yüzü ışır gibi oldu.

"Yaşayın, Garo Usta, siz çok yamansınız." Cebinden çıkardığı tahsil fişini doldurup onun önüne sürdü. "Biralar benden..."

Garo babacan bir tavırla elini yukarı kaldırdı:

"Dur bre evlâdım acele etme, içkiler de benden. Hani ara sıra bahsettiğim meyhane var ya, bu akşam oraya götüreceğim seni."

Şişhane taraflarında trafik yoğunluğundan kavşaklar kördüğüm olmuş, yollar adamakıllı tıkanmıştı. Polisler avaz avaz bağırıyorlar, yırtınırcasına acı acı düdük filan çalıyorlardı ama, nafile. Yolcuların homurdanmaları arasında egzoz boruları durmadan zehir kusuyorlardı havaya.

"Gel de İstanbul' da vasıtaya bin..." diye söylendi Garo, sıkıntıyla. Siyah dumanlar savuran dolmuşun kapısını açıp kendini dışarı attı., "İnip yürümek daha iyi olacak..."

Arkasından Ahmet de atladı aşağı.

Beyoğlu'nda kafileler halinde mini etekli turist kızlar dolaşıyordu. Konuşmalardan İtalyan oldukları anlaşılıyordu. Galiba öğrenciydiler. Çoğu gayet güzeldi. Hele bazıları afetti. Gelip geçenler onlara bakmadan edemiyorlardı. Arada bir bakışlarından hasetlik akan kadınlar göze çarpıyordu. Delikanlıların halleri daha bir başka oluyordu onlarla karşılaştıkça.

Kimisi soluğunu kesiyor, kimisi olmayacak şaklabanlıklar yapıyor-

du. Derken birisi Mart kedisi gibi miyavlamaya başladı, Çiçek pasajı'nın önünde. Çevreden gülüşmeler koptu.

"Aman bre evlâdım," dedi Garo, omuzunun üzerinden başını Ahmet'e çevirerek, "şu sululuk bir yana, kızların güzeli de ne güzel oluyor..."

Ahmet önleri sıra yürüyenleri süzdü. Tenleri gül rengindeydi adeta. Biçimli vücutları ahenkle dalgalanıyordu adım attıkça.

"Ne hikmetse bu İtalyanlar da çok güzel ama ..."

"Her milletin güzeli güzeldir bre evlâdım."

Gittikleri meyhanenin merdivenlerini inerken aşağıdan lâtarna sesleri yükseliyordu. Bodrum kat bir yerdi burası. İçerisi değişik şekilde dekore edilmişti. Genel havasıyla, filmlerde görülen eski zaman meyhanelerini hatırlatıyordu. Kambur bir garson oturdukları masayı düzenlemeye çalışırken Garo keyifle anlattı:

"Evlâdım Ahmet, burada sadece şarap içilir." Eline bir kap aldı. "Ve gördüğün bu toprak taslarla içilir. Şarap da Bozcaada'dan getirilir."

"Neden sadece şarap içilir?"

"Bilmem: burası Hayyam'ın ruhunu şadetmek için yapılmış bir yerdir belki de..."

"Öyle değil," dedi kambur garson, çok bilmiş bir edayla, "şarap, adına ilâh yaratılmış olan bir içkidir."

Ahmet omuzlarını silkti:

"Ne olacak, çok şey için ilâh yaratılmıştır."

"Sonra, şarap içkilerin en iyisidir."

"Kim dedi?"

"Hiç öyle olmasa öteki dünyada Kevser ırmağı'ndan şarap akar mı?"

Garo garsonun omuzuna vurdu:

"Haydi evlâdım, madem öyle sen bize bir testi şarap getir, onu başka dünyalara bırakmadan içelim."

Arka masadaki çakırkeyif adam, onlardan ayrılan garsonun eteğine yapıştı, yayvan ağzıyla uydurma bir ezgi tutturdu:

"İçeceyim tas tas,

Doldur Anastas..."

Ötelerden biri bu ezgiye aynı ağızla karşılık verdi:

"Ey büyük Mestan..

Dillere destan..."

Uzaktan uzağa birbirlerine kadeh kaldırarak içtiler. Garo kafasıyla onları işaret etti:

"Arkadaki kırk yıldır şair olmaya çalışır; karşıdaki de bu meyhanenin en büyük sosyalistidir, her akşam gelip burada kafayı çeker ve önüne gelene yüksek perdeden ahkâm keser."

Ahmet adamlara hiç bakmadan güldü:

"Ooo..."

"Ya."

Kambur garson şarabı getirirken ortaya bir Sulukule ekibi çıktı. Körpecik bir çingene kızı, çalgıcıların çaldıkları oynak havaya uyarak, meyhaneyi kırdı geçirdi. Dallı güllü entarisini patlatacakmış gibi geren diri göğüsleri ve dolgun kalçasıyla bazı sarhoşları zaman zaman deli etti. Salonun kuytu köşelerinde gece müşterisi için pusuya yatmış olan kiralık kadınlar, gözlerini o ateşli sarhoşlara diktiler.

Ahmet, dalmış, daha ziyade duvar dibindeki lâternaya bakıyordu. Bir kadın resmi vardı lâternanın üzerinde. Çocukluğunu hatırlamıştı birden o resmi görünce. Çocukluğumda, Edirne'de, ihtiyar bir adam sırtında taşıdığı bir sandıkla dolaşırdı. Çıngırak çalarak başına topladığı müşterilere resimler gösterirdi. Şimdi adamın sesini kulaklarında duyar gibi oluyordu: "Al gözüm seyret, dikkatli bak, buna derler Çanakkale Muharebesi... Boğazı zorlayan düşman gemileri, siperlerden gürleyen Türk topları, şehit düşen Mehmetçik..."Derken, ihtiyar ipi çeker, tablo değişir ve lâternanın üzerindeki kadın görünürdü. "Al gözüm seyret, dikkatli bak, buna derler dünya güzeli, güzeller güzeli... Kalem gibi kaşlar, güvem gibi gözler, elma gibi yanaklar, kiraz gibi dudaklar, bir omuzdan bir omuza sırma gibi saçlar..." Anlatma şekli güzel değildi belki ama, kadın güzeldi cidden. Ahmet parayı verip sandığın başından ayrıldıktan sonra da kadını unutamazdı. Edirne ölü bir şehirdi. Mahalle aralarına uzanan mezarlıklar, acı baldıran kokuları, yıkık türbeler, susuz çeşmeler, müşterisiz dükkanlar, viran evler, eğri büğrü tozlu yollar, gam ağaçlarında dertli dertli dem çeken kumrular insana kasvet verirdi. Koskoca şehirde bu resimdekine benzer tek bir kadın görememişti. Bakımsız, renksiz, ezgin bezgin kadınlardı hep gördükleri. Onun için resimdeki kadın ona başka dünyaların yaratığı gibi gelirdi. Yıllar sonra bir kız sevmişti. Gözlerinde şen pırıltılar yanan bir kız. Bir bu kızı ondan daha güzel bulmuştu. Yazık yitirmişti onu sonunda. Aradan hayli zaman geçmesine karşın, halâ içi yanarak anımsardı kızı.

"Haydi bre evlâdım içelim," dedi Garo, dolu toprak tası kaldırarak."Hem biraz eylenelim de. Meyhanede düşünmek günahtır."

Ahmet dudaklarında uçuşan ince bir gülümsemeyle, tasını uzatarak Garo'nunkine vurdu.

Genç bir okuyucu saz çalıp türkü söylüyordu şimdi, masaların arasında dolaşarak:

"Uy hele hele yürü
Fistanı sürü
Anasının nazlı gülü
Nanay da nay nay nanay da nay..."

Bu türküye yer yer katılanlar, kalkıp oynayanlar vardı. Ahmet'in bakışları tekrar lâternaya kaydı. İhtiyarın gösterdiği şehit Mehmetçik tablosu geldi gözünün önüne: vurulan asker acıyla kasılmış, elleri kendi yakasına yapışmış, yüzünde şaşkın bir ifade, göğsünden kanlar fışkırıyor... Ve o zamanlar Edirne'de o şehidin türküsünü çalarlardı gramafonlarda.

"Çanakkale içinde vurdular beni,
Ölmeden mezara koydular beni..."

İçi burkulurdu gramafonları dinledikçe Ahmet'in. Dedelerinin ikisi de Gelibolu'ya gömülmüştü. Annesi anlatırdı: "Zaman zaman köye kara haberler gelirdi... Evlerden 'Ah, yandık!' diye feryatlar yükselirdi... Bizim köyden, onca erkekten, üç kişi dönebildi geri, onun da biri sakat..." Şarap tasını elleri arasında döndürerek, "savaş yeryüzünün en korkunç işi," diye düşündü. Kafasını saran bu düşünce uzayıp gitti: "Birinci dünya savaşı dokuz milyon insanı yedi: ikincisi otuz altı milyonu. Öyleyken emperyalizm hâlâ daha kana doymadı. Paraya tapanların alçaklığı ve hunharlığı müthiş! Şimdi de bu zalimler Vietnam'da dehşet saçıyorlar. Ateş kasırgaları koparıyorlar orada. Ve biz, dün, 'bütün mazlum milletler emperyalizmin pençesinden kurtulacaktır' derken, bugün, mazlum milletlerin yakalarını bir türlü bırakmak istemeyen emperyalistlerle dost ve müttefik oluyoruz. Çok hazin bir tecelliydi bu... Ne yürekli insanlar şu Vietnamlılar ama... Dünya onların hakkını ödeyemez... Bir gün onların heykellerini milletçe dikmeli dünyaya..."

Garo, yan masada kaşık çalarak cümbüşü arttırmaya çalışan adama seslendi:

"Panayot, gel bre evlâdım biraz da bizi şenlendir."

Panayot kalktı, geldi.

"Kendi kendini senlendiremeyen Ermeni'yi de ilk defa görüyorum."

"Ah bre Panayot, bizi şenlendir dedim sana, kafamıza taş vur demedim." Kıs kıs gülerken öksürmeye başladı. Öksürüğü kesilince Ahmet'e

döndü, "Sana Panayot'u tanıştırayım, kendisi buranın asıl sanatkârıdır."

"Bak Garo, bak pasam," dedi Panayot, elindeki tefle ilerleyen, yüzü gözü boyalı, dar pantolonlu, kadın tavırlı bir herifi göstererek, "değil mi ki bu oğlan çıkıyor oynamaya, asıl sen beni senlendirmeye uğraşmalısın artık."

Oğlan, Macar kızları gibi, tef çalarak oynamaya başladı. Büyük şehirlerdeki eğlence yerlerini gitgide sarıyordu böyleleri. Meyhanenin havası bayağılaşıverdi hemen. Bazıları ona kaba el şakaları yapıyordu. Oğlan da iğrenç çığlıklar atıyordu: "Oy - na - ma!.." Bereket kısa kesti oyununu. Boyalı dudaklarıyla tiksinti verici gülücükler saçarak masadan masaya gezdirdi tefi. Cömertçe paralar atılıyordu tefin içine. Paralar çoğaldıkça Panayot'un tepesi atıyordu. Sonunda dayanamayarak söylendi, öfkeyle:

"Ah bre Garo, ah bre pasam, hırsımdan çatlayacağım vallahi," eliyle oğlanı işaret etti, "bu rezil her zaman benden fazla para topluyor... Ben sanat gösteriyor hava alıyorum, oğlan göt sallayıp para kazanıyor... Garo, pasam, dünyaya bak sen, amma da pust-pezevenk dünyası!.."

Garo ona şarap doldurdu:

"Sen bir oğlanın sana karşı meyhanede yarattığı haksızlığa dayanamıyorsun, bir de benim gibi dünyada dönen asıl haksızlıkları görsen ne yapacaksın kimbilir..." Kendi tasını onunkine dokundurdu, "Haydi içelim." Ahmet'i süzdü gözucuyla, "Evlâdım, sen de."

Panayot şarabın yarısını içti, yarısını getirttiği büyük bir cam bardağa aktardı. Sonra ayağa kalkarak bardağı başının üzerine koydu, kollarını yana açarak şöyle bir yaylandı.

"Haydi bre, benim havayı çalın!.."

Oralarda duran yorgun çehreli, yaşlıca bir adam lâternanın koluna yapıştı. Billur sesler boşandı çalgıdan.

Panayot kendini kurarak masaların arasına daldı, son derece çevik ve uyumlu hareketlerle oynamaya başladı. Yüzünde şaşılacak derecede ciddi bir ifade vardı. Oradan oraya sektikçe bardağın içindeki şarap ince ince hareleniyor, avizelerden süzülen ışıkların altında, saçlarına uçuşan pırıltılar saçıyordu. Panayot bazen diz çökerek başı üzerinde ustaca tuttuğu bardağı titretiyordu. O zamanlar etraftan bardağa paralar atılıyordu. Gümüş liralıklar, ikibuçukluklar dibe çöküyordu bir bir. Paralar çoğaldıkça şarap yükseliyordu.

"Tamam Panayot!" diye bağırdı birisi nihayet, "kısmetin taşıyor, haberin olsun!"

Panayot durdu, bardağı eline aldı, kendisine alkış tutanları selâmladı, şarabı ağzına dikti. Sonra masaya dönüp oturdu. Soluk soluğa kalmıştı. Para bardağını elinden bırakarak mendiliyle yüzünü sildi.

"Garo," dedi, nefesini tutmaya çalışarak,"bir de senin gibi dünyada dönen asıl haksızlıkları görsem ne olur?"

Garo gülerek onun tasını doldurdu:

"O zaman beğenmediğin bu dünyayı düzeltmeye çalışırsın."

"Garo, nasıl düzelir bu dünya?"

"Àh bre Panayot nasıl anlatayım sana bunu şimdi burada bilmem ki..." Tasını kaldırdı, "gelin önce bir içelim hele... Haydiyin, bu puşt pezevenk dünyasını düzeltmek niyetine..."

Ötekiler taslarını Garo'ya uzattılar. Lâterna hâlâ çalıyordu.

3

Eskici, incelediği eşyaların arasından doğrularak arkadaşına sinsice göz kırptı ve çıplak salonun bir köşesinde dikilen adama döndü:

"Bey, çok istiyorsunuz, fiyatı biraz düşürün."

"Hayır," diye kestirip attı adam. Hafifçe duraksadıktan sonra ekledi, "Aslına bakarsanız az bile istedim."

Kırk yaşlarında, esmer, sade görünüşlü bir adamdı bu. Ortaya yakın boydaydı. Saçları tepesinden bir hayli seyrelmişti.

Eskici, katlanmış halıyı çekip bir kez daha ortaya yaydı; tatlı ve uyumlu renklerini kurnazca süzerek, parmaklarını ince tüyler üzerinde gezdirdi.

"Pekalâ, sekiz yüz lira verip sadece bunu alalım; diğer şeyler kalsın."

"Olmaz; söyledim size, belli miktarda paraya ihtiyacım var, sadece halıyı almanız durumu kurtarmaz."

"Kalanını da başkasına satarsınız," dedi ikinci eskici, omuzlarına dökülmüş saç kepeklerini silkeleyerek.

"Yok, öyle bölük pörçük iş yapamam."

Öteki eskici tekrar mızmızlandı:

"Bey, çok istiyorsunuz ama..."

Adam hoşnutsuzluk ifadesi içinde başını sol omuzu üzerine eğdi:

"Çok değil, çok değil. Halıya sekiz yüz lira istiyorum. Üç sene önce bin iki yüz liraya almıştım onu, kullanıldığı için dört yüz lira düşüyorum değerinden. Koltuk takımına üç yüz lira istiyorum, beher koltuk yetmiş

beş liraya gelir. Büfeyi yüz liraya veriyorum. Gardrop, iki divan ve diğer ıvır zıvırlara da yine üç yüz lira istiyorum. Hepsi bin beş yüz lira eder. Benim de bu meblağa ihtiyacım var."

Eskici bir an durup bir şeyler kurdu kafasında. Sonra cebinden şişkin cüzdanını çıkartarak tuhaf tuhaf baktı. Fıldır fıldır dönüyordu gözleri.

"İsminiz?"

"Recep."

"Recep Bey, halıya helâlinden sekiz yüz lira veriyorum." Aceleyle saydığı paraları uzattı, "Buyrun."

Recep başını öte çevirerek burnundan soludu:

"Kardeşim, neden anlatamıyorum size bilmem ki, hepsini birden alırsanız alın, yoksa kalsın. Zor geliyor bunu yapmak bana zaten..."

"Alın elli lira da fazla veriyorum."

"İstemem, teşekkür ederim, lütfen uzatmayın."

İkinci eskici kirli bir mendille burnunu sildi:

"Kızmayın bey, bu iş kızmakla olmaz."

"Kızmıyorum kardeşim, vazgeçtim eşyaları satmaktan, bırakın kalsın."

"Bey, vazgeçecektiniz de, ne diye bizi dükkânımızdan alıp getirdiniz buraya, geç vakit?"

"Ben size ileri sürdüğüm şeylerin hepsini birden satacağımı baştan belirttim."

"Doğrusunu isterseniz, dışardaki yağmurdan dolayı büyük parçaları almaktan çekiniyoruz. Onları taşımak mesele şimdi."

Recep belli belirsiz bir gülümsemeyle kollarını yana açtı:

"Ee, insan iş yapmaktan korkarsa iş olmaz."

Eskiciler bulanık bakışlarla birbirlerinin yüzlerine baktılar. Cüzdanını elinde tutan sıntttı:

"Bey, bize şu eski radyoyu da fazladan verirseniz anlaşırız."

"Alın, verdim."

O paraları sayarken, ötekisi eşyaları dışarıya taşımaya başlamıştı bile. Son parçayı çıkarırlarken Recep'e seslendiler:

"Bey, sattığınız şeyleri bize helâl edin."

"Helâl olsun, helâl olsun."

Recep kapıyı itip duvara yaslandı, derin derin ofladı. Ağır bir sıkıntı çöktü üstüne.

Aylardır işşiz geziyordu Recep. Koca Ankara'da dört dönmüş iş bu-

lamamıştı. Bu yüzden en sonunda İstanbul'a gitmeye karar vermişti. Orada yıllar önceki işine dönecekti. Kendisi makinistti. Sendikacılık yaparken işyerinden süresiz izinle ayrılmıştı. Sonra da partide bazı görevler yüklenmiş, derken bugünlere gelmişti.

Alnını ovalayarak salona doğru yürüdü, içersini gözden geçirdi. Boş evin görünüşü bir dokunaklı oluyordu. Kalan toplanmış eşyaları bir kenara yığdı. Üzerinden yorgunluk akıyordu. Bir dengin üzerine oturarak hesap geçti, eşyaların İstanbul'a nakli, orada tutulan evin ilk kirası, kıt kanaat bir aylık yiyecek-içecek masrafı olarak ele geçen para yeterdi. Sonrası artık kolaydı. İçinin kazındığını hissetti. Sabahtan beri bir şey yememişti. Midesini sıvazlayarak pencereden karşı bakkala baktı, kapalı. Öyle ya saat gecenin onu.

Dışarıdan biteviye yağmur sesi geliyordu. "Bu yağış yarın da devam ederse ne yaparım?.." diye düşündü, kara kara. Yağmur, inadına, hırçınlaşan rüzgara kapılarak camları kırbaçladı.

4

Samatya'nın son bahçelerinden biri çirkinlik numunesi apartmanların arasına sıkışıp kalmıştı. Etrafı eğri büğrü,yer yer dökülen, alçak duvarlarla çevriliydi. Dışarıdan bakıldığında burası pek öyle bir şeye benzetilemezdi. Ama içersi göz alıcı, gönül okşayıcı güzelliklerle doluydu.

Bahçenin ortasında iki katlı, ahşap bir bina vardı. Hayli köhne olan bu bina, sol yanına hafifçe eğilerek, bitişiğindeki ulu çınar ağacına yaslanmıştı. Öyle ki ağaç olmasa yıkılacaktı sanki. Çınar da adeta binayı kollamak istercesine dallarını onun üstüne germişti.

Binanın alt katı tek bir daireydi. Üst kat ise uydurma bir şekilde iki daireye ayrılmıştı.Yukardaki dairelerin birinde mal sahibesi Müzeyyen Hanım, diğerlerinde kiracılar oturuyordu.

Müzeyyen Hanım yetmiş yaşlarında, ama beli pek az bükülmüş, elif gibi bir kadındı. Ve o eski çok temiz kadınlardandı . İnce çerçeveli gözlüğü, beyaz yaşmağı, nurâni simasıyla insanda saygı uyandırırdı. Tek başına yaşar, bütün işlerini kendisi görürdü. Hiç evlenmemişti. Belki bu yüzden biraz hırçın tabiatlıydı. Bazen en olmayacak şeylerden ötürü karşısındakini kolayca haşlardı. Kendisi katiyen sözünü etmezdi ama, etraftan anlatıldığına göre, vaktiyle nişanlanmış, nişanlısı da Çanakkale'de şehit olmuştu .O da ömrünün sonuna kadar ona sadık kalmaya ahdetmişti.

Bahçede yer yer çeşitli meyve ağaçları vardı. Zamanı gelince bu ağaçların dalları imrendirici meyvelerle bezenirdi. Meyveler olgunlaştıkça Müzeyyen Hanımın başı çocuklarla derde girerdi.

İşte yine çocuklar incir ağaçlarının altında kaynaşıyorlardı. Bazıları yerlere dökülmüş olan incirleri topluyorlar, bazıları duvarın üzerinden dallara uzanıyorlar, bazıları da daha yeni yeni bahçeye atlamaya uğraşıyorlardı.

"Sizi gidi yezitler sizi, şimdi geliyorum oraya, bakın ne yapacağım ben sizi!.."

Çocuklar, Müzeyyen Hanım'ın öfkeli sesini duyunca çil yavrusu gibi dağıldılar. Yalnız en küçüklerinden üçü oldukları yerde donup kaldı. Kadın onlara yaklaştıkça titremeye, ellerindekilerini yere atmaya, sonra da ağlamaya başladılar. Onların dokunaklı halleri karşısında Müzeyyen Hanım birden yumuşadı:

"Korkmayın bre çocuklar, korkmayın, bu seferlik bir şey yapmayacağım. Alın o kopardığınız meyveleri de, ama sakın bir daha buraya gireyim demeyin!"

Çocuklar ellerine zorla tutturulan incirleri göğüslerine bastırarak telaşla duvara yöneldiler. Müzeyyen Hanım onları önledi:

"Amman bre, bak bak bak, ille de nereden tırmanacaklar!.. İnatçı keçiler!.. Buradan bre buradan... İşte koskoca kapı karşıda..."

Kapının yolunu bulan çocuklar tabanları yağladılar. Birisi pantolonunun kemerini tutmaya çalışırken elindeki incirleri düşürdü. Arkadan gelen çiğneyip geçti onları. Ama artık zaten incirin tadı kalmamıştı, iş buradan kaçıp kurtulmaktaydı.

Müzeyyen Hanım hışımla arkaya dönerek çiçekler arasında oturmakta olan yeni yetişkin genç kıza söylendi:

"Bir de bu evin kızı olacaksın, niye o çocuklara ses çıkarmıyorsun?.. Tırtıl gibi dolmuşlar bahçeye!.."

Kız pembe beyaz elleriyle entarisinin eteklerini düzelterek ayağa kalktı, etine dolgun alımlı vücudunu iki yana salladı. Epey güzel bir şeydi kendisi. Ancak daha ağzını açmaya vakit kalmadan Müzeyyen Hanım başını öte çevirdi:

"İstemem, istemem, cevap verme; çocuklardan yana çıkacağını biliyorum..."

Ve kaşlarını çatarak yanındaki kırmızı güldan bir kaç tane gonca kopardı. Tam o sırada çınar ağacının altında Ahmet göründü. İhtiyar kadın

hemen ona döndü:

"Gel buraya evlâdım, gel. Bak sana kızımız Zeliha'yı şikâyet edeyim, bahçeye giren çocuklara hiç ses çıkarmıyor; üstelik onlarla bir olup ağaçlara zarar veriyor!.."

Ahmet, Zeliha'ya koruyucu ve sıcak bir bakış atarak güldü:

"Bunu kendinize mesele yapmayın Müzeyyen Hanım, çocuklarla başetmek kolay değil..."

"Tabii değil," eliyle Zeliha'yı işaret etti, "hele içerde bir de böyle ablaları olursa..."

Kız, dudaklarının ucunda kıvrılan şeytanca bir tebessümle karşılık verdi:

"Çocuklar bahçeye girmeye bayılıyorlar, ben ne yapayım?.." Koyu kahverengi gözleri kirpiklerinin arkasına gizlendi. Ucu hafifçe yukarı kalkık burnunun kanatları titrer gibi oldu.

Bu cevap üzerine ev sahibesi çileden çıktı. Çın çın ötmeye başladı sesi bahçede. Ahmet'le Zeliha'nın anneleri yetişip, "Ahretabla.. ahretabla..." diye yatıştırmaya çalıştılar onu. Kadın hırsını yenemeyerek onlara da sitem etti: "Ahretabla dediğiniz böyle mi gözetilir?.." Ötekiler her zamanki gibi alttan alıp suyunca gittiler onun. Bir süre yağıp estikten sonra sakinleşti kadın. Başörtüsünü düzelterek Ahmet'e döndü:

"Evlâdım, ben iki günlüğüne Bahçelievler'e, yeğenime, gidiyorum; burası sana emanet. Haftaya Ankara'dan profesör kardeşim gelecek, aman dallarda biraz incir kalsın..."

Müzeyyen Hanım gözden kaybolunca Ahmet Zeliha'nın saçlarına yapıştı:

"Sen ne diye bahçeyi korumuyorsun?"

Zeliha dolgun dudaklarını acıyla ısırdı:

"Of, of, of, bırakın saçlarımı, canımı yakmayın!" Kendini kurtarmak için dizlerini bükerek kıvrandı. Biçimli kalçası alabildiğine gerdi eteğini. Beceremeyince hırçınlaştı, "Bu bahçedeki bütün incirleri çocuklara yedireceğim! Olsunlar, narları da yedireceğim!"

Ahmet ötekilere göz kırptı:

"Görüyorsunuz ya bu asiyi..." Elini hafifçe kaldırıp kızın yüzüne eğildi, "Nasıl yedireceksin?.."

"Her gün duvarın üstüne çıkıp 'çocuklar, koşun, incirler oldu!. Çocuklar, koşun, narlar oldu!..' diye bağıracağım. Eteğime toplayıp toplayıp onlara dağıtacağım..."

Ahmet'in annesi gelip Zeliha'yı kurtardı, onu okşayarak annesi Şaziment Hanım'a döndü:

"Ah, kadın, seni ne yapmalı bilmem ki, insan bu kadar tatlı kız doğurur da bir tane mi doğurur?"

"A'aaa," diyerek başını yere eğdi kadın. "İlahi Aysel Hanım, aşkolsun!.. Tövbe, tövbe, tövbe!.."

Ahmet gülerek ellerini çırptı:

"Aman anacığım, sizin ev sahibine ne kastiniz var öyle? Bunun gibi bir deli kız daha olsa bahçenin hali ne olur?"

Zeliha yapmacık bir öfkeyle dişlerini gösterdi:

"Ah, bıktım sizin bu Müzeyyen Hanımınızdan, tapacaksınız ona neredeyse."

"Tabii, cennetlik bir kadın o."

"Çocuklara bir inciri zehir eden kadının cehennemde bile yeri yoktur!"

Şaziment Hanım eliyle kızının ağzını kapattı:

"Öyle deme, kendini bir şehide adamış bir kadın o."

Annesinin elini iterek bu sefer Ahmet kapattı onun ağzını.

"Düşünsene, yaşayan erkeklere sadakat göstermeyen kadınlarla dolu olan bir dünyada ölü erkeğe sadakat gösteren bir kadın o."

Ötelerde toprakla didinip duran Bahçıvan İbram Ağa, kargaları taşlayarak bağırdı:

"Ben ekeyim, siz gelip yeyin! Siz de acımazsınız bana! Ah, more, kargalar da acımazlar bana! Amma da dünya ha!.."

Ahmet gülerek ona seslendi:

"İbram Ağa, yapmayın, kargaları topal edeceksiniz!"

Bahçıvan işi bırakıp inleye inleye onlara doğru yürümeye başladı. Yorgunluktan sendeliyordu adım atarken. Ufacık yapısı iki büklüm olmuştu. Kendisi yaşını bilmiyordu ama, bayağı yaşlı bir adamdı. İşi zordu, toprak kendisini iyi işlemeyene karşı cömert değildi. Oysa ihtiyarın gücü toprağın hakkını vermeye yetmiyordu. İhtimal çok meşakkatli yaşadığı için öfkesi burnundaydı, önüne gelenle kavga ederdi. Nadiren sinirlerine hakim olur, alış verişe gelen Ermeni kadınlarına tatlılıkla meram anlatmaya çalışırdı: "Nasıl marul istiyorsun? Göbeği senin göbeğin kadar büyük olsun? Heh heh hehhh...Ah, more, bu çürük topraktan bekliyorsun öyle marulu?.. Ah, sen yapma bari..." Onun adını hiç kimse İbrahim diye doğru olarak söylemezdi. Herkes ağız birliği etmişçesine, sonuna bir de ağa

sözcüğü ekleyerek, "İbram Ağa" derdi ona. Bir gözü kördü. Sağlam gözü şaşılacak kadar iyi görürdü. Aslen Arnavuttu.

Geldi, derin derin soluyarak yere bağdaş kurdu. Mintanının bütün düğmeleri çözüktü. İçinde gömlek yoktu. Kurumuş, kılları kırlaşmış iman tahtası meydandaydı. Boynunda kirli bir mendil asılıydı. Dişleri yarı yarıya dökülmüştü.

"Ne oldu yine, niye bağırıp çağırdı o karı?"

Cevabı Zeliha yetiştirdi:

"Ne olacak, çocuklara kızdı yine..."

"Ah more, çocuklarla bozar aklını, şaşırmış bir kere... Bana da 'kirayı arttır' der. Nasıl arttıracağım?.." Tek gözünü Ahmet'e dikti. "Neden bu mal sahipleri bu kadar aç gözlü oluyorlar?"

Ahmet omuzlarını silkti:

"Bilmem."

Zeliha, İbram Ağa'ya yaklaştı:

"Sebebini biliyor ama söylemiyor. Ben söyleyeyim onun yerine: Mal insanı insanlıktan çıkarır da ondan..."

İbram Ağa toprağa bulanmış ellerini oğuşturdu:

"Öyle galiba. Heh heh hehhh, öyle. Hah, kira artacak... Ah, more, bu çürümüş toprak bir şey vermez, karnımı doyuramam, nasıl arttıracağım kirayı?.."

Ahmet ona bir sigara uzatarak işi şakaya vurdu:

"Yo, öyle demeyin, ben görüyorum, her akşam kafayı çekiyorsunuz..."

İbram Ağa gıdıklanmış gibi güldü.

"Ah bre içmek başka..."

"Bol bol temiz hava alıyorsunuz."

"Ah bre, temiz hava... Ne yapayım temiz havayı?.."

"Öğleleri söğüdün gölgesinde uyuyorsunuz."

"Ah bre, uyumak yorgunluktan..."

"Kafayı çekince Arnavutça şarkılar söylüyorsunuz."

"Heh heh hehhhh, ah bre, Arnavutça şarkı kıyaktır..."

"İnsanlarla uğraşmak derdiniz yok."

"Ah bre, nasıl yok? Gelirler, hiç bir şeyi beğenmezler. İstediklerini hep ucuza almaya kalkarlar. Bilmezler nasıl çalışırım. Bağrım yerde sürünür.Bir kök domatese bir teneke su dökerim. Kuyudan iple çek, bir uçtan bir uca taşı, bir kök domatese bir teneke su... Kanmaz suya bu yanık bah-

çe... Toprağın bellenmesi, fidelerin dikilmesi, çapalanması da var... Aman bre, ne iştir bu bahçıvanlık, ölüp ölüp dirilirim..."

Kadınlar acınarak kafalarını salladılar. İbram Ağa avucundaki sigarayı dudaklarının arasına kıstırdı. Kırmızı kuşağından çakmak takımını çıkardı, kucağına serdi. Bir mermi kovanına takılmış fitilin ucunu çekip parmakları arasında yumuşattı. Sonra bu ucu sol eline aldığı çakmak taşına dayayıp başparmağı altına kıstırdı. Arkadan sağ eline kaptığı biçimli çelik parçasını taşa çarpmaya başladı. Havada ince kıvılcımlar uçuştu. Derken yanık kav kokusu duyuldu; ateşleme tamamdı. Fitili hemen sağ eline aktarıp bir iki üfledi, sigarasının ucuna tuttu. Ahmet onu zevkle seyrediyordu. Deminden beri bu anı kolluyordu. Bayılıyordu onun bu sigara yakışına. Bazen sırf bunu görmek için sigara ikram ediyordu ona. İş arasında bir başka olurdu çakmağını kullanması. Doğrulup ayaklarını iki yana öyle bir gererdi ki, dünyayı dengeye getiriyor sanırdınız. İnce bir dal çatırdadı yan taraftan. Ahmet sesin geldiği tarafa döndü

"Hey, sen ne yapıyorsun orada?"

Zeliha elindeki tası gösterdi:

"İncir topluyorum."

"Ne yapacaksın onları?"

"Hiç, ipe dizip boynuma asacağım."

"Ah, çok yakışır sana. Yalnız etrafını sinekler sarar sonra!"

"Durun öyleyse başka bir şey yapayım..."

Uzandı, duvara tırmandı. Muntazam bacakları göründü bir an. Ahmet kuru kuru yutkundu. Duvarın ötesinden çocuklar sevinç dolu çığlıklar kopardılar:

"Ali! gel, incir dağıtıyorlar..."

"Artin! koş, koş, çabuk koş..."

Kadınlar, "Eyvah, biz görmeyelim bari," diyerek içeri kaçtılar. Şaziment Hanım lâdes kemiği gibi incecik, Aysel Hanım inadına tombuldu. İkisi yanyana tezat yaratıyorlardı. Ahmet onlara "dul kadınlar" diyordu. Şaziment Hanım kocasından ayrılmış, Aysel Hanımın kocası ise ölmüştü. Birisi, eski kocasından aldığı nafakanın üstüne terzilik yaparak geçiniyordu; diğeri, ölü kocasından kalan dünyalığa ve oğluna yaslanıyordu. İbram Ağa da elini ensesinin hizasında sallayarak uzaklaştı.

Zeliha aşağı inince hınzırcasına Ahmet'e sordu:

"Çok mu kızdınız yoksa?"

Ahmet hiç bozuntuya vermedi.

"Hem de nasıl... Emanete hıyanetlik ettirdin bana. Sen ne diye Müzeyyen Hanımın incirlerini aleme dağıtıyorsun bakalım?"

Zeliha'nın bembeyaz dişleri ışıdı ağzında, gülerken.

"Müzeyyen Hanımın değil, bahçenin incirleri onlar."

"Bahçe kimin?"

"Allah Baba'nın."

Burun delikleri titreyerek süzdü kızı Ahmet. Zeliha, başı üzerinde sallanan olgunlaşmış bir siyah inciri koparırarak etli pembe dudakları arasında gezdirdi. Ne tatlı bir güzellik vardı yüzünde. Kızlar bu yaşlarda ne kadar çekici oluyorlardı. Pembe teni şu anda her zamankinden daha pembeydi.

"N'o, siz beni mi seyrediyorsunuz?"

"Evet."

"Niye?" Yerinde duramıyor, kıpır kıpır kıpırdanıyordu. Kıpırdak mı kıpırdaktı. Bir tay gibi oynaktı. İçinden hayat taşıyordu.

"Hiç, seyrediyorum işte!"

Kız başını silkeleyerek alnına dökülmüş olan saçlarını arkaya attı. Göğüsleri canlı canlı kımıldadı entarisinin altında. Bir eliyle siyah inciri dudaklarının arasında gezdirirken öteki elini de beline dayayarak fettanca bir poz takındı.

"Bari böyle durayım da öyle seyredin beni."

"Çekil karşımdan piçkurusu! Ben seni ne zaman seyredeceğimi bilirim."

Eve doğru yürüdü. Zeliha onun önünü kesti:

"Gidiyor musunuz? Niye benden köşe bucak kaçıyorsunuz hep böyle?"

"Senden korkuyorum."

Zeliha bir tedirginleşti.

"Benim neyimden korkuyorsunuz?"

Ahmet, Zeliha'nın kulağına eğildi:

"Ateşine yanmaktan..."

Kız onun nefesinden gıdıklanmış gibi boynunu kıstı:

"Siz temizliği seversiniz, ateş en iyi temizleyicidir."

"Evet ama, ateş temizlediği şeyi kül eder."

"Orası var işte. Yalnız, ben size ateşten daha kül edici bir şeyden söz edeceğim şimdi."

"Başka zaman edersin, şimdi çok işim var; sendikaya gideceğim."

Huysuzlukla silkindi Zeliha. Uzaktan uzağa ısırır gibi yaptı. Kızgınlığını böyle belirtirdi bazen.

"Sendika.. parti.. varsa yoksa bunlar... Vallahi şimdi yangın var diye bağırıp ortalığı ayağa kaldıracağım!.."

Ahmet onun saçlarını okşadı:

"Yok canım, sakın ha, hiç yapılır mı bu"

"Yapılır ya, dedikoduyu duydunuz mu?"

Ahmet gözlerini kıstı:

"Ne dedikodusuymuş o?"

Zeliha elindeki inciri hırsla ısırdı.

"Mahalle dedikodusu."

"Bana ne mahalle dedikodusundan?"

"İyi ama, sizin sebep olduğunuz bir dedikodu bu."

Ahmet telaşla etrafa bakındı:

"Ne söylüyorsun sen?"

Ötekisi tasalı tasalı iki yana sallandı:

"Sonra bu dedikodunun ucu bana dokunuyor..."

"Çıkarsana ağzındaki şu baklayı sen!"

"Hıııı... nasıl söylesem bilmem ki... şey... güya siz beni seviyormuşsunuz..."

"Yaaa!.."

"Yaaa... Bütün komşular, şimdi her şeyi bırakmışlar, bunu konuşuyorlar mahallede..."

Ahmet ellerini beline dayadı:

"Onların başka işleri yok mu?"

"Bilmem; olsa da dedikoduya vakit bulurlar."

Aralarına bir sessizlik çöktü. Zeliha bakışlarını Ahmet'in yüzünden ayırmıyordu. Ötekisi ise renkten renge giriyor ve için için söyleniyordu: "Hay Allah, demek ki gönlümde yanan ateşin dumanı görüldü... Şu insanlar da ne münasebetsiz şeyler, onlara ne yani?.."

Kız sordu:

"N'olacak şimdi?"

"Bilmem; ne olursa olsun..."

"Oh, maaşallah, bu ne garnsızlık böyle! On yedi yaşında gencecik bir kız sizin yüzünüzden dillere düşsün, sizin hiç umurunuz olmasın!"

Ahmet ayakkabısının burnuyla toprağı dövdü:

"Söyle onlara, dedikoduyu kessinler."

Zeliha gülmemek için kendini zor tuttu.

"Çok onlar, hangisine söyleyeyim?"

"Hepsine!"

Zeliha başını bir o omuzuna eğdi, bir bu omuzuna:

"Hiç birine bir şey söylenmez. Söylense de hükmü olmaz; dolamışlar dillerine bir kere. Dedikodu korkunç şeydir, başladı mı durmaz."

Ahmet sıkıntıyla burnundan soludu.

"Lâf, biz yol yapımında dağlardan inen kayaları bile durduruyoruz..."

"Kayaları durdurmaya benzemez bu. Dedikodu bu! Vebaya çare bulundu, ona yok!"

Ahmet boğazındaki kuruluğu gidermek için yutkundu:

"Peki, ne yapacağız?"

Zeliha geri geri çekildi:

"Aa, benim sorum bu; cevabını siz verin."

Ahmet dudaklarını kemirerek kısa bir an düşündü, sonra elini savurdu:

"Adam sen de, dedikoduya cevap mı olurmuş?"

Zeliha eteklerini döverek iki yana sallandı:

"Ah, anlaşıldı, ben kendimi İbram Ağa'nın kuyusuna atmalıyım!"

"Şeytanlık etme."

"Kuyuların hangisi derin, bari onu söyleyin bana!"

"Bırak şeytanlığı."

"Ben bu dedikodulara dayanamam, güya siz beni seviyormuşsunuz..."

"Güya değil."

Zeliha'nın yüzü aydınlandı.

"Ya nasıl?"

Ahmet bakışlarını uzaklara kaydırdı:

"Nasıl olduğunu ben de bilmiyorum..." Kızı kollarından tutarak kenara çekti, "Bırak beni şimdi artık, neredeyse toplantıya geç kalacağım..." Bu arada çaktırmadan boyunu ölçtü onunla. Hemen ikisi de aynı boydaydı. Ödü kopuyordu kız daha fazla uzayacak da kendisini geçecek diye.

5

Mavi Çuha örtülü masanın bir tarafında sendika, diğer tarafında işve-

ren temsilcileri oturuyorlardı. İz-İş Sendikası zora çatmıştı. YUTKA Müteahhitlik Firması'na bağlı bir işyeri için aylardan beri yürütmeye çalıştığı toplu sözleşme görüşmeleri çıkmaza girmişti. Ücret artışları konusunda anlaşmaya varılamıyordu. Patron, işçilerin istekleri karşısında nuh diyor peygamber demiyordu. Sendika da ne pahasına olursa olsun şartlarını söktürmeye uğraşıyordu. Şu sırada çay molası verilmişti. Bundan yararlanan patron da kendini dışarı atmıştı. İhtimal odasına çekilmiş, başını dinliyordu. Sekreter kız ikide birde masa üzerindeki evrakları ve tutanakları gözden geçiriyordu. Bazen de kapıyı gözlüyordu. Hanım hanımcık bir kızdı bu. Hiç süsü püsü yoktu. Bu arada taraflar birbirlerini yokluyorlar, kinayeli konuşmalarla ölçüp tartıyorlardı. Ahmet bakışlarını karşısında keyifle çayını yudumlayan munis görünüşlü adama dikti:

"Beyefendi, nekesliği bırakıp işçilerin taleplerine uyun da şu iş bitsin artık..."

Adam alaylı bir dille lafı dalgaya vurdu:

"Canım ne diye bizi böyle sıkıştırıp duruyorsunuz, hani siz sosyalizmi kurup da işçileri kurtaracaksınız ya..."

Ahmet hiç bozuntuya vermedi, pişkinlikle gülümsedi:

"Ee, o ayrı bir meseledir ve uzun süreçleri kapsayan bir mücadeleyi gerektirir. Öyle hop diye çadır gibi kurulmaz." Bir an duraksayıp onu süzdü." Ama kurulduğunda, sade işçiler değil, patronlar da kurtulacak ha..."

"Patronlar nasıl kurtulacak, anlayamadım!"

"Kapitalist düzende biz dünyayı kaybediyoruz, siz ahreti. Zira, İncil'e göre, iğne deliğinden deve geçecek de, cennetin kapısından zengin geçemeyecek... Oysa, sosyalizm kurulunca, biz sefaletten kurtulup dünyayı kazanacağız, siz de cehennem ateşinden kurtulup ahreti... Ne iyi, değil mi? N'o, yoksa ahrete boş mu veriyorsunuz?.."

"Bunlar tehlikeli laflardır," dedi koca göbekli, patlak gözlü biri, ötelerden, büyüklük havaları taslayarak, "böyle konuşmayın. Hem o sosyalizm düşüncesini de kafalarınızdan atın!.."

Ahmet ona döndü. O esnada sekretere ilişti gözü. Kız bakışlarını kendisine dikmişti.

"Aman efendim, ne var bu düşüncede? Gerçi, biliyoruz, bizim memlekette düşünmek suçtur ama..."

"Hür düşünceyi ortadan kaldırmaya yönelik bir düşünce tarzıdır o."

"Kusura bakmayın ama, bu söz, düşünce düşmanlarının kullandıkları bir sözdür. Ve hep sosyalizmi önlemek için kullanılır."

Birden rengi attı adamın.

"Bakıyorum da sosyalizme çok kötü kaptırmışsınız kendinizi siz..."

Ahmet başıyla onayladı:

"Evet, öyle; hayatta tek bağlanacağımız dava, güveneceğimiz şey sosyalizmdir."

"Ne bulacağınızı sanıyorsunuz onda?"

"İnsanlık sorunlarının çözümünü."

Adam dudaklarını yaladı:

"Yapmayın, nedir bu sosyalizmin kerameti böyle? İnsanlık sorunları niye çözülmedi şimdiye kadar?"

"Çünkü şimdiye kadar efendiler, feodallar, burjuvalar dünyaya sadece kendi çıkar hesaplarına göre hükmettiler. Onun için insanlık açısından her şey bozuk gitti; dünya, dünya olmadı. Şimdi gidişatı etkileme sırası işçilere geldi. Dünyayı dünya yapmak şerefi işçilerin olacak."

Adam küçümseyici bir edayla yüzünü ekşitti:

"Dünyayı siz işçiler düzelteceksiniz?.. Bu dünyayı?.."

Ahmet kıstırıcı bakışlarla baktı ona:

"Evet, bu dünyayı biz işçiler düzelteceğiz; onu bütün insanların insanca yaşayacağı bir alem yapacağız."

Namık Usta sigarasından derin bir nefes çekerek Ahmet'in omuzuna dokundu:

"Arkadaş, neden bu patronlar bize böyle tepeden bakıyorlar?"

Ahmet gülümsedi:

"Çünkü, hani söylendiği gibi, ayaklarının altlarında para yığınları var."

Koca göbekli hemen atıldı:

"Parayla imanın kimde olduğu bilinmez."

Ahmet tekrar gülümsedi:

"İmanı bilmem ama, paranın patronlarda olduğu niçin bilinmesin? Patron demek para babası demektir!"

Adam sıkıntıyla kımıldandı yerinde.

"Kardeşim, patron sadece para babası değil, aynı zamanda işçi babasıdır."

Namık Usta yakasına düşen sigara külünü silkeledi.

"Bir para babasının işçi babası olduğuna inanmak için insanın aklını peynir ekmekle yemesi lâzım gelir."

Tam onun karşısında oturan, hastalıklı denecek kadar zayıf yapılı,

gözlüklü adam sordu:

"Patron ne demektir, biliyor musunuz siz?"

Namık Usta parmaklarının arasındaki izmariti kül tablasında ezdi:

"Patron, kölesini azat edip üzerinde efendilik hakkını muhafaza eden kimse demektir." Adamın hoşnutsuzluk ifade eden tavırlarına takılıp bir an duraladı, sonra devam etti.'Para kraldır' derler. Doğrudur. Buna göre, dilim varsa, 'patron tanrıdır' derim. Nitekim, bir kitapta okudum, Rusçada zengin anlamına gelen bogatiy kelimesi, tanrı demek olan bog sözünden geliyormuş..."

Gözlüklünün yanındaki papyonlu adam değişik haller takındı; yüzünü acayip şekilde buruşturdu.

"İşin içine Rusya girerse siz elbet böyle konuşursunuz..."

Namık Usta sinirlilik belirtileri gösterdi. Midesi sancıyormuş gibi elini kemerinin altına soktu.

"Bu ağızları bırakın artık beyler! Sosyal, ekonomik ve politik sorunları konuşmak için daha uygar olmak zorundayız! Yoksa, haksızlıklara nasıl karşı çıkılır?"

Koca göbekli, piposunu çıkardı cebinden, Namık Usta'yı yan yan süzdü:

"Haksızlıklar olursa, yarın kıyamet günüde bunların hesabı sorulur."

Ahmet'in dudaklarında acı bir tebessüm dolaştı.

"Hayır, haksızlıkların hesabını bu dünyada sormak gerekir. Ben hakkımı yedireyim, insanlığımı ayaklar altında çiğneteyim, dünyanın olmayacak sıkıntılarını çekeyim ve sonra da tutayım bunun hesabını kıyamet gününde sormayı kurayım... Yaşarken sormadığım hesabı öldükten sonra nasıl sorarım? Bu kadar da budalalık olur mu?"

"Böyle büyük meseleler yaratmayın kardeşim, sonra onların altından kalkamazsınız..."

"Biz mesele yaratmıyor, yaratılmış meseleler üzerinde duruyoruz. Bana gözdağı vermeye kalkmayın..."

"Yapmayın, meydanı boş buldunuz diye bu kadar ileri gitmeyin, hürriyetin değerini bilin."

"Hürriyetin değerini bildiğimiz için haksızlıklara karşı çıkıyoruz işte. Hürriyet, boş lâf değil, haksızlıklara karşı çıkma hakkıdır."

Gözlüklü boynunu uzattı:

"Siz bu parlak lâflarla halkı uyutup sosyalizme gideceğinizi mi sanıyorsunuz?"

Ahmet ona döndü:

"Beyefendi, biz insanları uyutmayız; aksine, onların gözlerini açarız. İnsanları uyutmak kapitalistlere ve onların çanak yalayıcılarına vergi bir iştir."

"Bizim en büyük düşmanımız nedir, biliyor musunuz siz?"

"Gericiliktir."

"Ya, çevirin kazı yanmasın, sosyalizmdir, sosyalizm!"

"Tüm insanlığın geleceği sosyalizme bağlıdır beyefendi. Bu itibarla, her memleketin yolu eninde sonunda sosyalizme varacaktır. Siz ne söylüyorsunuz?"

Koca göbeklinin suratı karmakarışık oldu.

"Kim diyor bunu?"

Ahmet elini havada kılıç gibi salladı:

"Tarih!"

"Nasıl diyor bunu tarih?"

"Sosyal ilerlemeler içinde ortaya çıkan yeni toplumsal güçler yeni toplumsal düzenler yaratırlar, diyor."

"Demek tarih şimdi işçilerin gücünü ileri sürüyor?.."

"Evet, işçilerin ve diğer tüm emekçilerin ve de buna bağlı olarak namuslu aydınların..."

O sırada patron içeri girdi. Yüzünden düşen bin parçaydı. Oflayarak yerine oturdu. Oldukça yaşlı, esmer, tıknaz bir adamdı. Dikkati çeken hiç bir özelliği yoktu. Geniş burun deliklerinden ağarmış kıllar sarkıyordu. Kalın gözlüklerinin üstünden Ahmet'i süzdü.

"Beyler, isterseniz ideolojik tartışmaları sonraya bırakalım da asıl konumuza geçelim şimdi..."

Ahmet pantolonunun dizlerini çekerek daha sağlam oturdu yerine:

"Hayhay."

Patron gözlerini Beşir'e çevirerek üzgün üzgün baktı:

"Başkan, nasıl, bizimle anlaşmaya niyetiniz var mı?"

Beşir hafifçe doğruldu masada:

"Tabii efendim, elbette... Onun için burada bulunuyoruz ya..."

"Ee, niye anlaşamıyoruz öyleyse?"

"İstediklerimizi kabul etmiyorsunuz da ondan. Biz yapıcı bir yaklaşım gösteriyoruz ama, siz uzlaşmaz bir tavır takınıyorsunuz. Tutumunuzu değiştirmelisiniz."

Patron bezginlikle kafasını salladı:

"Acaba hangi taraf tutumunu değiştirmeli? Siz mi, biz mi? Şimdi bize kesin sözünüzü söyleyin de bilelim, taleplerinizde aynen ısrar ediyor musunuz?"

Beşir bir yutkundu:

"Evet."

"Çok istiyorsunuz... Ücretlere zam önerileriniz çok yüksek..."

"Çok değil. Belirlediğimiz miktarların da haklı nedenleri var."

"Ne haklı nedeni olacak bunun? Böyle her sözleşmede zam koparmanın sonu nereye varacak?"

"Elimize geçen para üç günde değer kaybına uğruyor. Enflasyondan çok kötü etkileniyoruz. Aslında kendimizi aldatmaktan başka bir hayrını görmüyoruz sözleşmelerin."

Elini itirazla yukarı savurdu patron:

"Paranın değer kaybettiği falan yok , bu sizin iddianız..."

"Madem öyle," diye atıldı Ahmet, "sahibi olduğunuz işhanının odalarını kiracılara niye parayla değil de aylık şu kadar gram altınla kiralıyorsunuz?"

Kaba etine şiş yemiş gibi irkildi patron. Bakışları tersleşti.

"Nereden biliyorsunuz bunu siz?"

Ahmet omuzlarını silkti:

"Biliyorum işte!.."

Koca göbekli, işgüzarlık taslayarak, patronun imdadına yetişmek istedi.

"Haydi orasını bırakalım da konuya gelelim..."

"Evet" dedi Ayvaz, "konuya gelelim ve bir anlaşmaya varalım artık, hayırlısıyla. Bu böyle olmaz. Siz demin patronların işçi babaları oldıklarını söylediniz. N'olur babalıklarınızı gösterin bize işte..."

Adam piposunu ona doğru salladı:

"Gösterelim ama, kardeşim, bu kadar da babalık olmaz ki..." Bakışlarını Beşir'e kaydırdı. "Hem gerçekte sizin istedikleriniz milli menfaatlere aykırıdır."

Beşir ses tonunu değiştirerek sordu:

"Neden?"

"Böylesine ağır istekler firmamızı çökertir. Firmamızın çökmesi ise , onun milli gelire olan katkısını ortadan kaldırır."

"Milli menfaatlere asıl aykırı olan şey, bütün işlerin sermayedarların çıkarlarına göre yürütülmesidir. Bu yüzden memleket gelişmiyor, millet

acı çekiyor..."

Patron alnını ovalayarak Beşir'in yanında oturan işyeri temsilcisi, Pazarlık Komitesi Üyesi Fazıl Usta'yı süzdü:

"Siz bari bizden yana çıkın biraz, ne de olsa firmamızın adamısınız bugüne bugün..."

Fazıl Usta'nın yüzü bir hoş oldu.

"Nasıl yaparım bunu efendim, ben işçilerin temsilcisi olarak bulunuyorum burada!.." Kırk yaşlarında, saçları alâbros kesilmiş, kumral, düzgün çehreli, güçlü yapılı, ağır başlı biriydi.

"İyi de çok istiyorsunuz..."

Beşir gülmeye zorladı kendini:

"Size verdiklerimizin birazını istiyoruz biz, birazını."

"Anlayamadım."

"Anlamsayacak bir şey yok, biz çalışıyoruz siz kazanıyorsunuz, size kazandırdıklarımızın birazını da biz istiyoruz."

Eliyle masaya vurarak dikleşti patron:

"Beyler, fazla söze gerek yok, isteklerinizin altından kalkamam. Ya dediğime gelirsiniz ya da bildiğinizi yaparsınız, o kadar!"

Beşir kararlı bir tutum takındı:

"Öyleyse uyuşmazlık tutanağı düzenleyelim..."

Patron duraladı, yardımcılarına döndü:

"Ne diyorsunuz beyler?"

"Hemen oraya vardırmayalım işi ," dedi koca göbekli, piposunu kül tabağına silkeleyerek, "Arkadaşların meseleyi iyicene düşünmeleri ve bize son bir teklif getirmeleri için görüşmelere bir süre ara verelim..."

Patron kızarıp bozararak başını Beşir'e çevirdi:

"İsterseniz şimdilik böyle yapalım ha?.."

Beşir dudağını büktü:

"Siz bilirsiniz... Yalnız, belirtmek isterim, biz yeni bir şey düşünecek değiliz. Umarım bu arada gerekenleri siz düşünürsünüz..."

Dışarda ayaküstü durum değerlendirmesi yaparken Ayvaz sızlanır gibi oldu:

"Yahu arkadaşlar, biraz aşırı mı davranıyoruz acaba? Bu herifler bize resti çekerlerse, greve gitmek zorunda kalabiliriz..."

"Zannetmiyorum," diye karşılık verdi Ahmet. "Atıp tutuyorlar ama, hiç o havada değiller. Son andaki tutumlarını gördük işte..."

Beşir bir sigara tellendirdi.

"Canım gerekirse greve de gidilir, ne yapalım yani?.."

Ağzını burnunu eğdi Ayvaz:

"Öyle demeyin Başkan, grev bu, bir alay boku püsürü olan iş..."

"Ee, sırasında böyle zorlukları da göze alacağız, ötesi yok bunun..."

Ahmet durakta yalnız kalmıştı. Ötekiler kendi yönlerine giden otobüslere binip ayrılmışlardı. Boydan boya mezbeleliğe dönen caddede kediler,köpekler, yerlere devrilmiş, etrafa pis kokular saçan çöp bidonlarını karıştırıyorlardı, iki taraflı. Ahmet bu duruma için için lânetler savururken sekreter kız sokuldu yanına.

"Ahmet ağabey,"dedi, tatlı bir sesle,"dayanın, istediklerinizi koparacaksınız. Patronun bu akşam söylediklerine bakmayın, blöf yapıyor.Sonunda her şeye boyun eğecek. Bunu gayet iyi biliyorum, kendisini yardımcılarıyla konuşurken duydum. Esasen şu sırada kazancı çok yolunda gidiyor, işlerini bir gün bile aksatmaktan kaçınır."

Ahmet şaşırmış, kıza bakıyordu. Kız da gözlerini ona dikmişti.Ne güzel iri, siyah gözleri vardı. Etrafı kollayarak ekledi:

"Benim bu hareketimi yadırgamayın sakın. Belki yaptığım şey bir bakıma doğru değil, ama size yardımcı olmak istedim. Çünkü ben de devrimci hareketin bir ferdiyim. Artık, gerekirse, işten ayrılırım."

Ahmet içinden taşan bir sevgiyle kızın karşısında eğildi:

"Bana verdiğiniz haberden ziyade dava birliğimize sevindim, Gülten kardeş, sizi yoldaşça selamlarım."

6

Karısı Recep'e şaşkınlıkla sordu:

"Eşyaların hepsini getirmedin mi?" Otuz beşinde, Recep boyda, balık etinde, beyaz tenli, mavi gözlü bir kadındı kendisi. Dünyası eviyle çocukları üzerine kurulmuştu.

Recep'in yüzü bulutlandı.

"Getirdim."

"Hani yarısı nerede ya?"

"Eşyaların hepsi bu kadar; ötekilerini sattım."

"Sattın mı?.. Eyvah, şimdi bu evi neyle döşeyeceğiz?.."

"Elimizde kalanlarla."

Kadın ağlamaklı oldu.

"Halıyı da mı sattın yoksa?"

"Evet."

"Tuh, yazık! Hiç o halı satılır mıydı? Bünyan'dı o..."

"Sattım işte, nedenini anla, ilerde yine alırız."

Kadın avunacak gibi değildi, umutsuzca mırıldandı:

"Artık kolay mı bu? Vaktiyle ikibin iki yüz liraya almıştık onu. Şimdi dört bin liradan aşağıya değil o halı. Yarın kimbilir kaça çıkacak..."

"Yanlışın var; bin iki yüz liraya almıştık onu. Epeyce de kullandık. Sekiz yüz liraya verdim eskiciye."

Kadın dizlerini dövdü:

"Yazık!. yazık!.. İki bin iki yüz liraya almıştık onu... Halı, kullanmakla değerinden düşmez hemen; ne yaptın sen?"

Bir süre sustu Recep. Gittikçe artan can sıkıntısını belli etmemeye çalışıyordu.

"Bırak şimdi sızlanmayı da," dedi, neden sonra yatıştırıcı bir sesle, "elinden geldiğince evi yerleştirmeye bak. Ben iş meselesini takip etmeye gidiyorum, dönüşte sana yardımcı olurum."

Öteki odadan çocuklar cıvıldaşarak geldiler. Büyük olanı Recep'in bacaklarına sarıldı. Bir çiçek kadar güzeldi yüzü.

"Babacığım, ben seneye bu karşıki okula gideceğim, değil mi?"

Recep onun yumuşacık saçlarını okşadı:

"Evet, kızım."

Küçüğü, minik burnunu havaya dikerek kendi göğsüne vurdu:

"Ben?"

"Dört sene sonra sen de."

"Dört sene ne zaman?"

"Süpürge demesini öğreneceğin zaman... Süpürge de bakayım."

"Sügürbe."

"Bu ne biçim şey de."

"Bu ne çibim şey?"

Büyüğün kıskançlık damarı tuttu.

"Gülşen okula gidemez; küçük o, konuşamıyor bile daha, öğretmen onu istemez."

"Ee, ama ablası sen de, söyledim ya, büyüdüğü zaman gidecek."

Gülşen, ablasına doğru boşa giden bir şamar salladı:

"Giderim, sen bilsemezsin!"

Abla kardeşinin saçlarına uzandı, baba da onun eline:

"Şirin!. Şirin!."

Şirin konuyu değiştirdi:

"Evimizi yerleştirdiğimiz zaman Süheyla ablam da gelecek yanımıza, değil mi?"

"Tabii."

"Artık babaannemlerde kalmayacak..."

"Hayır."

"Ablam hep bankada mı çalışacak?"

"Eğer üniversiteye giremezse, korkarım öyle olacak."

"Ben ablamı çok seviyorum."

"Aferin."

Çocuklar annelerinin ağladığını farkedince susarak ona doğru yöneldiler. Gülşen eğilerek kadının yüzüne baktı:

"Anne.. anne..."

Recep çocukları kollarının arasına alarak öptü:

"Haydi artık siz uslu durun da ben şimdi iş meselesini anlamak için Bölge Müdürlüğü'ne gideyim."

Yolda hiç yoktan aklına tatsız bir soru takıldı: Ya iş yerinde bir tersliğe uğrar da kendisini işe almaktan vazgeçerlerse? Vücudunu ateşler bastı aniden; aman böyle bir şey olmasındı sakın. Hemen bu kötü ihtimali kafasından uzaklaştırdı.

İşyerine vardığında, Personel Müdürü kendisini bir soğuk karşıladı. İşe başlaması için Ankara'dan mucib beklendiğini, bunun ne zaman geleceğinin de bilinemeyeceğini belirtti.

Eyvah, aklına gelen başına geliyordu galiba. Tedirgin bir şekilde Bölge Müdürlüğü'ne doğruldu Recep. Sekretere Müdür'le görüşmek istediğini söyledi. Ela gözlü, tombul sekreter kız, onun yüzündeki ifadeden bir şeyler çıkarmaya çalışarak, yandaki kapıyı araladı: "Müdür Bey, sendikanın eski başkanı Recep Adaş geldi, sizinle görüşmek istiyor."

Müdür'ün sesi duyuldu içerden:

"Buyursun."

Kız tatlı bir tebessümle Recep'e yol verdi. Müdür iri gövdesiyle ayağa kalkarak elini uzattı ona:

"Nasılsınız?"

"Sağlıklar dilerim efendim, sizi tekrar rahatsız ediyorum..."

"Estağfurullah, buyurun oturun."

Recep masanın önündeki maroken koltuğa çöktü. Müdür ona bir kutu uzattı:

"Sigara..."

"Teşekkür ederim, ben içmiyorum."

"Ha, öyle ya..." Kutuyu yerine koydu. "Evet, sizi dinliyorum..."

Recep'in bakışları donuklaştı.

"Efendim, Personel Şefi'yle görüştüm; işbaşı yapmama izin vermiyor."

Müdür huzursuzlukla kıpırdandı yerinde. Kendisinin meseleden haberli olduğunu ele veren bir hal vardı üzerinde.

"Ne diyor?"

"Genel Müdürlük'ten mucib çıkartmak için Ankara'ya yazı gönderdiğini söylüyor..."

"Öyle yapılmasını uygun görmüş demek, Genel Müdürlük personel alımında işleri sıkı tutuyor bu sıra biraz."

Recep şaşırır gibi oldu.

"Müdür Bey, siz benim burada çalışabileceğimi söylediniz bana. Ben buna güvenerek evimi barkımı da yerinden oynattım..." Gücenik bir hava vardı sesinde.

"Endişeye düşmeyin hemen, yine çalışırsınız. Belki Genel Müdürlük size daha iyi bir pozisyon verir..." Burnundaki tıkanıklığı gidermeye çalışarak bir an durakladı. "Doğrusu, sizin tulum giyip tekrar makinelerin altına yatmanıza benim gönlüm el vermiyor. Bunu işçiler bile yadırgayabilirler sanıyorum."

"Yadırgayacak bir şey yok efendim, çalışmak insanın boyun borcudur."

"Ama çalışmaktan çalışmaya fark var. Sendika başkanlığı , federasyon genel sekreterliği yapmış, sonra ta nerelere girip çıkmış bir insanın makine tamircisi olarak çalışması kolay iş değil."

"Benim için gayet kolay."

Müdür önündeki kâğıtlarla oynayarak bakışlarını Recep'ten kaçırdı.

"Acaba?"

"Efendim, ben iş için size müracaat ettim. Bana verdiğiniz söze karşın bu olmayabilir. Nihayet nasıl bir ülkede yaşadığımızı biliyorum. Eğer olmayacaksa bunu açıkça söyleyiniz lütfen."

"Yo, olmayacak diye bir şey yok. Ancak Genel Müdürlük'ten mucib çıkmasını beklemek gerekecek.Çok sürer derseniz, Orhan Daldal Beye telefon edeyim, kendisi OTOSAN'ın yöneticilerindendir, benim de ahbabımdır, sizi oraya aldırtayım."

Recep başını sol omuzunun üzerine eğdi:

"Sağ olun Müdür Bey, zahmet etmeyin, beni oraya hiç almazlar."

"Alırlar, alırlar; benim hatırımı kırmazlar."

"Almazlar efendim, kendinizden pay biçin, siz kaçındıktan sonra onlar niye alsınlar?.."

"Yo, yo, benim kaçındığım falan yok..." Recep'in aklından geçenleri durdurmak istermiş gibi elini havaya kaldırdı, "Öyle düşünmeyin sakın, kırılırım..."

Recep gözlerini onun yüzüne dikti:

"Sizi kırmak için değil, gerçeği işaret etmek için söyledim."

Kıpkırmızı oldu Müdür. Sıkıntıyla sigara yaktı. Omuzlarını büzerek kararsızca kaldı. O sırada çalan telefon imdadına yetişti. Konuşmayı bitirip Recep'e döndü:

"Bir kahve içer misiniz?"

"Çok teşekkür ederim, içmeyeyim," diyerek ayağa kalktı Recep. "İzninizle ben artık gideyim."

Müdür doğruldu, yapmacık bir dostlukla elini uzattı:

"Yalnız gücenmek yok. Ben mucibin çıkarılması için ne lâzımsa yapacağım."

"Ben hayatın sillesine biraz alışığım Müdür Bey."

"Arada bir gelip durumu yoklayın isterseniz..."

Recep içinde depreşen kızgınlığı yenmeye çalışıyordu. Acı acı güldü:

"Hoşca kalınız efendim."

Kapıdan çıkarken Müdür arkasından seslendi:

"Eğer bir şey olursa ben Sendika başkanı Beşir Serpınar'a telefon ederim. Herhalde o size haber iletir..."

7

Aybar, parti içinde kendisine karşı sürdürülen muhalefet hareketine dayanamayarak, parti başkanlığından istifa etti. Bunu yaparken de kendince bir takım lâflar etti: "... Bir müddetten beri bana karşı yalan, iftira ve tezvir kampanyası açılmıştır. Sorumluluk taşıdığım için bunlara karşı lâyıkı veçhile cevap veremedim.Etrafımda yaratılan sis perdesini ortadan kaldırmak istiyorum..." Uzun boyunu dik tutmaya, bakışlarını sertleştirmeye çalışıyordu konuşurken. Sesini ve hareketlerini bir aktör kadar ustalık-

la ayarlıyordu bazen. Üstü başı her zamanki gibi gayet düzgündü. İyi traş olmuştu. Özenle bırakılmış bıyıkları ince dudaklarını örtüyordu. Elli dokuz yaşına göre bayağı dinç sayılırdı.

Parti Genel Yönetim Kurulu, o gün, onun yerine Mehmet Ali Aslan'ı seçti. Bu, genç, sağlıklı görünüşlü, kumral bir avukattı. Ağrılıydı.

Aybar, partide yaptığı konuşmayla yetinmeyerek, bir de basın toplantısı düzenledi: "Etrafımda yaratılan sis perdesini dağıtmak için istifa ettim. İstifam bağımsızlığın lehine, güleryüzlü sosyalizmin lehine, hürriyetçi sosyalizmin lehinedir. Gerçek sosyalizm güleryüzlü, hürriyetçi ve insancıldır. Ancak bazı kimseler bunu anlamadılar. Bunlar gençleri şartlandırdılar..."

Prof. Sadun Aren buna cevaben basına bir demeç verdi:"Aybar yaptıkları ve ettikleriyle kendi etrafındaki sis perdesini çoktan dağıtmıştır..."

Konuşmalarında bir incelik havası olan bu esmer, uzunca boylu, ağırbaşlı, cana yakın, ellisine merdiven dayamış Profesör, parti içinde patlak veren meselede daha baştan beri Aybar'a karşı cephe almıştı..

8

Takvim yaprağı 14 Aralık 1969 tarihini gösteriyordu. Gece epey ilerlemiş, sabah yaklaşmıştı. Hava oldukça soğuk ve rutubetliydi. Karadeniz'den kopup gelen rüzgar Yıldız Tepesi'ni acı acı yalıyordu. Bir kısım öğrenci, İstanbul Devlet Mühendislik ve Mimarlık Akademisi önünde nöbet bekliyordu. Geçenlerde bir arkadaşları öldürülmüştü; o nedenle, korunma tedbiri olmak üzere, nöbet tutuyorlardı şimdi. Krem renkli, sağ çamurluğu macunlu eski bir otomobil sessizliği yırtarak geldi, az ötede durdu. İçinde dört kişi vardı. Bunlar nöbet tutan öğrencilerin hareketlerini izlemeye başladılar. Öğrenciler bunlardan kuşkulandılar, ilerde duran polisleri uyardılar. Polisler arabayı oradan uzaklaştırdılar.

Biraz sonra Yıldız Camii'nden çıkan bazı kimseler duvar diplerinden süzülerek gençlere yaklaştılar ve, "Komünistlere ölüm!.." diye bağırarak onlara saldırdılar. Gençlerden biri, bunlara karşı koyacak oldu; ellerini havaya kaldırarak seslendi: "Durun, geçemezsiniz!.." Karşıdan silahlar patladı, genç vurularak öldü. Adı Battal Mehetoğlu'ydu. Öteki gençler de nefis savunmasıyla ateşe karşılık verdiler. Bunun üzerine saldırganlar, polislerin gözleri önünde, dağılıp ortadan kayboldular.

Bu arada öğrenciler saldırganlardan birini yakaladılar. Onun üzerin-

den öldürülecek devrimci öğrencilerden yirmi üç kişilik bir kara liste çıktı. Mehetoğlu, şimdiye kadar öldürülenlerin yedincisi oluyordu.

Üniversite gençliği, polisi cinayete göz yummakla suçladı. Olayı kınamak için yer yer yürüyüşler yaptı. Emniyet Müdürü, "Katil karanlıkta kaçtı, yakalayamadık..." dedi. Profesörler, İstanbul Üniversitesi Merkez binası önünde katafalka konan Mehetoğlu'nun tabutu başında nöbet tuttular. Teknik Üniversite Rektörü Prof. Kâzım Ergin bir konuşma yaptı: "Bu çok korkunç bir olaydır... Çocukların hayatlarını emniyet altına almak gerekir..."

Gazetelerde dokunaklı yazılar çıktı:

"Pazar gecesi kitaplar okunuyordu; ve Kur'an, ve İncil ve Tevrat ve hepsi, 'öldürmeyin' diyordu öldürdükten sonra..."

Altmış dokuz deniz subayı bir bildiri yayınladı:

"...Yetsin artık bu katliam, bitsin artık bu zulüm. Sahipsiz bildikleri devrimcileri köşebaşlarında yok etmeye kalkanların karşısına yeni Battallar, yeni Vedatlar, yeni Taylanlar dikilecektir. Bunu bilsinler, bunu anlasınlar ezenlerin kuklaları, iplerini tutan elleri kıracak güçler de vardır Türkiye'de. Meydan boş değildir..."

Genelkurmay Başkanı Tağmaç bunun üzerine bir açıklama yaptı:

"Türk Silahlı Kuvvetleri, herhangi bir zümre veya aşırı cereyanın içinde, yanında ve desteğinde değildir. Nizamsız hareketlere yeltenen ve Silahlı Kuvvetleri hiç bir surette temsil etmeyen bu gibi kimseler, layık oldukları kanuni işleme tabi tutulacaklardır."

İnönü, Meclis'te gündem dışı söz alarak kürsüye çıktı, derin derin öksürerek milletvekillerine döndü:

"Memleketin içinde bulunduğu durumu sizinle görüşmek için huzurunuza geldim.

...Bugün memlekette ciddi olarak bir bunalım var. Parlamenter rejimi, demokratik rejimi istemeyen, halletmeye çalıştığımız, aslını bilmediğimiz, kimin çizdiğini anlamadığımız meçhul hedeflere memleketi götürecek bir ihtilal rejimini tahakkuk ettirmek amacında bir cereyan var.Adeta denilebilir ki , bugün memleketin huzuru aşırı solun irticaına karşı ve aşırı sağın irticaına karşı müdafaasız haldedir.

...Aşırı sol serserileri memleketi çamura sokmak istiyor. Aşırı sağ canileri ise memleketi kana bulamak istiyor.

...Bugün aşırı sağın başlıca kuvveti şudur: Aşırı sağı hükümet himaye ediyor zanolunuyor. Bu kanaatle, aşırı sağ hareket ediyor. Bu kanaatte

bir esas da var. Üstüste tecavüzler oluyor, baskınlar oluyor. Suçlu sokakta adam öldürüyor. Taksim Meydan'ında öldürüyor, camiden çıkıp öldürüyor. Nerede bu suçlu? Suçlu yok. Nasıl zabıtadır bu? Kim güvenecek ona? Kim güvenecektir ona kumanda eden hükümete? Bu politikayı değiştirmek lâzımdır."

Demirel, Paşa'ya cevap verdi:

"İnönü aşırı soldan ilk defa şikayet ediyor... Baştan kınama yapılsaydı buraya kadar gelinmezdi...Düzen değişikliği, ortanın solu... TİP ile CHP'den başka yeni fikir getiren yoktur..."

9

"Dinamik satış elemanları ile oto ehliyetli teknik elmanlar aranıyor," "Askerliğini yapmış, otuz yaşını geçmemiş, sanat enstitüsü mezunu otomobil tamircisi aranıyor", "Yedek parça işlerinden anlayan, kendini daima yenilemeye çalışan, askerliğini yapmış, Anadolu'yu gezebilecek, otuz yaşını aşmamış personel aranıyor."

Recep her gün gazetelerde çıkan bu ilanlara bakıyor, "otuz yaşını geçmemiş olmak" şartını altetmeye uğraşıyordu. Kim isterse "çalışma çağı on beş ilâ altmış yaş arasıdır" desindi, patronlar otuzundan sonra kolay kolay iş vermiyorlardı insana. Otuzunu aşmış işçi suyu sıkılmış limondu onlar için. Yaş haddini belirtmeyen ilanlardan da pek sonuç çıkmıyordu öyle, ha deyince. Beyler ahret soruları soruyorlardı adama: "Kimsin?", "Nesin?", "Seni kimler tanır?" vesaire...Hele, "son beş yıldır nerelerde çalıştın?" diye bir soruları vardı ki aradıkları elemanı asıl bununla mehenge vuruyorlardı. Recep bazen bu soruya kadar bayağı iyi gidiyordu, ama ondan sonra adamların suratları değişiveriyordu. Arada bir kimileri biraz kibarlık gösterip, "Siz şu fişi doldurun da gerekirse biz sizi ararız," diyorlardı. Mektupla yaptığı müracaatlara da ya hiç cevap çıkmıyor ya da zarflar "refüse" damgasını yiyerek geri dönüyordu. Nadiren dostlara başvurduğu günler oluyordu, ama onların da ellerinden bir şey gelmiyordu.

O gün yine gazeteleri erkenden gözden geçirdi. Bir ilan çarptı gözüne; "Boğaz Köprüsü Çevre Yolları Şantiyesi'nde çalıştırılmak üzere makine tamircileri alınacaktır. Motor ve şase işlerinden anlayan tecrübeli ustaların şahsen Kısıklı'daki şantiye binamıza müracaatları..." Recep adresi not defterine aktardı.

Bardaktan boşanırcasına yağmur yağıyordu. Böyle havalarda İstan-

bul'da vasıta bulmak meseleydi. Duvardibi durağında bekleşenler, Karacaahmet mezarlığındaki selviler gibi süzülüyorlardı. Sabrı tükenen bir adam kendini yağmura vurarak acı acı söylendi: "Ne biçim memleket bu be, ne başı belli, ne kıçı!..." Recep cebindeki çok az paranın bir kısmını gözden çıkararak durağın önünden boş geçmekte olan külüstür arabaya seslendi: "Taksi!"

Şantiye binasında toto doldurmaya çalışan, çizmeli, paltosunun yakası kürklü, genç biriyle karşılaştı. Meramını anlatınca, "Kusura bakmayın," dedi adam ona, "biz adres olarak burasını verdik ilânda ama, asıl şantiyemiz Ankara Yolu üzerinde, OTOSAN'ın yanındadır. Oraya gideceksiniz." Recep yüzgeri döndü, caddeye çıktı. Yukarıdan gelmekte olan minibüse baktı, el kaldırdı. Minibüs hız kesmeden yaklaştı, pis su birikintilerini etrafa saçarak geçti gitti. Recep tepeden aşağı zifosu yemişti, arka pencereden bakan yolcular ahmakça gülüyorlardı.

Recep, OTOSAN'ın yanından sola, araziye saptı. Uzaktan Çamlıca Tepesi görünüyordu. Denizden kopmuş martılar uçuyordu etrafta, bed sesleriyle yırtınarak. Bir çamur deryasıydı ortalık. Bastığı yere ayakları gömülüyordu. İçin için kendini yedi: "Yol şantiyesi yaparlar da yolunu yapmazlar..." Yapışkan çamur ayakkabılarının köselelerini sökecekti neredeyse, adım attıkça tabanlarına asılıyordu. Nihayet düşe kalka uydurma barakalara yaklaştı. Penceresinde teneke begonya saksısı olan barakanın kapısında çelimsizce bir adam duruyordu. Sarı bıyıklarıyla oynayarak Recep'e bakıyordu. Recep onu karşıdan tanıdı, içinde bir umut ışığı doğdu.

"Hayır ola Recep Usta, ne arıyorsunuz buralarda?" diye sordu adam, karşıdan karşıya.

"Bu güzel havada gezinti yapıyordum, sizi görünce bir uğrayayım dedim."

"Ooo, çok iyi, gelin bakalım."

Recep onun uzanan elini sıktı:

"Hem gazetelere 'işçi aranıyor' diye ilanlar verirsiniz, hem de gelen işçiye 'ne arıyorsunuz buralarda?' diye sorarsınız..."

Adam belirgin bir tedirginlikle gözlerini kıstı.

"İş için mi geldiniz yoksa?"

"Evet."

"Yapmayın Recep Usta..." Ellerini kısa gocuğunun ceplerine sokarak barakanın ortasında dolaştı, "Burasının çalışma şartları çok ağırdır..."

"Olsun Sabahattin Bey, gözümü korkutmaya kalkmayın sakın, ben

işe alışığım."

"Öyle demeyin, müteahhit şantiyeleri bizim devlet işyerlerine benzemez."

Recep elini salladı:

"Yok ziyanı, siz devlet işyerinden ayrılıp buraya geçmişsiniz ya..."

"Bana bakmayın siz, benimkisi başka." Portatif masanın etrafındaki sandalyeleri gösterdi, "Buyurun, oturun."

"Sağ olun."

Gocuğunun yakasını indirerek kendisi de oturdu.

"Çok ıslanmışsınız, hastalanacaksınız!.."

"Efendim, 'acı patlıcanı kırağı çalmaz' derler."

"Kendine gadri olanlar böyle der. Bilirim, sizin de kendinize gadriniz vardır.Olmayacak şeyler tutturdunuz, bakın şimdi nerelerde iş arıyorsunuz..."

"Sabahattin Bey, topluma gadri olanlarla boğuşmayı bu kadar yabana atmayın."

"Atmıyorum ama, kardeşim, bizim memlekette yürümez o iş."

"Dünyanın her yerinde yürüyen iş bizim memlekette niye yürümesin?"

"Yürümez işte, bizim memleket bir başkadır."

"Her memleket kendine göre bir başkadır. Ama sosyal ve ekonomik sorunların çözüm yolları birdir."

Adam etine iğne batmış gibi ayağa kalktı, huzursuzca:

"Neyse, ben o kadarını anlamam ya, öyle bir söyledim işte."

"Neden anlamıyorsunuz Sabahattin Bey?" Pardesüsündeki kırışıklıkları düzelterek doğruldu, "Bugüne bugün koskoca bir mühendissiniz..."

"Mühendislik başka, bu iş başka." Sigara uzattı, "Buyurun."

"Sağ olun, kullanmıyorum."

"Ben yakayım bir tane."

"Yakın ve benim için karar verin."

Kibriti üfleyerek söndürdü.

"Vallahi Recep Usta, ben usta diyorum ama eski ağız alışkanlığı bu, isterseniz bey diyeyim..."

"Yo, yo, usta deyin."

"Ha, ne diyecektim?.. Evet, şey, buranın şartları içinde siz çalışamazsınız..."

"Bundan yana hiç kuşkunuz olmasın. Ben..."

"Sonra..." Söyleyeceklerine gökten ilham beklermiş gibisine gözlerini tavana dikti, "burada çalışacak kimselerin biraz komple usta olmaları gerekir."

"Nasıl yani?"

"Her türlü makineden az-çok anlamaları lâzım gelir."

"Bizim eski işyerindeki makinelerin yanında buradakiler hiç kalır." Elini pencereye uzattı, "İşte makine parkı karşıda görünüyor, hepsi hepsi kaç çeşit şey... Onca makine içinde yoğrulmuş bir insana bunlar ne der.."

"Öyle ama, sadece makine çeşitlerini bilmek yetmez." Durdu, bir şey hatırlamıştı. "Siz benzinli motorlara bakıyordunuz, değil mi?"

"Evet."

"Gördünüz mü bak, burada bir ustanın benzinli motordan anladığı kadar dizelden de anlaması lâzımdır."

"Sabahattin Bey, siz benim başımda atölye şefliği yaptınız, niye hatırlamıyorsunuz, ben dizelden de anlarım."

Adamın burnundan iki duman sütunu uzadı.

"Tabii burada o da yetmez, ayrıca dişli kutularından falan da anlamanız lâzımdır."

Recep hüzünlü bir gülüşle bakışlarını ona dikti:

"Ben, bildiğinizce, dişli kutularından falan da anlarım. Ama mesele o değil. Asıl mesele, beni istememenizde galiba... Nedeni de belli: Kendime karşı gaddar oluşum..."

Sabahattin Bey başını yere eğdi:

"Vallahi acık konuşmak gerekirse, biz buraya aklından çok eli çalışan eleman arıyoruz. Çünkü, her şey bir yana, ihaleyi zamanında bitirmeyi öngörüyoruz. Onun için hırgür çıkmasına meydan vermeden işleri toparlayıp yürütmek istiyoruz. Şimdi sizin gibileri alırsak, İş Kanunuydu, sendikaydı, işçi hakkıydı, sözleşmeydi filan, bir alay gaile çıkar başımıza..."

"Evet..."

"Kusura bakmayın, sizin indinizde iyi bir tutum değil bu ama..."

Recep omuzlarını kıstı:

"Ee, memlekette hürriyet var, iş adamları işlerini istedikleri gibi çevirmekte serbesttirler..."

Sabahattin Bey dudaklarını yalayarak yutkundu:

"Yaptığımı kafama kakıyorsunuz, değil mi?"

"Hayır, hayır, genel olarak söylüyorum."

"Sizin için yapabileceğim başka bir şey var mı?"

"Yok, sağ olun." Kapıya doğruldu, "Allaha ısmarladık."

"Biraz bekleyin isterseniz, hava kararda yine, neredeyse boşanacak."

Recep eşikte durarak bulutları gözden geçirdi ve gerisin geriye tekrar çamur deryasına vurdu kendini.

10

Sendikanın eski üyelerinden Sezai Baba diye anılan yaşlı bir kimse vardı. Hayli yıpranmış, çökmüş bir adamdı bu. Yıllarca önce emekliye ayrılmıştı. Ama Beşir onu hatırdan uzak tutmaz, fırsat buldukça dolaşır, kendisiyle halleşirdi. Sırası düştükçe dürüstlükten söz ederdi Sezai Baba hep. "Dürüstlük insan ilişkilerinin temelidir," derdi. Ve çok kere eklerdi: "bir insan her şeyden önce kendisine karşı dürüst olmalıdır. Zira, kendisine karşı dürüst olmayan insan, kimseye karşı dürüst olamaz." Ölçülüp tartılmadan yapılan işlere karşı çıkardı. "Bazen düşünülmeden yapılan bir iş, sonradan ne edilirse edilsin, içinden çıkılmaz durumlar yaratır," diye uyarırdı etrafını, icabında. Dostlar arasındaki sevgi bağının dikkatle gözetilmesini öğütlerdi dostlarına. "Aman," derdi, gerektiği zamanlarda, "yanlış bir hareket yüzünden büyük sevgiler büyük nefretlere dönüşür bir çırpıda." Kısacası, Sezai Baba bayağı bilge bir kişiydi.

Son zamanlarda rahatsızlanmış, midesinden ameliyat olmuştu. Şimdi evinde yatıyordu. Öteden beri kalbinden de zoru vardı. Anlatıldığına göre durumu pek iyi değildi. Bir akşam sendikadan bir heyet onu ziyarete gitti. "Gelin bakalım, vefalı dostlar, gelin," dedi Sezai Baba, beyaz yaşmaklı karısının arkasından içeri girenleri görünce, yatağından doğrulmaya çalışarak.

Beşir ileri seğirtip yardım etti ona. Karısı aceleyle yastıklar dayadı arkasına, ağlamaklı bir edayla. O, gelenlerle teker teker selamlaşarak karyolanın çevresinde yer gösterdi onlara. Bir süre birbirlerini sessizce seyrettiler. Sezai Baba çok zayıflamıştı. Bundan dolayı incelmiş vücudu adeta uzamış gibi görünüyordu battaniyenin altında. Bakışları donuklaşmış, acıklı bir hal almıştı. Kırçıllaşmış kaşları karma karışık şekilde gözlerinin üstüne düşmüştü. Arada bir kaçı ok gibi ileri uzamıştı. Ama yüzü yine sevimliydi. Yaşlandıkça çocuk gibi sevimlileşen ihtiyarlar vardır hani, Sezai Baba onlardandı. Başucunda dikilen Cemile Hanım da öyle hoş bir ihtiyardı. Çok da iyi geçinirdi ikisi. Katiyen hırgüre düşmezlerdi aralarında.

Genellikle ihtiyarlara vergi olan o hırgüre...

"Haydi sen şimdi misafirlere çay demle," dedi Sezai Baba, bakışlarını karısına kaydırarak. Sesi yorgun ve zayıftı.

Kadın odadan çıkınca, Beşir onu endişeyle süzdü:

"Şu hastalıktan kendinizi sıyaramadınız gitti..."

Dokunaklı bir gülümseme belirdi dudaklarında.

"Bazı dertler insanın yakasını bırakmaz..." Beşir'in şaşkın bakışları karşısında elini salladı. "Adam sen de, boş ver şimdi buna; neler yapıyorsunuz sendikada?"

Beşir parmaklarını birbirine kilitleyerek duraladı.

"İşçileri gaflet uykusundan uyandırmaya çalışıyoruz..."

"Hımmm, nasıl, uyanıyorlar mı bari?"

"Şöyle böyle gözlerini açmaya başladılar ama, galiba onları kendilerine getirmek için epey uğraş vermek gerekecek daha..."

"Ee, tabii..."

"Aralarında gelişmelerin öne ittiği tek tük kimseler çıkıyor da, arkası gelmiyor beklendiği gibi gürleşerek... Yani bireysel sivrilmeler var da, kitlesel canlanmalar yok pek..."

Elektrikçi Ali burnunu çekti.

"Genel olarak o bildiğiniz ölgünlüğü atamıyorlar üzerlerinden. Dinamik bir ruh takınamıyorlar. Ne yapsanız, onları mücadele heyecanına itecek bir dürtü yaratamıyorsunuz içlerinde. Oysa işçi, ateş parçası kesilecek, 'benim' dediği zaman ortalığı titretecek ki etki gücü olsun..."

Sezai Babanın alnı kırıştı.

"Ağır olun bakalım biraz, oralara gelmek kolay değil..."

"Bence bu kadar zor bir iş olmamalı bu," dedi Namık Usta, kendini yiyerek. "Nedense, bizim işçilerin bir eksiklikleri var, idrakları kıt."

Sezai Baba ona dönmeye gayret etti.

"Öyle mi?"

"Ne yazık ki öyle; ciddi şeylere inanç bağlamıyorlar."

"İnsanların bir şeylere inanç bağlamaları kolay değildir."

"Ah o insanlar... Boş şeylere kolayca kapılıyorlar da, iyi ve doğru şeylere gelince duyarsız kalıyorlar. Aslında inançlar biraz da zorla sokulur insanların kafalarına ama, ne yaparsın, bizim o gücümüz yok işte."

Dilini kuruyan dudakları arasında dolaştırdı Sezai Baba:

"Zorla nasıl sokarsınız bir inancı insanların kafalarına?"

Namık Usta cebinden çıkardığı sigara paketini Beşir'in yüz ifadesi

karşısında tekrar yerine koydu.

"Valla herhangi bir şekilde; gerekirse tokmakla vura vura!.."

Ölgün ölgün elini kaldırdı Sezai Baba:

"Aman yapmayın?"

Yumruğunu sıkarak iki yana salladı Namık Usta:

"Bana kalsa yaparım, insanların gabiliklerine dayanamıyorum." Beşir'i işaret etti, "Ne var ki, Başkan buna izin vermez. Zaten bana böyle bir şey düşmez ya, neyse..."

"Sabırlı olun, bana göre, işçiler hayatın girdisini çıktısını anlamaya başladılar artık..."

"Başladılar ama, yine de gerçeklere kör gözlerle bakıyorlar hâlâ. Hayatı saran namussuzlukların karşısında şöyle yüreklerinde bir isyan ateşi tutuşup alev alev sarmıyor onları bir türlü. Zekaları mı zayıftır, duyguları mı yoktur nedir, bilmem, meseleleri özünden kavramıyorlar, gelecekleri için ciddi bir mücadeleye girmiyorlar. Bazen onların karşılarına geçip, 'Siz işçi filan değil, aptal sürüsüsünüz' diye bağırasım geliyor, öfkemden."

"Şöyle tam olarak uyanıp namuslu bir dünyaya el uzatmıyorlar," diye araya girdi Erol Özdek.

Esmer, uzun boylu, güleç yüzlü, siyah bıyıklı, oldukca yakışıklı, genç bir işçiydi bu. Sendikanın yönetim kurulu üyelerindendi. Aynı zamanda partiliydi.

Sezai Baba titreyen eliyle onun omuzunu okşadı:

"Namuslu dünyalar önce çok az insanın ufkunda doğar... Akıl denen şey kafalarda kolay bitmiyor..."

Erol boynunu büküp hüzünlendi.

"İnsan aklının bu kadar sığ oluşu bitiriyor beni."

"Ee, neylersin, insan aklı hem çok derin, hem de çok sığdır... Bir bilgin, vaktiyle, güneşin Peloponez Yarımadası'ndan daha büyük olduğuna inadıramamış insanları... Zekaca, tanrılarla aşık atacak insanlar olduğu gibi, hayvanlara erişemeyecek insanlar da vardır..."

"Aslında aklın derinliklerine varmayan insan, sureta insan olan bir yaratıktır. insan olmak, bilgi, beceri, düşünce, erdem alanında belli bir yüceliğe varmaktır. Kişi insanlık mertebesine çıktığı ölçüde insandır. Siz bunu anlatmaya uğraşıyorsunuz işçilere, onlar size karşı bir dert kuyusu kesiliyorlar... Evet, insanlarla uğraşmak zordur. Ama bu bizim işçilerle uğraşmak yok mu, aman Allah, illalah!.."

"Ooo, yapmayın, korkutuyorsunuz beni; işçilerden çok yakınıyorsu-

nuz..."

"Yo, hayır, onlardan yakınmak değil bu, gerçekleri dile getirmek...

Bu gerçekler yüzünden hedeflediğimiz amaçlar doğrultusunda yeterli adımlar atamıyoruz. Bundan dolayı da zaman zaman bunalıyoruz, anlayın bizi..."

"Ortaya sadece amaçlar atamak yetmez. O amaçlara nasıl varılacağını bilmek de gerekir. Siz işçilerin güvenlerini kazanmaya bakın. Onların size karşı güvenleri arttıkça, tutumları da değişecektir, merak etmeyin. Ancak bu da sizin onlara verebileceğiniz şeylere bağlıdır."

Elektrikçi Ali ağzını yamultarak homurdandı:"

"Yalnız onlara verebileceklerimiz de bir yerde onların tutumlarına bağlıdır. Adamlar sağlam bir kafa yapısı takınmıyorlar, doğru yola gelmiyorlarsa, biz onlara ne sağlayabiliriz? Yumurta - tavuk hikayesi gibi bir şey bu..."

Namık Usta tısladı.

"İyi niyetler uygun ortamlarda söker..."

Erol bıyıklarını sıvazladı:

"Kendi haklarının bilincine erişmemiş insanlarla bir yere varamazsınız. Bakıyorsunuz, adamlar yoksulluktan doğan acılar içinde kıvranıyorlar. Durmadan talihlerine küfredip hallerine ağlaşıyorlar. Ama bu dertlerden kurtulmanın çaresine hiç aldırmıyorlar. Bazen öyle durumlar oluyor ki, işçilerin budalalıkları yüzünden, sendikanın varlığı anlamsız hale geliyor..."

Sezai Baba yatağının içinde kıpırdandı. İhtimal vücudunun ağrıyan yanlarını dinlendirmek istiyordu.

"Bütün bunlardan ötürü sakın umutsuzluğa kapılmayın, işçilere öfke duymayın..."

"Yo, yo, yok öyle şey..."

"Bu iş, her şeye karşın, ancak azim ve iradeyle yürür..."

"Orası öyle," diye atıldı Beşir. "Biz de azmimizden bir şey kaybetmiyoruz zaten."

"Bakmayın böyle konuştuğumuza," dedi namık Usta, Sezai Baba'nın battaniyesini düzelterek, "size içimizi döktük sadece , o kadar. Durumu olduğu gibi bilesiniz diye hani..."

Sezai Baba rahatladı.

"Ha, iyi öyleyse, buna sevindim. Aman hiç bir surette işçilere kızmayın, onları suçlamayın sakın."

Elektrikçi Ali zorlukla yutkundu.

"Arada bir, sersemliklerini üzerlerinden silkelemek için, kusurlarını kafalarına vurmak gerekmez mi?"

"Bunu bir ölçüde usturuplu bir şekilde yapmak gerekebilir belki. Ancak, esas olarak, onların hangi ortamın insanları olduklarını düşünün. Biliyorsunuz düne kadar bu ülkede toplumsal sorunlar bir tabu sayıldı. Hamlıkları, cehaletleri, kavrayışsızlıkları bundan."

"Evet," dedi beşir, onaylayıcı bir tavırla, "üstelik, bir de gözleri boşluğa çevrilmiş, ahret sizin olsun, dünya bizim oyunlarıyla..."

Dizine vurdu elektrikçi Ali:

"Lanet olsun,cehennem ettiler hayatı insanlara bu oyunu oynayanlar..."

Namık Usta içi giderek cebindeki sigara paketini yokladı.

"Hıh, 'insan insanın kurdudur' derler. onunu için kuzu olmamaya bakacaksın. Kuzu olursan, kurda yem olursun. Hayat acımasızdır. Onu ancak hak edenler yaşayabilir. Dünyada zavallılığın yeri yoktur. Zavallılık insanı insanlığından eder. İşçi, kuzu olmaktan çıkıp, arslan işçi oluyor mu, hakları için kükrüyor, pençelerini geriyor mu, sen ondan haber ver. Yoksa cennet rüyaları içinde adamı ayakta uyutup sırtından derisini yüzerler. Kendileri için gerekenleri yapmaktan aciz insanlar kendi zavallılıklarının kurbanıdırlar..."

"Bundan öte istediklerıniz olabilir artık," dedi Sezai Baba, nefesi hırıldayarak. "Çünkü ülke koşulları eni konu değişiyor. Koşulların değişmesi , insanları da değiştirecektir. İşçiler gözlerini biraz açsınlar,olanı biteni anlasınlar, üzerlerine düşeni ölçüp tartsınlar bakalım hele önce bir. " Göğsünü bastırarak duraladı. Nefesi daralır gibi olmuş, şakakları kasılmıştı. "Hem sonra, yeri gelmişken, size bir şey söyleyeyim mi? Hayatın örgüsü gariptir; arzularımız, umutlarımız, sevgilerimiz, mücadelelerimiz ekseriya yüreklerimizi ezen dertler haline gelebilir. Ancak sırasında bütün bunlara katlanmak gerekir."

Beşir ağzını kapatarak öksürdü.

"İşte o olgunluğa erişebilmek de ayrıca bir meseledir."

Başını salladı Sezai Baba:

"Zamanla olgunlaşırsınız, olgunlaşırsınız, gençsiniz daha. İnsanlar genellikle yaşlandıkça olgunlaşırlar." Buruk bir tebessümle yüzündeki çizgiler derinleşti. "Ne çare ki, insanlar olgunluğa yaklaştıkça ölüme de yaklaşıyorlar... Sanki olgunluk ölümün gölgesidir..."

Ötekiler ne söyleyeceklerini bilemez bir halde sustular kaldılar.Sezai Baba'nın son sözleri dokunmuştu onlara. Beşir onun az önceki halini hiç beğenmemişti.Eli hâlâ göğsünün üstünde duruyordu.

"Bir sıkıntınız mı var göğsünüzden?"

Parmaklarının uçlarıyla iman tahtasını dövdü Sezai Baba:

"Burama ve sol koluma bir ağrı bindiriyor zaman zaman..."

Beşir ötekileriyle bakıştı bir an. Sonra eğildi ağarmış saçlarını okşadı onun.

"Sizi fazla yormuş olmayalım..."

"Aman canım, ne yorması, boş verin buna; şurada güzel güzel konuşuyoruz,bozmayın keyfinizi Allah aşkına..." Döndü, karısına seselendi: "Cemile, hayatım, çaylar oluyor mu?.."

Ertesi gün öldü Sezai Baba. "Benden su istedi," diye anlattı Cemile Hanım, gelenlere, iki gözü iki çeşme."Ben ona bardağı uzatırken o birden fenalaştı.Aman zaman demeye kalmadan ruhunu teslim ediverdi haydi... Ağzından bir damla kan geldi..."

Cenazeyi sendika kaldırdı. Defin boyunca Cemile Hanım az ötedeki bir selviye yaslanıp sessiz sessiz ağladı. İçini çektikçe, mezarlığın o çürümüş insan eti sinmiş kokusu çalındı burnuna biteviye. Yasa boğulmuştu. Etrafında kendisini teskine çalışan komşu kadınlar vardı.

Mezarlıktan ayrılırken, yalabık suratlı, siyah saçlı, kalın kaşlı, badem bıyıklı, benzinden kan damlayan, çam yarması gibi bir adam sokuldu acılı kadının yanına.

"Başınız sağ olsun anne; Allah gençlikte ölüm, ihtiyarlıkta zulüm vermesin..." Avucunu açtı, "Mezar başında dua okudum ölünüz için, gönlünüzden ne koparsa ihsan edin..."

Cemile Hanım dermansız bacakları üzerinde zorlukla durakladı, dirseğinde sallanan yıpranmış çantasından bir beş liralık çıkartıp adamın eline sıkıştırdı. Adam kilise direği gibi ensesini gererek başını havaya dikti:

"Bu çok az, anne. Burada benim ayarımda euzu çeken kimse yoktur. Ne mutlu ölünüze, nur cennet içinde yatsın, onun mezarı başında toplanan müminler ve melekler beni dinlediler."

Namık Usta yetişip onu kadının yanından uzaklaştırmaya çalıştı:

"Yeter be adam, daha ne istiyorsun? Sana biz de para verdik ya!"

Adam arsızca sırıttı:

"İyi ama, bey kardeşim, o kadar dua okuduk ya..."

"Biz mi dedik sana gel oku diye? Kendin bir yerlerden çıkıp tünedin

karşımıza."

Beşir araya girip başlarından savmak için bir onluk verdi adama. kadın komşularının kollarından sıyrılarak çantasından bir beş liralık daha çıkarıp uzattı ona:

"Hakkını helâl et.." Sesi boğazında parçalandı.

Adam paraları cebe indirdi:

"Ee, hadi helal olsun..."

Sonra onlardan uzaklaşıp peşi sıra yürüyen kılıksız birine döndü:

"Bak, sen daha yeni yetişiyorsun, bunu öğren; ölü sahibinin gözünden yaş dinmeden ne alırsan alırsın, yoksa sonra hava alırsın... Ölü sahibini acısı dinmeden yakalayacaksın... Kabristandan çıkmadan..."

Ötekisi miskin miskin ona bakıp kafasıyla onayladı söylenenleri. Kulağına bu lâflar çalınınca herifi durduracak oldu Ahmet. Ama, elektrikçi Ali gülerek onu yan tarafa çekti.

"Boş ver, bunlar böyledir..."

"Şu mendeburun yediği naneye bak."

"Aslında bu lâf bizim taraflardaki bir hocaya aittir; demek ki epey yayılmış etrafa..."

"Ne malmış sizin hoca öyle."

"Ya, çok yamandır. Bayağı da güzel Arapça bilir. İlahiyat Fakültesi'ne Arapça öğretmenliğine istediler onu, gitmedi. Orada öğrenciler top oynuyorlarmış..."

Ahmet farkında olmadan kendisini bu konuya kaptırmıştı.

"Vay yobazoğlu yobaz!"

"O kadar da yobaz değildir ha, bir oturuşta binlik bir şişe şarabı içer."

"Hoppala!.."

"Ama bizim mahallede Halıcı Rüstem'e patlıcanla büyü de yapar."

"Halıcı Rüstem'e neden büyü yapar?"

"Dostuna sık sık gitmesin diye."

"Ona ne halıcının dostuna gitmesinden?"

"Ona ne olur mu, halıcının dostu aynı zamanda hocanın da dostu."

Ahmet başını arkaya atıp durdu:

"Ooo, kadına bak sen... Neyse, neyse, keselim şu konuşmayı artık bu yerde..."

Elektrikçi Ali şeytan şeytan güldü:

"Mezarlıktan çıktık sayılır artık... Ah, bilsen, ne oynak, ne hercai, ne

tatlı, ne letafetli bir kadındır o... Kâfir önceleri adamı kısrak gibi ısırır, sonraları onun kolları arasında katılıp kalır..."

Ahmet kendini alamayarak sordu:

"Sen nereden biliyorsun bunu?"

"Eeeee, biz de Allah'ın kuluyuz... Halıcı Rüstem'le Hoca'nın arasına giri giriveriyoruz ara sıra..."

"....."

"Görsen, hınzır, gavur karıları gibi, önünün tüylerini de kesmiyor. 'Kasıklarım yara oluyor ovunmaktan sonra' diyor. Gerçi daha bir güzel, daha bir iç gıcıklayıcı oluyor öyle ama, aslında mesele o değil. Bunun cinsel organı meşin gibi simsiyah. Onu örtmek için öyle yapıyor kaltak."

Ahmet ona alaycı bir edayla baktı:

"Sen de az değilsin ha, Hoca meseleyi çakar, bir büyü de sana yaparsa..."

Elektrikçi Ali bir kolunu Ahmet'in omuzuna attı:

"Yapmaz ben onun en iyi içki arkadaşıyım..."

Bir silah patladı karşıda. Ne oluyor demeye kalmadan bir, bir daha patladı. Derken kulakları tırmalayan tarrakalar birbirini izledi... Çevredekiler dehşet içinde donup kaldılar oldukları yerde. Karşı mezarlıkta insanlar çil yavrusu gibi dağılmışlar, can havliyle arkalarına bakmadan kaçışıyorlardı. Tam bir paniğe tutulmuşlardı. Bazıları doğrudan doğruya ara sokağa vurmuşlardı kendilerini, soluk soluğa. Peşlerindeki polisler tabancalarıyla durmadan ateş ediyorlardı. Kaçamayanları, düşüp kalanları ayaklarının altlarına alıyorlar, coplarla çökertiyorlardı, acımasızcasına. Şaşkın, ürkek, küskün, kızgın bağrışlar yükseliyordu buna karşılık yer yer: "Yapmayın!.." Karmakarışık bir uğultu sarmıştı etrafı. Ortalık birbirine karışmış, ana baba gününe dönmüştü. Bunlar o mezarlığın köşesindeki Gamak Elektrik Motorları Fabrikası işçileriydi. Yaralanıp toprağa serilenler oldu. Silah sesleri arasında feryatlar, iniltiler, intizarlar yankılandı selvilerde.

Fabrikadan, hammadde darlığı nedeniyle, bir kısım işçi işten çıkarılmıştı. Bunun sıkıntısı sürerken, işveren, o gün, tekrar yüz yirmi dört kişiyi daha atmaya kalkınca işçiler direnişe geçmişlerdi. Bunun üzerine de polisler gelip tepelerine çullanmışlardı. Olanlar oluyordu işte şimdi...

Yaralananlardan Şerif Aygün adında gencecik bir işçi öldü.

İki gün sonra yılbaşıydı. Gazeteler, hindi fiyatlarını bildirir, hangi

gazinoda kaça eğlenileceğini yazarken, Aygün'den de bahsettiler kısaca. Onun evli olduğunu, iki çocuğu bulunduğunu karaladılar sayfalarına.

11

Aygün'ün tabutu getirildi, Beyazıt camii'nin musalla taşına konuldu. Etrafı bayraklar, flamalar, pankartlar, çelenklerle donatıldı. Çok sayıda işçi ve öğrenci yığılmıştı Beyazıt Meydanı'na. Rıza Kuas hasta haliyle bir kenarda duruyordu. Yüzü sapsarıydı. Başında bir kasket vardı. Bu kırk kırk beş yaşlarında, boylu boslu, erkek güzeli bir adamdı. Lâstik-İş Sendikası Başkanı'ydı. Ayrıca milletvekiliydi. TİP'in ve DİSK'in kurucularındandı. İki yıl önce yakalandığı nefrit kendisini yıkmıştı. Recep'i görünce onunla el sıkıştı:

"Öğrencilerden sonra namlular artık işçilere de çevrildi, ha?.."

Recep'in çehresini düşünceli bir ifade sardı.

"Ya, burjuvazi sıkıştıkça dişlerini gösteriyor."

Kuas sırtını soğuk camii duvarına dayadı:

"Açıkcası, burjuvazi toplumsal mücadelede işi düpedüz can pazarına dökmeye başladı."

"Yalnız bilinmesi gereken bir şey var: Bu mücadelede işi can pazarına dökmek burjuvazi için pek tekin değildir."

Onları dinlemekte olan bir adam, Kuas'ı duvardan biraz beri çekti:

"Meselenin asıl acı yanı, sendikaların böylesine olaylar karşısında gerektiği şekilde tepki göstermemeleridir. Oysa sendikalar şimdi şu cinayetin hesabını suçlulardan çatır çatır sormalı. Örneğin, geçenlerde Hindistan'da bir işçi öldürülmüştü böyle, orada kıyametler koptu."

Kuas'ın dudaklarında ezik bir tebessüm belirdi.

"Bugün için olmuyor işte, elde değil. Koskoca Türkiye'de doğru dürüst bir kaç tane sendika var ancak. Kalanın büyük çoğunluğu korkunç bir ihanet içinde. Ne halt edersin, hamurun mayası baştan bozuk atılmış bir kere. Hatırlarsın, 1965'te Zonguldak'ta öldürülen işçiler için ağzımı açtığım zaman, kuduz köpekler gibi, önce sarı sendikacılar saldırdılar bana."

Adam burnunu büzdü:

"Evet..."

Kuas söylediklerini Recep'e de onaylatmak istedi:

"Öyle değil mi?"

Derin bir göğüs geçirdi Recep:

"Öyle... Nihayet, her şeyle birlikte, memleket çapında belli bir seviye meselesi bu..."

Cenaze alayı Beyazıt'tan Edirnekapı'ya doğru uzandı. Fevzipaşa caddesi tabutun arkasından yürüyenleri zor alıyordu. Fatih parkının önünden geçerken bir gazete muhabiri, yanısıra yürümekte olan Beşir'e tasayla döndü:

"Bir de gerine gerine insan haklarından söz ederler memlekette, hani en başta can güvenliği nerede?"

Beşir omuzunun üzerinden ona baktı:

"Bunu böylece gazetede bir sor bakalım kim ne diyecek?"

Gece, Beşir'le Recep Küçükköy'e giderek, araya-sora, Aygün'ün evini buldular. Hava puslu ve soğuktu. Gözleri şişmiş yaşlıca bir adam çıktı kapıya.

"Biz," dedi Beşir, "sendikacıyız, size başsağlığı dilemeye geldik."

Adam onların karşısında hareketsizce durdu kaldı. Arkadan biri onun omuzuna dokundu:

"Abe, bırak da içeri girsin insancıklar, o kadar gelmişler işte..."

Yugoslav göçmeni olduğu belliydi konuşmasından. Ötekisi sendeleyerek geri çekildi, güvensiz bir şekilde. Hep birlikte bir odaya girdiler. İçerde yasa bürünmüş kadınlı erkekli bazı kimseler vardı. Erkekler ayağa kalkıp misafirleri karşıladılar ve merakla gözden geçirdiler. Yerde renkli kilimler seriliydi. Duvar diplerine atama atama şilteler sıralanmıştı. Bir köşeye de iki divan yerleştirilmişti.

"Biz," dedi Beşir, divanlardan birine Recep'le yanyana oturarak, "İz-İş Sendikası'ndan geliyoruz. Sizlere başsağlığı diler, acınızı paylaşırız.Olaydan dolayı çok üzgünüz."

Yaşlıca adam öteki divana çökmüştü. Acı dolu bakışlarını Beşir'e çevirerek:

"Sağ olun," diye karşılık verdi, kısık sesle. Göğsü hırıldar gibi oldu, halsizce öksürdü.

Öteden bir diğeri söze karıştı:

"Babasıdır ölen çocukcağızın. Bizler komşuları oluruz." Karşı köşeyi işaret etti, "Onlar da karısıyla çocuklarıdır."

Recep daha odaya girerken genç kadınla iki küçük çocuğu farketmişti. Zayıf yapılı kadın olduğu yere külçe halinde yığılmış, dünyasından geçmiş gibiydi. Başörtüsünü çenesinin altından dolayarak başını örtmüştü. Dizlerinin dibindeki çocuklar da onun eteklerine yapışmışlardı.

"Kardeş," diye seslendi Recep kadına, "başınız sağ olsun."

Kadın dönüp baktı, hiç ses çıkarmadan yeis içinde başını salladı. Gözyaşlarına bulanmış yüzü solgun solgun ışıdı.

"Türkçeyi pek iyi bilmez," dedi adam, özür dilercesine. "Bu felaketten sonra da büsbütün şaşırdı zavallı kadıncağız..."

Beşir kederli babaya döndü:

"Bu halinizle sizi daha fazla rahatsız etmeyelim..." Cebinden bir zarf çıkararak ona uzattı, "Size sendikamızdan biraz yardım getirdik, kabul ederseniz memnun oluruz. Ayrıca, sendikamız, oğlunuzun öldürülmesiyle ilgili olarak açacağınız herhangi bir davada size yardımcı olacaktır."

Adam zarfa tereddütle bakıp ötekileriyle Sırpça bir şeyler konuştu. Deminki şahıs durumu izah etti:

"Parayı almaktan çekiniyor..." Kısa bir an duraladı, önündeki sigara paketini önce Beşir'e sonra Recep'e tuttu. "Bazıları gelip kendisine gözdağı vermişler, 'sakın oğlun için kimseyle görüşme' diye..."

Beşir ağzına iliştirdiği sigarayı yaktı:

"Bunda çekinecek bir şey yok, biz öldürülen arkadaşımıza karşı görevimizi yerine getirmeye çalışıyoruz."

İhtiyar fazla uzatmadan zarfı aldı; götürdü, kadına verdi. Sırpça bir kaç kelime de söyledi ona, kesik kesik. Kadının dudakları titredi onu dinlerken. Cevap vermek istedi ama, olmadı. Avuçlarıyla yüzünü kapayıp başını göğsüne düşürdü. Adam duvarda asılı duran bir resmi alarak yerine döndü.

"İşte öldürülen oğlum." Beşir'in eline bıraktı resmi.

Düzgün bir çehre, dalgalı saçlar, sımsıkı kapanmış dudaklar, gür bıyıklar, biçimli kaşlar,uzaklara bakan gözler... Nedense yeni ölen birisinin resmine bakmak dokunur insana. Beşir boğazı kuruyarak resmi Recep'e aktardı.

"Yugoslavya'dan hep buraya gelmeyi istedik." diye konuştu ihtiyar, azapla. "En sonunda kalktık geldik... Nereden bilelim ki oğlumuzun ölümüne geldik... Nasıl zoruna gidiyor insanın düşündükçe... Aklı bulanıyor adeta..." Ötekilerin bazıları kabaran duygularını belli etmek istercesine dizlerini döverek iki yana sallandılar. İhtiyar yakasını çekeledi. "Ah bre, nasıl yaparlar bunu? Nasıl vururlar bir insanı? Nasıl söndürüler bir ocağı?" Kendini tutamayarak çocukları işaret etti, "Nasıl yetim bırakırlar bu günahsızları?.."

Üzgün bir sessizlik izledi bu kahredici yakınmayı. Neden sonra Be-

şir ağzını açabildi:

"Görünüşe göre memlekette kanlı bir dönem başladı. Olana bitene baktıkça insanın içini ağır bir endişe eziyor."

Kapının yanında oturan genç bir adam yumruklarını birbirine vurdu:

"Türkiye'de işçi öldürmek bu kadar kolay mıdır?"

Bıçak gibi çıkmıştı adamın sesi. İçinde zaptedilmesi güç bir öfke kaynıyordu sanki. Beşir parmaklarıyla kaşlarının arasını ovaladı:

"Bazıları, akıllarınca, uyanan, haklarını arayan insanları kendi kanlarında boğmaya çalışıyorlar... İbret dersi vermek için..."

Adam bıyığının bir ucunu dişlerinin arasında çiğnedi:

"Yerin dibine batsın öyle zihniyet!.. İnsani değerlere hiç yer yok mu bu memlekette?.."

İhtiyar Beşir'in yenine yapıştı:

"İşçileri kendi kanlarında boğarak mı idare edecekler Türkiye'yi? Sökmez bu! Bakma sen, hı'hıı, ben bu işleri az-çok bilirim." Burun delikleri açılıp kapandı. Tekrar yakasını çekeledi . "Bilirim ama, yaktılar beni! Ah bre, yaktılar beni! Acı verdiler bana!" Elini göğsüne bastı. "Bağrım kor gibi yanıyor!.."

Beşir ne teselli edebilecek söz söyleyebiliyor, ne de kalkıp gitmeye cesaret edebiliyordu. Medet umarcasına Recep'e baktı. Recep de aynı durumdaydı. "Türkiye bu acılarla yoğrula yoğrula bir yerde Türkiye olacaktır," demeyi geçirdi aklından. Ama, şimdi nasıl söylesindi bu sözü bu adama?

12

Mehmet Ali Aslan, umduğu desteği yeterince bulamadığı ve bu nedenle partiyi yönetecek gücü kendinde göremediği için, kısa sürede Başkanlıktan çekildi. Aren, Boran ve onlarla aynı paralelde olan diğer Genel Yönetim Kurulu üyeleri onu kararından caydırmak için çok uğraştılar ama, hükmü olmadı.

Bu defa partinin başına Şaban Yıldız getirildi. Yıldız, elli yaşlarında, boylu boslu, eski bir dokuma işçisi, eski bir sendikacıydı. Ve partinin kurucularındandı. Geçirdiği uğursuz bir gırtlak ameliyatı yüzünden sesi çok az çıkıyordu. İhtimal bundan ötürü biraz sinirli bir kimseydi. Bazen sağı solu pek belli olmazdı. Onun yanısıra, aydın kesimden, genel sekreterlik görevini de Boran yüklendi. Ayrıca, Merkez Yürütme Kurulu yenilendi.

Beşir'le Recep bu kurula girdiler.

Bunun üzerine Aybar, Genel Yönetim Kurulu üyeliğinden istifa etti. Ve o zamana kadar partili parlementerlerin üç ayda bir genel merkeze yapmakta oldukları iki bin beş yüz liralık bağışını otuz liraya düşürdü.

13

AP'li parlementerler arasında bir süreden beri Demirel'e karşı bir muhalefet hareketi başlamıştı. Bu hareketin öncülüğünü yapanlar Demirel'i yerden yere vuruyorlardı. Bunlara; hareketin başını İstanbul Milletvekili Saadettin Bilgiç çektiği için, "Bilgiççiler" deniliyordu.

Sürtüşme geçen Ekim'de yapılan genel seçimlerden sonra su üstüne çıkmıştı. Demirel kurduğu yeni hükümete Bilgiççilerden hiç kimseyi almamıştı. Böylece, diğer AP'lilerin deyimiyle, "sadece güçlü ve ihtisas sahibi kimselere kabinede yer verilmiş" ti. Oysa, Bilgiççiler, kendi gruplarından sekiz üyenin bakan yapılması için dayatıp durmuşlardı. Ve iş bu kerteye gelince, Demirel'e karşı açıktan açığa kazan kaldırmaya başlamışlardı. Bir ara bunlardan Konya Milletvekili Etem Kılıçoğlu, dosyalamış olduğu belgelere dayanarak, birtakım yolsuzluk iddialarıyla, hükümet aleyhinde gürültüler koparmış, ancak bir şey söktürememişti. Bundan dolayı onlara "dosyalı muhalefet" de deniliyordu.

7 Ocak 1970 günü toplanan AP Genel İdare Kurulu, tüzüğe muhalefet ettikleri gerekçesiyle, başta Kılıçoğlu olmak üzere, üç parlementeri, tedbirli olarak, kesin ihraç istemiyle, Yüksek Haysiyet Divanı'na sevketti. Büyük bir kızgınlığa kapılan Bilgiççiler, burunlarından soluyarak toplantıyı terkettiler.

Demirel yumruğunu masaya vurdu: "Bu iş kangren olmuştur, en iyisi kesip atmaktır!.."

Kangreni kesip atma gayreti aradaki çatışmayı büsbütün alevlendirdi.

İriyarı Cevat Önder, sıtma görmemiş sesiyle öfke saçan bir demeç verdi gazetecilere:

"AP'deki huzursuzluğun baş amili Demirel'in tutum ve davranışlarıdır. Partiyi ikiye bölen, bizi birbirimize düşüren Demirel'in kendisidir. Bu haliyle Demirel AP'yi de milleti de uçuruma sürüklemektedir. Bu nedenle benim değil, asıl Demirel'in partiden ihracı gerekir..."

Arkadan, Talat Asal, AP Genel Başkan Yardımcılığından istifa etti.

Daha arkadan Etem Kılıçoğlu konuştu: "Demirel içinde bulunduğu müşkül durumdan kurtulmak için kendine göre en müsait ortamı bulup kaçmak istiyor. Hesabını vermeden onun yakasını bırakmayacağız. Şark kurnazlığı ile Amerikan iş çevreleri dalavereciliği karışımının geçer akçe olmadığı görülecektir..."

Kılıçoğlu, açıkça, Demirel'in iktidardan kaçmak istediğini iddia ediyordu.

Bazı çevreler bu iddiayı hemen benimsediler ve ardından AP ile CHP arasında bir koalisyona gidileceğinden söz etmeye başladılar. Şöyle:

"AP yöneticileri, ne pahasına olursa olsun, partiyi disipline etmek gereğini duyacaklardır. Zira hükümeti güç işler beklemektedir. Haliyle, bir iç temizliğe girişeceklerdir. İç temizlik, parlementer sayılarında azalma yaratacaktır. Böyle bir durumda da doğal olarak koalisyona gidilecektir.

Öte yandan İnönü'nün son beyanları, aşırı solcuları karşısına alması, yeni yıl demecinde bir uzlaşma devri dilemesi; Ecevit'in bir sol ihanetten dem vurması, koalisyon hazırlıklarının başlıca belirtileridir.

Ayrıca, son Milli Güvenlik Kurulu toplantısında Demirel'e, memleketteki karışıklıklar karşısında, CHP ile koalisyona gidilmesinin faydalı olacağı belirtilmiştir.

Böyle bir koalisyon, memleketteki çalkantılara son verebilecek, Türkiye'yi bekleyen ekonomik zorluklara bir dereceye kadar çözüm getirebilecek, aşırı cereyanları ve dikta heveslilerini önleyebilecektir..."

Demirel, AA Genel Müdürü Onuk aracılığı ile bu söylentilere cevap verdi:

"Bir endişe ve güvensizlik havası yaratma kampanyasıyla karşı karşıyayız. İktidarın zedeleneceğini ümit edenlerin hevesleri kursaklarında kalacaktır..."

Ama sürüp giden söylentilere göre kazın ayağı öyle değildi. Demirel, aslında, gerçekten görevden ayrılma hazırlığı içindeydi. Nitekim, onun görevden kaçması ihtimaline karşı kimi AP'liler şimdiden ön tedbirler almaya başlamışlardı. Ve, bir alternatif olarak Dışişleri Bakanı Çağlayangil'i kafalarına koymuşlardı.

Derken meseleyi basın parmağına doladı, iş büsbütün dallanıp budaklandı. Yazılıp çizilenlere bakılacak olursa, Demirel, ülke sorunlarını tam bir çıkmaza soktuğu ve başka çaresi kalmadığı için, Başbakanlık görevinden ayrılmayı tasarlamaktaydı. Bunu da usulüne uygun bir şekilde

gerçekleştirmek istemekteydi. O nedenle parti içinde kasten mesele çıkartmaktaydı. Zira kendisine karşı olanların parti saflarından ayrılmasıyla AP'nin azınlığa düşeceği açıktı. Dahası, Demirel, öteden beri bir darbe fobisi içindeydi. Ayrıca, o, fert başına yıllık milli geliri üç yüz dolardan az olan ülkelerde demokratik rejimin yürüyeceğine inanmamaktaydı. 1968 Temmuz'unda İran'da yapılan RCD toplantısından sonra onun bu düşüncesi daha da pekişmişti. Yakın çevresine 1969 seçimlerini kazanmamaları gerektiğini söylemişti. Aksi halde sorunların altında ezilirlerdi. Kazara kazansalar bile, oy oranları yüzde ellinin altına düştüğü takdirde, hükümeti kurmamalıydılar. Çünkü, 1957 seçimlerinde DP oylarının muhalefet oylarından az olması ve yüzde ellinin altında bulunması, Türkiye'yi 27 Mayıs ihtilaline götürmüştü.

Gazeteciler konuyu Demirel'e sordular. Demirel köpürdü. "Bunları kim söylüyorsa yalan söylüyor, dedi, yanaklarını şişire şişire. "Bunları söyleyen çıksın açıkça söylesin de görelim. Her gün o kadar çok şey uyduruluyor ki şaşmamak mümkün değil. Bugün Türkiye'de karnından konuşan birtakım insanlar icat ettiniz..."

Yetmiş iki AP'li parlementer, "parti içinde huzuru sağlamak amacı"yla, Demirel'e "sert, uyarıcı, yol gösterici" bir muhtıra verdiler. Parti içinde şahıs ve zümre hakimiyeti kurulması yolunda bazı eğilimlerin mevcut olduğunu belirterek, "1946 ruhu ile birlikte 1961 ruhuna da dönülmesini" istediler.

Demirel'i tutan AP'liler bu muhtıra işine şaştılar. Her oyun kendi kurallarına göre oynanırdı. Aynı parti içinde bulunan milletvekilleri kendi genel başkanlarına muhtıra veremezlerdi. Muhtıra, partiler arasında, devletler arasında teati edilen bir belgeydi.

Çok geçmeden Cevat Önder ve Etem Kılıçoğlu partiden daimi olarak ihraç edildiler. Arkadan dört parlementer daha aynı akibete uğradı. Bunlardan Kadri Eroğan, Demirel'i suçladı: "Demirel'le demokrasi olmaz, devlet idare edilmez." Bunu Bilgiççilerin diğer suçlamaları izledi: "Türkiye'de hiç bir Başbakan kendisini ve partisini bu kadar müşkül duruma düşürmemiştir", "Demirel benden sonrası tufan zihniyeti içinde hareket etmektedir", "Demirel partiyi ikbal ve menfaat kapısı haline getirmiştir", "Demirel'in kardeşi Hacı Ali Demirel, Demiryollarına ait bazı arsaları ucuz fiyatla ve faizsiz taksitle ele geçirmek tertipleri peşindedir..."

İhraçlar üzerine, aralarında Saadettin Bilgiç, Faruk Sükan, Yüksel Menderes, Talat Asal dahil, yedi üye AP Genel Yönetim Kurulundan isti-

fa etti.

AP Senato Gurubu olağanüstü toplanarak meseleyi ele aldı. Bazı senatörler Demirel'e çattılar: "Bugünkü durumdan Genel Başkan sorumludur", "Parti tam bir keşmekeş içindedir", "Bugün devlet otoritesi diye bir şey kalmamıştır memlekette. Bir an önce devlet otoritesi kurulmalıdır. Başbakan Demirel ise devamlı parti içi işlerle uğraşıyor..." Demirel bütün bunlara cevap verdi: "Anayasa ve parti tüzüğüne göre hükümeti kurma yetkisi bana verilmiştir. Genel Başkan olarak hükümeti ben kurarım. Çalışma arkadaşlarımı ben seçerim. Bazı arkadaşlar hükümete alınmadıkları için parti içinde dosyalı muhalefete başladılar. Bir parti başkanına bu sebepten küfredilmesini kabul eder misiniz?..."

Bu hayhuy içinde 1970 Mali Yılı Bütçesi Meclis'e geldi. Bütçenin tümü üzerinde yapılan görüşmelerden sonra maddelere geçilmesi teklif edildi. Oylamada teklif reddedildi. Muhalefet milletvekillerinin yanısıra kırk bir Bilgiççi de aleyhte oy kullanmıştı. Bu sonuç, bütçenin reddedilmesi demekti.

Ortaya çıkan durum karşısında AP'liler allak bullak oldular. Bazıları ağlayarak Demirel'i omuzlarına vurdular, grup odasına götürdüler.

Demirel, "Bütçe için verilen her kırmızı oy partiden istifa mektubudur," dedi.

AP Yüksek Haysiyet Divanı Başkanı küplere bindi: "Bunları teşkilat öldürebilir!..."

Bilgiç hiç tınmadan, bir nişan töreni için uçakla İstanbul'a gitti. Yeşilköy'de bazı kimseler etrafını çevirerek, "Yaşa Koca Reis," diye bağırdılar, "gazanız mübarek olsun!..."

Ona öteden beri "Koca Reis" deniliyordu. Kellesi kulağı yerinde biriydi kendisi. Aşağı yukarı Demirel'le aynı yaşlardaydı ve onun gibi Isparta'lıydı. 1964'te AP Genel Başkanlığı için Demirel'le kapışmıştı. Demirel ortalığı şaşırtan bir üstünlük sağlamıştı ona karşı. Çok zoruna gitmişti uğradığı yenilgi Bilgiç'in. Şimdi göbeğini sıvazlayarak gülümsüyordu. Adeta garip bir sarhoşluk içinde yüzüyordu.

Demirel mecburen Başbakanlıktan istifa etti. Cumhurbaşkanı Sunay yeni hükümeti kurma görevini yine ona verdi.

AP Genel İdare Kurulu, Demirel'e istifa etme hususunda yetki verirken, Kırk Birleri kınamış, AP'nin, Demirel'in dışında başka bir kimse tarafından kurulacak bir hükümete iştirak etmemesini karara bağlamıştı.

Demirel bir taraftan Kırk Birleri bölmeye çalışırken bir taraftan da

diğer partilerden ve bağımsızlardan milletvekili avına girişti. Kırk Birler, "Bizi bölmeye kimsenin gücü yetmez," dediler.

AP Merkez Temsilciler Meclisi, Büyük Ankara Oteli'nde toplandı. Demirel burada bir konuşma yaptı: "Bir başarısızlık karşısındayız. İçim hicranla doludur. İçinde anarşi bulunan bir iktidar partisi memleketi sonu meçhul badirelere götürür..." Çağlayangil de yayvan konuşmasıyla Demirel'i övdü ve "Demirel'in dışında bir başbakan tahayyül etmek hayaldir," dedi. Demirel, ayrıca konuşmalar sırasında, "Koalisyon yok, " dedi, sesini dikleştirerek. "Parti içi çabalar sonuç vermesse seçime gidilir..." Sonuçta Temsilciler Meclisi, Kırk Birleri yeren, Demirel'e güven belirten bir bildiri yayınladı.

İnönü, buhranla ilgili bir demeç verdi: "Demirel'in ve Çağlayangil'in işbaşında devam etmeleri, bütün iç ve dış karanlık ihtimallerin tam bir çaresizliğe varmasını intaç edecektir..."

Demirel milletvekili avında çok becerikli davranıyordu. Bağımsızlardan ve can çekişen küçük partilerden bazı milletvekilleri, "vatani menfaatler için", birer ikişer AP'ye geçmeye başladılar. Demirel'e karşı sepet havası çalıp duranlar ateş püskürüyorlardı: "Meclis koridorlarında utanç verici usullerle mebus pazarları kurularak parlamentonun itibarı iki paralık edilmektedir..."

Demirel yeni kabineyi olduğu gibi eski bakanlardan kurdu. AP Ortak Grubunda hükümet programı üzerinde görüşmeler yapılırken, kendisine yöneltilen kardeşleriyle ilgili ithamlara karşı sert bir çıkış yaptı: "Kardeşlerimin ne yaptıklarını bilmem ve kendilerine de sormam...Ben,Yüce Divandan da, daha ötesinden de korkmam..."

Buna Bilgiç cevap verdi: "Kendi yaptığını bilmeyen bir Genel Başkan ve başbakan, kardeşlerinin ne yaptığını bilmez..." Bilgiç ayrıca şunu da söyledi: "Bize karşı kapıları kapayan Demirel'dir. Çünkü, hükümet olmaktan vazgeçmiştir..."

Bu arada "hıyanet cephesi" kurmakla suçlanarak Haysiyet Divanına sevk edilmiş olan Kırk Birlerden bazıları ihtar, bazıları da çeşitli sürelerde geçici ihraç cezalarına çarptırıldılar. Onlar ise bu cezaları "gülünç" buldular.

Hükümet programı Meclis'de görüşülürken İnönü, gazetecilerin deyimiyle, Paşasal bir konuşma yaptı. Uzun uzun AP'nin irticai körükleyen tutumu üzerinde durarak şunları söyledi: "Başbakan kapalı yerlerde aşırı sağcıları tasfiye edeceğini söylüyormuş. Kendisinden daha fazla irticai

temsil eden ve koruyan kimse yoktur. Kendisinden daha ileri başka bir din istismarcısı olamaz. Kendi partisinde bile..." Sözlerinin sonunda Demirel'e kulak bükümü verdi: "AP onuncu senesini geçiriyor, daha geçmedi. Onuncu seneler bizim demokratik hayatımızda kolay geçmiyor. Çok dikkatli davranarak geçirmek lazım."

Hükümet iki yüz otuz iki oyla güven aldı. Demirel'in avladığı milletvekillerinden mağda bağımsızlardan üç, Birlik Partisi'nden beş, Kırk Birlerden dört milletvekili beyaz oy vermişti.

Oylama sonuçlarının açıklanmasından sonra AP'liler Demirel'in boynuna atıldılar. Derin bir ferahlık ifadesi yayıldı Demirel'in yüzüne. Ağzı kulaklarına varıyordu gülerken. "Buhrandan tecrübeler edinilerek çıkılmıştır," dedi.

Öte yandan İnönü, Meclis Salonunu terkederken yanında yürüyen Ecevit'e sordu:

"Güven oyunu nasıl aldılar?"

Ecevit, onun kulağına doğru saygıyla eğildi:

"Paşam bizim bilemediğimiz gizli transferleri de varmış..."

14

Hükümet, Sendikalar Kanunu üzerinde değişiklik yapmaya niyet bağlamıştı. Bunun için bir tasarı hazırlamıştı. Bu tasarı üzerinde çeşitli tartışmalar yapılıyordu. Özellikle, TİP ve DİSK konu üzerinde önemle duruyordu.

İz-İş Sendikası Yönetim Kurulu, meseleyi gündeme getirdi. Konu üzerinde söz alan Sıddık Yüce,

"İktidarın amacı, sendikal alanda gittikçe gelişen devrimci akımı önlemek, işçileri topyekün sarı sendikacılık sistemine bağlamaktır," dedi. Yutkunarak mintanının yakasını çözdü. "Ama tabii iktidar bunu başka türlü söyleyecek, uydurma bir gerekçe ileri sürecektir. Güya sendika dağınıklığı ortadan kaldırılacak, işçiler daha güçlü örgütlere sahip kılınacaklarmış...Kurt masalı bu. Uyanık işçiler böyle bir yutturmacaya kapılmazlar. Çünkü, cümle alem bilir ki, egemen güçler gerçekte güçlü sendikalar istemezler. İstemeleri eşyanın tabiatına aykırı düşer. Hatta onlar aslında hiç sendika istemezler. Ancak, çaresiz kaldıklarında, Kendi parmaklarında oynatabilecekleri sendikalara rıza gösterirler. Bunun ötesine geçen bir sendikayı ortadan silmek için ellerinden geleni yaparlar. Ni-

tekim, şimdiye kadar kendi kontrollerinden çıkan sendikalara karşı türlü oyunlar oynadılar. Bugün Türkiye'de sendika bolluğunun temel nedenlerinden biri de budur."

Uzunca boylu, atlet yapılı, genç, kumral, atılgan bir adamdı bu.

Beşir onu sevgi dolu bakışlarla süzerek üyelere döndü:

"Şimdi kararı oylarınıza sunuyorum; Sendikalar Kanunu üzerinde hükümetçe hazırlanmış olan tasarı doğrultusunda bir değişikliğe gidildiği takdirde, sendikamız bu tutuma bütün gücüyle karşı çıkacaktır, kabul edenler?"

Tam eller havaya kalkarken Genel Sekreter Veli Ayvaz atıldı:

"Başkan, hemen karar almak için vakit erken bence, biraz daha beklesek diyorum..."

Beşir gizlemeye çalıştığı bir hoşnutsuzlukla duraladı:

"Ne gereği var beklemenin?"

"Ee, bekleyelim işte...Bakalım Federasyon ne tavır koyacak ortaya?.."

"Her şeyden evvel biz kendi tavrımızı koymalıyız ortaya."

"Sonra, biliyorsunuz, aynı değişiklik teklifini CHP'li sendikacı milletvekilleri de ileri sürdüler..."

"Ne yapalım, onlar da pusulayı şaşırmışlar..."

"Peki Başkan, siz bilirsiniz..."

"Hayır, ben bilirim değil, konuyu her yönüyle enine boyuna tartıştık aramızda. Bu arada anlattım size, AP milletvekili ve Millet Meclisi Çalışma Komisyonu Başkanı Turgut Toker, sağda solda, 'Sendikalar Kanununda yapılacak değişikliğin yürürlüğe girmesiyle Türkiye'de Türk-İş'ten başka konfederasyon kalmayacaktır,' diyor. Sadece bu lâf meselenin içyüzünü anlamaya yeter. Kaldı ki, karara geçerken konuşmak, görüş söylemek de mümkün değildir aslında. Ayrıca, beklemeye de hiç gerek yok." Elini hafifçe masaya vurdu, "Arkadaşlar, belirttiğim kararı oylarınıza sunuyorum, kabul edenler?" Gözlerini masanın etrafında dolaştırdı, bütün eller kalkmıştı. Sekreterin yüzü bir tuhaftı. Ama onun eli de havadaydı. "Teşekkür ederim, karar oybirliğiyle alınmıştır. Şimdi gündemin öteki maddesine geçiyoruz. Okuyorum: 'Sendika temsilcilerini daha yetenekli hale getirmek için öngörülecek tedbirler.' Madde bu." Durdu, bir sigara yaktı. "Biliyorsunuz, sendikamızın bir meselesi de, temsilci arkadaşlarımızın henüz istenen düzeye ulaşamamış olmalarıdır. Açık konuşayım, çoğu daha ne yapacağını bilmiyor. Bir kısmı iyi niyetle çalışıyor, ama ve-

rimsiz kalıyor. Bir kısmı ya işverene ya işçilere kızıp hemen görevi sırtından atıyor. Bir kısmı da her işi bırakıp sendikaya çatıyor. Bu yüzden büyük zorluklar çekiyoruz. Durumun biraz daha düzelmesi için ne çareler önerirsiniz?"

Recep söz aldı.

"Temsilciler, işyerlerinde sendika liderleridirler. Bunu onlara iyice hissettirmek gerekir. Temsilciler, başımıza çöken sorunları ve bu sorunlar karşısında sendikalara düşen görevleri iyi bilmelidirler. Bunun için sendikanın etkin bir eğitim planı uygulaması şarttır. Meseleleri kavrayan temsilci ne yapacağını bilecektir. Ne yaptığını bilen temsilci, zorluklarla pençeleşecek güce erişecek, işçilerin sevgisini, saygısını kazanacak, kendisini işverene kabul ettirecektir. Haliyle de kendisine güven duyacaktır. Tabii bu, sadece temsilcilerin değil, aynı zamanda tüm üyelerin yetiştirilmesi problemidir de. Körcahil işçi kitlelerinin içine sıkışıp kalmış bir temsilci cevahir olsa hükmü yoktur. Aslında her bakımdan işçilerin yetiştirilmesi zorunludur. İşçiler dünyada olup bitenleri az çok anlayacak hale gelmeden sendikacılıkta ciddi işler yapma olanağı yoktur."

Ahmet, Recep'i destekledi:

"Bu söylenenlere katılıyorum. Gerçi sendikamız öteden beri eğitim uygulamaları yapmaktadır ama, bunu daha yoğunlaştırmak gerekir. Sağlam temsilciler olmadan sendika etkin hale gelemez. Biz, çoğumuz, sendikayı bu içinde bulunduğumuz bina zannediyoruz. Oysa gerçekte sendika, bizim işçiler olarak sımsıkı birleşmek suretiyle kendi gücümüzü örgütlü bir şekilde ortaya koymamızdır. İş buraya varmayınca, patlak veren bütün meselelerin yükü genel merkezin üzerine biniyor. Biz nasıl insanlarsak, genellikle zorluklar karşısında çabuk yılıyoruz. Temsilcilere zorluklara katlanmasını öğretmeliyiz. Bir işi üzerine alınca onu yürütmek namus borcudur. Bu arkadaşlar işçilerin anlayışsızlıklarıyla, terslikleriyle, nankörlükleriyle, işverenlerin çeşitli oyunlarıyla karşılaşacaklar, ama adam olup bunlara katlanacaklardır. Nihayet, bir yerde, çocuk oyunu oynamıyoruz. Kendi sınıfımızın mücadelesini yürütüyoruz."

Bıyıklarının uçlarını çekiştirip duran Çetin Köyceğiz,

"Sonra," dedi, "temsilcilere meseleleri kendi gerçekleri içinde ele almalarını öğretmeliyiz." Sendikanın ilerisi için umut vaadeden genç yöneticilerinden biriydi bu. Boylu bosluydu. Yakışıklıydı. Eli kalem tutardı. Ve oldukça güzel karikatür çizerdi. "Ortaya bir mesele çıktığı zaman temsilciler bunu her yönüyle ölçüp tartmalıdırlar. Pısırıklıktan kaçınacakları

gibi, boş gürültüler yaratmaktan da kaçınmalıdırlar. İşçilere yaranmak için olmayacak işlere girmemelidirler. Ama olacak işlere de anında dört elle sarılmalıdırlar. Yapabileceklerini yapmalı, yapamadıklarını buraya iletmelidirler. Yerinde ve sırasında her şeyi işçilere açık seçik izah etmelidirler. Hiç bir zaman işçilere sinirlenip onlarla çekişmelere girmemelidirler. Onlara karşı hep ikna edici güçlerini kullanmalıdırlar. Bunda sonsuz sabır göstermelidirler. Temsilci dediğin, becerisi ve örnek hareketleri sayesinde işçilerle can bağı kuran, onların sendikaya karşı güvenlerini pekiştiren kimsedir."

Diğer bir üye daha ziyade yakındı:

"Aslında bu durum bizim insan yapımızı göstermektedir. İşçilerimiz, daha işçi değil, aklını fikrini kullanmaktan aciz insan yığını! Çoğu ufacık meseleler içinde kayboluyor, günlerini vıdıvıdılarla geçiriyor. Büyük meseleler karşısında zavallılaşıp ağlaşmaktan başka bir şey bilmiyor. Şimdi bunları nasıl eğiteceğiz. Onları gören, duyan, anlayan, hisseden, düşünen, ciddi hedefler gözeten insanlar haline nasıl getireceğiz? Burunlarına huniyi dayayıp istediğimiz bilgileri kafalarına dolduramayız ki! Şimdiye kadar az eğitim yapmadık. Ama bakıyorum karşımızdaki kafa hep o kafa." Parmağıyla masayı tıklattı, "Nah böyle, nato kafa nato mermer!.. Bunun başka çaresi olmalı. Ama ne, bilmiyorum. Belki de yeni kuşak işçiler yetiştikçe bu durum düzelecektir..."

"Arkadaşımızın can sıkıntısını anlıyorum," dedi Beşir. "Ama ne olursa olsun, yine de böyle konuşmayalım. Bir temsilci, anadan doğma temsilci olmaz. Meselelerle boğaz boğaza gele gele, zamanla olgunlaşa olgunlaşa bu işin mertebesine ulaşır. Ola ki bazıları hiç varlık gösteremez, ama onların yerlerine başkaları çıkar ortaya. İşçilerimize gelince, ağır da olsa bir uyanış içindedirler.Kötümserliği bırakalım, bugün, geçmişe göre, kafa yapılarında hayli fark vardır. Sonra bizim işçilerimizin özelliğini de hesaba katmalıyız. Arkadaşlarımızın çoğu köylü sayılır. Ve çoğu, işkolumuzun özelliği nedeniyle, dağda taşta çalışır. Bu bakımdan daha anlayışlı olmak zorundayız. Diğer işkollarında uyanış sevinç verecek düzeydedir. İşçi hareketlerinin gidişine baktığımız zaman bunu açıkça görmekteyiz. .."

Yönetim Kurulu üyeleri gözlerini Beşir'e dikmişler öylece dinliyorlardı kendisini. Beşir, Recep'e döndü:

"Şimdi bu bir yana, önerdiğiniz eğitim şeklini somutlaştırır mısınız?"

Recep alnını ovalayarak biraz düşündü.

"Üç ayda bir Genişletilmiş Yönetim Kurulu toplantıları yapıyoruz.

Bu toplantılara baştemsilciler de katılıyorlar. Her seferinde önceden hazırlanmış bazı programlar uygulayalım onlara. Sosyal, ekonomik, politik alanda temel bilgiler verelim. Toplumsal sorunların iç yüzünü açıklayalım. Bu sorunların hal şeklini anlatalım. Denk düşerse, onları iyi bir tiyatro oyununa, iyi bir filme götürelim. Kendilerine gözlerini açacak kitaplar verelim. Ayrıca taban eğitimini geliştirmek için bölgesel seminerler düzenleyelim. Önemli olayları özetler halinde anlatan bültenler yayınlayalım. İyi bir tiyatro oyununa, iyi bir filme mümkün olduğu kadar İstanbul'daki üyelerimizi de götürelim. Seçeceğimiz filmleri kiralayıp kendi makinamızla işyerlerinde oynatalım. Ve bir sendika gazetesi çıkaralım. Ama öyle 'Başkanımız şunu yaptı, Başkanımız bunu yaptı' diyen bir gazete değil. İç ve dış sorunları çatır çatır dile getiren, bütün namussuzlukların, bütün kötülüklerin üzerine yürüyen bir gazete."

Necdet Yeder sabırsızlıkla elini kaldırdı. Sendikanın kıdemli yöneticilerindendi bu. Karaciğerindeki rahatsızlıktan ötürü yüzünde sivilceler püskürmüştü.

"Başkan, benim bir fikrim var: Recep arkadaşı, sendikanın eğitim işlerine bakmak için görevlendirelim. Kendisine de kuru ekmek parası olacak bir aylık bağlayalım..."

"Çok yerinde olur," diye onayladı Erol, belirgin bir memnuniyet havası içinde.

Ayvaz'ın rengi değişir gibi oldu. Gözlerinin aklarını devirerek başkan'a baktı:

"Keşke öyle bir şey yapabilecek durumda olsaydık. Hem Recep Adaş gibi bir insandan sendikamız yararlanmış olurdu, hem de aylardan beri aylak gezen bir arkadaşımız iş bulmuş olurdu. Ama bütçemizde eğitim görevlisi tutmakla ilgili bir bölüm yok."

"Olmasın," dedi az konuşan ikinci Başkan Fikret Akıncı, yorgun yüzünü avuçlarıyla sıvazlayarak, "bütçemizde eğitim fonu var ya, ondan pekâla yaralanabiliriz."

Bazıları hep bir ağızdan desteklediler:

"Elbette..."

Teklif tutmuştu. Beşir, Recep'e sordu:

"Ne dersiniz?"

"Mesele bana iş bulma şeklinde değil, sendikaya yarar sağlama yönünde alınmalı..."

"Biz de o yönde ele aldık meseleyi zaten."

"Ve bir de Sayman arkadaşımız Bennan Bulgurcu konuşsa... Bütçe açısından o ne diyecek acaba?.."

Beşir, Sayman'a döndü:

"Ne dersiniz?"

Sayman sıkıntıyla kıpırdanarak oturuş şeklini değiştirdi. Hafifçe kızarıp bozardı. Kırk yaşlarında, tıknaz, son derece sağlıklı, biraz içine kapanıkça bir adamdı bu.

"Yönetim Kurulu he derse, benim bir diyeceğim yoktur."

Beşir hiç konuşmadan sorucu bakışlarını Recep'e çevirdi.

"Eğer," dedi Recep, "Yönetim kurulu oybirliğiyle böyle bir karar alırsa ve çalışmalarımda bana sendikal kurallar içinde hareket etme serbestisi tanınırsa, görevi kabul ederim."

Recep'in dışında, oybirliğiyle kabul edildi karar.

İKİNCİ BÖLÜM

1

Ahmet tamir etmeye çalıştığı eski model bir vasıtanın sökmüş olduğu parçasını yerinden ayıramıyordu. Kan ter içinde kalmıştı. Ve burundan patlayacak hale gelmişti. Eliyle çepeçevre bütün vida yuvalarını yokladı, hepsi sökülmüştü. Levyeyle biraz kanırtsa belki olurdu. Ama parça kırılabilirdi de. Tabii buna meydan vermemek lâzımdı. Acaba işin bilmediği bir özelliği mi vardı? Kuruma kırk çeşit makine alınmıştı, hangisinin bütün inceliklerine ha deyince akıl erdirilebilirdi? Üstelik, zamanla, bazılarına da kırk çeşit uydurma parça takılmıştı.

Durumu incelemek için katalog da yoktu ortada. Belki orada bulunur diye işyeri kütüphanesine gitti. İçeri girince, pencere önünde dikilen iki adam gördü. Bunlar sivil savunma memurlarıydı. Karşılıklı selamlaştılar.

Ahmet kitapları karıştırırken, memurlar, elleri ceplerinde, dışarısını seyrediyorlardı. Ara sıra da yan gözle ona bakıyorlardı. "Galiba beni tanıdılar" diye düşündü Ahmet, istemeyerek.

Zaman zaman işyerinde sivil savunma eğitimleri yapılırdı. Şişman olan memur bir gün atom bombası üzerine konuşmuştu. Bombanın dehşetini anlattıktan sonra insanların kurtarılması meselesine geçmişti. "Bu çok kolay," demişti, pişkinlikle. "Yeter ki yaralılar nefes alsınlar. Ve yeter ki siz nefes alan yaralıları hastanelere yetiştirin..." Ahmet, hiç düşünülmeden söylenen bu sözler karşısında kendini tutamayıp bir çıkış yapmıştı: "Atom bombası patladığı zaman kim kimi hastaneye götürecek? Hangi hastaneye götürecek? Nasıl götürecek? Götürürse ne olacak?.. Ters politik tutumumuzu düzeltelim ve barışçı bir dünya oluşturmaya bakalım da iş oraya varmasın yoksa..." Adamlar bu sözlerden pek hoşlanmamışlardı. İhtimal şimdi o hikayeyi hatırlamışlardı. Yo, yo, onlar oralı değillerdi. Şişko burnunu cama dayayarak ötekine sordu:

"Ne oluyor deniz kenarında öyle?"

"Sahili parselliyorlar,"diye karşılık verdi ötekisi.

"Burası da gitti desene."

"Gitti."

"Marmara'ya bak amma da mavi ha!"

"Ha ha."

"Adalar da ne kadar yakın duruyor."

"Ha ha."

"Oradakiler yaşıyorlar işte..."

"Yaa..."

"Helâl olsun; iş bilenin, kılıç kuşananın..."

"Bazıları dalavereyle iş görüyorlar ama."

"Dalavereyle malavereyle..."

Sustular. Ağır gürültülerle bir tırnapul geçti dışarıdan, bina temelinden sarsıldı. Şişko, gerinerek esnedi; kelimeleri ağız boşluğu içinde takla attırarak söylendi:

"Offf, hay Allah, canım sıkılıyor..."

Ötekinden ses çıkmayınca zile bastı, gelen hademeye emir verdi:

"Oğlum bana ahçıyı çağır."

"Baş üstüne."

Hademenin arkasından öteki adam parmağını boşlukta dolaştırdı:

"Sineklere bak, havada düzüşüyorlar hey!.."

Şişko aval aval baktı:

"Oooh..."

"Vay anasını sinek olmak ne iyi..."

"Vallahi..."

"Birader, gel de sineğe özenme, kupkuru yaşıyoruz dünyada. Evdeki artık tat vermiyor. Felekten bir dem çalalım diye geçen hafta Gülhane Parkı'nda dört döndüm, bir karı kafesleyemedim."

"Küçükçekmece taraflarına gitseydin."

"Hey gidi hey, bir zamanlar İskenderun'da ne kızlar düşerdi elime..."

"Hatay yolu üzerindeki yerlere giderdin, değil mi?"

"Azizim, Allah seni inandırsın, on beş yaşlarındaki kızları satarlardı oralarda."

"Bilirim; körpecik körpecik şeyler, bıldırcın gibi. Bazen daha hiç el değmemişleri bile bulunur. Ah, ah, ah, İzmir de iyidir o bakımdan."

"Maaşallah, sen de az değilsin ha..."

"Ee, biz kaçın kurrasıyız?.."

Kapı çalındı, ahçı soluk soluğa içeri girdi, gözlerini şişkoya dikti:

"Buyurun Beyim."

"Ne yemeği var bugün?"

"Kadınbudu köfte."

"Ooohhh..." Göbeğini sıvazladı, "Başka?"

"Börek."

"Oh, oh, oh, üçüncü yok mu?"

"Var Beyim; Sütlaç."

Şişko yaklaştı, ahçının sırtına keyifle bir şaplak indirdi:

"Söylesene be aslanım... Desene bügün enseyi yaptık..."

Ahçı sırıttı, ağzındaki kaplama dişler yanıp söndü.

Ahmet katalog aramayı bırakıp tiksintiyle kendini dışarı attı, atölyeye geri döndü. Tamir etmeye uğraştığı aracın altına uzandı; büyük bir levyeyi aksilik gösteren parçaya tutturarak var gücüyle zorladı. Araç, üzerinde sallanır gibi oldu. Takozlardan biri fena halde yerinden oynamıştı. Etraftan bağrışlar koptu: "Hop!. hop!. Hooop!.." Toparlanmaya vakit kalmadan vücudunu ezen bir ağırlık çöktü üzerine.

Yetişenler, bağrış gürültü, kurtardılar onu.

"Nasılsın Ahmet Usta?"

"Nerende ne var?"

"Revire kadar yürüyebilecek misin?"

O, bu sorulara cevap vermiyor, soluk almaya çalışıyordu. Sol yanında içine işleyen bir ağrı vardı ve nefesi tıkanıyordu.

"Elin kanıyor!" dedi birisi.

Ahmet sol elini kaldırıp baktı, kan içindeydi. Sinirlerinin durumunu anlamak için parmaklarını oynattı, kanama daha hızlandı. Acı bir gülüşle karşılık verdi:

"Volant dişlisinin marifeti..."

Revirde onu sırt üstü yatırdılar. Hemşire kanayan eli temizledi. Yara meydana çıkınca yüzünü buruşturarak acındı: "Vay, vay, vay!.." Ondan ötesine sağlık memuru vaziyet ederek yarayı dikmeye başladı. Ahmet'e elinin üstünü yakıyorlarmış gibi geldi. Farkında olmadan önce bir inledi, sonra dudaklarını ısırarak kendini tuttu. Acıya katlanmak zor şeydi. İşin sonunda yavaşça doğrulup oturdu. Alnı boncuk boncuk terlemişti. Hemşire yarım bardak suya attığı ilacı uzattı ona:

"İçin bunu, ferahlarsınız..."

Ahmet tulumunun yeniyle alnını silerken sağlık memuru sordu:

"Baş dönmesi var mı Ahmet Usta?"

"Yok."

"Nasıl oldu bu iş?"

"Sormayın, oldu işte..."

"Geçmiş olsun."

"Teşekkür ederim."

"Yara hayli büyükçe, ama korkulacak bir şey değil."

"Sinirler sağlam ya?"

"Sağlam, sağlam, merak etmeyin."

"Sol tarafım berbat," kaburgalarının altını işaret etti, "nefes aldıkça burama hançer batıyor sanki. Demin yatıp kalkarken epey zorluk çektim."

Sağlık memuru dikkatle yokladı orasını:

"Kemikler mi çatladı acaba?"

"Korkarım öyle oldu."

"Şimdi sizi hastaneye göndereceğim nasıl olsa, orada bakarlar artık."

Ortopedi servisinde Ahmet'i muayene eden doktor, sol kaburgalarının filmini aldırtmak için onu röntgen bölümüne gönderdi.

Röntgen servisinin kapısında sevimsiz bir adam avaz avaz bağırıyordu:

"Ben kimsenin parasına kalmadım! Allah insanı kuru iftiradan korusun! Hem makine başında durup hanımefendinin filmini çekeceğim, hem de soyunma yerine gidip onun parasını çalacağım!.. Olacak iş mi bu?..." Çevresindekiler onu yatıştırmaya çalışıyorlardı: "Üzme kendini be yahu, boş ver böyle hikayelere, birbirimizi biliyoruz biz, ne diye çene patlatırsın yok yere, işine bak sen..." Adam biraz sükünete erince, yerde sedye içinde yatan hastaya eğildi:

"Seni daha alıp götürmediler mi buradan?"

Hastanın sesi güçlükle çıktı:

"Götürmediler, ayak altında kaldım orta yerde."

Avurdu avurduna çökmüştü hastanın. Gözleri çukura kaçmıştı. Donuk donuk bakıyordu. Adam belki de onun bakışlarından kurtulmak için homurdanarak Ahmet'e döndü, elinden kâğıdı aldı:

"Ne olacak?"

"Havale kâğıdında yazıyor."

Dik dik baktı:

"Sen de söylesen ağzın mı yorulur?"

"Sol kaburgalarımın filmi çekilecek, bir iş kazası atlattım da..."

Adam kapı eşiğinde durarak yol verdi:

"Geç içeri, o perdenin arkasında soyun!"

Ahmet üstündekileri çıkarmaya uğraşırken, o sesini alçaltarak içini döktü:

"Kusura bakma seni de biraz haşladık..." İnsanda bazen asap diye bir şey kalmıyor. Az önce bir kadının filmini çektim burada, iftirayı yedim.

Ne o? Parasını çalmışım! Yediği naneye bak şunun! Tövbe haşâ sümme... Zaten ne mal olduğu gözünden belliydi onun. Götü göbeği meydandayken türlü cilveler yaptı bana. Kaltak beni doktor zannetti önce, laborant olduğumu anlayınca nevri döndü..."

"Doktor olsaydınız ne yapacaktı kadın?"

"Bilmem belki de beni baştan çıkaracaktı..."

"Buraya gelenlerin röntgenlerini siz mi çekiyorsunuz?"

"Ben çekiyorum. Bu işin uzmanı olduk artık. Hazır mısın?"

"Eh, hazırım."

Adam röntgen cihazının yanma gitti:

"Gel şöyle, gel, gel, gel, uzan şu tablaya. Örtünün üzerine düşmeye bak. Hah, hah, hah... Ne tarafın çekilecekti?"

"Sol tarafım."

Kaba hareketlerle Ahmet'i oraya buraya iteleyerek istediği pozisyona getirdi. Sonra kirli gömleğinin eteklerini savurarak yanındaki bölmeye geçti:

"Tamam mısın?"

"Evet."

"Dikkat et çekiyorum; nefesini tut, hiç kımıldama!"

Filmi gözden geçiren ortopedi mütehassısı dudağını bükerek Ahmet'e sordu:

"Hangi tarafının filmi çekilecekti?"

"Sol tarafımın."

"Hayda, onlar sağ tarafını çekmişler; söylemedin mi?"

Ahmet kaşlarını çattı:

"Söyledim."

"Tuuu, sevsinler, üstelik rapor da düzenlemişler!.." Ağzını burnunu eğerek bir şeyler yazdı rapora. "Tekrar git oraya kardeşim, derdini iyi anlat!"

Ahmet merdivenleri çıkarken peşinden Zeliha yetişti:

"Ne oldu size?"

Ahmet sargılı elini arkasına götürdü:

"Yok bir şey."

"Bir şey yok da niye bağladılar elinizi?"

"Hafifçe sıyrıldı. Revirde bezi bol buldular, fazlaca sardılar..."

Zeliha alt basamakta hırçın hırçın tepindi:

"Ah, sizinle konuşmak bu kadar zor olmasa... Durun kapıyı açayım;

anahtar bende, bizimkiler hırka-i şerif'e gittiler."

"Tamam, bu kırkıncı oldu herhalde, artık cennete uçarlar..."

Zeliha duymamazlıktan gelerek kapıyı açtı, içerde üsteledi:

"Söyleyin, ne oldu size? Elinizdeki paket ne? İlaç değil mi?" Uzanıp aldı paketi. "Bakayım ne var içinde?" Çabucak açtı. "Ben demedim mi ilaç!"

Ahmet yaramaz bir çocuğu seyreder gibi baktı ona:

"Gördün ya, öksürük şurubu canım."

"Hıı, üşüttünüz demek. Peki ama kış geçtikten sonra nasıl olur bu? Haaa, an-la- dıı ım, herhalde kalbinizin soğukluğundan üşüttünüz... Yazık, insanın kalbi buz bağlarsa böyle olur işte..."

"Maaşallah, yine keyfin yerinde bugün."

Zeliha kıkır kıkır güldü:

"Size yarım bardak kanyak getireyim bizden..."

"Teşekkür ederim, istemem."

"Getireyim.. getireyim..."

"Yo, içmem şimdi."

"Size iyi gelir ama. Bakın üşütmüşsünüz, içinizi ısıtır." Durdu, şeytanca baktı. "Hem belki kalbinizdeki buzları da eritir..."

"Sen hep böyle taşlayacak mısın beni?"

"Sizi ne kadar taşlasam yeridir." Yüzüne dökülen saçlarını arkaya attı.

"Ee, peki bu merhem ne? 'Lasonil' yazıyor üzerinde."

Ahmet şakadan bıkkınlık getirmiş gibi yaptı:

"Aman bu kadar çok soru soran başka kız yoktur yeryüzünde. İyisi mi anlatayım: Hafif bir kaza geçirdim. Elim biraz çizildi, mikrop kapmasın diye sardılar. Biraz da sol yanımdaki kaburgalarla adaleler incinmiş, ilaçlar onun için. Ve keyif çatayım diye de bir kaç gün istirahat verdiler."

Zeliha sarardı, Ahmet'i endişeyle süzdü.

"Siz her zaman kendinize ait şeyleri küçültürsünüz. Apandisit ameliyatına giderken de bize seyahate çıkacağınızı söylemiştiniz..."

"Ona bakma sen, bu defaki doğru."

"Açın da göreyim öyleyse."

"Olur, yarın sargıyı attığımda görürsün."

Zeliha onun boynuna sarılıp mırıldandı:

"Ah, siz.. ah, siz..." Yanağını yanağına dayayıp iki yana sallandı. "Ah, siz.. ah, siz..."

Kızın ılık nefesi tatlı bir koku saçıyordu. Ve bu koku Ahmet'in içine işliyordu. Kendini zorlayarak itti onu:

"Çekil yanımdan komşular görmesin bizi!"

"Ne olurmuş görürlerse?" diye diretti Zeliha.

"Dedikoduyu artırırlar sonra."

"Artırsınlar."

"Ooo, kıza bakın siz," hafifçe saçlarını çekti onun, "dünyaya meydan okuyor... Biraz uzaklaş benden de seni şöyle bir seyredeyim..."

"Böyle seyredin işte."

"Böyle göremiyorum ki..."

Zeliha istemeye istemeye onun boynundan çözüldü:

"Siz bana hep böyle uzaktan mı bakacaksınız?"

Ahmet'in kaşları gözlerinin üstüne düştü.

"Sen önce benim soruma cevap ver bakayım: niye bu kadar dar elbise giyiyorsun?"

"Ne yapacaksınız beni bol elbisenin içinde?"

"Tuzlayıp kurutacağım."

"Niyetiniz o zaten. Ben de inadıma böyle giyineceğim işte!"

"Ama baksana her yerin belli oluyor..."

Zeliha kendini gözden geçirdi:

"Olsun!"

Ahmet onun göğüslerini işaret etti:

"Şunlara baksana..."

Zeliha'nın dudaklarında bir tebessüm dalgalandı.

"Ne varmış yani, çalmadım ya, Allah'ın bana verdiği şeyler onlar."

"Hınzırlığı bırak, beni kıskançlıktan çıldırtacak mısın?"

Birden yüzü aydınlandı Zeliha'nın. Bakışları ışıdı. Boşlukta uçar gibi oldu sevinçten.

"Sahi beni kıskanıyor musunuz?"

"Çok!"

"Sosyalistler kıskanç olmazmış diyorlar..."

"Lâf."

"Öyleyse artık daha dar elbiseler giyeceğim..."

"O zaman benden dayağı yersin."

"Sahi mi?"

"Sahi."

Zeliha uzanıp boynuna dolandı onun tekrar:

"Çok mutluyum.. çok mutluyum... Sizi ve dünyayı çok seviyorum..."

Ahmet kendini sıyırmaya çalıştı; kız kollarını iyice kilitledi. Burun delikleri açılıp kapanıyordu. Koltuk altlarından hafif bir ter kokusu yükseliyordu. O yaşların imrendirici taraveti üzerindeydi. Teni ışık saçıyordu. Mırıldandı:

"Bırakın biraz böyle durayım."

"Hayır!"

"Niye?"

"Seni bazı şeylerden korumam lâzım."

Zeliha'nın sesi titredi.

"Nelerden?"

"Bazı şeylerden... Bu arada seni senden de korumam lâzım..."

"Beni benim neyimden koruyacaksınız?"

"Çılgınlıklarından..."

Ayak sesleri duyuldu, ayrıldılar. Müzeyyen Hanım ara kapıyı tıklatıp açtı, Ahmet'i görünce yaşmağını düzeltti:

"Annene baktım evlâdım, daha dönmemiş mi?"

"Hayır, Müzeyyen Hanım. Buyurmaz mısınız?"

"Gelmeyim evlâdım, pek iyi değilim. Öteberi almak için Aksaray'a kadar inmiştim bugün, rüzgârdan serseme döndüm. Aman bu İstanbul'un rüzgarından!"

"Oysa sabahleyin hava gayet sakindi."

"Bu İstanbul'un havasına, Beyoğlu kadını gibi, hiç güven olmaz."

Ahmet başını arkaya atarak güldü:

"Öyle."

Müzeyyen Hanım gevşeyen yaşmağını çenesinin altına sıkıladı:

"Gördün mü, bu sene Adapazarı'ndan getirdiğin yeni gül de açmış... Hey mubarek, bir de güzel ki... Hah! eline ne oldu?"

Ahmet omuzlarını silkti:

"Hafifçe çizdirdim."

Müzeyyen Hanım yaklaşıp onun sırtını sıvazladı:

"Aman bre çocuk hiç dikkat etmezsin kendine. Her adımını da başkalarının iyiliğine atarsın." Zeliha'ya döndü, "Haydi kızım bir zahmet mutfağa git de benim yemeğe bak, yanmasın.

Zeliha'nın arkasından Ahmet'e sordu:

"Kız üzüldü mü elin için?"

"Üzülmeye değer bir şey yok."

"Bre çocuk onunla evlensen iyi olur. Cin gibi kız. Kanlı canlı. Gözünü senden ayırmaz. Bakma sen, bağırır çağırırım ama, ben de severim kendisini."

Ahmet güldü, hiç ses çıkarmadı. Kadın onun yüzünü okşadı:

"Ben böyle derim ama, bak kendin düşün yine. Aslında böyle şeylere pek karışılmaz. Haydi ben gideyim artık. Annen gelince bir zahmet bana görünüversin. Sen de kendine iyi bak."

Zeliha kedi gibi yalanarak döndü.

"Ne o," dedi Ahmet, "yemeğin tuzuna baktın galiba?"

Zeliha dilini damağında şaklattı:

"Müzeyyen Hanım bana bir kaşık dolusu kaymak verdi."

"Oh, yarasın."

"Bu kocakarılar ne bakıyorlar kendilerine be vallahi; süzme ballar, rule kaymaklar... Bir kaşık da sizin için isteyecektim ama, yüzüm tutmadı."

"Eksik olma, çok iyisin."

"Teşekkür ederim. Ne dedi size ben yokken?"

"Balay şu kız tencereyi devirmese dedi."

Zeliha kaşlarını yukarı kaldırdı:

"Öyle bir şey demedi."

"Nereden biliyorsun piçkurusu, kapının arkasından bizi mi dinledin yoksa?"

Kalçasına bir şamar salladı onun. Zeliha yana sıçrayarak kıkır kıkır güldü:

"Bana birazcık başka türlü hitap edin n'olur, sevaptır."

"Şeytan!"

"Daha başka.. daha başka..."

"Güzelim."

"Alay etmeyin."

Ahmet onun boynundaki iri boncuklarla oynadı:

"Boncuklu güzelim!"

"Alayı bırakın."

"Alay değil."

Zeliha hoş bir hareketle omuzlarını büzdü.

"Sahi ben güzel miyim?"

"Çok güzelsin."

"I'hı, nasıl sevindim bilemezsiniz." Divanın bir ucuna çöktü. Gözleri-

nin üzerine düşen saçlarını parmağına doladı. Bakışları dalgınlaştı. Kendi kendine konuşurcasına devam etti: "Yazık ille zamanla güzelliğim ölecek!.."

Ahmet de divanın öteki ucuna çöktü:

"Zamanla her şey ölecek..."

Zeliha divanın üstünden kayarak Ahmet'in yanına sokuldu, kirpiklerini aşağı doğru süzdü:

"Sevgimiz de mi?"

"....."

"Ha, cevap verin, sevgimiz de ölecek mi?"

Ahmet kızın çenesine hafifçe dokundu:

"O kadar zor soru sorma."

"Ooofff, kalbimi kırıyorsunuz..."

"Aman kalpten söz etme bana, ben kadın kalbinden korkarım."

"Neden, kadın kalbi nedir ki?"

"Bir uçurumdur!.."

Kız duraksadı kaldı. Ne demekti bu?.. Ahmet onun boynundaki boncuklarla tekrar oynamaya başlayınca rahatladı. Eli tenine değdikçe hazla ürperiyordu. Yan yan bakarak sordu:

"Uçuruma düşmekten korkar mısınız?"

"Ödüm patlar!"

"Sizi uçurumların en derinine iteceğim!"

"Zalim!"

Zeliha onun elini tuttu:

"Ne yapıyorsunuz siz benim boncuklarımla, tesbih mi çekiyorsunuz?"

"Evet, 'ah şu kızdan elaman elaman elaman' diyorum her boncukta..."

Zeliha gözlerini kocaman kocaman açtı:

"O kız size ne yapıyor ki?"

"Gelip gelip dizimin dibine sokuluyor..."

"Peki, başka ne yapsın ayol?"

"Kalkıp evine gitsin!"

Hayal alemi birden altüst oldu Zeliha'nın. Gözlerindeki pırıltılar donuklaştı. İçinde kendisini boğan isyan dalgaları kabardı.

"Siz bana acı çektiriyorsunuz!.."

Ahmet inadına işi vurdumduymazlığa getirdi:

"Acı çekmek hayatın özünde vardır, ama niçin söyledin bu sözü şimdi?"

Zeliha hırsından yumruklarıyla dizlerini dövdü:

"Baksanıza yaptığınıza."

"Ne yaptım ben?"

"Beni uğrattınız, daha ne yapacaksınız?.. Kalkıp eve gitmeliymişim..."

Ahmet omuzunun üzerinden göz ucuyla süzdü onu:

"Hoppala, iyi vallahi, utanmaza bak, burada mı kalacaksın yoksa?"

Zeliha bağırmamak için dişlerini sıktı, başını ellerinin arasına alarak iki yana sallandı:

"Ah, niçin böylesiniz bilmem ki, siz benim canımın etini yiyorsunuz!.."

2

Güneş yavaş yavaş gökyüzünde büyüyor, akşam yaklaşıyordu. Ahmet badem ağacının altına oturmuş, kitap okuyordu. Fırsat buldukça böyle yapardı hep. Açık havaya karşı öteden beri belli bir tutkusu vardı. Ayrıca bahçenin güzelliği de büyülüyordu onu. Bir çiçek cenneti yaratmıştı evin etrafında kendisi.

Hafif esen rüzgar bayıltıcı gül kokularını dalgalandırıyordu havada. Arasıra toprağın kokusu karışıyordu buna. Ve baharın tazelediği ağaç yaprakları ince hışıltılarla titreşiyordu dallarda.

Islak bir bez topun düşmesini andıran bir ses duydu Ahmet yanıbaşında. Dönüp baktı; bir kuş. Kanatlarını yaymış ağzını açıp kapıyor... Kalkıp eline aldı onu. Biçimli vücudu avucunun içinde titriyor, kavisli gagasının arasından dili sarkıyordu. Gözleri sönükleşmişti. Ahmet çaresizlikle etrafına bakındı,

"Zeliha!" diye seslendi.

Zeliha pencereyi açıp kırgınlıkla baktı.Neredeyse yüzünden düşen bin parça olacaktı.

"Efendim?"

"Biraz su getirir misin?" Kuşu yukarı kaldırdı, "Buraya bir şahin düştü!"

Ahmet şahinin ağzına suyu damlatırken Zeliha kupkuru bir sesle sordu:

"N'olmuş ona?"

"Vurulmuş!"

"Ah, yazık, neresinden?"

"Görünürde yarası yok, herhalde kalbinden vurulmuş... İhtimal seviyordu."

Zeliha yapmacık bir şekilde içini çekti:

"Ah, ne hassas kalbi varmış kuşun, keşke insanlar da biraz bu şahine benzeseydi..."

Ahmet bıyık altından güldü:

"Yaaa, ne iyi olurdu, böyle patır patır yerlere serilirdi insanlar..."

Yorgunluktan sallanan İbram Ağa geldi yanlarına, hırıltılı sesiyle söylendi:

"Ah bre, bu toprak suya kanmaz; bir kök marula bir teneke su.. bir kök marula bir teneke su... Nasıl yetiştireceğim?.. Kuyular da kuruyor çabucak... Ne o, kuş mu?"

Ahmet, şahini dizine yatırdı:

"Kuş ya. Şahin. Durmadan taş atarsınız hayvanlara, vurmuşsunuz bunu bakın."

"Ah bre," mafsalları çatırdayarak çömeldi, "ben kuş vuracağım!.."

"Yaaa... kargalar bunu duyarlarsa artık hiç sokulmazlar buraya..."

"Heh heh hehhh... Kargalar... Aman bre o kargalar..." Tek gözünü Ahmet'e dikerek burnunu çekti. "Bu kuş ölüyor, onu azrail vurmuş!.."

Şahin gittikçe gevşiyor,kafası yana düşüyordu. Az sonra öldü. İbram Ağa'nın açtığı küçük bir çukura gömdüler onu.

Ahmet bu olaya bayağı üzülmüştü.Kuş gözlerinin önünden gitmiyordu. Sırtını ağaca dayayıp boş boş oturdu kaldı öyle. Zeliha ona kahve getirdi. Fincanı verdikten sonra karşısında durup iğneli bir şekilde sordu:

"Nasıl üstümdeki entariyi beğendiniz mi?" Tıpkı bir manken gibi ellerini kalçasına dayayıp olduğu yerde edalı edalı sallandı. "Tam sizin istediğiniz model; beni yutuyor, vücudumun hiç bir tarafını belli etmiyor. Ne iyi değil mi?"

"Hay Allah, nereden buldun onu?"

Zeliha tekrar poz aldı:

"Nereden bulduğum önemli değil, nasıl beğendiniz mi?"

Ahmet onu baştan aşağıya gözden geçirdi; kız entarinin içinde kaybolmuştu adeta.

"Aman sen o elbiseyle defileye çık?"

"Mahallede bir defile düzenlenirse çıkarım."

"Güzel bir de ad tak ona."

"Taktım bile: Rüküş."

Ahmet gülmemek için kendini zor tuttu. İçi kaynadıkça kahveyi üzerine dökecekti neredeyse. Kız soruyu üsteledi:

"Nasıl beğendiniz mi?"

"Yo, beğenmedim."

Soğuk bir gülümsemeyle kollarını yana sarkıttı Zeliha:

"Aa, olur şey değil, sizin hiç de kararınız yok." Eteklerini dalgalandırarak kendi etrafında döndü. "Bir daha bakın hele, çok beğeneceğinizi sanmıştım..."

"Çabuk onu sırtından çıkar. Hem bana öyle surat asma."

Gözlerinde donuk bir pırıltı dolaştı Zeliha'nın.

"Ben size surat asmayayım da kimler assın? Akşam beni kovdunuz!.."

Ahmet şakadan kaşlarını çatarak onu süzdü:

"Daha neler? Ben seni kovmadım, eve gönderdim. Çok bilmiş şey sen de!"

"Ya, ya, öyle deyin şimdi. Aslında ben size dargınım bu yüzden."

"Sahi mi?"

Beşir göründü çiçeklerin arasında:

"Arkadaş, geçmiş olsun!"

Ahmet ayağa kalkıp onu karşıladı:

"Teşekkür ederim Başkan, hoş geldin."

Zeliha entarisinin içinde yüzerek uzaklaştı. Ahmet, Beşir'e kanepeyi işaret etti:

"Otur."

"Namık Usta'yla Erol da kapıda bekliyorlar. 'Üç kaburgası çatlayan adam nasıl olurmuş bir görelim hele' diyorlar. Evde olup olmadığını anlamak için baktım önce ben."

"Dur sen, ben gider alırım onları şimdi."

Ahmet arkadaşlarına bahçede bir akşam sofrası kurdu. İbram Ağa'yı da aralarına almışlardı. Tatlı bir ay ışığı bahçeyi aydınlatıyordu. Kuyuda soğutulmuş şişeyi görünce İbram Ağa'nın ağzı kulaklarına vardı.

"Ah, raki..." dedi, sayıklar gibi. "Ne yaman şeydir şu mubarek..." Havayı içine çekti. "Kokusundan anladım, yeni raki..."

Kendisine sigara uzatılınca, hemen çakmak takımını ortaya serdi.

Ahmet onun omuzuna vurdu:

"Hah, şöyle; burada sigaraları hep senin çakaralmazla yakacağız, haberin olsun..."

"Heh heh hehhhhh... Olur bre, n'olacak?.. Ben bilirim zaten nasıl meraklısın ona..."

Sohbet koyulaşınca söz partinin para sıkıntısına dayandı. Erol gözlerini Ahmet'e dikerek acı acı yakındı:

"Bizim ilçe örgütünün yönetimine hakim olan keskin devrimciler, başımıza altı aylık kira borcunu yıkarak ortadan kayboldular..."

Ahmet ağzına götürdüğü lokmayı geri çekti:

"İyi vallahi, utanmayana ayıp yokmuş, ne olacak şimdi?"

"Ödeyeceğiz çaresiz... Ama nasıl ödeyeceğiz bakalım... Mal sahibi de bindirmeye başladı..."

"Adam haklı."

"Haklı. Ayrıca, ilçe örgütünün malı olan çok güzel bir amplifikatör takımı vardı, onu da yok etmişler. Safiye Ayla hediye etmişti onu partiye."

"Yazık!"

Bir suskunluk girdi araya.

"Erol," dedi Ahmet, neden sonra, "sen koskoca Boğaz Köprüsü Şantiyesi'nde çalışıyorsun; oradaki işçilerin yapıları biraz başka; onlardan para toplamaya bak."

"Uğraşıyorum ama, olmuyor daha, gayet az bir şey koparabiliyorum. Doğrusu, yine ne varsa küçük burjuvalarda var bu alanda."

Namık Usta yumruğunu dizine vurarak söylendi:

"Ah, dinine yandığım, şu işçileri ne yapmalı bilmem ki, çok ezilmiş olanları dünyalarından geçiyorlar, şeylerinde biraz peynir görenler ise kendilerini mandırada sanıyorlar: fiyakalı giyiniyorlar, meyhanelerde içiyorlar, maçlara gidiyorlar, seks dergileri okuyorlar, zengin olma hayalleri kuruyorlar..."

Beşir sigarasını yumuşatmak için avuçları arasında yuvarladı. Yan gözle de kav çakan İbram Ağa'ya baktı.

"Kendi davalarına karşı onların bu kadar vurdumduymaz olmaları insanın gücüne gidiyor değil mi?"

Namık Usta burnundan soludu:

"Hem de nasıl... Oysa biraz gözlerini açsalar, çektikleri bunca sıkıntıdan biran önce kurtulacaklar. 'Şunları bilinçlendirmenin bir ilacı olsa' diyorum kendi kendime hep; kıçlarına basmalı iğneyi kerataların, bir çırpı-

da açsınlar gözlerini!"

Çatlak kemikleri sızlayınca gülmesini yarıda kesti Ahmet.

"Hay Allah iyiliğini versin, sen de bayağı düpedüz kestirme yol arayanlardan olmuşsun..."

"Ama ne ya ..." Parmaklarının uçlarını gırtlağına dayadı. "Bazen burama geliyor..."

"Hep öyle ama, ne yaparsın?.."

"Her şeyden mağda bir de keskin devrimcilerin yersiz suçlamaları yok mu, deli ediyor beni."

"Onların yaptıklarına katlanmak da var işin içinde," diyerek araya girdi Beşir. "Ayrıca, onların kopardıkları boş yaygaralar karşısında yolu şaşırmamak da var."

Erol elini salladı:

"Vallahi ben onların bizim ilçede benim sırtıma yükledikleri altı aylık kira borcu karşısında feleğimi şaşırdım da ötesini bilmem..."

"Niye ödememişler bina kirasını bunca vakit acaba?"

"Adamların lâf söylemekten öte ciddi bir iş yaptıkları yok pek. İlçe binasının kirasını ödemek fuzuli şey onlar için. Üstelik, bu kafalarla il örgütünü de ele geçirmeye çalışıyorlar bir de."

"Onlara kalırsa, partiyi ele geçirmeye çalışıyorlar. Ama partide bunca aklı başında insan var, herhalde bu kadarı olmaz artık."

Ahmet işaret parmağının boğumuyla önündeki tabağın kenarını tıklattı:

"Yalnız o aklı başında insanları biraz harekete getirmemiz gerekir. Nedense böyleleri çok durgun oluyorlar. Aksi halde mesele sarpa sarabilir, hiç şakası yok işin." Durdu, İbram Ağa'ya döndü, "Ee, koca arkadaş, siz hiç konuşmuyorsunuz..."

İbram Ağa bir biber turşusunu bütün olarak attı ağzına:

"Eh bre, ben sizi dinliyorum."

"Siz konuşmadan, şarkı söylemeden içmezsiniz..."

"Eh, aldırma."

"Yalnızken bile konuşursunuz siz..."

"Heh heh hehhh... Şimdi dinlemek daha iyi."

Ahmet onun üstüne dökülen sigara küllerini silkeledi:

"İçmiyorsunuz da... Siz bana bakmayın, ben halimden dolayı kaçınıyorum..."

"Ah more, içmesine içerim."

"Haydi öyleyse şimdi hep birlikte içelim." Kadehini kaldırdı, "Sosyalist Türkiye için..."

İbram Ağa içtikten sonra elinin tersiyle ağzını sildi:

"Söyleyin bana bre, o Türkiye olunca işler düzelecek mi?"

Ahmet ona doğru eğildi:

"Baştan aşağı düzelecek."

"Ah bre, nasıl düzelecek? Her şey o kadar berbat gidiyor ki, aman bre aman.." Kafasını kaşıyarak sıkıntıyla kımıldandı oturduğu yerde. "Memleketin üzerine bin bir mesele çökmüş, bunların altından kalkılır mı?"

"Kalkılır," dedi Beşir, güvenle.

İbram Ağa kafasını arkaya attı:

"Ah bre, kalkılmaz."

"Ee," diye itiraz etti Namık Usta, "o zaman kendimize batmış gözüyle bakmamız gerekir."

İbram Ağa düşündü kaldı. Duvarın üstünde bir baykuş ötünce o tarafa döndü:

"Eh bre, bu da gelir uğursuz uğursuz bana karşı öter burada, başka yer yok sanki, eh."

Erol onun tabağına sigara böreği aktardı:

"Aldırmayın baykuşa siz."

"Ahmet," diye seslendi İbram Ağa, böreklerden birini eline alarak, "söyle bre, o zaman işler nasıl düzelecek?"

İçinde ılık ılık bir şeylerin aktığını hissetti Ahmet.

"Memleketin idaresinde halk söz sahibi olacak. Bütün haksızlıklar ortadan kalkacak. İşler hep akla, bilgiye ve ilme göre yürütülecek. Menfaat hırsı yerine insanlık sevgisi hakim olacak. İyilik, güzellik, doğruluk her alanda hayata yerleşecek. Sefalet, cehalet, kötülük, pislik yok edilecek. Bütün çocuklar yeteneklerine göre yetiştirilecek. Kimse işsiz kalmayacak. İhtiyarlıkta herkes emeklilik hakkına sahip olacak..."

"Herkes emekli olacak, ha?"

"Evet. Mesela siz yaşta bir insan toprakla uğraşmayacak."

"Bir memur gibi emekli olacak?"

"Evet."

"Bir bahçıvan da?"

"Evet."

"Ah bre, olmaz, memurla bahçıvan bir değil ki..."

"Nasıl değil. Önemli olan, çalışmak, topluma hizmet etmektir. Bahçıvan olarak siz sebze yetiştirerek topluma hizmet ettiniz. Bir memur, bir işçi kırk beş yaşında emekli olurken, sizin yetmiş bilmem kaç yaşında hâlâ toprakla boğuşmanız toplum hesabına ayıptır."

İbram Ağa'nın sesi titredi.

"Eh bre, orası doğru."

"Doğru ya."

"Hani dediğin gibi olsa..."

"Olacak!"

"Olacak?"

"Olacak!"

İbram Ağa diğerlerini teker teker süzdü:

"Ahmet'e inanırım. Ah bre, onu bilirim; her sözünü doğru söyler, her adımını doğru atar." Emekleyerek ayağa kalktı. "Ben şimdi döneceğim."

İçinde yatıp kalktığı kulübesine gidip geldi. Yerine oturur oturmaz Ahmet'in kucağına bir çıkın attı:

"Eh bre," dedi soluğunu alarak, "bunun içinde para var. Kendime kefen parası ayırmıştım..." Sesi kısıklaştı. "Ah, adam sen de, öldükten sonra nasıl olsa ayağımdan tutup bir çukura atarlar... Alın bu parayı partiye götürün!"

Ötekiler şaşkınlıkla ona baktılar; bu tek gözlü, ufak tefek, kamburu çıkmış ihtiyar bir dağ gibi büyümüştü gözlerinde.

Ahmet para çıkınını alıp İbram Ağa'nın koynuna soktu:

"Gösterdiğiniz cömertliğe eyvallah ama, bizim aradığımız para bu para değil. Kefen meselesi bir yana, siz onu zor zamanınız için yerine koyun yine."

İbram Ağa, Ahmet'in elini itmeye çalıştı göğsünden. Ahmet kolunu gererek diretti. Ötekiler ihtiyarın sırtını dostça okşadılar.

3

TİP İstanbul İl Kongresi'nin yapıldığı sinema salonunda bazı gençler tempo tutmuşlar, hop oturup hop kalkıyorlardı:

"Ho - Ho - Ho Şi Minhn!
Bir, iki, üç, daha fazla Vietnam..
Ernesto'ya bin selâm..."

Salona girenlerin dikkatlerini ilk elde bu taşkın gençler çekiyorlardı.

Hepsi bir yere kümelenmişlerdi. Bakışlarıyla meydan okuyorlardı etrafa.

Ortada gergin bir hava esiyordu. İlgililer mesele çıkmasından endişe ediyorlardı. Bu yüzden temkinli davranıyorlardı.

İl Başkanı Kemal Sülker, ihtiyatlı bir dille açışı yaptı; divan başkanlığı için aday gösterilmesini istedi. Orta yaşlarda, esmer, tıknaz, içkiden olsa gerek hayli göbeklice biriydi bu. Kendisi yazardı. Aynı zamanda DİSK'in Genel Sekreteri'ydi. Ve de partinin Genel Yönetim Kurulu üyesiydi. İki isim sürüldü ileri: Ali Yaşar, Gani Gürbüzer. Bunlardan birincisi avukat, ikincisi şoförd ü. Şoför Ankara'da ikamet ediyordu. Pek öyle aktif bir üye değildi. Yerel alanda bile değildi. Ama kimilerine yandaş kesildikten sonra birden hızlanmıştı. Şu sıralarda diyar diyar dolaşarak bütün kongrelerde hazır bulunuyordu. Oylamayı açık farkla genel merkezcilerin adayı Ali Yaşar kazandı. Karşı taraf, sayımın doğru yapılmadığını iddia ederek, Sülker'in üzerine yürüdü; oylamanın tekrarlanmasını istedi. Sülker, anafora tutulmuş gibi, kalın gövdesiyle fır döndü onların ortasında. "Yok öyle şey" falan diyecek oldu ama, anlayan dinleyen kimdi? Baktı olmayacak, iş çığrından çıkmasın diye, pes etti.

Bu dafa ad okunmak suretiyle yapıldı oylama. Gürbüzer'i destekleyenler, kendilerine sıra geldikçe, "İşçi Gani Gürbüzer" diye bağırıyorlardı. Bu taktik tuttu, sonuçta "İşçi Gani Gürbüzer" seçildi.

"Benim kazanmam," dedi Gürbüzer, kürsüden koltuklarını kabartarak, "proleter devrimcilerin bir zaferidir..." Destekçileri uzun uzun alkışladılar onu.

Divan Heyeti tam olarak kurulduktan sonra, başkan yardımcılarından Tangör Çakıroğlu, masanın üzerindeki mikrofona eğilerek, "Arkadaşlar," dedi, "son derece demokratik bir kongre yapacağız. Burada bulunan herkes, delege olsun olmasın, partili olsun olmasın, söz alıp konuşabilir..."

Gerçekten de canı isteyen kürsüye çıkıp aklına estiği gibi konuşmaya başladı:

"Parolamız demokratik devrim, yöntemimiz halk savaşıdır!.."

Delegelerden Av. Neclâ Fertan dayanamayıp usul üzerine söz aldı:

"Böyle kongre olmaz. Çocuk oyuncağı oynamıyoruz burada. Daha ciddi, daha sorumlu olmak zorundayız..." Ufak tefek bir kadındı bu. Ama sesi gayet gür ve etkiliydi.

Salonda kıyametler koptu: "Bizim bu lâflara karnımız tok, in aşağı oradan oportünist karı!.." Çakıroğlu, önündeki mikrofona yapıştı: "Sizin

uyarılarınıza hacet yok hanımefendi, biz bu işlerin nasıl yapılacağını biliriz...." Tombul yapılı, yüzünden sıhhat fışkıran, genç bir adamdı bu. Yıllardan beri partiliydi. Öyle ipe sapa gelmez bir hali yoktu. Ne olduysa olmuş, birden değişmişti. Gözlerini kaydırarak konuşmacıya aşağısını işaret etti, "Buyurun yerinize..."

Kürsünün önünde dövüşken pozlarla sıralanmış olan bazı gençler de sağa, sola sert bakışlar atarak öfkeyle kükrediler: "İn aşağı be kıtıpiyos karı!.." Bunlar değişik bir görev yüklenmiş olan kimselerdi. Akıllarınca bir çeşit vurucu güç oluşturuyorlar, karşıtlarına göz açtırmıyorlardı. Yaptıklarına da "devrimci terör" diyorlardı.

Delegelerden biri, onlara bir şeyler söyleyecek oldu; ötekiler hemen bulut gibi üstüne çöktüler onun. Adam önce karga tulumba havaya kalktı, sonra yaka paça al aşağı oldu, gözden kayboldu.

Bundan öte söz alanlar daha da azıttılar, zehir zemberek lâflar ettiler:

"Milli Cephe'de bozgunculuk yapanlar Filipin tipi demokrasinin kuyruğuna yapışmışlardır. Parti, parlamentarizmin dar kalıpları içine sıkışmış, tek mücadele yöntemi olarak gerici parlamentarizme sığınmıştır..."

"Biz devrimciyiz, tabuları yıkarız. Sapıtanlar her zaman ve her yerde bizim yumruğumuzu tepelerinde bulacaklardır!.."

Bu arada parti yöneticilerine yöneltilen suçlamalar gittikçe ağırlaştı.

"Bu insanlar bizim dünyamızdan çok ayrıdır. Onlar oportünist kimselerdir. Oportünistlerle anlaşmak söz konusu değildir. Oportünizm, emperyalizmin beşinci koludur. Karşımıza oportünizm dikildi mi bilelim ki bu emperyalizmdir..."

ODTÜ'de asistanlık yapan bir bayan konuşmacı büsbütün kestirip attı:

"Partide lider geçinenlerin elle tutulur tarafları yoktur. Biz onlara bir şey anlatmak istemiyoruz. Çünkü biz onları defterden sildik..."

Boran çıktı kürsüye. Çehresi gerilmiş, elmacık kemikleri iyice belirginleşmişti. Altmış yaşındaki bu gümüş saçlı kadın, Amerika'da tahsil görmüş, ilerici düşünceleri yüzünden üniversiteden uzaklaştırılmış, eski bir sosyoloji doçentiydi. Kore'ye asker gönderilmesine karşı çıktığı için hapishanelere düşmüştü. 1965'de milletvekili seçilmiş, dört yıl süreyle Meclis'in en etkin kişilerinden biri olmuştu. Güleryüzlü sosyalizm meselesinde Aybar'la çatışmaya düşenlerin önlerinde yer almıştı. Parti dışı akımlarla boğuşma halindeydi. İşte şimdi burada bu boğuşmanın bir sahnesindeydi. Hüzünlü ama oldukça sakin görünüyordu. Vasat yapıdaki vü-

cudu çileli yılların ağırlığı altında çökmeye yüz tutmuş gibiydi. Donukça benizliydi. Dolgun yüzü kolayca sert havaya bürünürdü. Biraz basıkça olan Tatar burnunun ucu hafifçe yukarı kalkıktı. Tatarlığından söz edildiğinde, Kazan Tatarlarından olduğunu özellikle vurgulardı. Mücadelelerinde çok kere canlı, cerbezeli ve amansızdı. Kullandığı kelimeleri tarta tarta, fiili tedhiş ve şiddet hareketlerinin gittikçe yoğunlaştığına dikkat çekti. Söz, fikir, yayın hürriyetlerini kısıtlayan uygulamaların günden güne arttığına işaret etti. Sağcı bir askeri hareketin hazırlanmakta olduğuna dair ortalığa yayılan ve basına da geniş şekilde yansıyan haberleri hatırlattı. Çeşitli sataşmalar karşısında sabır taşı kesilerek, "öyle olmaz", "bu tarzda sosyalist hareket yürümez" diye diye, konuşmasını sürdürmeye çalıştı:

"Bir ülkenin devrimci hareketinde fikir ayrılıkları, fikir mücadeleleri olabilir. Ama bunlar hareketi daha güçlendirme, arındırma, pekiştirme yönünde işlediği, ortak iç ve dış hasım güçlere karşı mücadeleyi engellemediği, zayıflatmadığı ölçüde yararlı olur..."

Boran'dan sonra eski tüfeklerden Şevki Akşit söz aldı:

"Sosyalist mücadeleyi politikaya bulaştırmadan yürütmek gerekir. Politika, öyle melânet öyle melânet bir şeydir ki sosyalizmi batırır. Sosyalizm, emperyalizme karşı olmak demektir. Emperyalizme karşı olmak ne demektir? Ölmek demektir, ölmek! Bugün Vietnam'da yirmisini geçen bir insan yaşamaktan utanır, 'ben hâlâ ölmedim' diye..."

Oğlu vurularak öldürülen bir emekli subay, Recep'in yanına geldi, burnunun dibine sokuldu:

"Haydi artık he deyin de bu iş olsun bitsin..."

Recep onu görebilmek için başını biraz arkaya attı :

"Hangi iş?"

"Devrim."

"Devrim mi?"

"Devrim ya!.. Bu iş hazır... Sadece partinin tutumundan aksıyor her şey..."

Recep olanca dikkatiyle adamı tarttı:

"Yapmayın..."

Adam esrarengiz bir hal takındı.

"Vallahi..."

Kongre gece yarılarına kadar sürdü. Demokratik devrimciler, İstan-

bul İl yönetimini kazandılar ve bayram ettiler.

4

Güneydoğu Anadolu'da havsalanın almayacağı bir askeri harekata girişilmişti. Komando birlikleri, kaçak suçlu ve silah arama bahanesiyle, köyleri basıyor, olmayacak şeyler yapıyorlardı. Köylüleri, kadın, erkek, meydanlarda topluyorlar, etraflarını motorlu araçlarla çeviriyorlar, üzerlerinde helikopterler uçuruyorlardı. Korku verici, panik yaratıcı bu kuvvet gösterileriyle, sakladıkları farzolunan silahları ortaya çıkarmaya zorluyorlardı. Dahası, onları dövüyorlar, sövüyorlar, yerlerde süründürüyorlardı. Hızlarını alamazlarsa, birbirlerinin üstüne çıkararak piramitler kurduruyorlardı. Bunda iş o raddeye vardırılmıştı ki, bir yerde bir ihtiyar adamı karısına ip bağlayarak çırılçıplak ortalıkta dolaştırmışlardı. İpin ucunu da karısının eline vermişlerdi.

Bu hallere maruz kalan yurttaşlar, neye uğradıklarını şaşırmışlar, dehşete düşmüşlerdi. "Ne oluyor böyle babo?" diye elemle soruyorlardı birbirlerine. "Bunun devlet adabına sığar yanı var mı? Hangi ülkenin töresi götürür bunu?.." Sonra da ruh gerginliği içinde dokunaklı bir şekilde boyunlarını büküyorlardı. "Bakalım daha neler göreceğiz..."

Uygulama, bölgede büyük bir gerilim yaratmıştı. Çok üzücü ve acı verici bir olaydı bu.

Anlaşıldığı kadarıyla, ayaklanan Irak Kürtleri'nin muhtariyet yolunda sağladıkları gelişmeler üzerine yapılıyordu bütün bunlar. "Orada olanlar burada olmaz" denilmek isteniyordu yöre halkına. "Sakın böyle bir şeye özenmeye kalkmayın, biz Irak değiliz, alimallah gerekirse adamın başına dünyaları yıkarız, ona göre ayağınızı denk alın" gibilerde gözdağı verilmek isteniyordu.

Kötü bir hata işleniyordu. Aklın dışında hareket ediliyor, neticede neler olacağı hiç hesaba katılmıyordu.

Böyle bir davranış, ora insanlarının duygularını altüst edebilir, yurttaşlık güvenlerini sarsabilirdi. Bu ise çok ters birtakım tepkilerin patlak vermesine neden olabilirdi. O zaman da kolay kolay kimse pirincin taşını ayıklayamazdı.

Bunu düşünmek gerekiyordu. Olanlara göz yummak, sırt çevirmek mümkün değildi. Sorun her geçen gün biraz daha önem kazanıyordu.

Ancak meseleyi gören tutan yoktu. Kimse olayın üstüne gitmiyordu.

Çünkü konu hassastı. Böyle bir hususla ilgilenmekten herkes korku-

yor, kaçınıyordu. Hassas konuların üstüne gitmek pek yoktu bizim geleneğimizde. Ayrıca, her alandaki gamsızlığımız, vurdumduymazlığımız, neme lazımcılığımız da malumdu. Yöresel yakınmalar ise etkisiz kalıyordu.

Parti durumu ele aldı. Bunun çok yanlış ve sakat bir tutum olduğunu belirtti. Cumhurbaşkanı'na verdiği bir muhtırayla, yakışıksız uygulamaların derhal durdurulmasını talep etti. Senatör İşmen, İçişleri Bakanı'na yönelttiği soru önergesiyle, vaziyeti Senato'ya yansıttı. Yıldız, Merkez Yürütme Kurulu Üyesi Aren'le birlikte komando baskınlarının yer aldığı bölgeye giderek, Silvan, Batman ve Siirt'te incelemeler yaptı.

Bu arada, Boran ilgilileri ısrarla uyardı:

"Güneydoğu'daki yurttaşlarımız ne Anayasa hükümleriyle ne de genel demokratik hak ve özgürlüklerle asla bağdaşmayan muamelelere maruz bırakılmıştır. Bölgede, kişi dokunulmazlığı, konut dokunulmazlığı, insan haysiyeti hiçe sayılmıştır. Bu, normal bir silah ya da kaçak suçlu arama şekli değildir. Burada farklı etnik özelliklere sahip yurttaşlarımızın yaşamakta olması, meselenin aslını teşkil etmektedir. Ve bütün yapılanlar, sözümona ülkenin birliği ve bütünlüğü için yapılmaktadır. Oysa, ülkenin birliği, bütünlüğü, baskı ve şiddet uygulamakla sağlanmaz. Tam tersine, böylesine hareketlerle birlik, bütünlük zedelenir; bölünmelere müsait sosyo-pisikolojik zemin hazırlanmış olur. Zira yurttaşların devlete bağlılıkları, vefaları ancak eşitlik, özgürlük, kardeşlik ve hakkaniyet ortamında oluşup gelişir. Bunun aksi bir tutum ise, hınç ve direniş doğurur. Unutulmamalıdır ki, ülkenin birliği, bütünlüğü, halkların kardeşliği ilkesi hayata geçirildiği ölçüde güçlenir..."

5

Gökyüzünde beyaz bulutlar süzülüyordu. Tatlı ışıltılarla yanan güneş arasıra bu bulutların arkasına saklanıyordu. Kepçeliköy halkı cami önünde toplanmış, kaynaşıp duruyordu. Bazıları avaz avaz bağırıp çağırıyorlardı, karaağacın altında:

"O bey olacak dürzü 65'te de bizden on yedi dönüm arazi yürüttü!"

"Petko pekmeze dadandı, şimdi on beş dönüm daha aşırmaya kalkıyor!"

"Yağma yok, artık maymun gözünü açtı!"

"Ne bu be, sadece bir kulağımızın arkası kaldı düzülmedik!"

"Bak muhtar, demediler deme sonra, muhtarsan muhtarlığını göster..."

Somun pehlivanına benzeyen muhtar, çeşme yalağının kenarına oturmuş, süklüm püklüm olmuştu. Etrafta yer yer tavuklar gıdaklıyor, horozlar ötüyordu. Ve, evlerin aralarındaki gübre yığınlarından havaya keskin kokular yayılıyordu. Derken karşı yoldan şapkasının siperliği yana dönmüş biri yetişti soluk soluğa, elindeki sopaya dayanarak zorlukla konuştu:

"Beyin traktörleri geldi, merayı sürüyor!.." Daha fazla devam edemedi; nefesi kendisini boğuyor, boğazı kuş gibi ötüyordu.

Köylüler, yalınayak-başıkabak, heyecanla koştular. Ötelerden çoluk-çocuk da takıldı peşlerine. Geçtikleri yerden bir toz bulutu yükseliyordu. Sunturlu küfürlerin bini bir paraydı.

Meraya yaklaştıkça traktörlerin seslerini duymaya başladılar. Gayrete gelerek daha bir hızlandılar. Tepeyi aşar aşmaz yamaçta dört traktör gördüler. Dördü de toprağa yapışmış. "Heeeyyy! çekilin oradan, o toprak bizim!" diye bağırdı en öndeki köylü. Sesi vadide yankılandı. Onun peşindekiler de bastılar narayı: "Ulan, domuzlar!.." Traktörlerden üçü pulluklarını kaldırarak tümseklerde yalpalaya yalpalaya uzaklaştı. Bir tanesi inatla çiziye tutunmuş hâlâ sürüyordu, ortalığa kara dumanlar kusarak. Köylüler ona doğruldular.

Yerden biter gibi bir manga jandarma çıktı ortaya. Başlarında bir teğmenle uzatmalı bir çavuş vardı. Köylüler hemen çiziye yattılar.

"Bu toprak bizim!"

"Bizi öldürün, öyle alın toprağımızı elimizden!"

"Artık hakkımızı kimseye yedirmeyiz!.."

Jandarmalar kaşla göz arasında köylülerden birini kapıp cipe atmaya kalktılar. Bu, köyün en munis insanı Selim Kurban'dı. Köylüler bir an ne yapacaklarını şaşırdılar. Hay Allah, kim getirmişti o cipi oraya? Nasıl da hiç görmemişlerdi onu! Ama çabucak kendilerini toparlayıp koştular, Selim Kurban'a sımsıkı sarıldılar. Ve, "Siz onu bırakın da asıl çiftlik beyini yakalayın!" diye kükrediler. Selim Kurban iki tarafın elinde uzuyordu adeta. Jandarmanın pençesine düşünce korkmuştu önce, ama arkadan köylülerin eli ona uzanınca rahatlamıştı. Hattâ, şimdi kendi eti kemiği üzerinde yapılan didişmeden canı çıkarken, yüreğinde anlatılmaz bir sevinç duyuyordu.

Teğmen durumun nezaketini kavradı, ortalığı yatıştırma gereği duydu, Kurban'ı bıraktırdı. İlle yine de köylülere bağırdı:

"Dağılın!"

Mintanının düğmeleri kopan bir köylü göğsünü yumrukladı:

"Traktör buradan ayrılmadan bir yere kımıldamayız!" İçinde esen fırtına dışına taşıyordu sanki, burun delikleri ıslık çalıyordu konuşurken.

Teğmen elini sürülen topraklara doğru uzattı:

"Hani traktör?"

Köylü ateş saçan bakışlarını o tarafa çevirdi, traktör ortada yoktu. Teğmen tekrar seslendi köylülere:

"Haydi artık dağılın!.."

O gün köyde sadece bu mesele konuşuldu. Civar köylerden olanı biteni anlamaya gelenler oldu. Bunlar çiftlik beyine, "Hay senin gözünü toprak doyursun!.." diye ilendiler. Bazıları da, "Hay senin kara dinini s....." diye küfrettiler.

Karanlık basınca delikanlılar nöbetleşerek minarede gözcü durdular. Bir ara cami hoparlöründen boğuk bir ses duyuldu: "Merada ışık var!.." Köylüler gündüzki gibi meraya koşmaya başladılar yine. Bazılarının ellerinde lüks lambaları yanıyordu. Oraya varınca ışık mışık göremediler. Kendi aralarında şakalaştılar:

"Bizden korkuya kaçmışlardır..."

"Kim bilir, belki de ödleri boklarına karışarak çalıların arasına saklanmışlardır..."

"Vay anasını, herif bizi evhamlı yaptı yahu..."

Topluca geri döndüler, doğruca köy odasına gittiler. İçi dışı doldu odanın. Muhtarı aradılar. Muhtar yatmıştı. Korucuyu gönderip çağırttılar. Muhtar, "Zaman vakit geçmiştir, gelemem." diye haber gönderdi. Köylüler, "Muhtarı isteriz!" diye hiddetle bağırdılar. Lüks lambalarıyla onun evine dayandılar. Gecenin karanlığında sesler uğuldadı: "Muhtar! çık dışarı!.." Bahçedeki köpek havlamasını kesti, kuyruğunu ayaklarının arasına kısarak arabanın altına sindi. Muhtar, baktı olacak gibi değil, çıktı. Köylülerin ayıplayıcı bakışları altında ezilerek köy odasına geldi. Birisi hemencecik onu haşladı:

"Bizim burada anamız ağlarken sen nasıl uyuyabiliyorsun?.."

"Kim dedi uyuyorum diye ?"

"Kocakarı masalı okuma bize, uyumuyorsun da niye girdin erkenden yatağa ? Biz meraya yol teperken ne yapıyorsun evde?"

"Hiç!"

Mintanının düğmeleri kopan köylü ona hışımla baktı. Yüzünde çok

ciddi bir ifade vardı.

"Öyleyse araziyi nasıl tutacağız elimizde? Minare tepesinde selâ vererek mi?.."

Muhtar boş boş yutkundu. Ağzında acı bir şey varmış gibi yüzünü buruşturdu. Diğer bir köylü ortalığı yatıştırarak sordu:

"Muhtar aga, bu iş nasıl olursa nasıl olacak?.."

Muhtar isteksizce konuştu:

"Kanuna uyacağız, hak adalet yerini bulacak..."

"Bey kanuna uymuyor ama!"

Muhtar derviş gibi sallandı:

"Allahın dediği neyse o olur..."

"Lâf!" diye hırslandı mintanının düğmeleri kopan köylü. "Allah, 'Kepçeliköy'ün topraklarını haramzade bey sürsün'mü dedi?"

Uzun tartışmalardan sonra köylüler vilayete bir yürüyüş yapmaya karar verdiler. Valilikten izin almak üzere aralarından iki kişiyi görevlendirdiler. Biri mintanının düğmeleri kopan adamdı. Bu hareketi köyce desteklediklerini göstermek için iki yüz seksen imza topladılar. Sonra oturup: "Taşmumcu Çiftliği Beyi, Kepçeliköy'ü topraklarına traktörüyle girip de..... Jandarmaya koç keserek böyle bir haksızlığa kalkmak, hangi kanuna, hangi adalete, hangi vicdana....." diye bir dilekçe yazdılar.

Ertesi gün, Vali Yardımcısı, önüne sürülen dilekçeyi yüzünü ekşiterek okudu. Kafasını kâğıttan kaldırarak iki köylüye sordu:

"Siz de mi bu işlere heves ettiniz? Ne olacak yürüyüş yapacaksınız da?"

Dünkü hengamede mintanının düğmeleri kopmuş olan köylü ihtiyatla karşılık verdi:

"Bize yapılan haksızlığı dile getireceğiz."

"Tamam işte bu oldu sayılır; biz duyduk yeter, yanlış bir şey varsa icabına bakarız."

"Biz haksızlığı ahaliye de duyurmak istiyoruz."

"Ne olacak ahali duyacak da?"

"O zaman işler daha iyi düzelir."

Vali Yardımcısı karşısındakileri dikkatle gözden geçirdi:

"Sizin adlarınız ne?" Eliyle sessiz durana işaret etti; "Senin?"

"Mehmet Burgu."

Ötekine işaret etti:

"Senin?"

"Murat Çetin."

"Hım, bugün Vali burada yok, İstanbul'a gitti, yarın gelecek. Siz de yarın gelin."

Mehmet Burgu dayattı:

"Beyim, siz varsınız ya..."

"Ne lâf anlamaz adamlarsınız siz be, yarın gelin dedik, o kadar!"

İki köylü ertesi gün tekrar vilâyete gittiler. Dilekçeyi uzattıklarında, Vali, kaşlarını çatarak onları payladı:

"Siz kendinizi mi şaşırdınız be, ne oluyor böyle?.. Bakın size baba nasihati olsun: Sakın çizmeden yukarı çıkmayın..."

Mehmet Burgu elindeki şapkasını didikledi:

"Beyim, bu bizim yaşama davamız..."

Vali gözlerini ona çevirdi. Çok sert bakıyordu.

"Nereden takındın sen bu ağzı? Bırak şimdi böyle ağdalı lâfları. Bu iş olmaz."

Murat Çetin bir yıkıntının altından çıkmaya uğraşır gibi kıpırdandı:

"Beyim, bu bütün bir köyün isteği..."

"Nereden bilirmiş köylü böyle şeyleri? Haydi gidin!"

İki köylü gidermiş gibi oldular, ama ayakları yürümedi. Çekinerek Vali'ye döndüler. Murat son bir gayretle seslendi:

"Beyim."

"Yeter, azıtmayın, serkeşlik istemem!"

"Ama topraklarımız..."

"Topraklarınız yerinde duruyor. Bey hakkını sürer. Hakkından fazlasına dokunmaz. Gidin aşağıya Emniyet Müdürüne teslim edin bunu." Kalemle bir şeyler çiziktirdi dilekçenin üzerine. "Kağıdınıza bu iş olmaz diye yazdım, haydi!.."

Emniyet Müdürü dilekçeyi okudukça canı sıkıldı. Sonunda o da kestirip attı:

"Bu iş olmaz. Siz Anayasaya karşı geliyor, kanunları çiğniyorsunuz!"

Murat kuruyan dudaklarını yaladı:

"Beyim, bir yanlışlık olacak; Anayasanın neresi, 'şu kadar yüz hanelik bir köyün topraklarını komşu çiftlik beyi çalmakta serbesttir,' diye yazmaktadır?"

Emniyet Müdürü köpürdü:

"Ağzını topla be! Ne biçim konuşma bu? Çiftlik beyinin toprak çal-

dığı nerede görülmüş? Haaa?.. Senin sırtın kaşınıyor galiba! Çekersem arka odaya seni...Haberin olsun, bu memlekette söz bu kadar ayağa düşmedi daha..." Durdu, sabit nazarlarla süzdü onu. Güneş yanığı yüzü bir fırtına bulutu gibi karışmıştı Murat'ın. Daha otuz yaşlarında olmasına karşın hafifçe kamburu çıkmıştı. Dudaklarının arasından sigaradan kararmış dişleri görünüyordu. Oldukça yapılı bir vücudu vardı. Ayakları üzerinde gayet sağlam duruyordu. Emniyet Müdürü asıl söyleyeceğini söyledi sonunda: "Senin ne mal olduğunu da biliyorum; ne bok arıyorsun sen İşçi Partisinde?.."

"Partili olmak benim hakkımdır, beyim."

Müdür masaya vurdu:

"Sus!"

Mehmet aşağıdan almayı denedi:

"Bey, nasıl lâzımsa, nasıl münasibi varsa, siz bize yol gösterin de öyle yapalım. Yukarıda Allah var işte, çiftlik beyi hiç gözümüzün yaşına bakmadan topraklarımızı elimizden söküyor. Evvelce de bir miktarını aldı. Biz köylüyüz, topraksız ne yaparız?"

Emniyet Müdürü bir lâhavle çekti, biraz yumuşar gibi oldu:

"Hem zaten sizin dilekçenizin günü geçmiş... Bakın, siz bunu dün yazmışsınız..."

Kalemi eline alıp dilekçenin altına bir not düştü: "Kepçeliköy'ü halkına, dilekçenizin günü geçmiştir, " falan filan...

Köylüler bu işe çok şaştılar. Murat'la Mehmet'e söylendiler:

"Dilekçenin günü geçermiymiş?.. Hiç hilâfsız, bizi düpedüz enayi yerine koymak bu!.."

Ötekiler sıkılarak kendilerini savundular:

"Canım bunu anlamıyacak ne var, adamlar bizi açıkça engelliyorlar. Kafalarına vurarak izin alamazdık ya, nihayet karşımızdaki koskoca bir vali..."

"Evet," dedi yaşlı bir köylü, "bizi hep böyle bıraktıkları yerde otlatmak istiyorlar..."

İki gün sonra, oniki traktörün remorkuna dolarak, dört yüz köylü vilayete dayandılar. Hava da inadına kasvetliydi, talihlerine. Şehre girmeden önce durdular, "Ne yapalım?" diye konuştular aralarında. Emniyete haber vermeyi uygun gördüler. Bu işin tam olarak nasıl yapılacağını öğrenmek için bir heyeti öğretmenlerle görüşmek üzere TÖS'e gönderdiler. Öğretmenler: "Bize sormadan yapın işinizi, sonra sizi bizim kışkırttığımı-

zı ileri sürerler," dediler. Heyet üyeleri: "Bu öğretmenler de niye böyle kasıyorlar kendilerini?" diye söylenerek geri döndüler.

Bu defa muhtarın yakasına tutundular:

"Haydi bakalım Muhtar, köy buraya geldi, bundan ötesi senin..."

Muhtar soluğunu kesti:

"Ben birşey yapamam. Muhtar olarak suçlu düşerim sonra."

Derken bir yağmur başladı. Ama kimse yerinden kıpırdamadı. Bazıları başlarının üzerine ceket, çuval, çadır bezi gibi şeyler örttüler. Murat'la Mehmet çaresiz Emniyet Müdürünün karşısına dikildiler. İlkin Murat girdi söze:

"Bey, ahali geldi, bir yürüyüş yapacağız, sizden izin istiyoruz..."

Gerisini Mehmet getirdi:

"Ne lâzımsa yapın gayrı..."

Emniyet Müdürü öfkesini burnundan soludu:

"Siz bu yürüyüşü yapamazsınız!"

Murat sanki kendisini daha iyi duyurmak istermiş gibi bir adım ileri attı:

"Bey, biz buraya dört yüz kişi geldik!"

Emniyet Müdürünün bakışları bulandı.

"Sen tertip heyetinden misin?"

"Evet, bey."

"Yıkıl karşımdan!" Yanındaki polise döndü," Çabuk bunun hakkında halkı kışkırtmaktan bir zabıt tut!"

Polis, Murat'ı omuzundan iterek dışarı çıkardı. İçeride yalnız kalan Mehmet'in üzerine bir ağırlık çöktü. Yüzü kırış kırış olan geçkince bir adamdı bu. "Hak araması ne zormuş meğer..." diye düşündü. Ama yine de kendini yüreklendirmeye çalıştı.

"Beyim," dedi, sesi titreyerek, "Murat'ı kırlattınız, beni de kırlatacak mısınız?.. Haydi beni de kırlattınız, buraya gelen milleti de kırlatacak mısınız?.."

Emniyet Müdürü ona ters ters bakarak bir süre sustu. Neden sonra homurdandı:

"Siz bugün yürüyüş yapamazsınız."

"Yazık değil mi, onca yol teptik, bey..."

"Yaparsanız, polisi, jandarmayı karşınızda bulursunuz."

"Aramızda çoluk-çocuk var, bey."

"Ben orasını anlamam."

Mehmet ağlamaklı oldu:

"Pekalâ bey, biz bir güne bir gün olsun haksızlıklara karşı sesimizi çıkaramayacak mıyız? Allahtan reva mı bu?"

Emniyet Müdürü lokomotif kazanının istim bırakmasına benzer şekilde uzun uzun ofladı:

"Bir dahaki Pazartesiye gelip yapın. Hayır, hayır, Salıya gelin."

"Bey, Salı hayırlı değildir. Gene Pazartesiye olsun. Olmazsa Cumaya gelelim."

"Dur, daha bitmedi: Burada şehir içinde oturan üç kişinin adını ver bana."

Mehmet kafasını yora yora zar zor üç isim sıraladı.

"Bunları bul, getir," dedi Müdür.

Mehmet evleri, dükkanları, kahveleri dolaşıp adamları buldu, getirdi. Müdür onları karşısına dizdi:

"Sizin Kepçeliköy'ünde tapulu malınız var mı?"

Üçü de, şapkaları ellerinde, hazırola geçip:

"Yok," dediler, sırayla.

Müdür elini havaya kaldırdı:

"Öyleyse bu işi siz de yapamazsınız!.."

Köylüler geri döndüler. Yağmur devam ediyordu. Gökyüzünde bulutlar gittikçe yoğunlaşıyordu. Bir delikanlı, remorkların birinden, bulutların arasında yanıp sönen şimşekleri izliyordu. Gözleri çakmak çakmaktı. Kendi kafasında da bazı şimşekler çakıyor gibiydi.

Gece yarısı köye jandarmalar geldiler. Başta Murat'la Mehmet olmak üzere, yedi kişiyi alıp vilâyete götürdüler, adalete teslim ettiler.

6

Beşir sendikanın arabasına sinema makinasını yerleştiriyordu. Kendisine yardım etmekte olan Ayvaz,

"Yine 'Bisiklet Hırsızları'nı mı oynatacaksınız?" diye sordu, imalı imalı.

"Evet."

"Neden hep o filmi gösteriyoruz işçilere? Şimdiye kadar gösterilen yerlerde pek beğenmediler onu. Şöyle karılı-kızlı şeyler oynatsak da adamların gözleri gönülleri açılsa biraz..."

Beşir makinayı bagaja düzgüncene oturttu:

"Kafaları açılsa daha iyi olmaz mı?"

Bir el dokundu omuzuna. Başını çevirdi; kendisi boyda, kumral, kalın kemikli, daha genç sayılacak, ama hayli yıpranmış, çökmüş bir adamla karşılaştı. Bu sendikanın önde gelen üyelerinden Kerim Ustaydı. Bulanık bakışlarla süzdü Beşir'i, ayakta sallanarak. Sarhoştu, soluğu içki kokuyordu. Adamakıllı zayıflamıştı. Avurtları çökmüş, omuzları düşmüş, yüzü solmuştu. Aylar önce işten atılmıştı. Bunun etkisi korkunç olmuştu üzerinde.

"Arkadaş," dedi tutuk bir sesle,"sende veya Ayvaz'da, hanginizde varsa, bana biraz para verin."

Ayvaz aceleyle cevap yetiştirdi:

"Vallahi bende yok." Pantolonun ceplerini ters çevirdi, "Nah, işte gör, olsa ne olacak?"

Beşir onu içeri götürdü. Recep sendika gazetesinin sayfa plânlarını hazırlıyordu eğitim odasında. Kerim Usta'yı ona gösterdi:

"Bakın, bu arkadaş işi adamakıllı ayyaşlığa vurmuş!"

Recep'in birşey söylemesine meydan vermeden,

"Değil, değil," dedi Kerim Usta.

Recep bakışlarını ona dikti:

"Değil de, bu hal ne?"

"Orasını sormayın, hal bombok!" Bir sandalyeye çöktü, Beşir'in uzattığı sigarayı yaktı, derin derin içine çekti, "Bakın anlatayım: Karıyı dövdüm!.."

Recep katrat cedvelini bıraktı elinden:

"Ha?"

"Karıyı marizledim!"

"Böyle şey yapılır mı canım?"

"Öyle bir yapılır ki, öte yana bile geçilir..." Kendi sözlerini onaylarcasına başını salladı, "İnsan zora düşmesin bir kere...Boştayım ya, eve doğru dürüst bakamıyorum ya, bizim karının çenesi gevşeyiverdi: 'Erkek ol da al, erkek ol da getir, erkek ol da yap...' Ben de ona durmadan meram anlatmaya uğraşıyorum: 'Etme karı, eyleme karı, biliyorsun işte, beni işten attılar... Niçin attılar onu da biliyorsun...' Akşam artık burama geldi, aldım altıma onu, bastım dayağı, bastım dayağı, pestilini serdim yere. En sonunda uzandı kaldı bu. 'Kalk' diyorum, kalkmaz 'kalk' diyorum, kalkmaz. Kımıldamıyor bile. 'Ulan, yoksa öldü mü bu?' dedim. Tuttum saçlarından, ayakları üzerine diktim. Burnumu keskin bir sidik kokusu sardı.

Meğer köpeoğlu yediği kötekten altına işemiş, sidiğini örtmek için yatıyormuş öyle."

Recep yüreğini ezen bir acıma hissiyle başını omuzuna eğdi:

"Hiç olur mu canım?"

Kerim Usta sönen sigarasının ucunu kopardı:

"Doğrusunu isterseniz, şimdi benim de içim yanıyor. Canımın sıkıntısından meyhaneye gittim zaten." Beşir'e döndü, "Görüyorsunuz halimi işte. Sizden ödünç para istemeye geldim. Çok sıkışık durumdayım. Ne zaman öderim bilmem. Ama, günün birinde öderim. Böyle paldır küldür konuştuğuma bakmayın, para istemek bayağı ağırıma gidiyor. Meyhanede iki saat buna hazırladım kendimi. Onun için gelir gelmez söyledim."

Beşir onun sigarasını tekrar yaktı:

"Bunu o kadar mesele yapma, birbirimize elden geldiğince destek olacağız elbette."

"Ah, bir iş bulabilsem. Aylak gezmek deli ediyor beni. İşsizlik sigortası olsa gene neyse..."

"İşsizlik sigortasının ne kıymeti harbiyesi olur bizim gibi memlekette? İşsizlik sigortası, gerçekte işsizliğin ortadan kalkmasıdır."

"Öyle..." Avurtlarını kemirdi. "Köpeoğlu karı da ne zaman eve dönsem daha kapıda patlar: 'Nasıl birşey oldu mu?', 'İş buldun mu?' Yahu be kadın, dur önce bir içeri gireyim hele, bulsam sana söylemez miyim hiç? Yüzümden de anlamaz mısın durumu biraz?"

"Oo, yengeye çok kötü takmışsın kafayı."

"Nasıl takmayayım ya, baksana yaptıklarına..." Ellerini yana açarak boynunu kıstı, "Ben çalışmak istemez miyim?.. Ama haydi bakalım çalış..."

"Canım o seni gayrete getirmek için yolunuyordur herhalde."

"Eyvallah, eyvallah, öyle olsun."

"Ne yapsın, o da haklı."

"O da haklı ama, ara yerde bana oluyor olan. Bizi işten atan patron aleyhinde açtığımız tazminat davasından bir şey çıksa şu sırada biraz rahatlayacağım. Gel gelelim o da olmuyor işte. Allah kahretsin, canımız çıkacak da mahkemeden sonuç çıkmayacak!"

Beşir sıkıntıyla ellerini ovuşturdu:

"Ne yazık ki, iş mahkemelerinde açılan davalar çok uzuyor. Sendika olarak mahkemeye karşı da bir şey yapamıyoruz."

"Sendikaya hiç sözüm yok. Sendika elinden geleni yaptı benim için".

Durdu, bakışlarını boşluğa dikerek gözlerini kıstı. "Bizim işyerindeki işçilere canım sıkılıyor bak. Ben onların uğruna kıçıma tekmeyi yedim, hiç birinin kılı bile kıpırdamadı. Bu kadar gamsız, duygusuz işçi olmaz. Düşündükce, bok yoluna gitmişim gibi geliyor bana."

"Yo," diyerek ellerini kaldırdı Beşir. "Başımıza ne gelirse gelsin, bu yolda doğru ve yerinde iş yapmış olmak kaydıyla, kendimizi boşuna harcamış sayılmayız."

"Selâmünaleyküm, diyerek Murat Çetin girdi içeri. Ötekiler, "Aleykümselâm," diye karşılık verdiler. Murat'ın sakalı uzamıştı. Ağzındaki sigaranın ateşi neredeyse dudaklarına değecekti. Recep el sıkışırken onu merakla süzdü:

"Hayır ola, sizin köy hakkında birtakım haberler çalındı kulağımıza..."

Murat ağzından izmariti attı:

"Sormayın, köycek bir meseleye çattık, bakalım sonu nereye varacak?" Olayı kısaca hikaye etti. Ve ekledi: "Mahkeme bizi serbest bıraktı. Ancak hakkımızda açılan dava devam edecek. Yirmi gün sonra ikinci duruşma var. Onun için meseleyi size duyurmaya geldim. Parti'ye uğradım önce fakat orada kimseyi bulamadım. Çaresiz doğruldum buraya geldim."

"İyi ettin," dedi Beşir ona. "Söyle şimdi, ne içersin bizden?" Kerim Usta'ya döndü, "Sana sade kahve ısmarlayacağım tabii..."

Recep gözlerini Murat'tan ayırmıyordu.

"Bravo köylülere," diye mırıldandı."Ne de olsa bayağı bir iş bu..."

Kerim Usta elini salladı:

"Aldırmayın, gelgeç bir iş bu. Zılgıtı yedikçe yarın hepsi süt dökmüş kediye döner. Bu memleketin işçisi ne ki köylüsü ne olsun? Haydi şimdilik köylüleri bağışlayalım, ama işçiler... Açmışlar ağızlarını havaya, dünyayı görmüyorlar... Sosyal ve ekonomik sorunlarmış, sömürüymüş, kapitalizmmiş, emperyalizmmiş, sosyalizmmiş, hiç meseleleri değil gafillerin. Bırakmışlar kendilerini sırtlarından derilerini yüzenlerin ellerine, aklım Allah'a emanet. Siz isterseniz onlara gerçekleri anlatmak için orta yerinizden çatlayın, hiç umurları değil."

Recep can sıkıntısıyla söylenen bu acı ve alaycı sözleri hoşgörüyle karşıladı:

"İnsan kafasını çalıştırmak meseledir. Ama bir kere çalışmaya görsün... Hele bir kuralım işçilerin kafalarını önce güzelce..."

"Nasıl kuracaksınız, bu kafaların zembereklerinde iş yok. Biraz kur-

düşmanımızı zannettiğiniz kafalar bile çabucak boşanıveriyor gerisingeriye."

"Öyle deme, bak işçi sınıfının içinden ne adamlar çıkacak."

"Çıkmaz, çıkmaz."

"Ee, şimdiye kadar çıkanlar ne?"

"Kaç kişi?"

"Kaç kişi maç kişi..."

"Bu kadarla ne olur?"

"Çok şey olur. Ayrıca, dediğim gibi, zamanla bak daha neler çıkacak ortaya."

"Tabii, tabii," diye onayladı Murat, parmaklarını yay gibi gererek,"Gün ola, harman ola. Zaman gelecek işçiler Hanyayı Konyayı anlayacaklar ve üzerlerine düşen görevleri yüklenecekler. O günleri görmeden Allah benim canımı almasın.Eğer ölürsem, işçilere söyleyin, o zaman gelip benim mezarımın başında bayram etsinler."

Beşir onun ağzını kapattı:

"Sakın ölme de işçilerle birlikte o bayramları meydanlarda sen de yap. "Kerim Usta'ya döndü, "Ey arkadaş, gördün mü köylüyü?"

Kerim Usta omuzlarını silkti:

"Kaç tane köylü var öyle?"

"Herhalde memleket o kadar boş değil."

"Övünmek gibi olmasın," dedi Murat, "bizim oralarda epey var. Bıçak kemiğe dayandıkça daha da artacak."

"Bu memlekette bıçak kemiğe dayanmaz."

"Dayandı bile, millet kan ağlıyor."

"Bizim millet oldum olası kan ağlar."

"Bu öyle boşuboşuna bir ağlama değil, milletin nağmesi değişti artık."

"Kim dinler nağmeyi?"

Murat başını önüne eğerek ensesini sıvazladı:

"Kusura bakmayın ama, siz biraz umutsuz görünüyorsunuz..."

"Şu sıralarda çok umutsuzum."

"Devrimcilikte umutsuzluğa yer var mı?"

Hazırlamakta olduğu sayfa taslağına elindeki klişenin yerini işaretleyen Recep, Murat'a döndü:

"Yaşa. Ne olursa olsun, devrimcilikte umutsuzluğa yer yoktur. Neden yoktur? Çünkü toplumsal gelişme kanunları bizden yanadır. O nedenle, zafer eninde sonunda bizim olacaktır. Bu arada büyük zorluklar çeke-

ceğiz, o başka. Gerçekte devrimcilik uzun ve sabırlı gayretler isteyen bir iştir. Şu halde, bıkmadan, usanmadan, sürekli çalışmaları göze almalıyız."

Kerim Usta dudağını büktü:

"Buna ömrümüz yetmez."

"Yeter veya yetmez, orası ayrı şey. Biz kendi payımıza düşen görevin icaplarını yerine getirmekle yükümlüyüz. Bu bir. İkincisi, köylüden söz ederken onları katiyen aşağılamayacağız. Aşağılamak şöyle dursun, onları yücelteceğiz. Bunu böyle yapmak işimizin özüdür."

"Öyle," dedi Murat. "Ben de zaten gün geçtikçe anlıyorum, bu iş peygamber sabrı istiyor."

"Peygamber sabrıymış..." diye homurdandı Kerim Usta."Bizimkinin yanında peygamber sabrı kaç para eder?.. Hazreti Muhammed kılıcı çekip de öyle davet ederdi insanları dine..."

Beşir, Kerim Usta'nın para derdini hallettikten sonra, Murat'la birlikte Parti'li avukatlara gitti. Köylülere nasıl yardım edileceğini görüşecekti onlarla.

Recep, Yüksel Duman'a telefon ederek kendisini sendikaya çağırdı.

"Sabahleyin konuştuğumuz gibi," dedi ona, sayfa plânlarını öne sürerek, "Ben eğitim çalışmaları yapmak üzere Beşir'le beraber Trakya'ya gideceğim. Bu sayı sendika gazetesini çıkarmak işi gene sana düşüyor."

Yüksel, üniversitede okuyan bir gençti. Aynı zamanda bir dergide çalışıyordu. Orta boylu, esmer, eli yüzü düzgün, sevimli biriydi. Oldukça zeki, iş görmekte becerikliydi. Partiliydi. Ara sıra kendi havasına fazlaca kapılmasına karşın, bayağı faydası dokunuyordu Parti'ye. Zaman zaman da sendikaya yardımcı oluyordu.

"Hayhay, ağabey."

"İkinci sayfayı olduğu gibi Kamboçya'ya karşı girişilen Amerikan saldırısına ayırdım. Yer artarsa, yine o konuyla ilgili bir şeyler ilave et. Olayı kınama gösterileri sırasında Amerika'da öldürülen gençlerin resimlerini de mutlaka koy."

"Milliyet'te çıkan resimlerin klişelerini temin ederim ben."

"Milliyet'teki resimleri gördüm, aman ne güzel insanlarmış onlar..."

Gözbebekleri ışıdı Yüksel'in.

"Yaaa... Hele Sandy Lee adındaki kız... Onu sağlığında görseydim, aşık olurdum kendisine..."

Recep hüzünle gülümsedi, çaresizlik ifade eden bir hareketle başını omuzuna eğdi:

"Eh, madem öyle, Sandy Lee aşkına gazeteyi güzel çıkar."

Yüksel masanın üzerindeki yazıları işaret etti:

"Şimdi bunları matbaaya götürecek miyim?"

"Evet, evet. Dizgi için bekliyorlar. Ha, yazılar fazla gelirse, Reuther'le ilgili yazıyı çıkarma sakın. O, Amerika'lı sendikacıların arasında ender yetişen, adam kişilerden biriydi. "Yazılardan birini seçerek gösterdi, "Bu şiir onunla ilgili yazının başına konacak. Asıl yazı matbaada dizilmiş durumda, gidince göreceksin."

Yüksel kendini alamayarak şiiri yüksek sesle okudu:

"Deneyin/ deneyin hele bir/ işbaşı yapmayı/ ve işi paydos etmeyi/ Ford'un fedaileri önünde/ Ford'a şükürler etmeden-Archibald Mac Leish"

Recep'in yüzüne bakarak sordu: "Niçin koyuyoruz bu şiiri Reuther'le ilgili yazının başına?"

"Biliyorsun, Reuther otomobil işçilerine grev yaptırdı diye 1937' de Ford'un adamları tarafından feci şekilde dövülmüştü. Bu şiir onunla ilgili yazıyı daha anlamlı hale getirecek."

"Evet..."

Recep dalgınlaşarak alnını sıvazladı:

"Şeyy , senin anlattığın o Kütahya'lı sendikacıya ait bir yazı hazırlayacaktın hani, unutmadın ya?"

Yüksel cebinden bir kağıt çıkardı:

"Hayır, getirdim işte."

"Oku bakayım."

"Kütahya'ya yolu düşen genç bir doktor, orada tesadüfen bazı sendikacılarla tanışmış, hazır laf açılmışken, sendikacılara sosyalizmi anlatmaya kalkmış. Ötekilerden biri, kendisini çok beğendiğini söyleyerek, onu sendikasına davet etmiş. Doktor konuşmasını orada da sürdürmeye çalışmış. Bir ara sendikacı yan odaya geçerek bir yerlere telefon etmiş. Az sonra polisler gelmişler, doktoru karakola götürmüşler. Meğer sendikacı, 'Burada bir adam var, bize komünizm propagandası yapıyor,' diye ihbar etmiş onu..."

Derin derin içini çekti Recep:

"Lânet olsun, iyi. Yalnız sonunda o sendikacıya bir şey de."

Yüksel bıyıklarının uçlarını dişlerinin arasında çiğnedi:

"Ne diyeyim ya?"

"Böyle sendikacının Allah belâsını versin de... Ne dersen de işte..."

"Olur..." Hafifçe duraksadı, "Yazının başlığına 'Kütahya'lı sendikacı'mı desem acaba?"

"Hayır, 'Utanmaz sendikacı' de."

"Tamam... Yazının sonunu da, 'Amma da utanmaz sendikacı ha!..' diye bitireyim o zaman."

"Eh." Kağıtların arasından birini daha ayırdı aceleyle, "Başlık dedin de aklıma geldi, bu yazının başlığına dizgide çok dikkat et."

Yüksel eğilerek başlığı okudu:

"Biz gözümüzü budaktan sakınmayız." Başım kaldırıp şaşkınlıkla sordu: "ne var bunda?"

Recep dudaklarının uçlarını sivriltti:

"Bu cümle bazen hiç hata kabul etmiyor.Aynı sözü bizim Nihat Sargın'lar öğrencilikleri sırasında çıkardıkları bir dergide kullanmışlar; matbaa hatası yüzünden, 'biz götümüzü budaktan sakınmayız' şekline girmiş söz..."

"Hay Allah!.." diyerek makaraları koyverdi Yüksel.

Recep sesini alçattı:

"Bir husus daha var: Elektrikçi Ali Usta, arka odada yazdığı şiirlerden birini düzeltmeye uğraşıyor. Az önce seni beklerken geldi kendisi . Zil zurna sarhoş hınzır. Onu kırmadan şiirini bir dahaki sayıya bırak. Ortaya koyacağı şeyi ben görmek istiyorum."

Yüksel kuru kuru yutkundu:

"Olur. Ama bana kök söktürecek arkanızdan, 'Benim yazdığım şiirleri basmıyorsunuz..' diye."

"Ne yapalım, katlanacaksın artık."

Yüksel kafasını kaşıdı:

"Pekalâ."

Elektrikçi Ali'nin sesi geldi arka odadan. Kendi kendine mırıldanıyordu:

"Ay doğar, güneş doğar / ah, bir de dünya doğsa bize.../ Ey işçi, daha çok çekeceğin var uyanmazsan, / kurtuluş yolu olan sosyalizme dayanmazsan..." Bir ara mırıltılar anlaşılmaz şekle girdi, sonra tekrar açıklık kazandı: "Of, yazamıyorum... Zım, zım, zım, neredesin Nazım?.."

Recep gülerek Yüksel'in yanından ayrıldı.

7

Murat yan gözle direksiyonu kullanan Recep'e bakarak Beşir'in kolunu dürtükledi arkadan: "Şu ilerideki kır çeşmesinden bir su içmeye ne dersiniz?.." Geçerken köye bırakmak üzere onu da arabaya almışlardı Beşir'ler. Recep arabayı çeşme başında durdurdu. Ellerini, yüzlerini yıkadılar, su içtiler. Biraz dinlenmek için yol kenarına oturdular. Kırların o temiz, taze havasını içlerine çektiler. Etraf zümrüt gibi yeşillikti. Otların arasında yaban çiçekleri açmıştı. Beyaz, sarı, mavi, mor, pembe; minicik, zarif; ince kokulu çiçekler... Arada yer yer gür yapraklı yoncalar göze çarpıyordu. Aşağıda düzlükte develer otluyordu. Aynı yerde bir turist arabası durdu. İçinden bir adamla bir kadın çıktı. Kadın güzel mi güzeldi. Beşir kendilerine bir şey soracaklarını sandı onların. Onlar selâm verip geçtiler, devecinin yanına gittiler. El, kol hareketleriyle konuştular onunla. Deveci bir deveyi yularından tutup getirdi, kadının önüne çöktürdü. Kadın devenin üstüne bindi, semerine tutundu. Adam elindeki fotoğraf makinesini ayarlayıp biraz geri çekildi. Deveci anlaşılmaz laflar ederek deveyi çekeledi. Devenin arka tarafı birden havaya dikildi, kadın ne olduğunu anlayamadan tepetaklak yere yuvarlandı. O anda etekleri beline sıyrıldı, düzgün bacakları kalçasına kadar meydana çıktı. Mor renkli kilotu poposunu sımsıkı sarmıştı. Adam makinası boynunda sallanarak kadına koştu. Kadın şaşkınlık içinde doğruldu, dudaklarını büzerek ellerini beline dayadı. Murat ciddi bir sesle deveciye çıkıştı:

"Anlatsaydın ya kadına devenin önce arka ayakları üzerine kalktığını..."

Deveci çürük dişlerini göstererek güldü:

"Nasıl anlatacaktım ya?.."

Tekirdağ'a geldikleri zaman hava iyice kararmıştı. Bir lokantada akşam yemeği yediler. Bir kaç yudum da içtiler.

Murat'ı köye bıraktıklarında gece epey ilerlemişti.

Murat evde derin derin düşündü: "Bu yaştan sonra oldu ama, oldu; artık dünyayı anladım, işçiyle köylünün sırtsırta vermesinden kalanı yalan..." Hafif sarhoştu. Derken deveden düşen kadına takıldı aklı. Kadının açılan etekleri, imrendirici bacakları, çiçek temizliğindeki mor kilotu olduğu gibi gözlerinin önüne geldi. "Vay kâfir kadın ne kadar güzeldi," diye iç geçirdi. "Kimbilir onu sevmesi ne kadar tatlı olurdu... Ah, ah, ah, insanın canı tazelenirdi..."

Dönüp yanında yatan kendi karısına baktı. Genç yaşta ihtiyarlamış haldeydi kadın. Fitili kısılmış gaz lambasının sönük ışığında inadına kara kuru görünüyordu. Uzandı onu kucakladı. Ağlamaklı bir sesle yalvardı kadın: "Yapma, yapma, ne olursun yapma; bütün gün toprakla uğraşmaktan canım çıktı; öyle yorgunum ki ölü gibiyim..."

8

Keşan Şantiyesi'nde çalışan işçiler yemekhanede toplandılar. Recep onlara "Kalkınma sorunu" nu anlattı. Ve sözlerini şöyle tamamladı:

"Sanki yaradılışımızda bir eksiklik var, hayatı anlamıyor, sorunlara karşı duyarsız kalıyoruz. Üzücü bir şey bu. Böyle olmaz. Gözümüzü açıp, durumumuzu görmeli, ona göre hareket etmeliyiz. Gerçeklerimize bir bakalım: Geri kalmış bir ülkeyiz. Ağır sorunlar altında eziliyoruz. Buna karşılık yeterli bir gelişme sağlayamıyoruz. Bu yüzden sorunlarımız gittikçe katmerleşiyor. Bir taraftan da nüfusumuz hızla artıyor... Halimiz bu. İşte işin ucunu buradan tutmalı, ülkenin kalkınmasını baş dava edinen bir tutum içine girmeliyiz... Yazgımız ülkenin yazgısına bağlıdır. Ülkenin yazgısını değiştirmeden kendi yazgımızı değiştiremeyiz..."

Yerine oturacağı sırada, bir soru üzerine, partilerüstü sendikacılık konusuna uzandı.

"Bunun altında yatan gerçeği iyi görmeliyiz. Partilerüstü sendikacılık, işverenlerin dümen sularında sürüklenen, aldatmaca bir sendikacılıktır. Maksat, bizi politik bilinçten uzak tutmak, koyun sürüsü gibi gütmektir.

Biz işçiler olarak, kendimizi nasıl sendikal alanda işverenlerin idaresine bırakamayacaksak, politik alanda da öyle bırakamayız. Biraz liderlik yeteneği olan bir sendikacı bunu böyle bilir. Biraz beyni çalışan bir işçi bunu böyle kavrar. Zira, az önce işaret ettim, bizim halimiz ülkenin durumuna bağlıdır. O nedenle ülkenin kaderiyle derinden ilgilenmek zorundayız. Bu da esaslı bir şekilde politik faaliyet göstermemizi gerektirir. Sağlam temellere dayanan, ciddi bir sendikacılık ancak bu anlayış üzerine bina edilir.

Partilerüstü sendikacılık hikayesine girenler bu anlayışa ters düşmektedirler. Ülkenin durumuna sırtlarını dönüp, herşeyi kendi haline terketmektedirler. Ee, görüyoruz işte ülkenin vaziyeti iyi değil. Bütün çilemiz bundan. Peki ne olacak böyle? Bu durumu düzeltmenin çarelerini arama-

yacak mıyız? Baktığımız zaman karşımıza dikilen kalkınma sorununa gözlerimizi mi yumacağız? Böyle şey olur mu? Öyleyse ne diye halimizden yakınıyor, daha iyi koşullara özeniyoruz? Haaa, demek ki bu böyle gitmez. Onun için aklımızı başımıza devşirip üzerimize düşen sorumlulukları yüklenmeliyiz. Bunu yaparsak ne âlâ, yoksa ötesi fasaryadır..."

Arkadan Beşir, "Bisiklet Hırsızları"nı oynattı.

Öğle yemeğini hep birlikte orada yediler. Beşir yemeğin üzerine sigara paketini açarken süklüm püklüm bazı kimseler girdi içeri.Hepsi paçavralar içindeydi. Hangisinin üzerinden bir iplik çekseniz kırk yama dökülürdü. Hele birisi, yırtığını kapatmak için, pantolonunun ön tarafını büzüp söğüt kabuğu ile bağlamıştı. Buna rağmen takım taklavatları görünüyordu gene de. Ezik, sönük, yalvaran bakışlarla Beşir'in karşısına dizildiler. Zayıf ve bitkindiler. Saçları sakallarına karışmıştı. Boyunlarında bir parmak kalınlığında kir vardı. Tıknaz yapılı, sevimli çehreli Sendika Baştemsilcisi Ali Osman,

"Bu arkadaşlar," dedi, "müteahhit işçileridir. Müteahhit, az ötede taş ocağı işletmektedir. Çıkardığı malzemeyi bize vermektedir. Aşağı yukarı üç aydan beri bu insanları çalıştırdı. Kendilerine kırk para vermedi. Şimdi iş bitti, hâlâ haklarını vermiyor. Biz sizin geleceğinizi öğrenince onları buraya davet ettik..."

Beşir, Baştemsilciye içerledi:

"İyi ama, siz arkadaşların halini gördünüz de niye gerekeni yapmadınız bugüne kadar? Burada sendika lideri sizsiniz..." Son cümleyi söylerken yan yan Recep'i de süzdü.

Baştemsilci gözlüklerinin üzerinden baktı Beşir'e:

"Vallahi, doğrusunu ararsanız, bizim de bu işten yeni haberimiz oldu. Kendileri şimdiye kadar ağızlarını açıp birşey söylemediler. Bizim kusurumuz, kendiliğimizden bulup da onların halini sormamaktır."

Beşir sigarasını parmakları arasında yumuşatmaya çalışarak onlara döndü:

"Üç aydır haklarınızı alamadığınız halde niçin hiç ses çıkarmadınız siz?"

İçlerinden bir gözü kör olanı cevap verdi:

"Böyle olacağını bilemedik. İş bulduk diye sevindik; çalıştık. Patron bize Keşan'ın kenarında müşterisi kıt bir bakkal gösterdi. Oradan veresiye ekmek, peynir, zeytin alarak karnımızı doyurduk. Derede çamaşırımızı yıkamak için sabun da aldık. Sigara da aldık. Çadırlarda yattık kalktık. Bu

yüzden paraya ihtiyacımız olmadı. Ara sıra "para" dediysek de, patron bizi salladı,'iş bitince alırsınız alacağınızı' dedi."

Adam halinden umulmayacak şekilde canlı ifadelerle konuşuyordu. Baş hareketleriyle de söylediklerini manalandırıyordu. Yanıbaşındaki yaşlıca biri, sözü onun ağzından kaptı:

"Zaten biz gurbetçi işçileriz. Yazları orada burada çalışırız. Kazancımızı mümkün mertebe biriktirmeye bakarız. Yoksa çoluk-çocuğu başka türlü yaşatamayız. Onun için patronun sözüne uyduk."

Ötekiler üzüntüyle onayladılar:

"Yaaa,öyle..."

Beşir onlara yer gösterdi, "Buyurun oturun şöyle," dedi. Onlar, "Böyle daha iyi bey," diyerek ayakta kalmak istediler. Israr karşısında oturdular. Şantiyenin ahçısı taze demlenmiş çay sundu hepsine. Bir tanesi kendi düşüncelerine gömülmüş, dünyayı unutmuştu. Bardağı olduğu gibi duruyordu önünde. Beşir ona çayını içmesi için seslendi. O,

"Bey," dedi, parmaklarını kartal pençesi gibi gerdi, "şu ellerime bakın, tırnaklarım döküldü taş sökerken. Derilerim yüzüldü. Arkadaşlarım da aynı vaziyette. kan, ter içinde çalıştık. Hem de ne çalışmak, söyleyeyim size. Tam otuz kişi, üç ay, dağbaşında. Şimdi adam bizim paralarımızı vermiyor. Kahrımdan içim dağlanıyor. "Eliyle midesini bastırdı, "Te buramda bir çıban var sanki..."

Beşir sigarasının dumanları arasında kayboldu adeta.

"Sizin yevmiyelerinizi alırız, korkmayın. Hem sonra bize bey demeyin; biz bey filân değil,sizlerin arkadaşlarınızız."

"Sağ olun."

"Haklarınızı isteyince ne diyor patron?" diye sordu Recep.

Pantolonunun önü ağaçkabuğu ile bağlı olan adamın yüzü karıştı.

" 'Sizin paralarınızı Cemal Çavuş'a ödedim ben,' diyor. Adını verdiği kimse bizim başımızda çavuşluk yaptı, on gün önce de öldü!"

Beşir tepkilerini ölçmek için şantiye işçilerinin yüzlerine baktı. İşçiler karmakarışık bir şekilde söylendiler:

"Çu çu çu çu çu, vay anasını!.."

"Kepazeliğe bakın hey!.."

"Tuh, böylesinin ervahına!.."

Mırıltılar kesilince bir tanesi yumruklarını sıktı:

"Bu memlekette işçilere karşı daha ne namussuzluklar dönüyor böyle,hehey, bir bilseniz... Ben Zonguldak'lıyım. Benim EKİ'de çalışan Reşit

Çeliker diye bir dayım vardı. Günün birinde bir iş kazası geçirdi bu, sağ elinin parmakları doğrandı gitti. Kalktı işletme aleyhine tazminat davası açtı. Davayı Vahit Özhan denen bir avukata verdi. Avukat onun kendisine yüzde otuz hisse vermesini şart koşmuştu. Ahzükabz yetkisini de eline almıştı. Dava sonuçlandı. Adam dayıma, 'Yedi bin beş yüz lira tazminat aldık' diyerek, beş bin iki yüz elli lira para verdi. Hatta bazı masrafları da düştü içinden. Bir de davaya bakan mahkemeden ve EKİ idaresinden öğrendik ki, adam gerçekte yirmi dört bin yüz kırk altı lira almış. Bunun üzerine dayım avukata defalarca gidip işin doğrusunu bildiğini söyledi, hakkının tam olarak verilmesini istedi. Avukat her seferinde çeşitli masallar okudu dayıma. Yalnız bir keresinde iş kavgaya binince, bir başka avukatın da araya girmesiyle, çıkarıp iki bin lira daha verdi kendisine, o kadar..."

"Peki, onların sendikası bu işin üzerine düşmedi mi?" diye sordu Beşir, ilgiyle.

"Bilmiyorum... Yalnız bizim orada bu gibi işler çok olur. Böyle iş kazaları geçiren işçilerden ahzükabz yetkisini alan avukatlar kopardıkları tazminatların pek azını onlara verirler, ekseriya. Göz boyamak için de bir alay ufak para toplarlar, 'Al bakalım,' derler sakat kalan işçiye, 'sana bir torba para kazandırdım..."

"Asıl parayı kendileri yutarlar..' "

"Kendileri yutarlar..."

Yüzü toza batmış bir işçi öfkeli bir edayla başını salladı, tulumunun yeniyle burnunu silerek:

"Gözlerine, dizlerine dursun onların!" dedi.

Beşir, Baştemsilci Ali Osman'a döndü:

"Gelelim bu arkadaşların meselesine, o müteahhiti nerede bulacağız?"

Ali Osman pantolonunun kemerini çekeledi:

"Bizim Şantiye Şefinin söylediğine göre işi teslim etmek üzere öğleden sonra taşocağına gelecekmiş. Biraz bekleseniz iyi olacak."

9

Müteahhit, işçileri tanımadığı kimselerle birlikte karşısında görünce işkillendi, kuşkulu kuşkulu süzdü onları. Genç, zayıf yapılı, uzun boylu, sarkık bıyıklı biriydi bu. Başına beyaz, keten bir şapka giymişti. Ali Os-

man gözlüğünü düzelterek konuştu:

"Beyefendi, sizi bizim sendikanın yöneticileriyle tanıştırayım..."

Adam umursamaz bir eda takınmaya çalıştı. Ama kendisinde çabucak bet beniz atmıştı.

"Yaaa," dedi sadece, sönük bir sesle.

"Yaaa... Sizinle görüşmeye geldiler..."

Kaba etine kızgın şiş batmış gibi irkildi:

"Niçin?"

Ali Osman işçileri gösterdi:

"Bu arkadaşların hakları için."

Adamın rengi büsbütün soldu.

"Bu arkadaşların hangi hakları?"

Beşir onun karşısına geçerek,

"Aman müteahhit efendi, unuttunuz mu?" dedi, iğneleyici bir şekilde. "Bu insanlara taş çıkarttınız ya!" Eliyle taş yığınlarını işaret etti, "İşte onları. Şimdi o işin parasını istiyoruz."

Çarpık bir tebessüm sıyırdı adamın dudaklarını.

"Nasıl olur, ben onların paralarını verdim!"

"Ne zaman? Kime?"

"Grupbaşı Cemal Çavuş'a."

"Nerede Cemal Çavuş şimdi?"

"Öldü."

"Öldü değil mi? Yaşasaydı bu masalı okuyamazdınız bize çünkü..."

Adam işi numaraya döktü, şaşırmış gibi yaptı:

"Ne demek bu?"

"Şu demek: Siz yalan söylüyorsunuz! Günahı Cemal Çavuş'un ölüsüne yükleyip, bu insanları dolandırmaya kalkıyorsunuz!"

Müteahhit kollarını iki yana savurarak ayağını yere vurdu:

"Bey, rica ederim, kendinize gelin. Ben namuslu kişiyim. Memlekette bunca iş yaptım, kimseyi dolandırmışlığım yoktur. Beni böyle çamurlayan laflarla uluorta konuşamazsınız."

Bazı adamlar peyda olmuşlar, müteahhitin sağına, soluna sıralanmışlardı. Birinin elinde büyük bir Arnavut çakısı vardı. Çakının dip tarafında kurumuş domates çekirdekleri göze çarpıyordu. Adam güya bir sopayı yontuyordu.

"İnsanların namusları laflarıyla değil, hareketleriyle belli olur," dedi Beşir, gözlerini müteahhitin karanlık bakışlarına dikerek. "Öyle uçurtma

laflarla bize kül yutturamazsınız!"

Adam ya fedailerine güvendiği ya da köşeye sıkıştığı için bir çıkış yapmayı denedi:

"Siz kim oluyorsunuz da benim işlerime burnunuzu sokuyorsunuz?" Soluk almakta güçlük çekiyordu? İçini hafakanlar basmıştı sanki. "O işçilerin benden alacakları varsa size ne? Onlar sizin üyeleriniz falan değil ki..."

Acı acı gülerek başını salladı Beşir:

"Bir sendika gerektiğinde tüm işçilerin hizmetine koşar. Hiç nafile yere çabalamayın, çalıştırdığınız insanların haklarını vermeden yakanızı elimizden kurtaramazsınız!"

"Yakamdan tutup da ne yapacaksınız?"

"Belli olmaz," diye söze karıştı Recep. "Bakarsın dumanını savururuz! İyisi mi, sen bu işi fazla uzatma. Yoksa yaptıklarının altından kalkamazsın. Sonra şu adamına da söyle, bıçağını cebine soksun!"

İşçiler adamın etrafını çevirerek bağırmaya başladılar:

"Sok o bıçağı cebine be!"

"Sen kimi korkutacağını sanıyorsun, serseri!"

"Şimdi kendini ayaklarımızın altında bulursun ha, köpek herif!.."

Adam pabucun pahalı olduğunu görünce çakıyı kapayıp cebine koydu. Diğer yardakçılar soluklarını ters alıyorlardı. Müteahhitin eli, ayağı titriyordu. Bakışlarında dalavereci insanlara özgü gizli bir korkunun belirtileri seziliyordu. Tuhaf bir hareketle Beşir'in koluna girerek ötelere doğru yürüdü. Biraz uzaklaşınca durdu, ona birşeyler söyledi. Nefesi ekşi ekşi Beşir'in yüzünde körüklendi. Beşir kulaklarının arkasına kadar kızardı. Adamın "vallahi billahi" dediği duyuldu. Sesi yumuşak ve uzlaşıcıydı. Beşir hayır anlamında kafasını arkaya attı. Bu sefer adamın "taşağını öpeyim" dediği duyuldu. Beşir geri dönüp yürümeye başladı. Müteahhit ona yetişti:

"Madem öyle, siz bana iki-üç gün müsade ediniz de ağabeyimle görüşeyim. Biz bu işi onunla ortak yapıyoruz. O bana işçilerin parasını Cemal Çavuş'a vereceğini söylemişti. Bunun üzerine ben de verildi biliyorum. Ama belki verilmemiştir. Eğer öyle ise, ne yapalım öderiz..."

"Ha şöyle," dedi Beşir, rahat bir nefes alarak, "İmana gelin."

Mosmor kesildi müteahhit.

"Böyle konuşmayın bey kardeşim. Deminden beri bunca insan karşısında bana söylemediğinizi bırakmadınız. Bu kadar da olmaz ki..."

"Siz benim söylediklerime değil, kendi yaptıklarınıza bakın hele. Size üç günlük bir süre tanıyorum. Bizim sendika Beyazıt'ta. " Cebinden kartını çıkarıp uzattı, "Adres bunda yazılı. Bugün Salı. Cuma günü saat onda alacaklarınızı gidip birlikte çekmek için sendikada bekleyeceğim sizi. Şimdi Bölge Müdürlüğüne telefon edip işçilerin yevmiyelerini garantiye almadan size ödeme yapmamalarını söyleyeceğim."

Adam kafasına odun yemiş gibi sersemledi, burnundan soluyarak sustu. Bir gözü kör işçi ileri fırladı:

"Biz burada bağlandık kaldık. Yapacak hiçbir işimiz yok, günlerimiz boşuna ölüyor. Müteahhit bey hiç değilse şimdilik bizi İstanbul'a götürsün. Oradan alıp o getirdi bizi bu dağbaşına. Anladığıma göre, kendisiyle nasıl olsa İstanbul'da, sendikada, hesaplaşacağız. Bu olana kadar belki orada inşaatlarda falan iş bulup çalışırız da..."

Müteahhit kin dolu bir sesle karşılık verdi:

"Nereye isterseniz gidin, bana ne?"

"Gidin demesi kolay," diye atıldı diğer bir işçi, "neyle gideceğiz, bitle mi?"

Recep içinde debreşen duyguları yenmeye çalışarak müteahhiti tiksintiyle süzdü:

"Bu arkadaşları İstanbul'a gönder."

Adam öfkeyle silkindi:

"Bugün gönderemem, yanımda param yok. Taşı ölçtürüyorum işte, işi teslim edince para alacağım, o zaman gönderirim." Durdu, sinsi sinsi Beşir'in yüzüne baktı, "Eğer para almamı engellerseniz hiç de gönderemem."

Beşir onun çevirmek istediği numarayı anlamamazlıktan geldi:

"Beyefendi, bir araba tutup bu arkadaşları İstanbul'a biz göndeririz, onun için tasalanmayın siz, ancak işin ötesini ciddi tutun."

Müteahhit soluğu göğsünde düğümlenerek kös kös taş yığınlarına doğru yürüdü.

Fedaileri de peşine düştüler.

Beşir işçilere döndü:

"Siz eşyalarınızı toplayıp hazırlanın. Biz size bir araba tutacağız. Şimdilik aranızdan ayrılıyoruz hoşçakalın."

Şantiyeye dönerken Ali Osman söylendi:

"Öf be, müteahhitin ağzında ne pis bir koku vardı öyle..."

Beşir tiksintiyle başını silkeledi:

"Aman sus hatırlatma, lâfından bile midem bulanıyor, o kokuyu en çok ben çektim."

"Bizim milletin nefesi genellikle kokar ama, böylesine hiç rastlamadım şimdiye kadar. Köpeoğlunun nefesi değil, ciğeri kokuyordu sanki."

"Ee, böylesine namussuzluklar çeviren bir adamın ciğeri bozuk olabilir..."

"Hah, hah, hahhh... Evet... Şey, onda bir rahatsızlık mı var acaba?"

"Belki de."

"Kanser böyle koku yapar mı?"

"Bilmem."

Ali Osman şapkasını çıkarıp saçlarını düzeltti:

"Eğer kanserse, oh olsun!"

Recep yüzünü buruşturdu:

"Bakıyorum haminnem gibi beddua ediyorsun. Ya da şantiyedeki toza batmış işçi gibi."

"Öyle demeyin, böylelerinin yakasına kanser yapışmalı. Sade kanser değil, bütün öldürücü illetler yapışmalı. Veba, kolera...Bunlar da çok öldürücü, değil mi?"

"Hem de nasıl. Üstelik bulaşıcı. Bakmışsın ondan atlamış, senin tepene çökmüş ve sen dikmişsin nalları!"

"O kurtuldu mu?"

"Bırak onu şimdi. Öyle değil, böylelerinin yakasından sen tutuyor musun? Taş çıkaran işçiler tutuyorlar mı? Bizim şantiyedeki işçiler tutuyorlar mı? Tüm işçiler tutuyorlar mı?... Mesele bu!.. Ve daha önemlisi, biz, bize karşı oynanan asıl oyunu görüyor muyuz?.. Sömürü esasına dayanan bu düzeni değiştirmeyi hedef almadan bütün bu işlerin içinden çıkamayız..."

Beşir, Bölge Müdürüyle telefonda konuşarak meseleyi sağlama aldı. Ayrıca, Şantiye Şefiyle de gerekli görüşmeleri yaptı. Sonra Recep'le Keşan'a geçerek küçük bir otobüs kiraladı. Recep'i bazı siparişler için orada bıraktı. Kendisi otobüsü taşocağına çekti. İşçiler uydurma tahta bavullarıyla kirli yataklarını aceleyle otobüse yüklemeye başladılar. Bir taraftan da sendikanın adresini almaya, yerini tam olarak öğrenmeye çalışıyorlardı. Müteahhit ortalıkta görünmüyordu. Yükleme işlerinin bittiği sırada Recep sendikanın arabasıyla kumanya getirdi işçilere. İşçiler duydukları memnuniyeti belirtmek için parçalarını saçtılar otobüse binerken. Bir tanesi, "Hayatta hiç unutamayacağımız bir iyilik gördük sizden," dedi.

Berikiler onları uğurladıktan sonra Gelibolu'ya gitmek üzere yola çıktılar. Korudağı'na geldiklerinde Recep bakışlarını şaşkınlıkla etrafta gezdirdi:

"Yahu, arkadaş, ne oldu buraya böyle?"

Hazin bir gülümseyiş dolaştı Beşir'in dudaklarında.

"Haberiniz yok mu, yandı!"

Recep yüreğinin kavrulduğunu hissetti.

"Tuh, tuh, tuh, yazık! Cehennem zebanisi miyiz neyiz, cayır cayır yakıyoruz memleketi!.."

Araba dolana dolana aşağı iniyordu. Hiç konuşmadan Korudağı'nın acıklı halini seyrediyorlardı.Recep öfkesinden bazı virajları sert alıyordu. Kulak tırmalayıcı seslerle ötüyordu lastikler. Her taraf yanmış, kül olmuştu. Toprak bile simsiyah kesilmişti. Bir yerde dudaklarını kemirerek durdurdu arabayı. Etrafta orman işçileri çalışıyorlardı. Yangın yerlerini temizliyorlar, yamaçları teraslıyorlardı. Tek tük yanmış ağaç gövdeleri göze çarpıyordu. Kupkuru simsiyah dikiliyorlardı orada burada. Sanki yanan ormana mezartaşı kesilmişlerdi bunlar. Harp meydanı gibi dokunaklıydı manzara. Recep pencereden başını çıkararak işçilerden yaşlıca birine seslendi:

"Abe hemşerim, nasıl yaktılar bu ormanı böyle?"

Adam boynunda asılı duran mendilin uçlarına yüzünün terini silerek Recep'e döndü:

"Ah, bizde orman yakmaya ne var, cayır cayır yaktılar işte..."

"Demek o güzelim ağaçların hepsi yandı ha, bir uçtan bir uca..."

"Ee, ateşe ağaç mı dayanır? Zaten çam dediğin ne ki? Çıra! Bir çam tutuşmaya görsün, o kendi çevresini ateşe verir artık. Çam ağacı tam bir yangın kundakçısıdır, ateşi gördü mü..."

"Kabahat çamlardaymış gibi konuşuyorsun..."

Adam yanındaki kömürleşmiş ağaç gövdesine dayandı:

"Yok kabahat insanlarda."

Tekrar yola koyulduklarında asabı bozulan Recep kahırla söylenmeye başladı:

"Kuzum, bu ne sorumsuzluk, memleketi kuruttuk. Toprağına böylesine düşmanlık eden başka millet yoktur yeryüzünde. Memleket baştanbaşa taş kesildi. Gün gelecek kafalarımızı taşlara vuracağız ama, iş işten geçmiş olacak. Cehaletin, kendi kendine kötülüğün bu kadarı çok fazla."

Beşir ona bir sigara uzattı. O, sigarayı hatır için alıp söylenmesine

devam etti:

"Sırası geldikçe hep onu derim: Hani dünyada bir mahkeme kursalar ve 'Türkler dünyanın kendilerine ait bölümünü mahvediyorlar' diye bizi yargılamaya kalksalar, gayet ağır hüküm giyeriz."

"Öyle," dedi Beşir. Arabanın çakmağını çekip ona verdi. Ve konuyu değiştirmek gayretiyle sordu: "Müteahhit beni sizden ayırdığı vakit ne yapmaya kalktı biliyor musunuz?"

"Biliyorum: İşi Osmanlı usulü halletmek istedi."

"Hay anasını, deyyusun zoruna bakın!"

"İyi ki herifin rezilliğini açığa vurmadın orada, mesele çıkabilirdi..."

"Ben de ondan korktum. Gerçi adamın teklifi beni çileden çıkardı ama..."

Recep öfkeyle gaza bastı. Şimdi hiç konuşmuyor, durmadan dudaklarını kemiriyordu. Sigara, direksiyonu sımsıkı tutan parmaklarının arasında boşuna tütüyordu. Düzlüğe inmişlerdi. Son süratle gidiyordu araba. Beşir ölçüsüz hızdan biraz ürktü ama, ses çıkarmadı. Saroz Körfezi'nden esen rüzgâr camın aralığından ıslık çalıyordu kulağına.

10

Türkiye İşçi Partisi Siverek İlçe Merkezinde bulunanlar iç avluda toplanmışlar, İlçe Başkanı Abdülkadir'i dinliyorlardı. Abdülkadir hiç özentili kelimelere kaçmadan konuşmasını sürdürüyordu: "Kongre için kiraladığımız kahvehanenin sahibi, 'ben bu işten vazgeçtim' diye haber göndermiş. Herhalde kuyruğunu sıkıştırdılar zavallının... Başka bir yere bakınıyorum şimdi. Olmazsa, kongreyi burada yapacağız..." Kendine güvenen bir hali vardı. Gür bıyıkları ağzını kapatıyordu adeta. Dolgun omuzları bünyesine sağlam bir görünüş veriyordu. Orta yaşlardaydı. Boyu pek fazla değildi. Dinleyenleri süzerek ekledi: "Biliyorsunuz, yarın Demirel gelecek buraya. AP'liler büyük hazırlıklar içinde. 'Başbakan'ın Siverek'lilere sürprizi var,' diye zilli maşa çalıyorlar ortalıkta. Bakalım neymiş o sürpriz? Her neyse, onların şenlikleri bitince başlatacağız kongreyi. İşi öyle tasarladık."

Dinleyenlerden uyuyor gibi görüneni sordu:

"Genel merkezden kimse gelmeyecek mi?"

"Bir sendikacı arkadaş gelecek."

Zayıf yapılı, sakalları uzamış, gençce bir adam girdi kapıdan. Abdül-

kadir oturduğu küçük, arkalıksız sandalyeden kalkarak karşıladı onu:

"Oo, arkadaş, buyursunlar..."Boynuna sarıldı,"Gel bakalım, gel, gel, gel..." Ötekilerine döndü, "Bakın size Gâvur Ali'yi tanıtayım." Yanındakinin sırtını patpatladı," Gâvur Ali adamdır, adam..."

Yeni gelen, sıradan el sıkıştı oradakilerle. Ötekiler aralarında yer açtılar ona.

Abdülkadir'in sesi tekrar duyuldu:

"Arkadaşa niçin Gâvur Ali dendiğini anlatayım size: Parti teşkilatını Gevaş'ta o kurmuş. 1965 seçimlerinde Parti'ye çıkan oyları görünce, 'Vay,' demiş AP'lilerden biri, 'bizim Ali'nin yaptığı işe bakın hele... Bu Ali , Gâvur Ali be!..' "

Etraftakiler Ali'ye dostça bakarak gülüştüler. O, Abdülkadir'e döndü:

"Sen de nerede görsen hep benim gâvurluğumu anlatırsın. Biraz da AP'lilerin müslümanlığını anlatsana."

Sigarasını yakmaya çalışan biri atıldı:

"Ben anlatayım: AP'liler, 'TİP'le CHP'ye itibar ederseniz Menderes sizi cennete, Atatürk cehenneme kabul etmez,' diyorlar millete."

Gâvur Ali işaret parmağını salladı:

"Al işte..."

Onun karşısında dikilen zayıf, uzun boylu, küskün bakışlı genç, elindeki fesleğen dalını kokladı:

"AP'lilerin müslümanlıklarından ben de bahsedeyim: Onların milletvekilleri, buralarda hacılara, hocalara gidip, 'Size Başbakan'dan selâm getirdik,' diyorlar.'Aman solcuları etrafta durmadan zemedin, onlar işbaşına geçerlerse kötü olur,' diyorlar."

Gâvur Ali yüzünü ekşitti:

"Hay anasını!.."

"Bir senatörleri de, 'Taş çatlasa Meclis'de üçte iki çoğunluğu sağlayıp Anayasayı değiştireceğiz, o zaman solcular girecek delik arayacaklar,' diyor."

Yaşlıca biri omuzları üzerinde duran ceketini kartal kanadı gibi gererek belini ovaladı:

"Adıyaman'da da 'Solcuları öldürmek suç değildir,' diye fetva vermişler. Bizim oradaki parti başkanı, can derdine, av tüfeğini çalıştığı yerin duvarına asar olmuş.."

Küskün bakışlı genç, elindeki fesleğen dalını öfkeyle yere attı:

"Ben işçiyim. Üç senedir İsveç'te çalışıyorum. Memleket gözümde tütüyordu. Bir süre için izinli geldim buraya. Vallahi çabucak her şeyden nevrim döndü."

"Yapmayın," dedi Gâvur Ali, çıkışan bir tavırla, "sıkın dişinizi bakalım."

"İsveç'teyken, dünyanın nerelere vardığını gördükçe, 'belki memlekette bazı şeyler değişmiştir artık' diyordum kendi kendime. Bakıyorum, hep oyuz. Nasıl bu kadar akıl fikir dışında kalıyoruz, kafam almıyor."

"Bu halimizle, şimdilik, akla fikre tövbeli bir millet sayılırız biz."

"Çektiğimiz onca sıkıntıların yanısıra bir de bu yalanlara dolanlara katlanmak yok mu kahrediyor insanı. Ne kadar da kokuşmuş bir düzen bu!"

"İğrenç, yerin dibine batası bir düzen bu!"

"Batmıyor işte bu batası iğrenç düzen. Aksine, milleti, memleketi batırıyor günden güne. Sefalet, cehalet, hastalık, pislik içinde sürünüyoruz. Şehirlerimiz, kazalarımız, nahiyelerimiz, köylerimiz mezbelelik yığını. Sorunlarımız büyüdükçe büyüyor. Bir şeyden bir şeye bir pulluk hünerimiz, becerimiz yok. Zekamız, zevkimiz zerrece yükselmiyor. Anlaşılmaz bir bağnazlıkla iyiye, güzele, doğruya karşı gözlerimizi yummuşuz. Sömürü, rüşvet, iltimas, hıyarlık tepemizde hora tepiyor..."

"Onun için ne yapmak lazım geldiğini bilmek zorundayız."

"Bilmiyoruz işte. Bırakıldığımız yerde otlayıp duruyoruz hep. Bakın, benim İsveç'te çalışmam bir bakıma günahtır. Çünkü, memleketin yücelmesi için sarfedeceğim emeği yabancılara hasrediyorum. Açıkcası, ellere hizmetkarlık yapıyorum. Kendi işçilerimizi ellere hizmetkar olarak vermek durumunda kalışımıza yazık değil midir?"

"Yazıktır!.."

"Hani ikide bir 'biz fakir milletiz' diye laf edip duruyoruz ya, aslında biz her şeyden önce akıl fukarasıyız, akıl..."

"Bugün için öyle."

"Vallahi insanlarımızın kafalarına odunla vurmak geliyor içimden bazen, 'uyanın artık hey! nedir bu gaflet?' diye..."

Abdülkadir dirseklerini dizlerine dayayarak güldü:

"Öyle değil, öyle değil. Memleketin kurtuluşu siz işçilerin eseri olacaktır. Ona göre gayret, ona göre cesaret, ona göre sabır..."

Oturanlardan biri ayağa kalktı:

"Eh, bana artık müsade..."

Abdülkadir onun yakasına yapıştı:

"Efendi, işte böyle arasıra Parti'nin semtine uğra da yarın yüzümüze bakmaya gözün olsun."

"Uğruyorum ya."

"Ne zaman?"

"Her zaman. Geçenlerde gene geldim, sen yoktun, Ankara'ya gitmiştin." Parmağını etrafta gezdirdi, "İşte arkadaşlar şahittirler."

"Öyle, öyle," diye onayladılar ötekiler aceleyle.

Abdülkadir cebinden bağış makbuzunu çıkardı:

"İyi öyleyse, haydi bakalım şimdi Parti'ye biraz da yardım et."

"Hah, buraya soyulmaya gelmişiz de haberimiz yok."

"Seni milletçe soyulmaktan kurtaracağız, efendi."

Adam elini cüzdanına attı:

"Kaç para?"

"Kaç para diye sorulur mu hiç? Ayıp! Biraz çokça olsun. Yarın kongremiz var. İhtiyacımız büyük."

"Hay Allah."

"Hay Allahı yok bu işin."

"Al on lira veriyorum."

"Hayır, yirmi lira istiyorum."

Adam parayı verip makbuzu aldı.

"Hah şöyle,"dedi oturanlardan biri,"bağ bellemede olacak ki gözün, üzüm yeme de olsun yüzün..."

Abdülkadir bu sefer gitmek için kalkan başka birine döndü:

"Senin de bize hiç hayrın dokunmuyor..."

Ötekisi kafasını kaşıdı:

"Doğrusu, ben bu parti işlerinden birşey anlamıyorum. Sırf sizleri sevdiğim için, sadece selâm kelâm olsun diye geliyorum buraya zaman zaman."

"Parti işlerinden birşey anlama da hep namerdin sözü geçsin, soytarılık sürsün memlekette. Biz de ağlaşıp duralım böyle."

"Namerdin sözü geçiyor, soytarının dediği oluyor hep zaten. Bir de 'yalancının mumu yatsıya kadar yanar' derler..."

"Sen paçayı sıkıp söndürmezsen, yalancının mumu kıyamete kadar yanar."

"Nasıl söndüreceğiz yalancının mumunu?"

"Solculuğu insanlarımıza anlatarak ve benimseterek."

"Yahu, nasıl anlatırım öyle şeyi, Çetin Altan mıyım ben?"

Gâvur Ali ellerini iki yana açtı:

"Bu işi anlatmak için ille de Çetin Altan olmaya gerek yoktur. Herkes kendi ölçüsünde birşeyler yapabilir."

"Hem onu da gözümüzde o kadar büyütmeyelim canım." dedi birisi, "bazen çok enti püften şeyler yazıyor: 'Olmadı baldız olduralım, çukur mukur yerleri dolduralım' gibilerden..."

Bazıları keyifle gülüştüler. Aralarından "O da iyi.. o da iyi..." diyenler oldu.

"Neresi iyi bunun?.."

İçeri ne zaman girdiği görülmeyen orta boylu, esmer, yüzünde yara izi bulunan genç bir adam,

"Tamam." dedi, Abdülkadir'in karşısına geçerek, "kahvehane işini hallettik."

Abdülkadir derin bir nefes aldı:

"Eyvallah, Yaşar; iş bitiren adamsın vesselâm."

Yaşar bir kâğıt uzattı ona:

"Yolda postacı bunu bana verdi, Genel Merkezden kongreye gelecek olan Ahmet Arda arkadaşımız telgraf çekmiş, yarın sabah burada olacakmış."

"Çok iyi. Haydi şimdi emniyete yer değişikliğini bildirelim hemen. İnşallah mırın kırın etmezler buna..."

11

Yaşar, gece eve dönerken, doğruldu, yolu üzerindeki meyhaneye girdi. Gayet sade bir yerdi burası. Zerrece gösterişi yoktu. İçeridekiler birbirleriyle yüksek sesle konuşuyorlardı. Diyarbakır havaları çalan radyo alabildiğine açılmıştı. Sigara dumanından göz gözü görmüyordu. Bunun yanı sıra, içki kokusuyla karışık çiğ et kokusu sarmıştı içerisini. Kara sinekler tavan köşelerine kümelenmişlerdi.

Sağa sola selâm vererek çarpık ayaklı boş bir masaya oturdu Yaşar. Arkasından, garson, hiç sormadan, yarım şişe rakıyla meze sayılacak öteberi şeyler getirdi ona. O, rakının duruluğunu incelerken, yan taraftan biri seslendi kendisine:

"Nasıl, Yaşar, kongre için başka kahvehane bulabildiniz mi?"

Düzgün kıyafetli, gözlüklü, yanaklarında kırmızı ince kan damarları

kabarmış, yaşlıca bir adamdı bu. Yaşar, şişe elinde, ona doğru döndü:

"Bulduk, ağabey."

"Haydi hayırlısı..."

"Sağ olun." Şişeyi masaya koyarak biraz duraksadı. "Ama, ağabey, size bir sitemde bulunayım mı?Bize hiç yardım etmiyorsunuz."

"Boş ver, bizden artık ne köy olur, ne kasaba."

"Yapmayın, gerçi emeklisiniz ama, yaşınız daha o kadar çok değil. Eliniz ayağınız tutuyor. Şöyle böyle öğretmenlik yaptığınız yıllardaki kadar dinçsiniz. Ekmek derdiniz yok. Sürülme derdiniz yok. Ve devrimcisiniz..."

"Dedim ya, bizden artık geçti. Ne gerekiyorsa, bakın, siz yapın."

"Olur mu öyle şey? Bir sosyalist kişi sosyalist harekete hizmette bulunmadan nasıl boş boş durur? Yarın ölürken gözlerinizi rahat kapatabilecek misiniz?"

Adam elinin tersiyle bir işaret yaparak kadehine uzandı. İçkisini yudumladıktan sonra yüzünü acaip şekilde buruşturdu. Rakı mı acı gelmişti, yoksa Yaşar'ın söylediği söz mü belli değil.

"Yahu, arkadaş, bırak şu sosyalizmi artık," diye takıldı birisi Yaşar'a öteki masadan. "İşte ortanın solu çıktı ortaya, daha ne istiyorsun?"

CHP'li biriydi bu. Yaşar bakışlarını ona çevirerek güldü:

"Benim öyle hikâyelere karnım tok."

"Ne hikâyesi, duymuyor musun, Ecevit açıkça düzeni değiştirmekten söz ediyor..."

"Ecevit hayalhanesinde beslediği o uyduruk solculuk özentileriyle bu düzenin kılına bile dokunamaz. Kaldı ki, Ecevit, bir yandan da dönüp dönüp, 'Biz özel sektörün akıllı dostuyuz,' diyor. Bu düzeni değiştirmek, özel sektörün akıllı dostlarına düşen bir iş değildir öyle."

"Peki, ortanın solu ne demek oluyor o zaman?"

"Bana göre hiçbirşey demek olmuyor. Onun için öyle hikayelere karnım tok dedim ya."

"Peki, geçenlerde Adana'da CHP'li bir işçi, 'Ben ne İnönü'nün, ne de Ecevit'in kavgasını veriyorum, ben kendi kavgamı veriyorum.' dedi. Buna ne dersin?"

"O işçi daha ne yaptığının farkında değil, derim. Sosyalist davanın dışındaki oyunlara kapılan bir işçi, kendi kavgasını veriyor olamaz."

"Yapma. Sosyal demokrasiyi bu kadar yabana atma."

"Sosyal demokrasi, özde kapitalist düzeni sürdürme oyunundan baş-

ka birşey değildir."

"Yahu, CHP öteden beri ilericidir...halkçıdır, devrimcidir, şudur budur... Altı okları sen de biliyorsun işte..."

Yaşar kafasını salladı:

"Onun için oklar hep halkın bağrına battı!.."

Tutuldu kaldı ötekisi. Onunla birlikte masa arkadaşlığı yapmakta olan bir AP'li keyifli keyifli sırıttı:

"Yaşa be Yaşar, şimdi doğru söyledin işte."

Alayla karışık güldü Yaşar:

"Aaa, biz hep doğruyu söyleriz."

AP'li geriye kaykıldı:

"Yo, o kadar da değil. Mesela, ille de sosyalist düzenin kurulması lazım geldiğine inanmıyorum ben."

"Valla sen inanmasan da sosyalist düzenin kurulması zorunludur."

"Ya kurulmazsa?.."

"Ya kurulmazsa diye birşey yok, er-geç kurulacak. Ama kuruluncaya kadar yerimizde sayacağız işte böyle."

"Hiç bile yerimizde saymıyoruz biz. Bal gibi ilerliyoruz. Göz var, izan var; işte durum ortada... Dün neydik, bugün ne olduk... Evvelce kör kandil yakıyorduk, şimdi elektrik kullanıyoruz... Elektrik üretimi arttı, okullar arttı, fabrikalar, barajlar arttı... Arttı oğlu arttı..."

"Kuşkusuz, dünyanın sürükleyişiyle bir yerlere geldik. Hiçbir ülke tam olarak yerinde saymaz zaten. Ancak ilerlememiz, toplumsal sorunlarımızı temelde halledecek ölçüde olmamıştır. Bu düzen içinde kaldığımız sürece olması da söz konusu değildir. Meselenin özü budur."

AP'li dişlerinin arasında gezdirdiği kürdanı ağzının kenarına tutturdu:

"Onun için ille de sosyalizm diyorsun, ha?"

Yaşar sandalyesinde daha canlı bir tavır aldı:

"Evet."

"Eh, o zaman sen el aç Allah'a yalvar."

"Niye?"

"Çünkü bizim millet bu sosyalizm martavalını yutmaz!"

"Sosyalizm martaval değil, dünyayı saran bir gerçektir."

"Yok canım, 1917'den beri sadece bir sosyalizm lâfı sardı dünyayı, o kadar. Bazı insanlar da bu lâfa tutunarak kendilerini aldatıp duruyorlar işte Yoksa devran yine ol devran."

"Dünya nereye gidiyor, gözünü aç da bir bak hele. Sosyalizm insanların yüzde otuz beşine malolmuştur bugün. Kapitalizm yüzde on dokuza düşmüştür. Geri kalanlar da üçüncü dünyanın insanlarıdır ki onlar da sosyalizmin eşiğinde sallanmaktadırlar..."

AP'li suratını ekşiterek ayağa kalktı. Az kalsın, şişmiş karnıyla masayı devirecekti.

"Boş ver dünyanın gidişine sen, bizim millet sosyalizmin eşiğinden içeri adım atmaz.."

"Şöyle bir bilinçlensin de gör bakalım, atar mı, atmaz mı?"

"Neyle bilinçlenecek, sizin ideolojinizle mi? Ah, ah, ah, boşuna yoruluyor, akıntıya kürek çekiyorsunuz siz. Bizim milletin iman gücü her zaman için sizin ideolojinizi yener."

"Orası pek belli olmaz. Daha ne kadar götüreceğinizi sanıyorsunuz milleti böyle? Görüyorsun, sorunlar gittikçe bindiriyor; bıçak kemiğe dayandığında ne olacak yarın?"

"Pöh, bu millet kalûbelâdan beri bıçak kemikte yaşamış da gık dememiş, ne olacakmış yani? Elhamdülillah, onun sırtı kalındır, herşeyi kaldırır..."

"Yalnız, dikkat et, halinden yakınıyor, şikayet ediyor artık.."

"Kulak asma, ağlar, sızlar, söyler, eder ama, ondan öte bir şey yapmaz. Gene de her hale katlanır, her şarta boyun eğer, kaderine rıza gösterir. O nedenle hiç umutlanmayın, öyle düzeni değiştirmek için falan yerinden bile kıpırdamaz..."

"Kıpırdar, kıpırdar... kendi geleceğini düzeltme meselesi bu..."

"Şayet kıpırdayacak olsa bile, 'cö' deyince hemen kıçının üstüne oturur."

"Valla o zaman kıçının üstüne mi oturur, yoksa senin dumanını mı savurur bilmem."

CHP'li de AP'liye tutunarak doğruldu. İçkilerini bitirmişler, ikisi de gitmeye hazırlanıyorlardı. Vedalaşırken sarhoşça bir dostluk gösterisiyle Yaşar'ın boynuna sarıldı CHP'li:

"Beni üzdün, ama, yaman adamsın. Dobra dobrasın. Senin ipinle kuyuya inilir."

Yaşar onun sırtını sıvazlayarak kendini kurtardı:

"Eyvallah."

"Yalnız, dinine-imanına doğru söyle, Ecevit öteki sağcı liderlerle bir midir?"

"Değildir elbette. Ecevit iyi bir insandır. Ancak Türkiye'nin geleceğini kurtarmak için iyi insan olmak yetmez. Aynı zamanda tutarlı ve geçerli bir dünya görüşüne sahip olmak gerekir."

Bakışları hafifçe değişti CHP'linin.

"Herşeye rağmen sizinle bizim aramızda aşılmaz dağlar yok. Kim ne derse desin, benim gönlüm böyle söylüyor. "AP'liyi işaret etti, "Aşılmaz dağlar, işte bunlarla bizim aramızda yükseliyor."

AP'li onun omuzuna okkalı bir şaplak indirdi:

"Hey, babam köylü, şimdi de onunla bir olup bana karşı cephe alma bakalım. Haydi yürü, biz o dağları her zaman için aramızda dümdüz yaparız, merak etme sen."

CHP'li kamburunu çıkararak boş boş baktı AP'liye:

"Sen önüne gelene hep 'babam köylü' deyip duruyorsun, neresidir bu babamköy?"

Gevrek bir kahkaha attı AP'li:

"Ananın örekesidir; haydi yürü!"

Onlar ayrıldıktan sonra Yaşar, ötelerde başını ellerinin arasına almış birine seslendi:

"Şehmuz, istersen gel beraber içelim, ha?"

Şehmuz sallanarak kalktı. Upuzun boyu vardı. Hayli genç olmasına rağmen kamburu çıkmıştı. Şişesi, kadehi, tabağı elinde, geldi. Yaşar ona yer gösterdi. Önüne temiz bir su bardağı sürdü.

"Nerelerdesin?.. Aylardır görünmez oldun..."

Şehmuz paslanmış diliyle dudaklarını yalayarak yutkundu:

"Şurada burada savrulup duruyoruz işte..."

Çok durgun bir hali vardı. O denli de keyifsiz görünüyordu. Yaşar gözlerini dikerek ona baktı:

"Biraz efkârlı gibisin..."

"Biraz efkârlıyım."

"Neden? Hatay'ın Arap bülbülleri öten meyhanelerini mi özledin yoksa?"

"Hayır."

"Yoksa masalarında canlı keklikler dolaşan Elazığ meyhanelerini mi?"

"Yok canım, yok."

"Hatırlar mısın, hiç ummadığımız bir adamdan nasıl bir uzun hava dinlemiştik Elazığ meyhanelerinin birinde?"

"....."

"Hani pavyonda çalışan kadınlar da oradaydı... sen esmer olanı bana gösterip 'Şuna bak,' demiştin,'bir orospuya da bu kadar güzellik çok be!.' "

Şehmuz uzandı, Yaşar'ın Bafra paketinden bir sigara aldı:

"Bırak şimdi orospuluk hikâyelerini!"

Yaşar önce onun sigarasını yaktı, sonra kadehini doldurdu:

"Canım maksadım orospu hikâyesi anlatmak değil, geçmişten bir günü hatırlatmak."

"Siktir et geçmişi!"

"Eh madem öyle, gelecekten bahsedelim."

Şehmuz kadehini kaldırıp dikti, elinin tersiyle ağzını sildi:

"Geleceği de defet! Bu memlekette insanın geleceğinden ne olur?"

Yaşar onu dikkatle süzdü:

"Neyin var senin, babo?"

"Birşeyim yok."

"Ağabeyin hastaydı, İstanbul'a götürüldüğü söylendi, nasıl oldu?"

Şehmuz ince boynunu uzatarak dalgın dalgın baktı:

"Öldü!"

Yaşar şaşaladı:

"Yapma, duymadık!.."

"Ee, zenginin ayıbıyla fakirin ölümü duyulmazmış..."

Yumruğunu sıkıp alnına vurdu Yaşar:

"Başın sağ olsun, arkadaş."

"Dostlar sağ olsun..."Sigarasından bir nefes çekerek duraksadı."İstanbul'da veya Ankara'da falan sizin Parti'li arkadaşlar bana bir iş bulabilirler mi acaba?"

"Buradan gitmeyi mi kuruyorsun?"

"Evet. Burada gene işsiz kaldım. Elimizde avucumuzda olanları da ağabeyimin hastalığı sırasında İstanbul'un büyük doktorlarına yedirdik. Üstelik bir torba da çocuk kaldı başıma. 'Uzak yerin ekmeği büyük olur' derler, bakalım öyle mi?.."

"Parti'li arkadaşlar sana oralarda imkânları ölçüsünde yardımcı olmaya çalışırlar. Ama, tabii, ille de birşey garanti edemem."

"Elbette.. elbette..."

Yaşar iç geçirerek tekrar kadehini doldurdu Şehmuz'un. Şehmuz bakışlarını ileride bir yere taktı:

"Kapının yanında oturan o kalın boklu herifler niye öyle düşmanca

bakıyorlar sana?"

Yaşar o tarafa bir göz atarak elini salladı:

"Sat anasını..."

Yaşar meyhaneden çıktığı vakit gece yarısı olmuştu. Dışarısı zifiri karanlıktı. Orada burada tek tük ölgün ışıklar süzülüyordu, evlerin pencerelerinden. Büyük bir arsalıktan geçerken üç hayalet belirdi Yaşar'ın karşısında. Körlemesine onun üzerine doğru yürüdüler hayaletler. Kim olduklarını, ne olduklarını anlamaya zaman kalmadan birisi Yaşar'ın yakasına sarıldı:

"Ulan, besmelesiz zinanın çocuğu!.."

Kıpırdamasına meydan vermeden hemen ötekiler de kollarına yapıştılar. Soldaki öfkeyle soludu:

"Sen anandan ters mi doğdun be?.."

Sağdaki homurdandı:

"Yoksa keçi sütü mü emdin, ha?.."

Yaşar göğsüne çöken tıkanıklığı gidermek için kuru kuru yutkundu. Vücudu buz kesmişti o anda:

"Ne demek istediğinizi anlamıyorum."

Yakasını tutan sert bir hareketle sarstı onu:

"Ne zorun var da İşçi Partisi için uğraşıyorsun o kadar?"

Yaşar'ın göğsündeki tıkanıklık birden açıldı:

"Otuz yaşındayım, yılda on iki ay çalışıyorum, aha ayağımda kara don, kara lastik..."

Ötekisi tekrar sarstı onu:

"İşçi Partisi ortalığı gümüşleyecek mi?"

"İşçi Partisi ortalığı düzeltecek."

"Ne geçecek senin eline o zaman?"

"Dünya..."

Bir tekme indirdi adam onun kaval kemiğine. Keskin bir acı içine işledi Yaşar'ın. Darbeyi yiyen ayağı tutmaz oldu. Ötekisi uludu:

"Ulan, haybeci, kim bırakır dünyayı sana be? Bu kafada gidersen öldürürüz seni!"

"Beni ölümle korkutamazsınız, ben bu halimle zaten ölmüşüm.."

Karşısındaki bir tekme daha salladı ona. Öteki ayağı da bükülünce, burnundan soluyarak dizüstü çöktü yere Yaşar.

"Bırakın," dedi adam arkadaşlarına. Kendisi de Yaşar'ı yakasından iterek bıraktı. "Bu sana bir ders olsun!"

Çaresizlikle kıvrandı Yaşar olduğu yerde.

"Ulan namussuzlar!" diye bağırdı onların arkasından, "bundan öte Parti için daha çok çalışmazsam namerdim!" Hırsını alamayarak toprağı yumrukladı. "Bundan öte şeytanın işi var, benim yok; bunu böyle bilin..."

12

Demirel kasabaya uzun bir konvoyla girdi. Beraberinde göğe yükselen toz bulutları getirdi. Büyük tantanalarla karşılandı. Bağrış, gürültü, kalktı koptu ortalık. Kodamanlar etrafını çevirdiler. İkbal düşkünleri, itiş kakış, birbirlerini çiğneyerek, ellerine ayaklarına kapandılar. Kalabalığın gel gitleriyle çalkalandı meydan. Davullar vurdu, zurnalar çaldı. Yol kenarlarında kurbanlar kesildi. Yer yer kan kokuları çalındı havaya. Kimi çocuklar korkudan ağlamaya başladı. Bu hayhuydan ürken bir at, binicisini yere atarak kaçıp gitti. Atın arkasından bakan bir adam ellerini çırparak yanındakine döndü: "Bu olmadı işte babo," dedi. "Siverek'li attan düşsün ha!.." Ötekisi bilgiç edalarla kafasını salladı: "Ata bindiğin zaman atla bir olacaksın; atın hissettiğini sen, senin hissettiğini at hissedecek..."

Demirel, biraz nefes alıp çevresindekilerle hoş beş ettikten sonra, kendisine kol kanat gerenlerin himayesinde, bayraklarla süslü kürsüye çıktı. Şapkasıyla kalabalığı selamladı. Bunu yaparken ağzı kulaklarına vardı, kalın ensesi omuzlarına pazlama gibi yayıldı. "Aziz Siverek'liler," diyerek konuşmaya başladı, mendiliyle çıplak tepesindeki terleri silerek. "Cenabı Allah'ın inayetiyle buraya gelmiş bulunuyorum..."

Konudan konuya geçerek, bir o dirseğine bir bu dirseğine dayanıp sağa sola dönerek, gerdan kıra kıra konuşuyordu. Çenesinin altı balon gibi şişiyordu gerdan kırdıkça. Çok kere söyleyeceği sözleri ağzının içinde arıyordu. Her cümlesinin sonunda kaşlarını yukarı kaldırıyor, arkaya kaykılıyor, söylediklerini başıyla onaylıyordu. Böylece ifadesini güçlendiriyordu. Dudaklarının kalınlığı ve üst dişlerinin ortasındaki aralık belirgin bir şekilde göze çarpıyordu. Esasen dişleri bir bir sayılacak kadar seyrekti. Bakışları biraz değişikçeydi; oradan oraya kayıyordu bazen.

İri gövdesini karşısındakilere yan dönerek lafı toprak sorununa getirdi: "Solcular durmadan toprak reformundan söz ediyorlar. Bunlar kimin malını kime verecekler? Mülkiyet hakkı mukaddestir. Tapu devletin namusudur, kimseye deldirtmeyiz. Kimse kimsenin toprağına el uzatamaz. Türkiye'de dağıtılacak toprak yoktur!.." Kalabalığın arasından bir ses yük-

seldi: "Toprak reformundan söz edenlere toprak mezar olsun!.." Bazıları bu sesin kimden geldiğini anlamaya çalışırken, kürsüyü çeviren gençler ellerindeki pankartları yukarı kaldırarak bağırdılar: "Fabrika isteriz!.. iş isteriz!. İnsanca yaşama hakkı isteriz!.."

Demirel geriye kaykılarak bir süre durdu. Sonra bakışlarını patlatarak kürsüye vurdu: "Biz burada ezan, bayrak, vatan diyoruz, siz karşımıza geçmiş neler saçmalıyorsunuz! Fabrika.. fabrika.. fabrika... Fabrika cebimde mi? İstemesi kolay. Bunları yapmaya para va mı? İş istiyorsunuz, anladık. Kim diyor iş yok diye. Çalışana iş çok. İndirin şu pankartları. Onları burnumun ucuna dayamaya hacet yok, okudum hepsini. Her yerde aynı pankartlar..." Kendi etrafında dönerek eliyle başının üzerinde bir daire çizdi. "Şu ovaya bakın. dümdüz. Ceylan Pınarı'nda su çıkarttık. Buz gibi su. Güle güle içsinler, afiyet olsun. Okul açtık; okuyun. Doktor olun, mühendis olun. Hiçbir şey olamazsanız, öğretmen olun..."

13

Demirel geçip gittikten sonra Parti Kongresi başladı.

Tıklım tıklım dolmuştu kahvehane. Abdülkadir keyifle masaya kurulmuş, anlamlı bakışlarla kalabalığı süzüyordu. Gâvur Ali dağdan inmişe benzeyen haliyle en önde oturuyordu. Ve Ahmet mikrofonda konuşuyordu: "Sayın Siverek'liler, bugün çektiğimiz acıların ve sıkıntıların ötesinde ne var? Yine acılar ve sıkıntılar var. Sonu gelmeyen acılar ve sıkıntılar... Bu, bizim değişmez kaderimiz midir? Hayır! Kötü kaderimizi değiştirmek elimizdedir. Onun için sizleri sosyalist davaya katılmaya çağırıyorum. Aslında sizleri kendi kendinizi kurtarmaya çağırıyorum. Sosyalizm halkın iktidara gelmesi demektir. Bizi ezen bütün kötülüklerin yok edilmesi ancak halk olarak bizim iktidara geçmemizle mümkün olur. Beylerin, bezirgânların, tefecilerin ve diğer tüm vurguncuların sosyalizme amansızca karşı olmalarının asıl ve tek nedeni budur. Çünkü sosyalist düzende bunların çanlarına ot tıkanacaktır. Böylece, kendi kör çıkarları uğruna bize karşı bugüne kadar oynadıkları oyunları oynayamayacaklar, ettikleri kötülükleri edemeyeceklerdir..."

Kongre bitince kahvehanedeki toplantı bir sohbet toplantısına dönüştü. Uzun çubuğunun ucunda sigarasını tüttürmekte olan bir ihtiyar, Ahmet'in sırtını okşadı:

"Bütün söylediklerin yüreğime dokundu, oğul."

Ahmet'in gözleri parladı:

"Oo, beni dinlemiş olmanıza sevindim."

"Yalnız anlayamadığım birşey var, bu kadar doğru sözlere millet nasıl kayıtsız kalıyor?"

"Kalıyor işte..."

"Neden?"

"Millet olarak bugüne kadar yalanları yuta yuta beyinlerimiz körelmiş. Üstelik ortalığı yalanlara boğanlar, şimdi bize karşı yapmadıklarını bırakmıyorlar. Sosyalistler şudur, sosyalistler budur diye olmayacak melânetler saçıyorlar. Allah kahretsin, ellerinde çok geniş imkanlar da var: Gazeteler, radyolar, matbaalar, sinemalar, camiler vesaire..."

"Ha valla doğrudur," dedi öte yandan dişleri dökülmüş bir adam, alnını kırıştırarak. "Adamlar bizi düpedüz yalanlarla oynatıyorlar ellerinde."Söyleyeceklerini toparlamak için biraz duraksadı. "Sosyalist kime diyorlar? Bu soru bir meseleden dolayı benim kafamı iyice kurcalamaya başladı. Bizim eski kazada bir kaymakam vardı. İnsan kişiydi. Her işte halkı gözetiyordu. Bir gün bunu apar topar Ankara'ya geri çektiler. Biz kalabalık bir grup olarak iktidar partisine koştuk, 'Aman,' dedik, 'durdurun şu işi, o iyi adamdı...' Dediler 'İyiliği batsın, o bir sosyalistti be!..' Biz birbirimizin yüzüne bakarak şaşırdık kaldık. O günden beri ben kendi payıma, 'Eğer sosyalistler böyle oluyorlarsa, onlara can kurban,'der dururum hep."

Gâvur Ali sakallı çenesini kaşıdı:

"Hay ağzını öpeyim senin."

"Ee, ne olacak böyle?" diye sordu ihtiyar Ahmet'e.

"Tabii bir yerde millet gerçekleri anlayacak."

İhtiyarın yanında kadidi çıkmış bir adam, elini yakasından içeri sokarak göğsünü sıvazladı,

"Bey," dedi Ahmet'e, "işçilerin kendi partilerinde toplanması üzerine söylediklerıniz gayet doğru. Her kuş kendi sürüsüyle uçar."

Ahmet uzandı onun kolunu sıktı:

"Yaşayın."

"Sosyalizmi suç sayıyorlar," diye lafa karıştı Ahmet'in tepesinde dikilen uzun boylu, püskül bıyıklı biri. "Ve bunu kanunlarla önlemeye çalışıyorlar. Halkın iyiliğini istemek suç olur mu? Ben cahilim, ama hak bildiğimi de söylerim. Hakikate karşı gelmek için kanun olmaz."

Bu söze zayıf yapılı adam karşılık verdi:

"Anladığıma göre, bazen kanunlar insanların haklarını korumak için değil, aksine, çiğnemek için çıkarılıyor. Böyle kanunlar adaleti batırır."

Ahmet dayanamayıp sordu ona:

"Siz ne iş yapıyorsunuz?"

Ötekisi oturduğu yerde hafifçe büzüldü:

"Ben, işsiz işçiyim."

Abdülkadir çayları tazelemesi için ocakçıya seslendi. Sonra bakışlarını etrafta gezdirerek konuştu:

" 'Para kimde iman onda, silah kimde namus onda, at kimde murat onda,' derler. Ben iktidar kimlerdeyse herşey onlardadır derim. İşte iktidar ağalarda, beylerde... Ve işte herşey onlarda..."

Üstü başı dökülen biri elinde tuttuğu şapkasını dizlerine vurdu:

"Öyle valla. Ağalar Ziraat Bankası'ndan kucak dolusu kredi alırlar, ben metelik koparamam. Bazen para elde etmek için Zirai Donatım'dan yüz on yedi kuruşa aldığım tohumluğu seksen kuruşa, seksen beş kuruşa aldığım gübreyi otuz kuruşa satarım."

"Tefecilere gidersen halin daha da kötüdür," dedi onun yanında duran.

Gâvur Ali üzgünlükle Ahmet'e döndü:

"Hani biz hep toprak reformu üzerinde duruyoruz ya, aslında bu tefecilik sorunu belki de ondan daha ağır basan bir sorundur Türkiye'de. Tefeciler aldıkları katlama faizlerin yanısıra, borç vermenin bir şartı olarak, köylülerin ürünlerini de önceden gayet düşük fiyatlarla kendi hesaplarına kapatırlar. Böylece sömürülerini katmerleştirirler. Bu acımasız uygulama çok yaygındır memlekette."

Ahmet, çay bardağı elinde, avurtlarını kemirdi:

"Evet, anlıyorum."

Deminden beri konuşmaları can kulağıyla dinleyen yorgun yüzlü bir adam, Ahmet'e sigara uzattı:

"Eğer bu işleri çok kurcalayacak olursak ağalardan görmediğimiz şeyler de kalmaz."

Ahmet gözlerini ona dikti:

"Neler yaparlar?"

"Adama türlü işkenceler, türlü rezillikler ederler. Döverler, söverler. Tavana başaşağı asarlar. Makatına kâğıt sokup yakarlar. Karısına musallat olurlar. Öldürürler."

"Gece yarıları yolda adamın önünü de keserler," dedi Yaşar, eli aya

ğı titreyerek.

Ahmet kaşlarını çattı:

"Bakın, haksızlıklar ve adaletsizliklerle mücadele etmek, aynı zamanda zilletten de kurtulmanın yoludur."

"Öyle, " dedi yorgun yüzlü adam, burnunu çekerek.

"Sosyalizm, insanlığı yıkan kötülüklere karşı en büyük silâhtır."

"Öyle."

"Öyle ama," dedi ihtiyar, "gel de bunu insanlara anlat..."

Ahmet ihtiyara döndü:

"Sosyalizm tüm insanlığın kurtuluş yoludur, herşeye rağmen mutlaka bütün dünyayı saracaktır."

"İnşallah."

"Yalnız bu iş inşallah, maşallah demekle olmaz. Hepimiz elimizden geldiğince bu davaya hizmet etmeliyiz."

İşsiz işçi düşürdüğü tespihini yerden aldı:

"Peki bu kapitalizm belâsı nasıl yıkılacak?"

"Kapitalizm halihazırda insanlığa aykırı bir sistem olduğu için yıkılmaya mahkûmdur. Nitekim, dünyadaki oluşumlara baktığımız zaman artık onun yıkılma dönemine girdiğini açıkça görmekteyiz."

"Keşke öyle olsa...Fakat Amerika'nın kudretine bakıyorum bakıyorum da..."

"Amerika'nın kudreti büyük. Ama onun karşısında sosyalist alemin kudreti de var."

"Doğrusu şu Amerika benim kafama pıtrak dikeni gibi batıyor. Dünyanın her yerinde öyle dalavereler çeviriyor ki... Şu Vietnam'da yaptıklarına bakın..."

"Vietnam da gereken karşılığı veriyor ona, merak etmeyin."

Yan tarafta ayak ayak üstüne atarak oturmuş, sinek kaydı traşlı, pehlivan yapılı biri,

"Beyefendi," diye seslendi Ahmet'e, "biz önceleri TİP'den bayağı korktuk. Ortaya attığınız meselelere, açığa vurduğunuz gerçeklere baktıkça, halkı peşinize takıp sürükleyeceğinizi sandık. Ama sonradan böyle olmadığını görünce rahatladık. 'Demek ki,' dedik, 'halkın gözü gerçeklere karşı kör...' "

Ahmet acı acı güldü:

"Halk gerçeklere karşı hep böyle kör gözle bakmayacak, gün gelecek uyanacak."

"Sonra, parti içinde Aybar'a kazan kaldırılıp bir de kavga kopunca büsbütün ferahladık. 'Değil mi ki.' dedik, 'onlar da birbirlerini yemeye başladılar, artık bize hiç diş geçiremezler...' "

"Sizi korkutan şey, gerçekte parti değil, sosyalizmdir. Parti içindeki kavga sosyalist mücadeleyi en sağlam şekilde yürütmek için verilmiştir, bunu bilin. Yani bu, Aybar'a kazan kaldırmak değil, davayı sağlam şekilde yürütmek için bayrak açmaktır..."

"Hımmm..."

"Yaaa... Bu kavga sayesinde Türkiye'deki sosyalist hareket yozlaşmadan yürüyecektir..."

"Desenize biz boşuna düğün bayram ediyoruz..."

"Sizin düğününüze bayramınıza karışmam ben."

Abdülkadir elindeki iri boncuklu tesbihle oynayarak omuzunun üzerinden adama yan yan baktı:

"Ağa, soyguncu sınıfın ipliği pazara çıktı, artık bu düzen iflah etmez!"

Bir gülüşme koptu kahvehanede. Ağanın suratı hoşnutsuzlukla asıldı.

Çay ocağının önünde oturan gözlüklü biri, zaman zaman notlar alıyordu. Ahmet ona sordu:

"Siz hangi partidensiniz?"

Adamın canı sıkılır gibi oldu.

"Ben hiç bir partiden değilim, efkârı umumiyedenim."

"Efkârı umumiyedenseniz iyi."

"Dost," diye atıldı yamalı şalvarlı, beli bükük biri, elini Ahmet'e doğru uzatarak, "benim de söyleyeceklerim var. Belki efkârı umumiyeden yana olan bu zat benim anlatacaklarımı da Ankara'ya rapor eder de faydasını görürüz..."

Ahmet gülerek başını eğdi:

"Buyurun."

"Biz, hayvancılık yapanlarımız, hayvanlarımızı gerçek değerine satamıyoruz. Hudut ötesinde iyi fiyat veriyorlar. O yüzden bazen ister istemez işi kaçakçılığa vuruyoruz. Ama bunun da kendine göre sakat tarafları var. Mayın tarlalarına düşüyoruz, yakalanıyoruz, dolandırılıyoruz, işi inci boncukla takasa döküyoruz falan filan...Ankara'ya bir heyet gönderdik, hayvanlarımız Et Balık Kurumu tarafından alınsın diye, ama nerede?.."

"Ah hemşerim, ah" dedi bir diğeri, "İş Ankara'ya kaldı mı dona kaldı

demektir. Deprem sırasında Varto'luların keçilerini Milli Savunma Bakanlığı alıp askerlere yedirecek olduydu da, adamlar yıkıntılar arasında Ankara'dan gelecek heyeti bekleye bekleye keçileri kaçıracaklardı neredeyse..."

Tekrar gülüşmeler koptu içeride. Bazıları dönüp efkârı umumiyeden yana olan zata baktılar. Adam kâğıdı, kalemi cebine sokup kahvehaneden çıktı.

14

İz-İş Sendikası genellikle pazar günleri de açık bulunuyordu. O günlerde sendikaya gelen üyeler, kendi kişisel meselelerinden çok, çeşitli toplumsal sorunları görüşüyorlardı aralarında. Böylece, bir sohbet havası içinde, bilgilerini geliştiriyorlar, vakitlerini değerlendiriyorlardı. Bazıları her hafta gelmeyi adet edinmişlerdi. Bunlar, "Sendika bize güzel bir mektep oluyor." diyorlardı.

Böyle bir günde, sendika gazetesinde sömürü üzerine yazdığı bir yazıdan ötürü hakkında Ceza Kanununun 142. maddesinden soruşturma açılan bir işçi, Recep'in karşısına geçmiş, iş davaya dönüşürse, mahkemede neler söyleyeceğini anlatıyordu:

"Sayın Yargıç," diyeceğim, "ben bu yazıyı yazdım. Çünkü ben işçiyim, ateş düştüğü yeri yakar, sömürüden kurtulmak istiyorum. Esasen sömürünün sürdürülmesi hiç bir bakımdan reva görülmez. Bu iş dünyanın en büyük ayıbıdır. Bugün yeryüzünde, bütün kötülüklerin kaynağı budur. Ben, insanlığın bu kötülükten, bu ayıptan sıyrılmasına çalışıyorum..."

Gencecik, esmer, filinta gibi bir işçiydi bu. Recep okşayıcı bakışlarla süzüyordu onu. Salonda hazır bulunanlar da dikkatlerini ona vermişlerdi.

"Tabii," dedi Recep, düşünceli düşünceli, "gerçekte sömürüden kurtulmak için ne yapmak gerektiğini de bileceğiz..."

"Elbette...Kendi sınıfımızın politik gücünü ortaya koyarak iktidar yolunu tutacağız..."

"Heyt," diye atıldı Elektrikçi Ali, şakadan, "bu sefer de 141'e giriyorsunuz, haberiniz olsun...Burjuvazinin hükümranlığını yıkmaya yöneliyorsunuz, haberiniz olsun..." Az buçuk sarhoştu.

Namık Usta'nın yüzünde ekşimsi bir gülümseme belirdi.

"Masallara göre, eskiden, ağızlarından ateş saçan ejderhalar hazineleri beklermiş. Bugün, tıpkı o ejderhalar gibi, burjuvazi de çıkarlarını ko-

rumak için etrafa ateş saçıyor..."

"Ve insanoğlunun aklını kısıtlamaya kalkıyor," dedi diğer bir işçi, başını hınçla sallayarak. "Düşünmeyi yasak ediyor." Gözlerini Ahmet'e çevirdi, "Hani ünlü bir Fransız fikir adamı, vaktiyle, 'Kral istemiyor, düşünemezsiniz,' diye halkı iğnelemişti, kimdi o?"

"Montesquieu."

"Hah, şimdi de onun gibi işte burjuvazi istemiyor , düşünemezsiniz. Oysa düşünce olmayan yerde hiçbir şey olmaz." Kafasını yumrukladı, "Ama, ne yaparlarsa yapsınlar, düşüneceğim. Düşüneceğim ve akılsız baş taşımaktan kurtulacağım. Giderek, burjuvazinin tahakkümünden sıyrılacağım."

Bu sefer ona takıldı Elektrikçi Ali:

"Yapma be, yum gözünü de düzene uygun bir şekilde yaşa, yoksa pazusu kuvvetliler üstüne çullanırlar sonra."

Şakadan anlar bir halde gülümsedi işçi:

"İnsanlığa uygun bir şekilde yaşamak isterim ben...Keremin eli zorun pazusundan üstündür..."

Birden değişti Elektrikçi Ali.

"Dinine yandığım, fikir gücüne karşı geleceklerini sanıyor bazı kaz kafalılar...Deli bunlar be...Schiller, 'İnsan zekâsı geniş, dünya dardır,'demiş. Dünyaya sığmayan insan zekâsı ceza kanunlarının maddelerine mi sığacak.."

"Ve üstelik, köftehorlar, kapitalist düzenin sonu, memleketin sonu olacakmış gibi laflar ediyorlar millete."

"Oysa memleket onların yüzünden batmaktadır gerçekte. Zira, kendi pis çıkarları uğruna, toplumsal gelişmeyi engelleyen gerici bir düzen içinde tutuyorlar memleketi. Bunu sağlamak için de düpedüz akıl düşmanlığı ediyorlar işte. Akıl düşmanlığına gömülen bir ülkeden hayır gelir mi?"

"Nasıl da aldatıyorlar halkı bu çağda hâlâ, olmayacak masallarla!.."

Bir başka işçi sıkıntıyla yüzünü ovaladı:

"Aldatırlar ya ne, halk dediğin ne, uyuyan bir sürü..."

Namık Usta parmaklarıyla masayı tıklattı:

"Allah korusun, sen, istersen, iyi bir faşist olabilirsin. Faşistler de böyle derler: 'Halk bilinçsiz bir yığındır, nereye çekersen oraya gider...' "

"Faşistlikle ilgisi yok bunun, bu böyle."

"Eğer öyleyse bir bakıma iyi bu, ne yakınıyorsun, tutar halkı sosyalizme çevirirsin sen de..."

"Ne var ki, iyi tarafa çekilmiyor halk öyle kolay kolay. Hele bizim insanlarımız bir acaip. Size bir misal vereyim. Benim bir ağabeyim var. Kendisi bizim kazada oturuyor. Hayli genç bir insan bu. Fırsat buldukça hep solculuğu anlatırım ben buna. O da beni dinler, 'Haha..haha..' der. Geçen belediye seçimlerinde, 'Oyunu kime vereceksin?' diye sordum ona. Cansız cansız yüzüme bakıp, 'Ömer' bilmem kime dedi. 'Niçin?' dedim. 'Ee, o iki defadır seçilemiyor, çok mağdur oldu zavallı,' dedi. Haydi bakalım, var eşeği sudan geçir..."

"Bu örnek konuştuklarımıza bir ölçü olmaz."

İşçi acı acı kafasını salladı. Elektrikçi Ali ona merakla sordu:

"Nasıl, aganın adamı belediye başkanı seçilebildi mi bari sonra?"

Ötekisi suratını buruşturdu:

"Hayır. Hem kazansa ne ifade ederdi ki, katiyen o işin hakkını verecek nitelikte değildi agamın adamı."

"Haydi canım sen de, bizde belediye başkanlığı öyle zor iş sayılmaz ki. Tetkik gezilerine çıkacaksın, uyduruk festivaller düzenleyeceksin, gazinolarda veya panayır tiyatrolarında dansözlerin karşılarına geçip göbek atacaksın filân...Çok çok, sıkışırsan, 'Büyük Türk milleti solculuğa asla iltifat etmez,' diye de demeçler patlatacaksın arada bir..."

Bir gülüşme koptu salonda. O sırada Kerim Usta girdi içeri, selâm vererek. Oradakilerle bir bir tokalaşmaya başladı. Pencerenin önünde teksir makinasının bakımını yapmakta olan Beşir aceleyle ellerini sildi. Pek belli etmezdi ama, on parmağında on marifet vardı. Sırasında çok işler görürdü. Kerim Usta ona doğruldu:

"Kolay gelsin, başkan, gene dağıtmışsın senin rotatifi..."

"Haaa, evet. Hoş geldin; ne alemdesin?"

Kerim Usta cebinden çıkardığı bir zarfı Beşir'e uzattı:

"Al Başkan, sana olan borcumun bir kısmını getirdim."

Beşir zarfı geri itti:

"Acelesine kar yağmadı ya, dursun şimdi."

Kerim Usta diretti:

"Al Başkan, al; işe girdim, çalışıyorum; ilk aylığı kazandım..."

Beşir'in gözleri parladı sevinçten.

"Sahi mi? Çok memnun oldum. Nereye girdin?"

"Mungurlar Kazan Fabrikası'na."

Beşir onu ötekilerinin yanma sürükledi:

"Oh, oh, iyi."

Recep bir sandalye sürdü Kerim Ustadan yana:

"Hiç haberimiz olmadı bizim bu işten."

"Kusura bakmayın, duyuramadım. İyice kesinlik kazansın durum dedim kendi kendime."

"Evet. Nasıl, yenge hanım halinden memnun mu artık?"

Kerim Usta bulanık bulanık güldü:

"Çok şükür, sesini kesti... Gerçi biraz aldığım parayı azımsıyor ama..."

"Yok ziyanı, sen işinden hoşnut musun?"

"Eh, işte... Yalnız değişik işkoluna girdiğim için bu sendikanın üyesi olmaktan çıkacağım, yazık..."

"Aldırma," dedi Beşir, "biz seni her zaman için gene üyemiz sayacağız..."

"Oh Başkan, teşekkür ederim."

Ahmet ona sigara uzattı:

"İşsizlik zor şey, değil mi?"

Alnı kırış kırış oldu Kerim Usta'nın.

"Çok zor şey azizim, çok zor şey. Anlatılır gibi değil, çeken bilir bunu."

"Ne yevmiye veriyorlar?"

"Yevmiye oldukça düşük. Üstelik, biliyorsunuz, vergi çok kesiliyor. Şu vergi yükünü biraz sırtımızdan atabilsek... Canlı canlı derimizi yüzüyorlar, vallahi..."

"Gariptir," dedi Namık Usta, "geçmişteki yol vergisinden hâlâ yakınırız da, halihazırdaki vergi adaletsizliği karşısında ağzımızı açmayız... Bugün, ceplerini durmadan şişiren onca kalantor bir kenarda dururken, bizim soluduğumuz havadan bile vergi alınacak neredeyse..."

"Yaaa," dedi bir işçi, muziplikle, "belki yarın karıları kucaklama vergisi alacaklar bizden..."

Elektrikçi Ali makaraları koyverdi:

"Siz de karıları az kucaklarsınız o zaman. Hem böylece nüfus artışı da önlenmiş olur."

Ötekisi alaycı bir edayla onun yakasını tuttu:

"Yo, nüfus artışını önlemek yok. Biz alabildiğine artmak zorunda olan bir milletiz, Ruslarla Çinlileri unutuyorsun galiba?.."

"Enayicesine nüfus artışını körüklesinler bakalım nereye varacak sonu!"

Ahmet, Kerim Usta'ya döndü:

"Şaka maka, Türkiye'nin en büyük sorunu, bence, nüfus artışıdır."

Kerim Usta bir tuhaf oldu.

"Yapma yahu, bana bunu söylemenin sırası mı şimdi? Ben buraya gelirken hanım önümü kesip simit ısmarladı bana..."

"....."

"Ben de öyle, senin bana baktığın gibi, şaşkınlıkla baktım ona. Meğer gebeymiş canı çıkası karı!"

"Haaa, hay Allah... Ama öyle deme yengeye, canım."

"Nasıl demem, ne aptal karı be, hemen ne vardı gene karnını şişirecek? Üç tane çocuk neyine yetmedi köpeoğlunun?"

"Sende kabahat..."

"O da öyle dedi: 'Sende kabahat...' elinin körü, bir de bana simit ısmarlıyor..."

Beşir kıs kıs gülerek bir Bafra'yı avuçlarının arasında yuvarladı:

"Yengeyi bu kadar horlama diyeceğim ama, dördüncü çocuğun yolda olduğuna bakarsak herhalde onu çok da seviyorsun. Sen eve dönüşte simit almayı unutma sakın."

Bakışlarını boşluğa kaydırdı Kerim Usta:

"Bakalım ona simit mi alacağım, yoksa kendisini yarın kürtaja mı götüreceğim..."

Beşir genzine kaçan sigara dumanından öksürdü.

"Amma da yaptın ha!"

"Amma da yaptın ha'sı var mı bunun? Nasıl bakarım ben dört çocuğa? Üçünü bakamıyorum da... Allah kahretsin, bir de çok para alıyorlar ki bu işe. Üstelik, karı masada uzanıp kalırsa diye korkuyorum. Velhasıl, fakir demiş 'ben güldüm.' Şeytan demiş, 'Ulan, ben öldüm de mi sen güldün?' "

Elektrikçi Ali ellerini çırptı:

"Hoppala, şeytan da mı fakirlere karşı be?"

Kerim Usta'nın yüz hatları gerildi.

"Fakirlerin kendileri kendilerinden yana oluncaya kadar, her şey onlara karşı..."

15

Mungurlar Kazan Fabrikası işçileri, öğle paydosunda, yemekhanede

bağrışıp çağrışıyorlardı. Çoğu öfke saçıyordu. Ancak hemen hepsi konuştuğu için kimin ne dediği pek belli olmuyordu. Derken bir tanesi yarı çılgın bir halde Sendika Baştemsilcisi'nin yakasına yapıştı:

"Arkadaş, bizi bu sarı sendikadan kurtar!"

"Geçen defaki gibi, bu yeni sözleşmede de gene üç paralık zamla satılmayalım!" diye kükredi bir diğeri. Alnında duran kaynakçı gözlüğünün bir camı çatlaktı.

Baştemsilci'nin dizleri titriyordu. Ölgün bakışlarını etrafta gezdirerek yüzündeki teri sildi, sıkıntıyla.

"Arkadaşlar, ateşle oynamayalım, işçi dediğin patronun sözünden çıkmaz. Ne de olsa bugüne bugün onun ekmeğini yiyoruz..."

Kıyametler koptu işçilerin arasında:

"Tuh, Allah belanı versin, utanmaz lapacı!"

"Rezil köpek!"

"Malın gözü, satılmış herif!.."

Kerim Usta yumruklarını sıkarak ortaya çıktı:

"Arkadaşlar, susun!. arkadaşlar, susun!.." Sesler hafifleyince ellerini çırptı, "Arkadaşlar, beni dinleyin: Zorla bağlı tutulduğumuz sarı sendikadan ayrılma kararını biz burada kendimiz vereceğiz. Bunun için o sendikanın zavallı temsilcisine başvurmanın alemi yok, komikliği bırakın!"

"Doğru!. doğru!.." sesleri yükseldi etraftan.

Kerim Usta gürültülerin kesilmesini bekledi. Yüzü bir tuhaftı. Gözlerinin altındaki kırışıklıklar iyicene derinleşmişti. Sesini yükselterek devam etti:

"Şimdi hiç uzatmadan sarı sendikadan ayrılıp Maden-İş'e geçeceğiz. Böylece hem kendimizi utançtan kurtaracağız ve hem de dürüst sendikacılığın gelişmesine hizmet edeceğiz."

İşçiler gök gibi gürlediler:

"Bravvooo!.."

Kerim Usta kuruyan dudaklarını yaladı:

"İstediğimiz sendikaya girmek bizim en doğal hakkımızdır. Eğer sendika seçme özgürlüğümüze sahip çıkamazsak, gerçekte sendikal haklarımızın bir değeri kalmaz..."

Beş yüz işçiden dört yüz altmışı hemen orada Maden-İş'e giriş fişi doldurdu.

Öğle mesaisi başlar başlamaz, patron, başta Kerim Usta olmak üzere, sekiz işçiyi işten attı.

Bunu duyan işçiler çalışmayı durdurdular. Aralarından beş kişilik bir komite seçip patrona gönderdiler. Komite, kesin bir kararlılık içinde taleplerini belirtti: "1- Kimsenin işine son verilmeyecek, 2- İşçileri temsile yetkili sendika olarak Maden-İş tanınacak."

Aksi halde işyeri işgal edilecek, istekler yerine getirilene dek direnişe geçilecekti.

Patron hık mık edince, bir husus daha vurgulandı: Direnişe geçmek zorunda kalınırsa, çalışılmayan günlerin ücretleri de vazgeçilmez bir talep olacaktı sonra.

Patron kendini tutuyordu ama, aslında ileri sürülen şartlara deli olmuştu. Hele Kerim Usta'yı da Komite'nin içinde görünce hafakanlara boğulmuştu. Reddetti istekleri.

İşçiler fabrikayı kontrol altına alıp, patronu dışarı çıkmaya davet ettiler. İdari personelle direnişe katılmayanları da evlerine gönderdiler. Son derece ölçülü davranıyorlardı hareketlerinde.

Beş kişilik komitenin adı "Direniş Komitesi" oldu. Komite üyeleri, o gece, sabaha kadar oturup, mücadeleyi nasıl başarıya ulaştırabileceklerini görüştüler aralarında, inceden inceye.

İşçiler onların sözlerine tam olarak uyuyorlardı. Sırası gelenler, belirlenen yerlerde nöbete giriyorlar, dışarıdan içeri kuş uçurtmuyorlardı. En dikkat ettikleri şey, herhangi bir provokasyona gelmemekti.

Kerim Usta onlara bir ara Ayşe Yoldaş türküsünü söyledi.

Türküde, bir delikanlı, bir işçi kızı anlatıyor ve ona duyduğu yakınlığı dile getiriyordu. Derken, "Allıksız yanakları ve ağzı / Bursa narı gibi kırmızı" olan bu kızın bir greve katıldığını belirtiyordu. Ardından da, "Ben o gün işte Ayşe Yoldaşla / Grev meydanında nişanlandım" diyordu.

İşçiler ilk defa bu tür türkü dinliyorlardı. Böyle bir şeyi hiç bilmiyorlardı. Duygulandılar. Ama korktular da.

Geceyarısı askeri birlikler fabrikayı kuşattılar. Bu hareket işçiler üzerinde bir tedirginlik yarattı. Ancak askerler işçilere karşı ters bir eylemde bulunmadılar.

16

Ahmet, sendikanın arabasında giderken, Ayvaz'a meram anlatmaya uğraşıyordu:

"İşçilerin gücü kendi aralarındaki dayanışmadan doğar. Biz gerektiği

zamanlarda bu dayanışmayı somut biçimlerde ortaya koymazsak, mücadelelerimizde çok kere yenik düşeriz."

Ayvaz vites değiştirerek homurdandı:

"Bunun için bütün belâlı işlere ille bulaşmamız şart mı?"

"Böylesi şeylerde şart, sendikaların birtakım ortak sorumlulukları vardır..."

"Sizin bu tutumunuzdan bir gün başımıza bir hal gelmesinden korkuyorum..."

"Korkma, korkma, sendikacı dediğin biraz yürekli olur."

Aralarında misafir olarak bulunan Elazığ'lı sendikacılardan Hasip Gülle, arkadan uzanarak Ahmet'in omuzuna dokundu:

"Sendikacılık, işçileri işverenlere karşı kışkırtmak değildir..."

Ahmet dirseğini koltuğa dayayarak sitem dolu bakışlarla arkaya döndü:

"Lâf ola beri gele, ne kışkırtması arkadaş? İşçiler haklarının bilincine eriştikçe elbette bunun gerektirdiği mücadelelere de gireceklerdir. Sen böyle bir gelişmeye destek mi olacaksın, köstek mi?"

Saf bir edayla duraksadı Hasip, ağzını açarak. İrikıyım bir adamdı bu. Kafası şinik kadar büyük, alnı daracıktı.

"Ben böyle mücadelelerden anlamam."

"Tabi anlamazsın, çünkü sen de işi üçkağıtçılığa vuran o sendikacılardansın..."

Gamsızca güldü Hasip, sesli sesli:

"Nasıl oluyor bu üçkâğıtçı sendikacılar?"

Ahmet'in yüzünde ters bir ifade belirdi.

"Çok anasının gözü oluyorlar; herşeyi bir yana bırakıp, keyiflerine bakıyorlar. Yüksek aylıklar, su gibi akan harcırahlar, konforlu binalar, son model arabalar, cömert kalpli sekreterler falan, düpedüz bu düzenin sefasını sürüyorlar..."

Hasip, pala bıyıklarını burarak sırıttı:

"Ee, biz böyle yapacağız ki, patronlardan aşağı kalan tarafımız olmadığı görüle. Amerika'da bilmem hangi sendikacı, Amerika Cumhurbaşkanı ne marka arabaya binerse o da aynı marka arabaya binermiş. Maksat, Amerikan işçilerinin şerefini korumakmış..."

Ahmet hoşnutsuzlukla elini silkti:

"Allah belâsını versin o Amerikalı sendikacının!"

Hasip gerdan kırarak yutkundu:

"Ne biçim sendikacısın sen, sendikacılara karşı ateş püskürüyorsun..."

"Ben yuf borusu çalınacak sendikacılara karşı çok acımasızımdır..."

Ayvaz arabayı durdurdu.

"Geldik!"

Beşir yakmak üzere olduğu sigarayı ağzından çekti:

"Daha gidelim canım, Kazan Fabrikası taaa nerede, baksana..."

Ayvaz huysuzlandı.

"Fazla sokulmayalım Başkan, ne olur ne olmaz... Zaten yok yere burnumuzu sokuyoruz bu işe..."

İlerde kaynaşan kalabalığı, yolları tutan askerleri gören Hasip de Ayvaz'ı destekledi:

"Amanın boo, uzak duralım, buradan görünüyor işte... Neme lâzım, fazla yaklaşmayalım, resmimizi filan çekerler sonra..."

Fabrika, sesten inliyordu. İçerden işçiler, dışarıdan onların yakınları coşkuyla bağırıyorlardı: "İşçiyiz, haklıyız!. İşçiyiz, güçlüyüz!.." Bazılarının sesleri kısılmıştı. Böylelerinin bağırışları daha dokunaklı oluyordu. Çevre alabildiğine kalabalıktı. Kalabalığın içine yer yer üniversiteliler kümelenmişlerdi. Ara ara işçileri destekleyen sloganlar atıyorlardı bunlar. Oraya buraya sinmiş sivil polisler durumu izliyorlardı. Bazılarının ellerinde telsizler vardı. Etraf Jandarma kordonu altındaydı. Haliç'in kokusu havayı sarmıştı. Fabrikanın duvarları yazılarla donatılmıştı: "Emek en yüce değerdir.", "Sömürüye paydos", "Yaşasın işçilerin devrimci mücadelesi..."

Beşir, duvarların üzerinde nöbet tutan işçilerden birine Kerim Usta'yı sordu. " O, subaylarla toplantıda şimdi, " dedi işçi, kuşkulu bakışlarla Beşir'i tartarak.

O sırada fabrikanın alarm düdüğü ötmeye başladı. Bir heyecan dalgası kapladı ortalığı. Kadınlar ve çocuklar bağrışarak kapının önüne yığıldılar. Ellerinde bayraklar ve pankartlar vardı. Üniversiteliler de onların yanlarına koştular. Küçük çocuklar korkudan ağlaşıyorlardı. "Yok birşey, yok, telaşlanmayın!" diye bağırdı kapının üstünde nöbette duran işçi.

İçerideki görüşmeleri sürdüren subayların başında bir Jandarma albayı vardı. Bu albay, görüşmeler boyunca, kâh iyilikle kâh tehditle, Direnme Komitesi'ni fiili durumdan caydırmaya çalışmıştı hep. Beceremeyince, doğrudan doğruya işçilerin karşısına geçerek konuşmaya başlamıştı: "Ne yaptığınızı sanıyorsunuz siz? Kime kafa tutuyorsunuz? Vazgeçin bu cü-

retten, yoksa bir fiskede ezeriz sizi! Sonra ayaklarımıza kapanıp ağlamak fayda etmez!.." Bunun üzerine Kerim Usta alarm düdüğünün düğmesine basmıştı. Ve şimdi asap bozucu bir şekilde uluyordu düdük.

Albay afallayarak Kerim Usta'nın yanma seğirtti:

"Ne demek oluyor bu?" diye sordu, kaba bir sesle, ters ters.

Kerim Usta elini düğmeden çekti:

"Albayım, bizi tehdit eden sözlerinizi duymak istemiyoruz, sizi protesto ediyoruz..." Yüzünden yorgunluk akıyordu. Sakalları adamakıllı uzamıştı.

Albay içinde gittikçe büyüyen tuhaf bir tedirginlikle etrafı süzdü:

"Ben sizin silâhınızın üstüne otururum!"

İşçiler bu sözden bir anlam çıkaramadılar. Acaba ne demek istemişti albay? Koştular, bir oksijen tüpü getirdiler.

"Biz kaynakçıyız," dediler, belirgin bir garipsemeyle, "işte bizim silâhımız budur."

Albay tüpe boş boş baktı:

"Beni öldürecek misiniz?"

Sarı plastik miğferi gözlerinin üstüne düşmüş, genç, esmer, boylu boslu, erkek güzeli bir işçi karşılık verdi:

"Ne münasebet albayım?"

"Beni öldürürseniz buraya başka bir albay gelir. Onu da öldürürseniz daha başka bir albay gelir... Albay çok..."

İşçi şaşkınlıkla ellerini iki yana açtı:

"Albayım, ne gereği var bu sözlerin, niçin öldürelim sizi?.. Biz burada kendi derdimizle uğraşıyoruz..."

Albay şöyle bir duraladı. Üzerindeki ürkeklik kaybolur gibi olmuştu.

"Öyleyse, bu yaptıklarınıza tekrar son vermeye çağırıyorum sizi."

İşçi üzüntüyle başını salladı:

"Albayım, siz patronların değil, devletin jandarmasısınız..."

Kurumlu bir hal aldı albay:

"Elbette."

"O halde, sayın komutan, polisler gibi yapmayın."

"Ne yapıyor polisler?"

"Patronların sözlerini geçerli kılmak için hep bizim tepemize çullanıyorlar."

"Hatta vuruyorlar bizi!" dedi diğer bir işçi, burnunu çekerek.

Albay ona dönerek kendini kararttı:

"Nerede?"

"Gamak'ta."

"Orada polisler işçilere lâf dinletemediler de ondan oldu o iş."

Kerim Usta kollarını ileri doğru uzatarak sordu:

"Neden polisler bir kere olsun gidip patronlara lâf etmiyorlar da, hep işçilerin karşısına dikiliyorlar?"

"Biz jandarmayız, polislere karışmayız."

"Ama," dedi Direniş Komitesi üyelerinin en durgun olanı, "Gamak'ta polisin yaptığını burada size yaptırmak istiyorlar..."

Albay elinin tersiyle birşeyi geri itermiş gibi yaptı:

"Biz polisin yaptığını yapmayız."

"O halde, sayın albayım, niye patrona gidip çıkışmıyor da gelip burada bizi paylıyorsunuz?"

Gözcülerden biri ellerini ağzına götürerek bağırdı:

"Toplum polisi geliyor!..."

Bir kaynaşma koptu içerde. Telaşla oradan oraya koşuşanlar oldu. Alarm düdüğü tekrar çalmaya başladı. Korkunç ses, bir yükseliyor, bir alçalıyordu. Ayrıca dışarıdaki kalabalık da uğulduyordu. Albay, maiyetindekilerle birlikte dışarı fırladı, polisleri oldukları yerde durdurdu.

"Amanın boo," dedi Hasip, gözlerini Beşir'e dikerek, "bu işçiler neymiş böyle?.."

Beşir güldü:

"Sen ne sanıyordun ya?"

"Vay gülüm, vay, bunlar çok başka!.. Bizim oradakiler kuzu gibidirler..." Çenesiyle yan sokaktaki seyyar dondurmacıyı işaret etti, "Ben şuraya gidip bir dondurma yiyeyim, içim yandı bu gardaşlara bakarken..."

Beşir'le Ahmet güçbelâ Kerim Usta'yı kapıya getirtebildiler. Kerim Usta işçilerin çok iyi bir dayanışma içinde olduklarını söyledi onlara. Ve tam onların kendisine teslim ettikleri sigara kutularıyla yiyecek paketlerini içeri attırırken kalabalığı yaran bir cip durdu önlerinde. İki albay indi arabadan. Biri kurmay, diğeri topçuydu. Bunlar daha önceleri civar fabrikalarda meydana gelen benzeri olaylarda ölçülü tutumlarıyla dikkati çekmiş olan kimselerdi. Aynı anda karşı tepeler öteki fabrikalardan boşalan işçilerle dolmuştu. Ellerindeki bayraklarla beriye doğru ilerliyorlardı onlar da. Derken karşılıklı tezahürat başladı. "İşçiyiz, haklıyız!..", "İşçiler elele!" sesleri yeri göğü çınlatıyordu.

Tepelerden dalga dalga inen işçiler fabrikayı çepeçevre sardılar. Di-

renişçileri destekleyenler sevinçle ellerini çırpıyorlardı onlara karşı. Bazıları dudaklarının arasından dualar mırıldanıyorlardı.

Albaylar, dayanışma hareketine geçen işçilerin geri çekilmelerini istediler. Buna karşılık, işçiler de, polislerin geri çekilmelerini şart koştular. Yer yer tartışmalar cereyan etti. İşçiler çatır çatır çekişiyorlardı isteklerini söktürmek için. Yüzlerinde gergin ifadeler vardı. Ama tatsız bir olaya meydan vermemek için çok olgun davranıyorlardı. İhtiyar kadınlar, subayların boyunlarına sarılıyorlardı: "Evladım, siz milletin askerlerisiniz..."

Sonunda polisler çekilip gittiler. Akşam üzeriydi. Gökyüzünde büyüyen güneş temiz ışıklar saçıyordu. Ve işçiler sevinç naralarıyla şapkalarını havaya atıyorlardı.

Beşir, arabanın içinden hiç çıkmayan Ayvaz'a sordu:

"Bizim Elazığ'lı misafir burada değil mi?"

Ayvaz suratını ekşitti:

"Yooo... O sizinle beraber gitmişti ya..."

"Geliyor, geliyor," dedi Ahmet, arkasına bakarak.

Hasip soluk soluğa arabaya attı kendini. Aptalca bir gülümseme yayıldı dudaklarına.

"Gidiyor muyuz, gülüm?"

Beşir ona takıldı:

"Neredesin arkadaş, dondurmayı arabasıyla mı yedin yoksa?"

"Yoksa," dedi Ahmet, "dondurma arabasının arkasına mı saklandın?.."

Mahçup bir halde mindere büzüldü koca sendikacı. Ağzı çarpılmış gibi yamuldu. Birşey diyecekti ama, olmadı. Bakışlarını onlardan kaçırdı.

17

Direnişin yedinci günü, sabaha karşı, Mungurlar Kazan Fabrikası'na doğru tanklar gelmeye başladı. İşçiler şaşkınlıkla birbirlerine baka kaldılar. Buz kesti yürekleri aniden. Bir dehşet vurdu yüzlerine. Ruhları ezildi içlerinde. Çelik gövdeli heyulalar yaklaştıkça yaklaşıyorlardı. Müthiş şeylerdi bunlar. Ortalığı inleten asap bozucu gürültülerle yeri göğü sarsıyorlardı. Kulelerindeki topların upuzun namluları vardı. Beyinleri tırmalayan palet gıcırtılarıyla geldiler, geldiler, fabrikanın çevresinde durdular. Motor homurtuları kesilince garip bir sessizliğe büründü etraf.

İşçiler daha soluklarını düzeltmeden, yanında bir grup subay olduğu halde, jandarma albayı girdi bahçeye. Anlaşma sağlanıncaya kadar fabrikanın orduya teslim edilmesini istedi. O sırada Kaymakam da damladı. İşçiler çetin ve çapraşık bir duruma çatmışlardı. Fabrikanın işverene devredilmemesi ve kendileri tarafından dışarıdan kontrol altında tutulması kaydıyla, bu isteğe uyacaklarını söylediler. Ancak bunun için kesin söz istediler albaydan. Albay bayrağı öperek söz verdi onlara: "Anlaşma oluncaya kadar sizden başka hiç kimse girmeyecek buraya. Eğer verdiğim bu şeref sözünü tutmazsam, sırtımda taşıdığım üniforma kefen olsun bana..."

Yaşlı bir kadın, elindeki sopayla, kapıdan çıkan işçilerin önlerini kesti:

"Nereye böyle, fabrikayı niçin bırakıyorsunuz?..."

İşçiler ezik gülüşlerle onu aralarına alarak durumu anlatmaya çalıştılar. İçlerinden birinin anasıydı bu.

Öğleden sonra, nasıl olduysa oldu, patron, yardımcılarıyla birlikte, fabrikanın ambarında bitti. Ve oradan işçilerin kulaklarına haberler uçurmaya başladı: " Direnişten beri izinli sayılıyorsunuz. Dilerseniz, izin paranız şimdi derhal ödenecektir. Ayrıca, eğer artık işbaşı yaparsanız, maddi sıkıntılarınızı gidermek için, birer aylık ücretiniz de peşin ödenecektir..." Bunun üzerine işçiler sert tepkiler gösterdiler. Öfkeli bağırışlarla patronun dışarı alınmasını istediler. Meselenin çığrından çıkacağını sezen subaylar, bu isteği çaresiz yerine getirdiler. Ortalık biraz yatışır gibi olunca, subaylardan biri, işçilere burnunun ucundan baktı:

"Peki ama işverenler mallarına sahip çıkamayacaklar mı?"

Kerim Usta derin derin içini çekti:

"Ya işçiler emeklerinin haklarına sahip çıkamayacaklar mı?"

"Asıl mesele emeğin hakkını gözetmekle biter," dedi diğer bir işçi, subayı baştan aşşağı süzerek.

Ertesi gün, "Fabrika İşgal Komutanlığı" görevini yüklenmiş bulunan bir jandarma binbaşısı,

"Fabrika patrona teslim edilecek," dedi işçilere, pattadak. "Ve sizler de işbaşı yapacaksınız..."

İşçiler acı bir ifadeyle sordular:

"Öyleyse bize verilen söz ne oldu?.."

Arada patlak veren tartışmalar uzayıp giderken albay yetişti. Sanki dünkü adam o değildi, açtı ağzını yumdu gözünü:

"Yeter artık bu yaptıklarınız be, ne saçma adamlarsınız siz böyle!..

Ne diye bozuyorsunuz düzeni?.."

Tam o sırada patron, adamlarıyla beraber, bir otobüsün içinde, kapıya dayanmıştı. Oradaki gözcü, arabayı önlemeye çalışıyordu. Asap bozukluğu içinde mütemadiyen de söyleniyordu: "Gel, gel; gel çiğne beni. Çiğne de göreyim seni. Beni çiğnemek, hakkı çiğnemektir; hakkı çiğnemek, Allah'ı çiğnemektir..."

İşçiler lâfı bırakıp telâşla o tarafa doğruldular. Jandarmalar hemen onların önlerini kestiler. Bu engel aşılıncaya kadar araba içeri girdi. Bu defa kapıya yüklendiler işçiler, hırsla. Var güçleriyle abandılar demir kanatlara. Kapı yıkıldı yıkılacaktı. Jandarmalar havaya ateş etmeye başladılar. Karşıda bekleşen kadınlar, çığlık çığlığa erkeklerin yanlarına koştular. Jandarmaların bazıları dipçiklerle karşıladılar onları. Ortalık ana baba gününe döndü. Subaylar yetişip araya girdiler. Gürültü kıyamet üzerine halk toplandı etrafa. Yoğun bir kalabalık birikti kapının önünde. Bazıları fısıldaşıyorlardı aralarında. Çoğunun yüzünden üzüntü okunuyordu.

Baktı olacak gibi değil, binbaşı, patronu fabrikadan çıkaracağını söyledi işçilere. Sersemlemiş ve şaşkın bir hal vardı üzerinde. Ancak ona birşey yapılmayacağına dair söz istedi kendilerinden. İşçiler söz verdiler. "Ne sözü?" diye sordu binbaşı. "İşçi sözü!" diye inledi orası. Patron ve adamları bir askeri araç içinde fabrikayı terkettiler.

İki gün sonra radyo, Maden-İş'le işveren arasında anlaşma sağlandığını söyledi. İşçiler sevinç gösterileriyle karşıladılar haberi. Sendika yetkilileri gelip anlaşma protokolunun esaslarını açıkladılar onlara: "1- İşveren, işçileri temsil eden sendika olarak Maden-İş'i tanıyacak; 2- Direnişte geçen günlerin ücretleri işveren tarafından tam olarak ödenecek; 3- İşten atılan sekiz işçiden altısı tekrar işe alınacak."

İşe alınmayanlardan birisi Kerim Usta'ydı.

İşçiler bu anlaşmayı kabul etmek istemediler. "Biz aramızdan kimseyi harcamayız," diye söylenmeye başladılar. Gencecik birisi omuzlar üzerine yükselip bağırdı:

"Arkadaşlar, böyle şey olmaz, anca beraber kanca beraber, ya hep ya hiç!.."

Kerim usta buruk bir gülümseyişle susturdu onu:

"Öteki arkadaşı bilmem ama, kendim için meselenin uzatılmasına taraftar değilim. Sonuç, ne de olsa bir başarıdır."

İşçiler onun etrafında halkalandılar:

"Biz sizi bu başarıya kurban etmeyiz..."

"Böyle mücadelelerde bazan böyle şeyler de sineye çekilir. Yeter ki özde sağlam iş yapılmış olsun."

Yardı geçti onları. İşçiler onun peşinden bakıp kaldılar. Bazıları başlarını yere eğmişlerdi.

18

"Aşırı akımların aleti haline gelmiş sendikaları ortadan kaldırmak, işçiler üzerinde hür sendikacılığı hakim kılmak" niyetiyle hazırlanan Sendikalar Kanunu Değişiklik Tasarısı, Meclis'te ele alındı ve beylik konuşmalarla kabul edildi. Bunun üzerine, 15 Haziran 1970 günü, DİSK' e bağlı bazı işçiler, olayı protesto etmek için, İstanbul'da direnişe geçtiler. Ankara asfaltını işgal ettiler, trafiği kestiler. Haydarpaşa-Pendik banliyö seferlerini kısa bir süre durdurdular. Bir yandan da diğer işçilere kendilerini desteklemeleri yönünde çağrılar yaptılar. Bu arada, Soğanlı'da, Başbakan Demirel'in biraderi Hacı Ali Demirel'in de ortağı bulunduğu Haymak Döküm Fabrikası'nda karşılarına elleri silahlı fedailer çıktılar. İnfiale kapılarak onları önlerine katan işçiler, o kızgınlıkla, fabrikanın büro kısmını tahrip ettiler.

Polisler ve askerler gün boyunca işçilere karşı herhangi bir eylemde bulunmadılar. Başbakan Demirel, "Her kanunsuzluğun hakkından geldik, bunun da geleceğiz," dedi. Gece, Vali Vefa Poyraz, Vilayet'te, Emniyet yetkilileriyle birlikte geç vakitlere kadar uzayan toplantılar yaptı. Vali, öteden beri işçilere ve hele solculara karşı sert ve katı bir tutum taşıyordu. Esasen biraz da bu niteliğinden ötürü İstanbul'un başına getirilmişti.

Ertesi gün, Bakırköy, Topkapı, Eyüp, Alibeyköy, Silahtarağa, Levent, Mecidiyeköy, Şişli, Maltepe, Kartal, Pendik gibi merkezlerden büyük işçi kitleleri yürüyüşe geçtiler. Çeşitli yerlerde çeşitli kereler polis, asker, zırhlı araç, tank barikatlarını aşarak hareketlerini dalga dalga sürdürdüler. Üstelik, yürüyüş selleri gittikçe büyüyordu. Yürüyüşçüler durmadan tüm işçileri aralarına katılmaya çağırıyorlardı. Türk-İş'e bağlı bazı işçiler dahi bu çağrılara uyuyorlar, kendilerini hareketin akışına kaptırıyorlardı.

İstanbul derinden sarsılmış, koca şehirde hayat felce ugramıştı. Vali hareketi durdurmak için birtakım planlar uygulamaya çalışıyordu. İçişleri Bakanı, 1. Ordu Kumandanı, Emniyet Müdürü, Vilayette hazır bulunuyorlardı. Gökyüzünde keşif uçakları uçuyor, gelişmeler hakkında kendile-

rine telsizle bilgiler veriliyordu.

Aynı zamanda İzmit'te de işçiler direnişe geçmişlerdi. Kurtköy'den Gebze'ye kadar, İzmit, bir uçtan bir uca, benzeri olayların içinde çalkalanıyordu.

Topkapı'dan kopan işçiler, caddeler dolusu, Cağaloğlu'na geldiler. Burada son olarak karşılaştıkları Piyade Barikatı'nı yarıp tank barikatına, tank barikatını yarıp Vilayet'e dayandılar. Gökgürültüsünü andıran seslerle ortalığı inlettiler: "Patron saltanatına hayır!", "Kahrolsun sarı sendikacılık!", "Demirel istifa!" Vilayet binasının etrafı tanklar ve otomatik silahlarla donatılmış askerlerle kuşatılmıştı. İçeridekilerin beyinlerini döven sesler, az sonra, Babıâli'den aşağı, Eminönü'ne doğru kaydı.

Alibeyköy, Silahtarağa, Eyüp taraflarından yürüyüşe geçen işçilerin arasında Yüksel Duman da vardı. Bir albay, emrindeki askerlerle, caminin yakınlarında, yürüyüşün önüne bir kordon çekti. Yüksel koşup albayı omuzladı ve "General'im çok yaşa!" diye bağırdı. Diğer bazıları onu yardımladılar: "General'im çok yaşa!.." Albay gevşedi, askerleri kenara çekti.

Levent'ten yürüyen işçilerin önlerini Zincirlikuyu'da askerler ve polisler kestiler. Polisler, burada acımasızca cop kullandılar. İşçiler çok hırpalandılar. Ancak, buna karşın, onlar da polisle pençeleştiler; kendilerine vurup kaçanların sığındıkları bazı binaları taşladılar.

Harem ve Üsküdar iskelelerine dikilen trafik polisleri, arabalı vapurlardan inen araçlara durmadan megafonla sesleniyorlardı: "Alo, alo, Ankara yolu kapalıdır; Ankara yönüne gidecek olan vasıtalar eski İzmit yolundan gitsinler!.. Alo, alo, Ankara yolunda işçi yürüyüşü vardır; Ankara yönüne gidecek olan araçlar eski İzmit yolundan gitsinler!.."

Ankara yolundan yürüyen işçiler, OTOSAN'ın önünde toplum polisinin barikatıyla karşılaştılar. Ama fazla zorlanmadan bu barikatı yarıp geçtiler. Haydarpaşa kavşağında ikiye ayrılarak Üsküdar ve Kadıköy istikametlerine yöneldiler. Kadıköy'e gidenlerin önlerini inzibatlar kestiler. İşçiler hiç duraksamadan inzibat barikatını aştılar. Ne var ki, bu kez, daha ötede yığınak yapmış olan piyadelerin süngüleri uzandı kendilerine.

Bir kol da Bağdat Caddesi'nden yürüyordu Kadıköy'e. İşçiler burada çok görkemli bir hareket oluşturmuşlardı. Suadiye'de karşılarına çıkan tank barikatını hadisesizce geçtiler. Aralarında kadın işçiler de vardı. Bunlar ayrı bir grup halinde yürüyorlardı. Hepsi iş giysileri içindeydi. En öndekiler büyük bir bayrağı başlarının üzerine germişlerdi. Sol baştaki

genç kadın son derece güzeldi. Omuzları bir güvercin kanadı gibi düzgündü. Adım attıkça dolgun göğüsleri canlı canlı titriyordu. Beyaz işbaşlığı da kendisine o kadar yaraşmıştı ki... İşçilerin hepsi gayet vakarlı ve düzenli hareket ediyorlardı. Etrafa en ufak bir zarar vermekten titizlikle kaçınıyorlardı. Öyle ki, bir yerde bir manav dükkanının önündeki soğan tablası kazaen devrilince, manavdan tekrar tekrar özür dilediler ve soğanları çabucak toplayıp, yerli yerine koydular... Yaya kaldırımlara dizilenler, pencerelere, balkonlara, teraslara çıkanlar bu etkileyici yürüyüşü ilgiyle izliyorlardı. Bazıları derin bir sessizliğe gömülmüşlerdi. Bazıları "yaşayın!", "varolun!" diye bağırarak alkışlıyorlardı. Arada duygulanıp ağlayanlar da vardı... İşçiler uzun bir yürüyüşten sonra Fenerbahçe Stadı'nın önüne vardılar. Tere ve toza batmışlardı. Burada bekleyen polisler birdenbire onların üzerine coplarla saldırdılar. Ortalık aniden karıştı; kalabalık, fırtınaya tutulmuş bir deniz gibi kabarıp dalgalandı, kızgınlıkla uğuldadı... Korkuya ve paniğe kapılmadan saldırıya göğüs gerenler, düşenler, kalkanlar, birbirine sımsıkı kenetlenenler, omuzlar üzerinde yükselip haykıranlar, gerilmiş çehreler, alev alev yanan bakışlar, ellerden bırakılmayan bayraklar, flamalar, pankartlar, tarih sayfalarında görülen mücadele tablolarına benzeyen sahneler yarattı yer yer. Gözüpek gazeteciler bu sahneleri resimlemeye çalıştılar. Sonuçta işçiler önlerindeki engeli söktürdüler. Bozulup dağılan polisler, ilerdeki askeri kordonun ardına geçerek, tabancalarıyla onlara karşı ateş etmeye başladılar. İşçilerin aralarından yerlere serilenler oldu. Bir tanesi boylu boyunca asfaltın üzerine uzandı. Göğsünden ığıl ığıl kan akıyordu. Arkadaşları onun yardımına koştular ama, yapacak birşey yoktu, olan olmuştu. Gencecik bir işçiydi bu. Ve az ötede bir işçi daha can veriyordu.

Beri yanda, Ankara yolundan Kadıköy'e inen işçiler, aralarından rastgele yakalanıp Kaymakamlık binasına alınan arkadaşlarını kurtarmak için girişimlerde bulundular. Bu arada bina ve çevredeki bazı araçlar zarar gördü.

Yetkililer, çeşitli kollardan yürüyen işçilerin birleşmelerini önlemek için, Galata ve Unkapanı köprülerini açtırdılar. Haliç'in iki yakası ana baba gününe döndü. Karşıdan karşıya geçmek zorunda olanlar motorlara ve sandallara hücum ettiler. Fiyatlar tutturabildiğine gidiyordu. Bazı erkekler her işi bırakmışlar, deniz araçlarına inip binerken etekleri açılan kadınların, kızların bacaklarını seyrediyorlardı iskelelerde, aç kurtlar gibi toplanarak.

DİSK Genel Başkanı Kemal Türkler, gazetecilere verdiği demeçte, "İstediğimiz, Anayasaya yüzde yüz aykırı tadil tasarısının geri alınmasıdır," dedi.

Vilayet'te süregelen toplantıya bir ara DİSK yöneticileri de çağrıldılar. Toplantıdan ayrılırken Genel Sekreter Sülker, gazetecilerle kısaca görüştü, tahripkar olayları onaylamadıklarını söyledi. Ayrıca işçilere radyodan bir uyarma yapacaklarını belirtti.

Radyo bu uyarmayı Kemal Türkler'in kendi sesinden verdi.

Ertesi gün yapılacak olan mitingten vazgeçildi.

O gün Demirel'in başkanlığında toplanan hükümet, bu direnişi bir "ayaklanma" sayarak, İstanbul ve İzmit'te sıkıyönetim ilan etti. Sıkıyönetim Komutanlığına Birinci Ordu Komutanı Orgeneral Kemal Atalay'ı atadı.

19

15-16 Haziran olayları memlekette geniş yankılar uyandırdı. Lehte, aleyhte çeşitli yorumlar ve değerlendirmeler yapılmaya başlandı.

Parti, iktidarın tutumu karşısında bu hareketi desteklediğini açıkladı. Bunun üzerine, Ankara Savcılığı, Parti Başkanı Yıldız hakkında soruşturma açtı.

Egemen güçler olayın etkisiyle adeta şoke olmuşlardı. Bir patron, yâranlarıyla dertleşirken homur homur homurdandı: "Para bizde, söz bizde, idare bizde, devlet bizde, öyleyken gene de işçiler bize kafa tutuyorlar... Ne biçim iş bu?"

Ayrıca, "Türkiye'de henüz daha objektif ve subjektif olarak işçi sınıfı yoktur" diyen keskin teorisyenler de çok şaşırmışlardı. İşçi sınıfının dışında devrimci hesaplar kurmaya çalışanlar da hakeza.

Tabii işçiler için bu işin faturasını ödemek de vardı.

İlk elde birçok işçi gözaltına alındı. Görünüşe göre bu işlem daha çok devam edecek gibiydi.

Sivil polisler, Namık Usta'yı işyerinden alıp Birinci Şubeye götürdüler. Girdikleri odada bulunanlar, "Ooo, hoşgeldiniz beyefendi," dediler ona. Alaycı havalarla birbirlerine bakışarak sırıttılar. "Kusura bakmayın, burada oturacak yer yok, seni öteki odaya götürelim." İçlerinden biri onu kolundan tutarak öteki odaya götürdü. Burada karşılıklı iki sıra halinde dizilmiş polisler vardı. Sağ baştaki, hiç birşey söylemeden, Namık Usta'nın

yüzüne okkalı bir tokat patlattı. Namık Usta sol tarafa sendeledi. Bu sefer o baştaki vurdu. Sağ baştaki ikinci polis elini kaldırmış hazır bekliyordu...

Gözaltına alınanlar birbiri ardına tutuklanıyorlardı. Şimdiye kadar bunların sayıları yüz on yediyi bulmuştu. Aralarında DİSK yöneticileri de vardı.

Gözaltına alınanların mahkeme huzuruna çıkarılmaları gecikiyordu. Oysa, Anayasaya göre, bir kimse yirmi dört saatten fazla gözaltında tutulamazdı. Avukatlar, bu hususu askeri savcıya hatırlattılar, "bunun aksi bir tutum Anayasayı çiğnemektir!" dediler. Savcı yumruklarını sıkarak hiddetlendi: "Anayasa masa başında yapılmış, elbette çiğnerim! Elimde yüzlerce sanık var, ben bunları yirmi dört saat içinde nasıl mahkemeye sevkederim?"

Askeri savcıya ifade veren sakalları uzamış bir işçi, "Efendim," dedi, "İktidar öyle bir tasarı öne sürdü ki, bu kanunlaşırsa, bizim işçiler olarak davardan farkımız kalmaz. Bu tasarıya karşı çıkmak benim için bir görevdi, kendi payıma düşeni yaptım. Yalnız bir şey var: Bizim fabrikadan bin iki yüz kişi katıldık harekete. Çeşitli fabrikalardan ortaya dökülenlerle birlikte yüz binden fazla olduk. Şimdi burada benim ifademi alıyorsunuz, nerede yüz bin kişi? Sorguysa hepimize, cezaysa hepimize, beraatsa hepimize!.. Yok, ama siz işin hesabını sadece benden sormak istiyorsanız, ona da hazırım..."

Konu üzerinde tartışmalar gittikçe yoğunlaşıyordu. Bütün aklı başında kişiler ve ciddi kuruluşlar tasarıya karşı çıkıyorlardı. Bir profesöre göre, sendika kurma hakkının kısıtlanması imkansızdı. Çünkü bu hak, dokunulamaz, devredilemez, vazgeçilemez temel hak ve özgürlükler arasında bulunmaktaydı. Sendika kurma hakkı olmadan sosyal hukuk devletinden söz edilemezdi. Sosyal hukuk devleti ise, Türkiye Cumhuriyeti'nin niteliklerindendi. Ve devlet şeklinin değiştirilmesi de Anayasaca yasaklanmıştı.

Tasarı, İLO sözleşmelerine de aykırıydı. Bu örgüte ait 87 sayılı sözleşmeye göre, sendikalar idari yoldan feshedilemezdi. 93 sayılı sözleşmeye göre ise, sendikal özgürlüğü zedeleyen herhangi bir ayırım eylemine girilemezdi.

CHP, ortaya çıkan gelişmeler karşısında, tam bir dönüş yaparak tasarıya cephe aldı. Beşir, Cumhurbaşkanı'na bir açık mektup gönderdi, tasarı kanunlaşırsa, imzalamamasını istedi. Recep sendika gazetesinden mağda diğer günlük gazete ve dergilerde tasarının içyüzünü açığa vuran yazılar

yazdı. Elinde makbuz, DİSK'e kapı kapı yardım topladı.

Karşı taraf yapacağını yapmakta dayatıyordu hep. Çalışma Bakanı, Senato'da, "Sendikalar Kanunu rejimin emniyeti meselesidir," dedi. Tunç, "Devrimci Sendikalar ihtilalci sendikalardır," dedi. "Bunlar düzeni yıkacaklardır. Rejimi korumak için tedbir almak şarttır..."

Sarı sendikacılar DİSK'in Ankara Temsilciliğini tahrip ettirdiler. Disk aleyhinde ağır bildiriler yayınladılar. İzmir, Adana, Bursa meydanlarında mitigler düzenleyerek DİSK'e saldırdılar.

Öte yandan militan işçiler apar topar işten atılıyorlardı. Bazı patronlar işçilere "kırk katır mı istersin, kırk satır mı?" misali sorular soruyorlardı: "İşten atılmaya mı razısın, polise teslim edilmeye mi?.." Ve bunlar birbirlerine müjdeler veriyorlardı: "Ben çıngar çıkaran bütün işçilere sepet havası çaldım..." Gazeteler işten atılanların listelerini yayınlıyorlardı: "Haymak Döküm 150, Otosan 35, Gizlo Bant 84..."

İşçiler arasında bir söylenti yayılıyordu: "Sıkıyönetim idaresi, istenmeyen işçilerin kovulmaları için işverenlere talimat vermiş..." Bu söylentinin çok yaygınlaştığı günlerde Singer'den yirmi sekiz işçi atıldı. Bu yapılırken fabrikaya gelen bir yarbay işçilere gözdağı verdi: "Sakın direnmeye falan kalkmayın, emir var, vururuz!. " Mungurlar Kazan Fabrikasında da tırpanı ele almışlardı. Buradan tam yüz kırk işçi çıkarıldı.

Bütün bunların ötesinde, Sıkıyönetim idaresi toplu sözleşme görüşmelerini kesti. Bundan yararlanmaya çalışan bazı işverenler sendikalara karşı baskı kurmaya kalktılar. Topkapı dolaylarındaki bir fabrikada, bir sendikanın temsilcileri, bellerinde tabancalar asılı kimseler tarafından, "Atın şuraya imzayı!" diye, hiç benimsemedikleri bir sözleşme metnini kabule zorlandılar.

Davutpaşa Kışlası'na, Namık Usta'yı ziyarete giden Ahmet, onu tanınmaz halde buldu. Yüzü gözü şişmiş, her tarafı mosmor kesilmişti. Çok kötü oldu onu öyle görünce, yüreğinin cız ettiğini hissetti. Soğukkanlılığını yitirerek sordu:

"Ne oldu sana böyle, arkadaş?.."

Namık Usta'nın dudaklarında acı bir tebessüm uçuştu.

"Hiç, polisin eline düştük ya!.."

"Polis bu kadarını da yapıyor mu?"

"Oho, sorduğun şeye bak, daha fazlasını bile yapıyor..." Eliyle az ötede duran birini gösterdi. "İşte misâli..."

Puro-Fay'da çalışan bir işçiydi bu. 6. Filo'ya karşı yapılan gösteriler

sırasında polisler kendisini mimlemişler, şimdi ellerine düşünce yaptıklarını burnundan getirmişlerdi. Mordan siyaha çalan bir renk oturmuştu yüzüne. Yanakları keçeleşmiş gibiydi. Ahmet onu süzerek kafasını salladı:

"Söylendiğine göre, yaralılar da kurşunları hep belden yukarı kısımlarına yemişler. Besbelli bayağı cana kastedercesine ateş açmışlar işçilerin üzerlerine..."

Beri yanda bir işçi avukatına yakınıyordu:

"Patron, yürüyüş yapan işçilerin fabrika önüne dayandıklarını görünce, kendisi tatil etti işi. Bize: 'Haydi gidin siz de arkadaşlarınıza katılın,' dedi. Yolda, peşimizden adamlarını göndererek sandviç dağıttırdı, 'aman aç kalmasınlar' diye selâmlar yolladı bize. Şimdi bizi işten atıyor, hakkımızda davacı oluyor... Alçaklık değil mi bu?.."

Onun yanındaki diğer bir işçi de aynı avukata dert yandı:

"Bizim patron beni sadece işten atmıyor, boka da batırıyor. İşyerinden kereste çaldığımı söylüyor. Kereste dediği şey, elimde slogan yazılı levhaya sap yapmak üzere aldığım bir çıta parçası..."

Öte tarafta bir başka işçi bir başka avukata anlatıyordu:

"İşveren bizim gibilerine zaten öteden beri düşmandır. Şimdi eline fırsat geçince elbette belimize vuracaktır. Benim asıl yandığım husus, bazı arkadaşların işçi oldukları halde benim aleyhimde yalan ifada vermeleridir..."

Avukat derin bir göğüs geçirdi:

"Maalesef bu tür işçiler var. İşin kötü tarafı, Jandarma yüzbaşısı da senin aleyhinde ifade vermiş."

"Şaşmam. Ben yürüyüş sırasında sözkonusu fabrikanın önüne gelince orada yüzbaşıyı gördüm. 'Efendim,' dedim kendisine, 'İzin verirseniz biz fabrikaya girip işçilerle görüşeceğiz.' O, 'Ben size izin vermem, ama işveren isterse sizi buradan geri sürer, kovarım,' dedi."

"Seni Pirelli'de gördüğünü söylüyor..."

"Duydum. Yüzbaşı beyin anlattığına göre, ben İzmit'te Çelik Halat Fabrikasındayım. Ama, kuş olup uçuyor, aynı anda Pirelli'de oluyorum. Bu iki yer arasında memleket kadar mesafe var. Savcı Bey neden işin bu tarafına hiç dikkat etmiyor?"

"Tabii savcının sadece aleyhteki delilleri değil, lehtekilerini de toplaması gerekir ama, öyle olmuyor işte."

Ahmet görüşmeye son verip ayrılırken Namık Usta onu durdurdu:

"Sendikada ne var ne yok? Nasıl gidiyor işler?"

Ahmet sıkıntıyla yüzünü ovaladı:

"Ayvaz mızmızlanıp duruyor... Sendikalar Kanunu üzerinde yapılan değişikliğe karşı çıkmamızdan hiç hoşnut değil... Hele Beşir'in Cumhurbaşkanı'na yazdığı açık mektup için etmediğini bırakmadı..."

Boyun damarları gerildi Namık Usta'nın.

"Ee, siz, Sendika Yönetim kurulunda, bu tasarıya karşı çıkmak için daha çok evvelden karar almamış mıydınız?"

"Almıştık."

"Peki bu karar ne oluyor onun indinde şimdi?"

"Bilmem."

Namık Usta afallayarak başını salladı:

"Nereden çattık bu boktan herife?"

"Sağ olsun, bizim Başkan'ın günahı bu. Onu iyi bir insan sanmıştı..."

"Ah bu bizim Başkan'ın önüne geleni adam sanması yok mu!.."

Ahmet gülerek elini savurdu:

"Neyse, fazla tasalanma; belki yine de anlatabiliriz adama işin yakışığını... Kendisini imana getirmeye uğraşıyoruz..."

Bir o yana çevirdi Namık Usta başını, bir bu yana:

"Söyleyin o sümsüğe, sersemlik edip, herze yemesin öyle. Yoksa iki paralık eder kendini..." Öfkeden ağzının kenarları köpürdü. "İşe bak sen, biz nerdeyiz, o nerede?.. Biz sade suya tirit sendikacılık yapan gayesiz hödüklerden değiliz, o nereden özeniyor buna? Türkiye'de köpek sürüsü kadar var böyleleri, bir de o kalkmasın bu işe... İşte görüyoruz, hepsi ortada; işçilere iş yapacaklarına, efendilerine kuyruk sallayıp duruyorlar, utanmaz soyun aşağılık dölleri..."

Bu arada, sıkıyönetim idaresi, TİP İstanbul İl Merkezi'nde arama yaptı. Genel Merkez, bu hareketi şiddetli tepkilerle protesto etti.

Partili hukukçular, tutuklanan işçilerin davalarıyla ilgili çalışmalara giriştiler. Sıkıyönetim Komutanlığı'na yazıyla başvurarak, parti binasında toplantılar yapabilmeleri için kendilerine izin verilmesini istediler. Çünkü sıkıyönetim bölgesinde bütün toplantılar yasaklanmıştı. Bir cevap gelmeyince müracaatı tekrarladılar. Yine cevap çıkmayınca hukukçulardan biri komutanlığa giderek isteği şifahen tazeledi. Masa başındaki albay, "Biz böyle işler hakkında karar veremiyoruz," diyerek buruk bir şekilde gülümsedi. "Hele İşçi Partisi söz konusu olunca hiç veremiyoruz. Dilekçenizi Genelkurmay'a gönderdik..."

Derken Sendikalar Kanunu üzerindeki değişiklik tasarısı Senato'dan

da geçerek kesinlik kazandı.

Parti, Anayasa Mahkemesi'ne başvurarak, yapılan değişikliğin iptalini istedi. Ayrıca, haksız ve yersiz bir gerekçeye dayandığını belirterek, sıkıyönetim idaresinin kaldırılmasını da istedi.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1

Ahmet gevşek adımlarla bahçeye çıktı, ayaklarını sürüyerek bir ağacın altına doğru yürüdü. Garip bir tembellik sarmıştı kendisini. Bir türlü üzerinden atamıyordu bunu. Belki açık hava iyi gelir diye çıkmıştı dışarı. Sırtını ağaca dayayarak yere oturdu. Kurumuş ot kokusu doldu genzine. Etrafında kaynaşan karıncalara bakarken, İbram Ağa uzaktan uzağa takıldı ona:

"Ah bre, sen de yan geldin yatıyorsun, ha?.. Demek ki, dünyada her iş bitti artık!.."

İsteksizce güldü:

"Sormayın İbram Ağa, bugün pazar sefası yapıyorum..."

"Heh heh heh... sefa sürmek iyidir bre, iyidir, Allah versin..."

Zeliha camları siliyordu beride. Ahmet'in gözü ona takıldı. Ucuna bez sarılmış bir değneği yukarı uzattıkça kalçası geriliyor, kollarını oraya buraya oynattıkça da göğüsleri titriyordu. "Şu kızın kâfirliğine bak şimdi..." diye söylendi için için.

Zeliha onun kendisine baktığını farkedince oynak bir sesle sordu:

"Sizin köyde iş yapanlara kolay gelsin demek yok mudur?"

Alaycı bir tavırla burun kıvırdı Ahmet:

"Bizim köyde iş yapanlar böyle dar elbise giymezler. Baksana nefesini zor alıyorsun, çatlayacaksın neredeyse, sana kolay gelsin demenin faydası ne?"

"Oho, siz hep benim giyimimle mi uğraşacaksınız?"

"Uğraşana değil, uğraştırana bak!"

Kız dudaklarının uçlarını sivrilterek güldü:

"Hem bana öyle bakmayın..."

"Ne varmış benim bakışlarımda?"

"Yiyecekmiş gibi bakıyorsunuz bayağı!"

"Hey, senin şeytanlığın yine üzerinde bugün."

Ötekisi duymazlıktan gelerek işine devam etti. Kıs kıs gülmekten omuzları sarsılıyordu. Ahmet yakayı ele vermenin sıkıntısını hissetti. Ama yine de gözlerini ondan ayıramıyordu. Aslında aklı fikri ondaydı: "Ah, ne tatlı bir yaratıktı şu kız... Ne olurdu biraz daha erken doğsaydı..." Öteden beri aradaki yaş farkı kurcalıyordu kafasını hep. Büyük yaş farkı

ne olacaktı?.. Bazen bu soru aklına takıldıkça ona karşı olan tutkusu bir garip geliyordu kendisine.

Aniden bir kadın isteği kıvrandı etinde. Bu kör arzuyu içinde bastırmak için yanında getirdiği gazeteye uzandı. Aksilik, gazetede dişilik manzarası saçan bir kadın resmi vardı. Kadın, vücudunu gererek ayakta durmuş, kirpiklerinin gölgelediği bakışlarını uzaklara dikmişti. Dudakları hafifçe aralıktı. Yüz hatları kalemle çizilmişti sanki. Gür saçlarını tepesine toplayıp çiçeklerle süslemişti. Sağ kolunu hilâl şeklinde yukarı kaldırmıştı. Üstüne giydiği elbise etine yapışmıştı. Yakası cömertçe açıktı. İncilerle bezenmiş askıları omuzlarına gömülmüştü. Göğüsleri küçük mü, büyük mü belli değildi. Ama eteğinin önündeki büzgü dolgun kalçasını olduğu gibi belli ediyordu. "Bazı kadınlar ne kadar da kadın oluyorlar..." diye iç geçirdi Ahmet. Resmin altını okudu: "İşte Mata Hari. Güzelliği ve şuhluğu ile kraldan çöpçüye herkesin aklını alan kadın." Kaldırıp attı gazeteyi elinden.

Tekrar gözlerini Zeliha'ya çevirdi. Kız işine devam ediyordu. Onun hareketlerini izledikçe büsbütün çileden çıktı. Ve kendini tutamayarak dişlerinin arasından tısladı:

"Bu camları bugün bu kadar silmen şart mı yani?"

Zeliha durdu, ellerini beline dayayarak şen bir edayla arkaya döndü:

"Aa, tabii... Dünür gelecek..."

"Ne dediğimi duymadınız galiba?"

"Duydum, duydum, sağır değilim.

"Niye bir şey söylemiyorsunuz öyleyse?"

"Öyleyse camları hiç iyi silmiyorsun, bu gidişle evde kalacaksın sen!"

"Ee, aşkolsun!..

Ahmet kalktı, ağacın dalma asılarak gerindi. Ne yapacağını bilmeden eve doğru yürüdü. Zeliha onu lâf'a tutmaya çalıştı:

"Gidiyor musunuz? Nereye? Ah, gitmeyin, n'olur?"

"Ne demek gitmeyin?"

Kız bir sıçrayışta pencereden içeri atladı. Göğüsleri canlı canlı oynadı elbisesinin altında. Yüzüne dökülen saçlarını toplayarak salondaki masayı işaret etti:

"Ay, n'olur, gelin de şunu öteye çekelim biraz, işlerime engel oluyor burada."

"Annenle yap o işi."

"Annem evde yok, dikiş provasına gitti."

Ahmet ensesini sıvazlayarak durakladı. Zeliha dolanıp kapıyı açtı. Ayakları çıplaktı. Al al oluyordu topukları yere bastıkça. Ötekisi çekingen adımlarla içeri girdi. Salonda hafif bir serinlik esiyordu. Zeliha gözlerini ona dikti:

"N'o, yüzünüz çok asıldı..."

"Beni zora koşuyorsun."

Kıkır kıkır güldü kız:

"İş yaptırıyorum diye mi? Aman, bu kadar üşengeç olmayın canım."

Ahmet kaşlarını çattı:

"Bak şimdi ben ne diyorum, o ne diyor!.."

Masayı çektikten sonra gitmeye kalktı. Zeliha kollarını gererek onu önledi:

"Durun, gitmeyin hemen."

"Ne olacak?"

"N'olacağı var mı canım, size şeker vereceğim, o kadar iş yaptınız ya..."

"Hınzırlığı bırak şimdi."

Ama yakasını bir ayak evvel kurtarmak için hiç uzatmadan şekeri aldı, kapıya yöneldi yeniden. Zeliha tekrar kollarını yana açtı:

"Bu kadar acele etmeyin canım, daha şekerinizi yemediniz."

Ahmet bir elindeki şekere baktı, bir de Zeliha'ya:

"Söylesene bana, ne istiyorsun sen?"

Zeliha kışkırtıcı bakışlarını kısıp elleriyle kalçasını sıvazladı. İnadına güzel, kıyasıya çekiciydi o an.

"Hiç, biraz konuşalım istiyorum sadece.!"

Rüyada konuşuyordu sanki kız. Sesinde dişi bir güvercinin çağırıcılığı vardı. Ahmet çok yükseklere çıkmış gibiydi. Başı dönüyor, dizlerinin bağları çözülüyordu. Ayrıca boğazı da kurumuştu. Boş boş yutkundu.

"Ah, sen keşke bu kadar güzel olacağına, biraz akıllı olsaydın..."

Zeliha ellerini beline dayayarak edalı edalı sallandı:

"Ben güzel olmayı yeğ tutarım. Akıllı kızların üzerine masal uydurulduğunu duydunuz mu siz hiç? Yo! Masallar hep padişahların ya da eskici babaların güzel kızları üzerine anlatılır."

"Hayat masal değil ama..."

"Ama masallar az-çok hayattan doğar. Erkekler akıllı kızları değil,

güzel kızları severler. Kerem herhalde Aslı'nın aklına yanmadı..." Dudakları su içmeye uzanıyormuş gibi oluyordu konuşurken.

"İyi ama, erkekler kızların güzelliklerinden korkarlar da..."

"Haydi canım, güzellikten korkulur mu?"

"Korkulur ya, güzellik bir bakıma belâdır..."

"N'olursa olsun, güzellikten korkulmaz. Güzellik bu, ötesi çirkinlik..."

"Pekâlâ çok bilici şey, amanı bilir misin, pekâlâ; istediğin kadar güzel ol. Yalnız şimdi önümden çekil de ben gideyim artık."

Zeliha tatlı bir gülüşle yaklaştı ona. Dişleri bembeyaz parladı ağzında. Gözlerini süzerek hınzırca sordu:

"Siz yine benden mi kaçıyorsunuz yoksa?"

Burun delikleri titredi Ahmet'in.

"Hayır, bu defa kendimden kaçıyorum!"

Zeliha ona iyicene yaklaştı. Bakışlarını ondan ayırmıyordu. Gözlerinde ışıltılar yanıyordu. Yüzünde pembe bir aydınlık vardı.

"Neden o?"

"Söyleyemem."

"Ah, söyleyin, n'olur?.."

Ahmet bir anda kendine çekip göğsüne bastı onu. Yüzünü saçlarının arasına gömerek hızlı hızlı soludu. Bayıltıcı bir ten kokusu yükseliyordu kızın boynundan.

"Delilik ettirme bana," diye fısıldadı, nefesi tutularak. Kızı itti yavaşça, "Haydi artık işine bak!" İçinde uyanan arzu dayanılmaz noktalara gelmişti. Bütün varlığı canlanmıştı.

Yukarı çıktı. Biraz kendini toparladıktan sonra kitap okumayı denedi. Ama, olmadı. Aklı okuduklarını zerrece almıyordu. Bir sayfayı üç kere dönünce, mayosunu kaparak sokağa fırladı.

Sahil boyunca denize girecek bir yer aradı. Artık buralarda denize pek girilmiyordu ama, o yine de girecekti işte. Girecekti ya, kayaların üzerindeki insan pisliklerinden denize adım atacak yer bulamadı. En sonunda burnundan patlayarak söylendi: "Tuh, Allah kahretsin, memleketi amma da boka batırmışlar ha!.." Üzerinde dolaşan martı sanki ona cavap verirmiş gibi öttü, aaa'aaah...

Trene binip Ataköy Plajı'na gitti. Çabucak soyunup kendini suya attı. Sığlıkta çırpınan kalabalığı geçip açıklara uzandı. Yorulunca durup Marmara'nın maviliğini, güneşin dalgalarda oynaşan pırıltılarını, havada süzü-

leri hulut parçacıklarını, uzaklardan geçen gemileri seyretti. Tertemiz bir hava esiyordu denizin üzerinde. Bu temiz, tuz kokulu havayı derin derin içine çekti. Sonra sırtüstü yüzerek yavaş yavaş geri döndü.

Sığlığa yaklaştığı bir sırada, yanından geçmekte olduğu genç bir kadının imdat ister gibi baktığını farketti kendisine. Kulaçları halsiz ve düzensizdi. Hemen onu kollar bir duruma girdi.

"Hanımefendi, yoruldunuz galiba, yardım ister misiniz?.."

Kadın bir şeyler söylemek istedi ama, beceremedi. Dudakları sımsıkı kapalı, "ıııııı" diye bir ses çıkardı sadece. Dana sesine benzer bir ses. Ve başını yukarı dikmeye çabalayarak son gayretle ona doğru yöneldi. Derken bir batıp çıktı. Köpük baloncukları oluştu etrafında. Can havliyle onlara tutunmaya çalıştı. Bir daha batıp çıktı.

Ahmet hızla yetişip usulünce sığlığa aldı onu. Yatıştırıcı sözlerle ayaküzerine doğrulttu. Bir eli hâlâ ihtiyatla tuttuğu çenesinin altındaydı. Kadın, ağlamakla gülmek arası hallerle, sersem sepet oradan oraya sendeledi. Göğsünden hırıltılar koptu. Ağzından, burnundan sular aktı. Salya sümük öğürdü, öksürdü. Genzi açılınca derin derin soludu. Nefesi bir süre öttü durdu.

Bu arada yakındakiler telaşla etraflarını çevirmişlerdi. Ahmet onlara döndü:

"Yok birşey efendim, yok bir şey; biz kendi aramızda biraz şakalaştık, o kadar..."

Kadının elini tutup sahile paralel bir şekilde ötelere yürüdü. Sahildekiler de merakla onlara bakıyorlardı. Uygun bir yere geldiklerinde, kadın ona teşekkür etti. Bir ölçüde toparlanmıştı.

"Özür dilerim," dedi, mahçup bir tavırla, "gününüzü berbat ettim, sizi nelerle karşılaştırdım..."

Ahmet ince bir eda ile gülümsedi:

"Üzülmeyin, hiç mesele yapılacak bir şey değil bu."

"Çok iyisiniz, beni hem kurtardınız, hem de bunu ortalığa belli etmekten kaçındınız... Doğrusu bu asilane bir jesttir..." Sesi minnet doluydu.

"Aman efendim, ne kurtarması, zora düşünce, size azıcık yardım ettim, hepsi bu..." Birden duraladı. "Olası birtakım can sıkıcı davranışlardan sakınmak için sizi buralara sürükledim ama, sahilde bekleyenleriniz varsa, onlara karşı ters bir durum yaratmış olmayayım..."

"Yo, yo, bekleyenim yok; yalnızım." Çekinerek, kaçamak bakışlarla

sahili taradı. "Afedersiniz, eğer yüzsüzlük saymazsanız, dikkatler üzerimden dağılana kadar, bir süre daha benimle böyle kalır mısınız lütfen?"

Ahmet ona ilk defa şöyle alıcı bir gözle baktı. Bayağı güzel bir kadındı. Saçları ıslaklıktan ensesine yapışmıştı. Hâlâ avucunda duran elini hafifçe sıktı.

"Aman hanımefendi, elbette..."

Kadın onu yan gözle süzdü, yüzüne bir memnuniyet havası yayıldı.

"Hayret, nasıl oldu bu iş anlayamadım. Daha önce kaç kere aynı yere gidip döndüm... Sonuncusunda ölçüyü mü aştım acaba, ne yaptım?.."

"Olabilir... Atın bunu artık kafanızdan..."

İyicene sığ bir kesime gelmişlerdi. Suyun içinde rahatlıkla yürüyebiliyorlardı. Geri döndüler.

İnsanların kendi alemlerine döndükleri kanısına varınca kumsala çıktılar.

"İsterseniz, burada da biraz beraber kalalım," dedi Ahmet, "hemen ayrılırsak, oyunumuz bozulur..."

Bu sefer kadın sıktı onun elini.

"Şayet benden usanmadıysanız, hayhay..."

Havlularını alarak bir kenara çekildiler. Ahmet sordu:

"İçecek bir şey ister misiniz?"

Kendi kendisiyle alay edercesine güldü kadın.

"Ah, teşekkür ederim, bir şey içecek durumda değilim; gördünüz, denizi kuruttum..."

Ahmet'in dudaklarına bir tebessüm yayıldı.

Ötekisi dokunaklı bir şekilde içini çekti.

"Bayan arkadaşlarla gelmiştim buraya; onlar gittiler, ben kaldım. Gelmişken denizden iyice yararlanayım dedim. Tam yararlanacaktım neredeyse..."

"Büyütmeyin olayı, denizin böyle şakaları olur insanlara arasıra..."

"Çok kötü bir şakaydı bu ille, yetişmeseydiniz, alıp götürecekti beni!.. Besbelli bayağı hamlamışım, iki yıldır denize girmişliğim yok..."

"Neden?"

"Burada değildim, Almanya'da çalışıyorum."

"Ooo..."

Söz ilerledikçe Ahmet bakışlarını kadından ayıramaz olmuştu. Kadının bakışları da arada bir ona takılıp kalıyordu. Oya kirpiklerinin gölgelediği masmavi gözleri vardı.

Otuz-otuzbeş yaşlarında, sarışın, biraz minyonca, oldukça hoş, gönül çekici bir kadındı bu. Bakışları yumuşak ve sıcaktı. Ama biraz sönükçeydi. Ruhunda kendisini ezen bir şey vardı sanki. Adı Zeynep'ti. Anlattığına göre, ilkin yaşlıca bir doktorla evlenmişti. Çok geçmeden onun ölümüyle dul kalmıştı. Bu sefer, yakışıklılığına kapıldığı, genç bir müteahhitle evlenmişti. Ancak, kişiliğinden sıkılarak, ondan da ayrılmıştı. Gayet kaba, gayet sıradan bir adam çıkmıştı müteahhit. Bir o kadar da sonradan görme.

Bunları öğrenince gizli bir sevinç dalgası kabardı Ahmet'in içinde. Hanidir onun medeni durumunu merak ediyor, fakat bir türlü soramıyordu. Gerçi parmağında yüzük olmadığını daha ilk anlarda farketmişti ama, denize girerken ihtiyaten çıkarmış olabilirdi onu.

"Bir başkası olmadı mı?" diye sordu, yüreği hoplayarak.

Hilâl kaşları yukarı kalktı Zeynep'in.

"Bir kadına iki evlilik yeter..."

"Kendinizi böyle kayıtlayamazsınız; gençsiniz, hayattan elinizi-ayağınızı çekemezsiniz..."

"Yo, hayattan elimi-ayağımı çekmiyorum. Lâkin ondan öyle yanıp tutuşarak bir şey de beklemiyorum. Çünkü şimdiye kadar ne beklediysem olmadı. Onun için her şeyi oluruna bıraktım. Talihi zorlamıyorum. Gönlümde uyanan arzulara kulak asmıyorum..."

Ahmet onu dikkatle süzdü:

"Bu doğru değil yalnız. Hayatımızı kendi akışına bırakamayız, onu yönlendirmek durumundayız."

Gözlerini yarı kapayıp yuvarlak omuzlarını oynattı Zeynep:

"Ah, ne varki, pratikte bu olmuyor pek. İstediğiniz kadar uğraşın, yönlerdiremiyorsunuz; sonunda iş olacağına varıyor. Çok garip bir tecelli, siz nelerin peşinde koşuyorsunuz, nelerle karşılaşıyorsunuz... Bazen, çabalarınızla sonuçlara baktığınız zaman, hayatın oyuncağı durumuna düştüğünüzü görüyorsunuz... Tövbeler olsun, dünyanın dönüşünü sanki Tanrı'dan çok Şeytan idare ediyor..."

"Galiba terslikler karşısında çabuk yeise kapılıyor, kaderciliğe düşüyorsunuz..."

"Bilmiyorum öyle mi oluyor, ama her halde kadere karşı çıkamazsınız. Kaderiniz neyse onu yaşarsınız..."

Ahmet'in çehresi karıştı.

"Kaderimizi kendimiz yaratırız. Hayatla didişerek yaratırız. Terslik-

ler karşısında yılar, kendimizi hayatın akışına bırakırsak, kaderin kurbanı oluruz."

Tevekkülle boynunu büktü Zeynep:

"Elinizdeyse olmayın... Kadere karşı çıkarsanız, bu defa başka şeylerin kurbanı olursunuz: hırsın, ihtirasın, inkisarın... Kadere karşı gelinmez, bunu anlamak lâzım. Örneğin, mutlu olmak benim kaderimde yok. Bunu anlamaz, kabullenmezsem; diretir, talihi zorlar, ille de mutlu olmak istersem, daha çok bedbaht olurum..."

"Kaderinizde mutluluğun olmadığı kanısına nasıl vardınız?"

"Bugüne kadar başımdan geçenlere bakarak..."

"Yapmayın, bu bir ölçü olamaz. Hayatın seyri zamanla değişebilir. Türlü etkenlerle değişebilir. Sizdeki birtakım gelişmelerle değişebilir. Mutluluk, aklın, bilginin, iradenin ürünüdür. Sonra, gelecekte bizi neyin beklediğini bilemeyiz. Herkesin geleceği bir sırdır. Ancak, arzularımız, amaçlarımız doğrultusunda yılmadan çaba sarfetmek zorundayız. Mutluluğun peşinde olan, ona ulaşmaya çalışır. Ve hiç belli olmaz, bütün karamsarlığımıza karşın, mutluluk burnumuzun ucunda olabilir. Feleğe küser, gayretlerimizi bir yerde kesersek, onu tepmiş oluruz..."

Bakışlarını önüne düşürdü Zeynep:

"Kim bilir, belki de siz haklısınız; bunu düşüneceğim..."

Ahmet rahat bir nefes aldı.

"Hah, bravo!"

"Aslında bir yandan da değişik bir hayat anlayışı oluşmaya başladı kafamda: kendi kendine yeterli olmak, dilediğince yaşamak..."

"Bakın bu iyi... Almanya'ya gidişinizin bir etkisi var mı bunda?"

"İtiraf edeyim ki var."

"Ne zaman geldiniz oradan?"

"Bir hafta oluyor."

"Nasıl orası?"

"Körükörüne çalışmak, para kazanmak, sadece yeyip içmek bakımından iyi, lâkin insanlık açısından berbat..."

Burnundan soludu Ahmet:

"Tahmin ederim..."

Zeynep'in dudaklarında silik bir tebessüm uçuştu.

"Hıh, hani burada hep ananevi Türk-Alman dostluğundan bahsedilip durulur ya, bir Türk olarak oraya gidin de görün bakın, size ne değer veriliyor... Daha toprağına ayak basarken adam yerine konulmadığınızı he-

men anlarsınız. Katı, duygusuz, kör, horlayıcı bir tutum hakim olur size karşı. Kendilerini öylesine büyük görürler, size öylesine tepeden bakarlar ki, kahrolursunuz..."

"Ee, kaba kapitalizme ve üstünlük duygusuna dayanan o Almanya'dan başka bir tutum beklememek gerekir aslında. O telli pullu Türk-Alman dostluğu, politik hesaplarla, onların bize yutturdukları dolmadan başka bir şey değildir. Arada hiç bir insani bağ yoktur."

"Besbelli öyle. Adamların bütün tavırları bunu böyle gösteriyor. Nedir bunların burun büyüklükleri bu kadar bir türlü anlayamadım."

"Bütün gelişmiş kapitalist ülkelerde derece derece bu büyüklenme vardır. Amerika'sında da vardır, İngiltere'sinde de, Fransa'sında da... Bu böyledir... Beğensek de beğenmesek de böyledir... Adamlar, baktıkları zaman, geri kalmış toplumları, şöyle veya böyle kullanılacak, ya da kendilerinden uzak tutulacak, zavallı insan sürüleri olarak görmektedirler. Gerçek budur. Bu durum karşısında bize düşen şey, aklımızı başımıza toplamak, hızla kalkınmaktır. Böylece onların ayakları altında dolaşmaktan, onlara el avuç açmaktan kurtulmak, giderek adam sırasına geçmektir..."

İçini çekti Zeynep:

"Biz de hiç oralarda değiliz..."

Ahmet'in göğsü körüklendi.

"Değiliz ama, oralarda olmak zorundayız..."

Düşüncelere gömüldü kadın. Ahmet onu incelemeye koyuldu. Vücudu gayet biçimliydi. Teni temiz ve berraktı. Göğüslerinin mayosundan taşan kısımları nara dönmüştü. Sol küreğinin üstünde büyükçe bir ben vardı. Muntazam baçaklarında incecik sarı tüyler güneş ışığı altında altın tozu gibi parlıyordu. Gözlerinin altında çizgiler belirmişti. Yarın öbürgün derinleşecek olan çizgiler. Zaman korkunç şeydi, ondan kimseye kurtuluş yoktu. Bu kadın herhalde daha dün terütazeydi. Bugün solmaya yüz tutmuştu.

Yanlarından geçen iki kocakarı duraklayıp aralarında fısıldaştılar. Biri, pörsümüş göğüslerinin üzerinden mayosunun askılarını düzelterek Zeynep'e döndü:

"Afedersiniz, demin denizde bir tehlike mi geçirdiniz?.."

"Yo, yo," diye atıldı Ahmet, Zeynep'in ağzını açmasına vakit kalmadan. "Aramızda geçen bir oyundu o. Bayan beni denemek istemiş, zora düşerse acaba onu bırakıp kaçacak mıyım, yoksa yardımına koşacak mı-

yım diye..." Kendisine bön bön bakan kadına göz kırpıp, koltuklarını kabartu. "Ama, gördünüz, sınavı kazandım... Herhalde buna sevinirsiniz..."

Bir süre ne diyeceğini bilemeden tutuldu kaldı kadın. Ötekisi kolundan çekince dili çözüldü:

"Ooo, ooo, evet... Güzel, evet..."

Onların arkasından hoş bir şekilde Ahmet'e baktı Zeynep:

"Benim için yalanlar söylüyorsunuz..."

Ahmet eline geçirdiği bir midye kabuğu ile kumları karıştırarak güldü:

"Aldırmayın, günahsız yalanlardan bir zarar çıkmaz..." Yukarısını işaret etti, "Gelin giyinip de şurada birer yudum içki içelim. Burada olmayacak bu böyle, şimdi diğer meraklı tazeler tepemize dikilecekler..."

Zeynep hiç nazlanmadı. Plajın gazinosuna geçtiler. Tatlı bir rüzgâr esiyordu. Etraftaki ağaçların yaprakları hışırdıyordu. Canlandırıcı bir serinlik sardı vücutlarını. Çerez kabilinden şeylerle birer duble rakı ısmarladılar.

Ahmet kadehini kadına doğru kaldırdı:

"Buyrun, hayata!.."

Kadın da karşılıkta bulundu:

"Hayata!.." Bir yudum içip dudaklarını kadehten ayırdı. "Bugün hayata içmeye herkesten çok hakkım var, değil mi?"

"Öyle."

"Zira bugün ahretin kapısından geri döndüm sayılır..."

"Yo, o kadar değil."

"Nasıl değil, yetişmeseydiniz gidiyordum... Biliyor musunuz, size özenerek ölçüyü aştım galiba. Söyler misiniz lütfen, niye öylesine fazla açıldınız, ne yaptınız denizin ortasında?"

Ahmet omuzlarını kıstı:

"Deniz kızı aradım."

"Yaaa?.." Eliyle kumsalda oynaşan bikinili kızları işaret etti. "Niçin kendinizi yordunuz, deniz kızları orada işte..."

Ahmet umursamazlıkla aksi yöne çevirdi başını:

"Benim aradığım onların arasında yok."

Gözleri süzgünleşti kadının.

"Yazık, aradığınızı da bulamadınız..."

Ahmet bakışlarını onun gözlerinin içine dikti bir an.

"Kim bilir, belki de buldum..."

Hafifçe kızararak gülümsedi kadın. İnce, zarif, biraz hüzünlüce, ama iç açıcı bir gülümseyişi vardı.

"Bekâr mısınız?"

"Evet."

"Ve yalnızsınız..."

"Kimse yalnız değildir dünyada..."

"Öyle demeyin, çoğumuz yalnızız, bir insana hasretiz... Milyonlarca kişi arasında olmak yanlızlıktan kurtulmaya yetmiyor. Konuşacağımız, anlaşacağımız candan bir insana muhtacız her birimiz. Bu yoksa, yalnızız... Hıh, insanın insanı bulması da zor..."

"Dünyayı sadece insanlara bağlamamak lâzımdır bence. Hayatın iyi yanlarına da tutunabiliriz pekâlâ..."

"Hayatın iyi yanları o kadar az ki..."

"İşimiz ne, insan olarak hayatın iyi yanlarını işleyeceğiz, geliştireceğiz; dünyayı düzelteceğiz..."

"Bu zamanla olur..."

"Elbette zamanla olur... Elde etmek istediğimiz şeyleri önce yaratmak zorundayız..."

"Ben benden gittikten sonra bu neye yarar?"

"Bizden sonra geleceklere yarar."

Kadın duralayıp Ahmet'i tartar gibi oldu.

"Siz toplumsal sorunlarla ilgileniyorsunuz galiba?.."

Ahmet ona sigara ikram etti. Bir tane de kendi ağzına tutturdu.

"Evet."

"Partili misiniz?"

"Partiliyim."

"Nasıl, bir şeyler yapabilecek misiniz bari?.."

"Yapmaya uğraşıyoruz..."

Sigarasından derin bir nefes çekerek sustu kadın.

"Ne zaman döneceksiniz Almanya'ya?" diye sordu Ahmet, neden sonra.

"Hiç dönmek istemiyorum oraya!" İsyanla başını salladı. İpek, sarı saçları omuzlarında dalgalandı. "Hiç..."

"Dönmeyecek misiniz?"

"Döneceğim." İçini çekti. "İznim bitince döneceğim. Lânet olsun, her şeyinden yakınır, yaka silkeriz ama, mark denilen para için orada tutunmaya bakarız yine de. Fenik başına ezilip yerin dibine geçsek de bu

böyledir işte. Çünkü hayatta insanın paradan başka tutunacak dalı yoktur. Hıh, nasıl bir hayatsa bu..."

Tekrar sustu. Bakışlarını ufuklara çevirdi. Uzaklarda bir yelkenli süzülüyordu. Gözleri ona takıldı. Hayal gücünün yarattığı bir düşe dalıp gitti. Yelkenli, güya bilinmeyen bir yerden geliyordu. Ve oradan sihirli bir kutu getiriyordu. Şu anda onu karaya vurup açılması için denize bırakıyordu. Bu kutu açılınca dünyada her şey bambaşka olacaktı. Daha şimdiden bazı şeyler değişmeye başlamıştı bile galiba. Rüzgâr birden canlanır gibi olmuştu. Gayrihtiyari bakışlarını sahile kaydırdı. Dalgalar bu düşü tekmelercesine sahili dövdü. Beyaz köpükler kumlarda eridi.

Ahmet sigarasının külünü tablaya silkeledi.

"Almanya'daki işçiler nasıl, uyanıyorlar mı?"

Kadın irkilerek kendine geldi.

"Efendim?"

"Almanya' daki işçiler nasıl, uyanıyorlar mı?"

"Maalesef, hayır... Sola kaymasınlar diye dini etkilerle aptallaştırılıyorlar... Görseniz, çok berbat bir durum..."

"Anlıyorum. Bunu daha önceleri de duymuştum."

"Buradakiler nasıl?"

"Buradakiler de pek iyi değil daha. Meseleleri temelinden kavrayamıyorlar bir türlü. Onların dar kafalıklarıyla uğraşmaktan egemen güçlerle boğuşmaya vakit kalmıyor henüz..."

"Ee, nasıl yürüyecek bu iş?"

"Zar zor yürüyecek işte... Gayret dayıya düşüyor..."

Ahmet içiyor, konuşuyordu ama, aklı gidip gidip bir şeye takılıyordu: Nasıl ayrılacaktı bu kadından? Bunu düşündükçe yüreğinin yağları eriyordu. Ona bayağı ısınmış, kısa sürede şaşılacak derecede alışmıştı. Kendisini saran, değişik bir havası vardı kadının. Bütün direncine rağmen ona karşı bir eğilim duyuyor, zaman zaman içini yakıcı bir istek dağlıyordu. Aksi gibi bugün şeytan da kanına girmiş, durmadan hırsını kamçılıyor, arzusunu kabartıp taşırıyordu. Ne yapsaydı acaba? Ona açılmayı kuruyordu kafasında. Ancak, fırsatçı durumuna düşmekten korkuyordu. Ya kadın, "Ne o, beni baştan mı çıkarmak istiyorsunuz? Utanın, utanın, beni kurtardınız diye ne bekliyorsunuz, hemen kollarınıza düşmemi mi?" derse... Yo, yo, böyle bir şey yapmazdı. Hiç o kadın değildi. Özelliklerini apaçık belli etmişti. Ondan böyle bir şey beklenmezdi. Kaldı ki, aralarında belirgin bir yakınlaşma doğmuştu. Bu yakınlaşma, sadece kurtarma

olayının yol açtığı birtakım insani davranışların ifadesi değil, aynı zamanda karşılıklı ilginin bir işaretiydi. Bunu anlamak lâzımdı. Aptallığın alemi yoktu; bu, umut verici, cesaret verici bir şeydi.

İçkilerini bitirince,

"Haydi buradan gidelim," deyiverdi, sıkıla ede.

Zeynep boş bulunup sordu:

"Nereye?"

"Bu akşam birlikte olabileceğimiz bir yere..." Gösterdiği cüretе kendisi şaştı. Boğazında aniden kuruluklar düğümlendi.

Zeynep hiç karşılık vermeden başını önünc eğip suskunluğa gömüldü. Sanki onu duymamış gibiydi. Yanakları hafifçe kızarmıştı.

Bir sarsıntı ve heyecan geçirdi Ahmet. Olanca keyfi kaçmış, sıkıntıdan sırtını ateşler basmıştı. Kendi kendini lânetlercesine pişmanlıkla hayıflandı, niçin yapmıştı bunu sanki? Niçin bozmuştu aradaki mâsumiyeti? Ne ki, kanındaki şeytan hemen kuyruğunu yukarı dikti: "Mâsumiyetmiş... lâf, ne mâsumiyeti?.. Kadınla erkek arasında mâsumiyet mi olurmuş?.. İçinde debreşip duran o duygu ne?" Yeniden toparlandı.

"Bir şey demediniz?.." Ses tonunda bir düşme olmuştu.

Zeynep belli belirsiz içini çekti, kibarca yutkundu.

Ahmet onun bu halini değerlendirmeye çalıştı. Göz ucuyla kendisini hırsızlama şöyle bir süzdü.

"Kırdım mı yoksa sizi? Ay, aman, eğer böyle birşey yaptıysam, çok üzülürüm..."

Zeynep, dudaklarını süsleyen bir tebessümle, kadınlığın o esrarengiz büyüsüne bürünmüş bir şekilde başını doğrulttu, bakışlarını boşluğa kaydırdı, derin derin göğüs geçirdi.

"Yo, hayır, kırmadınız."

Yüzündeki ifadeden bir anlam çıkarmak istedi Ahmet, beceremedi. Ama edasında bir soğukluk yoktu.

"Peki, niye sustunuz öylcysc?"

Omuzları yukarı kalkıp indi.

"Size nasıl davranacağımı kestiremiyorum; teklifinize hemen uysam, üzerinizde olumsuz etki yaratmaktan çekiniyorum; yapmacık hareketlerle hık mık edip işi cilveye dökmeye kalksam, beceremem..."

Birden rahatladı Ahmet. Kollarını kocaman kocaman iki yana açtı:

"Korkmayın, içinizden geldiği gibi davranın, sizden hoşlanıyorum...

Sol kaşı alnına doğru bir hilâl çizdi.

"Beni beğendiniz demek?"

Ahmet, soluğu kesilerek, masanın üzerinde duran elini ölçülü bir biçimde sıktı onun:

"Çoookkkkk... Sizinle karşılaşmayı bir şans sayıyorum..."

Sıcak gülümsemelerle vaatkâr tavırlar takındı Zeynep:

"Eh, bu iyi bir şey..."

2

Federasyon, İz-İş üyelerini "Türk sendikacılık prensipleri" doğrultusunda eğitmeye kalkıştı. Bunun için üç kişilik bir ekip kurdu. Bu ekip işyerlerini köşe bucak dolaşıp görevini yerine getirecekti.

Beşir, böyle bir girişime razı olmayacaklarını bildirdi. Ona göre, bu, sendikanın tüzel varlığını ayaklar altına almaya yönelik bir hareketti. Kim ne derse desin, böyle bir uygulamaya meydan veremezdi. Sendikayı yönlendirme ve denetleme hakkı sadece kendi üyelerine aitti. Herhalde yapılmak istenen şey yeniden iyicene düşünülmeli ve bundan dönülmeliydi.

Recep'in o günlerde Ankara'ya yolu düştü. Bir aralık, meseleyi görüşmek için, Federasyon'a uğradı.

Yukarıdan bakan tavırlarla karşıladı onu Kasapoğlu. Odası gayet şatafatlıydı. Ne yana bakılsa onun gösteriş tutkusu seziliyordu: Ağaç kaplamalı duvarlar, desenli halılar, kadife perdeler, boyalı avizeler, şık koltuklar, değişik sehpalar, camlı dolaplar, yaldızlı kitaplar, bayraklar...

"Hayır ola," dedi, kasıntılı bir şekilde, "Hangi dağda kurt öldü de siz buraya adımınızı attınız?..

Recep önce kenardan köşeden dolaşarak ucun ucun bir şeyler dokundurdu. Sendikacılıkta sağlam bir yapılanmaya gidilecekse, ciddi düşüncelere göre hareket edilmeliydi. Keyfi davranışlardan kaçınılmalı, belli ilkelere dayanılmalıydı. Mantığın gösterdiği yol buydu. Onun için Federasyon kendine bağlı sendikalara karşı demokratik bir anlayış göstermeliydi. Oysa tamamiyle bunun aksi bir tutum izlenmekteydi. Bu çok olumsuz bir şeydi. Bu yüzden Federasyon'un bünyesinde birtakım sürtüşmeler doğabilirdi. Bu da bazı acı sonuçlara yol açabilirdi.

Sonra açıktan açığa konuya girdi:

"Son olarak, dedi, "bize karşı öteden beri sürdürmekte olduğunuz sinir savaşı yetmezmiş gibi, sendikayı kendi üyelerine karşı kötüleme tertiplerine giriştiniz. Tabii maksadınız, ille de sendikanın devrimci yapısını

çökertmek... İyi iş değil bu, vazgeçin bundan. Böyle bir şey size şan kazandırmaz. Biz nihayet suya sabuna dokunmayan bir sendikacılığın ölü ağırlığından sıyrılıp dinamik bir tutum takınmaya çalışıyoruz, ne var bunda?..."

Kasapoğlu burnunu havaya dikti:

"Federasyon'a uyumsuzluk var!.."

Recep ceketinin düğmesini çözdü:

"Yapmayın, başkan, Federasyon camiasında her zaman, her konuda, tam bir uyuşma olmayabilir. Bazen şu veya bu hususta aynı görüş ve düşünceler paylaşılmayabilir. Sorunlar karşısında, arada farklı görüşler, farklı düşünceler farklı yaklaşımlar olabilir. Bundan dolayı kimsenin kimseye tân etmeye hakkı yoktur. Bu çok doğal bir şeydir. Bir bakıma örgütte sağlık belirtisidir. Canlılık belirtisidir. Bundan fikir zenginliği doğar. O, bu değil de, aslında bütün mesele, hedefte birleşmektir. Hedefte birleşilirse, aradaki anlaşmazlıklar eninde sonunda aşılabilir... Onun için tartışmalı konularda katı ve sert tutumlardan kaçınmalıyız. Ve ne olursa olsun, bizi birleştiren şeyin ne olduğunu hiç unutmamalıyız. Sizin bize düşmanlık beslemenizin hiç bir haklı gerekçesi olamaz..."

Kasapoğlu hafifçe rengini atarak, sen onu benim külâhıma anlat dercesine, kafasını aşağı yukarı oynattı:

"Zorla değil ya, sizin gidişinizi beğenmiyorum. Ben koskoca bir federasyon başkanıyım, ne yaptığımı biliyorum, sendikanızı hizaya getireceğim. İçimizde bize ayak uyduramayan, partilerüstü sendikacılık görüşüne karşı çıkan, Konfederasyon'a kafa tutan, meydan okuyan bir siz varsınız..."

Recep kollarını göğsünde çaprazlayarak burnundan soludu:

"Partilerüstü sendikacılık görüşünü kabullenmiyoruz, ne yapalım yani? Bizim doğruları seçme hakkımız vardır. Bile bile yanlışa vuramayız kendimizi. Niçin bu görüş dayatılıyor bize, şöyle derinlemesine düşündünüz mü hiç? Egemen güçler bizi pasifize edip, dümenlerini rahatlıkla yürütmek istiyorlar... Biz bu oyuna gelemeyiz. Sendika, işçileri aldatma aracı değil, kurtarma aracıdır..."

Kasapoğlu elini savurdu:

"Bu sizin her zaman ileri sürdüğünüz bir iddia."

Recep tısladı.

"Ama doğru olan bir iddia. Biz bu oyuna uyarsak, tuzağa düşmüş oluruz. Açıkçası, burjuvaziye teslim bayrağı çekmiş, ortadaki şartlara

boyun eğmiş oluruz. Oysa, biz, içinde bulunduğumuz şartları değiştirmek, kendi geleceğimizi belirlemek göreviyle karşı karşıyayız..."

"Koskoca bir federasyon başkanı kendi aşağısındaki ve dunundaki adamların sözüyle mi hareket edecek, yoksa üstündeki Konfederasyon yöneticilerinin yol göstericilikleri ve irşatlarıyla mı?"

Kapı tıkladı. Mini etekli sekreter kahve getirdi. Süslü püslü bir kızdı bu. Fincanları uzatırken neredeyse kalçaları görünecekti.

"Bağışlayın ama Başkan," diye karşılık verdi Recep, kız çıkınca, "siz durumu doğru değerlendirmiyor, yüklendiğiniz görevi ciddiye almıyorsunuz..."

"Nedenmiş o?"

"Siz işçilerin haklarını ve çıkarlarını görüp gözetmekle yükümlüsünüz. Fakat bu yükümlülüğünüzün gereklerini yerine getirmekten uzak kalıyorsunuz..."

"Ekonomik mücadeleler veriyor, toplu sözleşmeler yapıyorum ya..."

Recep omuzlarını silkti:

"Öyle sadece bir ekonomik mücadeleyle yürümez bu iş. Toplu sözleşmelerle sardra şifa bir şeyler elde edilmediği ortada. Bu yoldan işçilerin yaşantılarında aşamalar kaydetmek hayal."

"Ne yapalım, memleketin imkânları şimdilik bu kadar..."

"Hah, ben de oraya geleceğim, zora düşünce hep bir şey söyleniyor bize karşı: 'memleketin imkânları buna el vermez..' Peki, memleketin imkânları nasıl gelişecektir? Demek ki, işin içinde bunu düşünmek, imkânları dar kılan koşulları değiştirmek meselesi de vardır... İşçilere vaadettiğiniz şeyleri sağlayacak olan bir ortamın yaratılması meselesi... Bu da politik mücadeleyi gerektirir işte..."

Kasapoğlu burnunun ucuna konan sineği elinin tersiyle savdı:

"A'ha, çakıyorum, zorunuz ille de politik mücadele..."

Recep'in alnı gayriihtiyari kırıştı.

"Biz adam gibi tartışmasını bilmiyoruz da onun için aramızda engeller yükseliyor; benim zorum değil bu, hayatın dayatması... Siz hayatı anlamıyorsunuz. Eğer işçilere vaadettiğimiz şeylerde samimiysek, işin bir ucundan tutmak, hedefe varmanın yol ve yöntemini tayin etmek durumundayız. Yoksa kim ne yapacak, ne olacak da güttüğümüz amaçlar gerçekleşecek?.."

"Evet, yani?.."

"Yani bir işin gereklerini yerine getirmeden başarıya ulaşılmaz. So-

runlara gerçekçi biçimde yaklaşmak zorundayız. Ekonomik, sosyal, politik sorunlar bir bütündür. Davayı bu bütünlük içinde ele almazsak, işçilerin kaderlerini değiştirecek koşulları oluşturamayız..."

Kasapoğlu'nun yüzünde sıkıntılı bir hava belirdi.

"Öyle ama..."

"Öyle aması falan yok bunun," diye sözünü kesti Recep onun. "Hiç kaytarmadan, hiç oraya buraya kıvırmadan, ülkenin doğru şekilde yönetilmesi, sağlam kalkınma yoluna girilmesi yönünde çabalar harcamak durumundayız. Bunu yapmak bizim için bir dürüstlük borcudur. Eğer sahiden sendikacıysak..."

Kasapoğlu dişlerini sıkarak sağ elinin başparmağıyla göğsünü dövdü:

"Elbette sahiden sendikacıyız, elhamdilüllah..."

Recep onun gözlerinin içine baktı:

"Öyleyse bunu eylemlerimizle ispatlamalıyız..."

"Bunu derdi olan düşünsün, ben kendimi ispatlayacağım kadar ispatlamışım. Sizin sözleriniz beni hiç ırgalamaz. Yaptıklarınıza da aklım ermez."

"Madem öyle bize engel olmaya kalkmayın o zaman. Çünkü bir insanın aklı ermediği şeye karışmaya hakkı olamaz."

Kasapoğlu ağzına yaklaştırdığı fincanı geri çekti:

"Öyle yağma yok! Siz işçileri ite kaka nereye götürmek istiyorsunuz onu söyleyin bana?"

"Kendi dünyalarına..."

"Ağır olun bakalım, inecek var. O dünyanın nasıl bir cehennem olduğunu biliyorum ben."

Recep yüreğinin kasıldığını hissetti.

"Böyle konuşan bir sendikacı patronların hesabına çıngırak çalıyor olmaz mı?"

"Recep Bey! Recep Bey!" diye köpürdü Kasapoğlu, "beni sözle hançerlemeye başlamayın yine, ben işçilerin özgürlüğünü savunuyorum."

"Onları kapitalizmin boyunduruğunda tutarak mı?"

Kasapoğlu ayağa fırlayarak hindi gibi kabardı.

"Söylemeyim dedim ama olmayacak, biz haysiyetli ve hamiyetli sendikacılar, bu memlekette demokrasiyi sizin gibi solculara çiğnetmeyeceğiz.!"

Recep onu süzerek elindeki fincanı önündeki sehpaya bıraktı.

"Demokrasi, sermaye sınıfının sultası değil, halkın egemenliğidir. Bu ise sosyalizm demektir."

"Biz sosyal hukuk devletiyiz," diyerek tekrar yerine oturdu Kasapoğlu. Tuhaf bir bilgiçlikle parmağını Recep'e doğru salladı, "Ama sosyal hukuk devleti demek, sosyalist devlet demek değildir."

"Bırakın bu lâfları, sömürünün olduğu yerde sosyal devlet olmaz. Hele bizim gibi toplumsal sorunların alabildiğine bindirdiği yerde hiç olmaz. Olması, bizim gayretlerimize bağlıdır."

"Onun için ver elini sınıf bilinci ha?"

"Eğer işi dalgaya vurmuyorsanız, evet. Sorunları sınıf açısından ele almazsak, ağzımızı poyraza açar, hava alırız."

"Siz sınıf şuurundan dem vuruyorsunuz, ben de milli şuurdan bahsediyorum. Meselcleri ve sorunları sınıfsal açıdan değil de ulusal açıdan ele almalıyız."

Recep bir süre elini tepesinde gezdirdi.

"Kusura bakmayın ama patron ağzı bu. Kapitalistler özel menfaatlerini 'ulusal' çıkar olarak yutturmaya kalkarlar millete hep. Oysa ülkeyi, kendi sınıfsal çıkarları uğruna, geri kalmışlığın kıskacında tutarlar. Üstelik, uluslararası sermayeciliğin vurgun alanına çevirirler. Aslında sorunlara ulusal açıdan baktığımız zaman da tutunacak dal, sosyalizmdir."

Kasapoğlu masadaki allı güllü kutunun kapağını şövalye yüzüğünün kenarıyla açarak bir sigara aldı:

"A' ha, ister canınız, bu sefer de bizi büyük komşu sömürsün... Diğer sosyalist ülkeleri sömürdüğü gibi..."

"Hangi sosyalist ülkeleri sömürüyor büyük komşu?"

"Hepsini!"

"Ne iştir bu acaba, büyük komşu o ülkeleri sömürdüğü halde hepsi az çok kalkındı, bizim gibi kapitalist yolda sürüklenen geri kalmış ülkeler ise, sözüm ona Amerika'dan yardım gördükleri halde, bir türlü toparlanamadılar?.."

Ağzını burnunu eğerek boynunu kıstı Kasapoğlu:

"Orasını bilmem."

"Orasını bilmezseniz hiç bir şey bilmezsiniz işte. Biz yarım asırdır çağdaş uygarlığa erişmekten söz ediyoruz. Kongreler de siz de gerine gerine nutuklar atıyorsunuz bu yolda, haydi erişsenize görelim! Bugün çağdaş uygarlık sosyalizmdir."

Telefon çaldı. Kasapoğlu dirseğini gererek ahizeyi kulağına götürdü.

"Alo," dedi, gözlerini altın koldüğmesine kaydırarak. "Kim efendim?.. Ha, Şahin Bey... Arzı hürmetler ederim beyefendi, nasılsınız?.. Ha, ondan geldi mi?.. Aynısı mı?.. Yani benim görüp beğendiğimin aynısı mı?.. Tamam öyle ise, gönderin, gönderin, hemen gönderin... Durun ama; durun," yan gözle Recep'e baktı, "bir saat sonra filan gönderirseniz daha iyi olur... Hayırlı işler... Güle güle..." Ahize'yi yerine koyup Recep'e döndü:

"İdeoloji düşmanlığına gelince üzerinize yoktur, bunu biliyorum."

Recep omuzlarını silkti:

"Ben bu bozuk düzene zerrece dostluk duymuyorum, ne derseniz deyin."

Kasapoğlu sustu. Söyleyecek şey bulmakta zorluk çekiyordu galiba. Çakmağı çakarak aleviyle oynadı. Bayağı ses çıkararak yanıyordu çakmak. Alevi birkaç kez uzatıp kısalttı. Neden sonra buna son vererek damdan düşer gibi lâf etti:

"Ben şerefli, milliyetçi, memleketçi, medeniyetçi bir sendikacıyım ve hep böyle kalacağım."

Recep bıkkınlıkla yüzünü buruşturdu.

"Bu sözlerle madrabaz politikacıları hatırlatıyorsunuz bana. Toplumsal yarara karşı çıkan bir kimse hiç bir bok değildir."

Kasapoğlu omuzlarını kabartarak şişindi:

"Ben sendikacı olarak toplumsal yarara hizmet ediyorum işte, daha ne?"

"Siz öyle bir sendikacısınız ki, işçi sınıfının geleceğini, dolayısıyla memleketin geleceğini, egemen sınıflara satıyorsunuz. Ve böylece, ileri bir Türkiye'nin doğmasını engelliyorsunuz..."

Kasapoğlu dişlerinin arasından mırıldandı:

"İşçileri politika bataklığına sürmüyorum diye, değil mi?"

Recep hayıflandığını belli eder şekilde ellerini yumup açtı:

"Başka ülkelerin sendikacıları, işçilere politik haklar sağlamak için kıyametleri koparmışlar, nice ateş çemberlerinden geçmişlerdir. Siz ise, bunun aksini yapmak için etmediğinizi bırakmıyorsunuz. Gerçeklik duygusundan nasıl bu kadar yoksun olabiliyorsunuz, anlamıyorum: bu, işi tersine çevirmektir. Doğrusu, patronlar kendi saltanatlarını sürdürme savaşında sizin gibilerden daha uygun destekçiler bulamazdı. Siz sendikaları adeta kapitalizmin koruganları haline getirdiniz..."

Bakışları garazkâr bir hal alarak dişlerini gıcırdattı Kasapoğlu:

"Sizin ağzınızdan çıkanı kulağınız duymuyor. Ne yapalım, huyunuz

bu, katlanacağız. Ama şunu bilin ki, ben işçileri politika bataklığına sürmeyeceğim. Sürenlere de karşı çıkacağım hep."

Recep burnundan soluyarak kafasını bir o yana çevirdi, bir bu yana:

"İşverenler neden giriyorlar o bataklığa? Domuzluklarından mı?" Sözleri karşısındakinin beynine işlesin diye biraz durakladı."Bir yerde politik güç kimlerdeyse hükmetme gücü de onlardadır. Düşünsenize biraz, bir ülkede hükmetme gücünü işverenlere bırakan işçilerin halleri ne olur?"

"Ben Amerika'dan daha yeni döndüm. Orada bize öğrettiler: bir düzen, en esaslı biçimde, emek, sermaye, işveren üçlüsü üzerinde durur."

"Kapitalist şartlandırması bu. Bir sendikacının bu dolmayı yutması ayıp!"

Kasapoğlu dişlerini gıcırdatarak şövalye yüzüğü ile masaya vurdu:

"Sözlerinize katlanırız dediysek, o kadar da değil. Vatan millet aşkıyla çarpan kalbimin daha fazla incitilmesine ve rencide edilmesine katlanamam. Nihayet koskoca bir federasyon başkanının karşısında olduğunuzu unutmayın."

Recep kırık bir gülüşle yerinden doğruldu:

"Gerçeği söylüyorum Başkan, ama, yazık ki anlamıyorsunuz..."

Onun gitmek üzere olduğunu sezen Kasapoğlu da döner koltuğundan kalktı, bozuk bir şekilde karşısına dikildi:

"Sizinle hiç bir zaman anlaşamadık, hep zıtlaştık durduk. Bundan sonra da anlaşacağımızı sanmıyorum, kafalarımız uyuşmuyor çünkü..."

"Evet, öyle... Keşke kafalarımız biraz uyuşsaydı... Ama, ne çare, sizinkisi çok kötü şartlanmış bir kere..."

Recep gittikten az sonra kapıyı tıklatarak içeri giren odacı,

"Efendim," dedi Kasapoğlu'na, ezile büzüle, "yeni masa ısmarlamışsınız, onu getirdiler, alalım mı buraya?"

Kasapoğlu sevinçle yerinden fırladı:

"Ha yaşa be Satılmış..." Koltuğunu yana çekti. "Gel bakalım önce bu masayı boşaltıp dışarı atalım."

Çabuk çabuk boşaltmaya başladılar masayı. Çekmecelerin gözlerinden bir sürü ıvır zıvır çıkıyordu. Kasapoğlu bazı şeyleri odacıya hiç elletirmiyordu."Dur, sen onlara dokunma!" diyordu. Hatta bazı şeyleri de hiç göstermiyordu. Kendisi alıp alıp dolaba aktarıyordu bu gibi şeyleri. Bir ara odacı bir deste iskambil kâğıdını düşürdü elinden. Arkaları çıplak kadın resimleriyle süslü kâğıtlar yayıldı gitti yere. İkisi birden aceleyle on-

ların üzerine eğilince kafa kafaya tokuştular. "Salaklık etme oğlum, salaklık etme!" diye çıkıştı Kasapoğlu. Kıpkırmızı kesildi odacı. Gencecik, tertemiz bir kimseydi bu. Federasyon'un en sevimli insanıydı. Sonunda eski masayı dışarı atıp yenisini sürüklediler içeri.

Her iş bitince, Kasapoğlu, Genel Sekreterle Sayman'ı çağırttı. İkisi de hemen orada bittiler. Genel Sekreter Saffet Gümüş uzun boylu, ince yapılı, kirpi saçlı, oldukça esmer biriydi. Sayman Maksut Ahlatlı ise orta boylu, buydağ benizli, seyrek bıyıklı, dudaklarının ucuyla daima gülen biriydi.Sekreter'in en büyük özelliği, kumar oynamaktı. Sayman'ınkisi ise, kafasının ticarete işlemesiydi. Etrafa fazla renk vermeden, öteden beri, işçilerden düşük fiyatla tasarruf bonosu topluyordu. "Bu zamanda" diyordu, yakınlarına, "ya bono toplayacaksın ya da arsa alacaksın." Kendisi, tuttuğu yoldan, kısa sürede epey yapınmıştı. İkisi de aşağı yukarı Kasapoğlu'yla yaşıttılar.

Kasapoğlu kurumlu bir edayla koltuğa yaslandı:

"Aşkolsun size, başkanınız masasını yeniliyor da, kutlamaya bile gelmiyorsunuz!"

Genel Sekreter Gümüş sırıttı:

"Valla ben de ' nedir bu tangırtı tungurtu?' diye merak ettim de, bir türlü çıkıp bakamadım. Eh, güle güle kullan. Allah için, bu defa ki daha güzel."

Sekreter'in yanında eni konu kısa kalan Sayman, yapmacık hareketlerle Kasapoğlu'na yaltaklandı:

"Başkanımıza bu üçüncü masa helâl olsun..."

Kasapoğlu kemerini sıkılayarak ayağa kalktı:

"Yaşa..." Bir elini masanın üzerinde gezdirdi, "Nasıl, başkanınıza yakıştı, değil mi?"

"Hem de nasıl..."

"Herhalde, Amerika'dan yeni gelen başkanınızı eski masada çalıştırmazdınız... İlle bizim İstanbul'daki solcular duymasınlar bunu. 'Federasyon lükse boğuluyor' diye küplere biniyorlar zaten. Aksiliğe bakın siz, tam da Recep Adaş buradayken telefon ettiler birader. Herif gitmeden masayı getireceklerinden çekindim doğrusu."

Masanın bir tarafını da Genel Sekreter sıvazlamaya başladı:

"Aldırma Başkan, sen tatlı canını hiç üzme, onlar çatlasınlar..."

Başkan dişlerini gıcırdattı:

"Lâf aramızda bunların burunlarını kırmak lâzım."

"Evet. Dün üst kuruluşun idarecileri de yine dert yandılar bana bu konuda. Bayağı başımın etini yediler. Nitekim seninle de görüşmüşler..."

Kasapoğlu dişlerini gıcırdattı:

"Nasıl dert yanmasınlar birader, herifler azıttıkça azıttılar. Türk sendikacılık prensiplerini bir kenara itip, başı boş hareket ediyorlar. Bize her meselede kök söktürüyorlar. Üst kuruluşa karşı dilleri bir karış dışarıda. Sendikalar Kanunu değişikliği üzerine yapmadıklarını bırakmadılar. DİSK' e ulu orta arka çıkıyorlar. Yayınladıkları gazete de korkunç..."

"Allah kahretsin, aksi gibi, üyeler tarfından da çok tutuluyorlar herifler..."

"İşin orasına boşver sen, bu memlekette hep solcuların anaları ağlamıştır... Sonunda görecekler günlerini onlar... Şu bizim teşebbüs ne sonuç verecek anlayalım hele bir de, gerisini düşüneceğiz gayrı..."

Sayman ellerini oğuşturdu:

"Sayın Başkan, bence bu işi, hiç oraya buraya uzatmadan, kestirmeden halletmek lâzım. İsterseniz, meseleyi çok etkili bir yere havale edeyim ben.İş oraya intikâl etti mi, tamam, artık çanlar onlar için çalıyor demektir."

Kasapoğlu büyük bir kurumla kafasını yukarı doğru dikti:

"A' ha biz neciyiz burada oğlum? Siz işi her yönüyle bana bırakın. Evel Allah, biz eski kulağı kesiklerdeniz, sırasında ortalığı dümdüz ederiz!.."

"Okey, Başkan, meydan sizin olsun..." Tuhaf bir hareketle bıyığının ucunu oynattı, "Yalnız siz şimdi bize birşeyler ikram edinde yeni masayı ıslatalım."

Kasapoğlu zile bastı,

"Oğlum Satılmış," dedi içeri giren odacıya, "bize üç tane bardak getir. Ama hani o fiyakalılarından olsun. İçlerine buz da koy."

Satılmış çıkınca, eğilip masanın gözünden bir viski şişesi çıkardı, kurumlu hareketlerle ortaya koydu.

Sekreter'in kocaman ağzı kulaklarına vardı.

"Aman Başkan, sen bir dahisin!"

Sayman ellerini çırptı:

"Yaşayın Başkan."

Kasapoğlu göğüs geçirdi:

"Başkanınız bir tanedir ama, gelin de bunu bizim solculara anlatın... Yok sömürüymüş, yok emperyalizmmiş, yok toplumsal kurtuluşmuş...

Ulan!.."

Odacı bardakları getirdi. Sekreterin yüzündeki ödyeşiline çalan renk daha bir acayipleşti.

"Ne adamlar bunlar yahu!.. Behey enayiler, siz kendi dümeninize baksanıza! Neme lâzım size alemin üç keçisiyle beş tavuğu? Hayır ama, rahat kıçlarına batıyor heriflerin."

Sayman bardakları yanyana dizdi:

"Ya, ne demezsiniz ama. Oysa, sosyalistliğe filan özenmeseler, namussuzlar yaman sendikacılar... Hepsi ateş parçası..."

"Ateş parçası ama, kül olacaklar birgün. Ses çıkarmazsak bizim üzerimize de kıvılcım sıçratacaklar. Halkı kurtarmakmış... Ulan, bu halk kurtulur mu be? Haşa, haşa, Allah gelse bu halkı kurtaramaz be. Ölmüş bu halk!"

Kasapoğlu göğsünü şişirip dişlerini gıcırdattı:

"Neyse, içelim şimdi. Dediğim gibi, siz bu işi Başkan'ınıza bırakın. Bana 'Kasapoğlu' demişler, onlara bir kasap oyunu oynayayım da görsünler..."

Sekreter viskiyi yudumladı:

"Oh, Başkan,ölmüşlerinin ruhuna değsin, enfes birşey bu."

"Dur oğlum, dur, bizi atlayarak içilmez bu zıkkım. Haydi bakalım hep beraber, şerefe!"

"Oh, Başkan," dedi Sekreter, bardağını yerine bırakırken, "nereden enseledin bu şişeyi?"

"Üzümünü ye de bağını sorma."

"Yapma, Başkan, yerini bilelim..."

"Amerika'dan getirdim, oğlum. 'Federasyon'da arkadaşlar var' dedim kendi kendime."

"Teşekkürler.. teşekkürler... Ben gittiğimde bunun karşılığı olarak iki şişe birden getireceğim, söz... Önümüzdeki kontenjanda gitme sırası benim, değil mi?"

"Senin."

Sayman acı acı kafasını salladı:

"Ah Başkan, ah, bir evvelki kontenjanda ne olurdu beni gönderseydiniz? O kadar yalvardım size. Tuttunuz Beşir'i göndermeye kalktınız; herif de katır gibi tepti bizi, son anda teklifi geri çevirdi; o postada adam gönderme hakkımız yandı!"

"Ne yaparsın, herifi belki böylece hizaya getiririz diye düşündüm

ama, olmadı işte."

Sekreter bir koltuğa yayıldı:

"Enayiliğine doymasın! Ulan, Amerika gibi bir yere gidilmez mi be? Hangimizin sülalesi rüyasında görmüş böyle şeyi?"

"Evet ama," dedi Kasapoğlu, dişlerini gıcırdatarak, "Heriflerin kafaları başka... Biliyorsunuz, Şaban Yıldız da gitmemişti..."

"Akıllarına turp sıkayım onların." Ağzını açarak iki yana sallandı. "Amerika, ah, canım Amerika... Ben gidince orada yaşayacağım Başkan. Yiyeceğim, içeceğim, güzel parçalarla düşüp kalkacağım."

"Hıh. siz Başkanınızı görecektiniz orada... Anam avradım olsun, krallar gibi yaşadım, krallar... Arjantin'den gelmiş bir kız sendikacıyla karşılaştım orada. Bir gün otelde bir kıstırdım bunu; of anam, of!.."

Sayman baygın baygın baktı:

"Aman siz işin sonunu anlatın, sonunu."

"Sonunu ne anlatayım oğlum, bir altladım bunu," elini armut yapıp ağzına götürdü, "Uuummm, hurma, hurma... Galiba bakireydi de..."

Sekreter hayallere dalarak sigarasına uzandı:

"Vay zalim, vay!"

"Zalimliği var mı bunun oğlum, müslümanlıkta hurma yemek sevaptır. Sonra, bir gece bir yere gittik: Camdan odalar yapmışlar, içerden dışarısı görünmüyor, ama dışarıdan içerisi olduğu gibi görünüyor. Odalara çiftler girip sevişiyor, biz de dışarıdan onları seyrediyoruz. iyi mi? Of ulan Allahsız gâvurlar, of!" Sekreterin sırtına bir şaplak vurdu, "öldürürler insanı be!"

"Oh, oh, oh, seyri bedava mı?"

"Yo, bedava değil, parayla. Velhasıl, azizim, bu Amerika bir alem."

"Öyle vallahi, solcular çatlasın!"

"Ne kadar solcu varsa analarını..."

"Ben de..."

Sayman kafasını salladı:

"Heh, heh, heh, heyy, ben de..."

Kasapoğlu bardakları tazeledi; masanın çekmecesini çekti:

"Bakın size getirdiğim slaytları göstereyim." Meydana çıkardığı slaytlardan birini makinaya takıp saymana uzattı, "Işık düğmesine bas da öyle bak."

Sayman düğmeye bastı: bir dizini kırarak sırt üstü yatmış, yakıcı güzellikte bir kadın serildi gözlerinin önüne, çırılçıplak. Çaktırmadan elinin

ucuyla salyalarını sildi:

"Vay, vay, vay!..."

Sekreter onun elinden makinayı kaptı:

"Of,of,of!" Bir eliyle apış arasını kurcaladı, "Kadın dediğin böyle olacak işte. Vallahi, başkan, bu orospular olmasa dünyü beş para etmez."

Kasapoğlu kıs kıs güldü:

"Biz komünistler için şapka hikâyeleri filan anlatıyoruz ya, size bir şey söyleyeyim mi? Amerika'da kan değiştirme partileri yapıyorlar. Adamlar kanlarını yanlarına alıp bir yerlere gidiyorlar ve orada düpedüz karıları trampa ediyorlar!"

Sekreter makinayı burnunun ucundan indirdi:

"Oh, helâl olsun vallahi, aman ne tatlı iş."

Sayman şaşkınlıkla gözlerini açtı:

"Temelli mi değiştiriyorlar?"

"Yok canım," dedi Kasapoğlu, "Birkaç saatliğine, ya da bir geceliğine filân... Ama tabii arada bir, al takke ver külâh derken, senin dediğin gibi de olabilir..."

"Onun için mi evlenenlerin üçte biri boşanıyor orada?"

"Bilmiyorum, yalnız size birşey daha söyleyeyim: Doğrusu orada geceleri sokağa çıkmaya korktum. Cinayetler, hırsızlıklar, ırza tecavüzler dizboyu gidiyor. Karanlık basınca herkes kapılarını, pencerelerini kilitliyor.Amerika'lılar bugün kendi kendilerine 'kilitli kapılar ardında yaşayan millet' diyorlar."

Sekreter uykuda konuşur gibi mırıldandı:

"Vay anasını, o kötü işte." Gözlerini kısarak Kasapoğlu'na baktı, "Ve orada çok işsiz insan olduğu söyleniyor, doğru mu bu?"

Kasapoğlu kulağının arkasını kaşıdı:

"Ona dikkat etmedim. Yalnız bizim solcular bunu habire yazıyorlar sendika gazetesinde."

Kapı vuruldu. Aralıktan süzülen sekreter kız, ince cilvelerle eşikte kırılıp döküldü.

"Efendim," dedi, takma kirpiklerinin altından baygın bakışlarını Kasapoğlu'na dikerek, "Saat beş, izninizle ben gidiyorum."

Kasapoğlu omuzlarını kabarttı:

"Hay hay Funda Hanım, izin sizin. Satılmış'a söyleyin de o da gitsin. Bizi beklemesin."

Sayman, kızın arkasından yalandı:

"Hasbam ne mâhluk be, bıldırcın..."

Kasapoğlu ağzını şapırdattı:

"Sus, bitiyorum ona. Öyle oynak kalçası var ki aklım oynuyor görünce."

"Benim de..."

Sekreter gözlerini kısarak sırıttı:

"Benim de..."

Kasapoğlu dudaklarının arasına tutturduğu sigarasını yakmak için çakmağını çaktı. İnce bir hışırtıyla burnuna kadar uzandı alev. Yüzünü korumak güdüsüyle başını yana eğdi:

"Oha, oha, yengeniz olur..."

Sayman viski şişesine uzandı :

"Evde yengemiz var."

Sekreter boş bardağını Sayman'ın önüne sürdü:

"Hatta yengelerimiz..."

Kasapoğlu şöyle bir tepeden süzdü onları:

"Oğlum, biliyorsunuz, müslümanlıkta dörde kadar meydan var. Birden ürkütmeyeyim diye dokunmuyorum ona şimdilik. Allah kahretsin, daha öncekini kaçırdık!"

Sekreter'in kocaman ağzı kulaklarına doğru yayıldı:

"Ya, yazık. Ama trafik kazasında ölen graydercinin iş takibi için buraya gelen karısını kaçırmadın."

"Göçenin damına, ölenin a..na konacaksın oğlum."

Şişe bitmek üzereydi ki zil çaldı. Kapıya bakmaya giden Sayman, çiroz yapılı bir kadınla döndü.

"Arkadaşlar," dedi, yarım sesle, "enselendik, bizim belâlı geldi! Hani geçenlerde sizlere de iki dilber getirecek olup da bunu beceremeyen ve arada beni mahçup eden belâlı!" Sağ kolunu kadının beline doladı, "Tanıştırayım: Mehtap."

Ötekiler neşeli hareketlerle selamladılar kadını. Kadın onlara altın dişlerini gösteren gülücüklerle karşılık verdi. O kadar zayıftı ki üflesen uçardı. Yüzünden boyalar dökülüyordu. Koltuklardan birine rahatça kuruldu. Çırpı bacaklarını ortaya serecek şekilde ayak ayak üstüne attı. Ağır bir parfüm kokusu yayıldı içeri.

"Kusura bakmayın," diye konuştu, yırtık yırtık, bakışlarını Kasapoğlu'yla Sekreter arasında gezdirerek, "geçenlerde sizlere yalancı çıktım. Bunun için çok üzgünüm. Hiç beklemediğim halde, şaşılacak hayırsızlık-

lar ettiler bana alçak karılar." Elini Sayman'a doğru salladı, şıngır şıngır şıngırdadı kolundaki bilezikler. "İşte, Maksut bilir, telefonda durumu kendisine anlatırken hırsımdan ağlayacak derecelere düştüm..."

Kasapoğlu içini çekti:

"Eh, ne yapalım, kısmetsiz köpek kurban bayramında da kemiksiz kalırmış..."

"Öyle vallahi," diye homurdandı Sekreter.

Kadın uzandı, Sayman'ın bardağını kaptı:

"Aa, estağfurullah. Ben de içlerinden biriyim ama, açık konuşacağım: Orospuya güven olmaz. O kadar yalvardım kaltaklara, dinlemediler, Adana'ya gittiler. Oradaki dostları telefon etmişler. Adana'dan da İskenderun'a geçeceklermiş. Bazı orospular talihli olurlar, hayatın tadını çıkarırlar."

Sekreter ona sigara sundu:

"Nasıl, iyi parçalar mıydılar bari?"

Sayman kıkır kıkır güldü:

"Ooo, evet evet... Birisi eski bir vali karısıydı..."

Kasapoğlu kül yutmayan tavırlarla burnunu yukarı dikti:

"Acaba sahiden öyle mi bakalım? Mehtap hanım alınmasın ama, bu cins kadınlar çok kere böyle numaralarla satarlar kendilerini. Büyük adamların eski karıları olurlar hep. Deniz adında bir paçoz tanıdımdı ben, o da kendisini eski bir milletvekilinin karısı diye satardı."

Sekreter afalladı:

"Peki niçin böyle numara yapıyorlar?"

"Kendilerine daha fazla değer verilmesi için. Güzelce bir kadınla düşüp kalkmak gibi, kodaman bir adamın eski veya yeni karısıyla yatmak da erkeklerin hoşlarına gider."

Sayman ezik ezik söylendi:

"Neyse, aslında önemli olan, onların ne oldukları değil, bizi aldatmalarıdır."

Kadın boynundaki boncukları parmağına dolayıp ona döndü:

"Şekerim, yine açık konuşacağım: Orospular iki müşteri arasında kaldılar mı, genellikle zengin olanını seçerler."

Sayman şakadan kadının üstüne yürüdü:

"Yaaa, yarın bir zengin çıkınca sen de beni ekeceksin demek ki..."

Kadın oturduğu yerde kıvrıldı:

"Şekerim, sen bana bakma, ben başkayım."

Kasapoğlu, Sekreter'in dirseğini dürttü:

"Haydi buradan kirişi kıralım." Ötekilerini işaret etti, " Şimdi bunlar birbirleriyle oynaşmaya başlayacaklar, biz aralarında fazla kaçacağız." İçkisini dikip kapıya yöneldi, "Eh, bize eyvallah!"

Sekreter de elini kaldırdı:

"Eyvallah."

Sayman pişmiş kelle gibi sırıttı.:

"Güle güle."

Kadın kollarını yana açtı:

"Kalsaydınız keşke, hep birlikte daha iyi olurduk..."

Sekreter, dışarda, peltekleşen diliyle Kasapoğlu'na sordu:

"Başkan, ben poker partisine gideceğim, sen ne yapacaksın?"

Kasapoğlu şişinerek federasyonun arabasına bindi.

"Biz de elbet yapacak bir iş bulacağız." Marşa bastı. Anında çalıştı motor. Sekreter pencereden başını içeri uzattı:

"Şey, sakın kafayı fazla dumanlayıp da gene arabayı oraya buraya çarpmayasın. Bir daha arabayı çarptığımız yere bırakıp da, 'hırsızlar çaldılar, götürüp çarptılar,' yalanını kimseye yutturamayız."

Kasapoğlu ters ters baktı Sekreter'e:

"Aaha, şimdi bunu hatırlatmanın sırası mı, oğlum? Çek kendini bakalım, uçuşa geçiyoruz!"

Sekreter geri çekildi. Araba sert bir hareketle ileri fırlarken,

"Yarın toplu sözleşme görüşmesi var, unutma!" diye bağırdı arkadan. Lastik gıcırtıları arasında kayboldu gitti sesi.

3

Kasapoğlu, Çankaya'da, ünlü bir lokantaya kuruldu. Masasını güzelce donattı. Kafayı bulunca, kadeh elde, bakışlarıyla salonu taramaya başladı. İlle, ne hikmetse, gözüne ilişen kadınların hiçbirinden beklediği işareti alamadı. İhtimal ters bir güne çatmıştı. Yoksa kiralık kadın bulmakta becerikliydi. Cep defteri böylelerinin telefon numaralarıyla doluydu. Tam ümitsizliğe düşeceği sırada karşı köşede oturan kadın kirpiklerini süzerek başını hafifçe öne eğdi. Kolları omuzlarına kadar çıplaktı. Kasapoğlu zafer dolu bakışlarını ona dikti. Çıplak kadın kollarının bu kadar etkileyici olduğunu ilk defa fark ediyordu.Bıyığının gölgelediği gizli tebessümle bir sinyal çaktı ona. Hayret, kadın hiç oralı olmadı. Ne o, hay Allah, kadının

yapınması ona değil, arkasında oturan kerliferli birineydi. Dönüp düşmanca baktı adama bir an. Sonra elini cebine attı, garsona hesabı getirmesini söyledi.

Dişlerini gıcırdatarak Çankaya'dan aşağıya bıraktı arabayı. Rahat, havada uçarmış gibi gidiyordu araba. Tekerlekler sessizce dönüyordu. Ankara, gece güzelliğine bürünmüş, ışıl ışıl yanıyordu aşağıda.

Büyük bir otelin önüne parketti arabayı. Kendi kendine açılan cam kapıdan geçerek ruf bara çıktı. İçerisi rüya alemi gibiydi. Masalarda solgun mum ışıkları titreşiyordu. Tatlı bir müzik kulakları okşuyordu. Orta yerde birbirine kenetlenmiş çiftler dansediyorlardı. Çoğu kendinden geçmişti. Hele bazıları ayakta sevişiyorlardı adeta. Kadınlar son derece dekolte giyinmişlerdi. En dipteki bir masada bir kadın kendi kadehinden yudumladığı içkiyi dudaklarıyla karşısında oturan adama veriyordu. Kasapoğlu viski bardağını avuçları arasında döndürerek onları seyretti bir süre, için için eriyerek. Kendi yalnızlığına büsbütün acıdı. Aksilik, burası da kupkuruydu onun için bu akşam. Son bir umutla gözlerini okuyucu kadına kaydırdı. Orkestranın eşliğinde İngilizce parçalar okuyordu kadın. İnadına dolgundu vücudu. İri göğüsleri süt beyazdı. Kulaklarındaki elmas küpeler ince pırıltılar saçıyordu, kafasını oynattıkça. Bir kerecik bile dönüp bakmadı ondan yana.

İçkisini bitirerek kalktı Kasapoğlu. Taaa aşağıya kadar, soluksuz, dudak dudağa öpüşen bir çiftin yanısıra, asansörle lobiye indi. Pahalı halıları çiğneyerek otelden dışarı attı kendini.

En kestirme yoldan Samanpazarı'na vurdu arabayı. Burada bir saz salonuna girdi. Bed sesli kadınların şarkılar söylediği, kaşarlanmış fahişelerin sarhoş müşteriler. avladığı, eğlenmeye kalkan taşralıların soyulup soğana çevrildiği bir yerdi burası.. Garsonlar onu etekleyerek karşıladılar, sahneye yakın bir yere oturttular. Öteden beri yağlı müşterisiydi buranın.

Sahnede şişman bir kadın boğazlanıyormuş gibi böğürüyordu. Bereket versin klarnetin sesi ondan daha yüksek çıkıyordu. Kasapoğlu içkisinden ve mezesinden bir kaç yudum alarak kurumlu pozlarla etrafına bakındı. Yan tarafta sarışın bir konsümatris, yanındaki adamın burnundan tutmuş zorla içiriyordu. Adam, sızdı sızacak, son gayretle kadının elini itmeye uğraşıyordu.

"Yapma kızım," dedi Kasapoğlu kadına, belli bir aşinalıkla,"boğacaksın zavallıyı!"

Konsümatris arsızca göz kırptı ona:

"Boğulmaz hayatım, boğulmaz; buraya gelmişken kana kana bir içsin şöyle..."

Derken alkışlar yükseldi salonda, yer yer naralar atıldı. Esmer güzeli gencecik bir kadın çıkmıştı sahneye. Çalgıcılar giriş havasını çalarken, o bir sülün gibi süzüldü durdu orta yerde. İri, siyah gözleri vardı. Vücudunun hatları alabildiğine gerilmişti. Düz kuzgunî siyah saçları omuzlarına dökülüyordu. Çalgılar ağırlaşınca şarkıya başladı. Sesi pek iyi değildi. Ama güzelliği ile fethediyordu ortalığı. Ve hafiften hafife kıvrak hareketlerle oynuyordu.

Kasapoğlu'nun ağzı açık kaldı, bu kadını ilk defa görüyordu burada. Aceleyle üstüne başına çeki düzen verdi. Altın gravat iğnesini iyicene göze batacak şekle getirdi . Kadehini doldurup ona doğru kaldırdı ve içti. Kadın hiç yüz vermedi kendisine.Berikisi biraz bozuldu ama, pişkinliğe vurdu. Kadehini yeniden doldurup aynı hareketi tekrarladı.

Ötelerden genç bir adam yerinden fırlayarak Kasapoğlu'nun tepesinde bitti:

"Hey, hıyarağa, her kuşun eti yenmez!.."

Kasapoğlu kapana düşmüş bir hayvan gibi etrafına bakındı:

"Kime söylüyorsun?"

"Sana ulan, taşarabası!" Soluğu yüzünü yaladı Kasapoğlu'nun," o kadının üzerine rüya görecek olan adamın hayatını söndürürüm ben!.."

Bet beniz attı Kasapoğlu'nda.

"Sen neden bahsediyorsun?"

"Ulan." Yumruklarını sıkıp boynunu büktü, "hem kadına kadehle name sallayıp insanı çileden çıkarırsın hem de zoru görünce nanemolla kesilirsin!.."

Kasapoğlu sandalyede sıkıntıyla kıpırdandı:

"Bilmeyerek dalgana taş attıysak hoş gör. Ama aşağıdan alıyoruz diye de bizi bu kadar horlama. Bugüne bugün senin karşında koskoca bir Federasyon Başkanı var."

Adam ayakları üzerinde asabiyetle yaylandı:

"Ne bokun soyu olursan ol, pezevenk herif!"

Çok gafil avlanmıştı Kasapoğlu. Her şeyi sineye çekip buradan uzaklaşmayı kurdu kafasında. Boş kabadayılığa kapılmanın sırası değildi. Ama garsonlar yetişip araya girince birden cesaretlendi. Dişlerini gıcırdatarak ayağa kalktı, göğsünü şişirdi:

"Anlamadım..."

"Anlata-yım!..."

Yım hecesiyle birlikte bir yumruk salladı adam; Kasapoğlu, "Iıhhh," diyerek yere yığıldı. Tavan tepesinde dönmeye, ışıklar gözlerinde kararmaya başladı. Karmakarışık uğultular koptu salonda. Çalgılar sustu. Kadın sahneden kayboldu.

Ertesi gün Kasapoğlu patlıcan gibi şişmiş ve morarmış burnuyla oturdu toplu sözleşme masasına. Meraklı bakışların ağırlığı altında eziliyordu. Toplantı açılır açılmaz sözü kaptı:

"Efendim, bizim işçilerimiz Türkiye'nin en cefakâr, fedakâr ve vefakâr işçileridir. Yazın sıkıcı sıcağı, kışın dondurucu soğuğu altında vatan millet aşkına çalışırlar. Ben de nacizane şekilde bu asil işçilerin Başkanı olmak şerefine erişmiş ve nail olmuş bir kimseyim. Affedersiniz yani...

Onların haklarını bu toplu pazarlık görüşmelerinde aramak benim en büyük aslî vazifemdir. Tabii bunu yaparken devletin âlî menfaatlerini de her daim gözetiyoruz. Ama sayın ve muhterem devlet büyüklerimiz de biraz biraz bizi düşünmek lûtfunda bulunmalıdırlar. Affedersiniz yani...

Bu memlekette herşeyden önce biz vatanperver sendikacılar komünizmin amansız düşmanıyız. Evelallah, bu cennet vatanı sapık ideoloji sahiplerine kaptırmayacağız. Affedersiniz yani...

İyi güzel de, şimdi sormak isterim: Bu memlekette işçilerin hakkı mükteseplerı niçin verilmez? "Durdu. derin derin içini çekti." Ben bunu düşünürken akşam az kaldı hayatımı kaybediyordum. Kafam bu düşüncelerle meşbu olarak yolda yürürken bir taksiye çarptım, bakın suratımın haline! Bakın da biraz rikkate ve şevkate gelin. Affedersiniz yani..."

4

Ahmet, Zeynep'le sık sık buluşuyor, onun koynunda güzel geceler geçiriyordu.

Bazan seviştikten sonra ince iniltiler arasında tatlı bir eriyişle kendinden geçiyor, bitkinlikle yatağa seriliyordu kadın. Dakikalarca derin bir sûkun içinde öylece kalıyordu. Ahmet, dirseğine dayanıp, zarif dantelalarla süslü yastığa dağılmış saçlarını okşuyordu o zamanlar onun, sessizce. Kadın arada bir yarı aralıklı gözlerle mahmur mahmur süzüyordu kendisini. Haz alıyordu bu okşamalardan.

Zeynep yatakta pek hızlı değildi aslında. Ama kendisini öyle bir kadınca sunuşu vardı ki, o Ahmet'e yetiyordu. Esasen bu kadının her halinde

bir kadınlık vardı. Kadınlık da, erkeği saran, mest eden birşeydi.

Bu böyle giderken, bir keresinde Zeynep kollarını Ahmet'in boynuna doladı:

"Bana hiç sevgiden bahsetmeyecek misin?"

Artık senli benli olmuşlardı. Ötekisi şakadan bir öpücük kondurdu onun dudaklarına.

"Sevgi tehlikeli bir konudur, aman ona hiç girmeyelim..."

Kadının kolları gevşedi, yavaşça aşağı sarktı.

"Desene, 'Sevgi nerede?' " sesinde kırgınlığın belirtileri seziliyordu. Etrafına boş boş bakındı, cinlerle, perilerle konuşur gibi mırıldandı."Desene, 'Sevgi kolay bulunan şey değildir...' "

Ahmet onun burnunun ucuna bir fiske vurdu:

"Aranırsa bulunur."

"Nerede, Kaf dağı'nın ardında mı?.." İki yanından eteklerini pençeledi. "Ah, ben çok nasipsiz bir kadınım!.."

"Hadi canım sen de; gençsin, güzelsin, sağlıklısın, daha ne istiyorsun?"

"Sevgi."

"Sen özgürlüğüne düşkün bir kadınsın, öyle sevgi sevgi diye sayıklama. Sevgi, başa beladır.."

"Hımmm, anlıyorum; öyledir, değil mi?"

Bir keresinde de uzun uzun onu süzdükten sonra sordu:

"İlişkimiz hakkında ne düşünüyorsun?"

Sigarası elinde, durdu kaldı Ahmet. Üstüste birkaç kez yutkundu.

"Birşey düşünemiyorum. Hiç bir şey düşünmeksizin seninle beraberim..."

Bir burukluk çöktü üzerine.

"Yaaa!.. O halde ben buradan ayrılıp gidince ilişkimiz bitecek, ha!.. Demek ki, aramızdaki herşey bu kadar geçici!.."

Omuzlarını silkti Ahmet:

"Bütün ilişkiler şöyle veya böyle birgün biter..."

Gizli bir yarasına dokunulmuş gibi yüzü kasıldı kadının.

"Biter, ama bitmeden bitmeye fark vardır. Lâfı vurdumduymazlığa getirme öyle. Hevesler, arzular, tutkular gelir geçer belki, ama onlardan geriye sağlam birşeyler kalmalıdır yine de. Yoksa biliyorum, insanlar, değeri bilinmeyen, sırt çevrilen, harcanan, zaman aşımına uğrayan, ihanete uğrayan sevgililerin, arkadaşlıkların, dostlukların acılarıyla kavrulurlar...

Ooo, sen bana bakma, ben bu geçici aşk hevesini fazla ciddiye aldım galiba. Hıh, bilirsin ya, kadınların hayalleri geniş olur. Hıh, kadın ve hayal..."

Şu anda da yatağa boy vermiş, alabildiğine dalgınlaşmıştı. Üzerinde değişik bir hal vardı. Ahmet onun bu halini aşk yorgunluğuna verdi önce. Ama dikkat edince durumun böyle olmadığını anladı. yüzünde şehevi hoşnutluğun ifadesi yerine anlaşılması güç, tuhaf bir ifade vardı. Hafifçe sarstı onu:

"Hey, hayır ola, ne düşünüyorsun böyle, Karadeniz'de gemilerin mi battı?"

Doğrulup yastığa dayandı Zeynep. Alnına dökülen saçlarını arkaya topladı. bal rengi kombinezonunun askıları omuzlarına gömüldü bunu yaparken, göğüsleri dışarı fırlayacakmış gibi oldu.

"Biliyor musun, arasıra bunalıyor, dünyadan soğuyorum. O zamanlar şeytan aklımı dürtüyor,'Çek git bu alemden' diyor..."

Ahmet şaşaladı.

"Yapma canım, böyle sözler hiç yakışmıyor sana. Dünyanın nesi var? Etrafına bak, herşey güzel..."

Çarpık bir gülümseme titredi Zeynep'in dudaklarında.

"Zorla değil ya, bazen ne yapsam hayattan zevk almıyorum, içimde huzur bulamıyorum. Hiçbirşey karşısında sevinç ve neşe duyamıyorum. Kafam ve kalbim bomboş kalıyor. Ruhum sönmüş gibi oluyor."

Ahmet onu ihtiyatla tarttı.

"Kendini birtakım karamsarlıklara kaptırırsan böyle olur tabii. Senin hayat karşısında daha cesur, daha dayanıklı olman gerekir..."

Dokunaklı bir şekilde derin derin içini çekti Zeynep:

"Ah, bazı şeyleri nasıl anlatmalı bilmem ki, olamıyorum işte. Yalnızlık beni yıkıyor. Yalnızlık korkunç birşey. Bak dinle, arada bir halleşeceğin, dertleşeceğin, duygularını, düşüncelerini dile getireceğin, arzularını, özlemlerini açıklayacağın birine ihtiyaç duyarsın. Etrafına bakarsın, kimsecikler yoktur. Çevren bomboştur. O zaman yalnızlık boğar insanı. Bütün gücünü çökertir.İçindeki en ufak bir kımıltıyı dahi öldürür...."

Burun kanatcıkları inip kalktı Ahmet'in.

"Beni şaşırtıyorsun, hani sen kendi başına buyruk yaşamaya niyetlenmiş bir kadınsın ya güya..."

"Öyle ama, bakma sen, bir kadının tek başına yaşaması kolay değildir. İstediğimiz kadar buna özenelim, hayatımızın belirli bir düzeni olmasını isteriz yine de. Bu yoksa, boşlukta sallanır, güvencede hissetmeyiz

kendimizi. Dünya'nın binbir türlü hali var. Neden bilmem, ara sıra hiç yoktan içime bir korku siniyor; ha deyince tutunacak bir dalım olmadığını mı düşünüyorum farkında olmadan ne?"

"Olmayacak kuruntulara düşüyorsun ihtimal; aldırma, zamanla geçer."

Şöyle bir duraksadı:

"Bakıyorum sen beni hep yalnızlığa sürüyorsun..."

Ahmet zorla gülerek başını öne eğdi:

"Hayır, tuttuğun yolda gitmene yardımcı olmaya çalışıyorum."

"Ama bunun ne demek olduğunu düşünmeden yapıyorsun bunu, bir kadının kuru başına yaşaması kolay mı?"

"Kuşkusuz değil."

"Öyleyse niye meselenin bu tarafını hiç dikkate almadan biteviye yalnızlığa kışkırtıyorsun beni?"

Ahmet isyanla itiraz edecek oldu. Zeynep onu durdurdu.

"Ben sana işin doğrusunu söyleyeyim mi? Sen aslında beni kendinden itiyorsun. Mahsus mu yapıyorsun bunu?"

"Hoppala, lâfı nerelere getirdin. Benim böyle bir tutumum yok."

Yeise büründü kadın.

"Var var... Niçin yapıyorsun bunu?" Gözlerinin içinde güçlü duygular okunuyordu. "Yakana yapışmamdan mı korkuyorsun? Kadınlar çok elde edilirler ama, sonra onların ellerinden yakayı kurtarması daha zordur değil mi?"

Ahmet dirseklerini dizlerine dayayarak kafasını ellerinin arasına aldı.

"Beni üzüyorsun..."

Zeynep bacaklarının üstündeki örtüyü didikledi:

"Ah, ah, ah, hangimiz hangimizi üzüyor acaba?"Kaşları yukarı kalktı, alnında çizgiler belirdi. "Bir şeyi çok merak ediyorum, ne olur söyle, aramızda hiç sevgi yok mu?"

"Olmasa burada işim ne?"

"İyi ama, sevgi, bağlılık demektir; oysa sen bana azıcık olsun bağlanmadın."

Ahmet ona döndü:

"Zeynep, sen kendine göre bir yol tutturmuş gidiyorsun; ben de buna ayak uyduruyorum. Başka ne yapabilirim?"

"Hep aynı bahane... Lütfen beni böylesine pestenkerani sözlerle

avutmaya çalışma. Bu katiyen inandırıcı olmuyor."

"Tabii, kadınları inandırması zordur."

Zeynep kollarını uzatıp onu kendine doğru çekti. Yüzünü göğsüne bastırdı.

"Zalimliği bırak şimdi..."

Teninin bayıltıcı kokusu burnuna doluyordu Ahmet'in.

"Bana zalim deme, çarpılırsın!.."

"Çarpıldım zaten görmüyor musun, daha ne?.." Sırtını sıvazladı onun. "Neyse, neyse, zayıflıklarımı epey ortaya döktüm yine... Sen merak etme, başımın çaresine bakacağım..."

5

Merkez Atölyesi yemekhanesi gürültüye boğulmuştu. Yağlı tulumları içinde kaynaşan işçiler, kendi aralarında yüksek sesle konuşuyorlar, tartışıyorlar, şakalaşıyorlardı. Birisi, etrafına toplananlara taklitler yapıyordu: "tınnn... Şimdi Çınçın Reklâmı dinleyeceksiniz, na-na-naayyy... Hayattan anlıyorsanız, Mamek'in domates salçaları, Müjgan Moray'ın kalçaları diyeceksiniz..." Sıkılanlar, başlarını dinlemek isteyenler, bahçeye çıkmışlar, uzaktan uzağa denizi seyrediyorlardı. Ama onlar da arasıra açık duran geniş pencerelerden salona göz atıyorlardı.

Salonun bir tarafına yanyana bitiştirilen masalar ayrılmış, çevresine de sandalyeler dizilmişti. Ahçı, beyaz başlığını oynata oynata bu masaların üzerine sürahiler ve bardaklar sıralıyordu. Oralarda oturmakta olan Recep ona takıldı.

"Hasan Usta, kokusundan anladım, öğle yemeğinde mis gibi kuru fasulye pişirmişsin yine. Yazık, yetişemedik ille..."

Hasan Usta Recep'in omuzunu sıvazladı:

"Yetişseydiniz ne iyi olurdu, pilav da yapmıştım yanına..."

"Ellerine sağlık, yiyenlere yarasın."

Birden gürültüler kesildi. Fötr şapkası arkaya yatmış biri göründü kapı ağzında. Karşıdan at cambazına benziyordu bayağı. Yanında Kasapoğlu, peşinde de bazı kimseler vardı. Topluca yürüdüler, boş masaların etrafına çöreklendiler. Hepsi de gayet kırantaydı.

Beşir onlara nezaketle "hoş geldiniz" dedi. Bu arada bahçede bulunanlar içeri doluştular. Kısa süren bir soluk molasından sonra, Kasapoğlu kibirle, fötr şapkalıyı işçilere tanıttı. Fötr şapkalı, işçilerin soğuk bakışları

karşısında konuşmaya başladı:

"Beyler, şimdi burada sizin sendikanızla ilgili bazı meseleleri görüşeceğiz. Maksadımız, üst yöneticiler olarak, sendikanızın yanlış tutumlarına parmak basmak ve böylece siz üyeleri gereken şekilde uyarmaktır. "

"Orası belli olmaz," diye bağırdı işçilerden birisi, heyecanla, "belki biz sizi uyarırız..."

Bir başkası ona karşılık verdi:

"Ne gezer, onları Fahri Alem bile uyaramaz, yapışmışlar yağlı kuyruğa bir kere, ham hum şarolop, gidiyorlar..."

Fötr şapkalı, bu tepkiler karşısında duralayarak kaşlarını çattı:

"Beyler, insan dili akrep kuyruğu değildir, acı laflar etmeyelim birbirimize. Eğer iş acı lafa kalırsa, benden zehir zemberek şeyler işitirsiniz!"

Diğer bir işçi ayağa fırladı:

"Böylece kimin akrep olduğu ortaya çıkar..."

Fötr şapkalı, başını yana çevirerek burnundan soludu.

"Beyler, hayvanlar koklaşa koklaşa, insanlar konuşa konuşa anlaşır; bırakın da meramımızı anlatalım."

Salon mayın tarlası gibiydi, ötelerden bir laf daha patladı:

"Ya sarı sendikacılarla uyanık işçiler nasıl anlaşırlar?"

Fötr şapkalı, asabiyetle masayı yumrukladı:

"Kendinize gelin, o kadar fazla ileri gitmeyin, ben sendikaların en üst kurulunun başkanıyım, karşımda böyle konuşamazsınız. Bana kimin ne söyleyeceği varsa, toplantıdan sonra gelsin görüşelim. Yalnız yeter ki şimdi burada işi gürültüye vurmayalım. Zaten bu toplantıyı düzenleyinceye kadar yöneticileriniz akla karayı seçtirdiler bize. Bir de siz etmeyin artık." Bir an duralayıp nefes aldı. "Benzeri toplantıları aslında federasyonunuz ayrı ayrı bütün işyerlerinde yapacaktı; ancak, sendikanız buna karşı çıkınca, ortalama bir hal tarzına gidildi, iş bu şekle döküldü. Beraberimde, Federasyon Başkanınızdan mağda, kardeş sendika yöneticilerini de getirdim. Onlar sizin konuğunuzdur, bize ışık tutmak için konuşmalara katılacaklardır."

Ortalardan mırıldanmalar geldi:

"Gölge etmesinler başka ihsan istemeyiz..."

"Onlara sendikacı demek için bin şahit lazım..."

En üst kurul başkanı söylenenleri anlamaya çalışırken, Elektrikçi Ali ayağa kalktı:

"Haysiyetli başkan, tabii biz de konuşacağız..."

"Tabii, sevgilim, tabii."

"Ama kaşkarıko oynamak da yok!"

"O ne biçim söz, sevgilim?"

"Bu anasını sattığımın dünyasında hep biz işçilere madik oy....."

"Ama sevgilim, daha başlangıçta böyle gidersek, aramızda hiç bir şey görüşemeyiz."

"Aramızda görüşülecek şey yok zaten ya, neyse..."

"Yapmayın sevgilim, yapmayın böyle." Gözlerini etrafta gezdirdi, "Beşir bey, lütfen arkadaşı sükûnete davet ediniz."

Beşir, Elektrikçi Ali'ye "yapma" der gibilerde baktı. Ötekisi uysal bir tavır takındı:

"Peki Başkan, peki, biz halden anlarız, size can kurban, sustum." Eliyle ağzını kapattı, "Sustum." Kelimeler ağzından ezilerek çıkıyordu. Sanki akşamki içkinin etkisi hâlâ sürüyordu üzerinde.

O otururken Namık Usta ayaklandı öte yandan, en üst kurul başkanına sinirli bir sesle sordu, boğuk boğuk:

"Görüşmeler nasıl yapılacak, bize karşı söylenenleri biz nasıl cevaplayacağız?" Boyun damarları iyicene gerilmişti.

"Sevgilim, o hususu merak etmeyin, toplantıyı ben lâzım geldiği şekilde idare edeceğim."

Konuklardan biri gülücükler saçarak araya girdi:

"Kocabaşkan, önce bizler konuşalım, sonra beyler cevaplarını versinler. En sonra da siz görüşmeleri bağlayın..."

Beşir, "Kocabaşkan" denen fötr şapkalı en üst kurul başkanına itirazla elini salladı:

"Biz söylenenleri anında cevaplayacağız, işi ona göre tutunuz lütfen. Ve konuşmalar mümkün mertebe kısa olsun."

Kocabaşkanın yüzü soldu.

"Ama, sevgilim, bu bir ültimatom!"

"Valla, bir sonuca varmak için başka çare yok. Garip bir toplantı bu, ne şekli belli, ne şemali. Olsun diye dayattınız, oldu. Bakalım neye benzeyecek?.."

"Pekâlâ sevgilim, pâkalâ. Önce ben bir giriş yapayım." Kuyruğunu dik tutmaya çalışarak tepeden bakışlarla etrafı süzdü. "Beyler, sizin sendikanızla federasyonunuz ve buna paralel olarak bizim teşekkülümüz arasında ciddi bir anlaşmazlık var. Sendikanız, bizim partilerüstü sendikacılık prensibimizi kabul etmiyor. Sizleri sistemli bir şekilde sol ideolojiye

sürüklüyor. Şimdiye kadar bütün gayretlerimize rağmen yöneticilerinizi intibaha getiremedik. Bu itibarla onları size şikâyet ediyorum. Yalnız ben asıl söyleyeceklerimi sonraya bırakarak şimdi konuyu burada tartışmaya açıyor ve ilk sözü konuk arkadaşlarımızdan İhsan Turay'a veriyorum."

Masaların sağ ucundan pehlivan yapılı bir adam biraz ağırdan alarak yerinden oynadı. Kilise direği gibi ensesine kan yürüdü, hareket edince.

"Arkadaşlar, sendikalar partilerüstü teşekküllerdir. Onların mukaddes çatıları altında politikaya yer yoktur. Sendikalar işçilerle işverenler arasında sağlam bir denge kurmak göreviyle karşı karşıyadırlar. Biz ancak bu yoldan meselelerimizi halleder, huzur ve refaha kavuşabiliriz. Onun için siz siz olun katiyen siyasete karışmayın. Hele solculuğun adını dahi anmayın..." Durdu, gravatını gevşeterek çenesini yukarı kaldırdı. "Arkadaşlar, ben aynı zamanda iktidar partisinden milletvekiliyim. Yeri gelmişken size şunu söyleyeyim: Meclisteki millekvekillerine inanmayın, onların hepsi yalancıdır..."

Elektrikçi Ali'nin sesi yayvan yayvan uzadı:

"Hoppala, bu ne ipsiz sapsız lâf be!"

Kasapoğlu gözlerinin aklarını devirerek ona şöyle bir baktı. Kocabaşkan zoraki bir sabırla dişini sıktı:

"Sevgilim, sevgilim, yapmayın böyle!" Omuzunun üzerinden konuşmacıya döndü, "Sayın Turay, devam edin."

"Arkadaşlar, ayrıca şunu da belirtmek isterim: Sendikanız lokavta karşı geliyor. Yanlış bir tutum bu. Grevin olduğu yerde lokavt da farzdır. Gündüzler gecesiz olmaz."

Adamın arkasından Ahmet söz aldı. Kaşları kirpiklerine karışmıştı yüzünü çatmaktan.

"Darılmaca yok, gerçekten de söylenenler, Ali arkadaşın dediği gibi, ipsiz sapsız lâflar. Ama ben gene de cevaplayacağım bu saçma sapan lâfları. Sendikalar, işçilerin çalışma ve yaşama şartlarını düzeltmekle yükümlüdürler. Bir ülkede bu işin gereğince yapılması için o yerde sosyal ve ekonomik sorunların temelden halledilmesi zorunludur. Bu sorunların temelden halli için de, işçilerin, diğer tüm emekçilerle birlikte, memleketin idaresinde söz ve karar sahibi olmaları şarttır. O nedenle, sendikaların işçi sınıfı açısından politik mücadeleye girmeleri kaçınılmaz bir görevdir. Aksi halde memleketin idaresi bile bile halk soyguncularının ellerine bırakılmış olur. O zaman da Türkiye kahredici bir geriliğin karanlığı içinde çakılıp kalır. İşte şimdi olduğu gibi. Unutmayalım, bir ülkedeki bozukluk-

lar, ancak o bozuklukların acılarını çekenler tarafından düzeltilir. Memleketteki bozuklukların acılarını çekenler bizleriz. Politikaya karışmamak demek, bu bozukluklara boyun eğmek demektir..."

Onaylayıcı mırıldanmalar dalgalandı işçilerin arasında. Bazı işçilerin gözleri ışıl ışıl yanıyordu sevinçten. Ahmet sesini yükseltti:

"Turay efendi 'politikaya karışmayın' diyor. Ama maaşallah kendisi karışmış, milletvekili olmuş. 'Aleme verir talkını kendi yutar salkımı,' buna denir işte."

Alaycı gülüşmeler yankılandı salonda. Turay alnında biriken ter taneciklerini beyaz mendiliyle sildi. Ahmet bir süre gülüşmelerin kesilmesini bekledi.

"Sonra, bir sendika başkanı düşünün ki, gitmiş patronların partisinden milletvekili olmuş. Ve şimdi bize sır ifşa ediyor burada. 'Meclisteki bütün milletvekilleri yalancıdır' diye, şaşılacak bir gönül rahatlığı içinde. Öyleyse bu memleketi onların ellerine nasıl bırakacağız?"

Mutfağın kapısına yaslanarak toplantıyı izleyen Ahçı Hasan, başlığını eline alarak kollarını göğsüne çarprazladı. Solgun yüzünde bir memnuniyet havası esiyordu. Ahmet, Turay'a dönerek parmağını salladı:

"Grev hakkı işçinin elinde patrona karşı bir silahtır. İşçi sırasında bu silahla patronu dize getirecektir. Lokavt ise patronun elinde işçiye karşı bir silahtır. Patron, isterse, bu silahla işçinin toplu sözleşme hakkını sıfıra indirir. Ve haliyle, Anayasanın 47. maddesini fiilen hükümsüz kılar. Bakmayın, işveren şimdilik bu silahı pek kullanmıyor. Ama bir kullanmaya başlarsa dünyanın kaç köşe bucak olduğunu görürsünüz. Onun için biz lokavta karşıyız. Hem sizinkisi ne biçim sendikacılık, Turay efendi, siz kimden yanasınız, işçiden yana mı, yoksa patrondan yana mı?"

Kasapoğlu'nun yardakçılarından biri kalktı, Kocabaşkan'a yaltaklanarak. İşyerindeki bozgunculardan biriydi bu. Kadınımsı sesiyle konuştu:

"Atla eşek tepişir mi be, delirdiniz mi siz?.. İşverenlere karşı durulur mu hiç, biz kiiiiim, onlar kim?.."

Elektrikçi Ali anında cevabı yapıştırdı ona:

"Tabii kendini eşek gören yaratık eşekoğlu eşşekliğine devam eder, bizim sözümüz insan olanadır."

Bir an sessizlik çöktü salona. Kasapoğlu dişlerini sıkarak göğsünü şişirdi. Konuk sendikacılar tedirginlikle kıpırdandılar yerlerinde.

"Ağzını topla be pis ayyaş!" diye hırladı ötekisi, neden sonra, sersem sepet. "Sen kime eşekoğlu eşek diyorsun?"

Elektrikçi Ali tulumunun yırtık yenini savurdu:

"Kendi eşekliğini ilân eden yaratığa ben eşekoğlu eşek derim."

"Söz temsili öyle söyledim ben, hiç anlayış yok mu sende?"

"Ne biçim söz temsili o öyle be, hiç utanmak yok mu sende? Ruhsuz herif!.."

Kocabaşkan meyus şekilde içini çekti:

"Sevgilim, bu kadar yapmayın bize..."

"Haysiyetli başkan adamın söylediği lakırdıyı duydunuz..."

"İyi ama siz de lâfınızı hiç esirgemiyorsunuz. Çok ağır sözler söylüyorsunuz. Kesin artık, rica ederim." Öksürerek biraz daha belinin üstüne yaslandı saldalyede. Nedense kıçının üstüne pek oturamazdı. "Şimdi sözü bir başka konuğumuza veriyorum: Buyurun sayın Ekrem Süngü."

Saçları arkaya taranmış, kelebek gravatlı, gözlüklü biri ayağa kalkıp kasıntıyla sallandı:

"Beyler, uzun lâfın kısası, biz partilerüstü kalmak mecburiyetindeyiz. Bir parti tutmaya kalkacak olursak ve bu parti muhalefette kalırsa halimiz ne olur?"

Kasapoğlu, bakışlarını işçilerin üzerinde gezdirerek,'yaaa!' der gibi bir baş hareketi yaptı. Beşir yüzünü tiksintiyle buruşturarak kendisini çevreleyen işçilerin arasından sıyrıldı:

"Yani biz, bu lâfa göre, 'gelene ağam, gidene paşam,' diyen bir tutum içinde olacağız, öyle mi? Çok iğrenç bir eyyamcılık bu! Ahmet arkadaşımız anlattı: Biz politik plânda kendi sınıfımızın dünya görüşüne uygun bir hareket hattı izlemek görevindeyiz. Muhalefette kalırsak, ki kalacağız, kıyamet kopmaz, muhalefet gücümüzle memleketin gidişini etkilemeye çalışırız. Önemli olan, ona buna kuyruk sallamak, egemen güçlere uşaklık etmek değil, sağlam ve doğru bir tutum içinde olmaktır."

Konuklardan lacivert elbiseli, zayıf yapılı olanı ağzından tükrüklerini saçtı:

"Bir sınıf lâfıdır tutturmuş gidiyorsunuz... Ben bunca yıllık sendikacıyım, böyle şeyler bilmiyorum. Ne sınıfı kardeşim, ilkokul çocukları mıyız biz? Allah taksiratınızı affetsin, ne hallere düşürdünüz bizleri..."

Namık Usta tir tir titreyerek sert bir sesle karşılık verdi ona:

"Senin canın, öteden beri olduğu gibi, işçileri ilkokul çocukları yerine koymayı çok ister ama, ahretlik, o devirler geçti artık!"

Bir şaşkınlığa düştü adam.

"Eğer sen bunu solcu değilim diye söylüyorsan, hemen belirteyim,

ben solcu olmam."

Namık Usta burnunu kıvırdı:

"Sen solcu olamazsın zaten, buna adamlığın yetmez..."

Ötekisi masum bir edayla boynunu büktü:

"Allah şahidim olsun, ben bu cevaba lâyık değilim. Sen ne istiyorsun kardeşim, kanun çerçevesi içinde çok hakkımız var..."

Elektrikçi Ali alayla güldü:

"Hayat çerçevesi içinde ne hakkımız var, sen onu söyle!"

"Bir çok hakkımız var, daha ne? Bugün, Çalışma Bakanımız, Avrupa'da ölen işçilerimizin cesetlerini yurda getirmek için bile çalışmalar yapmaktadır. Yurdumuzda ölen işçileri de sendikalar gömmektedir..."

"Sendikacıya bakın hey! Yahu, siz beni nasıl gömeceğinizi değil, nasıl yaşatacağınızı söyleyin! Ne biçim adamlarsınız siz be, kendinizden hiç utanmaz mısınız?"

İşçiler kahkayı bastılar. Kocabaşkan gücenik bakışlarla Elektrikçi Ali'yi süzdü:

"Sevgilim, söz anlamaz sultanım, siz beni çok üzüyorsunuz..."

"Haysiyetli başkan, sınıf gerçeğini görmeyen sendikacı ya korkunç cahildir ya da korkunç hain!.. Emperyalizmin....."

Hışımla ayağa fırladı Kocabaşkan:

"Ee, yeter artık ama, tahammülün de bir haddi vardır. Ağzınızdan çıkanı kulağınız duymuyor sizin. Böyle büyük lâflarla iş görülmez. Sosyalizmi, emperyalizmi bilmem ben, siz de bilmezsiniz. Bunları size öğretenler var. Ben bir menfaat grubunun başkanıyım, beni Türkiye'nin genel siyaseti ilgilendirmez, ancak ekmek, barış, özgürlük için çalışırım. Ben kimseden korkmam! Meclis'e gittiğim zaman beni gören bütün milletvekilleri ve bakanlar ayağa kalkar....."

Recep ön taraflardan koparak bakışlarını Kocabaşkan'ın yüzüne dikti:

"Ben biraz ağır başlı hareket edeyim istedim ama, korkarım sizin tutumunuz karşısında bu pek mümkün olmayacak..." Burun delikleri hırsla açılıp kapanıyordu. "Biz büyük lâf etmiyor, gerçekleri söylüyoruz. Ne var ki, gerçekleri anlatmak zordur. İşlerine gelmeyenler, anlayışı kıt olanlar, her zaman gerçeklere karşı gelirler. Ancak eğri oturup doğru konuşalım, siz sosyalizmi biliyorsunuz. Bir ara bu plânda aldatmaca işler yapmaya bile kalktınız. Emperyalizmi de biliyorsunuz. Emperyalistler de sizi biliyorlar. Nitekim sizin sendikacılıkta asıl kuvvet kaynağınız ve dayanağınız

da onlardır... Bize sosyalizmi öğretenler var, sağ olsunlar onlar, sayeleride dünyayı anladık... Türkiye'nin durumuyla ilgilenmediğiniz doğru. Bunu cümle alem biliyor zaten. Ama biz ilgileniyoruz. İlgileniyoruz ve Türkiye'nin geleceğini kurtarmayı en büyük görev biliyoruz. Onun için ülkemizi emperyalizmin sultasından ve her türlü geriliğin pençesinden sıyırmak istiyoruz. Ve onun için de bunu sağlayacak olan sosyalizme dört elle sarılıyoruz... Ekmek, barış, özgürlük öyle havadan elde edilmez. Birşeyi lâf olsun diye söylemek başka, elde etmek başkadır. Milyonlarca işsiz insanı olan bir ülkede, kalkınmayı sağlamadan ve sağlayacak yola girmeden, 'ekmek' diye sayıklamanın anlamı var mı? Sosyal, ekonomik ve politik meseleler içinde çalkalanan bir ülkede ve dünyada hangi barıştan söz ediyorsunuz? Haksızlıkları, adaletsizlikleri, eşitsizlikleri ve tüm kötülükleri yenmeden insanları özgürlüğe nasıl kavuşturacaksınız? Bugüne kadar yaptığınız gibi, İşçilerin boynunu kapitalist düzenin boyunduruğunda tutarak mı?.. Bakanların, milletvekillerinin karşınızda ayağa kalkmalarına gelince, boşuna böbürleniyorsunuz. Halkı ezenler, kendi hesaplarına uydurdukları kişilere, çıkarları gereği, yalandan itibar eder görünürler. Buna aldanmamak lâzımdır. Esasen böyle itibar altta kalsın! Ben, bir sendikacının, egemen çevrelerden değil, devrimcilerden, ilericilerden gördüğü itibara bakarım..."

Kulaklarına kadar kızardı Kocabaşkan. Dudaklarında çarpık bir gülümseme belirdi.

"Sizden bu lâfları çok dinledik..."

"Daha da dinleyeceksiniz! Ömrüm oldukça bu laflarla tepenizde tuz döveceğim!"

"Benim tepemde kimse tuz dövemez."

Elektrikçi Ali yumruğunu tokmak gibi salladı:

"Döver, döver, nasıl dövemez!"

Kocabaşkan ona dönerek somurttu:

"Tekrar mesele çıkarmayın, sizden kırk oldu rica ediyorum, çenenizi kısın azıcık. Gördünüz işte demin nasıl bir curcuna yarattınız..."

"Ricanıza uyuyorum ama, Haysiyetli başkan, arada bir patlıyorum işte. Ne yapayım, elde değil."

Kasapoğlu şişinerek boy gösterdi:

"Sosyalizmi kuracağız da sendikaların hali ne olacak? Ha, sendikaların hakkı mükteseplerı ne olacak? Sendikaların varlığı ve mevcudiyeti ancak ve ancak özel sektörün temadisine bağlıdır. Sosyalist ülkelerde sen-

dikalar yoktur..."

Beşir onun söylediklerini hemen ağzına tıkadı:

"İşçiler bir ülkenin yönetiminde söz ve karar sahibi olacaklar da o ülkede işçilerin sendikaları ortadan kalkacak! Olacak şey mi bu? Bu kokuşmuş yalanı bazıları öteden beri söyler durur. Ama aynı sakızı bir federasyon başkanının çiğnemesi çok çirkin kaçıyor doğrusu. Şimdi ben, 'bir ülkede kapitalist sınıf iktidarda olursa, sanayi odaları, ticaret odaları ortadan kalkar,' desem, bana gülersiniz değil mi? İnsanda biraz akıl, izan olmalı..."

Kocabaşkan boğazına yapışan öksürük nöbetini savuşturduktan sonra bir konuğu daha ileri sürdü:

"Şimdi sözü sayın Gökdemir'e veriyorum."

Tıknaz, yumuk gözlü, sarkık bıyıklı bir adamdı bu. Ağzını yamultarak ceketinin kopmaya yüz tutmuş düğmesini ilikledi göbeğinin üstüne.

Toplantıdan beklediği gibi bir sonuç çıkmayacağı açıkça belli olmasına rağmen Kocabaşkan'ın konuşmaları hâlâ niye sürdürdüğünü anlamak mümkün değildi. Nihayet o buraya işçileri sendikanın aleyhine kışkırtmak için gelmişti.Oysa işçiler hiç o havaya girmiyorlardı.Üstelik tersine vaziyet alıyorlardı. Bir bakıma Beşir'i köşeye sıkıştırmak isterken kendisi çıkmaza girmişti.Onun için bayağı şaşırmış ve kendini dağıtmıştı. O her zaman hareketlerinde var olan kararlılığı ve güveni yitirmişti. İhtimal bu yüzden ne yapacağını kestiremiyor, işi uzatıp gidiyordu.

"Türk işçisi sosyalizmin kırmızı kadife perdesi arkasında saklı duran rejimden yana değildir." diyerek kelimeleri ağzında yuvarlamaya başladı Gökdemir. Sinir bozucu bir konuşma tarzı vardı. "Birkaç zavallı sapık, masum insanları kandırmaya uğraşıyor memlekette. Bu sapıkları bertaraf etmek, masum insanları bunların tasallutlarından korumak elzemdir. Kendi kafataslarının ardındaki art düşünceleri ortaya sermek isteyen maskelilere zinhar kapılmayın. Politika denen şey sizi o kadar cezbetmesin, politika, Yunancada ikiyüzlülük demektir. Sizleri politika batağına saplamak isteyen solcuların dalaverelerine kapılmaktan hazer edin."

"Bize kalsaydı," dedi Ahmet, dişlerinin arasından tıslarcasına, "Bu toplantının seviyesi daha başka olurdu. Ama yazık ki, konuklarımız herşeyi berbat ettiler... Tekrarlaya tekrarlaya dilimizde tüy bitti, solculuk, toplumu yüceltme gayretidir. Onun için bir sendikacının solculara karşı böyle arsızca dil uzatmasını benim aklım almıyor... Politika madrabaz takımı için şudur budur ama, sosyalistler için halka hizmet yoludur..." Kollarını

yana açıp hüzünle güldü, "Politika batağıymış... İşe bakın siz ki, bu sendikacının kendisi politika sahnesinde cirit oynamaktadır. Örneğin, bu sendikacı geçen dönem AP'den milletvekiliydi." Burnundan soluyarak ona doğru döndü, "Bu ne perhiz, bu ne lahana turşusu, ahbap! Madem öyle, niye kendin o batağın içine manda gibi yan gelmiş yatıyorsun?.. Eğer dalavereden söz etmek gerekirse, işçiler, asıl sağcıların ve onların çanak yalayıcılarının dalaverelerinden kendilerini sıyıracaklardır."

İşçiler coşkulu alkışlarla Ahmet'i arkaladılar. Gökdemir bu acı, alaycı saldırı karşısında bozuldu.

"Başkanım, arkadaş beni mandaya benzetti..."

Haykırışlar yankılandı salonda:

"Yerinde bir benzetme.. yerinde bir benzetme..."

"İğrenç bir utanmazlık örneği bu senin yaptığın!.."

Elektrikçi Ali'nin ağzı köpürdü öfkeden.

"Sen kendi söylediklerine baksana önce be! Solculukta dalavere olur mu hiç? Dünya alem biliyor ki, solcular dalavereye karşıdır ve onun için de dalavereciler solculara karşıdır..."

Kocabaşkan gürültüleri yatıştırarak Ahmet'e döndü:

"Manda sözü yerinde değil."

Sesler yeniden ortalığı sardı:

"Yerinde!. yerinde!.."

"Amma da yaptın ha!.."

Kocabaşkan diretti:

"Ahmet Bey, arkadaşa 'manda' dediniz, sözünüzü geri alın."

"Manda demedim, manda gibi dedim. Kendi sözünü kendi tutumuna vurdum."

"Bunu bir tavzih sayıyorum. Anlaşıldı, toplantının selameti için burada çaresiz bazı şeylere katlanacağız... Şimdi sözü sendikacı ve gazeteci arkadaşımız Şevket Yaylalı'ya veriyorum."

Boylu boslu, kerliferli biri elleriyle masaya abandı:

"Sosyalizm 19. asrın kokuşmuş doktirinidir, onu gözünüzde boş yere büyütmeyin. Muhterem arkadaşlar, ben Doğu Berlin'e gittim. Orada bir Alman kızıyla tanıştım. Onu bir lokantaya götürdüm. Zavallı kız, ısmarladığım şampanyayı görünce, 'ben yıllardır şampanya içmemiştim' diye hüngür hüngür ağlamaya başladı. Sizi temin ederim, komünist kız ağladıkça içim parçalandı. İşte komünizm bir şişe şampanya karşısında insanı böyle ağlatır, kardeşlerim... Varın ötesini artık siz kıyas geçin..."

Namık Usta elindeki yanan sigarayla havada bir daire çizdi:

"Saçmalama be, burada böyle lâfların geçmediğini görmüyor musun? Ne diye bana masal okuyorsun hâlâ? 19. asırda ortaya çıkan sosyalist doktrin kokuşuyor da, 18. asırda ortaya çıkan kapitalizm neden kokuşmuyor? Onu tuzlamışlar mı? Nah sana!" Kelimeleri ısıra ısıra konuşuyordu adeta. "Sosyalizm, bilime dayanan bir dünya görüşüdür, taş çatlasa kokmaz. Ancak kokuşmuş beyinliler böyle boş iddialar ileri sürerler... Doğu Almanya'lı komünist kız şampanya için ağlamış... Bak hele! Bir kere o komünist falan değil, orospuymuş. Seninle yeyip içtiğine, düşüp kalktığına bakılırsa, besbelli ki orospuymuş. Bu bir yana, sen komünist Alman kızının şampanyasına bakacağına, Anadolu kızının suyuna baksana. Bugün Anadolu'nun birçok yerinde insanlar su bulamıyor, su! Elini, yüzünü yıkamaya, Taharetlenmeye, içmeye su yok. Çocuklar rüyalarında su görüyorlar, anlıyor musun? Şampanya neymiş? Beyefendi, sen ne diyorsun be, ben şampanyayı ömrümde görmedim daha. Soralım bakalım buradaki işçilere, şampanyayı hangisi biliyor? Hey, arkadaşlar! siz hiç şampanya içtiniz mi?"

Gülüşmeler arasında karmakarışık cevaplar geldi:

"O da neymiş öyle, biz adını yeni duyduk!.."

"Filmlerde içenleri seyrediyoruz..."

"Rakıyı bulalım da..."

"Onunkisi de lâf ola beri gele yani... Kocakarı masalı okuyor bize..."

Ahmet kollarını kaldırıp gürültüleri kestikten sonra gazeteciye döndü:

"Cicibey, gazetecilik ciddi bir iştir. Onu hakkıyla yapabilmek için herşeyden önce adam olmak gerekir. Oysa sende adamlıktan eser yok, gazetecilik ne haddine sen'in be!"

Gazeteci sapsarı kesildi. İyiden iyiye sersemleşmişti.

"Ohooo," diye sızlandı, tutuk tutuk, "burada hiç birşey konuşulmuyor ki, herkes barut fıçısı gibi patlıyor... Sayın Başkan, bana çok kötü muamele ediyorlar, lütfen müdahaleleri önleyin..."

Kocabaşkan alnını kırıştırdı:

"Farkındayım sevgilim, farkındayım, ama buradakilerin hırçın tabiatlarını bildiğim için sabırlı davranıyorum. Lâkin benim sabrımı ziyadesiyle suistimal ettiler."

"Bırakın bu ince ağızları," diye diklendi Ahmet ona "Burada çocuk oyuncağı oynamıyor, önemli konuları tartışıyoruz."

"Ama sevgilim insanda biraz zerafet olmalı..."

"Zerafet katakulli oynayarak gösterilmez."

"Kim oynuyor katukulliyi?"

"Siz ve avaneniz!"

Kocabaşkan hiddetle masaya vurdu:

"Küstah!.."

Ahmet yumruğunu salladı:

"Madrabaz!.."

"Sizin topunuzun birden iflahını keseceğim!"

"Elinizden geleni ardınıza koymayın, biz de sizinle sonuna kadar savaşacağız!"

"Sizden zerrece pervam yok."

"Öyleyse bu telaşınız ne? İpliğiniz lif lif pazara çıkıyor çünkü, değil mi? Hiç boşuna böbürlenmeyin, insanların sırtlarında krallar bile tutunamadılar..."

Kocabaşkan kırbaçlanmış gibi kıvrandı yerinde. Enikonu çaresizliğe düşmüştü. Arı kovanına çomak sokmuş, şimdi ne yapacağını ne edeceğini şaşırmıştı. Konuk sendikacılar söz almak için çırpınıyorlardı:

"Başkanım..."

"Sayın Başkanım..."

"Değerli Başkanım..."

Ama o kimseyi duyacak halde değildi. Allak bullak ayağa kalkıp sandalyesini geri itti.

"Haydiyin buradan gidelim; gerisini onlar düşünsünler..."

Beşir onu yatıştırmaya çalıştı:

"Bize karşı işlediğiniz hataları daha fazla büyütmeyin, Başkan."

Kocabaşkan düşmanca bir bakış attı ona.

"Bu yaptıklarınızı pahalıya ödeteceğim size! Hepsini fitil fitil burnunuzdan getireceğim!"

Beşir'in dudaklarında acı bir gülümseme belirdi.

"Bırakın bu tavırları, biraz anlayışlı olun; hareketleriniz güzel değil, aradaki anlaşmazlıkları husumete çevirmeyin... Sizi işçi liderliğine yaraşır bir tutum içine girmeye davet ederim..."

Ötekisi onu dinlemeyerek adamlarına döndü:

"Haydiyin gidiyoruz."

Hepsi birden bir bozgun havası içinde kapıya yöneldiler. Kasapoğlu, dalkavukça davranışlarla Kocabaşkan'a yol açıyordu. Beşir arkalarından

yürüyerek her ihtimale karşı önlem alıyordu. Kötü bir olaya meydan vermek istemiyordu.

"Cehennemin dibine kadar yolunuz var!.." diye bağırdı bir işçi, delice.

Recep hemen onun ağzını kapattı. Kocabaşkan durdu, sesin geldiği tarafa bed bed baktı:

"Hepinizi zehirlemişler sizin. Ama bunları yapanların çanlarına ot tıkayacağım, haberiniz olsun!"

Namık Usta cin ifrit kesildi.

"Hah, nihayet esas söyleyeceğini söyledin, haydi artık içinin ufuneti dağılsın..."

Recep'in ağzını kapattığı işçi, öfkesi burnunda, kendini yana çekti:

"Sizin sendikamıza böylesine karışmaya hakkınız yok. Bu tür zorlamalarla bizi yolumuzdan çeviremezsiniz. Konfederasyon, sendikaları prangaya vuran kurul demek değildir. Biz sonuç alıcı bir sendikacılık yapmak istiyoruz. Bunun için de sorunların üstüne gitmeyi öngörüyoruz. Sorunların üstüne gitmeden neyi halledebiliriz ki? Karşı karşıya bulunduğumuz ve alt etmemiz gereken sorun da, gelişme sorunudur. Bu gerçeğe, bu anlayışa karşı gelmekten utanmıyor musunuz siz?.."

Kocabaşkan, alacağınız olsun sizin der gibi başını salladı, suskunlukla.

6

Birlikte olabilecekleri son günde Ahmet, Zeynep'i yemeğe götürmek istedi. Evvelce gitmiş oldukları Kumkapı'daki balıkçı meyhanesinden daha iyi bir yer bildiğini söyledi Çengelköy'de. "Teşekkür ederim," dedi kadın, "ben yine burada olmak isterim. Burası her yerden daha iyi. Yemeği de kendim yaparım."

"Burası" dediği yer, doktor kocasından kalma eviydi Zeynep'in. Kabataş sırtlarında küçük bir apartman dairesiydi bu. Ama eşine ender rastlanır konumda, şirin mi şirin, ferah bir daireydi. Buradan bütün karşı sahil görünüyordu. Bakıldığında, Haydarpaşa Limanı, Kızkulesi, Üsküdar, Çamlıca Tepesi, Kuzguncuk Korusu panoromik bir manzara arzediyordu. Beri tarafta Sarayburnu ve Dolmabahçe Sarayı da gözler önüne seriliyordu. Ayrıca, Dolmabahçe Camii bir bibloydu aşağıda.

İçerisinin eşyaları sadeydi. Her taraf gayet düzenliydi. Salonda bü-

yükçe boyda çok hoş bir kır tablosu asılıydı. Onu gördükçe insanın ruhu açılıyordu.

Zeynep masayı özene bezene donatmıştı. Türlü yiyecekler arasında Ahmet'in sevdiği patates köftesini de eksik etmemişti. Bunu yapmakta da oldukça becerikliydi.

Masanın örtüsü tertemizdi. Tabaklar, bardaklar, kaşıklar, çatallar, bıçaklar da öyle.

Buğulanmış buzlu rakı bardağını zevkle kaldırıp Zeynep'e doğru uzattı Ahmet. Orta yerdeki vazoyu süsleyen kırmızı gülün gölgesi vurdu bardağa.

"Birlikte geçirdiğimiz günler için..."

Zeynep de eli titreyerek bardağını kaldırdı. Kısa ve bol yeninden koltuğunun altı göründü. Kendisine çok yaraşan, kıvrak vücudunu iyicene saran, al renkli bir giysi vardı sırtında. Biraz üzgünce gibiydi.

"Birlikte geçirdiğimiz günler için..." Bir yudum içip ekledi. "Birlikte geçirdiğimiz günler için teşekkür ederim. Benim için mutluluk dolu günler oldu bunlar. Kısa süren mutluluk günleri..." Bir yudum daha içip buruk şekilde gülümsedi. "Hıh, mutluluk ne gelip geçici bir şey..."

"Ee, ne yaparsın, hayat böyledir; sürekli mutluluk diye bir şey yoktur."

"Evet, hatta mutluluk hiç yok gibi bir şeydir. Ömrümüz boyunca onu nadiren elde ederiz. Elde ettiğimizde de çoğu kez feleğin bir cilvesiyle hemen yitiririz. O yüzden ben mutluluktan dahi mutsuz olurum, onu bir yerde kaybedeceğim kaygısıyla..."

Acındığını belli eden tavırlarla elini şakağına dayadı Ahmet:

"Yazık!.."

Zeynep'in bakışları dalgınlaştı.

"Çok garip, insan neler düşlüyor ama, hemen hemen hiç birisi olmuyor bunların; hayat çok acımasız. Oysa insan hayattan neler umuyor, adeta mucizeler bekliyor..."

"Düşler kendiliğinden gerçekleşmez; bunun için çaba sarfetmek gerekir."

"Onun da ne hükmü olur bilmem. Bizi kuşatan koşulların karşısında genellikle gücümüz ve irademiz sökmez..."

Ahmet önüne bir dilim beyaz peynir aktardı.

"Söker veya sökmez, orası ayrı. Ancak, herhalde gereken çabaları daima sarfetmeliyiz. Bizi kuşatan olumsuz koşulları değiştirmeye bakma-

lıyız. Sanırım bize düşen budur."

Gözkapaklarını aşağı doğru süzerek başını salladı kadın:

"Pek bir yarar sağlamazki bu. Ortada bir terslik var çünkü. Ortada bir terslik var ama, ne? Dünyaya düpedüz aptallıklar, kötülükler, namussuzluklar hakim..."

Güldü Ahmet:

"İnsanlar insan olmanın hakkını yeterli biçimde veremiyorlar da ondan..."

"Ah o insanlar... Bazen, bakıyorum bakıyorum da, sıtkım sıyrılıyor onlardan. Çoğunun aklı fikri yok. Çoğunun ruhu kötülüklerle dolu. Aralarında ancak binde biri sahiden insan. Belki o kadarı bile değil. Onlar da ötekilerinin ahmaklıkları, rezillikleri karşısında ne yapsalar etkisiz kalıyorlar, kahroluyorlar..."

"Öyle."

Zeynep bir süre Ahmet'in gözlerinin içine baktı:

"Ne olacak böyle peki?"

Ahmet omuzlarını kıstı:

"Valla zamanla bu bir ölçüde düzelecek herhalde. İnsanlık mertebesine erişenler, geride kalanları peşlerinden bir yerlere sürükleyecekler elbette.."

"Çok zor bir şey bu." Çatalıyla tabağındaki mezeyi isteksizce dürtükleyip dudağını büktü. "Hatta imkânsız bir şey. Bana kalırsa, insan olmak her kula vergi değildir. Ne yapılırsa yapılsın, bazı insanlar hayvan olarak kalacaklardır. Bunların insan olmaya iç cevherleri yeterli değildir..."

"Kim bilir, inşallah öyle değildir." Bardağını kaldırdı. "Neyse, haydi insan kişilerin şerefine içelim."

"Madem öyle," dedi Zeynep, "ben senin şerefine içiyorum."

"Ooo, sağ ol, beni yüceltiyorsun." Bardağını daha yükseltti. "Senin için her şeyin iyi gitmesini dilerim."

"Teşekkür ederim." İçkisini elinden bırakırken dilini ıslak dudakları arasında gezdirdi. "Biliyor musun, seni özleyeceğim. Ne olur, arasıra rüyalarımda görün bana."

Arkaya yaslanarak güldü Ahmet:

"Nasıl becereceğim bunu ya?"

Ona bakarak Zeynep de güldü:

"Bu kadarcık şeyi yap işte artık. Yapamazsan, Almanya'ya gel, konuğum ol."

Yemekten sonra pencerenin önüne oturdular, Boğaz'ı seyrederek kahve içtiler.

"Bu İstanbul belki de dünyanın en güzel beldesi," dedi Zeynep. "Ah, bir de pislikten, dağınıklıktan, düzensizlikten kurtulsa ve biraz da şehircilik özeni görse..."

Kollarını acınmayla iki yana savurdu Ahmet:

"Ah, önce memleket şu berbat düzenden bir kurtulsa... Her şeyin, ama her şeyin düzelmesi buna bağlı..."

Deminden beri esip duran rüzgâr birden azıtarak açık bulunan pencereyi hızla çarptı. Zeynep kalkıp pencereyi kapattı.

"Rüzgârın hoyratlığına bak," diye mırıldandı Ahmet, "bu güzelim eve neler yapıyor!.."

Zeynep yerine otururken ilgiyle sordu:

"Beğeniyor musun burasını?"

"Çoookkkkk... İnsanın ömrü uzun olur böyle yerde."

"Yedek anahtarı bırakayım sana, istediğin zaman gelip kalırsın burada..."

"Oo, sağ ol, buna gerek yok."

"Ah, yapma canım, duygularımı incitiyorsun. Ne olur, arada bir gelir başını dinler, beni yadedersin burada."

"Ben seni buraya gelmeden de yadederim."

"Sahi mi, inanayım mı buna?" İçi dışı güler gibi oldu.

"İnsaf, sen de beni serapa vefasız sanıyorsun galiba... İnsan ne de olsa bazı şeyleri içinden söküp atamaz..."

Uçar adımlarla gidip yedek anahtarı getirdi Zeynep; bütün diretmesine karşın, zorla Ahmet'in cebine soktu onu.

"Madem öyle, kırma beni, arasıra buraya gel lütfen. Bunu yaparsan cidden sevineceğim. Hem böylece ev insan yüzü görsün. İnsansız ev çok kötü oluyor. Geldiğimde içerisinin havası öyle acaipti ki anlatamam..."

Avucuyla yüzünü sıvazladı Ahmet:

"Niçin kiraya vermiyorsun burayı?"

Zeynep alnını kırıştırdı:

"Yo, onu yapamam. Burası benim tek dayanağım. Dünya hali bu, ha dediğinde kendimi evime atabilmeliyim."

"Ağabeyin gelmez mi hiç Türkiye'ye, İstanbul'a?"

"Nadiren gelir. Ama buraya uğramaz. Otelde kalır. Eşi böylesine küçük yerlerden sıkılır."

Yüksek elektrik mühendisi olan, Kanada'da yaşayan bir ağabeyi vardı. Adam oraya yerleşmiş, orada çoluk çocuğa karışmıştı.

Annesiyle babası ise yıllar önce bir trafik kazasına kurban gitmişlerdi.

Sustular.

Büyüklü küçüklü gemiler geçiyordu Boğaz'dan. Bazılarının üzerinde martılar uçuşuyordu. Kızkulesi, yabancı bandıralı dev bir şilebin arkasında kaybolup yeniden ortaya çıktı. Kuzguncuk Korusu koyu yeşilliklere bürünmüştü. Oraya baktıkça diğer taraflar kupkuru kalıyordu insanın gözünde. Deniz çalkantılıydı, hırçın hırçın sahile vuruyordu kendini. Yer yer beyaz köpükler havalara yükselip dağılıyordu.

"Boğazın coşkunluğu yine üzerinde," dedi Ahmet, sessizliği bozmak için.

Kadın bakışlarını denizin dalgalanan maviliklerinde gezdirdi. Garip ışıltılar yanıp söndü gözlerinde.

"Biliyor musun, bazen böyle bir anda gidip kendimi Boğaz'ın ortasına atmak geliyor içimden..."

Kaşlarını çattı Ahmet:

"Çılgınlık bu!"

"Çılgınlık, ama öyle işte. Dalgalar beni alıp sallaya sallaya öteki dünyaya götürsün istiyorum." Duraksadı." 'Ee, neden öyleyse bu dediğin olurken beni imdada çağırdın?' diyeceksin. Hıh, ne olur, orasını hiç deşme..."

"Olur, deşmem... Yalnız birşey soracağım: Ne bulacaksın öteki dünyada?"

"Bilmiyorum. Ancak bu dünyada aradıklarımı bulamadım..."

Ahmet gülmeye çalıştı.

"Bak beni dinle, ne varsa bu dünyada var, öteki dünya boş!"

Kasvetli bir edayla gözlerini ona dikti kadın. Bakışlarının derinliklerinde ince bir hüzün seziliyordu.

"Benim için bu dünya da boş." Sol elini kulağına götürüp küpesiyle oynadı.

Ahmet bitirdiği sigarasını kül tablasında ezdi:

"Hayatı gönlünce yaşayan kadın için hayat boş değildir.

Kederli kederli içini çekti Zeynep:

"Gönlünce yaşayan kadınların nasıl bir boşlukta yuvarlandıklarını sen gel de bana sor..." Boynunu büktü. "Hıh, esasen bunu sana anlattım,

lâkin sen anlamadın... Ah, sen anlamadın, sen..." Hüzünlü bakışlarını Ahmet'ten ayırmıyordu. Az kalsın, "o kadar mutsuzum ki" diyecekti. Kendini güçlükle toparladı. "Ooo, bağışla, seni sıkmaya başladım yine... Ne yapayım, duygularımı bastıramıyorum bazen..."

Kalktı, pikaba Rodrigo'nun gitar konçertosunu koydu. Besbelli yarattığı durumu gidermek istiyordu. İnsanı alıp götüren o eşsiz parçanın büyüleyici havası yayıldı salona.

"Doyamıyorum bu parçaya; ne kadar güzel, değil mi?"

"Çok."

"İstersen başka bir şey çalayım, sen bana bakma..."

"Yo, bu kalsın."

İncelik taşıyan bir hareketle gitti divana oturdu Zeynep.

"Böyle gelsene."

Ahmet geldi, başını Zeynep'in kucağına dayayarak divana uzandı.

"Haydi artık biraz güzel şeyler söyle bana."

"Ne söylememi istiyorsun?"

" 'Dile benden ne dilersen' de."

Eğilip öptü onu Zeynep. Nefesi yüzünü yaladı. Tatlı tatlı yutkundu Ahmet.

"Ah, sadece bir öpücük mü? Hiç cömert değilsin, bu çok az bir şey..."

Döndü, kollarının arasına aldı onu. Kendisini saran sıcak havasına gömüldü kadının.

7

Zeliha'da garip bir değişiklik peyda olmuştu. Durgunlaşmış, neşesini, canlılığını yitirmiş, hırçınlaşmıştı. Sanki o şen kız gitmiş, yerine huysuz biri gelmişti. Hiç yoktan meseleler çıkarıyor, olmayacak şeyler yapıyordu evde.

Annesi onun hareketlerini delişmenliğine vermişti önceleri. Ama sonraları "eyvah bu kıza bir haller oluyor galiba" diye kaygılanmaya başlamıştı. Ve kör bir sıkıntı sarmıştı kadının yüreğini.

Bir gün bulaşık yıkarken elindeki bardağı kaldırıp yere çaldı Zeliha. Tuz buz oldu bardak Annesi ürkek adımlarla yaklaşıp, "Neyin var senin böyle be kızım?" dedi, kederle." "Derdin nedir söylesene?.." Temelli şaşırmış, ne yapacağını bilemiyordu kadın. Çakmak çakmak yanan gözlerle

baktı ona kız, hiç ses çıkarmadan. Oysa ta içinden kopup yükselen bir sesle feryat edesi, çılgınca hareketlerle kapıları, pencereleri yumruklayası geldi o an. Yüzü mosmor kesildi.

Annesine hiç ses çıkarmadı ama, akşam üstü iş dönüşü Ahmet'in karşısına dikildi bahçede. Ellerini beline dayayarak alaycı bir eda takındı:

"Aman maaşallah, ne iyi, beyefendi bugün eve erken dönüyorlar..."

Ahmet de ona karşı aynı dalgacı tavrı aldı:

"Evet, hanımefendi, demek bundan hoşlandınız..."

"Ah, hiç hoşlanmaz olur muyum, böylece sizi görebilmek şerefine eriştik."

"O şeref bana ait hanımefendi." Muziplikle eğilip kızın yüzüne baktı, "Fakat siz biraz zayıflamışsınız..."

"Oh, çok dikkatlisiniz, biraz zayıfladım."

"Durun bakayım şöyle," yüzündeki ifadeyi inceleyerek etrafında dolaştı onun, "biraz değil, çok zayıflamışsınız... İğne ipliğe dönmüşsünüz..."

Zeliha yalancıktan üzüntülü bir pozla kollarını aşağıya sarkıtarak süzüldü:

"Evet, beyefendi, mum gibi eridim."

Ahmet onun yüzündeki değişik ifadeye bir mana veremedi.

"Neden hanımefendi?"

Zeliha göğüs geçirdi:

"İçimi bir kurt kemiriyor da..."

Ahmet'in ayakları birden suya erdi. Olacağı anladı.

"Ah, sizin gibi bir kızın içini kurt kemirmemeli..." Yan yan ondan uzaklaşmaya çalıştı. "Güzelliğinize yazık olur sonra..."

Zeliha onun geçiş yerine attı kendini:

"Ya, güzelliğime yazık olur sonra, değil mi beyefendi?"

Ahmet bu defa yön değiştirdi:

"Evet, hanımefendi. Unutmayınız, güzellik yılları uzun sürmez."

Zeliha onun koluna yapıştı:

"Ah, ne doğru söylüyorsunuz beyefendi. N'olur beni hemen bırakıp gitmeyin, dertlerimle başbaşa kalmak istemiyorum."

Ahmet kolunu yavaşça çekti:

"Bazen dertlerimizi yüreklerimizin derinliklerinde ezmesini bilmeliyiz hanımefendi. Yüksek müsadelerinizle ben artık gideyim."

Zeliha tekrar onun koluna yapıştı:

"Ah, benim derdim çok büyük, beyefendi. Bir bilseniz, yüreğimde

ezilecek gibi değil. Onun için, diyorum, acaba benim yüreğime bu derdi salanın kafasını taşla mı ezsem?.."

Ahmet şakadan omuzlarını kıstı:

"Aman, hanımefendi, nasıl bu kadar korkunç birşey düşünebilirsiniz?"

"Düşünebilirim beyefendi, çünkü o kişi bana karşı çok zalimce davrandı."

"Pekâlâ, kim o kafasını taşla ezmek istediğiniz kişi?"

Zeliha'nın sesi boğuklaştı.

"Sevdiğim adam!"

Ahmet yana bükülüp çiçeklerin arasındaki kanepeye oturdu.

"Ne yaptı size kafasını taşla ezmek istediğiniz o sevdiğiniz adam?"

Zeliha da onun yanına oturdu. Eteklerini toplayarak ellerini dizlerinin etrafında kilitledi. Gözlerini hiç kırpmadan bakıyordu Ahmet'e. Her halinden acı içinde kıvrandığı belli oluyordu. Boynunu dokunaklı bir şekilde bükerek konuşma şeklini aniden değiştirdi:

"Ee, söyleyin bakalım, o sarışın kim?"

"Ne sarışını?"

Burun delikleri açılıp kapandı kızın.

"Dediklerine göre, siz son günlerde bir sarışınla düşüp kalkıyormuşsunuz..."

Ahmet bir an duraksadı. Ne söyleyeceğini, ne yapacağını kestiremiyordu. Lâf olsun diye sordu:

"Kimler diyor bunu?"

"Sizi o sarışınla görenler..."

"Bak hele!.."

"Yaaa, işte böyle, herşeyi öğrendim... 'Yerin kulağı vardır' derler, ne doğru, değil mi?.."

"Bilmem." İçinden koskoca İstanbul'da kendisini görüp ona yetiştireni lanetledi. Arka tarafa uzanarak bir gül kopardı, tutuk tutuk Zeliha'ya uzattı, "Bak senin sarı gül yine açmış... Yediveren galiba..."

Zeliha öte döndü:

"Siz o sarı gülü sarışın kadınınıza götürün!"

"Ama ben bu sarı gülü senin için diktimdi ya..."

"Şimdi o eski hatıraları tazelemeyin..." Acı bir gülümseyişle başını iki yana silkeledi. Çenesi titrer gibi oldu. Gözlerinden boncuk boncuk yaşlar boşandı. "Beni bazen yedi kat gökyüzüne çıkarıyorsunuz, sonra da

oradan tepetaklak aşağı bırakıyorsunuz..." Güçlükle konuşuyordu. Kelimeler boğazına düğümleniyordu. Yaşlar yanaklarından iki sıralı süzülüyordu. "Ne kadar acı çektiriyorsunuz bana, bir bilseniz... Nasıl koparıp attınız beni gönlünüzden böyle?.. Kalbiniz benden niye soğudu? Kim o yanıp tutuştuğunuz, beni kendisine değiştiğiniz sarışın?.."

Ahmet arkaya yaslandı:

"Kimse değil."

Zeliha ıslak bakışlarını ona çevirdi. Yüzü hafifçe aydınlandı.

"Yani öyle bir kadın yok mu?"

"Var da, yok da..."

Kızın yüzü tekrar bulutlandı.

"Hiç birşey anlamadım ki."

"Bak, şu kadarını anla yeter: seni kendisiyle değiştiğim bir kadın yok."

"Ama gönül eylediğin bir kadın var..."

Ahmet sustu, kıza cevap vermedi.

Bir sızı saplandı kızın yüreğine. İçi dağlanıyordu sanki. Herşeye rağmen, "Yalan, yok böyle şey!" denilmesini istiyordu. Aldatılma pahasına da olsa böyle denilmesini istiyordu. Kendisi de bir süre konuşmadan tutuldu kaldı öylece. Ne yaptığını bilmeden parmaklarını eteklerinin kıvrımları arasında gezdirdi durdu. Yuvarlak, pembe beyaz dizleri meydandaydı. Ağlaması geçmişti. Yalnız derin derin içini çekiyordu arasıra. Arasırada ürperiyordu.

"Eskiden," dedi, nihayet, yaş damlalarıyla gölgelenmiş kirpiklerini oynatarak, "eve geç geldiğiniz zamanlarda Parti'de ya da sendikada olduğunuzu düşünerek avunurdum. Şimdi iş değişti; kim bilir nerede hangi kadınlarla berabersiniz diye yiyeceğim kendimi artık..."

Ahmet elinde kalan gülü yavaşça onun kucağına bıraktı:

"Böyle konuşmana hiç gerek yok aslında."

"Nasıl yok?.. Hep kendimi size sevdirmeye çalıştım. Hep sizin kalbinize girmenin yollarını aradım. Ama görüyorum ki, kalbinizin bütün kapıları bana kapalı..."

Ahmet ortadaki ağır havayı dağıtmak için şaka yapmayı denedi:

"Kalbimin kırk kapısı varmış gibi konuşuyorsun..."

Silik bir tebessüm uçuştu kızın dudaklarında.

"Ah, keşke kalbinizin kırk kapısı olsaydı... Belki o zaman birinden birinden olsun girerdim içeri..." Soluğunu keserek duraksadı, "Yo, olmaz

ama, o zaman da bakardım diğer otuz dokuz kapıdan, otuz dokuz kadın dalmış kalbinize!.."

"Sen de eline sopayı kapıp hepsini kovardın oradan."

Omuzlarını silkti Zeliha:

"Hangisiyle başa çıkabilirdim onların? Baksanıza bir sarışınla başedemiyorum da!"

"Bırak artık, orta yerde başedilecek bir kimse yok senin için."

Kız hüzünle soruyu tazeledi:

"Peki, kim o sarışın kadın?"

Ahmet bakışlarını etrafta gezdirdi:

"Hani o ateşböcekleri ne oldular, hiç görünmüyorlar artık..."

"Soruyu havaya uçurmak için lâfı ateşböceklerinin kanatlarına takmayın şimdi. Hem onlar ateşböcekleri değil, benim kalbimde yanan ateşin kıvılcımlarıydı..."

"Vay, şeytan!"

"Hangimiz şeytan? Söyleyin, kim o sarışın kadın?"

Ahmet'in yüzünde bir bezginlik ifadesi belirdi.

"Canım, offf, insanı ille de açık saçık söyleteceksin: Benim bir erkek olarak kendimi oraya buraya vurmamı anlasana biraz..."

Zeliha içinde birşeylerin kırıldığını hissetti. Renkten renge girerek tuhaf bir yabansımayla baktı Ahmet'e. Sonra bakışlarını ondan kaçırarak başını yere eğdi. Yüzüne dökülen saçları, pembeleşen yanaklarını örttü. Karmakarışık duygular içinde bocalıyordu. Yüreğini ezen ağırlık hem eksiliyor hem de artıyordu. Uzayıp giden üzücü bir sessizlik girdi araya. Ahmet bu sessizliği bozmak istedi. Ama kız kucağındaki gülü kanepenin üstüne koyup kalktı, başkaca hiçbir sitemde bulunmadan yürüdü gitti.

8

Federasyon, Ayvaz'ı Ankara'ya, üst kurulun düzenlediği bir seminere çağırdı. Beşir bu davetten pek hoşlanmadı. Geçenlerde cereyan eden olayların üzerine bu da ne oluyordu şimdi? Bunu Ayvaz'a da ihsas etti. Ama, nedense, o hiç oralı olmadı. Gitmeye çok istekli göründü. Ve yel yeperek yelken kürek çekti gitti.

Seminerin ilk gününde leylek bacaklı bir Amerikalı çıktı ortaya. Programa göre, "toplu sözleşmelerde ölçülü davranmanın gereği" ni anlatacaktı. Üst kurulun eğitim görevlisi tercüman olarak dikiliyordu yanında.

Burnu Kaf Dağı'nda, ne idüğü belirsiz, kırkına merdiven dayamış, esmer, asık suratlı bir adamdi bu. "Sakın," dedi Amerikalı, damdan düşercesine, "toplu sözleşme taleplerinde ölçüsüz davranmayın." Ağzındaki cikleti març març çiğneyerek, bir karenin köşelerini teşkil edecek şekilde dört tane daire çizdi karatahtaya. "Ölçüsüz davranırsanız bakınız neler olur," diyerek devam etti. Elini sol üst baştaki dairenin üzerine koydu: "Diyelim ki, burası bir işyeridir. Siz burayla sözleşme yaptınız. Ve de çok ağır şartlar kabul ettirdiniz. Sonuçta bu işyeri girdiği külfetin altından kalkamayarak iflas etti, kapandı..." Durdu, dairenin üzerine bir çarpı işareti çekti, öteki daireye uzandı: "Orası kapandığı için, oradan mal alıp işlemekte olan bu iş yeri de kapandı... " Bir çarpı da ona çekerek sağ alt baştaki daireye indi: "Bu sefer ikinci işyerinden mal alıp işlemekte olan üçüncü işyeri de kapandı..." Ona da bir çarpı çekerek dördüncü daireye geçti: "Bu işyeri de, hem mal aldığı üçüncü işyeri, hem de mal sattığı birinci işyeri kapanmış olduğu için kepenkleri indirdi." Soytarı soytarı gülerek etrafını süzdü: "Gördünüz, sözleşmede bir ölçüsüz davranış yüzünden dört işyeri birden kapandı, oralarda çalışan işçiler de işsiz kaldı..." Sendikacıların şaşkın bakışları karşısında uzun bacaklarını kırarak masanın üzerine oturdu, cikletini çiğnemeye devam ederek daha anlamlı bir şekilde süzdü onları tekrar.

"Peki ama," diyerek ayağa kalktı sendikacılardan birisi, "nasıl oluyor da bu dört işyeri sadece kendi aralarında alış veriş ediyorlar?"

Üst kurulun eğitim görevlisi hemen kaşlarını çattı:

"Bırakın işin orasını şimdi, siz meselenin özüne bakın!"

Amerikalı arada geçen konuşmayı merak etti. Mesele kendisine anlatılınca, bakışlarıyla soru sahibini şöyle bir tartarak babaca nasihatta bulundu:

"Sendikacılıkta her şeyi akla vurmaya kalkmayın..."

O gün seminer dağılırken aynı sendikacı, Ayvaz'ın yanına sokularak yakındı:

"Bu üst kurul, ne hikmetse, bize birşeyler öğretmek yerine, hep afyon yutturmak için eğitim yapıyor... Şu Amerikalının anlattığı masala bak, ne biçim dalga o öyle?.."

Ayvaz hiç oralı olmadan burun kıvırarak uzaklaştı ondan. Sanki söylenen söz ona değildi. Sendikacı afalladı kaldı arkasından. Oysa o İz-İş sendikasına güvenerek ondan medet ummuştu. Derken, nereden bittiyse, üst kurul görevlisi dikildi karşısına:

"Bu bozguncu fikirleri nereden takınıyorsunuz siz?.."

Sendikacı bezginlikle ofladı.

"Bırakın bu lafları, akıl çalıştırmanın, gerçeği söylemenin bozgunculukla bir ilgisi yok!.."

Ötekisi sapsarı kesilerek homurdandı:

"Anlaşılan solculuk illeti size de bulaşmış... " Tehditkar bir şekilde başını salladı. " Haydi bakalım nereye varacak sonunuz böyle?.."

Büyük sendikacılar, seminere katılanların bazılarıyla birlikte, Amerikalıyı geceleyin bir pavyona götürdüler. Envai çeşit yiyeceği, içeceği serdiler önüne. Hani neredeyse bir kuş sütü eksik kalmıştı sadece. Kafalar tütsülenince, Kasapoğlu cakalı pozlar takınarak Ayvaz'a döndü:

"Ee, nasılsın bakalım?"

Ayvaz ona saygılı bir edayla sigara ikram etti:

"Sağ olun Başkan, sayenizde felekten bir gece çalıyoruz işte..."

"Nasıl, başkanınız sırasında zevkler, eğlenceler, neşeler içinde yaşamasını biliyor değil mi?"

"Çoooook..."

"Ne işler kıvırıyor sizinkiler İstanbul'da şu sıralar?"

"Hep bildiğiniz şeyleri yapıyorlar, Başkan."

"Sen Merkez Atölyesi toplantısında niye yoktun?"

"Ben o gün sendikada kalmıştım."

Nasıl olduysa oldu, orta yerde rakseden dansöz seke seke geldi, fırladı, onların masaları üzerinde oynamaya başladı. Esrarlı bir güzelliği vardı kadının. Kırmızı tüllere bürünmüş vücudu mermerden yontulmuştu sanki. Çok hoş raksediyordu. Kalçalarını baş döndürücü bir şekilde sallıyor, zilleri ahenkle vuruyordu. Arasıra dolgun göğüslerini titreterek ahu gözleriyle yakıcı bakışlar saçıyordu etrafa. Onun kıvrak hareketleri, iç gıcıklayıcı figürleri karşısında Amerikalı mest oldu, çakallar gibi uludu bir kaç kez. Ötelerden kopan feryatlar üzerine, fazla kalmadan tekrar aşağı atlayarak orta yere süzüldü kadın.

Masaların birinden geçkince bir adam, yanındaki diğer adama onu işaret etti:

"Ah, azizim, şuna bak; kadın değil, hayat iksiri; hemen koy kadehe de iç!"

Ötekisi ağzını yamultarak güldü:

"Buradakilerin çoğu beş para etmez, ama bu başka... Bu nefis bir şey, bir afet..."

Ayvaz da gözlerini kadından ayıramıyordu. Bayağı hülyaya dalmış gibiydi. Kadın orta yerde döndükçe pul işlemeli tül etekliği ince pırıltılar saçarak biçimli kalçaları etrafında dalgalanıyordu. Ve sütyeninden taşan diri göğüsleri, yuvarlak, oynak omuzları, tel tel yüzüne dökülen düz siyah saçları, fettan gülümsemelerle aralanan kızıl dudakları, ışıl ışıl ışıldayan beyaz dişleri, gül yanaklarında açılan gamzeleri ona çok çekici bir hava veriyordu. Kasapoğlu, Ayvaz'ın dizine vurdu:

"Nasıl, İstanbul'da böyle alemler gördüğün yok, değil mi?"

Ayvaz acındırıcı bir eda takındı.

"Ne gezer..."

Kasapoğlu hemen taşı gediğine koydu:

"Tabii oğlum, vermişsin yuları solcuların ellerine, hayatı zindan etmişsin kendine..."

"Orasını deşmeyin şimdi Başkan."

Kasapoğlu kadehleri doldurdu.

"Deşeceğim deşeceğim... Çünkü ve zira seni asıl onun için getirttim seminere. Özellikle ve bilhassa onun için ayrıca el altından haber ilettim sana ille ve mutlaka gelesin diye." Kadehini kaldırdı, "Haydi bakalım içelim, şerefe!"

İçine birşeyler doğan Ayvaz kadehini aşkla tokuşturdu:

"Şerefe Başkanım."

Kasapoğlu elinin tersiyle ağzını silerek boş kadehini masaya koydu, ona doğru eğildi:

"Bak dinle, seni sendikanın başına geçirmeyi kuruyorum kafamda... Ne dersin?.."

Bir ateş bastı Ayvaz'ın sırtını.

"Beşir ne olacak?"

"O dahil, sizin sendikadaki bütün solcuları tırpanlayacağım... Bunu hanidir yapmak istiyordum ama, güvenilir birilerini bulamıyordum. seni de onlarla bir sanıyordum..."

Ayvaz ağzına attığı mezeyle birlikte söylemeye çalıştığı kelimeleri de çiğnedi.

"Amma da yaptınız ha..."

"Amma da yaptınız ha'sı var mı bunun oğlum, onlara çok bağlı görünüyordun, 'Gökten peygamber inse ben sendikacılıkta Recep'i lider bilirim' diyen sen değil miydin önüne gelene?"

Ayvaz süklüm püklüm oldu bir anda.

"O bir zamanlardı Başkan... O günlerden beri köprünün altından ne sular aktı..."

Kasapoğlu keyifle sırıttı:

"A'ha, iyi öyleyse, haydi bakalım köprünün altından akan o sularla kendini bir güzel yıkayıp pakla da görelim seni..."

Ertesi gün Kasapoğlu, Ayvaz'ı, üst kurul binasına götürerek Kocabaşkan'ın huzuruna çıkardı.

"Sayın Başkanım," dedi, yaltaklanarak, "İstanbul sendikasını solculardan temizleme işinde bize yardımcı olacak olan arkadaş işte bu!"

Kocabaşkan sinsi bir gülüşle onlara yer gösterdi, masanın başındaki kurumunu hiç bozmadan. Elindeki kitap açacağı ile oynayarak Ayvaz'a döndü:

"Sevgilim, seni kutlarım, çok iyi bir iş yapıyorsun. Böylece hem sendikayı sapık ideoloji şebekesinin elinden kurtaracaksın, hem de kendini onların arasından sıyıracaksın..."

Ayvaz önüne eğilerek söylenenleri kafasıyla onayladı.

Kocabaşkan onu süzerek döner sandalyesine iyice kaykıldı:

"Adamlar azıtmışlar bir kere, sözden mözden anlamıyorlar ve katiyen doğru yola gelmiyorlar. Bunlar, Türk sendikacılık hareketine karışmış korkunç unsurlardır. Böylelerine amansız davranmak lâzım. Şimdi senden istediğim şey, sendikada onlara karşı bir hareket başlatmandır."

Ayvaz tedirginlikle sordu:

"Nasıl bir hareket?"

"Onları sendikanın yönetiminde istemediğinize dair bir hareket."

"Sonra?"

"Sonrası kolay!"

Ayvaz terleyen ellerini mendiliyle sildi. Bir Kasapoğlu'na, bir de Kocabaşkan'a baktı:

"Kolay diyorsunuz ama, nasıl kolay?"

Kocabaşkan dirseklerini koltuğun yanlarına dayayarak doğruldu:

"Bak sana her şeyi açık açık anlatayım..." Uzanıp zile bastı; kapıda biten sekretere direktif verdi: "Beni arayan hiç kimseyi içeri bırakma sakın, arkadaşlarla ciddi bir mesele görüşüyorum şimdi..."

9

Bennan, misafir odasının aralık duran kapısına sessizce yaklaştı.

İçerde arasıra evlerine konuk gelen baldızı yatıyordu. Daha on dört yaşında, ama erken gelişmiş, etine dolgun, güzelce bir kızdı bu.

Ortalığı dinleyerek içeriye bir göz attı. İhtirasla kıvrandı olduğu yerde. Kız divanda mışıl mışıl uyuyordu. İnce pikenin altında vücudunun hatları belli oluyordu. Saçları büklüm büklüm yastığa dökülmüştü. Çıplak kolları omuz başlarına kadar meydandaydı. Gece lambasının pembe ışığı altında adeta bir rüya sahnesiydi bu.

Bennan durdu, soluğunu keserek pervaza dayandı; içeriye girmek arzusuyla yandı tutuştu. İlkin bu çılgınlığı yapmaktan korktu: "Kız ne derdi sonra?.." Ama azgınlığını gemleyecek güçte değildi. Çabucak kandırdı kendini: "Yok canım, kız birşey demezdi. Nihayet zararsızca biraz sevip okşayacaktı onu. Herhalde kendisini o kadar esirgemezdi artık ondan. Zaten öteden beri biçimine getirdikçe kenarda köşede sıkıştırıp durmuyor muydu onu?.."

Kız tatlı şapırtılarla yalanarak şöyle bir kıpırdandı. Yataktaki manzara daha dayanılmaz bir hal aldı.

Bakışları iyice başkalaştı Bennan'ın. Kalbi yerinden fırlayacaktı neredeyse. Tepesine tokmaklar inip kalkıyordu sanki. Kulakları acaip şekilde uğulduyordu. Bir ayağını aralığa uzattı ama nafile, ötekini kımıldatamadı. Aklına başka bir soru takılmıştı bu sefer: "ya karısı gelip görürse?.." Boğazı kurudu aniden. Fakat hemen yine yüreklendirdi kendini: "yok canım gelmezdi... O şimdi derin uykudaydı... Uykusu da çok ağırdı... Bir kere uyudu mu top atılsa duymazdı."

Daha fazla tereddüt etmeden içeri süzüldü. Karşı duvara vuran gölgesi uzayarak tavana tırmandı. Duvarda tombul kıçı kaldı sadece. Şimdi kızın baş ucundaydı. Onun nefes alışlarını duyuyordu. Güzel yüzü ne kadar tazeydi. Ve gözlerini örten kirpikleri ne kadar uzundu.

Eğilip saçlarını okşadı onun. Ses çıkmayınca omuzlarına uzandı. Sonra korkunç bir cüretle elini örtünün altına kaydırdı.

Ürkerek uyandı kız; şaşkın bakışlarla ne olduğunu anlamaya çalıştı. Bennan parmağını ağzına götürerek kaz gibi tısladı:

"Susss..."

Birden karısının sesi patladı kulaklarında:

"Utanmaz adam! Ne yapıyorsun, kudurdun mu sen?"

İrkilerek doğruldu Bennan, olduğu yerde dondu kaldı. Kadının bakışları ateş saçıyordu. Tekrar bağırdı:

"Söylesene nedir bu rezillik? Alçak!"

Bennan zorlukla kımıldayarak biraz geri çekildi:

"Susss, bağırma."

Tiksintiyle yüzünü buruşturdu kadın:

"Şuna bak bir de bağırma diyor, ben bağırmayayım da kimler bağırsın?!..."

Bennan göz ucuyla karısını süzdü:

"Susss, alem duymasın..."

Isırapdan ağzının köşelerinde keskin çizgiler kıvrıldı kadının. Pençelerini vahşi bir hareketle ona doğru uzattı:

"Senin gibi ar damarı patlamış, kendinden utanmayan bir adam, alemden ne utanırmış?..."

Ötekisi aptallığa bulaşık bir nedametle başını önüne eğdi:

"Uzatma, nasılsa şeytana uyduk işte... Oldu bir kere..."

Kolları yana düştü kadının.

"Lânet olsun sana! Lânet olsun, Lânet!..."

Kız yatağa büzülmüştü. Kadın yırtıcı bir şekilde ona saldırdı:

"Ya sana, sana ne diyeyim hain köpek? Tüh, senin yüzüne!"

Kız içini çekerek titredi, acıyla gözlerini yumdu:

"Ben ne yaptım ablacığım, ben ne yaptım?.. Benim günahım ne?.."

Sağlı sollu iki şamar akşetti kadın onun yanaklarına. Kız üzerindeki örtüyü yüzüne bastırıp hıçkırıklarını boğmaya çalıştı. Kadın tekrar hışımla kocasına döndü:

"Kahrol! Başka birşeycikler demem, kahrol!" Ellerini dizlerine vurdu. "Ah, bu da mı gelecekti benim başıma, ah bu da mı?"

Sendeleyerek yatağın üzerine yığıldı, kollarını kızın boynuna dolayıp ağlamaya başladı. Bütün vücudu sarsılıyordu.

Bennan bir türlü ne yapacağını kestiremiyordu.

Tam o sırada zil çaldı. Kadın yumruklarını ısırarak yüzünü yastığa gömdü. Bennan telaşla kulaklarını kirişe dikti, korku yılan gibi kıvrandı içinde: "Eyvah, duyulduk galiba?..."

Zil tekrar çaldı. Kendisini zorlayarak karısına baktı, sadece sırtını gördü onun. Dışarıda köpekler havlıyordu. Zil üçüncü defa çalınca, çaresiz ayaklarını sürüyerek kapıya gitti.

"Kim o?"

İnce, bulanık bir ses:

"Ben: Veli Ayvaz."

Bennan rahatladı, sürgüyü çekti, Ayvaz eşikte göründü.

"Çabuk giyin, çık dışarı, seninle konuşacaklarım var."

Bennan için bir kurtuluştu bu. Neredeyse karşısındakinin boynuna sarılacaktı.

"Şimdi," dedi, "sen caddeye doğru yürü, ben hemen peşinden yetişiyorum."

Gece zifiri karanlıktı. Saat biri geçiyordu. Rastgele yürümeye başladılar. Önünden geçtikleri fırından sıcak ekmek kokuları yayılıyordu. Bennan biraz kendine gelmişti. Bir sigara tutturdu dudaklarına, kibrit arandı ceplerinde.

"Anlat bakalım, ne var?"

"Seninle sendika meselesini görüşelim..."

"Sendikanın nesini?"

Ayvaz çakmağını çakıp ona uzattı, sigarasını yakarken yüzüne dikkatle baktı:

"Ele geçirilmesini... Hani arada bir tasarlar dururduk ya seninle... Saman altından su yürütmeye falan kalkardık..."

Bennan yerinde mıhlandı, yuttuğu dumanın yarattığı öksürüğü geçiştirmeye çalıştı.

"İyi ama, nereden çıktı bu şimdi böyle birdenbire? Öhhhü.. öhhhü.. öhhhhhüüü... Üstelik gecenin bu saatinde..."

Ayvaz onun koluna yapıştı:

"Sorma, elimize öyle bir fırsat geçti ki bildiğin gibi değil..."

"....."

"Meseleyi kıvırdık mı, işimiz iş, değme gitsin, ben başkanım, sen sekreter..."

"....."

"Ondan öte aklımızı kullanır köşeyi döneriz.."

"....."

"Aylıklarımızı arttırırız. Sendikanın imkânlarından nemalanırız. Enayiliğin alemi yok, başkalarının neler yaptıklarını görüyoruz. Tefecilerle ortaklıklar bile kuruyorlar. Adamların bazılarını bugün topa tutsan yıkamazsın, öylesine yapınmışlar..."

"....."

"Üst kuruluşlarla ilişkileri düzeltiriz, durumumuzu sağlama alırız. Ondan sonra artık gelsin Amerika seyahatleri, gelsin Avrupa turneleri, gelsin kongre davetleri.. Oh, hayatımızı yaşarız, ne bu be..."

Bennan tatlı hayallere daldı: Sekreterlik, yüksek aylık, vurgun yolla-

rı, çeşitli menfaatler, dış geziler, kongre davetleri, ziyafetler, içki alemleri, kadınlar... Aklı evdeki olaya kaydı, üşümüş gibi titredi; Allah kahretsin, bir de şu suçüstü yakalanma hikayesi olmasaydı...

Ayvaz, kuyruğunu sallayarak ayakları dibine sokulmak isteyen bir köpeği "hoşt" diye kovarak, Bennan'ın sırtına vurdu:

"Ne o, sen beni dinlemiyorsun galiba..."

Bennan irkilerek kendine geldi.

"Dinliyorum dinliyorum."

"Çok dalgın görünüyorsun da..."

"Sana öyle geliyor."

"Peki, ne diyorsun?"

Bennan durup ona döndü:

"İyi de, nasıl olacak bu iş?"

Ayvaz bıyığını keyifle sıvazladı:

"Orası kolay; sen önce bu davada var mısın, yok musun onu söyle bana. Ben daha başkalarını da ayarladım; yarınki yönetim kurulu toplantısında ortaya gümleyeceğim..."

Bennan şaşkınlıkla sordu:

"Yahu sen seminerde değil miydin, ne zaman çevirdin bu fırıldakları?"

"Bırak şimdi orasını, tezgahladığım işe bak sen... Geceyarıları kapına her halde boşuna dayanmadık..."

"Ya bu işin altından kalkamazsak ne olacak? Biliyorsun, karşımıza alacağımız kişiler, komünist momünist ama, yaman şeyler. Onları devirmek kolay değil. Yaş tahtaya basmayalım sonra..."

"Hiç merak etme, yaş tahtaya basmak yok bu işte... Alimallah dağları devirecek güçteyiz. Biraz anlasana, bir fırsattan bahsettim demin..." Yan taraftaki boş bir arsalığa yöneldi, "Gel şurada durumu anlatayım sana..."

Arsanın derinliğinde karanlığa gömüldüler; oradaki kesik bir ağaç gövdesinin üstüne baykuş gibi tünediler.

10

Beşir elindeki kalemin tersiyle masaya hafifçe vurdu:

"Arkadaşlar, çoğunluğumuz vardır; Yönetim Kurulu toplantısını açıyorum. Sıkıyönetim bölgesinde sendikal faliyetlere izin verilmediği için

toplantıyı burada, Sakarya'da, düzenlemek zorunda kaldık. Bu yüzden Trakya'dan gelenlerimizi biraz yorduk. Ama elde olmayarak yaptık bunu..."

Kurul üyelerinden sesler yükseldi:

"Tabii Başkan, tabii..."

"Neyse, şimdi gündem gereğince, Sekreterimiz size önemli gördüğümüz iç ve dış olaylarla ilgili sunuşlar raporunu okuyacaktır."

Ayvaz önündeki raporu elinin tersiyle itti:

"Hayır arkadaşlar, bu raporu okumayacağım! Okumak şöyle dursun, böyle hikayelerin düzülmesini reddediyorum. Amerikan emperyalizmiymiş, Vietnam Savaşıymış, Ortadoğu meselesiymiş, Filistin davasıymış, efendim, kapitalist düzenin kötülüğüymüş, kalkınma sorunuymuş, gençlerin öldürülmeleriymiş... Yok şuymuş, yok buymuş... Bunlardan bize ne? Bunlar bizim meselelerimiz değil. Aklımızı böyle şeylere takıp nerelere sürüklemek istiyorlar bizi?.."

Beşir hayrete düştü.

"Hayır ola arkadaş, bu da nesi böyle? Meselelerden haberimiz olsun da biraz aklımız fikrimiz açılsın diye hazırlanıyor bu raporlar, ne kötülük var bunda? Unutmayalım, bizim halimiz ve geleceğimiz ülkenin ve dünyanın gidişine bağlıdır. Bu bir yana, biz bu raporları seninle beraber hazırlamadık mı şimdiye kadar?"

Ayvaz vurucu manda gibi baktı ona, kötü kötü:

"Hayır, siz kendiniz hazırladınız."

"Pekâlâ sen onaylamadın mı onları hep?"

"Bugüne kadar istemeyerek onayladım. Ama artık yeter." Câli bir öfkeyle masayı yumrukladı. "Bundan öte solculuk yok bu sendikada!"

"Hoppala, lâf ola beri gele," dedi Erol, kaşlarını çatarak. "Ne oldu sana efendi?"

Ayvaz ona döndü:

"Bir şey olmadı; aklım başıma geldi, o kadar..."

"Hım, çok ilginç, durup dururken böyle birdenbire hidayete erdin demek ki... Besbelli seni seminerde bayağı başka türlü eğitmişler..."

"Hemen gıcıklandın değil mi?"

Recep işkilli işkilli Ayvaz'ı süzüyordu. Hareketlerinde bir ihanet kokusu seziyordu onun. Oldum olası onu gözü tutmamış, kendisine güven duymamıştı. Hep kafasının içinde bir şeyler saklıyormuş gibi geliyordu ona bu adam. Demek ki buymuş. Huylanması boşuna değilmiş. Ruhu sıkı-

larak Beşir'den söz aldı:

"Ayvaz arkadaş ne yapmak istiyorsa, aklında ne kuruyorsa, celâllenmeden söylesin de meramını anlayalım..."

"Ağzınızı toplayın!" diye hırladı Ayvaz. "Zaten bütün meseleler hep sizin yüzünüzden çıkıyor. Solculuk fikrini siz aşıladınız bu sendikaya..."

Sıddık dişlerinin arasından tısladı:

"Ne oluyor sana bugün anlamıyorum ki, ısıracak yer arıyorsun adeta. Celâllenme sözünde ne var yani?"

Aralık bulunca Recep ilave etti:

"Benden de kimin ne şikayeti varsa, onu da açıkça, ama adamca, konuşalım. Ben hareketlerimizi yönlendiren düşüncelerde şimdiye kadar hep anlaştığımızı sanıyordum."

Bennan bir şeyler geveledi, ancak ne söylediği anlaşılmadı.

Recep dikkatini ona verdi:

"Efendim?.."

Ötekisi başını omuzlarının arasına gömdü:

"Birşey demedim..."

Beşir acı bir gülümseyişle Ayvaz'a doğru eğildi,

"Sendika Yönetim Kurulu toplantısında olduğumuzu unutmayalım," dedi, kızgın ve kuru bir sesle. Parmaklarının arasında tuttuğu sigarayı masanın üzerinde yuvarlayarak yumuşattı. "Sana söz veriyorum; buyur, söyleyeceğini söyle; zorun nedir bilelim..."

Tırnaklarını kemirmekte olan Ayvaz kendini kararttı.

"Sendika gazetesinin yayınlarını beğenmiyorum. Vietnam Harbi, Kamboçya Saldırısı hikayeleriyle Amerika yerin dibine batırılıyor. Kapitalizm alabildiğine yeriliyor, sosyalizm ise göklere çıkarılıyor. Bu böyle olmaz. Ayrıca, 15-16 Haziran ayaklanmasını düzenleyen sendikalar destekleniyor. Biz o sendikalara arka çıkamayız."

"Bu kadar mı?"

"Şimdilik bu kadar."

Beşir elini şakağına dayayarak bir süre düşündü. Sonra gözlerini ona dikti, yüzünü dikkatle inceledi. Adam çok değişmişti.

"Seni anlamaktan aciz kalıyorum bugün. Biz her şeyi aldığımız kararlara göre yapmadık mı?"

"Evet ama," dedi Ayvaz, gözlerinin sarıya çalmış aklarını devirerek, "bazı şeylerde çok ileri gittik. " Çantasından çıkarıp önüne yığdığı gazeteleri karıştırmaya başladı." Şu başlıklara bakın: 'Amerika'nın Vietnam'da

yarattığı vahşet', 'Kamboçya'ya karşı iğrenç Amerikan saldırısı' , 'Sovyetler Birliği teknolojik alanda Amerika'yı geçmek üzere', 'Çin Halk Cumhuriyeti fezaya suni peyk attı', 'Amerika İsrail'e silah yardımı yaparken, Sovyetler Birliği, Mısır'a uçaksavar sistemi verdi', 'İsrail, Mısır çocuklarını bombardıman etti', 'Brezilya hükümeti halktan yana çıkan papazları öldürüyor', 'Amerika'da işsizlik ve sefalet', 'Aç kalan Brezilya köylüleri bir kasabayı yağma etti...' "Hızlı hızlı soluyarak Recep'e döndü, gözlerini kıstı, "Gazetenin sorumlusu olarak siz cevap verin bakalım, ne bunlar böyle?"

"Bunlar gerçekler."

"Böyle kuyruklu yalanlar nasıl gerçek olurmuş? Rusya'nın Amerika'yı teknolojik alanda geçtiğini kim söylemiş?"

"Kimin söylediği o yazıda belirtilmiş, bakarsan göreceksin."

Sıddık gazeteye uzandı.

"Pentagon Araştırma Müdürü John Foster söylemiş..."

Ayvaz sandalyede bükülerek yüzünü buruşturdu:

"Yine de yalan bu. Dahası var. Amerika'da sefalet mi olurmuş? Oraya gidip gelen sendikacılardan dinledim, hiç birisi, yamalı pantolon giyen adam dahi görmemiş... Washington lokantalarında köpeklerine biftek yediriyorlarmış adamlar. Siz kime ne okuyorsunuz?.. Sonra bana ne Brezilya papazlarından? Bu müslüman ülkede papaz davası mı güdeceğiz?"

Recep ya sabır dercesine alnını ovaladı:

"Amerika'da bugün beş milyon işsiz vardır. Ve nüfusun yüzde onu büyük sefalet içindedir. Prof. Ahmet Şükrü Esmer'e göre, paryalar durumundadır. Bu böyleyken zengin Amerikalıların köpeklerine biftek yedirmeleri kapitalist düzenin rezilliğini gösterir bize. Papazlara gelince, Brezilya halkının hakları için savaşan papazların yaptıkları işleri işçilere duyurmak isterim ben."

"Brezilya köylülerinin aç kaldıklarını ilk defa duyuyorum," dedi Nedret Kırgız, sinirli bir edayla. Seyrek kirpiklerini kırpıştırarak etrafına bakındı ve devam etti: "Ama Çinlilerin aç kaldıklarına, gıdasızlıktan sokaklarda öldüklerine ait çok şeyler dinledim..."

Genç, sarışın, ince bıyıklı, çelimsiz yapılı biriydi bu. Geçen kongrede sendikanın tutumunu çok beğendiğini söyleyerek, Yönetim Kurulu'na seçilmesi için Beşir'den destek istemişti.

Recep kafasını salladı:

"O bir zamanlardı... Şimdi orada herkes, 'Çinliyim, insanım, karnım tok,' diyor..."

"Bu lâfla nasıl da iç yüzünüzü açığa vuruyorsunuz!"

"Ben neysem hep oyum da, galiba asıl senin içyüzün açığa çıkıyor..."

"Ne demek istiyorsunuz? Açık konuşun!"

"Apaçık konuşuyorum işte."

"Ben Talât Aydemir harekatına katılmış, bu yüzden subaylığın eşiğinden dönmüş bir insanım, iyi bakın bana!"

"Bırak o hikayeyi şimdi, bu yaptığınızla o işin hiç bir ilgisi yok."

Sıkıcı bir sessizlik oldu bir an. Bennan, kuru kuru öksürerek sessizliği bozdu.

"Hepsi neyse ne de, bu da yazılır mı?" diyerek Ayvaz'ın önündeki gazetelerden birini çekti. "Bakın, okuyorum: 'İsrail uçakları Mısır'da bir fabrikayı bombalayarak altmış sekiz işçinin ölümüne yol açtılar. Aynı gün Suudi Arabistan Kralı Faysal, Kâbe'de zemzemle yıkandı. Bilindiği gibi, Kral Faysal, Arabistan petrollerini emperyalistlerin sömürüsünde tutan, Arap halklarının ilerici hareketlerine sed çeken bir adamdır. Bu itibarla Kral Faysal gerçekte zemzemle değil, Mısır işçilerinin kanlarıyla yıkanmış sayılır.' "

"Çok doğru," dedi Çetin Köyceğiz, bıyıklarını sıvazlayarak.

Bennan bozuldu:

"Çok mu doğru? Siz adamı kıçından patlatırsınız be!"

"Nerenden patlarsan patla!"

Ayvaz omuzunun üzerinden Çetin Köyceğiz'e düşmanca baktı.

"Üst kurul yöneticilerimiz olan koskoca sendikacılar aleyhinde o ipsiz sapsız karikatürleri gazetede çizen sen değil misin?"

"Evet, koskoca sıfatlar takınmış o ipsiz sapsız sendikacılar aleyhinde karikatürler çizen benim, ne olacak?"

Beşir'in gittikçe yüreği kasılıyor, tepesi atıyordu. Gözlerinde donup kalan bir öfkeyle Ayvaz'a döndü:

"Artık gündeme geçsek..."

Ayvaz dayattı:

"Gündem filan yok! Görüşülecek bir tek mesele var, o da, sendikamızı solcuların elinden kurtarmaktır!"

"Kimlerden meselâ?"

Ayvaz bakışlarını masanın etrafında gezdirerek saymaya başladı:

"Sizin, Recep Adaş'ın, Ahmet'in, Sıddık'ın, Çetin'in, Fikret'in, Erol'un, Necdet'in...".

Beşir kaşlarını çattı:

"Nasıl olacak bu iş?"

"Görevlerinizi bırakacaksınız..."

İkinci Başkan Fikret Akıncı bakışlarıyla tartı onu:

"Ya bırakmazsak?"

"O zaman bıraktırmanın yollarını arayacağız... Olağanüstü kongreye başvuracağız..."

"Nereden esti bu iş senin aklına?" diye sordu Ahmet, haşin bir tonla. "Kim aklını çeldi senin?"

"Hiç bir yerden esmedi, ben vicdanımın sesine uydum."

Necdet Yeder yüzündeki sivilceleri yoluyordu bir bir.

"Sen vicdanının sesine değil, bazı kimselerin iğvalarına uyuyorsun. Ne yaptığını iyice düşündün mü?"

"Düşündüm."

Ahmet elindeki kalemi dişledi.

"Düşündün de nasıl yapıyorsun bu işi? Hâlâ farkında değil misin yoksa, sen bizi arkadan hançerliyorsun, arkadaş!.. Hem de kimlerle bir olarak yapıyorsun bunu... Anlaşılan çok kötü ayartmışlar seni... Senin kimlerin oyunlarına alet olduğun ortada." Zoraki bir gülümseyişle Beşir'e döndü. "Başkan, önümüzde gündem var, onu görüşeceğiz. Tüzüğün karşısında tek kişinin öyle sipsivri ortaya attığı bir meseleyi ele alamayız."

Bennan soğuk soğuk baktı Beşir'e:

"Ayvaz'ın teklifini ben destekliyorum."

Azarlayıcı bir ifade belirdi Beşir'in yüzünde.Gönlü bulanmış gibi avurtlarını şişirdi.

"Ee, arkadaş, elimizdeki gündemi dün seninle beraber hazırlamadık mı biz?"

"Gündem üzerinde bugün burada fikir değiştirdim."

"Nedenmiş o?"

"Bugün buraya gelirken Arifiye istasyonunda kendi kendime düşündüm, 'bir zamanlar buralardaki topraklar sürülürken yeni doğmuş çocuk cesetleri çıkardı ortaya' dedim..."

"Nasıl olurdu o iş ?"

"Orada köy enstitüsü vardı vaktiyle. İçindekiler, Kız-erkek karışık okurlardı. Bunlar, aralarında al takke ver külah derken, çocuk peydahlarlar, sonra da piçlerini tarlalara gömerlerdi..."

"Evet..."

"Bereket o okullar kapatıldı. Yoksa oralardan bütün memlekete ko-

münizm yayılacaktı..."

Kuru kuru yutkunarak başını salladı Erol:

"Be, sen bu lafları söylemekten utanmaz mısın?"

Ayvaz pişkinlikle sırıtarak diklendi:

"Sen niye komünistlere lâf edilince kızıyorsun böyle?"

"Ben yalanlara ve aptallıklara kızıyorum... Aslı astarı olmayan şeyler bunlar..."

"İyiydi değil mi?" dedi Bennan, "kızlarla oğlanlar okul diye bir yere kapatılsınlar, diledikleri gibi gelin-güvey olsunlar... Böyle ahlaksızlığı götürmez bizim memleketimiz..."

Sıddık şaşkınlıkla ellerini çırptı:

"Etmeyin yahu, ahlaksızlıkla köy enstitülerinin ne ilgisi var? Eğer kadınla erkeğin bir arada olması ahlaksızlıksa, yandık. Çünkü bu çağda kadınla erkeğin yanyana düşmediği bir hayat sahası hemen hemen yok. Ama, bazılarımıza kalırsa, neredeyse kadınla erkeğin dünyada bir arada olması caiz değil... Pöh, bir de sendikacı olacaksınız... Sizin gerçeklerle hiç mi ilintiniz yok?.."

Bennan kafasını kaşıdı.

"Vallahi o kadarına aklım ermez. Yalnız onu bilir, onu söylerim, biz ahlakına düşkün bir milletiz."

"Öyleyse sen git de diskotekleri gör. Barları, pavyonları gör. Kerhaneleri, randevuevlerini gör..."

"Oraları başka. Hem sosyalizm gelirse her yerler öyle olacak ya!..."

Ufak tefek yapılı, temiz simalı İrfan Usta kafasını itirazla arkaya attı:

"Yapma be Bennan, ooo, bu kadar da olmaz ki. Biliyorsun ben bu tarz tartışmalara pek girmem, ama şu gerçeği belirtmeden edemeyeceğim: Sosyalist ülkelerde kerhane merhane yoktur. Oralarda kadınların kendilerini haraç mezat satmaları ayıpların ayıbıdır."

"Tabii," diye lafı yetiştirdi Ayvaz, "istediğin kapıya şapkayı astıktan sonra kerhaneye ne hacet?"

Erol tekrar parladı:

"Şapka hikayesi, halkı uyutmaya çalışan orospu çocuklarının yalanıdır. Böylece, ırzına namusuna düşkün olan halk sosyalizme karşı düşman edilmektedir. Çok alçakça bir oyun bu. Ama artık bunu yutan yok pek."

Bennan mırıldandı:

"Sen öyle de, köy enstitüleri hakkında söylenenler de yalandı, değil mi?"

"Adam hâlâ ne sayıklıyor, hayret! Be, Hürriyet gazetesi bile Bulgaristan'da ırza geçen herifin kurşuna dizildiğini yazarken, sen bana şapka hikayesini nasıl anlatırsın burada?.. nasıl bir dalga dubaradır bu seninkisi?.. Hiç ayıp, günah nedir bilmez misin sen?.. Allah seni ıslah eylesin..."

Beşir boşalan Bafra paketini avucunda ezdi.

"Ee," dedi Bennan'a bakarak, "bütün bu söylediklerinden ne çıkardın?"

"Şunu çıkardım: Evvelce köy enstitüleriyle yapılmak istenen iş, şimdi sendikalarla yapılmak istenmektedir... Buna meydan vermemek lazımdır..."

"Ve böylece sendikayı solculardan temizlemek niyetine girdin?"

"Evet."

"Hayret, şimdiye kadar Arifiye'den defalarca geçtin de, hiç bu düşüncelere düşmedin, neden acaba?.. Galiba insan dürüstlükten sapınca çabuk değişiyor... Neyse, neyse, sadece ikiniz misiniz bu teklifi ileri süren?"

"Ben de destekliyorum teklifi," diye atıldı Bennan'ın yanında oturan sol kolu sakat üye.

Nedret Kırgız sandalyede tesbih böceği gibi kıvrıldı:

"Ben de."

Beşir gergin bir sesle sordu:

"Başka var mı?"

"Var."

"Kim?"

Arkadan koca kafalı biri eğilerek kendini gösterdi .

"Ben, Hadi Gülbahar."

"Ooo, amma da pusuya yatan, fırsat kollayan adamlar varmış içimizde, biz kimlerle yola çıkmışız da haberimiz yok..."

Ahmet yumruğunu masaya indirdi:

"Biz tam bir komplo karşısındayız, Başkan..."

"Keşke," dedi Erol, hayıflanarak, "göreve başlarken sendikaya şeref ve sadakatle hizmet edeceğimize yemin etseydik her birimiz..."

Recep derin derin içini çekti.

"Hiç yararı olmazdı bunun. Nice yeminler üzerine ne ihanetler edilmiştir. Böyle şeyler adamın mayasına bağlıdır. Bir adamda kişilik yoksa, çek kuyruğunu gitsin, ne yapsan nafile..."

Tartışmaları uzatmanın anlamı yoktu. Ayvaz niyeti bozmuştu bir kere. İnatla diretiyor, Nuh diyor, peygamber demiyordu; olağanüstü kong-

re de, olağanüstü kongre.... Sonunda, Recep'in önerisi üzerine, konunun Genişletilmiş Yönetim Kurulu'na götürülmesine karar verildi. Sendika baştemsilcileriyle Yönetim Kurulu'nun bir araya gelmesinden oluşan bu kurul, bir ay sonra toplanacaktı. Ve orada varılacak hükme göre hareket edilecekti. "Meseleyi böyle halletmek, örgüte dayanmamızı sağlar, bu da bizi daha sağlıklı bir sonuca götürür," demişti Recep, önerisini yaparken.

Aslında, Recep'in amacı , bu süre içinde, mümkünse, adamı önce tavsatıp sonra hizaya getirmekti. Pekâlâ onun ağzından girip burnundan çıkabilirdi bu arada. Gerekirse biraz zora da dayanırdı. Bunu başaramasa bile bir ayda neler olur bilinemezdi. Kaldı ki, Genişletilmiş Yönetim Kurulu'nda bu oyunu söktüremezdi Ayvaz. Gerçi, Yönetim Kurulu'nda da söktüremezdi ama, daha zora düşer, daha güçlü bir direnişe uğrardı böylece. Ola ki bu da onun cesaretini kırardı.

Ertesi gün Ayvaz'la Bennan köprüleri attılar; üyelere, yayımladıkları ortak bir bildiriyle, "sendikayı solculardan temizlemek için" olağanüstü kongre kampanyasını açtıklarını ilân ettiler. Allah'ını, dinini seven kendilerine arka çıkmalıydı.

Ötekiler meselenin ciddiyetini iyice anladılar. Bu işi burada bırakmayacaklardı bu adamlar. Herhalde onların iplerini ele geçirenler istedikleri gibi oynatacaklardı kendilerini. Derhal açılan kampanyayı kırmak, etkisiz hale getirmek faaliyetlerine giriştiler.

11

Zeliha, Ahmet'le selamı sabahı keşmişti.Sadece onunla değil, hemen herkesle ilgisini koparıp kendi iç dünyasına gömülmüştü. Her halinden büyük bir ruh gerginliği geçirdiği belli oluyordu. Ahmet'ten bahsedildiğinde rengi uçuyor, bir hüzün sarıyordu ruhunu. Diğer tarftan üstüne başına son derece dikkat etmeye başlamıştı. Düzgün giyiniyor, saçlarını muntazam tarıyor, temizliğine çok özen gösteriyordu. Böylece biraz solgun, ama her zamankinden daha akça pakça, daha göze batan bir kız olmuştu.

Arasıra, Ahmet'le bahçede karşılaşıyordu. Burnunun ucundan bakıyordu ona. Ve bakışlarıyla adeta hançerliyordu onu.

Bu karşılaşmaları aslında kendisi ayarlıyordu. Ahmet'in geliş saatlerinde bahçe kapısını gözetliyor, onun içeri girdiğini görünce, bir yere gidiyormuş gibi yaparak bahçeye çıkıyordu. Ahmet işin farkındaydı. Ama renk vermiyordu. Onu biraz nazlamak niyazlamak istiyordu. Ancak arası-

ra yan gözle bakıp kurnazca gülüyordu ona. Kız da inadına başını öte çeviriyordu. Ne var ki, sanki içinin sızısını belli etmek istercesine, her seferinde burun delikleri titriyordu.

Zeliha'nın bazen kapıyı boş yere gözetlediği oluyordu. Hırsından deliye dönüyordu o zamanlar. Benliğini saran kahredici bir kıskançlıkla,"işte yine yok ortalarda, işte yine yok ortalarda," diye kendini yiyordu. Sonraları onun geldiğini duyunca da, nispetine şarkılar söylemeye kalkıyordu. Çok kere yarıda kesiyordu şarkıları ille. Çünkü sesi içinin ezikliğini ele veriyordu.

Bir akşam Ahmet kapıda onunla burun buruna geldi. Bu defaki sahici bir karşılaşmaydı. Kız da dışarıdan geliyordu. Ve biraz yorgun görünüyordu. Elinin, yüzünün pembeliği iyiden iyiye gitmişti. Küskün bir edayla başını havaya dikerek kendisini ileri attı. Ahmet onun arkasından sesizce baktı. Kız daha bir kurumlu yürümeye çalışıyordu. Oysa ayakları birbirine dolaşıyordu.Ahmet yetişip onun kalçasına okkalı bir şamar patlatmayı, "bu kadar dargınlık yeter, piçkurusu..." demeyi geçirdi aklından. Lâkin tam o sırada İbram Ağa seslendi kendisine: "Ah bre, kargalar için yaptığım korkuluklar hiç işe yaramadı... Havada dönüp dönüp iniyorlar bahçeye yine... Üstelik mendeburların bazıları, bana körlük, korkulukların tepelerine konuyorlar... Ah, o kargalar... Ah bre, ne zararlı mahlûklar..."

Ahmet, sofrada, Zeliha'dan söz açarak annesine sordu:

"Bu kız nereden geliyordu bu saatte?"

Annesi onu dikkatle süzdü:

"Bilmiyor musun o çalışmaya başladı!"

"Çalışmaya mı, nerede?"

"Bakırköy'de bir dokuma fabrikasında."

Ahmet çatalı elinden bıraktı:

"Allah allah!..."

Annesi yemenisinin uçlarını düzelterek sesine okşayıcı bir hava verdi:

"Aranızda ne geçti bilmiyorum ama, bu kızın aklı gidiyor senin için. Ne olup bittiğini o anlatmıyor, ben de sana sormaya cesaret edemiyorum..."

Ahmet tekrar çatalı eline aldı:

"Merak edilecek bir şey yok."

"Nasıl yok? Darıldı bu kız sana. Orası besbelli de, niye darıldı, onu bilmiyorum işte. Bir şey yaptın, kalbini kırdın herhalde..."

"Yo, kalbini filan kırmadım."

"Haha, sen öyle de, ben anlamıyorum sanki olanları. Eskiden sen yokken şen şakrak gelip burada kuşlar gibi cıvıldardı. Senin plaklarını çalar, bana oyunlar oynardı. Şimdi bunların hiçbirini yapmıyor artık. O halinden eser yok. Yalnız arasıra uğrayıp bazı kitaplar alıyor, sonra geri getiriyor gene."

"Hangi kitaplardan alıyor?"

Kadın eliyle kitaplığı işaret etti:

"Bu taraftakilerden."

Ciddi kitaplardı kadının gösterdikleri. Ahmet başını öne eğerek güldü:

"Çok iyi, bu kız hidayete eriyor... Tevekkelli değil, geçenlerde bir kitabı aradım aradım, bulamadım..."

Annesi boşalan tabağına pilav koymak için eline aldığı kepçeyi ona doğru salladı:

"Sen de artık imana gel de o kızı daha fazla üzme. Günah masuma. O daha körpecik, bu kadar cefaya gelemez. Allah korusun, yarın olmayacak dertlere karar da, ömrünce yürek acısı çekersin sonra."

Ahmet Zeliha'nın çalışmaya başlamasından bayağı duygulanmıştı. Esasen bu niyeti öteden beri beslemekteydi kız. İkide birde, "ben de işçi olacağım,"derdi kendisine. Demek ki en sonunda dediğini yapmıştı. Hem de yediği darbenin altında ezildiği bir sırada. Nasıl da hiç sitem etmemişti kendisine, gerçeği öğrenince, o cin ifrit tabiatına rağmen. Bunu hatırlayınca içi burkuldu.

Bir akşam onu Samatya İstasyonu'nda bekledi. Banliyö treniyle gidip geliyordu işe Zeliha.

"İşçi arkadaş, merhaba!" dedi kızı görünce.

Zeliha durdu, yabanıl bakışlarla baktı ona. Gözlerinde gizli bir sevincin izleri ışıdı, donuk donuk. Karşılık vermeden yürüdü. Ahmet gülerek onun yanına takıldı. İstasyon kalabalıktı. Bu yüzden vücutları birbirine değiyordu bazen. Trenden inenlerin hemen yarısı çocuktu. On iki-on üç yaşlarında kız ve erkek çocuklar, sefertasları ellerinde, işten dönüyorlardı. Bazılarının yüzlerinde büyük insanların ifadesi vardı. Çoğu zayıf ve çelimsizdi. Çoğunun üzerinden yorgunluk akıyordu. Ve çoğunun rengi solgundu.

Ahmet'le Zeliha istasyondan uzaklaşıp bir ara sokağa girdiler. Kapıların önlerinde birikmiş çöplerin kokuları yayılıyordu havaya.

"Merhaba, işçi arkadaş!" dedi Ahmet tekrar.

Zeliha kibirle şişinerek burnunun doğrusunda yürümeye devam etti, hiç ses çıkarmadan. Ahmet ellerini yana açtı:

"Peki, peki, kindar kız, yanından ayrılıyorum. Gören de beni sana sataşan biri sanacak..."

Ertesi akşam aynı saatlerde Ahmet onu sokak ortasında karşıladı bu sefer:

"Oo, işçi arkadaş, merhaba; bu ne tesedüf!.."

Zeliha zoraki bir somurtkanlık takınarak durdu, ellerini beline dayayıp "of aman" der gibi iki yana sallandı. Ağzını açıp tek lâf etmedi. Ahmet zerrece uzatmadan önünden çekildi onun:

"Haydi yürü yoluna, piç kurusu sen de !" Ötekisi ayaklarını sürürken arkasından seslendi, "Kilise'nin olduğu sokaktan geçme sakın, oradaki çöplükte dolaşan bir köpek var, çok kötü saldırıyor insana!"

Soluk soluğa yokuşu tırmanmaya çalışan bir kocakarı, Ahmet'e dönerek yakasını silkti:

"Ah şu İstanbul'un köpeklerinden, illallah! Yeryüzünde bu mahlukların böylesine kol gezdikleri başka bir şehir var mıdır acaba?"

Zeliha, köşeyi dönerken, Ahmet peşinden geliyor mu diye, yan gözle arkasına baktı bir kaç kez. Hayır, gelmiyordu. Oysa geleceğini ummuştu onun. Bir iç titreyişiyle sarsıldı aldandığını anlayınca. Onuru duygularına ağır basıyordu ama, eğer gelseydi, dayanamayıp konuşacaktı onunla artık. İlk söyleyeceği sözü de hazırlamıştı. "N'o," diyecekti," bana karşı yüreğiniz sızlamaya başladı galiba..."

Ahmet onun üstüne daha fazla düşmedi. Ayrıca onunla karşılaşmamak için elinden geleni de yaptı bundan öte.

Bir gece eve döndüğünde bahçedeki tahta kanapeye çöktü. O gün epey yorulmuştu. Biraz temiz hava almak istiyordu. İnsana can veren hafif bir rüzgar esiyordu. Köşedeki ulu çınar tatlı tatlı hışırdıyordu. Çiçeklerin kokuları dalgalanıyordu etrafta. Gece sefaları kendilerini belli ediyorlardı arada. Bu gösterişsiz çiçekler ne kadar güzel kokuyordu. Gökyüzü yıldızlarla süslüydü; boşlukta yuvalanmış, ışıldayan yıldızlarla. Başını kaldırıp seyre koyuldu onları. Kutup yıldızı, İbram Ağa'nın gölgesinde dinlendiği akkavağın dallarına takılmıştı. Samanyolu altın bir şerit halinde sonsuzluğa uzanmıştı. Bu, bizim de içinde bulunduğumuz galaksiydi aslında. Bakışlarını göğün derinliklerinde gezdirdi: hayret, ne kadar çok yıldız vardı. Bunlar görebildiklerimiz... Ya göremediklerimiz... Bir dergi-

den edindiği bilgileri hatırlamaya çalıştı: 10 milyar galaksi vardı uzayda. Her galakside de 100 milyar yıldız... Bize en yakın galaksi, 2 milyon ışık yılı uzaktaydı. Ve aradaki mesafe gittikçe açılmaktaydı. Bütün galaksiler durmadan birbirlerinden uzaklaşmaktaydı. Her şey başlangıçta büyük bir ateş küresinin patlamasıyla meydana gelmişti. Bu patlamadan 5 milyar yıl sonra galaksiler oluşmaya başlamıştı. Evren 10, Dünya 4 milyar yaşındaydı. Bu şaşırtıcı oluşum karşısında aklının zavallılığına acıdı. Kafasını zorlayan bazı düşüncelerle adeta sersemledi. Tam o sırada ayak sesleri işitti yakınında. Toparlanıp baktı, Zeliha karşısındaydı.

"Ne yapıyorsunuz burada?" diye sordu kız, sesi titreyerek. "Mehtap sefası mı?"

İnadına bir kayıtsızlıkla kollarını kanapenin arkalığına gerdi:

"Mehtap nerede ki, sefasını sürelim?.. Ben gönlümü eyliyorum..."

Zeliha geldi onun yanına oturdu.

"Yaaa, neyle?"

Kızın sırtı koluna dayandı. Ilık bir akım dolaştı içinde.

"Yıldızlarla."

"Ooo, gönlünüz çok yükseklerde dolaşıyor."

"Ee, gönlüm senin ayaklarının altında ezildikçe bana isyan etti, aldı başını yıldızlara çıktı "

"Ah, ne yapıyor orada?"

"Hiç, meleklerle oynaşıyor."

"Eh ama, içimdeki yarayı deşmeyin şimdi, sarışınlarla yaptıklarınız yetmezmiş gibi, bir de meleklerle kıskandırmayın beni, yoksa çatlarım."

"Çatla!"

"Böyle demeyin, sahiden kıskanıyorum."

"Doğrudur, şeytanlar melekleri kıskanır..."

"Şeytan ben miyim?"

"Ne şeytanca bir soru?"

Sustular. Zeliha onunla göz göze gelmeye çalışıyordu. O ise bakışlarını kaçırıyordu. Öteki iyice yanına sokuldu onun. Hafifçe içini çekti:

"Söyle gönlüne insin oradan."

"Nereye?"

"Yeryüzüne."

"Ne var yeryüzünde?"

Zeliha başını Ahmet'in göğsüne dayadı:

"Ben..."

Birden hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı. Sinirli bir titreme sardı vücudunu. Ahmet yatıştırıcı sözlerle avutmaya çalışarak saçlarını okşadı onun. Karanfil kokusunu andıran hoş bir koku yükseliyordu saçlarından. Uzunca bir süre sonra sustu kız. Ama vücudu arada bir sarsılıyordu daha. O zaman Ahmet onun bir elini avuçlarının arasına aldı:

"Söyle bakalım, işçilik nasıl gidiyor?"

Zeliha doğrulup yaşlı gözlerle baktı:

"İyi gidiyor." İçini çekerek ürperdi.

"Ne yevmiye veriyorlar?"

"Yevmiye hayli düşük. Ancak ileride arttıracaklarını söylüyorlar..."

"Sendikaya üye oldun mu?"

"Hayır. Bizim işyerindeki işçilerin hiçbiri sendikalı değil henüz. İşveren izin vermiyormuş sendikalı olmalarına."

"Anlıyorum. Böyle işyerleri çoktur."

"Nasıl yaparlar bunu işverenler?"

"Basbayağı yaparlar. Adamların kendi çıkarları bunu gerektiriyor. Asıl kabahat sendikalarda. Ciddi ve dayanışmalı örgütlenme atılamlarıyla bu işin üstesinden gelinir. Ama, Allah kahretsin, sendikaların çoğu sendika değil."

"Biz bazı arkadaşlar kararlaştırdık, sendikaya başvuracağız."

"Kaç kişi varsınız?"

"Bir kaç kişi varız."

Ahmet bir sigara yakıp, hafifçe duraksadı:

"Mümkün mertebe çoğalmaya bakın önce. İlk elde ne kadar çok olursanız o kadar iyi olur..."

12

Ayvaz Beşir'in önüne bir tomar kağıt koyarak sırıttı: "Bakın" dedi, gururla kabararak, "teşkilat ne istiyor..." Cevap beklemeden çıktı, gitti.

Bunlar olağanüstü kongre için toplanmış imza belgeleriydi. Beşir'in yanında imzaları gözden geçiren Namık Usta acı acı söylenmeye başladı:

"Şu Gelibolu'daki üyeler hiç adam olmayacaklar mı? Bu boka da balıklama atlamışlar! Sardalya kafalı herifler ya! Al işte, sendikada ne zaman bir çıngar çıksa Sapanca'dakiler de hemen başı çekerler!.. Oradan hiç güvenilir, sadık biri çıkmayacak mı? Tuh, ya Topkapı şantiyesine ne dersin? Allah Allah, orası bari senin işyerin, hepsi seni tanıyor, bunu yapmak

onlara yakışır mı?.."

"Şaşmamak lazım," dedi Beşir, yüzü kederle bulutlanarak,"balık baştan kokar, Veli Ayvaz ve Bennan Bulgurcu gibileri işi çığırından çıkardıktan sonra..."

Namık Usta'nın boyun damarları gerildi:

"Öyle, şimdi ikisinin de sülalerinden başlayacağım! Güya bunlar senin dostlarındı!"

" 'Ben düşmanlarımın icabına bakarım, tanrı beni dostlarımdan korusun!' demiş adamın biri. İşte böyle günün birinde dost bildiğin kimseler, seni yere çalmaya kalkan düşmanlar oluverirler..."

"Yere batsın böyle dostlar!" diyerek sesini yükseltti Namık Usta. Belli ki Ayvaz'a işittirmeye çalışıyordu kendini. "Böyle namertlerin silsilelerini bilmem ne edeyim ben! Seninle bir alıp veremeyecekleri varsa, bunu erkekçe halletmeye çalışsınlar. Ama, bu ne bu, böyle?"

Bundan sonraki günlerde benzeri belgeler gelmeye devam etti. Bunun yanısıra çok güvenilen bazı kimseler de birer ikişer Ayvaz'dan yana kaydılar. Beşir daha ziyade buna içerliyor, kahrediyordu. Bu nasıl oluyordu? Nasılına akıl erdirmek mümkün değildi. Bunlar daha düne kadar "devrimci sendikacılığın ateşli savunucusu" diye Beşir'i göklere çıkarıyorlardı. Hele bunların arasında Muzaffer Kıraç diye biri vardı ki, bu adam Beşir'in yaptıklarını az bile buluyor, onu daha cesur ve atak olmaya teşvik ediyordu. "Galiba" diyordu Beşir, konu deşildikçe, "bayramlarda seyranlarda tumturaklı sözlerle övündüğümüz onca yüksek hasletlerimize karşın, insan yapımız biraz zayıf..."

Bu gelişmeler karşısında Ayvaz gittikçe coşa geliyor, gayretlerini arttırıyordu. Ve de yavaş yavaş hep karşı tarafın altını oyuyordu.

Bunun önüne geçmek gerekiyordu. İşin şakası yoktu. Acil ve enerjik önlemler alınmadığı takdirde, ciddi sonuçlar doğabilirdi. Belki de herşey gümbür gümbür gidebilirdi. Sendika, yıllarca çekilen büyük çileler, büyük sıkıntılar pahasına, binbir güçlüklerle meydana getirilmişti.Ve sendikacılık aleminde saygın bir yer tutmuştu. Durmak gaflet olurdu. Aklı başında yönticiler, temsilciler, üyeler bozgun yerlerine koştular.

Namık Usta, öfkesi burnunda, Yalova Şantiyesi'nde direk direk bağırmaya başladı:

"Ne biçim işçilersiniz be? Ne zaman gözlerinizi açacaksınız? Sizin için dürüstlükle çalışan kimselere karşı kazan kaldırmaya utanmadınız mı? Efendim, onlar solcuymuşlar... Yok, sağcı olacaklardı!.. Solculuk iş-

çileri yüceltmek,insanlığı perişan eden namussuzluklara karşı çıkmak davasıdır, bunu anlayın artık, hey!.. Doğruyla yanlışı ayıramadıkça bir halt edemeyiz hayatta.Mütemadiyen meselelerden yakınıyor, hayatın rezillikleri altında eziliyoruz. Ama kurtuluş yolu ne, onu hiç bilmiyoruz. Bu kafada gidersek bileceğimiz de yok. Oysa kafalarımız bizi ezenlerin yürekleri kadar katı olmasa kurtuluş yolunu bulacağız. Dünya'ya bir kere geldik, bunun bir dahası yok, insanca yaşamak hepimizin hakkıdır.Bu hakkı elde etmek bizim için bir insanlık görevidir, bir onur borcudur.

Üzerimize serpilen ölü toprağını silkeleyelim ve kendimizi ortaya koyalım artık. Dünya'yı düzeltecek olan güç biziz. Biziz ama, bir türlü bunu kavrayamıyoruz. Üstelik bizi uyandırmaya çalışan kimselere düşman kesiliyoruz. Neden? Çünkü toplumu soyanların ve onların uşakları, çanak yalayıcıları, satılmış, alçak sendikacıların oyunlarına kolay kanıyoruz. Sanki aptallık bizim en büyük karakteristik özelliğimiz... Enayiliğin, budalalığın, ahmaklığın, avanaklığın, sersemliğin bu kadarı olmaz! Her şeyin bir haddi vardır. Cahilliğin de öyle. İnsan bir şeyi bilmeyebilir. Ama anlatıldığı zaman anlar. Solculuğun gerçekte ne olduğu az anlatılmadı bu memlekette, anlayalım artık bunu.Biz insanız, sığır sürüsü değil, kendi boynumuzu öküz gibi boyunduruğa uzatmayız..."

İşçilerden biri elini havaya kaldırdı:

"Bize karşı bu kadar yaralayıcı sözler kullanma be Namık Usta!"

Namık Usta ona döndü:

"Bu uyuşukluğun içinden ne zaman sıyrılacaksınız siz? Kafalarınıza sokuşturulan yalanlardan ne zaman temizleyeceksiniz beyinlerinizi ?"

"O da olur, o da olur, hele biraz kendimize gelelim..."

"İşte ben de kendinize gelesiniz diye silkeliyorum sizi."

Bir diğeri atıldı:

"Dut ağacı değiliz ki biz..."

Gülüşmeler arasında Namık Usta bu sefer ona döndü:

"Evet, daha çok armut ağacına benziyorsunuz. Onun için meyvelerinizi ayılar yiyor..."

Acı bir sessizlik çöktü ortaya. Yan tarafta tek başına durarak konuşmaları izleyen yorgun görünüşlü işçi, ellerini üstübüyle silerek Namık Usta'nın karşısına geçti:

"O, bu değil de, niçin söylüyorsun bu sözleri sen bize?"

Namık Usta'nın boyun damarları gerildi.

"Niçin olacak, sendikanın başına açmaya çalıştığınız iş için..."

"Ne işiymiş o?"

"Olağanüstü kongreye gitmek için aranızda imza toplamışsınız. Beşir'i Recep'i, Ahmet'i filan görevden düşürecekmişsiniz. Ne kötülük gördünüz onlardan?"

İşçiler iyice şaşırdılar, birbirlerinin yüzlerine baktılar.

"Biz böyle bir şey yapmadık!" diye bağırdılar, karmakarışık bir şekilde.

Namık Usta cebinden çıkardığı kağıtları salladı:

"Yapmadınız da bu imzalar ne?"

İşçiler onun etrafını çevirdiler. Namık Usta isimleri sıralamaya başladı. Adı okunan uzanıp kağıda bakıyor, "evet benim imzam," diyordu. Derken biri elini kafasına vurdu:

"Durun yahu, niye afallayıp kaldık böyle? Biz bu imzaları toplu sözleşmenin çabuk bitirilmesi için atmadık mı?.."

Bir diğeri yumruğunu onun sırtına indirdi:

"Öyle ya, söylesene be birader."

Ötekiler gülüşerek rahatladılar. Bu sefer şaşırma sırası Namık Usta'ya geldi.

"Yani siz bu imzaları sendikayı olağanüstü kongreye sürüklemek için atmadınız mı?"

"Yooo," diye karşılık verdi meseleyi açığa vuran işçi, "Biz bu imzaları toplu sözleşme görüşmelerinin çabuklaştırılması için attık.Altı ay oldu, hâlâ sonuç yok." Bakışlarını çevresinde gezdirdi, "Öyle değil mi arkadaşlar?"

"Evet..."

Namık Usta rahat bir nefes alır gibi olmuştu. Ama diğer taraftan kafası da atmıştı yine.

"Ee, peki, bu kağıdı imzalarken üzerindeki gerekçeye bakmadınız mı?"

İşçiler dudaklarını büktüler:

"Yooo!"

"Amma gamsız adamlarsınız be, içinizden birinin burnuna bir tane patlatasım geliyor. Bakın aslında başka şey için imza atmışsınız, şimdi işin bokunu biz çekiyoruz..."

Tulumu yağdan parlayan bir işçi ona sigara uzattı:

"Ne bilelim böyle sahtekârlık edeceklerini, sendikadan adamlar gelmişler, sözlerine inandık."

"Bilirsin biz lafa kolay kanan bir milletiz..." diye ekledi onun yanındaki.

Bir başkası mırıldandı:

"Zaten hep o yüzden anamız ağlıyor ya..."

Namık Usta için için dolup taşıyordu. Ülser de kurt pençesi gibi midesine yapışmıştı. Karnını sıvazlayarak söylendi:

"Şimdi hepinizin sülalesinden başlayacağım, ha! Bir şeye imza atmayı çocuk oyuncağı mı sanıyorsunuz siz? Bakın ne işler açtınız sendikanın başına..."

Karşısındakiler gülerek boynuna sarıldılar onun. Yağlı tulumlu işçi,

"Merak etme, nasıl gerekiyorsa öyle düzeltiriz o işi biz," dedi. "Bizim sendika temsilcilerinden biri yıllık izinde şu sıralar, biri de aksi gibi hastanede. Biraz da ondan oldu bu iş, galiba..." Kolundan yakaladı Namık Usta'yı,"Gel bakalım şöyle yemekhaneye gidelim, hem birlikte bir öğle yemeği yiyelim hem de ne yapacağımızı kararlaştıralım."

Kalabalık dalgalanarak yürüdü. Etrafındakiler Namık Usta'ya dil döküyorlardı. Namık Usta'nın boyun damarları küt küt atıyordu.

13

Ulus'ta, Konak Düğün Salonu'nda, partinin Ankara il kongresi yapılıyordu. Son zamanlarda ortaya çıkan birtakım koşullar nedeniyle içeriye delegelerden başka kimse sokulmamıştı. Genel Yönetim Kurulu, bir gün önceden toplanmış, bu hususta karar almıştı.

İl başkanı Av. Minnettullah Haydaroğlu, bu kararı aksatmadan uygulamaya gayret ediyordu. Sol hareketin tanınmış simalarından, elli yaşlarında, uzunca boylu, Çerkez yapılı bu esmer adam, aynı zamanda bir tatsızlığa meydan vermemeye de özen gösteriyordu. Bunun için parçalarını saçıyordu. Ancak, her ihtimale karşı bütün tedbirleri de almıştı. Bu cümleden olarak, üyelerden Zeki Kılıç'a, gerektiğinde üstüne düşeni yapmak üzere, sağlam bir ekip oluşturmasını söylemişti.

Kılıç, uzun boylu, esmer, yakışıklı, aklı fikri yerinde, Kürt asıllı, efendi mizaçlı bir gençti. Talat Aydemir harekatına katıldığı için Harp okulu'ndan atılmıştı. Yeri geldikçe, arasıra, yaptıkları işi hüzünle anlatırdı:

"Biz coşkun bir tutkuyla, ama ne yaptığını bilmeden öylesine döküldük ortaya... Sersem sepet Genelkurmay Başkanlığı'nın önüne gelmiştik

ki, Kara Kuvvetleri Komutanı peyda olmuştu karşımızda, apansız, azametle. Bir arkadaşımız hemen atıldı, 'geçemezsiniz generalim, biz ihtilal yaptık!' dedi. 'Ne ihtilâli ulan?' diye bir tokat patlattı ona general, yürüdü gitti, binaya girdi..." Daha sonra kendisi Ankara Üniversitesine kaydolup, Siyasal Bilgiler Fakültesi'ni bitirmişti. Ve bu arada düşüncelerini geliştirip partiye girmişti.

MDD' ciler kapının önüne yığılmışlar, bağrış çağrış, salona girmeye uğraşıyorlardı.Gördükleri direniş karşısında bunu beceremeyip, geri tosladıkça da parti görevlilerine ağır hakaretler yağdırıyorlardı.Punduna getirdikçe de saldırıya dönük zorlamalara girişiyorlardı. Aralarından cüsseli olanlarını koçbaşı yapıyorlardı o anlarda.

İçerdekiler durumu endişeyle izliyorlardı. Bir patırdı kopmasından korkuyorlardı. Gerçi partililere sabırlı olmaları tembihlenmişti ama, ötekilerin ölçüsüzlükleri yüzünden neler olacağı belli olmazdı. Şimdiye kadarki tutumlarına bakılacak olursa, galiba oraya ille de çıngar çıkarmak için gelmişlerdi. Eski Genel Sekreter Dr. Nihat Sargın, Haydaroğlu'na:"Çıkıp şu insanlara, yapmayın etmeyin, hareketleriniz güzel değil, partiye karşı biraz saygılı olun gibilerden bir çift söz etseniz, herhalde sizi kırmazlar," dedi. Haydaroğlu hayıflanır şekilde güldü: "Onların böyle bir anlayış göstereceklerini zannetmiyorum..." Hafifçe duraksadı, Lenin'e benzeyen çehresi gerildi. "Onlar o soydan insanlar değiller... Ancak, isterseniz, siz bir deneyin..."

O sırada kürsüde bulunan Doğu Perinçek onu çekiştiriyordu: "İl Başkanı Haydaroğlu, bir burjuvadan daha burjuvadır. Buna da şaşmamak icap eder. Zira kendisi Kafkasya'dan gelen bir beyzadedir..."

Sargın, bir yanında yılların militanı, Çankaya ilçe Başkanı Yalçın Cerit, bir yanında Gaziantep örgütünün saygın insanı yaşlı başlı Baki Çelikel, dışarı çıktı, MDD'cilerin karşısına dikildi; "Arkadaşlar," diye seslendi onlara. Düşmanca bakışların üstüne öfke dalgaları kabardı öteden: "Biz senin arkadaşın değiliz, bizim oportünistlerle arkadaşlığımız yok!.." Bunu hiç umursamadı, çabasını sürdürdü, "Arkadaşlar, yanlışlıklar yapıyorsunuz," dedi. Ne ki, lafın arkasını getirmeden, ötekiler üstüne çullandılar. Bıçak kemiğe dayanmış, iş çığırından çıkmıştı artık; parti görevlileri de daha fazla dayanamayıp onlara mukabele ettiler. Bir karıştı orası, ana baba gününe döndü. Yumruk, tekme, taş, sopa, kayış, zincir, küfür, kızılca kıyamet koptu. Kapının camları şangur şungur kırıldı. Baktı olacak gibi değil, Haydaroğlu, Kılıç'a işaret verdi. Kılıç, muhafız ekibini dışarı

sürdü. Bunu gören MDD'ciler dağıldılar.

Dağıldılar ama, Sıhhıye'de toplandılar. Oradan hiddetle Mithatpaşa Caddesi'ne yöneldiler. Geldiler, geldiler, parti genel merkezine dayandılar; çatkapı içeri doluştular; aniden ortalığı velveleye boğdular. Birisi salondaki büyük masanın üstüne fırlayarak kollarını havariler gibi yukarı kaldırdı: "Madem öyle," dedi, "biz de burada toplantı düzenler, devrimci terörün kasırgasını oportünistlerin canevlerinde estirir, karargâhlarını başlarına çökertiriz!.."

Genel Başkan Şaban Yıldız, hışımla odasından fırladı, "Bana bakın, nedir bu yaptığınız sizin?" diye bağırdı bunlara kısık sesiyle. "Kendinizden utanın, eşirra alayı mı kesildiniz başımıza? Hepinizin canı cehenneme! Edebinizi takınıp hemen terkedin burayı! Haydi, hemen!..." O sırada orada bulunan ve adamakıllı afallayan kimi Genel Yönetim Kurulu üyeleri de çıkıştılar onlara: "Kendinize gelin, aklınızı mı şaşırdınız siz, burası dingonun ahırı değil!..." Bunlar, Atilla Aşut, Savaş Al, Cemal Kral ve Recep'tiler. Ancak söz kâr etmiyordu. Kalkıp kopuyordu ortalık. Yıldız, nihayet burnundan patladı: "Defolun buradan çabuk!" Bakışlarıyla öfke saçarak elini arka cebine attı: "Kafam kızarsa parti için yapamayacağım şey yoktur; beni deli etmeyin!.." MDD'ciler pabucun pahalı olduğunu anladılar, seslerini soluklarını keserek geri çekildiler, binayı boşalttılar.

Tam merdivenleri inerlerken karşılarında biten Mahir Çayan önlerini kesti onların. Partiye bayrak açanların arasında sivrilen, kabına sığmayan, sert mücadelelere özenen, liderlik havalarına giren, burnunun doğrultusunda giden, dik başlı bir gençti bu. Yırtıcı hareketlerle hepsini geri çevirdi. Kalabalık, uğultuyla kapıya yöneldi tekrar. Partililer birbirlerine kenetlenerek saldırıyı göğüslediler. Yıldız, sırtını duvara dayamış, iri gövdesiyle en zayıf yeri tutuyordu. Çayan dayattıkça dayatıyor, "Buraya gireceğiz!" diye paralanıyordu.İçinde saldırganlık hisleri kaynıyordu sanki. Dişleri pırıl pırıl parlıyordu ağzında, çenesi işledikçe. Çok pervasız davranıyordu. Canavar kesilmişti adeta. Heyecanlı ve ataktı. Bir ara iki eliyle göğsünü açıp kükredi: "İsterseniz vurun beni!.." Recep zorlukla nefes alıyordu. Sol yanı asansör kafesliğinde eziliyordu. "Bu yaptığınız ayıptır, ayıp!" dedi, boğuk bir şekilde. "Partiye karşı böylesine çirkin bir harekete girişmekten utanmıyor musunuz?.." Cırtlak bir ses ilişti kulağına: Sen git de Ulus'ta köpeklerinizin yoldaşlarımıza yaptıklarını gör, sendika ağası!..." Ve küt diye bir sopa indi kafasına. Gözlerinde yıldızlar uçuştu. İnce bir kan şeridi süzüldü alnından aşağı. Yediği darbenin acısını

kafasından çok yüreğinde duydu. "Sendika ağası" lâfı da okka kayası gibi içine oturdu. İkinci darbeden sakınmak isterken bu sefer sağ koluna indi sopa. Savaş Al, kendini tutamayarak çılgınca üzerlerine atıldı onların. Atılmasıyla birlikte aralarında kaynayıp gitti. Artık dayanmak imkansızdı. Adamlar ipten kazıktan boşanmışcasına paldır küldür içeri çöktüler yine. Vahşi çığlıklarla etrafı kırıp dökmeye, evrakları yerlere saçmaya başladılar. Tangör Çakıroğlu da aralarındaydı. Elebaşı rolleri oynuyordu. Havayı durmadan körüklüyor, ortalığa fit veriyordu. Arada bir de kalın bir sopayla duvarları döverek yırtınıyordu: "Gaz döküp yakalım burasını! Gaz döküp yakalım burasını!.."

Derken bir şeyden haberi olmayan Prof. Aren çıkageldi. Ne oluyor demeye kalmadan, neye uğradığını anlamadan, yaka paça arka odada buldu kendini. Yıldız da oraya sürüklenmişti. Çayan onlarla gözgöze gelince yaptıklarından utanır gibi oldu; "endişelenmeyin" diye güvence verdi kendilerine, "size bir zararımız dokunmayacak..." Hiç bir şey ifade etmedi bu söz onlara. Aren donup kalmıştı. Yüzü kedere bürünmüştü. Yıldız öfkeden boğuluyordu. İkisi de acı bir sessizliğe gömülmüşlerdi. Dünya başlarına yıkılmıştı.

Bazıları dışarıda Aşut'u ortalarına almışlar, fena şekilde hırpalıyorlardı. Ağzı burnu kan içindeydi Aşut'un. Saldırganlarla pençe pençeye didişiyordu ama,onca kişiye gücü yetmiyordu. Zaten zayıf nahif biriydi. Üstelik bir ayağı da sakattı.

Bazıları da Al'ı içerde kıstırmışlar, küfür yağmuruna tutuyorlardı. "Küfürü bırakın," diye feveran etti Al en sonunda, dövüşken pozlar takınarak. "İğrenç bir utanmazlık örneği bu sizin yaptığınız. Bunun ne insanlığa, ne de devrimciliğe sığar tarafı var..." Biraz ufak tefekti. Ama çok sağlam bir yapıya sahipti. Karşısındakilerden biri elindeki sopayı onun ağzına uzattı. Al, yüzünü yana çevirerek başını salladı: "Ah oğlum, ah, bir vakitler polis de aynı şeyi yaptı bana. Bir farkla, o sopanın ucunu boka batırmıştı..."

Recep oradan oraya atılıp onların önlerini almaya uğraşıyordu. İkide bir de "aramızda bu olmamalıydı; bu kötü davranışınızdan utanın, utanın!.." diyordu, kahrolmuşcasına. Kral bir yerlerden imdat arıyordu.

Ötekiler nihayet, yapacaklarını yaptıktan, içerisini adamakıllı altüst ettikten sonra, telefon, teksir, hesap ve daktilo makinelerini alıp, muzaffer bir eda ile çekip gittiler. Bir de marş tutturdular yolda:

"Amerikan uşakları..

Morrison'un köpekleri..."

Baskını duyan partililer genel merkeze üşüştüler. Çoğu çileden çıkmıştı.Bunlar olayı nefretle karşılayarak, MDD'cilere lanetler savuruyorlardı. Aralarında hırsından deliye dönmüş olanlar vardı. Böyleleri öfke saçıyorlardı. Kimileri onları bulup marifetlerinin hesabını sormaya niyetlendiler. "Bunların yaptıkları fazla kaçtı artık, kudurganlıklarını burunlarından getirmeliyiz," dediler. Ancak, Boran kendilerine engel oldu. Ayrıca bir de öğütte bulundu: "Heyecanlı davranışlardan kaçının... Biz ölçülü ve sağ duyulu olmalıyız, öyle intikam peşine filan düşmemeliyiz... İntikam işi değil bu..." Onun da sinirleri son derece gergindi. Ama belli etmemeye çalışıyordu. Ne ki, mimikleri halini açığa vuruyordu, şakakları seğiriyor, alt dudağı dişlerinin arasından kurtulamıyordu.

Salon gittikçe kalabalıklaşıyordu. Yukarıda saldırıya uğrayanlar, kapışmaya katılanlar da gelmişlerdi. Epey yara bere alanlar vardı. Sargın'ın sol gözü morarmıştı. Cerit kan işiyordu. Çelikel'in yüzü bayağı değişmişti.

Yavaş yavaş bir dertleşme başladı. Koyu bir sigara dumanı sarmıştı içerisini. Çok kişi konuşuyordu. Ama aşağı yukarı düzenli bir silsile izliyordu konuşma:

"Çok acaip bir devrimci tipi türedi memlekette, bunlar ne yaptıklarını biliyorlar, ne de yapacaklarını..."

"İşin suyunu çıkardılar bunlar; her durumda her şeye karşı çıkmayı bir marifet sayıyorlar..."

"Bunlar hangi akla hükmediyorlar böyle, anlamıyorum doğrusu, gitgide iyicene dengelerini yitirdiler... İlerde pişman olacakları işler yapıyorlar..."

"Hiç mi aymayacaklar bunlar, ne kafadır bunlarınki böyle, hayret! Bizi nasıl abes şeylerle uğraştırıyorlar, nasıl acımasızca zarara sokuyorlar... Şu yedikleri herzeye bakın hele..."

"Bir alay ukala, türlü küstahlıklarla dır dır dır başımızın etini yeyip durdular. Bu yetmezmiş gibi, şimdi bir de üstümüze üstümüze saldırmaya başladılar... Bu kadarı da çekilmez. Hareketi dejenere edecekler neredeyse..."

"Başımız dertte bunlarla. Bunlar partiyi hiçe sayıyorlar. Her şeyde bir biziz diyorlar. Güneşin kendileriyle doğup battığına inanıyorlar..."

"Kendilerini çok cesur ve atılgan sayıyorlar. Devrimin sadece cüret ve iradeye bağlı olduğunu sanıyorlar...."

"Bunlar bir nevi devrim delisi! Sözümona, ateşli devrimciler olarak almışlar başlarını paldır küldür gidiyorlar ama, burunlarının uçlarını görmüyorlar, sonu belirsiz bir maceraya sürükleniyorlar..."

"Doğru, bunlar devrim çarpmasına tutuldular. 'Devrim devrim' diye şuursuzca dört dönüyorlar ortada, neye tutunacaklarını, neye dayanacaklarını bilmeden."

"Evet, hayalhanelerinde enikonu bir de cephe oluşturdular. Garip bir olgu bu. Şurada burada düzenledikleri toplantılarda 'ordu-gençlik elele, milli cephede!' diye yeri göğü inletiyorlar... Bunlara bakacak olursak, devrim akşama sabaha doğdu doğacak..."

"Yakın hedef gözetme illetinin yarattığı bir sonuç bu. Bunda oluşumu hazmedemeyen, benlik davalarına düşen, havalara ahkâmlar kesen o bazı eski tüfeklerin taksiratları büyüktür. MDD'cilik falan derken, kestirmeden hedefe varma görüşlerine yol açtılar. Böyle bir yaklaşım da çekici geldi toy gençlere... Tabii, MDD'cilerin yanısıra, askerlere dayanarak iş görme hevesi güden kimi ilericilerin etkileri de az değil meselenin bu kerteye gelmesinde..."

"Yalnız, bu gençler biraz da kendi ortamlarına aldanıyorlar galiba. Çevrelerinde 'hey' deyince yankı buluyorlar ya, bunu bir şey sanıp vecde geliyorlar, ondan sonra Allah'ını seven tutmasın beni havasına giriyorlar..."

"Öyle öyle, bunlar sadece kendi vardıkları noktalara göre hareket ediyorlar. Ciddi bir durum değerlendirmesi yaptıkları yok. Gerçeklere, koşullara, halkın daha nerelerde olduğuna hiç bakmıyorlar..."

"Ayrıca, duygusallığa düşüyorlar, gençlik heyecanı ve coşkusuyla bir takım özentilere de kapılıyorlar anlaşılan. Latin Amerika'da esintileri görülen, keskin devrimcilik özentilerine..."

"Ee, ne olacak böyle?"

"Valla, açıkça hepimiz görüyoruz işte, partinin mahfına çalışan bir grup var. Bu grubun insanları bir belâ! Şimdiye kadar olduğu gibi bunlara meydanı boş mu bırakacağız, yoksa kendileriyle gerektiği şekilde savaşacak mıyız?.."

"Bunlara karşı artık kararlı bir tavır takınmalı ve daha enerjik davranmalıyız. Zaten, biliyorsunuz, İstanbul örgütünü yitirdik. Bu, parti için büyük bir kayıptır. Orası bizim temel dayanağımızdı."

"Bu belâyı partinin başından defetmek görevindeyiz. Bunun ötesi yok. Bunun ötesi partiyi gözden çıkarmaktır. Partiyi gözden çıkarmak ise

sosyalist hareketi baturnak olur."

"Bunlara karşı amansız bir ideolojik savaş vermek zorundayız."

"Şimdiye kadar az mı verildi bu savaş?"

"Onlara laf geçmiyor. Adamlar, 'dur bakalım şunların söyleyecekleri nedir, bir anlayalım hele' demiyorlar. Yapacakları neyse yapıyorlar.Öyle fikirle falan değil, kaba kuvvetle yapıyorlar. Böyle olunca, onların anlayacağı dil, kaba kuvvettir. Bu, kavga demektir. Kavga, öyle sille tokat değil, silah demek. Onlara bakınca, bunun böyle olduğu ortada. İşin burası insanın elini ayağını bağlıyor. Sorumluluk duygusu bu."

"Evet, onların mücadele tarzları başka. Çok gözü kara gidiyorlar. Sorumluluk duyguları yok. Mesele çıkarmak, belâ çıkarmak, vurmak, kırmak, dökmek hepsi var hareketlerinde. Biz bu mücadele tarzına uyamayız."

"Herşey bir yana, yaptıkları ettikleriyle devrimci hareketi zora sokuyorlar bir yerde. Şecaat gösterileri arasında bunu farketmiyorlar ama, provokasyonlara düşüyorlar. İlerde bunun kokularını duyacağız..."

"Aslında bugüne kadar öyle ipsiz sapsız işler yapıldı ki, göreceksiniz bakın, birgün bunların faturası ortaya çıkacak..."

"Korkarım o fatura dönüp dolaşıp partinin başına patlayacak o zaman..."

"Bu demokratik devrimcilik denen şey bulaşıcı bir hastalık! Bir mikrop bu, gittikçe partiyi sarıyor. Düne kadar doğru yolda giden bir arkadaş, bir de bakıyorsunuz hop demokratik devrimci kesilmiş. Ondan sonra artık ona 'etme eyleme' demenin zerrece yararı yok. Öyle bir zoka ki bu, yutan iflah etmiyor..."

"Çünkü demokratik devrimciler hep eylem yapıyorlar. Eylem insanları çekiyor. Garip bir eylem cazibesine tutulduk."

"Sosyalizm eylemle bir arada yürür. Bu doğru. Ama 'yalnız eylem gelişme yapar' dersek, bu çok amprik olur.Ayrıca her eylem de hayır getirmez. Eylem birtakım tahlillere ve hesaplara dayandırılmalıdır."

"Bunlar 'nerede hareket orada bereket' havasında gidiyorlar."

"Demokratik Devrimciler, eylem deyince, biraz da gençliklerinden gelen bir halle, gazete manşetlerine geçecek, romantik, heyecanlı işler peşine düşüyorlar. Oysa gerçekte eylem demek, işçi sınıfının örgütlü eylemidir. Hiç kimse kendini aldatmasın, devrim sürecinin hızlanması, partinin gelişmesine bağlıdır. Nitekim, sol harekette elle tutulur gelişmeleri parti kaydetmiştir. Soygun düzenini temelinden oynatan sarsıntıları parti

yaratmıştır."

"Sonra, demokratik devrimci arkadaşlar, legal bir sosyalist partide çalışmanın kolay olduğunu ileri sürüyorlar. Bunun 'oportünizm' olduğunu söylüyorlar. Oysa legal bir partide çalışmak da, illegal bir partide çalışmak kadar zordur. Tam bir feragat ister bu iş, yirmi dört saatte yirmi beş saat çalışmak ister. Parti, öyle legal olunca, herhangi bir burjuva partisinin şartlarına sahip değildir..."

"Parti, sınıf mücadelesini yürüten bir örgüt. Bu iş, kendi kendine gelin güvey olan aceleci takımını sarmıyor. Güya önümüzde iki yol varmış da, biz, 'aheste gider bezme ekâbir' misali, gönlümüzce bir yol tutturmuşuz gibi geliyor onlara. Halbuki böyle bir şey yok. Türkiye'nin bugünkü somut şartları karşısında çıkar yol bizim yolumuzdur."

"Evet, sanki devrimin kader saati çalmış da biz uyuyoruz..."

"Esasen demokratik devrimcilerle aramızdaki mesele, görüş farkı meselesi değildir. Demokratik devrimciler, işçi sınıfı hareketini sınıf muhtevasından çıkarmaktadırlar. Asıl mesele budur."

"Tabii bazı güçler de bugün için kendilerini destekliyorlar. Çünkü hareket bir yönüyle partiye karşıdır."

"Elbette. O güçler sosyalist harekete sekte vuracak hiçbir fırsatı kaçırmazlar."

"Bütün dünyada işçi sınıfı hareketleri, bir taraftan hakim sınıflara karşı mücadele verirken, bir taraftan da böyle saçmalıklara karşın mücadele vermek zorunda kalmıştır. Bu böyle."

"Peki, ne istiyor bu keskin devrimciler?"

"Birileri gelsin, ikinci bir yirmi yedi mayıs yapsın, memleketin idaresini kendilerine versin..."

"Oh, ne alâ hazır lopçuluk! Nerede görülmüş bu bolluk? Ya ortalığı böylesine toza dumana boğarken başka birileri gelirse!.."

"Onlar orasını düşünmüyorlar. Oysa, insan birşeylere baş kaldıracaksa nelerle karşılaşacağını da hesap etmek durumundadır..."

"Kapitalist düzenlerde işçi sınıfı hareketi için bir tehlike de, keskin lafazanlıklarla maceralara sürüklenmektir. Bunlar büyük hatalar yapıyorlar, aptallığı devrimcilik sanıyorlar..."

"Tarih önünde sorumlu olmak var ya, bu bir edebiyat değildir; onun için partiye dört elle sarılmalıyız."

"Bunu yapmak yetmiyor ki, devrimci hareket darmadağın... Her kafadan bir sesin çıktığı, insanlarının birbirine selam vermediği, fikir tartış-

malarının hemen kişisel kırgınlıklara dönüştüğü bir devrimci hareket..."

"Türkiye sosyalizmi bugün bir dağınıklığın, bir başıboşluğun içindedir.Ama unutmayalım, bu durumu çekip çevirecek olan tek güç yine partidir.İşçi sınıfı partisi, eninde sonunda ilerici hareketlerin her bölümüne damgasını vurur.Yeter ki otoritesini kursun."

"Kuramıyor ki... Hiç kimse bir kural tanımıyor ki..."

"Kurar, kurar, kendimize olan güvenimizi kaybetmemeliyiz.Hem zaten otorite öyle şekli kurallar üzerine tesis edilmez.Gerçek otorite partinin manevi itibarından gelir.Doğru yönde mücadeleyi sürdüre sürdüre, yanlış gidişlere, fikir olarak, hareket hattı olarak, galebe çala çala kuracağız partinin otoritesini."

"İyi de, biz bunu yapmaya çalışıyoruz, onlar bize bühtan saçıyorlar!.."

"Saçsınlar. Ne olursa olsun, gerçekte sosyalistler, içinde bulundukları zaman kesiminde, objektif şartların somut tahline dayanarak işçi sınıfı davasını bir adım daha ileri götürmenin icaplarına göre hareket ederler.Öyle havaya palavra sıkmazlar."

"İşin kötüsü, bu hayhuy karşısında bazı arkadaşlar şevklerini yitiriyorlar ve fena halde gevşiyorlar.Bakıyorsunuz hergün birkaç kişi bir kenara çekilmiş.Tabii buna bağlı olarak maddi imkanlarımız da gitgide bozuluyor..."

"Böylelerine şunu anlatmaya çalışmalıyız: Sosyalizm, uzun nefes isteyen, yürek isteyen, sabır isteyen, fedakârlık isteyen, kahra minnete katlanmak isteyen bir iştir..."

O gün, Genel Yönetim Kurulu toplanarak bu hareketi şiddetle kınayan bir bildiri yayınladı ve tüm aklı başında devrimcileri partiye karşı sürdürülen kör düşmanlığa karşı cephe almaya çağırdı.

14

Beşir masa başına oturmuş, sigara dumanları arasında efkara dalıp gitmişti.Yüzündeki şarkçıbanı izi daha bir derinleşmişti.Koltuğunun altında temsilciler için hazırlayıp dizgiye verdiği bir kitapçığın sayfa provalarıyla matbaadan dönen Recep, selam verip kaygılı kaygılı süzdü onu.

"Hayrola, gene can sıkıcı birşey mi var?"

Beşir hiç adeti olmadığı halde ofladı:

"Sendikada durum gittikçe sarpa sarıyor galiba...."

"Ne oluyor?"

"Onur Kurulu toplandı; az önce dağıldı."

"Niçin?"

"Bilmiyorum; bana birşey söylemediler; sordum, yine söylemediler.Yalnız, adamların halleri pek hoşuma gitmedi.Nedense aralarından hiç biri yüzüme bakmadı.Doğrusu pirelendim; bunlar gizli saklı bir iş karıştırıyorlar ama..."

Recep meseleyi sezinlemiş gibi,

"Ha..." dedi, prova sayfalarını dolabın üzerine koyarak. "Şuayip Usta da geldi mi?"

"Geldi.Biliyorsunuz, kendisi başkandır; o olmadan toplanamazlar."

"Öyle ya, Peki, o da mı aynı davrandı?"

"Evet."

"Yaaa..." Elini şakağına götürerek kısa bir an düşündü. "Onur Kurulu'nun ele alacağı belli bir mesele var mıydı ?"

"Yoktu."

Recep'in yüzü bulutlandı. Odanın içinde şöyle bir dolaştı.

"Ayvaz nerelerde ?"

Beşir elini sıkıntıyla saçlarının arasında gezdirdi:

"Kim bilir?.. O düzenbaz herif pek yerinde durmuyor bugün.Belki onuncu kez dışarı çıktı." Parşömenin arasından bir kağıdı çekip Recep'e uzattı, "Onur kurulu dağıldıktan sonra masada buldum bunu..."

Recep kağıdı eline alıp baktı, üzerine, "Sendika anatüzüğünün madde 9 f fıkrası, madde 12 c-d, madde 23,madde 25, Sendikalar Kanununun 12. maddesi" diye notlar yazılmış ve altına bir çizgi çekilmişti. Gözlerini Beşir'e çevirdi:

"Neye işaret ediyor bu notlar, baktın mı ?"

"Baktım; sendika yöneticilerinin görevden düşürülmeleriyle ilgili hükümlere işaret ediyor."

"Hımmm"

"Sizin anlıyacağınız, Onur Kurulu bizim için toplandı."

"Benim de kafama o takıldı. Ama ne yapmak için?"

Beşir bir sigara yakarak ayağa kalktı.

"İhtimal hesabımızı görmek için..."

"Evet ama, kendi bildiğince hesap görmek Onur Kurulunun ne haddine? Ortada onlara düşen bir mesele yok ki! Olsa bile, tüzük hükmü açık, meselenin önce Yönetim Kurulundan geçmesi lazım."

"Orası öyle."

"Ayrıca bizim savunmalarımıza başvurmaları lazım."

"Tabii işin normalini düşünürsek öyle.Yoksa her türlü rezilliği ele alanlar için değil." Acı acı gülerek elinin tersiyle masayı dövdü, "Size çok şaşıracağınız birşey söyleyeyim: O kağıdın üzerindeki yazı Sendika avukatı İbrahim Toros'un yazısı."

Kafasına bir yumruk yemiş gibi sersemledi Recep.

"Yani bizim sendikanın avukatı onlara yol gösteriyor!.."

"Söylemeye dilim varmıyor ama, öyle."

"Yaaa!.. Peki, niçin yapıyor bunu? Bizimle ne zoru var? Kendisi devrimci. Onu bundan ötürü sendikada görevli kıldık. Ve bundan ötürü de içimizdeki kıt anlayışlılardan çekmediğimiz kalmadı. Bunu o da biliyor. Dahası, bu adam partili..."

Beşir alt dudağına yapışan tütün kırıntısını parmaklarının ucuyla aldı:

"Vallahi bu işe akıl sır ermiyor... İnsanoğlunun ölçüye gelir tarafı yok demek ki..."

Bir küfür etme isteğiyle yandı Recep, kağıdı katlayıp cebine koydu.

"Hele şu adamı bir gidip göreyim ben...Utanmak yok mu bu memlekette?.. Tevekkelli değil, rahmetli Dümbüllü, ortaoyununda, ikide birde punduna getirip, 'Bizim memlekette utanmak ayıptır' der dururdu. Doğruymuş meğer..."

Zil sesine kapıyı açan avukat, karşısında Recep'i görünce apışı kaldı eşikte.Ve tedirginlikle yandan yana arkasına baktı, garipçesine. Recep'in içine bir kurt düştü; buyur edilmeden içeri girdi. Onur kurulu, L salonun öteki ucunda toplantı halindeydi. Kurul üyeleri afalladılar bu baskın karşısında. Recep önceden sezinlemesine rağmen yine de bir garip oldu onları orada bulunca. Yüreği daralarak eski püskü bir meşin koltuğa bıraktı kendini. Beyni çatlayacak gibi olmuştu aniden." Ne dolaplar dönüyor burada?" diyecek oldu, ama kendini tuttu.

"Ben" dedi, avukata dönerek, iğneleyici bir şekilde," buraya bir meseleyi sormak için gelmiştim ama, buna gerek kalmadı." Duraladı, derin bir göğüs geçirdi. Kısıklaşan sesini açmak için yutkundu, parmağı ile Onur Kurulu üyelerini işaret etti. "Bu arkadaşları burada gördükten sonra durum aydınlandı..."

Soğuk bir hava sardı içerisini. Avukat, renkten renge girerek masanın başına geçti.Yakayı ele vermenin sıkıntısı içindeydi. Kalın dudakları-

nı miskinlikle yaladı,

"En iyisi sendika hukuk müşavirliğini bırakmak galiba..." diye kem küm etti. "İki arada ben de ne yapacağımı şaşırdım..."

Recep küskün bakışlarını ona dikti:

"Bu yaptıklarınız şaşkınlıktan mı?.. Eğer öyleyse yine iyi..." Serzeniş dolu sesi dokunaklıydı.

Onur Kurulu üyeleri, ne yapacaklarını bilmez halde, bön bön birbirlerinin yüzlerine bakıp duruyorlardı. Hepsi de alıklaşmıştı. Birden akıllarına birşey gelmiş gibi aralarında fısıldaştılar, sonra kalkıp sessizce kapıya yöneldiler. Recep, Şuayip Usta' yla gözgöze gelmeye çalıştı önünden geçerken, ama o bakışlarını kaçırdı ondan. Ancak, gururu kırılmış bir hava vardı üzerinde. Recep onu sendikanın temel direklerinden sayardı. Öteden beri hatırı sayılır hizmetlerde bulunmuştu. Aklı fikri düzgün bir adamdı. Kafası bayağı çalışırdı. Zaman zaman sendika içinde patlak veren olaylarda hep sağlam çizgiyi izlemişti. Bu güvenceyle onu Onur Kurulu'na kendileri aday gösterip seçtirmişlerdi. Şimdi ne oluyordu bu adama böyle birdenbire?

Onların arkasından derin bir sessizliğe büründü yazıhane. Avukat başını ellerinin arasına alıp, dirseklerini masaya dayamıştı. Ne de olsa ihanetinin utancı altında eziliyordu. Herhalde bu yüzden olacak, üzüntülü görünmeye çalışıyordu. Epey de beceriyordu bunu. Oldukça hünerli bir insandı demek ki..

Recep ona çatmak hırsından kendini güçlükle sıyırarak doğruldu. Acı bir öfke kavuruyordu içini.

"Eh, ben de gideyim..."

Ötekisi bakışlarını süklüm püklüm yere eğdi:

"Gitmeseydiniz... Otursaydınız... Birşeyler içseydiniz..."

Recep sendikaya dönüp durumu Beşir'e bildirdi. Sonra eğitim odasına geçip prova sayfaları üzerinde çalışmaya başladı. Bir taraftan da kendi kendini yiyiyordu için için. Gerekli düzeltmeleri bitirince matbaaya gitti.

Geç vakit tekrar geri döndü. Şimdiye kadar sendikada hiç görmediği kimselerle karşılaştı içeride. Bazıları, dudak bükerek, aptalca laflar ederek, koridorda sergilenen resimleri alaya alıyorlardı. Bunlar beslenme yetersizliği çeken çocukları, işsizleri, topraksızları, hastane kapılarında sürünen hastaları, Almanya'da çöpçülük yapan yurttaşları, öldürülen üniversiteli gençleri, Vietnam ve Kamboçya'daki Amerikan mezalimini gösteren resimlerdi. Adamların bazıları da, şişinmiş kabadayı tavırlarıyla,

Ayvaz'ın odasında oturuyorlardı.Ve Recep'e kötü kötü bakıyorlardı. Büyük salonun kapısına bir kağıt iliştirilmişti: "Toplantı var, girilmesin!" Beşir, Ahmet'le konuşuyordu, odasında.Recep onların yanına gitti:

"Ne o, Onur Kurulumuz gece mesaisi mi yapıyor?"

Beşir dudakları arasındaki sigaradan bir duman bulutu savurdu:

"Evet, hanidir toplantıda."

Ahmet alnını ovalayarak buruk bir şekilde güldü:

"Boktan işler oldu mu geceyi gündüze katan bir milletiz alimallah..."

Recep, Ayvaz'ın odasına geçerek pattadak sordu:

"Bu arkadaşlar sendika üyeleri mi?"

Adamlardan biri körlük verircesine kasıldı; parmaklarıyla pala bıyıklarını tarazladı:

"Benzetemediniz mi?"

Recep ellerini beline dayayarak onu şöyle bir süzdü:

"Pek benzetemedim doğrusu.Ben sizi bir yerlerin ya da bazı kimselerin fedaisi falan sandım..."

"Ağabey," dedi Ayvaz, isteksizce, "arkadaşlar Sapanca Şantiyesindendirler." Suratı karışarak köşedeki iki kişiyi işaret etti," Yalnız bunlar benim arkadaşlarımdırlar..."Adamlar kıllarını kıpırdatmadan, hiç tınmadan kuruluyorlardı yerlerinde, kös dinlercesine.

"Bu Sapancalılar bir vakitler Sendikaya çok karşı olan kimselerdi, değil mi?"

Uzaktan uzağa durumu izleyen Ahmet, Recep'in yanına sokuldu:

"Evet, taaa ilk toplu sözleşmeye kadar sendikaya burun kıvırıp durmuşlardı bunlar hep..."

Salonun kapısı açıldı, Onur Kurulu dağıldı. Üyelerin yüzleri sapsarıydı. Hepsi de sinirli görünüyordu. Sigarasını ağzına götürürken birisinin parmakları titriyordu. Toplantı bitmişti ihtimal. Adamlar, kimseye birşey söylemeden, kimseyle yüzyüze gelmeden, sıkıntılı bir telaş içinde, birbirlerine yumak olarak sendikadan sıvıştılar. Arkadan fedai kılıklı hempalarıyla birlikte Ayvaz da toz oldu.

Bir süre sonra, ötekiler ne olup bittiğini kestirmeye çalışırken, telefon çaldı.Beşir ahizeyi kaldırıp seslendi:"Alo!.." Çat diye kapandı telefon.Ahmet dişlerinin arasından söylendi:"Anlaşılan gulyabaniler yoklama yapıyorlar..."Beşir başıyla onayladı onu.Beş dakika sonra yine çaldı telefon. Beşir ahizeyi kulağına götürürken çat diye bir ses duyuldu.

"Evet," dedi Beşir, Ahmet'e dönerek, "şüphe kalmadı, yoklama yapı-

yorlar...Burada olup olmadığımızı anlamak istiyorlar...Herhalde dönüp kendi bildiklerince birşeyler yapacaklar..."

Öfkeyle soludu Ahmet:

"Ve belki de bazı şeylere el koyacaklar...Defterlere, özellikle mühüre filan iyi sahip çıkalım..."

Derken telefon yine çalmaya başladı.Bu sefer ahizeye kimse dokunmadı.Uzun uzun çalmakta devam etti telefon.Koridorda sinir bozucu yankılar yapıyordu ses.En sonunda Ahmet eğilip fişi çekti.

Ertesi gün Beşir teşkilata bir genelge yayınlamak zorunda kaldı.

"Sendika Temsilciliklerine,

Onur Kurulu, sendika içinde başlatılan bozguncu harekete uyarak, usulsüz bir şekilde toplanmış ve tamamen keyfi bir karar almıştır.Bu karara göre Beşir Gürpınar Başkanlıktan; Fikret Akıncı İkinci Başkanlıktan; Recep Adaş, Ahmet Arda, Sıddık Yüce, Necdet Yener, Çetin Köyceğiz arkadaşlar Yönetim Kurulu üyeliklerinden düşürülmüşlerdir.

Tüzük gereğince, Onur Kurulu: a) Ancak Yönetim Kurulunun çağrısı üzerine toplanabilir; b) Sadece Yönetim Kurulu tarafından kendisine sevkedilen meseleleri ele alabilir; c) Haklarında karar vereceği kimselerin savunmalarını almadan hiç bir hükme varamaz.

Olayımızda bu kuralların hiç birine uyulmamıştır.Onun için verilen karar kesin olarak geçersizdir. Onun için de böyle temelden sakat bir karara asla uyulmayacaktır.Bunu, Onur Kurulu Başkanlığı'na da aynen duyurdum.Meseleyi görüşmek üzere Yönetim Kurulu'nu olağanüstü toplantıya çağırdım.

Durumu bilgilerinize sunar, bu iğrenç sarı sendikacılık oyunu karşısında gereken uyanıklığı ve direnci göstermenizi önemle rica ederim. 3 Eylül 1970."

Buna karşılık bir genelge de ötekiler yayınladılar: Kendilerini solculuğun korkunç zihniyetine kaptıranlar, Onur Kurulunun yüce kararıyla, sendikanın başından ebediyen uzaklaştırılmışlardı.Onur Kurulunun karar sureti ekteydi. Ancak, her şeye karşı gelmeyi huy edinen bu insanlar, kararı tanımamazlıktan gelmekteydiler. Böyle şey olmazdı. Karar karardı, şeriatın kestiği parmak acımazdı. Bundan sonra sendikanın yöneticileri onlardı. Temsilciler ve üyeler sadece kendilerinden gelecek direktiflere uymalıydılar. Allah iyilerle beraberdi.

15

Ayvaz gittikçe azıtan bir hırsla oyununu oynamaya devam ediyordu. Herşeyde düpedüz baştan kara gidiyordu. Hareketleri de bayağı değişmiş, hakimane pozlar takınmıştı. Adımlarını bile kabara kabara atıyordu, ortalığa körlük verircesine.Besbelli artık kendini sendikanın efendisi sayıyordu.Hempaları da iyiden iyiye sendikaya çöreklenmişlerdi. Bu adamlar Beşir'e gözdağı vermek, onu yıldırmak için etmediklerini bırakmıyorlardı. İkide birde bela çıkarmaya bakıyorlardı.Her an bir halt karıştırabilirler, melanetlerini ortaya koyabilirlerdi. Böylesi bir şeye teşne görünüyorlardı.

Buna karşılık Namık Usta da, Merkez Atölyesinden bazı işçilerle birlikte, paydos saatlerinden sonra sendikaya geliyordu.Vural Altan diye biri, sürekli olarak eşlik ediyordu ona. Orta boylu, esmer, genç, sempatik bir üye idi. Hayli yürekli ve bilinçliydi.

Böylece karşılıklı bir denge kuruluyordu. Ancak bu ne kadar gidebilirdi? Düşünmek gerekiyordu: Arada bir çıngar çıkarsa ne olurdu acaba?.. Gerçi bazı ahvalde insan her şeyi göze alabilirdi. Ama, ne var ki, yine de herşeyi inceden inceye hesaba katmak zorunda kalabilirdi.Ayrıca, Namık Usta, olayların etkisiyle, büsbütün sinir küpüne dönmüştü. Buluttan nem kapıyordu. En ufak birşeyden tepesi atıyor, barut gibi patlıyordu. Hele Ayvaz'ı gördü mü deli oluyordu.

Bir akşam koridorda onun yakasına yapıştı:

"Seni adam etmeye çalışmanın mükafatı bu mu olacaktı?..Tuh, yazıklar olsun be, nankör!.. Gördüğün iyiliğin karşılığını böyle mi ödeyecektin, düzenbaz?.."

Ayvaz pis pis sırıtarak hiç yanıt vermeden baktı ona.

Namık Usta'nın boyun damarları şişti.

"Ne bakıyorsun öyle öküz trene bakar gibi? Davaya yüz çevirme alçaklığına düşmekten utanmıyor musun? Ne zorun vardı sanki, bu sendikaya kötülük getirdin, sinsi yılan!..."

Ayvaz hiddetle silkinerek yakasını onun elinden kurtardı.

"Çekil karşımdan da, şimdi başıma iş açma, çakal!"

"Çakal senin gibisi olur, mozalak kafalı herif! Kalleş herif! Kırk paralık aklınla cin oldun da adam çarpıyorsun, değil mi, kakavan!.."

Ayvaz'ın adamları hemen Namık Usta'nın etrafını çevirdiler.

"Bana bak," dedi birisi, "sen belânı arıyorsun galiba; o kadar fazla olma, seni parçalarız!.."

Sinirli bir ürpermeyle sarsıldı Namık Usta.

"Haydi, hodri meydan, hanginiz yapacaksa o işi, göreyim onu."

Ahmet araya girip ölçülü bir tutumla dalaşmayı kesti, ortalığı yatıştırdı. Derken bu defa adamlardan bir diğeri Beşir'in üzerine yürüdü:

"Hey, eceline susamadıysan, çek git sen buradan!"

Ahmet'in yüzünde ters bir ifade belirdi. Sabrı bir kenara bırakıp onu göğüsledi:

"Zırvalama da insanı çileden çıkarma; o bizim sendika başkanımızdır, yerinden bile kıpırdamayacaktır!"

"O bizim sendika başkanımız değildir artık!"

"Kim dedi?"

"Ben dedim."

"Yanılıyorsun arkadaş, işler senin paşa gönlüne göre yürümeyecek, o bizim sendika başkanımızdır."

Beşir hiç istifini bozmadan, adamın gözlerinin içine baka baka, bir sigara yaktı:

"Boş yere uğraşmayın, ben kaşkarikoya boyun eğmeyeceğim ve kuru gürültüye de papuç bırakmayacağım..."

İki gün sonra yönetim Kurulu olağanüstü toplanıp, meseleyi ele aldı. Ayvaz ve taraftarları toplantıya katılmadı.

Ayrıca diğer iki üye de görüşmeler sırasında yan çizdi.

"Bu iş bir sonuca bağlanıncaya kadar biz toplantıdan çekiliyoruz," dediler adamlar.

Beşir onları durdurmaya çalıştı:

"Bu işi sonuca bağlayacak olan Yönetim Kuruludur. Sorumluluk yüklenmiş kişiler olarak, kendi yetkilerimize giren işlerden kaçamayız."

Ötekiler birbirlerinin arkasına saklanmaya uğraşıyorlardı. Aktör kadar yakışıklı olanı, sönük bir sesle karşılık verdi:

"İyi ama, arap saçına dönen bir işin içinden biz nasıl çıkabiliriz?"

"Gerektiğinde zor işlerin içinden çıkmasını da bileceğiz, Bay Adnan Ada. Böyle bir zamanda kendimizi kenara çekmeye hakkımız yok."

Adamların kulaklarına laf gitmiyordu.Süklüm püklüm salondan dışarı attılar kendilerini.

Federasyon Genel Sekreteri Saffet Gümüş de gelmişti. İçi içine sığmayan Ahmet ona yüklendi:

"Arkadaş, meseleyi biliyorsun: söyle, nasıl yapılır bu? Böyle rezalet olur mu?"

Saffet Gümüş uyur gezer bir havadaydı. Esrar çekmiş gibiydi.

"Bilmem ki ne desem?.. Ben sizin iç işlerinize karışmam. Ama, isterseniz, konuyu Federasyon Hukuk Müşaviri Doğan Kazma'ya bir danışayım..." Sözleri ağzından uzaya uzaya çıkıyordu.

"Boş ver hukuk müşavirine danışmayı şimdi. Herşey apaçık ortada. Tüzük bir meseleye, Onur Kurulu'nun nasıl vaziyet edeceğini çocukların dahi anlayabileceği şekilde belirtmiş..." Elindeki tüzüğü masanın üstüne vurdu, "İşte!..." Bakışlarıyla Saffet'i eziyordu adeta. "Ayıp denen bir şey vardır, tüzük tamamen atlanarak, sipsivri, kazık gibi, bir karar alınmış,.." Cebinden dörde katlanmış bir kağıdı çıkarıp tüzüğün üstüne vurdu, "İşte!.." Ayağa kalktı, tüzükle kağıdı Saffet'in önüne sürdü. "Şimdi bir tüzüğe, bir de bu iğrenç karara bakacaksın, böyle şey olur mu, olmaz mı, onu söyleyeceksin... Bu kadar basit bu..."

Saffet gözlerini kırpıştırarak ensesini kaşıdı.

"Hukuk müşavirine danışsak daha iyi olmaz mı?"

"İşi yokuşa sürmeye uğraşma, bunun savsaklanmaya tahammülü yok. Çok çirkin bir iş bu! Çok çirkin bir oyun bu!"

"Aslında bu hususu sizinle görüşmemiz bir bakıma enayilik oluyor," dedi Sıddık. "Çünkü oyunu asıl tertipleyen sizlersiniz... Yo, yo, öyle boşuna suratını ekşitme bana; biraz mert ol, yaptıklarınızı anlamıyor değiliz. Yıllar boyu aleyhimizde cadı kazanları kaynattınız durdunuz, en sonunda bunu yaptınız bize. Büyük ayıp bu! Ama yarın bu ayıbın altından kalkamayacaksınız. Elbet bu devran hep böyle gitmeyecek, ileride yiyeceğiniz kötü damgayı mezarda kemiklerinizde bile taşıyacaksınız."

Saffet Gümüş sıkıntıyla cebinden mendilini çıkararak alnında boncuklaşan terleri sildi.

"Valla aslan kardeşim, iyi söylüyorsun ama, vehimlerinde yanılıyorsun. Biz mertliği namertliğe değişecek insanlardan değiliz."

"Mertlikten söz etme de insanı büsbütün çileden çıkarma, yaptıklarınız olduğu gibi sırıtıyor. Bize karşı bir iç zorlamaya girdiniz. Aramızdan kendinize yardakcılar buldunuz, sendikayı içten vurdunuz... Heyhat, aramızda sütü bozuk adamlar varmış, lânet olsun onlara..."

"Niçin yapalım bunu?" Bakışları şaşılaşmıştı.

"Çünkü bizden rahatsız oluyor, varlığınızdan kurtulmak istiyordunuz..."

"Saffet!" diye seslendi Beşir, "Lâfı uzatma da sadede gel."

"Geleyim, geleyim ama, baksanıza neler söylüyorlar..."

"İşi orasından ele alacak olursak, söylenenler az bile. Yalan mı, bu meseleyi siz yarattınız! Veli'nin arkasında siz varsınız. Sizin arkanızda da başkaları. Çok taraflı bir oyun bu. Tuttuğunuz yol, yol değil. Bu yoldan dönmeyeceksiniz, bunu biliyoruz. Ancak siz de şunu bilin: Sendikayı bırakmayacağız?"

Saffet gözlerini masanın çevresinde gezdirdi:

"Bana rest mi çekiyorsunuz?"

Ahmet yumruğunu hiddetle masaya indirdi:

"Kumarbaz ağzı kullanma bize, poker oynamıyoruz burada."

"Oynasak ne lâzım gelir?"

"Senin gibi adamlığım kumara yatıran için birşey lâzım gelmez. Yalnız hemen söyleyeyim, Almanya'da çalışan işçileri dolandırıp, ellerinden otomobillerini alabilirsin, ama bizim elimizden sendikayı sökemezsin!.."

Saffet Gümüş'ün suratı karıştı.

"Arslan kardeşim, beni burada yalnız buldunuz diye istediğinizi söyleyemezsiniz. Öyle kulağınıza çalınan dedikoduları da gerçek sayıp, benim şeref ve haysiyetime saldıramazsınız.Bu memlekette insan lekelemek kolay. Koskoca bir başbakana bile neler yapılıyor... İşte Demirel örneği ortada..." Durdu, sesini düzeltmeye çalıştı: "Siz solcuysanız, ben de solcuyum... Recep arkadaşımız bilir... Genel sekreter olmam için kendisi bile beni desteklemiştir..." Gözlerini Recep'e dikti. Ondan ses çıkmayınca sordu: "Öyle değil mi sayın Recep Adaş?"

Recep kafasını yana çevirdi.

"Yazık ki öyle bir budalalık ettim, Allah taksiratımı bağışlasın.Sen geldin bana yemin billah solcu olduğunu, devrimci mücadeleye hizmet etmek istediğini söyledin... Ben de bir insanın bu kadar büyük yalan söyleyeceğini düşünemedim..." Parmağını Sıddık'a doğru uzattı. "Beni bu saflığa biraz da bu arkadaş itti, çünkü senin yalanma önce o kanmıştı..."

Sıddık nedametle başını iki yana salladı:

"Ne deseniz haklısınız, o sersemliği yaptım. Aklımı s....., onu kendi laflarıyla değerlendirdim. Adamın Kayserili olduğunu hiç hesaba katmadım. Bazı Kayserililer eşeği boyayıp babalarına satarlarmış... Bu da kendini boyayıp bize yutturdu işte... Şimdi çifte atıp duruyor..."

Yüzü kindar bir ifadeyle kasılarak salondan çıktı gitti Saffet.

Yönetim Kurulu, Onur Kurulu kararını tanımamaya ve ortaya çıkan durumu düzeltmek için Olağanüstü kongrenin toplantıya çağrılmasına karar verdi.

Bunun üzerine, Onur Kurulu, nerede toplandığı belli olmaksızın, bir karar daha aldı. Evvelce görevden düşürdüklerini, bu defa sendikadan ihraç etti. Beşir'ler bu kararı da tanımadılar. Ancak iş artık adamakıllı zorlaşmıştı. Ayvaz ve adamları neredeyse sendikanın yönetimine fiilen el koymuş duruma gelmişlerdi. Beşir ve diğerleri binaya çok büyük güçlüklerle girip çıkıyorlardı.

Onlara yardımcı olmaya çalışan bazı hukukçular, mahkemeye başvurulmasını salık verdiler. Yapılan iş, su götürmez şekilde usulsüzdü. Bunun tutar yanı yoktu. Mahkeme gerçeği görür, gereğini yapardı.

Hukukçuları dinlediler, dava açtılar. Anında karşı taraf da dava açtı. Onlar, ihraç edilmiş kimselerin sendikayı yönetmekte direndiklerini ileri sürdüler. Bu iş için bir de özel avukat tuttular.

Konu üzerinde aralarında görüşürlerken Ahmet manalı manalı başını salladı:

"O avukat iş mahkemelerinde iş bitiren çok marifetli bir adamdır...."

Her akşam inatla sendikaya gelmekte devam eden Namık Usta'nın ağzı köpürdü:

"İş mahkemelerinde işi yargıçlar mı görüyor, yoksa marifetli avukatlar mı?"

Ahmet çaresizlik ifade eden bir halle omuzlarını kısıp ellerini yana açtı:

"Bu memlekette bazı kimseler her alanda bazı şeylerin elenikasını bilir..."

16

Zeliha'nın çalıştığı yer öyle ahım şahım bir yer değildi. İstanbul'un içini dışını saran derme çatma işyerlerinden biriydi. Kaba briket duvarlar, rüzgarda kalkıp konan şekilsiz çatı, kuş gözü kadar küçük pencereler, menteşeleri üzerinde yalpalayan hantal kapılar... Kısacası, ışıksız,havasız, ruh sıkıcı bir zindan...

Esasen Türkiye'deki işyerlerinin sayı itibarıyla büyük çoğunluğu böyledir. İşyeri denilen yerler genellikle ya gecekondu bölgelerine yamanmış salaşlar, ya uyduruk yapıların bodrum katlarına açılmış kovuklar, ya da düpedüz bir takım mezbeleliklerdir. Buralarda ne iş kanunu, ne Sosyal Sigortalar Kanunu, ne sağlık şartları ve ne de insanlık kuralları geçerlidir.

Bu alemin efendileri küçük patronlardır. Küçük patronlar ekseriyetle korkunç derecede tamahkâr kimselerdir. Bunlar sinekten yağ çıkarmaya bakarlar ve de kazandıklarının üstüne oturmak için envai çeşit dolaplar çevirirler.

Tabii bunların ellerine düşen işçilerin halleri yamandır. Hemen hepsinin imanı gevrer. Çoğu, aşağı yukarı sanayi devrimindeki ilk işçilerin çektikleri meşakkatleri çeker.

Zeliha iki arkadaşıyla birlikte sendikanın kapısından içeri girdi. Ötekiler biraz tutukçaydılar. Kabahat ediyorlarmış gibi bir halleri vardı. Durmadan sağa sola bakıyorlardı, ürkek ürkek. Koca kafalı bir adam karşıladı onları.

"Biz," dedi Zeliha, parmaklarını birbirine kenetleyerek, "Bakırköy'de, Nurtop'da çalışan işçilerdeniz, sendikaya üye olmak istiyoruz."

Koca kafalı adam, onlara oturacak yer göstererek masasına kuruldu. Gözlerini Zeliha'ya dikti:

"Ben buranın hukuk müşaviriyim. Sendika yöneticileri şu anda burada değiller. İsimlerinizi alayım, gelince kendilerine söylerim."

İsimlerini yazdırdı Zeliha.

"Mümkünse," diye ilave etti, "bizim kaydımızı gelip işyerinde yapsınlar, lütfen. Böylece belki diğer arkadaşlar da cesaretlenirler..."

"Hayhay, böyle söylerim ben."

Zeliha bu adamdan hiç hazetmedi.Yüzsüzce bakıyordu kendisine. Açıkcası, bakışlarıyla sırnaşıyordu ona. Ayrıca irin renkli suratı da tiksinti veriyordu insana. "Sendika ve bu adam..." diye düşündü bir an kız. "Biz neredeyiz.. O nerede..." Pencerenin önünde bir demir ayaklığa yerleştirilmiş saksılara kaydı gözleri. Hepsi de bakımsız kalmıştı saksıların. Toza batmış, can çekişen çiçeklere acıdı.

"Eh, madem öyle, biz artık gidelim," diyerek ayağa kalktı.

Arkadaşları da ona uydular. Koca kafalı, telaşla yerinden fırladı:

"Biraz daha durun, hemen gitmeyin, size çay söyleyeyim..."

"Teşekkür ederiz, içmiş kadar olduk."

"Soğuk şeyler getirteyim... Koka kola falan..."

"Teşekkür ederiz.. Teşekkür ederiz..."

Adam neredeyse onları kollarıyla önleyecekti. Ama baktı olacak gibi değil, bıraktı.

"Siz," dedi Zeliha'ya kapıdan çıkarken, "Yine gelin buraya."

Zeliha'nın yüzünde ters bir ifade belirdi.

"Neden?"

Avukat alıklaştı.

"Hiç, gelin işte..."

Yolda giderken, "Sendika ve bu adam..." diye düşündü tekrar, "Hay Allah..." Kafasının içi alt üst oldu. Midesi bulandı bayağı. Aklına tatsız bir soru takıldı: "Acaba yanlış kapı mı çaldık?" Az kalsın arkadaşlarına açacaktı içini. Ama hemen caydı bundan. Ola ki, kızlar sendikaya girmekten vazgeçerlerdi. Hem sonra belki ötekiler iyi kimselerdi. Bu nihayet hukuk müşavuruydi. Hayır, hayır, sendikacılar böyle olamazlardı. Ahmet bir örnekti işte. İnsanlık dendi mi akan sular dururdu onun için. Ayrıca, Beşir'i görmüştü bir gün, İz-İş Sendikasında. Hasta bir işçiyi çalışma odasından sırtına alarak kapı önündeki arabaya kadar taşımıştı, hastaneye götürmek için. Ne demekti bu?..

Üç gün sonra, kendisiyle birlikte sendikaya giden kızlardan biri, alı alına moru moruna, tezgah başında çalışan Zeliha'nın yanına sokuldu:

"Ah kardeş, ah," dedi. "Patron beni çok kötü haşladı. Sendika meselesini duymuş, küplere binmiş..."

"Yaaa!.."

"Vallahi... Bana söylemediğini bırakmadı. Ağıza alınmayacak küfürler etti yüzüme karşı!"

Zeliha ellerini beline dayadı:

"Bak edepsize!"

"Edepsiz kelimesi az gelir ona." Gözleri buğulandı. "Berbat biri o..."

Tam o sırada Zeliha'yı patronun yanına çağırdılar. Atölyenin bir köşesine beton ayaklar üzerine oturtulmuş idare bölümüne yürüdü Zeliha. Kalbi küt küt atarak merdivenleri çıktı. Daha kapıdan içeri girerken,

"Sen misin o işi yapmaya çalışan?" diye kükredi patron. Burnundan şişinerek hışımla bakıyordu kıza. Tıknaz, orta yaşlı bir adamdı bu. Pancar gibi kırmızı yüzü vardı. Boyu kısacıktı. Başı omuzları üzerinde duruyordu adeta. Kulakları şaşılacak kadar büyüktü.

Zeliha sakin olmaya çalıştı:

"Hangi işi, efendim?"

"Eski köye yeni adet getirmeye kalkan?"

"Afedersiniz, gene anlayamadım."

Patron yumruğuyla masayı gümbürdeterek ayağa kalktı:

"Numarayı bırak, sendika belasını benim başıma sarmaya kalkan sensin, değil mi?"

"Sendika belâ değil, işçilerin hak kapısıdır efendim."

Patron eliyle göğüs tahtasını dövdü:

"Belâ mı, değil mi sen gel de onu bana sor!"

"Bugün bir çok işçi sendikalara girmiş durumdadır..."

"Allah belâsını versin o birçok işçinin!"

Zeliha hırsla silkindi olduğu yerde:

"İşçilere belâ okuyamazsınız siz!.."

Patron tepinerek masanın yan tarafına geçti:

"Ben 'sendika' diyen işçilerin sülalerine bile okurum!"

Sapsarı kesildi Zeliha. Yüzü boncuk boncuk terledi.

"Daha terbiyeli olun, lütfen... Koskoca patron olacaksınız bir de... Ben işçiyim ve sendika diyorum işte..."

Patron homurdanarak kızın üzerine yürüdü:

"Bana bak, seni şimdi arabaya atar, Çekmece sırtlarına götürür, orada bağırta bağırta ırzına geçerim! Biliyor musun beni sen, Şıllık!"

Ateş yağdı Zeliha'nın üzerine sanki. İçini öğüten bir inilti kopardı kız. Yanındaki sehpanın üzerinde duran kül tabağını kaptığı gibi adamın kafasına indirdi. Tabak adamın kafasından sekerek masanın üzerine düştü. Neye uğradığını şaşıran patron ellerini tepesine götürdü. Kız bu sefer bir şamar aşketti onun tombul yüzüne. Kendini tutamayıp bağırdı:

"Utanmaz adam!.. Alçak!.. Rezil!.." Çın çın öttü sesi.

Yan odadakiler gürültüye koştular. Aşağıda, tuvalette, ellerini yıkadığı zamanlar kollarını martı kanadı gibi tutarak atölyenin ortasından geçen yaşlı sayman, kızı yatıştırmaya çalıştı:

"Ne oluyor sana kızım, ne oluyor yavrum?"

Gözlüklü, narin yapılı sekreter kız da Zeliha'nın boynuna sarıldı:

"Gel kardeşim, gel canım..."

Zeliha kendinden geçmişcesine çırpınıyordu onların arasında. Yüzü kül gibiydi. Şakakları zonk zonk atıyordu.

"Bu adamın bana söylediklerini bir bilseniz..."

"Çıkarın bu kaltağı buradan," diye uludu patron.

Zeliha onun yüzünü tırmalamak için pençelerini uzattı:

"Ben kendim gidiyorum zaten, kim durur senin gibi köpeğin yanında?"

"Görüyorsunuz ya," dedi patron, ötekilere, "şahit olun, bana hakaret ediyor, kendisini dava edeceğim."

Enkaz altında kalmış gibiydi. Ezilmiş, cılkı çıkmıştı. Bütün azameti

gitmişti.

Sekreterin koluna yaslanarak kapı eşiğinde durdu Zeliha. Yüzüne düşen saçlarını düzeltti. Burun delikleri öfkeyle açılıp kapanıyordu. İğrenerek son defa baktı adama:

"Hele bir dene, seni kâinata kepaze ederim..."

Başı dönerek merdivenleri indi. Sekreter sevgi dolu gözlerle arkasından bakıyordu. İşçiler de ürkek nazarlarla kendisini süzüyorlardı. Göz göze geldikleri an başlarını yere eğiyorlardı. Hiç konuşmadan onların arasından geçti, çalıştığı tezgahın yanından naylon torbasını aldı, çıktı gitti.

O gece olayı Ahmet'e anlattı. Yalnız patronunun kendisine karşı sarfettiği sözleri atladı.

"Sendikaya gidip meseleyi duyurdun mu?" diye sordu Ahmet.

"Hayır."

"Neden?"

"Artık o yerde çalışmam mümkün değil."

"Orası başka. Ama ne olursa olsun o işverenin yaptıklarının hesabını sormak var. Onun için sendika bu meseleyi parmağına dolamalı."

"Doğru. Ancak o açıdan bir yarar ummadım sendikadan. Çünkü resmen üye sayılmam daha. "

"Ama üye olmak için başvurdun..."

"Sadece o kadar."

"Ne demek sadece o kadar? Bu gibi zorlu yerlerden üyelik teklifi almak, sıradan üyelere sahip olmaktan daha önemlidir bir sendika için."

"Olabilir. Ama eğer öyleyse, o sendika nasıl olsa başıma gelenleri duyar, gelir beni bulur, gereğini yapar..." Başını Ahmet'in omuzuna dayadı, "Ya işte böyle üç günde işten kovuldum, iyi bir işçi olamadım."

Tir tir titriyordu. Ahmet onun başını avuçlarının arasına alarak gözlerinin içine baktı:

"Çok mu kötü bir durumla karşılaştın yoksa?"

Yooo... Yooo... Ama işten atılmak zor geldi bana."

"Bir işçi için işten atılmak zor şeydir. Ama sen aldırmayacaksın buna. Zira atılmaktan atılmaya fark var. Seninkisine can feda."

Acı dolu bir tebessüm belirdi kızın dudaklarında.

"Hayatın ne demek olduğunu bayağı anladım bugün. Kitaplığınızdan bazı kitaplar alır okurdum zaman zaman. Fakat inanmazdım okuduklarıma. Meğer kitapların söyledikleri ne kadar doğruymuş..."

"Ah güzelim ah, yeryüzünde doğruları sol kitaplar koydu ortaya; sol

kitaplar doğruları, yalnızca doğruları söyler..."

Zeliha onun ellerine sarılarak iç çekti:

"Yazık, artık sizin tarafınızdan istasyonda karşılanmayacağım."

"Haydi canım sen de, tasalanma, başka bir işe girersin yarın-öbürgün."

"Neyse... Nasıl olsa sadece dargınlık günlerimizde karşıladınız beni zaten. O da iki kerecik..."

Ahmet güldü:

"Merak etme, ben rüyamda peri padişahının kızını görürüm; sen de buna darılırsın. Ondan sonra artık ben barışmak için seni istasyonlarda karşılamaya başlarım." Parmağının ucuyla onun burnuna dokundu. "Ama bir daha öyle büyük burunluluk istemem ha! 'Beni karşında görür görmez, gel barışalım' diye boynuma sarılacaksın..."

17

Günlerden pazardı. Ahmet çeşitli kuruluşlara postalamak için ayırıp eve getirmiş olduğu sendika gazetelerini paketlemeye çalışıyordu. Hanidir bu işle uğraşıyordu. Zeliha da kendisine yardım ediyordu. Son gazeteleri desteleyip kızın önüne sürdü, "kıvır" dedi. Zeliha, gazeteleri rulo yapacağı yerde, ellerini başının üzerine kaldırarak Arap rakkaseleri gibi kalçasını kıvırmaya başladı. Ahmet gözlerini şöyle bir kırpıştırdıktan sonra seyre koyuldu onu. Yüreğinde tatlı bir ılınma hissetti çabucak. Öbürü fettanca oynamaya devam ediyordu. Oldukca da beceriyordu raks etmesini. Öteden beri biraz bu hüneri vardı zaten. Müziksiz oynadığı içinde bir rüya alemi yaratıyordu adeta. Ahmet nihayet kuru kuru yutkunarak mırıldandı: "Kız, deli kız, kâfirliği bırak şimdi..."

Zeliha gülerek daha hareketli kıvırmaya başladı. Güldükce dişlerinin sedefsi parlaklığı ışıldıyordu dudaklarının arasından. Bu haliyle daha büyüleyici, daha yakıcı, daha ayartıcı oluyordu. Ahmet dayanamayarak ayağa kalktı, "Seni şeytan seni..." diyerek onun üzerine yürüdü. Sesi boğuklaşmış, burun delikleri hafifçe büyümüştü. Kız oyunu keserek öte tarafa kaçtı. Kıkır kıkır kıkırdadı. İkinci hamle karşısında sıkışınca kendini kaldırdı divana attı, yanüstü. Vücudunun bütün hatları olanca güzelliğiyle gerildi. Yukarı sıyrılan eteğinin arasından bir bacağı kalçasına kadar açığa çıkmıştı. Toparlanmasına vakit kalmadan Ahmet onu kollarının arasına aldı. İçinin eridiğini hissediyor, hazla titriyordu. Kız kurtulmak için çır-

pındı ama, hiç hükmü yoktu. Ötekisi onu sımsıkı göğsüne bastı, bir pınardan su içercesine dudaklarından uzun uzun öptü. Saçlarının, teninin kokusunu içine çekti. Ve nasıl olduysa oldu elini bacağına götürdü. Bakir vücudu mermer gibi sertti kızın. Kadın etinin o ateşleyici etkisiyle birden şehevi bir isteğe kapıldı. Derin bir isteğe. Neredeyse davranışlarının kontrolünü kaybetmişti artık. Kızın yanında her zaman kendine hakim olan adam o değildi sanki. Zeliha'nın yüzünü ateşler basmış, yanakları al al olmuştu. Kurtulmayı tekrar denedi, gene beceremedi. Ancak o anda halinden haz duyuyordu. Aslında kendini kollamakla bırakmak arasında bocalıyordu. Ahmet'in eli iyice eteğinin altına uzanınca ürperdi, "Yapma," diye fısıldadı, nefesini onun yüzüne soluyarak. Ahmet son irade gücüyle kızdan koptu soluk soluğa, masanın başına geçerek oturdu. İçinde kaynayıp taşan arzuyla sarsılıyordu vücudu. Sitem dolu bakışlarını kıza dikti. Zeliha bu delice saldırının etkisiyle bir süre olduğu yerde büzüldü kaldı, sessizce. Neden sonra divandan kalktı, kalan gazeteleri paketleyip yerine koydu.

"İş tamam." dedi Ahmet'e dönerek, özür dilercesine.

Ahmet gözlerini kısarak onu süzdü:

"Benim elime bir daha böyle düşme sakın..."

Zeliha kabahatli kabahatli başını önüne eğdi:

"Olur."

Herşeye rağmen kızın son anda kendini koruması Ahmet'in hoşuna gitmişti. "Yapma" derken sesinde öyle bir ifade vardı ki, başka hiç birşey o kadar etkili olamazdı. Şimdiye kadar, yaşının küçüklüğü yanında, onu biraz hafif yaradılışlı buluyordu. Bundan da hayli kaygı duyuyordu. Ama şimdi bu kaygısı silinmişti. Kalktı, kızın çenesini tutup yüzünü yüzüne çevirdi:

"Haberin olsun, seni bugünden itibaren sözlüm ilan ediyorum. Bu böyle olmaz, seninle ilk fırsatta evleneceğim. Uyarına gelirse arada nişan da yaparız..."

Zeliha kıvançtan, çılgınlık çığlıkları koparmamak için kendini güç tuttu. Göğsünde bir sevinç dalgası kabardı. Gözlerini kapayarak ayakları üzerinde hızla sallandı. Sonra gözlerini yarı aralayıp, yüreğinden taşan duygularla Ahmet'in boynuna sarıldı:

"Sevgilim, erkeğim, hayat gücüm benim, bilemezsiniz ne kadar mutlu ettiniz beni..."

Ahmet onun saçlarını okşadı:

"İstersen kapıyı, pencereyi aç, mutluluğunu cümle aleme duyur!"

Daha fazla konuşamadı Zeliha. İçini sarsıcı bir heyecan kaplamıştı. Kollarını gevşeterek Ahmet'in gözlerinin içine baktı, bir hoş gülümsedi. Derken dudakları titredi, gözlerinden yaşlar boşandı.

18

İş mahkemesi, gün sektirmeden sendika davasını karara bağladı. Görevden düşürme ve ihraç işlemleri yerindeydi.

Ahmet, "hikayemiz bu kadardır, yaşasın adalet..." dedi Beşir'e, iğneleyici bir dille, için için kendini yiyerek. "Sendikacılık, inanılmaz pislikleri olan bir işe çevrildi..."

Hukukçular kararı çok yadırgadılar. Birisi burnundan taşarak söylendi:

"Bu gidişle memlekette daha çok şeylere şaşacağız galiba..."

Bir diğeri karşılık verdi:

"Ya da hiç bir şeye şaşmayacağız, nasıl olsa her şeyi soysuzlaştırıyoruz..."

İçlerinden Alp Selek, piposuna doldurduğu tütünü öfkeyle sıkıştırdı.

"Çok kötü bir karar bu, tüzüğün açık hükümlerine ve benzeri olaylar için şimdiye kadar yeryüzüne yerleşmiş olan bütün kurallara tamamen aykırı düşen bir karar... Tabii şimdi adamlar zil takıp oynayacaklar, 'gördünüz mü, yaptıklarımız doğruymuş' diye, kurum satacaklar üyelere..."

Orta yaşlardaki bu iri yapılı, kumral avukat, partiliydi ve dürüst sendikaların gönüllü hizmetkârıydı. Nerede bir mesele patlak verse pir aşkına oraya koşardı.

19

Sendikanın olağanüstü kongresi, Beyazıt'ta, eski bir tiyatro salonunda toplandı. Binanın içine, dışına toplum polisi yığılmıştı. Ara sokaklar polis arabalarından geçilmiyordu. Sendikanın tarihinde böyle bir durum ilk defa oluyordu. Ağır ve sıkıcı bir hava çökmüştü delegelerin üzerine.

Beşir'ler kongre binasının yanındaki bir kahvehaneye kümelenmişlerdi. Durumu oradan izliyorlardı. Onları tutan delegeler, kendilerine haberler ulaştırıyor, gelişmeleri bildiriyorlardı. Bu işte en büyük rolü Namık Usta oynuyordu.

Kahvehane çok kalabalıktı. Şimdiye kadar buralarda hiç görülmeyen insanlar masaları doldurmuşlardı. Bu yabancı müşterilerin bazıları yerli yersiz konuşup gülüşüyorlar, bazıları sinsi sinsi etrafı gözlüyorlar, bazıları da iskambil, tavla, domino gibi oyunlar oynuyorlardı. Çoğu garipsenecek kılıklara girmişlerdi. Hele bir kısmı boyunlarına kirli mendiller bağlamışlar, sözüm ona kendilerini hamala benzetmişlerdi. Bir ara Namık Usta sesini alçatarak Recep'e döndü:

"Kim bu adamlar Allah aşkına? Amma acayibime gidiyor hepsi de !"

Recep onun kulağına eğildi:

"Bunlar sivil polisler..."

Ayvaz açış konuşmasını yapmak için kürsüye çıktı. Tutuktu. Çok yavan lâflar ediyordu. Kırık dökük cümleler kuruyor, heceleri anlamsızca birbirinden ayırıyordu.

"Send-i-ka-mız-da ol-an-lar kork-unç-tur..."

Ayrıca eli ayağı da titriyordu mikrofonun karşısında. Ön sırada oturan iki delege aralarında fısıldaştılar:

"Niye böyle yarım yamalak ifadelerle konuşuyor, uyuz köpek gibi titriyor bu mayası bozuk herif?"

"Ettiği halttan ürküyor herhalde..."

Ancak nedense son cümlesini düzgün bitirdi.:

"Biz sendikayı şer güçlerinden paklamak için sizleri buraya topladık, bize yardım edin, solcuları aramızdan silelim!.."

Heyecandan epey yorulmuştu. Şakşakçı takımın kuru gösterileri arasında, nefes nefese divan başkanlığı için aday açıklanmasını istedi. Bennan hafifçe kalkarak Federasyon Başkanı'nın adını attı ortaya. Beşir'in taraftarları, delegelerden Erdoğan Öner Usta'yı ileri sürdüler. Erdoğan Usta yetmiş oy farkıyla seçimi kazandı. Bu sonuç karşısında Ayvaz'da şafak attı, gözleri faltaşı gibi açıldı. "Hahah," dedi içinden, beti benizi solarak, "Hapı yutan biz olacağız galiba!.." Kasapoğlu'nun yüzünü de bir şaşkınlık kaplamıştı. O çalımlı hali ve herşeye yukardan bakan havası kaybolup gitmişti üzerinden.

Divan heyeti kurulduktan sonra gündeme geçildi. Beylik işlerin ardından dördüncü maddeye gelindi. Dördüncü madde, ihraç işlemlerinin görüşülmesiydi. Gürültü patırdı arasında, lehte, aleyhte, konuşmalar başladı.

"İhraç işlemi, tamamen uydurma bir gerekçeye, daha kötüsü, tamamen uydurma bir karara dayanmaktadır. O nedenle aslında geçersizdir.

Hiç uzatmadan bu işi paklamalıyız... Ancak, bu arada işin iç yüzünü de anlamalıyız. Meseleyi bu mecraya dökenler neyin peşindedirler? Daha iyi bir sendikacılığın mı? Yo, hayır, bir takım tertiplerin peşindedirler. Kasapoğlu, Ayvaz gibilerini kullanarak, sendikayı kendi yörüngesine çekmeye yeltenmektedir; Ayvaz gibileri de, Kasapoğlu'nun bu eğiliminden yararlanarak, külah kapmaya heveslenmektedir. Durum budur. Böyle bir şeyin gerçekleşmesi demek sendikanın yanlış yollara sürüklenmesi, kötü ellere geçmesi, giderek yozlaşması demektir. Buna meydan verilirse, yazık edilmiş olur. Herhalde bize bu tertibin karşısına dikilmek düşer..."

"Partilerüstü sendikacılık prensiplerini çiğneyerek bizi politikaya alet eden solcuların ellerinden sendikayı kurtaracak mıyız, kurtarmayacak mıyız? Mesele budur. ben, milliyetçi ruh taşıyan insan olarak, Onur Kurulu'nun kararını canı gönülden destekliyorum. Karar bence geçerlidir. Geçerlidir, çünkü, bu karar yüce Türk mahkemesi tarafından tasdik edilmiştir..."

Söz sırası kendisine gelince Vural, ok gibi yerinden fırladı. Gözleri alev alev yanıyordu. Yumruklarını sıkarak kürsüye yaslandı:

"Arkadaşlar, biz kesinlikle politika dışında kalmak aptallığından kurtulmalıyız. Hiç ötesi yok, işçiler olarak, toplumsal sorunlara kendi sınıfımızın dünya görüşü açısından bakmak zorundayız. Daha da ileri giderek işçi sınıfının dünya görüşünü halk kitlelerine maletmek zorundayız. Bunu böyle yapmadan sürünmekten kurtulamayız, ülkemizi yüceltemeyiz, gelecek kuşakların indinde saygınlık kazanamayız.

Partilerüstü sendikacılık maskaralığı, gerçekte egemen sınıfların bize karşı oynadıkları pis bir oyundur. Yazık ki sendikacılarımızın çoğu bu oyuna gelmiştir. Bu hal, Türkiye sendikacılığının büyük ayıbıdır. Ama meselelerin bilincine varan işçiler olarak biz, taş çatlasa bu oyunu bozacak gücü ve yeteneği göstereceğiz. Ülkemizi er geç toplumsal yarara göre yönetilir hale getireceğiz. bizim için milliyetçilik de, yurtseverlik de, çağ uygarlığına erişmek de budur. Burun delikleri açılıp kapanarak durdu, mikrofona yan dönerek bakışlarını Kasapoğlu'na dikti. "Bu arada kendi sınıfına ihanet eden sarı sendikacılara karşı amansızca savaşacağız! İliklerine kadar çürümüş, kokuşmuş, avantacılığı meslek edinmiş sarı sendikacılara karşı... Böylelerini eninde sonunda, işçi sınıfının gözünde, yerin dibine batıracağız!

Onun için davaya yürekten sarılan, doğru yoldan şaşmayan, sağlam ilkelere sebatla bağlı kalan, omuzladıkları devrimcilik bayrağı ile bizlere

onur kazandıran arkadaşlarımızın alçakça tertiplerle sendikadan sökülüp atılmalarına fırsat vermeyeceğiz. Esasen, herşey bir yana, bu bir dürüstlük meselesidir. Biz, bize liderlik eden kimselere bazı şeyler borçluyuz: sadakat, vefa, kadirşinaslık, hakşinaslık vesaire gibi... Bunu böyle bilmek, böyle kabul etmek, bizim için ahlaki bir yükümlülüktür. Zira onlar görev üstlenirken herşeyden önce bizim adamlığımıza güvenmişlerdir. Bu güveni sarsmak, boşa çıkarmak, bizi zaafa sürükler. Çünkü böyle şeyler kendi gücümüzü kırmaktan, kendi etkimizi azaltmaktan başka bir sonuç vermez...

Bütün bu nedenlerle şimdi burada onların haklarında alınmış olan ihraç kararını ortadan kaldıracağız. Ve bu marifeti işleyenlerin ayıplarını yüzlerine çalacağız!.."

Onaylayıcı seslerle birlikte coşkun alkışlar yükseldi sol taraftan. Sağ taraftakiler homurdanarak birbirlerine baktılar.

"Onlar yüzsüz adamlar, ayıplarını nerelerine çalacağız?" diye bağırdı birisi, Vural yerine otururken.

Bir diğeri karşılık verdi ona:

"Kıçlarına çalalım!.."

Öte taraftan zayıf yapılı, sinsi bakışlı birisi ayağa kalktı:

"Senin dilin çok sivri, sonra belâsını çekmeyesin onun..."

"Sen sus, kuş beyninle karışma bu işlere, saksağan! Hiç bir sahteliği olmayan o dürüst insanlara karşı yapılanlardan utanmıyorsun değil mi?"

Çoğunluk öfkeli ve kararlı görünüyordu. Ve gittikçe kabaran bir hava sarıyordu kongreyi. "Oylamaya!.. Oylamaya!.." diye uğulduyordu salon. Neticede açık oy farkıyla ihraç işlemleri kaldırıldı. Ve bu işlemlere maruz kalanların delegelik hakları iade edildi. Sol taraftaki delegeler taşkın sevinç gösterileriyle ayağa kalkıp gök gibi gürlediler: "Heeeyyyyy!.." Bazıları heyecanla koşup müjdeyi Beşir'e ilettiler. Candan atılışlarla onun boynuna sarılıp kendisini kutladılar. Yandaki masada pişti oynayan polisler kağıtları ellerinden bıraktılar. Meşin yüzlü olanı ağzını bir karış açıp esnedikten sonra homurdandı: "bu oyun bozuldu... başka oyun kuralım..."

Kongre binasının giriş kapısına kolları kırmızı pazubentli görevliler dizilmişlerdi. Bunlar Ayvaz'ın adamlarıydı. Kahveden gelenlere bakıyorlardı. Hepsinde surat bir karıştı. Omuz omuza vererek önlerini kestiler onların.

"Giremezsiniz!" diye babalandı birisi, kör bir nefretle.

Beşir'in çevresindekiler ona diklendiler:
"Girerler, girerler, kongre karar aldı..."
Ama adamlar pervasızca direttiler:
"Biz dinlemeyiz!"
"Nasıl dinlemezsiniz? Edepsizlik etmeyin!"

Çetin hırsından dudaklarını kemiriyordu. Ahmet yumruklarını sıkmış olan Namık Usta'yı zaptetmeye uğraşıyordu. Sıddık dişlerinin arasından söyleniyordu: "Şu rezilliği daha fazla ne uzatıyorsunuz be?.." Sizin zorbalıklarınıza boyun eğeceğimizi mi sanıyorsunuz?.." Recep hiç konuşmadan karşısındakini yana itip geçti. Beşir de aynı şeyi yaptı. Bunun üzerine arkadakiler de yüklenince barikat çöktü; Beşir'in etrafını çeviren kalabalık, sarmaş dolaş, kayan bir dağ parçası gibi içeri aktı. Sol taraf coşkuyla dalgalandı, alkışlar ve "bravo" sedalarıyla inledi salon. Sağ tarafta kahredici bir durgunluk vardı.

Ayvaz adamakıllı sarsılmış, kafası karmakarışık olmuştu. "Bütün tertiplere rağmen iş sarpa sarıyor galiba..." diye geçirdi aklından. Yüreğine iyiden iyiye korku oturdu. "Eğer öyleyse, şimdi herşeyin ceremesini ben çekeceğim, Dimyat'a pirince giderken evdeki bulgurdan olacağım. Bir çuval inciri berbat etmek buna derler işte..." Ne idüğü belirsiz, siyah gözlüklü birisi, onun omuzuna dokunup yanına ilişti. Kendisiyle fıs fıs kısaca bir şeyler konuştu. Ayvaz sinirli hareketlerle yerinden kalkıp gitti, adamdan aldıklarını Kasapoğlu'nun kulağına üflemeye başladı. Federasyon Sekreteri Gümüş de kendisini dinlemeye çalışıyordu. O anda son derece keyifsiz görünüyordu. Bütün canlılığı sönmüştü. Tıpkı kumarda çok para kaybettiği zamanlarda olduğu gibi. İrin renkli yüzüne tavanda dönen vantilatörün gölgesi vuruyordu. Ve söylenenleri kafasıyla onaylıyordu. Daha ötede Bennan süt dökmüş kediye dönmüştü. Sesi soluğu kesilmiş, olduğu yerde büzülüp kalmıştı. Kasapoğlu kalın ensesini çevirerek kötü bakışlarla salonu boydan boya şöyle bir süzdü. Garip bir hal çökmüştü üstüne. Siyah gözlüklü adam kendisinin hareketlerini dikkatle izliyordu. Kasapoğlu onunla göz göze gelince başını hafifce öne eğdi. Adam ötelere dönerek birilerine birşeyler işaret etti. O anda birden elektrikler söndü. Yarı karanlığa gömülen salonda uğultular koptu. Sağ tarafta oturanların bazıları ayağa fırlayıp yeni gelenlerin üzerlerine saldırdılar. Ötekiler henüz daha orta yerde ayakta duruyorlardı. Böyle bir şey beklemedikleri için gafil avlanmışlar, neye uğradıklarını şaşırmışlardı. Bir anda ana baba gününe döndü salon. Ortalık birbirine girdi. Gürültü patırdı arasında tek-

me, tokat sesleri, kızgınlık küfürleri gırla gidiyordu. Kenara köşeye sıkışan delegeler, saldırganlara öfkeyle "kahpeler!" "Kara yürekliler!" diye bağırıyorlardı. Paniğe kapılanlar, yan kapıları açmaya uğraşıyorlar, polislere ışıkları yakmaları için sesleniyorlardı.

İçeridekilere ecel terleri döktüren çok zor bir süreden sonra elektrikler yandı.

Saldırıya uğrayanlar şok etkisine kapılmışlar, çılgına dönmüşlerdi. Polisler onların bazılarını yaka paça dışarı sürükleyip arabalara tıktılar. Sıddık arada tartaklanarak sürüklenirken iki eliyle yüzünü tutuyordu. Polislerden birisi onun arkasından arabaya atladı:

"Siz ne halt etmeye hadise çıkardınız içerde be?"

Sıddık acı acı inledi:

"Aman efendim, kendiniz de gördünüz, olayı biz değil, onlar çıkardılar. Ortalığı bulandırmak için kasten çıkardılar..." Avuçları arasında tuttuğu burnunu gösterdi. "Baksanıza halime, burun kemiğim kırıldı!" Burnu şaşılacak şekilde yamulmuştu. Tekrar inledi. "Baksanıza karşıdaki arkadaşın haline, kan revan içinde kalmış!.."

"Ne var halinizde ulan? Söyletme beni, siz ananızın örekesini asıl şimdi gideceğimiz yerde göreceksiniz!.."

İçerdeki hengâme hâlâ devam ediyordu. Öbekleşmeler, itişmeler, kakışmalar arasında hemen her kafadan bir ses çıkıyordu. Şamatalar tavanda yankılanıyordu. Salonda sanki bir takım serseri grupları vardı; bunlar milleti birbirine katmak için ne lazımsa yapıyorlardı. Hiç yoktan yaygaralar koparıyorlar, havayı biteviye körüklüyorlardı. Tam bir kargaşaydı bu. Herşey şirazesinden çıkmıştı. Beşir hoyratça terslenmelere karşın, durumu yatıştırmaya çalışıyordu. Arada bir de sağa sola sesleniyordu: "Arkadaşlar, sakin olun, sakin olun lütfen; sendikamıza yakışmıyacak tutum ve hareketlere tevessül etmeyin!.." Recep, kendisine horozlanan birine, "kardeşim," diye aşağıdan alıyordu, "aklınızı peynir ekmekle mi yediniz siz, göz göre göre bizi ite köpeğe yem ediyorsunuz... İlerde bu yaptıklarınızdan pişman olacak, utanç duyacaksınız..." Aslında burnundan patlayacak haldeydi. Olanlar çok ağırına gitmişti. Ama koşullar gereği, dişini sıkıp öfkesini gemliyordu. İşlerin çuvallaması karşısında Kasapoğlu'nun paçaları tutuşmuştu. Oradan oraya atılıp etrafa fitili veriyordu. Bir yandan da kuyruğuna basılmış kedi gibi viyaklıyordu: "böyle kongre olmaz, böyle kongre olmaz; burada iş can pazarına binmiştir; burada Türk sendikacılık prensipleri ayaklar altına alınmıştır..." Son derece telaşlı ve tedirgindi.

Hemen hemen bütün kibirini yitirmişti. Ahmet uzaktan uzağa onu susturmak gayretleri güdüyordu: "Kitaba sığar yanı var mı bu yaptıklarınızın? Sendikacı, işçileri biraraya getiren, birbirlerine bağlayan adam demektir. Oysa siz işçileri birbirine düşürüyor, birbirine gözlerini oyduruyorsunuz... Sizin bu işi yapmaya ahlaki niteliklerinizin müsait değil ama, neylersin, devran sizin devranınız..." Divan Başkanı Erdoğan Usta, tecrübesizliğinden dolayı bocalıyor, bu gergin ortam içinde ne yapacağını bilemiyordu. Kâh duygusal sözlerle delegeleri itidale davet ediyor, kâh kahırlı bakışlarla olanı biteni seyrediyordu. En sonunda dayanamayıp bir çıkış yaptı: "Eee,yeter artık ama, kendinize gelin, davranışlarınız güzel değil!" Yumruğu ile masaya vurdu. "Etmeyin eylemeyin beyler, burada curcuna oynamıyor, kongre yapıyoruz!.. sendikamıza karşı böylesine bir bozgunculuk eylemine nasıl girersiniz?.. Kendinize saygınız yok mu sizin?.. Sağduyunuzu bu kadar mı yitirdiniz?.. Eyvah, yazıklar olsun!.." Ne ki, hiç para etmedi bu. Üstelik bir alkış tufanının arkasından, şirretlik dalgaları daha da kabardı, büsbütün azıtan çirkefliklerle kalkıp koptu salon. Derken bu hayhuy içinde hükümet komiseri kürsüye çıktı, "Dikkat! dikkat!" dedi. "Vukuu muhtemel büyük olayları önlemek amacıyla kongreyi tatil ediyorum! Lütfen herkes burasını terketsin!.. Haydi, derhal!.."

Kasapoğlu, hemen yardakçılarını sendikada topladı. Dişlerini gıcırdata gıcırdata kin kusan bir konuşma yaptı onlara: "Böyle olmaz arkadaşlar. Gördünüz, onlar maalesef ve maatessüf bir çok işçiyi zehirlemişler. Ne yaptığımızı bilmezsek, işte böyle kendi sivriltiğimiz kazık kendi kıçımıza batar. İş işten geçmeden bu gidişi önlemek lazımdır. Onun için delegeleri yenileyecegiz. Bütün işyerlerinde her çareye başvurup,bizi destekleyecek olan kimselerin delege seçilmelerini sağlayacağız. A'ha, alan da kaçan mı? Buna karşı hiçbir direniş ve mümanaat asla ve kat' a sökmeyecektir. Ben müdürle görüşüp bize her alanda yardımcı ve müzahir olmasını isteyeceğim kendisinden. Hatta icap ederse bize çok dik karşı gidenleri de işten attıracağım.Yağma yok, köpeksiz köy bulmuşlar değneksiz geziyorlar, Türk sendikacılığının bünyesinde solcuların varlığına daha fazla göz yumamayız. Ben solculuğun ne olduğunu biliyorum. Geçen ay Doğu illerinde geziye çıktım. Hudud boyundan dürbünle Rusları gördüm, hepsi kırbaç altında çalışıyorlar. Bu bir yana, hepsi tarlalarda hayvanlar gibi düzüşüyorlar." Durdu, kendisini dinleyenleri şişinerek süzdü, yumruğunu masaya vurdu. "Her yanı şehidi şüheda kanıyla sulanmış ve yoğrulmuş bu mübarek ve mukaddes topraklarda solculuğun kök salıp işçilerin hakkı

mükteseplerinin ortadan kalkmasına sebep ve müncer olacak durumların tevlit etmesine asla müsaade ve müsamaha etmeyeceğiz!.."

Beşir'le Recep polislerin götürdükleri işçilerin peşlerine düşmüşler, onları kurtarmak için çırpınıyorlardı.

Bazıları, Sultanahmet'te tenha bir kahvede toplanmışlar, olanı biteni görüşüyorlardı. Üzerlerine bir felaket havası çökmüştü. Kimisi çok heyecanlı ve sinirliydi.

"Ne biçim adamlar bunlar?"diye yakındı birisi. "Şunların yaptıkları işe bakın hele, olur şey değil... Düpedüz hainlik bu!.."

Bir diğeri hüzünle başını salladı:

"Anlaşılan her sanat var bunlarda, böylelerinden korkulur... Ar damarları çatlamış bunların bir kere... Yazık, onca çaba güme gitti, insan kahrolur buna..."

Namık Usta sunturlu küfürlerle elindeki izmariti kül tablasında ezdi.

"Yahu herşey amma da ters gidiyor haaa... Hay anasını, tuhhh... Ulan bu memlekette hep alçakların, namussuzların, bayağıların boruları-mı ötecek?.. Breh breh breh, aman breh!.. Vay bu memlekete be!.." Boyun damarları neredeyse serçe parmak kalınlığında şişmişti.

Ahmet onun omuzlarına vurdu:

"Yapma, o kadar içine atma bunu. Öyle kimselerden başka ne beklenebilir ki?.."

Namık Usta hırsından iki eliyle yakasını çekeledi:

"Gümbürtüye getirerek çok iblisçe bir oyun oynadılar bu tıyniyetsiz herifler bize. Çıldıracağım düşündükce. bunlarda hiç utanma arlanma yokmuş be... Analarını eşekler kovalasın böylelerinin..."

Ahmet acı acı güldü:

"Ee, onların ne mal oldukların bilmiyor musun sen? Ahlaksızlık kanlarına işlemiş köpeoğullarının... İnsanlıkla hiçbir alışverişleri kalmamış utanmazların... Hepsi birbirinden daha alçak, daha şerefsiz..."

Burnundan soludu Namık Usta.

"Doğrusu bu Kasapoğlu zannettiğimden de aşağılık bir herifmiş... Namussuzluk her gittiği yere gölgesi gibi peşinden geliyor...İğrenç bir herif bu... Bir soysuz, bir şerefsiz, bir düzenbaz, bir lağım faresi, bir puşt bu!.. Yapmayacağı şey yok rezilin... Tuh, lânet olsun onun yedi ceddine!.. Nasıl bir kin yanıyor içimde bu adama karşı anlatamam; kabilini bulsam parçalarım onu!.."

Ahmet, Namık Usta'nın gittikçe dertlendiğini görünce, sövgü yarışı-

nı kesmeye çalıştı:

"Haydi oradan vahşi sen de... Takma kafana olanları bu kadar... Nihayet bir kepaze alayı var karşımızda; böylelerinin olduğu yerde her şey olur..."

Namık Usta boğulurcasına öksürdü öfkesinden.

"Olur ama, bu kadarı olmaz... Bu olmaz... bu.. bu.. bu olmaz... Kepazelikten de öte bir şey bu... Ne, bilemeyeceğim; kelimesi yok bunun..."

"Adam sen de, boş ver, şimdiye kadar yaptıklarının üstüne tüy diktiler işte... Varsınlar bir de bunu yapsınlar bakalım. Bugünlerin yarınları da var elbet..."

Kasapoğlu toplantıdan sonra, doğruca Aksaray'da kaldığı otele döndü. Sabahki traşını tazeledi. Üstünü başını değiştirdi. Aynanın karşısına geçip uzun uzun kendini seyretti. Beğeniyle göz kırptı aynaya. Sol elini çenesine dayayarak altın kol düğmesine, altın saatine, altın gravat iğnesine, altın şovalye yüzüğüne, hepsi bir arada nasıl duruyor diye baktı; memnuniyetle sırıttı.

Otelden çıktı, Yenikapı'daki bir gazinoya gitti. Masaların birinde, başına kayısı rengi türban bağlamış, sırtında da aynı renk elbise, etine dolgun, geçkince ama hâlâ güzel sayılabilecek bir kadın oturuyordu. Yanaklarına allığı biraz fazla sürmüştü. Göz kapaklarına çaldığı boyalar da kabuk tutmuş, hafifçe kaşlarına bulaşmıştı. Kollarında bilezikler dolu, boynunda da bir beşibiryerde asılıydı. Kasapoğlu kurumlu hareketlerle masaya yaklaştı. Kadın onu görünce ağzı kulaklarına vardı:

"Gelmeyeceksin diye korkmaya başlamıştım artık..."

Kasapoğlu göğsünü şişirerek onun karşısına kuruldu:

"Aşkolsun yani, bunca zamandır beni daha tanımadın demek, bak bakalım bende insana madik atacak göz var mı, şekerim?"

Kadın keyifle bir sigara tellendirdi:

"Neyse geldin ya, ötesine boş ver şimdi..."

Kasapoğlu listeyi kadının önüne sürdü:

"Yaşa... Haydi şimdi canın ne istiyorsa söyle... Korkma, her zamanki gibi denizde kum, bende para..." Pörsümeye yüz tutmuş elini okşadı onun. "Ama gece otelde ha dediğimde nazlanmaca yok, ha!.."

Kadın kaşlarını kaldırarak alaycı bir edayla güldü:

"Bak hele, sanki ben senin kaç atımlık barutun olduğunu bilmezmişim de!.."

20

Partinin 4. büyük kongresi 29-31 Ekim 1970 günlerinde Ankara'da yapılacaktı. Genel merkez yoğun bir faaliyet içindeydi. İlçe ve il kongrelerinde çeşitli zorluklardan geçen parti, büyük kongreyi de esenlikle atlatabilirse, artık derin sarsıntılardan sıyrılabilir, kendini toparlayabilirdi. Ve herhalde, partiyi adeta felce uğratan kargaşa döneminin artık geride bırakılması zorunluydu. İdeolojik bulanıklık içinde yönünü şaşırmayan, kendilerini ters işlere vurmayan, sürüp giden hayhuydan bezginlik getirmeyen partililer bunun bilincindeydiler ve işi ona göre tutuyorlardı.

Diğer eğilimleri temsil edenler de, aynı tarihlerde, Ankara'da, "Proleter Devrimci Kurultayı" adı altında bir toplantı düzenlemeyi kararlaştırdılar. Mihri Belli, bunun için, on beş gün evvelinden Dr. Hikmet Kıvılcımlı'ya gidip görüştü. Yapılacak olan kurultayda bir parti kurma kararı alınmalıydı. Partinin adı "İşçi Köylü Devrim Partisi" olmalıydı. Daha sonra yurt ölçüsünde düzenlenecek toplantılarla taşra örgütlerinin temelleri atılmalıydı.

Elli beşinc gelmiş, sağlıklı görünüşlü, kalıbı kıyafeti yerinde olan bu adam, tanınmış bir solcuydu. Sülaleden solcuydu. Sol hareket içinde öteden beri etkin roller oynamaya çalışıyordu. Belki de bundan dolayı , kendi aklına göre hareket etme yönleri genellikle ağır basıyordu. Kendisi Robert Kolej'de okumuş, Missouri Üniversitesi'nde iktisat tahsil etmiş, İstanbul Üniversitesi'nde asistanlık yapmış, Yunan İç Savaşına katılmış, yaralanmış, hapislerde yatmıştı. Milli Demokratik Devrim tezini o ortaya atmıştı. Son zamanlarda ordudan gelebilecek ilerici bir harekete iyiden iyiye bel bağlar olmuştu. "Böyle bir şeye kellemi veririm," diyordu.

Kıvılcımlı öneriyi olumlu karşıladı. Ve bu vesileyle, çoktandır gönlünde tüten bir arzuyu dile getirdi.

"Vatan Partisi adlî kovuşturmadan geçmiştir ve beraat etmiştir," dedi, durgun bakışlarını Belli'ye dikerek. "Onun programım ele alsak olmaz mı?" Boylu boslu bir kimse olan bu ak saçlı, yaşlı adam, geçmiş yılların mihnetiyle hayli çökmüştü. Yüzünde küskünlükle karışık bir yorgunluk ifadesi vardı.

"Olmaz," diye karşılık verdi Belli, hiç ölçüp tartmadan, bıyıklarını sıvazlayarak. "Vatan Partisi'nin programı çok zor zamanlarda hazırlanmıştır. Bu yüzden yavandır. İçinde sosyalizm sözü yoktur. 'Ucuz devlet' gibi burjuva sloganlar içermektedir. Sonra, Vatan Partisi kapatılmamış,

kendi kendine yok olmuştur.Ölü bir kuruluşu diriltmeye girişmenin gereği yoktur."

Kıvılcımlı üstelemedi. Hayret, onun için şaşılacak bir şeydi bu. Çünkü genellikle, her şeyin kendi bildiği, kendi dediği gibi olmasını isterdi. Örneğin, birisi onun karşısında "işçi" dedi mi, hemen itiraz ederdi, "Efendim, terminoloji yanlış kullanılıyor," derdi. "Hür işçi demek lazım gelir..."

Bunun üzerine başka bir hususa geçtiler. Anti-demokratik kanunlar yüzünden resmen siyasi eyleme katılamayan devrimciler vardı. Bundan öte onların iş görebilmeleri için neler yapılabilirdi?..

Bu arada Belli kafasını kurcalayan bir şeyi sordu:

" 'Demokratik Zortlama' diye bir kitap yazdığınız ve baskıya verdiğiniz haberi kulağıma çalındı, nedir bu?"

"Zortlama bir halk türküsüdür. Ben Türkmen zortlamalarını çok severim. Güzeldir ama ilkeldir. Milli Demokratik Devrim üzerine yazılanları zortlamaya benzetmek istedim.Tabii kitap polemik diliyle yazılmıştır. Ama aramızda elbet teorik tartışmalar olacaktır."

Sonuçta, Belli, "Proleter Devrimci Kurultay"a mutlaka geleceğine dair söz aldı.

Parti Kongresi, Sanayi Sitesi'ndeki Yiba Düğün Salonu'nda toplandı. İki yüz altı delege hazır bulundu yoklamada. Oldukça büyük bir dinleyici kitlesi doldurmuştu içerisini... Yıldız, açış konuşmasında, sosyalist mücadelenin zorluklarından bahsetti ve "yaşasın sosyalizm için verilen kavga!" dedi. Kendisi boğazındaki rahatsızlığından ötürü kürsüye bizzat çıkmadı. Onun yerine Genel Yönetim Kurulu üyelerinden biri okudu konuşma metnini.

Yıldız'a yapılan tezahürat sırasında divan başkanı ile hükümet komiseri arasında bir sürtüşme çıktı. Hükümet komiseri konuşmaları banda alıyordu. Divan Başkanı, bunu kongreye karşı bir baskı sayarak teybin kapatılmasını istedi. Hükümet komiseri diretti, "İçişleri Bakanlığı'nın emri var," dedi. Divan Başkanı, "Elinizde buna dair yazı var mı?" diye sordu. "Yok." diye cevabını alınca teybi kaldırttı.

Bundan öte ufak tefek bir iki olay hariç, ki bunlardan birinde Erol'un kafası kazaen yarıldı. Cansıkıcı bir durum çıkmadı. Salonda gayet sıkı güvenlik önlemleri alınmıştı. Kongreyi korumak için İstanbul'dan çok sayıda partili gelmişti. Bunların büyük kısmı işçiydi.

Öte yanda, MDD'ciler Kavaklıdere'de Birlik Tiyatrosu'nda, Proleter

Devrimciler Kurultayı' nı açtılar. Partiye karşı cephe alanların hemen hepsi oradaydı.

Ayrıca, başta İstanbullular olmak üzere, kırk-elli kadar parti delegesi de kendilerini oraya vurmuşlardı. Oradakiler için bunlar, "TİP' in en devrimci elemanları"ydı. Aslında kurultayı düzenleyenlerin zoru, buraya daha fazla delege çekmekti; ama, olmadı. Doğrusu hayal kırıklığına uğramışlardı bundan. Doktor Kıvılcımlı, hastalığı nedeniyle, toplantıya katılamamıştı. Oysa, Mihri Belli, onu Divan Başkanı yapmayı tasarlamıştı. Kendi konuşmasında ona övgüler düzdü: "Kurtuluş Savaşı'na çocuk denecek yaşta, çeteci olarak katılan, Türkiye emekçilerinin davası uğruna yirmi yılını zindanlarda geçiren, işkence odalarından her zaman galip çıkan ve devrimci şerefine gölge düşürmeyen..."

Onun yerine İzmitli işçilerden Sırrı Öztürk başkan seçildi. Genç, dik duruşlu, ateşli ama daha çok duygularıyla hareket eden, eski bir partiliydi bu.

Gündeme geçildiğinde, kürsüye çıkanlar, önce parti aleyhinde uluorta birtakım konuşmalar yaptılar, ölçüsüz sözler sarfettiler. Bunun yanısıra parti yöneticilerine de veryansın ettiler, ağızlarına geleni söylediler. Çoğu, partiye karşı düşmanca duygular içindeydi. Bazıları bu duyguyu dile getirmekte çok patavatsızca davranıyorlardı.

Sonra, kendilerince kurulması düşünülen parti işini ele aldılar: "Yeni bir beyin ve örgüt etrafında toplanmalıyız." dediler. Yakınlara kadar hemen hepsi, "Türkiye'de işçi sınıfının siyasal örgütü kurulamaz,"görüşündeydi bunların. Çünkü ülkede "Filipin tipi demokrasi hakim"di. Şimdi "Kurulur" du, "kurulmaz" dı diye keskin keskin tartışıyorlardı. Derken aralarında çıngar çıktı. "Kurulmaz" diyenler, karşı görüşte olanlara "Yeni oportünistler" yaftasını taktılar. Kendilerini de "Gerçek Devrimciler" olarak ilân ettiler. Mihri Belli ve taraftarları "Yeni Oportünistler", Mahir Çayan, Deniz Gezmiş, Hüseyin İnan, Ziya Yılmaz, Yusuf Küpeli, Ertuğrul Kürkçü vesair kimseler "Gerçek Devrimciler" di. Sonuçta yeni bir parti kurulması kararına varıldı. Söz konusu partinin bağlı bulunacağı esaslar için bir siyasi platform kaleme alınacaktı. Bu platformu hazırlamak üzere, "Aydınlık Sosyalist Dergi" nin yazı kurulunu oluşturan Mihri Belli, Muzaffer Erdost, Vahap Erdoğdu, Seyhan Erdoğlu ve Mahir Çayan görevli kılındılar. Bu heyet, Dr. Hikmet Kıvılcımlı ve Şevki Akşit'ten de danışman olarak faydalanacaktı.

Diğer taraftan Aybar da bazı delegeleri evine davet ederek onların

kongreden çekilmelerini istiyordu. Nitekim kendisi de tabii delege olduğu halde kongreye gelmemişti. "Bu önceden tezgahlanmış bir kongredir, bunun yapılmaması gerekir," diyordu görüştüklerine. Böylece bir kaç kişinin kafasını çeldi. Ama görüştüklerinin çoğu onun yaptıklarına akıl erdiremedi. Birisi dışarı çıkınca, düş kırıklığı içinde söylendi: "Demek Aybar dedikleri de bu, ha?.. Çok hazin, partiyi kongresini yapamaz hale getirmeye çalışmak, gerçekte, kendimizi burjuvaziye karşı küçük düşürmek, sosyalist hareketi yerin dibine batırmak değil midir?.." Bir diğeri , "bizde kabahat," diye mırıldandı, "pohpohlaya pohpohlaya göklere çıkardık onu, şimdi adamın ayakları yere basmıyor..."

Beri yanda DİSK Başkanı Türkler, peşine taktığı sendikacılarla birlikte, ne yapacağını bilmez halde bocalıyordu ortalıkta. En sonunda, aklına ne estiyse esti, kürsüye çıkıp "TİP' le DİSK, etle tırnak gibidir, birbirinden ayrılmaz," dedi.

Ayrıca, Güneydoğu delegeleri de anlaşılmaz bir tutum içindeydiler. Kongre çalışmalarına katılıyorlar, ancak partiye şöyle dört elle sarılmıyorlardı.

Partiden fikren kopmuş, Maocu kesilmiş bir delege, bir ara " bundan sonraki kongrede TİP'in cenazesini kaldıracağız," şeklinde bir laf etti. Bazı gazeteciler mal bulmuş mağrabi gibi bu lâfa sarıldılar. Ve gene aynı gazeteler, elde olmayan nedenlerle gelemeyen delegeleri kongreyi boykot etmiş gibi gösterdiler.

Bütün bunlara karşın, kongre, hayatiyetini yitirmeden, canlı ve coşkulu bir hava içinde devam etti. Partinin devrimci özünü çarpıcı bir şekilde ortaya koydu. Partiye sadık sosyalistlerin gönüllerini güvenle doldurdu.

Boran, yaptığı konuşmada, ana tema olarak partinin önemini işledi, bir hususu ısrarla vurguladı:

"İdeolojik mücadeleden korkmamak lazımdır. Bütün dünyanın işçi hareketlerine baktığımız zaman bu hareketlerin gelişme kanununun iki yönlü olduğu görülür. Bir, işçi sınıfı hareketi, kendi dışındaki güçlere, kendini sömüren, ezen sınıfa karşı mücadele vererek güçlenir, pekleşir, sağlamlaşır; bir de, içinden mücadele vererek, arına arına, daha güçlü sosyalist niteliğe kavuşur. Gelişmenin diyalektik kanunu budur..."

Delegeler çeşitli konulara değindiler. Bu arada, partinin proletarya yığınları arasında daha etkin bir şekilde örgütlenmesini, giderek, işçi sınıfıyla parti arasında çözülmez bağlar kurulmasını istediler.Devrimci hare-

ketin gelişmesi yolunda DİSK'e düşen görevleri belirttiler. Ama daha ziyade Milli Demokratik Devrim görüşünü ve Doğu'daki komando hareketlerini eleştirdiler. Eleştirmeden de öte demokratik devrim görüşünü mahkûm ettiler. Sert, acı, keskin bir dil kullandılar bunu yaparken. Çoğu, MDD'cilere karşı doluydu. Partide onların varlığına bir son verilmeliydi artık. Parti içinde parti olamazdı. Onların huy haline getirdikleri zıtlaşmalar yüzünden bitmez tükenmez çekişmelere düşülmüş, iş yapamaz duruma gelinmişti... Genel olarak, kongre, bilimsel sosyalizmin temel ilkelerine aykırı düşen davranışlara karşı kesin bir tavır aldı.

Kongre ayrıca, önümüzdeki devrim aşamasının sosyalist devrim aşaması olduğunu, bu aşamaya yönelik harekette, emperyalizme ve faşizme karşı bağımsızlık, demokrasi ve sosyalizm için verilecek mücadelelerin bütünleştiğini belirterek bazı kararlar aldı. Parti hattına uymayanlara aman verilmemesi, üye yapısının sağlamlaştırılması, mali gücün arttırılması, eğitim faaliyetlerinin yoğunlaştırılması, gençliğe doğru yolun gösterilmesi, yan örgütlerle sağlıklı ilişkiler kurulması, Doğu sorununun kendi gerçekleri içinde ele alınması, profesyonel devrimci kadrolar kurulması gibi kararlar.

Bunların içinde Doğu sorunuyla ilgili olanı, bazı kimseleri kaygıya düşürdü. Onlara göre, bizdeki kalıplaşmış kafa yapıları yeterince gözetilmeden, biraz erken alınmış bir karardı bu. Partinin sırtı bunu kaldıramazdı.

Ortam o ortam değildi. Anlayış düzeyimiz bunu götürmezdi. Kuşkusuz, ülke sorunları ciddi yaklaşımlar isterdi. Millet hesabına sağlıklı iş görmenin temel koşulu buydu. Ne var ki, biz oralarda değildik henüz. Bu, her şeyden önce bir siyasi olgunluk meselesiydi. Bunun için daha derinleşmiş görüş ve düşüncelere, daha sağlam yargılara, daha demokratik zihniyetlere ihtiyacımız vardı. Gerçi her ne kadar sosyal gerçekler görmemezlikten gelinemezse, vaktinde vaziyet edilmeyen sorunlar zamanla daha büyür, daha kötüleşir, daha keskinleşirse de, bugünkü anlayış seviyemiz yine de gözardı edilemezdi. Evet,kabul, koşulların bindirmesiyle parti zorunluklar karşısında kalmıştır. Ama, bir sosyalist parti, sorunları gözettiği kadar, kendi varlığını da gözetmek durumundaydı. Zira partinin varlığı her şeyden önce gelirdi. Çünkü sorunların çözümü partinin varlığına bağlıydı.

Kongreden sonra toplanan yeni Genel Yönetim Kurulu, Boran'ı Parti Başkanlığına seçti. Genel sekreterliklerden birine de Sait Çiltaş getirildi.

Genç, esmer, uzunca boylu, dinamik görünüşlü bir insandı bu. Zahiren kendine güvenir bir hali vardı. Öğretmenlikten ayrılmıştı. İlk-Sen'de danışmanlık yapıyordu.

Recep de Genel Merkezde bir görev aldı ve evini tekrar Ankara'ya taşıdı.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

1

Beşir, sendikada meydana gelen son gelişmeler üzerine işyerine dönmeye karar verdi. Durum başka mecraya dökülmüştü artık. Meseleyi yeni şartlara göre ele almak gerekiyordu. Diğer taraftan geçim derdi de adamakıllı bindirmişti. Zira, Onur kurulunun kararından beri sendikadan aylığını alamıyordu. Usulen, Bölge Müdürüne başvurdu. Müdür kendisine tatsız bir soru sordu:

"İlle de eski yerinize dönmeniz şart mı?"

Beşir kuşkulu bir bakış attı Müdüre. Bunu pek hayra yormamıştı.

"Evet, efendim."

"Bir müteahhit yanında size daha dolgun yevmiye ile iş bulayım, ha?"

"Teşekkür ederim, istemem."

Müdür içine kapanık bir hal aldı:

"Sendikacılar ille de eski işyerlerine mi dönüyorlar hep?"

Beşir isteksizce gülümsedi:

"Bildiğim kadarıyla bizde tekrar işçilik hayatına dönen sendikacı yok. Bunu ilk yapan ben olacağım galiba. Benden evvel Recep arkadaşımız niyetlenmişti ama olmadı, biliyorsunuz..."

Müdür başını öte çevirerek takvime uzandı. Yüzü biraz kızarır gibi olmuştu.

"Bugün günlerden ne?.. Ha, Cuma... Pazartesiye gidip başlayın işe." Şişmiş gözlerini Beşir'e dikti, "Tamam mı?"

"Tamam efendim, sağolun."

Müdür, Beşir'in arkasından Taşkın Karaçalı adındaki bir mühendisi çağırttı odasına. Kısaca boylu, tostoparlak, bir adamdı bu. Burnunun ucu frengiden dökülmüş gibiydi. Öteden beri müteahhitlerle çok sıkı fıkıydı. Bundan ötürü işçiler, onun adını pek söylemezler, "Müteahhit Çömezi" derlerdi kendisine. İdarede ayrı bir yeri vardı. Sendikal meselelerde Müdüre akıl hocalığı yapıyordu.

Bu adam müdürün yanında bir süre kaldıktan sonra kendi odasına döndü; yerine oturmadan, Kasapoğlu'na telefon etti,

"Beşir önümüzdeki pazartesi günü işbaşı yapacak," dedi, "buna engel olunması için bir şeyler ayarlamanı istiyorum senden. Ne olur ne ol-

maz, bu adam işçilerin arasına yuvalanmasın..."

Kasapoğlu'nun sesi cızırdadı ahizede.

"Ben ona bir numara çeviririm abiciğim, siz onu bana bırakın..."

"Bak göster kendini işte artık... Aman sakın bir falso verilmesin, atlattığımız vartalar yeter... Bu herif ilerde yeniden başımıza püsküllü bela kesilmesin sonra..."

"Siz hiç merak etmeyin abicim, ben onun hakkından gelirim..."

Beşir işbaşı yapmak üzere Topkapı Şantiyesi'ne gittiğinde şaşırtıcı bir durumla karşılaştı. İşçiler garip bir sessizliğe bürünerek sus pus olmuşlar, ufak gruplar halinde kenara köşeye kümelenmişlerdi. Hepsi de kendisine karşı ürkek ve çekingendi. Hiçbiri yüzüne bakmıyor, kendisine lâf etmiyordu. Bazıları uzaktan uzağa gizli bakışlarla süzüyorlardı onu ama, gözgöze gelince hemen bakışlarını kaçırıyorlardı.

Ortalıkta bir şeylerin döndüğünü anladı Beşir. Bu durgunluk boşuna değildi. Çehresini acı bir ifade sararak evvelce çok dost geçinen birine sordu:

"Hayır ola Sefer Usta, selâmı sabahı kestik mi birbirimizden?" Sesi bir boğuk çıktı.

Adam mahcubiyetle başını yere eğerek sustu. Dilini yutmuştu sanki. Beşir büsbütün bozuldu. Keşke hiç konuşmasaydı. Korkunç bir ağırlık çöktü üzerine. Bu ağırlığın altında ezildi adeta. Ayaklarını sürüyerek torna tezgâhına doğru yürüdü. Bu onun evvelce çalıştığı tezgâhtı. Karşı köşede dikilen Bennan, bakışlarıyla düşmanlık saçıyordu ona. Yanında duranların tavırları da gayet kötüydü. Beşir onları görmemezlikten gelerek tornanın başına geçti, belli bir aşinalıkla makinayı çalıştırıp ötesini berisini kontrol etti. Bunu daha çok birşey yapmış olmak için yapmıştı. Aksi halde Bennan'dan yana dönüp"köpekler!.." diye bağıracaktı.

Birden karmakarışık homurdanmalar başladı. Derken Bennan'ın yanındakiler: "Beşir'i burada istemiyoruz!.." diye uludular. Beşir damarlarındaki bütün kanın çekildiğini hissetti. Rengi sapsarı kesildi. Atölye etrafında dönüyor gibiydi. Sesler kulaklarına çarptıkça kafasına odunla vuruluyordu sanki. Ve ulumalar gittikçe yoğunlaşıyordu: "Beşir'i burada istemiyoruz!.. solculara aramızda yer yok!.." Diğer işçiler büyük kapının ağzına yığılmışlar, olayı sessizce seyrediyorlardı.

Beşir ilk sersemlemeyi atlatınca bağıranlara dönüp acı acı güldü. Yaman bir gayret sarfetti bunu yapmak için. Bazıları utanıp sustular. Şirretlik neredeyse kesilecekti. Ama, Bennan işin ucunu bırakmıyor, habire or-

talığı körüklüyordu. Derken işyeri bekçisini saldı Beşir'in üstüne. Bekçi, Beşir'in koluna yapışıp onu tezgahın başından uzaklaştırmaya kalktı, salakça. Beşir öfkeyle silkinerek onu yana savurdu: "Ne halt ediyorsun be, aklını mı şaşırdın sen!.." Adam, Beşir'den koparak orta yerde apışıp kaldı. Suratından aptallık akıyordu. Şapkasının kalağı yana dönmüştü.

"Sizin iş durumunuzu Müdür beyle yeniden görüşeceğiz..."

Atölye Şefiydi bunu söyleyen. Ne zaman bitmişti orada? Beşir eliyle belirsiz bir işaret yaptı:

"Ben Müdürle görüşüp de geldim buraya."

"Geldiniz ama bakın neler oluyor..."

"Bir oyun bu!.."

"Ne oyunu?"

Beşir burnundan soluyarak dokunaklı bir edayla boynunu büktü:

"Aman efendim, yapmayın rica ederim..."

Atölye Şefi gamsızca omuzlarını silkti:

"Her neyse, kızmayın canım, Müdürle bir daha görüşmekten ne çıkar?"

"Buyurun görüşün siz, ben burada bekliyorum."

Şef sıkıntıyla kıvrandı:

"İyi ama bakın diğer işçiler direnişe geçtiler, siz atölyeden çıkmazsanız çalışmayacaklar..."

Bennan birtakım hareketlerle hâlâ etrafındakilerini kışkırtmaya çalışıyordu. Ellerini oraya buraya salladıkça kocaman kıçı oynayıp duruyordu. "Ah, namussuz, ne oyunlar ettin bana!.." dedi Beşir içinden, öfkeyle, onun yaptıklarını görünce. "Senin çok aşağılık bir herif olduğunu anlamıştım ama, gene de alçaklığı bu derece ileri götürebileceğini kestirememiştim." Sinirden tir tir titriyor, içinden tiksinti duyguları kabarıyordu adama karşı. "Ayıp denen şey nedir bilmez misin sen?" deyip onun gırtlağına sarılmayı kurdu bir an. Bir an da onun etrafındakilerine zılgıt çekme arzusu yandı içinde: "Siz ne rezil adamlarsınız be, bana karşı nasıl bu kadar insanlıktan çıktınız, yuh olsun ervahınıza!.." Ama dişini sıkıp tuttu kendini, çaresiz. Kötülükler karşısında sessiz ve hareketsiz kalmak ne kadar zordu.

Şef, Beşir'in koluna girdi. Upuzun boyuyla bunu yaparken kamburu çıktı. "Gelin benim odaya gidelim hele..." Beşir diretince sesini daha yumuşattı "Hatırım için gelin... Belki ortalık yatışır böylece... Müdür beyin kendisi de geliyor buraya..."

Beşir, Şefin odasında dirseklerini masaya dayayarak başını ellerinin arasına almıştı. Olayın etkisinden bir türlü sıyrılamıyordu. Asap bozukluğundan kulakları çın çın ötüyordu. Çok ağırına gitmişti maruz kaldığı muamele. Böyle bir duruma düşmektense kızgın demirle dağlanmaya razıydı. Lanet olsundu, insanlar kendilerini ters işlere vurunca ne kadar aptal, ne kadar kötü, ne kadar duygusuz oluyorlardı... İlk defa işçilere karşı yüreğinde bir kırgınlık duydu. Nasıl yaparlardı ona bunu?.. Bunun yakışık alır yanı var mıydı?..

Müdür içeri girince toparlandı. Karşıdan elini uzattı Müdür ona:

"Neler oluyor burada?"

Beşir'in yüzü fırtına bulutu gibi karıştı.

"Bir oyun oynanıyor bana karşı, pis bir oyun..."

Müdür iri gövdesini bütün ağırlığı ile masa başındaki koltuğa attı. Gizlemeye çalıştığı bir memnuniyet havası vardı yüzünde.

"Atölye Şefi hadiseyi telefonla bana çıtlattı ama, meseleyi tam olarak kavrayamadım. Bir de siz anlatsanız..."

Beşir "ya sabır" dercesine başını yana eğdi:

"Anlatılacak birşey yok, bana karşı iğrenç bir oyun oynanıyor burada."

Sesinde bir acılık vardı. Müdür konuşmanın devamını bekledi. Ama o başkaca birşey eklemedi.

"Nasıl bir oyun bu?"

"Kulaklarına üflenmiş bazı kimselerin, 'Beşir'i burada istemiyoruz!' diye bağırıp çağırıyorlar."

Müdür yapmacık şekilde kaşlarını çattı:

"Yaaa!.."

"Ya."

"Hıı, görüyorsunuzki burada olmuyor; sizi başka bir yere vereyim, ha?"

"Hayır, ben kendi yerimde çalışmak istiyorum."

"Kendiniz söylediniz ama, arkadaşlarınız sizi burada istemiyorlar.."

"Bir oyun bu."

"Nereden biliyorsunuz oyun olduğunu?"

Beşir, Müdüre dikkatle baktı. Yüzü ona çirkinleşmiş gibi göründü. Oysa oldukça hoş bir çehresi vardı. Gözkapakları adamakıllı şişmişti. İhtimal bu hafta Divan Oteli'nde pazar keyfini fazlaca kaçırmıştı. Kim bilir, belki de sevincinden yapmıştı bunu. Öyle ya, büyük bir belâdan kurtulu-

yordu. Bundan öte Beşir ona kök söktüremeyecekti. Karşısına geçip: "Bir işçinin öyle keyfi şekilde işten atılmasını kabul edemeyiz. Böyle bir tutum, işçinin yaşama hakkını hiçe saymak, kişiliğini ayaklar altına almaktır..." diyemeyecekti. Gerçi o sendikadan aylar önce sökülmüştü. Fakat onun işyerinde tutunmasına da fırsat verilmemeliydi. Çünkü yarın tekrar sendikanın başına geçebilirdi. Onun için hiç değilse çok kenar köşe bir yere kaydırmalıydı onu. Elden geldiğince işçilerden koparmalıydı kendisini. "Sanki siz bana karşı oynanan oyunun içinde yok musunuz?" demeyi geçirdi aklından Beşir. Ne var ki, asıl söylenmesi gereken lâflar bazen söylenemiyordu hayatta. Ağzının içinde çevirdi lâfı:

"Buradaki insanlar bunca yıllık arkadaşlarım benim. Bana karşı bunları yapmak ellerinden gelmez. Nitekim çoğu yüzüme bakamıyor. Gözgöze geldiklerim yerin dibine geçiyor. Aslında birkaç kişi oynuyor bu oyunu. O utanmazların iplerini de kimler çekiyor biliyorum."

Müdür renk vermemeye çalışarak bir Yeniharman yaktı. Yılan gibi kıvrıldı duman burnunun ucunda.

"İsterseniz bunun tartışmasını yapmayalım şimdi. Sizi geçici olarak başka bir yere vereyim. Burası yatıştıktan sonra geri dönersiniz yine, ha?" Sigara paketini Beşir'e uzattı, "Buyurun."

"Teşekkür ederim, ben yakmayayım. Sizi beklerken çok içtim, ağzım zehir oldu."

"Ne diyorsunuz teklifime, ha?"

"Beni nereye göndermeyi düşünüyorsunuz?"

"Trafik muayene istasyonlarından birine."

Beşir duraladı. Bu trafik muayene istasyonlarının öylesine adı çıkmıştı ki, bir bataklığa itiliyormuş gibi geldi kendisine. Önünde duran vazodaki çiçeklere parmağının ucuyla dokundu.

"Beni oralara vermeyin lütfen. Oralarda döndüğü söylenen işler bana çok ters düşer."

Müdür bıyık altından güldü:

"Hım, daha iyi ya, o ters işleri biraz frenlemeye çalışırsınız..."

"Kâr etmez bu."

"Yine de bir faydası olur, ha!"

Beşir dudaklarını kemirerek derin derin göğüs geçirdi:

"Kısa sürede buraya dönmek ve tornacı pozisyonundan yevmiye almak kaydıyla teklifinizi kabul ediyorum."

2

Sol düşünceler belirgin bir etkinlik kazanmıştı. Sosyalizm, ilerleme tutkusu güdenlerin ümit ışığı haline gelmişti. Hani sağ iktidardaydı ama, solun havası esiyordu ülkede.

Henüz daha meseleleri kavramamış olmakla beraber, toplum da artık pek o eski toplum değildi. Yavaş yavaş durgunluktan sıyrılıyor, kımıldanıyordu. Bir silkiniş içine giriyordu. Anadolu'nun, Trakya'nın orasından burasından haksızlıklara karşı yer yer sesler yükseliyor, direnişler baş gösteriyordu. Bir yandan da işçilerden gelen taleplerin ağırlığı bindiriyordu. Ayrıca, üniversiteler kaynıyordu.

Bütün baskı ve şiddet yöntemlerine karşın, sol hareket sindirilememişti. Parti çökertilememişti. Dahası, orduyla ilintili ilericilik eylemlerinin üstüne ise hiç varılamamıştı.

Egemen güçler bundan dolayı tedirgindiler. Bu böyle giderse, gelişmeler daha tehlikeli boyutlara erişebilir, sistemi sarsabilirdi. Hattâ belki de altüst edebilirdi. Zaten sistem sağlam bir temele dayanmıyordu. Ekonomik durum iyi değildi. Hiçbir şeyin altından kalkılamıyordu. Sorunlar günden güne azıyordu.

Türkiye'yi kontrolları altında tutan dış güçler de durumdan rahatsızdılar. Bunlar ipin ucunu ellerinden kaçırmaktan korkuyorlardı. Sovyetler Birliği'ni güneyden kuşatan Pakistan, Afganistan, İran ve Türkiye onların çıkarları açısından önemli ülkelerdi. Bu ülkeleri her zaman için kendi parmaklarında oynatacakları yapıda tutmak isterlerdi. Bunu riske sokacak bir olguya meydan vermek istemezlerdi.

Bu nedenle saman altından su yürütülüyor, birtakım işler çevriliyordu. Dikta niyetlerine falan giriliyordu. Buna zemin hazırlamak üzere de ortam oluşturulmaya çalışılıyordu. Çeşitli alanlarda türlü provokasyonlar döndürülüyor, türlü oyunlar oynanıyordu. Ortalık toza dumana boğuluyordu. İhtimal kurtlar bu toz duman arasından meydana çıkıp pençelerini göstereceklerdi. Velhasıl memleket karanlık bir dönemece sürükleniyordu. Ufuktan kara bulutlar kümelenmişti.

Parti gidişatı gördü. Kamuoyunu uyarmaya, hayal sularında yüzen devrimcileri kendilerine getirmeye çalıştı. Ve de demokratik güçleri demokrasiyi koruma görevine çağırdı. Ne ki, duyan, dinleyen olmadı.

Boran, ilerici kişilere ve örgütlere meselenin ciddiyetini belirten mektuplar gönderdi: körkuyuya taş atmış gibi oldu.

Bunun üzerine ilerici kişi ve örgütlerin liderleriyle şahsen görüşmeler yapmayı denedi. Nazlanmalar, çekinmeler, kaçınmalar ve çok zıt değerlendirmelerle karşılaştı. Partiye gelen TÖS Başkanı Fakir Baykurt, söylenenleri dinledikten sonra, oturmakta olduğu koltuğa kaygısızca yaslanarak, "Ben böyle bir tehlike görmüyorum," dedi. Dudaklarında donup kalan hüzünlü bir gülümsemeyle kendisini süzen Boran'a yan yan bakarak ayak ayak üstüne attı ve gayet emin bir edayla devam etti: "Tam tersine, ilerici bir hareket bekliyorum. Hatta bu hareketin neden şimdiye kadar olmadığına da şaşıyorum!"

3

Bilgiççiler, Demirel'e karşı açtıkları kavganın kıvılcımlarını etrafa yaymak için durmadan çaba sarfediyorlardı. Ferruh Bözbeyli de Meclis Başkanlığından istifa ederek onlardan yana bir hava çalmaya başladı: "AP içinde Demirel'i denetleyecek bir merci kalmadı. Demirel AP'lilere iki yol gösterdi: Ya tâbi olacaksınız, yahut asi ilân ederim. Asi ilân edilenler ceste ceste tasviye edildiler. Bu uygulamada benim yerim de galiba tâbi olanlar arasında degildir..." Aslen avukat olan, ağdalı kelimelerle konuşmasını seven, herhangi bir AP'li ya da Bilgiççi gibi geri düşünce yapısına sahip bu uzun boylu, esmer, gözlüklü, genç adam, kendi kafasında bir takım büyük politik düşler kuruyordu.Bir süre sonra da AP'den ayrıldı.Bunu yaparken gene Demirel'e yüklendi: "Demirel başarısızlığının sebebini daima kendi dışında ve bilhassa Anayasada ve Anayasa kuruluşlarında aramıştır..."

Nihayet, Bilgiççiler, "yeni bir partinin kuruluşuna lüzum vardır" diyerek aralarında toplandılar, Demokratik Parti'yi kurdular. Genel Başkanlığa Bozbeyli'yi getirdiler. Bilgiç ve Yüksel Menderes'i Genel Başkan yardımcılıklarına, Talat Asal'ı da Genel Sekreterliğe seçtiler.

Bozbeyli bir konuşma yaptı:

"Demokratik Parti, demokratik yoldan büyük milletimize hizmet etmek için kurulmuştur. Bu yolda en büyük yardımcımız Allah ve Allahın insanlara bahşettiği en aziz emanet olan akıldır.

...Hile, desise, riya ve usul dışı kestirme sonuç alma alışkanlıklarının partiye sokulmasına müsaade etmeyeceğiz. Particilik devlet sofrasına yakın olma hesabı değildir..."

4

Boran, 8 Ocak 1971 günü Genel Merkezde bir basın toplantısı düzenledi. Kelimelerin üstüne basa basa şunları söyledi:

"Dışa bağımlı ve çarpık olarak gelişen kapitalizmin yarattığı sorunları, bunalımları şu kısıtlı, dar, biçimsel demokrasi ortamında karşılayamayan egemen sınıfların Anayasal hak ve özgürlükleri daha da kısıtlamak, rafa kaldırmak, 'aşayiş ve nizam' adına ülkeyi demir ökçeli bir yönetime sokmak çabası içinde olduğu öteden beri açıkça görülüyordu. Son politik olaylar bu gelişimin son safhasıdır. Faşizm, parlamenter bir kılığa büründürülmüş veya üniforma giydirilmiş şekliyle kapı ağzında boy göstermiştir..."

Faşizmin niteliklerini belirttikten ve memlekete verebileceği zararları sıraladıktan sonra sözlerini şöyle bağladı:

"Türkiye İşçi Partisi, faşizme karşı demokrasi için mücadele kampanyası açmaktadır. Bütün ilerici, yurtsever güçleri, kendi alanlarında, kendi güçleriyle, 'faşizme dur!' deme mücadelesine çağırıyoruz..."

Parti, anti-faşist kampanyayı etkin bir şekilde yürütmek için bütün üyelerini seferber etti. Yer yer toplantılar yapılmasını kararlaştırdı. Çok miktarda afişler ve bildiriler bastırdı. Aynı zamanda örgütlenme ve eğitim çalışmalarına da hız verdi. İlerdeki haziran ayında kısmi senato seçimleri vardı. Her ihtimale karşı yirmi-yirmi beş ilde tam örgütlü halde bulunmak şarttı.

.....

İstanbul'da düzenlenen bir toplantıda salonu dolduran kalabalığın karşısına Aziz Nesin çıktı. Zeki bakışlarıyla ortalığı tarayarak, "Bu defa konuşmayıp bir hikâyemi okuyacağım size," dedi. "Memleketin Birinde" adlı kitabını açtı, masal havası içinde yazmış olduğu "Padişaha giren kazık" hikâyesini okudu. Ve "İşte böyledir," dedi sonunda. "Zamanında gözümüzü açmazsak kazık hepimize girer, haberimiz ola..."

"Sosyalist aşamada geri üretim araçları kullanılır mı, kullanılmaz mı?" gibi, sadece yüksek konulara kafa patlatan ve daima büyük laflar eden biri, toplantı dağılırken partililere sordu:

"Nereden anladınız faşizmin gelmekte olduğunu?"

"Ee, bunun bütün ön belirtileri ortada işte..."

"Peki, ne olur gelirse?"

"Ne olur'u var mı bunun, faşizm bu..."

"Pöh, teoriye değer vermediğiniz nasıl da belli;" şöyle bir şişindi, "bırakın faşizm gelsin, o zaman çelişkiler daha keskinleşir..."

Yaşını belli etmeyen, uzun boylu, ablak yüzlü bir tornacı, eski model tezgâhında dikkatle çalışıyordu. Elmas kalemin ucundan kıvrılan talaşlar menevişlenerek göz alıcı renklere giriyordu.

"Arkadaş, kolay gelsin!"

Tornacı makinayı avaraya alarak kapıya baktı, Recep'i görünce kollarını havaya kaldırdı:

"Eyvallah, hoş geldiniz."

Recep onu kucakladı:

"Hoş bulduk."

"Aman bana dokunmayın, bugün üstüm başım çok berbat..." Tekrar kapıya baktı, "Ooo, daha gelenler varmış; Senatör Hanım, şükür görüştüğümüze; hangi rüzgar attı sizi böyle?.."

Olgun çağlarda, kumral, irice kemikli, sıkıntılı bir kadın olan Senatör Hikmet İşmen ayaklarındaki karları silkeledi:

"Poyrazı görmüyorsun galiba..."

"Vay poyraz mı var? Ben de 'dışarda ne oluyor böyle?' diyordum." Onun elini sıktıktan sonra arkada duran kalın gövdeli, kabarık saçlı, orta yaşlı adama uzandı, "Arkadaş, siz de hoş geldiniz; ben Sinan Kaya."

"Memnun oldum, ben Ali Karcı."

"Şu bizim eski milletvekili Ali Karcı?"

"Evet. Ama, siz beni matbaacı olarak tanırsanız daha çok sevinirim."

"Pekâlâ dost, pekâlâ." Ötekilere döndü, "Hayır ola, kışta kıyamette bu yolculuk!.."

"Yandın," dedi Recep, "seni parti çalışmalarına koşturmak için geldik."

"Vay, bu iş sıkısında mı?" Boynunu büktü, "Eh, pekâlâ." Yürüdü, atölyenin dip tarafındaki cam bölmenin kapısını açtı, "Madem öyle, parti binasına buyurun."

Karcı merakla kapının üzerindeki yazıya baktı. Özenle yapılmış bir levhada "Türkiye İşçi Partisi Keşan İlçe Merkezi" yazıyordu. İçerisi tertemiz ve gayet muntazamdı. Köşedeki küçük masanın üzerinde eski bir daktilo makinası vardı. Sinan Usta, cebinden kibriti çıkarıp gaz sobasını yaktı:

"Nereden geliyorsunuz?"

Senatör İşmen ellerini sobaya uzatıp iki yana sallandı:

"Nereden değil ki.. Saray'dan, Çorlu'dan, Lüleburgaz'dan, Edirne' den, Lalapaşa'dan, Havsa'dan, Meriç'ten, İpsala'dan, Uzunköprü'den..."

"Ooo, siz epey dolaşmışsınız."

"Hem de nasıl, de ki bütün Trakya'yı."

Masanın üzerinde duran bir dergiyi araladı Recep:

"Bunu kimler gönderiyor, Sinan Usta?"

"Vallahi kim devrimcilik adına bir yayın çıkarıyorsa bize gönderiyor. Ayrıca kim devrimcilik adına yola düşüyorsa bize uğruyor. Bu böyle işte."

İşmen mırıldandı:

"Hem partiyi yerin dibine batırırlar, hem de etrafında pervane dönerler..."

"Ne yapsınlar başka ışık yok ki," dedi Sinan Usta, sobanın yanışını ayarlayarak. "İsterseniz biraz burada oturup ısının, benim beş-on dakikalık bir işim var onu bitireyim, isterseniz hemen yukarı çıkın."

"Siz işinizi bitirin, sonra hep birlikte çıkarız yukarı."

"Pekâlâ, siz ısınmaya bakın, ben şimdi bitiririm."

Tornanın sesi atölyeyi sardı. Karcı bakışlarını camlı bölmede gezdirdi:

"Yahu, arkadaşlar, size bir şey söyliyeyim mi? Ben partinin bu ilçe merkezi binasına bayıldım... Tam olması lâzım geldiği gibi olmuş bir yer burası..."

Recep güldü:

"Sen bunu İlçe Başkanı Sinan Usta'ya söyle de sevinsin..."

Atölyenin üstü Sinan Usta'nın eviydi. Her taraf tertemiz ve pırıl pırıldı. İnsan bastığı yere kıyamıyordu. Oraya buraya serilmiş sim işlemeli eski zaman örtüleri, ince dantelâlarla süslü perdeler eve değişik bir hava veriyordu. Pencerelerin önlerine yerleştirilmiş saksıların bazılarında açmış çiçekler göze çarpıyordu.

Evin hanımı dumanı tüten bir tencere getirdi masaya. Kapağını açtı, mis gibi bir çorba kokusu yayıldı ortaya. Sinan Usta ellerini oğuşturdu:

"Haydi arkadaşlar, buyurun, misafir umduğunu değil, bulduğunu yermiş..."

Yemekten sonra yola çıktılar. Recep,

"Bak Sinan Usta," dedi arabada, "bu gece Enez teşkilâtını nasıl nasıl kuracağız. Bu işte sana güveniyoruz. Onun için yol boyunca meseleyi dü-

şün, adam tasarla..."

"Dinini si..... insanları öyle bir uyumuşlar ki, uyandır uyandırabilirsen!"

İşmen burnunu bükerek öfkeyle arkaya yaslandı:

"A, aşkolsun! Hani sen benim yanımda artık küfür etmeyecektin?"

"Sahi... Tuuu..." Başına vurdu, "Kusura bakmayın, ağzımdan kaçtı..."

"Hep ağzından kaçıyor, çoçuk da değilsin diline biber sürelim."

"Ne yaparsın, bu memlekette insan küfretmezse çatlar. Öyle bir dini s..... düzenine kısılmışız ki..."

"Bak, gene!.."

Karcı kahkahayı bastı. İşmen bu defa ona çıkıştı:

"Sen de gülüyorsun, hayret doğrusu! Parti militanı küfürle konuşur mu canım?"

"Yok ziyanı Hikmet Hanım, arada bir olur."

"Olur mu hiç Karcı? Hem bununkisi öyle arada bir filan değil, adamakıllı kaptırmış kendini..."

"Açıkçası," dedi Recep, "Sinan Usta düpedüz bir küfürbazdır."

Sinan Usta gevrek gevrek güldü:

"Vallahi öyle galiba."

"İnsan Trakya'lı olsun da küfürbaz olmasın... Şimdi nasıl tutacaksın kendini bakalım bizim yanımızda? Aksi halde İşmen arkadaştan çekeceğin var. En iyisi sus! İstersen arada bir küfürsüz şarkı söyle."

"Tok karna söylenmez ki."

"Amma da yaptın ha, söylenmese bizim şarkıcıların çoğu nasıl yüz kiloluk olurdu? Karcı, sen bilmezsin, Sinan Usta değme ses sanatçısına taş çıkartır."

"Ooo, doğrusu dinlemek isterim."

"Dinle de gör bak... Haydi Sinan Usta göster kendini..."

"Enez'i düşünecektim hani?.."

"Onu da düşün."

"Türkün aklı şarkı söylerken de gelir mi?"

"Gelir."

"Desene çok büyük aklı var Türkün."

"Çok."

"Ne çekiyorsa aklının büyüklüğünden çekiyor zaten."

"Öyle."

"Dünyanın bütün boktan işlerini biz yapmaya kalkarız... Dinini s..... öyle aklın!.."

Karcı direksiyonda omuzlarını kıstı. Recep eliyle Sinan Usta'nın ağzını kapattı. İşmen burnundan soludu:

"Hay Allah iyiliğini versin!.. Ne deyeyim bilmem ki!.."

Enez'de buldukları kimseler birbirlerinin ağzından lâfı kaparak konuştular:

"İyi ama, biz ancak dört kişiyiz..."

"Dinine yandığım, bir kişi daha olsa..."

"Bakın siz gene, eğer yalnız bizimle olursa, 'ha' deyin işi sırtlanalım..."

İşmen sabırsızlıkla sordu:

"Birinizin hanımı falan kurucu heyete giremez mi? Sizler bu kafada insanlar olduğunuza göre, hanımlarınız da az-çok size ayak uyduracak kimseler olsa gerek."

Kasketi gözlerinin üzerine düşmüş olanı kafasını salladı:

"Kadın işi değil bu!"

"Aa, neden. Ben kadınım işte ayol. Bırak beni, partinin başkanı kadın."

"Orası başka. Benim demem o değil. Bizim yerlerimiz gibi yerlerde bu işler kadınlara düşmez daha."

Sinan Usta kocaman elini onun omuzuna dayadı:

"Ne olacak sonra be ahretlik? Biz buraya boşuna mı geldik yoksa, ha? Aman! Birşey değil, arkadaşlar yolda gelirken bu işi benim sırtıma yüklediler. Gözünüzü seveyim, sakın beni utandırmayın. İşçi partisini kuramadıktan sonra kaç para eder bu dinini si..... yeri!.."

"Ne yapalım be Sinan Aga, sen söyle de onu yapalım, elden gelen bir şey olmadıktan sonra... Gidip kimsenin yakasından tutamazsın ki... Allah selâmet versin, millet, vurdum duymaz, kör ayvaz... Ne bileyim ben, 'bu budur' deyemiyor işte..."

Karcı gözlerini kıstı:

"Siz dört kişi olarak tamam mısınız?"

"Tamamız."

"Her şartta tamam mısınız?"

Adam yumruğunu sıktı:

"Nasıl derseniz öyle tamamız."

"İyi öyleyse, durun siz..." Etrafına bakındı, kahveciye seslendi; "Kar-

deş, bir bardak su rica ediyorum." Kısık kısık öksürdü. "Kardeşler, biraz bizi dinler misiniz?" diyerek içerdekilere döndü. İçerdekiler zaten onları merakla süzüp duruyorlardı, "buyurun, buyurun," sesleri yükseldi. Sandalyeler o tarafa çevrildi. Karcı bir yudum su içti, "Kardeşler," dedi, "biz İşçi Partisi'ndeniz. Partinin burada Enez teşkilâtını kurmak için bir adama muhtacız. Dört arkadaşımız var; işte burada; gördüğünüz, bildiğiniz kimseler. Ama bir kişi daha lâzım. Halkın kurtuluş davasına omuz verecek bir yiğit adam daha yok mu aranızda?"

Hayli yaşlı, zayıf, uzun boylu, kamburu çıkmış biri ayağa kalktı:

"O adamın şimdi bu saatte burada ortaya çıkması şart mı?"

"Şart."

İhtiyar etrafına bakındı:

"Yok mu içinizden çıkacak?"

Bir durgunluk çöktü ortaya. Bazıları birbirleriyle fıs fıs konuştular. Kafalarını sallayıp hayıflandılar kendi kendilerine. Sonra derin derin göğüs geçirerek sustular.

İhtiyar soruyu tekrarladı:

"Yok mu içinizde bu arkadaşların aradıkları adam?"

Durgunluk, sükût, tavanda asılı lüksün homurtuları...

İhtiyar, Karcı'ya döndü:

"Ben varım öyleyse!"

.....

İşçiler afişi duvara yapıştırdılar. Ölü bir ışığın huzmeleri vurdu afişe: "Hürriyetlerin düşmanı faşizme hayır!" Bir silah patladı karanlıktan, kurşun vızıldayarak havayı yardı. İşçiler hemen yere çöktüler. Yürekleri küt küt atıyordu. Bir karanlığın derinliklerine baktılar, bir de ellerindeki afişlere. Yukarıda, tepede, Sultanahmet Camii'nin silueti minarelerinden havaya asılı duruyordu. Aşağıda dalgalar, etrafa denizin tuzlu kokusunu saçarak, sahili dövüyordu. Uzaktan bir köpek sesi geldi. Sonra buna başka köpeklerin sesi karıştı. İçlerinden biri, alnında boncuk boncuk beliren terleri parmağıyla sildi. Bu soğukta nasıl da terlemişti alnı!..

Lapa lapa kar yağıyordu. Toprak beyaz örtüsüne bürünmüştü. Şarköy çevresinde ağaçlar kristal dallar takınarak gelin gibi süslenmişlerdi. Tabiatın ne büyük güzellikleri vardı. Sığırcık sürüleri oradan oraya uçuşuyordu. Daha yükseklerden yaban ördeği sürüleri geçiyordu. Başlarındaki kılavuz, İpsala Ovası'na doğru yediyordu onları.

Araba buzlu yokuşta kesik kesik silkelemeye başladı. Karbiratör öksürüyordu. Karcı şaşırdı:

"Ne oluyor bu arabaya böyle?"

Recep motora kulak kabarttı:

"Tıknefes oluyor."

"Hay Allah, kalıyoruz galiba."

"Yo, kalmayız, korkma."

"Sahi ne oluyor buna böyle?"

"Söyledim ya, tıknefes oluyor."

"Kalıyoruz yolda arkadaş, sen işin şakasındasın, ortada in cin de yok..."

Arkada oturan İşmen yan camı silerek seslendi:

"İn, cin yok ama, sağ tarafta bak ne var!"

"Ooooo'o!..." diye uzun bir hayret nidası kopardı Karcı.

İlerde, sağ tarafta, dalları yeri kucaklamış ağacın yanında bir kurt duruyordu. Başını çevirmiş onlara bakıyordu. Karnı içine çökmüş, derisinin altında kemikleri belli oluyordu.

"Hah," dedi Recep, "bir bu eksikti."

Karcı omuzunun üzerinden ona bakarak yutkundu:

"Ne yapacağız arkadaş?"

"Bu yokuşu aşmaya bakacağız, kurdu gördün!.."

Araba çatlaya patlaya yaklaşınca, kurt arkasını dönüp kaçtı. İşmen derin bir nefes aldı. Tepeyi dönünce motor da düzelir gibi oldu. Karcı keyiflendi: "Aferin arabaya be, demek ki kurdu korkutmak için öyle yapmış." Ama diğer bir yokuşta kesildi kaldı motor.

Recep etrafı bakışlarıyla çepeçevre taradı. İşmen'e dönüp güldü:

"Ben arızaya bakacağım, eğer kurt gelirse siz kendinizi onun önüne atın, o sizi yiyene kadar ben işi bitiririm."

İşmen mantosuna daha sıkı sarındı:

"İyi vallahi, bu dünya batsın artık, iki erkek aralarından bir kadını kurda yem yapacaklar!"

Recep uzandı, motor kaputunun kilit telini çekti.Torpido gözünden takım torbasını aldı, aşağıya atladı.

Kapı açık duruyordu. Kar taneleri beyaz kelebekler gibi içeri süzülüyordu. Recep ikide bir soruyordu:

"Karcı ecdadımızdan gelen var mı?"

"Yok, yok, biz bakıyoruz, korkma!"

Can pazarı bu, arada bir kendisi de doğrulup etrafı gözden geçiriyordu. Nihayet bağırdı:

"Motoru çalıştır!"

Marş sesinin arkasından motor gürledi ve düzenli bir şekilde çalışmaya başladı.

Karcı neşelendi:

"Yaşa be!"

İşmen'in sesi geldi:

"Bravo ustaya!"

Recep takım torbasını göze koyarak yerden karları avuçladı, ellerini ovalamaya başladı. İşmen sabırsızlandı:

"Haydi canım gir içeri artık!"

O avucundaki karları "hoşt! hoşt!" diye bağırarak arabanın arkasına doğru fırlattı, sonra içeriye dalıp kapıyı kapattı:

"Bas gaza arkadaş, kurt geliyor!.."

İşmen dudaklarının uçuyla gülmesine rağmen yine de arka camdan uzanıp baktı. Göz kamaştırıcı beyazlıklara bürünmüş arazi dalgalanarak alabildiğine uzanıyordu. Görünürde tek bir canlı yoktu.

Karcı arabayı sürdü:

"Ee, sen kurdu bırak da, arızayı nasıl buldun onu söyle."

"Hoppala, soruya bak, ben motorcuyum ya."

"Elhak doğru, ama arıza neymiş?"

"Söylemem, meslek sırrıdır."

"Söyle de biz de öğrenelim, seni her zaman böyle yanımızda bulamayız."

"Motorun nasıl çalıştığını iyice bilmeden, sesine, soluğuna kulağını alıştırmadan birşey yapamazsın. Ama bu arızanın kendisini nasıl belli ettiğini gördün, ateşleme devresi iyi çalışmıyordu. Distribütöre giden alçak gerilim kablosu gevşemişti. Şimdi sen bana 'hangisiymiş o kablo' diye soracaksın, gördün mü ya, gel de anlat bakalım. Sonra aşağı yukarı aynı belirtileri benzin tıkanıklığı da gösterebilir." İşmen'e döndü, "Nasıl kurt o öyle, boynu kiraz sapı gibi incelmiş!"

"Açlığa yakalanmış zavallı."

"Olur mu canım, kurt dediğinizin boynu kalın olur. Bakın Demirel'e."

Tekirdağ'a yaklaşınca Karcı karnını sıvazladı:

"Arkadaşlar, ben o kurt gibi açlıktan ölüyorum."

"Yapma", diye karşılık verdi Recep, "Tekirdağ'da taze balık var."

"Oh, yanında Trakya Şarabı da var mı?"

"Yok."

"Hani bana Trakya Şarabının göz yaşlarını gösterecektin?.."

"Bir başka zamana kalsın artık. Ne duru gözyaşları var bu şarabın ama, bir görsen, tıpkı sevdalı kadınların gözyaşlarına benziyor..."

İşmen arkada kıpırdandı:

"Tekirdağ'da durmanın yolunu yapmaya kalkmayın hiç, doğru Muratlı'ya gideceğiz. Bu gece ve yarın orada olacağız. Çevre köylerde çok iyi elemanlar var Oralara gidip onlarla görüşmeli, partiye olan bağlarını mutlaka pekleştirmeliyiz."

Karcı omuzlarını kıstı:

"Tamam ağzımızın payını aldık. Bari köfte-ekmek yiyelim, Hikmet Hanım."

"Şehrin içinden geçerken, rastlarsak, size şöyle bol susamlı, nar gibi kızarmış, taze simit alırım."

Gece yarısıydı.Hava soğuk ve karanlıktı. Ankara'nın acı, nefes kesici dumanı çökmüştü ortalığa. Sazlar, barlar, pavyonlar boşalıyordu yavaş yavaş. Seyyar köftecilerin önlerinde birikenler, işkembecilere gitmek için çekişenler, yüksek sesle konuşanlar, ayakları birbirine dolaşanlar, duvar diplerine kusanlar vardı caddelerde. Ve yer yer kürk mantolu kadınların şen kahkahaları çınlıyordu bulvarda.

Çiçeği burnunda gençler, Kızılay meydanında, büyük bir inşaatın tahta perdesine afişler asıyorlardı. Elektrik aydınlığına düşen kısımlarda afişlerin başlıkları rahatlıkla görünüyordu: "Faşizme karşı birleşelim."

Canavar düdüğünü öttürerek bir araba fırladı ortaya, yaya kaldırıma çıkarak hızla ilerledi, sert fren sesiyle gençlerin ayakları dibinde durdu. Neredeyse çarpacaktı onlara. Arabadan polisler atladılar, gençlerin yakalarına yapıştılar.

Hastaneler, hapishaneler, kışlalar, mahkemeler, karakollar soğuk görünüşlü binalardır.Gençler karakola girince sarsıldılar. Polisler onlara canlarını alacaklarmış gibi bakıyorlardı. Çukur çeneli olanı, yere attırdığı afişleri tekmeledi:

"Faşizmle mücadeleye sizin gücünüz ne yeter be?"

"Yettiği kadar!"

Polis durdu, konuşan genci şöyle bir süzdü, sonra sıtma görmemiş

sesiyle sordu:

"Söyle bakayım ulan, Allah var mıdır?"

Genç, damdan düşercesine sorulan bu soru karşısında şaşırdı. Polis tatsız tatsız sıntttı:

"Ben söyleyeyim sana ulan: Yoktur! Buraya gelenlerin çoğu bizim karşımızda 'Allah!' diye bağırır, ama bir gün olsun Allah buraya inip de ne oluyor diye bakmadı..."

Bu lâf karakolun havasını büsbütün ağırlaştırdı. Gençler tuhaf bir sıkıntı duydular.Yüreklerini ezen bir sıkıntı. Yüreklerinden taşıp etlerine, kemiklerine işleyen bir sıkıntı. Kalın dudaklı başka bir polis homurdandı:

"Yahu, biz bunların üzerlerini aradık mı?"

"Yooo," diye cevap verdi bir diğeri. Afişleri işaret etti, "Ellerindeki bu boktan şeyleri gördük sadece."

Alışkın hareketlerle gençlerin üzerlerini aramaya başladılar.

"Bu ne ulan Anayasa mı?"

"Ulan sende de mi Anayasa?"

Ellerine geçen şeyleri masanın üzerine koydular.

"Ulan," dedi kalın dudaklı, "bunlarda Anayasa'dan başka bir şey yok. Paraları da yok bunların. Tıngır tıngır ötüyor bunlar, hepsi meteliksiz." Kendine en yakın olan gence döndü, "Hani be, Moskova'dan gelen paraları nereye saklıyorsunuz?"

Domuzuna sorulan bu soru karşısında gencin yüzü bulutlandı:

"Moskova, fabrika yapsın diye, paraları Demirel'e veriyor..."

Çukur çeneli, gözlerini kısarak gence yaklaştı. Yüzünde bir zalimlik ifadesi vardı.

"Yaaa, demek Moskova paraları Demirel'e veriyor?"

"Evet."

"Eh, iyi o zaman..." Eline bir Anayasa aldı, "Söyle bakayım, Anayasa vatandaşa işkence yapılmaz diye yazıyor mu?"

"Yazıyor."

Kitabı fırlattı attı elinden:

"Boşversene sen, kim takar Anayasa'yı!"

"Takan da olur, takmayan da..."

"Takana ne olur, takmayana ne olur?"

Sinirli bir gülümseyişle dudakları gerildi gencin.

"Zamanına bağlı; bakarsınız hiçbir şey olmaz, bakarsınız çok şey olur..."

Çukur çeneli, bir tokat patlattı onun yüzüne:

"Ulan! niye bilmece gibi konuşuyorsun öyle? Benimle taşak maytabı mı geçiyorsun, deyyus!"

Öteki polisler de köpürdüler:

"Burası neresi ulan, bir düşünsene eşekoğlueşek!.."

"Burası karakol ulan... Karakol ne demek biliyor musun sen?"

"Karakol adalete açılan ilk kapı demek ulan, geçmişini s..... herifi!.."

Diğer bir gencin sesi titredi:

"Küfretmeyin!"

Polisler ona döndüler. Kalın dudaklı, alaycı bir şekilde suratını ekşitti:

"Al işte biri daha çıktı. Ulan ne uzun dilleri var bunların be."

Çukur çeneli, kalın sesiyle homurdandı:

"Siz dilinden önce onun bıyıklarına bakın hele..." Parmağını solucan gibi oynatarak genci yanına çağırdı, "Sen, hey babam köylü, gel bakalım şöyle. Daha gel, daha, daha, daha... Ne bu bıyıklar böyle?"

Genç zorlukla yutkundu:

"Hiç, bıyık işte..."

"Ne demek 'hiç bıyık işte' Kimin bıyıkları onlar?"

"Benim herhalde."

"Senin değil ulan, söyle kimin bıyıkları onlar?.. Ha?.." Uzandı, bir tel kopardı bıyıklardan. İnce bir acı iğne ucu gibi battı gencin dudağına. "Söyle kimin bıyıkları bunlar?.. Öteki eliyle bir tel daha kopardı. Sonra ceplerinde birşeyler arandı, "Dur ulan, bunları böyle teker teker yolup da sakallı şerif mi yapacağım?.. " Bir kibrit çakıp bıyığın ucuna doğru uzattı, "Çekme başını geri ulan, çekme!.."

"Biz 'demokrasi', 'sosyalizm' diye çırpınıyoruz ama, galiba boşuna gayret bu, " dedi parti yöneticilerinden biri, Muratlı'da.

Recep'in ağzından soru bıçak gibi çıktı:

"Niye?"

"Abe niyesi var mı, baksanıza Feyzioğlu'nun adamları bir ağız takınmışlar, anlıyor musunuz, önüne gelene, 'Memleket bir hay huy içine düştü, bu böyle gitmez, demokrasi falan bitmiştir, gayri bize Yunanistan misali bir idare lâzımdır,' diyorlar..."

"Böyle mi diyorlar?"

"Ha valla böyle diyorlar, başka birşey demiyorlar."

Recep kağıt, kalem çıkardı:

"Kimler, nerede, kimlere söyledi bunu?"

Kafasını arkaya atarak ellerini çırptı adam:

"Abe Tekirdağ dolaylarında gezen belli başlı bütün GP' liler bunu her yerde aşikâre söylüyorlar. İsterseniz siz bunu Kırklareli İl Başkanımız Ayata'ya da sorun. Çünkü o da düştü bu işin üzerine."

Recep'in yüzü bir fırtına bulutu gibi karıştı.

"Peki, dinleyenlerin bu sözlere karşı tepkileri ne oluyor?"

Adam bezgin bir edayla elini salladı:

"Bilirsiniz bizim milletin bir kısmı zaten öteden beri kerameti eli sopalı idareden bekler; böyleleri, 'Ha de.. ha de...' diyorlar. Meseleye aklı erenler ise ağızlarını pek açmıyorlar."

"Keşke bunu bize daha önce duyursaydınız..."

"Abe gözüm, böyle şeyleri siz mi duyacaksınız, yoksa biz mi?"

"Siz de, biz de... Hangimize denk gelirse... Burada olanları daha önce siz duyacaksınız... Çünkü burada partiyi siz yönetiyorsunuz... Haliyle burada partinin gözü, kulağı, beyni de siz olacaksınız..."

Adam yüzünü buruşturarak ensesini sıvazladı:

"Orası da öyle ya..." şapkasını çıkarıp dizine vurdu. "Abe, n'olacak, anlaşıldı mı, bizim gibi kırkından sonra uyanan adamlar ne kadar uyansalar da a'a, nafile... Bu iş cin gibi adam ister, anasını satayım, şöyle ateş gibi adam..."

.....

O sabah İstanbul sokaklarına dökülen insanlar duvarları kaplayan afişlerle karşılaştılar. Bazıları durup durup baktılar afişlere: Mücadele azmi taşıyan işçiler yumruklarını sıkarak kollarını havaya kaldırmışlar, çıplak göğüslerini ileri germişler. Aralarında, yabaları omuzlarında, köylüler de var. Başlarının üzerinde bir yazı, "Patronların kanlı bekçisi faşizme hayır!"

Ahmet son anda soluk soluğa işyeri servis arabasına yetişti.Üzerinden yorgunluk akıyordu. İşçilerden biri onun omzunu okşadı.

"Bu akşam ortalığı adamakıllı donatmışsınız gene..."

Ahmet derin bir göğüs geçirdi:

"Ah, bir de sizin kafalarınızı donatabilsek..."

"O da olur, o da olur."

"Ne zaman ya?"

"Sabırlı ol, sabırlı; gün çarığı sıkar, çarık da ayağı..."
Önlerindeki kanepede oturan işçi saf saf arkaya döndü:
"Ahmet Usta, faşizm nedir? "
"Çok anasının gözü bir şeydir, gelmeye görsün."
"Ne yapan gelince?"
"İşçilerin gırtlağına sarılır!"
İşçi gayri ihtiyari boynunu omuzlarının arasına gömdü.
"Niçin?"
"Çok yemesinler diye..."
"İşçiler ne yiyorlar ki?.."
"Faşiştlere işçilerin çalışmaları az, yedikleri çok gelir..."

5

Hava karmakarışıktı. Rüzgâr oldukça sert esiyordu. Arasıra kendini tutuk tutuk gösteren güneşe rağmen, soğuk gittikçe şiddetleniyordu.

Ön camında nazar boncuğu sallanan eski bir otobüs, frenleri gıcırdayarak Nazilli Çarşısı'nda durdu. Recep, hamalların arasından zorlukla sıyrılarak arabadan indi. Ufak seyahat çantası elinde, yüzünü kamçılayan hırçın rüzgârla boğuşarak doğruca Parti İlçe Merkezine gitti. Binanın önünde durup şaşkınlıkla etrafına bakındı. Yanlış gelmişti galiba, binada partinin levhası görünmüyordu. Tekrar etrafa bakındı; hayır, yanlışlık yoktu, bina burasıydı. Alnını cama dayayarak içeri göz attı, parti levhası ters çevrilmiş şekilde duvara dayalı duruyordu. Allah Allah, ne olmuştu acaba? İstemeye istemeye levhaya bir daha baktı. Sevdiği bir kimsenin ölüsünü görmüş gibi içi burkuldu. Ve çeşitli ihtimaller beynini kemirmeye başladı.Can sıkıntısıyla döndü. İlçe Yönetim Kurulu üyelerinden Şahin'in dükkânına doğru yürüdü. Çarşı içinde meyhane işletiyordu Şahin.

"Vaay," diyerek dirseklerine kadar sıvalı kollarını açtı, Recep'i görünce, "buyurun, buyurun, buyurun."

"Merhaba arkadaş."

"Merhaba, hoş geldiniz."

Kucaklaştılar, Recep kemiklerinin ezildiğini hissetti. Kalın gövdesi, dolgun omuzlarıyla bir boğayı andırıyordu Şahin. Gür kaşlarının gölgelediği bakışlarını Recep'e dikti:

"Üşümüşsünüz."

Recep kısılan boynunu uzatmaya çalıştı:

"Doğrusu çok üşüdüm. Otobüsün kaloriferi yanmıyordu. Defalarca da arıza yaptı yolda."

Şahin yüzünü buruşturdu:

"Hurdası çıkmış arabalarla yolcu taşınırsa böyle olur işte. Maaşallah, yazmıyor muydu üzerinde?"

"Yazıyordu. Ama bir tarafta da 'Allahın dediği olur' diye yazıyordu."

Parmaklarını kütleterek güldü Şahin:

"Neyse, gelin arka tarafa geçelim, orada ısınırsınız."

Arka tarafa geçtiler. Burası meyhanenin mutfak kısmıydı. Et ve şarap kokusu birbirine karışmıştı. Recep çantasını dizlerinin üzerine dayayarak bir sandalyeye çöktü:

"Arkadaş, söylesene bana, parti binasına ne oldu?"

Şahin kollarını göğsüne çaprazladı:

"Binaya bir şey olmadı."

"Neden parti levhası yerinde asılı değil?"

"Orası parti ilçe merkezi değil artık."

"Niye?"

"Biz orasını devrimci eğitim merkezi yaptık."

Recep kafasına odun yemiş gibi sersemledi:

"Peki, parti ne oldu?"

Şahin omuzlarını silkti:

"Hiç, ortadan kalktı."

"Şaka etmiyorsun ya..."

"Hayır, gayet ciddi konuşuyorum."

"Kusura bakma, aklım karıştı, şunu bir daha anlat, ha."

"Vallahi biz burada partiyi lağvettik, yerine devrimci eğitim merkezi kurduk."

"Nereden çıktı bu iş?"

"İzmir'den gençler geldiler, bunun böyle daha iyi olacağım söylediler bize."

"Neyin nesi, kimin fesi bu zıpçıktılar?"

"Bir takım gençler işte..." Mao'nun kartonlara yazılarak duvarlara asılmış sözlerini gösterdi servis penceresinden, "Bütün bunları onlar donattılar hep. Bu akşam eğitim toplantısı var, onlardan ikisini görebilirsiniz..."

Recep sinirli sinirli başını salladı:

"Partiyi bu kadar düşüncesizce silkip atmanızı çok yadırgadım doğ-

rusu. Haydi bunu yaptınız, bizi haberdar etseydiniz bari."

"Nasıl olsa haberiniz olur dedik."

"Hayret! Hepiniz aynı yola mı vurdunuz, hiç partiye bağlı olanınız kalmadı mı?"

"Kaldı. Mesalâ ahçı Şükrü parti diyor başka birşey demiyor."

Recep çaresizlikle ayağa kalktı.Gözlerinde açığa vuramadığı bir öfkenin donukluğu vardı.

"Eh, ben gideyim artık."

Şahin onun karşına dikildi:

"Durun bakalım, hemen nereye böyle?"

"Ne yapayım ya, çok işim var."

"Ne işi bu?"

"Partiyi tekrar burada ihya işi..."

Şahin'in yüzü değişti:

"Korkarım bana taş atıyorsunuz..."

"Yo, sana taş atmıyorum. Ayrıca otel falan da bakacağım daha."

"Ne olursa olsun yemek yemeden bırakmam sizi. 'Öküz öldü, ortaklık bozuldu' diyenlerden değiliz biz."

Recep gitmekte direndi:

"Sağ ol, karnım aç değil."

"Ben adamın aç olup olmadığını halinden anlarım."

"Daha doğrusu, canım birşey istemiyor."

"Bir yudum da içki veririm, o sizin iştahınızı açar."

Recep iki yana kıvrandı Şahin'in karşısında:

"Beni bırakırsanız memnun olurum."

Şahin onun omuzunu okşadı:

"Hayır, şimdi size ızgara köfte yapacağım. Hem o kadar tasalanmayın. Durun bakalım, şu yaptığımız iş beni de düşündürüyor daha. Partiyi kafamdan büsbütün silip atamadım herşeye rağmen. Bir boşluğa düşmüş gibiyim adeta."

Bu söz üzerine Recep tekrar yerine oturdu:

"Bari bana hazırda ne varsa ondan ver."

"Izgara köfte şimdi olur, merak etmeyin. İçki ne istersiniz?"

"Varsa, biraz votka."

"Arzu ederseniz Ruhi Su'dan da parçalar çalayım size."

"Eksik olma, Ruhi Su'yu dinleyecek halde değilim şu an."

Şahin kenarda duran küçük masayı çekti önüne. Üzerini çabucak do-

nattı. Recep votkasını yudumlayarak düşüncelere gömüldü. Ağır bir üzüntü çökmüştü üzerine. Bir ara, servis penceresinden salonun duvarlarındaki yazılar ilişti gözüne:

"Emperyalizm ve bütün gericiler kağıttan kaplanlardır", "Halk ordusu yoksa halkın hiç birşeyi yok demektir", "İktidar namlunun ucundadır."

Şahin ızgaradaki köfteleri cızırdatarak çevirdi:

"Aslında partide de kabahat var. Bizi burada yapayalnız bıraktı. Düpedüz unuttu bizi. Ne yapıyoruz, ne ediyoruz hiç umuru olmadı. Bundan dört sene önce Genel Başkan Aybar buraya gelecek oldu, düğün bayram ettik. Elimizden geldiğince ortalığa duyurduk, toplayabildiğimizce karşılayıcı topladık. Vakit geldi, saat geldi, gelen giden yok. Bekle bekle, yok. Bekle bekle, yok. Yok, yok, yok. Ulaaan... aleme rezil olduk... Herkes dağıldı gitti... Kimbilir kaç saat sonra doğan aylar doğdu, bilmem nerede ne olmuş da gecikilmiş... Kime anlatırsın bunu? Kardeşim, üstelik bir de zılgıt yedik mi: Niye milleti daha fazla tutmamışız... Hoppala..Nasıl tutalım milleti paşa gönlünün keyfine? Ondan iki sene sonra Dr. Nihat Sargın'la birlikte siz geldiniz. Bir daha kimseler yok.Genel Merkezden ne ses, ne nefes... Derken bu gençler çıktılar karşımıza..."

Recep suratını ekşitti:

"Ve olanlar oldu, ha?"

Şahin pişen köfteleri tabağa aktararak Recep'e uzattı:

"Evet."

"Ah o gençler... Ne desem onlara bilmem ki..."

"Kötü birşey demeyin, ne de olsa iyi kimseler onlar. Davaya hizmet etmeye çalışıyorlar; devrim için yanıp tutuşuyorlar..."

"Aman, yapmayın canım, partiyi baltayan adamlardan ne hayır gelir? Ben öylelerini bilirim. Onlarda akıl tarelellidir. Onlar meseleyi kavramayan, işi gürültüye vuran, uçurtma lâfların kuyruğunda savrulan kimselerdir. Zararlı kimselerdir..."

"....."

"Ee, neler yapıyorsunuz orada?"

"Eğitim yapıyoruz."

"Neler öğreniyorsunuz?"

"Diyalektik öğreniyoruz."

"Oo, çok zorlu bir çaba."

"Eskiden bir sosyalist olduğum halde dünyadan haberim yoktu, şimdi bazı şeyleri biliyorum."

"Çok iyi."

"Mesela Allahın olmadığını öğrendim."

"Sonra?"

"Sonrası bu işte. Şimdi gittiğimiz her yerde bunu anlatmaya uğraşıyoruz."

Recep ağzındaki lokmayı bütün yutarak çatalı elinden bıraktı:

"Kimlere?"

"Kimlere olursa..."

"Bunu yapmayın sakın."

Şahin kurumlu bir eda takındı:

"Neden yapmayacakmışız, boş inançları kökünden kazımak lâzım.

"Ama boş inançların kökleri çok derindir. Öyle zora gelmez bu iş.

"Ne yapacağız peki?"

"İnsanların akıllarını çalıştıracağız önce. Bunun için kafalarını sabırla doğru yönde kuracağız."

"İyi ya işte insanların kafaları doğru yönde ancak diyalektikle kurulur."

"Öyle. Yalnız diyalektiği çok iyi hazmetmek gerekir. Nasıl işlemesini bilmeyenler burada hemen sapıtıyorlar, abuk sabuk şeyler yapıyorlarsa diyalektiği hazmetmesini bilmeyenler de o duruma düşerler. Diyalektiği bilmek demek, diyalektik tahlil yapmak ve ona göre hareket etmek demektir."

"Onun için yaptığımız işlere çok dikkat etmeliyiz. Öyle paldır küldür devrim olmaz; büyük gayret, özen, sabır, incelik ister bu iş..

Şahin az önceki kurumlu tavrını bıraktı:

"Ben zaten bir yere gitmiyorum. Burasını bırakmıyorum. Sadece köylere gidenlere para yardımı yapıyorum. Ama hakim burada verilen bütün derslere katılıyorum. Diyalektik beni çok sardı.

Recep acı acı güldü:

"Hayır, diyalektik seni hiç sarmamış. Eğer öyle olsaydı partiye sırt çevirmezdin."

Şahin bakışlarını Recep'e dikti. Vicdan ezikliği çektiği belli oluyordu halinden.

"Demin söyledim, yüreğimin yarısı hâlâ parti için çarpıyor."

Recep onunla göz göze geldi.

"Öyleyse yüreğinin o yarısına sıkı tutun!..

İçersi oldukça kalabalıktı. Recep kapıdan girince kendisini tanıyan partililer kalkıp elini sıktılar ve diğerlerine tanıttılar onu. Parti levhasına arkalarını dönerek oturan iki genç hiç yerinden kıpırdamadı. Bunlar soğuk bakışlarla Recep'i süzdüler sadece. Sırtlarında parkalar vardı. Birisinin yüzü sapsarıydı. Zorlu bir hastalığa yakalanmış gibiydi. Ötekinin sakalları uzamıştı. İkisi de ufak tefek görünüyordu. Recep bir sandalyeye çöker çökmez, sakallı söze başladı:

"Sizin geldiğinizi Şahin arkadaştan öğrendik. Bize diyecekleriniz varmış. Onun için bu akşam eğitim yapmıyoruz. Buyurun, sizi dinliyoruz." Burnu havalardaydı.

Recep kuru bir tavırla ona döndü:

"Böyle tepeden inme söylemek istemezdim ama, öyle gerekti şimdi, bu yaptığınız işleri başka yerde yapın, burası parti!"

"Ne partisi?"

"Türkiye İşçi Partisi."

Sakallı gencin dudaklarında küçümseyici bir gülümseme uçuştu:

"O da parti mi be?"

Recep'in sesi aniden değişti:

"Sen de adam mısın be zibidi!"

Sakallı renkten renge girerek kaba etine kızgın şiş yemiş gibi kıvrandı sandalyede. Ötekisi onun omuzunu sarstı:

"Sen dur..." Recep'e döndü: "Böyle konuşmayalım..."

"Nasıl konuşulacağını sen arkadaşına anlat. Onun tavrı kafamı bozuyor."

"Ben konuşacağım sizinle."

"Pekâlâ."

"Biz partinin çalışmasını beğenmediğimiz için burasını Devrimci Eğitim Merkezi yaptık."

Recep dudaklarını kemirerek başını sol omzuna eğdi:

"Kardeşim partiyi beğenmeyebilirsiniz.Devrimci eğitim merkezi de kurabilirsiniz. Yalnız bu yaptığınızı yapamazsınız. Parti, devrimci hareketin asıl gücüdür. Siz bu gücü çökertmeye çalışıyorsunuz. Bunun da güttüğünüz dava ile bağdaşır yanı yok."

Sarı benizli genç ellerini havaya kaldırarak acayip şekilde silkindi:

"Devrimci hareketi istediğim gibi yürütmedikten sonra ne yapayım o partiyi ben?"

"Kardeşim, devrimci hareketi kendi gönlünüze göre değil, somut

şartlara göre yürütmek zorundayız."

"Yo, yo, masal okumayın bana. Bugün parti işi pısırıklığa vurmasa gürül gürül devrim olur. Bütün şartlar uygun hale gelmiş. İşte durum ortada: Burjuvazi her alanda dökülüyor."

"Hayal kurmayalım."

"Tabii," diye patladı sakallı, "devrimci hareketin hakkını vermeye cesaret edemeyenler böyle konuşurlar." Etrafındakilere döndü, "Görüyorsunuz ya..."

Recep uzun uzun burnundan soludu:

"Türkiye'de böyle bir durum yok."

"Olmasa da devrimcinin görevi devrim yapmaktır."

"Sizin başınızda kavak yelleri esiyor; devrimcinin görevi, devrimci plânda somut şartlara göre tutarlı iş yapmaktır."

"Bunlar oportünist hikayeleri..."

"Ve tövbeler olsun! Siz böyle baştan kara gidiyorsunuz ama, akibetiniz iyiye varmaz; söylemediler demeyin sonra. Ayrıca, olanlar da sadece size olmaz, bilesiniz..."

Sakallı dik dik baktı ona:

"Siz proleter devrimci misiniz?"

"Benim partili olmam ne olduğumu göstermeye yeter."

"Öyle veresiye sözlere karnım tok benim, proleter devrimci olmak için kor gibi yanan devrimci bir ruha sahip olmak lâzımdır."

"O ruha sahip olmanın yanında aklı başında adam olmak lâzımdır."

Sakallı sıkıntıyla yüzünü sıvazladı:

"Hep adamlıktan bahsediyorsunuz..."

"Elbette, adamlık çok önemlidir..."

"Teori?.."

"Teori.. teori.. teori... ben de ona işaret etmeye çalışıyorum ya deminden beri: eylemi doğru yürütmek için teoriye dayanmak şarttır."

"Teoriyi neye göre kuracağız?"

"Ortada var olan gerçek duruma göre kuracağız. Ve eylemlerimize dayanarak onu geliştireceğiz."

Sarı benizli, sakallıyı tutarak yan yan Recep'e baktı:

"Baştan kara gittiğimizi söylediniz... Partiyi yıkmaya çalışmak haydi diyelim suç. Burjuvaziyi yıkmaya çalışmak da suç mu?"

Recep başını iki yana salladı: İçi tükeniyordu adeta.

"Burjuvazi öyle martavalla, ortalığı toza dumana boğmakla yıkıl-

maz."

"Ya biz yıkmaya kalkarsak?"

"Yıkabilirseniz yıkın, biz mi engelliyoruz?" deyip geçmek var ama, bunu yapmayacağım, sizi uyarmaya çalışacağım: Devrimcilik, delilik değildir. Siz ve sizin gibiler devrim isterisine tutuldular diye devrim olmaz.Bu gidişle devrimci hareketin başına belâlar açarsınız!.."

"Yani Türkiye'de devrimci bir durum yok mu bugün?"

Recep başını arkaya attı:

"Yok! Nereden çıkarıyorsunuz bunu? Siz kendinizi hülyaya kaptırmışsınız, sanki devrimin belirleyici saati gelip çatmış gibi davranıyorsunuz. Nerede o günler?.."

"Peki bu ortadaki durum ne? Her yanı çatırdıyor düzenin..."

"Geri kalmış ülkelerin kapitalist gelişmeleri üst yapıda dalgalanmalar yaratır. Ama bu dalgalanmalar devrim öncesi durum demek değildir."

Sarı benizli genç hoşnutsuzlukla dudağını büktü:

"Size bakarsak, bu düzen içinde Türkiye'nin bir gelişme marjı vardır."

"Evet, doğru. Çarpık biçimde de olsa bu vardır."

Kapı açıldı, kahveci çay getirdi.Şahin,

"Arkadaşlar," dedi, "birer bardak çay içelim de birbirimize ısınalım biraz."

Tatlı çay kokusu sardı içerisini. Kaşık sesleri kesilince, dip köşede oturan omuzları çökmüş, yaşlı bir adam Recep'e sordu:

"Size göre işi nasıl yürütmek lâzım gelir."

Halinden işçi olduğu seziliyordu adamın. Recep çayını yudumlayarak ona baktı:

"Ciddi bir sorumluluk duygusu içinde parti vasıtasıyla yürütmek gerekir."

"Nasıl?"

"Mücadele imkânlarını değerlendirmede hata etmeden, boş hayallere kapılmadan, ödlekliğe düşmeden, her adımı sağlam ve yerinde atmak suretiyle"

"Bugünkü mücadele imkânları yeterli midir?"

"Değildir. Ancak imkânların gelişmesi doğru yönde yürütülecek mücadeleye bağlıdır."

Şahin iki arada kalmış, ne yapacağını şaşırmış gibiydi. Bir gençlere bakıyordu, bir Recep'e.

"İyi ama," dedi, lâf olsun diye," partinin fazla parlamenterizme kaydığı söyleniyor."

"Yanlış bir hüküm bu."

"Bakın bugün hemen herkes parlamento dışı muhalefet hareketine sarıldı. Nitekim parlamento dışı muhalefet hareketinin ağırlığı partinin ağırlığından fazla. Parlamento'da yapacak birşey yoktur bizim için."

"Bugün her kafadan bir ses çıkıyor. Devrimci teori bir yana bırakılarak, Demirel'in deyimiyle, türlü çeşitli devrim hesapları yapılıyor. Parlak lâf söylemesi tutarlı iş yapmaktan daha kolay olduğu için şimdilik böylelerinin ağırlığı partiden fazla görünüyor. Buna aldanmamak lâzım. Parlamento meselesine gelince, sosyalistler için devrim, parlamento içi ve parlamento dışı çalışmaların bütünlüğü içinde, kurulu düzeni sosyalizme dönüştürmektir."

Sakallı genç dolup dolup taşıyordu. Birden patladı yine:

"Parti her işi ağırdan alıyor. Kitleler arasında devrimci dalgalanmalar yaratmıyor. Bu yapılsa, burjuvazi batıp gidecek."

Bu defa ona cevabı ahçı Şükrü yetiştirdi:

"Siz gürültü koparmakla iş yapacağınızı sanıyorsunuz. Küçük burjuva hastalığı bu!"

Zayıf nayif bir adamdı bu. Ama yüzünün hatları sertti. Cevabın hiç beklemediği yerden gelmesi sakallıyı şaşırttı. Herhalde bunun acısıyla olacak, işi alaya dökmeye kalktı:

"Şi - fa- sı ne bu has- ta- lı- ğın?"

Ahçı Şükrü kaşlarını çattı:

"Şifası yok bu hastalığın. Bu hastalığa yakalananlar kafalarını duvarlara vurmadan iyi olmazlar."

"Aslında bunun asıl çaresi," dedi Recep, "devrimci hareketin, sizin gibileri kıpırdayamaz hale getirmesidir. Ama Türkiye henüz daha oralarda değil. Onun için bugün bizde devrimci harekete en büyük zorluk keskin devrimci geçinenlerden gelmektedir."

Sakallı, öfke saçan bakışlarını Recep'e çevirdi:

"Siz herkesin partinin sapık ideolojik çizgisini izlemesini istiyorsunuz..."

Recep dudağını ısırarak bir an duraladı. Hüzünle gölgelendi yüzü.

"Benim için bugün şartları doğru değerlendirip iddiasızca iş yapan sıradan bir devrimci, boşa ahkâm kesen sözde büyük ideologlardan çok çok daha değerlidir."

"Çünkü, o, 'parti' diyor..."

"Evet."

"Parti... Hıh, parti..."

"Partiye hiç bir zaman gereğince değer verilmedi. Devrimci geçinen bazı kimselerin en büyük ayıbıdır bu. Böyleleri hep kendi kafalarında giderek partiye burun kıvırdılar. O kadarla da kalmadılar, partinin çalışmalarını düpedüz baltaladılar. Oysa devrimci harekette parti herşeydir."

"Benim söylediklerimi hiç takmıyorsa, ne yapayım o partiyi ben?"

"Sen partinin söylediklerini yapacaksın, parti senin söylediklerini değil."

"Ben herşeyi parti gibi düşünmeye mecbur muyum?"

"Bir partinin insanları düşünce ve eylem birliğine girmiyorsa o partinin bir pulluk hükmü olmaz."

"Öyle ya," diyerek bir sigara yaktı, omuzları çökmüş adam, "parti bu, curcuna alayı değil... Kaldı ki, ancak tutarlılık ve sorumluluk içinde hareket eden kimseler davaya hizmet ederler. Öyle mali-hülyaya kapılmak, benlik hevesi gütmek, kişisel kahramanlığa özenmek falan suçtur bu işte. Devrime karşı suçtur..."

Ahçı Şükrü onu arkaladı:

"Bugün örgütlü ve disiplinli iş yapan tek kuruluş, partidir. Devrimci düşünce ve inancı bir ölçüde ortaya yayan partidir. Temel gerçekleri su yüzüne çıkaran partidir. Bunu inkâr etmek yakışıksız kaçar. Bu böyle olunca, Devrimci harekette sözü geçecek tek merci parti olmalıdır. Oysa biz de, maaşallah, partiden başka her çevrenin sözü geçer oldu. İş değil bu."

Bir duraklama oldu, sessizlik birden belli etti kendini. Sarı benizli genç, Recep'e sigara uzatarak sessizliği bozdu:

"Netice olarak bizden ne istiyorsunuz?"

"Faydası olacağını bilsem, devrimci hareketin gücünü zayıflatacak, demokratik hak ve özgürlükleri geriletecek işlerden kaçınmanızı isteyeceğim."

"Bizim için kaçınılmaz mücadeleler vardır."

"Zorunlu mücadelelere can kurban. Ama yok yere kendi başımıza tatsız işler açmak akıl kârı değildir."

"Ne gibi işler?"

"Demirel bundan öte belki de, Sükanvari şekilde adamı adama vurdurarak kanlı pazarlar yaratmanın yanı sıra, sola karşı polis baskısını da

arttıracaktır. Nitekim bunun için Milli Güvenlik Kurulu'ndan icazet almaya uğraşıp duruyor. Genel Kurmay Başkanı'nın yılbaşı konuşması ortadadır."

"Ona bakarsak, Genel Kurmay Başkanı'nın geçen yılki konuşması da ortada."

"Hangisi?"

"Şu meşhur 'işçilerin ekonomik talepleri ülkenin imkânlarını aşıyor, buna bir çare bulunsun,' diyen konuşması hani..."

"O konuşma, hazretin bugünkü konuşmasını daha önemli kılıyor ya..."

"Onun için Demirel'in oyunlarına çanak tutmamalıyız."

Sarı benizli genç, kayıtsızca elini salladı:

"Boş verin Demirel'e, kaç paralık adam o!"

"Demirel'i kişi olarak ele almayalım, onun politik alanda temsil ettiği ekonomik güç erbabına bakalım. Ve onlarla yavaş yavaş kaynaşan etkin güçlere bakalım."

"Aldırmayın, etkin güçler burjuvazinin havasına girmezler."

"Acaba?.. Etkin güçler burjuvazinin en büyük dayanağı değil mi?"

"Değil."

"Galiba bu hususta anlaşamayacağız. Sizden asıl istediğimi söyleyeyim: Bu binayı boşaltınız lütfen, biliyorsunuz burası partinin ilçe örgütüne ait bir yer."

"Evet ama," diye lâfa girdi sakallı, "İlçe örgütü kendini lağvetti."

Recep sıkıntıyla alnını ovaladı:

"Başka arkadaşları görevlendireceğim ben."

Meyhaneci Şahin yaptıklarını tamir etmek istercesine atıldı:

"Bir çaresine bakarız, bakarız..."

Dışarda ayaz çivi kesiyordu. Ağaç dallarında ıslık çalarak esen rüzgâr zaman zaman kurt ulumalarını andıran sesler çıkarıyordu. Simsiyah kesilmiş gökyüzünde yıldızlar küçülmüş ve donuklaşmıştı. Recep otele dönerken boyalı bir kadın kesti önünü:

"Civanım, üşümüşsün, gel seni eve götürüp koynumda ısıtayım"

Recep hiç keyfi yerinde olmadığı halde gülümsedi:

"Sağ olun, üşümedim."

Kadın onun peşine takıldı:

"Çok para istemem, korkmayın."

Recep tedirginlikle etrafına bakındı:

"Başka sefere kalsın, başka sefere..."

Otel inadına soğuktu. Esasen hemen bütün taşra otelleri gibi buraya otel demek için bin şahit lâzımdı. Salon niyetine ayrılan bölümde partalı çıkmış bir soba acı acı tütüyordu. Ağır bir koku çökmüştü içeri. Yine de bir sandalye çekerek sobanın yanına sokuldu Recep. Sandalyenin bacakları, altında yamuluverdi. Bereket atik davranarak düşmekten kurtuldu. Bir başkasıyla değiştirdi sandalyeyi. Çantasından gazeteleri çıkarıp göz gezdirmeye başladı. Az sonra, zayıf ışığa dayanamayarak, gazeteleri dizlerinin üzerine bıraktı, karşı duvardaki halıyı seyre koyuldu. Arap dokumasıydı halı. Üzerine resim işlenmişti. Bir delikanlı sevdiği kızı atın terkisine almış kaçırıyor. Kız mutlulukla delikanlının boynuna sarılmış. Onlara yardım eden diğer bir delikanlı dönmüş arkadaki konağa bakıyor. Elinde tüfek var. Altındaki at bir su birikintisi atlıyor. Burun delikleri alabildiğine açılmış.

Kapı aralandı, ahçı Şükrü girdi içeri. Yanında uzunca boylu, eski pardesülü biri daha vardı. Bu adam toplantıda da bulunmuş fakat hiç konuşmamıştı. Bayağı yaşlı görünüyordu. Yüzü kırış kırıştı. Nefes aldıkça göğsü inip kalkıyordu. Astımlıydı galiba.

"Daha yatmadınız, ha..." dedi ahçı Şükrü.

Recep ayağa kalkarak onları karşıladı:

"Hayır, yatmadım."

Sağlamlarından iki sandalye çekerek onları sobanın önüne buyur etti. Ahçı Şükrü yanındaki adamı işaret etti.

"Size kaynakçı Kâmil Usta'yı tanıtayım, kendisi eskilerdendir."

Recep, Kâmil Usta'nın eline uzandı:

"Çok memnun oldum."

Kâmil Usta yüzünün çizgilerini derinleştiren bir gülümseyişle,

"Ben de çok memnun oldum," dedi. Sesi hayli zayıftı. Sandalyesini alarak sobadan uzaklaştı, "Müsadenizle ben şöyle otturayım, sıcağa hiç gelemiyorum."

Ahçı Şükrü, Recep'in omzunu okşadı:

"Kusura bakmayın, sizi oradan çıkarken yalnız bıraktık. Ama kalalım da onların kafalarına biraz daha vuralım diye yaptık bunu..."

"Anlıyorum."

"Bizim Şahin iyiden iyiye binayı partiye devretmekten yana oldu. Onun bu tutumu meseleyi halletmeye yeter."

"İyi."

"Biz partiyi burada tekrar canlandırınız.Bu işi kıvıracak arkadaşlar var ortada. Ancak bize biraz zaman lâzım."

Recep'in gözleri sevinçle parladı:

"O arkadaşları göremez miyiz?"

"Siz işi bize bırakın, aceleye getirmeyin."

"Pekâlâ."

"Benim de size söyleyeceklerim var," dedi Kâmil Usta, kısık kısık.

Recep ona döndü:

"Buyurun."

"Partinin öz yapısına diyecek yok. Bazı kusurlarına rağmen, parti, meseleleri daima sınıf açısından ortaya koymuştur. Bu sağlam bir tutumdur."

"Evet."

"Ancak gene de bazı eleştirilerde bulunacağım." Durup dinlendi biraz. Soludukça göğsü kuş gibi ötüyordu. "Partı mücadeleyi hakim güçlerin hazmedeceği ölçüde tutuyor. Oysa kavgayı devrimci davanın ağırlığına denk düşecek şekilde yürütmek lâzımdır."

"Partide yeri geldikçe söylenen bir söz vardır, onu tekrarlayayım size: 'Biz sosyalist hareketi kıldan ince, kılıçtan keskin bir hat üzerinde yürütmeye çalışıyoruz..' "

"Oo, anlıyorum, orası öyle. Ne var ki, yine de daha gayretli olmanız elzemdir. Yeni mevziler elde etmek için yürekli çıkışlar gerekir."

"Doğru. Ama herhalde hesaba. kitaba, akla, fikre dayanan yürekli çıkışlar... Yoksa, birtakım dengesiz çıkışlarla eldeki mevziler de kaybedilebilir..."

"Elbette; ben de o anlamda söyledim zaten. Yalnız, isterseniz, hiç tartışmaya girmeyelim şimdi..." Parmaklarının uçlarıyla göğsünü dövdü. "Nefesim tükeniyor konuşurken. Siz söyleyeceklerimin eğri taraflarını atın, doğru taraflarını aklınızda tutun."

"Hayhay."

"Parti bir durgunluğa gömülmüştür. Bundan hızla sıyrılması, çekici bir canlılığa kavuşması şartur..."

"....."

"Parti, Türkiye'deki geçmiş mücadele dönemlerinin birikimi üzerine kurulmuştur. Ama, bugün bu birikimin üzerinde değildir. Parti bir tarafta, sosyalist birikim bir tarafta." Gözlerini süzerek durdu, soluğunu topla-

dı, "Tabii bunun suçunu sadece partiye yüklemeyeceğim."

"....."

"Parti Legal bir kuruluştur. Buna hiç söz yok. Ama bir sosyalist parti, Legal de olsa, ayrı bir örgütlenme biçimine sahiptir. Sağlam dokulu, üyeleri arasında karşılıklı sevginin can bağına dönüştüğü, herkesin işe koştuğu bir parti olur, sosyalist parti. Ayrıca, parti, kenarda durarak insanlara yol göstermez. Gidilecek yolda öne düşer rehberlik eder. Örneğin parti olarak, Ege tütüncülerine, 'Yürüyüş yapın,' diye sesleniyor. Parti olan parti, işçilere, köylülere şunu yapın, bunu yapın diye seslenmez, onları örgütler ve gerektiği biçimde eyleme döker."

"....."

Uzun uzun öksürerek nefesini açtı.

"Sonra, parti öyle bir hava yarattı ki, isteyen işçi, isteyen köylü kalkıp milletvekili olacak ve meclise girecek. Ni..." Öksürük yapıştı yakasına tekrar, "Niçin? İşçi, köylü olduğu için. Oysa bunlar önce süzgeçten geçecek, eylemden geçecek. Bir insan öyle, körükörüne, işçi, köylü olduğu için değil.," sesini kesip göğsünü ovaladı, "sapına kadar militan olduğu için şu veya bu görevi parti adına üstlenmek şerefine ulaşır."

"....."

"Son bir husus daha: Partinin sadece hattını doğru çizmesi yetmez Kendini bütün ilerici güçlere de kabul ettirmesi gerekir. Ayrıca, bir devrimci parti, gençleri kendi etrafına çekmeye bakar, itmeye değil."

Otelin saati 24'ü vuruyordu. Kâmil Usta sözlerinin etkisini ölçmek için Recep'i dikkatle süzüyordu. Recep söylenenleri kafasının içinde ölçüp tartıyordu. Ahçı Şükrü sessizce sigara içiyordu.

6

Aybar, Genel Yönetim Kurulu'na bir yazı göndererek garip bir şekilde partiyi suçladı ve siyasi görüşleri yüzünden partiden çıkarılmış olanların da katılacağı olağanüstü bir kongrenin en kısa zamanda toplanmasını istedi. Yazıda belirttiğine göre, geçen ekim ayında yapılmış olan 4. Büyük Kongre, "ayarlanmış delegelerle" yapılmıştı. "Ayarlanmış delegelerle toplanan büyük kongre sadece baştakilerin buyruklarını tescil eden bir makamdı. Bu yazıyı etrafa ve basma da dağıttı.

Bunun üzerine, Genel Yönetim Kurulu, kendisini, kesin ihraç talebiyle, Yüksek Haysiyet Divanına sevketti: "Partiye karşı baskıların arttığı

bu günlerde, bir de kendisi partiye yüklenerek, sürdüregeldiği jurnalcılığını bir kere daha perçinlemiştir. Burjuvazinin partiyi çökertmek gayretlerine yardımcı olmak da Aybar'ın hesapları içindedir..."

Bu davranış karşısında Aybar partiden istifa etti. Bir basın toplantısı düzenleyerek istifasının gerekçesini açıkladı:

"TİP'de sosyalist yaftası altında yeni bürokratlar türemektedir. Bunlar da emekçi yığınlarını kendi boyundurukları altına almak hevesindedir. Genel Başkan ve iki genel sekreter parti kasasından maaş alıyor.

... Bu fukara partinin genel başkanı ve iki genel sekreterinin o partinin kasasından maaş alarak maaşlı politikacı haline gelmeleri, kötü bir yolun başlangıcıdır..."

Son Havadis Gazetesi, onun söylediklerine, "Aybar TİP'in içyüzünü açıkladı" başlığı altında büyük yer verdi.

Arkadan, bazı Aybarcılar, üyeler arasında bir bozgun havası yaratma hareketine giriştiler: "Bu parti yakında kapatılacak, üyeleri de tutuklanacaktır, kendinizi kurtarmak istiyorsanız, partiden ayrılın..."

7

Ankara Cumhuriyet Savcılığı; partinin tüzüğü, programı, kongre kararları ve anti-faşist kampanya sırasında dağıttığı bildiriler aleyhinde takibat açtı. Bu yüzden, başta Boran ve tüm merkez yöneticileri olmak üzere, yirmi üç partilinin ifadesi alındı. Bunlar yönetici olmaktan veya kongrede yaptıkları konuşmalardan veyahut da karar komisyonunda görev almaktan dolayı suçlu görülüyorlardı. Yöneticiler, ifadelerinde, on yıllık partinin tüzüğü ve programı hakkında söz edilmesinin garip kaçtığını vurgulayarak, ileri sürülen hususlarda hiçbir suç unsuru olmadığını söylediler. Ayrıca Anayasa Mahkemesi dururken, parti hakkında böyle bir işlem yürütülemeyeceğini belirttiler. "Bilindiği gibi," dediler, "Partiler kanuna göre, partileri faaliyetlerinden ötürü suçlamak ve yargılamak yetkisi Anayasa Mahkemesine aittir. Bu, partilere belli bir yasal güvence sağlamak için böyledir. Bunun dışına çıkılıp da rastgele birtakım iddialarla bu kabil işler yapılırsa, partiler için yasal güvence diye birşey kalmaz ortada..."

Neticede, savcılık, hazırladığı dosyayı Yargıtay Başsavcılığına yolladı. Ve Yargıtay Başsavcılığı, takibatı çeşitli yollardan derinleştirmeye başladı.

Kulağa çalınan bir söylentiye göre, Kara kuvvetleri Komutanı Orgeneral Faruk Gürler, Kongrenin Doğu sorunuyla ilgili kararı üzerine, "Hah, TİP işte şimdi güneşe karşı işedi sayılır," demiş...

8

Gece yarısıydı. Buz gibi bir rüzgâr esiyordu. Tuslong Det 18 üssünde çalışan Amerikalılardan Çavuş Jimmy Sexton ile Larry Heavner, Richard Caraczi ve James Chalsen adlarındaki erler, kendilerini şehre götürecek olan Station Wagon'a bindiler. Dördü de març març ciklet çiğniyordu. Birisi, bildiği Türkçe kelime ile şoföre seslendi: "Çek!" Uzaktan uzağa Adana asfaltı üzerinde seyreden vasıtaların farları parlıyordu ve Ankara'nın dumanı taa buralara kadar yayılıyordu.

Anayola yaklaştıkları sırada şoför gözlerini faltaşı gibi açarak frene bastı. Önlerinde tahta ve taşlardan yapılmış bir barikat vardı. Arabadakiler yolu açmak için tedirginlikle dışarı atladılar. Aniden etraftaki çukurlardan ortaya fırlayan silahlı kişiler, "kıpırdamayın!" diye bağırdılar, İngilizce. Neye uğradıklarını şaşıran adamlar talimli bir şekilde ellerini havaya kaldırdılar. Silahlılardan ikisi çabucak onların üzerlerini aradı. Hepsi beş kişiydiler. Şoförün Türk olduğunu anlayınca, hiç arkasına bakmadan tarlalara doğru yürümesini söylediler ona. Şoför hemen tabanları yağladı. Kalbi küt küt atıyordu. Ötekiler, Amerikalıları apar topar ilerdeki tuğla ocağının duvarları arasına saklamış oldukları 1956 modeli Chevrolet'e bindirdiler. Kendilerinden üçü de onlarla birlikte aynı arabaya doluştular. Diğer ikisi Station Wagon'a geçtiler.

Şoför, araçların süratle uzaklaştıklarını görünce geri döndü, dili dışarda koşarak üsdeki Amerikalıları olaydan haberdar etti.

Çok geçmeden polisler Station Wagon'u Çankaya'da gördüler, tabancalarını çekip onu durdurdular. İçindekilerin kollarını yukarı kaldırarak dışarı çıkmasını ihtar ettiler. Direksiyon başında oturan şahıs bu ihtara uydu. Polisler onu dikkatle izlerken, arabadan atlayan ikinci bir şahıs süratle karanlığa karıştı. Yakalanan, Ortadoğu Teknik Üniversitesi öğrencilerinden Mete Ertekin'di. Oldukça yakışıklı bir gençti bu. Sıkıntıdan boğulacaktı neredeyse. Vücudu tepeden tırnağa buz kesmişti.

Ertesi sabah erkenden Anadolu Ajansına üç genç damladı. Bunlardan ikisi ellerindeki otomatik tabancalarla kapıyı tuttular; diğeri, içerideki hademeye, muhabirlerden birini çağırmasını, verilecek haberi olduğunu

söyledi. Hademe saf saf elini salladı "Yukarı çıkıp söyleyin." "Hayır," diye dayattı genç, öfkeyle, "siz birini çağırın buraya çabuk!" Ayakları suya eren adam telaşla nöbetçi muhabiri bulup getirdi. Genç elindeki zarfı ona uzattı: "Bunu mutlaka bugün yayınlayacaksınız, aksi halde pişman olursunuz!.." dedi ve kapıda bekleyen arkadaşıyla birlikte derhal oradan uzaklaştı.

Olduğu yerde donup kalan muhabir, elleri titreyerek ayaküstü açtı zarfı, tutuk tutuk. İçinden dört sayfalık bir bildiriyle kaçırılan Amerikalı'lardan er James Chalsen'in kimlik kartı çıktı.

Aynı saatlerde küçük bir kız TRT'den içeri girdi, elindeki zarfı müracaat bürosuna bırakıp gitti. Zarfın içinden aynı bildiri ile Amerikalılardan Heavner'in kimlik kartı çıktı.

Küçük kız ayrıca Haber Ajansı'na giderek oraya da bir başka zarf bıraktı. Bundan da yine aynı bildiriyle birlikte Çavuş Sexton'un kimlik kartı çıktı.

Bildirilerde metinlerin tam olarak yayınlanmaları isteniyordu. Buna uyulmadığı takdirde binaların tahrip edilecekleri açıklanıyordu.

Meseleden haberdar kılınan Anadolu Ajansı Genel Müdürü Atilla Onuk, durumu hemen İçişleri Bakanı'na iletti.

Az sonra Başbakan Demirel, Onuk ile İçişleri Bakanı'nı evine çağırdı. Onuk bildiriyi yanma almıştı, gelir gelmez Başbakana verdi.

Bildiride kaçırılan dört Amerikalının serbest bırakılması için otuz altı saat içinde dört yüz bin dolar fidye ödenmesi isteniyordu. Ayrıca, hapishanelerdeki bütün devrimcilerin serbest bırakılmaları talep ediliyordu. Asıl önemlisi, bu işi yapanlar kendilerini "Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu" diye bir örgüt olarak tanıtıyorlardı. Ve özetle şöyle diyorlardı:

"Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu'nun bütün dünya halklarına ve Türkiye halkına çağrısı.

THKO, halkımızın kurtuluşunun ve ülkemizin bağımsızlığının silahlı mücadele ile sağlanacağına ve bu yolun tek yol olduğuna inanır, bütün yurtseverleri kendi saflarına çağırır. Amacımız, Amerika'yı ve bütün yabancı düşmanları yurdumuzdan temizlemek ve tam bağımsız Türkiye'yi kurmaktır. THKO, ezilen halkımızın öncü gücüdür, halkımızın kurtuluşu dışında hiçbir hareketc girişmez.

THKO, esir aldığı Amerikalıları serbest bırakmak için 36 saat süre tanımaktadır. Bu süre içinde şartların yerine getirileceği, hükümet yetkililerince, TRT ve basın yoluyla duyurulmalıdır. Buna uyulmadığı takdirde

Amerikalı esirler kurşuna dizileceklerdir."

THKO şimdiye kadar yaptığı eylemleri de sıralıyordu:

"1- 29 Ocak 1970 tarihinde Amerika elçiliği önünde nöbet tutan polisler kurşunlanmıştır.

2- 11 Ocak 1971 günü İş Bankası Emek Şubesindeki 124 000 liraya el konulmuştur.

3- Şubat ayı ortalarında İstanbul'da bir Amerikan motoru bombalanmıştır.

4- 15 Şubat gecesi Balgat üssüne girilmiştir. Üs, dört saat savaşçılarımızın kontrolu altına geçmiştir. Cephanelik diye girilen depoda ve nöbetçilerde silah bulunamamıştır. Nöbetçi Amerikalı çavuşu yanlarına alan savaşçılarımız Türkiye'deki Amerikalılar hakkında gerekli istihbaratı sağladıktan sonra onu serbest bırakmışlardır.

5- 20 Şubat gecesi İstanbul'da Edirnekapı'da nöbet bekleyen iki toplum polisi kurşunlanmıştır. Bu eylemlerimiz Ankara'da polislerin kurşunlanmasından sonra aynı takdir gereği yapılmıştır."

Demirel bildiriyi katlıyarak cebine koydu.

Olay geniş yankılar uyandırdı. Kamuoyunun bir numaralı meselesi bu oldu. Bildiriyi yayınlayanların Deniz Gezmiş, Sinan Cemgil, Yusuf Aslan, Hüseyin İnan oldukları öğrenildi. İçişleri Bakanı, "Suçluların yakalanmasına çalışıldığını" söyledi. Amerika Büyükelçisi, Dışişleri Bakanlığına telefon ederek, "Suçluların bulunmasını, Amerikalıların can ve mal güvenliğinin sağlanmasını" istedi. Gazeteler er Heavner'in eşini ağlarken resmettiler. Çavuş Sexton'un karısı, basında bir açık mektup yayımladı.

"Üç aylık çocuğum var ve beş aylık gebeyim, kocamı ve arkadaşlarını bırakın" diye feryat etti. Başkan Nixon, "Türk hükümetine tedhişçilerle pazarlığa geçilmesini tavsiye edemem."dedi.

O gece beşbin kişilik bir askeri kuvvet Ortadoğu Teknik Üniversitesi'ni bastı. Ankara Jandarması, Nevşehir'den getirilen bir komando taburuyla Konya'dan getirilen bir topçu birliği tarafından takviye edilmişti.Yüz vasıtalık bir konvoy oluşturuyordu askerler. Ayrıca otobüslere binmiş toplum polisiyle YSE, PTT gibi devlet kuru'uşlarına ait araçlara dolmuş sivil polisler de konvoya katılmışlardı.

Askerler bütün kapıları tuttular, içeriye giriş ve çıkışları kestiler. Harekâtı yöneten Albay, Rektör Prof. Erdal İnönü'ye telefon ederek Üniversite'yi aramak için ellerinde emir olduğunu bildirdi. Bu arada yurt binalarının etrafına kurulan çember daraltılıyordu.

Rektör İnönü, yardımcısı Ertan Acaroğlu'yla birlikte, derhal Üniversiteye geldi. Son derece üzgün ve endişeli görünüyordu. Öğrencilerle askerlerin birbirlerine düşürülerek giderilmesi imkânsız bir hata işlenmesinden korkuyordu. Esasen öteden beri hep böyle bir olayın patlak vermesinden korkup durmuştu. O nedenle zaman zaman öğrencileri "Aman olmayacak şeyler yapmayın; yaparsanız, askerler gelebilir." diye uyarmıştı. Bir sızıltıya meydan vermemek için de üniversiteyi azami şekilde anlayışla yönetmeye gayret etmişti. Ama işte buna karşın en sonunda korktuğu başına gelmişti. Paşa'nın bu uzun boylu, zayıf yapılı, saçları yarı yarıya dökülmüş, ince yüzlü oğlu, sorumluluk duygusu taşıyan, ciddi, oldukça hassas yaradılışlı bir insandı. Konuşurken elleriyle havayı okkalıyor, kelimelerin sonlarını yutuyordu. Galiba dili biraz tutukçaydı, duygularını ve düşüncelerini anlatmaya pek yetmiyordu. Subayların eşliğinde, öğrencilerle görüşmek istedi. Zorluğa uğramadan öğrenci liderleriyle buluştu. Bu sırada elektrikler kesildi, koğuşlardan "Bağımsız Türkiye" sedaları yükseldi.

Albay, öğrencilere, "Her şeyi iyilikle yapalım," dedi. "Amerikalıları ve onları kaçıranları arayacağız. Burada ise alıp götüreceğiz.Yoksa, hiçbirinizin burnunu kanatmadan gideceğiz."

Öğrenciler önce, işe polisin karışmaması koşuluyla, bu isteğe uyacaklarını söylediler. Sonra arama kararının yasalara aykırı olduğunu öne sürerek, bundan caydılar. O anda Rektör'ün alnındaki çizgiler kabardı. Önce, uzun boyuyla öğrencilere bir süre tepeden baktı kaldı. Sonra parmağının ucuyla gözlüğünü burnunun üzerine iyicene oturtarak, "Bırakın arasınlar, bu size birşey kaybettirmez" diye, munis bir eda ile, onları ikna etmeye çalıştı. Ama Öğrenci Birliği Başkanı, dediğim dedik havasına girmişti, kestirip attı: "Hepimiz ölmeden arama yaptırmayacağız!" Bunun üzerine görüşmeye son verildi. Albay, bütün elektrikleri ve telefonları kestirdi, askerleri sipere yatırdı.

Saatler geçmiş, yıldızlar yavaş yavaş gökyüzünden silinmişti. Gün ışıdı ışıyacaktı. Öğrenciler sinir gerginliği içinde bunalıyorlardı. Ağaç dallarında şen cıvıltılarla sabahı selâmlayan serçeler, makinalı tüfek tarrakaları ile uçuştular. Ortalığı kavuran üç dakikalık bir ateş seansından sonra Albay megafonla öğrencilere seslenerek ellerindeki silahları bırakmalarını, aramaya karşı çıkmamalarını önerdi. Can ve mal güvenliklerinin teminat altında olduğunu söyledi. Dudakları kurumuştu Albayın, sesi boğuk çıkıyordu. Sözleri boşa gitti.

Tekrar çatırdı başladı. Öğrenciler tarafından da çat pat bazı patlamalar oluyordu. Bir Asteğmen, bir emniyet fotoğrafçısı ve iki öğrenci yaralandılar.

Böyle böyle düzensiz aralıklarla çatışmalar kâh sürdü, kâh durdu. Çatışmaların gene kesildiği bir sırada bir öğrenci kollarını kaldırarak askerlerin safına geldi."Biz ateş kesiyoruz" dedi albaya, "aramaya razıyız, siz de kesin..." Albay megafonu kaptı, boğuk sesiyle emir verdi: "Birinci bölük, ateş kes!.." Soluğunu toparlayarak ekledi: "Yeni bir emre kadar katiyen ateş etmek yok!.." Sonra, bazı subaylarla beraber, elçi sayılan öğrencinin kılavuzluğunda, binaya doğru yürümeye başladı. Lakin tam o anda başka kesimlerde silahlar patladı. Ayrıca öğrenciler megafonla ihtarda bulundular: "Polis olduğu yerde kalacak, binaya yanaşmayacak!" Heyet duraladı ve geri döndü.

Bir süre sonra başka bir öğrenci koşarak jandarmalara iltica etti; soluk soluğa güçlükle konuştu, suçlu suçlu: "Alt katta uyumuşum, olaylardan haberim yok. Size sığınıyorum, kaçtım diye beni vurabilirler..."

Diğer tarafta öğrenciler, bir ambulansa doldurdukları altı yaralıyı hastaneye götürmek için çırpınıyorlardı. Polisler rektörlük binası önünde arabanın yolunu kesmişlerdi. "Bunun içinde firariler olur, numaraya getirip kaçabilir..." diyorlardı. Bağrış gürültü, çok sıkı aramadan geçirerek bıraktılar ambulansı. Peşine de iki polis arabası taktılar.

Gün hayli ilerlemişti. Yurt binaları üzerinde sürekli olarak bir helikopter uçuyordu. Çatıların birinden öğrenciler uçağa işaret ederek kan içinde yatan bir arkadaşlarını gösterdiler. Aynı zamanda aşağıya da, "Yanımızda yaralımız var!" diye haykırdılar, öfkeyle. "Biz kendisini buradan indiremiyoruz, helikopter terasa konup alsın onu!" Verilen işaret üzerine uçak yere indi. Pilot, komutanların söylediklerini dinleyerek, yaralıyı almak için tekrar havalandı. Ancak, Amerikalıları rehin tutanlar pilotu enterne ederek kaçabilirler kuşkusuyla, bu yardımdan hemen vazgeçildi. Aşağıdan öğrencilere bağırdılar: "Nasıl çıktınızsa yukarı, yaralıyı da öyle indirin aşağı!" Kısa bir duralamadan sonra ilâve ettiler: "Biz onu hastaneye götürürüz."

Yaralı upuzun yatıyordu terasta. Rengi safran sarısı kesilmişti. Şakaklarından terler süzülüyordu. Bu, Mimarlık Fakültesi öğrencilerinden Erdal Şener'di. Arkadaşları onu çatıdaki delikten aşağıya indirmeye uğraşırken son nefesini verdi.

Bunun üzerine öğrenciler hiddetlenerek dinamit patlatmaya başladı-

lar. Albay fenalık geçirir gibi oldu. Polisler rektörlük binasının önünden uzaklaştılar.Askerler binaların etrafındaki çemberi gevşeterek biraz geri çekildiler.

Bu sırada Hatay'ın Kırıkhan ilçesinde de kanlı olaylar ceryan ediyordu.Yalanlarla şartlandırılmış, kör inançlara bağlı, karanlık kafalı insanlardan oluşan büyük bir kalabalık ilçe merkezinin altım üstüne getiriyordu.

Bir süre önce Kırıkhan'da, alevi yurttaşların yoğun olduğu bir semtte, bir caminin duvarına pislik sürülmüştü. Bu marifeti işleyenler Ülkü Ocaklarına bağlı bazı kimselerdi. Maksatları, meseleyi alevilerin üzerine yıkıp bir olay yaratmaktı. Ancak işin kokusu çabuk ortaya çıkmış, oyun tutmamıştı. Ne var ki, daha sonra gene alevilerin yoğun oldukları bir başka semtte diğer bir camiye dinamit atılmış ve bunu yapanların komünist oldukları haberi yayılmıştı etrafa. Arkasından da gerici güçler hemen bir tel'in mitingi düzenlemişler, çevredeki köylere ve kazalara kışkırtıcılar yollamışlardı. Ayrıca, bildiriler yayınlayarak, "Lenin'in, Mao'nun piçlerine ders verileceğini, dinsiz, imansız kafaların ezileceğini, yürüyüş ve miting gününün bir cihad günü olacağını..." ilân etmişlerdi.

Mahalli TİP yöneticileri, İl ve İlçe görevlilerini uyarmışlar, patlak verebilecek hadiselerin önlenmesi için gerekli önlemlerin alınmasını istemişlerdi. Fakat ilgililer gayet rahat görünmüşler, birşey olacağına ihtimâl vermediklerini söylemişlerdi.

Bugün bu miting yapılıyordu işte. Çevre yerlerden sürüler halinde gelen kara bir kalabalık yığılmıştı kasabaya. Düpedüz akıl düşmanı kesilen bu insanlar, önce ellerindeki sopa ve baltalarla çarşı içinde bir gösteri yapmışlar, öfkeli bağırışlarla ortalığa korku salmışlardı. Sonra Ortaokula saldırıp erkek öğretmenlerin saçlarını, kadın öğretmenlerin eteklerini kesmişlerdi. İçlerinden bazılarını da tekbir getirerek dövmüşlerdi. Sonra da "Komünistlere ölüm" nidalarıyla bir eczaneyi kırıp dökmüşlerdi. Daha sonra da camiye giderek kendilerini bilemek için namaz kılmışlardı. Bu arada TİP ilçe başkanı telefon ederek durumu Genel Merkeze bildirmişti. Bunun üzerine Boran, İçişleri Bakanı'nı harekete getirmek için çeşitli girişimlerde bulunmuştu.

Adamlar şimdi artık büsbütün azıtmışlar, bayağı kudurmuş bir hale gelmişlerdi. Sayıları hemen hemen otuz bini buluyordu. Aralarında sakallılar vardı. Kırıkhan zelzeleye tutulmuş gibi titriyordu onların ayakları altında. Bu gözleri dönmüş insanlar, vahşi haykırışlarla oradan oraya yöne-

lerek üç kişiyi acımasızca linç ettiler, çok kişiyi yaraladılar. Başta TİP İlçe Merkezi ve TÖS lokali olmak üzere, devrimcilere ve alevilere ait bir çok evi ve dükkanı korkunç şekilde tahrip ettiler.

Ortadoğu Teknik Üniversitesinde çatışmalar kesilmiş, durum biraz yatışır gibi olmuştu. Bunun verdiği güvenle stadyumun yanındaki araziye yayılan komandolar başlarından miğferlerini çıkarmışlardı. Derken bir yerlerden bir silah patladı, nereden geldiği belli olmayan kurşun, bir askeri öldürdü. Aniden ortalık karıştı. Askerler silahlarını kapıp tekrar ateşe başladılar ve doğrulup binalardan birine girdiler.

Rektör İnönü, etrafındaki gazetecilere acıyla yakındı, dokunaklı dokunaklı: "Burası harp meydanma döndü, mani olmak elimde değil..."

Şöyle böyle sabahleyin atılan ilk kurşundan bu yana aradan dokuz saat geçmişti. Nihayet yarım saat daha süren bu son çatışmadan sonra öğrenciler beyaz çarşaflar sallayarak teslim oldular. Hepsi spor sahasında enterne edildiler. Kız, erkek iki bin kişiydiler. Aralarından üçyüzünü Emniyet Sarayına götürdüler.

Paşa, Grup yöneticileriyle toplanarak konuyu ele aldı. Ve öfkeyle yumruğunu masaya vurdu: "Çıkarım sokağa, halkı emniyet kuvvetlerine yardıma çağırırım. Üç çocuk devletle pazarlık mı edecek? Bu olmaz!"

Daha sonra Ortak Grup toplantısında da yağdı esti: "Mühim olayların cereyan ettiği zamanda toplanmış bulunuyoruz. Olaylar henüz asıl mahiyetini göstermemiştir. Her an endişe verir yeni bir havadis çıkıyor. Çıkıyor mu, çıkarılıyor mu onu bilmiyorum. Memleketin siniri üzerinde bir sarsıntı devam edip gidiyor.

...Memleketimizin siyasi hayatında sorumluluklar taşıyoruz. Biz herkesten geç kalmayarak, memleketin esas reform ihtiyaçlarını görüp ilân etmişizdir. Bu bizim siyasi partiler arasında başlıca ayrıntımızdır.

...CHP aleyhinde Meclis dışı muhalefetin veya devrimcilerin iktidara ne kadar muhalefet ettiklerini kestiremiyoruz. Ama başlıca bizi mani gördüklerinin, kendi ihtilâlci, aşırı anarşist davranışlarına CHP'yi engel gördüklerinin farkındayız. Onun için bizimle uğraşıyorlar. Alternatif değildir diyorlar. CHP hiçbir şey yapamaz diyorlar. Bunu yaygın anlatmaya çalışıyorlar. Bizim arkadaşlarımızda dahi, çok sağlam sebatlı olan arkadaşlarımızda bile, tereddüt yaratıyorlar... Sabahtan beri burada heyecan verici birtakım zıt haberler yayılmaktadır... Bunlar içinde bize teveccüh eden saldırılar ve tertipler ikinci derecede kalır. ... Açık söylüyorum: Memle-

kette anarşi istemiyoruz. Anarşiyi teşvik eden her cereyanın aleyhindeyiz. Bütün dertlerimizi demokratik rejim içinde halledeceğiz. ... Demokratik rejim usulleri ve kuralları dışında hiçbir eylemi tasvip etmiyoruz. Hepsinin karşısında olacağız."

9

Recep, TİP Hatay İl Başkanı Av. Süleyman Galioğlu'yla birlikte, olayları yerinde incelemek ve gerekli müdahalelerde bulunmak üzere, Kırıkhan'a gitti.

Çevrede askerler tertibat almışlar, giriş-çıkışları kontrol altında tutuyorlardı. İlçe savaştan çıkmış gibiydi. Çarşı içinde ne yana bakılsa hasara uğramış dükkanlar göze çarpıyordu. Sokaklarda tam bir sessizlik hakimdi. Ama yine de gergin bir hava esiyordu ortalıkta.

Etrafı dolaştıktan sonra Kaymakam'ı ziyaret ettiler partililer. İçerde bazı CHP'li milletvekilleri de vardı. Kaymakam masasının başına büzülmüş, huzursuzluk içinde bocalıyordu. Sırasına getirip bazı sorular yöneltti ona Recep. Ağzının içinde karmakarışık birtakım lâflar geveledi Kaymakam, ama anlaşılır birşey söylemedi. Herhalde vicdanıyla boğuşuyordu kendisi. Ne gamsızlığa vurup şudur budur diye beylik sözler edebiliyordu, ne de gerçeği anlatabiliyordu. O sırada Vali damladı oraya. Kaymakam'ın tutukluğunu görünce, Recep'e kim olduğunu sordu ve görüşmeleri kendisi yürütmeye başladı. Olan olmuştur, artık herşey yatışmıştır, kasaba yaralarını sarmaya uğraşmaktadır, şimdi siyasi amaçlarla meseleyi deşmemek lâzımdır demeye getiriyordu konuşmalarında hep.

"Peki ,Vali Bey," dedi Recep, sonunda, "halkın canını yakan bu mesele böyle kolayca örtbas mı edilecek?"

"Biz hiçbir şeyi örtbas etmiyoruz."

Galioğlu sandalyesinde şöyle bir kıpırdandı.

"Habis bir güruh olmayacak tertiplerle buraya yığılıyor, ilçe tarumar oluyor, evler, dükkanlar yerle yeksan ediliyor, insanlar katlediliyor, nerede bunun sorumluları?.."

Renkten renge girdi Vali.

"Bunun sorumlularını bulmak başka mercilere düşen bir iştir."

Bakışları gölgelendi Recep'in.

"Üstelik, saldırıya uğra'-n, maddi-manevi ağır zararlar gören insanların yakalarına yapışılıyor, suçlu diye..."

"Orasını bilmem ben... Yalnız, adalet neyse o tecelli eder bu memlekette..."

Partililer Kaymakamlık'tan ayrılarak yurttaşlarla görüşmeye yöneldiler. Saldırıya uğrayanlar, henüz daha olayın etkisinden sıyrılamadıkları için, bir çeşit savunma güdüsüyle, grup grup evlerde toplanmışlardı. Kendilerine kılavuzluk edenlerin öncülüğünde bir eve girdiler. Kayağan döşeli büyükçe bir bahçede on-on iki kişi kümelenmişti, asmaçardağının altında. Hepsi de erkekti. Adamlar ürkek ürkek baktılar gelenlere. Bakışları soğuk, yüzleri taş gibi sertti. Galioğlu selâm vererek kendilerini tanıttı onlara. Ötekiler bir süre öyle kararsızca duraladılar. Garip bir hava içinde oldukları seziliyordu. İhtimal hâlâ olayın şokundaydılar. Neden sonra birisi yer gösterdi:

"Buyurun, buyurun, şöyle buyurun..."

Recep küçük, arkalıksız bir sandalyeye çökerek gözlerini etrafta gezdirdi:

"Cümleten geçmiş olsun..."

Sakalları uzamış, alnı sarılı, çelimsiz yapılı biri dişlerini sıkarak kafasını salladı öfkeyle:

"Sağolun bey, sağolun.. Geçti ama, deldi de geçti..." Yüzünün kanı çekilmişti iyicene.

"Kusura bakmayın," diye ekledi onun bitişiğindeki, burnunun ucunu parmaklarıyla ezerek, "size karşı biraz kaba davrandık galiba... Başımıza gelenlerden sonra kime, neye nasıl güveneceğimizi bilemez olduk da..."

"Yok ziyanı, anlıyoruz."

Galioğlu'nun biçimli yüzü sıkıntıyla karıştı:

"Nasıl oldu bu iş, bir anlatır mısınız? Gerçi ben partinin İl Başkanı olarak herşeyi yakından izledim ama, şimdi bir de siz anlatsanız iyi olur."

Uzun boylu, koca bıyıklı, kalın dudaklı bir adam iki elini birden havaya salladı, tepesinin üzerinde, bir şeyi lanetlermiş gibi:

"Dağdan, taştan kopan rezil bir yobaz sürüşü uluya uluya geldi, Kırıkhan'ı batırdı gitti!.."

Recep bakışlarını ona dikti:

"Neden yaptılar bunu?"

"Güya camilere pislik sürülmüş, dinamit atılmış... Pöh, kim yapar bunu?.. Şerefsizler, kendileri yediler bu boku, burada böyle bir çıngar çıkarmak için..."

"Yani iddiaları tamamen yalandı?..."

Sırtını duvara vermiş ak sakallı bir ihtiyar çenesini göğsüne dayayarak mırıldandı:

"Hem de alçakça!"

"Nasıl bu kadar kolay yalan söyleniyor bu memlekette, bey?" diye atıldı bir diğeri. "İnsanın aklı duruyor vallahi."

Bir başkası öne eğik başını hiç kaldırmadan yakasını silkti:

"Yalan, yalan, yalan... Önüne gelen yalan kusuyor... Hele şu son zamanlarda öyle bir devreye çattık ki, of, of, of... Allah etmesin, bir gün batarsa, yalan yüzünden batacak bu memleket!.. Vallahi billahi tallahi yalan yüzünden batacak!.."

"Ee," diye atıldı orada bulunan bir öğretmen, "Hiç bir değer katına yükselmemiş insanlar devlet katına kurulursa böyle olur işte..."

Ötekisi, dizinde duran şapkasını hırsla yere çaldı:

"Şuraya bakın, hiç yoktan neler çıkarıp kıyametleri koparıyorlar başımıza!.. Birbirlerine dört elle sarılması gereken insanları nasıl birbirlerine düşürüyorlar!.."

Öğretmen anlamlı anlamlı kafasını salladı:

"Hep AP iktidarının kanatları altında oluyor bu işler... Ne zamandır adeta bir uğursuzluk çöktü memleketin üstüne... Bu Demirel çok başka bir adam.Sosyal alanda neler olabileceğini hiç hesaba katmadan, sola karşı uluorta düşmanlık duyguları yaratıyor. Bu olay aslında onun eseridir..."

Öte yanda durmadan dudaklarını kemiren biri kırık bir sesle dertlendi:

"Yıllarca didinerek bir dükkan açtım kendime. Bir rızk kapısı. Gelip tepeme yıktılar onu." Dişlerini gıcırdatarak sustu. Daha fazla konuşmamak için kendi kendisiyle mücadele ediyordu.

Recep ona sordu:

"Çok mu zarar verdiler dükkanınıza?.."

"Çok bey, çok, altından kalkılacak gibi değil!"

Alnı sarılı adama döndü Recep:

"Siz de olayda yaralandınız galiba?.."

"Evet, bey."

"Linç edilenleri gördünüz mü, o sırada?"

"Hayır, bey." Acılı acılı gülümsedi, "ama görenler anlatıyorlar, nasıl can çekişmişler yobazların ellerinde... Birinin vücudundan nasıl kanlar fışkırmış..." Göğüs geçirerek tekrar acılı bir şekilde gülümsedi. "Sen bir alay mankafayı topla, milletin üstüne sür, dünyadan utanmadan bu vahşeti

işle... Besbelli kendi menfaatlerine tapanlar çok korkunç kimseler oluyorlar... Ama, demin işaret edildiği gibi, bunun asıl vebali Demirel'in boynunadır. Karanlık işler çeviren ne kadar kötücül güçler türedi onun devrinde..."

Oradan, linç edilenlerden, Gosip'in köyüne gittiler. Yasa boğulmuş boylu boslu bir adam karşıladı onları, ağaçlık bir yerde. Gosip'in ağabeysiydi bu ve aynı zamanda köyün Belediye Başkanıydı. Başsağlığı dilediler kendisine.

"Ah, ah," diyerek göğsünü yumrukladı adam, "Yaktılar bizi, yaktılar!" sesi acı ve boğuktu. "Bir görseydiniz dam gibi bir oğlandı kardeşim... Benim gibi iki ederdi..." Elleriyle yüzünü kapattı, "Vah kardeşim, vah civanım, nasıl kıydılar sana?.."

Az aşağıda bazı kadınlar kısık seslerle ağıtlar yakarak ağlaşıyorlardı. Hepsi de bitkindiler; yürekler acısı haller içindeydiler. Garip raslantı, önlerinden de ince bir ark geçiyordu. Ve arkta sular şırıldadıkça, sanki kadınların gözyaşları sel olup akıyordu yerde.

"Oooooyyyyy, ooyy,
Ah, bize olanlar oldu, oy...
Ooooyyyy Gosibim ooyy..
Açmadan solan gülüm oy..."

10

Amerikalılar kısa zamanda hiç beklenmedik şekilde serbest bırakıldılar. Gazetecilere, kendilerini kaçıranlar için, "Bize iyi davrandılar," dediler. Canlarını kurtarmanın sevinci okunuyordu yüzlerinden. "Öldürmeyeceklerini anlamıştık." diye ilâve ettiler. "Kendilerini böyle bir tutum içinde görmüyorduk. Bize bol miktarda yiyecek verdiler: Çay, peynir, sebze, fasulye, konserve, meyve..." Ayrıca, ilgililere Aşağı ayrancı semtinde bir evde tutsak edildiklerini, ancak yerini tam olarak kestiremiyeceklerini söylediler.

Polisler derhal bütün faaliyetlerini Aşağıayrancı bölgesine teksif ettiler.

İki yanında "Hanımefendi Çorapları" yazan, her tarafı kapalı bir minibüs gidiyordu ara sokakların birinde, ağır ağır. Emniyete ait kamu edilmiş bir araçtı bu. Şoför mahallinde sivil polisler vardı. Etrafı çaktırmadan kolaçan ediyorlardı. Polislerden biri dikkatle karşıdan gelenlere

baktı, içlerinden evvelce arkadaşlık etmiş olduğu Yusuf Aslan'ı tanımıştı. "Aradıklarımız işte buradalar komiserim!" dedi yanındakine, yavaşça, soluğunu keserek.

Komiser, polise hiç bozuntuya vermemesini işaret etti. Direksiyon başındakine de onları gördüklerini sezdirmeden arabayı sürmesini söyledi. Karşıdakilerle silahlı bir çatışmaya girmekten kaçınmak istiyordu. Araba diğer bir sokağa sapınca hemen torpido gözünden telsizi çıkardı, durumu merkeze bildirdi.

Sivil ekipler kısa sürede çevreyi kuşattılar. Polisler kendi vasıtalarını yeterli görmediler, piyasadan iki yüz otomobil kiraladılar ve şüphelendikleri yerleri kontrol altına aldılar.

11

Bir söylentidir alıp yürümüştü Ankara'da: "Ordu artık daha fazla uzatmadan idareye el koyacak, ilerici kadroları işbaşına getirecek" ti. Bu söylenti gittikçe yaygınlaşıyor ve yoğunlaşıyordu. Bazıları bunun gerçekleşmesini dört gözle bekliyorlardı. Bunlar, her şey bir yana, kendilerine şans yollarının açılacağını sanıyorlardı. Daha şimdiden kendilerini bakan sayanlar vardı. Ayrıca, kimileri ortalıkta dolaşıyor, ona buna görevler teklif ediyorlardı. Böylesine tekliflerle karşılaşıp da ne yapacağını şaşıranlar, gizliden gizliye eşe dosta akıl danışıyorlardı. Onay bulamayanlar genellikle bayağı yıkılıyorlardı.

Genelkurmay Başkanlığında geceleri birtakım toplantılar yapılıyordu. Devlet Bakanı Turhan Bilgin bunu öğrenip Demirel'e bildirdi. Demirel, Milli Savunma Bakanı Topaloğlu'na meseleyi sordu. Topaloğlu, böyle bir şey olmadığını söyledi. Söyledi ama, o gece geç vakit, Turhan Bilgin'i yanına alıp Genelkurmay Başkanlığının önünden geçti, arabayla. Ve binada ışıkların yandığını gördü. Hemen dönüp, Demirel'e şifahi rapor verdi: "Bu iş doğru galiba..."

Kuşku verici alametler sadece bu kadar değildi.

Bir süre önce Amerika Büyükelçisi, Dışişleri Bakanı Çağlayangil'e telefon etmiş, "evinize bir viski içmeye gelebilir miyim?" diye sormuştu. "Hayhay," demişti Çağlayangil, "buyurun." Telefonu kapattıktan sonra da merak etmişti: Acaba niçin gelecekti ekselans? Arkaya taralı düz saçlarını sıvazlayarak bir koltuğa yaslanmış, aklını buna takmıştı. Düşüncelerinin ağırlığı altında kafası omuzlarının arasına gömülür gibi olmuştu. Gerçi

kafası hep biraz böyle dururdu ya. Adı hovardaya çıkmış bu eski emniyetçi, eski valinin aldatıcı bir görünüşü vardı. Bakanlığa atandığı zaman kimsenin gözü onu tutmamıştı. Ancak o buna aldırış etmemiş, işine dört elle sarılmıştı. Bakanlığı da çok benimsemiş, meslek saymıştı. Diğer ülkelerin dışişleri bakanlarına "meslektaşım" derdi. Değişik, kulağa hoş gelmeyen bir ses tonu vardı. Yayvan yayvan konuşurdu. Muntazam kesilmiş ince, kırçıl bıyığı üst dudağını gölgeliyordu. Geniş çerçeveli gözlüğü yüzüne pek gitmiyordu. İrice bir yapısı vardı. Canlı görünmesine karşın, bünyesi çökmeye başlamıştı. Şöyle böyle altmışlarını yaşıyordu. Bakarsanız bayağı uygar bir kişiliği vardı. Sağlam düşüncelere bağlanmaya heves ediyordu. Ama aynı zamanda siyasi olgunluktan uzak Demirel'e arka çıkıyor, onun dangıl dungul politikasına destek oluyordu. Ayrıca düşünce özgürlüğüne de karşı çıkıyordu. "Ne yani," diyordu, böyle şeyin lâfı açıldığında, "Nepal'da, Katmandu'da, insanlar erkeklik uzvuna tapıyorlar; düşünce sınırlaması kalkarsa, ne olur sonra?.."

Elçi gelmiş, viskisini yudumlayarak Türkiye hakkında uzun uzun genel değerlendirmelerde bulunmuştu. Derken, "Sayın Çağlayangil," demişti, "biz devlet olarak Türkiye'deki gelişmelere sabrederiz ama, devlet dışında olanlar, devleti bile dinlemeyenler sabredemeyebilirler..."

Çağlayangil düşünüp kalmıştı Büyükelçinin arkasından:" 'Devlet dışında olanlar' lâfıyla CIA kastedilmişti açıkca... Türkiye istihbaratı Amerika, İran, İsrail istihbaratlarıyla daimi ve organik münasebetler içindeydi. Bunlar gizli gizli her sene kendi şefleriyle toplanırlardı. Washington'da Tahran'da, Telaviv'de istihbarat mübadelesi yaparlardı. Bu hale göre, Amerikalı, 'Şu kimse benim adamımdır, şunu şuraya yerleştirelim,' diye istediği gibi at oynatabilirdi memlekette... Bizim istihbarat teşkilatının bünyesindeki profesyonel soysuzlaşma her hareketin tesiri altındaydı. İstihbaratçı kendi gözünde çok mühim adamdı. Herkesten çok mühimdı. Herşeye kadirdi. Bu kompleks istihbarat işiyle uğraşanların hepsinde, en başındakinden kahvecisine kadar hep aynıydı... Şimdi, bizim istihbaratımız bu pisikoloji içindeyken, CIA yapacağını yapabilirdi. Organik bağlarıyla yapabilirdi bunu. Bizim istihbarat şefimizin kendisi farkında bile olmadan CIA bizim altımızı oyabilirdi. Elinde imkân vardı bu örgütün. İçimize girmişti bir kere. Adamakıllı enfiltre olmuştu... Amerika ne istiyor olabilirdi?.. Amerika, bir memleketin kendisine ne ölçüde tabi olduğuna, kendi politikasına ne dereceye kadar uydu haline gelebileceğine bakardı, başka hiçbir şeye değil... Örneğin, Amerika bir albaylar cuntası ile

Yunanistan'da istediğini yapurabiliyorsa, albaylar cuntası Yunanistan için biçilmiş kaftandı... Adalet Partisi iktidarı, bazı davranışlarıyla, Amerika' nın canını sıkmıştı. U-2 meselesi, Ortadoğu sorunu, haşhaş anlaşmazlığı vesairede... Bu yüzden kendisine değişik konularda siyasi baskılar gelirdi, öteden beri... 'Birşey yapamaz mısınız,' denirdi, 'Şu iş, haşhaş işi, nihayet hükümet kararnamesine dayanır, çözüveremez misiniz?...' Amerika elçisi, kendisiyle ne zaman görüşse ona Nixon' un selamını söylerdi hep haşhaş meselesinde. Evvelce de Johnson'un selamını getirirdi, U-2 meselesinde...

Amerikalılar, Türkiye ile aralarında yaptıkları 'İlmi Uçuşlar Anlaşması'na dayanarak, Adana üssünden havalandırdıkları casus uçaklarına Rusya üzerinde gözlem uçuşları yaptırıyorlardı. Bu 'İlmi uçuşlar anlaşması' iki ülke arasında yapılmış olan türlü çeşitli ikili anlaşmaların bir tanesiydi. Günün birinde bir U-2 Ruslar tarafından düşürülünce iş sarpa sarmış, Türkiye, uçuşları önlemişti...

Ama, Amerika meselenin üzerine gittikçe, bazı ilgililer, 'meteorolojik tetkikatta ve ilmi araştırmada' bulunmak üzere, programın Türkiye askeri makamlarına bildirilmesi şartıyla, uçuşların devam edebileceğini söylüyorlardı... Bunun üzerine Amerikalıları çağırmış, 'bunlar ilmi uçaklar mıdır, meteorolojik araştırmalar mı yaparlar?' diye sormuştu. 'Yo,' demişlerdi Amerikalılar. 'Bunlar çok pahalı uçaklardır. Çok yükseklerden uçarlar. İçlerinde ikişer kişi bulunur. Ama, bu kişiler, Rusya'daki bir ormanda yürüyen Wolkswagen otomobilin plakasını okuyabilecek kadar hassas aletlerle gözlem yaparlar.' Hemen itirazını belirtmişti buna karşılık: 'Bizim anlaşmalarımızda böyle bir husus yok. Yaptığınız, NATO gayelerinin dışındaki bir iş ve benim ülkeme munzam bir tehlike getiriyor. Ben sizinle NATO içinde ortağım. Siz burada NATO gayesinin dışına taşıyorsunuz...'

Üç gün sonra özel uçağı ile NATO Amerikan Başkomutanı ziyaretine gelmişti. 'Sayın Bakan,' demişti, büyük bir telaş içinde, 'Rusların büyük bir icadı var. Ruslar şimdi dünyayı muayyen fasılalarla devreden uydular gezdiriyorlar fezada. Uyduların atom silahları takılacak yerleri var. Ruslar atom bombalarını bu uydulara takabilirler ve yerden kumanda ile dünyanın neresine isterlerse oraya bırakabilirler. Bu büyük birşey. Biz bunu yapamıyoruz. Bizim bunlara karşı silahımız olmak gerekir. Bunları kontrol etmek, yeryüzüne inmeden havada infilak ettirmek gibi. Bu ilmi uçuşlar bunun içindir...' Bir hayli duraksayıp akıl yürütmüştü generalin karşısında, için için: 'Ben Türküm, NATO' ya bağlıyım. NATO' nun veci-

belerine bağlıyım. Ama NATO dışındaki işlere katılırsam, bu benim emniyetime, güvenliğime tehlike getirir. Rusya bize der ki, 'NATO'yu anladık ama, sen NATO gayeleri içinde ve NATO'nun emrinde anlaşmalar yapabilirsin. Bu ilmi uçuş Amerika'nın beni mahvetmek veya benim onu mahvetmeme mani olmak için aldığı bir tedbirdir. Sen Türkiye olarak ne diye benim aleyhime giriyorsun? İttifak içinde kal...' Bunu derse söyleyecek sözümüz olamaz. Bu mülahaza ile cevabı yapıştırmıştı: 'Ya beraber bir mukavele yaparız, siz açıkça söylersiniz, 'Türkiye'ye tecavüz Amerika' ya tecavüzdür, bunu yapmaya kalkanı ben Amerika olarak mahvederim,' dersiniz, ya da bu iş olmaz..."

Bir süre önce de Dakka'ya giderken Tahran'a uğramıştı. Şah orada kendisini yemeğe davet etmişti. Sarayın özel bir odasında karşılıklı oturmuşlardı masaya... Şah'a babasının Türkiye'de çekilmiş ve hiç neşredilmemiş bir fotoğrafını hediye etmişti. Şah bir ara mütehakkim bakışlarını üzerinde gezdirerek, "Endişe etmiyor musunuz?" diye sormuştu kendisine. "Bir iş çıkacak sizden. Askerlerden birşeyler çıkacak." Tavırları soğuk ve kibirliydi. "Bak, Sayın Çağlayangil, Türk-İran dostluğu tarihten gelmiş, Türk-İran dostluğu babamdan miras kalmış, bunların hepsi güzel. Türk-İran dostluğunu korumak için endişe ediyorum. Ama siyasettir bu, daha fazlası olmayabilir, üzülme. Siyaset bu, her şeyin sırası gelir, zaten sen de böyle düşünüyorsun. Asker birşey çıkaracak..." Soğukkanlılıkla karşılamaya gayret etmişti bu sözleri: "Majeste, zelzele olmak ihtimali yok mu? Yani şimdi burada İran'da zelzele olabilir, bu saray çökebilir. Ne oturuyorsunuz burada? Zelzele ihtimali bu, çöker ve ölürsünüz... Ordu da isyan eder. Senin ordun da isyan eder, benim ordum da isyan eder, Amerikan ordusu da isyan eder. Yani ordu isyan edecek olduktan sonra nerede olursa olsun duman atılır. Bir kere o silah sana çevrilmeye görsün... Binaenaleyh, ordu müdahele eder, etmez diye teminat vermek güç ama, etmesi için sebep ne? Endişe niye?.."

12

Ordu içinde iktidara el koymaya niyetli bir grup oluşmuştu. Bu grubun öncüleri, bazı ilerici aydınlarla kaynaşmışlardı. Bunların aralarına kimi 27 Mayısçılar da katılmışlardı. Böylece ortaya, yarı açık, yarı gizli, asker-sivil örgütlenmesi şeklinde birşey çıkmıştı. Bu hareketin başında Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Faruk Gürler ile Hava Kuvvetleri

Komutanı Orgeneral Muhsin Batur görünüyordu. Amaç, günün koşullarına uygun Kemalist bir devrim yapmaktı. Bunun için yönetime müdahele fırsatları kollanıyordu. Müdahele, Gürler ve Batur'un uygun buldukları bir zamanda, hiyerarşik bir zincir içinde yapılacaktı.

Bu vadide bütün hazırlıklar tamamlanmıştı.

Bir "Devrim Anayasası" hazırlanmıştı. Buna göre, Türkiye Cumhuriyeti, "devrim ilkelerine dayanan halkçı, devletçi, laik, milli ve sosyal devrimci bir devlet" olacaktı. Bu devlette sömürünün her çeşidi yasaklanacaktı.

Yasama yetkisi, "Devrim Konseyi" ve "Devrim Meclisi" tarafından kullanılacaktı. "Çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmış bir Türkiye yaratılması ile görevli ve sorumlu" Devrim Konseyi, en yüksek karar organı olacaktı.

Devrim Konseyi, bir çeşit "kollektif liderlik" getirecekti. Bunun yanısıra bir de "Devrim Konseyi Genel Sekreterliği" kurulacaktı.

Ayrıca bir "Devrim Partisi" yaratılacaktı. "Devrimi hedeflerinden saptırmayacak ve Atatürk ilkelerini çağdaş düşünce ve bilim ışığında yorumlayıp, uygulamayı ülkü edinen bir Devrim Partisi." Partinin genel sekreterliği, Devrim Konseyi Genel Sekreterliği vasıtasıyla, Devrim konseyi'ne bağlı bulunacaktı.

Devrim Konseyi'nin nasıl ve kimlerden oluşacağı daha ortadaydı.

Devrimci Meclis, "devrimin oluşumuna katkıda bulunmuş, devrim bilincine sahip olduğu Devrim Konseyi'nce saptanan, yetenekleri, devrime ve ülkenin kalkınmasına yararlı oldukları anlaşılan sivil ve asker, en çok yüz elli kişiden oluşacak" tı.

İlk belirlemelere göre, Gürler, Devrim konseyi Başkanı, Batur, Başbakan olacaktı.

13

Genelkurmay Başkanı Orgeneral Memduh Tağmaç, müdahaleye karşıydı. Bir yandan "ordu durumdan endişe ediyor", "eylemler devletin temelini sarsıyor" derken, bir yandan da çeşitli vesilelerle darbe taraftarlarına kulak bükümü vermeye çalışıyordu.

Bu cümleden olmak üzere Genelkurmay Karargâhında General ve Amirallerle bir toplantı düzenledi. Burada, aşırı uçların, orduyu demokratik rejime karşı harekete getirmek amacını güttüklerini belirterek, "Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkıldığı 1918 durumundayız, hakikatleri gör-

meliyiz," dedi. Ve hazır bulunanlardan görüşlerini belirtmelerini istedi.

Yaşını başını almış, orta boylu, kalınca gövdeli, esmer, ifadesiz simalı birisiydi kendisi. Siyah gözlükleriyle insana sıkıntı veren bir hali vardı. Zahiren sert görünüşlüydü. Ama Amerikalı generallere karşı çok nazik davranırdı.

Söz alanlar sırayla konuştular.

"Silahlı kuvvetlere sağı solu anlatmalı. İçimizde istihbarat düzeni kurulup subaylar hakkında bilgi toplanmalı..."

"Hükümet ve devlet çapında tedbir alınmadıkça, Silahlı Kuvvetlerin sarfedeceği çaba boşunadır. Memlekette sağlam müessese olarak ordu kalmıştır. Son zamanlarda ona da doktriner akımlar tevcih edilmiştir..."

"Acil tedbirler almaya kesin ihtiyaç vardır. Hükümet şimdiye kadarki hareketlerinde aciz kalmıştır..."

"1961 Anayasası, aşırı hürriyetler getirmiştir. Komutanlar, Milli Güvenlik Kurulu'nda dayatıp hükümeti değiştirmeli. Anayasanın basın, toplantı ve gösteri yürüyüşleri v.s. gibi hükümleri kısıtlanmalı. Kurulacak bir koalisyon hükümeti reformlara girişmeli. Silahlı Kuvvetler de eğitimine dönmeli..."

"Böyle bir toplantıya katılacağıma Allah canımı alsaydı daha evlâydı. Bugün rejimin değiştirilmesinden söz ediliyor. Profesör, zehirli telkinleriyle evlâdımı silahlandırıp karşıma çıkarıyor. Ben bunu profesöre soracak yerde, kalkar da generalden sorarsam, kabahat işlerim. Bu Meclis memleketin Meclisi midir, yoksa dingonun ahırı mıdır? Buraya telefonla kuvvetli bir ihtar çekilir, yola gelmeleri istenir.... Geçen bayramda hemen hemen herkes Ankara dışına gitti. Diyebilirim ki bir ben kaldım. Bayram mesajında, 'Silahlı Kuvvetlerin sabrının ne zaman tükeneceğini kestirmek mümkün olmaz' sözüne bakarak, meselâ, dört yarbay kalkıp da 'sabrımız tükendi' diye harekete geçseydi ne olacaktı?... Bir kısım subaylarımız 'devrim yapacağız' diyorlar. Diyorlar ama, neden Che Guevera'nın peşinde oluyorlar? Bunu soran çıkmıyor.... 'İçimizde istihbarat düzeni kurup subaylar hakkında bilgi toplayalım' deniyor. Allah saklasın, Abdülhamit de böyle yapmıştı. ...Her şeyin kabahatini kendimizde bulalım. Şurada Demirel aleyhinde lâf etsem, on dakikaya varmaz kulağına gider. ...İhtilâl değil, Başbakanın kapısını çalın söyleyin, yarın Altındağ'dan 100 bin kişi ayaklanır yürürse, kimse kurtaramaz. Benden 50 bin askere karşı çıkmam istenir. Ben nasıl karşı çıkarım? Asker kendi vatandaşına, arkadaşına silah çeker mi? ...Ordunun vakur bir ordu olmasından çok, cesur insanlardan

ibaret olması evlâdır. Anamı Kâbe yolunda zina etmiş olayım ki, şu anda emir verin pencereden atlayayım. ...Hiç adetim olmadığı halde, bir haftadır tabanca taşıyorum. Neden? 'Atatürk de ne yapmış ki?' diyeni vurmak için..."

Son konuşan kişi, sözlerinin sonunda fenalaşıp dışarı çıktı. Genelkurmay Plan ve Prensipler Dairesi Başkanı Korgeneral Atıf Erçıkan'dı bu. Müdahalecilerdendi. Hem de en ateşlilerindendi. Kendisiyle kader ortaklığı edenlerin kimilerine göre, ona kalsa, dakika kaybetmeden sonuca gidilirdi. Öylesine "kabadayı", öylesine "mert", öylesine "atak" tı. Darbeden sonra Genelkurmay Başkanı olacaktı.

"Erçıkan, heyecanlı hislerle konuşuyor," dedi Tağmaç, onun arkasından. "His başka, devlet idaresi başka... Arkadaşlar, biz, devleti, cumhuriyeti korumakla mükellefiz. Gerisini Meclis korur. Biz kalkıp ola Meclise ihtar çekersek, o Meclis, Meclis olmaktan çıkar. Silahlı Kuvvetleri sarsmadan bir ana fikre varmak zorundayız. O mertebeye geldik.

Silahlı Kuvvetlerin baskısı ile devlet yaşamaz. Biz gidip 35 Milyonluk bir devleti idare edebilir miyiz? Afrika olsa kolay. Silahlı Kuvvetlerin devlet idaresine el koyması güç. Devlet nedir, devlet nasıl idare edilir, bir fikrimiz yok. Zaten işi oraya götürmemek için çırpınıp duruyoruz. En son çare ordudur. Memleket sürüne sürüne uçuruma gelirse ancak o zaman tutup çıkarırız. En kötü hal tarzı budur. Silahlı Kuvvetlerin idare ettiği yerde devlet yoktur..."

Bir hafta sonra, Hava Kuvvetleri'nde, genişletilmiş Komuta Konseyi toplandı. Tağmaç aynı konuda tekrar konuştu:

"Türkiye'de aşırı akımlar tehlikeli maceralar peşindedir. Durum ciddidir. Ancak yarın batacakmış gibi bir vaziyet yoktur. ...Ordu adeta devlet idaresine müdahaleye zorlanmaktadır. ...Komutanlar bilinmesi gereken şeyleri biliyorlar. Alınması gereken önlemleri alıyorlar. Parlemento sorunları, biz askerleri değil, onları ilgilendirir. Biz politika dışındayız ve öyle kalacağız. Erken kalkanın horoz olmasına izin vermeyiz. En üst düzeydeki komutanlarımıza güvenin. Kendinizi heyecana kaptırıp yanlış adımlar atmayın. Yapılacak şeyleri biz yaparız. ...Bugün tanık olduğumuz sosyal bunalımların kökünde Anayasa, bünyemize uygun olmayacak şekilde aşırı özgürlükler getirmiş olan Anayasa yatıyor..."

Toplantı, ertesi gün de devam etti. O gece, geç vakit, Tağmaç, Çankaya Köşkü'ne gidip Sunay'la görüştü.

Bu arada, basına sızan haberlere göre, Demirel'in Başbakanlıktan çe-

kilmesi ve yeni bir AP hükümeti kurulması için, AP Meclis ve Senato gruplarında bir hareket başlamıştı. Bu sonucun sağlanması niyetiyle, Demirel'e verilmek üzere, bir muhtıra hazırlanmıştı. Muhtırayı şimdilik 25 kişi imzalamıştı.

14

Gürler işi ağırdan alıyordu. Şöyle bir türlü gerektiği gibi davranmıyor, liderliğini sürükleyici bir şekilde ortaya koymuyordu. Meselenin bir an önce halli için kendisini sıkıştıranlara ne evet ne de hayır diyordu. Öyle hareketsiz kalıyor, adeta iki arada sallanıyordu. Zaman zaman bayağı ürkek ve çekingen görünüyordu. Bu da ona bel bağlayanların canlarını sıkıyordu. Lider dediğin sağlam ve kararlı bir tavır takınmalıydı. Bu yüzden gözler bazen Batur'a çevriliyordu. O daha canlı, daha cesur bir tutum sergiliyordu.

Ne ki, Gürler, ortaya kelle koyanlar için kolay kolay vazgeçilecek biri değildi. Onlara göre, Gürler, fikir özgürlüğüne yatkındı. Aydındı. İlericiydi. Laikliğe ve devletçiliğe bağlıydı. Ordunun sevgisini ve saygısını kazanmıştı. Bu açıdan Batur'a ağır basıyordu. Popüleritesi her bakımdan ondan üstündü. Ayrıca düşünülmesi gereken bir şey vardı: Batur, kendi görüşüne uymayanları rahatça komünistlikle suçluyordu.

Şu sıralar yine Gürler'in çekingenliği nüksetmişti. İpe un serip duruyordu.

"Birtakım sorunlarla karşılaşmamak için," diyordu yakın çevresine, "bütçenin Meclis'ten geçmesini beklemeliyiz. Ondan sonra Milli Güvenlik Kurulu'nu olağanüstü toplantıya çağırmalıyız. Burada her şeyi açıkça dile getirmeliyiz. Hükümet durumu kavrar, ona göre bir tavır takınırsa, mesele kalmaz. Bu olmazsa, ne yapacağımızı düşünmeliyiz. Yok, şayet bu zorlama karşısında hükümet istifa ederse, o zaman parti liderlerinden ve ülkede ağırlıkları olan kuruluş ve topluluklardan bunalımı giderici çözümler istemeliyiz. Bu sökmediği taktirde de müdaheleye gitmeliyiz..."

Altmışına yaklaşmış, irice yapılı, epey şişman, buğday benizli bir zattı bu. Siyah saçları olduğu gibi formunu korumuştu. Hemen hemen hiç rengini atmamıştı. Kalın kaşlarının uçları yukarı doğru çatallaşmıştı. Dudakları etliydi. Durgun tavırlıydı.

Büyük umutlarla devrim devrim diye bekleşenler ne yapacaklarını şaşırmışlardı. Artık sinirler iyice gerilmişti. Aksi gibi Batur da memleket-

te değildi. Amerikan Hava Kuvvetleri Kurmay Başkanı Orgeneral Ryan'ın davetlisi olarak Amerika'ya gitmişti. Gidişi de kafaları biraz karıştırmıştı. Durup dururken bu davet nereden çıkmıştı şimdi? Batur böylesine günlerde neden bu davete uymuştu? Ve neden hiç kimseyi yanına almadan, tek başına gitmişti?

Ankara'ya döner dönmez, Tandoğan'da, bir hava subayının evinde, hemen bir toplantı düzenlendi. Batur bu toplantıya, dolmuşla, tebdili kıyafet geldi. Sivil giyinmiş, başına bir kasket geçirmiş, gözlerine de kara bir gözlük takmıştı.

Bütün dikkatler onun üzerinde toplanıyordu. Ellilerinde, boylu boslu, saçları biraz alnından yukarıya doğru açılmış, esmer, gözü kaşı yerinde, bayağı yakışıklı sayılacak biriydi. Kendisine Amerika gezisinden söz açılınca,

"Onuruma verilen kokteylde," dedi, "Orgeneral Ryan bana Türkiye'deki olaylar hakkında sorular sordu. Ve sözü getirip, 'siz askerler tam bir müdahalede bulunmanın zamanı olduğunu düşünmüyor musunuz?' gibi bir niyet yoklamasında bulundu. Ben de açık vermeyen bir karşılıkta bulundum..."

General Ryan'ın sorusu oradakilere çok garip geldi. Amerika, hiç kuşkusuz, Türkiye'de olup biten herşeyden haberdardı. Aradaki ilişkiler öylesine içli dışlıydı. Ama bu adam müdahalede bulunulmasına neden istekli görünüyordu? Doğrusu, bu oldukça mide bulandırıcı bir olaydı.

Bereket versin Batur bir şeyde yüreklerine su serpti onların: Gürler'den dert yanılması üzerine, "Merak etmeyin," diye kükredi, "Faruk Paşa yoksa, ben varım!.. O basmazsa düğmeye ben basarım!.."

15

9 Mart 1971 günü akşamı Hava Kuvvetleri Komutanı Batur'un odasında bir toplantı düzenlendi.

Müdahale hazırlıkları tamamlanmış, gereken haberleşmeler yapılmış, iş bir ha demeye kalmıştı. Daha önceleri belirlenen harekete geçme günleri çeşitli nedenlerle ertelenmişti. Havacılar artık daha fazla gecikilmesini istemiyorlardı. Vakit, saat gelmişti, "devrim güneşi doğmalı" ydı.

Koridorda havacı subaylar kaynaşıyordu.

Batur, misafirlerine özenli bir şekilde çaylar, pastalar ikram etti. Ev sahibi sıfatıyla söze başlayarak konuyu açtı. Şudur budur dedikten sonra

gözlerini yalanıp yutkunan Gürler'e dikti:

"Paşam, nihai kararınızı bekliyoruz..."

Bunun üzerine orada bulunanlar çeşitli görüşler ve öneriler attılar ortaya. Dördü Hava, dördü Kara Kuvvetlerinden, sekiz kişiydiler içerde. Deniz Kuvvetlerinden Amiral Vedii Bilget de çağrılmıydı toplantıya ama, İstanbul'da olduğu için gelememişti.

Bu arada Erçıkan, "Sayın Komutanlar," dedi, "eğer münasip bir çıkış yolu bulunamazsa, müsaade edin, yarın sabah, genişletilmiş komuta konseyi mi ne ise işte o toplantı başladıktan sonra birkaç arkadaşla silahlı olarak biz salona gidelim ve 'Faruk Paşa, Muhsin Paşa, filan paşa hariç, geri kalanlar, şu anda gözaltında bulunuyorsunuz' diyerek hepsini toparlayalım, olsun bitsin..."

Gürler çok heyecanlanmıştı. Beti benzi atmış, alnında boncuk boncuk terler birikmişti.

"Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Celâl Eyiceoğlu'nun haberi var mı? diye sordu Batur'a, tutuk bir eda ile.

Batur'un tavırlarından olumsuz yanıt alınca, alnındaki terleri sildi.

"Onu ayrı tutmak olmaz. Celâl Paşa'yı siz görüp durumu anlatınız..."

Batur'un yüz ifadesi değişir gibi oldu.

"Paşam, o zat daima alargada kalmayı yeğleyen bir kişi, ben onunla konuşmam."

Kalın dudağını sarkıtarak bir an durakladı Gürler. Aklına ne geldiyse geldi, müdahaleden sonra görev alacak olan sivillerin listesinin okunmasını istedi. Batur'un işaretiyle, havacı generallerden biri, önündeki dosyadan isimler okumaya başladı. Gürler bunlardan kimilerini beğendi, kimilerini beğenmedi. Derken alnını kurulayarak birden ayağa kalktı:

"Hele yarın olsun, genişletilmiş komuta konseyindeki durum açıklığa kavuşsun, ona göre meseleyi yeniden tezekkür ederiz." Kapıya yöneldi. "Şimdi Memduh Paşa'nın yemeğine geç kalmayalım..."

Tağmaç, ne idüğü belirsiz genişletilmiş komuta konseyi adıyla Ankara'ya çağırılan generallere bir yemek veriyordu o akşam. O da oraya gidiyordu. Ötekilerin şaşkın bakışları altında Batur da onun peşine takıldı. Müdahale kararı bekleyip duran subaylar çok fena oldular bu tutum karşısında. Öfkeyle, Kara Kuvvetleri Plan ve Prensipler Başkanı Tümgeneral Celil Gürkan'ın etrafını çevirdiler, "Düğmeye siz basın, bu iş olsun bitsin!" dediler. Büyük bir gerilim içindeydiler.

Gürkan, müdahale taraftarları arasında önemli sayılan biriydi. Kara

Kuvvetlerinde onun eline ayağına yüz süren, ikide birde odasına damlayıp "sizi görelim de iman tazeleyelim" diyenler çoktu. Ellisini aşmış, ince yüzlü, uzunca boylu, düzgün yapılı, arkaya yatık saçları alnından açılmış bu kumral general, başarıya ulaşıldığında, Devrim Partisi Genel Sekreteri ve Başbakan Yardımcısı olacaktı.

Düşündü kaldı bir süre. Zor işlerde karar vermek kolay değildi. Dünyanın yükü sırtına binmiş gibiydi. Korkunç bir ağırlığın altında eziliyordu. Gerçi ortam elverişliydi. Elindeki kuvvetler yeterliydi. Hazır birlikler işaret bekliyordu. Şu anda içinde bulundukları karargah denetimleri altındaydı. Düğmeye basmak, meseleyi halle yetebilirdi. Ama bir türlü gözüne kestiremedi bunu yapmayı. Karmakarışık duygular içinde evine döndü.

16

12 Mart 1971 günü radyodan öğle haberlerini dinleyenler dona kaldılar. Kulaklarına inanamıyorlardı, spiker kelimelerin üstüne basa basa Cumhurbaşkanı ve Meclis başkanlarına verilen bir muhtırayı okuyordu:

"1- Parlemento ve hükümet süregelen tutum, görüş ve icraatıyla yurdumuzu anarşi, kardeş kavgası, sosyal ve ekonomik huzursuzluklar içine sokmuş, Atatürk'ün bize hedef verdiği uygarlık seviyesine ulaşmak ümidini kamuoyunda yitirmiş ve Anayasanın öngördüğü reformları tahakkuk ettirememiş olup, Türkiye Cumhuriyeti'nin geleceği ağır bir tehlike içine düşürülmüştür.

2- Türk Milletinin ve sinesinden çıkan Silahlı Kuvvetlerin bu vahim ortam hakkında duyduğu üzüntü ve ümitsizliği giderecek çarelerin, partilerüstü bir anlayışla meclislerimizce değerlendirilerek, mevcut anarşik durumu giderecek ve Anayasanın öngördüğü reformları Atatürkçü bir görüşle ele alacak ve inkılap kanunlarını uygulayacak kuvvetli ve inandırıcı bir hükümetin demokratik kurallar içinde teşkili zaruri görülmektedir.

3- Bu husus süratle tahakkuk ettirilmediği taktirde Türk Silahlı Kuvvetleri, Kanunların kendisine vermiş olduğu Türkiye Cumhuriyeti'ni korumak ve kollamak görevini yerine getirerek, idareyi doğrudan doğruya üzerine almaya kararlıdır. Bilgilerinize."

Başbakan Demirel, soluğunu ters alarak radyoyu makamında dinledi, Yanında bazı bakanlar da vardı. Spikerin sesi kulaklarında yankılandıkça renkten renge girdi. Ağır bir sıkıntı çöktü içine. Sırtı karıncalanır gibi olmuştu. Çok tatsız, çok zor bir an yaşıyordu. Hemen kabinenin toplanması-

nı emretti. Bir taraftan da Anadolu Ajansı'ndan muhtıranın metnini istedi. Ayrıca, AP Senato Grup Başkanı Ahmet Nusret Tuna ile Meclis Grup Başkanvekillerinden İbrahim Aytaç'ı çağırttı.

Ülkede gerilimli bir hava doğmuştu. Öyle yeni umutlar yaratan bir esinti falan hissedilmiyordu ortalıkta. Ankara, zehirli dumanla birlikte, bir belirsizlik ortamına bürünmüştü. Başkentliler bayağı sarsılmışlar, şaşkınlığa çalan bir tedirginliğe düşmüşlerdi. Atatürk Bulvarı'nın o hayat taşan canlılığı kaybolmuştu. İnsanlar sesi soluğu kesmişler, dikkat ve ihtiyatla adım atar olmuşlardı. Durum sakindi. Hiçbir yerden ses seda çıkmıyordu. Her taraf tıs pıstı. Ancak politik sorunlarla derinden ilgilenenler, akıllarını muhtıraya takmışlar, olası gelişmeleri kestirmeye çalışıyorlardı.

Partide yoğun bir kaynaşma başlamıştı. Genel Merkeze üşüşenler olanı biteni anlamaya gayret ediyorlardı. Arada kimileri de kendilerince birtakım yorumlar yapıyorlardı. Boran'ın odası durumu değerlendirmeye uğraşanlarla doluydu.

Recep, bilgi toplama çabalarına girdi. Bu arada Gazeteci Turhan Tükel'e uğradı. Bir kasvet sarmıştı içini. Kendisiyle aynı yaşlarda, dinamik yapılı boylu boslu, yakışıklı biri olan Tükel, bürosunda telefonla konuşuyordu:

"Milletvekilleri ne oranda geldiler Meclis'e?.. Halleri nasıl?.. İsmet Paşa'dan bir haber var mı?.." Tavırları kuşkulu ve kaygılıydı.

Aralık bulunca Recep'e elini uzattı,

"Ne o," dedi buruk bir şekilde, "iskandile mi çıktınız?.."

Recep üzgün bir gülüşle süzdü onu:

"Neler oluyor?.."

Tükel anlamlı anlamlı başını salladı:

"Birşeyler oluyor ama, bakalım neler oluyor!.. Korkarım, partinin işaret ettiği durum gelip çattı!.."

"Öyle, değil mi?"

"Öyle... Ahval kötü... Zor günlere hazırlanın..." İç geçirdi. "Herhalde çok olumsuz şeyler göreceğiz..." Alnına düşen perçemini arkaya atarak kendi kendine güldü. "Demin karşı binadan sağcılığı ile ünlü bir meslektaş, tası tarağı toplayıp sırra kadem bastı. Ben de durdum pencereden onu seyrettim. Zavallı şaşkın, o da sanıyor ki bu hareket kendilerine karşı yapılmıştır..."

Recep boş verin dercesine elini savurdu.

"Paşa'yı soruyordunuz telefonda demin, bu harekete karşı ondan bir-

şey beklenir mi?"

Tükel burnunun üstüne düşen gözlüğünü düzeltti:

"Eh ne de olsa Paşa bu, aleyhinde atar tutarız ama, kuyruğumuz sıkışınca da ondan medet umarız..."

"Evet... Ne var ki, Paşa da bazen hiç Paşa değildir..."

"Belli olmaz, bakarsınız Paşalığı tutar..."

Meclis uslu uslu toplandı. Milletvekilleri şaşkınlıktan serseme dönmüşlerdi. Ne yapacaklarını bilmeden boş boş etraflarına bakıyorlardı. Çoğunun süngüsü düşmüştü. Bazıları açığa vuramadıkları kızgınlıklarla için için köpürmüşler, bazıları da kara düşüncelere gömülmüşlerdi. Arada renk vermeyenler de vardı. Onlar galiba biraz karışık duygular içinde bocalıyorlardı. Başkan, yoklama yapılacağını bildirdi. Bir AP'li yoklamanın ad okunarak yapılmasını istedi. Başkan, bu öneriyi dikkate almadan çoğunluğun bulunduğunu ilân etti. Ve önünde duran bir kağıdı kaptı:

"Sunuşlar bölümünde saat 12.55'de Meclis Başkanlığına tevdi edilmiş bulunan Genelkurmay Başkanı ve Milli Güvenlik Kurulu Üyesi Sayın Memduh Tağmaç, Kara Kuvvetleri Komutanı Sayın Orgeneral Faruk Gürler, Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Sayın Celâl Eyiceoğlu, Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Sayın Muhsin Batur tarafından imzalanmış, Meclis Başkanlığına yazılmış ve 13.00 ajansında yayınlanmış bir yazı vardır; okutuyorum."

DP'den Korkmazcan, "muhatap değiliz!" diye bağırdı. Başkan sıkıntıyla başını sallayarak, "bunun muhatabı parlementonun kendisidir," dedi. "Okutacağım ve zapta geçirteceğim." CHP'liler oturdukları yerden sordular: "Hükümet nerede?" AP'lilerden "Oku!. Oku!.." sesleri yükseldi.

Okuma bitince, bireysel davranışlara bayılan İçel bağımsız Milletvekili Celâl Kargılı, tek başına alkışladı muhtırayı. Bir güvercinin boşuna kanat çırpışlarını andıran sesler uçuştu salonda. DP'den Eroğan, mesele üzerinde görüşme açılmasını istedi. Başkan teklife yan çizdi. Bu sırada, etrafında pervane dönenlerle birlikte, İnönü girdi içeri. CHP'liler kendisini alkışladılar. Bazı AP'liler de katıldılar alkışa. Ama, aralarında surat asanları, kaş çatanları görünce, kısa kestiler.

Hükümet toplantısında iki görüş belirdi: 1- Derhal istifa etmek, 2- Parlementoya gidip güven oyu istemek.

Güven oyunda maksat, muhtıraya karşı koymak değil, hükümetin parlementoda düşmesini sağlamaktı. Böylece, güya, şeklen de olsa, demokratik bir yol izlenmiş olacaktı.

Demirel, önce ayak diremeye niyetlendi. Ama sonra, Parlamentoyu feshederler bahanesiyle, bundan caydı. Böyle bir davranışı göstermek cesaretini tutturamadı yüreğinde. Esasen durumu kurtaracak bir hali de yoktu öyle. Tafra satmaya kalkması boşuna olurdu, hiçbir bakımdan o yapıda bir iktidara sahip değildi. Üstelik, o ağır ve sıkıntılı anda Sunay da telefonuna cevap vermemişti. Bu çok manidardı. Demek ki, karşı taraf güçlüydü. Hakkındaki yargılara göre, Sunay, "kuvvetlinin yanında olmayı bir hayat prensibi sayar" dı. Bunu düşününce, korkusu büsbütün arttı Demirel'in. Direnmeyi hiç gözüne yediremedi. Galiba kafasında bir senaryo da üretmişti: "Kim bilir, belki de bu akşam bizi kurşuna dizerler," diye dehşetli tahminler yürüttü.

Sonunda, Başbakanlık Müsteşar Yardımcısı Muhlis Fer'in eline bir zarf sıkıştırarak Çankaya'ya gönderdi. Sunay zarfı sabırsızlıkla açarak okudu:

"Cumhurbaşkanlığı yüce katına,

Genelkurmay Başkanı ve Kuvvet Komutanları tarafından Zat-ı devletlerinize, Cumhuriyet Senatosu Başkanlığına ve Millet Meclisi Başkanlığına tevdi edilip bugün saat 13.00'deki radyo haber bültenlerinde Türk kamuoyuna da duyurulan muhtıra ile Anayasa ve hukuk devleti anlayışını bağdaştırmak mümkün değildir. Bu durum muvacehesinde hükümetin istifasını saygı ile arzederim.

Süleyman Demirel"

Derin sessizlik sürüp gidiyordu ortalıkta.

Boran, o akşam TRT'ye verdiği beyanatta, "bütün sosyal sınıfların siyasi ağırlıklarını serbestçe ortaya koyacakları bir ortamda süratle genel seçimlere gidilmesi"ni istedi. İnönü, "Demokratik mekanizma normal olarak işliyor, bakalım neticesini görelim," dedi. Adana yolundan geri dönen Ecevit, konuşmak için vaktin erken olduğunu söyledi. Bozbeyli, "Aslolan Atatürk'ün açtığı Meclis'in millet adına yüklendiği kutsal görevine devam etmesidir. Hükümetler daima değişir," diye lâf etti. Feyzioğlu, yarım yamalak bir ağızla, "Yetkili kurullarla görüştükten sonra bir açıklama yapacağı" nı belirterek, konuşmaktan kaçındı.

BEŞİNCİ BÖLÜM

1

Muhtıra değişik şekillerde yorumlanıyordu. Ve bazı devrimci kuruluşlar hareketi destekliyorlardı. DİSK, yayımladığı bildiride, "Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın tanıdığı hakları en cesur şekilde kullanan Türk Silahlı Kuvvetleri'nin çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmak, Atatürk devrimlerini hakim kılmak ve Anayasanın öngördüğü reformları gerçekleştirmek, özellikle Anayasamızın temel ilkelerine yürekten bağlı kalmak yolunda görev başında olduğunun radyoda ilanı karanlık ufukları aydınlığa boğmuştur," diyordu. 27 Mayıs Derneği, "İkinci 27 Mayıs"ı kutlayanlarla dolup taşıyordu. Dolmuşlarda şoförler Demirel'in kellesiyle şakalaşan kasetler çalıyorlardı. Bir gazeteci de günlük makalesinde ona takılıyordu: "Nasılsın, eyi misin?.."

Meselcye sınıfsal açıdan bakan parti, muhtıraya karşı cephe almıştı. Çok kişi bunu yadırgamamıştı. Keskin devrimcilerden genel merkeze lânetleme telgrafları geliyordu. Bazı üyeler dahi şaşırmışlar, "Ne yapıyoruz biz?" diye dövünüyorlardı. Bunlar, 141 ve 142. maddelerin kaldırılabileceği umuduna kapılmışlar, soruyorlardı: "Daha ne istiyoruz?.." Oysa, yöneticiler, sözkonusu maddelerin ateşten gömlek haline getirilmesinden çekiniyorlardı. Ve bu düşünce sahiplerini durmadan uyarmaya çalışıyorlardı, ortada öyle ümidvar bir durum yoktu.

Parti içinde önemli görevlerde bulunmuş, milletvekilliği yapmış, çok deneyimli bir üye sayılan Yunus Koçak, pürtelaş genel merkeze damladı.

"Siz muhtırayı ilerici bir hareket olarak kabul etmiyor musunuz?" Avukattı kendisi. O sıralar, nedense, 1965 seçimlerinde partiye girip milletvekili olan ve sonra da ayrılan Muzaffer Karan'la birlikte, Atatürkçülük üzerine birtakım faaliyetlere girişmişti.

Recep, Demokratik Doğu Kültür Ocakları davasından yargılanmak üzere Diyarbakır'dan gelmiş olan Dr. Tarık Ziya Ekinci'yle beraber yalnızdı partide.

"Hayır."

"Evveeeeet..." Bir süre susup bıyıklarını yoldu. "İyi ama, 12 Mart Muhtırası Anayasanın öngördüğü reformlardan bahsediyor... Biz de şimdiye kadar taşlana taşlana, kelle koltukta, bu meseleyi dile getirip durmadık mı?"

"Bizim bir sosyalist parti olarak güttüğümüz amaçla bu iş bir mi?"

"Bütünüyle elbette değil, ama işaret ettiğim noktada bir benzerlik var. Ayrıca, AP iktidarının densizliği ve partinin üzerine gittikçe yoğunlaşan

baskılar karşısında bu işin desteklenmesi gerekir. Ne de olsa daha ilerici bir durum çıkıyor ortaya."

"Acaba öyle mi? Ne renk taşıyacağı belli olmayan bir hareket bu. Ya bunun altından bir çapanoğlu çıkarsa sonra, halimiz nice olur?.."

"Çıkmaz, muhtırada söylenenlere baksanıza..."

"Böyle hallerde önce her telden çalınır, buna aldanmamak gerekir. Bu işin ucu eninde sonunda bize dokunacak..."

"Bu kaygıyı paylaşmıyorum."

"Gerçeği görmeye bağlı bir şey bu. Zamanla meseleyi siz de anlarsınız ama, iş işten geçmiş olur..."

"Bırakın bu sözleri, hiç bir göstergeye dayanmadan hemen böyle ters bir yargıya varılmaz bence. Hiç değilse hareketin ne seyir izleyeceği beklenmeli biraz."

Recep başını yana eğdi:

"Hareketin ne seyir izleyeceği az çok muhtıra sahiplerinin yapılarından bellidir, Tağmaç'ın ne kafada bir adam olduğunu biliyorsunuz..."

Koçak ağzından soludu.

"Bu hareketi Tağmaç'a bağlamamak lazım. Asıl iş Gürler'de ve ötekilerinde. Bakarsınız adamlar sağlam niyetler güderler..."

"Aman arkadaş," diye araya girdi Ekinci, elini ona doğru kaldırarak, "sen sen ol, parti hattından şaşma sakın. Parti bugüne kadar ne dediyse çıktı, ben onu bilir, onu söylerim. Her şey bir yana, demokrasinin mantığına sığmayan bir olguyla karşı karşıyayız. Bunun ardından nelerin geleceğini düşünmek durumundayız. Yoksa bedeli ağır hatalar işleriz sonra. Ben kendi payıma, bu hareketin getireceği sonuçlardan korkuyorum."

Aradan birkaç saat geçmişti ki, bir İtalyan gazetecisi çıkageldi:

"Madam Boran, size göz açtırmayan, üzerinize bozkurt sürüleri salan AP iktidarına karşı niçin 12 Mart Muhtırasına destek olmuyorsunuz?.."

Boran, bu can sıkıcı tepkiler karşısında, parti örgütünde yer yer toplantılar düzenleyerek konuşmalar yapmak gereğini duydu:

"Toplumdaki yeni oluşumları değerlendirmede ve bu oluşumlar karşısında izleyeceğimiz yolu tesbit etmede biz sosyalistlere kutup yıldızı görevini görecek objektif kıstas nedir? Bu oluşumların işçi ve müttefiki emekçi sınıfların ekonomik ve politik hareketini nasıl etkileyeceğidir. Her hal ve şartta işçi sınıfının ekonomik ve politik hareketinin bağımsız varlığını sürdürmek ve geliştirmek şarttır. Bu imkânı veren veya güçlendiren yeni oluşumlar sosyalistlerce desteklenir. Kısıtlayan veya yok eden gelişmeler desteklenmez..."

2

Hava soğuktu. Kar yağıyordu. Bir kar makinesi ortalığı inleten gürültülerle Sivas yolunu açıyordu. İki genç, makinenin peşisıra motosikletle ilerlemeye çalışıyordu. Sırtlarında kürklü parkalar vardı, ama adamakıllı üşümüşlerdi yine de. Yüzleri çatlamış, mosmor olmuştu. Gelip geçenler yadırgayarak onlara bakıyorlardı.

Uygun bir yerde makineyi sollayıp biraz hızlandılar. Zaman zaman kuşlar uçuşuyordu tarlalardan, motorun sesinden ürkerek. Birkaç kez düştüler kaygan kesimlerde. Birisi uzun, diğeri kısa boyluydu.

Sivas'a geldiklerinde, şehre girmeden, Şarkışla yoluna saptılar. Trafik Muayene İstasyonu'ndaki görevliler uzaktan uzağa onları seyrettiler. Akşam vakti bastırmış, ortalık yavaş yavaş kararmıştı. Bir yokuşta benzinleri bitti. Oflaya poflaya motosikleti sürükleyerek, güç bela Şarkışla'ya vardılar. Aç, uykusuz ve yorgundular.

Benzin alırken kar yağışı iyice hızlandı. Bu durumda motosikletle daha fazla gitmeyi gözlerine yediremediler, külüstür bir cip kiraladılar. Tam o sırada jandarmalarla polisler bittiler tepelerinde. Beş-altı kişiydiler. Onları karakola davet ettiler.

"Peki," dedi ötekiler, tedirginlikle.

Uzun boylu gencin bir elinde çanta vardı. Diğer eli cebindeydi. Ötekinin de bir eli cebindeydi. Biraz paytak ama gayet canlı yürüyordu. Ana caddeyi geçip Hükümet Konağı'na yaklaşmışlardı. Burada ikisi birden silahlarını çekip havaya ateş etmeye ve kaçmaya başladılar. Az ilerde önlerine bir telörgü çıktı. Arkadan polisler de ateşe başlamıştı. Karanlıkta namluların uçları yanıp söndükçe kurşunlar vınlıyordu havada. Uzun boylu, telörgüyü aşarken diğeri vurulup kaldı. Ötekisi, olandan habersiz, bir süre bekledi onu. Sonra tek başına bitişikteki bahçeye geçti. Göğsünü bastıran öfkeden çatlayacak gibiydi. Elindeki Nagant'ı fırlatıp attı yere. Mermisi bitmişti. Aceleyle çantayı açtı, içindeki el bombasını cebine aktardı, otomatik tüfeği kaptı, mermi kütüklüğünü boynuna astı. Etrafı kollayarak bahçeden çıktı, sokak aralarına daldı. Bir evin önünde durdu, kapıyı çaldı. Karşısına çıkan kadına,

"Çabuk kocanı çağır!" dedi, soluk soluğa.

Kadın şaşkınlıkla bocalarken, evin erkeği göründü, pijamasıyla. Genç, arkadaki arabayı işaret etti:

"Bu senin mi?"

"Benim."

"Hemen kontak anahtarını al gel!"

Adam söyleneni yapmaya çalışırken, kadın birden kapıyı kapadı ve çat

diye sürgüledi. Genç, kapıya ateş edip var gücüyle bir tekme indirdi. Kadın can havliyle kapıyı açtı tekrar. Elinden yaralanmıştı. Adam koşa koşa döndü anahtarla.

Etrafa insanlar toplanmıştı. Genç, onların ayakları dibine birkaç el ateş ederek, "dağılın!" diye bağırdı. Yaratılan panik içinde araba hızla harekete geçti.

Adam, bir süre gittikten sonra, kendisini belâlı bir angaryaya koşan kimseye göz ucuyla bakıp çekingen çekingen sordu:

"Siz kimsiniz?"

"Deniz Gezmiş."

Hayretten ağzı bir karış açık kaldı adamın. Bir assubaydı bu.

Durum, derhal, Şarkışla'dan, arabanın gidiş yönü olan Gemerek'e bildirildi, telsizle.

Gemerek belediye hoparlörü lâhzada ortalığı ayağa kaldırdı. Birisi, mikrafonda, ateşe düşmüş gibi bağırıyordu: "Gangsterleri yakalamak için halkı yardıma çağırıyorum!.." Kaymakam, Belediye Başkanı, Jandarma Komutanı başta olmak üzere, polisler, jandarmalar yola döküldüler. Peşlerine de halk takıldı. Bazılarının ellerinde sopalar vardı. Bazılarının da baltalar.

Vurulan genci düştüğü yerde bulup kimliğini anlamaya çalıştılar, "Şeyin oğlunu mu vurduk yoksa?" diye birbirlerine sordular, kaygıyla. Askeri bir araçla Sağlık Yurdu'na götürdüler onu. Bir masanın üzerine yatırarak ısrarla adını sormaya başladılar. Genç, adını söylememek için, acıdan bağırıyormuş gibi yapıyordu. Adını söylerse, kaçanın kim olduğunu anlamalarından korkuyordu. Aslında gerçekten de çok acı çekiyordu. Bütün vücudu derinden derine yanıyordu. Dudaklarının etrafı ıstıraptan kasılıyordu. Kurşun kasığına saplanmıştı.

Birtakım fotoğraflar getirip teker teker baktılar. Ve onu tanıdılar: "Yusuf Aslan bu..."

"Dikkatli olun," dedi birisi, korku dolu bir sesle, "kendini de patlatır bizi de!"

Gencin gömleğinin üstünde kaçırılan Amerikalılardan Jimmy'nin arması vardı. Madeni bir plakaydı bu. Herhangi bir terslikte kurşun kalbine girmesin diye takmıştı onu. Polisler armanın üzerindeki "police" yazısını görünce telaşlandılar:

"Ne yaptık, gizli polisi vurmuşuz!.."

O aralık assubayın yaralı karısını getirdiler oraya. Kadın, etrafındakilere öfkeyle çıkıştı:

"Ne biçim insanlarsınız siz, bir adamı yakalayamadınız!.."

Deniz, "Assubayım," diye seslendi direksiyon başındaki pijamalı ada-

ma, "yengenin elini de yaraladık..." Üzüntüyle göğüs geçirdi. "Senden çok özür dilerim. Yengeye söyle, ondan da çok özür dilerim. Beni affetsin lütfen, zor belâsına oldu bu iş..." Birden sustu, ilerde bir karaltı görmüştü. Yaklaşınca bunun bir barikat olduğunu anladı. Yolun iki yanına çevredeki ormandan ağaçlar sürüklenmiş, ortasına da bir otobüs park edilmişti. Silahını doğrultup otobüse doğru ateş açtı. Otobüs gaz sesleriyle yırtınarak kenara çekildi. Onun açtığı boşluktan sıyrılıp geçtiler. Ama arkadan kurşun yağmaya başladı. Bir mermi, assubayın başını sıyırıp, güneş siperliğine saplandı. Korkudan direksiyonun kontrolünü kaybeder gibi oldu adam. Araba sağa sola yalpaladı. Derken peşlerine bir cip takıldı. Deniz dönüp arkayı tarayınca durdu cip. Az ilerde onlar da durdular. Lastikler delik deşik olmuş, araba jantlara oturmuştu. Hemen aşağı atladılar, bir kavaklığa daldılar. Bir suyu geçerek yürüdüler, bir benzin istasyonuna geldiler. Burada jandarmalar vardı. Deniz onları gafil avlayarak ciplerini almaya kalktı. Ama, olmadı. Bunun üzerine, assubayı terkederek, karanlığa daldı. Jandarmalar arkasından tetik çekerek etrafa yayıldılar. İlerdeki yamaçta çamura yapıştı Deniz, yüzükoyun, sımsıkı. Aşağı yukarı kuşatılmıştı. Her yandan namluların ağzından çıkan alevleri görüyordu. Kendisini saran çember daralınca cebindeki bombayı çıkardı, pimini çekip burnu doğrultusunda boşluğa savurdu. Savunma bombasıydı bu, dehşetli patladı. Kaçışmalar oldu o taraftan. Deniz çamurdan kopup ileri fırladı. Yamacı aşar aşmaz kendini Gemerek'te buldu.

Bomboştu sokaklar. Sulusepken yağıyordu. Bir okulun kuytusuna oturup biraz dinlendi. Sonra rastgele yürüdü. Karşısına Jandarma Karakolu çıktı. Kapısının önünde bir cip duruyordu. İçerdeki jandarmaların konuşmaları pencerelerden dışarı taşıyordu. Deniz, karakolun duvarlarını tarayarak cipe atladı, motorunu çalıştırıp gaza bastı.

Biraz gidip kara saplandı cip. Deniz arabayı bırakıp bir tümseğin arkasına saklandı. Jandarmalar arka tarafa fırlayıp cipi ateşe tuttular. Deniz'in nerede olduğunu sezince namluları o yana çevirdiler. Deniz kalktı, alçak duvarlı bahçelerden birine sıvıştı.

Ötelerden üzerine hoparlör bağlanmış bir araba geçiyordu, ağır ayak. Birisi bangır bangır bağırıyor, yırtınıyordu hoparlörde: "Komünist Deniz Gezmiş gelmiş Gemerek'e; silahı olan silahını alsın, olmayan taşa, sopaya sarılsın..."

Sonunda bir tarla çukurunda kıstırdılar Deniz'i. Vıcık vıcık çamurdu çukurun içi. Durmadan sulusepken yağıyordu. Etrafı çepeçevre sarılmıştı. Ciplerin farları çukura çevrilmiş, üzerlerindeki A-4'ler habire mermi kusuyordu. Mermilerin oraya buraya savurduğu çamur parçacıkları, lâmbaların ışığında rengarenk görünen kar taneciklerine karışıyordu. Arasıra Deniz de boşluğa

ateş ediyordu.

Bir ara silahlar sustu.

"Teslim olllll!.." diye bir ses uzadı boşlukta.

Deniz hafifçe doğrulup sesin geldiği tarafa doğru, ama daha ziyade havaya doğru, tetiğe dokundu. Artık sadece iki mermisi kalmıştı geriye.

Ses tekrarladı:

"Teslim ol!"

Silahını elinden attı Deniz:

"Çıkıyorum!.."

Parkasının başlığını arkaya sıyırıp meydana yürüdü. Bütün namlular üzerine çevrilmişti. Kendisini bekleyenlere yaklaşınca, bir albay koluna girip arabaya bindirdi onu.

İlgililer, İçişleri Bakanı'na müjdeyi verdiler: "Deniz Gezmiş sağ, Yusuf Aslan yaralı olarak yakalandılar."

İçişleri Bakanı kamuoyuna açıklama yaptı:

"Deniz Gezmiş ve arkadaşlarını yakalamak için yeni bir sistem uygulanmıştır. Bu da baskın, taciz etme, tedirgin hale getirme ve yer değiştirmeye mecbur etmektir. Ankara ve Türkiye'nin her tarafında bu sistem uygulanmıştır. Bu şekilde Ankara'nın bir kanalı boşaltılmış ve Deniz Gezmiş'in bu kanaldan sızması sağlanmıştır. Bu şekilde sızan Gezmiş ve arkadaşları başka bir ağın içine düşmüştür."

Deniz'i Ankara'ya getirdiler. Ve doğruca İçişleri Bakanı'nın karşısına çıkardılar. Kürk yakalı parkası sırtındaydı yine. Tanınmamak için bıyıklarını kesmiş, saçlarını, favorilerini kısaltmıştı.

Bakan alaycı bir hareketle onu gazetecilere gösterdi:

"İşte Halk Kurtuluş Ordusu Komutanı."

Deniz gerilmiş çehresiyle Bakan'a döndü:

"Hayır, ben Kurtuluş Ordusu Komutanı değil, neferiyim."

Bakan damdan düşer gibi sordu:

"Parayı ne yaptınız?"

"Türk Halk Kurtuluş Ordusu paranın gereğini yapacaktır."

"Türk Halk Kurtuluş Ordusu nedir? Türkiye'de bir tek ordu vardır: O da, Cumhuriyet Ordusudur."

"Hükümetin istifasından belli."

"Nereye gidiyordunuz?"

"Devrime."

Bakan duvardaki haritadan Sivas dolaylarını işaret etti:

"Devrim o tarafta mı?"

"Devrimin o tarafı, bu tarafı yoktur; her taraftan gelir."

Orta yerde garip bir durum vardı: Muhtıra sahipleri, devirdikleri iktidarı, "kuvvetli ve inandırıcı bir hükümet" kuruluncaya kadar, işbaşında bırakmışlardı.

Kulaktan kulağa birtakım söylentiler dolaşıyordu: "Muhtırayı hazırlayan subaylar arasında çekişme varmış", "Tağmaç, Demirel'e telefon etmiş, 'Süleyman bey,' demiş, 'siz sakın üstünüze alınmayın, bu hareket size karşı değil.' "

Cumhurbaşkanı Sunay, devre dışı kalmıştı. Bundan dolayı tedirgindi. Ağırlık kazanmak için bir şeyler yapmalıydı. Ama ne? Parti liderlerini Çankaya'da topladı. Onlardan, hasıl olan durum üzerine, iki gün içinde yazılı görüşlerini bildirmelerini istedi. Demirel toplantıya katılmadı, yerine Senato Grup Başkanı'nı gönderdi. Kontenjan Senatörü Madanoğlu, muhtıra aleyhinde cereyan eden konuşmalardan yakındı ve sordu: "O güne kadar uğursuz ulumalar devam edecek mi?" Sunay hemen kesti: "Rica ederim Madanoğlu, rica ederim, münakaşa açmıyorum..."

Ertesi gün de muhtırayla ilgili bir mesaj yayınladı:

"Cumhuriyetin ve devletin sonu karanlık bir çıkmaza girmekten önlenmiştir. ...Bütün vatandaşlar ve bütün sorumlu kuruluşlar arasında, inanç ayrılığına, tutum ve davranış ayrılığına ve bunların sürdürülmesine bundan böyle müsamaha ve tahammül edilmeyecek bir duruma girilmiştir."

Parti, bu faşist zihniyete karşı çıktı. Demokratik kuralların düpedüz ayaklar altına alındığını belirterek, Cumhurbaşkanı'nın derhal Anayasa çizgisine çekilmesini istedi.

Ankara Savcısı, Cumhurbaşkanı'na hakaretten, Merkez Yürütme Kurulu üyeleri aleyhine hemen dava açtı.

Meclis koridorlarında lâk lâk eden milletvekillerinden biri, etrafındakilere, vaktiyle ölen bir bakanı anlatıyordu: "Bu benim yanıma sokuldu, gözleri tuhaf tuhaf bakıyordu, 'haydi haydi yine işin iş, geçen hafta seni ateş parçası gibi bir karıyla gördüm, neredeyse hasetliğimden çatlayacaktım' dedi, aniden boş bir çuval gibi yere yığıldı..." Dinleyenler acındılar: "Vah, vah, vah!.." O sırada Milli Savunma Bakanı Topaloğlu belirdi karşılarında. Milletvekilleri onu aralarına davet ettiler: "Beyefendi, buyurun bir acı kahvemizi için." Bakan yavan yavan güldü, "Yo, olmaz, şimdi işim var, bakanlığa gideceğim," dedi. "Son bir görev bizi bekliyor, onu da ifa edelim bakalım hayırlısıyla..."

Ertesi gün, başta Celil Gürkan olmak üzere, dört general, bir amiral, sekiz albay emekliye sevkedildi. Bazı subayların da görev yerleri değiştirildi.

Emekliye sevk işleminin gerekçesi, lâfta, "disiplinsizlik"ti. Ama gerçekte, Demirel'in ağzıyla, "memleketi başka istikametlere götürmek"ti.

Bir askeri harekete bel bağlayanlar acı bir hayal kırıklığına uğradılar.

"Ah anasını," dedi bunlardan biri, yana yıkıla, Prof. Aren'e, Atatürk Bulvarı'nda karşılaştıklarında, "devrimi kıl payı kaçırdık..." Yüzü karmakarışık olmuş, gönlünde harlanan umutlar sönüp gitmişti.

Aren, onun o andaki haline acıdı. Paketini çıkararak kendisine sigara ikram etti:

"Neler beklediniz, neler oldu ha?!.."

Ötekisi derin derin iç geçirdi. Dehşetli sarsıldığı açıkça belli oluyordu. Adeta yarı şoke vaziyetteydi.

"Şansımız yaver gitmedi, işler ters döndü..."

"Ee, şansa bağlı işler böyle olur..."

"İşin içinde iş varmış, nereden bileceksin birader?.. Pis bir sürprize uğradık... Ötekiler bizden baskın çıktılar..."

İnönü rahat bir nefes almıştı. Duygularını kendine özgü bir dille açıkça belirtti: "Her memlekette bulanık suda balık avlamak isteyenler çıkabilir. Çok önemli bir yirmi dört saat geçirdik..."

Şimdi tarafsız bir başbakan adayı aranıyordu. "Kuvvetli ve inandırıcı hükümeti böyle biri kuracaktı. Kim olacaktı bu? Türlü isimler dolaşıyordu ortada. Belki kırk kişiden bahsediliyordu. Ayrıca kendi kendine gelin güvey olanlar da vardı. Ankara Üniversitesi'nde bazı muzip asistanlar, bir profesörü işletip duruyorlardı. Ve adamcağız enikonu başbakanlığa hazırlanıyordu.

Nihayet doğan aylar doğdu; Sunay, CHP Kocaeli Milletvekili Prof. Nihat Erim'i Çankaya'ya çağırdı ve onu gazetecilere "tarafsız Başbakan" olarak ilân etti. Ayrıca, parti liderlerinden de onun kayıtsız şartsız desteklenmesini istedi.

Erim, ilk basın toplantısını hemen oracıkta yaptı. "Şu andan itibaren hükümeti kurmaya çalışacağım," dedi. Halinden çok memnun görünüyordu. İnce gözlüklerinin arkasından bakışları parlıyordu. Gazetecilerin soruları üzerine, hükümet çalışmalarında öncelikle reformları ele alacağını söyledi. "Sırada toprak reformu vardır, eğitim reformu vardır, birçok reformlar Anayasa'da yer almaktadır," dedi. Asayiş konusu hakkında sorulan soruyu da cevapladı: "Mevcut kanunlar yeterli ise, elbette mevcut kanunlarla sonucu sağlamaya çalışacağız. Amâ mevcut kanunların yetmediği yerde, ne yapalım kanunlar yetmiyor, deniz bitti, demeyeceğiz. Neyse tedbiri, onu almaya çalışacağız."

Basın toplantısından sonra Kemal Satır'ın arabasına binerek Pembe

Köşk'e gitti; İnönü'ye partiden istifa mektubunu verdi. Olağanüstü fedakârlık isteyen böylesi bir dönemde; anlayış ve yardım beklediğini belirtti. Ne yapsındı, iş başa düşmüştü.

O gün, ikindi üstü, Maltepe Camii'nde bir generalin cenaze törenine katıldı. Cami avlusundaki generaller, sıra sıra yanına gelip kendisini kutladılar. Erim burada muhtıracı generallerle sohbet etmek imkânını da buldu. Onun Başbakan olacağından hazretlerin haberleri yoktu. Bu uzun boylu, dik vücutlu, dazlak kafalı, soğuk bakışlı, soğuk gülüşlü, yaşlıca adamı merakla süzüyorlardı. Erim de gözlerini Gürler'den ayırmıyordu. Gürler daha da şişmanlamıştı galiba. Kaba hatlı tombul yüzü yorgun görünüyordu. Bakışları sönüktü. Erim'le konuşurken bir ara hayli gerilere gitti. "Hatırlar mısınız," dedi, ensesini katmerleştirerek, "bir manevrada elinizi tüfeğe kaptırmıştınız..." Hafızası çok güçlüydü, geçmişte olan her şeyi hatırlardı. Ötekiler gülüştüler. Batur her zamanki gibi yakışıklı ve gösterişliydi. Eyiceoğlu durgundu. Hiç öyle girdiği işin havasında değildi. İçine kapanık bir halde dalgınlaşıp dalgınlaşıp gidiyordu. Bakarsanız dinç duruyordu. Ama saçları ağarmış, kuğu gibi bembeyaz olmuş, üniformasının rengine dönmüştü. Ötekileriyle aşağı yukarı akrandı.

Millet şaşkına dönmüştü: Bunca yıllık CHP'li nasıl bir anda tarafsız kesilebilirdi? Kırk yıllık Yani olur muydu Kâni?..

Bu tayin, CHP'de dalgalanmalar yarattı. Ortanın solcuları, kendilerine karşı darbe yapıldığını ileri sürdüler; yerindiler. Göbekçiler ise, memleketin büyük bir buhrandan kurtulduğunu söylediler; sevindiler.

Meseleyi görüşen CHP Grup Yönetim Kurulu, bir karara varamadan dağıldı. İnönü, salondan çıkarken, gazetecilerin soruları üzerine, Erim için, "Kendi istedi, kendi oldu," dedi, okkalı okkalı öksürerek.

Ecevit huzursuz ve kuşkuluydu. Ortalığa ateş püskürüyordu. Ama onun tutumu Erim'in umurunda değildi. "Bu, sorumsuzluk ve kıskançlık"tı. "Memleket bu durumda hükümetsiz bırakılamaz"dı.

Olayın değerlendirilmesinde AP de ikiye ayrılmıştı. Bir görüşe göre, "Bu hareket, hem Demirel'e hem de Ecevit'e bir darbeydi. Her iki parti de parçalanacaktı. Yapılan şey, 1960 İhtilalinin bir kopyasıydı. Yine CHP'den birisi başa getirilmişti. Aslında bu İnönü'nün bir oyunuydu..." Diğer görüşe göre ise, "Erim'in Başbakanlığa atanması, yapılan en doğru iş olmuştu. AP'den biri seçilseydi, Demirel çok müşkül durumda kalırdı. Erim mutadil fikirliydi ve solcu değildi. Bu badireyi rahatça atlatırdı. Ayrıca, akıllı davranırsa, CHP içinde Ecevit taraftarlarını da temizlerdi..."

Ertesi gün Erim TRT muhabirine bir demeç verdi: "Yeni hükümet, önce

memleketin sokakta gezilir, rahatça yaşanır bir memleket haline tekrar dönmesini sağlayacaktır. Kızgın vatandaşlar haline geldik. Bunları biraz serinletmek, üzerine soğuk su dökmek imkânlarını arayacağız. Ben şahsen düşünce serbestliğinin, tartışma serbestliğinin son hadde kadar getirilmesi taraftarı bir insanım."

Ardından MGP genel merkezine gitti. Kapıda kendisini karşılayan Feyzioğlu'yla birlikte bir odaya kapandı. Aralarında başbaşa görüşeceklerdi. Karşıda, Türk-İş Binası'nda, Sosyal Demokrasi Dernekleri Federasyonu Kongresi vardı. Delegeler, pencerelere yığılıp onları yuhalamaya, "satılmışlar karşıda!.." diye bağırmaya başladılar. Berikiler bu hakaret sağnağına tutulunca neye uğradıklarını şaşırdılar, keyifleri kaçmış bir halde arka odalardan birine çekildiler.

Erim'in düşünce serbestliği üzerine söylediği sözler, olumlu karşılandı, iyi niyetinin bir göstergesi kabul edildi. Demek ki hoşgörülü bir yaklaşım içinde olacaktı. Bu sevindiriciydi. Kamuoyunda lehine havalar esti; basında kendisine methiyeler düzüldü: "O, devlet adamı niteliğini uluslararası tecrübesi ile zenginleştirmiş, saygı ve güven yaratmış bir siyaset adamı"ydı. Durumu tozpembe gören bazı ilerici yazarlar da onu iyice şişirdiler, "ortanın solu deyimini ilk defa kullanan CHP'li, Erim'dir" diye yazdılar. Hattâ onun İnönü'ye "Paşam, partinin geleceğini ipotek altına koymayalım, CHP ilerde sosyalist parti olabilir" deyişini hatırlattılar.

Ama ona güvenmeyenler, bu jesti inandırıcı bulmayanlar da çoktu. Erim, Erim'di. Külah kapma sevdalısı bir CHP'liydi. Hürriyetlere şal örtmeye meraklıydı. Belli bir rotası yoktu. Özü sözüne ne kadar uyardı, bilinmezdi. Vaktiyle DP'ye diş bilemiş, DP iktidar olunca da Menderes'e kavuk sallayıp durmuştu. Ne var ki, değerlendirmeyi bu açıdan yapanların bir kısmı da büsbütün karamsarlığa kaçmıyor, ona şans kapısını açık tutuyordu. Bunlar çok eski hikâyelerdi. Adam o günden bugüne kendini yenilemiş olabilirdi. Nihayet koskoca bir profesördü, az çok dünyayı izliyordu, insanlığın nereye vardığını biliyordu. Elbette olanlardan bitenlerden hisse kapıyordu. Nitekim 1968 öğrenci hareketleri üzerine Meclis'te cereyan eden görüşmeler sırasında, CHP Grubu adına yaptığı konuşmalarda, hep gençlere arka çıkmıştı.

Bazı yazarlar da partiye taş atıyorlardı. Demirel solcuları eziyordu. Şimdi, Erim gelip "kuvvetli ve inandırıcı" bir hükümet kuracak, "inkılâp kanunlarını uygulayacak"tı. Herhalde böyle bir iktidar sayesinde solcular hem canlarını hem de davalarını kurtaracaklardı. Şu halde partililer "mazoşist" olmalıydılar ki kendilerine yapılan eziyetlerin kesilmesine karşı çıkıyorlardı.

4

Ecevit bir tedirginlik havası içine düşmüştü. Zihninde boyuna gelişmeleri ölçüp tartıyordu. Bu belirsizlik ortamında biraz daha dişini sıkıp sisli günlerin geçmesini bekliyordu ama, gidişatı hiç beğenmiyordu. İyi niyetlerle de olsa parlamentonun yetkilerine müdahale edilmesini doğru bulmuyordu. Demokrasiye verilen onca emeklerin heder olmasından korkuyordu. Bereket versin Paşa vardı. O herhalde meydanı boş bırakmaz, hinihacette kendini gösterirdi. Bu memlekette önce Allah'tan, sonra Paşa'dan umut kesilmezdi.

Yalnız, onun etrafını saran, Paşa diye oturup Paşa diye kalkan, kaşarlanmış bazı partililerin etekleri zil çalıyordu. Bu hayra alamet sayılmazdı. Bunlar haris mi haris, kolayına iktidar yolları kollayan, fırsatçı, hazırlopçu kimselerdi. Şimdi, 12 Mart vakası böyleleri için bir nimet kapısı olabilirdi. "Açıl susam, açıl" deyince, bütün ikbal kapıları ardına kadar açılabilirdi. Ne kadar sürerdi pek bilinmezdi ama, bir günlük beylik bir günlük beylikti.

Olayların seyri karşısında çok geçmeden daha da huzursuzlandı Ecevit. İşin rengi günden güne değişiyor, vaziyet gittikçe çatallaşıyordu. Hemen hiç bir şey mantık çerçevesine oturmuyordu.

Paşa bekleneni vermiyordu. Olana bitene karşı duyarsız davranıyordu. Bayağı rahat görünüyordu. Gelişmeleri kendi seyrine bırakmış gibiydi. Bazı hususlarda hık mık ediyordu ama, gerisini getirmiyordu.

Ülkenin kaderi üzerinde etkin roller oynayabilecek güçte olan bir liderin böyle bir zamanda böyle bir tutum takınması genel olarak da şaşkınlıkla karşılanıyordu.

Gerçi ondan bir şeyler bekleyenler öteden beri ekseriya hayal kırıklıklarına uğramışlardır. Ancak, ne hikmetse, ona beslenen umutlar hiç sönmemiştir. Her şeye karşın, yine de hemen her şeyde hep ona bel bağlanmıştır. Zorla değil ya, ne olursa olsun, kendisine duyulan itimat sarsılmıyordu. O nedenle itibarı asla kaybolmuyordu. En olumsuz davranışlarına bile kimsenin akıl erdiremeyeceği birtakım incelikler konduruluyordu. Onun için, ne yaparsa yapsın, daima çok hünerli sayılıyordu. Dahası, neredeyse onda bir ilâh kudreti vehmediliyordu. Her zaman için ha dediğinde akan suların duracağı sanılıyordu. Bu yüzden taş çatlasa forsu bozulmuyordu. Belki de onun pek bir kerameti görülmeyen sihirli gücü bundan ileri geliyordu. Ne ki, devran artık insanoğlunu sağlam mihenklere vuruyordu. Ve de kişinin gerçek değerini ortaya koyuyordu. Bakalım, Paşa'nın tılsımı buna dayanacak mıydı?

"Karar verdim," dedi Ecevit, yeisle, evinde konuk olarak bulunan yardımcısı Prof. Turan Güneş'e, "Genel Sekreterlikten istifa edeceğim..."

"Bu iyi olmaz!" diye dayattı Güneş.

Sigara dumanları arasında kara düşüncelere daldı Ecevit: "Acaba iyi mi olurdu, yoksa kötü mü?.." Ellisine merdiven dayamış, ortadan biraz daha uzunca boylu, fiziki yapısı oldukça düzgün, burnu siyah bıyıklarının üstüne düşmüş bu esmer adamın değişik, kendine özgü hassas bir kişiliği vardı. Farkında olmadan elini şakağına götürdü, beyni zonk zonk atıyordu. Sağ gözünün altında kafasındaki gerilimi gösteren bir tik oynadı. "Çok başka ve kapalı bir siyaset ortamına giriliyordu. Kapalı siyaset ortamının ne demek olduğunu 27 Mayıs döneminden biliyordu. O koşullar altında siyaset yapmaktan ülser olmuştu. Kapalı siyaset ortamında kulisçilik, entrikacılık ön plana geçerdi. Kendisinin de bunlara aklı ermezdi, gönlü yatmazdı. O türlü siyaset yapmak kendisine Çince gibi gelirdi..." Oturduğu yerden kalktı, eline aldığı bir kitabı aralayarak Güneş'e uzattı:

"Oku şunu!"

Güneş baktı, Çin kaligrafıyla yazılmış bir yazı. Hiç duraksamadan bülbül gibi okumaya başladı. Yüzünden muziplik akıyordu.

Ecevit şaşırdı; Allah Allah, yardımcısı Çinceyi nereden biliyordu?.. Gerçi, Güneş çok şeytan bir adamdı ama, bu kadarı da fazlaydı. Oysa o bu parçayı okuyamayacaktı, bunun üzerine de: "İşte sen bu Çince yazıdan nasıl anlamıyorsan, ben de bugünlerde girdiğimiz siyaset dilinden öyle anlamıyorum," diyecekti. Birden farketti, meğer karşı sayfada Çince sözlerin İngilizcesi varmış.

İnönü, kendi başına buyruk bir şekilde, Erim'i desteklemeyi ve kurulacak hükümete partiden bakan vermeyi kararlaştırdı. Oysa önceleri o taraflı görünmüyordu.

Kimileri buna çok içerlediler. Paşa haydi rejime dayanak olamıyordu, ama dönüp de demokrasinin kuyusunu kazanların ekmeğine yağ sürmeseydi bari... Her şey ne kadar kolayca eğilip bükülüyordu politik hayatta. Devlet benim edası içinde hareket eden adamlar bile bir çırpıda dokuz büklüm oluveriyorlardı. İnsan neye inanacağını, neye güveneceğini kestiremiyordu. Et kokarsa tuzlarsın, ya tuz kokarsa ne yaparsın?..

İhtimal, Paşa o meşhur ihtiyat politikasını güdüyordu yine. Hani şu suya sabuna dokunmayan, ne şiş yansın ne kebap diyen, idarei maslahatçı politikasını... Bu politikada esen rüzgara göre yön değiştirmek ana kuraldı. Risklerden kaçan o esnek politikayla neyi kurtardığı, neyi batırdığı da genellikle pek anlaşılmazdı ya neyse...

Bu durum karşısında Ecevit iyice sarsıldı. Sadece Genel Sekreterlikten değil, milletvekilliğinden ve Parti Meclisi üyeliğinden de çekilmeyi aklına koydu. Niyetini arkadaşlarına açıkladı. Büyük tepkilerle karşılaştı. Kamil

Kırıkoğlu, "Her şeyden elini çekersen, etkin mücadele platformundan uzak düşersin," dedi.

Ecevit parti disiplinine çok bağlıydı. Ayrıca, İnönü'ye karşı da son derece saygılıydı. Bundan ötürü parti içi mücadelede büyük sıkıntılar çekmekteydi. Vakit buldukça kitaplar okuyor, fikri yapısını geliştirmeye çalışıyordu. Faşist rejimlerde egemen güçlere karşı çıkanların düşebileceği korkunç yalnızlığı öğrenmişti. Bunun yanısıra, politikada, gerektiğinde, insanın sevdiği, saydığı kimselere karşı savaşmak zorunda kalabileceğini de öğrenmişti.

Daha fazla vakit geçirmeden gazetecileri evine davet etti. Eşi Rahşan hanımın ağırlamalarından sonra, onlara 12 Mart Muhtırası'nın bir değerlendirmesini yaptı: "Bu aslında hükümete karşı yapılmış bir darbe değildir. Müdahale, CHP'ye, ortanın solundaki CHP'ye yönelmiş bir darbedir. Verdiği ve vereceği sonuçlar bakımından Yunanistan'daki müdahale modeline uygundur. Onun daha incesidir. Daha ustacasıdır..." Ve ardısıra hemen bir açıklamada bulundu: "Çok önemli bir noktada, çok sevdiğim Genel Başkanıma ters düşmüş bulunuyorum. Ona rağmen ve onunla karşı karşıya gelerek partiyi yönetemem. Onun için Genel Sekreterlikten istifa ediyorum."

Haberin duyulması üzerine sosyal demokrat gençler CHP Genel Merkezinin önüne yığıldılar. Ecevit lehine gösterilere giriştiler. Turan Güneş içerden keyifle olayı seyrediyordu. Polisler geldiler, gençleri dağıttılar. Bu arada Güneş'i de az biraz hırpaladılar.

Ecevit o akşam televizyonda istifasıyla ilgili soruları cevaplandırdı.

Ertesi gün Ankara Savcısı onun hakkında soruşturma açtı. Türk Ceza Kanunu'nun 158. ve 159. maddeleri ihlâl edilmişti. Bu işin bir yıldan altı yıla kadar hapisliği vardı.

5

Ankara Savcılığı, Yargıtay Başsavcılığı'nın kararını beklemeden, parti yöneticileri hakkında dava açılması için, Sorgu Yargıçlığı'na başvurdu. Bu kimseler komünistliği ve kürtçülüğü amaçlayan bir derneği yönetmekteydiler. Türk Ceza Kanunu'nun 141. ve 142. maddeleri uyarınca, sekiz ilâ on beş yıl arasında hapis cezasına mahkum edilmeliydiler...

Sorgu Yargıcı, parti yöneticilerini sorguya çekti.

Yöneticiler, kanunlara göre, partilerin tüzel kişiliklerini yargılama hakkının sadece Anayasa Mahkemesi'ne ait olduğunu söylediler burada da. Ve ayrıca, parti faaliyetlerinde suç sayılabilecek bir şey olmadığını belirttiler yine.

Tam işlerini bitirip Adliye Binası'ndan ayrılacakları sırada savcı yardımcılarından biri kesti önlerini. "Efendim," dedi Boran'a, "sizlerin hakkında, anti-faşist kampanya sırasında dağıttığınız bildirilerle hükümetin manevi şahsiyetini neşren ve alenen tahkir ve tezyif etmekten dolayı, bir başka soruşturma daha açıyoruz..." Eliyle yan taraftaki odayı işaret etti, "Hazır buraya gelmişken, sonra tekrar yol tepmemek için, şöyle buyurup bu hususta da ifade verir misiniz?.." Boran göğsü körüklenerek çevresindeki arkadaşlarına baktı, hiç konuşmadan işaret edilen odaya doğru yürüdü.

6

Erim, oradan buradan devşirilen kimselerle hükümeti kurdu. Yirmi beş kişilik kabinenin on biri parlamentodan, on dördü parlamento dışındandı. AP beş, CHP üç, MGP bir üyeyle hükümete katılmıştı. Bir üye de tabii senatörlerden vardı.

Erim en çok Milli Eğitim Bakanlığı üzerinde durmuştu. "Yüksek okulları felce uğratan kargaşayı önlemek için boğayı boynuzlarından yakalayacak bir bakan" seçmeye çalışmıştı.

Kabinede iki başbakan yardımcılığına yer verilmişti. CHP Konya Milletvekili Sadi Koçaş ve Amerika'dan, Dünya Bankasındaki işinden, kopup gelen Atilla Karaosmanoğlu Başbakan yardımcıları olmuşlardı. Eski bir kurmay albay olan Koçaş, kendinde büyük fevkaladelikler vehmeden bir politikacıydı. Kalın gözlüklerinin arkasından insana anlamsızca bakan bir hali vardı. O, siyasi ve idari işleri yürütecekti. Karaosmanoğlu ise ekonomik işleri üstlenecekti. Hükümetten hayır bekleyenler daha ziyade ona bel bağlamışlardı. Eski bir planlamacı olan bu genç adam, bir gün böylesine görevler yükleneceğini öteden beri hayal eder dururdu. Hele karısı onun bir gün mutlaka Başbakan olacağını söylerdi. AP'liler en çok bu çocuk yüzlü adama diş biliyorlardı. Şakası yok, adam solcuydu. Bulsalar onu parçalayacaklardı.

Kabine üyeleri ilk toplantı için Başbakanlık Binası'na gittiler. Ortalık karmakarışık oldu. Memurlar, yeni bakanları tanımıyorlardı; ne yapacaklarını şaşırmışlardı. Pot kırmamak için gazetecilerden yardım istediler.

Erim, başbakanlık koltuğuna oturarak foto muhabirlerine poz verdi. "Sizlere teşekkür ederim," dedi gazetecilere, "inşallah bundan sonra da hep beraber memlekete hizmet ederiz..."

3 Nisan 1971 günü hükümet programı okundu. Sunay da Meclis'e gelmişti. Erim, programda, yapılacak reformları sıraladı: 1- Toprak reformu, 2- Eğitim reformu, 3- Mali reform, 4- Hukuk ve adalet reformu, 5- İdarî reform, 6- Enerji ve tabii kaynaklar reformu... Sonra da devletin içine düştüğü

durumu eleştirdi, "böyle devlet olmaz" dedi. "Halkımız huzur ve sükun istiyor. Sabahleyin evden çıkan yavrusunun akşama yaralı mı döneceğinin, yoksa hiç mi dönmeyeceğinin yürek yakan kuşkusu içinde yaşayan ana ve babaların acılarına mutlaka son verilecektir..."

İnönü, Meclis kulislerinde etrafını çeviren gazetecilere, "mükemmel program" dedi.

Şimdi, Erim'in zoru günü, mümkün olduğu kadar fazla güven oyu toplamaktı. Bütün çabasını buna hasretmişti. Aklınca, ne kadar fazla güven oyu sağlarsa, kurduğu hükümet o kadar güçlü olacaktı.

Ertesi gün parti grupları hükümet programı üzerindeki görüşlerini belirlemek üzere toplantılar yaptılar.

CHP Ortak Grup toplantısı hayli gürültülü geçti. "Karşımızdaki sorun bir hükümet programı sorunundan önce bir rejim sorunudur," diye söze giren Ecevit, askeri dikta kurulur korkusuyla hareket etmenin doğru olmadığını söyledi. "Eğer bu iddia gerçekten doğru ise," dedi, "zaten askeri dikta için bahane aranıyor demektir. O bahane de her zaman bulunur." Sonuç olarak hükümete güvensizlik oyu verilmesini veya grubun serbest bırakılmasını istedi. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakam Topaloğlu, Ecevit'in eleştirilerinin hiç bir esasa dayanmadığını söyledi. Oldukça öfkeliydi. Adalet Bakanı Arar da çok içerlemişti. Dazlak kafasını sıvazlayarak, "Ecevit'i asla affetmeyeceğim!" dedi. Konuşmasının ardından fenalaştı; hastaneye kaldırıldı. İnönü, programı olumlu bulduğunu belirterek, güven oyu verilmesi yönünde karar alınmasını istedi. Aynı zamanda Ecevit'e kötü şekilde çattı: "Ülkeyi sokakta bulmadık... Senin yaptığını Feyzioğlu bile yapmadı... Doğru yolda değilsin..."

AP'liler, "Memleket ve milletin selameti bakımından durumun daha da kötüye gitmemesi için basiretli hareket etmek, aklı hislere hakim kılmak zorundayız" diyerek dağıldılar.

Erim, Senatoda hükümet programı üzerinde cereyan eden görüşmelerde, demokratik bir tutum içinde hareket edeceğini söyledi. Senatör İşmen burada yaptığı konuşmada partinin görüşlerini yansıttı. Ve Erim'e güvenoyu vermenin doğru olmadığını belirtti. O günlerde bir şeyler olmak için partiden istifa eden bir uzman kişi, buna çok içerledi; yakınlarına dert yanarak, konuşmayı Dev-Genç bildirilerine benzetti.

Meclis'te görüşmelere geçileceği gün, Demirel, AP'lilerin alkışları arasında salona girdi. Bazı DP'lilerle CHP'liler kendisini yuhaladılar. Buna sinirlenen AP'liler ayağa fırlayarak onlara bağırıp çağırdılar, ellerini kollarını salladılar. Ortalık yatışınca, Meclis Başkanı, İnönü'yü kürsüye çağırdı. Bu defa AP'liler İnönü'yü yuhaladılar.

İnönü, "Hükümet programına oy vermek zorundayız," dedi. "Hayır demekle askeri müdahaleye mecbur edilmek gibi bir vebali hiç bir parti üstüne alamaz..."

AP Grup Başkan Vekili Dengiz, insanın beynini tırmalayan sesiyle konuştu: "Rejim buhranı vardır. Meclislerimizin evvelemirde ele alması ve halletmesi gereken mesele budur..."

Feyzioğlu her zamanki gibi akıl hocalığı tasladı: "Hükümetten mucize beklemeyeceğiz. Mümkün olanı yapmasını bekleyeceğiz. Tek çıkar yolun sağ, sol diktatoryasıdır diyenlere fırsat vermemek lâzımdır..."

DP adına kürsüye çıkan Asal, anlaşılması güç, dolaşık cümleler döktürdü ortaya: "Hükümetin tertip tarzı, programı ve varmak istediği berraklığa kavuşmamış hedeflerden umutlu bir sonuç çıkaramadığımızı belirtmeliyim..."

Erim, konuşmaları cevaplamak için kürsüye çıktığında, partilere güvence verdi: "Bütün konuları siyasi parti yöneticileriyle konuşacak, onları ikna ettikten sonra Meclis'e geleceğim..." Ve bu arada, bazı milletvekillerinin şaşkın bakışları arasında, Demirel'e hulûs çaktı: "En fazla sayın AP Genel Başkanı'na başvuracağım. Kendisine de söyledim; her gün arayacağım. Sabah arayacağım, akşam arayacağım. Gideceğim, sık sık gideceğim. Telefon edeceğim..."

Karaosmanoğlu ve diğer bazı bakanlar, Erim'in Demirel'e ilişkin sözlerini hiç beğenmemişlerdi. Demirel'e düpedüz yağ çekmekti bu. Adamakıllı mideleri bulanmıştı bu sözlerden. Ve yol yakınken kabineden çekilmeyi kurmuşlardı aralarında. Bunu Erim'e bildirdiler. Erim tutumunu tamir edeceğini belirterek onları yatıştırdı, böylece daha ilk adımda tökezlemekten kurtuldu.

Öte yandan, TİP Başkanlık Bürosu da hükümet programıyla ilgili bir eleştiri yayınladı: "12 Mart Muhtırası sonucu kurulan Erim hükümetinin programı, memleketimizde öteden beri uygulanmakta olan ve devrilmiş olan AP hükümetlerinin de uygulamakta olduğu programların esas itibariyle aynısıdır, bir devamıdır. Çünkü burjuva hükümetlerinin takip edecekleri politika konusunda başka alternatifleri yoktur..."

Erim işi alçak gönüllülüğe vurmaya başladı. Gazetecilere, "güven oylamasında bir tek fazla oy dahi yeter" dedi.

Oylama arifesinde Batur ve Eyiceoğlu Erim'i ziyaret ettiler. Gazeteciler, Batur'a sordular:

"Yarınki güven oylaması için bir şey söyleyebilir misiniz?"

Bütün yakışıklılığı üzerinde olan Batur bıyık altından güldü:

"Asker beyanat vermez, biz politika yapmayız..."

Sonuçta, Erim üç yüz yirmi bir güven oyu aldı. Bu sayı, razı olduğu iki yüz yirmi altıdan doksan beş fazlaydı. İyiydi. Oylamada üç kişi çekimser kalmış, kırk altı kişi red oyu vermişti. Yetmiş dört milletvekili de Meclis'e gelmemişti. Güven oyu verenler arasında Aybar da vardı.

Aybar, ayrıca, Kandıralılardan sonra, Başbakanlığa giderek Erim'i kutladı.

Ve annesi Erim'e nasihatte bulundu: "Oğlum, memlekete ucuzluk getir..."

7

Vehbi Koç, hükümet programının piyasaya ferahlık getireceğini söyledi. İstanbul Sanayi Odası Başkanı Ertuğrul Soysal, aşırı örgütlenmeden yaka silkti. "Kapıcılar bile örgütleniyor," diye yakındı. Diğer taraftan, kodamanlar, TÜSİAD, Türk Sanayicileri ve İş Adamları Derneği, adı altında bir örgüt kurmaya kalkıştılar. Bu örgüt, ülkenin en zengin işadamlarını çatısı altında toplayacak, onların borularını öttürecekti.

Başbakan Yardımcısı Karaosmanoğlu, Türkiye Standartlar Enstitüsü'nde bir basın toplantısı düzenledi:

"Eski hükümet kalkınmayı çok ciddi tehlikelere sok muştur.

...Yabancı şirketlerin durumu yeniden gözden geçirilecektir. 1967-1970 yıllarında Türkiye'ye yüz on iki virgül dokuz milyon dolar yabancı sermaye girmiş ve yüz yirmi bir virgül dokuz milyon kâr transfer olmuştur.

...Arazi vergisine ek olarak topraktan elde edilen gelirin de vergilendirilmesi şarttır. Tarımda bir buçuk milyar liralık geliri öngören vergi tasarısı hazırlanmıştır.

...İhracat ve yatırımlarda uygulanan teşvik tedbirleri olumsuz sonuç vermiştir. Bundan sonra yeni tedbirler alınacaktır.

...Bugünkü kalkınma hızı ve nüfuz artışı ile Ortak Pazar ülkelerinin gelir seviyesine varabilmemiz için iki bin üç yüz elli üç yıl geçmesi gerekir.

...Durumumuz güçtür. Bu gerçekleri içtenlikle kabul edip doğru tahlil etmek ve cesaretli adımlarla çözümlerini bulmak zorundayız. Girişeceğimiz reformlar, kurulu düzenin bozukluklarından çıkarı olan kişi ve küçük zümreleri rahatsız edecektir. Direnişlerle karşılaşmamız tabiidir. Bu direnişleri yıkmak ve taviz vermeden hareket etmek zorundayız..."

Bu konuşmayı radyo yer yer Karaosmanoğlu'nun kendi sesinden verdi.

Bazı ilerici aydınlar konuşmayı çok beğendiler, "akıllı bir konuşma" dediler.

Çevrelerinde, "Marksist eylemlerin bulunduğu yerde başka fikir olmaz" görüşüyle hareket eden on altı askeri tıp öğrencisi hakkında soruşturma açıldı.

İstanbul'da "gizli ve şüpheli faaliyetlerde bulunan" bazı emekli subaylar gözaltına alındılar.

Erim, polis teşkilatının 126. kuruluş yıldönümü dolayısıyla, Türkiye'nin bugünkü ortamı içinde polise büyük sorumluluklar düştüğünü söyledi. İçişleri Bakanı Ömeroğlu, "Anayasamızın 153. maddesinde yer alan devrim kanunlarının korunmasında emniyet mensuplarına olan güvenimizin tam olduğunu belirtmek isterim," dedi.

Korgeneral Erçıkan'ın evine dinamit atıldı. Olayla ilgili olarak Emekli Deniz Teğmeni Sarp Kuray ile Dev-Genç üyesi Ruhi Koç gözaltına alındı. Generale telefon eden sağcı gazeteciler, bu yakalanan kişilerin aşırı solcu olduklarını vurgulayarak, kendilerine bir diyeceği olup olmadığını sordular. "Ne diyeyim," dedi Erçıkan, "aşırı solcuların tecavüz edeceği adam herhalde Atatürkçü olur..."

Erçıkan'ın müdahalecilerin arasına görevli olarak katıldığı anlaşılmıştı. Çarpılanlar kendisine ateş saçıyorlar, onun yaptıklarına şimdi akıl erdiriyorlardı. Bazı toplantılarda hasta olduğunu söyler, sık sık tuvalete giderdi. Demek ki konuşmaları kayda alıyor, bu numaraya da bant değiştirmek için başvuruyordu. Bazıları ondan hep kuşkulanmışlardı ama... Hatta Gürler de çevresindekileri uyarmıştı; "Erçıkan'a dikkat edin" demişti. Bu arada Celil Gürkan'ı da uyarmıştı. Ne ki, Gürkan bunu umursamamıştı. "Cesaretine, atılganlığına, renkli kişiliğine" hayrandı onun. Esasen her şey çok açık gidiyordu zaten. Kim istese izleyebilirdi onları. Kendilerini yapacaklarına öyle bir kaptırmışlardı ki, olacakları hiç düşünmüyorlardı.

Genelkurmay Başkanlığı bir açıklamada bulunarak, "İstanbul'da son günlerde yapılan aramalar sonunda elde edilen bazı bilgilerin, bazı kişilerin tutum ve davranışlarını ve silahlı kuvvetler bünyesine yönelen yıkıcı faaliyetlerle yakından ilgilendiğini ortaya koyduğunu" belirtti. Açıklamada Generali Erçıkan'ın başına gelen işe de değinildi: "Bu esef verici patlama olayı yalnız bir askeri şahsa değil, bütün Silahlı Kuvvetlere karşı yapılmış menfur bir harekettir. Türk Silahlı Kuvvetleri bu ve benzeri tecavüzleri affetmemeye kararlıdır."

İstanbul'da silahlı kişiler, büyük zenginlerden Mete Has'ı Suadiye'deki evinden kaçırarak dört yüz bin lira fidye aldılar. Silahlı kişiler, eve girdikleri sırada Bayan Has'ın elinde gördükleri bir Fransızca kitabı eleştirdiler.

Robert Koleji Lise Bölümü'nde bir patlama oldu.

Polis, Emniyet Sandığı Beşiktaş Şubesi'ni soyacakları iddiasıyla, kaçır-

dıkları bir arabanın içinde üç genci yakaladı. Ellerine silahlarını zorla tuttu-rarak resimlerini çekti ve bunları basına dağıttı.

Altı kişi, tanınmış Ruh Doktoru Rahmi Duman'ın Bakırköy'deki evinden onaltı yaşındaki oğlunu kaçırarak iki yüz elli bin lira fidye aldı. Çocuğun annesi, oğlunu kaçıranların Kurtuluş Ordusu mensubu olduklarını söyledi.

Silahlı üç genç Gaziosmanpaşa İş Bankası'nı soydu. Ellerindeki yirmi dört bin lirayla dışarı fırlayan gençler, kapı önünde biriken halka, "açılın, biz sizler için mücadele ediyoruz!" dediler.

Ankara'da silahlı beş genç, Osmanlı Bankası Kavaklıdere Şubesi'ni soydu. Gençler soygunda Devlet Bakanı Doğan Kitaplı'nın eşine ait arabayı kullandılar.

Seyranbağları'nda Şafaktepe Ortaokulu öğrencileri, çıkardıkları Uyanış adlı duvar gazetesinin yerinden indirilmesi nedeniyle, okulu işgal ettiler. Bahçede marşlar söylediler, emperyalizmi yeren konuşmalar yaptılar ve Müdür'ün istifasını istediler. Toplum polisi gelince, dinamit patlatarak kaçtılar.

İstanbul'da, Yıldız Akademisi'nde, öğrenciler arasında çatışma çıktı. Sağcı öğrenciler, polis nezaretinde okulu terkeden solcu öğrencileri taşladılar.

Levent'i kuşatan polisler ve komandolar, çevrede geniş çaplı aramalar yaptılar.

İçişleri Bakanı Ömeroğlu, bir ajans muhabirine: "Hadiselerin önünü almaya kararlıyız. Hadiseleri önlemek için keşke elimde sihirli değnek olsa," dedi.

Milletvekilleri, kendilerine yirmişer bin lira avans verilmesini öngören bir kanun çıkardılar. Erbakan, Anayasa Mahkemesi'nde, partisinin aleyhinde açılan davanın görüşülmesi sırasında, MNP'nin hakiki sağ parti olduğunu söyledi. Aybar, "yeni ve bağımsız bir sosyalist parti" kuracağını açıkladı.

İstanbul Emniyet Teşkilatı, gizli bir emir uyarınca, bazı öğrencileri toplamaya başladı. Eldeki listeye göre toplanacak olanların sayısı yüz dört kişiydi. Listede bunların kimlikleri ve bağlı oldukları fakülteler teker teker belirtilmişti. Sadece İstanbul'da değil, bütün Türkiye'deki öğrenci hareketlerini idare edenlerin adları vardı aralarında.

Ankara Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'nde çatışma çıktı, beş kişi yaralandı. Ellerinde dinamit patlayan iki gencin kolları koptu. Otuz kişi gözaltına alındı.

8

İnönü, sağ gözünde beliren rahatsızlığı tedavi ettirmek ve bir süre dinlenmek üzere, uçakla İstanbul'a gitti. Yeşilköy Havaalanı'nda kendisini Ecevitçilerle Göbekçiler karşıladılar. Gruplar, Paşa'yı aralarında paylaşamadılar. Ecevitçilerden Ali Topuz, Paşa'yı kendi arabasına çekmeye çalıştı. Göbekçiler, "İnönü, Topuz'un arabasına binmez!" diye bağırdılar. Ömer İnönü de babasını karşılamaya gelmişti ama, kargaşadan yanına sokulamıyordu. Bir köşede büzülüp kalmıştı. Yanında çocukları da vardı. Çocuklar olayı küskünlükle seyrediyorlardı.

Doktorlar, Paşa'yı konsültasyondan geçirdiler. Sağ gözünde teşhis ettikleri katarak nedeniyle, ameliyat olmasına karar verdiler. Gazetecilere, "yaşlılıktan doğan bir hastalıktır, kısa zamanda düzelir," dediler.

Yanında özel doktoru Prof. Paykoç, Mevhibe Hanım, büyük oğlu Ömer, CHP Meclis Grup Başkan Vekili Kemal Demir bulunan İnönü, doktorlarla birlikte resim çektirdi. Doktorlardan biri, "İsmet Paşa fevkalade güçlü bir bünyeye sahip" dedi. "Bu yaşa rağmen şekeri yenmiştir." Paşa foto muhabirlerine dönerek güldü, "Şimdi de," dedi, "doktorlara tek tek teşekkür ederken resimlerimi çekin bakalım." Foto muhabirleri karşısında öbeklenirken, o yanına çektiği bir doktora döndü: "Kısa zamanda normal hale geleceğimi ümit ediyorsunuz, değil mi?"

Dışarı çıkınca kapının önüne biriken büyük bir kalabalıkla karşılaştı. Bu yüzden Valikonağı Caddesi'nde trafik kesilmişti. Kalabalığa şapkasını salladı. Kalabalık kendisine sevgi gösterisinde bulundu. Bazıları onun elini öpmek için uzandı, ama o kimseye elini vermedi.

9

Başbakan Erim, radyo ve televizyonda ateş saçan bir konuşma yaptı. Tedhişçileri ezmek için, Anayasa değişikliğine gidilerek, hükümete geniş yetkiler verileceğini söyledi. "Hükümet bu tedhişçi, silahlı, paralı ve kimisi dışardan her türlü yardım ve teşviki gören örgütlerin fenalıklarına mutlaka son verecektir," dedi. Kaldırdı yumruğunu masaya vurdu: "Alınacak tedbirler balyoz gibi kafalarına inecektir!.."

Başbakan Yardımcısı Koçaş da, Erzurum'da, "asayişsizliğe karşı savaş açıldı"ğını bildirdi.

Hükümet, hazırladığı yeni bir Sıkıyönetim Kanunu Tasarısını Meclis'e sevketti. Buna göre: Sıkıyönetim bölgesi içinde bulunan her türlü özel ve tüzel kişiliğe ait binalar istenildiği gibi aranacak; yayınlar ve haberleşme araç-

ları kontrol altına alınacak; grevler engellenecek; toplantı ve gösteri yürüyüşleri yasaklanacak; her türlü dernek ve teşeküllerin çalışmaları durdurulacak; askerlerin ve kolluk kuvvetlerinin silah kullanmaları kolaylaştırılacak; gözaltında tutulma süresi bir aya çıkarılacak; sıkıyönetim mahkemeleri, sıkıyönetim idaresi sona erse dahi, ellerindeki davaları bitirinceye kadar görevlerine devam edecekler; sıkıyönetim komutanlıklarının emirlerine girenler, komutanlıkların izinleri olmadan istifa edemeyecekler, emekli olamayacaklardı.

Boran bir demeç verdi: "Bu tasarı, anarşiyi önlemek değil, baskıcı iktidarlara temel hak ve özgürlükleri yok etmek için yeni imkanlar vermek sonucunu doğuracaktır. Partimiz, Anayasaya aykırı nitelikteki bu tasarıya karşı demokratik mücadelesini sürdürecek ve bunun kanunlaşması halinde derhal Anayasa Mahkemesi'ne başvuracaktır."

Erim, bir taraftan da, Meclis'te grubu bulunan siyasi parti liderleriyle temasa geçerek, hükümete kanun kuvvetinde kararname çıkarma yetkisinin verilmesini istedi. Başbakan asayişin sağlanması ve reform kanunları çıkarılıncaya kadar bazı işlerin gerçekleştirilmesi için hükümetin yeni yetkilerle donatılmasını zorunlu görüyordu. Liderler bu yetkinin verilmesini prensipte onayladılar.

İstanbul'da bulunan İnönü, Taşlık'taki evinde kendisini ziyarete gelen Celal Bayar'ı kapıda karşıladı. Ayaküstü hoşbeş ederek, onu bir süre bahçede dolaştırdı, havalandırdı. Sonra kolundan tutarak gazetecilere poz verdirdi. Ardından eliyle Boğaz'ı işaret ederek sordu:

"Karşı sahilleri görüyor musunuz?" Onun yanında biraz çelimsizce kalıyordu. Ama her haliyle ondan daha sempatik, daha cin yapılı duruyordu. Yorgun gözlerinin altında oluşan torbacıklar gevşemiş, kırışmış, sarkmıştı. Burun direğinden ağzının kenarlarına inen derin çizgiler, iyicene beyazlaşmış bıyıklarıyla birleşerek, yüzünde bir üçgen yaratıyordu.

Bayar başını kaldırıp gösterilen yere döndü:

"Evet, görüyorum efendim."

Paşa daha fazla uzatmadan Bayar'ı içeri aldı.

Ziyaretin sonunda onu uğurlarken gazeteciler atıldılar:

"Paşam, görüşme hakkında bize bir açıklama yapmayacak mısınız?"

Paşa konuğunu işaret etti:

"Onu Celâl Bayar'a sorun."

Bayar eski Türkçe seksen sekizleşen kaşlarını kaldırarak geniş çerçeveli gözlüklerinin arkasından gazetecilere baktı:

"Ziyarete geldim, tatlı tatlı konuştuk..."

İnönü aynı gün TRT muhabirinin asayişle ilgili sorularını cevapladı.

Hükümetin asayiş için getireceği tedbirleri destekleyeceğini söyledi. "Memleketin önde gelen baş ihtiyacı asayiş meselesidir," dedi. Ve sordu: "Türkiye, asayişe tecavüz edenlerin bu kadar pervasız olduğu bir devri nerede gördü?.." Kelimeleri ağzının içinde okkalaya okkalaya devam etti: "Erim Hükümeti bugünkü asayişsizlik vaziyetinden hiç bir surette bir vebal taşımıyor. Bulduğu vaziyeti bir çareye bağlamak istiyor." Temel tedbiri halkın asayişe sahip çıkmasında gören Paşa birden hiddetlendi: "Nazariye zamanı değildir. Eşkiya ne vatan menfaati, ne aile hayatı düşünmeksizin sokaklara, evlere hakim olmuştur. Bunları her vasıta ile önlemek lazımdır."

Sunay, 23 Nisan Bayramı dolayısıyle bir mesaj yayınladı: "...Türk milleti takip ettiği doğru yolu aşırı ve zararlı istikametlere saptırmak isteyen hainleri ve onlara uyarak yolunu şaşıran gafilleri bugün de affetmeyecek ve onların kötü niyet ve kaderlerinin mahkum olacaklarını kısa zamanda görecektir."

Adalet Bakanı Arar, düzenlediği basın toplantısında, Devlet Güvenlik Mahkemelerinin kurulacağını söyledi. Ve "Mahkemeler hızlanacak, cezalar artacaktır," dedi.

10

Hükümet Ankara, İstanbul, Kocaeli, Sakarya, Zonguldak, Eskişehir, İzmir, Adana, Hatay, Diyarbakır, Siirt illerinde sıkıyönetim ilan etti.

Adalet Bakanı ve hükümet sözcüsü Arar bir açıklama yaptı:

"Bakanlar Kurulu, Anayasal bir kuruluş olan Milli Güvenlik Kurulu'nun da görüşünü alarak 26 Nisan saat yirmi dörtten başlamak üzere on bir ilde sıkıyönetim ilanına karar vermiştir. Vatana ve cumhuriyete karşı kuvvetli ve eylemli bir kalkışma olduğu tesbit edilerek on bir ilde sıkıyönetim ilan edilmiştir. Anayasanın 124. maddesine göre TBMM içtüzüğü gereğince karar Meclise sunulacaktır. Sıkıyönetim ilan edilen illerde eski Sıkıyönetim Kanunu uygulanacaktır. Sıkıyönetim süresi bir aydır."

Gazeteciler sordular:

"Gece sokağa çıkma yasağı var mı?"

Arar gülücükler saçtı.

"Onu mahalli örfi idare kumandanları tayin eder."

Evvelce hayli ölçülü biçili bir insan olduğu izlenimi veren bu uzun boylu, sakin yapılı, kibar görünüşlü adam, tam bir fırsat düşkünü gibi davranıyordu. CHP Ortak Grubunda Sıkıyönetimin gerekçesini daha ayrıntılı anlattı:

"Bir Kürtçülük meselesi mevcuttur. Doğuda bazı köylerde modern si-

lahların depo edildiği tesbit edilmiştir. Bunların bir kısmı ortaya çıkarılmıştır. Aşırı solun şehir gerillasından kır gerillasına geçmek için talimat aldığı tesbit edilmiştir. Bunların yakında harekete geçecekleri yolunda emareler belirmiştir. Aşırı sağ ve halifecilerle ilgili cereyanlar almış yürümüştür. İşçi kesimi bizi başlangıçtan beri destekliyor, ama aralarına sızan kötü niyetli kişilerin olay çıkartabilmesi ihtimalini dikkate alarak sanayi bölgelerinde de sıkıyönetim ilan ettik. Ayşe adındaki yüksek fırının patlamasında sabotaj ihtimali mevcuttur. Mühendisler bu olay hakkında teknik bir takım izahatlar vermişlerdir. Bunlar doğrudur, ama sabotaj ihtimali de mevcuttur. Daha önce burada iki Dev-Genç üyesi yakalanmıştır."

Parti, sıkıyönetim ilanına karşı çıktı, hükümet kararının TBMM tarafından onaylanmamasını istedi: "Olaylar ne kadar zorlanırsa zorlansın, Anayasanın sıkıyönetim ilanına ilişkin 124. maddesine konulan şartlar kapsamına asla girmez..."

Sıkıyönetim komutanları birbiri ardına bildiriler yayınlamaya başladılar. Radyo çabucak dehşet saçan bir alet oldu.

Ankara'da 01'den 05'e kadar sokağa çıkma yasağı kondu. Şehrin bütün giriş çıkış yolları tutuldu. Yurttaşlar buralarda tepeden tırnağa aramalardan geçirilir oldu. Dev-Genç, Demokratik Doğu Kültür Ocakları kapatıldı. Sol dergilerin yayınları durduruldu. Grevler menedildi. Üniversitelerde her türlü forum yapmak yasaklandı. Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde arama yapan polisler, "her türlü forum yasak" diyerek, kütüphanedeki forum dergilerini alıp götürdüler. Ortadoğu Teknik Üniversitesinden yüz öğrenci hakkında gıyabi tutuklama kararı verildi.

İstanbul'da orduyu küçük düşürücü, aşırı akımları ve kanunsuz eylemlere girişenleri övücü, genel ahlakı bozucu yayınlar, oyunlar, filmler yasaklandı. İlân edilen yasaklara uymayan gazetelerin, dergilerin, tiyatroların, sinemaların kapatılacağı ve bunların sorumluları hakkında kovuşturma yapılacağı bildirildi. Yetmiş yedi kitabın satılması ve elde bulundurulması yasaklandı. Altı dernek kapatıldı. Çetin Altan, İlhan Selçuk gözaltına alındı.

Adana ve Hatay'da yedi dernek kapatıldı.

Diyarbakır ve Siirt'te geniş çapta aramalar yapıldı. Seksen altı köy didik didik edildi. Üç dernek kapatıldı. İki yüz kişi gözaltına alındı. Batman'da yabancı menşeli beş yüz bin liralık mala el kondu.

İzmir'de gösteri yürüyüşleri, açık ve kapalı yerlerdeki toplantılar, toplu sözleşme görüşmeleri, grevler yasaklandı.

Hükümet herhalde biraz rahatlamıştı. Sağlık Bakanı Bayan Türkân Akyol Bakırköy Akıl Hastanesini ziyarete gitti. Hastalar kendisini şarkılar söyleyerek karşıladılar.

Erim, yurttaşları polise yardımcı olmaya çağırdı. Ayrıca, verdiği bir demeçte de, "Bugünkü Anayasa Türkiye için bir lükstür", dedi. Arkadan Anayasanın kişi özgürlüğü, haberleşme, toplantı ve gösteri, üniversite özerkliği ile ilgili maddelerinin değiştirileceği haberleri yayıldı ortalığa. Bu iş için Fransa'dan hukukçu getirileceği söylenmeye başladı. Özellikle Prof. Duverger'in adı üzerinde duruluyordu. Prof. Walina ile Prof. Burdeau'nun adları da ağızlarda dolaşıyordu.

Bunun üzerine Parti Merkez Yürütme Kurulu bir bildiri yayınladı:

"...Anayasayı uygulama teraneleriyle işbaşına gelen hükümet, Anayasayı değiştirme telâş ve çabasındadır. Hükümet 1961 Anayasası'nın getirdiği bütün demokratik hakları askıya almayı, işçilerin, köylülerin, gençlerin ve bütün ilerici güçlerin temel hak ve özgürlüklerini tümüyle ortadan kaldırmayı plânlamaktadır. Bu noktada tüm ilericiler, devrimciler çok uyanık olmak zorundadır; çünkü asayiş, nizam ve 'reformculuk' şalı örtülerek bu noktanın gözlerden gizlenmek istendiği açıktır. Getirilecek tedbirler için adam kaçırma, banka soyma olaylarının sebep gösterilmesi hiç kimseyi yanıltmamalıdır. Hükümet bu olayları bir bahane olarak kullanma çabasındadır. Aslında güdülen amaç bütün demokratik güçleri susturmaktır. Bugün adam kaçırmayı, banka soymayı serbest sayan ve bu gibi fiillere destek olan bir Anayasa hükmü yoktur ki, bunu değiştirmek sözkonusu olsun..."

SBF Dekanı ve Anayasa Kürsüsü Profesörü Mümtaz Soysal, bir ajans muhabirine, "Reformcu olmak iddiasıyla ortaya çıkan bir hükümetin Anayasa değişikliği ile işe başlaması şaşırtıcı olmuştur," dedi. "Bütün söylenenlerde bugünkü siyasal ortamın anormalliğini, tıpkı Demirel'in yaptığı gibi, Anayasaya yüklemek çabaları seziliyor. Prof. Duverger'in sözkonusu çağrıyı kabul etmiş olabileceğine ihtimal vermiyorum. Çünkü Anayasacılığın ısmarlamacılığa gelmeyeceğini kendisi çok iyi bilir. Kaldı ki, Türk toplumu Hotanto kabileleri gibi basit bir toplum da değildir. Uzun bir Anayasa geçmişi, belirli hukuk gelenekleri ve dışardan kimsenin akıl erdiremeyeceği ölçüde kendisine özgü dinamik bir gelişmesi var. Prof. Duverger, bütün bunları iyi bilmez. Bilmeyince de birkaç günde istenen reçeteleri veremez. Daha doğrusu bir bilim adamının vermemesi gerekir. Kendi öz sorunlarımız için yabancılardan formül dilenmek Tanzimat zamanının modasıydı. Yeni kuşaklar bu bakımdan tanzimat kafasını fersah fersah geride bırakmışlardır. Ve Türkiye sorunlarının çözümü de bu kuşakların dinamizminden doğacaktır."

11

8-9 Mayıs 1971 günlerinde toplanan Parti Genel Yönetim Kurulu, 12 Mart'tan bu yana gelişen durumu ele aldı. Ve yapılan görüşmeler ışığında Anayasa sorunuyla ilgili bir bildiri yayınladı:

"...Yapılmak istenen değişiklikler, 1961 Anayasasında yer alan temel hak ve özgürlükleri özünden yoketmeyi, Anayasayı temel ilke ve felsefesinden tamamen uzaklaştırmayı hedef almaktadır.

"...Başbakan Erim'in, 'Türkiye için lüks' saydığı 27 Mayıs Anayasası olağanüstü şartlar altında ve bir çırpıda hemen tamamen değiştirmeye imkân vermeyecek özelliklere sahiptir.

Anayasa herşeyden önce referandumla, halk oyuna sunularak ve onun doğrudan desteği alınarak kabul edilmiştir. Bunun üzerinde dikkatle durmak gerekir.

...Burjuvazi, Anayasal ekonomik-sosyal haklardan, demokratik özgürlüklerden, özel teşebbüse konulmuş sınırlamalardan daima rahatsız olmuş, Anayasayı değiştirme isteğini hep göstermiştir. Şimdi, kapitalistleşme sürecinin eriştiği düzeyde, burjuvazinin bu özlem ve isteği gerçekleşme yoluna girmiştir. Oysa bu yol, sosyal huzursuzlukları ve bunalımları artırmaktan başka bir sonuç vermeyecektir. Hatırlamak gerekir ki, toplumsal huzur, sanayici sınıfların sömürü ve sermaye birikimi huzuru değildir; geniş halk kitlelerinin işinden, yarınından güven duyma, insanca yaşayabilme huzurudur. Yasalar ve baskılarla bu temel huzur asla sağlanamaz.

...TİP Genel Yönetim Kurulu, 27 Mayıs Anayasası ve onun sağladığı demokratik ortamı partimizin sonuna kadar savunmaya ve genişletmeye olan karar ve azmini teyit eder. Ve başta bütün işçi ve emekçi sınıflar olmak üzere, bütün demokratik Anayasacı güçleri, bütün Anayasal kuruluşları, bağımsız ve özerk üniversite ve TRT'yi, hür basını, sendikaları ve demokratik kuruluşları, Anayasanın hazırlanmasında emeği geçmiş herkesi ve nihayet başlangıç kısmında Anayasanın kendi 'uyanık bekçilik'lerine emanet edildiği bütün vatandaşları, gene Anayasanın kendilerine tanıdığı demokratik haklarını kullanarak Anayasamızı bütün güçleriyle sonuna kadar savunmaya çağırır."

Siyasal Bilgiler ve Hukuk Fakülteleri öğretim üyelerinden dört profesör Başbakanlığa giderek Erim'le görüştüler. Anayasa üzerinde değişiklik yapılmamasını istediler kendisinden. Görüşmecilerden Prof. Soysal, değişikliğe gerek olmadığını söyledi. Ama ille de bir değişiklik yapılması düşünülüyorsa, reformcu bir hükümete yaraşır şekilde, reformları kolaylaştırıcı yönde hareket edilmeliydi. Örneğin, Anayasanın 38. ve 39. maddelerinde yazılı ka-

mulaştırma ve devletleştirme işlemlerindeki on yıllık taksit süreleri artırılmalıydı. Çelimsiz yapılı, gözlüklü, sade bir adamdı bu. Ama zeki, medeni cesaret sahibi, fikir gücü taşıyan, saygın kişiliği olan bir kimseydi. Öteden beri dergilerde, gazetelerde ciddi yazılar yazar, toplumsal sorunlar üzerine düzenlenen seminerlerde, açık oturumlarda etkili konuşmalar yapardı. Sunay, bir zamanlar, "Anayasa Sosyalizme Kapalıdır" diye bir söz etmişti. O, bunun üzerine, "Anayasa sosyalizme kapalıdır diyeni ben sınıfta bırakırım," demişti. Erim pek konuşmuyordu. Daha çok dinliyordu. Ancak niyetlendiği işte kararlı olduğu açıkça seziliyordu. Bunu gören Soysal, "Hiç değilse," dedi, "Anayasa sıkıyönetim rejimi içinde değiştirilmemelidir. Böyle bir durumda serbest tartışma yapılmaz..." Erim hiç ses çıkarmadan Soysal'a şöyle bir baktı. Acayip bir bakıştı bu. Buz gibi soğuk ve kendi iç alemini açığa vuran bir bakış.

Bu toz duman arasında yeni Sıkıyönetim Kanunu bir çırpıda meclislerden geçirildi.

Güvenlik ve asayişi bozanlara karşı mücadelede yararlık gösterenleri ödüllendirmek için Merkez Bankasında bir fon kuruldu.

Sıkıyönetim uygulamalarının hangi ölçülere göre yürütüldüğü belli değildi. Tam manasıyla teröre kaçan bir tutum içinde girilmişti. İhbarlar, baskınlar, aramalar, taramalar, tutuklamalar, yasaklamalar günden güne artıyordu. Şu kadarcık bir insancıl hava kalmamıştı memlekette. Korkunç bir demogoji kasırgası esiyordu ortalıkta. Herşey temelinden sarsılıyordu. Sola karşı bir saldırı furyası başlamıştı. Radyo günde beş vakit, kıyamet haberi verirmiş gibi, sıkıyönetim bildirileri yayınlıyordu: "Anarşistler, komünistler, yıkıcılar, bölücüler..." Basın dilini yutmuştu sanki. Olup bitenler üzerine hiç ses vermiyordu. İnsanlar gerçeği haykıran bir tek söz bulabilmek için gazeteleri ellerinde boşuna evirip çeviriyorlardı. Feyzioğlu bu hengâmede durmadan kendi hesabına çıngırak çalıyordu: "Parti, parti, bizim parti... Milliyetçi, mukaddesatçı, Atatürkçü, medeniyetçi..." Ortada dönen oyunun parsasını toplamak için yapmadığını bırakmıyordu. Liderlik taslamaya, her vesileyle kendini göstermeye bayılıyordu. Milletin başına akıldanâ kesilmişti: herşeyi o biliyor, o görüyor, o söylüyordu. Gazeteciler onun çan çan konuşmasından bezmişler, artık kendisine soru yöneltirken, "Beyefendi," diyorlardı, "özellikle ve sadece bu soruya cevap verir misiniz?.."

Partiye karşı ilk darbe İzmir'den geldi. Oradaki bazı mahalli yöneticiler hiçbir nedene dayanmadan gözaltına alındılar. Boran, Genel Yönetim Kurulu üyelerinden Dr. Nihat Sargın, Av. Şinasi Yeldan ve Recep'in, üç kişilik bir heyet halinde, İzmir'e gitmelerini istedi. Sargın İstanbul'dan, Recep Ankara'dan önce İzmit'e gidecekler, orada Yeldan'la buluşacaklar ve onun araba-

sıyla hep birlikte İzmir yoluna düşeceklerdi.

Recep, Ankara Oto-Gar'ında, otobüsün hareket saatini beklerken, genç sayılacak, uzunca boylu, zayıf yapılı, sarışın bir adam dikildi karşısına:

"Ooo, sen hâlâ meydanda dolaşıyor musun, gözüm?"

İnşaat-İş Sendikası Başkanı Suat Sarıkçı'ydı bu. Recep gülerek elini uzattı ona:

"Şeytan kulağına kurşun, şimdilik evet. Ya sen?"

"Bana da daha henüz birşey yok. Gelişmeleri izleyerek bekliyoruz bakalım..."

"İyi, bugünlük şanslı sayılırsın."

Suat merakla Recep'in elindeki çantayı süzdü:

"Hayır ola, bir yere mi?"

"Recep'in çehresi gölgelendi.

"İzmir'e gidiyorum; bize oradan çullanmaya başladılar..."

Suat bakışlarını kısarak kafasını salladı:

"Haha, 12 Mart'ın gerçek yüzü yavaş yavaş beliriyor..."

"Evet, hareket gittikçe kıvamına giriyor."

"Bu demektir ki yakında çok şeylerle karşılaşacağız..."

"Öyle, bizi bekleyen güçlüklerin farkındayım."

Tam o sırada esmer, uknaz, kırçıl bıyıklı, orta yaşlı bir adam olan İnşaat-İş Sendikası Saymanı Yasin Sancaktar bitti aralarında. Göbeği her zamanki gibi gergindi.

"Vay vay," dedi Suat'a sitemkâr bir şekilde, "bak burada kiminle buluşmuşsun da bana etrafta kendini aratıp duruyorsun..." Gözlerini kırpıştırarak Recep'e döndü, dostlukla gülümsedi, "Şükür görüştüğümüzde hemşerim, bu ne güzel tesadüf..."

Recep şakayla karışık takıldı ona:

"Aman öyle deme, şu zor zamanda senin benimle karşılaşman pek iyi olmaz artık. Kazara senin komandolar ikimizi bir arada görürlerse, yandın..."

Sancaktar sesle gülerek elini savurdu:

"Aldırmayın, o komandolar bize yapacaklarını yaptılar zaten, sendikanın içine sıçtılar!"

Komandolar bir süre önce İnşaat-İş Sendikasını işgal etmişler, Suat'ı hedef alan bir hareketle, "solcuları buradan temizleyeceğiz" diye dayatmışlardı. Sancaktar da öteden beri MHP'ye meyilli bir kimseydi. Recep şimdi bunları ima ediyordu.

"Ee, sen Suat gibi birisiyle sendikacılık yapmaya kalkarsan sonu böyle olur işte."

Sancaktar homurdanarak kafasını kaşıdı:

"Orasını hiç deşmeyin, oldu gayri..."

Suat onun omuzuna okkalı bir şaplak indirdi:

"O kadar pişmansan benden uzaklaş, gözüm."

Sancaktar aceleden kekeledi:

"Ba-ba-ba-battı balık yan gider... Bundan öte anca beraber kanca beraber... Hem sonra ayıp denen birşey var yahu..."

"Daha ilerde sıkıyı görünce ayıbı unutmayasın..."

"Korkma, unutmam." Bir an duraladı. "Bir daha da böyle zehirli lâflar etme bana."

Dudaklarında manalı bir gülümseme kıvrılarak Recep'e döndü Suat:

"Vaktin varsa, şöyle yukarı, kafeteryaya çıkıp birşeyler içelim."

Recep saatine baktı:

"Benim biraz vaktim var. Ama sizi işinizden alıkoymayayım..."

"Yo, yo, katiyen. Biz de Eskişehir'den gelecek olan bir arkadaşı bekliyoruz."

Karmakarışık bir kalabalıkla çalkalanan, çığırtkan sesleriyle egzos gazlarına boğulan, düzensiz dev salonu terk ederek yukarı çıktılar.

"Eskişehir'den kim gelecek?" diye sordu Recep, Suat'a, kahvesini yudumlarken.

"Bizim sendikanın şube başkanı."

"Son durum nasıl şimdi sendikada?"

"Berbat; üyeler oynanan oyunları anlayacak erişkinlikte olmayınca yönetici olarak siz ağzınızla kuş tutsanız, yine de okkanın altına gitmeye mahkumsunuz."

"Tepeleyecekler bizi, hiç yolu yok." diye fikir yürüttü Sancaktar. Şöyle bir duraksadıktan sonra kahve fincanının içine giren bıyıklarını yalayarak ekledi, "Hele şimdi bu durumda işleri daha da kolaylaştı adamların..."

Recep dalgın ve düşünceli bir hale büründü.

"Tabii aslında bütün bu oyunun altında üst kurul var, değil mi?"

"Suat tabakasındaki sert Doğu tütününden sarmış olduğu sigarayı ağzının kenarına tutturdu:

"Elbette gözüm; işin içinde o olmasa meselenin üstesinden gelmek kolay."

Sancaktar efkârlı efkârlı fincanı elinden bıraktı:

"Kocabaşkan bana kendi ağzıyla; 'Hiç çabalamayın, ne yapsanız sizin hakkınızdan geleceğim, Beşir'in başına gelenleri gördünüz,' dedi."

Recep öfkeyle burnundan soludu:

"Siz yine elinizden geldiğince çabalayın da..."

Sancaktar umutsuzlukla dudağını büktü:

"Ne kadar çabalarsak çabalayalım pek hükmü olmayacak galiba. Çünkü, iti, biti derken, MİT'i de yapıştı yakamıza..."

Recep otobüste giderken, öğle haberlerinde, Sargın'ın gözaltına alındığını dinledi radyodan.

Bunun üzerine, sadece Yeldan'la birlikte geçtiler İzmir'e. Yeldan, uzunca boylu, düzgün yapılı, buğday benizli, genç bir kimseydi. Avukatlık hayatında kendini daha ziyade sendikaların hizmetine vermişti. Bundan ötürü, yöresinde, işçiler arasında belli bir saygınlığı vardı.

Kapı kapı dolaşarak, bin bir güçlükle gözaltına alınan partililerle görüşme olanağı buldular. İlk elde onları tanımakta oldukça güçlük çektiler. Saçları, bıyıkları kesildiği için hayli değişmişlerdi. Onların yanısıra, diğer kimselerle de ilgilendiler. Kalabalıkça bir grubu küçücük bir binaya kapatmışlardı. Binanın bitişiğinde de, havalandırma için, bahçe diye, etrafı kalın kafes telleriyle çevrili, küçük bir yer ayırmışlardı. Görüşme, kafes tellerinin arasından yapılıyordu. İçerdekiler, çoğunlukla, tuhaf bir şaşkınlık içindeydiler. Sanki hiç beklenmedik, tepeden inme bir şeyle karşılaşmışlardı. Recep bu hali garipsedi biraz. Bazıları, isim vererek, avukat istediler kendilerinden.

Recep'ler not ettikleri avukatlardan birinin yazıhanesine gittiler. Orta boylu, seyrek saçlı, genç, kumral biriydi bu. Öteden beri kendisini tanıyorlardı.

"Sizi," dedi Yeldan, hoşbeşten sonra, "gözaltındakilerin bazıları görmek istiyorlar..."

Ötekisi muzip bir bakışla süzdü onu:

"Eğer yanlarına başka türlü gitmezsem, yarın orada olurum..."

Yeldan dilini ağzında dolaştırarak yutkundu:

"Aman başka türlü gitmemeye bakın."

"Elinizdeyse gitmeyin... İşler değişti, tutuklamalar aldı yürüdü," Zoraki bir sabır jestiyle çenelerini sıktı. "Acayip şey, adamlar neler diyerek yola çıktılar, şimdi neler yapıyorlar..."

"Tabii bize göre şaşılacak şeyler değil yaptıkları aslında."

Açık duran kapıda kalantor kılıklı bir adam belirdi. Parmağını alayla avukata doğru sallayarak,

"Akın var, akın... / Güneşin fethi yakın..." dedi, sıkıcı bir taşlama ifadesiyle.

Avukat başını yukarı dikerek güldü:

"Hiç kuşkun olmasın, güneşin fethi yine yakın..."

"Yaaa, güneşe uzanırsanız, işte böyle yanarsınız..."

"Ama güneşe uzanarak yanarız..."

"Sen güneşi bırak şimdi de başının çaresine bak, solcu avı başladı memlekette, haberin olsun!"

"Başlasın..."

"Ya, işte böyle, rüzgar eken fırtına biçermiş..."

"Eh, fırtına eken de kasırga biçer herhalde..."

"Ne o, bakıyorum sen hâlâ kuyruğu dik tutuyorsun..."

"Ee, biz sizin gibi Yassıada'ya düşünce yamyassı olanlardan değiliz..."

Adam gözlerini ondan ayırmadan içeri girdi. Bamteline basılınca suratının şekli değişmişti.

"Sahi mi? Hepiniz bu kadar yürekli değilsiniz ama, bazılarınız girecek delik arıyor..."

Avukat elinin tersini salladı:

"İçimizde öyleleri varsa, onlar da analarının örekelerine girsinler gerisin geriye... Hem kes artık şu sataşmayı, bak yanımda İşçi Partili misafirler var..." Berikilerine onu işaret etti, "Beyefendi eski demokratlardandır..."

Ötekisi bir koltuğa çökerek küstahça misafirlere döndü:

"Sizler nasılsınız?"

"İyiyiz," dedi Recep, kupkuru.

"Çok kötü dibe vurdunuz ama..."

" 'Dibe vurmadan üste çıkılmaz,' derler."

"Bize yaptıkları bir yana, Allah razı olsun ordudan, Cö deyince ortalık süt liman kesildi. Bir kör döğüşüne tutuşmuş gidiyorduk, kimin ne bok yediği belli değildi memlekette."

"Aslında halk soyguncularının ne boklar yedikleri ortaya çıkıyordu tam artık..."

"Tabii bütün bu olanların vebali sizin boynunuza, milleti birbirine düşüren o zararlı fikirleri hep İşçi Partisi saçtı ortaya."

"Fikir düşmanları için öyle."

"Kurulu bir düzeni yıkmaya kalkmak fikir olur mu, bey?"

"Olur elbette... Kurulu düzenler yıkılmasaydı, geçmiş düzenlerden bu düzene nasıl gelirdik?.. Bakın İzmir'de bütün eski binaları yıkıp yerlerine yenilerini yapmışlar. Sokaklarda kızlar mini eteklerle geziyorlar. Kodamanların altlarında en son model arabalar var. İnsanlar herşeyin ardına düşecekler de daha iyi bir dünyanın ardına düşmeyecekler mi?.."

Adam ağzını aralayarak biraz duralar gibi oldu.

"Daha iyi bir dünya düşüncesi kafalarda kalan yine neyse ne, ama iş eyleme döküldü mü, aa'a, nafile!"

Yeldan sigarasından derin bir nefes çekerek araya girdi:

"Düşünce olan yerde eylem de vardır. Kitaplar, 'hayat düşünmek ve çalışmaktır' diye yazar. Eylem, düşüncenin ürünüdür."

Adam çenesini sıvazlayarak sırıttı:

"Yo, yo, öyle demeyin; düşünce başka şeydir, eylem başka şey. Ben kendi payıma düşünceye karşı çıkmıyorum. Böyle şey olmaz. Herkes istediğini düşünebilmeli. Yalnız, düşüncelerini açığa vurmamalı."

Recep tekrar lâfı kaptı:

"Oho, sizinkisi düşünce özgürlüğü değil, düşünce esareti! Kusura bakmayın ama, insanla alay etmek gibi birşey bu. Ben zaten kimse izin vermese de kafamda istediğimi düşünebilirim. Fakat açığa vuramadıktan sonra neye yarar bu? Demokrasi, demokrasi, deyip duruyoruz; düşünce özgürlüğü, demokrasinin temel koşuludur. Çünkü ancak böylelikle halka değişik görüşler sunulabilir. Ki, demokrasinin yüceliği de sadece bundan ileri gelir. Halka değişik görüşler sunmayacaksak, ne diye demokrasiden bahsediyoruz?.."

Adam kafasını arkaya attı:

"Bizim ülkemiz öyle değişik görüşleri götürmez. Jeopolitik durumumuz buna elverişli değildir."

Recep'in öfkesi kabardı.

"Yapmayın rica ederim, jeopolitik durumumuz buna elverişli değilse, o zaman kaderimizde demokrasi yok demektir..."

Adam dişlerini göstererek dudaklarını gerdi.

"Kim bilir, belki de orası biraz öyle. O nedenle istediğiniz düşünce özgürlüğünü bir hayli zor elde edersiniz siz..."

Recep omuzlarını silkti:

"Ee, ne demişler, 'özgürlükler ateşten harflerle yazılır tarihe...'

"Çok büyük konuşuyorsunuz..."

"Yo, gerçeği söylemeye uğraşıyorum."

13

Öğle vaktine doğru, Taksim'de, Cumhuriyet Caddesindeki Seyhan Apartmanının zili çaldı. Kapıya çıkan kapıcı, birinin elinde çiçek buketi olan iki gençle karşılaştı, ne istediklerini sordu. Gençler ona yukarı katta oturan doktoru ziyarete geldiklerini söyleyerek içeri girdiler ve aniden kendisini kıskıvrak yakalayarak sol taraftaki daireye aldılar. İçerde biri yaşlı, diğeri genç iki kadın vardı. İkisi de korku dolu bakışlarla donup kaldılar oldukları yerde. Yaşlı olanın aklına Dame de Sion'da okuyan on altı yaşındaki kızı geldi. "Eyvah," dedi içinden, dizlerinin bağları çözülerek, "bunlar benim evladı-

mı kaçıracaklar!.." Gençler, "Hareketlerimiz için özür dileriz," dediler kadınlara, "korkmayın, bizim işimiz sizinle değil, susarsanız size dokunmayız..." Kapıcıyla birlikte onların ellerini, ayaklarını bağladılar çabucak. Duvarlarda 1963 yılında ölen General Refet Bele'nin Atatürk'le yanyana çekilmiş resimleri asılıydı. Burası onun eviydi.

Arkadan iki genç daha apartmana girip kapıcının odasına yerleştiler ve kapıyı dikkatle gözetlemeye başladılar. İçinde otomatik silah bulunan bir çanta taşıyorlardı yanlarında. Binaya girip çıkmaya çalışanlar oldukça onları da yakalayıp yakalayıp ötekilerinin yanlarına tıktılar.

Diğer bir beşinci genç de dışarda gözcülük ediyordu, sakince.

Derken İsrail'in İstanbul Başkonsolosu Efraim Elrom girdi kapıdan. O da bu binada oturuyordu ve hergün bu saatlerde öğle yemeğine geliyordu. Kapıcının odasında bekleyen gençler onu görünce heyecanla sarsıldılar. Zira deminden beri yaptıkları bütün işler hep onun içindi. Hemen üzerine çullanıp yaka paça aynı daireye sürüklediler onu. Adam direnmeye, karşısındakilerle boğuşmaya kalktı. Az buz biri değildi, mücadele etmesini biliyordu. Esasen kendisi İsrail polis örgütündendi. Ünlü nazi kasaplarından Eichman'ın hesabını görenlerdendi. Ama kafasına tabanca kabzası inince fazla dayanamayıp yere yığıldı. Ötekiler onu derhal beraberlerinde getirdikleri bir hurcun içine sokup enterne ettikleri kimselere döndüler: "Şimdi biz burayı terkediyoruz, bir süre sakın kıpırdamayın ve ses çıkarmayın!" Elleri ayakları bağlı kimseler sessizce baktılar onlara. İçlerinden biri seyyar sütçü olmak üzere, şöyle böyle sayıları on ikiyi bulmuştu.

Gençler hurcu dışarı taşıdılar, bir arabanın içine atıp oradan uzaklaştılar.

Sıkıyönetim Komutanı Orgeneral Faik Türün olayı öğrenince küplere bindi, durumu İstanbul halkına ilân etti. Kaçırılan şahsın yabancı oluşu çok üzücüydü. Failler; Dev-Genç Yönetim Kurulu Üyesi Hamza Özkan, muhtemelen Nahit Töre, Ayhan Yalım ve arkadaşları olabilirdi. Bunlar her tarafta aranmaktaydı. Yurttaşlar suçluların yakalanması için güvenlik kuvvetlerine yardımcı olmalıydı... Bunun yanısıra suçlulara seslendi. Başkonsolos derhal serbest bırakılmalıydı. Aksi halde yakalanacak olan suçluların tümü asli fail sayılacaktı. Ayrıca, ergin çağdaki yurttaşlardan kimlik belgelerini yanlarında taşımalarını istedi. Yapılan aramalar ve kontroller için bu zorunluydu.

Başbakan Yardımcısı Koçaş, saat 22.45'de, radyoda, bir hükümet bildirisi okudu:

"İsrail Devletinin İstanbul Başkonsolosu Efrahim Elrom İstanbul'daki evinden silahlı dört zorba tarafından kaçırılmıştır. Türkiye'de görev yapan, Türk kanunlarının ve geleneksel Türk konukseverliğinin himayesi altında

bulunan bir kimseye karşı girişilen bu alçakça saldırının, bugüne kadar çeşitli kanunsuz hareketlerde bulunan ve amacı Türkiye Cumhuriyetini yıkmak ve parçalamak olan gizli örgüt mensupları tarafından yapıldığı ve saldırganların kimlikleri tesbit edilmiş bulunmaktadır. Kendilerini Türkiye Halk Kurtuluş Cephesi Merkez Komitesi diye tanıtan silahlı saldırganlar, küstahlıklarını daha da ileri götürerek, Türk devleti ve hükümetiyle şartlar ileri sürerek pazarlığa girişmek cür'etini göstermişlerdir.

İstedikleri, "devrimci" adını verdikleri ele geçmiş bütün tedhişçilerin 20 Mayıs saat 17'ye kadar serbest bırakılmalarıdır. Aksi halde kaçırdıkları yabancı başkonsolosu kurşuna dizeceklerini bildirmektedirler. Şimdi kararımızı kendilerine tebliğ ediyor ve sayın kamuoyuna açıklıyoruz.

Kaçırılan konsolos bu bildirinin yayınlanmasını takip eden en kısa süre içinde derhal serbest bırakılmadığı takdirde, sözü geçen örgütle uzak yakın ilişkisi bulunanlar ve masum gençlerimizi kışkırtıcı yayın ve sözlerle kanunsuz hareketlere teşvik eden ve kimlikleri güvenlik kuvvetlerince öteden beri bilinen kimseler, sıkıyönetim bölgeleri dışında bulunsalar dahi, Sıkıyönetim Kanunu gereğince derhal gözaltına alınarak en yakın Sıkıyönetim Komutanlığına teslim edilecektir.

Ayrıca, her ne amaçla olursa olsun adam kaçıranlar, bunlara yataklık edenler ve saklandıkları yeri bildikleri halde resmi makamlara bildirmeyenler için, idam cezası verilmesini öngören kanun tasarısı hemen Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne sunulacaktır. Bu arada kaçırılan konsolosun hayatına kastedildiği takdirde, sevkedilecek kanun, makabline de teşmil edilecek, gerek bu şenî fiili işleyenler, gerekse aynı örgütün mensubu ve aynı suçtan sanık olacak tutuklu bulunanlar hakkında da aynı kanun uygulanacaktır.

Bu bildiri bütün sıkıyönetim komutanlarıyla sıkıyönetim bölgeleri dışındaki idare amirlerine ve emniyet makamlarına kesin emir niteliğindedir.

Sonuç Türk kamuoyuna ayrıca duyurulacaktır.

Bütün vatandaşlarımızın görev başındaki güvenlik kuvvetlerine yardımcı olmalarını dilerim."

Koçaş bildiriyi okurken sesine ürkütücü bir ton vermeye çalıştı. İşini bitirince Başbakanlık Basın Müşavirine telefon ederek sordu: "Nasıldı?"

Bu bildiri üzerine dört bir tarafta adam toplanmaya başlandı. İlk elde sıkıyönetim komutanlıklarına gönderilenlerin sayısı beş yüze ulaştı.

Bunlar profesörler, öğretmenler, yazarlar, sendikacılar, işçilerdi. Profesörler arasında Mümtaz Soysal, Bahri Savcı gibi kimseler vardı. Bahri Savcı, evinden alınırken zorlukla yürüyebildi. Disk kayması ameliyatı geçirmiş, o yüzden adım atması meseleydi. Karısı ne yapacağını şaşırmıştı. "Aman

dikkat et," diye seslendi arkasından, "düşme sakın!.." Başka bir yerde de İnşaat-İş Sendikası Başkanı Suat Sarıkçı'nın annesi, "Ne olur," diye yalvarıyordu subaylara, şevkat dolu bakışlarını oğlundan ayırmadan, "ona iyi bakın, o bir taneciktir..."

Ve radyo durmadan sıkıyönetim komutanlarınca teslim olmaları istenenlerin listelerini yayınlıyordu.

14

Ankara Merkez Komutanlığı görevlileri, Sait Çiltaş'la Recep'i alarak Emniyet Müdürlüğü'ne götürdüler. Polisler onları orada en üst kattaki bir odaya aldılar. Sol yayınları sahibi Muzaffer Erdost ile Sendikacı ve Aybarcı Cenan Bıçakçı, uzun, kuru, arkalıksız bir tahta sıranın üzerinde sessizce oturuyorlardı içerde. Erdost onlara bakarak dostça güldü. Dudakları arasından muntazam dişleri göründü. Biçimli vücudunu hafifçe öne eğmişti. Bıçakcı da düşmüş omuzları arasından dazlak kafasını oynatarak selâm verdi, tutuk tutuk. Ağzı sımsıkı kapalıydı. Ötekiler de onların yanlarına iliştiler.

Karşı masadaki polis, yan tarafında çalışan telsizi dinliyordu. Cızırtılı sesler geliyordu telsizden: "Tamam, şimdi peşlerindeyiz... Dikmen yoluna çıktılar..."

Asık suratlı biri girdi içeri, hışımla. Gözlerini sıranın üzerinde oturanlara dikti. Buz gibi soğuktu bakışları.

"Yeni gelenler bunlar mı?" diye sordu polise, sert ve kaba bir sesle, başını çevirerek.

Polis ayağa kalktı:

"Evet, beyim."

"Bunları doğruca müteferrikaya indir!"

"Beyim, burada kalsınlar; orası, biliyorsunuz, çok şey..."

Ötekisi parladı:

"Lâf istemez, ne diyorsam onu yap!"

Polis süt dökmüş kediye dönerek telsizi kapattı:

"Peki, beyim."

Erdost, asansörde, ezilip büzülen polisin sırtını sıvazladı:

"Üzülmeyin, gösterdiğiniz anlayış bize yeter..."

Polis çaresizlik ifadesiyle boynunu büktü:

"Hiç böyle olmasını istemezdim, ama neylersin?.."

Müteferrikanın kapısı kulak tırmalayıcı gıcırtılarla açıldı. Ekşi, rutubetli, boğucu bir hava taştı dışarı. Tıka basa doluydu içersi. Ayakta dikilenler kıpırdanarak yeni gelenlere yer açtılar. Sigara dumanı havada kalıplaşmıştı

adeta. Keskin bir kenef kokusu insanın burnunun direğini sızlatıyordu. Burada soluk almak meseleydi.

Babayani konuşmalar başladı:

"Hoş geldiniz."

"Hoş bulduk."

"Geçmiş olsun!"

"Sağolun, size de."

"Sigara..."

"Eyvallah, siz de bizden buyurun..."

Recep, ranzanın üzerinde kendisine yer veren bir çocuğa sordu:

"Hey, hayrola, sen bu yaşta ne arıyorsun burada?"

"Sormayın, ağabey, yaralamaktan düştük!"

"Ne yaralaması o?"

Eliyle yan cebini göstererek güldü:

"Buradan ağabey... Biliyorsunuz, yarın 19 Mayıs Bayramı... Şöyle biraz dünyalık vuralım diye Ankara'ya geldik, ama daha Gar'da aynasızlar ensemizde bitti..."

Uzun saçlı, hippi kılıklı beş genç helâ ağzında kendi aralarında fısıldaşıyorlardı. Gözleri kan çanağına dönmüş, dilleri peltek peltekti. İçlerinden birisi, duvara yaslanmış, başını omuzuna düşürmüş, lâfa karışmıyordu. Ona destek olmaya çalışanı,

"Bülent," diyordu, "bu işi olduğu gibi sen yüklen bari, yoksa hepimiz ayvayı yiyeceğiz..."

Bülent'in bir kız kadar güzel yüzü vardı. Boyu da uzundu. Selvi gibiydi. Hiç ses çıkarmadan dinliyordu ötekilerini. Bir diğeri ekledi:

"Nasıl olsa senin için kurtuluş yolu yok, çünkü bu zıkkım sende yakalandı işte..."

Bülent'in bebekleri büyümüş gözleri boşluğa kaydı.

"Offf, üstüme fazla varmayın, sıkmayın beni, biraz düşüneyim..."

Aynı yaşlarda başka bir genç onlara akıl öğretti:

"İfadelerinizde içmiyoruz demeyin sakın, bunu yutmazlar, hallerinİz ortada. Kaldı ki ufacık bir muayene ile her şeyi anlarlar. Korkmayın, içmenin cezası o kadar ağır değil. Bu meretin ticaretinde yakalanmak berbat."

Bülent yorgun bir sesle sordu:

"Bizi içeri atarlarsa orada mal bulabilir miyiz?"

"İçerde mal bulmak artık sizin hünerinize kalmış..."

"Şayet bulamazsak, ben harman hale gelmekten çok korkuyorum."

"Harman hale gelmek cidden kötü! Allah etmesin, ben harman hale gelsem ve bana o zaman deseler ki, 'esrar ananın karnındaki çocuğun karnında-

dır...' Kardeşim, hiç ötesi yok, anamın karnını yarar çocuğu, çocuğun karnını yarar esrarı çıkarırım!.."

"Ooofff!.."

"Durun bakalım hemen oflayıp puflamayın böyle be kardeşim. Siz yüksek tabakanın çocuklarısınız; analarınız, babalarınız belki de buradan kurtarırlar sizi..."

Birisi merakla ona döndü:

"Polisler esrar içenleri nasıl anlarlar?"

"Basbayağı anlarlar. Esasen biraz deneyi olan herkes anlar. Hem de kimin ne içtiğini bile anlar." Esrarkeşlerin arasında kendinden geçmiş gibi olanı işaret etti, "Örneğin; o, esrar değil, eroin kullanmış..."

"Nasıl anladınız?"

Bilgiç bir eda ile kasıldı:

"Anlarım ben; bakın, onun durumu başka, yarı baygın hale düşmüş, kafasını kaldıramıyor..."

Sait duvarlara göz gezdiriyordu. Her taraf yazı doluydu. Bunlar kargacık burgacık yazılardı, kolay okunmuyorlardı. Yalnız dört yanda iri harfle yazılmış bir yazı vardı, o okunuyordu: "Ah, Pakize, yaktın beni!" O Pakize her kimse, herhalde bu yazıyı yazanı buraya düşürmüş olacaktı.

Biri kapı arkasına külçe halinde yığılmıştı. Üstü başı lime limeydi. Yerinden hiç kıpırdamıyordu. Erdost onun omuzuna dokundu:

"Neyiniz var sizin?"

Adam yarasına tuz serpilmiş gibi yüzünü buruşturdu:

"Sormayın, bizim de kendimize göre bir hikâyemiz var..."

Sol gözü kısılı duran, sağ gözüyle velfecir okuyan ihtiyar bir çingene çömeldiği yerden lâfa karıştı:

"Çok kötü pataklamışlar zavallıyı..." İçini çekerek kafasını omuzları arasına gömdü. Soluğu şarap kokuyordu. "Polis bu, eline düştün mü, Allah medet eylesin!.." Bitmiş, neredeyse ateşi dudaklarına değecek olan sigarasından son bir nefes daha çekti. "Bizi de yakaladılar. Ne yapmışız? Bir karının kolundan bileziğini çalmışız. İşe bak sen, hiç karının kolundan göz göre göre bilezik çalınır mı? Ama gel de bunu polise anlat sen... Biz o karının falına baktık sadece. Bu suç mu? A.... bakmadık ya, falına baktık..."

İhtiyar çingenenin yanında dikilen kılıksız oğlu,

"Valla..." dedi, çatallı sesiyle. Burnunu yenine silerek ekledi. "Be bırak sen, bizim kartları da aldılar içeri..."

Öte yandan paçavralar içinde bir dilenci, yere bağdaş kurmuş, habire kaşınıyordu, hatır hatır. En sonunda Recep onu uyarmak zorunda kaldı:

"Aman, gözünü seveyim, sırtındaki mahlukları fazla ürkütme de etrafa yayılmasınlar..."

Hippiler arkadaşlarını hâlâ iknaya çalışıyorlardı: "Bülent..."

Gece müteferrika daha da kalabalıklaştı. Yasak saatten sonra sokaklarda kalan sarhoşları yakalayıp yakalayıp getirmişlerdi.

Bunlardan biri durdu durdu coştu:

"Fincanı rafa dizerler balam, dizerler;
İçine bade süzerler... İçine bade süzerler..."

Üstelik aklına estikçe oynamak da istedi. İkide birde pantolonunun kemerini yukarı çekerek etrafa yalvardı: "Ne olursunuz biraz yer açın, ha... Allah aşkına be, Allah aşkına..." Bereket bir süre sonra sızıp kaldı.

Ortalık sessizleşince bir delikanlı kendini tutamayıp yakındı:

"Ben şoför muaviniyim. Çalıştığım otobüsün hostesini ne güzel kandırıp gençlik parkına götürmüştüm. Geceyi orada ağaçlar altında birlikte geçirecektik. Aksiliğe bakın, soluğu nerede aldık!"

"Hostes ne oldu, sen ondan haber ver," dedi birisi.

Delikanlının yüzü allak bullak oldu.

"İşin asıl acı tarafı o ya, onu da aldılar..." Bıyıklarını yolarak hafifçe duraksadı. "Ne olurdu sanki bizi kendi halimize bıraksalardı?.. Memleket mi batardı, dünya mı yıkılırdı?.. Son günlerde hep kötü kötü rüyalar görüyordum ama..."

Ertesi sabah müteferrika boşaldı. İçerdekilerin büyük çoğunluğu gitti.

Bir kısmı serbest bırakıldı, bir kısmı savcılığa sevkedildi, bir kısmı da yukarıya sorguya alındı. İhtiyar çingene sorguya götürülürken eli ayağı birbirine dolaştı. Bu arada hippi kılıklı gençler de paçayı sıyırmışlardı. Geride kalanlardan biri Sait'e seslendi:

"Şimdi burasının tenhalaşmış olmasına aldanmayın sakın, akşama tıka basa dolar gene. Onun için bu fırsatta ranzalara uzanarak uyumaya çalışın biraz."

Öğleye doğru senatör İşmen, Recep'le Sait'i görmeye geldi. Yanında onların eşleri de vardı. Polisler hepsini birden müteferrikanın idare bölümüne aldılar. İşmen polislere öfkeyle söylendi:

"Marifet mi bu sizin yaptığınız sanki, bir partinin Genel Sekreteri böyle bir yere tıkılır mı? Bunun zerrece yakışık alır yanı var mı yani? Aşkolsun size!"

Polisler pişkinliğe vurdular:

"Ne yapalım, bizim elimizde ne var?"

İşmen, Çiltaş'a döndü:

"Geceyi nasıl geçirdiniz burada?"

Çiltaş gülümsedi:

"Leylek gibi, tek ayaküstü."

Kadınlar oturdukları tahta sıranın üzerinden dolu gözlerle kocalarına bakıyorlardı, hüzünlü hüzünlü. Yüreklerini ezen endişeler okunuyordu yüzlerinden. İşmen kafasını sallayarak onlara çıkıştı bu sefer:

"Aaa, haydi bakalım, bu kadar tasalanmayın hemen... Hem sizi kimlerin karıları olduğunuzu düşünsenize biraz..."

Ayrılırken kapıağzında durup Recep'e döndü:

"Haaa, az kalsın söylemeye unutuyordum, öğrendiğime göre sizleri İstanbul'a göndereceklermiş..."

Recep yerde gezen bir hamamböceğini ayağının ucuyla uzaklaştırdı:

"Neden?"

"Nedenini bilen yok!"

Ziyaretçilerin arkasından polisler Recep'le Sait'i o taraftaki bir hücreye yerleştirdiler. Tamamiyle boştu hücre. Erdost'la Bıçakçı'yı da oraya aldılar. Öte tarafla burasını bir duvar ayırıyordu ama, arada dağlar kadar fark vardı. Dördü bir olup öğle yemeği niyetine biraz birşeyler yediler. Sonra ranzalara uzanıp gazeteleri gözden geçirmeye başladılar.

Derken hücreye uzun boylu, düzgün giyimli, yakışıklı mı yakışıklı, genç bir adam girdi:

"Selâmünaleyküm..." Aksanından Arap olduğu belliydi. Yanakları pancar gibi kızarmıştı.

"Aleykümselam," diye karşılık verdi Erdost.

Adam çarpık bir gülümseyişle damdan düşer gibi sordu:

"Bu memlekette altın getirmek suçtur?.."

Erdost onu dikkatle süzdü:

"Helâlından mı?"

Adam sıkıntıyla başını kaşıdı:

"Helâlından, haramından... Altın bu!.."

"Ne altını?"

"Suriye altını."

"Yani?"

"Yani ben Suriyeliyim. İstanbul'da Tıbbiye'de okuyorum. Türkiye'ye yerleşmeye karar verdim. Onun için Suriye'den buraya altın getirdim. Ama şimdi uçaktan inince beni yakaladılar."

"Altın çok mu?"

"Çok ya, üç milyon değerinde."

"Of," dedi Recep, "haramından..."

Suriyeli Recep'in söylediğini anlayamadı, Erdost'un konuşmasını bekledi. Ondan ses çıkmayınca boynunu büktü:

"Bana birşey söylemediniz..."

Erdost alımlı esmer yüzünü kaplayan kızgın bir ifadeyle kaşlarını çattı:

"Sana ne söyleyeyim? Memleketini soymuşsun!.."

Sait Sureyilinin karşısına geçerek işi şeytanlığa vurdu:

"Belki de seni memleketini soyduğun için cezalandırırlar!"

Suriyeli sarardı, medet dilercesine Recep'e sokuldu:

"Sahi Suriye'den Türkiye'ye altın getirdiğim için beni cezalandırırlar?.."

"Yok canım, hiç korkma, bizde memleket soymanın cezası yoktur."

Ötekisi eliyle Sait'i işaret etti:

"O arkadaş öyle söyledi ama."

"Aldırma, şaka etti."

Adamın içi rahatlar gibi oldu.

"Şaka?"

"Şaka."

Bir müddet sonra adam Sait'le ahbaplığı ilerletti. Aklı fikri hep altınlardaydı. Sık sık Sait'i yokluyordu, acaba ters birşey söyleyecek mi tekrar diye. Sonunda iyice ferahladı. Taksim'de işletmeyi tasarladığı otelden bahsetti. Otele vereceği adı söyledi. Yerini tarif etti. Ve,

"İlerde sizi mutlaka otele beklerim," dedi. "Ne isterseniz hepsi benden olacak..."

Sait, Cyrane de Bergerac'ı taklit eden bir eda takındı:

"İstemem, eksik olsun!.."

15

Recep'in üstünü arayan polis, dirseğiyle arkadaşını dürterek manalı bir şekilde göz kırptı ve ona elindeki kartvizitleri gösterdi. Ötekisi sordu:

"Ne o?"

"Görmüyor musun kimin kartları var üzerinde?"

"Kimin?"

"Recep Adaş'ın."

"Dalgayı bırak şimdi; Recep Adaş bu adamın kendisi be!.."

"Bu muuu?.." Şaşkınlıkla Recep'e baktı, "Ay, o sen misin?.."

"Benim."

"Demeee..." Dudağını büktü, "Ben de seni ne sanırdım yahu..." Çiltaş'a, döndü. "Sen kimsin?"

"Sait Çiltaş."

"Oh... oh..." Boynunu uzattı; "Ya sen?"

"Muzaffer Erdost."

"Ooo, şunlara bakın hele, Ankara'dan kimleri getirmişler de söylemiyorlar..." Bayağı keyiflenmiş gibiydi. "Gelin bakalım şöyle; gelin, gelin, gelin..."

Öne düşerek yürüdü. Yerlerdeki kitap öbeklerini kasten çiğniyordu. Bir kapıdan geçerek durdu; peşindekileri de yanına dizdi.

Esmer, tıknaz, palabıyıklı, genç bir adam orta yerde inleyerek dolaşıyordu. Paçaları sıvalıydı. Yalınayaktı. Bir polis, onun sırtına binmiş, sırıtıyordu. Kenardan biri bağırdı:

"Daha hızlı yürü ulan, daha hızlı yürü! Tabanlarını yere iyi bas, iyi bas! Islak yere bas!"

Adam kederli iç çekişleriyle konuşmaya çalıştı:

"Basamıyorum beyim, basamıyorum..." Yalvarıcı bakışları garip bir şekilde donuklaşmıştı. Dizleri tir tir titriyordu.

"Sus ulan, ne diyorsam onu yap! Dur bakalım bu daha bir şey değil, doğru cevap vermezsen bana, kemiklerini kıracağım senin! Söyle, kim kışkırttı sizi greve?.."

"Kimse kışkırtmadı beyim... Kanuni haklarımızı kullandık... Iıhhh..."

"Hâlâ direniyorsun ha, pekâlâ..." Duvar dibinde bekleşen polislere döndü, "Yıkın şunu tekrar falakaya!"

"Peki komiserim," diyerek koştular polisler.

Komiser beyaz naylon gömleğinin düğmelerini çözdü, mendiliyle yüzünde biriken terleri sildi, "Bana oradan iyi bir ayva sopası verin!" dedi.

Kendisine uzatılan sopayı şöyle bir sallayarak tıırttı.

Recepleri oraya götüren polis, çekingen, ama işgüzar bir tavırla,

"Beyim," dedi Komiser'e, "yılanın başı burada..."

Komiser sert bir hareketle ona döndü:

"Nerede?"

Yanındakileri gösterdi:

"İşte burada, beyim; bunlar İşçi Partililer..."

Komiser horlayıcı bakışlarla süzdü onları. İçinden geçenleri söylememek için kendini tuttuğu belliydi.

"Çok güzel..." Elindeki sopayı kılıç gibi ileri uzatarak polise emir verdi, "O beyleri hücrelerden birine atın!.."

İki yanda sıralanmış hücreler vardı. Bunlardan birine tıktılar onları. Alabildiğine doluydu burası. Sardalya kutusu gibiydi. İçerdekiler gözucuyla baktılar onlara. Hepsi de tam bir ölüm sessizliğine gömülmüşler, kendi başlarına gelecek olanları kara kara düşünüyorlardı. Havasızlıktan bunalmışlardı. Birbirlerinin ciğerlerinden boşalan havayı soluyorlardı adeta. Bazıları ceketlerini çıkarmışlardı. Hatta bazıları mintanlarını da çıkarmışlardı. Bunların yakalarından, paçalarından ter süzülüyordu.

Çat diye kapının üzerindeki gözetleme deliği açıldı, aradan biraz geçince. Dışardan bir göz dimdik içeri baktı.

Beriden zayıf bir ses titredi:

"Ağabey, bir yudum su verir misiniz, lütfen?"

Göz, delikten bir süre daha baktı. Sonra, kapak kapanıp, kapı açıldı, ekşi suratlı bir polis sordu:

"Kim o su isteyen?"

Uzun boylu, erkek güzeli bir genç hafifçe kımıldandı:

"Benim, ağabey."

Polis elindeki pis plastik sürahiyi uzattı:

"Al ulan, iç; bizdeki insanlığa bak, bir de sizin gibilere su veriyoruz; gözönüze, dizinize dursun!"

Dışarda falaka çatırdıyor, komiserin sesi çın çın ötüyordu:

"Söyle ulan it! sizi kim greve kışkırttı?.."

Kim bilir ne kadar zaman sonra kapı tekrar açıldı. Elinde kâğıt, kalem, başka bir polis göründü eşikte. Burnunun dibindekine işaret etti:

"Söyle bakayım; adın, soyadın?"

"Ağabey, beni yazdılar... Üç kere yazdılar..."

"Söyle ulan, bana da söyle, eşek sıpası!.."

Yazma işlemi bitince hücredekiler nöbet değiştirdiler: yere çömelmiş olanlar ayağa kalktılar, ayaktakiler çömeldiler. İnsanın biraz dizlerini kırabilmesi nimetti burada. Adamın ayaklarına karasu iniyordu, dikile dikile.

Gözetleme deliği açık bırakılmıştı. Dışardan komiserin sesi duyuldu yine.

"Bir de şu polis memurunu çıkarın bana, görelim bakalım kimmiş o soytarı!"

Bitişik hücrenin kapısı gıcırdadı, ayak sesleri süründü yerde. İstihzayla karışık bir öfkeyle komiserin sesi gürledi:

"Sen misin ulan?"

Ezik, yılgın bir ses sızlandı:

"Beyim, birbirimize karşı böyle konuşmayalım, yarın yüz yüze bakacağız yine..."

Okkalı bir tokat sesi patladı kulaklarda, ağır bir düşmeyle sarsıldı döşeme.

"Ulan senin yüzüne kim bakar bir daha be?.. Polis koynunda yılan mı besleyecek, ha?.. Kalk bakayım, kalk!.. Kalk da karşıma geç şöyle... Şöyle, şöyle, şöyle, hahhh... Söyle bakalım: o kitaplar senin evinde ne arıyor?.."

"Kitap beyim... Kitaptan ne zarar gelir?.."

Bir tokat daha patladı kulaklarda. Ama bu defa döşeme sarsılmadı, sadece birbirine dolaşan sarsak ayak sesleri savruldu havada kısa bir an.

"Ulan şuna bak, bir de polis memuru olacak, 'kitaptan ne zarar gelir' diyor. Tuh, Allah belânı versin senin!.. Ya, o parka ne?.."

"Beyim, bir giyim eşyası bu... Palto gibi, pardesü gibi..."

Hücrenin kapısı açıldı.

"Siz gördünüz, gelin bakalım."

Recep, Sait, Erdost, Bıçakçı çıktılar. Bir polis, onları, kitapların ayaklar altına serildiği koridorlardan geçirerek, en alttaki büroya götürdü. Oradaki görevlilerden biri, taşlaşmış bir suratla onların künyelerini kaydetmeye koyuldu. Sırayla sorup sorup yazıyordu. Başını kaldırıp Recep'e baktı:

"Doğum yerin?"

"Edirne."

"Tamam, Bulgar tohumlu..." Sait'e döndü, "Senin?"

"Kars."

"Al işte bu da Rus tohumlu... Bunların neden bölücülük yaptıkları şimdi anlaşılıyor..."

Sırtını duvara dayayarak duran irikıyım diğer bir polis öfkeyle homurdandı:

"Yahu ne diye böyle vakit öldürüp duruyoruz, bunların kim olduklarını, ne olduklarını bilmiyor muyuz biz? Bunlarla böyle oyalanacağımıza, verin benim elime şunları, işlerini bitireyim!.."

Ötcki soğuk soğuk güldü:

"Acele etme, o da olur, o da olur... Nasıl olsa yapıştık kuyruklarına..."

"Bunlara layık oldukları şeyleri yapmalı yahu, yılan gibi ezmeli bunları." Recep'e döndü, "Ne bakıyorsun öyle be, canımı alacakmış gibi?.."

Recep büyük bir irade gücüyle söylenenlere katlanmaya çalışıyordu. Ama bazen de burnundan taşıyordu. Bu defa da dayanamadı:

"Böyle konuşmaya hakkınız yok." Sinirden titriyor, boğazında düğümler hasıl oluyordu. "Biz yasal bir parti faaliyeti sürdürdük, buna kimin ne demeye hakkı var?"

Polis kafasını sallayarak kocaman yumruklarını sıktı:

"Parti değil, Allahın belâsı o..."

"Onu değerlendirmek size düşmez."

"Düşer... Onun için sizin gibi ortalığa duman attıranların kökünü kazımalı dünyadan..."

"Bizim gibileri dünyaya öyle bir kök salmışlardır ki, ne yapsanız hükmü yok!"

Polis, Recep'in üstüne yürüdü:

"Kapa çeneni be, şimdi bütün hıncımı senden çıkarırım ha!"

Öteki polis onu teskin etmeye çalıştı:

"Sakin ol, sakin ol, yüzleri gözleri düzgünken birer fotoğraflarını çektirelim şunların. Sen şimdi onları al da fotoğrafhaneye götür hele."

Sait'in resmi çekilirken Erdost bir fırsatını bulup Recep'in kulağına eğildi:

"Aman burada sabırlı olmaya çalış. Fazla ileri gidersek bizi hırpalayabilirler. Yaralarımız, berelerimiz iyileşinceye kadar ellerinden kurtulamayız sonra..."

Fotoğraf çekme işinin arkasından sırayla parmak izlerini aldılar onların. Recep ellerini yıkamak için lavaboya gittiğinde, orada bulunan genç bir memurenin duvardaki örümcekten korktuğunu görünce, böceği uzaklaştırdı oradan. Memura gülerek teşekkür etti kendisine. Bu, günlerden beri Recep'in gördüğü tek insanca hareketti. Sait ellerini yıkarken işportacıya benzeyen bir başka polis bitti tepelerinde.

"Haydi, haydi, o kadar çok yıkanmayın," dedi, çatallı sesiyle, "düşün önüme bakalım, nasıl olsa şimdi size boy apdesti aldıracağız yukarda..."

Yukarda, bir koridorda, ara kapının açılması için biraz durakladılar. Recep, ayaklar altında kaldırım taşları gibi çiğnenen kitaplardan kopmuş bir sayfaya eğildi, altı çizilmiş satırları okudu: "Biz bilgiyi kitaplardan öğreniriz, kitaplar evreni sulayan ırmaklardır, onlarda sonsuz derinlikler vardır..." Polisin önünde yürürken acı acı düşündü: "Evreni sulayan ırmaklar Türkiye'de akmayacaklar mı?.. Nasıl bir fikir çoraklığına sürüklüyorlar memleketi?.."

Yine aynı hücreye tıktılar onları. Korkunç havasızdı içersi. Dışardan, sopa çatırtıları arasında, küfürler, iniltiler, çığlıklar yükseliyordu. Hücredekiler feri kaçmış bakışlarla birbirlerini süzüyorlardı. Nereye düşmüşlerdi böyle? İnsan denen yaratığın nasıl bir canavar olduğunu görüp anlamışlardı burada. Hemen hepsinin yüzleri kireç gibi bembeyaz kesilmişti. Bazıları sinir gerginliğinden bitmiş tükenmişlerdi. Bunların kafaları durmuş, düşünce yetenekleri dumura uğramıştı. Onlar ne olduğunu ne bittiğini tam olarak an-

layamıyorlardı artık. Sanki korkunç bir düşteydiler, kabus görüyorlardı. Hayat bazen ne kadar acı ve zorluydu.

İkindiye doğru işkence kesildi. Bir ölüm sessizliği sardı etrafı. Ortalığı altüst eden bir fırtına dinmişti adeta. Hücredekiler garip bir tedirginlikle sessizliği dinlemeye başladılar bu sefer.

Arada bir gözetleme deliğinin çat diye açılan kapakçığı bozuyordu bu sessizliği sadece. O zaman orada bir göz beliriyordu. Asap bozucu bir gözetleme şekliydi bu, insana bayağı bed geliyordu.

Kapı açıldı, pörsük suratlı biri kükredi:

"Muzaffer Erdost kim?"

"Benim."

"Gel, gel, gel; şöyle gel. Ne iş yaparsın sen?"

"Yayınevi işletirim."

"Hangi yayınevini?"

"Sol Yayınevi'ni."

"Niçin sağ yayınevini değil? Aç avucunu bakayım! Aç, aç, aç!.."

Erdost istemeye istemeye elini uzattı. Adam acımasızca bir sopa indirdi onun avucuna. Gözlerinden ateş çaktı Erdost'un, yüzü acıyla kasıldı.

"Geç içeri şimdi... Bana öyle bakma!.. Sol Yayınevi'ymiş..." Yanındakilere döndü. "Burada Hasan İzzettin Dinamo diye bir kalem efendisi daha var, değil mi? Nerede o?"

Polislerden biri koştu, karşı hücrenin kapısını açtı:

"Burada beyim."

"Çıksın dışarı bakalım, cemalini görelim."

Kapıda yaşlı biri göründü. Ağarmış saçları darmadağınıktı.

"Sen nesin?"

"Yazarım."

"Hım, ne yazarsın?"

"Kitaplar..."

"Nasıl kitaplar? Tabii sol..."

Yaşlı yazarın dudaklarında dokunaklı bir tebessüm kıvrıldı. Ötekisi sopayı kaldırdı:

"Aç avucunu bakayım!"

Dinamo elini uzattı. Yüzünde ıstırabın donmuş bir ifadesi vardı.

O sırada dip taraftaki hücreden orta yaşlı bir kadın fırladı dışarı. Üstü başı darmadağınıktı. İri iri göğüsleri vardı. Bağırarak sordu:

"Nedir bu yaptığınız sizin, beni daha ne kadar tutacaksınız burada?"

Pörsük suratlı, alayla cevap verdi:

"Canımızın istediği kadar..."

"Bana bunu yapamazsınız. Ben bu memlekette bakanlık yapmış bir adamın kızıyım. Atatürk'ün vediasıyım. Hem artık akşam oluyor, ben burada uyuyamam."

"Ne uyuması? Biz seni bu akşam burada sabaha kadar öyle bir gelin edeceğiz ki, değil uyumak, kıçının üstüne bile oturamayacaksın!.."

Kadın elleriyle yüzünü kapattı:

"Ay şimdi cinnet getireceğim vallahi, aman ne utanç verici yermiş burası böyle ayol, çok ayıpladım sizi doğrusu!"

"Kapa çeneni de çekil oradan, cadalozluk etme"

"Haaa, üstüme iyilik sağlık, ne laflar işitiyorum... Burada insana, insan onuruna zerrece saygı yok... Korkunç bir şey bu... Aman Yarabbi, tam bir vahşet!.."

"Kapa çeneni de gir içeri be kart orospu! Yoksa fena çarpılırsın şimdi!.."

Az sonra hücrelerdekilerin bazılarını birerlek kolda aşağı indirdiler. Aralarında Recep'ler de vardı. Dışarda, önü, arkası açık, tenteli bir kamyonete bindirdiler onları.

Recep etrafını bir süre bulanık gördü. Aydınlık gözlerini kamaştırmıştı. Bu hal geçince başını kaldırıp gökyüzüne baktı; sema pırıl pırıl ve masmaviydi. "Hayret," diye düşündü, "bu pis dünyanın çevresinde bu kadar temiz gökyüzü..." Arabadakiler rahat bir nefes almışlardı. Cehennemden çıkmış gibiydiler. Ama yine de içleri içlerine sığmıyordu; bundan öte ne olacaktı? Bu uğursuzluktan kurtulacaklar mıydı, yoksa başka gayyalara mı düşeceklerdi?

Arabalı vapurla karşıya yollandılar. Sirkeci İstasyonu'ndan tren sesleri geliyordu. Bir ara keskin bir lokomotif düdüğü öttü. Recep, elde olmayarak, Çin'de, Çan Kay Şek'in lokomotif kazanlarında yaktırdığı devrimcileri hatırladı. İçinden ılık ılık bir şeylerin aktığını hissetti.

Selimiye Kışlası'na götürüp askeri savcılığın kapısına diktiler onları. Önlerinden gelip geçen subayların bazıları başlarını sıkıntıyla yere eğiyorlar, bazıları da ters ters yüzlerine bakıyorlardı. Karşıda kalın taş duvara oyulmuş mermer bir çeşme vardı. Bir genç, su içmek için polislerden izin aldı. Elini değdirince musluk yerinden oynadı, ıslık çalarak suyu tazyikle üzerine püskürttü. Polisler epey güldüler buna.

Recep'leri oradan Davutpaşa Kışlası'na gönderdiler.

Taş merdivenleri çıkarken sıtma görmemiş bir ses çalındı kulaklarına: "Göreceksiniz bak bu Erim, milletin başına daha ne işler açacak ve kendisini ne hallere düşürecek..."

Sait Çiltaş yanındakilere döndü:

"Yazar Başar Cemal'i duyuyor musunuz?.."

Merdivenlerin sonundaki kapı açılınca konuşma kesildi; içerdekiler, yerlerinden kalkarak onları karşıladılar. Yalnız DİSK Başkanı Kemal Türkler yerinden hiç kıpırdamadı. Üzerine siyah-beyaz küçük çakıltaşları dizilmiş, uydurma bir dama tahtasının başında kös kös oturuyordu. Herhalde rakibinin dönmesini bekliyordu.

16

Türkiye İşçi Partisi Genel Yönetim Kurulu, Düzce'de, güçbela toplandı; Sıkıyönetim Kanunu'nun iptali için Anayasa Mahkemesi'ne müracaat etme yönünde karar aldı. Toplantı dağıldıktan az sonra polisler avukat Avni Caci'nin yazıhanesine damladılar, telaşla sordular:

"Buradaki toplantı ne toplantısıydı?"

Partinin yerel yöneticilerinden, orta yaşlarda, çevresinde saygın bir insan olan Caci, sükünetle süzdü onları:

"Parti toplantısıydı."

"Niçin burada toplanıldı?"

"Düzce'de sıkıyönetim olmadığı için..."

Yolda, otobüsle Ankara'ya dönerken, bazı partililer aralarında halleşmeye başladılar. Birisi içine çöken karamsarlığı açığa vurdu:

"Arkadaşlar, korkarım, bu, partinin son toplantısı olacaktır... Bu adamlar elverişli anı kolluyorlar, bizi de vuracaklar..."

Onun yanındaki soluğunu kesti birden:

"Haydi canım, ağzını hayra aç!.."

"Hiç hayrı kalmadı bu işin... Çok karanlık oyunlar oynanıyor memlekette... Sonu belirsiz bir döneme girdik... Bütün değer hükümleri temelinden sarsıldı..." Arka tarafta oturan Aren'e döndü, "Ne dersiniz hocam?"

Aren çenesini avucunun içinde sıktı bir süre.

"Ben her şeye karşın bunların partiye dokunacaklarına pek ihtimal vermiyorum... Zira artık o kadarı ipin ucunu büsbütün kaçırmak olur..."

"Ah, hocam, çok iyimsersiniz... Bu adamların imlaya gelir tarafları yok..."

Hafifçe gülümsedi Aren:

"Orası öyle, ama yine de pusulayı o kadar şaşıracaklarını sanmıyorum işte..."

17

Anayasa üzerinde yapılacak olan değişikliklerin hazırlıkları ilerliyordu. Hükümet en azından kırk maddenin değiştirilmesini istiyordu. Erim, Fransız televizyonuna verdiği demeçte, "Silahlı Kuvvetler siyasetin içine sokulmaktan hoşlanmıyorlar," dedi. Ve sonra da ekledi: "Ordu, Anayasa değişikliği istiyor..."

Demirel, AP Temsilciler Meclisi toplantısında konuştu: "Dozunda bir Anayasa değişikliği yapılmalıdır. Seçim Kanunu kısa sürede düzeltilmelidir. Rejime musallat olan çete ile bunu organize eden, güçlendiren ve suça azmettirenler mustahak oldukları akibete maruz bırakılmalıdır. Ordu ahvalin müsait olduğu en kısa sürede asıl görevine dönmeli, seçimin mana taşıdığı bir ortam yaratılmalı ve memleket idaresinde millet iradesinin hakimiyeti ihya edilmelidir."

Başbakan Yardımcısı Koçaş THA aracılığı ile bu konuşmaya cevap verdi: "Türkiye'de milletin karşısına bu sözlerle çıkmaması gereken tek kişi varsa, o da sayın Demirel'dir. Demirel mutlaka bu şekilde konuşmak istiyorsa, evvela kendisine isnat edilen şaibelerden kurtulmak için giriştiği parti içi politik manevralardan ve Meclis'te parmak çoğunluğunun himayesine sığınmaktan vazgeçip adil bir mahkeme huzurunda temize çıkmalıdır."

İstanbul Ticaret Odası, "Türkiye'nin ekonomik, siyasi durumu ve ana sorunları" adında bir rapor yayınladı. Bu raporda en ilginç bölüm şuydu: "Sol eğilimli sendikalar ve bunların ideolojik öncülüğünü yapan Türkiye İşçi Partisi'nin stratejik amacı Türkiye'de özel mülkiyeti, özgürlükleri toptan tasviye eden bir sosyalist rejim kurmaktır. ... CHP'deki ortanın solu akımı dumanlı bir ilkedir. CHP sol kanadı görüş şaşılığı içindedir."

Hükümet, Amerika'nın isteğine uyarak, Türkiye'de afyon ekimini yasakladı.

İzmir'de Dev-Genç üyesi bir genci polisler vurarak öldürdüler.

Oranın sıkıyönetim komutanı Koramiral Süer, gösterişli bir basın top lantısı düzenleyerek olayı anlattı: "Bir vatandaş tarafından, arananlardan Nedim Öztaş'ın evi ihbar edildi. İhbarı değerlendiren polis, suçlunun kaldığı eve giderek kapıyı çaldı. Nedim Öztaş, görevli memurlara hunharca ateş etmeye başlamış olduğundan, ancak silahlı müsademe neticesi vurulmak suretiyle ele geçirilmiştir. Öztaş'ın üzerinde on dörtlük Belçika yapısı beş tabanca, beş yüz mermi, Rus yapısı olduğu tesbit edilen ve üzerinde orak-çekiç işaretleri bulunan iki kama bulunmuştur. Olayla ilgili soruşturma devam etmektedir.

Daha sonra öldürülen gencin Nedim Öztaş değil, onun kardeşi İbrahim Öztaş olduğu anlaşıldı.

Aynı gün Milli Nizam Partisi kapatıldı.

Ertesi gün, geceyarısı, tomsonlu görevliler Prof. Sadun Aren'i evden aldılar. Kütüphanesinden iki yüzden fazla kitabı da çuvallara doldurarak sırtlarına yüklendiler.

18

22 Mayıs 1971 günü, cumartesiyi pazara bağlayan gece, İstanbul'da sokağa çıkma yasağı kondu. Ve şehir dört bir yandan kapı kapı aranmaya başlandı. Tümenlerle asker dö'ülmüştü sokaklara. Her taraf tarumar olmuştu. Bir dehşet havası yayılmıştı ortalığa. Kent sakinleri büyük bir gerilim içine düşmüştü. Karşılaştıkları durumlar, üzerlerinde ağır etkiler yaratmıştı. Korku ve endişeden serseme dönmüşlerdi adeta. Aklın, mantığın ve her türlü insanlık anlayışının sınırlarını zorlayan hareketler cereyan ediyordu gözlerinin önlerinde, yer yer. Bu, tam manasıyla bir devlet terörüydü. Birçok kimseler nedenini niçinini bilmeden, kör şeytanın hışmına uğramışcasına, apar topar evlerinden alınıp kışlalara götürüldüler.

Sabaha karşı, Nişantaşı'nda, terkedilmiş bir evde Elrom ölü olarak bulundu. Elleri arkasına bağlanmış, şakağına üç kurşun sıkılmış, bir divanda boy vermiş yatıyordu. Üzerinde lacivert bir pantolonla gri bir kazak vardı. Yapılan muayenede on-on iki saat önce öldürülmüş olduğu anlaşıldı. Altı otuz beş çapında bir tabancayla ateş edilmişti kendisine. Esasen, onun öldürülmüş olduğu, hanidir Ankara'da söylenip duruyordu.

İlgililer içersini inceden inceye gözden geçirdiler. Konserve kutuları, yırtık kağıt parçaları, boş mermi kovanları, Birinci sigaraları en dikkate değer şeylerdi.

İfadesine başvurulan kapıcı dizleri titreyerek konuştu:

"Bu dairede oturanlar dün akşam gittiler. Ellerinde bavullarla merdivenleri inerken gördüm onları. 'Nereye gidiyorsunuz?' diye sordum kendilerine. 'Adaya gidiyoruz,' dediler..."

Bir kadın da kendiliğinden ortaya atıldı, dili damağına dolaşarak:

"Burada dört erkekle kumral, uzun boylu, balık etinde, güzel bir genç kız kalıyordu..."

Sıkıyönetim Komutanlığı "canilerin er-geç lâyık oldukları cezaya çarptırılacak"larını bildirdi.

Erim ateş saçan bir demeç verdi: "Bunu yapanlar Türk olamazlar... Devlet, hükümet ve parlamento bu hareketin sorumlularının gereken şiddetle

cezaya çarptırılmaları için kanunlarda yenilik, değişiklik yapılması gerekirse, göz kırpmadan yapacaktır..."

Ve oturdu, İsrail Başbakanı Meir'e taziyet mesajı yazdı: "İsrail'in İstanbul Başkonsolosu Elrom'a karşı işlenen cinayeti acı ile öğrendim. Savunmasız bir insana karşı işlenen bu cinayet, az görülen bir cinayet, az görülen bir alçaklıktır. Türk Hükümeti ve kamuoyunun infial hisleri derindir. Hükümetim ve şahsım adına en içten taziyetlerimi sunarım. Canilerin lâyık oldukları cezaya çarptırılacakları hususunda Türk Hükümetinin elinden gelen herşeyi yapacağına sizi temin ederim."

Elrom'un cesedi, Yeşilköy Askeri Havaalanı'nda düzenlenen törenden sonra, Hava Kuvvetlerine ait bir uçakla Telaviv'e gönderildi.

19

Belli başlı büyük şehirlerin duvarlarına Amerikan filmlerinde görülen resimli afişler asıldı.

"Dikkat,

Sıkıyönetim Komutanlığınca İsrail'in İstanbul Başkonsolosu Ephraim Elrom'un silahlı kaçırılması ve öldürülmesi olayından arananlar:

Necmi Demir	İlkay Demir	M.Fahri Aral
Necati Sağır	Esat Korkmaz	Ertuğrul Kürkçü
Metin Süer	Yusuf Küpeli	Nabit Töre"

Radyo, bunlardan başka, bütün haber bültenlerinde arananların listelerini yayınlıyor, yığınla isim sıralıyordu.

Paniğe kapılanlar, aranmakta olan yakınlarına teslim ol çağrıları yapmaya başladılar: "Nerede isen çık, adalete teslim ol!" İzmir'de bir doktor oğlunu kendi eliyle teslim etti.

İstanbul'da, Emniyet Müdürlüğü'nde, bir polis, külçe haline gelmiş, inim inim inleyen bir kızı kucağında getirerek hücreye koydu.

"Buna iyi bak," dedi, kapıda duran diğer polise, "bundan öğreneceğimiz önemli şeyler var..."

"Nesine bakayım onun, ölmüş o!"

"Ee, kolay mı, ağzından lâf vermemek için bir araba dayak yedi namussuz..."

"Belli, sağlam yeri kalmamış."

"Sağlam yeri bir donunun içinde kaldı kaltağın."

"Donuna bir kedi koysaydınız da şeyini turnalasaydı orospunun!"

"Vay, sen bu numarayı nereden biliyorsun?"

"Biz askerliğimizi jandarma olarak yaptık, oğlum..."

"Haaa... Hele ha... Tevekkeli değil... Yalnız bunların donları şeylerini zor alıyor, kediyi nereye sığdıracaksın?"

"Donlarını çıkarıp bir şalvar giydirmesi zordu çünkü..."

"Dur sen, iyi akıl bu... Peki, başka ne numaralar var jandarmada daha?"

"Çok numaralar var, örneğin, falakaya yatırdığın kimsenin tabanları patladı mı, yaralarına tuz serpip keçiye yalatacaksın..."

"Offf..."

"Ya, bak gör o zaman ne oluyor... Bizim burada attığımız falaka falaka mı be?.."

İçerdeki kız dokunaklı dokunaklı inledi. Polis konuşmasını keserek onu dinledi bir an. Sonra içeri işittirmeye çalışarak,

"Neyse," dedi, "Bu orospu biraz kendisini toparlasın, ona daha değişik bir numara uygularım ben artık. Gece koynuna girer, sizin döverek söyletemediklerinizi severek söyletirim kendisine..."

"Yooo," diye karşılık verdi öteki, "yağma yok, akşama gelip o işi ben yapacağım..."

Birinci Şube Şefi Aykutlu, Elrom olayı ile ilgili bir açıklama yaptı:

"Sokağa çıkma yasağı içinde yakalananlardan Ömer Erim Süerkan, Kadriye Deniz Özen, PTT şehirlerarası telefon memuresi Jülide Zaim, Elrom'u kaçırıp öldüren örgütlerle ilişkilidirler.

Konsolosu bir hücre kaçırdı, bir başka hücre öldürdü.

Hücrelerden birinin kaçırma işini yaptıktan sonra konsolosu diğer hücreye teslim ettiklerini sanıyoruz. Bu hücrelerin arasındaki ilişkiyi sağlayanın Nahit Töre olduğu tesbit edilmiştir. Nahit Töre hem konsolosun hem de Dr. Rahmi Duman'ın oğlunun kaçırılması işinde çalışmıştır.

Yakalananlardan Kadriye Deniz Özen yirmi iki yaşında, Güzel Sanatlar Akademisi öğrencisidir. Kendisine anketçi süsü vererek konsolosun oturduğu apartmanda oturanları tesbit etmiş ve evlerin planlarını çizmiştir.

Ömer Erim Süerkan, kaçış yollarının planlarını çizmiş ve hazırlamıştır. Jülide Zaim, PTT'de görevlidir. Gizli telefonları ve adresleri tesbit ederek örgüte vermiştir. Ayrıca nişanlısı olan Fahri Aral'la birlikte ev kiralamıştır.

Aranmakta olan dokuz kişiden hücrenin şefi Necmi Demir'in eşi İlkay Demir kaçırma işinde büyük rol oynamıştır. İki dil bilen İlkay Demir, konsolosun günlük yaşantısını tesbit etmiştir. Hücrenin birçok kararlarında onun sözü geçmiştir. Konsolosun öldürüldüğü evi o kiralamıştır."

20

Beşir, Trafik Muayene İstasyonunda işe gömülmüştü. Kontrola gelen araçların sigorta poliçelerini ruhsatlarına işliyordu. Çevreden sinir bozucu gürültüler ve çöp kokuları geliyordu. Havada boğucu bir sıcaklık vardı. İçinde bulunduğu beton kulübe fırın gibi kızmıştı. Bunalmıştı. Biraz soluk almak için yüzünü pencereye çevirdi. Tam o sırada, üzerinde telsiz anteni sallanan, siyah bir polis arabası durdu kulübenin önünde. Aynı anda açılan dört kapıdan dört kişi çıktı. Aralarında yalnız biri resmi kıyafetliydi. Çalımlı hareketlerle ana binaya girdiler, oradaki muayene istasyonu komiseriyle birşeyler konuştular. Konuşma kısa sürdü. Sözleşmişcesine hepsi birden dönüp Beşir'in kulübesine baktılar ve oraya doğru yürümeye başladılar. Beşir garip bir hisle, dışarı çıkıp sokak aralarında kaybolmayı kurdu. Ama ötekiler kapıda bitmişlerdi bile. Komiser kafasıyla onu işaret ederek "İşte bu arkadaş..." dedi, yanındakilere. "Arkadaş" lâfı Beşir'i biraz rahatlattı. Fakat yine de adamların tavırlarını hiç beğenmedi.

"Ne istiyorsunuz?" diye sordu onlara, elde olmayarak.

"Beyefendi," dedi resmi kıyafetli polis, "hastanelerde çalışan doktorların araçlarını muayene ettirmek için vakitleri olmuyor. Uygun görürseniz, onların arabalarını yerlerinde gözden geçirelim de değerli zamanlarını almayalım..."

Yüzünde gergin bir gülümseme belirdi Beşir'in.

"Olur. Öğle paydoslarında gereken yerlere gider, bu işi yaparız."

Ötekiler o kadarla yetindiler, başka birşey söylemeden çekip gittiler. Beşir dudaklarını kısarak huzursuzlukla mırıldandı onların arkasından: "Mesele o değil ya, neyse..." Yüreğini ezen bir sıkıntı çöktü içine.

Akşam paydosundan sonra Vatan Caddesi'ndeki Luna Park'a gitti. Çoluk çocuk kendisini orada bekleyecekti. Altı yaşındaki kızı İlkin'le, dört yaşındaki oğlu Nâzım ne zamandan beri oraya gelmek istiyorlardı. İkisi de oradaki elektrikli otomobillere bayılıyordu.

Akşam yemeğinde, Fatih'te, kayınpedere misafir oldular. Sofradan kalkarken zil çaldı. Kapı açılınca paldır küldür iki kişi girdi içeri. Beşir ne olduğunu anlamaya çalışırken birisi gözlerini ona dikerek bağırdı:

"Kımıldama ulan!"

İriyarı bir adamdı bu. Diğeri onun yanında küçücük kalıyordu. Beşir'in ağzını açmasına vakit kalmadan bu sefer o konuştu:

"Biz polisiz. Ben birinci şube komiserlerindenim. Adın Beşir, değil mi?"

"Evet."

"Soyadın?"

"Serpınar."

Başıyla dışarısını işaret etti:

"Haydi gideceğiz!.."

Evdekiler donup kalmışlardı. İlkin'in tombul yanaklarından inci taneleri gibi yaşlar dökülüyordu. Nâzım annesinin eteklerine tutunmuş, gözlerini kocaman kocaman açmıştı. Beşir duvarda asılı duran ceketini almak için uzandı, iriyarı polis hemen onun üzerine atıldı:

"Dur ulan ibne! Bize oyun mu oynayacaksın? Yürü, ceketini biz alırız, pis komünist!"

Beşir sapsarı kesildi. Saç köklerinin diken diken battığını hissetti. Dudakları üzüntüyle titredi:

"Yapacaklarınızı küfretmeden yapın yalnız..."

İte kaka bir Mersedes arabanın arka koltuğuna oturttular onu. Sağına, soluna da kendileri geçtiler. Direksiyon başında hazır bekleyen bir başka polis gaza bastı. Köşeyi dönerken bir diğeri el etti. Durdular, onu da aldılar. Yolda Beşir'in yüzünü dikkatle inceleyerek gülüştüler. "Ne o surat ulan," dediler, "babanın arpa tarlasını mı çiğnedik? Gör bak sana Emniyette ne şenlikler yapacaklar... Hele önce şu senin evi bir yoklayalım da..."

Beşir evin önünde kapının anahtarını cebinden çıkardı, iriyarı polis onun koluna yapıştı:

"Ver onu bana ulan deyyus!"

Beşir'in şakakları sızladı dişlerini sıkmaktan:

"Siz açamazsınız, kilit biraz bozukçadır."

Kapı aralanınca aynı polis Beşir'i yana iterek kendisi daldı içeri.

"Ne oluyorsun böyle yahu?" diye sordu ona komiser, tatsızca.

Ötekisi burnunun ucundan ahmaklık damlayan bir suratla geri döndü:

"Beyim, önce biz girelim içeri; bakarsınız bir numara çevirir bu ibne!"

O anda nereden çıktığı belli olmayan iki polis daha katıldı onlara. Elektrikleri yakıp evi baştan aşağı şöyle bir dolaştılar. Sonra salona geçerek kitaplığın karşısına misafircesine kuruldular. Birisi, pikap dolabının altındaki plakları oturduğu koltuğun yanına çekti:

"Bunları dinlemek istiyorum."

Beşir umursamazlıkla omuzlarını silkti:

"Buyurun, istediğinizi seçin."

"Seçmece yok, hepsini dinleyeceğim."

Ruhi Su'dan, Mahsuni'den, Cem Karaca'dan parçalar çaldılar. Nâzım Hikmet'in kendi sesinden "Kerem gibi" şiirini üstüste üç defa dinlediler. Çe-

tin Altan'ın kendi sesiyle okuduğu iki fıkrasını dinlediler. Polislerden biri yalancıktan iç geçirdi, sözüm ona duygulanmış gibi. İriyarı olan ensesini kaşıyarak homurdandı: "Bu ibneler hep böyle tesirli konuşurlar... Zaten dinleyenleri de onun için kandırırlar ya..."

Kalktılar, bütün kitapları yere serdiler. Bu arada ellerine geçen slaytları makineye takıp seyre koyuldular. Makine ondan ona geziyordu. Polislerden biri divanda uyuya kalmıştı. Berbat şekilde horluyordu da. Herhalde epey kafayı çekmişti, nefesi adamakıllı içki kokuyordu. Komiser söylendi:

"Ohooo, işimiz iş; şimdi bir de bunun horultusunu dinleyeceğiz üstelik..."

İriyarı polis sırıttı:

"Beyim, bu birşey değil, ya osurmaya da başlarsa..."

Komiser onu duymamazlıktan gelerek Beşir'in kulağına eğildi:

"Lenin'e ait slaytları çıkar."

Beşir kaşlarını kaldırdı:

"Lenin'e ait slayt yok."

Komiser bilgiç bir bakışla gözlerini kısarak tekrar Beşir'in kulağına eğildi:

"Biz bulursak senin için iyi olmaz sonra..."

İriyarı polis tükürüklerini saçarak hapşırdı:

"Nedir beyim, nedir, söyleyin, ben çıkartmasını bilirim!.."

Yapacak başka iş kalmayınca kitapları gözden geçirmeye başladılar. Sosyalist teoriye ve Nâzım Hikmet'e ait olanları ayırıyorlardı. İriyarı polis, Aziz Nesin'in "Poliste" adlı kitabına iğrenç küfürler etti. İçlerinden biri hiç konuşmuyordu. Uzunca boylu, kalın kemikli, yuvarlak suratlı, çakır gözlü, sarışın bir adamdı bu. Saçları ve tırnakları bembeyazdı. Kitapların adına sanına bakmadan sayfa aralarını kontrol ediyordu. Ve tek yaprak sekmeden yapıyordu bunu. Arasıra da kitapları dizlerine vurarak silkeliyordu. Beşir dikkat etti, adamın parmakları küttü, tırnaklarındaki hafif çatlaklıklar siyah boya veya vernikle dolmuştu. Bilmeyen kimse onu kunduracı ya da marangoz sanabilirdi.

Vakit ilerlemiş, gece yarısı olmuştu. Ayırdıkları kitapları, Emek Dergilerini, Nâzım Hikmet'in plâğını, partiye ait kurul raporlarını ve çağrılarını alarak evden çıktılar.

Emniyet Müdürlüğü hummalı bir faaliyet içindeydi. Sarhoş polis merdivenlerde ağzını bir karış açarak esnedi ve Beşir'in koluna yapıştı, sersem sepet. Ötekiler ona bakarak kıs kıs güldüler. En üst katta, "Girilmez" yazılı, çift aylı kapının önünde durdular, zili çaldılar. Kapıyı açan yaşlı bir polisin öncülüğünde koridoru geçip sola döndüler, sağ taraftaki dördüncü odaya gir-

diler. Burada, fare yavrusunu kaybetse bulamazdı. Masaların üzerleri karmakarışık kağıtlarla doluydu. Yerlere kitaplar yayılmıştı. Arkadan getirip Beşir'inkilerini de oraya attılar. Oturup daktiloda birşeyler yazdılar. Kağıdı Beşir'in önüne sürdüler:

"İmzala şu tutanağı."

Beşir tutanağı okumaya kalktı. Polisler köpürdüler:

"Şunun yediği herzeye bak şimdi, şu iş sıkıntısında..."

"Ne okuyorsun ulan mentereci?.."

"Haydi imzala be it!.. Şimdi başlayacağım sülalenden!.."

Beşir itiraz etti:

"Kitapların ve plâğın adları yazılmalıdır. Mektupların nitelikleri belirtilmelidir. Örneğin 'Mektuplar' demişsiniz... Ne mektubu? Bunlar partinin resmi çağrıları. Kurul toplantıları çağrıları."

Ötekiler homurdanarak kalemle bazı eklemeler yaptılar. Birkaç ekleme de kendisi yaptıktan sonra kâğıdı imzaladı Beşir. Kalemi elinden bırakırken ensesine okkalı bir şamar indi. Şaşkınlıkla dönüp arkasına baktı, gözleri bulutlanarak. İriyarı polis pis pis sırıttı tepesinde: "Bu da benim imzam olsun..."

Yaşlı polis, Beşir'i alıp karşı koridora çıkardı. Duvar diplerinde boydan boya tozlara bürünmüş kitaplar yığılıydı. Koridorların sonunda sağa döndüler, tek basamak çıkıp daracık bir bölüme girdiler. Burada uyuklamakta olan yarı sivil kıyafetli diğer bir polis, sallanarak sandalyeden kalktı; Beşir'i elindeki listeye kaydetti; üstünden gravatını ve kemerini aldı; yanıbaşındaki kapıyı açıp bağırdı: "Hücrelerde boş yer var mı?" Az biraz bekledi, ses yok. Bunun üzerine Beşir'i hücrelerin arasındaki boşluğa itti: "Haydi orada kendine bir kıçlık yer bul!" Beşir yerlere serilmiş insanların arasında dolaşırken polis eliyle tavanı işaret etti: "Bak orada bir pencere var..." Beşir boş bulunup yukarı baktı, tavanda avuç içi kadar açık bir yer gördü. Polis alaycı bir edayla süzdü onu: "Sakın oradan yıldızlara kaçmaya kalkma!.." Ve gülerek kapıyı kapadı.

Sol baştaki hariç, hücrelerin kapıları açıktı. İçerdekiler birbirlerinin üzerine yığılmışlardı. Çoğunun sakalları uzamış, yüzleri küçülmüştü. Bazıları uyukluyor, bazıları düşünüyor, bazıları da durmadan sigara içiyordu. Sigara burada en büyük dosttu. Garip, kasvetli, fırtına öncesine benzeyen bir sessizlik vardı ortalıkta.

Sabah oldu, yoklama yapıldı. İçerde seksen altı kişi vardı.

Gündüz mesaisine başlayan polisler, hücrelerden geçip bir yerlere çay içmeye gidiyorlardı. Bu arada içerdekilere kin ve nefret dolu bakışlar atıyorlar, ağız dolusu küfürler ediyorlardı. Bunlardaki küfretme yetisi bir Tanrı

vergisi miydi, yoksa özel bir eğitimden geçme sonucu muydu acaba? Derken biri, sol baştaki hücreye dalarak tekme tokat dövmeye başladı oradakini. İyice hıncını aldıktan sonra zehir zemberek çıktı, kapıyı hiddetle çarpıp gitti.

Gün ilerledikçe polislerin saçtıkları dehşet artıyordu. Zaman zaman listeler okuyorlar, adları geçenleri alıp götürüyorlardı. Gidenler çok kere insanlık kılığından çıkmış olarak geri dönüyorlardı. Her saat başı aynı polis sol baştaki hücrede bulunanı kıyasıya dövüyordu. Bu hücredekini görmek, ona yiyecek, içecek vermek yasaktı.

Akşam sayımında mevcut, doksan sekize yükseldi. İçerdekiler aralarında para toplayıp sandviç ısmarladılar. Parası olmayanların durumlarını dikkatle gözetiyorlardı.

Beşir sandviçini yerken kendisini alıp K Grubu odasına götürdüler. Ağzındaki lokma boğazında düğümlenmişti. Oradakiler, onun adını, soyadını bir kağıda yazdılar. Dalgacı hareketlerle altına not düştüler: "İfade vermek istememiştir." Ve Beşir'e dönüp gülüştüler: "İfadeni yarın alırız, sana ayıracak şöyle biraz bolca vaktimiz olsun... Haydi şimdi yerine. Nasıl, yerinden memnunsun değil mi?.."

Geceyarısı dev cüsseli biri geldi. Sırtındaki kısa kollu gömlek tenine yapışmıştı. Isırıcı beygir gibi gözlerini kısarak Beşir'e yaklaştı: "Yarın senin ifadeni ben alacağım; sakın bana kül yutturmaya kalkma, yoksa kendini musalla taşında bulursun ha!.."

Az sonra ince uzun yapısıyla Yılmaz Güney girdi içeri. Yerde uzananlara basmadan yürümeye çalışıyordu. Ortalarda bir an duraklayarak hücrelerden birine baktı. Peşine takılı polis, parmaklarının ucuyla dürttü onu: "Bak, bak, iyi bak; filmlerde aynısını yaparsın belki..."

Hücrelerin yanında boş bir oda vardı. İçine iki katlı ranzalar yerleştirilmişti. Hücredekiler bazen bu ranzalarda nöbetleşe uyumayı hayal ediyorlardı. Burada geceleri Lumpen kılıklı iki kişi kalıyordu. İkisi de güçlü kuvvetliydi. Genellikle kapıyı açık tutuyorlardı. Hücrelerdekileri sırıtarak seyrediyorlar, pazularını şişiriyorlar, spor yapıyorlar, sırtüstü yatarak ıslık çalıyorlardı.

Sabahleyin saat onda akşamki polis Beşir'in yanına geldi, "Haydi bakalım ifadeye hazırlan" deyip gitti. Kendine o kadar hakim olmaya çalıştığı halde Beşir'in kalbi küt küt atmaya başladı. Ayrıca, sırtını ateş basmış, beynine de bir zonklama yapışmıştı. Saat başı olduğu için sol baştaki hücrede dayak faslı vardı. Tekme, tokat sesleri, sunturlu küfürler... Ve acılı iniltiler...

Hücredeki iş bitince, sinsi kılıklı iki polis damladı ortaya. Birisi elindeki listeden isimler okumaya başladı. Adı geçenler "burada" diye bağırıyorlardı. Beş-altı isim okumuştu ki, ötekisi, "kes be," dedi arkadaşına, "analarını bel-

leyeceklerimizin adlarını okumaya ne gerek var?.." Sağına, soluna rastlayanları tekmeleyip gitti. Berikisi de onu takip etti. Onların arkasından adları okunanların kafalarına bir soru takıldı: "Ne olacak acaba?.." Adları okunmayanların kafalarına da başka bir soru takıldı: "Listede benim de adım var mıydı acaba?.."

Öğleden sonra Beşir'i alıp K Grubu odasına götürdüler. İçerde altı polis vardı. Hepsi sivil giyimliydi. Birisi kaşlarını çatarak ters ters baktı Beşir'e:

"Konuş!.."

Polislerin kendi aralarında "Dede" lâkabı taktıkları bir komiserdi bu. Beşir'in dili damağı kurumuştu.

"Ne konuşayım?" diye sordu, kısık kısık.

Dedenin sesi öfkeyle çınladı:

"Ne konuşursan konuş!.."

Beşir çaresizlikle etrafına bakındı. Sıkıntıdan boğulacak gibiydi. İnsanın daha çok öğrenci sanacağı gencecik, sarışın, gözlüklü biri ilişti gözüne. Lacivert elbisesinin altına menekşe rengi gömlek giymişti. Bir yanında tabanca asılıydı, bir yanında kelepçeler. O da acıyan bakışlarla Beşir'i süzüyordu. Ötekilerden biri patladı:

"Ne bakıyorsun öyle ulan, satın mı alacaksın? Bırak şimdi bizi seyretmeyi de konuş!"

"Ne sorduğunuzu bilmiyorum ki..."

"Sendikayı anlat."

"Sendika 1960'da kuruldu. Kuruluş belgeleri burada var. Elinden geldiğince doğru iş yapmaya çalıştı..."

Polis yumruğunu masaya vurarak kesti:

"Bırak şimdi taşı, sendikanın kurucuları kim?"

"Kurucular listesi, kuruluş bildirisiyle birlikte, taaa 1960'da buraya verildi. Ayrıca, sendika tüzüğünün arka sayfasında isimler yazılı. Bunlardan biri de benim!"

"Biri de sensin, ha?.." Tehditkâr şekilde kafasını oynatıp etrafındakilere döndü, "Yıkın şunu aşağı!.."

Pabuçlarını, çoraplarını çıkartıp yere sırtüstü yatırdılar onu. İpi pantolonun paçaları üzerinden dolayarak ayak bileklerini bir ağaç parçasına bağladılar ve başını da bir sandalyenin ayakları arasına aldılar. Kalınca bir sopayla tabanlarına acımasızca vurup vurup böğürdüler:

"Anlat ulan, El Fetih'i anlat!.."

"Bombaları anlat!.."

"Konsolosu anlat!.."

"Biz burada adamın ağzından diş söker gibi lâf almasını biliriz, haberin olsun!.."

Gaddarca vurmaktan ellerinde sopa kırılmıştı. Döndüler, İbrahim diye birini sormaya başladılar. Kırık sopa inip kalktıkça soruyu tekrarlıyorlardı:

"İbrahim nerede?.."

Nihayet durdular. Mor gömlekli polis eğilerek seslendi:

"Senin hiç düşmanın yok mu?.. Bir ikisinin adını söyle de kurtul buradan..."

Beşir'in şişmiş dudaklarının arasından zor anlaşılan kelimeler döküldü:

"Düşmanlarım var ama, onları burada söylemenin gereği ne?"

Eli sopalı polis bir sürahiden su döktü onun yüzüne:

"Hiç senin tanıdığın İbrahim yok mu be?"

"Var."

Polislerin hepsi birden tepesine çöktüler:

"Konuş!.. konuş!.."

"İşyerinden tanıdığım, ustam, arkadaşım olan bir İbrahim var."

Kırık sopa havaya kalktı.

"Kim? Soyadı ne? Çabuk söyle!"

"İbrahim Battal."

Ötekiler deli oldular:

"Bak, bak, bak, dürzüye bak!"

"Ulan, sen bizimle dalga mı geçiyorsun, başka bir İbrahim yok mu be?"

"Bizi atlatıyor; dinlenmek için zaman kazanıyor."

"Ben şimdi sopanın sağlamını kapayım da görür o gününü!.."

Tekrar başladılar vurmaya. Mor gömlekli polis: "Düşmanlarını say... düşmanlarını say..." diye ısrar ediyordu. Arasıra belindeki kelepçeler şangırdıyordu. Dede oturduğu yerden doğruldu, ayağının ucuyla Beşir'in kaburgalarını dürttü:

"Veli Ayvaz senin düşmanın, biz biliyoruz."

Beşir acıyla kıvrandı yerde:

"Evet, evet; ben de sizin bunu bildiğinizi biliyorum."

"Nereden biliyorsun be?"

"Bana karşı oynadığı oyunlardan biliyorum."

Dede bir tekme attı Beşir'e. Bir polis Dede'nin koluna girdi:

"Beyim siz hırslanmayın, kalbinizi düşünün; bu herif konuşmaz; baksa-

nıza ondaki surata siz..." Onu biraz uzaklaştırıp sesini alçalttı: "Daha doğrusu, komiserim, bunlar o işlere girmezler..."

Beşir'i falakadan çözdüler, ayağa kaldırdılar. Birbirlerine doğru iterek oda içinde koşturdular. Çeşitli pozlarda resmini çektiler. Bir de Vakıf Han'a bakan pencerenin önüne diktiler onu. Kendini aşağı atmasın diye de kollarını tuttular. Perdeyi arkasına çektiler ve homurdandılar: "Hah şöyle, kırmızı perdenin önünde dursun da fon idealine uygun düşsün..."

Sonra, Beşir'i bir masanın arkasına sürdüler; önüne kâğıt, kalem koydular: "Haydi bakalım," dediler, "bize hayat hikayeni yaz." Beşir kalemi eline aldı: "1934'de Kemaliye'de doğdum. Yoksulluktan ancak ilkokulu bitirdim. Çalışmak için İstanbul'a geldim. On dört yaşında dövme bakırcılığa başladım. Daha sonra tornacılığa geçtim..." Onun yazdıklarını izleyen polis yüzünü ekşiterek söylendi: "Keşke hep bakırcılıkta kalsaydın da rotayı şaşırmasaydın..." O yazmaya devam etti: "Askerlik dönüşü bir devlet işyerine girdim. 1960'da sendika yöneticiliğine seçildim. Bu arada orta okul sınavlarını açıktan verdim..." Polis onu dürttü: "Yeter, bundan ötesini biliyoruz... İşçileri sömürüden kurtarmak, ha?.." Parmaklarını ayıp bir şekle sokarak sağ elini havada salladı: "Nah, alırsın babayı!.." Beşir yazının altına 27 Mayıs 1971 tarihini atıp kağıdı imzaladı. Tarihi özellikle atmıştı. Onlara 27 Mayıs Anayasası'nı hatırlatmak istemişti.

Komiser kâğıda eğilip parladı:

"Bak, bak, bak, dürzüye bak, tarih de atıyor hey; şuna bak hele: bu hâlâ aklı başında görünmek istiyor... Ulan ben sana gösteririm... Dur sen hele, bu iş bitmedi daha..." Yanındakilere döndü: "Alın götürün şu ineği yerine şimdilik..."

Beşir pabuçlarını giymek istedi ama, olmadı. Tabanları şişmişti. Onu tuvalete götürüp ayaklarına su döktüler. Fakat hiç fayda etmedi. Odaya döndüklerinde, önündeki bir dosyayı karıştırmakta olan komiser, alaycı bir edayla güldü, dudaklarını büzerek. "Ooo," dedi Beşir'e, "Senin dayaktan yana şansın çok açık... Seni bir zamanlar, solculuğundan ötürü, Ankara'da, sendikacılar da pataklamışlar ha! Bak, senin işçileri kurtarma mücadelene onlar da karşı: ne bok yersin bu durumda, hiç aklın çalışmıyor mu senin?.."

Bir polisin önü sıra, pabuçları elinde, hücrelerin yoluna düştü Beşir. Kurşunlaşan ayaklarını zorlukla sürüyordu koridorda. Adımlarını attıkça tabanlarına çiviler batıyordu adeta. Karşıdan gelen polisler ona bakarak sırıttılar: "N'o, ayakkabılar ayaklarını mı vurdu?.."

Yerine döndüğünde bir süre etrafına boş boş bakındı Beşir. Anlatılamaz acılar içinde yanıyordu vücudu. "Bunlar insanlıktan nasıl bu kadar uzaklaşmışlar?" diye düşündü dağınık kafasıyla. İnsanlık bütün anlamını yitirmişti

gözünde. Birden bir ağlama hissi uyandı içinde. Çektiği acılara, kendine değil, insanlığa ağlayacaktı. Ama tuttu kendini, yapamadı bunu. Kim ne bilirdi burada onun ne için ağladığını. Nasıl yorumlanırdı sonra bu? Sanki kabaran duygularını bastırmak istercesine yutkunmaya çalıştı; olmadı, boğazına bir düğüm tıkandı. Dili damağı kupkuruydu. Ona öyle geldi ki o an, damarlarındaki kan kurumuştu. Ruhu da kurumuştu...

Dayakçı polis peyda oldu ortalıkta. Herhalde sol baştaki hücreye dayak nöbetine gelmişti.

21

Şişli Emniyet Amirliği'nin telefonu çaldı. Ahizeyi kulağına götüren polis, "Neee?" diyerek ayağa fırladı: "Kimsin sen?.. Bir vatandaş mı?.. Adresi söyle bakayım... Dur hele, dur biraz, elime kalem alayım... Söyle şimdi." Bir süre "ha, ha, ha," diyerek bir şeyler karaladı. Sonunda uzun bir nefes aldı. "Yazdıklarımı tekrarlıyorum, sen de dikkat et: Feriköy, Ergenikon Caddesi, Saadet Sokağı, Çamlıca Apartmanı, dördüncü kat, sekiz numaralı daire..."

Polisler, stenli inzibatlar, ihbar edilen daireyi basarak içerdekilerini yakaladılar. Dört kişiydiler bunlar: Necmi Demir, İlkay Demir, Necati Sağıroğlu, İrfan Uçar.

Dördü de yorgun görünüyordu. İnzibatlar stenlerin namlularını onlara doğru çevirmişlerdi. Necmi Demir, küskün, bayıraltı bakışlarla süzüyordu askerleri. Yanında eşi İlkay duruyordu. Bir polis ikisinin kollarını birbirine bağlıyordu. Necmi, çelimsizce, sarışın; İlkay, dolgun, esmerdi. İkisi de öğrenciydi.

Aynı sıralarda diğer bir ekip, İstanbul'un diğer bir yerinde, ODTÜ öğrencisi Ulaş Bardakçı ile Ankara Sosyal Hizmetler Akademisi Öğrencisi Rüçhan Manas'ı yakaladı. Polisler, gazetecilere, bunların Mete Has'tan fidye alanlara dahil olduklarını söylediler. Bardakçı, öğrenciler arasında çok sevilen, hoş yapılı, aklı gözünde, tez canlı biriydi.

Polisler o gece sabaha karşı bazı yerleri daha bastılar. Bu arada Dev-Genç Saymanı Ziya Yılmaz'ı ele geçirdiler.

Diğer taraftan, Ankara Merkez Kumandanlığı görevlileri, Boran ve partinin Merkez Yürütme Kurulu üyelerinden Yalçın Cerit, Adil Özkol, Osman Sakalsız'ı aldılar evlerinden. Kendisini almaya geldikleri zaman Boran, İşmen'le birlikte bulunuyordu evinde.

Sunay, 27 Mayıs Anayasa ve Hürriyet Bayramı dolayısıyle, radyodan kendi sesiyle bir mesaj yayınladı:

"Kaynak ve desteği dışarda bulunan kızıl ideoloji mensuplarının, yüz-

yıllarca uğruna can verdiğimiz bu vatan topraklarını parçalamak, milletin hürriyetini, namus ve şerefini ve milli varlığını yok ederek bir köle haline getirmek için nasıl silahlı çeteler kurduklarını, işledikleri cinayet ve eylemlerle bu devleti nasıl bir felaket uçurumunun kenarına getirdiklerini artık görmeyen bir tek vatandaş kalmamıştır..."

22

Geceyarısı sol baştaki hücrede kalan şahsı çıkardılar, başka bir yere götürdüler. Abdülkadir adında bir gençti bu. Aslen Suriyeliydi. Daha doğrusu, Filistin Kurtuluş Örgütü'ndendi. Bitmiş, tükenmiş, adeta külçe haline gelmişti. Ayrıca bir hücre daha boşalttılar. Derken herkesin yüzünü duvara çevirmesini istediler. Olanı biteni anlamaya çalışanları kasıp kavurdular. Birkaç dakika sonra bu duruma son verildi. Anında fısıltılar dolaşmaya başladı: "Necmi Demir ve arkadaşları getirilmişler..."

Çok geçmeden, ayağında açık renk pantolon, sırtında beyaz fanila, Necmi'yi götürdüler. Peşinden, pantolonunun paçaları yukarı kıvrılmış, sırtında fanila, Necati Sağıroğlu'nu...

Necmi'yi kucakta geri getirdikleri zaman bacakları dizlerinden aşağı sargılanmıştı. Kendisini hücreye uzatıp üzerine bir kova su döktüler. Arkadan sivil giyimli bazı kimseler gruplar halinde sökün edip onu seyrettiler, iniltilerini dinlediler.

Sabaha karşı bir polis İlkay Demir'i getirdi. Son derece yürekli davranıyor, polisle pençe pençeye didişiyordu İlkay. Lâfını hiç esirgemeden çat çat söylüyordu. İri camlı gözlüklerinin arkasından dimdik bakarak verip veriştiriyordu ona: "Pis faşist!.. kapitalist uşağı!.." Nefes alıp verdikçe bluzunun sivri uçlu yakası inip kalkıyordu. Fazla konuşturmadan Necmi Demir'in hücresine itti onu polis. Nedense, kocasının sargılarını kontrol ettirdi ona.

Sabahleyin çay içmeye gelip geçen polisler yine marifetlerini göstermeye başladılar. Bu arada küp yapılı, çilli suratlı, kır saçlı, orta yaşlı biri, yakası açılmadık küfürlerle bazı kimseleri yumruklayıp tekmeledi. Kazara eli duvara çarpıp parmaklarının derisi sıyrılınca yüzünü maymun gibi buruşturarak durdu; dönüp çevresindekileri haşladı: "Ne ulan, nedir bu duman? Kerhane mi burası? Oh, ne âlâ, herkesin önünde sigara paketi! Toplayın hepsini! Yok öyle keyfince fosur fosur içmek! Saatte bir sigara!.."

Tiryakilerin zamanı iple çektikleri sırada bir polis ara duvardaki pencereyi kapadı. İçerdekiler, "havasız kalıyoruz" diyerek, pencerenin açık bırakılmasını istediler. Polis sinsi sinsi sırıttı, "biraz sonra oradan duyacağınız seslerden yüreğiniz erirse karışmam ama." dedi.

Aradan kimbilir ne kadar geçmişti ki, bir yerlerden tüyleri diken diken eden canhıraş feryatlar koptu: "Ooof!.. ooof!.. oooooofffffff!.. Derinlerden gelen, perde perde alçalıp yükselen, boğuk, ilenen, lânetleyen feryatlar... Tutulmak istenip de tutulamayan, tahammülün son noktasından taşan, kahredici acıları yansıtan feryatlar... İçerdekiler dehşete düştüler, soğuk terler döktüler. Aralarında bir fısıltı dolaştı: "Kızgın yumurta uyguluyorlarmış..." Ne uygulamaysa o, aradan dakikalar geçti, yürek parçalayıcı bağrışlar devam edip gidiyordu. Üstelik, daha içe dokunucu bir şekle giriyordu ses. Her kimseydi o bağıran, mutlaka etinden et koparıyorlardı. Yine bir fısıltı dolaştı: "Tırnak söküyorlarmış..." Herkesin soluğu yavaşlamış, bakışları donuklaşmıştı. Vakit geldiği halde, bir ruh isyanıyla, kimse sigara istemedi.

Polis kapıyı araladı, alaycı bir bakış attı içeri: "N'o sigarayı unuttunuz be, dudaklarınız uçukladı galiba, ha?.. Susuyorsunuz, ödünüz bokunuza mı karıştı yoksa?.. Mentereciler sizi, gördünüz mü, nasılmış?.. "Bu sorunun üstüne uzayıp uzayıp kopan, feryatlar çöktü: "Ooooooofffffff!. oooooofffff!. ooooooooooofffffffffff!.." ses giderek böğürmeye dönüşmüş gibiydi.

Beşir'in kafasına birden bir soru danketti: "Niye bu ses hiç zayıflamadan hep aynı tonda gidiyordu?.." Oysa en sağlıklı adam dahi o şartlar altında ancak beş dakika bağırabilirdi. Ondan öte de bağırdığını zannederdi ama, sesi çıkmazdı artık. Bu süre aşıldığı halde feryat ortalığı tutuyordu. Nihayet ayakları suya erdi, yanındakine bunun bir numara olduğunu fısıldadı. Fısıltı çabucak döndü dolaştı kendi kulağına geldi: "Bantmış, bant..." Ama hiç rahatlayamadı. Öyle de olsa ne fark ederdi? Bu bir olgunun ifadesiydi. Korkunç zalimliğin şu anda cereyan etmemesi gerçeği değiştirmezdi.

O gün bütün ifadeler ameliyatla alındı. Yalnız bir kişiye makyaj yapıldı. Ameliyat, falaka ve elektrik uygulamasıydı. Makyaj ise, tokatlamaktı. Bu yüzden ifadeye gidenler pabuçları ellerinde dönüyorlardı hep.

Kılıksız kılıksız polisler acı içinde kıvrananların arasında dolaşıyorlardı bazen. "Haydiyin bakalım," diyorlardı onlara, "çabuk toparlanın, sizin ifadelerinizi tekrar alacağız..." İçerde üç tane de Suriyeli öğrenci vardı. Kara suratlı, sağ yanağında badem iriliğinde ben olan bir polis bunların önlerine çöktü, "sizin ifadelerinizi ben alacağım," dedi. Ve odun gibi sesiyle ekledi: "Ab dülkadir'in ifadesini de ben aldım." Durdu, kirpiklerini kırpmadan süzdü öğrencileri. Bakışları tuhaftı. Birinin çenesini tutarak yüzünü kendine çevirdi. "Nasıl ifade aldığımı öğrenmek isterseniz sizi onunla görüştüreyim..." Gözlerini yarı kapadı Suriyeli öğrenci, tedirginlikle. Bu polis çıkarken bir diğeri girdi kapıdan. Seyrek adımlarla ilerleyerek Beşir'in tepesine dikildi: "Ah köftehor, ah, hadi gene bugün de atlattın paparayı... Ne bok yersin, mesele

çok, senin işine bir türlü elimiz değmedi... Ama yarın seninle mutlaka görüşeceğiz bak... Belki azrail de hazır bulunur aramızda..."

Polisin arkasından Beşir sıkıntıyla alnını ovaladı. Yanındaki hücreden birisi cesaret verici bir gülümsemeyle baktı ona ve içmeyip de sakladığı sigarayı attı kucağına. Beşir kafasıyla selamladı onu. Bu sırada hücrenin kapısında bir yazı ilişti gözüne: "Talihin sopası altında başım, kan revan içinde, ama dimdiktir benim." sigarayı yakmadan ağzında tutarak düşünceye daldı. Bu sözü daha önce hangi kitapta okumuş olduğunu hatırlamaya çalışıyordu...

23

Motoru kötü kötü taklayan bir cip, sabahın erken saatlerinde Kartal-Maltepe'de bir evin önünde durdu. Bir polis, bir bekçi, iki inzibat eri indi aşağı.

Evin içindekiler pencereden dışarıyı gözetliyorlardı. Gelenleri görünce derhal bulundukları daireyi terkederek terasa çıktılar. Bunlar bir kadın, üç erkekliler. Dördü de gençtiler.

İçeri giren görevliler, kapıları açık, odaları boş buldular. Şaşkınlıkla etrafı gözden geçirdiler. Tek dikkatlerine çarpan şey, duvarlar boyunca uzanan kitaplıklar oldu. Aralarından bekçiyi dış kapıya nöbetçi bırakıp gittiler.

Cip iyicene uzaklaşınca terastaki üç erkek dışarı fırladı. Bekçi tabancasına sarılmak istedi ama, kalçasına yediği bir kurşunla yere yıkıldı. Ötekilerinin ellerinde stenler vardı. Silah sesi üzerine kapılara, pencerelere koşanlar, hızla kaçan gençleri gördüler. Bazıları hemen onların peşlerine düştüler. İş can pazarına dönmüş gibiydi, kaçanlar, havaya ateş etmeye başladılar. Bu sırada ellerindeki bir çantayı düşürdüler. Çantanın içinden para, mermi, Elrom'un kimlik kartı çıktı.

Derken kaçanlardan biri yan sokağa sapıp gözden kayboldu. Diğerleri minübüs asfaltından camiye doğru koşmaya devam ettiler. Koştular, koştular, karşı köşede, bahçesinde ufak çam ağaçları bulunan, üç katlı bir eve yöneldiler. Balkon kapısının camlarını şangır şungur kırarak alt kata daldılar. Ev halkı neye uğradığını anlayamadı. Bir kadın, bir delikanlı, iki yetişkin kız vardı içerde.

"Korkmayın," dediler gençler, soluk soluğa, "zorda kaldığımız için yaptık bunu, size bir zararımız dokunmaz..."

Kadın titreyerek sordu:

"Biz çıkabilir miyiz?"

"Hayhay, buyrun."

Onların arkasından ortalığı kolaçan eden silahlılar, burasını kendileri

için uygun görmediler. Bir solukta merdivenleri tırmanarak üçüncü kata çıktılar. Kapıyı zorla açtırarak oradaki daireye girdiler. Evin on dört yaşındaki kızını yanlarında alıkoyarak diğerlerini dışarı attılar.

Binanın etrafı çabucak kuşatıldı. İki taraf arasında karşılıklı ateş açıldı. Bu arada meraklı bir kadın yaralandı. Ateş teatisi kısa sürdü, kızın durumu öğrenilince silahlar sustu. Bir subay megafonla bağırdı:

"Etrafınız tamamen sarıldı, teslim olun!"

İçerden öfke saçan bir ses karşılık verdi:

"Teslim olmayacağız!.."

Aynı ses halka hitap etti:

"Bizden korkmayın, bizden size zarar gelmez, biz sizin için mücadele ediyoruz. Yaşasın Türk Halk Kurtuluş Cephesi!.."

Megafon perdeledi konuşmayı:

"Teslim olun!.. teslim olun!.. teslim olun!.."

Bu bağırışlar damda yankılandı:

"Teslim olun!.. teslim olun!.."

Hayır, yankı değildi bu. Bir yüzbaşı, saçağa tutunarak damdan aşağı sarkmış, ayaklarını pencerenin üzerindeki beton pervaza dayamış, tabancasını havada sallıyordu:

"Teslim olun!.. teslim olun!.."

Ama boş bir gösteriden başka birşey olmadı bu. İçerdekiler hiç tınmadılar.

Büyük bir meraklı kitlesi birikti olay yerinde. Ayrıca çevrede kum gibi asker ve polis kaynıyordu.

Görevliler, kuşattıkları binanın orta katını boşalttılar. Bununla yetinmediler, yandaki evleri de boşalttılar. Derken ortalığı acı siren seslerine boğan sağlık ekipleri geldi. Bunu itfaiye ekipleri izledi. Bir kenara sis ve gürültü bombaları yığıldı. Çelik yelekli polisler, kuşatılan binanın alt katlarına yerleştiler. Bir kısmı da çatıya çıkarak aşağıya halatlar sarkıttılar. Ayrıca, içerdekilerin konuşmalarını dinlemek için bacaya özel aygıtlar yerleştirdiler. Bu arada askerler etrafa mevzilenmişler, silahlarını üçüncü kata çevirmişlerdi. Araçların üzerine kurulan makinelilerin mermi şeritleri yerlere kadar uzanıyordu. Havada bir helikopterle bir gözetleme uçağı dolaşmaya başlamıştı. Bölgenin bütün giriş çıkışları kontrol altına alındı. Gazeteciler, polislerin ellerinde gördükleri kurt köpeklerinin adlarını öğrenmeye çalışıyorlardı. Sonunda bunu becerdiler ve notlarına yazdılar: "panço" "kont", "tayfun."

Diğer taraftan elinden megafonu bırakmayan subay, kesintisiz bağırıyordu. "Teslim olun! teslim olun!.." İçerdekiler de hep aynı cevabı veriyor-

lardı: "Teslim olmayacağız!.." Bir ara bu karşılıklı bağrışmalar konuşma şekline dönüştü:

"Teslim olun!"

"Teslim olmayacağız, boşuna uğraşmayın!"

"İçeri sis bombası atacağız!.."

"Sis bombası atarsanız rehineyi öldürürüz!.."

"Ne yapmak istiyorsunuz?"

"Şartlarımızı sonra bildireceğiz."

İçerdekiler hedef vermemek için camdan cama dolaşarak konuşuyorlardı. Zaman zaman pencerelerden silüetleri görünüyordu.

Bir general megafonu kaptı:

"Ben İkinci Zırhlı Tugay Komutanı Celal Bulutlar, ihtar ediyorum. Halen bulunduğunuz yer bir binbaşının evidir. Elinizdeki çocuk binbaşının kızıdır. Çocuğu bana teslim edin, size fena muamele edilmeyecek. Eğer çocuğu teslim etmezseniz ve kılına dokunursanız sizi halka teslim edeceğiz. Cevabınızı bekliyorum."

İçerden cevap gelmedi. General sesini direk direk yükseltti:

"Silahlarınızı bırakın ve balkona çıkın. Sizi ben teslim alacağım. Savunmasız bir Türk çocuğuna kötü birşey yapacağınızı ummuyorum. Eğer çocuğa birşey yaparsanız, tekrar ediyorum, sizi halka teslim edeceğiz!.."

"Teslim olmayacağız!"

"Çocuğu teslim edin öyleyse."

"....."

"Çocuğu teslim etmenizi istiyorum."

"....."

"Çocuğu balkondan çıkarıp gösterin bakalım öldürüp öldürmediğinizi anlayalım."

Generalin bütün sözleri boşa gitti. Kızı da göstermediler kendisine.

Kızın babası elindeki bir stenle ortada dolaşıyordu. Topçu binbaşısıydı bu. Tıknaz yapılı, dazlak kafalıydı. Üzerinde askeri bir pantolonla bir örme hırka vardı. "Mukadderat," diye söyleniyordu önüne gelene. "Mukadderat ne ise o olur. Bir ay önce kayınpederi kaybettik. Arkasından kayınvalideye felç geldi. Şimdi de bu işte..." Bazen lâfı değiştiriyordu: "Bıraksalar delik deşik ederim onları!.."

Binbaşının karısı bir komşuya sığınmıştı. Pijaması içinde kalan oğlunu yanından hiç ayırmıyordu. "Ne olur," diyordu etrafındakilere, "gidin söyleyin, kızım benim kahve rengi elbisemi ve kardeşinin pantolonu ile kazağını pencereden atsın..."

Öğle üzeri Sıkıyönetim Komutanı Türün geldi. İp ince bir adamdı bu.

Kupkuru suratı vardı. Azametinden geçilmiyordu. Besbelli çok etkili bir sıkıyönetim komutanı olmayı kafasına koymuştu. Alınan önlemleri gözden geçirdi; sağa sola emirler yağdırdı; sonra megafonla halka seslendi:

"Sayın Maltepeliler,

Caniler küçük kız çocuğunu ellerinde rehin olarak tutmaktadırlar. Canilerde otomatik silahlar vardır. İki yüz metreye kadar tesirlidir. Kızcağızın hayatına önem verdiğimiz için sabırla bekleyeceğiz. Er veya geç, canlı veya cansız canileri yakalayacağız. Endişeniz olmasın..."

Kalabalık gittikçe büyüyordu çevrede.

Rehin kız, zaman zaman pencereden görünüp konuştu:

"Ateş etmeyin, beni öldürürler, ne olur ateş etmeyin..." Üzerinde yeşil bir bluz vardı.

Saat on dört olmuştu. İçerdekiler, kendilerinin, kızla birlikte, Filistin veya Kıbrıs'a götürülmelerini istediler; kızı gittikleri yerde serbest bırakacaklarını söylediler.

Binada mevzilenen polisler nöbet değiştirdiler. Görevlilere kumanya dağıtıldı. İçerdekiler, artık "teslim olun" çağrılarına cevabı kestiler.

Yavaş yavaş vakit ilerliyor, sinirler gerildikçe geriliyordu. Binadaki polisler üçüncü katın giriş kapısına iki el ateş ettiler. Arkadan megafondaki ses yırtındı:

"Çocuğu bırakın. Erkeklikten söz ediyorsunuz. Masum bir çocuğun arkasına erkek saklanmaz. Çocuğu bırakın da erkekliğinizi öyle gösterin..."

Ötekiler, evdeki eşyaları giriş kapısının arkasına yığdılar.

Hanidir karışıp duran hava etkisini gösterdi, sağanak halinde yağmur yağmaya başladı. Bina önüne yanaşan itfaiye arabalarından biri merdivenini balkona dayadı. Artık akşam karanlığı çökmeye yüz tutmuştu. Megafon uğuldadı:

"Kızı deniz tarafındaki pencereden bir daha gösterin bize!"

Kız pencerede göründü. Subaylardan biri aşağıdan sordu:

"Sibel, sen misin kızım?"

"Benim, buradayım, sağım."

Başka bir subay başını yukarı kaldırarak bağırdı:

"Kızı bırakın da savaşalım!.."

Boşlukta kayboldu sesi.

Etrafa yerleştirilen projektörler yakıldı, ışıkları binaya çevrildi. En çok ışık saçan projektöre doğru içeriden bir el ateş edildi, sonra ortalık sessizliğe gömüldü. Yağmura rağmen kalabalık etrafta hâlâ bekleşiyordu.

Polisler içerdekilerin kimler olduklarını teşhis etmişlerdi. Bunlar Mahir Çayan'la Hüseyin Cevahir'di. Geceyarısı Çayan'ın annesiyle Cevahir'in am-

cası olay yerine getirilerek kendilerine teslim olma çağrıları yaptırıldı.

"Oğlum," dedi Çayan'ın annesi, bitkin şekilde, "Hükümet kuvvetlerine teslim ol!"

Sert bir ses karşılık verdi:

"Hayır, git buradan!" Dışardakilere baştan beri meydan okuyan ses buydu.

"Yanına geliyorum..."

"Hayır, gelme vururum!" Sesin tonu daha sertleşti, "Size söylüyorum polisler, annemi buradan götürmezseniz kızı vururum!"

Bu sefer Cevahir'in amcası çıktı ortaya:

"Hüseyin!"

İçerden başka bir ses geldi:

"Çekil yolumdan!"

"Hüseyin..." Aceleyle Kürtçe birşeyler söyledi.

"Biraz daha kalırsan burada kızı öldüreceğiz!.."

Polisler, kadınla adamı uzaklaştırdılar oradan.

Az sonra bir binbaşı, merdiven boşluğundan Çayan'la konuşmaya girişti:

"Teslim olun. Kızı serbest bırakın. Bu sizin için hayırlı olur."

"Teslim olmayacağız. Kızı da bırakmayacağız. Sabaha karşı üçümüz birlikte buradan çıkıp gideceğiz."

"Siz iki kişisiniz, üçüncü kim oluyor?"

"Kızı da götüreceğiz."

"Buradan nasıl çıkacaksınız?"

"Onu yalnız biz biliyoruz."

"Arkadaşın nerede?"

"İçerde uyuyor."

"Gene soruyorum, buradan nasıl çıkacaksınız?"

"Bizi gideceğimiz yere siz götüreceksiniz."

"N[illegible]l?"

"Bizi helikopterle havaalanına götüreceksiniz, oradan da özel bir uçağa bindirip Kıbrıs'a göndereceksiniz. Kız da bizimle beraber olacak. Gittiğimiz yerde onu serbest bırakacağız."

"Sonra ne olacak?"

"Sonra, biz, THKP-C olarak, mücadelemizi sürdürmeye devam edeceğiz..."

Çayan, Dev-Genç Başkanı Ertuğrul Kürkçü, Ziya Yılmaz, Ulaş Bardakçı, Orhan Savaşçı vesair gençlerle birlikte, THKP-C'sini kurmuştu. Hareketlerine de gerilla savaşını temel almıştı. Bunu yaparken kendi tezlerine

uymuştu. Buna göre, Türkiye'de gizli bir faşizm vardı. Bu faşizm, yönetenlerle yönetilenler arasında suni bir dengeye dayanıyordu. İşçi sınıfının öncü savaşçıları dişli bir mücadeleyle bu dengeyi bozabilirdi. Silahlı eylemlerle devlete darbeler indirir, onu sarsardı. Böylece onun güçlü ve yenilmez olduğu inancını yıkar, kitleleri peşine takardı... Partinin örgütsel ilkesi, politik ve askeri liderliğin birliği ilkesiydi. Parti, Dev-Genç'ten ve MDD yanlılarından destek bulmuştu. Destekçilerin arasında bazı genç subaylar da vardı.

Sabah serinliği çöktü havaya. Toprağın kokusu değişti. Gökyüzünde yıldızlar söndü. Alaca karanlık gitgide eridi, tanyeri ağardı.

Adıyaman'ın Gölbaşı ilçesine bağlı İnekliköy'ü yakınlarındaki kuytu bir yamaçta konaklayan insanlar kıpırdanmaya başladılar. Birisi üstüne başına çeki düzen veriyordu. Sanki oradan ayrılmaya hazırlanıyordu. Karşısındakilerle konuşarak uzakları işaret ediyordu. Omuzunda filinta asılıydı. Bazıları çimenlere uzanmış uyuyorlardı henüz daha. Etrafta tek tük ağaçlar göze çarpıyordu. Bodur ağaçlardı bunlar. En tepedeki, ağaçtan ziyade korkuluğa benziyordu.

Ötelerde deminden beri ötmekte olan tarla kuşu sesini kesip uçtu. Onun uçmasıyla birlikte bir çatırdı koptu, ortalığı silah sesleri sardı. Etrafa ne zaman mevzilendikleri belli olmayan jandarmalar, yamaçtakilere ateş ediyorlardı. Ötekiler telaşla oraya buraya koşuştular, ateş çemberini yarıp uzaklaşmaya çalıştılar. Ama bunu yapmak kolay değildi, aralıksız çınlayan kurşunlar amansızca yağıyordu üzerlerine. Kendileri de çat pat jandarmalara gözdağı vermeye çalışıyorlardı ama bunun hükmü olmuyordu pek. Sonunda darmadağın oldular; dördü vuruldu, biri kaçtı, biri teslim oldu.

Jandarmalar, vurulanları teker teker yokladılar. Üçü ölmüştü. Üçü de gencecikti. Şafağın ilk ışığında toprağa upuzun boy vermişlerdi. Sırtlarında parkalar, ayaklarında postallar vardı. En aşağıdaki Sinan Cemgil'di. Yediği kurşunlarla vücudu delik deşik olmuştu. Vurulanlardan dördüncüsü yaşıyordu. Uzun boylu, sarışın, atlet yapılı bir gençti. Başucuna çökenler çabucak ceplerine uzandılar onun. Üzerinde büyükçe miktarda para vardı. Bir el, iç cebindeki bütün paraları çekip aldı.

Karşı tepelerde köylüler birikmişler, acılı bir sessizlik içinde uzaktan uzağa olup bitenleri seyrediyorlardı.

Tekirdağ yolunda Ankara plakalı bir motosikletin üzerinde iki genç gidiyordu. Yanlarından geçen otobüsün şoförü, dikiz aynasından uzun uzun süzdü onları. Nedense şüphelenmişti kendilerinden. Sonra gaza basarak arayı açtı gitti. Şehre girince doğruca polise koştu.

Polisler, Tekirdağ girişinde motosikleti durdurdular; üzerindekilere kim olduklarını sordular. Gençler, Ankara YSE Müdürlüğü'nde çalıştıklarını söylediler. Polisler hiç uzatmadan Emniyet Müdürlüğü'ne götürdüler onları.

İçerde sorguları yapılırken gençler oldukça soğukkanlı davrandılar, aynı şeyi söylediler yine. Söylediklerini ispat etmeleri istenince, kimlik belgelerinin eşyaları arasında olduğunu belirterek dışarı çıktılar, motosiklete atlayarak kaçtılar.

Polisler ve jandarmalar derhal peşlerine düştüler. Az sonra kendilerini bir kiraz bahçesinde yakaladılar. Tekme tokat döverek ellerini, ayaklarını bağladılar, geri getirdiler.

Bunlar arananlardan Cihan Alptekin ile Tayfun Cinemre idi. İkisinin de yüzlerinde çocuk siması vardı. İkisinin de ağızları burunları kan içindeydi. Ve ikisi de adamakıllı sersemlemişti.

Karşılarına Vali dikildi. Yanında bir general vardı.

.....

Çayan bu olayları radyodan soluğunu tutarak dinledi. Omuzunu dayadığı duvara bir tekme vurarak öfkeyle söylendi: "Ardarda darbeler yiyoruz; en iyi militanlarımız gittiler!.." Sibel, Çayan'ın hiddeti karşısında irkildi. Cevahir hiç konuşmadan dudaklarını kemiriyordu. Dünden beri buraya sıkışıp kalmışlardı. Korkunç bir sinir gerginliği içindeydi. Varlıklarını şu küçük kızın varlığına bağlamışlardı...

Ertesi gün polis şefleri ve subaylar, aralarında konuşarak, birşeyler planladılar. Sağa-sola görevliler vasıtasıyla emirler gönderdiler. Halk çevreden biraz uzaklaştırıldı. Yukarda dolaşan uçaklar alçaldılar. Cankurtaran arabalarının şoförleri direksiyon başına geçtiler.

Saat on iki sularıydı. Damdakilerden biri elindeki ipi aşağıya bıraktı. İp yılan gibi kıvrılarak yere düştü. Karşı evin perde aralığından hedef gözetleyip duran keskin nişancı, tetiğe bastı. Tek bir patlayış titredi havada. İtfaiyeye merdivenlerinde bekleşen polisler çevik hareketlerle pencerelerden içeri atladılar. Cam şangırtılarını silah sesleri bastırdı. Korkunç bir cayırtı koptu üçüncü katta. Patlayışlar kulakları tırmaladı. Acı barut kokuları yayıldı etrafa. Karşı evdeki keskin nişancı tetiğe bir daha dokundu. Sonra bıçakla kesilmişçesine dindi gürültü. Tuhaf bir sessizlik çöktü ortaya. Herkes ne olduğunu anlamaya çalışırken yukarıdan bir polis, "Tamam!" diye bağırdı. Arka balkondaki subay kollarını çaprazlamasına salladı. Sağ elinde tüfeği, sol elinde beresi vardı.

Polisler, Sibel'i balkona çıkardılar. Dallı güllü bir sabahlığa bürünmüş-

tü kız. Binbir ihtimamla ip merdivenden aşağı buraktılar kendisini. Son basamakta aşağıdakiler gösterilerle kucakladılar onu.

Sonra Çayan'ı yaralı olarak kapıdan geçirip bir ambulansa yerleştirdiler. Ambulans canavar düdüğünü çalarak uzaklaşırken Cevahir'i balkona sürükleyip teşhir ettiler. "Onu bize verin parçalayalım!.. onu bize verin parçalayalım!.." diye bağırdı kalabalığın içinden bazıları. Boydan boya kan içindeydi Cevahir. Vücudu kalbura dönmüştü. Ve çoktan ölmüştü.

Louis Ercele adında bir İsrail'li gazeteci, hastanede Çayan'la görüştü. Gazeteci, Elrom'u kimin öldürdüğünü merak ediyordu.

"Konsolosu ben öldürdüm," dedi Çayan. "Altı otuz beş çapında tabancamla başına üç kurşun sıktım. Fakat kendisi hiç birşey hissetmedi. Çünkü onu daha önce uyutmuştuk."

"Niçin öldürdünüz?"

"Eğer kendisini öldürmeseydim, tasarlamakta olduğumuz yeni eylemlerimiz ciddiye alınmayacaktı."

Kaçırıldıktan sonra yavaş yavaş kendisinden umudu kestiği sıralarda, "Çocuklar," demişti Elrom onlara, "ben o kadar önemli bir kimse değilim, beni gözden çıkarabilirler. Sizi düşünmeye davet ederim..."

24

Davutpaşa Kışlası'na alınanlar arasında Kalaycı Nuri diye bir Nurcu vardı. Nedense onu da enseleyip buraya getirmişlerdi.

Kalaycı çok konuşkan bir insandı. Durmadan olup bitenlerin açıklamasını yapıyordu. Ona göre bütün bu karışıklıkların nedeni, sarı ineğin sarı buzağısını kaybetmesiydi. Hiç şakası yok, inek yavrusunu bulana dek bu böyle gidecekti. Aklınca insanın yüreğine su serpmesini de biliyordu, "Ama merak etmeyin," diyordu, "yakında bulacak..."

Prof. Sungurbey, onunla şakalaşmayı seviyordu. Sırasına getirdikçe kendisine soruyordu: "Nuri, nasıl sarı buzağıdan haber var mı?.." Kalaycının yüzü muşmula gibi buruşuyordu. "Ah hocam, ah, hiç sormayın, mübarek inek gözünü açsa da şu esaretten kurtulsak..."

Bir gün ona yine takıldı:

"Nuri, dürt şu ineği de gözünü açıp yavrusunu bulsun artık.

Kalaycı Nuri kolunun yeniyle yüzünü silerek Sungurbey'e yaklaştı:

"Bulacak hocam, bulacak; son gördüğüm rüyaya göre akşama sabaha bulacak."

Sungurbey içten bir kahkaha attı:

"Bak kalaycı, eğer inek buzağısını bulur da işler düzelirse senin tarikatına gireceğim, aksi halde senin tarikatını kalaylayacağım!"

"Tamam hocam, anlaştık... Dönmek yok ama..."

"Yok."

"Eğer dönerseniz çarpılırsınız!"

Sungurbey sakat ayağını gösterdi:

"Be arkadaş, ben zaten çarpılmışım, beni korkutmaya kalkma."

"Benim dediğim çarpılma ona benzemez..." Esmer, sağlam yapılı, cana yakın bir adam olan öğretmen Hasan Kıyafet'in kıs kıs güldüğünü görünce ona döndü, "Siz böyle şeylere inanmıyorsunuz galiba? Oysa benim kerametimi bir bilseniz..."

Öğretmen hınzırca baktı ona:

"Ne kerameti o?"

"Bizim orada bir evlenme düğünü oldu, ama damat bir türlü muradına eremedi."

"Evlenmiş işte ya, daha ne?"

"Anlamadınız, damat gelinle kördüğüm olamadı."

"Ah, yazık, neden?"

"Bağlamışlar damadı."

"Ooo..."

Kalaycı sesini alçalttı:

"Damat bana geldi, böyle böyle dedi. Ben hemen bir muska yazıp bunun boynuna astım. Kendisine de, 'Kara dipli bir kazanı yedi çeşmeden su taşıyarak dolduracaksın,' dedim. 'Kırk kapıdan kırk parça odun toplayıp bir ateş yakacaksın,' dedim. 'Sacayağı ters oturtarak suyu ateşte ısıtacaksın,' dedim. 'Bir yüzüne otuz üç iğne sa- lanmış sabunu sürünerek yıkanacak, gusül apdesti alacaksın,' dedim. Eline bir de ip verdim. 'Bu ipi de' dedim, 'gelin senin beline üç defa bağlayıp çözsün,' dedim."

Öğretmen kaşlarını kaldırdı:

"Sonra?"

Kalaycı ellerini birbirine çırptı:

"Sonra o gece damda silah patladı: 'grav!..' "

"Ne silahı o?"

"Bizim diyarda damat damatlığını gösterince bacadan yukarıya bağırır, damda bekleyen sağdıç da havaya ateş edip durumu cümle aleme ilân eder."

"Of, ne adetmiş o öyle!.. Söyler misin muskaya ne yazdındı?"

Kalaycı göz kırparak sırıttı:

"Ya, söyler miyim, sırdır o."

"Eskiden Edirne dolaylarında bir Bulgar'ın öküzü hastalanmış. Adam hocadan bir muska alıp hayvanın boynuna asmış. Ertesi gün öküz ölmüş. Bulgar öfkeyle muskayı açıp okutmuş, şöyle yazıyormuş: 'Bosna köylü Kosta, öküzü hasta; kalkarsa koşar, ölürse şaşar...' "

Dinleyenler gülüştüler. Kalaycı hoşnutsuzlukla kafasını kaşıdı:

"Siz Bulgar'ın öküzüne değil, benim marifetime bakın." Eliyle tetik çeker gibi yaptı, "Grav!.."

"Korkunç adetler var, yahu," dedi birisi. "İşe bakın siz, damat gelinin hakkından gelince damda silah patlatılıyor..."

"Gerçekten garip," dedi bir diğeri. "Geçen yıllar Sinematek'te bir film görmüştüm, İtalya'nın bilmem neresinde zifaftan sonra yatak çarşafı, gelinin kanıyla birlikte, evin önüne asılıyor..."

Tam o sırada Kalaycı Nuri'nin tahliye emri geldi. Adam sevinçten havalara uçtu. Heyecanı biraz yatışınca Sungurbey'in yakasına tutundu:

"Hocam, haydi bakalım sizi bizim tarikata yazacağım..."

Sungurbey şakadan kaşlarını çattı:

"Olmaz."

"Hani söz verdinizdi ya, sarı inek buzağısını buldu işte."

Sungurbey sağlam ayağının üzerine dikilerek tepeden tırnağa süzdü onu. Kalaycı karşısında küçücük kaldı.

"Kardeşim Nuri, bu ne biçim iş be, inek buzağısını bir senin için buldu. Ben sadece kendine müslüman olanların tarikatına girmem..."

Kalaycı Nuri vedalaşıp ayrıldıktan sonra öğretmen Hasan Kıyafet, masalarda oturanlara döndü:

"Eyyy, arkadaşlar, sözümona aramızda nazarlık bir sağcı vardı, o da gitti."

Başar Cemal homurdandı:

"Onu buraya sağcı diye getirenin boynu altında kalsın! Bizde sağcı deyince, hep kalaycı Nuri'ler, bakkal Hüsnü'ler, Manav Salih'ler, Hafız Fettah'lar gelir akla zaten..."

Öğretmen gülerek bir sandalye çekti altına:

"Neyse, onu bırakalım da kendimize bakalım, ne olacak bu işin sonu böyle?"

"Efendim, aslında bu birşey değil," dedi Yazar Ekrem Alagöz, önünde duran kitapla oynayarak, "etrafa biraz gözdağı vermek istiyorlar, o kadar... Bizde insanları korkutarak idare etmek Osmanlı'dan kalma bir marifettir. Vakti zamanında bir vilayette işler bozulmuş. Oraya çekidüzen vermek için yeni bir vali tayin etmişler. Vali daha gelir gelmez yoldan geçen birini göstererek gürlemiş, 'tutun, asın şu adamı!' Buyruk hemen yerine getirilmiş. Fakat

yapılan işten kimse birşey anlamamış. Vali izah etmiş: 'heybeti devlet zahir olsun...' şimdi Erim'in yaptığı da bu..." Fersiz gözlerini oğuşturdu, "Efendim, çağrı üzerine ben İzmir Sıkıyönetim İdaresine teslim o! luğumda, orada görevli bulunan bir subay, 'hocam', dedi bana, 'sizi mevcutlu göndermekten teeddüp ederim, İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığına kendiniz gidin..' yaaa..."

İyimser bir hava belirdi bazılarının çehrelerinde. Öğretmen burnunun ucunda uçuşan sinekleri kovarak sordu:

"Yani bize birşey yapmayacaklar, öyle mi?"

"Yok canım," diye atıldı Çiltaş, "ne yapacaklar bize? İnsan bu, eti yenmez, derisi giyilmez."

Başar Cemal kalın sesiyle karşılık verdi:

"Orası pek belli olmaz, unutmayın, padişahını bilmem ne etmiş insanlarız biz..."

Konuşma birden kızıştı ve yaygınlaştı:

"Hangi çağda yaşıyoruz, benim kılıma bile dokunamazlar. Ben ne yapmışım ki, ne yapacaklar bana? Bir delil olsun, ne delili, bir delil belirtisi olsun yok ellerinde aleyhime..."

"Vallahi adamın iliğine soğan bile doğrarlar, kendilerini şaşırmışların günlerinde yaşıyoruz. Hepimiz görüyoruz işte, adamlar gittikçe azıtıyorlar. Yavaş yavaş baskı ve şiddetin çiçek açmış dönemine giriyoruz..."

"Aldırmayın, Alagöz'ün dediği gibi, geçici bir zart zurt politikası bu."

"Olayları biraz tartmak gerekiyor ama, bakın, önüne gelen tutuklanıyor, gençlere ölüm yağdırılıyor, olmayacak lâflarla memleketin havası bozuluyor. İhmal yüzünden Ereğli Demir Çelik Fabrikası'nın yüksek fırını çatlıyor, oradaki devrimci işçiler toplanıp içeri tıkılıyor. Bu, belli bir tutumu gösterir. Bu durum karşısında ister istemez insanın içini bir felâket duygusu kaplıyor."

"Okudunuz mu, bugün gazeteler yazıyor, polisler, Kumkapı'da anarşist zannıyla bir garibanı vurup öldürmüşler. Artık Türkiye'de insanın tavuk kadar değeri kalmadı, ne bu be!.."

"Öyle öyle... Hiç kendimizi aldatmayalım, daha çok çekeceğimiz var..."

"Çetin Altan'a da Selimiye'de etmediklerini bırakmıyorlarmış..."

"Demeyin."

"İnan olsun."

"Doğrusu, Erim'in yaptıklarını anlayamıyorum. Sen hukuk devletini

sağlamlaştırmak için çık ortaya, sonra da bütün hukuk kurallarını ayaklar altına al, ülkeyi utanca sürükle..."

"Amma da kan kuyusu bir adammış bu Erim be... Tam bir felaketmiş vallahi. Bakalım daha nerelere kadar vardıracak yaptıklarını..."

"Peki sonra nasıl çıkacak bu işlerin içinden?"

"Orasını düşünen kim? O bildiğini okuyor şimdi. İkbal insanı şaşırtmaya görsün bir kere."

"Ne hikmetse, CHP'den böyle tutarsız, yanıltıcı, özü sözüne uymayan çok adam çıkıyor."

"Tabii CHP, öyle belirgin ve sağlam görüşlere dayalı bir örgüt değil ki, kırk ambar. İçinde her boyadan adam var. Onun için ne zaman ne olacağı, neyin altta kalıp neyin üste çıkacağı belli olmaz bu partide. Bir sallantıda, bir çalkantıda her şey altüst olabilir..."

"Ee, canım, parti en sonunda ortanın soluna geldi ya işte, daha ne istiyorsunuz?"

"Sat anasını, nereye gelirse gelsin, onun yapısı değişmez. Bir şey neyse odur. CHP'den ne köy olur, ne kasaba..."

"Yahu, CHP CHP dediniz de aklıma geldi; peki, İnönü ne yapıyor kuzum, bunca olay karşısında?"

"Kafasındaki tilkileri kuyruklarını birbirine değdirmeden gezdiriyor..."

"Ne hüner ama..."

"Yaaa, hüneri batsın, her şeyi oluruna bıraktı gitti... Koskoca anlı şanlı İsmet Paşa olacak bir de... Her sözünden, her hareketinden kerametler umulan İsmet Paşa... İnsan yağmasa da gürler. Ağzını açıp bir lâf eder; 'ne bu olanlar?' der. Ne bileyim ben, birşey söyler, birşey yapar işte, ortaya çıkıp bir diskur çeker... Biraz bastırır..."

"Yapmayın canım, ona öyle yüklenmeyin, o kimbilir ne denge hesapları yapıp duruyordur şimdi; malum ya, kendisi biraz Aristo kafasıyla hareket eder..."

"Evet, onun için de hiçbir zaman kaybedecek tarafa oynamaz."

"Kim ne derse desin, Paşa, Cumhuriyet devrinin en kaliteli devlet adamıdır. Aklı selim sahibidir. Uz düşünür, uz hareket eder. Meselelerin özünü iyi kavrar. İhtiyatlıdır. Bir şeyde kılı kırk yarmadan adım atmaz öyle."

"Öyledirrrrr... Öyledir ama, Hikmeti Huda'dan bir rahmeti de görülmez..."

"Sonra, devlete karşı sorumlu sayar kendini hep ve ona göre davranır. Doğrusu, onun bu tarafı bana güven verir."

"Aman orasını hiç deşmeyin; Paşa, devlet derken milleti unutur. Yurt-

taşların dertlerini hiç düşünmez. Oysa, herhalde, devletin görevi, toplumun durumunu görüp gözetmek olmalıdır..."

"Siz Paşa'yı bırakın şimdi, asıl kabahat Gürler'de. Yiyemeyeceği naneye özendi; fincancı katırlarını ürküttü, herşeyi tuz buz etti..."

"Evet, orası öyle... Belki ileride üzerine aldığı sorumluluğun hakkını verir..."

"Ah, ne bileyim, geçmiş ola artık. 'Yaşken batmayan diken bir daha batmaz' derler. Kaldı ki, tutarlı bir kişiliği yok onun. Neye bağlı olduğu, neye hizmet ettiği belli değil. İlkesizin biri. Böylesinden birşey çıkmaz."

"Beyler, boşuna endişelenmeyin, korkulacak birşey yok. Nahak yere Paşa'nın günahını da almayın; bence onun susması, vahim bir durumla karşı karşıya olmadığımızı gösterir bize. Aklımızı işletelim, her fraksiyondan solcu topladıklarına bakılırsa, bizi eylemcilere karşı rehin tutuyorlar. 'Yaptıklarınıza devam ederseniz, bunca yoldaşınızın kışla köşelerinde sürünmesine sebep olursunuz,' demek istiyorlar onlara."

"İnşallah öyledir... Bu gençler de belâyı davet ettiler, adeta ateşle oynadılar, birader..."

"Ne demezsin, bizi de yaktılar kendileriyle beraber..."

"Revadır, adam olup da kavgayı onlara bırakmasaydık..."

Bu son söz üzerine bir an sessizlik hakim oldu ortalığa. Sanki bir suçluluk duygusunun ifadesiydi bu. Ekrem Alagöz sessizliği bozmak istercesine iyimserliğini tekrarladı:

"Bana göre bu fevkalade hal geçsin, herşey düzelecektir."

"Yalnız, bizim memlekette fevkâlade haller biraz uzun sürer," dedi. Öğretmen Hasan Kıyafet. "Abdülhamit 1870 bilmem kaçta fevkâlade hal ilân edip Heyet-i Ayan ile Mebusan'ı ortadan kaldırmış, bu durum, ta ikinci Meşrutiyet'in ilanına kadar, tam otuz yıl sürmüştü..."

"Breh anasını!.." dedi biri.

"Öyle işte. Cumhuriyet dönemini de biliyoruz..."

Önündeki gazete yığınından başını kaldıran Doğan Avcıoğlu, ağzında sigara, geniş çerçeveli gözlüklerinin üzerinden konuşanlara baktı:

"Onu bunu bilmem ama, bundan öte 27 Mayıs Anayasası yok artık..."

Kırk beşinde, orta boylu, esmer, kalınca gövdeli, gösterişsiz biriydi bu. Düz saçları arkaya taralıydı. Bakışları canlıydı. Kendine güvenir bir hali vardı. Dişleri dumandan rengini kaybetmişti biraz. Dudaklarının arasından sigara hiç eksik olmazdı. O yüzden birini dinlerken evet yerine ıhı ıhı derdi ekseriya. Kendisi gazeteci, yazar, fikir ve siyaset adamıydı. Çok çalışkandı. Zoru günü ülkeyi geri kalmışlıktan kurtarmaktı. CHP araştırma bürosunda iş

gördü. Kurucu Meclis üyeliğinde bulundu. Anayasa'nın hazırlanmasında görev aldı. Türk-İş araştırma merkezini yönetti. 1961-1967 yıllarında Yön dergisini çıkardı. 1968'de, müdahale taraftarı subayların başucu kitabı haline gelen, "Türkiye'nin Düzeni" adlı bir kitap yazdı. Ondan sonra da haftalık Devrim gazetesini yayıma soktu. Bunlarda geri kalmışlığımızın nedenlerini araştırdı. Çıkış yolu olarak da "Milli Devrimci Kalkınma Modeli"ni önerdi. Bunun için, Kemalist aydınların öncülüğünde, Kemalist askerlerin desteğinde, bir geniş cephe kurulmalı, iktidara talip çıkılmalıydı. Bu görüş, bazı çevrelerde epey etkili olmuştu. Bir bakıma müdahalecilerin ideoloğu oydu. Kemalizmle Marksizm harmanlaması sayılabilecek bir görüş, parti tarafından tutarsız bulunmuş, eleştirilmişti. Bazı yetkililer de bunu "Silahlı Kuvvetleri isyana teşvik şeklinde yorumlamışlardı ama koşullar nedeniyle ses çıkaramamışlardı.

"Evet," diye onayladı Çiltaş. "Erim, Anayasa'nın altından girip üstünden çıkacak, bak bu açıkça belli." Ötekilerine göz kırparak hafifçe omuzuna dokundu Avcıoğlu'nun. "Yaaa, Kemalist sosyalizm hülyalarıyla bando mızıka ortaya atılıp etrafa korku salarsanız, böyle olur işte; haydi bakalım şimdi etti Cafer, bez getirin..."

Avcıoğlu'nun alnı kırıştı:

"İyi valla, siz de bana tutunun şimdi burada..."

Çiltaş muziplikle başını omuzlarının arasına gömdü, kıs kıs güldü.

"Yahu" dedi. Başar Cemal, kollarını Avcıoğlu'na doğru uzatarak, "Duyduğuma göre, Erim Başbakanlığa atandığı zaman sizi yemeğe davet etmiş, gitmemişsiniz, öyle mi?"

"Hıhı."

"Ne diye gitmezsiniz birader, adam size şefaatçı olabilirdi. Ne de olsa eski dost sayılır. Bildiğimce, geçmiş günlerde sizin idarehancye sık sık gelirdi..."

"Benim şefaatçıya ihtiyacım yok. O kendine şefaatçı bulsun!"

Makaraları koyuverdi Başar Cemal. Tanınmış solculardan Rasih Nuri İleri, Avcıoğlu'na sordu:

"Erim niçin gelirdi size, havayı koklamaya, değil mi?.."

"Hıhı..."

Sessizce güldü.

"Bilirim, havayı koklamaya bayılır o... Av peşinde dolanan bir kurt gibi, iktidar yollarını kollar durur... Onun için her renge girer. Eğer işler başka türlü gitseydi, hiç kuşkum yok, o da başka türlü olacaktı. Bir fırsatçıdır o..."

"Evet," dedi Çiltaş. "Talat Aydemir'e de az kur yapmamıştı..."

Başar Cemal ona döndü:

"Talat Aydemir'e kimler kur yapmadı ki?.. Bakmayın siz adamın az kişiyle yargılandığına..."

"Öyle... Galiba bunların başında Avni Doğan geliyordu. 'Ben Talat Aydemir'in gözlerinde kartal bakışlı bir genç görüyorum,' diyordu sırdaşlarına.."

Rasih Nuri İleri'nin ağzı kulaklarına doğru yayıldı.

"Sunay'ı da unutmayın, Sunay'ı da..."

Başar Cemal hayrete düştü.

"Ay, o da mı?"

"O da ya, ne sandın? Sunay, hemen hemen bütün cuntalara karışmış, kaleme alınan ihtilal protokollarını imzalamıştır. Bu arada, Genelkurmay Başkanı iken, Talat Aydemir'le de temas kurmuştu. Bundan ötürü rahmetli Gürsel, 22 Şubat harekatından sonra, onu emekliye sevketmek istemişti. Ancak, meseleyi büyütmek istemeyen İnönü kendisine engel olmuştu. Sunay'a soracak olursanız, o, yaptıklarını 'sergüzeştçi albayları yakından izlemek için' yapıyordu. Oysa, aslında ikili oynuyordu. İnönü de bunu biliyordu."

Birisi ellerini çırptı:

"Ohoooo, desenize, bu memlekette kimin ne, neyin ne olduğu olduğu belli değil..."

"Değil ya... Neden herşeyin böyle elimize, ayağımıza dolaştığını sanıyorsun sen?.."

Prof. Aksoy ayağa kalktı:

"Arkadaşlar, yarbay..."

Orada görevli, zaman zaman kendilerini dolaşan dazlak kafalı yarbay, hızlı adımlarla gelip aralarına oturdu.

"Nasılsınız bakalım," dedi, kepini çıkararak, "bugün Alman gazetecilerine hiç yüz vermediniz..." Recep'e döndü, "Hele siz..." Gözlerinin altını kırıştırarak etrafını süzdü. "Ama yine de bazılarınızın resimlerini çektiler ha. Mesela, Avcıoğlu ile Başar Cemal'in filan..."

Başar Cemal parladı:

"Ne, vallahi yarbayım, o Alman gazetecileri hele benim resmimi bassınlar, dünyayı başlarına yıkarım!"

"Anaa, korkutmayın beni. Niye bu kadar mesele yaptınız onların buraya gelmelerini anlayamadım."

Partinin önde gelen kişilerinden olan, Tunceli'den alınıp buralara sürüklenen Av. Kemal Burkay, dal gibi sallandı olduğu yerde, ince uzun yapısıyla.

"Yarbayım, onlar buraya dünyayı saran işkence haberleri üzerine geldiler. 'Davutpaşa Kışlasındakileri gördük; işkence mişkence yok, işte resimleri' diye yazıp çizecekler. Böylece bizi gerçeklerin çarpıtılmasına alet edecekler. Sahiden iş yapmaya niyetleri varsa, sahiden insancıl duygularla hareket ediyorlarsa, yerine gitsinler de neler oluyor bir görsünler... Kimse kimseyi aldatmaya kalkmasın, bunun gizlenecek saklanacak yanı yok, işkence bugün çok yaygın bir uygulama şekline girmiştir ülkede..."

Yarbay buruk bir şekilde güldü, kepini tuttuğu eliyle kafasını kaşıdı.

"Neyse, neyse, bir dileğiniz var mı, siz onu söyleyin bana."

"Yarbayım," dedi Aksoy, terbiyeli bir sesle, "sırtımız hanidir su yüzü görmedi, bize banyo yapma imkanı sağlaym, lütfen."

Yarbay, Aksoy'un gözlerinin içine baktı:

"Hayhay hocam; görmeyen delikli demir olmaz, karşısına geçip göz uydurmalı; vermeyen kadın olmaz, önüne geçip söz uydurmalı..."

Yarbay gittikten sonra öğretmen Hasan Kıyafet, koridorda volta atan Recep'in dirseğini tuttu:

"Dost, siz ne diyorsunuz, bu işin sonu nereye varacak?"

Recep adımlarını ağırlaştırdı:

"Korkarım, biraz kötüye varacak galiba..."

"Yapmayın."

"Öyle görünüyor, durum ciddi."

"Ama baştakilerin ağızlarına bakarsak..."

"Baştakilerin ağızlarına değil, yaptıkları işlere bakın; görüyorsunuz işte ortalığı kasıp kavuruyorlar..."

Öğretmen dudaklarını kemirdi.

"Diğer arkadaşların bazıları böyle karamsar değil ama..."

Bir çaresizlik ifadesiyle kollarını yana açtı Recep:

"Keşke ben de iyimser olabilsem... Ne ki, umut verici hiç bir belirti yok ortada. Mesele de gittikçe dal budak salıyor. 'Marksçılar, sınıf savaşının teorisini işçilere, ama uygulamasını burjuvazinin katı gericilerine öğretmişlerdir,' derler. Bu sözü yabana atmamak gerekir. Bugün Türkiye'de devlet gücü katı gericilerin eline geçmiştir. Sola karşı amansızca ve hayasızca bir kampanya yürütülmektedir. Bunun elbette birtakım sonuçları olacaktır."

"O halde ne yapacağız?"

"Olacaklara göğüs germeye çalışacağız."

Arkalarında gelmekte olan Çiltaş,

"Bir şey olmaz korkmayın," dedi. Sigarasının külünü silkeleyerek güldü. "Ben kurdun ağzını bağladım..."

25

Bölge Müdürü, çalışma odasında sıkıntıyla geziniyordu. Beşir'in durumu fena halde aklını kurcalıyordu. Emniyete götürüleli on beş gün olmuş, hâlâ bırakılmamıştı. Demek ki ona önem veriyorlardı. Ya şimdi "sen böyle bir adamı niye emrinde çalıştırıyorsun?" diye sual ederlerse kendisine... Bu ihtimal kafasına saplanınca büsbütün kaygılandı. Her şeyi altüst eden bir kasırga esiyordu memlekette. Bu kasırganın önüne düşmemek gerekiyordu. Yoksa insan savrulup giderdi havaya. Gerçi kendisi kurulu düzenin muteber kişilerindendi. Zorda kalsa bile derdini anlatabilirdi. Lakin şu sırada niye zora düşsündü yani? Niye? Ayrıca şuradan buradan olmayacak sözler işitebilirdi. Sıkıyönetim idarecileri hiç sıra saygı bilmiyorlardı. Her biri kral kesilmişti milletin başına... Hay Allah, onca zamandır Beşir'den kurtulmaya uğraşıyordu, niçin uzatmıştı meseleyi bu kadar sanki? Bak şimdi ne günler gelip çatmıştı... Oysa öteden beri, suya sabuna dokunmadan, zamanına zeminine göre hareket etmesini bilirdi. Nitekim bu hüneri sayesinde on bir yıldır mevkiinde tutunuyordu. Az beceri değildi bu.

Sağ yanında hafif bir ağrı kımıldandı. Elini safra kesesinin üstüne bastırdı; ağrı, kıvrıla kıvrıla kaburgalarının altına uzandı. Ağzını burnunu yamultarak masasının başına oturdu, her zaman yanında taşıdığı ilaç kutusunu çıkardı cebinden. Zile dokundu, içeri giren odacıdan bir bardak su istedi. Bu arada Sekreterinin getirip önüne koyduğu kağıtları hiç konuşmadan imzaladı. Sekreter çıkarken onun dolgun kalçalarına baktı bir an, ağrıdan yüzünü buruşturarak. Ne kadar sağlıklı bir kızdı bu. Her yanından hayat fışkırıyordu. Acı acı yutkundu Müdür. Yaşı kırk beşi geçmişti ama, bekârdı kendisi.

İlacını alınca yine meseleye takıldı aklı. Ne yapmalıydı acaba?.. Her halde Beşir'in hesabını görmeliydi. Usançla oflayarak iki yana kıvrandı koltuğunda. İyi ama, böyle bir durumda nasıl yapabilirdi bunu? Yüreğinin bir köşesinde bazen kendisinin bile kolay kolay altedemediği bir taraf vardı. Orasında az da olsa insanlık duygusu taşırdı. Onun için bazı kararlarında bocaladığı demler olurdu. İhtimal "Hacıbaba" sının kendisi üzerinde yarattığı bir durumdu bu. "Hacıbaba"sı ona, "Daima insanca düşünmeye çalış, vicdanlı ol, insan canı yakma sakın," diye öğütler verirdi hep. Ayvalık dolaylarında geniş zeytinlikleri vardı "Hacıbaba"sının. Ama bu defa çabuk toparlandı Müdür: Basbayağı yapabilirdi, şovalyelik taslamanın sırası değildi. Böyle bir zamanda dikkatli bir tutum izlemek gerekir. İşin şakaya gelir yanı yoktu, ne olur ne olmazdı, yersiz suçlamalara hedef olmamalıydı. Aksi halde pisipisine okkanın altına gidiverirdi adam...

Evet, merhamet, vicdan, şu bu ama, insan her şeyden önce kendini düşünmek zorundaydı. Ne demişler, önce can sonra canan... Nihayet olup bitenlerden o sorumlu değildi. Hem sonra fazla merhametten maraz doğardı... Telefona sarılıp Personel Şefi'ni yanına çağırdı.

O gün öğleden sonra Bölge Disiplin Kurulu ivedilikle toplandı. Sözleşme hükümleri uyarınca toplantıya müdür başkanlık ediyordu. Gündemde Personel Şefliği'nin bir yazısı vardı. Kurul üyesi olarak Personel Şefi meseleyi kısaca özetledi:

"Bölge personelinden Beşir Serpınar on beş günden beri işe gelmemektedir. İş Kanunu'na göre mazeretsiz şekilde iki gün üstüste işe gelmeyen bir işçinin işine son vermek icap eder. Bu hususta gereken karar alınmalıdır..."

İşçi kesimi üyelerinden ikisi teklife itiraz ettiler. Beşir kendi elinde olmayan nedenlerden ötürü işe gelmiyordu. Bu bilinen bir gerçekti. Şu halde İş Kanunu'nun söz konusu hükmü burada uygulanamazdı.

Müdür onları iknaya uğraştı:

"Beşir, Emniyet Müdürlüğü'nde tutulduğu için işe gelmemektedir, doğru. Fakat niçin orada tutulmaktadır, bunu da düşünmemiz gerekir."

İtirazcı işçilerden birisi karşılık verdi:

"Beşir yalan dolan deryasına gömülmüş olan bu memlekette gerçekleri su üstüne çıkarmaya çalıştığı için orada tutulmaktadır..."

"Orası bizi ilgilendirmez. Onun işe gelip gelmediğine bakmak zorundayız biz."

"İlgilendirir, Müdür Bey," diye atıldı diğeri, "yoksa insan olmanın bir pulluk değeri kalmaz ortada. Beşir'e son darbeyi vurmak için şu zamanın ve fırsatın seçilmesi çok yakışıksız kaçıyor doğrusu..."

Müdür kulaklarına kadar kızardı. Belirgin bir eziklik içinde baktı işçiye:

"Ölçüsüz bir itham olmuyor mu bu bana karşı?"

"Yazık ki ölçü kalmadı orta yerde, Müdür Bey. Ancak kastım sizi kırmak değil, düşünceye sevketmektir."

"Bunda düşünecek bir şey yok, ben kanuni sorumluluğumu yerine getirmeye çalışıyorum."

"Ama Beşir'e karşı şimdiye kadar yapılanları da biliyoruz..."

Müdür tekrar sıkıntıyla baktı işçiye. Gayri ihtiyari ceketinin yakasıyla ensesini yelledi. Hayret, hiç beklemediği bir tutumdu bu. Sendikanın bütün sağlam taraflarını yıktığını sanıyordu. Oysa, Disiplin Kurulu'nda şimdi neyle karşılaşıyordu. Anlaşılan işçiler bir yere vardıktan sonra kolay kolay geri adım atmıyorlardı. İçin için hesap yapmak gereğini duydu: "Kendi kesimin-

den bir üye toplantıya katılamamıştı. Hastaydı adamcağız. İşçilerden ikisi meseleye karşı çıkıyordu. Üçüncüsü ağzını açmıyordu ama, onun da ne yapacağı belli değildi. Bu durumda karar çıkmayabilirdi." Önünde duran yeni harman paketinden son sigarayı yaktı:

"Toplantıyı ikinci bir çağrıya kadar erteliyorum. Aradan geçecek olan zaman süresince herkes, hissiyatı bırakıp, meseleyi kendi kafasında iyice düşünsün..."

26

Beşir, hücreden müteferrikaya indirilmişti. Gözaltına alındığından beri tam on sekiz gün geçmişti aradan. Müteferrika, hücrelerin yanında cennet sayılırdı. Nitekim yukarıdan oraya gelenler, "Oh, dünya varmış..." diyorlardı. Burada mevcut, elli ila iki yüz arasında oynuyordu. İçerisi geceleri doluyor, gündüzleri boşalıyordu. Sürekli olarak kalan kırk-elli kişi genellikle devrimcilerden oluşuyordu. Diğer gelip gidenler hırsızlar, yankesiciler, dilenciler ve benzeri kimselerdi. Bunların çoğu nedense dışarı çıkarken ceplerinde hiç para kalmadığından yakınıyorlardı.

Müteferrikada en büyük sorun, pislik ve bitti. Beşir bit içinde yüzüyordu. Ve adamakıllı zayıflamıştı.

On sekizinci gün kendisini yukarı çıkarıp 1. Şube Şefi Ilgız Aykutlu'ya gösterdiler. "Evet, tanıyorum onu," dedi Aykutlu, dik dik Beşir'in yüzüne bakarak." Sakıncalı sendikacıdır bu. Ama artık onun hesabı görüldü. İndirin yerine!" Beşir dönüşte biçimine getirerek lavobaların birinden bir sabun parçası attı cebine. Müteferrikanın kapısındaki polis bunu bulup aldı.

"İçerde bizi bitler yiyor," diye söylendi Beşir, sabunu yitirmenin acısıyla."

Polis umursamazlıkla omuzlarını silkti:

"Yesinler..."

Beşir'i yukarı götürüp getiren polisin adamlığı tuttu, açıklama yaptı:

"Buraya sabun bırakmıyoruz, zar yapıp kumar oynuyorlar..."

Beşir zorlukla gülümsedi:

"Ben kumar bilmem."

"Senin bilmemen durumu değiştirmez."

"Öyleyse deterjan aldıralım."

"Olmaz, içip intihar ederler."

"Arap sabunu aldıralım."

"Nerede bulacağız onu şimdi?"

"Ama bu gidişle bitler yukarı katlara çıkacaklar yakında... Paçalarınıza dolanıp sizin evlere bile gidecekler..."

"Haydi, haydi," diyerek kapıyı çekti onun yüzüne öteki polis. Merdivenler o kadar işlek ki şu sıralar, daha ilk basamakta hepsinin canı çıkar ayaklar altında ezilmekten."

İçerde işkenceden geçen bir genci ranzanın üzerine uzatmışlardı. Nefes almakta güçlük çekiyordu genç. Yüzü acıyla gerilmişti. Gözleri çakmak çakmak yanıyordu. Sırtının derisi yer yer kan toplamıştı. Hasan İzzettin Dinamo, gömleğiyle yelliyordu onu. İhtiyar yazar da hâlâ buradaydı. Sağ elinin işaret parmağı copla ezilmişti. Yarası iyileşmeden bırakmıyorlardı onu. Birisi sanki gencin iniltilerini bastırmak için hafiften hafife bir türkü tutturmuştu:

"Çarşamba yollarında
Kelepçe kollarımda..."

"Kes ulan!" diye bağırdı polis, demir parmaklıkların ötesinden.

Geceleyin bir ara çıtı pıtı, mini etekli, allık kutusuna girip çıkmış bir kız getirdiler müteferrikaya. Bayağı biçimli vücudu vardı. Yürürken kalçası yaylanıyordu. Karşı kısma kapattılar onu. Kapıdaki gözetleme deliğini de açık bıraktılar. Nöbetçi polis, arasıra kaş göz işareti yapmaya başladı ona oturduğu yerden, bakışlarını kapaktan ayırmadan. Kız da aygır baygın gülüyordu ona. Beşirlerin taraftan bazıları da kızı gözetliyorlardı iç çekerek. "Piyasaya yeni düşen mallardan biri olmalı bu herhalde..." diye sahinin yürütüyorlardı. Derken polis kalktı, gitti, gözetleme deliğini kapattı, kapıyı açıp içeri girdi. "Tamam." dediler berikiler, "olan oldu nihayet..." Az sonra öteden bir gürültü koptu:

"Ulan ibne!.. ben de seni ne sandım!.. Tuh, Allah belanı versin, iğrenç mahluk!.. Utanmıyor musun ulan bu kılığa girmeye?.." Tokat sesleri dalgalandı havada, "Utanmıyor musun etek giymeye, utanmıyor musun ruj sürmeye?.."

"Of anam, of, vurmayın, acıyın, ne yapayım, ben böyleyim işte..."

Beşiktaş'ta bir yüzbaşının evi soyulmuştu. Seksen bin liralık mücevherat çalınmıştı evden. Polisler önüne geleni toplamışlar, hepsini kıyasıya sopadan geçirmişlerdi. Yirmi kişi suçu kabuletmişti. Ama asıl suçlu yoktu ortada. Polisler bunlardan birini gece yarısı kimbilir kaçıncı kez yatırdılar yere; yer misin, yemez misin, bastılar odunu. Adam, dayak çatırtısı arasında nasıl yaptıysa yaptı, boynunu jiletle kesti. Ve kan gölü içinde debelenmeye başladı. Polisler şaşırdılar. Oraya buraya koştular, adamı hastaneye götürmek için araba kullanmasını bilen bir kimseyi bulamadılar içlerinden. Çaresiz kalınca, müteferrikadakilere, "İçinizde şoförlük yapmasını bilen var mı?" diye

sordular. Birisi, "Ben varım!" diyerek hemen atıldı parmaklıklara. Zavallı, yaranacağını, bu hizmet karşılığında belki de buradan sıyrılacağını ummuştu, için için. İnce, uzun bir zincirle onu bileğinden arabaya bağlayarak oturttular direksiyon başına.

Hasan İzzettin Dinamo, olayı izah etti;

"Bu gibi kimseler çok kere ayakkabılarının astarları altına jilet saklarlar. Zoru görünce, diyelim dayaktan kurtulmak için, kendilerini böyle yaralarlar..."

Sabahleyin Ilgız Aykutlu geldi müteferrikaya. Arkasında dört polis vardı. Birisinin parmakları arasında Amerikan sigarası tütüyordu. Aykutlu içerdekilerin arasından yüzü solgunlaşmış bir genci karşısına çekti: "Bak oğlum," dedi, dişlerinin arasından tıslıyarak, "Güzel Sanatlar Akademisindeki seçimlerin içine sıçan sizsiniz... Yaptıklarınızın hepsini biliyorum. 'Biz bu işe baş koyduk,' diyorsunuz. Biz de baş koyduk. Ya sizin başınız gidecek, ya bizim, bilesin... Şimdi çekil kenara, esas sonra görüşeceğiz seninle daha..." Son derece çelimsiz, on beş-on altı yaşlarında bir çocuk ilişti gözüne.

"Bunu niye getirdiniz buraya?" diye sordu polislere, suratını ekşiterek.

Amerikan sigarası içen polis elini kıçının arkasına sakladı:

"O da devrimcilik taslıyor, beyim."

Burnundan taşan bir öfkeyle pençelerini havada salladı Aykutlu:

"Ulan bunun her tarafı devrimci olsa ne çıkar be?.." Çocuğu yakasından tutup beline bir tekme indirdi, "Hasiktir buradan çabuk, sakın bir daha gözüm görmesin seni bokoğlu bok..." Çocuk yerde bir yuvarlanıp kalktı.

Aykutlu bu sefer İbrahim Ethem İlaç Fabrikası'nın duvarlarına sendikacılıkla ilgili yazılar yazdıkları için yakalanıp getirilmiş olan işçileri sıraya dizdi. Ellerini arkasına bağlayarak teker teker yüzlerini inceledi onların. On sekiz kişiydiler işçiler. "Ulan" diye bağırdı onlara sonunda, "Siz nereden öğrendiniz fabrika duvarlarına yazdığınız o lâfları öyle? Hep sol kitaplardan değil mi? Eşekler, sol kitaplar okuya okuya bu memleketin içine sıçtınız be!.." Durdu, azarlayıcı bakışlarla süzdü onları, "Kuran-ı Kerim okuyun, Kuran-ı Kerim..."

İşçiler arasında iki de bekçi vardı. Onlara döndü:

"Siz o yazıların yazılmasına nasıl müsaade ettiniz be?"

Bekçilerden birisi ellerini göbeğinin üstüne bağlayarak süklüm püklüm oldu:

"Beyim, bir daha gözümüzü açarız..."

"Sizin gözünüzü önce ben açacağım burada..." Bakışlarını işçilere kay-

dırdı, "Sizi de imana getireceğim... Çekeyim hepinizi yukarı da görün bakalım dünya kaç köşe bucakmış..."

Onların arkasından iyice zavallılaşan bekçi "Eyvah, çıramızı yakacaklar bizim burada..." diye ağlaşırken, Aykutlu geri döndü. "Sen gel bakalım buraya sendikacı efendi," dedi Beşir'e "Seni savcılığa sevkedelim artık; neyse halin, o çıksın falin..."

Savcılık Beşir'i serbest bıraktı. Kendisiyle ilgili herhangi bir işlem yoktu elindeki dosyalarda.

27

Beşir, evde, bitten, pislikten arındıktan sonra, oturdu, durumunu değerlendirmeye çalıştı. Parti Merkez Yürütme Kurulu üyelerinin çoğu içeri alınmıştı. Yalnız dört üye bunun dışında kalmıştı: Can Açıkgöz, Yavuz Ünal, Hüsamettin Güven ve kendisi. Her an onların da yakalarına yapışabilirlerdi. Ne yapmalıydı? Gidip sıkıyönetim idaresine teslim olmak vardı. Bir de işi oluruna bırakmak. Bu iki düşünce arasında bir süre bocalayıp durdu. Çocukları dizlerinden aşağı inmiyorlardı. İkisi de gözlerini ona dikmişlerdi. Sanki kafasından geçenleri anlamaya çalışıyorlardı.

Kalktı, Selimiye Kışlası'na gitti, nizamiye kapısındaki görevli teğmene meseleyi anlattı.

"Yani şimdi sizin ne suçunuz var, ben anlayamadım," dedi teğmen.

"Yani ben İşçi Partisi'nin yöneticilerindenim."

"Evet..."

"İşte bundan dolayı suçlu sayılıyoruz..."

"Kim sayıyor bunu?"

"Memleketin efendileri."

"Sizin yeriniz yurdunuz belli değil mi?"

"Belli."

Teğmen, Beşir'i göğsünden dostça itti:

"Gidin işinize kardeşim; kurt belli değil, kuzu belli değil bu dumanlı havada. Kim suçlu sayıyorsa gelip yerinizden alsın sizi."

Beşir döndü geldi eve. Karısının yüzü sevinçten al al oldu.

Ertesi gün çalışmaya gitti. Ancak, Trafik Muayene İstasyonu'nda işbaşı yaptırmadılar ona. Yerine başkası atanmıştı.

Durumu görüşmek için Bölge Müdürlüğü'ne uzandı. Orada, arkadaşlarından, Disiplin Kurulu'na sevkedildiğini öğrendi. Anladı, bugün-yarın işine son vereceklerdi. Bir kenara çekilip bir dilekçe yazdı. Kıdem tazminatının ödenmesi kaydıyle işyerinden istifa ediyordu. "İşten atmasalar da hükmü

yok," diye geçirdi aklından, "eninde sonunda tutuklanacağım. Kesin olarak belli bu. Bari bu yoldan alacağım parayla çoluk çocuğun birkaç aylık nafakasını sağlamış olurum..."

Müdürün karşısına kendisi çıkmadı, odacıyla gönderdi dilekçeyi.

Müdür kağıdı okuyunca memnuniyetini gizlemeye çalıştı ama başaramadı, ağzı kulaklarına vardı. Hele şükür, mesele kendiliğinden halloluyordu. Gereğinin yapılması için dilekçeyi derhal yardımcısına havale etti. Bir yeniharman tüttürdü odacının arkasından. Büyük bir yük gitmişti sırtından. İçi ferahlamıştı.

Müdür Yardımcısı, dilekçe üzerinde lâzım gelen işlemi yaparak ayağa kalktı. Titreyen elleriyle pantolonunu yukarı çekti. Bunu yaparken pantolonunun önü açıldı. Az evvel tuvalete gitmiş, düğmelerini iliklemeyi unutmuştu gene. Hiç oralı olmadan kağıdı kapıcıya uzattı. "Böylece bitmiş oldu Beşir Serpınar meselesi," dedi, salyalarını akıtarak. Odacı şaşırdı kaldı: Üç kelimeyi geçen bir cümleyi bir çırpıda söyleyişine ilk defa tanık oluyordu onun.

28

Cumhuriyet Başsavcısı, Partinin kapatılması istemiyle Anayasa Mahkemesi'ne dava açtı. Ve konu hakkında AA muhabirine bir açıklama yaptı:

"...Sadece bir yetkili merciin bize intikal ettirdiği bilgilerle yetinmedik, devletin bütün ilgili kuruluşlarının elde ettiği bilgileri de değerlendirdik... Türkiye İşçi Partisi'nin kapatılması için Anayasa Mahkemesi nezdinde açılan davada, genellikle, bölücülük faaliyetleri ele alınmıştır. Kapatma isteminin sebebi, Türkiye İşçi Partisi'nin, 4. Büyük Kongrelerinde, Doğu sorununu bölücü bir faaliyet olarak ele alıp desteklemeyi hedef tutan kararlardır. Bu sebebe dayanılarak, Anayasanın 57. ve Siyasi Partiler Kanunu'nun da 89. maddeleri uyarınca TİP'in kapatılması talebinde bulunulmuştur..."

29

Akşam oldu. Davutpaşa Kışlası karanlığa gömüldü. Arasıra uzaktan uzağa birbirine karışan köpek havlamaları, Yeşilköy'e inip kalkan uçakların gürültüleri duyuluyordu. Zaman zaman da nöbetçilerin zorlanan sesleri: "Dur! kimdir o?.. Parola?.."

Görmüş geçirmiş solculardan Dokumacı Osman Sercan, ölgün adımlarla koridorda gezinen Türkler'i dama oynamaya çağırdı. Türkler burnunu havaya dikerek kafasıyla reddetti teklifi. "Korkma, bu defa yenmeyeceğim,"

diye üsteledi Dokumacı. Türkler kendisini terslercesine gözlerini devirerek soğuk soğuk baktı ona. Bugün hiç keyfi yerinde değildi. Nizamiye kapısına gelen partililer, Çiltaş'la birlikte, "bir arzunuz var mı?" diye, ona da pusula göndermişlerdi. Müthiş kızmıştı buna. Zorla değil ya, şu berbat zamanda partiyle olan ilişkisinin sergilenmesini istemiyordu. Münasebetsizliğin alemi yoktu. Gerçi kendisi partinin kurucularındandı ama, olsundu; bu, ortaya konulmamalı, açığa vurulmamalıydı şimdi. Ne güzel de çilek yiyordu tam o sırada birisiyle, karşılıklı. Karşısındaki, kız memesinin ucuna benzetiyordu çilekleri.

Onun ötesinde ayakları birbirine dolaşarak gezinen Ekrem Alagöz de burnundan soluyup duruyordu. Yazar sıkılmıştı artık buradan. Ne kadar da uzamıştı bu iş. Şakaysa, bu nasıl şakaydı böyle? Tadı kaçmıştı oyunun. Bir hafta evvel Prof. Aksoy tahliye olmuştu. Kendisinin de akşama sabaha bırakılacağına dair haberler almıştı. Hep bunun gerçekleşmesini beklemişti sabırsızlıkla. Ama bir türlü Hızır yetişmiyordu imdada. Aksoy sağa sola yazılar döşenmişti, paçayı kurtarmadan önce. Şimdi bazıları da onu taklit ediyorlardı. Kendilerini hatırlatıyorlar, kaygılarını sıralıyorlar, isyan duygularını dile getiriyorlardı. Neydi bu olanlar böyle? Sonu yok muydu bunun? Unutulmuşlar, kaderleriyle başbaşa mı kalmışlardı yoksa bir kenarda? Ne arayan vardı kendilerini, ne soran. Eğer öyleyse, bu uğursuz hengamenin kurbanı mı olacaklardı sessizce? Kimileri, aman zaman derken, öteden beri çekmekte oldukları rahatsızlıkları da belirtmişlerdi. Burada kaldıkça rahatsızlıklarının sıkıntıdan daha da azdığını vurgulamışlardı, ayrıca. O da mı öyle yapsaydı acaba? Az önce idareden çağırtmışlardı kendisini. Bir umutla içi dışı gülerek gitmiş, asık bir suratla geri dönmüştü. Koğuş Temsilcisi olarak göndermek durumunda olduğu yoklama pusulasını unutmuş, onu istemişlerdi kendisinden. Şimdi çenelerini bıçaklar açmıyordu. Adeta feleğe küsmüş gibiydi. Besbelli ki için için birşeyler alıp veriyordu.

Beri yanda, masaların birinde oturan iki kişi aralarında konuşuyorlardı:

"Yunan mitolojisinde insanları hayvan şekline sokan büyücü kadının adı neydi?"

"Circe."

"Acaba büyücü Circe hayvanları da insan şekline sokar mıydı?"

"Bilmiyorum, neden sordun?"

"Yahu dünyada öyle adamlar var ki, bakıyorum bakıyorum da, bunların insan soyundan geldiklerine inanmak mümkün değil..."

"Ooo, derinlere dalmışsın yine..." Aniden ayağa fırlayarak etrafına bakındı, "Öf! ne koktu böyle be?"

İleriden birisi burnunu tıkayarak elindeki kutuyla kapıya doğru koştu:

"Allah kahretsin, bir beyin konservesi açayım dedim, bozukmuş!.."

Korkunç bir koku sardı içerisini. Bazıları hemen pencereleri açtılar.

"Vay anasını," diyerek yerine oturdu ayağa kalkan. "Beyin kokunca böyle kokuyor, ha! Bu kadar berbat koku ömrümde görmedim."

"Tevekkeli değil, Latin ozanı Martialis kızdığı birine, 'O suyu kirletmeye kıçın yetmez senin Zoli, kafanı sok, kafanı!', diye bağırmış. Demek herif böyle kokuşmuş beyinliymiş..."

"Ah, Martialis bir de bizim Zoli'leri görseydi..."

"Bazı tek cümlelik sözler, bütün bir şiirden ya da yazıdan daha anlamlı oluyor. Kazancakis'in şu sözüne bak: 'Özgürlük mü istiyor, vurun, öldürün onu!' "

Pencereden yıldızları seyreden Disk Genel Sekreteri Sülker, onlara döndü:

"Siz Kazancakis'i bırakın da Feyzioğlu'na bakın şimdi, yine solculara verip veriştirmiş bugün. Azizim, bu Feyzioğlu memleketin başına püs..."

Diğer bir masada gazetelerin arasına gömülmüş olan birisi başını kaldırdı:

"Aldırma, o adamcağız da işte böyle solcularla yiyip bitirecek kendisini."

Konuşmalara kulak misafiri kesilen Çiltaş onun sırtına bir şaplak vurdu:

"Sen bu gazetelerde neler buluyorsun hâlâ, sabahtan beri okunmadık yeri kaldı mı bunların?"

"Aa, sorma, 'Büyük Üstad'ın yazısını okuyorum. Ortalıkta kıyametler koparken neler yazıyor üstad, neler..."

Çiltaş dirseklerini dayayarak masaya yaslandı:

"Oku da biz de dinleyelim bari."

"Dinle öyleyse: Paşakapısı denilen mekteple evimiz arası beş dakikalık bir mesafede idi. Ama ben yine de birinin refakatinde giderim. Çünkü idadinin şöhreti pek parlak değildi. Buraya eli bıçaklı, döne döne atlı karıncaya dönmüş kazık gibi herifler girerdi. Bu külhanbeylik aleminin iki tasası vardı. Birisi kabadayılık, ikincisi cinsi sapıklık. Maalesef İslâm aleminin kadını memnu meyva sayması ve erkeklerden kaçırması bütün İslam aleminde bu sapıklığın yayılmasına sebep olmuştur. Osmanlı sarayına gelince, kadın efendiler, padişahın yatağına fazla cariye alıp çok şehzade peydahlanmaması için, sarayda içoğlanları zümresi yaratmışlardır. İşte böyle bir atmosfer içinde Üsküdar İdadisine gidiyorum..."

O arada koridordakilerin çoğu oraya toplanmıştı.

"Bu zat," dedi Recep, "Menderes zamanında Anadolu'nun derinliklerinden kopup büyük şehirlere vuran insan dalgaları karşısında, 'nedir bu böyle, ipini koparan soluğu İstanbul'da alıyor, bunlar geri gönderilmelidir,' diye yazılar yazdı."

Birisi yüzünü buruşturdu:

"Vay anasını, ne üstadlar yetişiyor bizde be!.."

Bir diğeri yumruğunu masaya vurdu:

"Toplumsal sorunlara böylesine uzak düşen nanemollalara üstad payesi konduruyoruz da, gönlünde insan sevgisi akkor gibi yanan yazarlara etmediğimiz kötülüğü bırakmıyoruz... Nasıl iflah ederiz biz?.."

Erdost acı acı güldü:

"Üzülmeyin, reformlar yapılacak memlekette, herşey düzelecek yakında... Anadolu insanı kurtulacak..."

Recep kafasını salladı:

"Şaka bir tarafa, bu gidişle Anadolu insanı daha neler çekecek, of, of, of... Bir reform fetişizmi yaratıldı gidiyor ama..."

Burkay sigarasının ateşiyle havada bir daire çizdi:

"Hani bazı kadınların karınları şişer de çocuk olacağı yerde rahimden ur çıkar, bu hükümetten de reform yerine ur çıkacaktır!"

Çiltaş elinde gazeteye tutana doğru eğildi:

"Ee, başka neler yazıyor üstad?"

"Daha okuyayım mı?"

"Oku."

"Eh, benden günah gitti, sıkın dişinizi: 'En hoşuma giden şey Hafız Necmettin'in zeytinyağlı patlıcan dolmalarını elinin içinden sivrisine doğru sıkarak karşısındaki Süleyman'a fırlatması olmuştu'. Bu buluş benim üzerimde o kadar tesir etmişti ki, o günün hatıraları arasında gözümün önünde bütün canlılığı ile durmaktadır..' Nasıl?"

Çiltaş doğruldu:

"Enfes!"

"Bu bizim eski yazarlar patlıcan dolmasından söz etmeden pek yazı yazamazlar," dedi Erdost. "Hele biri vardı, toprağı bol olsun..."

Sülker içini çekti:

"Ah, arkadaşlar, zeytinyağlı patlıcan dolmasını duyunca benim canım rakı istedi!"

Hepsi birden gülüştüler.

"Hay Allah iyiliğini versin." diyerek bir sandalyeye çöktü Başar Cemal. İri gövdesi altında sandalye çatırdar gibi oldu. Gülmekten hâlâ göbeği oynu-

yordu. Kollarını yukarı kaldırarak ötekilere döndü, "Bırakın onu bunu da, bakın ben size ne anlatacağım: Asya-Afrika Yazarlar kongresine katılmak için Sovyetler Birliği'ne gittiğimde bana, 'buraya gelenlerin içinde en ünlü olanı sensin, onun için kongre başkanı sen olacaksın,' dediler..."

Rasih Nuri İleri onun sözünü kesti:

"Ay, sen Sovyetler Birliği'ne gittin mi?"

"Oho, aşkolsun!.."

"Eee, birader, diğer gazeteciler gibi, 'Rusya'da herşey iyi ama, tuvalet kağıtları çok sert, ıslatmadan kullanınca insanın kıçını tırmalıyor,' diye hiç yazmadın ya..."

"Bırak şimdi, o hikayeleri kıçları tırmalananlar yazsınlar, dinle!"

"Hem sonra sana orada o lâfı söylememişlerdir."

"Söylediler vallahi, dinle!.."

Koridorun kapısı açıldı. Yanında saçları erken dökülmüş nöbetçi üsteğmeni, bir kurmay binbaşı girdi içeri. Esmer, dinç yapılı bir subaydı bu. Onlara yaklaşarak askerce selam verdi. Ve,

"Arkadaşlar," dedi, heyecanla, "sıkıyönetim idaresinden alınan emir uyarınca, şimdi aranızdan adlarını okuyacağım şahıslar tahliye edileceklerdir. Geriye kalanlar da yarın Ankara'ya gönderileceklerdir." Durdu, elindeki kağıda baktı. "Yalnız, içlerinden Kemal Burkay Diyarbakır'a, Ekrem Alagöz İzmir'e yollanacaklardır."

Adları okunanlar aceleyle eşyalarını toplamaya başladılar. Ötekiler de onlara yardım ediyorlardı. Sevinçle keder bir aradaydı. Ancak kurtulanlar neşelerini, kalanlar da üzüntülerini belli etmemeye çalışıyorlardı.

Vedalaşırken, Recep, Sülker'e takıldı:

"Eh, şu saatler meyhanelerin en güzel zamanlarıdır, eğer evi çok özlemediyseniz..."

Sülker kafasını arkaya attı:

"Yo, siz burada kaldığınız için boğazımdan içki geçmez şimdi."

Türkler, kapıda durup teselli kabilinden sözler etti arkaya. "Aldırmayın, sizi de bırakırlar," dedi, kelimeleri ağzından dirhemle çıkararak. "Gördünüz işte, bize burada bir misafir, hem de büyük bir misafir şeklinde ağırlama politikası güttüler..."

Avcıoğlu onları bir de pencereden uğurlamak istedi. Aşağıdan nöbetçi gürledi: "Çekil, yoksa vururum!.." Avcıoğlu bu ihtara içerledi, pencereden çekilmeyi kibirine yediremedi. "Kendine gel oğlum," diye seslendi askere, "ne oluyorsun böyle?.." Asker elindeki tüfeğin mekanizmasını şakırdattı. Erdost, Avcıoğlu'nu içeri çekti.

Avcıoğlu, Erdost, Recep, Çiltaş, Burkay, Bıçakçı, Alagöz; yedi kişi kalmışlardı kışlada. Yedisi de suskun suskun volta atmaya başladılar koridorda. Üzerlerine kasvetli bir hüzün çökmüştü. Birbirlerine belli etmemeye gayret ediyorlardı ama, hepsinin de kolları kanatları kırılmıştı.

"Bu ne ola acaba?" diye sordu Avcıoğlu, neden sonra, sigarası dudaklarının ucunda. "Bu gelişmeyi neye yorarsınız, biz niye kaldık dersiniz?"

"Şom ağızlılık etmek istemem ama," dedi Burkay, keyifsizce, "hayra alamet değil bu, anlaşılan bizimle görülecek hesapları var..."

Alagöz dertlendi:

"Aaa'h ah..."

Bıçakçı üzerine yıkılmak istenen birşeyi karşılamak istercesine ellerini Burkay'a doğru uzattı:

"Amma da yaptınız ha, nereden çıkarıyorsunuz bunu?" Dazlak kafasını sıvazladı. "Bence karamsarlığa düşmek yersiz. Buradan toplananları bırakıp bizi kendi bölgelerimize gönderdiklerine göre demek ki bizleri de oralarda salıverecekler. Bir usul gütme meselesi bu sadece..."

Bu sözler pek bir inşirah yaratmadı.

Yorulmuşlar gibi bir masanın etrafına çevrelendiler. Erdost, ortadaki portatif radyoyu açtı.

"Çok kıymetli misafirler, sevgili dinleyiciler, şimdi sorular bizden, cevaplar sizden programına başlıyoruz. Birinci soru: Fil ağaca çıkar mı?"

"Çıkmaz."

"Farzedelim ki çıktı; inmek istiyor, ne olur?"

"Düşer."

"Bravvo! hep birlikte alkışlıyoruz sizi..." Bir şelalenin akışını andırır sesler boşandı radyodan.

Erdost düğmeyi kapattı:

"Ooooo, radyo gittikçe 'Atatürkçü', 'Milliyetçi' çizgiye giriyor..."

Recep yan dönerek öteki masa üzerindeki açık kalan gazeteye baktı. Gözü "Büyük Üstad'ın" yazısına ilişti:

"Eşek üzerine yazmayı sempatik bulduk. Eşeğin yeri ne demek yani? Eşeğin yeri ahırdır.' Eşek eskimekle tavla başı olmaz' demişler. Ama eskiden demişler. Acaba hâlâ böyle midir? Yeni arı Türkçe ile konuşanlar bilmezler. Tavla ahır demektir. Saray hayvanlarına ait olan ahıra Osmanlı devrinde 'ıstablıamire' denirdi. Bir kere tavla kelimesi Türkçe değil, Arapça ıstabl kelimesinden alınmış. Biraz da Yunanca stavlon'dan alınmış. Biz de bunu tavla yapmışız. Tavla, üstü örtülü hayvan ahırı anlamına geliyor..."

Elinin tersiyle yere itti gazetcyi.

30

Küçük bir bebek durmadan ağlıyordu otobüste, sesi bütün arabayı tutuyordu. Onu kucağında susturmaya çalışan ihtiyar kadın, habire buruşuk memesini ağzına tıkıyordu. Çocuk memeyi bir iki çektikten sonra ince ince ağlamaya başlıyordu tekrar. Yolcuların bazıları suratlarını ekşiterek homurdanıyorlardı. En sonunda biri dayanamayıp patladı:

"Be kadın, ne diye bu yaşta çocuk yaparsın da bağırtıp durursun onu bunca milletin içinde?"

Kadın fersiz bakışlarını ona çevirdi:

"Tövbe de, o benim torunum!"

"Torunun mu?.. Hay Allah, ne münasebetsizlik ettim!.. Peki, annesi nerede onun?.."

"Almanya'ya gitti."

"Bu yaştaki çocuğu bırakıp da mı gitti?"

"Ne yapsın ya, çaresiz..."

"Yazık, ölecek bu yavrucak ağlamaktan!.."

"Eh, elimizden geldiğince yaşatmaya uğraşacağız, ömrü varsa birşey olmaz."

Kadının üzerine meraklı bakışlar yığıldı. Recep uzanıp bebeğin çenesini okşadı. Bebeklere has o hoş kokuyu hissetti burnunda. Yanaklarında boncuk boncuk yaşlar parlıyordu çocuğun.

"Annesini Almanya'ya gitmeye zorlayan sebep neydi?"

İhtiyar kadın dokunaklı bir şekilde içini çekti:

"Ekmek derdi oğul, ekmek derdi... Bu memlekette yoksullara rızk kapıları kapalı!.."

Recep yanındaki polise baktı, uyuklamakta olan polis de bir gözünü aralayıp ona baktı gamsızca.

Kadın anlatmaya devam etti:

"Damadımın temelli bir işi yok. Üç gün çalışırsa, beş gün boşta kalıyor. Kızımla ikisi taaa yıllar önce Almanya'ya gitmek için başvurmuşlardı. Uzun zamandır ses seda çıkmayınca oradan da umudu kesmiştik. Derken kızımın kağıtları geldi..." Çocuğu pişpişledi kucağında, "Bu masum da benim başıma kaldı."

Sabahın köründe indiler otobüsten. Ankara Otogar hoparlörleri ortalığı gürültüye boğuyordu: "Dikkat, dikkat, yanınıza yaklaşan şüpheli şahıslardan sakının; bilet alırken, para bozdururken cüzdanınızı koruyun!.."

Erdost, etraflarında yürüyen uykulu polislere takıldı:

"Bakın millet ve memleketi küçük düşürücü laflar ediyorlar burada .."

Polislerden biri birşey anlamadan baktı ona. Bir diğeri esneyerek sordu:

"Beyler, buradan Emniyet Sarayı'na kadar yürür müyüz, yoksa parasını verip iki taksi tutar mısınız?"

"Tutarız," dedi Çiltaş. Kafileyi gözden geçirip güldü, "Adam başına bir polis geldiğine göre tam iki arabalıkız."

Emniyet Sarayı'nda onları teslim alan Ankara polisleri meslektaşlarına söylendiler:

"Yahu bu adamları biz İstanbul'a götürdük, siz de aldınız geri getirdiniz... Ne oluyor böyle bu?.."

"Ee," dediler İstanbul polisleri, "götür, götür; getir getir..."

Orada biraz ölçülü davrandılar onlara karşı bu sefer. Tuvalette yüzlerini yıkamalarına bile ses çıkarmadılar. Çiltaş'la tanış çıkan genç bir polis, aynı zamanda Ortadoğu Teknik Üniversitesi'nde öğrenci olduğunu anlattı kendilerine. Sözü Sinan Cemgil'e getirerek, "Çok etkili konuşmacıydı," dedi. "Forumlarda söz alınca öğrencileri peşine takıp sürüklerdi..." Yalnız yeni gelen bir başka polis, hayli canlarını sıktı. Cebinden çıkardığı gazeteyi masaya vurarak aniden barut kesildi adam.

"Olacağı buydu işte, tuttular Profesör Aksoy'u serbest bıraktılar, herif gene ortalığı karıştırmaya başladı..." Boğulur gibi yutkunarak okkalı bir küfür savurdu.

Avcıoğlu gözlüklerini düzelterek ona baktı:

"Bu ne küstahlık yahu? Bir profesöre küfretmeye diliniz nasıl böyle kolayca varıyor, pes doğrusu! Biraz bu memleketin yetiştirdiği insanlara saygılı olmayı öğrenin, canım..."

Polis afalladı, onların kim olduklarını anlayamadı galiba. Saf saf konuştu:

"Siz bu solcuların ne olduğunu bir bilseniz..."

"Asıl o lâfı ben söyleyeyim size: Siz bu solcuların ne olduğunu bir bilseniz..."

Öğleye doğru Recep'in karşısına şişman bir polis dikildi:

"Buyurun, sizin evi aramaya gideceğiz..."

Recep hiç ses çıkarmadan kalktı. Birlikte aşağı indiler, bir cipe bindiler. Üç polis daha vardı arabanın içinde. Hepsi de sivildi. Şişko, yolda açıklama yaptı Recep'e:

"Evde arama yapılmasını sıkıyönetim idaresi istedi. Biz daha önce hal-

ledecektik bu işi, ancak sizin çolük çocuk İstanbul'a gitmişler zannedersem. Kimse olmadan içeri girmeyelim dedik."

"Sağ olun, incelik göstermişsiniz..."

Arabayı kullanan altın dişli polis nedense arkaya dönüp pişmiş kelle gibi sırıttı.

Kuğulu parkın önünden geçerken lastik patladı. Tekerleği değiştirmek için durdular. Köpeklerini gezdiren mini etekli kadınlar vardı etrafta. Polisler iş yapmaktan çok onların bacaklarını seyre koyuldular. Öte yanda, parkın kapısında toplanan yüksek tabakadan yetişkin kızlarla delikanlılar çığlık çığlığa eğleniyorlardı. Aralarından bir tanesi önüne mendil açmış dileniyordu. Bazıları da mendilde toplanan paraları sayarak gülüşüyorlar ve ona takılıyorlardı: "Oğlum, senin kendi kazancınla Mehtap'ı pavyona götürmen için daha çok avuç açman gerekecek burada..."

Eve geldiklerinde polisler karşı dairenin zilini çaldılar.

"Hanımefendi," dediler komşu kadına, "beyin evinde arama yapacağız; sizin de şahit olarak bulunmanızı istiyoruz."

Kadın ürkek adımlarla yaklaştı, kaçamak bakışlarla Recep'e üzüntüsünü belli etmeye çalıştı. Recep onu başıyla selamladı, kendisine teselli vermek istercesine gülümsedi.

Altın dişli polis, salonun ortasında durarak ortalığı gözden geçiren ablak yüzlü arkadaşını dürterek, "Haydi sen şu yasak listesini çıkar da biz seninle kitaplara bakalım," dedi. İlerledi, elinin tersiyle kitaplara vurdu, "Bu adamlar nasıl okuyorlar bu kadar şeyi, hepsinde de ne çok kitap var..."

Şişkoyla ötekisi etrafı karıştırmaya başladılar. Ötekisi bayağı yakışıklı bir adamdı. Ev çabucak altüst oldu.

Az sonra, Şişko, elindeki birşeyi Recep'e uzattı:

"Neymiş bu böyle?"

Recep omuzlarını silkti:

"Radyo lambası."

"Acaba?.." dedi diğer polis, işkilli işkilli. Lambayı kaptı, "Bakayım şuna, vay, rengi de kırmızı!.. Neden Recep Bey?.."

"Kimbilir sarıya boyamamak için kırmızıya boyamışlar herhalde."

"Ne arıyor bu sizde?"

"Hiç. Hani insanlar ıvır zıvır şeyleri bir türlü kaldırıp atamazlar bazen, sanki günün birinde ille de lazım olacakmış gibi, ondan olacak. Belki de çocuklar oynasınlar, ders aracı olarak yararlansınlar diye falan..."

Şişko, lambayı geri aldı:

"Ver şunu bana sen, anlaması kolay onu. Radyonun arkasını açar lambalarına bakarız, aynıysa mesele yok."

"Bu, eski radyonun lambasıdır," dedi Recep. "Ona uymaz."

"Hoppala iş değişti şimdi, peki, eski radyo nerede?"

"Yok; eskiciye vermiştim onu."

Şişko, arkadaşına göz kırparak çakıyorum der gibilerde baktı:

"Biz şu evi iyice arayalım ahbabım, sandık, sepet, yorgan, döşek, bakmadığımız hiç birşey kalmasın!" Recep'e döndü: "Bizi uğraştırmasanız iyi olacak; bu lamba, telsiz lambası!"

Recep bir kenarda büzülüp kalan kadına yer gösterdi:

"Hayriye Hanım, ayakta kalmayın efendim, buyurun şöyle oturun."

"Teşekkür ederim efendim, böyle iyi." Sesi güçlükle çıktı.

Şişko ısrar etti:

"Buyurun hanımefendi, buyurun..."

Kadın bir sandalyeye ilişti. Şişko tekrar Recep'e döndü:

"Evet beyefendi, telsiz lambası bu!"

"Radyo lambası olduğunu söyledim size."

Öteki polis ikinci kez lambayı eline aldı:

"Bakayım şunun üzerinde ne yazıyor: E B L I," gözlerini Recep'e dikti:

"Radyonun markası neydi?"

"Siera'ydı."

"Pekalaaa... Lambanın markası tungsram, bu Rus malı değil, öyle mi?"

"Değil. Ama olsa ne çıkar? Bugün İstanbul'da Burla Biraderler'de Sovyet yapısı iş makinası satılıyor: Tornalar, firezeler, planyalar, matkaplar... Dahası devlet atelyölerinde bu makinalar kullanılıyor. İşçiler onlara bugünkü Sovyet liderlerinin adlarını takmışlar, örneğin, matkaba Kosigin diyorlar. Ve dahası İskenderun'a, Aliağa'ya giderseniz..."

"Ooo, yandık, siz bize de propagandaya başladınız!"

Şişko ona seslendi:

"Sen görmüyor musun ki, ahbabım, bak burada bir lamba daha var..." Lambayı Recep'in burnuna dayadı: "Ya bu ne? Bu da mı radyonun?"

"Evet."

"Bu da kırmızı. ECH 3 zd tungsam. Niye bu küçük?"

"Bilmem, öyle yapmak gerekmiş demek."

"Ya niye kırmızı?"

"Vallahi sizin trafik işaretlerinde de kırmızı var. Bizim bayrağın rengi de kırmızı. Paşa pantolonlarının paçaları da kırmızı... Ama meseleyi sahiden anlamak istiyorsanız, tahminimce, hassas parça olduğu için dikkati çeksin diye böyle boyamış olacaklar."

Kitapları karıştıranlardan ablak suratlı,

"Recep Bey!" diye seslendi. "Kitapların yarısını götüreceğiz galiba, haberiniz olsun!"

Recep gözlerini kapayıp açtı:

"Yapmayın desem yararı var mı?"

"Yok!"

Berikiler hâlâ lambalarla oynuyorlardı. Ötekisi, şişkoya fikir yürütüyordu:

"Bu küçük olanın cam kısmı dibinden oynuyor, belki o bozuk, ama büyük olanı sağlam görünüyor."

"Demek onun içi bozulmuş," dedi Recep, "bir şeyin içini anlamak zordur."

Polis başını kaldırdı:

"Zordur ama, bakın mesela siz memleketin içini bozmak istiyorsunuz, biz bunu hemen anlıyoruz."

Recep dudaklarını kemirerek başını yana eğdi:

"İşte onu hiç anlamıyorsunuz. Solcuların memleketin içini bozmak istedikleri uydurması, topluma karşı içi bozuk adamların yalanıdır."

"Kimlerdir bu adamlar?"

"Halkın kanını emenler ve onların çanak yalayıcılarıdır. Neyse, bunu tartışmayalım şimdi."

"Tartışalım, tartışalım, korkmayın."

"Tartışmaktan korkmayacağımız bir mesele varsa budur, ama şu şartlar içinde pek anlamı yok bunun."

Ablak suratlı, kucağında bir yığın kâğıtla geldi:

"Beyler kitapların muzırlarını ayırıyoruz ama, karşımıza bunlar da çıktı, ne yapacağız şimdi?"

Şişko, boynunu uzattı kâğıtlara doğru:

"Neymiş onlar? Koy bakayım masanın üzerine!" Başını Recep'e çevirdi: "Ne bunlar?"

"Çeşitli konular üzerinde aldığım notlar, ya da yazmaya çalıştığım ufak tefek şeyler."

"Neymiş o ufak tefek şeyler bakalım," bir kâğıt çekip yüksek sesle okumaya başladı: 'Endonezya'da Tjut adında bir kadın, 19 aydır karnında taşıdığı çocuğu bir türlü doğuramıyormuş. Derken çocuk da anasının karnında konuşmaya başlamış. Endonezya kabinesi olayı tartışmış, Dışişleri Bakanı Malik başta olmak üzere, bazı üyeler meseleye inanmışlar. Hatta Cumhurbaşkanı Suharto, bizzat gidip bebekle konuşmuş.

Ne konuşmuş diyeceksiniz.

Herhalde Suharto sormuştur:

- Niye çıkmıyorsun dışarı?

Bebek cevap vermiştir:

- Yaa, çıkayım da beni de kesesin!..

- Vay, sen solcu musun?

- Elbette, geleceği sosyalizme bağlı bir dünyanın yeni doğan insanı olarak başka ne olacaktım?.. Hıı," diyerek Recep'e döndü polis, "demek gelecekte bütün insanlar sosyalist olacaklar, ha?"

"Evet."

"Allah yazdıysa bozsun!"

"Allah yazdığını bozmaz!"

Polis tekrar kâğıtlara uzandı:

"Hele bir tane daha okuyalım bakalım: 'Nixon'un Kamboçya saldırısı üzerine yer yerinden oynadı. Olayı lânetlemek için Amerikan gençleri ayaklandı. Ohio'da öğrencilerin üzerine ateş açıldı; ikisi kız, dört genç öldürüldü. İndiana eyaletinde bir genç kahrından kendini yaktı. Beyaz saray önünde yüz bin kişi protesto gösterisi yaptı. On bin Amerikalı televizyonda konuşan Nixon'ı yuhaladı. Bu arada Nixon'ın yardımcısı Spiro da, gösterilere katılıp mevkiine zarar vermesin diye, kızını eve kapadı. Amma da ters iş ha, asıl Spiro'nun kızı, dünyaya zarar vermesin diye babasını eve kapamalıydı...' Hıı," diyerek Recep'e döndü polis tekrar, "Allah Allah, ne zaman oldu bütün bunlar?"

"Geçen yaz."

"Bizim hiç haberimiz yok bunlardan."

"Mümkündür."

"Neyse, hep böyle mi yazılar?"

"Değil, demin belirttiğim gibi, çeşitli notlar ve yazılardır bunlar..."

"Hıı, ne yapsak acaba?"

Karşısındaki bir kâğıt uzattı:

"Bak neler var aralarında."

Beriki kâğıda bakarak söylendi:

"Amma da kargacık burgacık yazınız var, Recep bey..." Dudaklarını şişirerek okudu: 'Bugün devrimcilerin tepelerine balyoz gibi inmeye kalkanlar yarın tarihin şehmerdanı altında ezileceklerdir!' Hıı, nasıl şeydir bu tarihin şehmerdanı?"

"Korkunç bir şeydir, insanın yedi ceddini pestil eder..."

Yakışıklı polis, sandık odasında işlemeli bir torba içinde bulduğu Kuran'la döndü. Recep'i merakla süzerek kitabı gösterdi:

"Sizin evde bu kitap..."

"Eh, anam bize geldikçe okur..."

"Tabii siz kendiniz kutsal kitaplara inanmazsınız..."

"Ben gerçeklere inanırım."

"Kutsal kitaplara?"

"Kutsal kitapların birinde karaların denizlerden altı defa büyük olduğu yazılıdır. Oysa, bugün hepimiz biliyoruz ki, denizler karalardan üç defa daha büyüktür..."

Polisler aramayı bitirince alacaklarını aldılar. Recep'i emniyete götürüp ötekilerinin yanına kattılar tekrar.

Akşam saatlarında onları sıkıyönetim savcılığına sevkettiler. Cenan Bıçakçı, savcının karşısında şöyle bir toparlanıp ellerini oğuşturdu:

"Efendim, biz İstanbul'da Davutpaşa Kışlası'ndaydık. Oradakilerin hepsini bıraktılar, bizi de buraya gönderdiler. Biz önce buradan gözaltına alındığımız için, herhalde siz bırakasınız diye geri gönderdiler..."

Savcı yorgunlukla başını ellerinin arasına aldı:

"Sabırlı olun, gözaltı durumunuz devam edecektir. Şimdilik sizi Dışkapı'ya gönderiyorum. İlerde zaman ne gösterir bilinmez..."

Demir parmaklı pencereleri yerle bir, basık tavanlı, rutubet kokulu bir yere girdiler. Rutubet kokusuna kenef kokusu da karışıyordu. İçerdekiler onların etrafını çevirdiler. Av. Halit Çelenk, üzgün bir halle Recep'i süzdü:

"Neler oluyor böyle Recep Bey, çok kötü çarpıldık!.."

Recep başını yana eğerek sesizce güldü.

"Yol kazasına uğradık..."

"Ne yol kazası?" dedi birisi, "zelzeleye tutulduk, zelzeleye!.."

"Ee, ayaklarımızın altında zaman zaman yer sarsılacak böyle..."

"Şaka maka ama bir bakıma da iyi oldu bu iş ha; çok dağılmıştık, hiç değilse böylece biraraya gelmeye başladık..."

Ağımaslı gözlerini kırpıştırdı.

"İnşallah buralarda da birbirimizi yemeyiz..." Hatırşinas bir kimse olan bu boylu boslu yaşlıca adam hayli süzülmüştü. Kendisi avukattı. Ve de eski bir senatördü.

Çiltaş'ın yakın arkadaşlık ettiği Ankara Hukuk Fakültesi asistanlarından biri, soğuk gülüşlerle takıldı ona:

"Hani ikide birde, 'hiç kimse İşçi Partililerin kılına bile dokunamaz' diye demeçler patlatıp duruyordun, bak neler oldu!.."

Çiltaş, asistana doğru yumruğunu salladı:

"Sen bizi bırak da kendi derdine yan oğlum,' askerler gelsin, askerler gelsin,' diye kendini parçalıyordun, al, gör hayrını bakalım..."

"Ee, ne yapalım, devrimci hareket, karşı devrimci harekete çarptı; her şey yanlış oldu..."

"Yaaa, beleş devrimcilik avazlarıyla ortaya atılırsan, işte böyle şapa oturursun!.."

"Olsaydı, iyiydi ama, değil mi?"

"Olsaydı da olacağı yine buydu!.. Ne sanıyorsun sen?.."

31

Ufacık tefecik bir adam yatağa sırtüstü serilmiş, bakışlarını tavana dikmişti. Gözleri koyun gözü gibi donuklaşmıştı. 12 Mart'tan önce hemen her gün demeçler veren, ilerici akımlara az buçuk arka çıkan tanınmış bir profesördü bu. "Bazı sorunlar sokakta çözümlenebilir ve bu çözüm hakkı Anayasa tarafından tanınmıştır," derdi. Deminden beri kendisini seyretmekte olan biri, "Hocam, bir derdiniz mi var?" diye sordu, ilgiyle. Profesör hiç ses çıkarmadı, hareketsizce kaldı öylece. Bir diğeri, ötekini uzaklaştırdı oradan: "Onu rahat bırak, dünyası altüst olmuş zavallının; şu sıralar hayata çok küskün, maazallah aklı kayabilir..."

O sırada orta boylu, dolgun vücutlu, gür sakallı, buğday benizli bir adam göründü kapıda. Elinde büyük bir bavul vardı. Eşikte duraklayarak ürkek ürkek baktı içerdekilere. Diyanet İşleri Başkanlığı görevlilerinden Hidayet Sunagör'dü bu. Ağırnaslı, "Geçmiş olsun hoca," dedi ona. Ve eliyle yer gösterdi kendisine, "Şöyle buyurun, şu karyolanın üstü sizin olsun." Koğuş Temsilcisiydi Ağırnaslı. Sunagör, "Sağ olun efendim," diyerek gösterilen yere yöneldi. Sesi son derece kısık çıkmıştı. Bavulunu karyolanın önüne koyup üzerine çöktü. Etrafını kuşkuyla kolladı. Bir tuzaktan korkar gibiydi.

Arkadan nöbetçi astsubayı damladı içeri: "Beyler, şimdi mahkemeye sevkedileceklerin listesini okuyacağım, adı geçenler çabucak hazırlansın lar!"

Listede Recep'le Sait'in adları da vardı. Kendilerine iyi şanslar dilemek için etraflarına toplananların arasından Ağırnaslı uyardı onları: "Tabii hiç temenni edilmez ama, muhtemelen tutuklanacaksınız. Gelişmeler öyle gösteriyor. Onun için bavullarınızı toplayın giderken. Şayet tutuklanırsanız, bir kolayını bulup eşyalarınızı alırsınız belki. Aksi halde herşeyiniz burada kalır, sıkıntı çekersiniz sonra hapishanede. Çok arkadaşın başına geldi bu." Dalgın ve durgun bir hali vardı. Hâlâ bavulunun üzerinde oturmakta olan hoca, onlara dönerek dua eder gibi mırıldandı: "İnşallah serbest bırakılırsınız efendim..."

Duruşmaya gidecekler, tomsonlu muhafızlarla birlikte, ufacık, külüstür bir arabaya balık istifi doluştular. Ter ve postal kokularının yanısıra egzos gazlarına boğularak mahkemeye ulaştılar. Binanın önünde aşağı inip namlu kordonunda kapıya yöneldiler. Gösterişsiz bir yerdi burası. Arka taraflardan tank gürültüleri geliyordu. Zemin kattaki bekleme salonunda, patlak gözlü bir assubay, önündeki deftere teker teker kaydederek teslim aldı onları.

Daha önce gelenler, salondaki formika masaların etraflarına çevrelenip oturmuşlar, derin düşüncelere gömülmüşlerdi. Çoğunun yüzünden acı ifadeler okunuyordu. Yakın masalardan bir genç, "Ağabey," diye seslendi Recep'e, "böyle buyurun, ayakta kalmayın." Recep'le Sait bu çağrıya uydular. Genç kendisini tanıttı: "Ben Yılmaz Çelik." Yanında biri kız, diğeri erkek, iki arkadaşı daha vardı. Üçü de Konya'da öğrenciymiş. Yılmaz geçen yaza kadar partiliymiş. Sonra ayrılmış. Çelimsiz yapılı, zeki bakışlı, sıcak kanlı biriydi bu. Niçin yakalandığını anlatırken burun delikleri açılıp kapanmaya başladı. Sanki içinde zaptedilmez bir öfke kaynıyordu.

Dört kişiyi alıp duruşmaya götürdüler. Geride kalanların üzerine ağır bir durgunluk çöktü. Sanki gidenler için bir saygı sessizliği idi bu. Böyle zamanlarda insanların hisleri çok hassas oluyordu. Görünüşte herkes sakindi ama, hepsi için için dolup taşıyordu.

Avurtları çökmüş, benzi sapsarı kesilmiş, kulakları şeffaflaşmış bir genç, halsizce doğruldu sandalyesinden; ayaklarını zorlukla sürüyerek köşedeki büfeye yaklaştı; bir çay istedi. Oradaki asker ona yüzünü dönmeden homurdandı:

"Siz buradan çay içemezsiniz!"

"Neden?"

"Öyle işte, burada bu gibi şeyler haram size..."

Buz gibi bir hava çöktü salona.

Recep efkârlandı. Oturduğu yerden kalkıp bahçeye bakan pencerenin önünde durdu. Bir çimenlik uzanıyordu ileride. Daha ötelerde yer yer çiçekler göze çarpıyordu. Özlemle seyre koyuldu onları. Yazık ille çiçekler cansız ve solgundu. Çimenler de vaktinde biçilmemiş, uzayıp yozlaşmıştı. Ortada kaba bir kazığın üzerine bir levha kondurulmuştu: "Çimenlere basmayın." Bunu görünce yüzünü buruşturdu. Çimenlere böyle levha asılması garibine giderdi hep onun. Çimense bu üstüne basılmazdı işte. Bunu söylemeye hiç gerek yoktu. Yeter ki çimenlerle beraber insanlar da yetiştirilmiş olsundu. Aksi halde ne yapılsa hükmü yoktu. Nitekim burada da levhanın yanından bir patika açılmıştı çimenlerin üzerine. Recep neden sonra farkına vardı, güya çimenlerle ilgileniyordu ama, aslında için için askerle kavga ediyordu: "Ulan utanmaz kereta, ulan utanmaz zalim!.."

Aradan kimbilir ne kadar zaman geçti, duruşmaya gidenler döndüler. Yüzleri kül gibiydi. Kapı ağzında kelepçeye vurularak koridorda kayboldular. Assubay, deftere not düştü: "Tutuklandılar."

Konyalı öğrencileri çağırdılar arkadan. Kızın rengi aniden uçuverdi. Öylesine de ince bir yapısı vardı ki, gül dalı gibi kalıyordu ötekilerin arasında. Recep onları iyi şanslar dileğiyle uğurladıktan sonra tekrar pencereye doğruldu.

Bahçede çiçekler hafif esen bir rüzgârla nazlı nazlı sallanıyordu.

Karşı yolda insanlar kaynaşıyor, hayat gürül gürül devam ediyordu. Recep'e başka bir dünya imiş gibi geldi orası.

"Siz o pencereden bakıp durmasanıza öyle!"

Bunu söyleyen kapıdaki nöbetçiydi. Assubay müdahale etti ona:

"Bırak baksın oğlum, bırak! Orada, dışarıda da nöbetçi var; ne olacak yani?"

Sanki bu lafları duymuş gibi, dışarıdaki nöbetçi pencerenin önünde bitti. Omuzundaki otomatik tüfeğe takılı süngü güneşte yanıp söndü. Recep pencereden çekildi.

Assubay üsteledi:

"Bakın kardeşim, bakın bunda birşey yok."

"Teşekkür ederim assubayım, yeterince baktım sayılır."

"Kardeş," diye seslendi salondakilerden biri nöbetçiye göğüs geçirerek, "bu kadar yapmayın; yarın gerçekte neyin eğri, neyin doğru olduğunu anladığımız zaman birbirimizin yüzüne bakacak halimiz kalsın... Bu devran hep böyle gitmeyecek, elbet bunlar geçecek bir gün..."

Duruşmaya çıkan öğrenciler döndüler. Kız serbest bırakılmış, erkekler tutuklanmışlardı. Sinirli sinirli sigara yaktılar. Kız, onların etrafında pervane dönerek çantasındaki paraları ellerine tutuşturdu.

Yavaş yavaş hava kararmaya yüz tutmuştu. Bekleşenler birer ikişer sıralarını savmışlar, Sait'le Recep en sona kalmışlardı. Nihayet silahlarını çapraz tutan muhafızlar, onları da önlerine katıp üst kattaki duruşma salonuna sürdüler; mahkeme heyetinin karşısına diktiler. Büyük bir yerdi burası ve bomboştu. Duruşma Yargıcı, ikisini de şöyle bir süzdü:

"Oturun."

Oturdular.

Heyetin arkasındaki duvara iki bayrak gerilmişti. Bayrakların üstüne de "adalet mülkün temelidir" diye bir levha asılmıştı. Duruşma Yargıcı, sağındaki, solundaki mahkeme üyeleriyle kısaca fısıldaştı. Sonra karşısındakileri ayağa kaldırıp kimlik tesbiti yaptı ve hükmü yapıştırdı:

"Partinizin bazı faaliyetlerinden dolayı, amiyane tabiriyle Kürtçülük fa-

aliyetlerinden dolayı, hakkınızda gıyabi tutuklama kararı mevcut, şimdi biz bunu vicahiye çeviriyoruz. Söylemek istediğiniz söz var mı?"

Recep elini kaldırdı:

"Gerçekte tutuklanmamızı gerektirecek bir neden yoktur. Ayrıca, parti hakkında karar verecek olan merci burası değil, Anayasa Mahkemesidir..."

Sol tarafta oturan mahkeme üyesi avurtlarını kemiriyordu. Bir ağırlığın altında eziliyordu sanki. Yahut da bir şeyden bezmiş gibiydi. Öteki üye boş boş bakıyordu. Bu aynı zamanda mahkeme başkanıydı. Dazlak kafasının derisi yağ kusmuştu. Omuzlarında general rütbesi taşıyordu. Duruşma Yargıcı, kayıtsızca karşılık verdi:

"Bu karara itiraz hakkına sahipsiniz, artık gerektiği şekilde müracaatınızı yaparsınız..."

Aşağıda, onları hapishaneye götürecek olan görevliler, kelepçenin bir halkasını Recep'in koluna taktılar, diğer halkasını da Sait'in koluna geçirdiler. Ancak o kısım şırrrt diye boşandı, tutmadı. Asık suratlı bir asker, inatla kelepçeyi zorlamaya koyuldu. İş uzayınca onun yanındaki diğer bir asker sıkıntıyla patladı:

"Canım bu mereti ille de takman şart mı? Kanlı katil değil ya bu adam, hep gene siyasi tutuklu, bırak o da öyle gitsin."

Ötekisi kafasını arkaya attı:

"Yok öyle yağma, düşman azapta gerek!"

Kıskaç gibi açılıp kapanan kelepçe sonunda Çiltaş'ın bileğine yapıştı, dişlerini kilitledi.

Hapishane arabası Aydınlıkevler kavşağını geçip Mamak yoluna çıktı. Yan pencereden Altındağ gecekondularının ölgün ışıkları akmaya başladı. Çiltaş'ı durmadan süzen bir asker dayanamadı:

"Siz nerelisiniz?"

"Karslıyım."

"Hele ha, hemşehriyiz..."

"Öyle mi?"

Asker, bu vaziyette hemşehri çıkmanın sevincinden çok sıkıntısını duymuş olacak ki, sustu.

Hapishane idarehanesinde, kayıt muamelesinden sonra, aramadan geçirdiler onları. Gardiyanlar alışkın hareketlerle çabucak yaptılar bu işi. Köşedeki masada, dağları ben yarattım edasıyla, burnu havada bir binbaşı oturuyordu. Başında tankçı beresi vardı. Anlamsız bakışlarla durmadan tepeden aşağı süzüyordu Recep'leri. Recep onunla gözgöze gelince, bulunduğu mev-

kii kendisine yakıştırıp yakıştıramadığını anlamaya çalıştı. Yakıştırıyordu galiba. Sonunda gardiyanlara sordu:

"Tamam mı?"

"Tamam."

"Pekâlâ, öyleyse beyleri Assubay Koğuşu'na yerleştirin."

Koridora çıktılar. Aradaki büyük demir kapının kilidi açıldı, sürgüsü çekildi; zincir şakırtıları, menteşe gıcırtıları arasında hapishane onları yuttu.

Suat, koğuşa girenleri görünce, yatağından aşağı atlayarak kollarını açtı:

"Ooo, gelin bakalım, nerelerdesiniz gözüm.

Recep buruk bir şekilde gülümsedi:

"Vay, merhaba!.. Dağ dağa kavuşmazmış ama insan insana kavuşurmuş, bak!.."

Daha soluk almaya vakit kalmadan berber damladı ortaya.

"Yeni gelenler saç tıraşına buyursunlar."

Suat onu terslercesine ellerini beline dayadı:

"Dur be gözüm, önce bir hal hatır soralım hele, acelesine kar yağmadı ya bunun."

Berber gamsızca sırıtarak ensesini kaşıdı:

"Ne derlerse onu yapıyoruz be ağabey, askerlik bu. Biliyorsun, askerlikte emir demiri keser..."

Sait berberin peşisıra yürüyerek, koridorun dibinde kalın bir tahta sıranın üstüne oturdu. Boynuna dolanan kirli bezi görmemek için gözlerini yumdu. Tıraş makinesi, tıkıtıkıtıkı, ensesinden alnına doğru yürümeye başladı. O sırada arkadan bir ses geldi:

"Ağır ol berber kardeş, ağır ol da arkadaşla selam kelam edelim biraz. Sait ağabey, merhaba; nasılsınız?"

Sait dönüp baktı, arkadaki demir kapının gözetleme deliğinde hayal meyal bir çehre gördü. Sesinden çehrenin sahibini tanıdı.

"Geçmiş olsun, geçmiş olsun," diyerek elini salladı ona. "Dur, Deniz, şu tıraş bitsin, geliyorum oraya..."

Tam Recep de berberden dönmüştü ki, yaşlı bir tutuklunun tahliye kağıdı geldi. Hakkındaki tutuklama kararı taaa sabahleyin kaldırılmış, ancak işin muamelesi daha yeni bitmişti. Böylece yarım gün de cabadan kalmıştı hapiste. Adam içerdekilerle vedalaşarak bavulunu kaptı, kaçarcasına kapıya yöneldi. Ama yine de orta yerde duraklayıp,

"Allah hepinizi selâmete erdirsin," dedi, titrek bir sesle. "Dışardakilerini de sayın muhbir vatandaşların şerrinden korusun..." Eşikte tekrar durakla-

dı. "Profesörlere de selam söyleyin; ne de olsa onlarla beraber ekmek yedik, su içtik, karşılıklı sigara tüttürdük..." Gözlerini kırpıştırdı. "Ama ne insanlar onlar canım... Profesörleri hiç böyle bilmezdim..."

İhtiyarın arkasından Recep, Suat'a sordu:

"Sahi, Aren'ler nerede kalıyorlar?"

"Büyük kapının ötesinde ayrı bir bölümde kalıyorlar. Önceleri kadınlar koğuşuydu orası. Ama kadınları dün Dışkapı'ya naklettiler, Aren'leri de onların yerlerine aldılar."

"Kimler var?"

"Sadun Aren, Mümtaz Soysal, Hüseyin Ergün, Adil Özkol, İlhami Soysal, Fakir Baykurt falan... Profesör Bahri Savcı da buradaydı, bereket onu bıraktılar. Görseydiniz adamın halini, ameliyatlı, hareket edemiyor..."

Suat bir taraftan da ısmarlayıp getirttiği çayı kendi eliyle demleyip masaya koydu. Dolaptan ekmek, peynir çıkardı.

"Haydiyin bakalım siz buraya gelin şimdi..."

Recep yaklaşıp onun kolunu tuttu:

"Sen de birkaç yudum ye bizimle beraber, çok zayıflamışsın..."

Öteki koluna da Sait yapıştı:

"Evet, evet..."

Suat dudaklarının ucuyla güldü:

"Eh bir çay içeyim." Masaya oturup Recep'e döndü. "Nasıl görüyorsun gidişatı?"

"Gidişat ortada işte, kötü."

"Bu arada partinin başına da iyiden iyiye çorap örülüyor galiba..."

"Sus, derdimi deşme."

"Evvelsi gün duruşmaya giden bir genç anlattı dönüşte. Savcılardan biri onun yanında bir yerlere telefon etmiş, 'Paşam,' demiş. 'İşçi Partililer, Anayasa Mahkemesi parti hakkında bir karar almadan bizi yargılayamazsınız diyorlar. Bu sözlerinde haklılar da. Onun için ne yapılacaksa bir an evvel yapılsın..."

"Demek herşey zincirden boşanmış artık..."

Çiltaş yol yol kırkılmış başını sıvazladı:

"Yüreğinizi pek tutun, birşey olmaz, ben kurdun ağzını bağladım..."

Geceyarısı olmuştu. Recep bir türlü uyuyamıyordu. Tavandaki lamba çok ışık veriyordu, belki de ondandı. Koğuşları kontrol altında tutmak için geceleri elektrikleri yanık bırakıyorlardı. Mendiliyle gözlerini örttü. Bari böyle uyumak mümkün olsa. Hayır, öyle de mümkün değil.

Hapishanenin etrafındaki kulelerden sık sık düdük sesleri geliyordu.

Mütemadiyen devam eden bu sesler insanın kulağına takılınca bayağı asap bozuyordu.

Alt tarafta yatan tutuklunun yakasına boğucu bir öksürük nöbeti yapıştı. Ardı arkası kesilmeyen öksürüklerle sarsılıyordu adam. Recep eğilip aşağıya baktı, adam göğsünü oğuşturarak nefesini açmaya uğraşıyordu. Genç biriydi. Rengi sapsarıydı.

"Rahatsızlandınız mı?"

Ötekisi ancak yeni bir öksürük dalgasını savuşturduktan sonra cevap verebildi.

"Önemli değil, arasıra böyle olur." Bir yerlerden ince bir kağıda sarılı beyaz bir toz çıkararak yuttu, yüzünü garip garip buruşturdu. Sonra tekrar Recep'in endişesini gidermeye çalıştı: "Merak edilecek birşey yok, geçer şimdi."

Recep, Suat'ın başucunda duran "Maksim Gorki'nin Mektupları" adlı kitabı aldı, sayfalarını karıştırdı. Tolstoy'a yazılmış olan mektubu okudu. Her satırı burgu gibi içine işledi. Kitabı bıraktı, sırtüstü yatarak gözlerini mendille örttü yine. Nöbetçilerin düdükleri ötüyor, ötüyor, ötüyordu...

Farkında olmadan yavaş yavaş iç alemine dalmıştı. Kafasında düşünceler kaynaşıp duruyordu. "Ev bark ne olacaktı? Çoluk çocuk ne yapacaktı?" Bu halden kurtulmak istedikçe, düşünceler düşünceleri, sorular soruları yaratıyor, biteviye beynini kemiriyordu.

"Herşey bir yana, savcının sözlerine ne demeliydi? Nihayet partinin hesabını göreceklerdi artık besbelli. "İçi burkuldu. Bir yeis acısı sardı yüreğini. Gayriihtiyari gözlerini iyice yumdu, mendilin altında. Bütün bunlar bir kabus olsa, hepsi bir duman gibi uçup gitse gözlerini açınca...

"Hey gidi hey, 1967'lerde bir ihtiyar, Elbistan'da, 'Partimiz umudumuzdur; biz, yoksullar, insanca yaşayabileceğimiz dünyayı onunla kuracağız,' demişti. Ah, ihtiyar dost, istediğin dünyayı kurmaktan vazgeçme sakın! Birşey daha söylemiştin, 'ben ölsem bile toprağa uzanıp çürümem, mezarda dahi sosyalizmi kurmaya çalışırım,' demiştin. Bunu böyle yapabilmek için, ihtiyar dost, ölmeden önce mücadeleyi sürdürecek insanlar yetiştir. Eğer sana dokunmadılarsa, Elbistan'da insan sevgisiyle yanan yeni arkadaşlar yetiştir. Yürekli, bilgili, kararlı, mücadeleci arkadaşlar... Yanlış adım atmayan, sağlam arkadaşlar..."

Sol yanına döndü, nöbetçi gardiyan pencereden içerisini gözetliyordu. Bakışları baykuşa benziyordu.

Tekrar sırtüstü döndü. Gözlerini tavana dikti. Amma da basık tavandı ha, üstte yatanların alınlarına değecekti neredeyse. Hele boydan boya uza-

nan iki kalın beton kiriş vardı ki, insanı adeta eziyordu. Sanki bu kirişler tavanı tutmaktan çok mahkumlara sıkıntı vermek için yapılmıştı.

Gözlerini yumarak bir daha uyumayı denedi. Hayır, kabil değildi. Sağa döndü, sola döndü, yok, ne yapılsa nafileydi.

Ellerini başının altına koyup gözlerini tekrar tavana dikti. Hay Allah, ne tavan!.." demek burası hapishaneydi şimdi... Demir kapılar, kilitler, demir parmaklıklar, taş duvarlar, basık tavanlar, nöbetçiler, gardiyanlar, hücreler, zincirler, kelepçeler, tomsonlar, stenler, Gl'ler, süngüler... Anlaşılan bu dünyada insanların daha çok işleri var... Binbaşı da ne adam öyle!.. İnsan binbaşıysa binbaşı olur, hapishaneci değil..."

Ağır işkencelerden geçmiş bir tutuklu acı acı inledi. Ama nasıl bir inleyişti bu..." İnsanın insan karşısında bu hale gelmesi çok hazin... İnsan canavarlığı korkunç şey... Her halde insanlığın en büyük sorunu, kendi canavarlığını yenebilmesidir...

Bir de radyodan bildiriler yayınlıyorlar: 'Kurulu düzeni zor yoluyla değiştirmeye teşebbüs edenler..' Hayır beyler, gerçekte bunun tersi yapılıyor, kurulu düzen zor yoluyla sürdürülmeye çalışılıyor..."

Saatine baktı, gecenin üçü olmuştu. Gözleri yanıyor, beyni zonkluyordu. Keşke o kadar fazla çay içmeseydi. Çok kere uykusunu kaçırıyordu bu nesne.

Kopuk kopuk, birbiriyle ilgili olmayan hatıralar canlanmaya başladı kafasında:

"Harp yıllarında Edirne'de, Gölmahallede, bir hoca vardı. Bu adam, cebinde taşıdığı bir kağıdı önüne gelene Allah kelâmı olarak okurdu. Kağıtta yazılanlara göre, Almanlar harbi mutlaka kazanacaklar ve Türklere büyük iyiliklerde bulunacaklardı. Mahallede bir de Bahçıvan İsmail vardı, hocanın masalını katiyen yutmazdı. Hoca buna çok içerler, aklınca onu hep iğnelerdi. Almanların Sovyet topraklarında ilerledikleri günlerde domuzluğuna ona sormuştu:

"Gördün mü, bizimkiler nasıl gidiyorlar?.."

Bahçıvan İsmail gayet sakin cevap vermişti:

"Nasıl gittiklerine bakmıyorum ama, yakında hudud boyunda durup nasıl döndüklerini seyredeceğim..."

Aynı mahallede bir Karanine vardı. Yetmiş yaşlarındaydı. Komşuları gülmekten kırar geçirirdi. Kına gecelerinde zilli maşa çalar, çocuklarla oyunlar oynar, çenesini burnuna değdirir, tarlalarda çalışır, sırtında odun taşır, iğneye gözlüksüz iplik geçirir, şarkılı masallar anlatırdı. Arasıra da kedilerin ayaklarına ceviz kabuğu yapıştırır, tavuklara don giydirirdi. Bir gün yi-

ne don giydirdiği tavuklar şaşkın şaşkın ortalıkta gezinirken, kendisiyle aynı yaşlarda olan Feride nine ona takılmıştı:

"Kız, ne imansız şeysin be! tavuklara böyle don giydirirken horozların hallerini hiç düşünmüyor musun? Ne yapsınlar horozlar şimdi, gelip senin gözlerini mi gagalasınlar?.."

1950'lerde Kore halkının ne hallere düştüğünü görmüş, insanlığından utanmıştı. Cephe gerilerinde askerler yemek yerken, Koreliler sofra artıklarını kapışmak için etrafta bekleşirlerdi. Kendi hallerine terk edilmiş çocuklar incelmiş boyunlarını bükerek yalvaran bakışlarla bakarlardı askerlere. Bir gün yemek aralarına uzanan derisi kemiklerine yapışmış bir kadın, bir assubayın midesini bulandırmıştı. Öfkesinden kuduran assubay, kadını göğsünden geri itmişti. Zaten ayakta zor duran kadıncağız boylu boyunca çamurlara serilmişti. Ve sırtında taşıdığı küçük çocuğu da altında kalmıştı. İkisinin ağlayışları hâlâ gözlerinin önündeydi... Eliyle üst dudağındaki hafif bir şişkinliği yokladı. Bu şişkinlik, o assubayla yaptığı dövüşten hatıra kalmıştı...

Bir kere uluslararası sendikalar kongresine katılmıştı. Üç gün için de olsa, içerdeki sendikacılığın ölgün havasından sıyrılıp, ciddi işlerle uğraşacağını ummuştu. Kongre İsveç'te yapılıyordu. Stockholm'deki kongre salonunun duvarlarına fabrikalardan çıkan işçileri gür bir nehrin akışı gibi gösteren tablolar çizilmişti. Kongrenin açılışında güzel bir kadın, insanın içine işleyen tatlı sesiyle şarkılar okumuş, arkadan İsveç Dışişleri Bakanı bir konuşma yapmıştı. İkinci gün Karaip ülkelerinden bir delege, Amerika'daki ırk ayrımına şiddetle çatmış, bu tutumu protesto etmek için, her sendikanın, kendi ülkesindeki Amerikan elçiliği önünde gösteriler düzenlemesini önermişti. Bu öneriyi lâf salatasıyla geçiştiren Kongre başkanı, o günkü oturumu şu sözlerle kapatmıştı:

"Comrades, bugün çok yoruldunuz, ama sanırım İsveç'li kızların koynunlarında dinlenebilirsiniz... İsveç serin bir yer, suda yüzemezsiniz; ama sanırım şarapta yüzebilirsiniz..."

1966'da bir resmi heyete dahil olarak Batı Berlin'e gitmişti. Almanlar onlara ağaçlık bir yerde ziyafet vermişlerdi. Sofrada heyet üyesi bir milletvekili, karşısındaki Alman'ı mütemadiyen sıkıştırıyordu: "Ne duruyorsunuz, Ruslar'a harp açsanıza! Korkuyor musunuz yoksa? Korkmayın, korkmayın, arkanızda biz varız! Biz Ruslarla o kadar çok harbettik ki, oho!.." Alman dişini sıkıp susuyordu. Bir ara gözü Recep'e takılmış, "Siz hiç konuşmuyorsunuz," demişti. Recep acı acı gülerek cevap vermişti: "Ben ormanı seyrediyo-

rum. Burada çok güzel ağaçlar var. Bu ağaçlardan. başta Johnson ve sizi harbe kışkırtan bizim arkadaş dahil olmak üzere, dünyada dayağı hakeden bütün insanları dövmek için sopa çıkabilir..."

Suat kalktı, su içti. Gözlerini ovalayarak yavaş sesle Recep'e söylendi: "Böyle olmaz gözüm, bak daha uyuyamamışsın, neredeyse sabah olacak. Gereği gibi hareket etmesini bilmezsen hapishane adamı çökertir. Uyumaya bak gözüm, haydi.. haydi... Sen de böyle yaparsan yandık!.." Onun hapislik deneyimi vardı. Daha önce Vatan Partisi davasından yatmıştı.

Recep, Suat'ı uyuttuktan sonra yine kendi başına kaldı. Tavanı yükseltme çareleri aradı. Kirişlerle kavga etti. Nöbetçilerin düdüklerini dinledi. Ve koğuştakileri saydı. Köşedeki horlayanla birlikte on dokuz kişiydiler. Vay canına, iki kişilik bir otel odası sayılabilecek bu yerde on dokuz kişi, ha! Bir de karşıdaki boş yer dolarsa yirmi kişi olacaklardı.

Gariptir, bir taraftan da dilinin ucunda bir ağıt dolaşıyordu:

"Yarelerim tuz içinde kanıyor
Uyku basmış elâ gözler sönüyor
Bir yanımda Suphi, Nejat ölüyor
Bir yanım deryada çalkalanır şimdi..."

Bu ağıtı öteden beri severdi. Son günlerde de gözaltı koğuşlarında çok söylenmişti. Herhalde bundan dolayı kulağına iyice yerleşmişti. Ağıtın sonuna yaklaşıyordu:

"Gelir günler gelir yarem sarılır
Bir gün olur elbet hesap sorulur
Bir yanım Acem'den, Çin'den çevrilir
Bir yanım deryada çalkalanır şimdi..."

Mustafa Suphi'nin arkadaşlarıyla birlikte Erzurum'dan Trabzon'a sürüklenişini ve Karadeniz'de boğazlanışını düşündü, acı duydu. Ethem Nejat'ın güzel yüzünü dalgalar arasında görür gibi oldu. Kendisini bu hazin olayın düşüncesinden sıyırmak istedi. Lâkin kafası hep birşeyle meşgul oluyordu. Adeta gözleri açık düş görüyordu. Değişik sahneler canlanıyordu hayalhanesinde. Karadeniz'den bir nehir boyuna uzanıverdi.

"Ne nehri bu?"

"Silaris."

"Üstleri başları dökülmüş o insanlar kim orada?"

"Onlar Spartaküs'ün esirler ordusudur."

"Peki, önlerindeki o sopa üzerinde sallanan şey ne öyle?"

"Parçalanmış zincir; Spartaküs'ün arması!"

"Oooo..."

"Parçalanmış zincir, esirlerin kurtuluş simgesidir. Spartaküs'ün yanında yer alan esirler, efendilerine karşı savaşmak için zincirlerini eriterek silah yaptılar."

"Ah...ah...ah..."

Küçücük bir kız çocuğu. Saçları kıvır kıvır. Minnacık burnu var. Ağzı bir şeye şaşmış gibi açık.

"Sana ne oldu küçüğüm?"

"Beni vurdular."

"Kimler?"

"Faşistler; Madrit bombardımanında."

"Ah, canım; adın ne senin?"

Gücenmiş gibi baktı:

"Tanımadınız mı beni? Ben Karmen!"

"Hangi Karmen canım?"

"Hani kitaplarda resmimi gördükçe içiniz yanarak seyrettiğiniz otuz beş numaralı ölü Karmen..."

"Ah, hatırladım canım, şimdi hatırladım. Nerenden vurdular seni Karmen? Resimde vurulduğun hiç belli değil."

Eliyle başını gösterdi:

"Buramdan. Hem benim adım Karmen değil ki..."

"Peki senin adın ne, canım? İspanyol olduğun için ben o adı yakıştırdımdı sana."

"Olsun, olsun, siz bana Karmen deyin yine, ben bu adı çok sevdim zaten."

"Dur, gitme Karmen."

"Gidiyorum, gidiyorum. Siz beni bırakıp yaşayan Karmen'lere: Ayşe'lere, Fatma'lara, Ahmet'lere, Mehmet'lere bakın..."

Marko Polo ölüm-döşeğinde yatıyor. Başucuna dikilen papaz onu sıkıştırıyor:

"Ölmeden önce tövbe et. Kitabımda seyahatim hakkında yazdıklarım yalandı de..."

Marko Polo son canla inliyor:

"Yazık, seyahatim sırasında gördüklerimin yarısını yazamadım..."

Recep hayalhanesinde tekrar Silaris nehrine döndü. Spartaküs kanlar içinde yatıyor. Ölürken hırsından toprağı dişlemiş. Etrafında on beş bin kölenin cesedi serili... Romalılar, esir aldıkları diğer köleleri Appia yolu üzerinde

çarmıha geriyorlar. Kapua'dan Roma'ya giden yol boyunca iki yana çarmıhlar dikiliyor. Çarmıha gerilenlerin bazıları çivilerin vücutlarına açtığı yaraları büyütmeye çalışıyorlar, bazıları da kafalarını çarmıhların direklerine vuruyorlar; bunlar, kurda kuşa canlı canlı yem olmamak için, bir an önce ölmeye uğraşıyorlar..."

"Ne o, sen uyuyor musun?"

Recep ayakucunda bir gardiyan gördü. Ne zaman girmişti içeri? Sabit nazarlarla kendisine bakıyordu. Bakışları öyle anlamsızdı ki...

"Hayır!"

Esneyerek uzaklaştı adam.

Düşler gitmiş, onların yerine gerçek gelmişti. Mamak Askeri Cezaevi, Assubay Koğuşu, basık bir tavan, iki beton kiriş, inadına yanan bir ampul, on sekiz arkadaş, yakasında dolaşan bit...

Gün ağarmış, sabah olmuştu.

Kalkıp giyindi. Tuvaletteki küflü varilin dibinde kalmış bir parça suyla ellerini, yüzünü yıkadı. Tuvaletin kokusu insanı boğuyordu.

Dönüşte, havlusu elinde, demir parmaklıklı koğuş penceresinin önünde durdu. Buradan bahçe görünüyordu. Ufacık bir yerdi. Zemin tamamıyla beton kaplıydı. Etrafı çevreleyen duvarlardaki pencerelerin demir parmaklıkları, hapishanenin içindeki sıkıntılı havayı bahçeye de aktarıyordu. Karşı duvarın ötesinde Hüseyingazi Dağı kuruluyordu. Taş kesilmiş varlığıyla sabah güneşinin altın ışıklarını semaya yansıtıyordu. Anadolu dağlarının çoğu gibi, o da betini bereketini kaybetmiş, üzerinde ot bitmez hale düşmüştü.

Duvara dış taraftan uzun bir merdiven dayandı. Ucu havaya uzandı. Duvarın üzerine bir asker çıktı, merdiveni içeri çekerek bahçeye indi. Geldi, yandaki demir kapının kilidini açtı, sürgüsünü çekti. Sonra döndü, geldiği gibi, merdivenle birlikte, duvarı aştı gitti.

Recep kendini hemen dışarı attı. Ciğerlerini dolduran temiz hava karşısında içersinin nasıl kokuşmuş olduğunu anladı.

Boydan boya volta atmaya başladı. Mümkün olduğu kadar yere bakmamaya gayret ediyordu. Çünkü beton zemin balgam kalıntılarıyla doluydu. Herhalde asker tutukluların marifetleriydi bu. Gerçi kenara köşeye tükürük hokkası yerine geçmek üzere, kanalizasyona bağlı delikler açılmıştı ama, bizim millet dünyayı tükürükle boğmaya niyetlenmişti bir kere.

Bahçe gittikçe kalabalıklaştı. Volta atanlar, spor yapanlar, güneşleyenler, orta yerde gerili voleybol ağına çamaşır serenler çoğaldıkça çoğaldı. Sonunda adım atmak mesele oldu.

Saat yedi buçukta yoklama düzenine geçildi. Tutuklular koğuş koğuş sıraya dizildiler. Nöbetçi subayı, assubayı ve gardiyanlar geldiler. Koğuş temsilcileri, sırayla, asker usulü "bir, iki, üç..." diye saydırarak tekmil verdiler. İşin sonunda başgardiyan tutuklulara dönüp bağırdı:

"Allah kurtarsın!.."

Saçaklardan serçeler ürkerek uçtular.

ALTINCI BÖLÜM

1

Tutuklu bulunan partililerden Hasan Güner'in bir kızı olmuştu. Siyasal Bilgiler Fakültesi mezunu, yakışıklı bir gençti Güner. İki yıllık evliydi.

Haber hapishanede sevinç yarattı: İyi, iyi, devrimciler çoğalıyorlar...

Güner, yüzünde donup kalan bir mutlulukla, derin düşüncelere dalmıştı. Birisi ona takıldı: "Ne o, çocuğun halini mi düşünüyorsun? Korkma, o büyüyünceye kadar memleket düzelecek. Hem sonra çocuk babasının hapishanede olduğunu bile bile dünyaya geldi, cesur kız o..." Güner kafasını kaldırıp ona baktı, zorla gülümsedi.

Hapishanedekilerin bazıları çocuğa isim aramaya başladılar. Assubay koğuşundakiler kendilerini tamamıyle buna kaptırmışlardı adeta.

"İsim önemli şeydir," diyordu Suat, yatağının üzerine bağdaş kurmuş, "hele kızlar için..."

Sait çenesini göğsüne değdirerek onayladı:

"Tabii; kız vardır daha adıyla kendini sevdirir, kız vardır adı insanı..."

"Kız olsun, erkek olsun," dedi esmer, tıknaz, konuşmayı seven bir öğretmen, Sait'in sözünü keserek, "isim bütün insanlar için önemlidir. Bir kitapta okumuştum, 'Hitler'in adı başka olsaydı, örneğin Hans olsaydı, adam kolay kolay Hitler olamazdı,' diyordu. Doğrusu biz bu işi pek bilmiyoruz, çocuklarımıza rastgele isimler veriyoruz."

Parti kongresinde yaptığı konuşmadan ötürü tutuklanan genç, uzun boylu, sevimli, derbeder, şakacı İnşaat Ustası Mehmet Tuncer güldü:

"Boş verin böyle şeylere yahu, çocuğu isimsiz tutmayın, Ayşe, Fatma, takın bir ad gitsin."

Öğretmen hoşnutsuzlukla suratını ekşiterek ona döndü:

"Arkadaş, sen de herşeyi hep ucuz taraftından ele alıyorsun!"

"Sen de birtakım özentilerle hayatın gerçeklerine gözlerini yumuyorsun. Bizim millet, her millet gibi, insanlarına ad vermesini bilir. Sade insanlarına değil, köylerine, kentlerine, derelerine, tepelerine de... Doğumda adamın karısı ölür, kızına Yadigar adını verir. Çocuğa gömülen evde son çocuğun adı Dursun'dur. Paşaya ait çayırın adı 'Paşaçayırı'dır. Bütün bunların bir anlamı vardır."

"Ohooo, sen işi softalığa döktün; Yadigar, Dursun, aldırdın gidiyorsun. Çocuğa gömülen evde hele uz durulmasın bakalım Dursun'dan sonra daha ne Dursun'lar olur..."

"Ee, orası başka. Adların nereden geldiğini söylüyorum ben. Softalık da değil bu. Sonra, bizim millet, yine her millet gibi, adama lâkap takmasını da bilir. Memlekette çok inatçı bir adam vardı, adı Sadık'tı, halk buna 'Katır Sadık' derdi. Yine bir adam vardı, önüne geleni dolandırırdı, adı Kâzım'dı, halk buna 'Batakçı Kâzım' derdi..."

Daire arkadaşlarının asılsız ihbarı üzerine tutuklanan İçişleri Bakanlığı memurlarından Kazım Devran, çevresindekilere göz kırparak,

"Yapma birader," dedi, "sana on lira borcumuzu ödeyemedik diye hemen kafamıza vurma. Biliyorsun, aylığı kestiler işte; eşten, dosttan yardım gelince hepsini ödeyeceğiz."

"Yok, yok, vallahi o değil, ben sadece bir olayı anlattım... Hay Allah... Hiç olur mu, kardeşim?.."

Suat kıs kıs güldü:

"Eeey, devam et Mehmet Usta."

Mehmet kafasını kaşıdı:

"Haaa, şimdi, Güner çok zorda kalırsa, anasının ya da kaynanasının adını verirsin kıza, olsun bitsin."

Öğretmen diretti:

"Bırak şu anaların, kaynanaların adlarını da çocuğa güzel birşey bulalım. Tekrar ediyorum, bizim millet zaten bu işi bilmez."

"Ben de tekrar iddia ediyorum ki, bizim millet bu işi bilir. Peygamberlerin, evliyaların, halk büyüklerinin, aile büyüklerinin adlarını sürdürür; umutlarını, emellerini dile getirir çocuklarına verdiği isimlerle. Kişilere biçtiği değeri de onlara taktığı lâkaplarla belli eder. Paşasına bile 'Yedi-Sekiz Hasan Paşa', öküz bilmem ne paşa der geçer vallahi."

"Osmanlı İmparatorluğu'nun kapılarını İngilizlerin bezirgânlığına açan adama da 'Büyük Reşit Paşa' der."

"Reşit Paşa'ya büyüklük sıfatını halk kondurmamıştır. Bazı isimler birtakım hesaplarla ya da kuru özentilerle şişirilir. Ama halk hakedilmemiş isimleri kolay kolay kimseye vermez. Bu bir yana, şimdi çok iddialı isimler kullanılıyor. Ben buna taraftar değilim. Bir kız çocuğu düşünelim, bu, büyüdüğünde güzel de olabilir, çirkin de. Eğer kızın adı Ayşe veya Fatma ise mesele yok. Ama kızın adı Hülya veya Sevtap konulur, kız da inadına çirkin olursa ne yaparsın? 'Hülya,' diye sesleneceksin, karşına rüya perisi gibi bir kız çıkmasını bekleyeceksin, güzellik fukarası biriyle karşılaşacaksın... Ve tövbeler olsun! İş mi bu yani? Kıza da günah, sana da..."

Öğretmen kinayeli kinayeli sordu:

"Yani kızlarımızın adları sadece Ayşe, Fatma mı olmalı?"

"Yo; Zehra, Zeynep, Yıldız, Elif, Selma falan da olmalı. Eğer İnönü'nün

torunuysa, Gülsün olmalı. İnönü'nün torunu gülsün elbette, onun Paşa dedesi var."

Suat sert doğu tütününden sarmakta olduğu sigaranın kâğıdını diliyle ıslattı:

"Ama galiba Gülsün de babası hapishanedeyken doğmuştu... Ve galiba Paşa onun için o adı vermişti ona..."

"Bırak orasını şimdi, Gülsün'ün babasından söz etme bana. Üç günlük hapisliğinde hürriyet kahramanı kesilen o adam, şimdi bu biçimsiz zamanda her akşam radyoya çıkıp da solculara karşı düşmanlık hisleri kusmuyor mu, midem bulanıyor."

Sait, Mehmet'in omuzuna vurdu:

"Pekala, babasını bırakıp kızına gelelim, ne yani İnönü'nün torunu gülecek de, bizim çocuklarımız gülmeyecekler mi?"

Mehmet çenesini avucunun içine alarak kafasını salladı:

"Gülecekler, gülecekler, bir gün bütün çocuklar gülecekler... Biz neyin kavgasını veriyoruz?.. Ben sadece İnönü'nün kafasına bir taş attım, o kadar..."

Suat sardığı sigarayı parmaklarının arasında yuvarladı:

"Aman ha, sakın İnönü'nün başına taş atmaya kalkma, memleketin altı üstüne gelir sonra. O bir yana, herşey bir yana. Vaktiyle Uşak'ta onun başına bir taş atıldığı zaman kıyametler kopmuştu... Bak şimdi ortalıkta neler oluyor da vız geliyor... Unutma, İnönü'nün başı bu memleket için değil, bu memleket İnönü'nün başı içindir."

"Ha ya, öyle vallahi. Bu bizim mübarek demokrasi memleketin toprağına dayanmıyor, İnönü'nün kafasında kuş gibi tünüyor sanki..." Konuşmasını kesip kollarını havaya savurdu, "Tutmayın beni şu Paşa'ya bir taş atayım, memleket nasıl olsa altüst olmuş, bu yüzden bir daha altüst olursa herşey düzelir belki."

Sait makaraları koyuverdi:

"At atabilirsen..."

Mehmet omuzlarını kıstı:

"Gel de at bakalım, elini kolunu bağlamışlar. Ama dur hele, tarih İnönü'ye öyle bir taş atacak ki..."

Suat ağzından kocaman bir duman bulutu üfleyerek boğuk boğuk öksürdü:

"Eee?.."

"Ee'si yok bunun, öyle işte!"

"Eh, sen Paşa'yı tarihe bırak da çocuğa ad söyle o zaman."

"Vallahi, biliyorsun, İnönü her meselenin üstüne çıkar. İşte bu mesele-

nin de üstüne çıktı. Neyse, dediğin gibi biz onu tarihe bırakalım şimdilik." Bıyık altından gülerek öğretmeni süzdü, "Kızın adı Fatma olsun!.."

Gülüşmeler arasında öğretmen dik dik baktı ona, azarlayıcı bir şekilde. Onun sesindeki alayı sezmişti.

"Mehmet Usta, Mehmet Usta, ben dalgaya alınacak kimse miyim? Amma da hoyrat adamsın be!"

Recep girdi içeri. Volta atmaktan dönüyordu. Suat meseleyi ona anlattı. Ve "Ne dersin?" diye sordu.

Recep cebinden çıkardığı mendille yüzünün terini sildi:

"Bu Güner'in ilk çocuğu; analar, babalar ilk çocuklarına daha doğmadan ad bulurlar..."

Sait ceplerinde sigara arandı; kalmadığını anlayınca, Suat'ın Bitlis tütününe uzandı:

"Belki Güner'ler de böyle yapmışlardır da, şimdi şu şartlar içinde doğan çocuğa daha başka bir isim arıyorlardır..."

Recep ellerini beline dayayarak bir süre düşündü:

"Ha dediğinde insanın aklına isim gelmez ki birader, aksi gibi..." Uzandı, karyolanın başucunda duran bir kitabı aldı, sayfalarını çevirerek bir yere parmağını bastı. "Mümkün olsaydı, şu ismi teklif ederdim..."

Mehmet eğildi, gösterilen ismi okudu:

"Elektra." Şaşkınlıkla sordu: "Neden?"

"Bu kitap, Themos Kornaros'un 'Fırtına Çocukları'dır. Akşam şu bölümü okudum, müthiş birşey. Elektra diye bir kız var... Nasıl anlatayım size bilmem ki, Yunanistan'da solcuları toplamışlar, hapishanelere tıkmışlar... Kadın, erkek... Zulüm, işkence, ölüm... Her gece insanları kurşuna dizmeye götürüyorlar... Bazen bir kısmını idam mangasının karşısından geri getiriyorlar, sonra tekrar götürüyorlar... Yani, zalimler, hayatla ölüm arasında oynatıyorlar insanları... Ama adamların öyle bir ölüme gidişleri var ki... Hepsi yürekli mi yürekli..."

Mehmet derin derin göğüs geçirdi:

"Solcu dediğiniz başka nasıl olur be ağabey?"

"Bir gece... Durun size orasını olduğu gibi okuyayım daha iyi: 'Ay, cezaevinin tam tepesinde tüm ışıklarını yakmış bu yeni dramın sahnesini aydınlatıyor. Bu sefer kurban bir kadın...

Öğretmen Spiromilios'un adını çağırıyorlar. Demir parmaklıklı pencereye gelmesini söylüyorlar.

- Açın kapıyı onunla vedalaşmaya geldim!

Beyazlar giyinmiş, uzun saçları omuzlarına dökülmüş ve sesi flüt nağmeleri gibi yumuşak.

- Olmaz! diyor gardiyan. Geceyarısı cezaevi kapısı açılmaz. Ne diyeceksen buradan söyle. Hem çabuk ol. Üç dakika için emir verdiler.

- Spiromilios hanginiz içinizden? diye soruyor genç kadın koğuşun penceresine bakarak.

Kısık, derinden gelen bir ses karşılık veriyor:

- Evlâdım, benim, ben! Söyle yavrum!

- Beni tanımazsınız. Ben Elektra. Oğlun Vasil'in nişanlısıyım. Kendisi yaşıyor. Kefalonya adasındaki cezaevinde, biliyorum bunu. Bir isteğim yok, nişan yüzüğünü yollamak istiyorum kendisine. Söyleyin ona, kurtulursa eğer, kendisi için özgür bir Elen kızı seçsin. İkisi birlikte beni sevsinler, ansınlar beni. Nasıl alacaksınız yüzüğü yukarı? Atmak istemiyorum, kaybolur diye korkuyorum...

- Ver, ben veririm kendisine!.. diye gardiyan elini uzatıyor.

- Olmaz. Öyle herşey herkese teslim edilmez, hele böylesi! Elindekilere baksana!..

Gardiyanın utanç dolu gözleri kendi elindeki kelepçelere, anahtarlara takılıyor. Genç kadın bunun farkında. Başını okşuyor gardiyanın, teselli ediyor:

- Elbet bir gün senin de ellerin tertemiz olacak, tıpkı yüreğin gibi...

Başını kaldırıp sesleniyor:

- Birşey sarkıtın aşağı, iplik filan, bir makara.

Alyansı dudaklarına götürüp öpüyor, sonra ipliğe iki düğüm atıp bağlıyor. Spiromilios bu büyük yükü yukarı çekebilecek gücü bulamıyor kendisinde! Başkaları da deniyor, olmuyor, genç kız cesaret veriyor aşağıdan kayıtsız görünerek. İnsan kalbi denilen binbir dallı ağaç kolay kolay sökülmüyor yerinden!..' "

Ağır bir sessizlik çöktü ortaya. Bazıları efkârlanarak sigara yaktılar. Mehmet kitabı eline alıp evirdi çevirdi, çarpılmaktan korkarcasına fısıldadı:

"Sahi mi acaba bu olay?"

Soruya cevap veren olmadı. Bazıları kitabı okumak için, aralarında işaretlerle anlaşarak, sıraya girdiler.

Suat bakışlarını uzaklara dikerek mırıldandı:

"Elektra'ya benden saygı..."

Mehmet ürkek ürkek tekrar fısıldadı:

"Bakalım sahiden böyle bir Elektra var mıydı?"

Bütün gözler Recep'e döndü. Belli ki cevabı ondan bekliyorlardı.

"Canım," dedi Recep, "toplumsal davalar uğruna bunca mücadeleler veren insanlar arasından elbette böyle bir Elektra da çıkabilir..."

Mehmet bu karşılığa çok sevindi:

"Yaşasın Elektra!.. Yaşasın Elektra'lar!.."

Suat, özenle seçtiği kelimelerle, sosyal mücadeleler tarihinde, çeşitli ülkelerden çok sayıda kadın kahramanların çıktığını anlattı. Milli kurtuluş hareketlerinde de aynı şeyin olduğunu söyledi. Örneğin, Cezayir Bağımsızlık Savaşı sırasında ceylan gibi kadınların "Yaşasın Cezayir" diye bağırarak şafaklarda kurşuna dizildiklerini hikaye etti. Sonra sözü ilk kadın sendikacı Flora Tristan'a getirdi. Onun, işçilere, kendi mücadelelerini kabul ettirmek için, Fransa'da nasıl çabalar sarfettiğini nakletti. Ayrıca, kendisinin çok güzel bir kadın olduğunu da ekledi. İri, siyah gözlerini, mat tenini, yumuşak, uzun saçlarını anlatırken dinleyenlerin çehreleri tatlı tebessümlerle aydınlandı.

"Ne oldu sonra Flora Tristan?" diye sordu Mehmet, gerinerek.

Suat tütün tabakasını açarak dizinin üstüne koydu:

"1845'de Bordeax'da tifodan öldü. Fransız işçileri kendi aralarında topladıkları paralarla ona sade bir anıt yaptırdılar. Üzerine: 'Bayan Flora Tristan'a işçilerin şükran duygularıyla,' diye yazdılar."

Parti Merkez Yürütme Kurulu üyelerinden, uzun boylu, zayıf yapılı, daha otuz beşinde çökmüş, şendikacı Nejat Öktem, elinin tersiyle burnunun dibinde uçan sineği kovaladı:

"Bizim Kimya-İş'de ortaya çıkan kadınları, kızları görseniz, dünyalar sizin olur."

"Ee, bu ayarda insanlar yavaş yavaş bizde de yetişiyor artık. İşte bugün onca kadın, kız hapishanede..." Durdu, söyleyeceklerini kafasının içinde iyice tarttı. "Yaptıkları işler bir yana, bugün yargılanmakta olan kızları düşünmemek elde değil. Çiçeği burnunda, tazecik, pırıl pırıl kızlar bunlar. Yüreklerinde sıcacık sevdaların tüteceği, hayalden hayale koşacakları yaştalar hepsi. Ama onlar dünyayı bir tarafa itip, toplumsal sorunları dert ediniyorlar kendilerine..."

Mehmet içini çekti:

"Aralarında çok güzel olanları da var."

Öktem onun kafasına vuracakmış gibi yaparak elini havaya kaldırdı:

"Bu kavgada önemli olan güzel olmak değil, doğru iş yapmaktır."

Mehmet kafasını omuzları arasına gömdü:

"Ha ya canım, benimkisi de lâf mı?"

"Nedense," dedi Recep, "kadınların fedakârlıkları beni daha çok etkiliyor. Acaba kadınlar erkeklerden daha zayıf oldukları için mi bu?"

Suat belli belirsiz gülümsedi:

"Kim bilir, belki de... Belki de onlara karşı duyduğumuz başka duygulara bağlı birşey bu..."

Mehmet, Suat'ın tabakasına eğildi, kehribar renkli tütünü kokladı:

"Ya da, bizim memlekette erkek adam az çıkıyor ortaya da ondan..."

Suat tabakasından bir fiske tütün alarak elindeki sigara kağıdının üstüne koydu:

"Amma da yaptın ha, bizim memlekette erkek adamdan geçilmez. Bilmez misin, bizim tek övüncümüz, erkekliğimizdir."

Mehmet kafasını sallayarak güldü:

"Cinsel alanda gösterilen erkeklikten söz etmiyorum ben. Onu ü'ü'rü'üüüüü diye öten horoz da gösteriyor. Erkek dediğin her halde haksızlıklara ve adaletsizliklere karşı çıkmalı. Adam bir maçta hata işleyen hakeme bilmem ne hakem diye bağırırken kıçını yırtar, ama başka şeylerde susar. Ulan, mentereci, haksızlığa karşı bu kadar duyarlısın da memleketi saran rezillikler karşısında niye hiç ağzını açmazsın?"

Ne zaman oradan ayrıldıkları belli olmayan Sait'le öğretmen girdiler içeri.

"Ey arkadaşlar," dedi Sait, "kıza ad bulunmuştur, haberiniz olsun."

Öğretmenin ağzı kulaklarına vardı:

"Kızın adını babası Umut koyacaktır."

Mehmet kendisine nispet verir şekilde bakan öğretmene arkasını döndü:

"İyi, iyi; kafama kakma şimdi..."

Çaycı göründü kapıda. Sait göğsünü gururla kabarttı:

"İşte, Umut için çaylar da benden. Umut'a uzun ömürler ve iyi şanslar dileyin."

Çaycı ortaya koyduğu kocaman çaydanlığın yanına iki bardak bıraktı.

"Be arkadaş," diye seslendi Mehmet onun arkasından, "dokuz kişi iki bardakla çay içer mi?"

Adam gayet pişkin bir şekilde sırıtarak geri döndü:

"Vallahi gene iyi, öteki koğuşta dokuz kişiye bir bardak verdim. Burası böyle işte, ne yaparsın?"

Suat birşey söyleyecekti ama, genzine sigara dumanı kaçtı, öksürmeye başladı. Boğulacaktı neredeyse.

"İç sigarayı.. iç sigarayı..." dedi Recep.

Suat nefesini güçlükle toplayabildi.

"Gözüm, burada sigara içmeyip de ne yaparsın?.."

Koridordan yeni gelen tutuklular geçiyordu. Solgun, yorgun ve bitkin-

diler. Sönük bakışlarla koğuşu süzüyorlardı geçerken, pencereden. Birisi, arkadaşlarının omuzlarına tutunmuş, ayaklarının üzerine zor basıyordu. Adım attıkça bağıracakmış gibi oluyordu yüzü. Derken kapı açıldı, uyur gezer bir halde Sancaktar girdi içeri. Suat bir hayret nidası koparark kalkıp onun boynuna sarıldı.

"Vay, kim gelmiş..."

"Haydi bakalım, gözün aydın," dedi Sancaktar, sitemkar bir edayla, sesi boğazında düğümlenerek, "peşinden beni de sürükledin buraya..."

Acele bir avutma gayretiyle gülerek sırtını patpatladı onun Suat:

"Bunların hepsi geçer gözüm, hepsi geçer, yapma bu kadar, kendini hemen koyuverme... Biraz metin ol..."

Ötekisi yabansı hareketlerle bakışlarını etrafta gezdirdi:

"Şu olanlara bakın, pisipisine nerelere düştük... Allah bilir buradan çıkmak kısmet olmaz bize artık, yandık, Marmara çırası gibi yandık vallahi..."

Suat'ın yüzü bir değişti.

"Nedir bu halin canım, sağlık olsun. Hapislikse hapislik ne yapalım yani, tavuk hırsızlığından düşmedik ya buraya! Demek ki kaderde bu da varmış. Sen müslüman adamsın gözüm, biraz mütevekkil ol, kendini kaderin sevkine bırak..."

Gözlerinden yaşlar boşandı Sancaktar'ın, bıyıklarının uçlarına doğru.

"Hanım da bayıldı kaldı arkamdan, evde..." Burnunu çekerek Recep'e baktı, yeisle kafasını salladı.

2

İdamlık Bektaş geldi, teklifsizce Suat'ın yatağına çıkıp oturdu. Asker mahkumlardan biriydi bu. Çelimsiz bir yapısı vardı. Kamburu çıkmıştı. Ve mütemadiyen kuru kuru öksürüyordu. Elindeki tesbihi sinirli sinirli sallayarak sordu:

"Sahiden bu Yassıadayı değiştirecekler mi?"

Suat kendisi için özenle sarmış olduğu sigarayı ona uzattı:

"Ne Yassıadası Bektaş?"

"Öyle diyorlar işte, Yassıada'yı değiştirecekler sonra da idam sırası bekleyenleri asacaklarmış!.."

Suat şaşırarak Recep'e baktı. Recep okumakta olduğu kitabı elinden bıraktı.

"Anayasayı demek istiyor galiba..."

Bektaş sigarasının dumanını içine çekerek doğruladı:

"Anayasayı... Anayasayı..."

Suat soruyu anlamaya çalıştı:

"Eyyy?"

"Öyle diyorlar işte... Anayasayı değiştirecekler sonra da sırada bulunan idamlıkları asacaklarmış!.." Hafifçe duraksayarak gözlerini tavana dikti, "Of, öyle koyuyor ki bu bana, hiç sorma. Çünkü işin içinde ben de gümbürtüye gidiyorum." Çatlamış dudaklarını kemirerek boynunu büktü, "Allah Allah, işe bak be ne iş! Ölüm üzerine iş!"

"Anayasa değişikliği ile senin meselenin hiç ilgisi yok, gözüm. Sana kim anlatmışsa yanlış anlatmış. Anayasa değişikliği çok başka bir iş. Bu sağ-sol kavgasıdır. Biliyorsun, çok kızıştı bu iş şimdi."

"Offf, ben ne sağcıyım, ne solcu; sadece bir mahkumum. Ölüm mahkumu. Günlerimi, saatlerimi, dakikalarımı sayıyorum..."

Suat onu yatıştırmaya çalıştı. O ise, hikayesini Recep'e anlatmaya başladı:

"Ben Kastamonu'nun köylerindenim. Karıları yüzünden bazı erkeklerin başlarına gelen şey benim başıma da geldi. Lânet olsun! Allah düşmanıma göstermesin böyle şeyi.

Meseleyi öğrenince kudurdum. Askerlikten kaçıp İstanbul'a gittim. Beyoğlu'nun namlı adamlarından olan Dündar'dan bir tabanca istedim. Bakmayın şimdi bu halime, aslında olur olmaz kişilerden değildim vaktiyle. Neyse, Dündar, hiç lâf etmeden, bana bir Barabella uzattı. Aldım, belime taktım, köye yollandım. Bazı şeyleri ancak kan temizler. Başka türlü zemzemle yıkansan hükmü yoktur.

Köye döndüm ama, bizim karı ortadan kaybolmuştu. Aslında karımın olayda günahı yoktu. Olan zorla olmuştu. Ne var ki, ben olana bakardım.

Karımın hesabını sonraya bırakarak, beni rezil eden herifin peşine düştüm. Bu, köyün ağası sayılan bir hergeleydi. Solcuların en hoşuma giden tarafları, ağalığı ortadan kaldırmak isteme leridir. Ağalığın ortadan kalkmasıyla sadece toprak meselesi değil, çok yerde kadınların, kızların namusları da kurtulacaktır. Ağa dediğin bir yerde namus düşmanıdır. Ne olacak, herifler yeyip, içip azıyorlar. Şimdi adı lazım değil, kendisi öldü gitti, mezarında zift kaynasın, bir zamanlar başka vilayette bir ağa vardı. DP'den milletvekilliği filan da yapmıştı. Bu adam kendi tarlalarında çalışan birçok kızı ziyan etmişti. Bu yetmezmiş gibi, şurada burada gözüne kestirdiklerini de elde etmeye çalışırdı. En sonunda da bu yüzden Ankara'da gebertildi ya... Neyse, bu böyle işte. Gelelim bizim ağaya. Dürzü, kendisini haklamaya niyetlendiğimi duyunca: O bana değil, sıçtığım boka bile kurşun sıkamaz, demiş.

Köy denen yer küçük; bu söz hemen kulağıma geldi. Tepem nasıl lâzım-

sa öyle attı. O akşam ben bunun peşini kıvırdım. Yanında iki adamı vardı. Güya renk vermiyordu, kurumluydu, ama yürürken ayakları birbirine dolaşıyordu. Demek ki ecelin ağırlığı üzerine çökmüş artık. Kuyruğuna yapıştığını görünce camiye girdi. Tabii ben de peşinden...

Meseleyi artık nasıl öğrenmişse, hoca bana: 'Oğlum, burası Allah'ın evidir; sakın camide elini kana bulama,' diye nasihatte bulundu. Ve sakalını sıvazlayarak devam etti: 'Hem, ne olursa olsun, bir söylenti üzerine cana kıyman zaten doğru değil. Aldırma, göze batan kadınlar hakkında kolayca böyle söylentiler çıkar...'

Hocaya bakın siz, insan buna aldırmazsa neye aldırır? Dinine yandığımın, ne hikmetse, öteden beri hiç sevmediğim insanlardır şu hocalar. Neyse, camiden çıktıktan sonra köy meydanında ben bunlara yetiştim. 'Ağa,' dedim, 'dur bakalım, sana bir sorum var!' Karşıdan dan diye bir silah patladı, kurşun vınlayarak kulağımın dibinden geçti. Hemen kendimi yandaki kütüğün arkasına atıp mukabeleye giriştim. Birinin 'Yandım anam!' diye bağırdığını, birinin öküz gibi böğürdüğünü duydum, diğerinin de palas pandıras kaçtığını gördüm. Şarjuru tazeleyip bunların üzerine gittim. Böğüren ağa, bağıran da onun fedaisiydi. 'Söyle ulan köpek,' dedim ağaya, 'karıma sahip oldun mu?' Herif sanki yediği kurşunun acısını kusuyormuş gibi: 'Evet,' dedi, 'karının koynuna girdim!..' Tepesine dikildim, namluyu suratına doğrulttum, ağzından apışarasına kadar, baştan aşağı kurşunla bir fermuar çektim buna. Sonra da yanında uluyanı susturdum."

Derin derin içini çekti. Suat'ın vermiş olduğu sigarayı bitirmişti. Ama parmak uçlarıyla tuttuğu izmariti hâlâ içmeye devam ediyordu. Öyle ki, neredeyse ateş dudaklarına değecekti. Nihayet, izmaritin ateşini kendisine uzatılan bir Bafraya aktararak hikayesinin sonunu bağladı:

"Benim meselem bu işte. Şimdi burada darağacının kurulmasını bekliyorum. Darağacı bu, biliyor musunuz, kiraz ağacı değil. Kiraz ağacı dallarını yere eğerek insana meyvelerini uzatır, darağacı ise, yağlı ipin ucunda ölümü... Offf, çok kereler uyuyamıyorum. Ölüm fermanı boynumda asılı dururken gözlerimi kapatamıyorum. Bilemezsiniz bunu, gecelerin altında eziliyorum. Bazen dayanma gücümü yitiriyorum. Hapishanede çile doldurmak kolay değil. Hele ölümü beklemek..." Elini göğsüne vurdu. "Kimi zamanlar buraya nasıl bir ağırlık çöküyor, anlatamam..."

"Böyle ölmek bir bakıma iyi sayılır ama," dedi yan taraftan birisi, patavatsızca. "Yaşasanız, ilerde kim bilir nelerle karşılaşacaksınız, belki de bir kör kuyuya düşüp bağıra bağıra gideceksiniz; onun için ip ucunda, lâhzada, tertemiz ölmek evlâdır..."

Beti benzi attı Bektaş'ın. Dokunaklı bir şekilde boynunu büktü.

"Teselliye bakın hey, teselliye bakın siz..."

Gitmek üzere kalktı. Bir yerde fazla kalamıyor, çabucak sıkılıyordu. İlgililer, onun bu halini gözeterek, kendisine hapishane içinde biraz serbest hareket etme olanağı tanımışlardı. Çıkarken sordu:

"Profesörlerin yanındaki gazetecilere bir not yazsam verirler mi acaba?"

"Ne yazacaksın ya Bektaş?" dedi Suat.

"Hiç; nasılsınız, iyi misiniz?"

O gittikten sonra, belediye deposunda dinamit bulundurduğu için tutuklanmış olan Elmadağ Belediye Başkanı, acı acı başını salladı:

"Can derdi çekmek kolay değil..."

"Öyle," diye onayladı Suat.

"Askerliğini yapmakta ne kadar geç kalmış, en azından kırk yaşında var o."

"Yo, tam askerlik çağında o. Kahır ve mihnet çökertmiş onu, bu hale getirmiş."

Belediye başkanının ağzı hayretten bir karış açık kaldı.

"Yapma!"

"Yapma'sı yok, gerçek bu."

Recep, Suat'ı kaygıyla süzdü:

"Onun kulağına giden haberin doğru bir yanı var. Gazeteler idam hükmüne bağlanmış kararların yakında Meclis'ten geçeceğini yazdılar. On iki mi, on sekiz dosya mı ne Meclis'e sevkedilmiş. Bunlar adi suçlular ama, şu sırada idam işlemlerinin böyle topluca ele alınması manidar. Halkı sehpalara alıştırmak için mi, yoksa ortalığa gözdağı vermek için mi, bilmiyorum."

"Anlamıyorum bunu. Ölüm oyunlarıyla dünyanın gidişine karşı çıkılmaz ki."

"Orası öyle de, tarih, yanlış işleri azraille birlikte yürütmeye çalışanların hikayeleriyle doludur."

Burkay girdi içeri. İki gün önce Diyarbakır'dan döndürülüp buraya getirilmişti o da.

"Arkadaşlar," dedi, "doğru doğru dosdoğru, ben bitlenmişim, ne yapacaksak söyleyin."

Ayaklarındaki mantarlı yerlere ilaç sürmekte olan biri yüzünü buruşturdu:

"Yapma yahu."

"Öyle."

"Belki sana öyle geliyordur..."

"Ne bana öyle gelmesi, bahçede biraz güneşleneyim dedim, hepsi yakama dizildiler..."

"Resmi geçit yapmaya kalktılar desenize."

"Yaaa..."

"Belki de onları Diyarbakır'dan getirdin..."

"Ne malum, belki de buradan yüklendim..." Sıkıntıyla kafasını kaşıyarak ses tonunu değiştirdi, "Diyarbakır'dan veya buradan, her neyse, bitlenmişim işte, mesele bu!"

Suat sarmakta olduğu sigarayı parmakları arasında ustaca yuvarladı:

"Buradandır buradan. Geçenlerde Fakir Baykurt tepeden tırnağa bitlendi şu yatakta yatarken."

Sait ellerini yana açarak işi şakaya vurdu:

"Aldırmayın, bit yiğitte bulunur."

"Yiğitlik taslamaya kalkarsak bitler bizi yeyip bitirir," dedi Recep, "bu koğuş bit dolu."

"Siz nereden biliyorsunuz?"

"Kendi payıma düşenlerden... Geldim geleli üç kez çamaşır değiştirdim, hiç hükmü olmadı..."

"Oho biz bitlilerin arasında kalmışız da hiç haberimiz yok. Karantinaya aldırmalı sizi."

"Bizi karantinaya göndereceğine Belediye Başkanına haber versene, birşeyler yapsın. Aramızda koskoca bir Belediye Başkanı var."

Belediye Başkanı, yatağından fırlayarak kapıya doğruldu: "Beyler, ben meseleyi albaya anlatmaya gidiyorum. Bu ne rezalet böyle! Bu zamanda insan bite yedirilir mi?"

Suat telaşla onu önledi:

"Aman dur, Reis Bey, dur hele, gözüm, çaresini kendimiz düşünelim. Şimdi gelip buraya bir ton zehir saçarlar, bizi mahvederler!.."

"Belki de zehir saçmazlar," dedi Çiltaş.

Suat ona yan yan baktı:

"Başka ne yaparlar ya?"

"Sıkıyönetim bildirisi falan neşrederler..."

Suat'ın gülüşleri arasında gardiyan kapıya vurdu.

"Herkes bahçeye çıkıp sıraya dizilsin, içtima var!"

Hapishane Komutanı bahçenin ortasında dikiliyordu. Her zamanki gibi ellerini arkasına bağlamıştı. Kendinden emin bir hali vardı. Orta boylu, temiz simalı, sakin görünüşlü bir albaydı bu. İyi bir kimseye benziyordu. İçerdekilere fazla sıkıntı vermiyordu. Zart zurtu yoktu. Az konuşurdu.

Siyasilerin bazılarını teker teker seçerek ayırdı. Ve onların yeni kurulan 2 Numaralı Hapishane'ye nakledileceklerini söyledi.

Assubay koğuşundakilerin çoğu bunların arasındaydı. Birisi, eşyalarını toplarken kalanlara takılmak istedi:

"Bitlerin hepsini size bırakacağız, haberiniz olsun."

Ötekiler buna sinirlenerek, terslediler onu:

"Kendi bitlerinizi de alıp öyle gidin, bizimkiler bize yeter."

O arada Bektaş geldi telaşla.

"Siz gitmeyin, ne olur." diye tutturdu Suat'a. Beti benzi atmıştı.

Suat ona yer gösterdi.

"Otur bakalım şuraya, sana bir sigara sarayım..."

"Ben sigara değil, sizin burada kalmanızı istiyorum."

"İyi ama, gözüm, gideceklerin arasına ayrılmışız bir kere, ne yapalım yani?"

"Albay'a söyleyin sizi değiştirsin."

"Yapma canım..."

Baktı olacak gibi değil, bir sır verdi:

"Orası çok kötü, giderseniz pişman olursunuz sonra!.."

"Sen nereden biliyorsun bunu?"

"Ben bilirim; hapishane benim alemimdir."

"Sat anasını," diyerek araya girdi Sancaktar," değil mi ki cehenneme düşmüşüz, ha o köşede yanmışız, ha bu köşede..."

Bektaş ona döndü:

"Öyle demeyin, hapishaneden hapishaneye fark vardır..." Medet umarcasına üzüntülü bakışlarını Çiltaş'ın yüzüne çevirdi. "Söyleyin ona gitmesin..."

"Aşkolsun sana yahu," dedi Çiltaş, şakacı bir havayla, "Suat'ı kayırıyor, bizi o kötü yere gönderiyorsun; sonra da bu işin ifası için bizden yardım istiyorsun..."

Bektaş daha perişanlaştı.

"Siz de gidiyor musunuz?"

"Evet, hepimiz gidiyoruz; Sancaktar, Recep ağabey, ben, Burkay."

Burkay elini ağzına götürerek hafifçe öksürdü.

"Bırak böyle halleri Bektaş, burası yol geçen hanıdır; bugün burada olan kimse yarın olmaz. Suat oraya gitmeyip de tahliye edilseydi ne yapacaktın yani? Hiç! Onun için böyle şeyleri dert etme kendine."

"Kaldı ki," diye ekledi Recep, "sevdiğimiz, saydığımız kimselerle daima bir arada olamayız. Buna hayat imkan vermez. İnsanlar türlü esintilerle, türlü çalkantılarla birbirlerinden koparlar..."

Suat sardığı sigarayı ona uzattı:

"Değil mi ya, gözüm, yaşamımızın seyri devrana bağlıdır..."

Bektaş sigarayı küskünlükle itti, boynunu bükerek kapıya yöneldi:

"İnsan feleğin sillesini yemeye görsün bir kere, elinden tutan olmaz. Anlaşılan bu dünyada inanılacak hiç bir şey yok..."

2 Numaralı Hapishane, az aşağıda, Samsun Yolu'na bakan bir yamaçtaydı. Burası daha iyi bir yerdi. Gerçi burası derme çatma bir bina idi. Buna bağlı olarak da koğuş ahır bozması gibi bir şeydi. Ama yapısında bir cezaevi havası yoktu. Etrafı duvarlarla çevrili değildi. İnsan buradan dünyayı görebilirdi. Dünyayı görebilir, ruh sıkıntısından bir ölçüde sıyrılabilirdi.

Yukarıdan kervan olup gelenlerin saflarında işi softalığa vurmuş bazı dinciler de vardı. Toplu namazlar kılan dinciler. Onlarla solcular arasında yerleşme yüzünden bir anlaşmazlık çıktı. Dinciler, biraraya düşmek ve kapıya yakın tarafı tutmak istiyorlardı. Sunagör Hoca'yı da yanlarına almışlardı. Bunlar, birbirine bağlı, terbiyeli kimselerdi. Sofuluğun yanısıra tertibe ve temizliğe de özen gösteriyorlardı. Ancak, diğer bütün koyu müslümanlar gibi akıl ve mantıktan derin uçurumlarla ayrılmış bulunuyorlardı. Örneğin, fırça dururken, dişlerini misvakla temizliyorlardı.

Göç harekatını bir asteğmen yönetiyordu. Kısa boylu, inadına tombul, yusyuvarlak bir kimseydi bu. Askerliğe çok meraklıydı. Eğriye doğruya cart curt etmesini seviyordu. Sertlik taslamalarında muvazaf subaylara taş çıkartabilirdi. Bu zat aynı zamanda İngiliz kafası taşıyordu; solcuların yanlarına gidip dincilere, dincilerin yanlarına gidip solculara küfrediyordu. Neyse ki solcular meseleyi fazla uzatmadılar, ötekilerin isteklerine uydular.

Yerleşme işleri bitince asteğmen göbeğini gererek bir diskur çekti:

"Karşı koğuşta kalan asker tutuklularla görüşmek yok! Duvarlara çiviler çakarak koğuşun estetiğini bozmak yok! Dışardaki telörgülere fazla yaklaşmak yok!.. Beni iyi dinleyip iyi anlamaya bakın; ben insanlara bir şeyi önce rica ederim, olmazsa, sonra emrederim. İş emre binince akan sular durur, ona göre... Biliyorsunuz, askerlikte emir demiri keser!.."

3

Gülşen divana oturmuş, terliklerinden birini bezlere sararak bebek yapmış, ona masal anlatıyordu: "Kelebek gelmiş cama konmuş. Hiii, içerdeki çocuğu görünce korkmuş. Çocuk ona 'korkma, korkma,' demiş. Kelebek, 'Dışarısı soğuk, üşüyorum,' demiş. Çocuk da 'İçeri gel, burası sıcak,' demiş. Kelebek de 'İçerde çiçek var mı?' demiş. Çocuk da 'Tabiiiyyy, sarksılar çiçek dolu,' demiş, hemen pencereyi açmış. Kelebek de hemen içeri girmiş, 'Oh, ne

güzel ev.. ay, ay, ay, kelem kele.. sasta sasta.. ayyy, lovi lovi.. hopapap.. dondirik..' demiş. İ'hi, i'hi, hi..hi..hiii..." Kendi masalına tatlı tatlı gülerken gözleri babasının duvardaki resmine ilişti, birden durdu. Bir süre onu öylece süzdükten sonra,

"Babacığım," dedi, "yanıma gel de beni biraz sev."

Öte yanda namaz kılmakta olan tombul yapılı babaannesi duasını kısa keserek nemli gözlerle seccadeden kalktı.

"Ben seveyim kızımı."

Gülşen ona sokuldu:

"Sev."

Babaannesi onu şefkatle okşadı. O önce kedi yavrusu gibi hoşlanarak mırıldandı, sonra itiraz etti:

"Siz babam gibi sevemiyorsunuz ki!.."

İhtiyar kadın şaşırdı:

"Neden evlâdım, ben de seni güzel güzel seviyorum işte."

"Babam böyle 'Ooo kızım, ooo kızım,' diyer severken..."

"Ben de öyle derim yavruma: Ooo kızım, ooo kızım..."

"Ama babam, 'Ooo kızım, ooo kızım,' diyerken, eliyle saçlarımı da böyle böyle yapar..."

"Ben de öyle yaparım kuzucuğuma."

"Yapamasınız.. yapamasınız... Babam 'Bu eller ya, bu eller ya; bu saçlar ya, bu saçlar ya,' diyer... Hıı, di-yer, ne yapardı? Ha, ne yapardı?.."

İşin burasında Gülşen'in annesi imdada yetişti:

"Babası onu sevip okşarken her yeri için birşeyler söylerdi. 'Bu eller var ya, bu eller, hep yaramazlıklar eder. Bu ayaklar var ya, bu ayaklar, hep alt kattakilerin tepelerinde tuz döver. Bu saçlar var ya, bu saçlar, hep memleket işleri gibi karmakarışık durur..' derdi. Şimdi onları hatırlıyor."

Bunun üzerine onu o şekilde sevmeye kalktılar. Ama, yine olmadı. Ne yaparlarsa kusur buluyor, babasını arıyordu, durum zorlaşınca, "yakında gelecek Gülşen'in babası," dediler. Ve iyice gönlünü hoş etmek için eklediler: "Yalova'daki küçük ablası da gelecek, anneannesinin yanından."

Meseleyi böylece kapattıklarını sandılar. Ancak, o akşam sofraya oturunca iş değişti.

"Ellemeyin yemekleri," diye dayattı Gülşen, "bunları babam gelip yiyecek!.."

Ne yaptılar ne ettilerse ona meram anlatamadılar. Yemeklere ne kendisi dokundu, ne de bir başkası el uzatabildi. Masadakiler babanındı...

Onun bu tutumu evdekilere çok dokundu. Bazıları ağlamaya başladılar. Tabii büyükler ağlayınca, Gülşen'e feryat etmek düştü. Sesleri duyan kom-

şular ne oluyor diye damladılar. Meseleyi öğrenince onlar da ağlamaya başladılar. Bu, daha dramatik bir durum yarattı. Annesi, Gülşen'i alıp öteki odaya götürdü. Büyükanne fenalaşır gibi oldu. Kolonya filan koklatılar kendisine. İhtiyar kadın kendine gelince dayanamayarak dövündü:

"Benim oğlum bizleri perişan ederek mi koruyacaktı yoksulları?.."

Sofrayı toplamaya bakan büyük torunu Süheyla onu yatıştırmaya çalıştı:

"Babaanneciğim, babaanneciğim, böyle konuşmayın lütfen; bu davada payımıza düşen acılara katlanmak zorundayız." Biçimlice, esmer, sıcak kanlı, hoş bir kızdı kendisi.

Babaanne bu defa Allah'a isyan etti:

"Ah, Yarabbi, iyileri yüzüstü bırakıyor da, kötülere nasıl bu kadar fırsatlar veriyorsun?.. Sana o kadar dualar ediyorum, hiç mi duymuyorsun beni?.. "

Gelenlerin içinden kara kuru yaşlı kadın,

"Üzülme babaanne, üzülme," dedi. Ona büyük-küçük herkes babaanne derdi mahallede. "Oğlun nihayet taşın altında değil ya, dağın ardında. Dağın ardında her zaman umut vardır."

"Ah, yüreğim nasıl sızlıyor bir bilseniz... Ağzımı açıp kimselere bir şeyler demiyorum ama, içim kor gibi yanıyor..."

Beyaz başörtülü komşu yüksek sesle salavat getirdi. Tek tük dişi vardı ağzında.

"Ahır zamana kalmışız babaanne, çekecek çilemiz var. Herşey bozuk gidiyor. Bir şeyden bir şeyi düzeltmenin mümkünü yok. Kendimizden pay biçelim: İşte, geldik buraya leyleğin konmadığı yere yerleştik. Niçin? Sözüm ona yaşamak için. Yol yok, su yok, ışık yok. İçine sinerek ne fırınından ekmek alabilirsin, ne bakkalından peynir, ne kasabasından et. Hadi bakalım ne yaparsın? Hiç! Çaresiz hepsine katlanacaksın. Yapacak birşey yok çünkü. Yapacak hiç birşey yok. Bu bizim kaderimiz..."

Süheyla üstüste yığdığı tabakları bir tablaya aktardı.

"İnsanların kaderleri kendi ellerindedir. Biz böyle söyler, durumumuzu düzeltmek için çaba sarfetmezsek, boynumuzu büker, böyle bir hayat yaşarız işte..."

"Lanet olsun böyle hayata!" dedi beyaz başörtülü kadının gelini, içini çekerek. "Aşağı tarafta, ayazma yanında oturan bir tanıdık var, kocası örmeci. Adamı işten atmışlar. Dört dönüyor ortalıkta fakir iş için. Evde beş çocuk çok kere yavan ekmeğe muhtaç. Kadının kendisi, ben diyeyim üzüntüden, siz deyin gıdasızlıktan, ince hastalığa karmış..." Eliyle döşemeyi tıklattı, "Tüh tüh tüh, şeytan kulağına kurşun..."

Babaanne dertli dertli iki yana sallandı:

"İşte benim oğlum aklınca bu gidişatı düzeltmeye kalktı. 'Ezilenler.. ezilenler...' diye parçalarını saçtı. Oysa ezilenlerin dünyadan haberleri yok. Akibet böyle boş yere başını ateşte yaktı. Kendini hiç düşünmedi. Sanki ben onu bir kere daha doğuracağım..."

Süheyla, ihtiyar kadının boynuna sarıldı:

"Babaanneciğim, ne olur böyle konuşmayın. Çok yanlış düşünüyorsunuz; yapılan işler boşuna değildir. Siz bugünlere bakmayın, bugünler geçecek. Hem babam duyarsa bu sözleri..."

Kara kuru, yaşlı kadın elleriyle dizlerine vurdu:

"Oo, o, evlât değil mi, o da babasından yana çıkıyor işte."

Babaanne yemenisinin uçlarıyla gözlerini kuruladı, titreyen dudaklarını kıstı:

"Onlar, baba-kız, aynı kafadadırlar. Ama benim neler çektiğimi bilmezler."

"Bu yeni yetişenler artık hep böyle gözü pek şeyler. Korku nedir bilmiyorlar. Bizim ahbaplardan birinin oğlunu da alıp götürmüşler. Üniversitelerde okuyordu çocuk. Kim bilir ne çıkacaktı yakında, mühendis mi ne? babasının anlattığına göre, dövmüşler, dövmüşler, canını çıkarmışlar. Üstelik hocaları da mektepten atmışlar. Babası ona 'Ah oğlum,' demiş, 'bu başına gelenlere mi yanayım, adın komüniste çıktı ona mı yanayım?' Çocuk buna, 'Dünyadan hiç birşey anlamadığına yan baba!' demiş."

"Ne desek boş, kardeş," diye tevekkül gösterdi beyaz başörtülü kadın. "Bütün bunlar alın yazısı."

Babaanne yemenisinin uçlarını tekrar gözlerine götürdü:

"Ah, bunlarınkisi bile bile lâdes komşucuğum. Koca bir milleti haraca kesenler, ortalığı düzeltmeleri için onlara meydan verirler mi hiç? İşte böyle yaparlar insanı! Millet de millet değil; herşeyden ağlaşır da birşeyi düzeltmek için kılını bile kıpırdatmaz."

Gelin dudaklarını şişirerek öfkeyle homurdandı:

"Vallahi, boşuna mı demişler: 'Millet değil, illet bu!' Milleti haraca kesenlere gelince, hani bunların din iman laflarından geçilmez ama, hiç birinde insanlık aramayın. Bunlar gerçekte elifi bilmez, götünü silmez kimselerdir."

Oturduğu yerde bile bastonuna dayanan diğer bir kadın bilgiç bir edayla kafasını salladı:

"Biz kötüleri istediğimiz kadar kötüleyelim, iyiler gözlerini açmadıktan sonra... Rahmetli babam, 'Bizim millet, üzerine ölü toprağı serpilmiş bir millettir' derdi. 'Kıyamet kopsa gözünü açmaz' derdi. Yoksa, millet gözünü aç-

sa, kendisini kurtarmaya çalışanların peşine hurra diye düşse, bu haller olur mu?.."

Babaanne inleyerek ensekökünü ovaladı:

"Bu millet zaten ne çekiyorsa biraz da kendi kafasından çekiyor. Bunca söz, bunca gayret hiç bana mısın demiyor. Kaptırmış kendisini derisini yüzenlerin peşine, kös kös gidiyor. Üstelik, ona doğru yolu göstermeye çalışanları dönüp dönüp taşlıyor."

"Babaanne, babaanne," dedi Süheyla, içi tükenerek, "yalvarırım yeter artık. Halk kendisine oynanan oyunların farkına varsa, böyle yapar mı hiç? Bir yerde elbet gözünü açıp gerçekleri görecek..."

4

Bilal kendisini dinleyenlerin karşısına geçmiş, aralarından bir öğretmenin satranç oynayışını şen hareketlerle taklit ediyordu: "Ben veziri buraya çekersem, o kaleyi ileri sürer; o kaleyi ileri sürerse, benim bu piyon gider; bu piyon giderse, şah açığa düşer; o zaman bir de şu at çifte atarsa, hapı yutarım; a'aaa, böyle oynamam..." Dalga dalga gülüşmeler koptu etrafında. Gazi Eğitim Enstitüsü'nü yeni bitirmiş bir gençti bu. İri yapılıydı, sağlıklıydı, oldukça esmerdi. Muzip mi muzipti. Hani neredeyse ölüyü güldürebilirdi. Kendisi de çok gülerdi. Hatta canı istedi mi, durup dururken kahkahalar kopararak çevresine bir gülme salgını yayardı bazen. Bunu nasıl yaptığına şaşardı insan.

"Sen ne biçim adamsın be," dedi öğretmen, alınganlıkla, "dünya yansa hasırın yanmıyor. Böyle işin alayında git bakalım ne olacak, kuyruğumuz burada kapana sıkışmış durumdayken..."

Gözlerinde donuk pırıltılar dolaşarak okkalı yumruğunu salladı Bilal:

"Kuyruğu kapana kısılan biz değiliz, burjuvazidir."

Öğretmenin dudaklarında alaycı bir gülümseme belirdi.

"Gören Allah için söylesin..."

"Öyle, öyle, bak, bütün foyası meydana çıktı, böylece, ne bokun soyu olduğu anlaşıldı. Hani demokrasi tutkusu, hani özgürlük sevdası, hani hukuk anlayışı, hani insanlık sevgisi?.. Haaa, onun defterinde bunlar yokmuş demek ki... Bunun yanısıra, adam geçinen nice kişilerin asıl nitelikleri de sırıttı. Gerçekte kimlerin ne oldukları, sırasında hangi boyalara girdikleri görüldü..."

Suat vücudunu saran kaşıntı illetini tırnaklarıyla kazımaya çalışarak söze karıştı:

"Bizim gibi ülkelerde, demokrasi, burjuvazinin iki yüzlülüğünden baş-

ka birşey değildir. Burjuvazi sanıldığından dana hindir. Onun diline doladığı telli pullu laflara aldanmamalıdır: Çıkarları gerektirdi mi, herşeye ihanet eder. Demokrasiye, hürriyete, insanlığa..."

"Evet," diye onayladı Bilal. "Burjuvazi, sadece başka yol bulamadığı, mecbur kaldığı zaman demokrasiyi benimser görünür; ama bir fırsatını buldu mu herşeyi ayaklar altına alır işte böyle..."

"Ancak, eğer demokrasi halk kitlelerine dayanacak sağlamlığa erişirse, bunu kolay kolay yapamaz."

"Biz de ondan çok uzağız daha," dedi birisi, göğsü körüklenerek. "Demokrasiyi kır atın kuyruğuna bağlamaktan öte geçemedik henüz..."

Suat sesle güldü.

"Eh bir de Paşa'nın iki dudağı arasına iliştiriyoruz, kim görürse..."

"Ne biçim insanlarız biz, dünyayı öküzün boynuzları üstüne oturtuyoruz, demokrasiyi de kır atın kuyruğuna..."

Bilal, pantolonunun üstüne sarkan gömleğini yukarı sıyırarak göbeğini dümbelek gibi çaldı.

"Ee, biz kımız içen bir soydan geliyoruz ya..."

Sıkıntıyla yüzünü buruşturdu öğretmen:

"Bırak bunları, dalganın sırası değil, herifler bizi yenilgiye uğrattılar; sen ona bak!"

"Aldırma, bu yenilgi, gelecekteki zaferlerin yolunu açacak bize..."

"Nasıl olacak bu iş?"

"Bu yenilgi bizi bileyecek... Ayrıca, bütün bu olanlar halkın gözünü açacak..."

"Aaaahh, ölme eşeğim ölme, yaza tirfil biçeceğim... Ben burada Allah'ın ecrini çektikten sonra..."

"Eee, hamama giren terler. Zor ve belalı bir iş bu. Madem ki devrimci olduk, bunlara katlanacağız. Zorlukları göğüsleye göğüsleye açacağız devrim yolunu."

"Vay, sen böyle lâflar söylemesini de biliyorsun, ha!"

"Biliyorum ya, ne sandın? Buraya kazara düşenlerden değiliz biz."

Biri elindeki gazeteyi uzattı ona:

"Görürsün sen, bak Feyzioğlu yine zehir kusmuş bize karşı..."

Bilal umursamaz bir tavırla omuzlarını silkti:

"Feyzioğlu bulanık suda balık avlamaya çalışıyor..." Eliyle kaba bir hareket yaptı, "Alır babayı o!.. 'Ülkeler adamlarıyla ülke olur,' derler. Onun gibileri, avantacı politikacılıktan ileri gidemez..."

Ötekisi kafasını kaşıyarak Bilal'in sözünü kesti:

"Adam vatan kurtaran arslan pozunda ama, yırtınıp duruyor ortada..."

Bilal onun sırtına okkalı bir şaplak vurdu:

"Yırtınsın. Bırak yırtınsın. Bu adam kendini ve hırsını herşeyin önüne koyuyor. Gözünü ihtiras bürümüş onun, ne hallere düştüğünü görmüyor. Bırak lâyığını bulsun."

Ötekisi boynunu büktü:

"Elimizde olmayarak bıraktık zaten, meydan onun..."

"Meydan onun, gerine gerine atıp tutsun şimdi, osurukla boya boyasın..."

"Boyasın da gör!"

"Aaa, çok konuştuk ama," diyerek uzandı Bilal, omuzlarından yakalayarak salladı onu, "ben Feyzioğlu hakkında bu kadar lafa dayanamam. Gel seninle başka birşey yapalım şimdi." Cebindeki paketten iki sigara alıp uzattı, "Tut şunları." Beriki önce nazlandı. Ama ısrar karşısında gazeteyi bıraktı, sigaraları aldı. Bilal keyiflendi. "Ha yaşa. Şimdi kollarını havaya kaldır, sigaralarını yukarı dik. Öyle değil, böyle, böyle. Hah, yaşa. Ayaklarını da biraz yana aç. Bravvo, iyi." Etrafına bakındı, "Arkadaşlar, siz de çemberi büyütün. Haaa, eyvallah." Yüzünden şeytanlık akarak ellerini çırptı. "Arkadaşlar, 1967 Savaşından sonra bir Mısır uçağı Tel-Aviv dolaylarında keşif uçuşuna çıkmış. Pilot bir yerde," ortada dikilenin kafasına hafifçe dokundu," korkunç bir füze üssü saptamış. Rampada iki tane füze varmış ki," ortadakinin ellerindeki sigaraları işaret etti, "Allah korusun, bunlar bütün Arap alemini mahvedecek güçteymiş. Öyle ki, hani hem emperyalizmle can ciğer dost olan hem de siyonizmle mücadeleye kalkan bizim keskin müslümanların duaları dahi Arapları kurtaramazmış. Uzatmayalım, bu haber üzerine Kahire'de şafak atmış. Durumu iyice anlamak için bir başka uçak havalanmış." Birisi, "Keşke Demirel'e danışsalardı, belki gördükleri şey üs değil, tesisdi..." dedi. "Her neyse," diye devam etti Bilal, "bu uçak bahsedilen yere gitmiş," eliyle orta yerdekinin başı üzerine daireler çizmeye başladı, "böyle, böyle, uçmuş, uçmuş, uçmuş ve dönüp gitmiş. Pilot yere inince, kendisini heyecanla bekleyenlere, 'Telaşlanmayın,' demiş, rahatlıkla, 'orada ellerindeki sigaraları havaya kaldırıp tutan bir enayiden başka şey yok!' "

Bir kahkaha tufanı koptu ortalıkta. Bazıları kasıklarını tutuyorlardı gülerken. Ötekisi tongaya basılmanın sıkıntısı içinde sigaraları yere attı. Bilal ensesini sıvazlayarak çıkıştı ona: "Hop, hop, hop, ne yapıyorsun be, hapishanede sigara ziyan edilir mi?" Sonra kendisine özgü muzipliklerle makaraları koyuverdi. Bunun üzerine millet tekrar kahkahayı bastı.

"Bilal, genc neler yapıyorsun?.." dedi Recep, yan tarafta volta atarken.

"Ooo, ağabey, merhaba. Haberiniz var mı, sizi ipe çekiyorlar! Gazetelerin biri öyle müjde veriyor, 'TİP yöneticilerinin idamları isteniyor,' diye yazıyor."

Sert bir gülümseyiş belirdi Recep'in yüzünde.

"Aldırma."

Bilal lâfın arkasını bırakmadı:

"Nasıl asılacaksınız be ağabey, can vermek kolay mı?.. Sabahın köründe kalkın, göz göre göre sehpaya yürüyün, sandalyenin üstüne çıkın, tepenizde sallanan yağlı ipe boynunuzu uzatın... Bütün bunlar olurken sizi ölüme mahkûm edenler karşınıza geçip halinizi seyretsinler... Derken sandalyeye bir tekme, yallah öteki dünya... Öteki dünya olsa yine iyi, o da yok..."

Birisi onun ağzını kapattı:

"Yahu, amma da gaddar adamsın be!" Çenesini omuzuna dayayarark Recep'e döndü, "Boş verin ağabey, birşeycikler yapamazlar size. Ne demiş büyük şairimiz: 'İnsan başı şalgam değil...' "

Onlara yaklaşarak ellerini yana açtı Recep:

"İsterlerse yaparlar. Adamların yapamayacakları yok. Ancak gerçekte bizim için böyle birşey sözkonusu değil. O gazetenin densizliği bu."

Bilal kendini ağzını kapayanın elinden kurtardı:

"Yo, öyle demeyin, gazete ortada olanı yazmış. Siz korkunç 141 ve 142'ye göre yargılanacaksınız. 141'e 1'in son fıkrası idam fermanı biçiyor. Adamlar oradan giderek yazmışlar."

"Bu gazete aslında kendi arzusunu dile getirmiş herhalde. Bizim için henüz belli bir durum yok."

Birisi saf saf sordu:

"Bu gazetenin sizinle zoru nedir?"

"Zoru partiyledir. Çünkü, bu gazete egemen güçlerin düşük yapıdaki bir organıdır. Onun için baştan beri partiyle uğraştı durdu. Mütemadiyen melânetler saçtı. Arkadan vurdu bizi hep. Örneğin, seçim dönemlerinde, Türkiye'nin o şartlandırılmış ortamında kendimizi halka anlatmaya uğraşırken, zerrece gerçek saygısı gözetmeden, zerrece toplumsal sorumluluk duygusu hissetmeden, zerrece fikir namusu taşımadan, 'Türkiye İşçi Partisi kapatılıyor,' diye yazılar yazdı."

Suat başındaki şapkanın siperliğini iyice alnına eğdi:

"Yapı işçileri, 1962'lerde 'iş isteriz!' diye bağırarak yalın ayak, başı kabak Meclis'e dayandıklarında, aynı gazete, o zamanlar da, meseleyi bir yana itti, 'Yapı-İş Sendikası'nı komünistler istila etti' diye feryadı bastı.

Bilal konuşmayı arzuladığı noktaya çekmek istedi:

"Bırakın şimdi bu namertlik hikayelerini, öyle bir gazeteden başka ne beklenir?" Recep'e döndü. Yüzünden hınzırlık akıyordu. "Ah ağabey, kusura bakmayın ama, çok merak ediyorum, sizi nerede asarlar acaba? Burada mı? Eğer öyle olursa, biz nerede volta atarız o gün?"

Tam karşısındaki azarlayıcı bir bakışla göğsünden itti onu:

"Ulan delinin zoruna bak, nerede volta atacakmış, ananın örekesinde atarsın!.. O zaman kimde volta atacak hal kalır be, ölümle dalga mı geçiyorsun sen?.."

Bilal avuçlarını yumdu:

"Ölümse ölüm, ne yapalım, başa gelen çekilir..." Recep'in yüzünü dikkatle inceledi, "değil mi ağabey?"

Recep'ten önce biri atıldı isyanla:

"Yeter artık, arkadaş, amma da uzattın bu soğuk şakayı!.."

Ağır ve sıkıcı bir sessizlik çöktü ortaya. Galiba farkında olmadan kendi aralarında biraz fazlaca tedirginlik yaratmışlardı. Ancak durgunluk uzun sürmedi. En sessiz görünenin aklını şeytan dürtüverdi.

"Şaka bir tarafa ya, hani içimizden kimseye de yormayalım, diyelim ki, böyle bir yerde bazı insanları idama mahkûm ettiler... Nerede ve nasıl asarlar onları acaba?.. Her halde birbirlerinin gözleri önünde yapmazlar o işi, ha?.."

Onunla burun buruna duranın alnı kırıştı.

"Vallahi onu bunu bilmem ama, İkinci Dünya Savaşı sırasında, Hitler'e karşı düzenlenen suikasta karışanları, Berlin'de birbirlerinin gözleri önünde posta posta asmışlar. Adamlara hakaret olsun diye de, iplerin uçlarını bir demir kirişe takılı çengellere bağlamışlar. Ve idam sahnelerini filme alıp Hitler'e göstermişler..."

Dinleyenler irkildiler.

"Vay, vay, vay!.."

"Bu ne canavarlık be!.."

"Pek öyle olmamış o iş galiba," dedi birisi, olayı anlatana. "Benim bildiğim, adamları posta posta değil, teker teker asmışlar. Sıra bekleyenlerin, infaz sahnelerini görmemeleri için de araya bir siyah perde germişler."

Ötekinin yüzü değişti:

"Sahi mi? Eh, o biraz daha iyi bari."

"Film meselesi doğru bak. Yalnız, filmciler buna fazla dayanamamışlar, bir yerde kesmişler çalışmalarını."

"Hımm..."

"Ancak, 1943'de senin anlattığına benzer başka bir olay cereyan etmiş

galiba. Hava akınlarında bir hapishane hasara uğrayınca, içindeki yüz seksen mahkûm, sekizer kişilik gruplar halinde idam edilmişler. Sen anlattıklarını belki bununla karıştırdın..."

"Belki de."

"O arada karı-koca olan iki mahkûm son kez birbirlerini görmek istemişler. Bunun üzerine papaz onları terslemiş. 'Haydi canım siz de,' demiş, 'nasıl olsa az sonra öteki dünyada buluşacaksınız...' "

Bilal pençelerini boşluğa uzattı:

"Vay sakalını yolduğumun papazı!.. Ulan bu din adamlarının bazıları ne kadar dinsiz oluyorlar be!.."

"Tıynetsiz oluyorlar, dinsiz olsalar iyi."

"Ben de o anlamda söyledim zaten."

"Aaah, ah, tabii bütün bunlar, papaz filan, birşey değil; bir de gaz odalarında uygulanan o korkunç katliamları düşünün..."

"Yaaa..."

Daha önce isyan eden kimse bezginlikle burnundan soluyarak tekrar patladı:

"Arkadaşlar bırakalım bu tatsız konuşmayı; of, başka lâf yok mu yani? Nasıl gönlünüz kaldırıyor bunu?"

Yine bir sessizlik çöktü üzerlerine. Bazıları başlarını yere eğerek kendi iç alemlerine dalar gibi oldular. Bilal birden makaraları koyuverdi. Onun o bilinen şen şakrak gülüşü karşısında sinirleri gevşeyip gömüldükleri kara hüzünden sıyrılanlar bakalım bunun altından ne çıkacak diye beklerken o Recep'e döndü:

"Ağabey, faraza size idam verseler ve infaz sırasında 'son arzunuz nedir?' diye sorsalar, ne cevap verirsiniz?"

Boşver gibilerde bir el işareti yaptı Recep:

"Böyle konuşmalara gerek yok. Mesele o değil. Mesele, bu badireyi atlattığımızda ne yapacağımızdır. Mücadeleyi yeniden nasıl ele alacağız? Şimdiye kadar işlenen hatalardan gerekli dersleri nasıl çıkaracağız? Bundan öte benzeri hatalardan nasıl kaçınacağız? Sosyalistler arasında sevgi, saygı bağını nasıl kuracağız? Giderek, bütün ilerici güçleri aynı yönde nasıl harekete geçireceğiz? Biz buna bakalım. Herhalde bu sonuç bizi olgunlaştırmalı, ilerisi için daha sağlıklı düşüncelere, daha tutarlı tavırlara sevketmelidir. Sanırım devrimci hareketin gelecekteki gelişimi biraz da buna bağlı olacaktır..."

Ötekiler başlarıyla onayladılar. Ama Bilal oralı değildi. O hayal gücünü çalıştırmaktan kendini alıkoyamıyordu.

"Bunu düşünmeye burada çok vaktimiz olacak, şimdi onun sırası değil, siz benim soruma cevap verin."

"Ben olsam," dedi biri, "iyi bir yemek isterim, imanım gevredi burada bulgur yemekten."

"Maaşallah," dedi bir başkası, "devrimciye bakın siz, ölürken gırtlağım düşünecek! Senin gibisine su vermem ben be!"

Derken her kafadan bir ses çıkmaya başladı:

"Ben birşey istemem, sadece 'bu yaptığınız insanlık dışı bir harekettir; bu böyle olmaz, bu işler böyle yürümez' derim."

"Ben de birşey istemem, 'Yaşasın halk!. yaşasın devrimciler!. Kahrolsun kapitalizm ve emperyalizm!..' diye bağırırım."

"Ne olacak böyle söyleyecek, böyle bağıracaksınız da? Onlar yapacaklarını yine yapacaklar..."

"Evet ama, biz de ölümün eşiğinde onların ayıplarını yüzlerine çalarız ya!.."

Bilal konuşanları süzerek makaraları koyuverdi:

"Kusura bakmayın ama ben birşey isterdim. Ne isterdim biliyor musunuz?.." Hafifçe duraklayarak ses tonunu değiştirdi, "Kadın isterdim, kadın!.."

Nefesleri ağızlarından, burunlarından taşarak gülüşmeye başladılar ötekiler. Sinirler üzerindeki gerginlik bir anda yok olmuştu. Bazıları Bilal'in sırtını yumrukluyor, bazıları da birbirlerine birşeyler söyleyip kahkahayı basıyorlardı. Gülüşmeler ve konuşmalar kesilir gibi olunca o devam etti:

"Nasıl, isteyeceğim şeyi biliyorum, değil mi? Haydi haydi sıkılmayın, söyleyin, hepinizin ağızı kulaklarına varıyor. Vallahi, agalar, siz ne derseniz deyin, bir kadın sarmadan Allah benim canımı almasın. Ne bu be, karım tutuştu kadınsızlıktan!.."

Zayıf, uzun boylu birisi etraftakilere göz kırptı:

"Dümbüllü'nün bir lâfı vardır: 'Edepsizliğin tomurcuklandığı yerde rezalet çiçek açarmış..' Rezillik bu..."

Bilal ona kaşlarını çattı:

"Kadın istemek rezillik değildir. Rezillik, bizi burada kadınsız bırakmaktır. Ve rezillik, senin, nikahtan çıktıktan sonra, gerdeğe girmeden, gelinin yanından alınıp buraya getirilmendir."

Bir diğeri Bilal'in yakasını çekti:

"Hop, hop, arkadaşın yarasını deşmeyelim. Ayrıca, İtalyan hikâyesindeki S.S.P.P.'yi de doğru okuyalım."

Bilal ensesini sıvazlayarak duraksadı:

"Arkadaşın yarasını anladım da, İtalyan hikâyesi ne?"

"İtalya'da adamın biri evlenmeye kalkmış. Gözüne kestirdiği kadına talip olmuş. Kadın, adamdan sağlam erkeklik raporu istemiş. Adam bir rapor almış, üzerinde S.S.P.P. harfleri varmış. Kadın bunun anlamını sormuş. Adam, 'Santo santıssımo potente potentıssımo' diye okumuş. Türkçesi: 'Güçlü, güçlünün güçlüsü' demekmiş. Evlenmişler. Evlenmişler ya, adamda hiç iş yok. Kadın şaşırmış. Raporu kaptığı gibi doktora koşmuş, kocam böyle böyle demiş, ve çıkışmış: 'Ona ne diye böyle bir rapor verdin?!..' Doktor raporu incelemiş, 'Teşhiste hata yok,' demiş; harflerin anlamını açıklamış: 'Serve solo pera passare...' "

Bilal yan yan baktı:

"Evet, Türkçesi?"

"Türkçesi, 'yalnız işemeye yarar' demek."

Gülüşmeler arasında sordu Bilal:

"Yani niye anlattın bu hikayeyi?"

"Birader, burada ekmeğe - yemeğe, neyse o, bir ilaç katıyorlar, insanın erkekliğini uyuşturuyorlar. Farkında değil misin, hepimiz kuzu gibiyiz..."

"Ne yaparlarsa yapsınlar hükmü yok, kanım kaynıyor benim. Bir yanardağ gibi patlayacak haldeyim. Sevginin hazzı iliklerimi sarmadan durulamam. Yirmi iki yaşındayım; şu pazulara, şu göğse bakın... Burnumdan çıkan ateşli soluğa bakın..." Sağ ayağıyla yeri eşelemeye başladı, "Ne kuzusu be, bir boğayım ben, boğa!.. Böööl. böööl. böböböööl..."

Kıkırdamalara boğulan sorular yağmaya başladı:

"Nereden bulacaklar sana kadını tam o sırada?.."

"Öyle zamanda adamın koynuna hangi kadın girer?.."

"Onu bırak sen, ipe gidecek adamda kadın kucaklayacak hal mi kalır?.."

Bilal bu soruları ortaya atanları alaycı bakışlarla süzdü:

"Ne diyorsunuz siz be, aptal mısınız ne? O sırayı bırakın, bana şimdi bir kadın verin, karşılığında hemen ipe gitmeye razıyım!.. 'Hadi, hadi,' demeyin, kadın için ipe giden adam yok mu? Var. Hem de pek çok. Daha gidecek olanlar da cabası... Bilir misiniz, Hakkari'de kocaman bir hapishane yapıldı. Birkaç sene evvel de 'halkın hizmetine' açıldı. 'Büyük yurt gezileri'nin birinde bu hapishaneye uğrayan bir devlet büyüğümüz, mahkûmlara sırayla sormuş: 'Sen neden buraya düştün?.. Sen?. sen?. sen?..' Cevaplar hep aynı olmuş: 'Kadın yüzünden!..' Çok şaşıran devlet büyüğümüz gazaba gelmiş, Ulan analarını s..... adamları!' demiş, 'hepinizin karısızlığı mı tuttu?..' Tabii büyüğümüz, akıl işi olduğu için, meseleyi nedenleriyle düşünmeden bu sözü etmiş. Neyse, devlet büyüklerimiz diledikleri gibi konuşurlar, bu onların şanlarındandır. Ama, agalar, ben karı isterim. Var mı başka diyeceğiniz?.."

Pat diye değişik bir soru atıldı ortaya:

"Haydi bu rezilliği anladık; ya, bir de çocuk olursa?.."

Bilal'in konuşmasına meydan vermeden cevaplar ve sorular birbirini kovalamaya başladı:

"Olursa olur, ne yapalım yani? Hiç değilse adamın zürriyeti devam eder bari."

"Çok iyi. Yalnız çocuğun anası kim olacak?"

"Evlenir, olur biter."

"Gaddarlık olur bu. Düşün: Kız nikahlanacak, gelin olacak, dul kalacak... insaf!. insaf!.."

"Evlenmeden assınlar hergeleyi; varsın kadına hasret gitsin, nasıl olsa cennette kendisini kırk tane huri kızı karşılayacak..."

"Ayrıca, kırk tane de gılman... Tövbe, tövbe, tövbe..."

"Olmaz canım, adamın son arzusu bu!"

"İşin çaresi ne ama?"

"O akşam Bendderesi'nden bir kadın getirsinler."

"Peki, o zaman doğacak çocuk ne çocuğu olur?."

Karmakarışık gülüşmeler dalgalandı.

"Canım, ille de çocuk olması şart değil ki."

"Biz işi öyle tutturduk ya."

Birisi Bilal'e döndü:

"Ne dersin?"

Bilal kocaman elleriyle bir süre ensesini sıvazladı:

"Asturias'ın 'Sayın Başkan' diye bir kitabını hatırlıyorum. Kitapta idam hükmü giymiş bir adam anlatılır. Bizim gibi siyasi suçlulardan birine idam hükmü verilmiş..."

Birisi sözünü kesti:

"Nerede?"

"Latin Amerika ülkelerinin birinde. Haaa, bu adam, infazdan önce, hükümetin emriyle, son isteğini yerine getirecek olan yargıcın önüne götürülmüş. Galiba asıl maksat da, ifadesini değiştirmek şartıyla, faraza, yerin dibine batsın halk soygunculuğu demek yerine, yaşasın halk soygunculuğu demek şartıyla, bağışlanacağını kulağına duyurmakmış. Fakat adam, adammış; ölüm karşısında da sözünden dönmemiş. Alnını öpeyim böylesinin. Neyse, uzatmayalım, çaresiz mahkûma son isteği sorulmuş. Mahkûm, 'Son isteğim, bir çocuk yapmaktır,' demiş. 'Olur,' demiş yargıç, onun yanına bir orospu kapatmış. Mahkûm, kendisine hiç dokunmadan kadını geri çevirmiş. Yargıç merakla sormuş adama: 'Hani sen çocuk yapmak istiyordun?' Adam

gözlerini yargıca dikerek ezici bir cevap yapıştırmış: 'Dünyada yeteri kadar orospu çocuğu var!..' "

Derin bir sessizlik sardı dinleyenleri.

5

28. Tümen Nizamiye Kapısı'na hüzünlü bir kalabalık yığılmıştı. Artık her çarşamba aynı manzara görünüyordu burada. Çarşambalar, Mamak Cezaevi'ni ziyaret günleriydi. Kalabalığı yaratanlar ziyaretçilerdi; analar, babalar, kardeşler, bacılar, eşler, çocuklar, nişanlılar...

Bunlar üzüntülü hallerle öbek öbek kümelenmişler, yukarıya, görüşmeye, gönderilme sıralarını bekliyorlardı. Bu esnada karşılıklı şekilde dertleşiyorlar, birbirlerinden bir avuntu, bir umut bekliyorlardı. Aralarında kader ortaklığından kaynaklanan dostluklar kurulmuştu. Genellikle bedbin havalardaydılar. Hatır sormalara buruk tebessümlerle karşılıklar veriyorlardı. Solmuş sararmış genç kadınların gözlerinde öfke ve melâl okunuyordu.

Neşelerini yitirmiş küçük çocuklar, gülmesini söylemesini unutmuşlar, kolları kanatları kırık, somurtkan yaratıklar olmuşlardı. Korkulu bakışlarını büyüklerin yüzlerinden ayırmıyorlardı. Bazıları sıkılmışlar, "eve gidelim" diye tutturmuşlar, ağlıyorlardı. Onlara ince ezgilerle bir de bebek katılmıştı, henüz yeni doğmuştu bebek daha. Sesi acınacak kadar zayıftı. İlk gezisini hapishaneye yapıyordu. Çok kişinin ilgisi onun üzerinde toplanıyordu. Güzelce yüzlü, sempatik bir kadın dönüp duruyordu etrafında: "Ooo, ooo, o, sen bu küçücük canınla nerelere geldin böyle?.." Biraz büyükçe olan çocuklar suskunluğa gömülmüşlerdi. Bayağı erişkin insanlar gibi düşünceli ve tasalı görünüyorlardı. Yetişkinler ise iç alemlerine dalmışlar, kendilerini unutmuşlardı. Kafalarında kim bilir neler dönüyordu. Çehreleri alabildiğine gerilmişti.

Arasıra subaylar, assubaylar dolanıyorlardı etrafta. Bazıları çok cakalı hareket ediyorlardı. Bellerindeki tabancalar kalçalarını dövüyordu yürürlerken.

Diğer taraftan asker ebeveynleri de oğullarını görmeye gelmişlerdi. Onlar biraz ötede, ayrı yerde duruyorlardı. Ötekilerini merakla seyrediyorlardı. Belli etmeden acımıyorlardı onlara. Yanlarında kirli çıkınlar içinde yiyecekler getirmişlerdi. Bekledikleri karşılarına dikilince kaynayıp coşuyorlardı: "Oğlum, oğlum, kara gözlü oğlum, aslanım, civanım, yiğidim..."

Görevli askerler, genç kadınlarla kızları hülyalı bakışlarla süzüyorlardı gizliden gizliye. Kızların arasında çok güzel biri vardı. Gözleri hep ona kayıyordu. Ağızlarının salyaları akacaktı neredeyse ona bakarken. Güzelliği bir

yana, öyle de biçimli dudakları vardı ki bu kızın. Onunla evlenecek olan erkek, her halde kendisini öpmeye doyamazdı.

Dizlerinin dermanı kesilen yaşlılar, sırtlarını duvarlara dayayarak yerlere çömelmişlerdi. İğne üstünde oturur gibi olduğu yere büzülen zayıf nahif bir adam karşısındakine yakındı:

"Hey gidi hey, ne hallere düştük... Öleceğim aklıma gelirdi de, böyle günler göreceğim dünyada aklıma gelmezdi... Nasıl bir karanlık çöktü üstümüze?.."

Ötekinin kederli yüzü iyice gölgelendi.

"Orasını hiç deşmeyin, felaket dolu günler geçiriyoruz. Öylesine akla zarar işler yapılıyor ki, nereye varacak bu memleketin encamı böyle bilmem. Çok acıklı bir durum bu..."

"Evvelce şöyleydi böyleydi ama, düne kadar bir gayemiz vardı: Ülkeyi yüceltmek... Herşeye karşın bu bizim rüyâmızdı... Başımıza kurtarıcı kisfesiyle tebelleş olan, sonra da solcu düşmanı kesilen kişiler, yaptıkları ettikleriyle, içimizdeki bu ülküyü öldürdüler. Bizi adeta herşeyden soğuttular, dünyamıza küstürdüler. Ben şahsen bütün cevherimin söndüğünü, ruhumun kararmış olduğunu hissediyorum. Nasıl yanıyorum buna anlatamam, benliğim eridi gitti. Allah kahretsin, kahrettiler bizi! .. Ne iştir bu beyefendi, rica ederim, söyleyin..."

"Evet, insanın idrakini durduran şeyler bunlar..."

Onlara kulak misafiri kesilen bir kocakarı titrek sesiyle mırıldandı:

"Sen yetiş imdadımıza ya Hızır Aleyhüsellâm..."

İçleri kan ağlayan onun çevresindeki diğer kadınlar gözlerini uzaklara dikip ah ettiler.

Gülşen'in elini sıkı sıkıya tutan Babaanne, görüşme işlerini tafra satarak yöneten üsteğmene meram anlatmaya uğraşıyordu.

"Evlâdım, nasıl olur, ben oğlumu görmek için ta İstanbul'lardan Ankara'lara geldim..."

Üsteğmen belindeki tabancasını düzeltti. Sağlıklıydı, yakışıklıydı.

"Ne yapalım valide hanım, oğlunuz hakkında görüşmekten men kararı var." Birtakım hareketlerle güzel kızın dikkatini çekmeye çalıştı. Anlaşılan kız onun da başını döndürmüştü.

İhtiyar kadın bir eliyle göğsünü bastırdı:

"Niçin a evladım?" Sesi zorlukla çıkıyordu. Nefesi daralmış gibiydi. "İçeri salındığından beri ben oğlumu görmedim. Söylemesi dile kolay, neredeyse iki ay oldu. Nihayet ben bir anayım. Bak sırtında bu şanlı elbise var, ana yüreğinden biraz anla."

"Efendim benim elimde birşey yok, askerî savcılık böyle karar vermiş, ne söyleseniz boş."

"Ne kararmış o öyle?.. Haydi ben bağrıma taş basıp katlanayım daha, ama bak torunum 'baba' diye ortalığı paralıyor!.. Bu masuma günah değil mi?.."

Üstteğmenin bakışları Gülşen'e kaydı. Gülşen, yüzündeki küskün ifadeyle, dudağını bükerek başını yere eğdi. Sırtında kendisine çok yaraşan beyaz benekli kırmızı bir entari vardı. Son derece sevimli görünüyordu. Uzun kirpikleri titredi, isyan ateşi yanan gözlerinden inci taneleri gibi yaşlar süzüldü.

Süheyla, Babaanne'nin de birden boşanmasından korktu. Fakat böyle birşey olmadı.

Onları oraya getirmiş olan ve bir ilaçlama ekibiyle yarenlik edip duran Ahmet, daha fazla uzatmamalarını işaret etti kendilerine. Babaanne, işarete uydu, kapıya yöneldi. Yalnız, eşikte geriye dönüp söylendi:

"Hem oğlum nahak yere zindanlara atılsın, hem de bu muamele bana reva görülsün, günah..."

Üstteğmen onun arkasından cevap yetiştirmeye çalıştı:

"Ne yapalım valide hanım, askerlik bu... Askerlikte emir demiri ke ser..."

Daha başka şeyler de söyledi ama, o sırada gittikçe yaklaşan bir marş sesi onun sözlerini örttü:

"Fabrikalarda biz, tarlalarda biz,
Biziz hayatı yaratan;
Dil farkı bilmeyiz, din farkı bilmeyiz,
Sanki doğduk bir anadan..."

Kırmızı bir hapishane arabası büyük kapıdan geçiyordu. İçinde durmadan dönen tutuklular vardı.

Oradakiler seslerini soluklarını keserek onları dinlemeye koyuldular. Bundan bir ruh mutluluğu duydular.

Arabanın uzaklaştığı taraftan görüşmecileri taşıyan otobüs geldi. İçinden inen bir çocuk, bebeğe diller döken kadına sevinçle seslendi:

"Meral teyze, yaşasın, İki Numara'da çok iyi bir assubay var, beni babamın yanına bıraktı!.." Son derece mutlu görünüyordu, dünyalar onun olmuştu.

Annesi hemen onu susturdu. Kadın çocuğa bir öpücük gönderdi:

"Ah, ne kadar güzel..." Babaanneye döndü, üzgün bir eda ile, "Bakın, engeliniz olmasaymış, sizin kız için bulunmaz bir fırsat varmış bugün..."

Babaanne boynunu büktü:

"Yaaa, ama ne yaparsınız, talihsizlik işte..."

Ahmet ihtiyatla kadının yanına sokuldu:

"Hanımefendi, eğer İki Numara'ya gidiyorsanız, bizim kızı da yanınıza alır mısınız lütfen? Nasıl olsa küçük çocukları kayda geçmiyorlar, bunu yapmanız mümkün..."

Kadının hilal kaşları gerildi.

"Evet de, orada ne yaparım?.."

Ahmet etrafı kollayarak güldü:

"Siz ötesini bana bırakın, ben de orada olacağım..."

Kadın hoş tavırlarla Gülşen'i koltuğunun altına aldı:

"Gel bakayım sen benimle..."

Gülşen dokunaklı bir iç geçirerek nazlı nazlı kadına sığındı. Ahmet eğilip bir şeyler fısıldadı onun kulağına. Kız boynunu kısarak sessizce dinledi söylenenleri, baş hareketleriyle de anladığını belli etti. Babaanne şaşkınlıktan dona kaldı. Süheyla şükranlarını sundu kadına.

Bir çavuş, elindeki listeyi okuyarak sırası gelenleri otobüse aldı. Sonunda başını ötelere kaldırıp seslendi:

"Hani orada belediyeciler vardı, cezaevleri helalarını ilaçlamak için gelmişlerdi, buyursunlar onlar da..."

Birinin sırtında ilaç tulumbası, dört kişi arabaya doğruldu. Bunlardan birisi Ahmet'ti. Gayet sakin yürüyordu. Çavuş onları tereddütle süzdü:

"Siz üç kişi değil miydiniz?"

"Öyleydik ama," dedi posbıyıklı olanı, parmaklarının uçlarıyla tulumbaya dokunarak, "bu meret biraz bozukça galiba. Bir aksilik ederse, işler aksamasın diye, bir usta almayı düşündük yanımıza." Adımlarını ağırlaştırıp Ahmet'i önüne kattı. "Bu arkadaş tamirattan anlıyor..."

Ahmet dik dik gözlerinin içine baktı çavuşun; sözlerine hiç önem vermeden yürüyüşüne devam etti.

Çavuş, durumu yadırgar gibi oldu, bir nevi şüphe göstererek duraladı, ama birşey demedi. Lâf etmenin, pürüz çıkartmanın sırası değildi şimdi. Belirgin bir küçümseme edasıyla elini savurdu:

"Neyse, geçin..."

Suat'la birlikte bahçede volta atmakta olan Recep, karşısında Ahmet'i görünce irkildi:

"Yapma yahu, sen ne arıyorsun burada?.."

Ahmet çaktırma der gibilerde işaretler yaptı ona:

"Burasını ilaçlamaya geldik..." Cevval yüzünde şeytani bir alay seziliyordu. Minnetle omuzunu sıvazladı Posbıyıklı'nın. "Bu arkadaşlar beni ekiplerine dahil ettiler... Üçü de adam kişiler..."

Recep şaşkınlıkla gözlerini açtı:

"Ooo, anlıyorum..."

Suat da kendini tutamayıp mırıldandı:

"Hay Allah mustahakını versin, yüreğimizi hoplattın..."

Posbıyıklı onları hafiften incelikle selamladı:

"Hepimiz sizlere geçmiş olsun deriz..."

Berikiler sözleşmişcesine birlikte karşılık verdiler:

"Teşekkür ederiz, sağ olun."

Recep, Ahmet'e döndü:

"Ne zorun vardı birader, böylesine belalı işlerle şaka mı oynuyorsun sen?.."

Ahmet ona bir adım daha yaklaştı:

"Gülşen burada, görüşme yerinde, çabuk birşeyler yapın onun için..."

Recep elini şakağına atarak şöyle bir davrandı, ancak burnundan soluyarak yerinde mıhlandı. Suat onun ağzını açmasına meydan vermeden ziyaretçi kulübesine seğirtti. Ötekiler telörgülerin altından başlayarak işe koyuldular.

Az sonra Gülşen göründü. Suat'ın eline tutunmuş, ağır adımlarla geliyordu. Mahzun, ürkek, çekingen. Yaşadığı olayın etkisi çökmüştü üzerine. Beti benzi uçmuştu. Gerçi kadın ona hep cesaret vermişti ama, o yaştaki çocuğun kaldıracağı bir mesele değildi bu pek.

Recep onu sevgiyle kucakladı:

"Vay benim vefalı kızım..." Saçlarını öptü, kokladı, okşadı.

Kız onun boynuna sımsıkı sarıldı, "babacığım" dedi hasretle. Yüzünü göğsüne gömdü. Öylece kala kaldı. Soluğunu zor alıyordu. Yüreği kuş gibi çırpmıyordu. Omuzlarının sarsıldığına bakılırsa, ağlıyordu.

Recep onun bu davranışından duygulandı; kendini geri çekmeye çalıştı:

"Haydi biraz doğrul da güzel yüzünü bir göreyim..."

Zoraki gayretlerle başım hafifçe kaldırdı kız. Yanaklarında yaşlar parlıyordu. Tek kelime söylemeden tekrar babasının göğsüne kapandı. Dokunaklı bir iç geçirişiyle ürperdi.

6

Prof. Mümtaz Soysal, TRT'den Bayan Sevgi Sabuncu ile evlendi. Sabuncu akça pakça, olgun, canlı, zeki, insancıl, eli kalem tutan bir kadındı. Nikah, Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı'nda kıyıldı. Mamak Cezaevi Komutanı, Soysal'ın şahitliğini yaptı ve geline çiçek sundu.

Çiltaş, 2 numaralı cezaevi adına, bir kutlama yazısı yazdı ve kağıdı, Soysal'a iletmesi için, yukarıdan gelmiş olan bir gardiyana verdi. Suat, gardiyanın arkasından sigarasını ağzına götürerek Çiltaş'a döndü:

"Hoca galiba 12 Mart'çılara meydan okuyor..."

Çiltaş bıyıkaltından güldü:

"Öyle mi dersin?.."

"Bana öyle gibi geldi..." Bir an durakladı: "Kendisine o yazıyı göndermekle iyi yaptık ama... Ona değer. Hoca, işlek kafası, ince zekası, geniş bilgisi soylu davranışlarıyla, gerçekten hocadır..."

"Aaa, hoca, üniversitenin yüz akıdır...

"Anlaşıldığına göre," dedi birisi, "gelin çok şanslı..."

"Hoca da şanslı, hoca da..."

"Biliyor musunuz," dedi bir diğeri, "ben eskiden profesör denince, fazilet timsali adamlar tahayyül ederdim. Aklıyla, fikriyle, bilgisiyle iyiyi, doğruyu, güzeli gözeten, menfaatler, zorluklar, kötülükler karşısında eğilip bükülmeyen, sağlam değerlere bağlı, hayata yön veren adamlar... Bilge adamlar... Sonraları bunun pek öyle olmadığını anladım. Aman ne profesörler varmış meğerse, vay anasını!.."

Çiltaş anlamlı anlamlı başını salladı:

"Bilime kıçlarını dönenler, gerçeklere şaşı bakanlar, holdinglere nüfûs çakanlar, namussuzluklara fetvalar verenler, soygunculuklara kılıflar hazırlayanlar, dürüstlüğe savaş açanlar, ortalığa şirretlik saçanlar falan, ha?.."

Adamın rengi hafiften attı.

"Yaaa, bunlar nasıl profesörler be?.."

Bir alay havası yayıldı Suat'ın yüzüne.

"Bunlar satılık profesörler...

Adam tiksintiyle hayıflandı:

"İnsan profesör olur da satılır mı?"

"Vaktiyle, Hannover Kralı, 'profesör, orospu, dansöz parayı verdin mi her yerde bulunur' demiş..."

Kısa süre sonra Bayan Soysal da, "sıkıyönetim yasaklarına aykırı hareketten ve polise karşı gelmekten", tutuklandı.

7

Koğuşun kapısından biri içeridekilere bağırdı:

"Ne yatıyorsunuz öyle dumdum kurşunu yemiş gibi be hey, kımıldanın biraz, ne biçim devrimcilersiniz siz!.."

Uykulu bir ses sordu:

"Ne oluyor?"

"Şuna bak konuşurken bile uyuyor... Arkadaşlar, çabuk dışarı çıkın, burasını ilaçlamaya geliyorlar!.."

Koğuş bir anda karıştı. Eşyalarını, yiyecek paketlerini kapanlar dışarı fırladılar. Ağır davrananlar daha kendilerini toparlamadan askerler içeri dalıp sırtlarındaki motorlu cihazlarla ilaç püskürtmeye başladılar. Ortalığı zehirli bir sis kapladı.

Bahçe çabucak çarşamba pazarına döndü. Duvarlara yaslananlar, köşelere çömelenler, mintanlarını tel örgüye asıp gölgelik yapanlar, eşyalarını oraya buraya yığanlar, volta atanlar, seyyar radyoları dinleyenler, satranç oynayanlar, kitap okuyanlar, güneşlenenler karmakarışık bir durum yarattılar.

Suat, camdan içerisini seyreden başgediklinin yanına sokuldu:

"Assubayım, lütfen söyleyin de şu ilaçlama işini biraz ölçülü tutsunlar, yoksa ha babam usulü saçılan bu nesne öldürecek bizi!"

Assubay ellerini arkasına atarak güldü:

"Korkmayın, ilaç size değil, bitlere karşı..."

"Ama ilaç bitlerle beraber acı acı bizim ciğerlerimize de işliyor!"

Assubay ciddileşti:

"Ö kadar çok mu sıkıyorlar?"

"Çok... Sonradan her yer bir parmak kalınlığında ilaç tozuna bürünüyor, koğuşta nefes almak mesele oluyor."

"Bak, bak, bak, içerdeki sineklere bak, kerhaneciler cama konmuşlar bize bakıyorlar..."

Sunagör, telörgünün önünde duran Recep'in sırtına yavaşça dokundu:

"Hayrola, dünyayı mı seyrediyorsun?"

Recep ona döndü:

"Hayır, hocam, a....."

Hoca onun sözünü kesti:

"Desenize gözümüzde dünya mı kaldı..."

Recep'in bir kaşı yukarı kalktı.

"Yo, dünya gözümüzde yine dünya..." Eliyle telörgünün ötesini işaret etti, "Ağaç katliamını seyrediyorum, baksanıza askerler fidanları söküp ağaçları kesiyorlar!"

Sunagör ayakuçlarının üzerine dikildi:

"Ooo, hem de, yazık! Niçin yapıyorlar bunu acaba?"

"Akıllarınca bizim etrafımızdaki nöbetçilerin görüş sahasını açıyorlar.

Nasıl da elleri varıyor bunu yapmaya? Ağaca karşı ne acımasız insanlarız."

Az ötede duran biri,

"Bunda şaşılacak şey yok," dedi, kuru kuru öksürerek, "düşünceye ve insana karşı bu kadar acımasız olduktan sonra..."

Recep'le Sunagör volta atmaya başladılar. Avuç içi kadar yerde habire gidip geliyorlardı. Zemin betondu. Adım attıkça insanın içi sarsılıyordu. Bahçenin bir ucu ağır bir kokuya gömülmüştü. Recep o tarafa geldikçe soluğunu kesiyordu. Bir defasında,

"Hapishanede herşey neyse ne ama," dedi, "bu pislik yok mu, hele şu kenef kokusu!.."

Hoca çaresizlik ifade eden bir hareketle omuzlarını kıstı:

"Ah, ah, ah, orasını hiç deşmeyin... Üstelik, bugün yine başımıza iş açtılar, koğuşun havasını zehirlediler..."

"Hocam, bu birşey değil, memleketin havasını zehirlediler. Haydi koğuşun kapısını, penceresini açarız olur biter; ama memleketin havası?.."

"Ya, ya, ya... Nereye varacak bunun sonu? Yapılan işler bazen bana şakaymış gibi geliyor. Çünkü bu kadar saçma şeyleri ciddi olarak yapmaya imkan yok. Ne diyorsunuz, şaka mı, ciddi mi?"

"Sizin için şaka, bizim için ciddi."

"Yani?"

"Yani, hocam, olan bize olacak..."

"O zaman sağa da sola da karşı olmak meselesi ne?"

"Sağa karşı olmak lâfı aldatmacadır."

"Peki ama bana bu yapılanlar ne?"

"Şaka!"

"Nasıl varıyorsunuz bu kanıya?"

"Hem sağa, hem sola karşı olunmaz. Böyle denildiğinde gerçekte sola karşı olunur. Onun için siz hiç endişelenmeyin. Zaten fırtınanın ne yöne estiği de belli."

Hoca derin bir göğüs geçirip pantolonunun kemerini düzeltti. Anlaşılan biraz rahatlamıştı. Ama bunu belli etmemeye çalışıyordu. O sırada yanlarına iki öğretmen yaklaştı. Birisi:

"Hocam," dedi Sunagör'e. "akşam rüyamda keklik gördüm ve onu tuttum. Acaba bu neyc işarettir?"

Hoca durdu. Bir ayağını kaldırarak terliğinin içine giren kum tanelerini silkeledi:

"İnan olsun ki bilmem, böyle şeylerden hiç anlamam."

Bu defa öteki konuştu:

"Hocam, ben de büyük, çok büyük balkabağı gördüm..."

Hoca başını arkaya atıp kollarını yana açtı:

"Söyledim, ben rüya tabirinden anlamam."

Recep öğretmene sordu:

"Kabak bütün müydü?"

"Bütündü."

"Öyleyse rüyanı ben tabir edeyim: 12 Mart kabağı senin kafana patlayacak!"

Ölgün gülüşmelerle uzaklaştı öğretmenler.

"Çok kötüye yordunuz rüyayı," dedi hoca, Recep'e.

Recep başını sol omuzunun üzerine eğdi:

"Uydurduğumu anladılar tabii..."

"Uydurmuşken güzel şeyler uydursaydınız bari..."

"Yapamadım işte."

Hoca parmaklarını sakallarının arasında gezdirdi:

"Solcular böyle şeylere inanmazlar zannediyordum, garip!"

"Demek ki inananları da var daha."

"Evet, öyle. Bazıları gelip gelip böyle gördükleri rüyaları anlatırlar bana. Sezinlediğime göre, hep de hayra yorulmasını isterler..."

"Biraz da mapusluğun etkisiyle böyle yapıyorlar ihtimal."

"Belki de..." Yüzü düşünceli bir hal aldı. "Mapusluk kolay değil." Samsun yolunda seyreden araçlara bakıp göğüs geçirdi. "Her geçen gün insanın sırtına gülle gibi biniyor..." Durdu, başını pişmanlıkla iki yana salladı. "Bir hocam vardır İstanbul'da, beni son gördüğünde 'Molla,' dedi. 'Molla' diye hitap eder bana, 'sen bu işten çekil artık; bir insan yüksekçe bir mevkide uzun süre kalırsa göze batar, başına işler açılır,' dedi. Dinlemedim. Ah anasını, dinlemek vardı... Çok da usturuplu hareket ettim ama, ne yaparsın, yine de olan oldu işte. Hergün belki kırk kişi gelip birşeyler isterdi. İstek sahibinin kim olduğunu, ne olduğunu, hükümet karşısındaki durumunu; partiliyse, parti içindeki durum ve tutumunu anlamadan bir iş yapmazdım. Hatta son olarak Sadi Koçaş bana telefon etmiş, gayet kibar, gayet mültefit, Konya'nın bir köyü için imam istemişti. Tabii bugünkü Koçaş olmadan evvel..."

"Ee, hocam, hayatın getireceği bütün şeyler için önceden kendimizi ayarlamamız mümkün değil."

Hoca Recep'in dirseğini tutarak gözlerinin içine baktı:

"Demek ki, siz, bana birşeyler yapmazlar diyorsunuz, ha?"

"Yapmazlar."

"Cumhuriyet devrinde din adamlarını biraz hırpaladılar ama..."

"Cumhuriyet devrinin o devri kapandı artık."

"Nasıl kapandı?"

"Düpedüz kapandı, hocam. Şimdi memlekete kapitalist sınıf hakim. Bu sınıf, kendi çıkar düzenini yürütmek için dini alabildiğine kullanır."

"Böyle diyorsunuz ama, benim aleyhime yalancı şahit bile bulmuşlar..."

"Yok ziyanı."

"Hem de yalancı şahit, bir din adamı! Maskaraya bakın!.."

"Zor günlerde ortaya çok alçaklar çıkar..."

"Maalesef öyle. Ben, bu kişi olduğum halde, insanlardan adeta korktum. Ne yapmalı bilmem ki!"

"İnsanları çarpıtan, bozan, yıkan, çürüten kapitalizmle mücadele etmeli."

Hoca bakışlarını tekrar Recep'e çevirdi:

"Dikkat ediyorum, siz solcular insanları seviyor, hep onların iyiliğini düşünüyorsunuz..." Sesini alçalttı. "Garip... Doğan Avcıoğlu'nu da tanıdım; nc efendi'adam. Dergisinde benim aleyhimde çok şeyler yazmıştı. Doğrusu ben de onu o zamanlar ne sanmıştım... Sonra, Dışkapı'da gözaltında kendisini görünce şaşırdım kaldım. Kendisine dedim ama, 'benim hakkımda yazdıklarınız yanlış şeylerdi' dedim... Ben eskiden, çok garip, solcu deyince canavar gibi mahluklar düşünürdüm... Meğer onlar ne insan kişilermiş..."

"Sağ olun, iltifatınıza teşekkürler."

"Yo, iltifat değil bu, hakikati söylüyorum. Neme lazım şimdi, yukarda Allah var. Yalnız bir türlü aklım almıyor, bütün bunları size neden yapıyorlar!.."

"Nedeni açık: çünkü biz halk soygunculuğuna karşı çıkıyoruz..."

Hoca, Recep'in önünü kesti:

"Bu suç mu?"

"Büyük suç!"

"Bak hele..." Eliyle köşeyi gösterdi, "Orası boşalmış gibi, biraz gölgeye oturalım mı?"

"Hay hay, buyurun."

Gölgede oturanlar kalkıp onlara yer verdiler. Hoca bazılarının surtlarını okşayıp,

"Dertleşiyorduk," dedi. "Güneş kötü çarpıyor!"

Gencecik, sağlam yapılı, zeki, sevimli bir insan olan Babür, çarık gibi yanmış vücudunu sıvazladı. Kendisi öğretmendi.

"Güneş ne kadar çarpsa 12 Mart gibi çarpmıyor, hocam."

Güldü. Birşey söylemeden başını iki yana salladı. Sonra Recep'e döndü:

"Devam edelim, ne kötülük varmış halkın menfaatlerini savunmakta?"

Recep çenesini avucunun içine alıp şakaklarını ovaladı parmaklarıyla:

"Çünkü halkın menfaatlerini savunmak, halkı soyanların menfaatlerine dokunur. Onun için halkı ezenler, dalaverelerini sürdürmek için, bizim gibilerini de ezmeye çalışırlar."

"Ee, kâfirlik bu!"

"Kâfirlik ya..."

Hoca düşünceli düşünceli sustu. Suat bir kenarda demlediği çayı getirip ortaya koydu. Uzun boylu, esmer, gençliği arkada bırakmaya başlamış öğretmen Muharrem Tekin, platin kaplı ön dişlerini ortaya çıkaran bir gülümseyişle, doldurulan bardaklardan birini Sunagör'e uzattı:

"Hocam, devrimcilik hareketlerini artık bazı din adamları da doğru şekilde değerlendiriyorlar. Birçok ülkede papazların devrimcileri desteklediklerini ve yer yer onların mücadelelerine katıldıklarını bizim gazeteler bile yazıyorlar..."

Babür gözlerinin üstüne düşen şapkasını yukarı kaldırdı:

"Ki bilirsiniz bizim gazeteler genellikle ciddi şeylerle uğraşmazlar. Plajlarda hoppacık oynayan Beyoğlu yosmalarının resimlerini basarlar, gecekondu semtlerinde işlenen kanlı cinayetleri yazarlar..."

"Günahlarını almayalım" dedi Mehmet Usta, parmağını dizindeki yırtığa sokarak, "Maçka dullarının çapkınlıklarını da yazarlar..."

Suat gülerken ağzından düşürdüğü sigarayı yerden alıp şimşir ağızlığına taktı:

"Papazların bazıları geçmişte de büyük işler yapmışlardır. Bayağı önemli keşiflerde bulunan, sosyal sorunlara çareler arayan papazlar vardır."

Muharrem Tekin içini çekti:

"Böyleleri bir ölçüde hocalardan da çıkmış. Milli mücadeleye hizmet eden din adamları da olmuş. Ama zamanımızda hocalar toplumsal sorunlarla hiç ilgilenmiyorlar gibi geliyor bana. Ben, din adamlarının, Vehbi Koç'un iftar sofralarına kurulacakları yerde, yoksulların hallerini düşünmelerini ne kadar isterdim..."

Sunagör, Recep'e dönerek sordu:

"Memlekette ahlâk hakim olsa, işler düzelmez mi?"

Recep kaşlarını kaldırdı:

"Bu düzende ahlâğı hakim kılamazsınız ki. Kapitalizm, ar değil, kâr düzenidir. Onun yapısı ahlâkla bağdaşmaz. Siz isterseniz saflık edip ahlâk adı-

na kıyametleri koparın, herşey olduğu gibi devam eder. Ortalıkta envai çeşit dalavere döner; yalan, dolan, vurgun, suygun, sömürü hayatı alabildiğine soysuzlaştırır."

"Kötülükleri dinle de yenemez miyiz?"

"Yine aynı kapıya çıkıyoruz. Kapitalist düzende, din, iman, ahlâk, peygamber sözleri ağızdan düşmez ama, aslında, sadece paraya tapılır. Paraya tapıldığı sürece de bizi yakıp yıkan, iliklerimize kadar çürüten rezillikler uzayıp gider."

Hoca hiç ses çıkarmadan alnını kırıştırdı. Babür söylenenleri onun kafasına iyice çakmak istedi:

"Yani açıkçası, bu işte dinin de hükmü olmaz."

Recep, hocanın hareketlerini dikkatle izledi:

"Evet. Zaten eğer dinler kötülükleri yenmeye yetseydi şimdiye kadar dünyanın güllük gülistanlık olması gerekirdi. Demin papazlardan söz edildi. Kimilerinin iyilikleri bir yana, papazlar dünyayı gözyaşlarıyla paklamaya niyetlenmişler, insanları ağlamaya mahkûm etmişler. Feodal düzenlerde, köylülerin yalvarıp yakarmalarına karşın, derebeyleriyle bir olup topraklara el koymuşlar. O yüzden derebeyleri, köylüleri diledikleri gibi ezmişler, onlara etmediklerini bırakmamışlar. O kadar ki, istediklerinde, evlenen kızları bile ilk geceleri kendi koyunlarına almışlar. Uykuya yattıklarında, ses olmasın diye, çevre sulardaki kurbağaları köylülere taşlatmışlar..."

Hoca şaşırdı:

"Vay, vay, vay..."

"Ha, bak gördünüz mü," dedi Mehmet Usta, "Çankaya'da Sunay'ın kargalarını taşlamak fikri bizim senatörün aklına nereden gelmiş..."

Suat makaraları koyuverdi:

"Yahu, ne adamsın be Mehmet..." Sonra sigarasını tüttürerek Recep'e döndü, "Ey, konuyu dağıtmayalım, devam et."

"Hocanın başını ağrıtmış olmayalım..."

Hoca telaşla atıldı:

"Estağfurullah!"

"Kapitalist düzenlerde de papazlar hep halkı ezenler hesabına ıstavroz çıkarıp çan çalmışlar. İşçileri patronların boyunduruğuna sımsıkı vurmak için kutsal hükümler icat etmişler. Hıristiyanlık zenginliğin yolunu cehennem yolu sayarken, papazlar, servet kazanmanın Tanrı'ya en büyük hizmet sayılacağı martavalını yumurtlamışlar. Ve o servetler büyük hırsızlıklarla, yağmalarla, katliamlarla, insan ticaretleriyle, sömürülerle kazanılmış. Sanayi devriminde erkeklerin, kadınların yanısıra, küçücük çocuklar günde on altı saat çalıştırılmışlar... Daha neler neler..."

Recep sustu. Hoca da susuyordu. Diğerleri, "acaba Hoca söylenen sözlerden alınmış mıdır" diye endişe ediyorlardı. Yerdeki tozları savuran bir esinti döndü bahçede. Recep gözlerini ovalayarak,

"İşte," diye ilave etti, "bizim dinimiz haram yemeyi günah sayar. Ama bakın haram yiyenlere... Görüyorsunuz, zeytinyağı rezaletini çevirenler bir türlü yargılanmıyor. Kanunlar, mahkemeler, ne hikmetse, bu işte yetersiz kalıyor. Ama beri yanda, haram yiyenlerle mücadele ettiğimiz için, bizim yakamıza atmaca gibi yapışıyorlar. Ceza Kanunu bizim için adeta bir mayın tarlası, neye dokunsak patlıyor!.."

Hoca bakışlarını Recep'ten kaçırarak elini salladı:

"Ben, din adamı olarak, insanların iyiliklerinden başka birşey düşünmem. Böyle olmayanı da din adamı saymam."

Recep buruk bir şekilde güldü:

"Kuşkusuz, siz öyle olabilirsiniz. Yalnız, iyiliklerin nasıl sağlanacağını bilmek gerekir. Dualar, hutbeler, telkinler, nasihatler yetmiyor. Herşeye hayatın gerçekleri hakim. Biz gerçeklere değil, gerçekler bize hükmeder. Ezilenler kendi öz güçlerini ortaya koyup bu durumu düzeltmek zorundadırlar. Aksi halde boş lâf etmekten öteye geçilemez. Çünkü lâf birşeyi halletmiyor."

Hoca gözlerini uzaklara dikti. İyiden iyiye aklaşmaya başlamış sakalları rüzgarda uçuşuyordu. Yüzü temiz ve dinçti.

"Öyleyse," dedi, kısık bir sesle, "Siz meseleyi iyi deklâre edemiyorsunuz; eğer iş böyleyse, bu davanın peşinden gitmeyen adama adam demem ben, anasını satayım!"

Ötekiler memnun bir sessizlik içinde dinliyorlardı. Recep boş çay bardağını tabağın içinde döndürdü:

"Aslında, egemen güçlerin bize karşı yaptıklarına bakılırsa, galiba iyi deklâre ettik. Herhalde sizi yanıltan şey, bu kadar doğru bir dünya görüşünün kitlelerce geniş şekilde benimsenmemiş olmasıdır. Bu kolay değildir. Asırların uykusuna dalmış insanlara gerçekleri anlatacaksınız. Hem de kapitalizmin dolabında dönerken. Siz gerçekleri tutturmaya çalışırken, karşı taraf yalanı duman duman tüttürecek. Birbiri ardına en aşağılık iftira kampanyalarını açacak. Sizin imkanlarınız her alanda çok dar, onlarınkiler ise hudutsuz. Ama nihayet yalanla gerçeğin savaşı bu, ne olursa olsun, sonunda gerçek üstün gelecek..."

Hoca tevekkülle boynunu büktü:

"Allah yardımcınız olsun!.."

Duvar dibindeki bir sıranın üzerinde uzanmakta olan Mesut inlemeye başladı yine: "Aman Allah, aman Allah, ah anam, ah anam!.."

Siyasal Bilgiler Fakültesi hademelerinden biriydi bu. Gençti, evliydi, çocukları vardı. Fakültenin bir odasında dinamit bulunmuştu. Kim koymuş, nasıl koymuş, ne zaman koymuş, belli değildi. Ama o soluğu burada almıştı. Yalvarmak yakarmak hiç kâr etmemiş, mapushaneye çakılıp kalmıştı. Bundan gözü çok korkmuştu. Derdini kimseye anlatamamanın verdiği sıkıntıyla telçğini şaşırmıştı. Düpedüz mahvolmuş sayıyordu kendini. Artık tek umudu Allah'taydı. Gece gündüz ona dua ediyordu. Beş vakit namaz kılmaya başlamıştı. Bir süredir fena halde başı ağrıyordu. Birkaç kez doktora çıkmıştı ama, nafile. İnlemeler artınca etrafındakiler çaresizlik içinde kıvranmaya başladılar. Birisi kulağına eğilip sordu:

"Mesut, çok ağrın var mı?"

O bir gözünü aralayıp baktı sadece. Nedense eli sol gözünün üstünden hiç ayrılmıyordu.

"Mesut, kullandığın ilaç varsa yerini söyle de getirelim."

"Ah, anam!. Ah, Allah!.."

"Mesut, beni duyuyor musun?"

"Ah, Allah!. Ah, Allah!.."

"Mesut!"

"Allah!. Allah!. Ah, Allah!..

İki kişi bir olup, iyi gelir düşüncesiyle, Mesut'un başını yıkadılar. Saçlarını kurularken arada bir de durulayıp yüzünü dikkatle incelediler. Derken, Mesut altını ıslattı. Sıranın üzerinden dumanı tüterek süzülen sidiği keskin keskin koktu. Başını yıkayanlardan biri söylendi:

"Aaa, arkadaş, sen iyice su koyuverdin artık!.."

Diğeri de kendini tutamadı:

"İş mi bu yaptığın yani? bize bir de pantolon yıkatacaksın şimdi!"

Akşam yemeğinden sonra Mesut'un sızlanmaları daha da arttı. Koğuştakilerden biri ona çıkıştı:

"Yapma kardeşim, kendini bu kadar bırakma, sık dişini de şöyle biraz toparlan yahu!.. Görüyorsun işte insanlığın geçmediği bir dönemdeyiz, ah, vah etmenin faydası yok, anla bunu... Hem yaptıkların hiç yakışmıyor canım..."

Burkay bu sözlere tepki gösterdi:

"Bakalım ona karşı böyle konuşmaya hakkımız var mı?.. Gerçekte onun halini biliyor muyuz?.. Nelere katlanıyoruz burada, bir de buna katlanalım ne olacak yani?.."

"Arkadaşım, mesele o değil, biz onu canlandırmaya uğraşıyoruz..."

"İyi ama canlanmıyor işte; demek ki bir derdi var..."

"Sanmıyorum; bana kalırsa, bir bunalım geçiriyor... Ruhsal bir çöküntü bu..."

"Sen doktor musun?"

"Yo, değilim. Yalnız kendisi birkaç kez doktora çıktı, herhalde birşeyi olsa gereğine bakarlardı..."

"Bırak şimdi işin orasını, bunu bari söylemeyelim birbirimize. Geçen gün çizmeli, kırbaçlı doktorun biri, 'Biz size lâf olsun diye bakıyoruz. Yoksa gerçekte sizin sağlığınız bizi hiç ilgilendirmez!' demedi mi burada, yüzümüze karşı?"

Koğuşun kedisi "Miyav!.." diye yırtındı, aniden acı acı, Babür karyolaların arasından havaya fırladı:

"Hay anasını, kuyruğuna basmışım hayvanın..."

Yanındaki onun kafasına vurdu:

"Oh..."

Bu hal gülüşmelere yol açtı.

"İşte böyle güleryüzlü olalım arkadaşlar," dedi Babür, etrafa bakarak, "Düşmanlarımızı çatır çatır çatlatalım..." kafasını sıvazlayarak yanındaki zayıf yapılı kimseye döndü, "Bre, sen anana yaptığını unuttun mu da bana vurdun öyle? Anlatayım mı seni şimdi aleme?" Bakışlarını tekrar etrafta gezdirdi, "Arkadaşlar, bu benim kafama vuran İmdat var ya, vaktiyle anasını aynen benim kediyi bağırttığım gibi bağırtmış. Bakın size onun hikayesini anlatayım." Kollarından tutarak ortaya sürdü ötekini, "Bu adamı görüyorsunuz, değil mi?" Şimdi onun böyle sıska olduğuna bakmayın, küçüklüğünde çok gürbüzmüş. Allah nazardan saklasın, doğduğunda tam altı kilo üç yüz grammış. Anası onu doğururken büyük zorluklar çekmiş. Öyle ki, artık bir ara dayanamayıp zavallı kadın, 'İmdat!' diye bağırmış. Bağırmasıyla birlikte de bu arslan parçası dünyaya gelmiş. Ondan dolayı da adını İmdat koymuşlar..."

Gülüşmeler koğuşun bir ucundan bir ucuna yayıldı. Babür önündeki karyolada oturana eğildi:

"Siz gülmüyorsunuz..."

"Nasıl güleyim? Beni getirip buraya tıktılar; işim gücüm altüst oldu, çoluğum çocuğum yüzüstü kaldı..."

"Nedir bu zavallılık be!" diye köpürdü onun bitişiğinde yatan. "Bu kadarcık yürekle ne diye devrimci olarak çıktın ortaya? Sen benim haminneme benziyorsun. O da böyledir. Bazen bakarım, oturmuş dırdırlanıyor, 'hı, hı, hı,' ağlıyor. Ne o? Gurbetteki oğlu, kızı gelmiş aklına..."

"Evimizi barkımızı düşünmeyecek miyiz yani?"

"Düşüneceğiz elbette, ama böyle zavallılaşarak, ağlaşarak değil. Bu işin bu tarafı da var işte, devrimciysek, buna gık demeden katlanacağız."

Sait uzun adımlarla yatakların üzerinde gezinmeye başladı.

"Yaaa, bu iş çok zorluymuş, değil mi? Oysa kimilerimiz her şeyi ne kadar kolay zannediyordu... İnşallah kafalarımıza bazı şeyler dank etmiştir..." Vardığı uçtan geri döndü. "Neyse, sakin olun arkadaşlar, yüreğinizi pek tutun, yakında herşey düzelecek..." Şapkasını gözlerinin üzerine düşürdü, "Af var çıkacağız, fesi yana yıkacağız..."

Öte uçtan Bilal ellerini çırptı:

"Arkadaşlar, ben çıkınca hemen evleneceğim."

Büktüğü kâğıt parçasıyla sigara ağızlığını temizlemekte olan Suat şaşırdı:

"Haydaaa, bu da nesi?"

"Evleneceğim, evleneceğim, iyi bir kız bulup evleneceğim. Kadınsızlıktan yandım tutuştum burada. Hayat iliklerimi zorluyor. Kupkuru yaşamaktan boğuluyorum. Gece, gündüz demeden; yatarken, yemek pişirirken, süpürürken, çamaşır yıkarken; yatakta, mutfakta, odada, banyoda; ne zaman arzularsam seveceğim onu... Aşkın tadını doyasıya çıkaracağun. Arzularımı yüreğimde bastırıp ezmeyeceğim..."

Mehmet Usta şakacı bir sesle bağırdı:

"Sus, utanmaz!"

"Bunda utanacak ne var?"

"Bak utanmaza, hâlâ konuşuyor!.. Sen buradan çıkınca önce iş bulup karnını doyur da ötesine karışma. Unutma, öğretmenlik öldü. Kimse başka bir iş de vermeyecek sana. Kavgadan böyle döndürmeye çalışacaklar seni bir yandan da..."

"Onu akıllarından silsinler bir kere, kavgadan dönmek yok!"

"Açlıktan iflahını kessinler de gör..."

"Ben ekmeğimi taştan çıkarırım."

"Atması kolay."

"Atması yok bunun. Çok naçar kalırsam, Üsküdar vapurlarında seyyar satıcılık yaparım."

"Yap da görelim."

"İsterseniz şimdi burada denemesini yapayım da görün..." Eline bir gazete parçası alarak ayağa kalktı, "Muhterem yolcular, elimde görmüş olduğunuz bu ot Balıkesir-Bandırma arasında yetişir. 'Balıkesir-Bandırma, sat anasını aldırma,' demeyin sakın, bu otun adı tatuladır. Yetiştikten sonra üç ay içinde kendi kendine kurur. Yirmi günde kuruyanı da vardır, ama onlar Mısır Çarşısı'nda satılır. Biz burada iyisini satıyoruz. Biz vapur sırtında dalga ge-

çeriz de malın iyisini satmaktan vazgeçmeyiz. Bu otun kerameti ne? Bu ot yenmez, içilir. Buzdolabı çıktığından beri üç kişiden ikisi bronşittir. Tatulanın dumanı balgam sökmeye, nefesi açmaya iyi gelir. Yok mu alan?.." Müşteri aranır gibi etrafına bakındı, "Yok mu alan?.." Kızmış gibi yaptı, "Kırmızı boyaya batırsak, yaldızlı kağıda sarsak alırsınız, değil mi?. Cicibey kılığına girsek, 'Şişli'deki Zehirşifa Laboratuarının eşantiyonudur,' desek alırsınız, değil mi?. Ne çare ki bizde hap yap, para kap yok... Hani ya ciğeri tıkanan?.. Ciğer kimde kaldı desenize..." Yürüyüp gider gibi yaptı, "Bu memlekette dalavere çevirmeyenlerle, kadın satmayanlardan başkaları sürünür desenize..."

Gülüşmeler arasında Mehmet'e dönüp sordu:

"Nasıl?"

"Boktan."

"Niye?"

"Kimse almadı ki o ottan..."

"Ben de başka şey satarım: Muhterem yolcular, Allah kimseye gençlikte ölüm, ihtiyarlıkta zulüm vermesin, amin. Efendim, haşarat ilacı satıyorum. Şu elimdeki şişede görmüş olduğunuz ilaç, her türlü haşaratın, mahlûki habisin kökünü kazır. Fiyatı sadece iki buçuk liradır. Bu kadar ucuz olur mu, diyeceksiniz. Olur. Ben bunu parasına değil, hayrına satıyorum. Ayrıca siyonizme, masonizme, emperyalizme ve faşizme de birebirdir..."

Durdu, Mehmet'e baktı.

"Gene aç kaldın," dedi Mehmet, "bizim millet haşaratla birlikte yaşamaya alışıktır. Haşaratı bırak sen, burjuvazisi bile bok içinde yaşar bu milletin. Göztepe'ye, Erenköy'e, Suadiye'ye git bak, açıkta akan lağım sularından geçemezsin. Oralarda oturanlar bir de balkonlarına kurulup kahve içerler bu manzara karşısında, öyle boklu burjuvazidir bizim burjuvazimiz. Onun için haşarat ilacından para kazanamazsın. Bir de siyonizme, masonizme, emperyalizme, faşizme lâf edersen böyle, iyi saatte olsunlar, bazıları denize atarlar seni!"

Yüzünde şeytanca bir gülüşle iki yana bakındı Bilal:

"Buna ne dersin?" Başucundaki kitapları kucağına istifledi, "Muhterem yolcular, her türlü in cin, her türlü mahlûkat, yılan, çıyan; Papa 6. Pio; tek gözlü ejderha Moşe Dayan; hatta bakmayın siz birçok komünistler Allah'a inanır. Bu iki kere iki dört. Ancak, yalnız Allah'a inanmak yetmez. Allah'ın resulü peygamber efendimiz Hazreti Muhammed'e de inanmak gerekir. Buna inananlara ne mutlu. Ey aziz Müslümanlar, elimde gördüğünüz bu din kitabının hediyesi yüz liradır. Yoksul halimizle bu parayı nasıl veririz demeyin, bu kitabı yoksullardan başkası okumaz..."

"Bak bu iş fena değil," diyerek tütün tabakasını çıkardı Suat.

Mehmet Usta da onayladı:

"Öyle vallahi bu işte ekmek var..." Sonra, yanındakinin sırtını patpatladı, "Sen ne yapacaksın çıkınca?"

"Ah, ah, ah, hiç sorma, Ankara'nın bütün caddelerini yaya dolaşacağım. Kalabalıklarla doyasıya kaynaşacağım. İnsanları ve sokakları öyle özledim ki... Kızılay'da durup kızları seyredeceğim. Tatlı tatlı cıvıldaşan kızları... Mini etekli, maksi etekli, midi etekli kızları..."

Mehmet boş boş yutkundu:

"Ah o mini etek ne felaket şey, insanın aklını başından alıyor."

"Zaten onun için yapılmış bu, insanların akıllarını apışaralarına takmak için."

"Kim icat etmiş bunu yahu?"

"İngilizler. Oğlancılık almış yürümüş İngiltere'de. Bunu önlemek için kadınlar, kızlar kabakçiçeği gibi açılmışlar..."

"Haaa... Mini eteklilerin hepsi çekilmez ille. Öyleleri var ki, al eteği üzerinden, kendini kaldır at!"

"Atma, bana ver!" diye bir ses çınladı.

"Bari etekliği de bana ver," dedi Bilal, dalgalanan gülüşmeler arasında.

Mehmet dudağını büktü:

"Ne yapacaksın boş etekliği?"

"Komşunun kızına vereceğim."

"Komşunun kızı güzel demek..."

"Heyt, komşunun kızına lâf edenin canına okurum!"

"Ha anlaşıldı, komşunun kızı müstakbel yengemiz..."

İnsanları ve sokakları özleyen,

"Ben de evleneceğim ama," dedi, "kızı nasıl elde edeceğimi bilemiyorum."

Mehmet ona doğru elini silkti:

"Cahil!"

"Kız neymiş, kadın neymiş bilmiyorum. Hiç hayatıma girmediler daha. Sadece arasıra rüyama girerler. Söylesene, nasıl elde edebilirim bir kızı?"

"Amma da yaptın ha, bundan kolay ne var? Şöyle işlek bir yerde duracaksın. Hani trafik işareti olmayan, yayaların tavuk gibi aptal aptal koşarak karşıdan karşıya geçtikleri bir yerde. Haaa, orada bekleyeceksin; kızlar senden tarafa koşarken kollarını açıp 'kucak, kucak, kucak,' diyeceksin; kucağına geleni alıp gideceksin..."

Bir kahkaha tufanı koptu. Gülüşmeler arasında Suat kendini güçlükle tutarak uyarıda bulundu ötekine:

"Yalnız dikkat et; pasaklılara, çorabı yırtık olanlara, saçını taramayanlara kucak açma!"

Mehmet başını kaşıyarak ekledi:

"Bir de donu sidik kokanlara!"

Öteki de inadına sordu:

"Bunu nasıl anlayacağım?"

"Donunu koklayacaksın kızın."

"Sakın ha," diye bağırdı Suat, "Mehmet Usta sana tuzak kuruyor! Bir erkek bir kızın kilotunu koklamaya kalktı mı, hapı yuttu, kilotun içine düştü demektir... Sidik koksa bile..."

Gülüşmeler kesilince, kirpi dikeni gibi saçları olan Ejder İme söylendi:

"Hay Allah iyiliğinizi versin, neler konuşuyorsunuz siz böyle bu akşam? Amma da curcuna ha! Doğrusu çok sökel adamlarsınız..."

Sökel sözcüğünü çok seviyordu Ejder. Bunu yerli yersiz kullanıyordu. Suat sarmakta olduğu sigarayı parmakları arasında tutarak ona baktı:

"Ooo, Ejder, akşam şerifler hayır olsun, nerelerdesin gözüm? Biraz konuş da dinleyelim. Sohbetini özledik. Bize karşı bu kadar sökel olma."

"Bırak Allahını seversen sataşmayı şimdi, iki gündür hiç keyfim yerinde değil. Dün bana uydurma tahliye kağıdı yutturdular, bugünkü karışıklıkta da evden gönderilmiş olan börekleri yediler."

"Yapma."

"Yapanlardan biri sen değilmişsin gibi..."

"Ejder, günahımı alıyorsun."

"Senin günahların almakla bitmez, korkma."

"Arkadaşlar!" diyerek ayağa fırladı biri, "madem evlenmekten söz açıldı, izin verirseniz, Bilal'le bir gelin-güvey oyunu oynayalım size."

"Hoppala!" dedi Bilal, "bu da nereden çıktı?"

"Canım madem ki biraz hoşça vakit geçirmek istiyoruz, bir oyun olsun işte."

Sağdan, soldan teşvikler geldi:

"Haydi, haydi..."

Bilal fazla dayanamadı:

"Ama ben damat olurum..."

Oyunu teklif eden bunu kabullendi:

"Ol, ol. Gelinlik bana düşüyor, yok ziyanı."

"Bilal'den gelin olmaz zaten," dedi biri, "o çok şişman. Gelin dediğin şöyle olmalı," elleriyle havada bir şekil çizdi, "şöyle..."

"Onun bile kalçası fazla geniş," diye homurdandı Babür.

"Ee, ne yaparsın, bizim kadınların kalçaları geniştir."

"Vallahi bir kanun çıkarıp bütün koca kıçlı kadınları denize atmalı!.."

Mehmet dizine bir şaplak patlattı:

"Vay gaddar, sen Türk kadınının kökünü kazıyacaksın be!"

Orta yerde bazıları çalışmaya başladılar. Üç yemek masasını yanyana getirerek birleştirdiler. Oturma sıralarından da iki basamaklı merdiven yaptılar. Sahne oluyordu bu. Bir tarafta Bilal gravatını takmış, ceketini giyiyordu. Bir tarafta da ötekisi yatak çarşaflarına bürünerek gelin oluyordu. Bir ara Mehmet'in kulağına birşeyler fısıldadı. Mehmet kurnaz kurnaz göz kırparak ortadan kayboldu.

Hazırlıklar tamamlanınca gelinin yanında duranlardan biri oyunun özünü izah etti: "Arkadaşlar, konu gayet basittir. Damat utangaçlığı yüzünden çok içki içtiği için gerdek gecesi sızıp kalır. Gelin de onu ayıltmaya çalışır. Şimdi bu işin nasıl olduğunu hep birlikte seyredelim."

Gelinle damat sahneye çıktılar. Damat zil zurna olmuş, dünyasını unutmuş. Başı gelinin omuzunda, ayakları birbirine dolaşıyor. Adım atacak hali yok. Biraz silkelenince kütük gibi yere yıkıldı. Gelin onu yakasından tutarak yatak odasına sürükledi. Başucuna çöküp yanaklarını tokatladı. Alnını kolonyayla ovdu. Kulağına eğilip "uyan yarim, sabahlar oldu," diye seslendi. Ama nafile, ne yapılsa kâr etmiyordu. Zavallı gelin çaresizlikle doğrulup damadın etrafında dolaşmaya başladı. Durmadan da mırıldanıyordu: "Ah, ben bu gece muradıma eremeyecek miyim?. Ah, ben bu gece muradıma eremeyecek miyim?.." Derken kaşla göz arasında Mehmet'in aşağıdan uzanarak eline tutturduğu bir kova suyu damadın üzerine boca etti. Damat ok gibi ayağa fırladı. Fırladı ama, sular paçasından süzülüyordu. Onun şaşkın bakışları karşısında koğuş kahkahadan inliyordu. Gelin çoktan yere atlamış kırıta kırıta gidiyordu.

Bilal masalardan aşağı inerken geri döndü, "arkadaşlar", dedi, "Hitler, götü sıkıştıkça, 'Alle mine generalle zind shuftte!' dermiş. Türkçesi, 'Benim bütün generallerim alçaktır!' demektir. Benzetmek gibi olmasın ama, benim bütün arkadaşlarım alçaktır." kollarını yana açtı, "Şu halime bakın hele..." Kendi kendini gözden geçirerek makaraları koyuverdi. "Ama bana bunu yapanlar karşılığına da hazırlansınlar, ha!.."

Koğuşta tekrar gülüşmeler dalgalandı. Gülüşmeler arasında keskin bir feryat koptu:

"Arkadaşlar, Mesut ölmüş!"

Bunu bir çığlık karşıladı:

"Neeee?.."

Koğuş yıldırım düşmüş gibi oldu aniden. Karyolalardan palas pandıras atlayanlar telaşla o tarafa koşuştular. Her kafadan bir ses çıkıyordu:

"Ölmemiştir belki, bayılmıştır."

"Bütün camları açın, içerisi havalansın!"

"Nabzına bakın."

"Kalbini dinleyin."

"Ağzına ayna tutun."

"Yukarıdaki yatağı toplayın çabuk, buraya ışık vursun."

"Nöbetçi assubaya haber verin, doktor çağırsın..."

Sunagör kalabalıktan aralık bulup yatağından aşağı indi. Bitişikteki karyola onundu. Mesut'a suni nefes aldırmaya çalışanlara,

"Müsaade ediniz," dedi, "Bir de ben bakayım."

Eğildi, elini Mesut'un yüzünde dolaştırdı. Sonra esefle başını salladı ve tekrar yatağına çıkıp sessizce dua okumaya başladı. Ama onun tavrını anlayan yoktu. Aşağıda karmakarışık çabalar devam ediyordu:

"Bir ayna bulamadınız mı daha?"

"Ayaklarını elleyin, soğumuş mu?.."

"Mintanının düğmelerini çözün!.."

"Tuh, yazık!.."

Birisi rüyadaymış gibi gülümsedi:

"İki defa dolaştım kendisini, iyi göründü bana..."

Bir diğeri kederli kederli kafasını salladı:

"Ben de baktığımda uyuyor sandım..."

Nöbetçi assubayı sapsarı bir yüzle içeri girdi. Peşinde bir manga asker vardı. Zorlukla konuştu:

"Arkadaşlar, başınız sağ olsun..."

Koğuştakilerden biri parladı:

"Nasıl başımız sağ olacak, böyle göz göre göre ölürken?.."

Assubay aşağıdan aldı:

"Böyle acı konuşmayın, arkadaşa doktorlar kaç kere baktılar..."

"Evet, gözlerinin uçlarıyla baktılar..."

"Orasını bilmem ama, biz elimizden geleni yaptık "

Suat araya girdi:

"Assubayım, acele bir doktor bulsak... Ne olur ne olmaz..."

"Ben cipi gönderdim doktor için. Gereken yerlere telefon da ettim." Me-

sut'un yanına sokuldu, elindeki cep lambasını yakarak yüzüne tuttu ve mırıldandı: "Sanki uyuyor..."

Aynada zerrece buğulanma görmeyen Babür, üzüntüyle boynunu büktü:

"Hiç kendimizi aldatmayalım, ölmüş!..."

Assubay ürkek ürkek etrafına bakındı:

"Ben tekrar telefon edeyim..."

Peşinde askerler, çıktı gitti.

Bir öğretmen soluğu burnundan taşarak kafasını yumrukladı, hırsla:

"Ah be, ah ulan, canımızı yiyorlar!.."

Suat onu teskine çalıştı:

"Sakin olalım gözüm, sakin olalım; meseleyi çığırından çıkarmayalım

Öğretmen cin ifrit kesilerek Suat'ı tersledi:

"Öyle mi dersin? Vay anasını! Adam öldü burada, adam!.." Ellerini yüzüne kapatıp başını salladı, "Nasıl sakin olursun bu durum karşısında?.." Bir hoplayışta yanındaki karyolanın üzerine sıçrayıp kollarını kartal kanadı gibi iki yana açtı. "Arkadaşlar!" diye bağırdı, derin bir heyecanla titreyerek, "burada bir proleter öldü, onun cesedini vermeyelim!.."

Oradan buradan kendisini destekleyenler çıktı, tek tük, kararsızca.

"Vermeyelim!.."

O, meydan okurcasına etrafına bakarak coştu:

"Kapıları, pencereleri tutalım; kimseyi içeri sokmayalım!.."

İçerdekilerin çoğu şaşkın ve durgundu. Sunagör'ün oturduğu yerden sakalı oynuyordu. Dincilerden Türkmenoğlu, esen havadan son derece tedirgindi. Eskiden savcılık yapmış bir kimseydi kendisi. Gözüne kestirdiklerini yatıştırmaya çalışıyordu. "Takdiri ilahiye karşı gelinmez," diyordu onlara. "Rahmetlinin yazgısı böyleymiş... Gene ne mutlu ona ki Sunagör'ün yanında öldü..." Dışarıdan askerlerin ayak sesleri geliyordu. Gruplar halinde, pat, pat, pat, oradan oraya koşuşup duruyorlardı... Binanın çevresindeki konuşmalar gittikçe yoğunlaşıyor, ara ara verilen komutlar duyuluyordu. Etrafa kamyonlar yerleştirilip farları binaya çevrilmişti.

Öğretmen hâlâ yumruklarını havada sallıyordu:

"Bu bir cinayettir! Meselenin hiç su götürür tarafı yok, bu bir cinayettir! Ne yaparlarsa yapsınlar, cesedi vermeyeceğiz!.."

Birisi karşısına geçip sordu, iğneli bir gülümsemeyle:

"Peki, ne yapacağız cesedi burada?"

Öğretmen bir an duraladı, sonra gözlerini yuvalarından fırlatarak boşluğa baktı:

"Cumhurbaşkanı gelsin ona verelim."

"Nerede Cumhurbaşkanı şimdi?"

Bir başkası atıldı:

"İstanbul'da, Florya Köşkü'nde."

Öğretmen öfkeyle ona döndü:

"Nerede olursa olsun, kalkıp gelsin buraya."

Ona soru soran, yüzünü buruşturarak bir soru daha attı ortaya:

"Niçin Cumhurbaşkanına vereceğiz cesedi?"

"Kendisine şikayette bulunacağız."

"Neyi?"

"İşte bu olanı! Böylece halimizi görsün bizim..."

"İyi ama, bizi bu cehennem kuyusuna itenlerin en başında gelenlerden biri değil mi o?"

Öğretmen kafasını bir yere çarpmış gibi oldu:

"Ee, bunun hesabını sormayacak mıyız yani?"

Ötekisi ellerini yukarı attı:

"Hele sen şimdi ne yaptığını bir düşün de ötesine karışma. 'Ananı belleyen kadı,' demiş, 'kimi kime şikayet edeceksin?..' Buradaki davranışlarımızın çok daha yüksek olması gerekir..."

Kapı açıldı, yanında nöbetçi assubayı ve askerler, doktor göründü. Ufak tefek, esmer bir adamdı bu. Yüzbaşı rütbesindeydi. İçerdekileri şöyle bir süzüp temkinli bir şekilde ilerledi. Gayet ihtiyatlı hareket ediyordu. Sanki tel üzerinde yürüyordu. Orta yere gelince selam verdi: "Merhaba arkadaşlar." Durumu kolladığı her halinden belli oluyordu. Soluğunu tartarak Mesut'un yatağına yöneldi. Onu inceden inceye muayene etti. Sonra, yüzü bulutlanarak doğruldu, donmuş bir sükut içinde kendisini izleyenlere "başınız sağ olsun" dedi. Ötekiler hiç ses çıkarmadan başlarını yere eğdiler. Doktor cesetten biraz uzaklaşıp bir sigara yaktı. Elleri titriyordu. Birşeyler söylesin istedi ama, ne söylesindi? Assubaya döndü, "Bak da bir sedye getirsinler," dedi, alçak sesle.

Askerler getirdikleri sedyeye Mesut'u uzattılar. Doktor eğildi, onun üzerine serilen battaniyeyi yavaşça yüzüne çekti. Ve fısıldadı: "götürün..."

Sedye götürülürken Mesut'un ayakları iki yana sallanıyordu. Tabanları buruş buruştu. Meğer insan ayağının altında ne çok çizgi varmış...

"Ah, rezil dünya, ah, lanet olsun sana!" diye bağırdı öğretmen, kendini sırtüstü yatağa attı.

Anayasa Mahkemesi, parti davasını ele aldı. Artık kapatma işlemi bir sonuca bağlanacak, partinin kader çizgisini belirleyecek bir karara varılacaktı. Bazı gazeteciler meselenin üstüne düştüler. Mustafa Ekmekçi genel merkeze telefon etti, "nasılsınız?" diye sordu oradakilerine. "Sağ ol," dediler partililer kendisine. Yöneticilerin tutuklanmaları üzerine partinin başına, Başkan Vekili olarak, Şaban Yıldız getirilmişti. O, o sırada İstanbul'da bulunuyordu.

Mahkeme, kapatma kararı verdi.

Durumu öğrenen üyeler, bütün kapıları kilitleyerek genel merkezden ayrıldılar. Ne yapacaklarını bilmiyorlardı ama, gelip partiye el koymalarını beklemek de istemiyorlardı. Anahtarı cebine atan Zeki Kılıç, bir süre caddelerde avare dolaştı. Dünyası zindan olmuştu, sıkıntıdan patlayacak gibiydi. Ve adım adım takip edildiğinin farkındaydı.

Eve geldiğinde karısı onun yüzünü görünce telaşla sordu:

"Ne oldu canım sana?.."

Yeni evliydiler. Kadın eşine son derece düşkündü. Zeki'nin göğsü derin derin körüklendi.

"Ne olduğunu hiç sorma..."

Radyo akşam haberlerinde kararın gerekçesini açıkladı:

"TİP Yönetim Kurulunca kongreye sunulan rapor, 4. Büyük kongre kararının altı sayılı bölümü, 'faşizme hayır' ve 'faşizme karşı birleşelim' başlıklı bildiriler ve Merkez Yürütme Kurulu kararı üzerine Eğitim ve Örgütlenme Bürosunca ve eğitim gereği ile hazırlandığı anlaşılan ders notları içinde açıklanan fikirler, Anayasanın 57. maddesindeki ilkelere ve 648 sayılı Siyasi Partiler Kanunu'nun 89. maddesindeki yasaklara aykırı nitelikte görüldüğünden ve böylece Anayasa'ya aykırı duruma düştüğü sonucuna varılan Türkiye İşçi Partisi'nin temelli kapatılmasına 20.7.1971 tarihinde oybirliği ile karar verildi."

Türkmenoğlu, aptes ibriği elinde, Recep'in yanına sokuldu:

"Akibet olan oldu ha!"

Recep başını omuzuna eğerek acı acı güldü:

"Öyle, nihayet yapacaklarını yaptılar..."

"Merkez binası kendi malınızdı, değil mi?"

"Evet, kendi malımızdı. Birçok insanın katkısıyla edinmiştik onu."

"Şimdi o da gitti elden..."

"Gitti."

"Yazık!.. Milli Nizam Partisi'nde herşey şahısların üzerinde gösteril-

mişti; onun için parti kapatıldığında mallarına bir zarar gelmedi. Keşke siz de öyle yapsaydınız..."

Bir hüzün çöktü Recep'in bakışlarına.

"Adam sen de, onca şeyler gitti, bir de bina olsun giden."

Türkmenoğlu ibriği öteki eline aktardı:

"İşçi Partisi 'Anayasa Mahkemesi.. Anayasa Mahkemesi..' dedi durdu ama, sonunda bakın ne yaptı ona Anayasa Mahkemesi."

"Ee," dedi Çiltaş, yatağında bağdaş kurarak, "hikmetinden sual olmaz..."

Recep dalgınlaştı.

"Bunun böyle olacağını biliyordum ama, yine de hani diyordum... Haberi duyunca vurulmuşa döndüm. Çok üzücü bir olay bu. Memleket hesabına feci bir şey!"

Çiltaş kendi kendine konuşurcasına mırıldandı:

"Böyle birşey nasıl yapılır, düşündükçe insanın aklı karışıyor... Parti kapatmak ne demek?.. Parti bu, rejimin temel direği... Demokrasinin yüzkarasıyız vallahi..."

"Ya," dedi Suat, "bir de Anayasa'ya 'partiler demokrasinin vazgeçilmez unsurlarıdır' falan diye lâflar da kondurmuşuz..."

Çiltaş usladı.

"Kondurmuşuz ama, öte taraftan da partilere hiç gözüyle bakan bir Partiler Kanunu çıkarmışız. Saçmalık bu! Bir yaptığımız bir yaptığımıza uymuyor ki... Bir yandan demokrasi teraneleri düzüyoruz, bir yandan da özgürlük haklarını baltalıyoruz... Demokrasiyi kavramaya zihniyetimiz yetmiyor..."

Suat başıyla onayladı.

"Ciddi bir demokrasi fikri olmayınca, haliyle ciddi bir parti fikri de olmuyor. Bizde parti kapatmak öteden beri bir çocuk oyuncağı sayılmış. Şimdiye kadar gelmiş geçmiş partilerin isimlerinden tesbih yapıp çekmek mümkün neredeyse... Çok devlet kurmakla övündüğümüz gibi, korkarım ileride çok parti kurmakla da övüneceğiz..."

Recep göğüs geçirdi.

"Aslında mesele nerede biliyor musunuz? Sağlam kurumlar yaratmakta. Sağlam kurumlar yaratmadan demokrasi sağlam bir temele oturmaz."

Çiltaş eliyle dizine vurdu:

"Sağlam kurumlar yaratmak için de sağlam kamuoyu gerekli... Şöyle duyarlı bir kamuoyu..."

Suat oflayarak tabakasını çıkardı:

"Bunun için de evvel emirde milletin millet olması gerekli..."

"Hah, şimdi işin püf noktasına geldiniz işte," diye araya girdi onları din-

leyip duran biri. "Ne var ki, o da çok zor... Bizim milletin millet olması çok zor..." Hafifçe duraksayıp sigarasından bir nefes çekti, dumanları ağzından, burnundan geri verdi. "Mayasında ne eksiklik varsa, bizim milletin millet olması çok zor... Bir toplumun millet haline gelmesi için belirli bazı değerlere ulaşması şarttır. Bana göre bizim toplumumuz bu düzeye erişme yeteneği gösterememiştir henüz. Bu gidişle göstereceği de yoktur."

Türkmenoğlu anlamlı anlamlı başını oynattı:

"Tabii İslam aleminden uzaklaştığımız için birtakım değerlerden kopmuşuz..."

Ötekisi itirazla elini kaldırdı:

"Ondan değil bu efendim. Aslında millet olmak için ümmetçilikten sıyrılmak ilk şarttı. Ancak gerisini getiremedik. Akıl, bilgi, görgü alanına yanaşıp, dünyadaki gelişmeleri izleyemedik, uygarlık kervanına katılamadık..."

Çiltaş elini ağzına götürüp öksürdü.

"Millet gereği gibi yönlendirilmedi de ondan..."

"İyi ama, millet o millet olsa, içinden nitelikli yönetici kadrolar çıkarır. Oysa çıkaramıyor. Nedense, yapısında bir zayıflık var. Hiç bir dinamizm göstermiyor. Her iş bozuk gittiği halde umuru olmuyor. Şaşılası bir miskinlik içinde önüne gelene kavuk sallıyor; gelene ağam, gidene paşam deyip duruyor... Böyle bir milletin milletliği epey söz götürür."

"Ee, işte biz de lâfı oraya vurdurduk ya; her şeyden önce milletin millet olması lazımdır dedik ya..."

"İyi de, ben de işte buna karşılık, bu milletin millet olması zordur diyorum. İlerleme güdüsü, atılım hırsı, yücelme tukusu yok insanlarımızın..."

Suat sol elinin başparmağı ile işaret parmağı arasına yerleştirdiği sigara kağıdına bir tutam tütün koydu:

"Siz buraya düşmenin verdiği sıkıntıyla biraz karamsarlığa kaptırmışsınız kendinizi; bizim millet millet olur, bakmayın siz. Yeter ki bu yolda çaba sarfedilsin... İnsanlarımıza ruh ve zeka kazandırılsın..."

"Ah keşke böyle bir şey olsa diyeceğim ama diyemiyorum. İstediğiniz çabayı sarfedin, bu milleti adam edemezsiniz. Hiç umutlanmayın, demokrasi, bizim kudretimizin ötesinde bir şeydir. Tıpkı masallardaki gibi, demokrasi, bizim için Kaf Dağı'nın ardındaki bir güzeldir, erişin erişebilirseniz..."

"Erişiriz, erişiriz gözüm..."

"Haha, erişiriz, bekleyin... Üstelik bir de burada böylesine deliğe tıkılmışken..."

Konunun ağırlaştığını gören Çiltaş işi latifeye döktü:

"Ooo, yapmayın, bizim burada ağırlığımız arttı; isterseniz yarın telörgülerin dışına 'ey millet' diye bir sesleneyim de görün bakın neler oluyor..."

Dokunaklı bir gülümseme dondu kaldı ötekinin dudaklarında.

"Sizi dışardayken dinlemeyen milletin buradayken dinleyeceğini hayal etmek bayağı eğlenceli. Gaddarlık etmek istemem ama, bundan öte sizi iyice umacı görecek bu millet artık, bakalım ne yapacaksınız?"

Suat içini çekti:

"Neyse, bütün bunlar bir yana, burjuvazi 12 Mart'ın meyvelerini topluyor; bakalım hırsları ne zaman dinecek efendilerin?.."

Recep, Çiltaş'a döndü:

"Arkadaş, duydun mu, Suat burjuvaziden söz etti. Kurttan yani. Anayasa Mahkemesi şöyle dursun, partiyi kurt yedi, kurt..."

"Vallahi öyle."

"Hani sen kurdun ağzını bağlamıştın?"

Kaşlarını kaldırarak ensesini sıvazladı:

"Galiba dedem gibi kurdun ağzını bağlayacağıma kıçını bağlamışım..."

Suat sardığı sigarayı dudaklarına tutturdu:

"Yahu nedir bu kurdun ağzını bağlama hikayesi Allah aşkına? İkide birde söylüyorsunuz ama..."

Çiltaş tekrar sıkıntıyla ensesini sıvazladı:

"Çocukluğumda bizim dana bir akşam sığır dönüşü eve gelmedi. 'Eyvah,' dedik, 'hayvan kırda kaldı, gece onu kurtlar yiyecek...' Dedem hemen ortaya atıldı, 'yo,' dedi, 'birşeycikler olmaz, ben şimdi kurdun ağzını bağlarım.' Çakısını çıkarıp açtı, birşeyler okuyup üfledi ve kapatıp gene cebine koydu. 'Tamam,' diye devam etti, 'dana artık emniyettedir, hiç merak etmeyin.' Ertesi sabah kalkıp kırlara yayıldık; Taşlıtepe'de dananın leşini bulduk. Kurtlar hayvanı parçalamıştı. Dedem bunu duyunca hiç bozuntuya vermedi, 'Ben işi ters tutmuşum,' dedi, 'kurdun ağzını bağlayacağıma kıçını bağlamışım. Şimdi kurdun hali kötü, yedi ama sıçamayacak!.."

Suat keyifsizce gülümsedi:

"Hay Allah iyiliğini versin. Ee?.."

"E'si işte bu. Ben de dedemin hikayesinden giderek parti için Recep Ağabey'e cesaret vermeye çalışıyordum ama, olmadı. Galiba dedem gibi kurdun ağzını bağlayacağıma kıçını bağlamışım..." Türkmenoğlu'nun üzerinden Recep'e baktı yan yan. "Burjuvazi partiyi yedi ama iyi etmedi..."

Yüzünü buruşturdu Recep:

"Yani yaptığı burnundan gelecek, ha?.."

Suat ağzındaki sigarayı yaktı:

"Aman, inşallah."

Çiltaş yumruklarını sıktı:

"Evet, evet, öyle olacak; göreceksiniz bak, uluya uluya çatlayacak kurt, hiç çaresi yok!.."

"Şaka bir yana, partiyi kapatmakla devrimci harekete büyük sekte vurdular... Parti sosyalist mücadelede açılmış bir bayraktı... Çok zararları dokundu bu 12 Martçıların memlekete..."

Recep ellerini şakaklarına dayayarak burnundan soludu:

"Aslında partiyi kapatacaklar da ne olacak? Hiç, yarın bir yenisi kurulacak. Türkiye artık geri dönülmez bir sürecin içine girmiştir, ama onlar bunu anlamıyorlar işte..."

Polisler ertesi sabah Zeki Kılıç'ı evden alıp partiyi açtırdılar. Kılıç, Minnettullah Haydaroğlu'na telefon ederek oraya gelmesini istedi.

Kapıyı açık gören bazı partililer içeri girdiler.

"Ne o," diye sordu onlara aksi suratlı bir polis, "ne arıyorsunuz burada?"

"Hiç," dediler ötekiler, efkârla, "partiye geldik..."

"Ne partisi be, haydi bakalım buraya kadar, bundan öte parti yok artık!"

"Evet, şimdilik buraya kadar..."

"Ne şimdiliği be, bundan sonrası da mı olacak bunun?"

"Elbette..."

Öfkeyle silkindi polis:

"Haydi çekin arabanızı şurdan be; asabımı bozmayın benim!"

Dirseğiyle duvarda asılı olan bir tabloyu düşürdü yere. Partililerden biri tabloyu kaldırıp masanın üzerine koydu. Elele tutunmuş dört çocuk dans ediyordu tabloda. Polis homurdanarak tekrar tabloyu yere itti. Üst tarafı hafifçe yırtıldı tablonun. Ama dans eden çocuklar hâlâ elele dönüyorlardı, gülen gözlerle polise bakarak.

9

Lâf olsun diye bir grup bozkurt tutuklanıp Mamak'a getirilmişti. Bunlarla ötekilerinin bir kısmı arasında mütemadiyen tartışmalar çıkıyordu. Bu tartışmalar çok kere dalaşmalara dönüşüyordu. İşin kavgaya varmasından korkanlar hep tetiktüstü duruyorlardı. Galiba onlarla kapışmaktan en çok hoşlananlardan biri Babür'dü. Nitekim yine telörgünün yanında onların önlerini kesmiş soruyordu:

"Hayvanlığın nesine özeniyorsunuz kardeşim, insanlık dururken? Kurt gibi ulumaktan ne çıkar, insanca duyup düşünmek varken?.."

Bozkurtlar, korunma güdüsüyle, köşeye sıkıştırılmış kedi misali büzülmüşlerdi karşısında. Bakışları yılan gibi soğuk olanı sızlandı:

"Bizi burada bir avuç bulup da fırsattan istifade bu kadar varmayın üstümüze."

"Yok canım, hiç öyle düşünmeyin. Ben sadece bazı gerçekleri size anlatabilir miyiz acaba diye merak ediyorum. Hayırhah bir gayret benimkisi."

"Zahmet etmeyin, biz bütün gerçekleri biliyoruz."

"Bilmiyorsunuz, siz cahilsiniz; birtakım şarlatanlar sizin bu cehaletinizden yararlanıyorlar..."

"Biz cahil değiliz!"

"Öyle demeyin, yaptıklarınızdan belli, siz kör cahilsiniz. Nasıl bir oyuna alet edildiğinizin farkında değilsiniz. Vatan, millet, sakarya edebiyatıyla sizi ilericilere karşı kullanıyorlar. Kusura bakmayın ama, böylece ülke için bir şer kuvveti oluyorsunuz siz..."

Şiddetle silkindi:

"Biz yurtseveriz, ülke için şer kuvveti olamayız!"

"Kişilerin ne olduklarını eylemlerinin objektif sonuçları gösterir. Akla dayanmayan yurtseverlik beş para etmez. Etmediği gibi, aptallıktan, kötülüğe de kaçar..."

"Yani," dedi sarkık bıyıklı diğer bir bozkurt, istihzayla, "yurtsever olmak için ille de sosyalist mi olmak lazımdır sizce?" Onların saçlarını, bıyıklarını kesmemişlerdi.

Babür parmaklarını birbirine kenetleyerek ellerini ensesine attı:

"Yo, öyle birşey demedim. Ama, doğrusunu isterseniz, bizim gibi ülkelerde sosyalistlik bir bakıma yurtseverliğin şartı sayılabilir. Çünkü milletçe muhtaç olduğumuz çözümleri getirecek olan yegane sistem budur. Biz niye bu uğurda bunca cefaya katlanıyoruz? Kendimize düşmanlığımız mı var? Yooo; işte bu gerçeği görüyoruz da ondan. Ancak, tabii bu bir bilinç mesele sidir." Soğuk bakışlıya döndü. "Sizde şu kadarcık akıl, şu kadarcık izan olsa, sosyalizme karşı çıkamazsınız..."

"Belli olmaz, bakarsınız bir gün değişirler..." dedi ötelerden biri, uzaktan uzağa, etrafta halkalanan dinleyiciler arasından. "Hatta sosyalist bile olabilirler..." Kırk-kırkbeş yaşlarında, uzun boylu, esmer biriydi bu. Görünüşü hoş ve sevimliydi. Bozkurtlar alaycı hareketlerle birbirlerine bakıştılar. Adam onların davranışlarına hiç aldırmadı.

"Şimdi size çok saçma gelebilir ama, bu bağlandığınız fikirleri, büyük

bir ihtimalle, ileride biraz aklınız çalıştığında, silkip atacaksınız kafalarınızdan." Boynunu büküp güldü. "Titreyip kendinize geleceksiniz..."

Ötekilerinin kahkahaları arasında bu taşlamaya bozuldular bozkurtlar. İçlerinden en hırçın görüneni suratını buruşturdu.

"Nereden biliyorsunuz bunu?"

"Kendimden pay biçiyorum. Ben sizin gittiğiniz yollardan daha önceleri geçtim. Gençliğimde, sanat enstitüsünde yatılı öğrenciyken, ırkçı dergileri okuyabilmek için, en iyi yemeklerimi boğazına düşkün arkadaşlara satıp paraya çevirdim. Kazandığım feyzle tıpkı sizinkilere benzer bir kafa yapısı edindim. O kafayla Kore Savaşı'na gönüllü katıldım. Ama, bakın, bugün solculuktan buradayım!.."

Bozkurtlar afalladılar. Ötekilerin gözlerinde pırıltılar belirdi. Babür'ün yüzünden memnuniyet ifadeleri taştı, fazladan.

"Nereden nereye ha, Selim ağabey!.."

"Evet..." Selim Seçkin'di adı. Bir fabrikada makinist olarak çalışıyordu tutuklanmadan önce.

"Nasıl oldu bu iş?" diye sordu sarkık bıyıklı, küçümseyici bir tavırla.

Seçkin omuzlarını kıstı:

"Basbayağı oldu işte. İnsan öğrenme yeteneğine sahip. Kişi birşeyler öğrendikçe gerçeklere yaklaşıyor. Gerçeklere yaklaştıkça da davranışları gelişiyor. Zamanla neyin ne olduğunu, neyin neye bağlı olduğunu gördüm anladım ve tumumu ona göre düzelttim."

"Hıh", dedi soğuk başıklı, istihzayla, "inancınız zayıfmış sizin... Yoksa değişmezdiniz..."

Seçkin tebessüm etti:

"Dönmek değildir bu, aymaktır. Ülke davalarında herhangi bir saplantıya düşmeden ciddi iş göreceksek, sağlam bir hareket noktamız olmalıdır. Yoksa yaptıklarımızdan bir hayır gelmez." Duralayıp nefeslendi. Konuşurken sözlerini el hareketleriyle anlamlandırıyordu. Halinde bir olgunluk vardı. "Benim özlemini çektiğim şey aslında toplumsal mutluluktu. Yana yana bunun arayışı içindeydim. Sağa, sola toslayarak sonunda ona giden yolu buldum. Şimdi o yoldayım. Tek gözettiğim husus, neyin halkın yararına olduğudur. Benim için esas ölçü budur."

Homur homur homurdandı soğuk başıklı.

"Dönmektir bu, dönmektir..."

Seçkin'in çehresi gölgelendi.

"Değildir değildir... Tuttuğum yolun beni hedefime götürmediğini, hatta ondan uzaklaştırdığını, bir yerde anlarsam, o yönde adım atmam artık. Atarsam, bu aptallık olur. Doğru niyet sahipleri yanlış yollara düşmemeli.

İnsanların yaptıkları amaçlarına uymalı. Tutarlılık bunu gerektirir. O bakımdan ben neyin peşindeysem yine onun takipçisiyim. Hedeften şaşma, sapma yoktur."

Mintanının omuzu sökülmüş, küskün duruşlu diğer bir bozkurt ayağının ucuyla yeri dövdü:

"Sizi birşey mahvetmiş ama, ne?.. Yani ülkücülüğün hiçbir değeri kalmadı mı sizin indinizde artık?."

Seçkin kayıtsızca süzdü onu:

"Kalmadı. İnsanlık amaçlarına ters düşen birşey benim için çekici olmaktan çıkar, itici olur."

"Şimdi varsa yoksa sosyalizm, öyle mi?"

"Öyle."

"Peki bu arada Türkçülük şuurunuz ne oldu?"

"Türkçülük şuuru benim için Türk milletini yüceltme tutkusudur. Türk milleti hangi yol ve yöntemle yücelecekse ben o yol ve yöntemi tutarım."

Sarkık bıyıklıyı hafakanlar basmıştı.

"Olmuş size olanlar, Allah taksiratınızı affetsin, sözleriniz insanın kanına dokunuyor..." Dilini kürek gibi dışarı çıkarıp geri çekti. "Ülkücü olarak biz sosyalizme hiç sempati duymuyoruz."

Babür atıldı:

"Biliyoruz, siz kapitalizme sempati duyuyorsunuz."

"Yanılıyorsunuz, biz hem sosyalizme, hem kapitalizme karşıyız."

"Haydi canım yapmayın, ikisine birden karşı olunmaz. Mutlaka birinden birine taraftarsınız. Çünkü başka bir sistem yok ortada. Sosyalizme sırtınızı döndüğünüze göre, kapitalizme taraftarsınız demektir. Nitekim öylesiniz. Onun için sosyalizmin azılı düşmanları, kapitalizmin yılmaz fedailerisiniz..."

"Bize öyle sıfatlar kondurmayın," dedi soğuk bakışlı, tafralı bir eda ile, "biz milliyetçiyiz...."

Babür tısladı:

"Siz milliyetçi filan değil, kapitalizmin yardakçılarısınız. Bugün geri kalmış ülkelerde milliyetçilik, emperyalizme karşı çıkmak, bağımsızlığa özen göstermek, kalkınmayı amaç edinmektir. Siz hangisinde varsınız bunların?"

"Biz Türk varlığı için çırpınıyoruz; bu, milliyetçilik değildir de, nedir?"

"Hiçbirşey değildir. Çırpınıyorsunuz da ne yapıyorsunuz? Bu düzene arka çıkıyorsunuz. Bu düzen sınanmıştır; işte yarattığı durum ortadadır, bu-

nun nesine arka çıkıyorsunuz?.. Açın gözünüzü de olana bitene iyi bakın biraz; bu düzen ülkeyi saran tüm kötülüklerin kaynağıdır..."

Ötekisi yutkundu.

"Biz de ülke için bir çıkış yolu arıyoruz..."

"Nasıl ya, kendi çıkarları için ülkeyi batıran üçkağıtçı takımına güç vererek, bekçilik ederek mi?.."

Sarkık bıyıklı isyanla ellerini havaya kaldırdı:

"Ohooo, biz ne diyoruz, siz ne diyorsunuz... Anlaşılan gerçekte bizim ne olduğumuzdan hiç haberiniz yok..."

Sağa sola neşeli gülücükler saçarak onları dinleyen Mehmet parmaklarını şaklattı:

"Var var, nasıl yok, siz faşistsiniz. Ne ki, faşizm bizim gibi bir ülkede sökmez. Millete ne vereceksiniz, ne vadedeceksiniz de onu peşinizden sürükleyeceksiniz? Bu iş ancak gelişmiş kapitalist ülkelerde olur. Oralarda da ne kadar olduğunu, sonunda nerelere vardığını biliyoruz... Ayrıca, dünya da artık bir başka dünya... Kolay kolay öyle olguları kabul etmeyecek, götürmeyecek bir dünya..."

"Evet," diye onayladı. Babür, gözlerini sarkık bıyıklıya dikerek, "siz boşuna çaba sarfediyor, göle maya çalıyorsunuz. Yaptıklarınızdan bir şey olacağı yok. Ama suyu bulandırıyorsunuz işte. Bulanık suda balık avlamak isteyenler de bundan yararlanıyorlar, o kadar..."

Mehmet manalı manalı kafasını salladı:

"Bulanık suda balık avlamaya çalışanlar onların kendi aralarında da var ha!"

Ağzını yamulttu sarkık bıyıklı:

"Yok devenin pabucu, daha neler?.."

"Eh, benden söylemesi. Siz bu sözüme bir mim koyun hele, ileride belki anlarsınız kazın ayağını. Hepinizin pek öyle vatan, millet aşkına ortaya döküldüğünüzü zannetmeyin. İçinizde neler var. Bunlar ne karışık işler çeviriyorlar, ne dolaplar döndürüyorlar, bir bilseniz. Ülkücülük bir zırh, bir para vana onlar için..."

"Ülkücülüğü karalama gayreti bu."

"Bizde karalama gayreti aramayın."

"Neyse uzatmayalım," dedi Babür, sarkık bıyıklının omuzuna hafifçe dokunarak, "Velhasıl, sizin geleceğiniz yok. Bir yerde biteceksiniz. Buna mahkûmsunuz."

Soğuk bakışlı öfkeden sarardı.

"Ama siz devam edeceksiniz..."

"Biz hiç kuşkusuz devam edeceğiz. Çünkü toplumu ihya etme gücü ve yeteneği bizde..."

"O sizin kanınız, biz de devam edeceğiz."

"Hiç nafile yere çabalamayın, edemezsiniz."

"Edelim de görün. Bizim inançlarımız var. Güçlü duygularımız var. Bütün ruhî varlığımızla davamıza bağlıyız..."

El işaretiyle Babür'ü durdurdu Seçkin.

"İnançlarımızın sağlam dayanakları olmalı," dedi, yumuşak bir dille, ötekine dönerek. "Yoksa hayallerimiz başımıza yıkılır. Körlemesine bir gidişle bir yere varamazsınız. Davalarla boğuşurken, ruhî varlığın yanında, fikri varlık da gereklidir."

Soğuk bakışlı ters ters süzdü onu:

"Bizim fikri varlığımız da vardır, merak etmeyin siz."

"Kendinizi aldatmayın, fikri varlığınız yok. Sizin heyecanınız yüksek, ama aklınız, mantığınız çok zayıf. Bundan dolayı sağlıklı düşünemiyor, ne yaptığınızı bilmiyorsunuz. Ciddi işlerde sadece iyi niyete, yüksek ideale, temiz duyguya dayanmak yetmez. Aynı zamanda akla, fikre, bilgiye de dayanmak gerekir."

"Bizim aklımız, fikrimiz bize yeter; kimsenin dersine ihtiyacımız yok bu hususta. Hele sizin hiç yok!"

"Öyleyse şunu anlamaya çalışın: Uygarlık yolunda sonuç getirici atılımlar yapmak, gelişmek, ilerlemek için insancıl düşüncelere dayalı yepyeni bir ruh, yepyeni bir dinamizm lâzımdır bize, öyle havada kafa gezdirmek değil..."

Mehmet öksürdü:

"Bunların beyinleri küçüktür, böylesine büyük düşünceler akıllarına sığmaz."

Soğuk bakışlı Mehmet'i duymamazlıktan geldi.

"Uygarlık uygarlık uygarlık, bir bu lâf, başka birşey yok. Bize Türk olmak yeter. Biz Türklüğümüzle gurur duyuyor, övünüyoruz..."

Mehmet tekrar öksürdü:

"Biz dünyadaki gelişmelere ayak uydurup gurur duyulacak, övünülecek bir Türkiye yaratmadan bunu yapmayı aptallık sayıyoruz."

Babür gölgeli bakışlarla bozkurtları taradı:

"Siz kendinizi marazi bir benlik duygusuna kaptırmış gidiyorsunuz. Ciddi bir tarafınız yok. Delice işler yapıyorsunuz. Tamamen süfli bir zihniyeti yansıtan tutum ve davranışlar içindesiniz. Uyarılara aldırmayın, uslanmayın, böyle devam edin, bakalım ne olacak sonunuz?.."

Sarkık bıyıklı somurttu.

"Siz kendi sonunuza bir bakın önce hele, işte haliniz ortada, tepenize balyozla indiler!.."

"Pöh, görünüşe aldanmayın, tepemize balyozla inenler gülünç olmaktadırlar aslında..."

"Eh, o da bir teselli."

"Teselli değil bu, gerçek."

Mehmet, Babür'ün sırtını patpatladı.

"Hiç boşuna nefes tüketme, bunlara lâf anlatamazsın. Ben bunu kendi payıma şimdiye kadar çok denedim de ondan biliyorum. Bunlar, Allah selamet versin, gafil sürüsü. Beylere, efendilere çok kötü kaptırmışlar yularları bir kere, iflah etmezler artık. Öyle yüksekten attıklarına, tafra sattıklarına falan bakma, Amerikan uşakları bunlar aslında."

Sarkık bıyıklı kırbaç yemiş gibi irkildi.

"Biz su katılmadık ülkücüyüz, kimsenin uşağı olmayız!.."

"Siz onu benim külahıma anlatın. Halis mulis Amerikan uşağısınız siz. Niye Amerika aleyhinde lâf ettirtmiyorsunuz memlekette?"

İçin için dolup taşan soğuk bakışlı hırsla çenesini göğsüne değdirdi:

"Amerika bizim dostumuz..."

Mehmet ona döndü:

"Doğru, Amerika sizin dostunuz. Büyük dostunuz. Sizin, evlerden ırak, iki büyük dostunuz var zaten: Amerika ve Almanya."

"Sizin de dostlarınız var," dedi diğer bir bozkurt, "Rusya, Bulgaristan, Macaristan..."

Babür güldü:

"Bütün dünya halkları bizim dostlarımızdır..."

Soğuk bakışlı yüzünü kırıştırdı:

"Dünya halkları dediğiniz, sosyalizm illetine tutulmuş milletlerdir tabii."

"Sosyalizm illet değil, çok sağlam bir ideolojidir."

"Biliyoruz ne kadar sağlam olduğunu!.."

"Siz kafanızdaki önyargıyı bırakın da dünyadaki oluşumlara gerçekçi gözle bir bakın hele. Örneğin, Vietnam'a bakın..."

Sarkık bıyıklı ellerini ceplerine sokarak sordu:

"Ne varmış Vietnam'da?"

"Sizin büyük dosta kök söktürüyorlar orada. Bu, devrimci gücün bir göstergesidir."

"Amerika, Vietnam'da hür alemin selameti için çarpışıyor, unutmayın."

"Bu kadar bayat lâfa sizin bile inanacağınızı sanmam."

"Öyle, öyle," dedi soğuk bakışlı. "Amerika dünya barışı için savaşıyor orada."

Mehmet alayla güldü:

"Yapmayın, siz bari savaşa tapan insanlarsınız. Barıştan bahsetmeyin."

"Gazetelere basılan resimleri görüyorsunuz," diyerek ilk defa söze karıştı çıkık elmacık kemikli bir bozkurt, "Amerikan tanklarının üzerinde 'peace maker' yazıyor..." Tatardı galiba kendisi.

Babür uzun siperlikli şapkasını gözlerinin üzerine düşürdü:

"Bu, emperyalistlerin çok alçakça bir oyunudur. Onlar adamın anasını bellerler, sonra da koruyucu melek rolüne bürünürler. Yalan üzerine iş gören gazeteler, radyolar, televizyonlar, sinemalar da onların oynadıkları aldatıcı rolleri dünyaya yutturmaya çalışırlar."

Sarkık bıyıklı sırıttı:

"Size öyle söylemek düşer elbette..."

"Ee, gerçek neyse onu söylüyoruz. İşte yine Vietnam örneği ortada. Amerikalılar orada yapmadıklarını bırakmazlar: Yurtseverleri kurşuna dizerler, bataklıklara tepetaklak gömerler, helikopterlerden aşağı atarlar, tankların arkasına bağlayıp yerlerde sürüklerler, karınlarını yararlar, köycek katlederler, tecrit kamplarına toplarlar, kaplan kafeslerine tıkarlar... Ama bakarsın gazetelerde insancıl bir resim, altında dokunaklı bir yazı: 'Vietnam'da bir Amerikan askeri, kucağındaki küçük bir Vietnam'lı çocuğa matarasıyla su içiriyor...' Ne dersiniz?.."

"Sizinkisi Amerika'yı kötüleme gayreti oluyor."

"Emperyalistler dünyaya madik atarken kendilerini şirin göstermek için çeşitli numaralar çevirirler. Artık bunu görmemek için bakarkör olmak gerekir. Ya da, herşeyin ötesinde iflah etmez Amerikan Dostu!"

"Evet," dedi Seçkin, "doğru. Ben Kore'de olanları gözlerimle gördüm. O ülkede hemen hemen ziyan edilmeyen kadın, kız kalmadı. Isınmak için evler ve okullar yakıldı. 'Komünistlerden kaçıyor' dedirtmek için yüz binlerce Seul'li kış ortasında zorla yollara döküldü. Hastalar, ihtiyarlar yolboylarına serildi kaldı. Küçücük kız çocukları, konvoylarda, Amerikan askerlerinin kucaklarında dolaştı. Ne o? Oraya Kore Halk'ını kurtarmak için gidildi..."

Soğuk bakışlı alnının hizasında uçan sineği kovdu:

"Bunlar doğru değil."

"Doğru kardeşim, doğru. Dahası var, Kore insanlarına zerrece değer verilmediğini, onların daima köpek gibi itelenip kakalandığını gördüm. Amerikalıların ağzından: 'Dirty Korean!..', 'God damn Korean!..', 'fucking Korean!' lâfları düşmüyordu. Sadece güzel kadınlarına kucak açılıyordu onların.

Bakın, bugün de Güney Vietnam'ın en güzel kızları Amerikalılar için özel surette açılmış Saygon kerhanelerine kapatılıyor..."

"Siz solcu değil misiniz, herşeyi ters tarafından ele alıyorsunuz..."

Babür acı acı güldü:

"Hayır, doğru tarafından ele alıyoruz..."

"Doğru tarafından ele alsanız bile, hep Amerika'ya kara çalmaya çalışıyorsunuz, çünkü o hür alemin koruyucusu..."

"Hür alem lâfı, kitleleri aldatma lâfından başka birşey değildir. Sen gözünü aç da o hür alem içinde dönen rezillikleri gör biraz. Bugün Amerika'da ve onun liderliğini ettiği kapitalist ülkelerde milyonlarca işsiz insan var. Ekmeğini kazanamayan insanlar hür olamazlar. Bugün uydurma yönetim şekilleriyle Amerika'nın hegemonyası altında tutulan geri kalmış ülkelerde olup biten şeyler insanlığı utanca boğmaktadır. Tayland'da küçücük kızlar fuhuşa sürüklenmektedir... Avrupa'dan kart herifler, turist kisvesiyle, bu körpe fahişelerle gönül eylemeye gitmektedirler oraya. Filipinler'de batakhanelerden geçilememektedir. Buralarda, küçücük kızların yanısıra, küçücük erkek çocukları da satılmaktadır. Latin Amerika ülkelerinin çoğu birtakım diktatör bozuntularının zulmü altında inlemektedir. Orta doğu ülkelerinin çoğu gerici yönetimlerin afyonlarıyla tütsülenmektedir. Bu yüzden Araplar sömürülmekte, ezilmekte, Yahudilerin karşısında iki paralık edilmektedirler. Ve bütün bunların vebalini taşıyan Amerika, o hür alem sözünü dilinden düşürmeyen Amerika, nerede bir bağımsızlık hareketi görse karşısına dikilmekte, onu kan ve ateşle boğmaya uğraşmaktadır. Bunun en acı örneğini Vietnam'da görüyoruz işte..."

Arkaya dönüp telörgünün dışına tükürdü soğuk bakışlı:

"Ne derseniz deyin, ben anlamam, Amerika bizim en büyük dostumuzdur."

Babür'ün yüzünde ters bir ifade belirdi.

"Öyle: Amerikan dostluğu uğruna Türkiye'yi batıracağız zaten neredeyse..."

"Hayır, Amerikan dostluğuna dayanarak Rusya'daki esir Türkleri kurtaracağız biz."

"Kurtaracağız.. kurtaracağız..." diye atıldı Mehmet, iğneleyici bir şekilde. "Bir harp olursa, Amerika buradaki üslerden Sovyetler Birliği'ndeki Türklerin üzerine atom bombası yağdıracak: Sovyetler Birliği, kendini korumak için, buradaki Türklerin!.."

Sarkık bıyıklı titredi.

"Tanrı Türk'ü korusun!"

"Tanrı Türk'ü sizin aklınızdan korusun!" dedi Babür.

Mehmet kollarını yana sarkıtarak parmaklarını yay gibi gerdi:

"Yahu, bir zamanlar ne yaptığımızı bilmeden Almanların kıçına takılmıştık, şimdi de hiç encamımızı düşünmeden Amerikalıların dümen suyuna kapıldık gidiyoruz..."

Sarkık bıyıklı kaşlarını oynattı:

"Eğer talihimiz yaver gitseydi, Birinci Cihan Harbinde Turan'a varacaktık... Alman dostluğu bizi Turan ülküsüne ulaştıracaktı..."

Babür bir sigara yaktı.

"Almanların şimdi 'Ostpolitik'leri olduğu gibi o zamanlar da 'Weltpolitik'leri vardı. Büyüklük politikasıydı bu. Sömürgeler ve pazarlar elde etmeye çalışıyorlardı adamlar. Osmanlı İmparatorluğu'nu da kendi çıkar alanları içinde sayıyorlardı. Ve bu hesapla onu sıkısıkıya kendilerine bağlamaya çalışıyorlardı. 'Ananevi Türk-Alman dostluğu'nun temelinde yatan gerçek budur."

"Öyle mi dersiniz?"

"Öyle deriz!"

Ağzına uzatılan ilaca karşı direnen bir çocuk gibi başını salladı sarkık bıyıklı:

"Almanların bize hiç bir kötülüğü dokunmamıştır."

"Almanlar bizi hep sulu dereye götürüp susuz getirmişlerdir. Onlar bizi kendi kaba politikalarının aleti yapmışlardır. Alman dostluğu yüzünden bizim başımıza gelenler pişmiş tavuğun başına gelmemiştir."

"Amerikan düşmanlığının yanısıra bir de Alman düşmanlığı bu."

"Yok, düşmanlık meselesi değil, gerçekleri göstermek gayreti bu. Bakın kardeşim, bizimle dost geçinirken Trablus Garb'ı İtalyanlara peşkeş çeken Almanya'dır. Balkan Harbinde el altından bizim aleyhimize çalışan Almanya'dır."

Elini kaldırarak kesti soğuk bakışlı:

"Bizi Birinci Cihan Harbinde yalnız bırakmayan Almanya'dır, bizim Turancılık ülkümüzü destekleyen Almanya'dır..."

Babür ona döndü:

"Bakın kardeşim, o savaşta çok Almanlar bizi kendilerine yük sayıyorlardı. Almanya, 1915'de Çar İkinci Nikola'ya anlaşma teklif etti. Bu teklifte Boğazlar Rusya'ya veriliyordu. Osmanlı Ordusu, 1918 şartlarından yararlanarak Azerbaycan'a girince, Mareşal Hindenburg, 'Derhal Kafkasya'yı bırakıp çekilin' diye Enver Paşa'yı payladı."

"Ona bakacak olursak, Azerbaycan'da, Gürcistan'da, Ermenistan'da Sovyet idarelerinin kurulmasını biz kendimiz istedik İstiklal Harbinde; bu bizim hata..."

"Canım o daha sonraki iş ve ayrı bir mesele; ben 1918'den söz ediyorum. Yani Almanlar bizi istedikleri gibi kullandılar demek istiyorum. Şimdi de Amerikalılar kullanıyorlar. Tabii Almanlar da 'ananevi dostluğa' dayanak yakamızı bırakmış değiller. Zaten Almanya, Amerikan dış politikasının en büyük desteğidir bugün."

"Bizim dış politikamız nasıl olmalı sizce?"

"Dünyanın gidişini olumsuz şekilde etkilemeyecek bir dış politika izlemeliyiz."

"Tabii içinde bulunduğumuz düzende olmaz bu iş," dedi Mehmet. "Bir ülkenin dış politikası iç politikasına çözülmez bağlarla bağlıdır. Başımızdaki tutucu idare, elbette 'Amerikan yardımı', 'NATO', 'CENTO' deyip dünya gerici sistemiyle bütünleşecek, iç ve dış devrimci gelişmelere ket vurmaya çalışacaktır."

Sarkık bıyıklı elinin ucuyla Babür'e dokundu:

"Almanlar Boğazları Ruslar'a vermeye kalktılar dediniz. Ama Rusya'nın kendi gayretlerinden hiç söz etmediniz. Birinci Cihan Harbi arifesinde Rus Dışişleri Bakanı Sazanov, bir harb vukuunda Boğazları ele geçirmek için yoğun diplomatik faaliyetler gösteriyordu..."

Babür onu tamamladı:

"Evet, İngilizler de kendisine tam manasıyla destek oluyorlardı. 'Boğazlar meselesi Rusya ile birlikte halledilecektir,' diyorlardı. Kral V. George, Londra'daki Rus Elçisi'ne 'İstanbul sizindir' diyordu."

"Siz meseleyi hemen İngiltere'nin üzerine kaydırıyorsunuz. Rusya'ya lâf yok, değil mi?"

"Nasıl yok! Siz meseleyi daha iyi bir noktaya getirdiniz şimdi. Eğer Çar devrilmeseydi, Sazanov'un planlarınca, Boğazlar muhtemelen gitmişti. Ama bizde bugün bazıları hâlâ Çar'ın yasını tutar. Bu bir. İkincisi, Çar devrildikten sonra kurulan idareden, komünistler, derhal savaşın kesilmesini istediler. O idare bunu dinlemedi. O idarenin Dışişleri Bakanı Milyukov, 'Zafere kadar savaş!' dedi. Sesini yükselte yükselte bağırdı kürsülerden: 'Zafer İstanbul demektir ve İstanbul zafer demektir!..' Bu idarenin komünistler tarafından yıkılmasına da bugün hâlâ yanar yıkılır bazılarımız. Dangalaklık değil mi bu?"

"İngilizler onlara vermezlerdi Boğazları, bakmayın siz."

"İngilizler ve Fransızlar, Rusya'ya sadece Boğazları değil, Küçük Asya'dan geniş toprakları da vadediyorlardı. Onların zoru günü Osmanlı'yı çökertmek ve onun yağlı mirasına konmaktı... Bunu kendi hesaplarına pekala becerdiler de sonunda... Ama onlara da söz yok tabii... Onlar da dostlarımız..."

10

Mehmet yatağının üzerine oturmuş bilmece çözmeye uğraşıyordu. Deminden beri söktüremediği kelimeyi Babür'e sordu:

" 'Bir Fin hikayesi' diyor. Kara-le'si çıktı, arada bir hece daha olacak, o nedir?"

"Karavele."

"Karamela mı?"

Babür onun omuzuna vurdu:

"Yok, çukulata; ister canın, değil mi? İyi aç kulağını: ka-ra-ve-le."

"Haaa, eyvallah..." Kelimeyi tamamlayıp Babür'e baktı yine, "Trabzon'un doğusunda yaşayan halk?.. Üç harfli olacak..."

"Lâz."

"Öyle ya, lâz..."

Babür, Mehmet'in elindeki kalemi tuttu:

"Dur yahu, suç bu be! Ne demek Trabzon'un doğusunda yaşayan halk? Savcı duymasın seni, bölücülükten bir dava daha açar aleyhine...' Sovyetler Birliği'ne karşı fevkalade bir atlama tahtası teşkil eden Türkiye'de...' diye başlayan bir iddianame döşenir hakkında."

Mehmet kalemin ucunu çenesine dayadı:

"Yaaa, ne iddianame şekilleri çıktı ortaya ama, akıllara seza. Tıpkı bazı emekli generallerin sağcı gazetelerde yazdıkları yazılara benziyor: 'Türkiye, Sovyetler Birliği'ne karşı mükemmel bir stratejik hareket üssüdür...' "

"Neyse benden günah gitti," diyerek uzanıp Mehmet'in koluna baktı Babür, "saat kaç?"

"Ne yapacaksın saati?"

"Dünya haberlerini dinleyeceğim."

"Saatten haberi olmayan adamın dünyadan ne haberi olurmuş be?"

Babür içten bir kahkaha attı. Ona bakarak Mehmet de güldü:

"Saat bir buçuk arkadaş, haberleri dinlemeye geç kaldın..." Dizine dayadığı gazetenin sayfalarını çevirdi, "Dur ama ben sana haberleri vereyim: Yugoslavya'da bir Türk kızının üzerinde on bir kilo esrar çıkmış."

Babür ıslık çaldı:

"Amma da esrarlı kızmış ha..."

"Arap ülkelerine salça ihraç ediyormuşuz."

"Çok şükür Arap ülkelerine sadece kalça ihraç etmekten kurtulduk."

"Yenimahallede telefonla satılan kızlar yakalanmışlar."

"Olmadı, özel teşebbüsçülüğü baltalamak bu."

"Seks yayınlarının sürümü artıyormuş."

"Aman sol yayınların çanına ot tıkansın da..."

"Kamboçya diktatörü Lon Noll, yakında kendisinin yıkılacağını söyleyen elli üç müneccimi tutuklatmış."

"Ah şu müneccimler bir de bizimkilerinin fallarına baksalar."

"Türkiye'de yoksulluk artıyormuş."

"Solcuların uydurması bu, milletin bir eli yağda, bir eli balda."

"Tımarhanede bilgi yarışması yapılıyormuş."

"Tımarhane o delilere dar geldi galiba, Allah korusun, bir de buralara düşecekler..."

"Genel telefon konuşmalarından bir liradan fazla ücret alanlar cezalandırılacakmış."

"İyi, millet sömürüden kurtulacak."

Mehmet gözlerini tavana dikerek gazeteyi elinden bıraktı:

"Haram olsun kaltaklara, Adana kerhanelerinde mamalar hep ikişer buçuk lira alıyorlardı bizden..."

Babür elleriyle yüzünü kapayarak kıs kıs güldü:

"Hay Allah iyiliğini versin, başka telefon edecek yer bulamaz mıydın?"

Mehmet boynunu sıvazladı:

"Arasıra oralardan ederdik işte..."

"Kadın derdi, ha?.."

"Kadın derdi. Malum ya, yeryüzünde hiçbir milletin erkeği bizim kadar kadına hasret kalmaz. Canına yandığım, kadınlar yıldızlar kadar uzaktır bize. Onlara uzaklardan bakar bakar, arzularımızı gırtlağımızda boğarız..."

"Ne yazık ki öyle," dedi yan tarafta kitap okuyan biri. "Ee, Adana'nın orospuları güzel midirler bari?"

Mehmet ona döndü:

"Güzelleri de vardır, çirkinleri de..."

"Bizim Konya'dakilerin hepsi güzeldir. Hele aralarında bir Karaman'lı Fatma vardır, görmeyin..." Şöyle bir duraksadı. "Çok anasının gözü bir kadındır ille, adamın tam ölüp bittiği sırada ağzındaki sakızı pat diye patlatır, sanki insanla dalga geçer o an." Gülüşmeler arasında kuru kuru yutkunarak kafasını salladı, "perşembeleri hamama giderler. İyice yıkanırlar, süslenip püslenirler, paytonlara binip şehri dolaşırlar. Bir de başka olurlar ki hınzır kadınlar, yıkanınca..."

Babür merakla sordu:

"Şehri niçin dolaşırlar?"

"Hem biraz hava alırlar, hem de kendilerini erkeklere gösterirler..."

"Ne yanarım şu kadınlara... İlk düştüklerinde çiçek gibidirler. Müşteri-

ler etraflarında pervane dönerler. Ama birkaç yılda solarlar. Yüzlerine bakanlar azalır. Derken bıçaklanmalar, kurşunlanmalar, dövülmeler, sövülmeler, haraçlar, zührevi hastalıklar falan, acınacak hale düşerler. Bir kısmı edepsizleşir, bir kısmı esrara alışır, bir kısmı küskünleşir, sonunda çoğu kadın olmaktan çıkar, acayip bir yaratık olur..."

"Ee," dedi Mehmet, "aldım sattım dünyasının kadını olmak kolay mı?.."

"Bence yeryüzünün en büyük ayıbı, kadının satılmasıdır."

Ne zaman oraya geldiği belli olmayan Bilal kemiklerini kütürdeterek gerindi:

"Öyle deme, satılık kadınlar olmasa, erkeklerin hali ne olur sonra? Fahişeler dünyanın tadı tuzudur be."

Babür alnını kırıştırdı:

"O erkekler de erkek olup adamakıllı bir dünya kursunlar... Kadın-erkek sevgisini parayla pulla değişmeyen bir dünya..."

"Öyle deme be arkadaş, orospuluk bazı kadınların kanlarında vardır."

"Belki ama, çok kadını hayatın pis şartları sürükler bu işe."

"Offf, of!" diyerek tekrar gerindi Bilal. "Keşke buraya gelmeseydim, kadın lâfını duydum şimdi, kanım tutuştu, kuduracağım... Lanet olsun, dünyayı sildiler gözümüzden, hayatı öyle özledim ki..."

Mehmet ellerini çırptı:

"Yahu ne yapsak acaba, iğdiş mi ettirsek bu herifi ne?.."

Acıklı bir halle boynunu büktü Bilal:

"Vallahi billahi rüyalarımda hep kadın görüyorum. Büyüleyici, baştan çıkarıcı, davet edici bakışlarıyla karşılaşıyorum onların. Lakin, ne hikmetse, onları bir türlü elde edemiyorum. Acayip şekillere giriyor sonunda rüyalar. Herşey karmakarışık oluyor..."

Babür ona alaycı bir edayla bakıp dişlerinin arasından güldü:

"Yazık!"

Bilal hâlâ kendi alemindeydi.

"Geçen gece bizim mahalleden bir kızı gördüm rüyamda. Öyle güzel göğüsleri vardır ki bu kızın, aman Allahım... Kafir sütyen de takmaz. Nasıl oynar o şeyler adım attıkça, nasıl, nasıl, nasıl... İnsanın yüreğinin yağlarını eritir böyle... Neyse, ellerimi bir attım onlara rüyamda, o canım memeler avuçlarımda pamuk tomarı oluverdi... Şeytanın oyununa bakın siz..."

İçinin kaynaması burnundan taşarak sırtüstü yatağa vurdu kendini Mehmet. Babür, Bilal'in alnını sıvazladı:

"Vah, vah, uyanıp bir bardak su içseydin o zaman, iyi gelirdi yüreğinin hararetine."

Mehmet gülümsemesini yenince,

"Belki de," dedi, doğrulup, "kızın memeleri sahiden pamuktandı... Ne kafir kızlar vardır öyle, sütyenlerine pamuk tıkıştırırlar..."

"Yok canım," dedi Bilal, kafasını arkaya atarak, "ne pamuğu? Anlattık ya size, kız sütyen kullanmıyor. Kaç kere gördüm onları düğmelerinin arasından, güvercin biçimindeydiler ve mermer gibiydiler."

Mehmet sesini kocakarı sesine benzetti:

"Seni gidi hain seni, komşunun kızına yan baktın, ha!.."

Bilal, kahkahalar arasında, Mehmet'in karyolasını zangır zangır salladı:

"Sus, deviririm şimdi seni aşağı!"

Serseme dönen Mehmet karyolanın demirlerine tutundu:

"Yapma, bak ne anlatacağım sana, ben de evvelsi akşam eski bir aşinayı gördüm rüyamda."

Bilal duraladı:

"Hayır olsun, anlat bakalım."

Mehmet hayaledalar gibi oldu.

"Kafir, kapısını sımsıkı kapamış, perdenin aralığından halimi seyrediyordu. Gaddarlık bu!"

Bilal suratını buruşturarak homurdandı:

"Şimdi bana kalaylatma kendini, önce kaynanandan başlarım ha, ne biçim rüya anlatmak bu böyle?"

Mehmet kalenderce güldü:

"Bir zamanlar Adana'da bir yapıda çalışıyordum. Arasıra şarkılar da tutturuyordum. Bizim meslekte işler şarkısız yürümez. Bir gün baktım, arka taraftaki bahçeden bir kadın çaktırmadan beni dinliyordu, gülün gölgesinde. Oldukça da hoş bir kadındı. Şarkının sonunda, 'Ahhh, ah, yaktı beni bu Adana!' diye bağırdım. Biraz sonra kadın basık ara duvarın üstünden koca bir bardak limonata sundu bana. 'Buyurun,' dedi, siyah gözlerini hülyalı hülyalı süzerek, 'bu size iyi gelir.' İçtim, teşekkür ettim kendisine. 'Nasıl,' dedi, fettapca, 'yüreğinizin ateşi söndü mü?' Sesi tatlı ve berraktı. Ben işi dalgaya vurdum, 'Hayır,' dedim, gözlerinin içine bakarak, 'şimdi yüreğimin ateşi daha da arttı...' "

Bilal soluğunu keserek bükelendi, karyolanın demirlerine tutunmuş halde.

"Eyyy..."

Mehmet döndü, sırtını dayadığı yastığı yumrukladı:

"Ulan bu meret de taş kesilmiş be!.."

"Bırak şimdi o yastığı, kadını anlat, kadını."

"Haaa, ertesi gün kadın bana gene limonata ikram etti. 'Yüreğiniz nasıl?' diye de sordu. İstek uyandırıcı bir havası vardı. Ben buna abayı kaptırmıştım. 'Hep öyle, cayır cayır yanıyor yüreğim,' dedim. Güldü, boynunu büktü. Kuğu boynu gibi güzeldi boynu. 'Ne yapsak acaba?' dedi. 'Siz bilirsiniz gayri,' dedim. Hafifçe pembeleşti bu. 'Akşama tam saat on ikide bizim evin önünden geçin, kapıyı aralık görürseniz hemen içeri girin,' dedi..."

Burun delikleri titredi Bilal'in.

"Eyyy..."

Mehmet dudaklarını yalayarak yutkundu:

"Dediği saatte kapıyı aralık buldum, içeri girdim. Kadın bir an yukarı katı dinleyip beni odasına aldı. İncecik, gelincik rengi bir gecelik vardı üstünde. Loş ışıkta altından kilotu görünüyordu, sımsıkı sarmıştı poposunu. O bana ışıltılı gözlerle bakıyordu, ben de arzudan kıvranıyordum..."

"Sonra?.."

"Sonra, birbirimizin kollarına düştük..."

"Sonra?.."

"Sonra, onu öptüm, kokladım, ellerimi saçlarının arasında gezdirdim, yanağımı yanağına dayadım..."

Karyolanın demirlerine koparcasına asılarak vücudunu gerdi Bilal. Yüzüne kan hücum etti.

"Sonra?.."

Göğsünü kabartarak pazularını şişirdi Mehmet:

"Sonra, kuvvetli kollarımla sardım onu, sımsıkı..."

Babür dudaklarının arasına bir sigara sıkıştırarak mırıldandı:

"Sen de az değilmişsin, ha!"

Mehmet hafifçe gözlerini yumdu:

"Biz de hayatı yaşamasını biliriz, oğlum; bakma öyle durduğumuza, kör gönüllü insanlardan değiliz. Bir kere bir kıza sırılsıklam aşık bile oldum ben."

"Etme, sonra ne oldu kız?"

"Kafir beni hiç takmadı, inşaat ustasıyım diye."

"Sen de ona inat bir başkasını sevseydin..."

Mehmet içini çekerek bakışlarını pencereden dışarı çevirdi:

"Ben artık sevemem."

Babür onu dikkatle süzdü:

"Neden, bir başkasını sevmek günah mı?"

"Heina, 'Sevgiyi ilk tadan bir insan bedbaht da olsa bir tanrıdır, fakat kim ki ikinci defa olarak talihsiz bir sevgiye tutulur, o ahmaktır,' der."

"Ooo..." bir an duraksadı, "bu galiba doğru. Aşk insanı, birincisinde olsun, ikincisinde olsun, genellikle aptallaştırır gerçekten de."

"Neden bu bizim kızların burunları kaf dağında oluyor böyle hep?" diye araya girdi Bilal. "İlle de subay, mühendis, doktor koca istiyorlar?"

Mehmet dudağını büktü:

"Kuru beyinliklerinden malihulyaya tutuluyorlar hınzırlar..."

Bilal onun karyolasını hızlı hızlı salladı tekrar:

"Peki, sen o kadını niye anlattın bu yerde bize? Ne olacak benim halim şimdi? Bak sinirlerim yay gibi gerildi!"

"Hadi hadi, sen komşunun kızını anlatırken biz birşey dedik mi?"

Bilal mintanın bütün düğmelerini çözdü hızla:

"Vallahi billahi kapıları, pencereleri kırıp, 'Kadın istiyorum!. Kadın özlemi çekiyorum!. Kadın sevgisine susadım!..' diye avaz avaz bağıracağım şimdi..."

Mehmet uzanarak eliyle ağzını kapattı onun:

"Sakın ha, çok ayıp olur."

Bilal, Mehmet'in elini ısırır gibi yaptı:

"Ne bu be, bizi nasıl kadınsız bırakırlar böyle? Bazan içimi basan sıkıntıdan boğulacağım neredeyse. Bunlar sadece beni dört duvar arasına tıkmadılar, erkeklik kudretimi de iliklerime hapsettiler!.. Zaman oluyor, içim şehvet ateşiyle kavruluyor..."

"Gene şükret sen bekârsın, ya evli olanlarımız ne yapsınlar? Onlar çoluk çocuklarının sevgisinden de mahrum kalıyorlar. Ve tabii çoluk çocuk için de çeşitli sorunlar yaratıyor bu durum, ayrıca."

"İşte bütün bunları düşünmek lazım değil mi? Bu kadar mozalak kafalılık olur mu? İsveç'te haftada bir mahkumların yanlarına kadınları bırakıyorlarmış... İnsanlığa bakın..."

Babür onun tepesine şakadan bir yumruk indirdi:

"Haydi sen çık bahçede biraz volta at da hızın kesilsin. Orası İsveç. Orda önce insanları düşüncelerinden dolayı hapse atmıyorlar..."

Bilal yavaş yavaş kapıya doğru yürümeye başladı. Bir taraftan da eski zaman kahinlerini taklit ederek konuşuyordu:

"Veyl insanları düşüncelerinden dolayı zindanlara atanlara!.. Veyl kendi gençlerine düşmanlık ilân edenlere!.. Veyl akla fikre karşı duranlara!.. Ey halkı ezenler, ey işçileri sömürenler, biliniz ki, er geç yaptıklarınızın sonu gelecektir. Bu tarihin buyruğudur. Görmez misiniz ki yeryüzünde beliren bütün alametler buna işaret etmektedir. İnsanların uyanışı bir uçtan bir uca dünyayı sarmaktadır. Veyl bu gerçeği görmeyenlere!.. Veyl gözlerini hırs bürüyenlere!.. Veyl insanlığın yücelmesine karşı duranlara!.."

Koğuştakiler gülüşerek dinlediler onu. O hiç oralı olmadan çıktı gitti.

"Yahu bu adam anadan doğma aktör be," dedi Mehmet, Babür'e.

Babür takdirlerini belirtir şekilde ellerini açtı:

"Hem de ne aktör..."

Derken, Bilal koltuğunun altında bir deste kağıtla gerisin geriye döndü:

"Ey İşçi Partililer, ey hakikati arayanlar, ey doğruları söyleyenler, ey halkı kurtarmaya çalışanlar, hakkınızda düzenlenen iddianameyi getirdim size. Böyle bir iş yaptığım için ulu tanrı taksiratımı affetsin. Sizler de beni bağışlayın sevgili kardeşlerim. Kaderin rüzgarı bir kere ters esmeye görsün, hiç iyi şeyler olmaz ondan öte..."

Onun peşinden gelen nöbetçi assubayı olgunlukla gülüyordu. Partililer Bilal'in etrafını çevirdiler. Assubay elindeki listeye göre, imza karşılığında dağıttı iddianameleri. İçerdekiler öbek öbek partililerin başlarına üşüştüler. Mehmet kendi etrafını kuşatanlara yüksek sesle okumaya başladı iddianameyi. Özetle şöyleydi:

"TİP adındaki kuruluş, sahte demokratik sosyalizm gevelemeleriyle kanuni mercileri aldatmak gayesini gütmüştür. Parti ana amacını kamufle ederek faaliyetlerini sürdürmüştür. Bazı savcı, hakim ve bilirkişilerin hoşgörü ve çekingenliği ile de nihayet son darbeyi vurmak hevesine kapılmıştır.

Parti bir sınıf partisidir, bilimsel sosyalizmi savunur. Bu doktrin hiçbir zaman demokratik değil, zorbacı ve ihtilalcidir.

Partinin tüzüğünde emeğe göre gelir ilkesi yer almıştır. Yani herkese yaptığı işe göre, ücret, aylık, gelir sağlanacaktır. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği Anayasası'nda da aynı ilke vardır. Yine tüzükte insanın insan tarafından sömürülmesine son verileceği söylenmektedir. Bu hüküm de Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği Anayasası'nda vardır.

Partinin oy ile kanuni yoldan iktidara geleceği bir aldatmacadır. Tüzükte, yurt ve dünya olaylarının, parti programının ışığı altında, Türk işçi sınıfının ve emekçi halk yığınlarının menfaatleri açısından değerlendirileceği yazılıdır. Ayrıca, işçi sınıfının ve emekçi halk yığınlarının, parti programının ışığı altında eğitilmesi ve aydınlatılması hedefi güdülmektedir.

Parti programında, 'Petrol arama ruhsatı yabancılara ve özel sektöre verilmeyecektir,' denilmektedir. Bu, özel sektörün yok edileceğinin açık bir delilidir.

Parti, T.C.K.'nun 141 ve 142. maddelerini kaldırmak için Anayasa Mahkemesine başvurmuştur. Bunun manası açıktır.

Parti, dördüncü büyük kongrede, Türkiye'nin önümüzdeki devrim aşamasının sosyalist devrim aşaması olduğunu karara bağlayarak, mevcut dü-

zeni zorla değiştireceğini açığa vurmuştur. Aynı kararın diğer bir bölümünde, doğu sorununu ele alarak, bu bölgenin geri kalmışlığını kendi amaç ve gayretlerinin tahakkuku için istismar etmiştir. Nitekim parti bu yüzden Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılmıştır.

Partide demokratik merkeziyetçilikten söz edilmektedir. Demokratik merkeziyetçilik, komünist partiler içinde disiplini sağlamaya yarayan ilkenin adıdır. Parti gazetesinin sağ üst köşesinde, 'devrimci teori olmadan devrimci eylem olmaz' ibaresi yer almıştır. Bu sözü Behice Boran'la Sait Çiltaş 4. büyük kongre konuşmalarında da propaganda halinde kullanmışlardır. 'Devrimci teori olmadan devrimci eylem olmaz' sözü ne Atatürk'ün, ne Yavuz'un, ne Kanuni'nin sözüdür. Bu söz tamamen komünist Lenin'e aittir.

DİSK, TİP'i desteklemektedir. 'TİP emekçi halk'ı iktidara getirecek olan biricik partidir,' demektedir. Böyle bir teşekkülün TİP'in adeta içinde ve onun teşekküllü oluşu da TİP'in gerçek hüviyetini ispata yetmektedir.

Böylece işçi iktidarı ve hakimiyetini esas alan, bütün faaliyetlerini bilimsel sosyalizmin yol göstericiliği ile yürüten, üyelerini tarihi materyalizm ile eğiten; demokratik devrim, sosyalist devrim aşamalarını tahakkuk ettirmeye çalışan; eleştiri, özeleştiri, devrimci teori, devrimci eylem, demokratik merkeziyetçilik, üretim biçimleri, tarım proletaryası gibi terimleri kullanan; feodal kalıntıların tasfiyesi, emeğe göre gelir, insanın insanı sömürmemesi gibi esasları benimseyen sanıkların, sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerine tahakkümünü tesis etmeye, sosyal sınıfları ortadan kaldırmaya, memleketin içinde müesses iktisadi, sosyal temel nizamları devirmeye matuf cemiyet kurdukları..

Bu itibarla, sanıkların T.C.K.'nun 141/1-4, 142/1-3-6, 311, 312, 79, 80, 71, 74, 173/3, 31, 33. maddeleri uyarınca....."

11

Mamak Cezaevi Komutanı değişti. O eski halim selim, halden ahvalden anlayan albay gitti, yerine başka bir albay geldi. Orta boylu, esmer, asık suratlı biri bu. Yüksek dağları ben yarattım diyen bir edası var.

Göreve başladığı gün ellerini arkasına bağlayarak şöyle bir dolaştı 2 numaralı cezaevini, hiç konuşmadan. O gittikten sonra bir gardiyan onun hakkında siyasi koğuştakilere bilgi verdi:

"Bu adam cezaevine özel olarak gönderilmiş. Herşeye yeniden çeki düzen verecekmiş. Burada ağzını açmadı ama, yukarıda yağdı esti; tutuklulara zehir zemberek laflar etti. Apoletlerini işaret ederek, 'bu rütbeleri bana babanız değil, devlet verdi. Bundan öte burada ben ne dersem o olacak, ona göre

ayağınızı denk alın; hiç hık mık istemem, bitti...' diye direk direk bağırdı onlara."

Gardiyanı dinleyenlerden biri yüzünü ekşitti:

"Yandık desene, adam el kıran, baş koparan kesilecek başımıza..."

"Valla müslümanın dini aşikare, bu adam böyle... Dediğim dedik çaldığım düdük hesabı gidecek besbelli... Benden söylemesi..."

Bir diğeri sıkıntıyla burnundan soludu:

"Hay anasını..."

Gardiyan ensesini sıvazlayarak ona döndü:

"Deniz'lerden şikayet etmişler kendisine, 'Söz geçiremiyoruz' diye. 'Bundan öte hangisi kıpırdarsa ölüsünü getirin bana, sizi alnınızdan öpeyim' demiş..."

"Bak hele, bu adam tam bir felaket!.."

"Yaaa..."

Berikisi bir sigara tutturdu dudaklarının arasına, parmakları titreyerek:

"Zaten şu ahır bozuntusu binanın verdiği kasvet yetiyordu, şimdi herşeyin üstüne tüy dikercesine bir de böyle bir adam getirdiler başımıza, işe bakın siz, amma da çattık ha!.."

Gardiyan satın alacakmış gibi binayı gözden geçirdi:

"Burası ne, hapishane mi? Siz hapishane görmemişsiniz daha! Ben mahkûmiyet geçirdim vaktiyle. Hey, öyle bir yerde kaldım ki, dört duvardan sadece birinde kuş gözü kadar pencere. O da tavana bitişik. Gözlerimiz tavuk karası olacaktı neredeyse zindan karanlığından. Ayaklarımızın altına birşeyler yığar da dünyaya öyle bakardık o pencereden göz ucuyla. Ziyaretçilerimizle de oradan görüşürdük, kırk adım mesafeden. Konuşmalarımızdan kırk kelimeden biri zor anlaşılırdı..."

Koğuştakileri sözlerinin etkisi altında bırakmak istercesine yürüdü gitti dışarı, elindeki anahtarları şakırdatarak.

Aslında 2 numaralı cezaevinde gardiyan yoktu. Arasıra yukardan bazıları gelir giderdi böyle.

Onun uzaklaşmasını beklermiş gibi asker tutuklulardan Umur girdi içeri. Hayli çelimsiz, ama son derece antika biriydi bu. İstanbulluydu. Şofördü. Fırsat buldukça siyasilerin yanına sokulup konuşurdu hep. Ve hep de o konuşurdu.

"...Benim bir patronum vardı, sabahları kendisinden arabayı almaya gittiğimde 'Oğlum,' derdi bana, ısrarla, 'sakın camileri gözden kaybetme!' Bu, şehirden uzaklaşma demekti. Herif senelerin uyanığı, her olacağı hesaba katardı. Hacca filan da gitmişti. Benden kilometre başına belli bir para isterdi...

Kıyamet kopsa o parayı vereceksin, hiç ötesi yok... Her kilometreye ben onun istediği parayı nasıl denk getireyim?.. Buldum kolayını işin, icabında kilometre teline tabladan söküyorum... Bir gün arabayı çaldılar, kahvede poker oynarken. Eyvah, bende şafak attı. Hayır, araba bulunur nasıl olsa, onda değilim. Çalan anasının örekesine sokamaz onu. Kilometreyi fora etmiştim, foyam meydana çıkacak araba bulunduğu zaman..."

"...Siz solcuların Amerikan askerlerini İstanbul'a sokmamanıza bayılıyorum. Ne ulan bu, Mehmetcik Beyoğlu'na adımını atamaz, ama Coni orada fink atar..."

Geldi, teklifsizce Sancaktar'ın karşısına bağdaş kurdu, hiç giriş yapmadan anlatmaya başladı ona:

"Bir akşam üç tane hırsız aldım arabaya gezdiriyordum. Herifler iş kolluyorlar. Hırsız deyip geçmeyin, öyle ince marifetler çeviriyorlar ki adamlar, aklınız durur. Beyoğlu'nda Zambak sokak vardır. Hırsızlık masası memurları ekseriya o sokaktadırlar. Neler dönüyor o sokakta ağabey, bilseniz, neler... Neyse bizim hırsızlar tam bir yere girecek oldular, bir bekçi kıvırdı bunların peşini. Hay aksi şeytan, ben hırsızları kapıp gaza bastım. Bırakabilirdim ama, bırakmadım, erkeklik. Ayrıca adamlardan biri benim en has aftosun eniştesi. Bekçi, dan, dan, ateş açtı arkamızdan. Bereket karavana attı. O birşey değil, arabanın numarasını almış köftehor. Tabii patronu buldular. Arkadan solutmadan beni enselediler. Polisler hemen bana kancayı taktılar: 'Sen bize yarayacak bir insana benziyorsun, seninle anlaşalım, bize bazı işlerde yardımcı ol...' Ben kem küm edecek oldum. Adamlar bindirdiler: 'ulan, buraya bak, biz senin yediğin diğer bokları da biliyoruz; esrar kullandığını, esrar ticareti yaptığını, oraya buraya kan taşıdığını... Ona göre davran..' "

Kapıda bir gürültü koptu. Sancaktar, Umur'u bırakıp dikkatini oraya verdi. Kapıdakiler ellerindeki kağıdı sallayarak ona doğru koştular:

"Müjde, tahliyen geldi!"

Sancaktar inanmaz bakışlarla baktı onlara. Arkadaki askerin onaylayıcı hareketlerle başını salladığını görünce, pazlama suratı garip bir şekilde ışıdı. Uzandı, kağıdı eline aldı. Üstüste birkaç defa okudu yazıyı, sessizce. Mühürü dikkatle gözden geçirdi. Sonra kollarını havaya kaldırıp sevinçle bağırdı:

"Arkadaşlar, Allah'a ısmarladık, ben gidiyorum; darısı başınıza..."

Yüreği ağzına gelmişti heyecandan. Etrafına üşüşenler kutladılar onu. Kimileri öteberi şeylerini kapıştılar onun çabucak. Altalta üstüste birkarıştı orası. Genellikle tahliyelerde böyle yapılıyordu. Ama daha ziyade eğlence olsun diye yapılıyordu. En kıymetli ganimet sigaraydı. Bitişik karyoladaki Ejder olanları dikkatle izliyor, bir taraftan da kuşkulu kuşkulu etrafını kollu-

yordu. Yatağının başucuna bağdaş kurmuştu. Kırkında var yoktu. Ortalık durulunca Suat ona seslendi:

"Ejder İme, hayır ola gözüm, burnunun dibindeki yağmaya katılmadın..."

Ötekisi güvensiz bakışlarla tarttı onu:

"Bırak gırgırı şimdi, maymun gözünü açtı, geçen sefer böyle bir olayda beni karmanyolaya getirip herşeyimi talan ettiniz..."

"Ay bunun için mi bu durgunluk? Yapma arkadaş, meğer sen hiç insancıl değilmişsin. Yazık, hümanist olacaksın bir de güya..."

Birden buruklaştı Ejder. Yanaklarını şişirerek ofladı:

"Haydi haydi, yaramı deşme şimdi, hümanistlikten yatıyoruz burada işte."

Tepesini sıvazladı Suat:

"Hümanistlikten mi, yoksa komünistlikten mi yatıyorsun, orası pek belli değil..."

Ejder partiliydi. Kongrede konuşurken "ben hümanistim" demişti. Onun bu sözü, birilerince, "ben komünistim dedi" şeklinde jurnal edilince, sonradan sonraya kendini burada bulmuştu. Suat bunu kinaye ediyordu şimdi.

"Evet," diyerek başını penguen gibi bir o yana, bir bu yana çevirdi, "orası biraz karışık... Ferasetine, fetanetine kurban olayım beni buraya düşürenlerin... Ne sökel adamlar var bu dünyada be..."

Suat güldü:

"Ejder, bayılıyorum senin bu sökel lâfına..."

"Ben de vallahi," dedi Sancaktar.

Suat ona döndü:

"Ee, arkadaş gelelim sana; nasıl oldu bu iş, anlat bakalım..."

İçi içine sığmaz bir haldeydi. Dişsizmiş gibi duran ağzı kulaklarına vardı:

"Bayağı oldu işte... Allah'ın dediği olur..."

"Bırak Allah'ı şimdi de söyle, gene Türkeş'e tel mi çektin, yoksa Baki Tuğ'a büyük sırlar mı açıkladın?"

Sancaktar pişkin pişkin sırıttı:

"Neme lazım, ben paçayı sıyırdım ya, sen derdine yan!.."

Onu yolcu ettikten sonra bir tahliye kağıdı da Sunagör'e geldi. Ancak çok geçmeden bunun bir şaka olduğu anlaşıldı. Bazen tutuklular birbirlerine böyle şakalar yapıyorlardı, öteden beri. Uydurma bir belge hazırlayıp aldatmak istedikleri kimsenin eline türlü kurnazlıklarla sıkıştırıyorlardı bunu. Bazıları oynanan oyuna kanıyorlar, meselenin aslını anlayınca da hayli sarsılı-

yorlardı. Sunagör'e karşı oynanan bu oyun hiç hoş kaçmadı. Gerçeği öğrenince çok üzüldü Hoca. Bir süre oflayıp pufladı, olayın etkisini üzerinden atamadı. Burkay bu işi yapanlardan birine fena halde çıkıştı. Sözlerinin sonunda, "dalga geçecek başka adam bulamadın mı?" dedi. Bir diğeri Burkay'ı yumuşatmak için kendisine bir haber verdi:

"Sizi geçen hafta taa Tunceli'den gelen babanızla görüştürmeyen assubay vardı ya, işte o kereta, akşam, hani asker koğuşunda halılarla süslü köşede yatan topal tutuklu ile beraber, alem yapmak için, onun evine gitmiş. Esasen uyarına getirdikçe hep yaparmış bunu. Topal, onun önüne içki masaları kurar, karşısında kadınlar oynatırmış. Akşam gene gitmişler işte. Vur patlasın çal oynasın derken, assubay kadınlardan biriyle bir odaya kapanmış. Çıkınca bakmış ki, topal ortada yok. Aman bre!.. Yok, yok, yok, koydunsa bul adamı... Şimdi assubay yukarıda 1 Numaralı Cezaevi'ne misafir edilmiş..."

Burkay dişlerinin arasından tısladı:

"Desene köpeoğlu bu marifetlerini örtmek için bize karşı o densizliği etmiş..."

Dışardan gelen acı bağırışlar kesti konuşmayı:

Asker tutuklulardan biri kaçmaya kalkmış, telörgülere takılıp kalmıştı. Bağıranlar nöbetçilerdi. Telaşla koşup oradan sıyırdılar onu. Yüzünde zerrece kan olmayan, şuradan şuraya kımıldamayan, daima saçak altında pinekleyen, kimseyle konuşmayan biriydi bu.

"Bu kadar heyecanlanmayın canım, yok birşey," dedi nöbetçilere, küskün bir sesle.

Nöbetçiler onun kollarına sımsıkı yapışmışlar, put gibi germişlerdi kendisini ortaya. Nöbetçi assubayı yetişti soluk soluğa:

"Niçin kaçtın oğlum?"

"Ben kaçtım, siz de yakaladınız işte assubayım, ötesine boş verin..."

Aldılar onu idareye götürdüler.

Mehmet yatağının üstünde gerinerek yüksek sesle söylendi:

"Bu bizim hapishane çok alem yer..."

"Sen de bir alemsin," diye karşılık verdi ona Bilal.

Babür şaşkınlıkla ellerini yana açtı:

"Ne biçim kaçmak bu Allah aşkına, böyle güpegündüz, herkesin gözüönünde?!.."

Suat sarmış olduğu sigaranın ucundan sarkan tütünleri çekti:

"O asker galiba esrar müptelasıydı..."

"Şimdi korkarım bu yeni gelen albay onun kemiklerini kırar..."

"Orasını bilmem artık..."

Biri ötelerden Babür'e sitem etti:

"Of, ne diye hatırlattın bize şu albayı yani şimdi?"

"Haydalaaa, albayı benim hatırlatmama gerek yok arkadaş, adam başımıza gelmiş bir kere..."

Sözü diğerleri kaptı, konuşma birden dallanıp budaklandı:

"Albay, Kore'ye filan da gitmiş. Orada Çinlilere esir düşmüş. Onun için solculara çok diş biliyormuş..."

"Velhasıl, çekeceğimiz var elinden..."

"Haydi canım, ateş olsa cirmi kadar yer yakar."

"Öyle deme, bu dört duvar arasında böylesinin eline düşmek, insana feleğini şaşırtır vallahi... Zaten halimiz harap..."

"Aldırma, battı balık yan gider..."

"Adı neymiş onun?"

"Ne yapacaksın adını?"

"Sanını duyduk, adım da öğrenelim."

"Vallahi bilmem ne bilmem ne er'miş..."

Konuşmaları sessizce dinleyen birisi, yatağının üzerinde sıkıntılı sıkıntılı kıpırdandı, burnundan soluyarak:

"Yahu, arkadaşlar, albayın Deniz'ler için ettiği lâf beni düşündürdü. Eğer söylenenler doğruysa, mahkeme başkanlığı yapan bir general de, bir ziyafette yiyip içerken, Deniz'lerden konuşma açıldığında, 'Bunlara insaf merhamet yok!' demiş. Üç tanesini mutlaka asacağız, bu kesin. Ayrıca on tanesi için uğraşıyoruz. On-on ikisinin hesabını da İstanbul görmeli. Böylece yirmi-yirmi beş kişi darağacında sallandırıldı mı bakın ortalık nasıl süt liman olur...' "

Mehmet merakla sordu:

"Ziyafettekiler ne demişler?"

"Ziyafette süslü püslü kadınlar da varmış. Bunlardan bir tanesi, 'Oh olsun böylelerine! Vallahi yapın, paşam!' demiş."

Aşağı karyolalardan bir homurdanma yükseldi:

"Ne kadar düşmanca niyetler besliyormuş bunlar bize be. O karının eteklerini ayaküstü yukarı sıyırmalı, kapıarkasında!.."

Babür sesin geldiği tarafa eğildi:

"Bırak o karının eteklerini şimdi."

Suat bakışlarını bu haberi veren kişiye dikti:

"Generalin o lâfı ettiği doğru mu?" Ağır bir sıkıntı çökmüştü yüreğine.

"Kesin olarak bilmiyorum elbette. Ama buraya düşmeden önce kulağıma çalındı bu söylenti."

Babür dudaklarını kemirerek kollarını dizlerinin etrafına doladı:

"Ne adamlar bunlar be, böyle davalarda böyle düşüncelerle hareket edilir mi hiç? Ne sanıyorlar onlar, idam sehpalarıyla, zindanlarla, sürgünlerle toplumsal mücadeleyi önleyeceklerini mi? Hah, akıllarına şaşayım onların, öyle olsaydı, kölelik derebeylik düzenleri yıkılmazdı..."

"İyi ama, sen gel de onlara anlat bunu," dedi ötekisi.

"Ee, N'olacak böyle?"

"Böyle böyle memleketi solculardan temizleyecekler işte, akıllarınca..."

"Öldürerek mi?"

"Evet."

" 'Ölüm süpürge gibi kullanılmaz' derler..."

"Öyle derler ama, ne çare, kafalar bu kafa... Anlaşılan drakoniyen cezalar uygulayacak bunlar, işin şakası yok... Akıl ve mantık iflas etmiş bir kere..."

12

Meclis, adi mahkûmlar hakkında verilmiş olan idam kararlarını onayladı. Yer yer darağaçları kuruldu memlekette, dört bir yanda. Asılanlardan birisi sehpadan indirildikten sonra dirildi. Besbelli ölmeden ipten alınmış zavallı. Tekrar kaldırılıp ilmeğe geçirildi.

"Eyvah," dedi Suat, gazetede haberi okuyunca, yüzü acıyla gerilerek, "bunu bizim Bektaş duymasa bari..."

"Ah," diye karşılık verdi sigara dumanlarına gömülmüş birisi, "Bektaş zaten Bakırköy'ü boylamış galiba..."

Aksi gibi dışarıda da aynı şeyler oluyordu. Fas'ta ve Sudan'da darbe girişiminde bulunanlar yakalandıkları yerde yokediliyorlardı. Recep, idam edilen Sudan İşçi Sendikaları Konfederasyonu Başkanının gazetedeki resmine hüzünle baktı. Sade kıyafetli, incecik, dal gibi bir adamdı bu. Bir gecekondudan çıkarken çekilmişti resim. İçi burkularak gazeteyi yanıbaşında oturan Suat'a uzattı:

"Bak sendikacı dediğin nasıl olurmuş..."

Suat gazeteyi süzerek başını eğdi:

"Yaaa..."

Beri yanda sıkıyönetim mahkemeleri hanl hanl çalışıyordu. Hemen her gün, her saat sürüyordu duruşmalar. Birkaç celsede sonuçlanan davalar vardı. Ağır mahkûmiyetler, ölüm hükümleri veriliyordu. Duruşmaları süren sa-

nuklar gerçekleri anlatmaya, hukuku hatırlatmaya, kendilerini harekete geçiren toplumsal sorunları belirtmeye çalışıyorlardı.

Deniz Gezmiş selvi boyuyla ayağa kalkıyordu yargıçların karşısında, gözlerini onlara dikerek, "Eylemlerimizle Anayasanın başlangıç maddesindeki direnme hakkımızı kullandık," diyordu. "Bunda haklıydık. Hâlâ da bu inancı taşıyoruz. Türkiye'nin bağımsızlığından başka birşey istemedik. Amerikan emperyalizmine karşı mücadele verdik..."

Çayan daha bir hırçındı. Kabına sığmıyordu mahkemede. Yargıçlara ağır kelimeler sarfediyordu. "Suçumuz," diyordu, bıçak gibi bir dille, "Anayasayı tebdil, tağyir ve ilgadır. Ancak hangi Anayasayı? Zira bu Anayasa 'Lükstür' diye rafa kaldırılan Anayasadır... Burada yargılananlar, 1965'den beri 27 Mayıs Anayasasını uygulamayanlara karşı bu Anayasayı savunanlardır..."

Bu arada Kello İbrahim de yargılandı. Kello İbrahim çalı sakallı, üstü başı dökülen bir çobandı. Nurhak Dağları'na çıkanlara ekmek vermişti. Yargıç kendisine sordu:

"Sen bazılarına ekmek vermişsin, öyle mi?"

"Ben kırda davar güderken iki delikanlı gelip benden ekmek istedi. Torbamda vardı, çıkardım verdim."

"Niçin verdin?"

"Ekmek bu, isteyene verilmez mi?"

"Bir kere de süt vermişsin..."

"Verdim."

"Niye verdin?"

"Hiç, istediler, verdim. Gel, sen iste, sana da vereyim."

"Onların kim olduklarını sormadın mı?"

"Sordum, maden mühendisi olduklarını söylediler."

"Onların Dev-Genç'li olduklarını bilmiyor muydun?"

"Ne bileyim ben senin devlerinin dağda gezdiğini..."

Diğer taraftan sıkıyönetim mahkemelerine sevkedilen dosya sayısı gittikçe kabarıyordu. Askeri savcılar kimleri duymuşlar, kimleri karşılarında görmüşlerse onlar hakkında iddianameler döşeniyorlardı. Hem de ne iddianameler, okudukça insanın aklı duruyordu. Ve bu iddianameler basında çarşaf çarşaf yayınlanıyordu.

Sanıklardan bazıları neye uğradıklarını şaşırmışlardı. Gencecik birisi, Mamak'ta, etrafındakilere yakındı:

"Beni bir illegal örgütün yöneticisi yapmışlar. Birlikte yargılanacağımız kimseleri ne görmüşlüğüm var, ne bilmişliğim. Buraya ilk getirildiğimde merak ettim, 'Bari bu arkadaşları tanıyayım' dedim. Sordum onları. Uzak-

tan uzağa birini tarif ettiler bana. Gittim 'Merhaba' dedim kendisine, meğer o değilmiş!.."

Şakalaşmayı çok seven Adil Özkol sordu:

"Ellerinde delil var mı hiç?"

"Yok! Nereden olsun?"

"Hiç!"

"Hiç!"

"Gördün mü bak, bu senin ne kadar illegal çalıştığını gösterir!.."

Gülüşmeler koptu etrafta.

Özkol, genç olmasına karşın romatizmaya yakalanmıştı. Onun için beline örme hırkasını bağlar, omuzlarına birşeyler örterdi hep. Biraz da derbederdi kendisi. Başındaki şapkanın siperliği yana, pabuçlarının altları üstlerine dönerdi. Ekseriya paçalarından biri uzun, biri kısa dururdu. Ama son derece sevimli olurdu bu haliyle. Bu defa bir başkası ona takıldı:

"Yahu Adil, şu faşizm bari senin şu kılığından korksa başımızdan defolup gitse..."

Nihayet sıra parti davasına geldi. Partililer otomatik silahlı muhafızların kordonu altında mahkeme salonuna alındılar. Burası evvelce Recep'le Çiltaş hakkında tutuklama kararının verilmiş olduğu yerdi.

Davaya 3 numaralı mahkeme bakacaktı. Heyet P.Kd. Albayı İzzettin Avlar, Hak.Yb. Süha Umurhan, Hak.Bnb. Tahsin Özer'den kuruluydu. Pd.Alb. İzzettin Avlar mahkeme başkanlığını, Hak.Yb. Süha Umurhan da duruşma yargıçlığını yapacaktı. İddia makamında Hak.Kd.Bnb. Mustafa Denizli ve Hak.Kd.Yzb. Baki Tuğ vardı. Baki Tuğ sanıklara yan dönerek oturmuştu. Onlara hiç bakmıyordu. Derin düşüncelere dalmış gibi görünerek gözlerini pencereden dışarı dikmişti. Kımıldamadan öylece duruyordu. Adeta put kesilmişti. Boynu kısa olduğundan mı ne, kafası doğrudan doğruya omuzlarının üzerinde duruyordu sanki ve çok kurumluydu. Üzerinden kibir akıyordu. Mustafa Denizli, aksine, sade bir insan izlenimi veriyordu. Zayıf nahifti. Nedense gözgöze geldiği sanıklara gülümsüyordu.

Çok sayıda partili avukat sanıkların vekilliklerini üstlenmiş, yan tarafa sıralanmıştı.

Arkada, dinleyici bölümünde, sanıkların yakınları ve bazı partililer yer almışlardı.

Gazeteciler oradan oraya dolaşıp resim çekiyorlardı. Mahkeme başkanı objektifler kendine çevrildikçe, gerdan kırarak gösterişli pozlar alıyordu. Oldukça cüsseli bir yapısı vardı.

Duruşma yargıcı, sanıkları mahkeme heyetine tanıttı, kendilerine itimadları olup olmadığını sordu. Sanıklar, heyet üyelerinin kişiliklerini bil-

mediklerini, bu yüzden güvensizlik belirtemeyeceklerini ifade ettiler. Ancak mahkemenin kuruluşu hakkında itirazları olduğunu, bu itirazın da sırası gelince vekil arkadaşları tarafından yapılacağını söylediler. Boran ayrıca sözlerine şunları ekledi: "Memleket çok değişik bir ortam içine girmiştir. Bunu olağanüstü bir durum olarak nitelemek gerekir. Bugün sola karşı bütün ölçüleri aşan sistemli bir kampanya mevcuttur. Bu şüphesiz ki toplumun bütün kesimlerini etkisi altında tutmaktadır. Bu durumda mahkemenin duruşmaları gerçekten bağımsız, salim ve tarafsız bir şekilde yürüteceğinden endişe ediyorum."

Bundan sonra sanıkların kimlik tespitleri yapıldı.

Tam iddianamenin okunacağı sırada Av. Necla Fertan ayağa kalktı. Tomsonların namlularını sanıkların üzerine çevirmiş olan askerleri eliyle işaret ederek,

"Böyle silahların gölgesinde duruşma olmaz sayın yargıç," dedi. "Adalet anlayışınız ne olursa olsun, lütfen, bu nöbetçileri çıkarın buradan!"

Duruşma yargıcı üzüntülü bir şekilde tomsonlu askerleri gözden geçirdi.

"Mahkemenin güvenliğini korumakla ilgili tedbirleri almak, mahkeme başkanına düşen bir iştir." Albaya döndü, "Bilmiyorum kendileri ne diyecekler bu hususta..."

Albay soğuk bir umursamazlıkla omuzlarını silkti:

"Ben böyle uygun gördüm, böyle tedbir aldım!"

Duruşma yargıcı yüzünü ovaladı. Yanaklarını hafif bir kızarıklık kapladı. Derinden derine azap çektiği belli oluyordu.

"Benim yapabileceğim birşey yok maalesef," dedi, Av. Fertan'a hitaben. "Bu tamamıyla mahkeme başkanına kalmış bir iş..."

"Sayın yargıcım," diyerek tekrar ayağa kalktı Av. Fertan, "Endişemiz kendimiz için değildir. Birgün bu davayı silahların gölgesinde gördüğünüz yazılırsa, bundan en çok sizler ve Türk adaleti yara alır. Adalet anlayışınız ne olursa olsun çıkarın bu salondan silahları derken, Türk mahkemesini Türk adaletini düşündük sadece. Yoksa bizler, sanığı ve avukatlarıyla şu kişiler olarak," sert bir hareketle silahları işaret etti yeniden, "bu kadar değil, bin tane tomson çevrilse üzerimize, söyleyeceklerimizi söyleriz yine!"

Yargıç çaresizlik ifade eden bir hareketle dirseklerini kürsüye dayayarak ellerini yana açtı:

"Evet ama, lütfen, siz de daha fazla üstelemeyiniz; görüyorsunuz işte, mahkemenin yetkisi dahilinde olan bir durum değil bu."

Savcı Denizli cübbesinin yakasını düzelterek söz aldı:

"Efendim, bu önlemler aslında başka sanıklar için alınmıştır. Buradaki sanıklar buna hiç alınmasınlar. Haliyle artık uygulama herkese karşı yürütülecektir."

Kelimeler ağzından zorlukla çıkıyordu nedense. Ama hiç gösterişe kaçmıyordu. Albaya kaydırdı bakışlarını, "Maamafih, belki sayın mahkeme başkanı silahların namlularını aşağı doğru çevirtir hiç olmazsa..."

"Hayır!" diyerek kafasını arkaya attı albay, gayet kurumlu bir edayla.

Bu sefer Av. Yunus Koçak kalktı:

"Sayın yargıç, eğer sayın albay üst makamlardan emir alarak bunu yaptıysa, bu tarz önlemlerin kaldırılması yönünde o makamlarla görüşme yapması için duruşmaya ara verilmesini talep ediyorum."

Albay şişinerek yargıçtan önce atıldı:

"Ben kimseden emir almam." Ağzını büzerek ve gözlerinin aklarını devirerek Av. Koçak'a baktı, "İşin gereği neyse onu yaparım."

Bundan öte avukatlar başka itirazlar öne sürdüler:

"...Bu davaya sıkıyönetim mahkemesinde bakılabilmesi için suçun sıkıyönetim ilanından sonra işlenmesi, yahut sıkıyönetim ilanını gerektiren suçlardan olması ve nihayet askeri mahkemelerin el koyduğu ve herhangi bir suçla irtibatlı bulunması gerekir. Müvekkillerimize isnat edilen suç bu üç halden hiçbirine uymamaktadır. Bundan dolayı dava mahkemenin görevi dışında kalmaktadır."

"...Dava hâlâ Ankara 2. Sorgu Hakimliği'nde derdesttir. Bu nedenle meseleyi mahkemeniz ele alamaz."

"...Hukuk otoritelerine göre, tabii hakim ilkesi, Anayasa'da sayılı temel hakların garantisidir. Ve tabii hakim, suçtan önce çıkarılmış bir kanunla kurulan, yargı yetkileri belli kılınan mahkemenin hakimidir. Ve Anayasa gereği, herkes ancak tabii hakim önünde yargılanabilir. İsnat edilen suçtan sonra kurulan mahkemelerin yargılama yapması Anayasa'nın tabii hakim ilkesine aykırıdır."

Usul hukuku bakımından açılan bu tartışma, bir celseden diğer celseye günlerce sürdü. Meselenin uzayıp gitmesi karşısında duruşma yargıcı en sonunda sanıklara döndü. "Siz Türkiye'nin en münevver insanlarısınız" dedi. "Bırakınız bu davayı ele alalım. Göreceksiniz sonu sizin için hayırlı olacak..." Ama hemen şunu da ekledi. "En nihayeti, Allah'a şükür, önümüzde Yargıtay var..."

Sanıklar bıraksalar da bırakmasalar da avukatların öne sürdükleri itirazlar sökmedi zaten.

Sorguya geçildi.

"Biz," dediler sanıklar, "Gerçekte şu veya bu nedenden ötürü değil, sosyalist hareketin temsilcileri olduğumuz için yargılanıyoruz. Eğer sosyalizm suç sayılırsa bunun her türlü sonuçlarına katlanmaya hazırız. Ancak şunu söylemek isteriz, sosyalizmi suç saymak insanlığa karşı işlenen suçların en büyüğüdür..."

Prof. Aren mide kanaması geçirdiği için hastahaneye kaldırılmıştı. Mahkeme heyeti gidip onun ifadesini hasta yatağında aldı.

Celse aralarının birinde, avukatlardan, İzmir eski Milletvekili Cemal Hakkı Selek, uyarına getirip Recep'e yaklaştı.

"Recep Bey kardeşim," dedi hüzünlü bir sesle, "Bu olanlara nasıl üzülüyorum, nasıl üzülüyorum, anlatamam..."

Yaşlı başlı, zayıf, uzunca boylu bir zattı bu. Temiz kalpli, temiz düşünceli, iyilerin iyisi bir insandı. Partinin ilk genel sekreterlerindendi. Bakışları keder doluydu. Uzamış gür kaşları birbirine karışmış, gözlerinin üstüne sarkmıştı.

Recep onu saygıyla selamladı:

"Aman efendim, bunu dert etmeyin kendinize... Bildiğinizce, bu mücadelede bu gibi geçitlerden geçmek de var..."

"Öyle ama, yine de üzülüyorum işte... Üzülmek ne kelime, acı duyuyorum, acı!... Zorla değil ya, artık bu çağda bu kadarını aklım almıyor."

"Efendim, yine bildiğinizce, biz çağları uzaktan izleriz hep öteden beri..."

"Ne yazık ki öyle... Çoluk çocuk nasıllar, iyiler mi?"

"İyiler."

"Ne yapıyorlar, ne ediyorlar, bir yardıma ihtiyaçları var mı?"

"Oo, teşekkür ederim, yok; partili arkadaşlar görüp gözetiyorlar kendilerini, sağolsunlar..."

Alp Selek babasının omuzu üzerinden başını uzattı:

"Recep Bey, sendika sizi hiç arayıp sordu mu?"

Recep'in yüzünde dokunaklı bir ifade belirdi.

"Yo, hayır... Sendikada bize karşı olanları biliyorsunuz siz."

"Biliyorum, biliyorum da, hani dedim, böylesi bir durumda adamların içlerinde insanca bir dürtü uyandı mı acaba?.."

Buruk bir şekilde sessizce güldü Recep.

"Çu'çu'çu." diye hayıflandı Alp Selek. "Diğer sendikalardan da bir ilgi yok mu?"

"Yok."

"Çu'çu'çu..."

13

Anayasa'da yapılması tasarlanan değişiklikler Parlamento'nun gündemine girdi.

İsmail Cem bu vesileyle Milliyet'te şunu belirtti:

"...Burada çoklukla gözden kaçan bir noktanın altını kara kalemle çizmek ve tekrar tekrar çizmek gerekir. İster Anayasa olsun, ister öteki kanun maddeleri olsun, toplumların hukuk düzeni ancak ve sadece bir 'çerçeve'dir. Toplumlardaki sosyal, ekonomik, siyasi gelişmeleri yaratabilecek güçte bir etken değildir. Bu gelişmeleri bir ölçüde sürtüşmelerden kurtaran yahut gelişmeyi kısa ve geçici bir süre için zorlaştıran, dolayısıyle, sürtüşmeleri arttıran bir çerçevedir.

Hukuku, sadece bir yansıması olduğu sosyal yapıdan ayrı tutmak ve hükukta olmayan bir gücü onda var saymak, en azından hukuk bilimine aykırı düşer..."

Görüşmeler sırasında en büyük çekişme 11. madde üzerinde cereyan etti. Bu maddedeki değişiklikle sınıf mücadelesi ortadan kaldırılmak isteniyordu. Ancak, CHP'nin diretmeleri karşısında, madde biraz başka şekle döküldü sonradan. Bunun üzerine Ecevit, Yankı Dergisi'ne, "Anayasa kurtuldu," diye demeç verdi. "Sınıf mücadelesini yasaklayıcı bir hükmü Anayasaya koymak istiyorlardı fakat beceremediler... 11. maddeye giren hüküm, sınıf mücadelesini önlemek anlamına gelmek şöyle dursun, tam tersine, demokratik sınıf mücadelesini zorunlu kılan bir hükümdür. ...Anayasa sola kapanmamıştır. Anayasası sola kapalı sosyal devlet olmaz. Anayasası sola kapalı bir demokrasi de olmaz ve yoktur..."

Meclis'te Erim de konuştu: "Anayasa demokratik sosyalizme açık, teokratik devlet düzenine kapalıdır..." Bazı milletvekilleri uyukluyorlardı. Uyanık olan AP'liler yerlerinden fırladılar: "Ooo!.. bu ne biçim iş?.."

Senato'da bir senatör işi değişik şekilde ele aldı: "Anayasa meselesi bir an önce bitsin; etin kilosu yirmi liraya çıktı, biraz da onunla uğraşalım..."

Erim burada da konuştu: "Gerekirse Anayasa'da yeni değişiklikler de yaparım..."

14

Bir Bakanlar Kurulu toplantısından sonra Hükümet Sözcüsü Arar, gazetecilere, Anayasa değişikliğinin halk oylamasına sunulmayacağını söyledi.

Gazeteciler ona başka bir soru sordular:

"Bazı bakanların değiştirileceklerine dair söylentiler var, ne dersiniz?

Arar bütün şirinliğini takınarak gazetecilere baktı:

"Korkutmayın adamı, belki beni değiştirirler." Kendi lâfına kendi güldü. "O konu sayın Başbakan'ın bileceği bir husustur. Belki bazı arkadaşlar kendi istekleriyle ayrılırlar."

Bunun üzerine gazeteciler daha sonra Meclis'ten çıkarken sıkıştırdıkları Erim'e açtılar konuyu. Erim onları boş boş süzdü:

"Bizim haberimiz yok. Gazeteler istedikleri gibi kabineyi değiştiriyorlar. Arar'ın sözleri yanlış anlaşılmıştır." Durdu, düşündü, güldü. "Bir de 'basın hür değil' diyorlar. Halbuki her gün aksi ispat ediliyor. Gazeteler kabineyi değiştiriyorlar, biz onların işlerine karışmıyoruz. Çünkü basın hürdür."

Erim'in sözleri karşısında Arar hemen ağız değiştirdi:

"Üzerimize aldığımız görevi gerçekleştirmeden Bakanlar Kurulu'nda bir değişiklik sözkonusu değildir. Bunu herkes böyle bilsin, gidici değiliz kimse heveslenmesin..."

Bu arada Genelkurmay Başkanlığı'nda hükümetin altı aylık icraatıyla ilgili olarak bir toplantı düzenlendi. Erim'in başkanlığında yapılan toplantıya bazı bakanlar, Genelkurmay Başkanı, kuvvet komutanları ve bazı yüksek rütbeli subaylar katıldılar. Bakanlar, hükümetin yapmayı tasarladığı reformları kendi planlarına bağlı olarak anlattılar. Koçaş, burada, "Bahşiş ve hediye adı altında rüşvet salgın halindedir," dedi. Burnundan soluyarak ilave etti: "12 Mart ve sıkıyönetimin etkileri azaldıkça çıkarcı çevrelerin liderliğinde reformlara karşı direnme başlamıştır." Ve askerlere sordu: "Bizi yalnız bırakmayacaksınız değil mi?.."

Derken Erim bir sabah Demirel'le uzunca süren bir görüşme yaptı. Gazetecilerin "ne görüştünüz?" sorusu üzerine, "memleket meselelerini görüştük" demekle yetindi. Oysa, ortaya sızan haberlere göre, Erim, reformların yapılması için, hükümete kanun gücünde kararname çıkarma yetkisi verilmesini istemişti.

Ertesi gün Bozbeyli ve Feyzioğlu ile görüştü. Bozbeyli, dudaklarına televizyon reklamcıları gibi yapmacık bir tebessüm kondurarak, gazetecilere açıklamada bulundu: "Biz meclislerin tatile girmesinden yana değiliz. Reformlar mutlaka ele alınıp görüşülmelidir. Zannederim Başbakan'la anlaştık. Ama kısa süre sonra, Koçaş'ın Sivas konuşmasını bahane ederek, değişik telden çaldı: "Kendi içinde çelişkiye düşen bir hükümete kanun niteliğinde kararname çıkarma yetkisi verilemez."

Öte yandan AP Genel İdare Kurulu toplanarak meseleyi ele aldı. Neticede reformların kanun gücünde kararname yoluyla değil, kanunla yapılması görüşüne vardı. Genel Sekreter Erkmen, "AP reformlara taraftardır," dedi.

"Ancak meclislerin görev ve yetkilerini bertaraf edecek bir tutum ve davranıştan kaçınılması gerekir."

AP Genel İdare Kurulu'nun kararı karşısında gazeteciler Erim'e ne düşündüğünü sordular.

"Bu konuda şimdilik birşey söylemek istemiyorum," dedi Erim, keyifsizce.

Gazeteciler sorunun peşini bırakmadılar:

"Bu iş sökmezse, herhangi başka bir çare arayacak mısınız?"

"Önümüzdeki günler bu sorunun cevabını verecektir."

"AP Genel Başkanı ile bazı konularda pazarlık ettiğinize dair haberler dolaşıyor, ne dersiniz buna?"

Tam bir şark adamı edasıyla şişinerek başını yukarı dikti:

"Aramızda hiçbir pazarlık olmadı. Ben pazarlık yapmam."

Ve hükümet Genelkurmay Başkanlığı'nda ikinci bir toplantı düzenledi.

Ve kabinede ilk yaprak dökümü oldu. Ulaştırma Bakanı Halûk Arık, "nöbet değiştirme" gerekçesiyle istifa etti, kendisinin aynı bakanlığın müsteşarlığına getirilmesini istedi.

Bu hengamede İnönü seksen sekiz yaşına girdi. Kendisini kutlamak için Pembe Köşk'e gelen gazeteciler,

"Paşam 21. yüzyılı da beraber geçirmeyi diliyoruz," dediler.

Paşa onları yukarıdan aşağı süzdü:

"Ben kararlıyım, göreceğim!"

Gazetecilerden birisi ona yaklaştı:

"Paşam, altmış beş yıldır siyasi hayattasınız, bugün bir yaş daha aldınız, kendinizi nasıl hissediyorsunuz?"

Keyifli bir kahkaha attı Paşa:

"Çok iyi, çok iyi, bomba gibiyim!"

Ancak, bu sözünü sonradan beğenmemiş olacak ki, basına yazılı bir açıklama gönderdi: "25 Eylül tarihli gazetelerde yaş günüm dolayısı ile bir gazetecinin, sıhhatim hakkında sorusu üzerine 'bomba gibiyim' dediğim yazılmıştır. Bu soruya 'arslan gibiyim' karşılığını verdim. 'Bomba gibiyim' sözünü konuşmalarımda kullanmadım. İzah etmenizi rica ederim."

Erim bir taraftan da reform tasarılarını ortaya atmaya başladı. İlk elde ileri sürülen üniversite reform tasarısına göre, yüksek öğretim paralı olacaktı.

Arkadan muhtıracı komutanlar, birbiri ardına, Silahlı Kuvvetlerin tam bir dayanışma içinde olduğunu vurgulayan ve reformlara değinen demeçler verdiler.

Bilimsel sosyalizm ve teokratik idare tarzlarına geçit verilmeyecekti. Sosyal ve ekonomik sorunlar Atatürk'ün emanet ettiği yolda halledilecekti. Türkiye'nin ilerlemesi için reformlara ihtiyaç vardı. Bunlara şu veya bu şekilde karşı çıkmak fayda getirmezdi. Hiç bir taktik karşısında gerilenmeyecekti. Zaten öyle birşey olsa 12 Mart muhtırasının önemi kalmazdı.

Aynı gün Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı İhsan Topaloğlu kabineden çekildi. Kendisi hükümetin en iddialı üyelerinden biriydi. Gerekçe olarak, "Erim'in bana güveninin azaldığını hissettim," dedi.

Erim, kanun kuvvetindeki kararname meselesini en son olarak İnönü'yle görüştü. Paşa aslında CHP Grup Yönetim Kurulu'nda yaptığı bir konuşmayla tutumunu önceden belli etmişti. "Hükümetin kararnamelere karşı çıkan mukavemetin tesiri altında kalmamasını arzularım," demişti. Görüşme haberi üzerine gazeteciler Pembe Köşk'e koştular:

"Sayın Paşam, kanun kuvvetindeki kararname konusunda görüşünüz nedir?"

İnönü işitme cihazının kablosunu düzeltti:

"Hallettik bunu Meclis'te, konuştuk uzun boylu, hükümete selahiyet tanıdık. Hududlarını, sınırlarını herşeyi tanıdık..."

Gazeteciler birbirlerinin üzerine çıktılar:

"Hükümetle her konuda mutabık mısınız?"

"Mutabıkız. Teklif getirdi, yetki istiyor. Konuşalım bu yetkiyi, verelim."

"Bu tartışma kapanmış mıdır sizce?"

Paşa azarlarcasına baktı soruyu sorana:

"Tartışma nerede kapanmış, açılıyor daha tartışma. Daha hükümetin teklifi de resmen Meclis'e gelmedi. O zaman belli olacak bunlar."

"AP büyük bir siyasi teşekkül olarak kanun kuvvetindeki kararname konusuna karşı çıktı..."

Paşa okkalı okkalı öksürdü:

"Kanun kuvvetinde kararname çıkarma fikri, esasında AP'nin fikridir. Seçim beyannamesine girdi ve hükümet icraatını verimli kılmak için lüzumlu gösterildi."

Komutanların konuşmaları Meclis'te bazı sızlanmalara yol açtı. Erim demir tavında dövülür düşüncesiyle kürsüye çıktı, gündem dışı bir konuşma yaptı:

"...Büyük komutanlar diyorlar ki, bizim aramızda anlaşmazlık olduğu yolunda bazı söylentilerden bahsediyorsunuz, bizim aramızda hiç bir anlaşmazlık yoktur. Diyorlar ki, bizler Atatürkçüyüz. Gene diyorlar ki, reformların vakit kaybetmeden yapılmasından yanayız. Gene aynı demeçlerde şunu

da söylüyorlar, reformları daha iyi bir şekilde oluşturmak için her türlü tartışma yapılabilir. Fakat tartışma perdesi altında reformlar dejenere edilmemelidir. Yahut edilmeyecektir. Bu dört noktanın dördünde de kelimesi kelimesine ben sayın komutanlarla aynı düşüncedeyim. Onların sözlerinin sorumluluğunu taşıyorum."

Daha sonra sözü AP'ye getirdi:

"Geçen gün ayın 23'ünde burada sıkıyönetimin uzatılması görüşülürken, sayın AP sözcüsü, '12 Mart Muhtırasını şimdi eleştirmek için vakit erkendir,' buyurdular. Bunun mevhumu muhalifinden mevsimi gelince, vakti gelince, bunu eleştireceğiz, bunun hakkında düşüncemizi söyleyeceği manası çıkar."

İnce gözlüklerinin arkasından AP'lileri süzerek, o gün bu söz üzerinde durmadığını, ama daha sonra Demirel'in yaptığı konuşmalarla işin çığrından çıktığını belirtti ve devam etti:

"Eğer 12 Mart Muhtırası eleştirilecekse onu şimdi eleştirmek gerekir. Bana soru tevcih eden AP'li sayın milletvekillerine şunu söylemek isterim: Bu soruyu bugün bana değil, 12 Mart günü kendi partilerinin genel başkanlarına ve Başbakanı'na tevcih etmeleri lazımdı.

Keza CHP'den bir sayın üye de, Genelkurmay'da kumandanlarla yaptığım bir toplantı vesilesiyle, benim bulunmadığım bir oturumda, eleştirilerde bulunmuş. Arkadaşlar, hükümet başkanı, her zaman söylüyorsunuz, silahlı kuvvetlerin de siyasi sorumlusudur. Lüzum görürüm Genelkurmay'da toplantı yaparım, lüzum görürüm başka bir binada toplantı yaparım. Bu şekil ve protokol konuları üzerinde durup da işin esasına inmemekte mana yoktur arkadaşlar. 12 Mart Muhtırasını kabul ettik mi, etmedik mi? Ben ettim. 12 Mart Muhtırasından on dört-on beş gün sonra bana hükümet kurma vazifesi sayın Cumhurbaşkanı tarafından verildi ve o vazifeyi büyük bir şeref addederek üzerime aldım. Ama 12 Mart Muhtırası verildiği zaman ses çıkarmayıp, demokrasiyi yaşatalım diye vatanseverlik yapıyoruz deyip, arkadan bu kürsüden zamanı gelince onu eleştireceğiz demek, bu kürsü dışından şurada burada 12 Mart Muhtırası hakkında şöyle veya böyle konuşmalar yapmak, bence mertlik değildir."

Lâfın burasında salonda gürültüler koptu. Bazı AP'liler Erim'e itirazda bulundular. Birisi, "Esir miyiz biz?" diye bağırdı. Erim biraz şaşalamakla birlikte AP'lilerin üzerine gitti:

"Henüz kabuk tutmaya başlayan yarayı kaşırsanız bundan sonra olacakların sorumlusu ben değil, siz olursunuz. 12 Mart Muhtırasından önce olduğu gibi... Parlamento'nun en kalabalık partisi olarak 12 Mart Muhtırasından önceki davranışlarınızı bir daha gözden geçirip, kendi partiniz içinde halle-

dilecek meseleler olduğunu da düşünerek, bundan sonra bir daha 12 Mart'ların gelmeme çarelerini tesbit etmek lazımdır."

Demirel, Erim'in son sözleri üzerine kulaklarını kirişe dikti. Bazı partili yöneticiler ve milletvekilleriyle birlikte Grup Yönetim Kurulu odasında bir sohbet toplantısı yaptı. Erim'e ateş püskürenler, hükümetteki AP'li bakanların hemen geri çekilmesini önerdiler. Demirel kızgın kafaların soğumasını yeğledi. "Aradan yirmi dört saat geçmeden bu konuyu görüşmeyelim," dedi; tartışmaları kesti.

Daha sonra toplanan AP Genel İdare Kurulu, Erim hükümetindeki beş AP'li bakanı kabineden geri çekmeye karar verdi.

Bu gelişme büyük bir şaşkınlık yarattı. İlk tepki Adalet Bakanı Arar'dan geldi: "Karar, fevri ve lüzumsuz bir alınganlığın mahsülüdür. AP'li bakanların kabineden çekilmesi halinde bir hükümet buhranı doğabilir."

İnönü, AP'yi Erim'le anlaşmaya davet etti: "Çokluk partisi hükümetten desteğini çekerse, ihtilalden başka vasıta olmadığı zihinlerde yerleşir..."

Erim kafasına balyoz yemiş gibiydi. Ama renk vermemeye, soğukkanlı görünmeye çalışıyordu. Aldı kendini, Akdeniz oyunlarının açılışı dolayısı ile, İzmir'e gitti. Orada gazetecilerle ayaküstü konuştu: "Cuma'ya kadar düşüneceğim," dedi. "Cuma günü Ankara'ya dönecek ve kararımı vereceğim. Şimdilik hükümetin istifası diye birşey yok." Erim bunları Salı günü söylüyordu.

Kuvvet komutanları askeri tatbikat nedeniyle İskenderun'da bulunuyorlardı. AP'nin kararını orada öğrendiler. Uçakla dönerken durumu aralarında görüştüler.

Gazetelerde çıkan haberlere göre, Erim Ankara'ya döndüğünde, Bakanlar Kurulu toplanıp AP'nin kararını inceleyecekti. Toplantıda: Reformların dejenere edilmemesi, yeni bir 12 Mart Muhtırasına muhatap olunmaması, AP'nin Meclis'teki tutumu gibi meseleler dikkate alınarak, istifa edip etmemek konusunda hükme varılacaktı.

Ancak, Ankara çok daha değişik haberlerle çalkalanıyordu:

"Erim istifa etmek isteyen AP'li bakanlara, 'Ben bombayı elimde patlatmam,' demiş. 'Sizin istifanıza lüzum kalmayacak, zaten hükümet toptan çekilecek. Bu şartlar altında ben Başbakan olarak göreve devam edemem...'"

"AP'li bakanlardan biri Demirel'e 'Sayın Başkan,' demiş, 'karar vermişsiniz, inşallah memleket için hayırlı olur. Ancak bunun bütün âvâkıbını düşündünüz mü?' Demirel kendinden emin şekilde cevap vermiş: 'Evet, bunun bütün neticelerini hesapladık.' Aslında Demirel'in belli bir düşüncesi varmış. Şöyleymiş: 'Erim Hükümeti, daha baştan sakat kurulmuş. Birbirinin fikir ve

görüşlerine inanmayan, aralarında doktriner fikir sahibi kimselerin çatıştığı, dağınık bir grup manzarası arzetmekteymiş. Bu hükümete karşı tepkiler büyükmüş. CHP'nin Ecevit kanadı da gidişattan tedirginmiş. Yapılacak iş, ilk fırsatta Erim Hükümetini düşürmek ya da çekilmeye mecbur etmekmiş. Ondan sonra, 1972 yazında seçime gitmek şartıyla, geçici bir AP-CHP koalisyonu kurmakmış..."

"Erim, De Gaulle'un vaktiyle Fransa'da yaptığı gibi, bir Milli Cephe Hükümeti kurma yoluna gidecekmiş. Tabii bu hükümet reformcu karakterde olacakmış..."

Arar, İzmir'de, Sunay ve Erim'le birlikte Arkeoloji Müzesi'ni gezerken, gazetecilere durumu kısaca yorumladı:

"AP'nin bu hareketi, hükümetten bakan çekmek değil, hükümete bizatihi güvensizlik oyu vermektir."

Gazeteciler sordular:

"Bu durum karşısında 12 Mart Muhtırası'nın üçüncü maddesinin işletilmesi ihtimali var mıdır?"

Arar fırsatı yakalayınca aba altından çomak sallamayı ihmal etmedi:

"Bu hususu 12 Mart Muhtırası'nın sahiplerine sorun..."

İzmir Belediye Başkanı Osman Kibar, Efes Oteli'nde bir kokteyl verdi. Erim kokteylde sık sık Gençlik ve Spor Bakanı AP'li Sezai Ergün'ün koluna girdi. Ergün, partisinin kararına uymayacağını, hükümetten çekilmeyeceğini açıklamıştı. Bakana göre, 'duruma particilik açısından değil, bir rejimin korunması yönünden bakmak lazım'dı. AP'li bakanlardan Cahit Karakaş da bocalıyordu. Diğerleri karara uyacaklarını açıklamışlardı.

15

12 Mart yönetiminde Atatürkçülüğe hız verildi. Devlet kademelerinde herkes herşeyi Atatürkçülük anlayışı içinde yapmaya başladı. Resmi konuşmalarda ağzını açan Atatürkçülük diyor başka birşey demiyordu. Reformlar Atatürk ilkelerine göre çıkarılacaktı. Yeni göreve başlayan polisler, Atatürk ilkelerine göre iş yapacaklardı. Gençler Atatürk ilkelerine göre yetiştirileceklerdi. Radyo bazı programlara Atatürk'ün kendi sesiyle onuncu yıl nutkundan bir parça vererek başlıyordu. Ayrıca, radyo idaresi, bazı kimselerden Atatürk hakkında konuşmalar yapmasını istedi. Bu arada Şevket Süreyya Aydemir'e de baş vuruldu. Aydemir, Atatürk'ü en iyi tanıyan ve anlayanlardan birisiydi. Ancak, solcu olduğu için, ondan vazgeçildi sonradan.

Derken, Atatürk araştırmacılığına başlandı. Bunun için bir komisyon kuruldu. Bu komisyon büyük bir gösterişle göreve başladı. İlk toplantısını

Anıtkabir'de yaptı. Daha sonra, Sivas Kongresi'nin elli ikinci yıldönümü dolayısıyle, Sivas Kongresi'nin yapıldığı binada toplandı. Başbakan Yardımcısı Koçaş da Sivas'ta korkunç bir nutuk çekti. Partilere alabildiğince çattı ve politikacılara güven olmayacağını söyledi. Aynı zamanda solculara da verdi veriştirdi: "Dünyada en az Türk milletine uyabilecek bir rejimin sapık öncüleri gözbebeğimiz, yarının yegane ümit kaynağı olan gençlerimize musallat oldular. Bu hıyanet, bu gaflet veya safiyet sonucu olarak düştüğümüz fukaralığı, geriliği, sefaleti bir kışkırtma vasıtası diye kullanıp bir kısım gençliği alet ettiler kendilerine..." Sözlerinin sonunda sıtma görmemiş sesiyle direk direk bağırarak çareyi söyledi: "Bize inanınız, bize güveniniz, bölünmeyiniz, Atatürkçülükte buluşunuz!.."

Bütün bunların yanısıra, Atatürk'ün sağlığında ayak bastığı yerlerde yapılmakta olan ziyaret yıldönümleri törenleri daha tantanalı bir şekle sokuldu. Eskiden kurukuruya anma törenleri yapılırdı. Şimdi öyle değil, törenlerin yapıldığı yerlerde mülki amirler Atatürk'ün büstlerini kucaklarına alıp oralara gelişleri temsili şekilde canlandırıyorlar. Peşlerinden kodamanlar yürüyorlar. Sonra gönderlere bayraklar çekiliyor, nutuklar atılıyor, şiirler okunuyor. Geceleri de fener alayları düzenleniyor. Böylece, gardrop Atatürkçülüğüne bir de törensel Atatürkçülük ekleniyordu.

Mamak'ta, Keçikıran tepesi'nde, Muhabere Okulu'nun bahçesinde, Atatürk'ün Kocatepe'deki duruşunu gösteren büyük bir pano vardı. Bu pano 2 numaralı Cezaevi'nden rahatlıkla görünüyordu. Suat telörgünün önüne dikilmiş, onu seyrediyordu, dalgın dalgın.

"Bravvo," dedi Recep, duvar dibinde çömeldiği yerden, "çok iyi bir Atatürkçü olacaksın; bakıyorum, deminden beri gözünü ondan ayırmıyorsun..."

Suat ince bir gülüşle arkaya döndü:

"Ne düşünüyorum biliyor musun? Atatürkçülüğün halini..."

"Ooo, zor meseleye sokmuşsun kendini!"

"Atatürkçülük, bağımsızlık tutkusu, çağdaş uygarlığa erişme amacı ve ilme bağlılıktır. Ama gel de bunlara özen bizim memlekette..."

"Ah, ne Atatürkçüleriz biz, Atatürkçülüğü çiğneyerek, Atatürkçülük yaparız... Çünkü işin aslı efendilerin hesaplarına gelmez. Onlar kuru gürültülerle boşu boşuna Atatürkçülük taslarlar sadece. Bak, gerçekte onun temel ilkelerini hiçe sayarken, adını ağızlarından düşürmüyorlar... Nedir bu?.."

"Ah, şu karşıki pano canlansa da, 'Hey! nedir bu sizin yaptıklarınız?' diye bir zılgıt çekse onlara..."

Onları dinlemekte olan öğretmen Muharrem Tekin, yanındakine göz kırparak konuşmaya katıldı:

"Günahlarına girmeyelim, adamlar Atatürkçülüğün ne olduğunu bilmiyorlar. Öğrenmek için komisyon kurdular işte. Eh, Allah kabul etsin, az gayret değil yani. Ama bu işi daha ciddi tutmak lazım. Eskiden bilmem hangi insanlar, zora düşünce, ulu saydıkları kişinin ruhundan gidip akıl danışsın diye, içlerinden birini kurban ederlermiş. Bence, şimdi en keskin Atatürkçü geçinenlerden biri, 'Sizin ilkeleriniz neydi?' diye gidip Atatürk'ün ruhundan sormak için kendini kurban etmelidir."

Onun yanındaki mintanının yakasını çekeledi. Kırk yaşlarında, güleç yüzlü bir adamdı bu.

"Ne karşıdaki pano canlanıp onlara bağırır, ne de o Atatürkçülerden biri kendini kurban eder... Derdinize yanın siz..."

Muharrem Tekin upuzun boyuyla gerinerek sırtını duvara dayadı:

"Ne olacak peki, bu adamlar Atatürk ilkelerini nasıl öğrenecekler?"

"Atatürk bir an için canlansa iyi olur hani," dedi Suat, kendi kendine konuşurcasına. "Efendilere çekeceği zılgıttan sonra bazılarına dönüp şunları söylemeli: 'Siz de ne aptal insanlarsınız be! Bir mesele mi var, Atam kalk bak... birşey mi oldu, Atam kalk bak.. birşey mi istiyorsunuz, Atam kalk bak... diyorsunuz. Nedir bu herşeyi benden istemeniz böyle? siz nesiniz bu memlekette? Adam olup da gerekenleri yapsanıza! Bir ülkenin insanları, kendi zamanlarında, ülkenin ve dünyanın gerçeklerine göre hareket etmesini bilmezlerse hiçbirşeyin hükmü yoktur... Benim bile...' "

Recep acı acı güldü:

"Aslında, Atatürk sağlığında işi daha sağlam tutmalıydı..."

Suat bütün tabakasını çıkardı:

"Ne gibi?"

"İleri sürdüğü ilkeleri tutturacak sağlam bir toplumsal yapı yaratmalıydı. Ya da, hiç değilse, böyle bir yapıyı yaratmanın yollarını açmalıydı..."

"Öyle."

"Öyle ya," diye atıldı güleç yüzlü adam. "Ben askerliğimi Çankaya'da, Muhafız Kıtası'nda, yaptım. O sırada Atatürk'ün nâşını Etnoğrafya Müzesi'nden Anıtkabir'e nakletme işi vardı. Bize kıtada günlerce bunun talimini yaptırdılar. İçi kum dolu bir sandukayı taşıya taşıya omuzlarım çökmüştü adeta. Ama ben Atatürk'e karşı bir görevi yerine getireceğim için gıg bile demiyordum. Çünkü koyu bir Atatürkçüydüm. Terhisten sonra memlekette bir kıza tutuldum. Kız bana yüz vermedi. Kızın gönlünü çelmek için büyü yaptırdım. Büyüyü kızın kapısının eşiği altına gömerken yakalandım, eşek sudan gelinceye kadar dayak yedim..."

Suat sardığı sigarayı dudaklarının arasına tutturdu:

"Eee?.."

"Bakın neyi anlatmak istiyorum: Ben bir kızı büyü ile kendime bağlamaya çalışan bir Atatürkçü oldum. Atatürk'ün mücadele arkadaşları, mazlum milletlere cephe alan, dünyanın gidişine gözlerini kapayan, akla, bilgiye uymayan Atatürkçüler oldular. Çıkarcı takımları, halkın derisini yüzen, emperyalizme göbeğinden bağlanan Atatürkçüler oldular. Yazarlar, çizerler, sanatçılar rahmetlinin sarı saçlarına, mavi gözlerine methiyeler düzen Atatürkçüler oldular..."

"Öyle olunca da böyle olur, ha..." diyerek onun sözünü kesti Muharrem Tekin.

"Evet."

Suat yere düşen sigarasını alarak Recep'in yanına geldi:

"En canımın sıkıldığı şey de şu, adamlar bir taraftan Atatürk ilkelerinin ne olduğunu araştıralım diyorlar, diğer taraftan da her adımlarını Atatürk ilkelerine göre attıklarını söylüyorlar... Ne iştir bu? Milletle dalga geçmek buna derler işte..."

Recep başını yana eğdi:

"Ne hikmetse, bu memleketin gariplikleri çoktur."

"Ve daha çok tuhaf şeyler oluyor. İzmir'de nurcular yargılanırken içlerinden birine savcı, 'Atatürk'ü takdir eder misiniz?' diye sormuş. Adam soruyu cevaplamayınca savcı kükremiş: 'Bu memlekette Atatürkçüyüm demeyenin yeri yoktur!' Sanığın avukatı böyle birşey sorulamayacağını söylemiş savcıya, usulen. Savcı bu sefer, 'Atatürkçülük sözkonusu olunca usul hükümleri dahi durabilir,' demiş. Lâf mı bu canım?"

Yan taraftan Recep'e seslendiler:

"Haydi arkadaş, araba geldi, mahkemeye!"

Ötekiler iyi şanslar dilediler ona. O, üstünü silkeleyerek doğruldu, kapıya yöneldi. Helaların önünde plastik leğen içinde soğuk suyla çamaşır yıkayan asker tutuklulardan biri, paçaları sıvalı olarak ona doğru yaklaştı:

"Recep ağabey, bugün tahliye edileceksiniz, akşam sizi rüyamda beyaz bir bulutun üzerinde uçarken gördüm..."

Recep güldü:

"Ooo, sağ ol. İyi niyetine teşekkürler..."

Duruşma sonunda Av. Necla Fertan söz aldı:

"Sayın Yargıç," dedi. cübbesinin yakasını düzelterek, "tanıklar dinlendi, maddi deliller gözden geçirildi. Netice olarak sanıkların tutukluluk hallerinin devamına gerek olmadığı görüldü. Bu itibarla müvekkillerimin tahliyelerini talep ederim."

Yargıç yüzündeki yorgun ifadeyle savcıya döndü:

"Ne dersiniz?"

Savcı ayağa kalktı:

"Karar mahkemenizindir."

Mahkeme üyeleri kendi aralarında ağızlarının içinden kısaca görüştüler. Mahkeme başkanı bir tuhaf somurttu. Üye yargıç sanıkları süzerek güldü. Duruşma yargıcı dirseklerini kürsüye dayayarak alnını ovaladı,

"Yaz," dedi sekretere. "Gereği düşünüldü." Sanıklar ve avukatlar ayağa kalktılar. "Sanıkların sorguları yapılmış, şahsi delillerin mühim bir kısmı ikame edilmiş ve sanıkların uzun bir süreden beri tutuklu olarak alıkonulmuş olmaları nedeniyle ilerde tutuklulukta geçen sürelerin mağduriyetlerini icap ettireceği gözönüne alınıp haklarında müttehaz tutuklama kararlarının kaldırılmasına, müzekkerelerinin geri alınmasına, başka bir suçtan tutuklu veya hükümlü değilseler tahliyeleri için askeri savcılığa müzekkere yazılmasına, başkanın muhalefetiyle, ekseriyetle karar verildi."

YEDİNCİ BÖLÜM

1

Mamak'tan Dışkapı'ya kadar uzanan kilometrelerce yola sık aralıklarla iki taraflı tomsonlu askerler dizildi. İri yapılı, amansız muhafızlar, Deniz Gezmiş ve arkadaşlarını ikişer ikişer askeri ambulanslara bindirerek Sıkıyönetim Mahkemesi'ne getirdiler. Mahkemenin içinde ve dışında da geniş güvenlik önlemleri alınmıştı. Öyle ki, ana kapıyla duruşma salonu arasındaki bütün geçitlere, koridorlara, merdivenlere, komandolardan duvarlar çekilmişti.

Muhafızlar, sanıkları arabalardan yine ikişer ikişer alıp duruşmaya çıkarmaya başladılar. İlk önce Deniz Gezmiş ve Yusuf Aslan'ı namlu dehlizlerinden geçirerek yukarı götürdüler. İçersi subay doluydu. Hepsi de ayakta duruyordu. Onca kalabalığa karşın insana sıkıntı veren bir sessizlik vardı salonda. Sanıklar yerlerini alınca, ayaklarını hafifçe yana açarak gözlerini kürsüye diktiler.

Duruşma Yargıcı Hakim Albay Ahmet Tetik, zorlama bir ses tonuyla, "Hakkınızdaki kararı tevhim ediyorum," dedi. Dinleyiciler bölümünde oturanlar heyecan içinde ayağa kalktılar. Ön saflarda solgun çehreler göze çarptı. "Mahkememiz, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının tamamını veya bir kısmını tağyir, tebdil veya ilgaya teşebbüs yolundaki suçunuzu sabit görerek, Türk Ceza Kanununun 146. maddesinin birinci bendi gereğince, hakkınızda ölüm cezası verdi. Karar kabili temyizdir. Tutukluluk haliniz devam edecektir, duruşmanız bitti."

Sanıklar kararı acı gülümseyişlerle karşıladılar. Deniz, belli belirsiz bir hareketle sallanarak, "Yaşasın bağımsız Türkiye!" diye bağırdı. Yusuf da aynı sözü tekrarladı. Yalnız onun sesi biraz daha kısık çıktı. Deniz tekrar birşeyler söylemek istedi. Ağzından "biz de sizi..." der gibi kelimeler dökülürken, Yargıç Tetik görevlilere seslendi: "Götürün şunları!.." Bir anda etrafları sarıldı hükümlülerin. İtile kakıla dışarı çıkarıldılar.

Sonra Hüseyin İnan'la Atilla Keskin'i içeri aldılar. İkisi de kararı buruk tebessümlerle dinlediler, hiç ses çıkarmadan. Ama dinleyiciler arasından bir kadın çığlıklarla inletti salonu. Hüseyin İnan'ın ablasıydı bu. Görevliler homurdanarak kadını susturdular.

Sıra Metin Yıldırımtürk ile Ahmet Erdoğan'a gelmişti. Bunlar yüzlerine okunan ölüm kararına karşı sol kollarını havaya kaldırarak "Bağımsız Türkiye!" diye bağırdılar. Hemen bazı subaylar ileri atılıp elleriyle ağızlarını kapattılar onların. Kollarını arkaya bükerek, kendilerini dışarı doğru sürükledi-

er. Arkadan başka subaylar da çullandılar üzerlerine. Cop, yumruk, tekme, Allah ne verdiyse vurmaya başladılar. Onlara katılan bir general, oradan oraya atılarak ağzından köpükler saçıyordu: "Orospu çocukları!.."

Ardarda inen darbeler altında sersemleyen gençler, dermansızca sendeliyorlardı aralarında.

Dinleyiciler dehşete düşmüşler, derin bir acı içinde subaylara bakıyorlardı, büyüyen gözlerle. Olayın ağırlığı altında eziliyorlardı adeta. Nefeslerini zor alıyorlardı. Çaresizlik içinde kalan avukatlar, kahredici bir sabırla dişlerini sıkarak metanetlerini korumaya gayret ediyorlardı. Hazin bir durumdu bu. Gazeteciler de bayağı sarsılmışlar, ne yapacaklarını şaşırmışlardı. Görevlerini yerine getirme tutkularıyla insanlık duyguları birbirine dolaşmıştı. Çoğu olduğu yerde donup kalmıştı. Kimilerinin içleri burkulmuştu.

Yüreği kavrulan bir kadın feryat etti:

"Yapmayın, yavrularımız Atatürk ilkelerini savunuyorlardı!.."

Gerisini getiremeden sözleri boğazında kilitlendi. Mahkeme Başkanı General Ali Elverdi haykırdı:

"Dışarı çıkarın o bağıran kadını!"

Kadının yanındaki çökmüş adamın yüzü üzüntüyle kasıldı.

"Bırakın onu, fenalık geçiriyor..."

Bayan polisler koştular, harap hale gelen kadını kapıya sürüklediler. Kesik kesik inliyordu kadın onların kollarında. İntizar dolu bakışlarını boşlukta gezdiriyordu. Üye Yargıç Yarbay Mehmet Turan, kılını bile kıpırdatmadan, olanı biteni kayıtsızca seyrediyordu gözlüklerinin arkasından.

Ankara 1 Numaralı Sıkıyönetim Mahkemesi, o gün, bu şekilde, sırasıyla, tam on sekiz genç hakkında, Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan, Hüseyin İnan, Atilla Keskin, Metin Yıldırımtürk, Ahmet Erdoğan, Reçep Sakın, Mehmet Asal, Osman Arkış, Ercan Öztürk, Semih Orcan, Hacı Tonak, Mustafa Yalçıner, Cengiz Baltacı, Metin Güngörmüş, Mete Ertekin, Mehmet Nakipoğlu, Mustafa Çubuk hakkında, ölüm cezası verdi. Sonunda yargıçlar yüzlerini şekilden şekile sokarak kalemlerini kırdılar.

2

Erim, İzmir gezisini keserek Ankara'ya döndü. Akşam saatinde uçaktan inince gazeteciler kendisiyle konuşmak istediler. Ama o, "sabah ola, hayır ola..." dedi.

Ertesi gün parti liderleriyle görüşmeler yaptı. Gazetecilere de yuvarlak lâflar etti: "Önemli ziyaretler arifesinde hükümetsiz ve buhran içinde bulun-

mayı istemiyoruz. Ancak suni olarak görevde kalmayı da asla doğru bulmuyorum," dedi.

O günlerde Amerikan Başkan Yardımcısı Spiro Agnew ve İngiltere Kraliçesi 2. Elizabeth Türkiye'ye geleceklerdi. Ayrıca, Sunay, İran'a gidecekti.

Bedri, Milliyet'te, Demirel'i üzerinde bulunduğu bir tahta parçasından içinde köpek balıkları kaynaşan bir denize atlarken karikatürize etti.

Demirel, Alman DPA'na demeç verdi. AP'li bakanların hükümetten çekilmesinin güven oyunu geriye almak anlamına gelmediğine işaret etti. Ve şunu vurguladı: "Hükümetin çekilmesi gerekmez."

Daha ertesi gün de Erim kesin birşey söylemedi. Gazeteciler kendisini sıkıştırdılar:

"Kabinenin durumu ne zaman belli olacak?"

Erim,

"Bir türlü cevap vereceğim güleceksiniz" diyerek, Demirel'in konuşma tarzını taklit etti, "açıklığa kavuştuğu zaman kavuşmuş olur."

Öte yandan Demirel, AP Ortak Grubunda yaptığı konuşmada, "Erim tarafsız Başbakan olmaktan vazgeçmiştir," dedi. Ve bazı defterleri karıştırdı: "Sosyalist Kültür Derneği'nin tüzüğü' erneği temel değer sayan' diye başlıyor, bu derneğin kurucusu olan zatı Başbakan Yardımcısı yapacaksınız... 1968 talebe hareketlerinde işgalin suç olduğunu söyletemedik Erim'e. Milliyet'te çıkan bir yazıda Bilal Moğol 'gerekirse kan dökeceğiz bu düzen için' diyordu. Erim 'ben de imza ederim' dedi. Bugün Başbakan'dır. Yön Dergisi'nin bildirisi bugünkü iktisat politikasının esasıdır. TİP kapatıldı, ama onun fikriyatı başka şekilde canlandı..."

Sunay, Demirel'i Çankaya Köşkü'ne çağırıp kendisiyle görüştü. Milliyet Gazetesi'ne göre, Sunay, Demirel'e sert uyarılarda bulundu. Şöyle: 1- Erim istifa etmeyecek. 2- Erim AP'den istediğini bakan yapabilecek. 3- AP huzur bozucu konuşmalar yapmayacak. 4- Demirel ve kardeşleri için tahkikat açılacak. 5- Hükümetten çekilmeyi reddeden iki AP'li bakan partiden ih raç edilmeyecek.

Demirel gazetenin bu iddialarını yalanladı. Gazete iddialarında ısrar etti.

Bakanlar Kurulu dört saat süren bir toplantı yaptı. Toplantıya kabinede kalan AP'li bakan da katıldı. Toplantının sonunda Erim, gazetecilere, "bugün için hükümet buhranı yoktur," dedi.

Erim daha sonraları bu sözünü değiştirdi, "buhran donduruldu" dedi. Boş kalan bakanlıklar vekâletten doldurulacaktı.

3

Agnew geldi, gitti. Sunay, İran devletinin 2500. yılını kutlama törenlerine gitti, geldi. Arkadan 2. Elizabeth geldi. Esenboğa Hava Alanı'nda yirmi bir pare top atışıyla karşılandı. Çankaya'da şerefine verilen muhteşem kabul resminde hazır bulundu. Efes harabelerini gezdi. Çanakkale'deki Türk, İngiliz, Fransız, Yenizelanda, Avustralya mezarlıklarını ziyaret etti. İstanbul'da Türk kahvesi içti. Kızı Prenses Anne, Ayasofya'da parmağını dilek deliğine soktu. Gazeteler İngiliz firmalarının reklamlarıyla dolup taştı...

Bütün bunlardan sonra dondurulan hükümet buhranını eritme çabaları başladı. Çeşitli görüşmeler yapıldı. Ancak sonuç alınamadı. Son olarak, Çankaya Köşkü'nde, Sunay'ın başkanlığında bir toplantı düzenlendi. Toplantıya senato ve meclis başkanları, Erim, Genelkurmay Başkanı Tağmaç, AP Genel Başkanı Demirel ve Genel Sekreteri Erkmen katıldılar. Bu toplantıda da sonuç alınamadı. Demirel, Erim tarafından ileri sürülen şartları kabul etmedi. Ayrıca onun "ben anormal şartların başbakanıyım" şeklindeki beyanını eleştirdi. Böyle bir söz söylemişti Erim. Ve parti Genel Yönetim Kurulu'nda almış oldukları kararlardan dönmeyeceklerini de söyledi. Bunun üzerine Erim, "anlaşılıyor ki, AP anormal şartların varlığını kabul etmiyor. O halde biz de istifa ediyoruz," diyerek ayağa kalktı. Tağmaç da kalktı, Sunay'ın elini sıktı, diğerlerine hiç bakmadan Erim'in koluna girdi. İkisi doğruca Dışkonuklar Köşkü'ne gittiler. Burada bazı bakanlar da vardı.

Bir süre sonra Arar, köşkün önünde bekleşen gazetecilerin karşısına geçti:

"Şimdi demeci vereyim: Hükümet istifa etmiştir. Evet, bu kadar."

Gazeteciler sorulara başladılar:

"Efendim, yeni hükümeti kurmakla kim görevlendirilecek?"

"Bilmiyorum. Onu Cumhurbaşkanı bilir."

"İstifa gerekçesi nedir?"

"Türkiye'de olağanüstü halin devam etmediğini sananlar vardır. Bunun için istifa etmeyi uygun bulduk."

"Sayın Genelkurmay Başkanı'nın da şu anda sizinle beraber olmasının anlamı nedir?"

Ağzının ucuyla güldü Arar:

"O bir tesadüf... Çay içmek için... Yorgunluk çıkarmak için..."

"İstifaya çay içilerek mi karar verildi?"

"Hayır, orada," elini boşlukta salladı, "Cumhurbaşkanlığı Köşkü'nde karar verildi."

"İstifa kabul edildi mi?"

"Onu da Cumhurbaşkanı bilir."

"Demirel şartlar mı ileri sürdü?"

"Hayır, efendim, hiçbir şart ileri sürecek şeyi yok!"

"12 Mart'ın üçüncü maddesinin işlemi ile ilgili bir belirti var mı acaba?"

"Onu bilmem. Onu 12 Mart Muhtırasını verenler bilir."

"Komutanlar 12 Mart muhtırasından vazgeçebilirler mi?"

"Komutanların bir yenilgiyi kabul ederek muhtıradan vazgeçecekleri düşünülemez. AP yöneticileri büyük bir yanılgı içindedirler."

"Acaba Demirel Başbakan olur mu?"

"Beni güldürmeyin."

Sunay, Erim'in istifasını kabul etmedi. Hükümetin istifasını gerektirecek bir durum yoktu.

Erim bu kuvvet gösterisinden sonra Demirel'e tekrar yüklendi: "Son haftalarda bir siyasi buhran yaratılmasının başlıca nedenlerinden biri, kardeşlerini kayırması yüzünden bir kere daha sarsıntıya uğrayacak olan AP Genel Başkanı'nın bu şahsi meselesini örtbas etmek istemesidir..."

Demirel sıcağı sıcağına bunun karşılığını verdi: "Siyasi hayatı yıllık, aylık ve günlük zikzaklarla dolu olan ve anti-demokratik zihniyeti malum, gönlü demokratik inanıştan mahrum, hiçbir davası bulunmayan, siyasi fırsatçılığı kendi kişiliğine damga olarak kabul etmiş bir zatın bu tarz konuşması yadırganacak birşey değildir..."

4

Tahliyeden sonra Recep'e geçmiş olsuna gelip gidenler oldu. Bazıları ona, kendi deyimleriyle, dostça nasihatlerde bulundular. "Bırakın artık bu işleri," dediler. "Bizim memlekette doğru iş yapmaya gelmez, gördünüz işte..." Birisi daha derinlere indi: "Hiç kendimizi aldatmayalım, bizde demokrasinin d'si yok daha. Siz fikir söylüyorsunuz, adamlar kalkıp odunla vuruyorlar kafanıza. Her türlü namussuzluğa karşın mücadelenizi sürdürüyorsunuz, bu sefer tutup zındanlara atıyorlar sizi... Böyle şey olmaz... Vaktiyle, daha Atatürk devrinde, demokrasi hevesine kapılanlardan birine bir Fransız uyarıda bulunmuş, 'Vazgeçin, sökmez bu,' demiş, 'sizin memlekette hukuk duygusu yok...' Doğru söylemiş adam. Hukuk anlayışı olmadan demokrasi olmaz. 1961'den beri 'Anayasa. Anayasa,' diye tutturduk. Buna pek fazla kapılmamalıyız. Anayasa var ama, hukuk anlayışı yok. Koca koca ünvanlar takınmış hukukçularımızın varlığına da aldanmayalım. Onların da çoğunda

hukuk anlayışı yok. Bu anlayışı taşıyanlardan bazılarının başlarına da neler geldiğini gördük..."

Recep, bütün bunları sabırla dinleyip ciddi cevaplarla karşıladı. Yalnız o sene yeni hacı olan birine takılmakla yetindi: "Olanlar hep sizin yüzünüzden oldu; gittiniz Arafat'ta şeytanı taşladınız, bunun üzerine bütün cinler, periler de bizim tepemize çöktü!.."

Bu arada, Ahmet, Namık Usta, Elektrikçi Ali birlikte damladılar. Elektrikçi Ali tek başına bir şişe rakı içti efkârdan. Namık Usta çok doluydu. Durdu durdu söylendi. Neler oluyordu böyle bize? Durum gittikçe berbatlaşıyordu. Gidişat karşısında birşey söylemek imkanı da yoktu. Lanet olsun, insan ülke yönetiminde tepkilerini belirtmek imkanına sahip olamayınca büsbütün kahroluyordu. Hangi akla hükmediyordu bu adamlar böyle, memleketi günden güne karanlıklara sürüklüyorlardı. Neyin peşindeydiler, amaçları neydi, nereye varmak istiyorlardı? İnsani anlayışlardan bu kadar uzak davranışlarla nereye varılırdı? Bunlar bir de reformcu geçiniyorlardı. Düşünce düşmanlığı edilerek reformculuk yapılır mıydı? Yeni dünya görüşlerine karşı çıkılarak ileri adım atılır mıydı? Yeni dünya görüşlerinin gerisinde kalanlar herşeyin gerisinde kalırlardı. Hayat birbirini kovalayan değişmelere bağlıydı. Bu değişmeleri engellemek hayatın akışını engellemek demekti. Sorunlar da bundan patlak veriyordu zaten... Bunu kavrayıp doğru dürüst bir sosyal yapılanma yönüne gitmek varken, millet birtakım çıkmazlara vurmanın alemi var mıydı?.. "Ah, ah," dedi Ahmet en sonunda, "12 Mart'ın çok kötü etkileri olacak memleketin üstünde. Yönetimi ele geçirenler, hiçbirşey değil, sadece ideolojik tasviye peşinde koşuyorlar..."

Derken anasıyla babası çıkıp geldiler. Anası hiç yakınıp yıkınmadı. Oturup uzun uzun ağladı, sessizce. Gözlerinin yaşları iki sıralı gitti. "Bu millete, bu memlekete acımayanlar kör şeytanın hışmına uğrasınlar inşallah," diye ilendi sonunda sadece, içini çekerek. Yatışınca, kalktı, oğluna tatar böreği yaptı. Öteden beri bu onun Recep'e en büyük ikramıydı. Babası bir punduna getirerek birşeyler söylemeye çalıştı: "Vazgeç artık bu işlerden be oğul, bizim memlekette siyaset işleri netameli işlerdir. Meşrutiyetten bu yana olanları ben bilirim, daha sonrasını da sen bilirsin...."

Ama sonra ne düşündüyse düşündü, "En iyisi," dedi, giderken, "sen kendi yolundan şaşma. Doğru bulduğun davayı sonuna kadar savun. İnsan bu dünyada ne yaparsa o kalır geride..."

Yetmiş yaşındaydı kendisi. Ama, hâlâ çalışıyordu. İyi bir inşaat ustasıydı. İhtiyarlığına karşın oldukça canlı ve hareketliydi. Aylak kaldığı hallerde bile evde yapacak işler bulurdu ille de. Ağzından sigara hiç düşmezdi. Her gün aldığı Hürriyet Gazetesi'nden başka Saatli Maarif Takvimi'nin yaprağını

mutlaka okurdu. Güneşin ne zaman hangi burca girdiğini, Kasım veya Hıdırelleze göre günlerin kaç olduğunu daima bilirdi. Hırsızlara çok kızardı. "Hay dinini, imanını, mezhebini, kitabını, gözünün felfeleğini....." diye başlayıp giden korkunç küfürler savururdu onlara. Hırsından yüzüne kan hücum ederdi. Gazeteden topladığı hediye kupanlarına birşey çıkmadığı zamanlarda ise hayal kırıklığına uğrar, acı acı söylenirdi: "Hay anasuu, gene bir bok yok hey... şu insan kısmı bir kere kısmetsiz olmaya görsün, çu' çu' cu' cu...." Şaka yapmasını da severdi. Geçirdiği bir trafik kazası üzerine günlerce neye baksa çift görmüştü. O sıralarda kendisini ziyarete gelenlere gülerdi:" Herşey neyse ne ama, bu bizim hanımı çift görmek yok mu, o korkutuyor beni işte..."

Recep ihtiyarları İstanbul'a yolcu ettikten sonra, kendisi de Gülşen'in elinden güçlükle sıyrılarak dışarı çıktı. Ne zaman evden ayrılmaya kalksa onu katiyen kapıdan bırakmak istemiyordu küçük kız. Ödü patlıyordu babası gidecek de yine gelmeyecek diye." Sakın oraya kapanma gene ama," diye tenbihledi arkasından, çaresiz kalınca. Dokunaklı bir şekilde de ekledi: "Çok ağlarım sonra..."

İnşaat-İş Sendikası'na gidecekti Recep. Suat, Sancaktar'a iletilmek üzere, bazı şeyler söylemişti kendisine. "Sendika, Sıhhiye'ye taşındı, haberin olsun," diyerek yeni yerini de tarif etmişti ona.

Kızılay'da otobüsten inip şöyle biraz dolaşmak istedi meydanda önce. Herşey eskisi gibiydi orada hep. Bulvar'da büyük bir kalabalık kaynaşıyordu. Orta yerden zaman zaman tıkanıp kalan bir trafik seli akıyordu. Gima'nın önünde sevgililer buluşuyordu. Güven Park'ta benizleri solmuş şalvarlı kadınlarla bezgin bakışlı erkekler, elleri böğürlerinde, iş bekleşiyorlardı. Öte yanda Güven Anıtı yükseliyordu: "Türk, övün, çalış, güven." Beri yanda demir ayağı üzerinde bir pano süzülüyordu: "Komünizm her görüldüğü yerde ezilmelidir!" Ve havayı acı bir duman bürümüştü. Gökten kükürt kokulu kurum yağıyordu. Etrafta herşey iş içindeydi: binalar, ağaçlar, sokak lambaları...

Birisi Recep'e hızla çarparak geçti. Ne oluyor diye baktı Recep, şaşkınlıkla. Belediye memurları kıstırdıkları seyyar satıcıları kovalıyorlardı. Seyyar satıcılar böyle durumlarda yere nasıl bastuklarını bilmeden kaçarlar, girecek delik ararlardı. Bunlardan biriydi çarpan. Bir kestaneci ara sokağa sıvışırken tablası devrildi, kestaneler ve ateşler saçıldı yere, yıldız yıldız kıvılcımlar uçuştu kaldırımda. Adam durdu, "Mahvettiniz beni!" diye bağırdı memurlara, isyanla. Gözlerini yuvalarından fırlatarak tekrarladı, "Mahvettiniz beni!.." Öte tarafta simitleri elinden alınan bir çocuk yalvarıyordu: "Yap-

mayın ağabey, n'olursunuz yapmayın..." Durmadan da burnunu çekiyordu.

Onları arkada bırakıp yürüdü Recep. Az ilerde tabii senatörlerden biriyle, Siyasal Bilgiler Fakültesi asistanlarından birine rastladı. İkisi beraberdiler.

"Ooo, geçmiş olsun," dedi Senatör, kollarını açarak, "nasılsınız?"

Buruk bir şekilde gülümsedi Recep onunla kucaklaşırken.

"Teşekkür ederim, siz nasılsınız?"

Asistan da kucakladı onu:

"Neyse, ucuz atlattınız sayılır yine..."

"Bakalım atlattık mı ya?.."

"Atlattınız, atlattınız, bu kadarla kalır bu."

"Kim bilir... Baksanıza solcular aleyhine mütemadiyen havayı körüklüyorlar, her halde bu işin arkası var daha..."

"Gittikçe kuvvet kaybediyorlar ama... Hepimiz görüyoruz işte, durumları çok sarsıldı..."

"Lâkin yapacaklarını da yapacaklar yine..." Çok maksatlı hareket ediyorlar... Herşeyi abartıyorlar, durmadan cadı kazanı kaynatıyorlar, memleketin havasını zehirliyorlar..."

"Aslında ne yaptıklarını onlar da pek bilmiyorlar," dedi. Senatör. "Bir işe girdiler ama, şimdi kendileri de çıkamıyorlar içinden..."

Recep ellerini yana açtı:

"Bu gidişle nasıl çıkılır bu işin içinden?.. Akıl dışı bir tutum bu!.."

Senatör yanlarından geçen bir ihtiyara yol verdi:

"Umarım, büsbütün çıkışı olmayan bir yöne kaymadan bu duruma bir son verirler..."

"Öyle olmasını temenni edelim," dedi Asistan, yakasına düşen kurumları silkeleyerek.

Senatör gözlerini kısarak bir an duraksadı:

"Birşey var işte, çok ters işler yaptılar, boyunlarına dolanan günahların ağırlığıyla, daha derinlere batabilirler..."

Sancaktar, Recep'in içeri girdiğini görünce sevinçle yerinden fırladı:

"Vaaay, hapishane arkadaşı, çıkarsınız da bir acı kahvemizi içmeye uğramazsınız, ha!"

Onun ıslak öpücüklerinden kurtulan Recep üstünü başını düzeltti:

"Benim bildiğim, hapishaneden çıkana geçmiş olsuna gelinir."

"Vallahi hep aklımdasınız, o kadar istedim de olmadı. Buraya daldık gittik. Ama ilk fırsatta geleceğim yani."

"Buyur."

Sancaktar, Recep'i bir koltuğa oturttu:

"Nasıl yeni yerimizi beğendiniz mi?"

Recep etrafa bakındı:

"İyi, iyi; hayırlı olsun."

" 'Tebdili mekanda ferahlık vardır' derler, bakalım öyle mi?.. Bakalım burada sendikayı canlandırabilecek miyiz?.."

Umutsuzlukla kaşlarını yukarı kaldırdı Recep:

"Suat'ı da bir bıraksalar..."

Tembel bir edayla kafasını kaşıdı Sancaktar:

"Hiç hükmü olmaz. Şimdi bütün mesele, bankada bloke edilen sendika parasını sökmekte. Bunu sağlayabilsek işlerlik kazandıracağız sendikaya." Önündeki masaya vurdu parmaklarıyla, "Baksanıza bunu bile krediyle aldım bit pazarından. Hiç paramız yok elimizde avucumuzda."

"Anlıyorum..." diyerek duraladı Recep:

Sancaktar derin derin içini çekti:

"Kimlere neler vaadetmedim. Bankadaki parayı kurtarmak için ama, gene de beceremedim. Çaresiz, yüzümü kızartıp, üst kurula başvurdum. Kendi sularında gidersem, herşeyin düzeleceğini söylediler bana. Ben de kabul ettim bunu. Bir süre onlara uyalım bakalım, sonrası Allah Kerim..."

Sancaktar kahve ısmarlamaya çıktı. Yan odadan sesler geliyordu. Dönüşte, "Öte tarafta misafirler var, haydi biz de oraya geçelim," diyerek Recep'i peşinden sürükledi. İki avukatla iki sendikacı vardı içerde. Sancaktar, Recep'i onlarla tanıştırdı. Avukatlardan biri genç, diğeri, ön dişleri dökülmüş yaşlıca görünüşlüydü. Sendikacıların ikisi de pehlivan yapılıydı. Köroğlu gibi, kocaman bıyığı vardı birinin. Recep, esasen, ön dişleri dökülmüş avukatla koca bıyıklı sendikacıyı tanıyordu. Çok antika bir adamdı kocabıyıklı. Bir defasında, sendikanın kongresinde işlerin ters gittiğini görünce, yardakçılarının marifetiyle, kendisine Kur'anı Kerim hediye ettirmiş, sonra da kürsüye çıkıp cahil işçileri avlayıcı bir konuşma yapmıştı: "Bir fâni için bundan daha büyük armağan olmaz. Ömrüm boyunca bunu saklayacağım ve emirlerine uymaya çalışacağım."

"Nasıl," dedi koca bıyıklı, Recep'e, soğuk bir yabansımayla, "rüzgar eken fırtına biçermiş değil mi?"

Hafifçe gölgelendi Recep'in yüzü.

"Ne demek istediğinizi anlayamadım."

"Gençleri anarşiye kışkırttınız kışkırttınız.. Şimdi ceremesine katlanın bakalım..." Söylediği sözün etkisini hafifletmek istercesine tuhaf bir şekilde sırıttı da.

Başını yana eğdi Recep:

"Olur, katlanırız."

"Canım onlar ne zaman anarşi kışkırtıcılığı yaptılar?" diye atıldı Sancaktar. "Yanlışın var senin!"

Ötekisi elinin tersiyle burnunun ucunu ovaladı:

"Yani bu gençleri, 'düzeni değiştireceğiz' diye dünyalarını değiştiren gençleri, anarşiye İşçi Partisi itmedi mi?"

"Yooo," dedi ön dişleri dökülmüş avukat." Aksine, Parti bütün tutarsız hareketleri önlemeye çalıştı. Hem zaten sosyalizmle anarşi birbirine taban tabana zıttır."

Kahveler getirilmişti. Sustular. Kahvecinin arkasından iki yudum da fincanı yarıladı Koca bıyıklı.

"Peki bu gençler kendi felaketlerine kendileri mi koştular böyle?"

Genç avukat sigarasının külünü silkeledi:

"Tabii onları biraz bu yola itenler de oldu..."

Sancaktar gözlüğünü alnının üstüne kaldırdı:

"Hani nerede onlar şimdi?"

"Hepsi analarının örekelerine saklandı," dedi ön dişleri dökülmüş avukat, pörsük kelimelerle.

Koca bıyıklı Recep'e döndü:

"Hep bunlar konuşuyor, siz hiç birşey söylemiyorsunuz..."

"Ne söylememi istiyorsunuz?"

"Bu gençler niye böyle ortalığı altüst ettiler?"

"Gençler, haksızlıklara karşı yüreklerinde duydukları öfke ve isyan duygusuyla ortaya atıldılar. Ne var ki, yanlış yol ve yöntem izlediler."

"Peki bunun sorumlusu parti olmadığına göre, kim?"

Recep acı acı güldü:

"Aslını ararsanız, siz ve sizin gibi sendikacılar!.. Yo, öyle şaşkın şaşkın bakmayın bana, ciddi konuşuyorum. Siz işi partilerüstü sendikacılık hikayesine döktünüz, yurt ve dünya sorunlarına kıçınızı döndünüz, işçileri uyuttunuz, onları devrimci görevden uzak tuttunuz. Bu durum karşısında gençler de bunaldılar, 'Bu iş bize düşüyor galiba' dediler, olanlar oldu..."

"Bir bakıma doğru vallahi," dedi Sancaktar. Biz sendikacılar işçilere afyon yutturup durduk."

Recep ona döndü:

"Şimdi hükümet afyon ekimini yasakladı, bakalım bundan öte işçileri nasıl uyutacaksınız?.."

"Ohooo," diyerek kıkır kıkır güldü Sancaktar, "Şimdiye kadar yutturduğumuz afyonlar kırk yıl yeter onlara."

"Kırk yılda bütün dünya uyanacak."

"Dünya alem uyansa da biz uyanmayız. Unutmayın, Anadolu yedi uyurların toprağıdır..."

Genç avukat başıyla Sancaktarı onayladı:

"Ayrıca Feyzioğlu'nun bize verdiği tütsüler de yedi ceddimize yeter desenize..."

İçten bir kahkaha attı Sancaktar:

"Öyle ya, Feyzioğlu'nun verdiği tütsüleri de unutmayın."

"Üstelik Paşa da memleketin üstüne ölü toprağı serpiyor..."

"Paşayı bilmem ama, Feyzioğlu çatlasın," dedi ön dişleri dökülmüş avukat, sigarasını yapışan dudağında tutarak. "Bütün karalamalara, bütün oyunlara rağmen solculara karşı sevgi ve saygı artıyor memlekette."

Koca bıyıklı suratını ekşiterek yan yan Recep'e baktı:

"Bundan sonra da gene devrimcilik yapacak mısınız?"

Recep gözlerini onun gözlerinin içine dikti:

"Elimden geldiğince."

"Bütün bu olanlardan sonra da mı?"

"Evet."

"Vallahi pes!"

Sancaktar Recep'in sırtını okşadı:

"İyi, bir kişiyi daha pes ettirdiniz."

Koca bıyıklı burnunu çekerek ters ters baktı Sancaktar'a, sonra Recep'e döndü:

"Bırakınız bunu biraz da başkaları yapsın."

"Öğüdünüze teşekkür ederim. Ama herkes bir yerde bırakırsa bu dava nasıl yürür?"

Adam duraladı, Recep'i dikkatle süzdü:

"Nedir sizin zorunuz bu kadar?"

"Dünyayı düzeltmek."

"Siz dünyayı olmasını istediğiniz gibi yapmaya çalışıyorsunuz. Oysa yaşamak için dünyayı olduğu gibi kabul etmek lazımdır."

"Dünyayı olduğu gibi kabul edecek olursak, onun bütün bozukluklarını kabul etmiş oluruz. Oysa insanoğlu dünyayı insanca yaşayacak bir alem yapmak zorundadır."

"Zor iş bu."

"Zor. Ama bu zorluğu yeneceğiz."

"Nasıl yeneceksiniz?"

"İnsanları gerçeklere ulaştırarak..."

"Ohooo," dedi Sancaktar, elini sallayarak, "İnsanları gerçeklere ulaştırmak yıldızlara ulaştırmak kadar zordur..."

Dişleri dökülmüş avukatın yüzünde alaycı bir ifade belirdi:

"Unutma, insanlar Ay'a gittiler."

Bıyıklı, lâfın arkasını bırakmıyordu.

"Korkarım bu uğurda başınızı yiyeceksiniz," dedi Recep'e, ekşimsi bir gülümsemeyle. "Sizi bir gün Fatsa'da taşlanırken görmüştüm, Nihat Sargın'lar Adil Karter'ler, Hikmet İşmen'ler filan beraberdiniz, bütün bir kasaba çökmüştü üzerinize, orada hepiniz ölebilirdiniz..."

"Ölebilirdik."

"Eee?.."

"Ee'si yok bunun, toplumsal sorunlara eğilen insanlar can pahasına iş yapmak durumundadırlar."

"Ha, anlıyorum, siz kendinizi topluma kurban ediyorsunuz..."

"Yo, ben sadece..."

"İlişme arkadaşa, yoluna devam etsin," diye araya girdi öteki sendikacı, Recep'in cümlesini tamamlamasına vakit bırakmadan. Deminden beri ilk defa konuşuyordu. Göz ucuyla Bıyıklıya bir bakış attı, "Biz kendimiz yan çiziyoruz, bari işin ucundan tutanlara engel olmayalım. Açık konuşayım, benim bugün için sosyalist mücadeleye girmeye cesaretim yetmiyor, ama bu yürekliliği gösterenlere büyük saygım var."

"Breh!" dedi koca bıyıklı, küçümseyici bir edayla, "Senin de ne mal olduğun çıktı ortaya. Meğer sen gizli din güdüyormuşsun da haberimiz yokmuş..." Recep'e döndü, "En iyi kara boya neden yapılır bilir misiniz?"

Recep umursamazlıkla omuzlarını silkti:

"Bilmem."

"Öyleyse ben söyleyeyim: Fildişi küllerinden."

"Ne demek bu?"

"Birşey yanınca ya yok olur, ya da çok değişir."

"Yani?"

"Yanmamaya bakın. Düşünün, o canım fildişinden simsiyah boya olsun..."

Recep başını yana eğdi:

"Ben de size birşey söyleyeyim. Bir gün işçiler uyanınca bütün siyah boyaları sosyalizme karşı gelen sendikacıların yüzlerine çalacaklar."

5

CHP içinde Ecevit'le ona karşı olanlar arasındaki çekişme günden güne şiddetleniyordu. Özellikle mahalli kongrelerde mücadele çok belirgin hale geliyordu.

İnönü, genellikle, kongrelere gönderdiği mesajlarla tutumunu belli ediyordu. Son olarak Ordu Merkez İlçesi Kongresine yolladığı mesajda şu sözlere yer verdi: "...Hiçbir fikir münakaşası bir bencil hizip taassubu şekline sokulmamalıdır. Bunca geçitlerden geçmiş olan bir siyasi partinin ilk önce kendi içinde iyi geçinmeyi ve kimsenin her aklın üstünde kendi aklını şamata ile yürütmek hakkım taşımadığını bilmesi lazımdır. Yoksa her erken kalkanın yeni bir alem keşfetmiş gibi, cemiyete hakim olmaya kalkmasıyla, mütemadi bir kargaşadan başka netice elde edilmez."

Paşa bu sözlerle Ecevit'e karşı kıyasıya cephe alıyordu.

Bunun üzerine parti Genel Sekreteri Şeref Bakşık ve Merkez Yönetim Kurulu istifa etti.

Pembe Köşk'ten çıkarken önünü kesen gazetecilere, Bakşık, "Ben istifamı verdim, gerekenleri Sayın Genel Başkan'a sorun," demekle yetindi.

Buna karşılık, adının ortaya vurulmasını istemeyen bir Merkez Yönetim Kurulu Üyesi, İnönü'nün uzun süreden beri devam eden tutumu nedeniyle istifa ettiklerini açıklayarak, şunları söyledi: "Genel Başkan partinin bütünlüğünü tutmamıştır. Hiziplerüstü olmamış ve kendisi bir hizip başı gibi hareket etmiştir. Şunu bilmelisiniz ki, bu partiden demokratik sol hareket tasviye edilmeyecektir."

Paşa gazetecilere CHP'deki buhranın önemli olmadığını söyledi. Ona en çok dokunan şey, istifa şekliydi. Bir sır verirmiş gibi gazetecilere doğru eğildi:

"Bu yeni usul istifa düzeninin bir gün son bulacağına inanıyorum."

İki gün sonra bayram olduğunu hatırlatarak gazeteciler ona sordular:

"Paşam, bunu size bayramlık mı yaptılar?"

Paşa derin derin öksürdü:

"Bayramlık, bayramlık. Öbürgün tebrikleri kabul ederken ben de bunu söylemeyi düşünüyordum. 'Bana bayramlık hediyenizi yaptınız, şimdi keyfinize bakın,' diyecektim..."

Yeni genel sekreter adaylığı için Dr. Kemal Demir'in adı dolaştı ortada. Ama, İnönü, herhalde meseleyi daha fazla çatallaştırmaktan kaçınmak gereğini duymuştu ki, Genel Sekreter Yardımcısı Dr. Kamil Kırıkoğlu'na doğru yelken kırdı. Onu Meclis'te yanına oturttu. Kendisini Genel Sekreter Vekili gibi görevlendirdi. Meseleler çıktığında Pembe Köşk'e davet etti. Kırıkoğlu elli yedi yaşında, saçları dökülmüş, sade, dürüst kişiliği olan, öteden beri ilerici görüşlere sahip bir politikacıydı.

Sonunda, Parti Meclisi toplandı. Paşa, toplantıda, kırgınlığını belli eden bir ses tonuyla dokunaklı bir şekilde içini boşalttı: "Genel Sekreter Şeref Bakşık ile Merkez Yönetim Kurulu istifa etmişlerdir. Başlıca mühim hadise

budur. Şeref Bakşık bana bayramdan önce geldi ve bana istifasını bildirdi. Ben itiraz ettim. 'İstifanamemi okursanız bana hak vereceksiniz,' dedi. Bunun üzerine aldım. Konuştuklarımızda birşey yoktu. Tekrar tekrar ısrar ettim. Rahatsızdı kendisi, çıktı. Kamil Kırıkoğlu geldi, elinde bir deste kağıt. Söyledim: 'Genel Sekreter geldi, istifasını kabul etmedim,' dedim. 'Bayramdan sonra görüşürüz,' dedim. O gün istifalar etrafa yayıldı. Ben de istifaları kabul ettim. Bayramı geçirdik. Bütün memleket CHP'yi ağzında sakız gibi çiğneyerek bayramı geçirdik. Bu toptan istifa birinci istifanın aynıdır. Şeref Bakşık'a çok ısrar ettim. Yalvardım dememek için ısrar ettim diyorum." Sözü Merkez Yönetim Kurulu üyelerinin istifalarına getirerek asıl söyleyeceğini söyledi: "Hepinizin tertiplere gönül rızasıyla girdiğini tahmin etmiyorum."

Bundan sonra Bakşık'ın istifa mektubunu okudu. Özetle şöyle diyordu Bakşık: "Biz parti içinde bir barış politikası izledik. Bu politika başarıya ulaşabilirdi. Ancak bu tutum yerini parti içi savaşa bırakmak üzeredir. Bizi en iyi anlaması gereken çevreler de bizi haksız göstermektedir. Zamanı gelen istifa geciktirilmeden kullanılmalıdır."

Neticede seçimlere geçildi. Kırıkoğlu Genel Sekreter oldu. Kendisini Paşa aday göstermişti. Merkez Yönetim Kurulu üyeliklerini de Ecevitçiler kazandılar. Paşa bu sonuca çok kızdı. Listeyi düzenleyen Ordu Milletvekili Ferda Güley'e ateş saçtı: "Bunun bir tertip olduğunu anlamamak için şaşkın olmak lazım..." Yönetim Kurulu üyelerine döndü: "Yarın devlet yönetiminde görev almak gerektiği zaman, böyle kliklerin yapmayacağı yoktur.

Şimdi kanunen seçilmiş oldular. Başarılar dilerim. Temennim, tüzük dahilinde hareket etmeleri ve beni kısa zamanda kurultaya gitmeye zorlamamalarıdır."

6

30 Kasım 1971 günü İstanbul üç numaralı Sıkıyönetim Mahkemesi, saati gelip geçtiği halde, duruşmaya başlayamadı. Çünkü yargılanacak olan sanıklar cezaevinden getirilmemişlerdi.

O sabah Kartal Askeri Cezaevi'nde bulunan tutuklulardan bir kısmı direnişe geçmişlerdi. Koğuş kapısının arkasına eşyaları yığmışlar, kendilerine kötü muamele yapıldığı gerekçesiyle, duruşmaya gitmeyeceklerini söylemişlerdi. Hapishane yetkilileri fazla üstelemeden, durumu sıkıyönetim komutanlığına bildirmişlerdi. Sıkıyönetim komutanlığı da bir toplantı düzenleyerek konuyu ele almıştı.

Öğleden sonra koğuşun kapısı zorla açılarak içeri girildi. Yoklama yapıldı, beş kişinin eksik olduğu görüldü. Büyük bir şaşkınlık havası içinde, duruşması olanlar kelepçelere vurularak mahkemelere sevkedildiler.

Üç numaralı mahkemeye getirilen sanıklardan Necmi Demir, bayıraltı bakışlarını yargıçlara dikerek ayağa kalktı: "Size," dedi, "Türkiye Halk Kurtuluş Partisi ve Cephesi'nin yeni eylemlerini anlatacağım. Akşam, Mahir Çayan, Ulaş Bardakçı, Ziya Yılmaz, Cihan Alptekin ve Ömer Ayna arkadaşlarımız cezaevinden kaçtılar..."

Haber bomba gibi patladı ortalıkta.

Erim, Meclis'ten, Genelkurmay Başkanı'na ve İçişleri Bakanı'na keyfiyeti telefonla bildirdi. Meseleyi duyan diğer bazı bakanlar Erim'in odasına geldiler. Burada yarım saat kadar olayla ilgili durum muhakemesi yaptılar. Erim, ayrıca Milli Savunma Bakanı Melen'le görüştükten sonra, Çankaya Köşkü'ne gitti.

Türün allak bullak olmuştu. Hırsından küplere biniyordu. Bir bildiri yayınladı.

Devletin temel nizamlarını zorla yıkmaya teşebbüsten idam talebiyle yargılanan Mahir Çayan, Ulaş Bardakçı, Ziya Yılmaz, Cihan Alptekin, Ömer Ayna, 29-30 Kasım 1971 gecesi Kartal tutukevinden tünel açmak suretiyle kaçmışlardı. Huzura susamış vatandaşlar onların yakalanmalarında güvenlik kuvvetlerine yardımcı olmalıydı. 1 Aralık 1971 tarihli İstanbul gazetelerinde yayınlanacak olan fotoğraflarına bakarak eşkiyaları yakalatanlar cömertçe mükafatlandırılacaklardı.

Erim, döndü, Millet Meclisi'ne bilgi verdi: "Olay, basit bir olay değildir," dedi. "Sizin aklınıza gelen ve gelmeyen herşey bizim de aklımızdan geçmektedir. Devlet büyük bir komplo karşısındadır..." Açılan tüneli anlatırken, bir milletvekili, "Olmaz öyle şey!" diye bağırdı.

Tabii Senatör Tunçkanat: "Çayan ve arkadaşlarının kaçacağını MİT önceden tesbit etmişti. Fakat, Çayan grubu kaçtı. MİT hasta haldedir..." dedi.

İstanbul'da yoğun arama faaliyetlerine girişildi. Öğrenci yurtlarına ve kuşkulanılan evlere baskınlar yapıldı. İzmit ve Trakya yönlerine giden tüm vasıtalar çevrilerek yolcular kimlik yoklamalarından geçirildi. Duvarlara afişler asıldı: "Dikkat! Yukarıda fotoğrafları görülen beş şaki 29-30 Kasım gecesi cezaevinden kaçmışlardır. Gören veya yerlerini bildirerek yakalanmalarını sağlayanlar nakten mükafatlandırılacaklardır."

Bu arada sonuç vermeyen ihbarlar birbirini izledi. Bir avukat, olay gecesi arabasıyla eve dönerken üç kişinin önünü kestiğini söyledi. "Bir yaralıları olduğunu belirttiler ve kendilerini hastaneye götürmemi istediler," dedi.

Ve ekledi: "Şüphelendim, almadım. Onlar da yaya olarak Çamlıca Tepesi'ne doğru yürüdüler..." Caddebostan'da bir bakkal, kaçaklardan ikisinin dükkanına gelerek sigara aldıklarını ve bir araba ile uzaklaştıklarını hikaye etti. Bir gece bekçisi, Zincirlikuyu'da bir oto galerisi önünde şüpheli üç şahıs gördüğünü, bunları durdurmak istediği zaman da, Üzerimize gelme, ateş açarız!" diye bağırdıklarını anlattı. Emniyet Müdürlüğü'ne telefon eden bir şahıs, sanıklardan birini Emirgan Korusu'nda elinde uzun menzilli bir tüfekle gördüğünü bildirdi. Bir başka ihbarcı, Ulaş Bardakçı'nın Kalyoncukulluk'ta saklandığı evin adresini yazdırdı.

Galiba kaçakların peşine düşenler sanıldığından daha fazlaydı. Belçika polisi, Brüksel uçağından inen beş Türk'ü hava alanında yakaladı, Çayan Grubu zannıyla gözaltına aldı. Ancak bunların Like'de çalışan işçiler oldukları anlaşıldı.

Son olarak Çayan'ların İzmir dolaylarında görüldükleri rivayet edildi. Bunun üzerine İzmir Sıkıyönetim Komutanı şehirde gece sokağa çıkma yasağı koydu. Aynı yasak Ankara'da da uygulandı.

Nereye gitmişlerdi bu insanlar?

Ağızdan ağıza çeşitli söylentiler dolaşıyordu. Bazıları, kaçakların ustalıklarına ve gözüpekliklerine hayran oluyorlardı. Bazıları da onların oyuna düşürülmüş olmalarından korkuyorlardı. Bunlar, sonunda bir punduna getirip kendilerini yoketmek üzere, onlara mahsustan kaçmak yolu verildiğine inanıyorlardı. Taşradan iş takibi için Ankara'ya gelmiş, çarıklı erkanıharb geçinen bir AP'linin görüşü başkaydı. Kaldığı otelin barında Gazeteci Ekmekçi'ye:

"Bunu bilmeyecek ne var?" diye imalı bir şekilde meseleyi kestirmeden açıklıyordu. "Onları planlayarak kaçırdılar..."

"Kimler?"

"Kimler olduğu belli, bak gazeteciler cayır cayır iki uçağın kayıp olduğunu yazıyorlar... Ötesini anlasana..."

"Ama gazeteler o uçakların Beydağı'na çarparak parçalandıklarını da yazıyorlar..."

"Ne malum?.."

"Yok canım."

"Yok canım deme, bu Rusların yapmayacakları yok, bak Merih'e bayrak indirdiler."

"Allah allah, o işle bu işin ne ilgisi var?"

"Çok ilgisi var... Ben bu komünistlerden gittikçe daha çok korkmaya başladım... Bak adamlar kendi karınlarını doyurmak için Amerika'dan hubu-

bat alırken, dünyanın en verimli buğday tohumunu yetiştirip bize veriyorlar, bu tohumun bereketini gören köylü yarın ne demez?.."

"Şey..."

"Dur, dahası var... Bak, biz içerdeki kızıllara karşı bugün en büyük savaşı verirken, Komünist Çin bize kendini kabul ettiriyor... Haydi gel de çık işin içinden..."

Ekmekçi gülerek sustu. AP'li bilgiç bir edayla ayak ayak üstüne atarak arkaya yaslandı, gözlerini müşteri avına çıkmış karşıdaki boyalı kadına dikti.

Kaçma olayına kafa patlatanların akıllarını kurcalayan bir başka soru daha vardı: "Acaba Çayan'lar açtıkları tünelin topraklarını ne yapmışlardı?" Gerçi açıklamalarda bunun cevabı veriliyordu. Topraklar, helâlara dökülmüş, torbalara doldurularak yatakların altlarına saklanılmış, kör bir aralığa yığılmış filan... Ama nedense bu kimseyi inandıramıyordu. "Zor zamanlarda mizah da güçlenir," derler. İş şakaya vuruldu: "Çayan'lar o toprakları köylülere dağıtarak reform yapmışlar..." Dahası, "Adamlar yakında İstanbul ve Ankara metrolarının tünellerini de açmaya başlayacaklarmış..."

Ortalık biraz durulunca Türün gazetecilerle bir sohbet toplantısı düzenledi. Olayı bilinen yönleriyle tekrar hikaye etti. Sözlerini bitirirken, "Çayan ve arkadaşları er veya geç, ölü ya da diri, yakalanacaklardır," dedi.

7

Bakanlar Kurulu toplandı. Dışişleri Bakanı Olcay, Pakistan-Hindistan çatışması ve İran'ın Basra Körfezi'ndeki adalara asker indirmesi konularında bilgi verecekti. Kendisi bu arada Pakistan'a gitmiş, Yahya Han'la görüşmeler yapmıştı. Ayrıca, Moskova'dan da Hindistan üzerinde nüfusunu kullanmasını istemişti.

Aksilik işte, içerdeki gibi, dışarda da bütün işlerimiz ters gidiyordu hep. Kore Savaşı'na katılmış, Cezayir Kurtuluş Savaşı'nda "Cezayir, Fransa'dır!" diye bağırmış, Mısır'a diş bilemiş, İsrail'i koltuklamış, Bağdat paktını kurmuş, Lübnan çıkartmasına yaltakçılık etmiş, U2'ler uçurmuş, Çan Kay Şek'e dört elle sarılmış, Vietnam'daki Amerikan saldırısını alkışlamış, NATO'ya çözülmez bağlarla bağlanmış, ama yine de dünyayı istediğimiz şekle sokamamıştık. Şimdi de NATO kadar bağlı olduğumuz CENTO yüzünden sıkışmış duruma düşmüştük.

Tam toplantı başlamak üzereyken AP Kütahya Milletvekili Mesut Erez ağır adımlarla içeri girdi. Erim hazır gülücüklerinden birini dudaklarına kondurarak kabine üyelerine döndü: "Size hep fena haberler verdim. İlk defa iyi

bir haber vereyim: Sayın Mesut Erez arkadaşımız hükümete bugün katıldı. Kendisi Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı olarak parlamento ile hükümetin ilişkilerini yürütecek ve Başbakan'ın kendisine vereceği diğer işleri yapacaktır. Sayın Erez'in hükümete katılmasını çok olumlu bir hareket sayıyoruz. Bize değer ve güç getirmiştir."

Erez, Erim'i silik tebessümlerle dinledi. Kendisi 12 Mart muhtırasıyla devrilen Demirel Hükümeti'nin Maliye Bakanı'ydı. Yumuşak ve yavaş bir sesle Erim'in sözlerine şunları ekledi:

"Yalnız parlamento ile hükümet ilişkilerini kurmakla görevlendirilmedim. İktisadi Kurul'a, Yüksek Planlama ve Milli Güvenlik Kurulu toplantılarına da katılacağım..."

Bakanların bazıları onu tebrik ederken toplantıya geç gelen Sağlık Bakanı Türkan Akyol, yerine otururak yanındakilere sordu:

"Mesut Erez burada ne arıyor?.."

Hükümetin "değer ve güç" kazanması üzerine, Kültür Bakanı, iş olsun diye, ilkokul çocuklarını Devlet Konser Salonu'na topladı.

Amerika'dan alınıp yeni kurulan Kültür Bakanlığı'nın başına getirilen Halman, yapacak iş sıkıntısı çekiyordu. Çünkü hangi işi neresinden tutacağını bilmiyordu. İlk ağızda "Kültür Devrimi"nden söz etti. Ortalıkta kıyametler koptu: "Kültür Devrimi ne demekti?.. Burası Kızıl Çin'miydi?.. Kültür Bakanı başımıza Mao mu kesilecekti?.." Bu sökmeyince, İstanbul'da Topkapı Sarayı'nda girişi çok pahalı, halka dönük alaturka konserler düzenledi. Bu da sökmeyince "devlet kültür armağanı"nı ihdas etti. Ve hemen her gün düzenlediği törenlerle önüne gelene bu armağanı vermeye başladı.

Bir değişiklik olmak üzere, işte bugün de çocukları toplamıştı karşısına. Önce onlara ses, müzik ve orkestra üzerine bir konferans verdi. Çocuklar pek birşey anlamadılar ama, büyük bir yere getirilmenin keyfi içinde şeytanca dinlediler anlatılanları. Bakan konuşmasını bitirince seslendi:

"Haydi şimdi hep beraber hey deyin!"

"Heeeyyy!.."

Bakan açıkladı:

"İşte bu insan sesidir."

Afacanlardan biri arkadaşını dürttü:

"Yok kuş sesi olacaktı..."

Bakan onlara el çırptırdı ve sordu:

"Islık çalmasını biliyor musunuz?"

Çocuklar parmaklarını ağızlarına götürerek var güçleriyle üflediler. Aman Allah, çın çın öttü salon. Öyle ki, buna futbol hakemleri bile zor dayanırdı. Bakan yine açıkladı:

"İşte bu da ıslık..."

Bir gün sonra Başbakan Yardımcısı Atilla Karaosmanoğlu'yla birlikte on bir bakan, işlerin yürümediğini ileri sürerek,kabineden çekildiler. Bu arada Ulaştırma Bakanı Karakaş ile Gençlik ve Spor Bakanı Ergun da 11'lerin hareketini öğrenince istifa ettiler. Ancak imkân bulup da istifalarını Başbakan'a resmen bildiremediler. Ve galiba Kültür Bakanı da istifa etmişti. Zira, o gün Ankara Gazeteciler Cemiyeti'nin düzenlediği fotoğraf sergisini açarken: "Fotoğraf dramatik bir sanattır. Bu sergi dolayısıyla belki de son fotoğrafım çekiliyor..." der gibi sözler etti.

Gazeteciler Erim'e sordular:

"Şimdi ne olacak?"

Erim sakin görünmeye çalıştı:

"Düşünüyorum. Biliyorsunuz bende düşünme adeti vardır. Bu gece düşüneceğim. Gecelerde hayır vardır..."

Gazeteciler kendi aralarında kalınca,

"Ah," dedi birisi, "keşke Erim'de sahiden biraz düşünme adeti olsaydı..."

Bir diğeri,

"Gecelerde hayır vardır..." diyerek Erim'in sözlerini tekrarladı. Fransızcada buna 'La muit aporte conseil' derler. 'Gece tavsiye getirir' anlamındadır. Tabii Erim gibi adama ne geceler hayır getirir, ne gündüzler..."

Sonunda Erim de istifa etti.

Ankara kazan gibi kaynamaya başladı. Her yerde politika konuşuluyordu. Evlerde, dükkanlarda, işyerlerinde, dairelerde, sokaklarda hep politika... İki soru soruluyordu: "Şimdi ne olacaktı?", "11'ler gerçekte neden istifa etmişlerdi?.." İkinci soru daha çok yoruyordu kafaları. Ve bu sorunun içinden başka bir soru çıkıyordu: "Acaba Karaosmanoğlu yeni bir hayale mi kapılmıştı?.."

Genelkurmay Başkanı Tağmaç tek başına alarma geçti. Komuta Konseyi'ni toplayıp meseleyi ele aldı. Bir mesaj yayınlayarak, "ufukları gittikçe kararan bugünkü dünya ortamında, memleketimizin içinde bulunduğu böyle bir dönemde" hükümet krizi yarattıkları için 11'leri kınadı. Ayrıca, 11'lerin istifa gerekçelerinde sıkıyönetim uygulamalarına karşı çıkmalarını da şiddetle eleştirdi.

Paşa, yeni Merkez Yönetim Kurulu'yla ilk toplantıyı yaparken üyelere Tağmaç'ı övdü. "Genelkurmay Başkanı kendisini feda edercesine demokrasiyi kurtarmak ve memleket meseleleri üzerine titreyerek çaba sarfediyor. Kendisini çok takdir ediyorum." dedi. Sonra 11'lerin istifa gerekçelerini okuttu. Ve konu hakkında görüşme açtı.

"Paşam," dediler kurul üyeleri, "bugünkü durumda Türkiye'ye demokrasiyi ancak siz getirirsiniz. Adalet partililer de sizin başkanlığınıza rıza göstereceklerdir..."

"Bu nasıl kabine imiş?.." diye şaşkınlığını ifade etti Paşa ve sustu.

1945'den beri memlekete demokrasiyi getirmeye çalışan adam rolünü oynuyordu. Birçok kimse onun deve yeder gibi demokrasiyi ipinden tutarak getireceğini sanmıştı. Hâlâ da sanmaktadır.

Neden sonra tekrar konuştu:

"Teşkilâtımızla daha sıkı irtibat kurunuz. Tüzük ve kanunlar çerçevesinde hareket ediniz."

Kurul üyeleri biraz daha konuşsun diye gözlerini ağzının içine diktiler. O geçirdiği ameliyattan sonra kullanmaya başladığı ve bir türlü alışamadığı yeni gözlüğünün arkasından bulanık bulanık bakarak devam etti:

"Geçen Parti Meclisi toplantısında çok sinirli idim. O sözler teessürle söylenmiştir. Geldi geçti. Hep birlikte olacağız."

11'lerden sonra istifa eden bakanlardan biri, bazı muhabirleri telefonla arayarak haber sordu: "Ne var ne yok, kuvvet komutanları filan toplanmıyorlar mı?.." O galiba muhtıranın 3. maddesini bekliyordu. Öyle ya, komutanlar "Kuvvetli ve inandırıcı bir hükümet" istemişlerdi. Bu olmasa biz geliriz demişlerdi. Gelecekleri varsa, artık gelmeliydiler. Gelmeyecekler miydi yoksa? Eyvah, eğer öyleyse, çok kötü! Zira o daha ziyade bu ihtimale göre istifa etmişti. Tuh, Erim-Demirel kavgasında kabineden çekilmediği için partisiyle de arası açılmıştı. Dimyat'a pirince giderken evdeki bulgurdan olmak buna derlerdi işte...

11'ler eşleriyle toplanarak, Çankaya'da, Hülya Restaurant'ta, Alman usulü yemek yediler. Garsonlar kendilerine son derece dikkatle hizmet ettiler.

Erez, yakınlarına dert yandı: "İşe bakın siz, bizi kutlamaya geleceklere ikram etmek üzere aldığımız çikolatalar elde kaldı..." Yirmi dokuz saat süren bakanlığı sırasında sadece yedi resmi yazı imzalamış, topu topu yarım saatcağız makam otomobiline binebilmişti.

Erez'in derdi buydu da, milletinki daha başkaydı. İşsizlik büyüyor, pahalılık artıyordu. Bu arada et fiyatları bir türlü ayarlanamıyordu. Narh üzerinden et satan kasaplar bir kilo yerine sekizyüz gram et veriyorlardı. Et ve Balık Kurumu bayilerinin önlerinde kuyruklar uzadıkça uzuyordu. Bezginlik getirenler vardı: "Bu iş kameye bağlansa da bir düzene girse... Tabii hemen böylelerinin ağızlarının paylarını verenler de çıkıyordu: "Burası Rusya mı be?.." Odunda da fiyat ayarlaması tutturulamıyordu. Vur vurana tut tutana gidiyordu. Eskişehir'de Elif Nine, oduncu fiyatına, bir çeki odun aldı. Yolda

belediye memurları denetleme yapmak için kaça aldığını sordular. Elif Nine bükülmüş belini elleriyle tutarak bağırdı: "Sıçarım sizin kaçınıza!.."

8

Prof. Soysal, 1968 yılında yazmış olduğu ve o tarihten beri Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde ders kitabı olarak okutulan "Anayasaya Giriş" adlı kitabından dolayı yargılanıyordu. Kendisini savunan Prof. Turan Güneş, "Bu, medeniyete aykırı bir davadır," dedi, mahkemede.

Aynı zamanda parti davasına da bakan 3 numaralı Sıkıyönetim Mahkemesi, onun hakkında karar verdi:

"Gerekçeli kararda geniş şekilde izah edileceği üzere, Sanık Mümtaz Soysal, Türk Ceza Kanunu'nun 142. maddesine göre suçu sabit görüldüğünden hareketine uyan mezkûr maddenin 1. fıkrası uyarınca takdiren 5 yıl kadar ağır hapis cezasıyla tecziyesine, suçu yüksek tahsil müessesesi olan Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde işlemiş olması nedeniyle aynı kanunun ve aynı maddenin 5. fıkrası uyarınca cezası 1/3 nispetinde artırılarak neticeten 6 yıl 6 ay hapis cezası ile tecziyesine,

Türk Ceza Kanunu'nun 31. maddesi uyarınca müebbeden kamu hizmetlerinden mahrumiyetine ve aynı kanunun 33. maddesi uyarınca ceza süresi kadar kanunî mahcuriyet altında bulundurulmasına,

Türk Ceza Kanunu'nun 73/3 maddesi gözönüne alınarak 2 sene 2 ay süre ile Kuşadası'nda emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulmasına, suçla ilgili "Anayasaya Giriş" adlı, sanığa ait kitabın Türk Ceza Kanunu'nun 36. maddesi uyarınca müsaderesine karar verildi."

Duruşma sırasında bir süre önce hapisten çıkmış olan eşi Sevgi Soysal da dinleyiciler arasında bulunuyordu. Kendisini o kadar tutmak istemesine rağmen kirpiklerinin arasından yaşlar süzülüyordu. Cezaevine götürülürken onunla kısaca görüştü Prof. Soysal, ayaküstü.

9

Kamuoyu 11'lerin istifa nedenlerini anlamaya çalışırken onlara karşı yoğun bir saldırı kampanyası başladı. "Bu adamlar kendilerini reform havarisi olarak göstermişlerdi,", "onların tutumlarından memlekete hayır gelmezdi", "olmayacak işlere kalkmaları bir yana, enflasyona dik karşı gidiyorlardı..."

Merkez Bankası Başkanı Naim Talû dahi bu saldırılarda yer almıştı. Kulaktan kulağa dolaşan söylentilere göre, Tağmaç 11'lerin tutuklanmaları-

nı istemişti. Feyzioğlu da yaman şekilde dişlerini, gösteriyordu onlara. Ve özellikle Karaosmanoğlu'nu hedef alıyordu.

Bunun üzerine, Karaosmanoğlu, 1965'de Feyzioğlu'nun kendisine yazmış olduğu bir mektubu açıkladı. Feyzioğlu, mektupta, Karaosmanoğlu'nu, Necat Erder'le birlikte, CHP'ye çağırıyor ve yapılacak seçimlerde kontenjan adayı olmalarını istiyordu. Kendisi o zamanlar CHP'nin liderlerinden geçiniyordu.

"Sizin CHP'ye katılmanızla siyasi hayatımız yeni bir fikir gücüne kavuşacaktır. Sizin çapınızda insanların Meclis'e girmelerinin faydalarını dostlarıma anlatıyorum," diyordu.

Feyzioğlu, bu açıklama karşısında, "Ben o mektubu onlar Türkiye İşçi Partisi ile ilişki kurmadan önce yazmıştım," deyip geçti.

Onun gibi siyasi kariyeri yüksek biriyle başa çıkmak mümkün değildi.

Başbakanlık görevi yine Erim'e verildi. Erim aynı zamanda milletvekilliğinden istifa ederek Cumhurbaşkanlığı Kontenjan Grubu'ndan Senatör oldu. Şimdi artık iş hükümetin nasıl kurulması lâzım geldiği meselesine kalıyordu. Feyzioğlu bunda da hemen imdada yetişti: "Yeni hükümet milli takım anlayışı içinde kurulmalıdır..."

Sunay, parti liderlerine ortak bir mektup göndererek, "Herkes Nihat Erim'e yardımcı olmalıdır," dedi. Ayrıca, mektuba iliştirdiği deklarasyonla da, hükümetin yapması gereken işleri belirtti. Başkentte dolaşan rivayetlere bakılırsa, bu deklarasyonu, noktasından virgülüne kadar, istifasından önce, Atilla Karaosmanoğlu kaleme almıştı.

Partiler, "demokrasiyi kurtarmak için" herşeye peki dediler. Gerçi demokrasinin kurtarılması Asiye'nin kurtarılmasına dönmüştü ama, olsun...

Diğer taraftan, kabineye girmek için kendini beğendirme yarışı başlamıştı. Böyle zamanlarda gönüllerinde yatan aslanların kuyruklarına tutunarak ortaya çıkan adamlar çoktu.

11'lerden Osman Olcay, gazetecilere, yeniden kabineye girmesi teklif edilirse, bazı şartları olacağını söyledi. İskandinav ülkelerinde Türkiye'de demokrasinin yok olduğuna dair ileri sürülen iddiaların, NATO içinde bize karşı bir baskı yaratıp yaratmayacağı sorusuna da top gibi gürledi: "Türkiye'de demokrasi vardır. Hiçbiri ağzını açamaz. Böyle birşey olursa hepsini sustururum..."

Olcay'ın bu çıkışı, iki gazeteci arasında sonradan konu oldu:

"Ya adamlar Olcay'dan korkmadan ağızlarını açıp da: 'Türkiye'de demokrasi memokrasi yok olmuştur! diye diretirlerse?.."

"Diretmezler."

"Neden?"

"Canım, NATO'nun demokrasiyle ne zoru var?.."

"Sadece NATO meselesi değil bu, Avrupa ülkeleri, örneğin İsveçliler diretiyorlar."

"Diretsinler... 'Türkiye'de demokrasi olduğu gibi durmaktadır' deriz, olur biter."

"Ya durup durmadığına bakmak için gelirlerse?.."

"Gelsinler. Paul Balta işkenceler meselesinde geldi de ne oldu?"

"Birşey olmadı. Ama bir de bunun için gelirlerse diyorum hani."

"Gelsinler, biz de gösteririz."

"Neyi?"

"Demokrasiyi!"

"Bakıp bakıp da, 'pek benzetemedik, böyle demokrasi olmaz,' derlerse?"

"Biz de deriz ki, 'canım çok uzatmayın, bizde demokrasi bu kadar olur işte!' Hem o kadar tasalanma, geçenlerde adamın biri daha geldiydi, neydi adı unuttum, hani bir Avusturyalı'ydı, Avrupa Konseyi bilmem nesi..."

"Hatırladım, adını ben de bulamıyorum..."

"İşte o adam geldi, gördü, ne dedi? 'Bu yaptıklarınız sadece Türkiye'nin geleceği için değil, Avrupa'nın geleceği için de şarttır' dedi."

"Ona bakma sen."

"Neden bakmayayım?"

"O utanmazın biriydi."

"Dünya'da daha ne utanmaz adamlar var... Bunca rezillikler neden oluyor?"

"Ama Dünya'da hakiki adamlar var, unutma..."

Olcay'ın yeni kabineye girmek için bazı şartları olacaktı ama, Halman'ın hiç olmayacaktı. O, gazetecilere, "Kabineye girmek için şart ileri sürmeyi küstahlık sayarım," dedi.

CHP ortak grubu hükümet meselesini görüşmek üzere toplandı. Ecevitçiler, asilik ettiler, toplantıya katılmadılar. İnönü öfkeden küplere bindi. Onlara karşı yağdı esti. Neticede yeni kurulacak olan hükümete bakan verme kararı alındı.

Aslında bu kararı paşanın kendisi çoktan vermişti. Hatta partiden kimlerin bakan olacakları bile belliydi. Nitekim, ortak grup toplantısından hemen sonra, Grup Başkanvekili Demir, İnönü'nün yanına sokularak, "Paşam," dedi, "kabineye alınan arkadaşlarımız ellerinizi öpmek istiyorlar..." Paşa kafasını kaldırıp baktı: karşısında dört kişi sıraya dizilmişti. En önde Arar vardı. Dördü de başlarına devlet kuşu konmasının mutluluğu içinde yüzüyorlardı.

Yeni kabine, AP, CHP, MGP, Cumhurbaşkanlığı Kontenjan Grubu ve Meclis dışından gelen bazı kimselerden oluştu. 11'lere çatan Merkez Bankası Başkanı ve egemen çevrelerin gözde adamı Talû da kabinede yer alıyordu. Kültür Bakanlığı kaldırılmıştı. Ve galiba Olcay'a da şartları sorulmamıştı.

Böylece, Erim, ikinci kez "kuvvetli ve inandırıcı bir hükümet" kurdu. Ve özel sektöre güven verileceğini söyledi.

13 Aralık 1971 günü 2. Erim Kabinesi ilk toplantısına çağırıldı.

Başbakanlığın merdivenlerini çıkarken bazı yeni bakanların ayakları birbirine dolaştı. Eski bakanlar onlara yardım ettiler; kimilerine vestiyeri gösterdiler, kimilerine de toplantı salonuna girme cesareti verdiler. Sonra hepsi büyük masanın etrafına çevrelendiler, kaynaşa kaynaşa kendi yerlerini gösteren plaketleri buldular ve onların hizalarındaki koltuklara kuruldular.

Egemen çevreler gelişmeden memnundular. Odalar Birliği Genel Başkanı Raif Onger, "Allah Türk milletine acıdı da 11'ler kendiliklerinden istifa ettiler," dedi.

10

İnönü gözlerini muayene ettirmek için Paris'e gidiyordu. Ama herhalde mesele sadece bu değildi. Bir gün evvel verdiği demeçte "Dış politikada hükümete yardımcı olmak isterim" demişti. Bunun elbette bir anlamı vardı. Paşa, ayrıca, dönüşte Atina'ya da uğrayacaktı. Başbakan Erim, Meclis Başkanı Avcı, CHP'li bakanlar ve milletvekilleri, DP Başkanı Bozbeyli, AP Genel Başkan Yardımcısı Kırımlı, Esenboğa Havaalanı'na kendisini uğurlamaya gelmişlerdi.

Paşa, Şeref Salonu'nda bir süre bineceği uçağı beklemek zorunda kaldı. Galiba biraz erken gelmişti havaalanına. Bu arada gazeteciler ihtiyatla yanına sokuldular. Biri hafifçe öne eğildi:

"Paşam, bir soru sormama izin verir misiniz?"

"Nedir o? Hava soğuk mu diyeceksin?"

"Atina'ya neden gidiyorsunuz?"

"Çözülecek yeri yok. Eski dostlarımızdır. Onların muhitine girmek istedim."

Döndü, yanında oturan Erim'le uçağın kalkış ve varış saatini konuşmaya başladı. O sırada Cumhurbaşkanı Genel Sekreteri Alpan girdi içeri, onu saygıyla selamladı:

"Paşam, Cumhurbaşkanı'nın selametle iyi yolculuklar temennilerini sunmaya geldim."

"Hürmetlerimi söylersiniz. Minnettar olduğumu söylersiniz."

Erim, Paşa'ya Amerikan dolarının devalüe edileceğini bildirdi:

"Karar vermişler, devalüasyon yapacaklar."

İnönü, Erim'i şöyle bir süzdü:

"Çok ehemmiyet verdiler..."

"Büyük bir hadise... Bretton Woods sistemini de değiştirecekler. Hani İkinci Cihan Harbi biterken bir para sistemi kurmuşlardı. Bretton Woods'ta. O sistemi değiştirecekler. Hür alemin paraları dolar etrafında dönüyor."

"Şimdi?"

"Şimdi onun üzerinde çalışıyorlar, yeni bir sistem kurmak üzere..."

Erim daha sonra İnönü'ye Fransız-İngiliz ortak yapısı Concorde uçağı hakkında bilgi verdi.

Paşa gözlüğünü değiştirerek saatine baktı:

"Vakit geldi..."

Erim ince ince güldü:

"Şimdi çağırırlar, bütün yolcuları oturturlar en son sizi alırlar tahmin ediyorum."

Paşa, o anda kendisini uğurlamaya gelen Fransız Büyük Elçisi Waplen'i ayağa kalkarak hararetle karşıladı, elini sıktı.

Ve sonra çıktı, yürüdü, uçağa bindi. Yanında eşi Mevhibe Hanımla özel doktoru Prof. Paykoç vardı.

Paris'te onu muayene eden doktorlar, kendisine Türkiye'de yapılan katarakt ameliyatını başarılı buldular. Ve ona iki mercekli fokal gözlük kullanmasını salık verdiler. Ayrıca diyabet tedavisinin de sebatla sürdürülmesini söylediler.

Paşa, sağlık işlerini bitirince, Elsee Sarayı'nda, Fransa Devlet Başkanı Pompidou ile görüştü. Bunun yanı sıra Fransız televizyonuna bir demeç verdi, 12 Mart'ı anlattı: "Askeri müdahaleden önce ülkede büyük bir anarşik durum vardı..."

Dönüşte Atina'ya uğradı.

Venizelos'un heykeline çelenk koydu. Heykelin bir papaz tarafından yapıldığını öğrenince takdirlerini belirtti: "Aferin, bir din adamının böyle bir eser yaratması övünülecek bir şeydir." Ve merasim kıtasının başındaki yarbaya takıldı: "Beni tanıdın mı?" Sonra, Papadapulos'la görüştü. Görüşmeden ayrılırken, onun "çok zeki, sempatik bir adam" olduğunu söyledi.

Eh, artık Yunanlılar istedikleri kadar cuntacılara, "pustis!.", "malakas!.." diye küfür etsinlerdi. Üniversiteli gençler, Atina ve Selanik meydanlarında, "Papadapulos, orospu Despina'nı al, Yunanistan'dan defol!.." diye bağırsınlardı. Papadapulos, İnönü'nün sözlerinden aldığı güçle, Yunanistan'ı yumruğunun altında ezmeye devam edecekti. Ve 6. Filo erleri, duvarlarına "I

love you", "I'm not expensive" diye orospu ağzıyla yazılar yazılmış Palaka kerhanelerinde kurtlarını dökeceklerdi. O 6. Filo erleri ki, "milli gurur" lâflarından geçilmeyen birçok ülkenin kadınlarını dolarlarıyla kolayca satın alıyorlardı...

Paşa, yurda gelişinde Ankara Esenboğa Havaalanı'nda gösterişli bir şekilde karşılandı. Yalnız kendisi karşılama sırasında meydana gelen karışıklığa kızdı ve etrafındakilere çıkıştı: "Böyle karşılama olmaz ki..." Gazetecilere, geziden son derece memnun döndüğünü söyledi. "Gerek Paris'te, gerekse Atina'da ilgi ile karşılandık; istifade ettik, iyi idiler, çok naziktiler," dedi. Gazetecilerin zorlamalarına karşın ağzından başka bir söz çıkmadı.

Ertesi gün, Meclis'te, gazeteciler kendisini tekrar sıkıştırınca, bu defa işi şakaya döktü: "Size ne anlatayım, güzel kızlar görmedim ki..."

11

Albay, Mamak Askeri Cezaevi'nde arzuladığı sert disiplini bir türlü kuramamıştı. Bu yüzden sinirlenip duruyordu. Gerçi hasiphaneyi ağır baskılar altına almış, insana feleğini şaşırtacak birtakım uygulamalara falan girişmişti ama, tutuklular yine de can sıkıcı hareketlerde bulunuyorlardı. Hatta zaman zaman güç gösterileri yapıyorlardı. Oysa, Albay onları, değil böyle cüret göstermek, kımıldayamaz, nefes alamaz hale getirmek istiyordu. Bu böyle olamaz, böyle gidemezdi. Kendisi buraya özel olarak atanmıştı. Elbette bunun bir anlamı vardı. Öyleyse kendini göstermeliydi. Onun için aklına eseni yapıyor, içerdekileri idare etmekten çok, düpedüz ezmek gayretleriyle hareket ediyordu.

Bu bağlamda, emrinde, iriyarı komandolardan oluşan bir ekip kurmuştu. Terör ekibi. Bunlar koridorlarda kol gezerek dehşet saçarlar, etrafa yakası açılmadık küfürler savururlar, ha denildiğinde içerdekilere yapmadıklarını bırakmazlardı. Bunlar aynı zamanda çok bilgili kimselerdi. İşçilere, sendikacılara, siyasetçilere, avukatlara, doktorlara, mühendislere, gazetecilere, öğretmenlere, profesörlere vatanseverlik dersleri verirlerdi. Albay bunların en azmanını da kendisine özel muhafız seçmişti. Nereye gitse iki metreyi aşkın bu heyula gölge gibi hep peşindeydi. Allah korusun, herhangi bir hengamede onun ayağı altında kalıp ezilebilirdi.

Bir gün, masasındaki kağıt yığınıyla uğraşırken, nöbetçi assubayı soluk soluğa odasına girip karşısında topuklarını çaktı:

"Komutanım, Deniz Gezmiş'in arkadaşları mesele çıkardılar!"

Öfkesinden morardı.

"Ne halt ediyorlar gene?"

"Yemek yemiyorlar. Söylediklerine göre, idarenin baskısını protesto ediyorlarmış..."

Albay yerinden fırladı:

"Ben şimdi gösteririm onlara!"

Hışımla koğuşa gitti, ama içeri giremedi. Kapının arkasına masalar, sıralar, bavullar yığılmıştı. Terör Ekibi hemen imdada yetişti. Cüsseli askerler zorlaya zorlaya kapıyı araladılar; ya Allah deyip içeri daldılar, olanca gaddarlıklarıyla cop sallamaya başladılar. Darbeler, küfürler, tekmeler, iniltiler... Bir genç yüzünü elleriyle kapayarak yere düştü. Yediği cop darbesiyle bir gözü feci şekilde yaralanmıştı.

İki saat sonra 28. Tümen Komutanı hapishaneyi teftişe geldi. Siyasi tutukluları sık sık görmek, onların kimliklerini öğrenmek hoşuna giderdi generalin. Bazan 2 Numaralı Cezaevi'nin etrafında gizlice gezinir, içerisini gözetlerdi. Bir keresinde tezkere gününü hesaplamaya çalışan nöbetçilerden birini, bir tutukluya ayın kaçı olduğunu sorarken görmüştü. Bundan dolayı nöbetçi assubayını yanına çağırtıp adamakıllı haşlamıştı. Nöbetçi assubayı da askeri karşısına çekip anasından doğduğuna pişman etmişti.

Tutuklular derhal hapishane avlusunda teftiş nizamına sokuldular. General azametli pozlarla onları denetlerken gözünden yaralı gencin önünde durdu, asasını uzattı:

"Buraya, bana, bana, bana bak! Gözümün içine bak! Beni tanıyor musun?"

"Evet."

"Hım, senin mesleğin neydi?"

"Öğrenciydim."

"Hım, baban ne iş yapıyor?"

"Emekli albay."

"Hımmm, senin gözüne ne oldu?"

Cevabı albay yetiştirdi:

"Onun gözüne kapı çarptı, generalim!.."

Sağlam gözüyle bir albaya, bir generale bakan genç dudaklarını kemirdi.

General gittikten sonra albay, nedense, gençlerden ikisini odasına getirtti. O büyük kurumuna, kaskatı kafa yapısına rağmen bu insanlar karşısında zaman zaman bocalıyordu galiba.

"Ne dik kafalı adamlarsınız be," dedi, ses tonunu ayarlamaya çalışarak, "sizi bir türlü hizaya getiremiyorum... Bakın söyleyeyim: bazıları nazidir filan diye kendisini aşağılamaya uğraşırlar ama, aldırmayın, Hitler, Alman-

ya'nın en büyük evlâdıydı. Koskoca bir milleti disipline etmişti. Bıraksalar dünyayı susta durduracaktı. Yazdığı 'Kavgam' adlı kitap bir şaheserdi."

"Yanılıyorsunuz," diye itiraz etti gençlerden biri, "o kitap bir deli saçmasıydı."

"Yok, devenin pabucu!.."

"Öyle, öyle, işin gerçeği bu."

Albay ayağa kalktı:

"Ben, Kore'de esir düşünce, Çinlilerin elinde üç günde mum gibi oldum; siz iki yıldır burada dikleşip duruyorsunuz, ne iştir bu?"

"Bizimkisi böyle."

"Bizimkisi nasıl?"

"Sizinkisi başka."

"Nasıl başka? Ben, Kore Harbi'nde yaralandım." Kalçasını yan dönüp kaba etini işaret etti, "Buramdan."

Öteki genç işi hınzırlığa döktü:

"Neden oranızdan?"

Albay birden köpürdü:

"Sen ne demek istiyorsun ulan, hergele?!.." Elinin tersiyle dudaklarına saçılan tükürükleri sildi, bir tokat patlattı kulak tozuna, "Pezevenk!.." Askerlere döndü: "Alın şunları karşımdan!.."

Deniz Gezmiş, İstanbul Hukuk Fakültesi profesörlerinden birine çok kızardı. Onunla arası öteden beri hiç iyi değildi. Son günlerde bu profesörün adı gazetelerde sık sık geçiyordu. Bu nedenle hücrede arkadaşlarıyla profesör hakkında konuşmaya dalmıştı. O sırada nöbetçinin sinsi gayretlerle kendisini dinlemeye çalıştığını farkedince: "Ah," dedi, sesini yükselterek, "keşke bunca ezaya cefaya katlanmasaydık da, onun büyük reis olduğunu söyleseydik. Bak şimdi biz gidiyoruz, o kalıyor. Yazıklar olsun ona, bizi kurtarmak için kılını bile kıpırdatmadı..."

Bir süredir, bütün anarşik hareketleri planladığı sanılan bir "Büyük Reis" aranıyordu.

Az sonra nöbetçi yan yan ortadan kayboldu. Çok geçmeden de Deniz'i albayın karşısına çıkardılar. Albay deminki öfkesini yenmiş, bayağı babacan bir tavra bürünmüştü.

"Deniz, evlâdım," dedi, yüzüne temkinli bir ifade vermeye uğraşarak, "sen gençsin; kendini, ananı, babanı düşün... Şayet bana büyük reisin kim olduğunu söylersen seni kurtarırım... Hayat bir daha ele geçmez..."

Deniz ezici bakışlarını ona dikti:

"Albayım, önemli olan hayatta toplum yararına iş yapmaktır."

"Evladım, ben askerim, toplum yararı lâflarından birşey anlamam.

Haydi sen bana şimdi büyük reisi söyle. Haydi, haydi, kendini bu kadar nâra yaktığın yeter."

"Büyük reisin kim olduğunu nasıl söylerim, albayım, mümkün mü bu?"

Albay ellerini oğuşturdu:

"Evlâdım, ben seni ipe gitmekten kurtarmak istiyorum..."

Ellerini arkasına atarak bacaklarını iki yana gerdi Deniz:

"Albayım, eğer sahiden bir büyük reis olsaydı ve ben de onu bilseydim, kendisini ele vermektense, ipe gitmeyi göze alırdım... Şimdi aldığım gibi... Kusura bakmayın, ben arkadaşlarla şaka yapıyordum, siz kulağınıza gelen haberi ciddiye almışsınız... Benim bildiğim büyük reis falan yok!.."

Albay fena halde bozuldu. Deniz'in arkasından şapkasını kaptı, peşinden ızbandut yapılı muhafızı, 2 Numaralı Cezaevi'ne indi. Allah Allah, amma da berbat güne çatmıştı. Sert emirler yağdırarak tutukluları karşısına dizdirdi. Ellerini arkasına bağlayarak öfkesini burnuna takındı:

"Buraya bakın, bizim milletimizin tarihi çok şereflidir. Milli duyguları kuvvetlidir. Sizler de milletimizin örf, adet ve geleneklerine saygı göstereceksiniz. Bu böyle. İsteseniz de istemeseniz de böyle. Biz Türküz, dibimizden o kadar boşalmadık daha. Bu çatı altında Marx, Lenin, Mao denen puşt pezevenklere yer yoktur!

Her milletin örf ve adeti başka başkadır. Mesela Çinliler büyüklerinin ayaklarını öperler. Japonlar eteklerini. Kimi yerlerde de çocuklar analarını dudaklarından öperler, işe bakın! Biz yüksek milletiz; ayak, etek öpmeyiz. Bizde el öpmek vardır. Türk milleti terbiyelidir. Bir ufacık çocuk bile fasulye kadar pipisini çıkarıp uluorta çiş etmez de, annesinin eteği altına saklanmaya çalışır. Biz, Hazar Denizi'nden Orta Avrupa'ya kadar uzanan üç kıta üzerinde devletler kurmuş bir milletiz.

Hakkında ne denirse densin, Hitler'in bir sözü vardır: 'Milletlerin hayatında tembellik ve atalet süfliliği, savaş ve çalışmak asaleti getirir.' Ben bu sözün hayranıyım.

Bugün idare bizde. Bize itaat etmek zorundasınız. Bakarsın yarın siz yönetime geçersiniz o zaman da sizin görüşlerinizi benimseriz. Ama bugün böyle. Sizler burada askersiniz. Sizin sıfatınız, erden aşağı tutuklu! Burada erden binbaşıya kadar bütün görevliler beni temsil eder. Bütün görevlilere kayıtsız şartsız uyacaksınız.

İnsan, yiyen, içen, işeyen, sıçan, uyuyan sosyal bir hayvandır. Bir insanın ihtiyaçları bunlardır. Biz burada sizin bu ihtiyaçlarınızı karşılamakla görevliyiz."

Durdu, kaşlarını çatarak tutukluları süzdü. Sözlerinin etkisini ölçmeye

çalışıyor gibiydi. Sordu: "Tamam mı?.." Bir müddet cevap bekledi, ses çıkmayınca devam eti. "Şimdi adlarınızı okutacağım, sırası gelen 'burada!' diye hızlı bağıracak. Öyle ölgün ölgün cevap vermek yok. Görüyoruz mahkemelerde hepiniz ejderha kesiliyorsunuz.. Burada, yoklamalara gelince, sesiniz soluğunuz tükeniyor... Biliyorum bunu mahsus yapıyorsunuz. Ama artık daha fazla müsamaha yok. Askerlikte disipline uyacaksınız. Disiplin askerliğin orijinidir..." Oranın komutanı binbaşıya döndü, "Yoklamayı yaptır."

Binbaşı yanındaki assubayı arkaya itip onbaşıya döndü: "Yoklama başlasın!" Onbaşı elindeki defteri açıp adları okumaya başladı. Birkaç isim sonra albay burnundan patladı: "Olmuyor!. Olmuyor!.. Onbaşı! Önce senin sesin çıkmıyor!.. Binbaşı! tekrar baştan başlat!.." Assubay, binbaşının omuzu üzerinden ters ters baktı onbaşıya. Binbaşı kendini sıkıp onbaşıya döndü bir daha, olanca gücüyle bağırdı: "Yoklama başlasın!" Onbaşı tekrar adları okumaya başladı. Binbaşıya en yakın olan tutuklu gülmemek için kendini zor tutuyordu. Binbaşı komut verirken yellenmişti. Assubay da dudaklarını ısırarak ondan uzaklaştı.

12

Cumhurbaşkanı Sunay, yeni yıl nedeniyle, Çankaya Köşk'ünde bir resepsiyon veriyordu.

Senato ve Meclis Başkanları, parti liderleri, bakanlar, Genelkurmay Başkanı, kuvvet komutanları, milletvekilleri, yüksek yargı organlarının başkanları, sanatçılar, askeri ve mülki erkan ile gazeteciler katılmışlardı buna.

Bu resmi kabul her sene düzenlenirdi. Yalnız bu defa işin bir özelliği vardı: Erim'le Demirel, Sunay'ın huzurunda barışacaklardı. Sunay, onların aralarını düzeltmeyi vazife edinmişti kendisine. Gazeteler günlerden beri meseleyi işleyip duruyorlardı. Gerçi zatı muhteremler birbirlerini çok kırmışlar, yekdiğeri aleyhine söylemediklerini bırakmamışlardı ama, olsun, politikaydı bu. Hem nihayet aralarında geçen şey, sınıf kavgası değil, kardeş kavgasıydı.

Kabul salonu pırıl pırıldı. Büfe zengin yiyecek ve içeceklere donatılmıştı. Buradan geceleri Ankara da pırıl pırıl görünürdü. Ancak bu mevsimde değil. Kışın baca dumanlarına gömülen şehrin bütün feri sönerdi.

Davetliler, sohbet grupcukları oluşturmuşlar, gecenin tadını çıkarıyorlardı. Bazıları, kadehler elde, gruptan gruba turalıyorlardı. Ara sıra oradan buradan şen gülüşler yükseliyor, iltifat sözcükleri duyuluyordu: "Aman hanımefendi yine ne kadar güzelsiniz", "Maaşallah beyefendi siz gittikçe zin-

deleşiyorsunuz..." Bu arada şıklıklarını sergilemeye çalışanlar, etrafa espriler saçanlar, kibirlerinden burunlarını Kaf Dağı'na dikenler göze çarpıyordu.

Belli kimseler dikkatleri üzerlerine çekiyorlardı. En büyük ilgi Demirel'e gösteriliyordu. Gazeteciler sürekli çevresinde dolaşıyorlardı. Kendisi de halinden memnun görünüyordu. Eh ne de olsa aşağı yukarı herşey gönlünce gidiyordu. Anayasa enikonu değiştirilmişti. Solcuların kafaları balyozla ezilmekteydi. Politik ağırlığı yeniden artıyordu. Daha ne olsundu? Evet, gerçi alaşağı edilmiş, iktidardan düşmüştü. Ama itibardan düşmemişti pek, her alanda yine de borusu ötüyordu pekâlâ. Neredeyse hemen herşey ondan soruluyordu. O nedenle kuyruğu dik tutuyordu. Çok çok Erim biraz canını sıkmıştı işte. Neyse, o da boyunun ölçüsünü almış, ayağına düşmüştü sonunda. Burnunu sürtüp duruyordu pabucuna. Şimdi yeniden doğmuş gibi hissediyordu kendini. Çevresindekiler de onun sönmeye yüz tutan yıldızının tekrar parladığını ayan beyan görüyorlardı. Nitekim bir süre önceki ortama aldanıp külah kapmak için AP'den ayrılan, sonra da ayağı suya erince geri dönen bir senatör, türlü numaralarla yaltaklanıyordu ona şu an.

Onun ötesinde diğer bir cazibe merkezi de İnönü'ydü. Esasen onun etkisi daha bir başkaydı. Saygın bir kişiliği ve geçmişten gelen ezici bir ağırlığı vardı. Karşısındakiler, birşey söylesin diye, ağzının içine bakıyorlardı. Bütün sevimliliği, yine üzerindeydi. İleri yaşına karşın sürdürdüğü canlılığı, yüzünün temiz ifadesi, zeki tavırları, inatçılığını kanıtlayan yelken kulakları, karikatüristlerin işlerini kolaylaştıran kemer burnu, muska bıyığı, başının arkasındaki, papağanın tepe tüylerini andıran kabarık ak saçları ona değişik bir hava veriyordu. Nedense, böyle zamanlarda hiç yanından ayırmadığı eşi Mevhibe Hanım yerine, geliniyle gelmişti buraya. Demirel yakınına düşünce,

"Ooo, sizi zayıflamış gördüm," dedi ona. Sonra da alacağı karşılığı iyi duymak için işitme cihazının ucunu kulağına bir güzel yerleştirdi.

Ötekisi patlak gözlerini açarak güldü.

"Rejim yapıyorum, az yiyorum, bu yüzden birkaç kilo verdim."

Paşa, "birkaç kilo yetmez, birkaç batman vermen gerekir" der gibi baktı Demirel'e.

Oradakiler onun sözü uzatmasını boşuna beklediler. Paşa öyle pek fazla lâf etmez, eğriye doğruya konuşmazdı. Kendini her zaman ağır satardı.

Ondan yakasını kolay kurtaran Demirel, Genelkurmay Başkanı Tağmaç ve kuvvet komutanlarının yanlarına sokuldu, ellerini sıktı. Ve Batur ile sohbete daldı. Bir süre o anlattı. Batur dinledi.

Bayan Batur, etrafında yiyip içenlere, Hindistan-Pakistan Savaşı'nı

sonucunu büyük bir üzüntüyle karşıladığını belirtti. Pakistan'a yardımda bulunmak üzere, diğer komutan eşleriyle birlikte çay düzenlediklerini, çayda piyangoya konulacak elişleriyle, konuklara sunulacak meşrubat ve pastaların kendileri tarafından yapıldığını anlattı.

Cumhurbaşkanı, en genç davetlinin kim olduğunu merak etti. Yürütülen tahminlere göre bu, ya Birlik partisi Başkanı Timisi, ya da Turizm ve Tanıtma Bakanı Akçel olabilirdi. Ancak, Gençlik ve Spor Bakanı Karaküçük, buna itiraz etti, "o benim işte," dedi.

Kalabalığın içinde biraz yalnız kalan Türkeş, sıkıntıyla etrafına bakınıyordu. Bakışları soğuk mu soğuktu. İhtimal bilinen kişiliği insanları kendisinden itiyordu. Ama kuşkusuz o yine de azılı solcu düşmanlığı ile gurur duyuyordu. Bir ara uzaktan uzağa selâmladığı birine güler gibi oldu. Kaba hatlı abus suratına gülmek hiç gitmiyordu. Sıkıntısını defetmek için mi, yoksa askerlerin gözüne girmek için mi ne, yürüdü, kelebek gravatını düzelterek Hava Kuvvetleri Kurmaybaşkanı Korgeneral Dural'a,

"Ne zaman kendi uçağımızı yapıyoruz?" diye sordu.

General şöyle bir kuruldu:

"Teknik gücümüz var, finansman sağlandığı takdirde hemen imalata geçebiliriz..."

Bayan Sunay, Demokratik Parti'lilere çıkıştı:

"Ne o, hepiniz bir yere kümelenmişsiniz, dağılın biraz canım." Bakışları o sırada kendisine yönelen fotoğraf makinelerinin objektiflerine takılıydı.

"Hanımefendinin talimatıyla ben grubunuzdan ayrılıyorum," dedi Saadettin Bilgiç yanındakilere, kalın ensesini sıvazlayarak.

İri gövdesiyle yalpalaya yalpalaya gitti, ihtimal çevresindekilere İstanbul Operası'nın nasıl yandığını anlatmakta olan Devlet Tiyatrosu sanatçılarından Cüneyt Gökçer'in karşısında durdu.

Gecenin büyük olayı Cumhurbaşkanı'nın çalışma odasında cereyan etti. Erim ile Demirel burada buluştular, el sıkışıp barıştılar, birbirlerinin yeni yılını kutladılar.

Dereden tepeden birkaç lâf ettikten sonra beraberce salona geçtiler. Aniden bir dalgalandı ortalık. Gazeteciler hemen onların etrafını kuşattılar. Foto muhabirlerinin istekleri üzerine, Sunay, yeni ahbapları bir araya getirerek poz verdirdi. Flaşlar ardarda yanıp sönmeye başlayıp iş uzayınca da söylendi: "Canım yeter artık, işte gördünüz... Bu basın mensupları yok mu, bir sürü resim çekerler ama yine de içlerinden en kötüsünü seçerler..."

Demirel'in ağzı kulaklarına varıyordu. Ne kadar da büyük ağzı vardı. Eğer o balık olsaydı, mutlaka yayın balığı olurdu.

13

Sıkıyönetim Mahkemeleri habire çalışıyorlardı: "Sen komünist misin?.. Lâfı ağzında geveleme, seninle mi uğraşacağız be, otur yerine!.."

Parti davasında şahitler dinleniyor, deliller gözden geçiriliyordu.

Avukat Minnetullah Haydaroğlu, tanık olarak, biçimli endamıyla yargıçların karşısına dikildi:

"Parti akla ve adalete dayanan, topluma can veren bir düzen kurmayı amaçladı. Dobra dobra söylemek gerekirse, sosyalist düzen kurmayı amaçladı. Onun için işçileri ve diğer tüm emekçileri politik alanda örgütlemeye çalıştı...

... Doğu sorununa gelince, 'Türkiye'de Kürt yok, Türk vardır,' demekle bu işin içinden çıkılmaz. Ne yazık ki, çok şeyde olduğu gibi, bunda da partinin düşünce ve görüşleri somut gerçeklere göre değerlendirilmiyor. Sanıyorum solcular aleyhinde estirilen ters havanın etkisi, bazı çevrelerde, en çok bunda kendini gösteriyor. Herşeyden önce bilmek zorundayız ki, milletler som ırklardan meydana gelmezler. Her milletin içinde değişik etnik gruplar olur. Nitekim, Anayasa'nın vatandaşlar arasında din, dil, ırk, cinsiyet farkı gözetilmesini menetmesi, bizde de bunun böyle olduğunu gösterir. Bütün mesele, bunları bir potada halli hamur edebilmektir. İşte bunu yaparken insanların aslını inkâr etmek yoluna sapmamak icap eder. Herşey bir yana, insanları yaşadığı ülkenin vatandaşları olmaktan mutluluk duyan insanlar haline getirmek hünerini göstermek ister. Bu çok ince bir iştir, insanlığı derinden hissetmeyi gerektirir..."

Duruşmalar bazen yakın, bazen de, yargıcın deyimiyle, "Salonların diğer mahkemelerde derdest davalar sebebiyle meşgul olması yüzünden bizzarur", geç tarihlere erteleniyordu. Ve aylar, yıllar önce dergilerde, gazetelerde yazılan yazılar, toplantılarda yapılan konuşmalar, çeşitli konularda cereyan eden tartışmalar, üyelere verilen cevaplar, MİT raporları, ne idüğü belirsiz kişilerin saçma sapan ihbarları delil sayılıyordu. Bir gün Recep dayanamayıp ayağı kalktı usulünce:

"Sayın Yargıç, bütün bu delil denen şeylerle bizim hakkımızda nelerin ispatlanmak istendiğini ben anlayamıyorum. Sözüm ona delillere bakılıp geçiliyor ama, 'Şu delil sizin hakkınızda şunu ispatlar' denilmiyor bize ki, ona karşılık biz de ne söyleyeceğimizi bilelim... Nereye varacak bu işin sonu böyle?.."

Duruşma Yargıcı dudaklarını kemirerek durgun durgun ona baktı:

"Beyefendi, burası mezbaha değil, mahkemedir. İşin sonunda hiç endişeniz olmasın. Nihayet delil diye getirmişler önümüze bunları, biz de usulen

şöyle bir bakıyoruz işte. Hem unutmayın, Allah'a şükür, Türkiye'de Yargıtay var..."

Öte yandan, Parti Yöneticileri hakkında sivil mahkemelerde açılan davalara da bakılıyordu. Bir gün, hepsi birden, Sıkıyönetim Mahkemesi'nden çıkıp Toplu Basın Mahkemesi'ne gittiler. Küçücük duruşma salonuna zorlukla sığdılar. Yargıç, önündeki listeden Yalçın Cerit'in adını okudu ve suratını asarak ona sordu:

"Siz niye Cumhurbaşkanı'na hakaret ettiniz?"

Cerit ağzını örten kocaman bıyıklarını elinin tersiyle düzeltti:

"Sayın yargıç..."

"Ben yargıç değil, hakimim..."

"Sayın hakim, biz Cumhurbaşkanı'na hakaret etmedik, kendisine yanlışını gösterdik, sorumluluğunu hatırlattık..."

"Böylesine ağır sözlerle mi?.."

"Cumhurbaşkanı Sunay, 12 Mart Muhtırasından sonra, herkesin tek bir düşünce ve kanaatta birleşmesini istedi. Bu düpedüz faşistçe bir tutumdu. Biz bu tutuma karşı çıktık. Kapitalist düzende ezenler ve ezilenler vardır. Ezilenlerle ezenler hangi düşünce ve kanaatta birleşebilirler? Bunlar arasında uzlaşmaz bir çelişki vardır. Bu çelişki ezilenler lehine çözümlenineeye kadar aradaki mücadele devam edecektir. Bu mücadele, toplumsal gelişme kanunlarının kaçınılmaz gereğidir. Türkiye İşçi Partisi de toplumsal gelişme kanunlarına göre hareket eden bir partidir..."

"Bir parti idi..."

"Kaldı ki, Anayasa'ya göre de böyle bir isteğin ileri sürülmesine imkân yoktur. Anayasa, yurttaşlara düşünce ve kanaat özgürlüğü tanır..."

"Tanır idi..."

14

Askeri Yargıtay, Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan, Hüseyin İnan haklarındaki idam cezalarını onayladı. Onlarla birlikte verilen diğer idam kararlarını ise bozdu. Gerekçeli karara göre, "Sanıklar, Brezilya'lı çeteci Carlos Mariguella metoduna dayanarak ve Lenin prensiplerini benimseyerek Türkiye'de komünizmi silah zoruyla kurmaya çalışmışlardı..."

Birinci İnönü Zaferi'nin elli ikinci yıldönümü dolayısıyla Pembe Köşk'e kendisini kutlamaya gelenler arasında bulunan gazeteciler, Paşa'nın etrafını çevirdiler. Parmaklarını oğuşturarak onunla göz göze gelmeye çalıştı:

"Efendim siyasi suçtan idam cezası verilmesi hakkında konuşacaktım. 'Paşa kararları kesinleşmeden konuşmayacak' dediler."

Paşa son derece asabi görünüyordu.

"Bunun kararla münasebeti ne?.. Hadi beni şimdi ziyaretçilerimle yalnız bırakın..."

"Askeri Yargıtay, siyasi suçlardan mahkûm olan üç kişinin idam kararını onayladı. Dolayısıyla mahkemeyi etkileyecek durum ortadan kalkmış oldu. Bu konudaki görüşünüzü lütfeder misiniz?"

"Mesele Meclis'e kaldı. Meclisler halledecek, selahiyet tamamıyla Meclis'in elinde şimdi. Söyleyeceğim başka birşey yok. Hadi tamam."

"Bu konudaki kişisel düşünceniz nedir?"

"Büyük bir mesele, siyasi suçlardan idam meselesi... Her memleket kendi ihtiyacına göre en sadık disiplini bulmaya çalışıyor. Öteden beri cemiyetler için nazik bir meseledir. Meclis'te görüşülecek bir mesele. Şimdi söyleyecek bir fikrim yok."

15

Beşir karşısındakinin söylediğini anlamak için torna tezgahını durdurdu. Gürültü kesilince, saçı sakalına karışmış adam lâfını tekrarladı: "Seni idareden istiyorlar."

Beşir ellerini üstübüyle silerek idare binasına yürüdü. Yabancı kimseler vardı içerde.

"Bak," dedi patron, onları göstererek, "bu beyler seni görmeye gelmişler."

Beşir onlara dikkatle bakınca adamların polis olduklarını anladı. Üç kişiydiler. Geniş omuzlu olanı bıyıklarının uçlarını çekiştirerek ayağa kalktı:

"Beşir Usta, seninle emniyete kadar gideceğiz."

Beşir'in dizlerinin bağları gevşedi.

"Olur. Üstümü değiştireyim de..."

"Üstünü değiştirmene hiç gerek yok."

Kollarını yana açtı:

"Bu tulumla nasıl giderim? Hava zehir gibi soğuk!"

"Biz seni arabayla götürüp getireceğiz. Emniyette az bir işimiz var."

"Götüreceğinizi anladım da, ötesini bilmem..."

Diğerleri de kalktılar. Birisi ağzının ucuyla söze karıştı:

"Yok canım..."

Beşir daha fazla üstelemedi, olacağa boyun eğip onların önüne düştü.

"Eski işyerini değiştirdin, ha?" dedi geniş omuzlu polis, arabada giderken.

"Evet değiştirdim."

"Zor olmuyor mu ta Levent'ten Safraköy'e gidip gelmek?"

"Zor oluyor ama, ne yapacaksınız?"

Polis garip bir şekilde sırıttı:

"Nasıl biliyoruz senin her şeyini..."

"Yaaa..."

Darmadağınık bir yerde sıkıntıdan çatlıyordu Beşir. Boğucu toz kokusu ciğerlerini tıkıyordu. Tavandaki lâmba ahır kandili gibi yanıyordu. Herhalde şehir cereyanında gene voltaj düşüklüğü vardı. Boşalan Bafra paketini çöp sepetine attı,

"Beni buraya güya beş dakikalığına getirdiler," dedi, başında bekçi olarak duran polise: "Saatlerdir bu odadayım... Sigaram da bitti..."

Genç birisiydi polis. Üzerine daha polislik havası tam olarak sinmemişti.

"Sizi buraya beş dakikalığına mı getirdiler?" diye sordu, şaşkınlıkla.

"Evet."

"Yanlışlık olacak."

"Orası öyle."

Bir süre sustu polis. Sonra parmağı ile burnunu karıştırarak bakışlarını Beşir'e dikti:

"Ne güzel sendikacılık yapıp duruyordunuz, yazık ettiniz kendinize..." Burnunu kısmen tıkadığı için hımhım şekilde konuşuyordu.

"Ne yaptım da yazık ettim kendime?"

"Solculuğa kapıldınız."

"Kapıldım ya."

"Şimdi pişman değil misiniz?"

"Hayır."

"Allah Allah, bizim anlayamadığımız bir tarafı mı var bu işin aca ba?"

"Bazılarınız için mümkündür."

Polis kaçamak bakışlarla kapıyı yokladı:

"Buradan onca devrimci geçti, nelere katlandılar da, bir tanesi olsun dize gelmedi. Çok düşündürücü birşey bu... İstediklerimizi konuştular ama, dize gelmediler..."

"Evet."

"Sizi iki yıl önce sahil lokantasında Federasyon Başkanı Kasapoğlu ile konuşurken dinlemiştim. Sendika kongresinden sonra gitmiştiniz oraya. Yanınızda Recep Adaş da vardı."

"Maaşallah siz hepimizi tanıyorsunuz."

"O sıralarda ben sizi izlemekle görevliydim."

"....."

"Kasapoğlu'na feleğini şaşırtmıştınız lokantadaki tartışmada."

"Kasapoğlu şimdi çok rahat."

"Rahat ya, o dümenini yürütmesini biliyor."

Kapı sert bir hareketle açıldı. Masanın üzerindeki kağıtları hışırdatarak, ekşi kokulu bir hava esintisi dolaştı içerde. Yaşını belli etmeyen, uzun boylu, posbıyıklı biri durdu eşikte. Gözlerini kısarak polise sordu:

"Beşir Serpınar bu mu?"

Polis ayağa kalktı:

"Evet, meslektaşım."

"Onu senden alıyorum." Dönüp Beşir'i dikkatli dikkatli süzdü: "Seni daha önce burada misafir etmemiş miydik biz?"

Beşir yutkundu:

"Etmiştiniz."

"Nasıl yeterince ağırlamış r ıuydık bari?"

"Elinizden geleni yapmıştınız..."

"Hım, iyi o zaman. Burada hiç hak geçmez, herkes nasibini alır..."

"....."

"Ne günlerdi o günler ama, değil mi? Şimdi artık gelen giden yok pek. Burası yavaş yavaş sessizliğe gömüldü."

"Eh, bütün memleket sessizliğe gömüldü nasıl olsa..."

"Hahah, hahah, bak nasıl kinayeli lâflar ediyorsun. Sen daha akıllanamadın anlaşılan."

"....."

"İyi, madem konuşmamız bitti, haydi artık gidelim."

Beşir yerinden kalktı:

"Nereye?"

Polis ses tonunu değiştirdi.

"Ankara'ya."

Beşir tulumunun yenlerini çekeledi:

"Beni çalyaka getirdiler buraya, üstüm başım da böyle..."

"Boş ver üstüne başına şimdi, düğüne gitmiyorsun ya."

"Üşüyeceğim."

"Haydi canım o kadar da muhallebici olma."

"Eve haber versek hiç değilse..."

Polis, Beşir'in kollarına kelepçeyi vurdu:

"Kadıköy'den otobüse binerken semt karakoluna telefon ederiz, oradan eve haber verirler."

"Eh..."

Salonun her tarafına pehlivan resimleri asılmıştı. Dört bir yana saksılar sıralanmıştı. Ama saksılardaki çiçeklerin çoğu bakımsızlıktan can çekişiyordu. Ve nefes kesici rutubet çökmüştü içeri. Saksıların aralarına yerleştirilmiş kaba yapılı akvaryumlar ağızlarına kadar balık doluydu. Hayvanlar birbirlerinin üzerlerinde yüzüyorlardı adeta.

Soğuk, Beşir'in iliklerine işliyordu. Sırtındaki tulum kabuk gibi sertleşmişti. Etraftakiler ürkek bakışlarla onu süzüyorlar arasıra birbirleriyle fısıldaşıyorlardı. Bir çocuk babasının kulağına eğilerek, "Niçin o amcanın ellerini bağlamışlar?" diye sordu. Adam hiç birşey söylemeden çocuğun başını okşadı. Yüzü acıya büründü. Sıtma görmemiş bir ses anons verdi hoperlörde: "Alo, alo, üç otuz Ankara arabası hareket etmek üzeredir; yolcular yerlerini alsınlar."

"Hani eve haber vermeleri için Levent Karakolu'na telefon edecektik?" dedi Beşir, polise.

Polis onu kolundan tutarak otobüse doğru yürüdü:

"Ben emniyettekilere tenbihledim, oradan telefon edecekler karakola."

"Ya etmezlerse..."

"Ederler.. ederler..."

Ankara'ya sabah ayazı çökmüştü. Ortalık çivi kesiyordu. Beşir otobüsten inince tulumun içinde küçüldü. Çeneleri birbirine vurmaya, vücudu zangır zangır titremeye başladı. Ayazla birlikte havayı acı ve pis bir duman sarmıştı. Karşıdaki paraşüt kulesi zor seçiliyordu dumandan. Beşir boynunu omuzları arasına gömerek polise döndü:

"Memur Bey, şuradan bir arkadaşa telefon etsem de bana giyecek şeyler getirse..."

Polis şişmiş gözlerini oğuşturdu, esneyerek:

"Sen de telefon etmekle bozdun aklını dünden beri."

"Halimi görüyorsunuz ama..."

"Boş ver haline şimdi. Emniyet Sarayı'na gidince oradan edersin."

Beşir falakadan geçirilmiş bir gencin ayaklarına yapışan sargı bezlerini sökmeye uğraşıyordu. Genç kesik kesik inliyordu, hiç konuşmadan. Müteferrikanın demir kapısı gıcırdayarak açıldı, partal bir ses duyuldu:

"Bu sabah İstanbul'dan getirilen adam çıksın dışarı!"

Beşir çıktı, asık suratlı bir polisle karşılaştı. Polis ellerini arkasına bağlayarak ona doğru eğildi:

"Sen misin?"

"Benim."

"Aman kılığına da bayıldım yani..."

"Eksik olmayın."

"Seninle Sıkıyönetim Savcılığı'na gideceğiz, haydi yürü."

Sıkıyönetim Savcısı, onun kim olduğunu öğrenince,

"Oo, gel bakalım," diyerek kendisine yer gösterdi karşısında, "Nerelerdesin yahu?"

Parti davasına çıkan savcıydı bu. Beşir tulumunun içinde kaskatı kesilmişti. Ama, mümkün mertebe canlı görünmeye çalışıyordu.

"Buradayım işte, sayın savcı."

"İyi, iyi de, şimdiye kadar neredeydin?"

"İşimin gücümün başındaydım."

"Ee, arkadaşlarınız burada çatır çatır yargılanırken ve hakkınızda gıyabi tutuklama kararı varken niye gelip bize teslim olmadınız?"

"Ben hep mahkemenin arkadaşları yargılamaktan vazgeçeceğini sandım..."

Bulanık bulanık güldü savcı:

"Ne iş yapıyorsun sen?"

"Tornacıyım."

"Ah be kardeşim, ne diye girersin böyle işlere sen? Hep o Boran kandırdı sizleri değil mi?"

"Yanlışınız var: Partili işçiler bilerek ve sosyalizme inanarak atıldılar bu işe."

Savcı Beşir'e sigara tuttu:

"Yak bir tane bakalım da, daha aklı başında konuş."

"Teşekkür ederim, ben sigara içmiyorum."

Savcı fazla uzatmadan onun ifadesini aldı ve kendişini mahkemeye sev ketti.

Beşir salona girdiği zaman mahkeme dağılmıştı. Dışarı çıkmak üzere olan yargıçlar kapının yanında ayaküstü onun hakkındaki gıyabi tutuklama kararını vicahiye çevirdiler.

"İstersen," dediler, "bu karara itiraz edebilirsin."

Beşir bakışlarını yargıçların üzerinde gezdirdi:

"Öyleyse bu verdiğiniz karara itiraz ediyorum."

Yargıçlar kaşlarını çattılar:

"Yo, bu itirazı bize değil, başka bir mahkemeye yapacaksın..."

16

23 Ocak 1972 günü sabaha karşı saat üçte İstanbul'da büyük bir arama ve tarama eylemine girişildi. Kara, hava, deniz, jandarma birliklerine ve emniyet teşkilatına mensup seksen beş bin kişi görevli kılındı bu uygulamada. Şehir; "Kaplan," "Bozkurt", "Derya", "Yeşilada", "Kartal" diye beş bölgeye ayrılmıştı. Evler, oteller, moteller, kampingler, arabalar, pansiyonlar, okullar, yurtlar, kütüphaneler, vapurlar, motorlar, sandallar, bahçeler, parklar, ormanlar, mezarlıklar aranıyordu. Tatbikata katılanlar ayrı ehliyette ekiplere bölünmüştü: "Arama timleri", "toplama timleri", "vurucu timler", "karma özel timler", "sorgulama timleri". Askerler bir yanda binaların çatılarına tırmanır, bir yanda mezar taşları arasında dolaşırken, Sıkıyönetim Komutanı Türün, gazetecilere, bir meydan savaşını idare edermiş gibi pozlar verdi. Arama o gün saat on sekize kadar sürdü. Buna "Fırtına 1 tatbikatı" dendi.

Tatbikattan sonra, Harbiye'de, 3. Kolordu Karargahında, bir brifing düzenlendi. İlgililer: "Amaç, kanun kaçaklarını ele geçirmektir," dediler. "Sayısı binleri aşan ihbarların ve elde edilen ipuçlarının ayrı ayrı incelenmesine imkân olmadığı için bu yola başvuruldu."

Ayrıca, Sıkıyönetim Komutanlığı bir bildiri yayınladı: "Arananlardan Hamza Özkan, Mesut Soyyılmaz, Tarık Almaç, Sedat Özkol, Beşir Serpınar yakalandı..."

Radyo haberi verirken Beşir'in babası evde abdest almaya hazırlanıyordu. Çelimsiz yapılı, emekli dokuma işçisiydi kendisi. İbrik elinde, karısına baktı kaldı, sessizce. Neden sonra burnundan patladı:

"Yalana bak, hey, yalana! Kuyruklu yalan bu!"

Dertli dertli başını salladı karısı:

"Nedir bu böyle yarabbim, birşey bizi önüne kattı götürüyor..."

Elindeki ibriği hınçla duvara çaldı ihtiyar adam. Toprak ibrik paramparça oldu, etrafa sular saçıldı. Kadının gözlerinden yaşlar boşandı.

17

TBMM Birleşik Toplantısında, sıkıyönetim idaresinin beşinci defa iki ay daha uzatılması meselesi ele alındı.

İçişleri Bakanı Kubat, gerekçe olarak, hükümet tezkeresini okudu: "Aşırı sol, sıkıyönetim ilanını müteakip yurt içinde başlatılan hükümet ve silahlı kuvvetlerimizi küçük düşürücü, halkı idareye karşı silahlı direnmeye teşvik ve tahrik edici mahiyetteki bildiri, broşür gibi matbuatları dağıtmakta-

dır. Bununla ilgili sloganlar büyük kentlerde okullara ve muhtelif yerlerde duvarlara yazılmaktadır..."

İnönü söz alarak kürsüye çıktı: "Sıkıyönetimin kaldırılması lâzımdır. Fevkalade şartların tek tedbiri sıkıyönetim değildir. Milli Mücadelede her zaman sıkıyönetime gidilmemiştir. Başlangıçta ordumuz yoktu ki sıkıyönetim olsun. Meclisler memleketin kaderine sahip çıkarsa tedbirleri buluruz. Böylece orduya itimat sarsılacak bahane kalmaz. Ordunun işi başından aşmıştır. Vatandaş görecektir, her türlü hazırlığa karşı sıkıyönetimsiz sivil idare ilerlemiştir, bunu görelim..."

Paşa bu arada idam kararları konusuna da değindi. 1960 devriminden sonra idam cezası olmaması için çok gayret sarfettiğini belirterek şunları söyledi: "Öteden beri siyasi suçlardan idam cezası istemediğimi söylüyorum. Siyasi suçlardan dolayı idam cezası yapmayalım. Bunu kaldıralım. Dünyada böyle memleketler vardır ki, idam cezalarını kaldırmışlardır. Siyasi suçlardan dolayı idam cezası yapmayalım. İçişleri Bakanımızın söylediği gibi hadiseler patlayacaksa, siyasi boğuşmalar olacaktır. Memleketin birbirine girmesinden korkuyorum. İsabetli bir tedbir saydığım siyasi suçlardan idam cezasının kaldırılmasını teklif ediyorum. Suçlular için ne kayıt alınır, ne tedbirler yapılabilir, bunları düşünebiliriz. Yoksa halk için, gelecek için çok karanlık olacaktır..."

Sonuçta, CHP'lilerin ve bazı Milli Birlik Grubu üyelerinin aleyhte oylarına karşın sıkıyönetim idaresi uzatıldı.

Demirel, araya giren Kurban Bayramı'ndan sonra, THA'na verdiği bir demeçle, direkt olarak İnönü'ye karşı çıktı: "Şu anda memleketin sıkıyönetimsiz idare edileceğini sanmıyorum... Siyasi hüviyeti olmayanların nasıl siyasi suç işleyebileceklerini bilmiyorum. Rejimin şeklini değiştirmek arzu, gayret ve eylemlerinin siyasi olarak nitelenmesi mümkün değildir..."

18

Çelik yelekli polisler, geceyarısı, İstanbul'da, Fındıkzade'de, Tevfik Fikret Sokağı'nda, Kısmet Apartmanı'nı kuşattılar. Zemin kattakilere teslim olun ihtarında bulundular. Buna bir tabanca sesi karşılık verdi. Bunun üzerine polisler içerisini kurşun yağmuruna tuttular. Silahlarıyla dakikalarca ateş kustular. Bir yandan da bazıları içeri sızdılar. İçerden, dışardan açılan ateşlerle binada kıyametler koptu. Ortalığı barut kokuları sardı. Bu arada vurulan bir polis şefi, can havliyle dışarı fırladı, telaşla hastane yolunu tuttu. Odaların birinden haykırışlar ve iniltiler geliyordu. Buradan iki kişi sürünerek dışarı çıktı. İkisi de kanlar içindeydi. Polisler makinelilerini onların çıktıkları yere

doğrulttular, tetiklere bastılar. İçeriden "ateşi kesin, teslim oluyoruz" diye sesler inledi. Polisler, "Teker teker yerde sürünerek çıkın!" diye karşılık verdiler. Çıkanlardan biri kendi kanında yüzüyordu adeta. Acıdan çeneleri birbirine kilitlenmişti. Ha öldü ha ölecek gibiydi. Omuzundan, kalçasından, bacaklarından ve ellerinden yaralanmıştı. Bu, Ziya Yılmaz'dı.

Çatışma sona ermişti. Dairede dört erkekle iki kadın vardı. Erkeklerin dördü de yaralıydı.

Aynı sıralarda başka bir polis ekibi Arnavutköy'de bir evi bastı. Yapılan arama boşa çıkınca, genç bir şahsı getirttiler oraya.

"Hani," dediler ona, öfkeyle, "Ulaş Bardakçı nerede?.. Bize yaptığın ihbarın aslı çıkmadı!.."

"Yanlış yere gelmişsiniz," diye karşılık verdi adam onlara. Titreyen eliyle karşıdaki apartmanı gösterdi, "Ulaş Bardakçı o binanın bodrum katında kalıyor."

Polisler hemen o daireyi çevirdiler, uygun noktalarda pusuya yattılar. Durumu telsizle makamından izleyen Siyasi Şube Müdürü, hayretle söylendi: "Yahu o bina benim oturduğum bina!.."

Artık ortalık aydınlanmıştı. Polisler zili çaldılar. Kapıyı genç ve güzel bir kadın açtı. Kendisine arama yapacaklarını söyleyerek içeri girdiler; yalnız olup olmadığını sordular. Kadın, evde bir arkadaşıyla birlikte oturduğunu, ancak arkadaşının seyahatte olduğunu söyledi. Polisler kül yutmaz edalarla odalara dağıldılar. Her yanı aradılar, taradılar; ama bir sonuç alamadılar. Yalnız bir şey dikkatlerini çekmişti, yatak odasındaki karyola hiç bozulmamıştı. Bunun nedenini sorduklarında, kadın, salonda, kanepede yattığını ifade etti. Söylediği doğruydu galiba; gerçekten de orada yastıklar, battaniyeler vardı. Polisler sinirlendiler; hay allah, yine mi yanlış yere gelmişlerdi yoksa? Derken bir peruk buldular. Elden ele gezdirerek incelediler, erkeklerin kullanacağı cinsten bir şeydi bu. Anlamlı bir şekilde birbirlerini süzdüler; hımmm, hiç kuşku yoktu, aradıkları buradaydı. Kanıtı ortadaydı. Daireyi tekrar dolaşmaya başladılar. Odaları, salonu, mutfağı, banyoyu, tuvaleti inceden inceye gözden geçirdiler. Kıyıya köşeye baktılar. Duvarları dövüp dinlediler. Lâkin hepsi nafileydi. Peki neredeydi bu adam? Yer yarılmış, yerin dibine mi girmişti? Sersem sepet durup ne yapacaklarını boş boş düşünürlerken bir çatırtı koptu, soluklarını keserek hemen döşemeye kapaklandılar. Yürekleri ağızlarına gelmişti lâhzada, bina ateş sağnağına tutulmuştu. Silah sesleri kulaklarını yırtıyor, kurşunlar havada ıslık çalıyordu. Atışların nereden yapıldığı anlaşılmıyordu. İlerde plastikten mamul, fermuarlı, küçük bir gardırop vardı, cayırtılar ondan geliyor gibiydi. Ama aynı zamanda pencerelerden de geliyordu sanki. Ayrıca bir de sis bombası patlatılmıştı. Polisler,

ateşin kesilmesi için dışarıya bağırdılar, içeride kendilerinin de bulunduklarını hatırlattılar. Ötelerden diğer bir polis feryat feryada yaralandığını bildirdi; karşısındaki dolaptan üstüne ateş edildiğini belirtti. Daha onun haykırışları dinmeden, gizlendikleri yerden durumu kollayan keskin nişancılar, ihtiyatla doğrularak gardırobu alev alev taradılar.

Yana devrilen delik deşik dolabın içinden Ulaş Bardakçı'nın ölüsü çıktı. Elindeki 14'lük Smith Wesson marka tabanca kana bulanmıştı. Polisler onun cesedini dışarı sürükleyip kapının önüne uzattılar. Arkadan genç kadını alıp arabaya bindirdiler. Evlerin birinden allak bullak olmuş bir delikanlı fırlayıp onların karşısına dikildi, yere serilmiş Ulaş'ı işaret ederek sordu: "Ne diye vurdunuz onu?.." Polisler delikanlıyı da yaka paça arabaya attılar.

Yaralı polis bir değil, ikiydi. Hastaneye kaldırılırken bunlardan birini anarşist zanneden bir assubay tokatladı. Sıkıyönetim Komutanı Türün, İçişleri Bakanı Kubat onları hastanede ziyaret ettiler, alınlarından öptüler.

19

Bir bölüm gazeteci, yazar, çizer, sanatçı, öğretim üyesi, hukukçu, idamları önlemek için, imza kampanyası yürütüyorlardı, öteden beri. Gazeteci Altan Öymen'le Sergi Kitabevi sahibi Erdal Öz bu işte büyük çaba sarfedenler arasındaydılar. İkisi de 12 Mart'ın sillesini yemiş kimselerdi bunların. Kentlisiyle, köylüsüyle binlerce yurttaş imza vermişti.

Kampanyayı yürütenler, ellerindeki imzalı belgeleri, bir dilekçeye bağlayarak, başta Cumhurbaşkanı olmak üzere, devlet, hükümet ve siyaset adamlarına vermeyi kurdular. Bunun için tasarladıkları kimselerden randevu istediler. Maksatları, dilekçeyi verirken gerekenleri şifahen de söylemekti. Sadece İnönü'nün huzuruna çıkabildiler. Diğerleri görüşme isteğini kabul etmediler.

Üstelik, bu kampanyayı yürütenler, AP'liler tarafından bayağı kötülendiler. Ve bunların bazıları hakkında soruşturmalar açıldı.

Hükümlülerin babaları, oğullarına duyurmadan, milletvekilleri ve senatörlere idam kararlarının onaylanmamasını dileyen birer mektup yolladılar. Meclis Başkanlık Divanı, bu mektupların Meclis postanesinden dağıtımını önledi.

Av. Halit Çelenk'e dostları insani kaygılarla sordular:

"Nasıl, Halit Bey, bir yararı olacak mı bu gayretlerin?"

Umutsuz bir hüzünle gülümsedi Halit Çelenk:

"Korkarım hayır... İlahlar kurban istiyorlar..."

"Ne yapıyor çocuklar?"

"Hiç, sonucu bekliyorlar sessizce..."

"Nasıllar?"

"Ölümün pençesinde olduklarını bilen bir halleri var..."

20

Marangozlar çalışmaya ara vermişler, dinleniyorlardı. Gözlüklü olanı dip tarafta namaz kılıyordu. Yoğun bir çıra kokusu yayılmıştı içeri. Hasan Güner, ikide birde katlanan bir ağaç metreyle, duvarlara yeni yerleştirilen rafların boylarını ölçmeye uğraşıyordu. Üstü başı talaş içindeydi. Hayli zayıflamıştı. Recep kapı ağzında durarak pervazı tıklattı:

"Kolay gelsin!"

"Ooo, ağabey, hoş geldiniz," diyerek ona doğru yürüdü Hasan. Elindeki metre zikzaklar çizdi.

"Hoş bulduk."

"Aman eşikte durmayın, iftiraya uğrarsınız..."

Recep gülerek ilerledi, Hasan'ın elini sıktı:

"Aldırma, iftiradan bol ne var bizde?.. Kitapçılığa başlıyorsun, ha?.."

"Evet, iş başa düştü artık. Bundan öte bir yerlerde iş bulmak bizim için mesele."

"Öyle."

"Avrupa'ya çalışmaya gidelim desek, oraya da bırakmazlar. 'Memleketi içerden batırdığınız yeter, bir de dışardan batırmayın,' derler."

"Katiyen bırakmazlar. 141. madde boynumuzda asılı duruyor daha. Kaldı ki, Avrupa'ya gitmek de meseleyi halletmez. Biliyorsun, işsizlik oralarda da kol geziyor. Bizim işçilerden biri Brüksel'de, Bourse Meydanı'nda, kestane satmaya başlamış. İyisi mi, tuttuğun iş hayırlı olsun."

"Teşekkür ederim."

Recep etrafı gözden geçirdi:

"Hazırlıklar uzadı biraz galiba..."

Hasan usançla soludu:

"Uzadı. Önceden tasarladığım gibi yürümedi iş. Şu kadar zamanda tezgâhı kuracağımı sanıyordum, iki kere o kadar zaman geçti aradan, işte ortada olan durumu görüyorsunuz..."

"Ne de olsa epey kolaylanmış artık, sıkma canını."

"Paranın da hiç bereketi kalmamış. Gerçi böyle düzenlerde paranın bereketi pek olmaz zaten ama, bu kadarı da fazla. Eldeki imkânlarla dükkanı biçime sokacağımı sanıyordum, neredeeeee! Daha şimdiden gırtlağa kadar borca battım."

"Aa, iş adamı borçtan korkmaz. Bak Demirel kardeşler Ziraat Bankası'na olan on beş milyon lira borçlarını faiziyle birlikte ödemişler işte nihayet. Şimdi sadece ellerindeki özel okula, devlet elli üç milyon lira değer biçiyor."

"Onlar usta iş adamları, ağabey."

"Allah için öyle."

Hasan raflara yaslanarak konuyu değiştirdi:

"Ben burada işten baş kaldırıp meseleleri pek yeterince izleyemiyorum şu sıralar, neler oluyor ortalıkta?"

Recep pardesüsünün yaka düğmesini çözdü:

"DP'liler komünizm faaliyetleri hakkında Meclis araştırması isteğinde bulunmak için hazırlık yapıyorlar."

"Komünizm kadar taş düşsün kafalarına, o mesele değil."

"Eskişehir'de eşek etinden sucuk yapıp satanlar tutuldular."

"O da mesele değil."

"Nasıl değil? Akıl almaz eşeklikler eden bunca insan var memlekette, ya bunun nedeni eşek eti yemekse?.."

Katıla katıla güldü Hasan:

"Bakın bunu düşünmek lazım."

"Vietkong kuvvetleri yeniden vurucu hareketlere giriştiler."

"Oh, elleri dert görmesin."

"Cumhuriyetin 50. yıldönümünü kutlamak için özel bir kanun tasarısı hazırlanıyor."

"Yarım asırlık Cumhuriyet devrinde sosyal ve ekonomik sorunlara ne çözüm getirilmiştir, ona bakan yok tabii."

"Ne gezer... Sonra, polis vazife ve selahiyetleri üzerinde genişletici tedbirler alma hazırlıklarına girişiliyor."

"Daha ne kadar genişletilecek polislerin yetkileri acaba?"

"Ee, adamlar ellerinden geldiğince memleketi geri kaydırmak istiyorlar. Onun için milletin gırtlağına sımsıkı sarılacaklar. Boşuna mı tafra satıp duruyorlar o kadar?"

"Gittikçe takattan düşüyorlar, tükeniyorlar ama. Aslında hiçbir sağlam dayanakları yok. Körlemesine bir gidiş bu, sersemsepet..."

"Orası öyle de, bu arada böyle sersemsepet giderken çarptıkları şeyleri yıkıyorlar işte... Mesele o..."

Hasan, Recep'e yer gösterdi:

"Ağabey, şöyle buyurun, şuradaki tahtaların üzerine oturalım."

"Yok canım, böyle iyi."

"Buyurun Allah aşkına."

Tahtaların üzerine çöktüler. Ama Hasan hemen doğruldu:

"Size içecek birşey söyleyeyim."

"Yo, teşekkür ederim."

"Söyleyeyim... Söyleyeyim..."

"Senden bir acı kahve alacağım olsun. Dükkan tam olarak kurulduğu zaman özellikle gelirim bunun için."

"Buyurunuz ağabey, çok memnun kalırım."

"Ha, sana bir haber daha: "Karaosmanoğlu'nun Orta Doğu Üniversitesi'ne öğretim üyesi olma isteği reddedildi."

"Geçen sene 'Beyin Kabinesi' kurmak için Başbakan yardımcısı yaptığımız adama şimdi üniversitede hocalık veriyoruz, ha!"

"Evet."

"Eşsiz bir milletiz, Allah nazardan saklasın."

"Ve bu arada Yüksel Menderes intihar etti."

"Onu duydum. DP böylece büyük politik sermayesini kaybetti."

"Ya, yazık!"

"Milletvekiliydi o değil mi?"

"Milletvekiliydi."

"Hiç sesi soluğu çıkmazdı ille, ne yapardı Meclis'te o?"

"Hiç birşey yapmazdı, babasının adını taşırdı sadece. Yalnız geçenlerde kürsüye çıkıp, 'Daha yakasına yapışacak çok solcu var!..' demişti."

"Oo, yaşasaymış kendini gösterecekmiş..."

"Belki de."

"Neden intihar etmiş?"

"Kimbilir. Gazeteler birşey belirtmiyorlar. Son olarak DP balosunda zarif bir hanımla dans etmiş. İki hanım arkadaşıyla 'Temas' adlı İsveç filmini seyretmiş. Bir milletvekili arkadaşı ona telefonda, 'benim viski alacaklarım ne oldu?' diye sormuş, falan..."

"Neyse, onun bir kardeşi daha var galiba DP'de."

"Var sanıyorum."

"Eh, öyleyse DP'ye gene karada ölüm yok."

"Yok, yeter ki ona iyi sarılsınlar."

"Ona ve Bayar'a..."

"Tamam o zaman, tutma gitsin."

"Fransa'da da bir senatörümüz esrar kaçakçılığı yaparken yakalanmış, öyle mi?"

"Ya, tam yüz kırk altı kilo baz morfin bulunmuş arabasında. 'Ben kızıma gelinlik almak için geldim buraya, esrardan haberim yok.' demiş."

"MHP'li mi senatörümüz?"

"Evet, Başbuğ'un partisinden. Bir de attılar mı mangalda kül bırakmazlar, şu rezalete bak."

Hasan soluğunu kesen bir öksürük nöbetiyle sarsıldı:

"Of bu dumandan..."

Recep başını kapıya doğru çevirdi:

"Bu çevre de çok duman tutuyor, aksi gibi."

"Ankara bütünüyle dumana boğulmuş bir kere, neresine gitseniz aşağı yukarı durum hep aynı."

"Bu sorun üzerinde lâf edilip duruluyor ama, birşey yapıldığı yok."

"Bizde sorunlar halledilmez, ağabey, sadece konuşulur... Eskiler, 'İstanbul ateşten gidecek' derlermiş... Şimdi İstanbul beton binalara dönüşerek kendini kurtardı ama, Ankara dumandan gidecek, bu belli..."

"İstanbul da bu sefer tozdan ve çamurdan gidecek galiba... Bir uçtan bir uca çamura gömüldü koca şehir... Neresine gitseniz çamurdan geçilmiyor... O çamurlar kuruyunca da toz bulutları göklere yükseliyor..."

"Hasan!.." diye yorgun bir kadın sesi geldi dükkanın küçük bölümünden. "Buradaki yapılacak işleri bitirdim ben."

"Ee, çık gel öyleyse buraya."

Hasan'ın narin yapılı karısı göründü ara kapıda. Sevimli, güleç yüzü sararmıştı. Recep ayağa kalktı:

"Ah, siz de buradasınız demek."

"Hasan'a yardım ediyorum. Hoş geldiniz."

"Hoş bulduk. Nasılsınız?"

"Sağ olun, eh işte..."

"Umut nasıl?"

"Umut iyi."

"Büyüyor mu?"

"Büyüyor; bir görseniz..."

"Dünür gelmeye başladı mı eve?"

Kadın ince ince gülerek başını arkaya attı:

"Yok daha."

Recep şakacı bakışlarını onun gözlerine dikti:

"Aman sakın olur olmaz kimseye vermeyin kızı."

"Bakın peşinen söyleyeyim: Kızımı bir sosyaliste de vermeyeceğim..."

"Yapmayın."

"Öyle... Sonra o da benim gibi kuru başına oturup ağlamasın evde..."

"Peki, ya bir sosyalist delikanlı gelip de isterse kızı ne olacak?"

"Vermeyeceğim."

"Çok fena; bakın gazeteler ne yazıyor, Siirt'te bir genç, kendisine verilmeyen kızın evini dinamitle havaya uçurmuş..."

Kadın hayretle ellerini dizlerine vurdu:

"Ne gençmiş o öyle!"

"Orasını bilmem ben."

"Hiç olur mu ağabey," dedi Hasan, elindeki metreyle oynayarak, "kızımızı bir sosyaliste vermeyeceğiz de kime vereceğiz?"

"Ee, baksanıza anasına."

"Anası dediği gibi olsaydı, kendisi bana varmazdı."

"Siz öyle konuşun," diye başını salladı kadın. "Bakın bugün bir solcu genci daha vurup öldürmüş polis."

Hasan Recep'e bakıp şaşaladı.

"Yaa," diye doğruladı haberi Recep. "Koray Doğan adında bir genci vurmuş polis."

Hasan elini "tuh" der gibi havada salladı:

"Nerede?"

"Aşağıayrancı'da, Meneviş Sokak'ta."

"Öğrenci miymiş genç?"

"Evet, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Bölümü son sınıf öğrencisiymiş."

"Adam öldürmek, ne kadar kolay gelmeye başladı bizim polise."

"Bizde adam öldürmek oldum olası kolay iştir. Neyse, ben kaçayım artık."

"Gidersiniz ağabey, acele etmeyin."

"Sizi daha fazla işten alıkoymayayım. Güzel bir yer olmuş burası. Kitaplarla dolunca daha da güzel olacak. Hele müşterilerle dolunca..."

"Çok iyisiniz ağabey, cesaretimi artırıyorsunuz..."

"Bu işe kendiliğinden girdiğine göre yeterince cesaretin var senin."

"İnsanın cesareti ne kadar büyük olursa olsun, yetmiyor bazen."

"Tezgahtar yardımcısı falan lâzım olacak mı sana? Olayların ağırlığı altında Malatya'da tutunamayıp buraya göç eden bir arkadaş var, oğluna iş bulunmasını istedi benden. Bu zamanda yerine getirilmesi çok zor bir istek."

Hasan üzüntüyle kıvrandı:

"Ah, ağabey, keşke böyle bir ihtiyacım olsaydı, şimdilik kızkardeşim Gülderen'i alacağım yanıma. Sizin haberiniz yok, onu işten çıkardılar. Biliyorsunuz, TRT'de çalışıyordu..."

"Yapmayın."

"Adamlar yapıyorlar..."

"Gerekçesi ne?"

"İlişik kesme kağıdına 'emniyet mülâhazasıyla' diye yazmışlar."

Recep acı acı başını salladı:

"Yani senin kardeşin olduğu için?.."

"Öyle görünüyor."

Recep dükkandan çıkarken Hasan onu durdurdu:

"Ne diyorsunuz ağabey, bizim davanın sonu nereye varacak?"

Bakışları dalgınlaşarak başını yana eğdi Recep:

"Vallahi, pek iyiye varmayacak gibi..."

Bir hüzün çöktü Hasan'ın yüzüne:

"Siz nedense öteden beri hep kötümsersiniz..."

"Kötümserlik meselesi değil bu. Durum meydanda: adamlar, uluorta, en kaba metodlarla sol hareketi çökertme eylemine giriştiler. Bütün solcuları ezip geçerken bizi nasıl atlarlar?"

"Fakat..."

"Fakatı yok bunun. Nitekim, bütün hukuk kurallarını çiğneyerek yaka mıza yapıştılar. Duruşma yargıcı, her sözün başında, 'Allah'a şükür Yargıtay var' diyor bize. Dahası, Ali Elverdi, bizim mahkemenin üyelerine, 'Canım, ne uzatıp duruyorsunuz meseleyi? Deniz'lerden sonra TÖS'lülerin hesabını biz göreceğiz, TİP'lilerinkini de siz...' demiş."

"Kimden duydunuz bunu?"

"Çok kişiden."

"Hay Allah, bu dükkan işine de girdik bir taraftan..."

"Sağlık olsun."

"Ağabey, kim ne derse desin, bize birşey yapmayacaklar. İçime öyle doğuyor benim."

Recep vasıtaya binmedi, Fevzipaşa Bulvarı'nı öfkeyle arşınlamaya başladı. Ankara'nın pis havası genzini yakıyordu. Hiç bir şeyle ilgilenmiyordu yürürken. Gürültüyle çalışan araçlar, yaya kaldırımlarında kaynaşan kalabalık, süslü vitrinler, sevimli çocuklar yoktu onun için sanki. Gülderen'in TRT'den atılması olayını ölçüp tartıyordu kafasında hep. "Amma da fikirsizce iş ha!" diye düşündü. "Ne işçisi, ne memuru, ne öğretmeni, ne teknisyeni yarın ne olacağını bilmiyor. Şu memleketin haline bakın." Bir sancı saplandı midesine. Ülser tırnaklarını gösteriyordu, keskin keskin. Kızılay'da birisi kesti önünü:

"N'o, dostlara selam yok mu?"

Gazeteci Mustafa Ekmekçi'ydi bu. Tıknaz yapısıyla karşısında duruyordu. Omuzları biraz çökmüş gibiydi. Her zamanki sevimli hali yine üzerindeydi. Uzamış sakalları çenesinin iki yanından adamakıllı ağarmıştı. Recep ona dostça elini uzattı:

"Ee, arkadaş, herkeslere selam verilmiyor bugünlerde."

"Ne demek o?"

"Geçenlerde ahbabın birine selam verdim; adam beni görmezlikten geldi..."

"Belki sahiden görmemiştir..."

"Görmemek için elinden geleni yaptı... İnsan en ince yerinden vuruluyor böylelerinin karşısında birader..."

Yüzünü kapatarak güldü Ekmekçi:

"Üzülmeyin, kimin kaç paralık ciğeri olduğu meydana çıkıyor böyle zamanlarda." Bir an duraladı: "Peki, ben de onlardan mıyım?"

"Amma da yaptın ha, Ekmekçi, adamdır."

"Ooo, sağ olun. Başkaca ne var ne yok?"

"Olan biten ortada işte, Erim'in yaptıklarına katlanmaya uğraşıyoruz."

"Bakalım Erim ilerde bu işlediği günahlara nasıl katlanacak?.."

Recep onu dikkatle süzdü:

"Yorgun görünüyorsun sen."

"Biraz yorgunum ya." Nefesi içki kokuyordu.

"Galiba Pikniğe de uğramışsın..."

"Uğradım, Ankara'nın en hoş yeridir orası."

"Öyledir."

"Biraz fazlaca da içtim; ne yaparsın, aylaklık işte..."

Recep gözlerini kıstı:

"Hayrola, ne ayaklığı bu?"

Ekmekçi hafifçe sallandı olduğu yerde:

"Ne de hayır kaldı ki?.. Aylaklık işte, yapacak iş yok..."

"Haydi canım, gazetecilere iş dolu: Tutuklananlar, yargılananlar, hüküm giyenler, arananlar, kovalananlar, öldürülenler, Sıkıyönetim bildirileri, hükümetin hali..."

Ekmekçi teslim olur gibi ellerini havaya kaldırdı:

"İzine çıktım, izine."

"İzine?.."

"Evet, izine çıktım. Patron bana bir buçuk ay mecburi izin verdi. 'İstediğin şekilde gez toz, yalnız hiçbir işe karışma,' dedi."

"Ne ola bu?"

"Patrona bir yerlerden baskı yapıldığını sanıyorum. Az buçuk gerçekleri duyurmaya çalıştım ya, hazmedilmedi bu gayretlerim."

Yanlarına sokulan biri, güya belli etmeden onları dinliyordu. Orta boylu, ince bıyıklı, kumral, genç biriydi. Elindeki anahtarlarla oynuyordu. Re-

cep'in sorucu bakışlarıyla karşılaşınca, yan yan uzaklaştı. Pantolonunun geniş paçaları yerleri süpürüyordu. Ama iki arkadaş birbirinden ayrılınca aynı adam hemen Ekmekçi'nin peşine takıldı. Recep'in peşindeki yine onun peşindeydi, ayrıca.

Hava kararmaya yüz tutmuştu. Kenardan köşeden sesler geliyordu: "Gazete, Doğan Koray'ın öldürüldüğünü yazıyor!.. Milli Piyangoyu yazıyor!.." Baykuş seslerini andırıyordu bu sesler.

21

Ankara ve İstanbul Sıkıyönetim Mahkemeleri'nde, iki koldan, iki yüz yirmi yedi sanıklı Dev-Genç davasına başlandı.

Adana Sıkıyönetim Mahkemesi, sekiz öğretmen ve öğrenciyi, 141/1'den, sekizer yıl hapse ve müebbeden kamu haklarından mahrumiyete mahkûm etti.

İzmir Sıkıyönetim Mahkemesi, zeytinyağ skandalı sanıklarını serbest bıraktı.

Haliç Tersanesi'nde duran Marmara yolcu gemisinde yangın çıktı. Dört bir yandan yetişen itfaiye ekipleri, denizden ve karadan, yangına müdahale ettiler. İlgililer, gemiyi su yüzünde tutarak mı, yoksa batırarak mı söndürmek lâzım geldiğini kestiremiyorlardı. Yangını izleyen Vali, çırpınıyordu: "Haydi, ne yapıyorsunuz, çabuk karar verin!.." Gemi, içine sıkılan sular yüzünden, yavaş yavaş yan yatmaya başlamıştı zaten. Palamaları çözdüler, koca gemi, kuğu gibi beyaz gövdesiyle, Haliç'in pis sularına gömüldü gitti. Ulaştırma Bakanı bir demeç verdi: "Mesele hakkında büyük bir dikkat ve titizlikle idari ve adli soruşturma başlamıştır..."

Arkadan, yine Haliç'te, Taşkızak Tersanesi'nde, tedbirsizlikten bir araba vapuru battı.

Diğer taraftan parlamentoda "türlü çeşitli" kavgalar tütüyordu:

"Ben 12 Mart'tan önce övdüğüm bazı kıpırdanışları 12 Mart'tan sonra yermeğe başlamadım..."

"Anarşiyi siz çıkardınız, siz körüklediniz..."

"O tarihte adliye mensupları cüppeleriyle Kızılay'da gösteri yürüyüşü yapmışlar, kanunları çiğnemişlerdi..."

"Ne emredici ne de sosyalist plan bahis konusu değildir..."

"Memleketin kalkınması özel sektör yatırımları ile gerçekleştirilir..."

"Solculara karşı tedbir tasarıları bir an önce getirilmelidir..."

"Üniversitelerdeki solcuların kökleri kazınmalıdır..."

"Podgorni ne diye Türkiye'ye geliyor?.."

"Sen bir ..... sun!.."

"Asıl sen bir ..... sun!.."

Bu arada bir milletvekili, Meclis'te her milletvekiline bir oda yapılmasını istedi. Bir milletvekili de, yanan sigarasını cebine atarak kürsüye çıktığı için, ceketinden tutuşma tehlikesi atlattı.

Bütün bunların yanısıra, Millet Meclisi Adalet Komisyonu, Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan, Hüseyin İnan hakkındaki idam kararını, bire karşı on üç oyla onayladı. CHP'den beş üye toplantıya katılmadı. Katılan iki üyeden biri lehte, diğeri aleyhte oy kullandı. Hükümeti temsilen, Adalet Bakanı'na vekalet eden Dışişleri Bakanı Bayülken, Milli Savunma Bakanı Melen, İçişleri Bakanı Kubat bulundular komisyonda. Komisyon, çalışmalarına normal mesai süsü vermek için, önce adi suçlar nedeniyle hüküm giymiş iki kişinin dosyalarını onayladı.

Yusuf Aslan'ın babası Beşir Aslan, Millet Meclisi Başkanlığı'na bir dilekçe verdi: Çağımızda insanlığın siyasi suçlardan idam cezasına karşı çıktığını, oğlu ve arkadaşlarının giriştikleri eylemlerde kimsenin ölümüne yol açmadıklarını belirtti; bir baba olarak, onların hayatlarının bağışlanmasını istedi.

Dört gün sonra, Adalet Komisyonu Başkanı, Deniz'ler hakkındaki komisyon kararının "bütün işlere takdimen öncelikle" görüşülmesi için, Meclis toplantısında önerge verdi. Ecevit, önerge aleyhinde söz aldı, "Ben ilke olarak ölüm cezalarının öncelikle ve ivedilikle görüşülmesini doğru bulmuyorum," dedi. Ortada ölüm cezalarının kaldırılmasını isteyen kanun teklifleri olduğunu vurgulayarak devam etti: "Meclis Genel Kurulu önce idam cezalarını kaldırmayı öngören kanun tekliflerini görüşmelidir..." Adalet Bakanı Vekili Dışişleri Bakanı Bayülken kürsüye çıktı: "Hükümet idam cezalarının kaldırılması diye bir mesele üzerinde durmamıştır. Bizim ceza sistemimizde idam cezaları için son söz yüce Meclis'indir. Hükümet bu sistemin değiştirilmesi niyetinde değildir..." Önerge, AP, DP, MGP oylarıyla kabul edildi.

Bundan sonra komisyon raporu okundu. AP'den Kemal Bağcıoğlu, önergede sadece öncelik istendiğini, ivedilik istenmediğini söyleyerek, yumruğunu salladı boşluğa, mikrofonun üstünden: "Buradaki idamlar rejimle ilgili bir asayiş meselesidir. Öncelikle ve takdimen görüşülmesinde yarar vardır."

Arkadan müzakerelere geçildi.

DP'den Kadri Erdoğan: "Türk devleti yok olma ya da var olma meselesiyle karşı karşıyadır. Ölüm cezalarının affı için kalkanlerin sahiplerini vatandaş Türk Devleti'ni yok etmeye matuf görecek ve onları asla affetmeyecektir..."

Mehmet Ali Aybar: "Bu gençler maddi fiillerinden dolayı değil, Marksist-Leninist oldukları için cezalandırılıyorlar. Kimseye işlemediği fiilden dolayı ceza verilemez. Siyasi idamlar vahşi bir tasviye hareketidir. Halk siyasi idamları hiçbir zaman tasvip etmemiştir. Ayrıca bu idamlar önleyici değildir, inanmış kimseleri korkutmaz. Meclis Başkanlığı'na Amerika'dan, imzalar içinde bir Nobel adayının da bulunduğu dilekçe gelmiştir. Bu üç gencin sehpada sallanan naaşları milletimizi ikiye ayırmamalıdır. Milletimizin fertleri arasına kan sokulmamalıdır..." AP'liler ve DP'liler boyuna sıra kapaklarını vurarak gürültüler kopardılar; konuşmacı kürsüden inince de üzerine yürüdüler.

CHP'den Necdet Uğur: "Yüce Meclis mahkeme gibi karar vermiyor, tarih açısından karar veriyor. Arkamızda kanayan yara ve ukte kalmamalıdır..."

AP'den Seyfi Öztürk: "Şimdiye kadar büyük Meclis'ten on yedi idam cezası geçti. Hiç kimse konuşmadı. Şimdi şefkat yarışı var. Bu Türkiye'nin bekası meselesidir..."

MGP'den Emin Paksüt: "Hükümet tutarsızlık içinde görülüyor. Bu çelişmenin giderilmesi lâzımdır. Hükümet kürsüye gelip tutumunu açıklamalıdır..."

Erim: "Paksüt çelişkiden bahsetti. Adalet Bakanı Vekili bugün burada hükümet adına konuşmuştur. Bu konuşma hükümet adına yapılmıştır. Hükümet Türkiye'de ölüm cezalarıyla ilgili Ceza Kanunu maddelerinde herhangi bir değişiklik öngörmemektedir..."

Sonuçta, idam cezalarının yerine getirilmesi teklifi, elli üç red, altı çekimsere karşı, iki yüz otuz sekiz oyla kabul edildi. Toplantıya çok sayıda milletvekili katılmamıştı. Bunlardan seksen beşi CHP'liydi.

Ertesi gün, 12 Mart Muhtırasının birinci yıldönümü dolayısıyla, parti liderleri ve bazı önemli kişiler AA'na demeçler verdiler. İnönü: "Birinci ve ikinci Erim hükümetleri memleketi anarşiden kurtarmışlardır. Bu büyük bir başarıdır. Daima minnetle anılacaktır." Demirel: "Cumhuriyete musallat olan komünist mihraklar temizlenmelidir." Odalar Birliği Başkanı Onger: "12 Mart 1971 Muhtırası hedefine ulaşmıştır." Erim ise arananlara seslendi: "Cumhuriyet kanunlarına kendiliğinizden teslim olunuz. Türk yargıcının adaletine sığınınız ve pişman olduğunuzu söyleyiniz. Türk şefkatlidir. Samimi pişmanlığı ceza verirken gözönünde tutar ve hafifletici sebep sayar."

22

Askeri Yargıtay birinci dairesi, Prof. Soysal hakkındaki mahkûmiyet

kararını delil yetersizliğinden bozdu. Ve sanığı tahliye etti.

Bozma kararının gerekçesi şöyleydi:

"Sanığın 'Anayasaya Giriş' adlı kitabı üniversite bilim kurulu ve üniversite senatosu tarafından tetkik edilmiş ve Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde ders kitabı olarak kabul edilmiştir. Basın Kanunu'na göre de 1968 yılında yayınlanan bu kitap hakkında süresi içinde dava açılmamıştır. Bu sanığın lehine bir husus taşır. Kitap bilimsel mahiyet taşımaktadır. Suç unsuru kabul edilen üç yüz elli tavsiye kitabından sadece on kitap hakkında toplama kararı alınmış, diğerleri hakkında ise kesin bir hüküm bulunmamaktadır. Kitapta bütün ana rejimler bir sistem dahilinde incelenmiş ve objektifliğe dikkat edilmiştir. Mahkeme kararında delil değil, kanaat rol oynamıştır. Kitaptan komünizm propagandası yaptığına dair parçalar ele alınmış, kitabın tümü ele alınmamıştır. Sanığın komünizm propagandası yaptığına dair kitapta bir delil bulunamamıştır..."

Tahliye sırasında eşi, yakınları ve gazeteciler karşıladılar Soysal'ı, "Geçmiş olsun," dediler ona. Soysal oldukça neşeli görünüyordu. Aralık bulunca, eliyle karısının yüzünü okşadı.

23

Senato Adalet Komisyonu, idamlar meselesini ele aldı. On beş kişilik komisyonda üç senatör toplantıda yoktu. Bunlardan MGP'li Fehmi Alparslan, komisyon başkanlığına İstanbul'dan tel çekerek cezaların yerine getirilmesi yönünde oy kullanacağını bildirdi. Neticede, dörde karşı sekiz oyla, Meclis'ten geçen teklif aynen kabul edildi. Ayrıca, teklifin öncelik ve ivedilikle Senato Genel Kurulu'na sevkedilmesine karar verildi. Aleyhteki oyların ikisini CHP'liler kullandılar.

Üç gün sonra Adalet Komisyonu Başkanı Rendeci, oturum açıldığında, Senato Başkanlığı'na bir önerge verdi, ölüm cezaları hakkındaki kanun teklifinin öncelikle görüşülmesini istedi. CHP'li Sırrı Atalay, öncelik aleyhinde söz aldı:

"Bir kısmımızın çocuğu, bir kısmımızın torunu yerindeki üç adamın idamları için öncelik talep edilmektedir. İç tüzüğün 45. maddesine göre, bu önceliğin bir gerekçesi olması gerekir. Bu gerekçe yoktur. Mahkemenin kararı, şüphesiz ki, olumlu ve adalet tarihimizde övünülebilecek bir karardır. Fakat TBMM üyelerinin iradelerini tehdit etmeye kimsenin hakkı yoktur. Politika pazarında kahramanlık edası içinde konuşmak yerinde değildir..."

Bu sözleri AP'liler gürültülerle karşıladılar:

"Tahrik etmeden konuş... Sen politika pazarında değil misin?.."

Atalay, Talat Aydemir olayını örnek gösterdi ve o zaman kanun teklifinin Senato'da bir aydan fazla kaldığını hatırlattı.

"Bugün niçin bu sürat? Anayasa'ya göre ivedi hallerde kanun teklifleri on beş gün süre dolmadan Senato'da görüşülmez. On beş günlük süre dolmadan görüşülmesi Anayasa'ya aykırıdır. Bu tekliflerin görüşülmesine imkân yoktur. Acele edilmezse ne olur? Kıyamet mi kopar?"

Önerge AP, MGP ve DP'lilerin oylarıyla kabul edildi. Başkan, arkadan, komisyon raporunun okunup okunmamasını oyladı. Okunmasına gerek görülmedi. Görüşmelere geçildi.

MBG'dan Muzaffer Yurdakuler: "Hepimizin bildiği gibi bu olaylarla ilgili birçok davaya sıkıyönetim mahkemelerinde bakılmaktadır ve sanıkların pek çoğu idam talebiyle yargılanmaktadır. İdam cezası hükümlerinin sonu alınmadan dosyalarının, böylesine acele ve telaşlı bir tutumla komisyon ve meclislerden geçirilmesinin, ileride, verilecek kararlar bakımından, telafisi güç sakıncalar doğurmasından endişe ederim..."

MGP'den İbrahim Ethem Karakapıcı: "Anarşistler ülke ve millet bütünlüğünü yoketmek ve Türkiye'yi bir esaret altına sürüklemek için dış düşmanlarla işbirliği yapmışlardır..."

AP'den Mustafa Tığlı: "Bu suçlar Türkiye'de Marksizmi ve Leninizmi tesis için yapılmıştır. Bunu red ihtimali var mıdır? 'Ben Marksist ve Leninist savaşçıyım' diyor. Suçun saiki bu olunca, cumhuriyetime kastetmiş olan insanın devlet sırrını düşmana satmış olandan farkı nedir?.."

Bağımsızlardan Selahattin Cizrelioğlu: "Mesele, kızgınlık ve husumetle değil de, merhamet ve atıfet açısından ele alınmalıdır. İdam cezaları, psikolojik yönden, faydalı sonuçlardan ziyade zararlı sonuçlar doğurmaktadır. Suç ne olursa olsun, suçlu hakkında bir süre sonra efsaneler yaratılmaktadır. Topluma yaralar açmaktadır..."

MBG'dan Ahmet Yıldız: "Ben AP'li olsam çekimser kalırdım..."

AP'liler:

"Allah muhafaza!.."

"Bir adamı komünist diye asamazsınız, bunu Başbakan, Nixon'a bile anlatamaz. Bu çocuklar cana kıymadılar. Bu üç şahsın babaları özel af dilekçeleri verdiler, bu dilekçelerin sonuçlarını beklemeliyiz..."

Bağımsızlardan Hamdi Özer: "Bu gençlere 'Vatan kurtaran Dev-Genç'li' diye alkış tutanlar, onların her türlü eylemlerini destekleyenler nerede? Gelsinler şimdi bu gençleri kurtarsınlar. Bu gençler ölüme giderken kanlarının koyunlarına saklanmasınlar..."

AP'liler yeterlik önergesi verdiler. CHP'li Sırrı Atalay söz alarak öner-

genin aleyhinde konuştu ve sözlerinin sonunda sordu:

"Bu acelenin sebebi ne?"

Bir AP'linin sesi yükseldi, çatlak çatlak:

"Memleketi sevmek..."

"Memleketi sevmek sizin inhisarınızda değildir."

Bir başka AP'li girdi araya:

"Sen sevemezsin."

"Bunu söyleyen en alçak insandır!"

"Alçak sensin!"

"Alçak sözü bile azdır sana!"

Yeterlik önergesi kabul edildi.

On iki saat süren aralıksız bir çalışmadan sonra, sonuçta, otuz altıya karşı, yüz beş oyla, idam hükümleri onaylandı. Erim ve senatör bakanlar kararının lehine oy verdiler. CHP'li otuz dört senatörden on yedisi oylamaya katılmadı. CHP'li Bayındırlık Bakanı Öztekin de kararı destekledi.

24

CHP Meclisi, esas ve usul yönünden gördüğü noksanlıklar nedeniyle, idam hükümlerinin yerine getirilmesine dair kanun hakkında Anayasa Mahkemesi'ne iptal davası açmaya karar verdi.

İnönü, Erim'e bir mektup göndererek, Anayasa Mahkemesi'nin kararına kadar infazların durdurulmasını istedi. Ayrıca, Başbakanlığa giderek, Erim'le bizzat görüştü. "Kanunun çıkarılmasında hatalar buluyoruz," dedi. "Anayasa Mahkemesi'ne başvuracağız, bu sebeple idam infazları durdurulsun."

Bunun üzerine çetrefil bir durum çıktı ortaya. Hukukçular bir uygulama boşluğunun doğduğunu ileri sürdüler. Bazıları, bu durumda, tarihi ve vicdani sorumluluktan kaçınmak için, uygulamanın durdurulması gerektiğini söylediler, açıkça. Bu gelişmeler karşısında, Erim, Sunay'la görüştü.

Gazeteciler, Esenboğa Havaalanı'nda, Erim'e, ne olacağını sordular. Kendisi Amerika'ya gidiyordu. Amerika'yla ekonomik işbirliğini geliştirecek ve her türlü ilişkiyi düzeltecekti. Associated Press Ajansı muhabirine demeç vermişti: "Türk-Amerikan ilişkilerine zarar vermek isteyenler, Türkiye'yi yıkmak ve komünist bir diktatörlük kurmak isteyen tedhişçilerdir. Artık bütün bunlar tarihe karışmıştır..." Gazetecilere sabit nazarlarla baktı bir süre:

"Sayın Cumhurbaşkanı'ndan hukuki durum aydınlanıncaya kadar, kanunun imzasının geciktirilmesini rica ettim. İstirham ettim. Lütfen kabul bu-

yurdular."

DP Meclis Grubu olağanüstü şekilde toplanarak meseleyi görüştü. Ve "Hükümetin kararsızlığı yüzünden infazlar geciktirilirse durumu gensoru yapacağız," diye bir bildiri yayınladı. Bozbeyli'ye göre, "Hükümet kendi kuruluş gerekçesini unutmuş görünmektedir. Hükümetin çekimser ve kararsız davranışı eylemcinin cüretini artıracaktır..."

Arkadan MGP Başkanlık Divanı da bir bildiri yayınlayarak CHP'ye çattı:

'Biz Marksist-Leninist ihtilalciyiz' diyenleri, kanunsuz eylemlerinden dolayı hiçbir nedamet göstermeyenleri, aile ve evlât sahibi polisleri nöbet bekledikleri sırada otomatik silahlarla kıyasıya kurşun yağmurlarına tutanları, adam kaçıranları himaye gayretlerine girmek elem vericidir.

Milletimizin varlığı ve bütünlüğü, memleketimizin kaderi sözkonusu olunca kişisel kaygıların veya parti içi taktiklerin yeri yoktur. Türk milleti yaşayacaktır. Türkiye Cumhuriyetini ve onun müesseselerini içinden yıkmak isteyenlere fırsat verilmeyecektir..."

CHP Gümüşhane milletvekilleri, Nurettin Özdemir, Necati Alp, İnönü'ye bir tel çekerek, kibar bir dille, idamlar konusundaki tutumu onaylamadıklarını açıkladılar. Ve Anayasa Mahkemesi'ne başvurma kararının bir daha gözden geçirilmesini istediler. Partinin bazı örgüt merkezlerinden de benzeri telgraflar geliyordu. İzmit Merkez İlçe Teşkilatı, "Kararı nefretle karşıladık," diyordu.

Ayrıca, kırk kadar CHP'li parlamenter, Meclis Binası'nda, İlhami Sancar'ın başkanlığında toplanarak, partinin tutumundan yakındılar:

"Sayın Genel Başkanımız birtakım kararlar alıyor, biz de arkadan gidiyoruz. Ama sonradan müşkül durumda kalıyoruz."

"Bu son olaylar Adalet Partisi'ne büyük bir koz vermemize sebep olmuştur."

"Teşkilat karşısında müşkül durumdayız."

"İdamlara oy vermedik, iyi ama bir de ne diye Anayasa Mahkemesi'ne gidiyoruz?.."

Bunların arasında Kemal Satır, Kemal Demir, Mehmet Hazer, Hüdai Oral, Orhan Kabibay gibi kimseler vardı.

Bu arada Belçika, Danimarka, Avusturya, Norveç hükümetleri, elçilikleri aracılığı ile Cumhurbaşkanı'na başvurarak, idam hükümlerinin verine getirilmemesini istediler. İngiliz Komünist Partisi de aynı yolda bir müracaatta bulundu.

Derken, Adalet Bakanı Prof. Bilge, Sunay'ı ziyaret etti. Dönüşte,

Köşk'ün kapısında, gazeteciler kendisiyle görüşmek istediler. O, arabasını hiç durdurmadan geçti gitti. Ancak, gazeteciler bakanlığın önünde yetiştiler ona:

"İdamlar meselesi ne olacak sayın Bakan, bize birşey söylemeyecek misiniz?"

Bakan ters ters bakındı etrafına:

"Bu konunun üzerine niye bu kadar düşüyorsunuz?"

"Kamuoyunu ilgilendiren bir konu bu."

"Kamuoyunu ilgilendiriyor diye herşeyi açıklayacak değilim..."

Arkadan, Sunay idamları imzaladı.

Bunun üzerine CHP, İnönü'nün imzasıyla, itiraz dilekçesini Anayasa Mahkemesi'ne verdi.

Ankara İnfaz Savcısı, ölüm cezalarının yerine getirilip getirilemeyeceği hususunda tereddüte düştü; 1 Numaralı Sıkıyönetim Mahkemesi'ne müracaatta bulundu. Mahkeme "hukuken engel yoktur" diyerek, infazların yerine getirilebileceğini bildirdi. Öte yandan Anayasa Mahkemesi de kendi kararının beklenmesini istedi.

25

Deniz'ler, kendileriyle görüşmek için, avukatlarını Mamak'a çağırttılar. Avukatlar toplanıp cezaevine gittiler. Albay, onlara görüşme izni vermedi. "Komutanlığın emri var bu yolda," dedi. Avukatlar direttiler. Bunun üzerine, albay, içlerinden sadece birinin görüşmesine komutanlıktan müsaade aldı.

Halit Çelenk, ziyaret hücrelerinin birinde, görevlilerin gözetiminde, sırayla, Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan, Hüseyin İnan'la teker teker görüştü.

"Ağabey," dedi Deniz, "dava siyasidir, infazda bulunmanızı istiyoruz. Yarın 'korktular' filan diye lâf ederler sonra, arkamızdan. Onun için ölüme nasıl gittiğimize tanıklık edin. Çok ağır bir görev ama, sizden ricamız bu..." Zorlukla nefes alıyordu Halit Çelenk onu dinlerken. Bir taraftan astım, bir taraftan üzüntü boğuyordu kendisini. Hayli zayıf görünüyordu Deniz. Hapishanedeki baskıları protesto etmek için açlık orucuna girmişlerdi. On gün sürmüştü bu. Haklarındaki karar Yargıtay'ca onaylanınca, kendilerini biraz toparlayabilmek için, orucu kesmişlerdi. "Vay korkudan ne hale gelmişler," demesinler diye. "Taylan Özgür'ün babası, Cebeci Mezarlığı'nda, Taylan'ın yanında, ailesi adına bir yer almıştı. Kendisine haber gönderin, bizimkilere de duyurun, o yeri bize versin. Üçümüzü de oraya yanyana gömün..." Taylan Özgür, 1968 yılında İstanbul'da vurulmuş olan bir gençti. Vedat Demircioğlu'ndan sonra açıkça öldürülen ikinci öğrenciydi bu. Kendisi Orta Doğu Tek-

nik Üniversitesi'nde Amerikan Büyükelçisi'nin arabasını yakmaktan sanık sayılmıştı o zamanlar. Binlerce arkadaşı onu Ankara'da Cebeci Mezarlığı'na gömerken, kızkardeşi kendisini yerden yere vurmuştu: "Allah yok, Allah yok, eğer olsaydı, böyle şeye göz yummazdı!.." Görevlilerden biri duygulanmış gibi uzun uzun burnundan soludu. Deniz devam etti: "Eşe-dosta söyleyin, bizim uğrumuza kimseden af dilemeye kalkmasınlar... Emniyette verdiğimiz ifadelere hiç söylemediğimiz sözler eklenmiştir. Güya biz Sovyetler Birliği Büyükelçisi'ni kaçırmak istemişiz. Biz böyle birşey söylemedik. Böyle birşey yapmayı da aklımızın ucundan geçirmedik. Biz kardeş bir sosyalist ülkenin büyükelçisini kaçıracak kimseler değiliz. Bu yalan sözlerin bizi bağlamadığını ilk fırsatta açıklamanızı dileriz..."

Avukatlar, İnfaz Savcısı'nın karşısına çıktılar:

"Sayın Savcı, iş oraya varacak olursa, infazda bulunmak istiyoruz."

Savcı hoşnutsuz bir ifadeyle duraladı biraz:

"Ne lüzumu var?"

"Vasiyet bu," dedi Halit Çelenk. "Ayrıca, kanuni hakkımız."

26

Gecenin karanlığında Ünye Hükümet Konağı'nın arkasındaki beş katlı bir apartmanın zili çaldı. Kapıyı açan yaşlıca bir adam gözlerini kırpıştırarak baktı; karşısında, biri subay üniformalı, iki genç adam vardı. Zayıf yapılı sivil genç, subay kıyafetli arkadaşını işaret ederek, resmi makamlardan geldiklerini, bir hususu görüşmek istediklerini söyledi, İngilizce. Oldukça rahat konuşuyordu İngilizceyi. Adam onları içeri buyur etti. Yukarı kata çıkınca, ötekiler, silahlarını çekip oradakilere kıpırdamamalarını ihtar ettiler. İçerdekiler neye uğradıklarını şaşırarak ellerini yukarı kaldırdılar. Ünye Radar Üssü'nde görevli İngiliz teknisyenleriydiler bunlar. Ötekiler ilk iş olarak pencerelerin perdelerini çektiler, telefon kablosunu kestiler ve kapıyı kontrol altına aldılar. Sonra bütün katlardaki İngilizleri biraraya toplayıp kaç kişi olduklarını sordular. İngilizler dokuz kişi olduklarını söylediler. Fazladan aralarında misafir olarak karı-koca bir İngiliz çifti de vardı.

Bu sırada, yanında bazı arkadaşları, Mahir Çayan bitti orada. "Korkmayın" dedi İngilizlere, gergin bir çehreyle, "size birşey yapmayacağız. Ancak, içinizden üç kişiyi götürmek zorundayız... Direktörünüz kim?" Tahminen kırk beş yaşlarında bir adam çıktı ortaya: "Ben. Adım Charles Turner." Onunla birlikte iki kişiyi daha bir kenara ayırdılar. Bunlardan biri yirmi üç yaşındaki Joe Law, diğeri otuz altı yaşındaki Gordon Banner'dı.

Diğerlerinin üzerlerini aradılar; ceplerinden çıkan iki yüz dolar ile üç

bin lira parayı aldılar. Kollarındaki saatlerin bozuk olanlarını onlarınkileriyle değiştirdiler. Ayrıca, bazılarının sırtlarından kalın kazak ve paltoları aldılar. Sonra, garip bir sessizlik içinde, hepsinin ellerini arkadan bağlayıp ağızlarını bantladılar. Sonra da onları teker teker oturttukları koltuklara bağladılar, ayrıca. Koltukları da biraraya getirip birbirine bağladılar, sımsıkı.

Ötekilerine şifreli kasayı açturdılar. İçindeki evrakları dikkatle incelediler. Önemli birşey bulamadılar. Kendilerine "Rus Ajanı" denmesin diye hepsini yerli yerine koydular gene. Fazladan, ceplerinden çıkardıkları bir zarfı da eklediler üzerine. Kasayı kapatıp bağlı İngilizlere döndüler, "Biz gidiyoruz," dediler. "Sabah saat altıya kadar kapının önünde nöbetçi duracak, kıpırdayanınız olursa ölürsünüz!.."

Diğerlerini önlerine kattılar: "Haydiyin bakalım, sizi Trabzon'a götüreceğiz..." İngilizlerin ayakları üzerinde sallandıklarını görünce, "Korkmayın," diye eklediler, "hayatınıza kıymayacağız. Sadece bir gayeye ulaşmak için yapıyoruz bunu..." Çayan, "Anlıyorsunuz ya," der gibi yandan bir bakış attı onlara, tutuk bir gülümsemeyle. Adamlar ayaklarını zorlukla sürükleyerek kapıya yürüdüler. Benizlerinin kanı çekilmişti iyice. Bağlı İngilizler endişeyle süzdüler arkadaşlarını arkadan. Ötekiler, her zaman binanın önünde duran Land Rover'lere bindirdiler onları. Hava soğuktu. Ortalık buz kesiyordu sanki. Karadeniz, sahili dövüyordu aşağıda, hırçın hırçın. Havaya yosun kokuları saçıyordu.

Araba, Niksar yakınlarında, bir yol kavşağında durdu. İçindekiler topluca indiler. Yalnız iki kişi kaldı arabada. Bunlar, arabayı Tokat dolaylarına bırakıp tekrar buluşma yerine gelmek üzere, geri döndüler. Ötekiler kavşaktan Kızıldere Köyü'ne giden yola saptılar. Yokuş yukarı on beş kilometre yürüdüler. Sabaha karşı Kızıldere Köyü'nün kenarındaki bir ağıla sığındılar. İçlerinden birisiyle daha önce aralarında anlaştıkları muhtara haber gönderdiler.

İngilizlerin odacıları sabahleyin eve gelince geride kalanları o vaziyette buldu. Durumu hemen ilgililere haber verdi.

Olay içerde ve dışarıda geniş yankılar uyandırdı.

Çok sayıda polis ve asker geniş çaplı bir arama faaliyetine girişti. Çevredeki bütün yollar tutuldu. Uçaklar, helikopterler havadan keşif uçuşlarına çıktılar. Ünye'de ilk elde on üç kişi gözaltına alındı. İngiliz Maslahatgüzarı, Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreterini ziyaret ederek, kaçırılan teknisyenlerin sağ salim bulunmaları için çaba harcanmasını rica etti. İçişleri Bakanı Kubat, Jandarma Genel Komutanlığı'ndan Tuğgeneral Vehbi Parlar, Ankara Merkez Kumandanı Tümgeneral Tevfik Türing olay yerine gittiler.

Kubat, Ünye'de, Radar Üssü'nü dolaşarak geri kalan İngilizlerle görüş-

tü.

Gazeteciler kendisine ne olacağını sordular. "Anarşistlerle pazarlık diye birşey düşünmeyiz," dedi Kubat. "Hükümet güçlüdür. Gücünü ortaya koyacaktır. Böyle bir örgütle pazarlık yapılmaz."

Erim, meseleyle ilgili olarak, Sunay'la bir görüşme yaptı. Dönüşte, Çankaya Köşkü'nden yaya olarak çıktı ve gazetecilerin sorularını cevapsız bıraktı. Daha sonra TRT'ye özel bir demeç verdi: "...Sevgili vatandaşlarım huzur içinde olsunlar, iyimser olsunlar, kötümserliğe kapılmasınlar, bunlar son gayretleridir, son çırpınışlarıdır, onun da hakkından devlet gelecektir."

İnönü de öfke dolu bir demeç verdi:

"Bugün Ordu İlimizin içinde Ünye'de, memleketimizde bulunan gönüllü müttefik uzmanlarından üç kişinin kaçırılması havadisini aldık. Her birimiz başımıza indirilen ağır bir hicap vuruşu ile sarsıldık.

Kaçıranların bıraktıkları mektupta, mahkemelerde hüküm giyen ve kaderleri türlü yönden tahkikat içinde bulunan üç mahkûmun kurtarılması için rehin alındığını ve eğer mahkeme hükümleri infaz olursa, onların canlarının tehlikeye düşeceğini bildirmiş olduklarını öğrendik."

Türkiye'de mahkemelerin tehdit altında hüküm vereceklerini sanmanın meyushane bir teşebbüs olduğunu, kaçırılanların devletin kanunu ve milletin şerefi ile bağlı olduğu uluslararası taahhütle çalışan insanlar olduğunu belirten Paşa, halkı yardıma çağırdı:

"Bütün vatandaşlar önemli bir vazife karşısındayız. Böyle bir cinayete mutlaka mani olmalıyız.

İlk önce, şehirlisi, köylüsü, bütün Ordu ile yakın iller, bütün memleket bunların peşlerine düşmelidir. Mutlaka bilen vardır. Barındıkları ve gittikleri yer, şehirli ve köylü halkımızın çevresindedir.

Bunları bulmalı, hükümete teslim etmeli, esirleri kurtarmalı ve bir facia önlenmelidir."

Esasen, meseleyle ilgili olarak, demeç üstüne demeç veriliyordu. Atatürk Üniversitesi Rektörü Prof. Bıyıkoğlu, kaçırma olayını nefretle karşıladığını bildirdi: "Dünyanın en parlak ve en eski mazisine sahip Türk milletine yapılan bu alçakça saldırılar artık sabrımızı taşırdı..." Ege Üniversitesi Rektörü Prof. Vardar: "Anarşistlerle uğraşan kuvvetlerin yanındayız..." Türk İş Yürütme Kurulu: "Anarşistlerin kökü kazınmalıdır..."

Ordu Valisi, "Aradıklarımız, ümit edilenden de kısa bir zaman içinde ele geçirilecektir," dedi. "En büyük isteğimiz, İngilizlerin kılına halel gelmemesidir..."

Land Rover, Tokat'a dört kilometre uzaklıkta Bağlar mevkiinde boş

olarak bulundu. Bir gece bekçisi, arabayı geceyarısı Niksar'da gördüğünü söyledi. "Hatta içinde bir subay vardı onu selamladım," dedi. Bunun üzerine arama çabaları Ünye, Fatsa, Niksar üçgeni içinde kalan arazi parçasına taksif edildi. Aramalara, yakın illerden gelen komando birlikleri de katıldı.

O günün akşamı muhtar ağıla geldi. Çayan'lara çok kalabalık olduklarını, kar üstünde iz bıraktıklarını söyledi, belirgin bir tedirginlikle. Ve hiç isteksizce onları evine aldı. Land Rover'i bırakıp geri dönen iki kişi de kendilerine katılmıştı. İngilizlerden mağda, on bir kişiydiler: Mahir Çayan, Ertuğrul Kürkçü, Ömer Ayna, Cihan Alptekin, Sinan Kazım Özdoğru, Hüdai Arıkan, Sabahattin Kurt, Nihat Yılmaz, Ertan Saruhan, Saffet Alp, Mehmet Atasoy. Ertuğrul Kürkçü sivil, Hüdai Arıkan subay kıyafetinde İngilizlerin evine ilk giren kimselerdi, kaçırma sırasında.

Ertesi gün çevre köylerde arama yapıldığını duyunca muhtarda şafak attı. "Evi terketseniz çok iyi olacak..." demeye başladı Çayan'lara. Ancak, bir yerlere gidip geldikten sonra bu sızlanmayı kesti. Üstelik, gece onlara iyi yemek getirdi. Berikiler onun bu halinden şüphelendiler.

Daha ertesi gün sabah saat beş sularında iki jandarmanın eve doğru geldiğini gördüler. Muhtarı jandarmaların niçin geldiğini anlamak için dışarı gönderdiler. Muhtar ürkek ürkek gitti, solgun bir çehreyle. Bir daha da geri dönmedi. O arada ailesi de evi boşalttı.

Biraz sonra komandolar yerlerde sürünerek köyü sardılar. Bazıları çevredeki evlere mevzilendiler.

Oralardaki köylüler tedirginlikle sordular:

"Ne oluyor böyle?"

Askerler gözlerini etraftan ayırmadan karşılık verdiler:

"Burada anarşistler var, derhal evlerinizi terkedin!.."

Köylüler telâşa kapıldılar:

"Hayvanlarımız ne olacak?.."

"Hayvanlarınızla uğraşamayız şimdi, haydi bakalım siz bir an önce canınızı kurtarmaya bakın..."

Bu konuşmayı boşlukta uzayan kaba bir ses kesti:

"Teslim olunnnnn!.." Bir subay muhtarın evine doğru bağırıyordu, "Teslim olunnnn!.."

"....."

"Teslim olun, yoksa üzerinize şimdi kurşun yağacak, komünistler!.."

Çayan olanca gücüyle kükredi içerden, hızlı hızlı soluyarak:

"Teslim olmayacağız! Eğer bize ateş ederseniz İngilizleri öldürürüz!"

Son derece asap bozucu oluyordu bu türlü konuşma.

"Türk milletinin güvenine ve misafirperverliğine terkedilmiş insanlara dokunamazsınız! Teslim olun! İngilizleri bırakın!"

"Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan'ı serbest bırakın önce siz!"

"Devlet eşkiya ile pazarlık etmez..."

Konuşma bıçakla kesilir gibi birden kesildi. İçerdekiler etrafı iyice görebilmek için duvarlara mazgallar açtılar, aceleyle. Ayrıca çatıya da delikler açtılar.

Sessizlik uzadıkça uzuyordu. Ancak dışarda birtakım faaliyetler sürüyordu. Ankara'dan özel uçakla çelik yelekli uzman polisler getirildi. Ayrıca gene özel uçakla gözyaşartıcı bombalar, gaz silahları, gaz maskeleri getirildi.

Öğle üzeri teslim ol çağrıları tekrarlandı.

Çayan arkadaşlarını biraraya toplayıp öfkeli bir kararlılıkla konuştu:

"Bu olay, Sibel olayının daha üst düzeydeki [illegible]randır. Hüseyin Cevahir, Maltepe çatışmasında teslim olma gibi bir eğilim gösterdi. Bütün yiğitliğine rağmen bu onun zayıf tarafını açığa vurdu. Benim için teslim olmak diye birşey yok. Ama içinizde teslim olmak isteyen varsa hareketlerinde serbesttir..."

Kimse teslim olmak istemedi. Bu bir intihar eylemi gibi bir şeydi zaten. İçlerinden biri, "burada bu kabil şeyler olmaz." diye diretmişti önceden ama, dinletememişti. Çayan, "Denizler'in asılmalarına sessiz kalamam" demişti. Uyanda bulunana göre, onları bir nevi ölüm romantizmi sarmıştı. Esasen, hapishane firarından sonra, aralarından, yurt dışına çıkmayı, uluslararası ilişkiler kurmayı ve mücadeleyi bir süre böyle yürütmeyi önerenler olmuştu. Bu bir taktik geri çekilme olacaktı. Ancak bu öneri kabul edilmemişti. "Devrimcilerin zindanları doldurdukları bir evrede silah elden bırakılmaz"dı.

Bu sırada dışarıdakiler seslendiler:

"İngilizleri bize gösterin, onların hayatlarından endişe ediyoruz!"

Çayan belli bir sinir gerilimi içindeydi.

"Biz kendimiz istediğimiz zaman gösteririz size onları!"

"Teslim olun, size birşey yapmayacağız."

"Teslim olmayacağız!"

"O halde öleceksiniz!.."

"Biz buraya dönmeye değil, ölmeye geldik!.."

Saat on üçte yanlarındaki portatif radyodan haberleri dinlediler. Radyo, kendilerinin kuşatıldıkları haberini verdi. Sanki bu acı, merhametsiz gerçekle karşı karşıya değillermiş gibi, bir tuhaf oldular spikeri dinlerken. Haberler bitince, merdiven altında bağlı olarak tuttukları İngilizlerden birini çözüp dı-

şarıdakilere göstermek için yukarı çıkardılar. Bu Charles Turner'di. Adam dışarıdakilere çılgınca feryat etti:

"Ateş açmayın, ateş açarsanız bizi öldürecekler!.."

"Onlarda insanlık kalmamış, sizi her şart altında öldürecekler!" diye karşılık verdiler dışarıdakiler, fütursuzca.

Turner'i aşağı indirerek dışarıdakilere Çayan sordu bu sefer:

"Bir söyleyeceğiniz var mı?"

"Söyleyecek birşey yok! Ya teslim olacaksınız ya da kendi seçtiğiniz akibeti kabulleneceksiniz!.."

Saat on dört sıralarında köye helikopterler inip kalkmaya başladı. Yüksek rütbeli şahıslar geliyordu. İçişleri Bakanı Kubat, General Parlar, General Türing de gelmişlerdi. Yanlarında içerdekilerin arkadaşları olan Av. Şener Şadi'yi de alıp getirmişlerdi, Fatsa'dan. İngilizleri kurtarmak için ondan yararlanmaya çalışıyorlardı akıllarınca. Son derece şaşkın ve bitkin görünüyordu avukat.

Mahir Çayan, Ertuğrul Kürkçü, Saffet Alp çatıdaki deliklerden dışarısını gözetliyorlardı. Diğerleri aşağıdaydılar. İngilizlerin başında da Cihan Alptekin duruyordu.

"İçinizden biri çıksın, konuşsun!" diye haykırdılar dışarıdan. Kısa bir an sonra ses devam etti, "Yalnız biraz bekleyin. İkinci bir çağrı yapacağız size..."

Ölü bir sessizlik çöktü ortaya. İçeridekiler alabildiğine heyecanlandılar. Sinirli sinirli birbirlerini süzerek kulaklarını kirişe diktiler. Uçan kuşu bile kollayan bir dikkat içindeydiler. Ne olacaktı acaba? İsteklerine boyun mu eğeceklerdi? Derken dışarıdan bir el ateş edildi. Anında çevredeki evlere yerleştirilmiş olan makinalı tüfekler binayı taramaya başladılar. Dört bir yandan ateş kusuyordu namlular.

Binadakiler o an için hiç beklemedikleri bu durum karşısında afalladılar. Çatıya uzanan merdivene iki büklüm koştular. Çayan, yukarıdan, "İngilizler..." diye bağırdı. Bir o vardı yukarıda şimdi. Saffet Alp yere düştü. Ertuğrul Kürkçü onun yanına yuvarlandı. Başına ılık bir şeyin aktığını hissetti Kürkçü. Kafasını kaldırıp yukarı baktı, çatıdaki delikten Çayan'ın kolu sarkıyordu aşağı. Ve onun kanı süzülüyordu üstüne. Aceleyle yukarı tırmandı. Ancak kurşunlar aralıksız çınlıyordu. Yoğun ateş karşısında onu oradan indiremedi. Başından vurulmuştu Çayan. "Mahir!" diye bağırdı, cevap alamadı. Vücudunu dinledi, soluğu kesilmişti. Bu sırada içerde makinalı tabancalar takırdadı. Aşağı indiğinde İngilizlerin vurularak öldürülmüş olduklarını gördü.

Şimdi artık onlar da dışarı ateş ediyorlardı. Ancak hedef gözetmiyorlar-

dı. Cihan Alptekin, Ömer Ayna boşluğa el bombaları savurdular. Kulakları sağır edici gümbürtüler koptu. Saffet Alp, "sen onu bana ver" der gibi bir işaret yaparak, Kürkçü'nün elindeki tüfeği kaptı. Kürkçü, köşede duran tomsonu alarak mutfağa geçti. Sabahattin Kurt orada yalnız kalmıştı.

Bir süre sonra ateş kesildi.

İçerdekiler durumlarını gözden geçirdiler. Kafalarında hiçbir plan yoktu. Ömer Ayna duvarları delik deşik eden mermilerle sol gözünden vurulmuştu. Cihan Alptekin, yer değiştirirken, Saffet Alp'in silahından çıkan kurşunlarla kazaen yaralanmıştı. İkisinin de yaraları ağırdı.

Kürkçü, bakışlarını arkadaşlarının üzerinde gezdirdi. Ve "teslim olmak istiyor musunuz?" diye sordu, yüreğine keskin bir acı saplanarak. Boğulur gibiydi. Kapana kısılmışlardı burada. Kımıldayacak halleri yoktu. Ötekiler gözlerini ona dikerek sustular, birşey söylemediler. Aralarından bazıları zorla gülümsediler sadece. Hepsi kendi kaderleriyle ilgili kararın ağırlığını omuzlamışlardı. Son derece yorgun görünüyorlardı. Beş-on yaş birden yaşlanmışlardı. Sabahtan beri içlerinde depreşen çeşitli duygular yok olmuştu. Herşeyin dışına çıkmışlardı adeta.

Bir tedbir olarak, daha az kurşun işleyen bir bölmeye geçtiler, topluca. Burası iki yanı ana duvarlarla korunan bir koridordu. Bir uçta giriş-çıkışa, diğer uçta helaya ve samanlığa geçit veren kapılar vardı. Umutsuzca bir direnme gayretiyle, kapıları tutacak şekilde tertibat aldılar.

Ağır, değişik patlamalarla yarıldı hava. Saffet Alp, gözlerini kıstı, "Havan veya roketlerle ateş ediyorlar," dedi tiksintiyle, kendi kendine konuşurcasına. Ötekiler yürekleri daralarak patlamaları dinlediler. Bir çaresizlik duygusu kapladı içlerini. Olacağı derinden kavramışlardı. Tam tepelerine mermiler düştü: bir, iki üç... korkunç patlamalarla bina temelinden sarsıldı... Toz toprak bulutu arasından iniltiler yükseldi...

Yüzlerinden taşan bir hınçla komandolar daldılar içeri. İki el silah patlattılar. Sonra dışarı ölüleri taşıdılar. On ceset dizdiler yanyana. Hepsi de kan içinde ve tanınmayacak haldeydiler.

Paniğe tutularak kenara köşeye çekilen köylüler, olanı biteni uzaktan uzağa izliyorlardı. Tam bir dram yaşıyorlardı bugün. Yer yerinden oynamış, dünya gözlerinden silinmişti sanki. Kimsenin çenesini bıçak açmıyordu. Yine de birisi ahıra koştu; öküzlerinden biri ölmüş, diğeri yaralı yatıyordu. Büsbütün fena oldu adam.

İçişleri Bakanı, davranışlarının nedenini açıkladı:

"Vakit ilerliyordu. Vaziyet çok nazikti. Bölgedeki durum ve arazi yapısı dolayısıyle evdekilerin bir tünel açarak kaçmaları mümkündü. Evde bol kazma, kürek vardı..."

Ölenlerin arasında sadece Ertuğrul Kürkçü yoktu. Onu sonradan samanlıkta sağ salim buldular. Evle samanlık arasında bir yıkıntı varmış, oradan oraya geçmiş.

Ölenlerden Ertan Saruhan, Ahmet Atasoy, Nihat Yılmaz'ın cesetleri, yakınları tarafından alınarak, toprağa verilmek üzere, memleketleri olan Fatsa'ya götürüldü. Fatsa Müftüsü Bekir Şahin, "Bunların cenaze namazları kılınmaz," dedi. Ve cenazeler namaz kılınmadan kaldırıldı.

Harekâta katılan komandolar Niksar sokaklarında geçitler yaparak yerlerine döndüler.

Bir AP'li milletvekili, Meclis Koridorlarında ellerini oğuşturarak karşısındakilere güldü: "Ee, Çayan'lar Maltepe Cezaevi'nden kaçmak için açtıkları tünelin topraklarını en sonunda kendilerine mezar yaptılar, ha..."

Deniz Gezmiş, gazetelerde on ölüyü bir arada gösteren resimlerden gözlerini ayıramıyordu. Acı bir keder dolmuştu içine. Harman gibi yere serilmişti cesetler. "Bakın," diye seslendi öte taraftaki arkadaşlarına, yüreği parçalanarak, "fırsatını buldular mı neler yapıyorlar... sakın unutmayın bunu... Çok acımasız bir dünya bu!.."

Yargıtay kararından sonra üçünü ötekilerden ayırarak başka bölmedeki hücrelere almışlardı. Ama, ötekiler, aradaki tuvaletin duvarına bir delik açarak onlarla bağlantıyı sürdürmüşlerdi. Hatta Deniz onlara oradan şiirler okuyordu bazen. Şiiri çok severdi. Özellikle Ahmet Arif'in bütün şiirlerini ezbere bilirdi. Ve genellikle hep ondan okurdu:

"Terketmedi sevdan beni,
Aç kaldım, susuz kaldım,
Hayın, karanlıktı gece,
Can garip, can suskun,
Can paramparça...
Ve ellerim kelepçede,
Tütünsüz, uykusuz kaldım,
Terketmedi sevdan beni..."

Ankara Merkez Kumandanı Türing'e ahbapları sordular dönüşte:

"Nasıl öldü bu gençlerin hepsi birden böyle?.."

Türing gamsızca omuzlarını silkti:

"Ah, üzerlerine birkaç tane roket salladılar, tamam..."

27

Başbakan Erim, parti liderlerine bir mektup göndererek yeni Anayasa değişiklikleri teklifinde bulundu. Ve ayrıca, partilerden her konuda destek

istedi. Erim, mektupta, devlet güvenliğinin sağlanması, anarşi ortamının bir daha geri gelmemesi için, yeniden Anayasa değişikliği yapılmasının zorunlu olduğunu savundu. Buna göre: 1- Devlet güvenlik mahkemeleri kurulmalıdır; 2- Meclis'te engellemeleri önlemek için, salt çoğunluğu aramak yerine, İngiltere'de olduğu gibi, dörtte bir oranıyla yetinilmelidir; 3- Üniversiteler, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlanmalı veya devletin sıkı denetimi altına sokulmalıdır; 4- Sıkıyönetim kanununun Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilen kısımları yeniden ele alınmalıdır.

Arkadan, Milli Güvenlik Kurulu, olağanüstü bir şekilde toplandı, "Anayasanın öngördüğü reformların Atatürkçü bir görüşle hızla gerçekleştirilmesi için, Erim'i destekleyen bir karar aldı. Ve bir bildiriyle bu kararı kamuoyuna duyurdu.

Daha arkadan, Sunay, parti liderleriyle Çankaya'da görüşmeler yaptı, kendilerine bir ortak yazı verdi:

"1- Siyasi tartışmalar, çekişmeler, seçim propagandası mahiyetindeki her türlü faaliyet geçici bir süre durdurulmalıdır.

2- Reformların yapılması için Anayasa'da değişiklik yapılmalıdır. Geçici bir süre için, peşin olarak önceden verilecek bir yetki ile hükümet teçhiz edilmeli ve kanun gücünde kararname çıkarabilmelidir."

Bunun üzerine, bazı yabancı radyo ve ajanslar, Sunay'ın Türkiye'de idareye el koyduğunu ve tüm yetkileri üzerine aldığını yayınladılar.

Erim zorda kalınca bir basın toplantısı düzenledi. "Türkiye'de parlamenter demokratik rejim yaşıyor ve yaşayacaktır, Cumhurbaşkanı'nın partilere vermiş olduğu notu bazı çevreler yanlış değerlendirmişlerdir," dedi. Ve ekledi: "12 Mart Muhtırasının üçüncü maddesinin uygulanmasını ne Cumhurbaşkanı, ne hükümet, ne de muhtırayı vermiş olan komutanlar istemektedirler."

Bu arada 12 Mart'tan önce parlamentodaki tartışma şekillerinin hâlâ devam etmesinden yakındı: "Kürsüde konuşan bir partinin liderine öbür partinin bir milletvekili aşağıdan 'sahtekar!' diye bağırıyor. Kürsüden konuşan bir partinin üyesi karşısında oturan öbür partinin liderine 'anarşistlerin, tedhişçilerin başı sensin, müşevviki sensin,' diye bağırıyor. Bunun cezası bir ihtar. Ve bir ihtar olunca önü alınmıyor. Ve tabii bu sözler söylenince kavgalar oluyor. Karşılıklı suçlamalar oluyor. Ağır sözler söyleniyor. Ve emin olun parlamentonun bir meclisinde veya öbür meclisinde bu türlü yakışıksız davranışlar, meclislerin dışında memleketin havasını etkiliyor... Bu böyle olmaz, İngiltere'de parlamenterler birbirlerine hitap ederken 'çok sayın gentilmen' diye söze başlarlar..."

Bunun çaresi ne olabilirdi?

Onu da söyledi: "Meclis iç tüzüğünde değişiklik yapılarak bu tip hareketlerde bulunanlara üç ay Meclis'ten çıkarma kararı ile üç ay ödeneğinin kesilmesi gibi hükümlerle dava kendiliğinden halledilir kanısındayım."

Bir gazeteci kendisine sordu:

"Bundan öte partilerin il kongreleri yapılacak mı, yapılmayacak mı?"

"Siyasi partilerin kongreleri dediğimiz usulün içinde oluyorsa, kavga, gürültü, tokat, iskemle birbirlerine giriyorlar, cam çerçeve indiriyorlarsa, bu sokaklarda sağa sola saldırma şeklini alıyorsa, olsun mu? Devam etsin mi?"

Sözlerinin sonuna gelince ellerini göğsüne koyarak ince gözlüklerin arkasından gazetecileri süzdü: "Eğer kusur bendeyse, ben yapamıyorum, partileri sükunete getiremiyorum. Ben partilerin birbirleriyle ilişkilerini rahatlatamıyorum. O zaman ben sahneden çekilirim, benim yerime taze bir güç gelir ve o alır benim bıraktığım yerden iyiye doğru götürür..."

Partiler, Sunay'a cevaplarını verdiler. CHP, "Siyasi çekişmelerin durduğu yerde demokrasi yoktur. Parlamento yetkileri devredilemez," dedi. AP, "Önceden ne yapılacağı belli olmayan konularda yetki verilmesi Anayasaya aykırıdır," dedi. Ancak AP Anayasa değişikliğini desteklediğini bildirdi.

DP, Erim'in buhran çıkardığını belirterek onun hakkında gensoru açılmasını istedi. Önergenin görüşülmesi sırasında DP sözcüsü Vedat Önsal, kendisini ağır şekilde suçlayarak, "Sayın Erim mutlaka gitmelidir," dedi. "Hem de tasını tarağını toplayarak gitmelidir..." Ama, Erim asıl darbeyi hiç beklemediği yerden yedi. MGP adına konuşan Emin Paksüt, sözü Güvenlik Kurulu bildirisine getirerek şunları söyledi: "27 Mart'ta Milli Güvenlik Kurulu bir bildiri yayınladı. Başbakan Erim bir kamu hukuku hocasıdır. Bizim görüşümüze göre, Anayasaya göre, Milli Güvenlik Kurulu bir ihzari kuruldur. Bu kurula bakanlar da katılır. Anayasada ve 129 sayılı kanunda yeri bellidir. Bu bildiri Anayasaya aykırıdır. Milli Güvenlik Kurulu bir ihtilal konseyi değildir. Kaynağını Anayasadan almayan kuvvetler Anayasaya aykırı düşer..." Erim, Meclis'ten, gensoru açılmasını bilhassa istedi. Ancak önerge reddedildi.

Ertesi gün Erim bir gazeteciye dert yandı: "Keskin bıçak üzerinde bir tampon görevi yapıyorum, bunu kimseye anlatamıyorum..." Bozbeyli ise onu suçladı: "Sayın Erim, herkesi susturup sadece kendi sesinin yankısını dinleyen bir başbakan olmak istiyor..."

Derken, Sovyetler Birliği Devlet Başkanı Podgorni geldi Türkiye'ye. O, ilgililerden, "isteklerimizi ve şikayetlerimizi" dinlerken, gazeteciler daha ziyade onun kızıyla meşgul oldular.

Podgorni yurduna döndükten sonra Erim istifa etti. Ayrıca, yorgunluğunu bahane ederek, yerine yeni bir atama yapılıncaya kadar da görev başında kalamayacağını bildirdi; Başbakanlığa Milli Savunma Bakanı Melen'in vekalet etmesini önerdi. Sunay onun hem istifasını hem de önerisini kabul etti. Bunun üzerine, Erim, güvenlik gerekçesiyle taşınmış olduğu Çankaya'daki Yabancı Konuklar Köşkü'nden tekrar kendi evine döndü. Bir yıl önce ayrılmış olduğu evinin bahçesinde karısının peşisıra yürürken, arkasından kendisini izleyen gazetecilere döndü, kapıda: "Buraya kadar..."

SEKİZİNCİ BÖLÜM

1

Beşir, kendisi gibi sonradan tutuklanan üç Merkez Yürütme Kurulu üyesiyle birlikte, ilk duruşmaya çıkarıldı. Onun tornacı, diğerlerinden Can Açıkgöz'ün serbest muhasip, Yavuz Ünal'ın elektrikçi, Hüsamettin Güven'in maden işçisi oldukları tutanağa geçirildi. Recep koca salonda tek başına izliyordu mahkemeyi. Sorguların yapılmasından sonra davanın parti davasıyla birleştirilmesine karar verildi. Bunun üzerine sanıklar tahliyelerini istediler. Mahkeme heyeti onların taleplerini incelemek için geçici bir süre kürsüden çekildi. Recep de o arada şöyle bir koridora çıktı.

Pencerenin önünde sigara içmekte olan Savcı,

"Recep bey," diye seslendi ona, garip bir dostluk havasıyla, "ne o, dargın mıyız yoksa?"

Recep ona doğru yürüdü:

"Hayır, Sayın Savcı."

"Ee, niye bize karşı hiç yüz vermiyorsunuz öyle?"

"Estağfurullah."

Sitem dolu bir gülümseyişle gözlerini kıstı savcı:

"Sorgunuz yapılırken bana amma da çatmıştınız ha!.."

"İddianameye karşı gerekenleri söyleyeye çalışmıştım..."

"Kardeşim, ben hiç insanın insan tarafından sömürülmesine taraftar olur muyum?"

Şaşkın bir bakış attı ona Recep:

"İyi ama, Sayın Savcı, bunu iddianameye açıkça böyle yazmışsınız!"

Savcı, ahbabça omuzuna vurdu Recep'in. Yüzü hafifçe kırıştı, gizli bir derdi varmış gibi.

"Siz iddianameye bakmayın..." kelimeleri söylemekte zorluk çekiyordu. Sanki ağzında takma dişler varmış da damaklarına uymamıştı.

"Neye bakacağım peki, sayın savcı?"

"Bakmayın... bakmayın..." Göğüs geçirerek kısaca duraksadı. "Ben sadece yabancı ideolojiye karşıyım, o kadar..."

"Benim bildiğimce bugün yeryüzünde iki ideoloji vardır: Kapitalizm ve sosyalizm. Sosyalizme "yabancı ideoloji" deyip geçiyorsunuz; kapitalizm nereden yerli oluyor?"

Savcı bir ayağını pencerenin pervazına dayayıp dirseğiyle dizine yaslandı:

"Ben kapitalizme de karşıyım. Milli idare istiyorum ben. Yabancı olan herşeye karşıyım. Kelimelere bile!"

Recep kafasını sallayarak için için güldü:

"Sayın Savcı, Türkiye'yi dünyadaki gelişmelerin dışında tutamayız ki hep böyle..."

Karşı salondaki duruşma dağılmıştı. TÖS davasından yargılanan öğretmenler, aşağıda kelepçeye vurulup cezaevine götürülmek üzere, muhafızların ortasında sıraya diziliyorlardı. Aralarında bayanlar da vardı. Birisi özlem dolu bakışlarla kirpiklerinin arasından nişanlısını süzüyordu. Babür sessizce el salladı Recep'e.

"Evet," dedi savcı, sigarasını tazeleyerek, lâfın gerisini beklercesine.

"Gerçekçi olalım, bugün general sözünü pekâlâ kullanıyoruz; bu yabancı bir deyimdir. Kalp ilacını pekâlâ kullanıyoruz; bu yabancı bir ilaçtır. Modern silahları pekâlâ kullanıyoruz; bunlar yabancı mamullerdir. Peki neden sosyalist ideolojiyi kullanmayalım? Sosyalizm ki tüm insanlık sorunlarını temelden çözecek olan bir dünya görüşüdür."

"Sosyalizm lâfını kullanmadan kamu yararının gözetilmesine taraftarım, şahsen."

"Kusura bakmayın ama, kamu yararı sözünü de sosyalistler ortaya atmıştır."

Şaşkınlıkla duraladı savcı:

"Hangi sosyalist bu?"

"Diyelim ki Lasalle."

Yüzünü buruşturarak yutkundu:

"Öyleyse ben sadece Atatürkçülüğü ileri sürüyorum..."

Recep başını omuzunun üzerine eğdi:

"Atatürkçülük, pozitivizm ve Jakobenizm karışımı birşeydir. J.J. Rousseau, jakobenlerin fikir babasıdır. Ve J.J. Rousseau, küçük bir azınlığın, ekonomik kudretine dayanarak, topluma egemen olmasına ve devleti istediği gi bi yönetmesine karşı çıkmıştır.

"Evet..."

"Bu görüş de sonradan ortaya çıkan Marksizmle bayağı çakışmaktadır. Bakınız, meseleler ne kadar birbirine bağlı..."

"Yani netice olarak ne diyorsunuz?"

"Bir ideoloji, öyle vahiy gibi gökten inmez, toplumsal yapının ürünü olarak ortaya çıkar. Sosyalizm, kapitalist toplum yapısından doğan ve insanlığı daha ileri bir aşamaya götürecek olan bir ideolojidir. Ve bugün çağdaş uygarlığa erişmenin biricik yolu sosyalizmdir. Atatürkçülük özde çağdaş

uygarlığa erişme davasıdır. Ciddi bir sisteme dayanmadan bu sonuca ulaşamayız. İşte Cumhuriyet'in ellinci yıldönümü, işte Türkiye'nin hali..."

Mahkemenin sekreteri geçti yanlarından. Çok alımlı bir kızdı bu. Savcı bakışlarını ona kaydırdı bir an. Belki de bu yüzden konuşmanın seyrini bozdu:

"Siz özgürlüğü ortadan kaldırma özgürlüğü istiyorsunuz..."

Recep söyleyeceklerinin iyice anlaşılması için oynak hareketlerle yürüyen kızın gözden kaybolmasını bekledi.

"Özgürlük, ekonomik özgürlük sayesinde elde edilebilecek olan bir haktır. Kişileri de ancak sosyalizm ekonomik özgürlüğe kavuşturabilir."

"Acaba?"

"Acabası yok bunun, sayın savcı, öyle. Sonra, insan hakları beyannamesine göre, özgürlük, başkalarına zarar vermeyecek şeyi yapabilmektir, değil mi?"

"Evet."

"Evet ama, burjuvazi çatır çatır halka zarar veren şeyleri yapmaktadır. Kendi kör çıkarları uğruna insanları sefalete, cehalete, pisliğe, aptallığa ve geriliğe mahkûm etmektedir. Topluma bundan daha büyük kötülük olur mu? Buna karşı durulmazsa özgürlük ve insanlık lâfta kalır!"

"Orası biraz öyle, doğrusu. Ne var ki, bir yerde demokrasiyi de korumak lâzımdır."

"Demokraside bütün politik görüşlerin serbestçe ortaya konulması gerekir. Bizde bugün, demokrasi diye, silahların gölgesi altında kapitalist sınıfın egemenliği sürdürülüyor..."

Savcı cebinden bir hap çıkarıp yuttu:

"Siz de herşeyin inine dibine iniyor, herşeye baş kaldırıyorsunuz..."

Recep alnını sıvazladı:

"Halk eziliyor; sefalete, cehalete gömülüyor. Bunu gören bir insan olarak ne yapacak ınız? Susacak mısınız? Farkına vardığınız kötülüklere karşı çıkmayacak mısınız? Ben şahsen bunu yapmazsam kendime saygımı yitiririm. Toplumsal sorumluluk duygusu taşıyorsak, topluma karşı görevlerimizi yerine getirmeden edemeyiz."

Savcı şöyle bir içine gömülür gibi oldu.

"İşte bu işi yabancı ideolojilere kaçmadan kendi aklımıza göre yapsak ya, ben aklı başında iş yapılmasına taraftarım."

Recep bakışlarını gözlerinin içine dikti onun:

"Aklı başında iş yapmak demek, sadece kendi aklımıza göre değil, nereden gelirse gelsin akla uygun iş yapmak demektir."

"Nasıl olur? Yabancı ideolojiye de mi?"

"Deminden beri izah etmeye çalışıyorum efendim, tarih yeni bir dünya anlayışını ortaya koymuşsa biz buna uymak zorundayız. Aksi halde dünyaya ayak uyduramayız. Ve ve o zaman dini esaslar üzerine devlet yönetiminden vazgeçip ilmi esaslara bağlanmamızın pratikte hiçbir anlamı kalmaz."

Savcı gene bir uçtan bir uca atladı:

"Tabii düşünce özgürlüğü olmalı memlekette, canım."

Recep hiç bozuntuya vermedi:

"Elbette... Aksi halde milletçe aptallık içinde yüzeriz. Nitekim, bakın, bizde siyasi düşünce gelişmediği için, ortaya çıkan birkaç palavracı memlekette istediği gibi at oynatmaktadır bugün..."

"Allah belâlarını versin onların!"

"Öyle demekle olmuyor ki sayın savcı, bu, aslında memleketin genel durumunu gösteriyor. Bakın, 'Allah belâlarını versin onların' diyorsunuz ama, gelip benim yakama yapışıyorsunuz..."

Savcı ensesini kaşıyarak bir süre duraksadı.

"Ben size bir şey söyleyeyim mi, o, bu değil ama, siz esas kürt sorunundan güme gittiniz... Ah bu işi ele almasaydınız..."

Recep, Savcı'nın gözlerinin içine baktı:

"Sorun karşınıza çıkmış, nasıl ele almazsınız, siyasi partisiniz..."

Dudakları ağzının içine gömüldü Savcı'nın.

"Hiç değilse bu işi daha usturuplu yapsaydınız bari, ordu bu konuda çok hassastır..."

"İyi de, bu hassasiyet bizi sosyal gerçekleri görmekten alıkoymamalıdır. Yoksa, devekuşuna döneriz..."

"Hem sonra, bu bir yana, Kürt diye birşey yoktur. Sizin Kürt dediklerinizTürktür."

"Aman efendim, yapmayın rica ederim."

"Öyle.. öyle..."

Recep omuzlarını kısarak ellerini dua eder gibi açtı:

"Öyle öyle de, niye o zaman, Kıbrıs'ta bir Türkün başına taş düşünce kıyametleri koparırken, Irak'ta dumanları savrulan Kürtler için hiç ses çıkarmıyoruz?.."

Savcının yüzünde sıkıntılı bir ifade belirdi.

"Ee, o kadarına aklım ermez benim..." Göğsü inip kalkarak sağ elini tepesinden yukarı savurdu. "Neyse, haydi bana eyvallah, celse vakti geldi."

Yargıç, dışarda çalışan bir tankın yarattığı gürültüler arasında, mahkemenin ara kararını okumaya başladı:

"Tutuklama sebepleri zail olmadığından sanıkların tahliye taleplerinin reddine karar verildi. Bir dahaki duruşmanın..."

Sanıklar kararı ayakta dinliyorlardı. Mahkeme başkanı heybetli bir poz takınmaya çalışıyordu. Ve durmadan kaşlarını çatıp ağzını büzüyordu.

2

Anayasa Mahkemesi, ölüm cezalarının infazına ilişkin kanunu usul yönünden bozdu. Kanun, Meclis'ten, Anayasanın 85. maddesine aykırı bir biçimde çıkarılmıştı.

Bazıları bu karara karşı ateş püskürdüler. MGP'li milletvekillerinden İhsan Kabadayı hırsından küplere bindi: "İdamların infaz edilmemesi nedeniyle bütün vatandaşlar infial ve kahır içindedirler. Millet Meclisi'nin üstünde Cumhuriyet Senatosu gibi bir müessese varken, Anayasa Mahkemesi'nin varlığına lüzum görmüyorum ve kaldırılması yönünde herhangi bir teklif gelirse şahsen destekleyeceğim."

Adalet Bakanlığı meselenin tekrar görüşülmesi için dosyayı hemen Meclis'e sevketti. Millet Meclisi Adalet Komisyonu hiç vakit kaybetmeden konuyu ele aldı. Komisyon üyesi bazı milletvekilleri çeşitli nedenlerle toplantıda bulunamadılar. Bunlardan CHP'li Turan Özgüner'den komisyon başkanlığına bir telgraf geldi: "İstanbul'dayım. Komisyona yetişemeyeceğim. Deniz Gezmiş ve arkadaşlarının idamları konusunda önceki oyumu tekrar ediyorum ve idamlara evet diyorum."

Komisyon, cezaların yerine getirilmesi teklifini yeniden kabul etti. CHP'den İrfan Baran da lehte oy kullandı. Komisyon, ayrıca, ibreti müessire aşkına, meselenin Meclis'te öncelik, ivedilik ve herşeye takdimen görüşülmesi isteğinde bulunulmasına karar verdi.

Konu Meclis'e geldiğinde İnönü kürsüye çıktı:

"İdamlar yapılsın veya yapılmasın diye bir karar almadık. Grubumuzda herkes vicdani kanaatine göre oy verecektir. Bizim haklılığımız Anayasa Mahkemesi kararıyla tescil olunmuştur. Biz Büyük Meclis'in eksik veya yanlış karar almasını önlemek için Anayasa Mahkemesi'ne başvurduk.

Biz infaz meselesinde eksiklikler olduğunu öne sürdük. Yoksa suçluluğun affedilmesi diye bir konu yoktur. Suçların karşılığı olan cezayı göreceklerdir ve çekeceklerdir.

Biz siyasi suçlardan idam yapılmasının karşısındayız. Bunu büyük Meclis bir kanun haline getirmeli ve üzerinde özenle, dikkatle durmalıdır. Hangi suçların siyasi suç sayılacağı, hangilerinin sayılmayacağı, cinayetle birlikte yapılan siyasi suçların nasıl ceza görecği ortaya konulmalıdır.

Bu mesele hemen hemen bütün dünyada halledilmiş gibidir. Siyasi suçlardan dolayı idam cezası olmaz. Cemiyetimiz büyük bir hastalık geçiriyor.

İçerden ve dışardan gençlere tahrikler yapılıyor. Zorla arzularını yerine getirmek istiyorlar. Genç veya yaşlı bir insanın zorla, sabit fikirlerle bu arzusunu tatbik edemeyeceğini kafalara dank ettirmek için devlet kuvvetleri çalışmalıdır.

Nihayet bunlar genç, tecrübesiz durumdadırlar. Bunların cezaları müebbet hapse çevrilmelidir. Bu gençler tecrübesiz ve taşkın insanlardır. Taşkınlıklarının hiçbir netice vermeyeceği emsallerine öğretilmiştir. Bu fikirle idam cezasının yapılmamasını isteriz."

Ondan sonra başkaları kürsüde boy göstermeye başladılar.

DP'den Kubilay İmer: "Vatan ve millet düşmanı komünist eşkiyalara bu ülkede yaşama hakkı yoktur!.."

DP'den İlhan Darendelioğlu: "Türkiye Büyük Millet Meclisi komünistlerin başını ezecek mi, ezmeyecek mi? Bu meydana çıkmalı..."

Ve CHP'den Turhan Özgüner: "Ben komisyonda da idamlara evet demiştim. Kendi oğlum da olsa ipini ben çekerim..." Bu sözleri AP'liler uzun uzun alkışladılar.

Sonunda oylamaya geçildi. Demirel lacivertler giyerek gelmişti o gün Meclis'e. İsmi okununca "kabul" diye bağırdı. Dinleyiciler balkonunda hükümlülerin babaları oturuyordu. Kireç gibi bembeyaz kesildi adamlar. Oğulları ölümün eşiğinden dönmüştü ama, bunun bir yararı olmayacaktı galiba. Çekilen işkence katmerleşiyordu şimdi. İki çekimser, kırksekiz redde karşı, ikiyüz altmış üç oyla cezaların infazı hakkındaki kanun tasarısı kabul edildi. Aralarında Kemal Satır, Ali İhsan Göğüş gibi kimselerin de bulunduğu bazı CHP'liler lehte oy verdiler.

Arkadan, Senato Adalet Komisyonu'nda, daha arkadan da Senato'da onaylandı cezalar.

3

Sunay, yeni hükümeti kurmaya Kontenjan Senatörü ve eski başbakanlardan Suat Hayri Ürgüplü'yü memur etti.

Daha önce görevi, Kontenjan Grubu Başkanı Fahri Korutürk'e teklif etmişti. Ne ki, Korutürk buna yanaşmamıştı. Bunun üzerine Ürgüplü'ye yönelmişti.

Çankaya'da kendisine kısa bir durum değerlendirmesi yaptıktan sonra, "Sizin tecrübeniz sorunları çözmeye yeter," dedi.

Ancak, Ürgüplü huzursuzdu.

"Paşam," dedi, tutuk tutuk, "önce askerlerle konuşmam yararlı olmaz mı?.. Onlara 12 Mart'tan ne anladıklarını ve benden ne istediklerini sormak istiyorum..."

"Aman ortalığı karıştırma şimdi; o işi bana bırak!.."

Bu sözlere bakarak her şeyi yolunda gördü, görevi üstlendi.

Yetmişine merdiven dayamış, orta boylu, etine dolgun, güleç yüzlü. Uçuk benizli, kibar bir kimseydi bu. Halim selim bir görünüşü vardı. Bakışları sönük, dalgın ve yorgundu. Ağarmış saçları arkaya taralıydı.

Partilerin içinden, herkesin güvendiği, tanınmış, deneyli kişilerden, bir hükümet kuracaktı. Meclislere dayanarak iş görecekti. Tepkilere yol açmaktan kaçınacaktı. Böylece rejimi çıkmazdan kurtaracaktı. Geçmişte kulağına takılan bazı sözlerden esinlenmişti. Franko, "kinin yerleşmesine izin vermeyin" demişti ona, veda ziyaretinde. Tito da yönetimdeki bir sırrını açıklamıştı: "Sertlik birleştirici değildir."

Köşkten ayrılırken gazetecilerle görüştü, arabanın içinden.

"İcap eden temasları yapmak gerekiyor," dedi, parmaklarıyla beyaz mış bıyıklarını sıvazlayarak, "Tamamiyle Atatürkçü bir hükümet kurul benim eskiden beri takip ettiğim bir idealdir. Bunun üzerinde partilerin yardım ve anlayış göstereceklerinden hiç şüphe etmiyorum."

Gazetecilerden biri, diğerlerini dirsekleyerek arabanın penceresine yaklaştı.

"Siz zor zamanların insanısınız. Bugünkü şartlar içinde Türkiye'nin durumu hakkında bize bir şeyler söyler misiniz?"

Gözlerini süzerek nazikçe gülümsedi Ürgüplü. İçine kapanık bir haldeydi. Yüzü son derece solgundu.

"Benim bütün hayatım zor hadiselerin içinde geçmiştir. Tecrübeler de şahsen bana zor günler yaşatmıştır. Ümidimi kesmem, yaradılış itibariyle bedbin adam değilim, nikbin adamım. O itibarla dünyada yenilmeyecek hiçbir müşkülat yoktur. Her zaman hayatta rehber edindiğim Büyük Atatürk en ümitsiz anda bu memleketi bu hale getirdikten sonra onun evlâtları olarak biz müşkül vaziyetleri yenmeyi vazife saymalıyız. Ve zannederim bütün memleket birleşirse bunu yenmekte hiçbir müşkülât yoktur."

Gerçekten de görmüş geçirmiş bir kimseydi. Ardında engin bir politik geçmişi vardı. CHP'de sivrilmiş, Gümrük ve Tekel Bakanlığı'na kadar yükselmişti. İstanbul İl Başkanı'yken, Varlık Vergisi uygulamaları sırasında, huzuruna yüz sürülen adam olmuştu. Göstermelik bir miktar vergi de kendisine vurulunca İnönü ona sormuştu: "Bu da nesi böyle?.." Bir nedenle Yüce Divan'a verilmişti. Ölüp ölüp dirilmişti bu vartayı atlatana kadar. Aklanmasına karşın, hayata, politikaya, insanlara, dünyaya küsmüştü. 1950'de yıldızı tekrar parlamıştı. DP listesinden bağımsız milletvekili seçilmişti. Derken, Menderes onu büyükelçi yapmıştı. Bonn, Londra, Washington ve Madrid'de ülkeyi temsil etmişti. Bonn'da, istediği yardımı alamayışından ötürü, Mende-

res'in Almanlara karşı güttüğü küskünlüğün etkilerini gidermeye çalışmıştı. Londra'da 6-7 Eylül olaylarının ağırlığı altında ezilmişti. Washington'da kredi koparmaya gayret göstermişti.

Bu arada iyi günler görmüş, hayatın tadını da çıkarmıştı. Baden Baden'lerde parlak ziyafetlere katılmış, ellerindeki paralar bitince gece yarıları bankalar açtıran İran Şah'ı ve eşi Süreyya'yı kumar masalarında seyretmişti. İngiltere'den Amerika'ya Queen Elizabeth, Amerika'dan İspanya'ya Constitution transatlantikleriyle zevk ve neşe içinde geçen, rahatlatıcı, dinlendirici yolculuklar yapmıştı. Beyaz Saray'larda Eisenhover "hello" diye koluna girmişti. Nixon'ları tanımıştı. Davey'leri tanımıştı. Gina Lollobrigida'ları, Maurice Chevaller'leri tanımıştı.

Madrid'de pek kalmamıştı. Daha yerini bile ısıtmadan, 27 Mayıs Devrimi üzerine, merkeze çağrılmıştı.

Çok hoşlandığı İspanya'dan sonra talih yine ters dönmüştü. Ankara'da 8 Numaralı Tahkikat Komisyonu'nda, sorguya çekilmişti: "Fatin Rüştü Zorlu'nun paraları nerede?.."

1961'de AP listesinden bağımsız Kayseri Senatörü seçilmişti. Ve o dönemin karman çorman ortamı içinde de Senato Başkanı olmuştu. 1964'de Demirel'in AP liderliğine yükselmesiyle birlikte iktidardan düşürülen İnönü'nün yerine Başbakanlık koltuğuna oturmuştu. Paşa'nın "15 gün dayanamaz" dediği hükümeti, 1965 seçimlerine dek sürmüştü. Bu süre içinde kalkınma meselelerine el atmıştı. Ve de Sovyetler Birliği ile ilişkileri düzeltmeye kalkmıştı. Ancak, bundan dolayı hoşnutsuzluklarla karşılaşmış, anasından emdiği süt burnundan gelmişti. Kendi deyimiyle, "partiler ona kan kusturmuşlardı." Bir yandan da Amerika huylanmaya başlamıştı; hop, hop, nereye gidiliyordu?..

Bütün bunlardan dolayı adı "zor günlerin adamı"na çıkmıştı. Şimdi kendisine bu ifade edilmekteydi.

Peşinde koruma polisleri, eve döndü. Eşi tarafından tebrik edildi. Ve o gün Çankaya'daki Başbakanlık İkametgâhı'na taşındı.

Onun tayini bazı kimseleri rahatlatır gibi oldu. Bunlara göre, Ürgüplü, bilindiği kadarıyla, iddiasız, ihtirassız bir insandı. Ilımlı bir politik kişiliği vardı. Parlamenter rejime sıkı sıkıya bağlıydı. Öyle kör ikbal hırsıyla havayı pisipisine bulandırmaz, bu kötü gidişi körüklemezdi. Belki böylece 12 Mart uygulamaları tavsar da daha fazla acı çekilmeden düzlüğe çıkılırdı.

Nitekim böyle düşünenleri yüreklendiren sesler yükseldi.

İnönü: "Ürgüplü değerli ve tecrübeli bir insandır. Hükümeti teşkil etmesini ve muvaffak olmasını dilerim."

Kırıkoğlu: "Ürgüplü'nün hükümeti kurmakla görevlendirilmesi demokrasiye inanan herkesi sevindiren haber olmuştur. Kendisine yürekten başarılar dilerim."

Ecevit: "Ürgüplü başkanlığındaki bir hükümetin ülkeyi seçim ortamına süratle ve esenlikle götüreceğine inanıyorum."

Ürgüplü ertesi gün parti liderleriyle temaslara başladı. Demirel'le yaptığı görüşme sırasında onunla kolkola girerek foto muhabirlerine poz verdi. Neylesin, bu işte Demirel'e yaslanmak şarttı.

Bu arada gazetecilere bir demeç verdi: "Bütün reform kanunları çıkarıldıktan sonra seçime giden çalışmalar yapılacak..."

4

Son anda Esenboğa Havaalanı'na gelen dört genç, Ankara'dan İstanbul'a dokuz otuz seferini yapacak olan THY'na ait Boğaziçi DC-9 yolcu uçağına koşarak bindiler.

Uçak, Yalova semalarına geldiğinde inişe geçmek üzere alçalmaya başladı. Tam o sırada gençlerden ikisi ayağa fırlayıp tabancalarını çektiler, yolculara seslendiler: "Ellerinizi başlarınızın üzerine koyun ve hiç kıpırdamayın!.." Aynı anda diğer ikisi pilot kabininin kapısını sert bir şekilde açıp silahlarını pilotların enselerine dayadılar. "Üzerimizde bomba var, silahlıyız," dedi birisi, sinirli sinirli. "Dediğimizi yapın, uçağı Sofya'ya indirin." Başpilot soluğunu keserek bu isteğe "peki" dedi. Ötekinin üstündeki el bombasının sapını da görmüştü gözucuyla. Uçağın rotasını değiştirerek yükseldi. Ve Sofya ile temas kurarak iniş izni istedi. Arada geçen İngilizce konuşmaların Türkçe yapılmasını önerdi gençler. Pilot bunun imkânsız olduğunu söyledi. Ama zor karşısında Türkçe bilen bir kişiyi kontrol kulesine getirdiler Sofya'da. Aynı zamanda gençler birinci mevkideki yolcuları da arka salona aldılar. Yarı İngilizce, yarı Türkçe konuşmalarla uçak Sofya Havaalanı'na indi.

Gençlerden birisi, elinde tabanca, dışarı çıktı. Önce Bulgar yetkilileriyle, sonra Türkiye Elçisi'yle görüştü. Yirmi beş yaşlarında, zayıfça yapılı, sarı bıyıklı, gür saçlı biriydi bu. Bazı istekler ileri sürdü: "Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan, Hüseyin İnan, Kâmil Dede, Necmi Demir, Ziya Yılmaz bize iade edilsin. İşçi sınıfı üzerindeki baskılar ve grev yasağı kaldırılsın. Üç bin liraya kadar olan köylü borçları silinsin. Bu şartlar haber bültenlerinde halka duyurulsun. İsteklerimizin yerine getirilmesi için saat on dokuza kadar mühlet veriyoruz. Aksi halde uçağı berhava edeceğiz!.."

Elçi karmakarışık çehreyle ayrıldı onun yanından. Belirttiğine göre, genç "sinirli, kararlı ve mütecaviz"di.

Bundan öte heyecanlı ve sinirli bir bekleme dönemine girildi.

Öğleden sonra kalp hastası olan bir yolcu fenalaştı, hastaneye kaldırıldı.

Bulgar makamları yolculara yiyecek vermeyi arzuladılar. Gençler kendilerine müsaade ettiler. Bunun üzerine yolculara ekmek, peynir, haşlanmış yumurta dağıtıldı, temiz paketler içinde.

Uçakta altmış bir yolcu vardı. Ayrıca, üçü hostes, altı kişilik de mürettebat vardı. Ve yolcuların arasında İnönü'nün büyük oğlu Ömür İnönü ile AP Adana Senatörü Nuri Ademoğlu gibi kimseler bulunuyordu.

Paşa durumu öğrenince, "Hayırlısı neyse, gelişmeleri bekleyelim," dedi, soğukkanlılıkla. Gazeteciler kendisini konuşturmaya çalışsılar. O, "Söyleyecek birşey yok," diye kestirip attı. Eşi Mevhibe Hanım çok üzgündü.

Çankaya'da, Sunay'ın başkanlığında, Bakanlar Kurulu ve Milli Güvenlik Kurulu toplandı. Olay incelendi. İzlenecek yol tesbit edildi.

Gençler, akşam üstüne doğru Bulgar yetkililerine sık sık Türkiye'den haber olup olmadığını sordular. Bulgarlar onlarla görüşerek bekleme süresinin ertesi güne kadar uzatılmasını sağladılar.

Gece, uçağın etrafı projektörlerle aydınlatıldı. Yolcular büyük bir asap gerginliği içindeydiler. Hava çok soğuktu. Hostesler battaniye dağıttılar onlara.

Dışişleri Bakanı o gece sabaha kadar çalıştı. Bu arada Sovyetler Birliği, Amerika, Federal Almanya, Fransa, Japonya hükümetleri ile Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'nden yolcuların kurtarılmasını sağlamak için yardımcı olmalarını istedi.

Gün ağardıktan sonra gençler hastalanan yolcuları teker teker uçaktan indirip doktorlara teslim ettiler. Diğerlerini, sıkı kontrol altında, gruplar halinde aşağı indirerek havalandırdılar. Ve Bulgarların ikram ettikleri kahvaltı yı yedirdiler onlara.

En sonunda, gençler, kendilerine siyasi mülteci hakkı tanınması kaydıyla, uçağı ve yolcuları serbest bırakmaya razı geldiler.

Türkçe bilen bir Bulgar uçağa girip, "Geçmiş olsun komşu," dedi içerdekilere, "Kurtuldunuz..." Yolcular sevinç gösterileriyle birbirlerine sarıldılar.

Bulgar yetkilileri gençlerin kimliklerini açıkladılar: "Sefer Şimşek, Yaşar Aydın, Mehmet Yılmaz, Nuri Akça." Bunların üçü öğrenci, biri fotoğrafçıydı.

5

Jandarma Genel Komutanı Orgeneral Kemalettin Eken, öğle yemeğini yedikten sonra, makamına gitmek üzere evinden dışarı çıktı. Arabasına yöneldiği sırada önünde aniden bir otomobil durdu ve içinden fırlayan gençler, Deniz'leri kurtarmak niyetiyle, onu kendi arabalarına sürükleyip rehin almaya kalktılar. Yaver, şoför, muhafızlar arkadan yetişip generali kurtardılar, hemen kendi arabasına attılar. Bu esnada taraflar arasında çatışma patlak verdi. Silah seslerine polisler yetiştiler. Gençler dağıldılar, ateş ede ede geri çekildiler. Birisi vurulup öldü, birisi yaralanıp yakalandı ikisi kayıplara karıştı.

Beri yanda General Eken, Yaver, Adnan Coşkun, şoför Mehmet Yılmaz, muhafız erleri Osman Zeki Yaşar ve Mustafa Baş da yaralanmışlardı. General ayaklarından isabet almıştı. Ayrıca kendi arabasına aktarılırken iki kaburgası da kırılmıştı.

Polis olayı yaratan gençler hakkında bilgi verdi. Ölen, Ankara Hukuk Fakültesi Öğrencisi Niyazi Yıldızhan, yakalanan Hacettepe Üniversitesi öğrencisi Asım Yılmaz, kaçanlar da Orta Doğu Teknik Üniversitesi öğrencileri Hasan Ataol ve Ergun Ataklı'ydı.

İçişleri Bakanı daha esaslı açıklama yaptı: "Olayda Rus yapısı otomatik tabanca ele geçirilmiştir. Bunlar yepyenidir. Üç yuvarlak şarjör, iki saplı tahrip bombası, üç yüz seksen bir makinalı tabanca mermisi..."

Tağmaç, silahlı kuvvetlere bir mesaj yayınladı: "Bu gidişe son vermek için gerekli tedbirler alınmış ve alınacaktır. Hainçe akıtılan bu şerefli kanların hesabı kesinlikle sorulacaktır..."

Yaralanan jandarma erlerinden Mustafa Baş hastanede öldü. Büyük bir cenaze töreni düzenlendi kendisine.

Törene Başbakan Vekili Milli Savunma Bakanı Melen, bazı bakanlar, Genelkurmay Başkanı Tağmaç, kuvvet komutanları, Yüksek Askeri Şura üyeleri katıldılar. Mustafa Baş'ın bayrağa sarılı tabutu Jandarma Genel Komutanlığı önünde hazırlanmış olan bir katafalka konuldu. Saygı duruşu eda edildikten sonra konuşmalara geçildi: "Orgeneral Eken'e karşı ne idüğü belirsiz komünistler tarafından girişilen tecavüz sırasında hayatını hiçe sayarcasına Türk askerine yaraşan bir koruma yapan ve bu sırada hayatını kaybeden şehit eri milletin sinesine tevdi ediyoruz..."

Televizyon bu töreni o akşam uzun uzun yayınladı, banttan. Mustafa Baş'ın annesiyle babası da getirilmişti törene. Özellikle annesinin ayılıp bayılan pozları yansıtıldı ekrana. Anlaşılan solcu gençler aleyhine bir nevi psikoz yaratma gayretiydi bu.

6

5 Mayıs 1972 günü Deniz'lerin avukatları Mamak Cezaevi'ne gittiler, müvekkilleriyle görüşmek istediler. Tashihi karar taleplerine henüz daha cevap gelmemişti, bunu bildireceklerdi kendilerine.

"Deniz'ler hamamdalar şimdi, bugün görüşemezsiniz onlarla" dedi görevli bir üsteğmen, garip bir kasılmayla. Öteden beri içerdekilere zulüm eden bir subaydı bu.

Ona meram anlatamayınca, Cezaevi Komutanı'nın kendisiyle görüşmek istedi avukatlar.

"Cezaevi Komutanı şu anda Sıkıyönetim Komutanlığı'nda yapılan toplantıda," dedi Üsteğmen, ağzını eğerek.

Avukatlar hemen Sıkıyönetim Komutanlığı'na gittiler. Ancak, ne yaptılarsa, Cezaevi Komutanı'yla görüşme imkânı bulamadılar. Bunun üzerine telefonla Adli Müşavirliğe başvurdular. Tek kelimelik bir karşılık aldılar: "Görüşemezsiniz!"

Müvekkilleriyle görüşmelerine yasal engel olmadığını belirterek, bu kez yazılı bir dilekçe gönderdiler aynı mercie. Buna yanıt beklerken toplantı dağıldı. Kapıdan çıkanların arasında Vali, Savcı, Emniyet Müdürü, General Elverdi de vardı.

Saat on yediye gelmişti. Dilekçeye cevap çıkmıyordu. Avukatlar tekrar telefona sarıldılar.

"Cevabımız hayırdır," dedi telefondaki ses. "Evet desek bile artık görüşemezsiniz, çünkü çalışma saati bitmiştir..."

O gün Sıkıyönetim İdaresi sokağa çıkma yasağını saat yirmi dörtten yirmi üçe indirdi. Ve AA'nın iki muhabirine o gece için sokağa çıkma kartı verdi.

Akşam üstü Kızılay'da sağcı gençler, ellerinde birtakım gazeteler, avaz avaz bağırmaya başladılar: "Vatan hainleri bu gece asılıyorlar!.." Tiksindirici, kör edici bir kin dalamıştı bunların içlerini.

Ajans muhabirleri ve gazeteciler, geç vakit; Denizlerin avukatlarından Mükerrem Erdoğan'ı aradılar, gece evden çağırılacak olursa kendilerine haber vermesini rica ettiler ondan. Daha çiçeği burnunda, cübbeyi ilk defa bu davada giyen bir avukattı Erdoğan.

Gece yarısı Deniz'leri prangaya vurarak Mamak Cezaevi'nden apar topar aldılar. Deniz geride kalan arkadaşlarıyla vedalaşmak için duvarların ötesine seslendi: "Biz gidiyoruz, haydi eyvallah, hoşça kalın!.." Arka hücrede kalan Mete Ertekin duydu sesi. Bir türlü uyuyamamıştı daha, nedense. Dondu kaldı, o anda ne edeceğini bilemedi. Sonradan kafasını yumrukladı:

ah, keşke birşey söylese, bir şey yapsaydı... Hiç değilse, "Selam size!" diye bağırsaydı. Ya da bir marş tuttursaydı...

Saat sıfır otuz sularında Avukat Mükerrem Erdoğan'ın kapısı çalındı. Avukat yatmamıştı, bekliyordu. Kapıyı açtı, biri sivil, ikisi resmi, üç polisle karşılaştı eşikte. Karısına haber ederek polislerle aşağı indi, sokakta bekleyen cipe bindi. Sivil polis direksiyona geçti, diğerleri arkaya oturdular. Birisi telsizle Merkez'i aradı. "Emaneti aldık, dönüyoruz..."

Cemal Gürsel Alanı'ndan itibaren yollar askerler ve polisler tarafından kontrol altına alınmıştı. Yer yer ışık sinyalleriyle parolalar vererek geçiyordu cip, bazı noktaları.

Merkez Cezaevi'nin etrafına askerler, zırhlı araçlar yığılmıştı. Ve her taraf projektörlerle aydınlatılmıştı.

Halit Çelenk daha önceden getirilmişti oraya. Beti benzi solmuş, mumyaya dönmüştü. Polisler, Mükerrem Erdoğan'la birlikte ikisini kapıya götürdüler. Kapının önü subay doluydu. Hepsi de gencecikti. Aralarındaki assubayların ellerindeki telsizler durmadan çalışıyordu:

Tepeden tırnağa aramadan geçirerek içeri aldılar avukatları. Bunu yaparken Halit Çelenk'in cebinde bulunan yatıştırıcı hapları alıkoydular. Ayrıca, onlara refakat eden üsteğmenin tabancasını da alıkoydular. İdare binasında Savcı karşıladı onları, aksak aksak yürüyerek:

"İnfaz için bütün hukukî gerekler yerine getirilmiştir. Buyurun sizi müvekkillerinizle görüştüreyim."

Başgardiyan'ın odasına girdiler. İçerisi kalabalıktı. Çoğu subaydı kalabalığın. Hemen hepsi albay rütbesindeydi. Yalnız iki general vardı aralarında: Merkez Kumandanı Tevfik Türing, Mahkeme Başkanı Ali Elverdi. Deniz, elleri arkadan kelepçeli, ayaklarında ağır pranga, bir sandalyede oturuyordu. Avluya bakan pencerenin karşısındaydı. Arkası duvara dönüktü. Birer elleri omuzlarında, iki yanında iki gardiyan dikiliyordu. Biri sigara içiriyordu kendisine. Sırtında bir balıkçı kazağı, ayağında kadife bir pantolon vardı. Saçları üç numarayla kesilmişti. Sakalları uzamıştı. Avukatları görünce,

"Hoş geldiniz," dedi onlara, buruk bir gülümsemeyle. "Cezaevindeki devrimcileri benim için teker teker öpün. Ve bizleri Taylan'ın yanına gömün."

Başlarıyla peki işareti yaptılar avukatlar, yüreklerinin yağları damla damla eriyerek.

Savcı, suni bir dostluk havası içinde, damdan düşercesine sordu:

"Deniz, nasılsın?"

Deniz başını kaldırıp ona baktı, isteksizce:

"Sağ ol." Acı bir tebessüm dondu kaldı dudaklarında. Solgun yüzünde dokunaklı bir ifade belirdi.

"Avukatlarına söyleyeceğin birşey var mı?"

"Yok, söyledim söyleyeceğimi..."

Savcı, avukatlara döndü:

"O halde buyrun Yusuf'la görüşelim."

Bitişikteki küçük odaya geçtiler. Yusuf da aynı Deniz'in durumundaydı.

İnsanın içini okur gibi bakan gözlerini avukatlara çevirdi:

"Hoş geldiniz..." Son derece sakindi.

Avukatlar yutkunarak başlarını önlerine eğdiler, kahredici bir çaresizlikle.

"Bu saatte sizler de yoruldunuz," dedi Yusuf. "Zaten bizim için çok çalıştınız. Hepsi için çok teşekkür ederim."

Mükerrem Erdoğan'ın dudakları zorlukla kımıldadı:

"Aman Yusuf..."

Yusuf bakışlarını ona dikti:

"Biliyorsunuz, kardeşim Yücel rahatsızdır. Rahatsızlığı benim yüzümdendir. Hastalığı ile ilgilenirseniz, tedavisi için çalışırsanız sevinirim."

Mükerrem Erdoğan'ın eşi doktordu. Hacettepe Hastanesi'nde çalışıyordu. Psikiyatri bölümünde çok ihtimam göstermişti Yücel'e, tedavisi sırasında. Şimdi onun için söylüyordu bu sözleri Yusuf. Avukat içinin kor gibi yandığını hissetti.

"O bakımdan hiç kaygın olmasın Yusuf. Düşündüğünden daha fazla ilgileneceğim Yücel'le. Zaten son zamanlarda epey iyileşti."

Yusuf konuyu değiştirdi:

"Babam nasıl?"

"Gayet metin."

"İnfazdan haberi var mı?"

"Var."

Oysa yoktu. Ama o anda öyle demeyi uygun görmüştü avukat.

Yusuf bu sefer Savcı'ya döndü:

"Arkadaşlarımla son bir kez görüşmek istiyorum."

Bir tuhaf oldu Savcı:

"Ne gerçği var?" Meseleyi fazla uzatmak istemiyordu. Zor bir vaziyetti bu.

Mükerrem Erdoğan hemen atıldı:

"Ölüme giden bir insanın son isteği bu..."

Arkadan Halit Çelenk dayattı:

"Bu isteği yerine getirmek zorundasınız, teammüldür bu. Bundan öte birşey yok artık. Görüyorsunuz, her şeye hazırlamışlar kendilerini."

Savcı avukatları teker teker süzdü, huzursuzlukla:

"Merak etmeyin birşeyler yaparız." Yusuf'a döndü, "Avukatlarından bir isteğin var mı?"

"Yok."

Tekrar avukatlara kaydırdı bakışlarını:

"O halde Hüseyin'le görüşelim."

Hüseyin'i daha ötelerde bir yere almışlardı. Oraya giderken önlerine iriyarı bir albay çıktı, alaycı tavırlarla:

"Sizinkiler imamı kabul etmediler, bunlar müslüman değilmiş..."

"Onların bileceği birşey bu," dedi Halit Çelenk.

Anlamlı anlamlı başını salladı albay:

"Tabii, tabii, bunu siz de bilirsiniz..."

Hüseyin de aynı ötekiler gibiydi. Ve o da sigara içiyordu gardiyanın elinden. Avukatları görünce başını kaldırdı:

"Hoş geldiniz..." Başını önüne eğip tekrar kaldırdı, "Size çok teşekkür ederim... Babam Ankara'da mı?.."

"Ankara'da" diye karşılık verdi Mükerrem Erdoğan.

"İnfazı biliyor mu?"

"Biliyor."

"Kendisi nasıl?"

"İyi, metin."

Bakışları uzaklara daldı Hüseyin'in.

"Biz inanıyoruz ki, bu mücadele bizimle bitmeyecektir..."

Savcı girdi araya. Hüseyin'e seslenerek:

"Avukatlarına söyleyeceğin birşey var mı?"

"Son sözümü sehpada söyleyeceğim."

Dönüşte, koridorda, imamı gördüler avukatlar. Çok üzgündü. Dokunulsa ağlayacak gibiydi.

Deniz, yanındaki masaya getirilmiş bir daktiloda babasına mektup yazdırıyordu şimdi. Kelimeleri seçe seçe yazdırıyordu: "...Annemi tesellî etmek size düşüyor. Kitaplarımı kardeşime bırakıyorum..." Mektup bitince kelepçesini çözdüler, eline bir kalem verdiler. Mektubu imzaladı. Kelepçeyi tekrar vurdular bileklerine, arkadan.

Yusuf'u getirdiler odaya. Ayaklarındaki pranga şangır şangır öten bir sesle sürükleniyordu peşinden, beton zeminde. Adımları küçük küçük atıyordu. Çünkü zincirin uçları ayaklarına yakın bir yerden birbirine bağlan-

mıştı ayrıca. O haliyle, bu çelimsiz, cana yakın genç, dünyayı ayaklarıyla döndürüyordu sanki.

Koridordaki albaylar da doluştular odaya, onun arkasından. Tıklım tıklım oldu içersi.

Yusuf'la Deniz kısaca birşeyler söylediler birbirlerine; öpüştüler, ayrıldılar.

Arkadan aynı şekilde, zincir şakırtıları içinde, Hüseyin'i getirdiler.

Hüseyin ayrıldıktan sonra Savcı, Deniz'in karşısına geçti. İşin sonuna gelmişlerdi. Yapacakları başka birşey kalmamıştı. Artık tamamdı.

"Seni daha fazla bekletmeyelim..."

"....."

"Adın Deniz midir?"

"Evet."

"Babanın adı Cemil midir?"

"Evet."

"Yanlışlık yok ya?"

"Yok!"

Ayağa kaldırdılar onu, ceplerini boşalttılar. Son anın ağırlığı çökmüştü üzerine. Etrafına bakınarak sordu:

"Parkam nerede?"

Kapının arkasında asılı duran kürk yakalı parkayı gösterdiler ona:

"Burada."

"Parkamı babama teslim edin." Bir parkayı hiç kimse onun kadar kendisine yakıştırarak giyemezdi.

Savcı yumuşak bir tavır takındı:

"Parkan da, cebinden çıkanlar da, mektubun da babana teslim edilecektir." Elindeki kağıtları açarak mahkemenin kararını okudu: "Anayasayı tebdil, tağyir..." Bitirince sesini yükselterek sordu: "Bu karar sana mı ait?"

"Ben bu kararı reddediyorum!"

"Karar yargıtayca da onaylanıp kesinleşmiştir!" Bir kenarda duran doktorlara döndü, "Mahkûmun infaza engel bir hastalığı, rahatsızlığı var mı?"

Doktorların ikisi de oldukları yerden Deniz'e baktılar, uzaktan uzağa:

"Hayır."

"Şuuru yerinde mi?"

"Yerinde."

Savcı, gardiyanlara bir işarette bulundu. Gardiyanlar masanın üzerinde duran bir paketi açtılar, çıkardıkları beyaz gömleklerden birini seçerek Deniz'e giydirdiler. Topuklarına kadar uzanan gömleğin uçlarını kaldırarak prangayı çözmek istediler. Fakat anahtarı bulamadılar. Birileri bir avuç paslı

anahtar getirdi bir yerlerden, telaşla. Hiçbiri pranganın kilidine uymadı bunların. Deniz ağzının ucuyla gülümsedi, acı acı.

"Prangayı çözmeden yapalım bu işi, " dedi bir albay, gamsızca.

Savcı kafasını arkaya attı:

"Yok canım..."

"Kim kilitlediyse Mamak'ta, onu bulun çabuk!" diye sertleşti birisi.

Bir assubay nefes nefese girdi içeri, elindeki anahtar destesini gardiyanlara uzattı. Pranga çözülünce Deniz avukatlara döndü:

"Cezaevinden bizi yangından mal kaçırır gibi kaptılar, ayakkabılarımızın bağlarını bile bağlamaya fırsat vermediler. Postallarımı bağlasınlar, asıldığımda ayaklarımdan düşmelerini istemem."

Gardiyanlar postalların bağlarını bağladılar:

"Haydi bakalım..."

Deniz tekrar avukatlara döndü:

"Hoşça kalın... Bütün devrimcilere selâmlar..."

İki gardiyan arasında yürüdü, avluya çıktı.

Avlu aydınlatılmıştı. Yalnız karşı duvara yakın bir yer biraz karanlıkçaydı. Darağacı oraya kurulmuştu. Uğursuz görünüşüyle süzülüyordu orada. Beri yanda bir kara kavak uzanıyordu yukarı. Ucunda yıldızlar parlıyordu gökyüzünde, bulutlar arasında. Daha ö de, çiçeklikte, leylaklar tomurcuk vermişti. Ve bahçe, bir uçtan bir uca subaylarla doluydu.

Deniz gardiyanların yardımıyla masaya, oradan da kendi kendine basıkça bir tabureye çıktı. Cellat çift ilmikli kemendi onun boynuna geçirerek hazır olduğunu belli eden bir edayla Savcı'ya döndü.

"Dur!" dedi Deniz, derinden gelen bir sesle.

Cellat afallayarak etrafına bakındı. Önce leylak ağacına yaslanmış General Türing'e ilişti gözü, sonra sigara içen General Elverdi'ye.

"Bırak!" dedi Elverdi.

Deniz soluğunu daha bir toparlamaya çalıştı:

"Yaşasın tam bağımsız Türkiye!.. Yaşasın işçiler, köylüler!.. Kahrolsun emperyalizm!.."

"Çek!.." diye bağırdı Savcı.

Cellat arkadan tabureyi itti, upuzun boyuyla havada gerilen Deniz'in ayakları masaya değdi.

Savcı şaşkınlıkla yolundu:

"Masayı çek!.."

Cellat masayı çekti, Deniz'in vücudu boşlukta dönmeye başladı...

Nöbetçi kulesi tarafından bir karaltı kımıldadı aniden. Bahçedekiler telaşla o yana baktılar. Bir güvercin kanatlarını çırptı duvarda, çat çat çat...

Yusuf, Deniz'in oturmuş olduğu yere oturdu başgardiyanın odasında. Mükerrem Erdoğan onun dudaklarına bir sigara tutturdu. Tam karşısında, elinde telsizi, bir emniyet şefi dikilmişti.

"Nasıl," dedi Yusuf, onu süzerek, "gene işkence yapıyor musunuz?"

Şöyle bir yutkundu ötekisi, biraz kızararak:

"Öyle şey yapmayız biz." Bir utanç kaplamıştı içini.

Hafifçe gülümsedi Yusuf:

"Sizin çocuğunuz var mı?"

"Var."

"Hangi fakülteye gidiyor?"

Önüne bakıp bir an duraladı emniyet şefi:

"Daha küçük..."

Gerekli hazırlıkları bitirdikten sonra Yusuf'a sordu Savcı:

"Mektup yazmak istiyor musun?"

"Cebimdedir."

Doktorlara sağlığı sorulduğunda sinirlendi Yusuf,

"Hiç birşeyim yok," diye atıldı, doktorların ağızlarını açmalarına fırsat vermeden. "Sanki komada olsam asmayacak mısınız?" Gururlu ve yürekliydi.

Kızdığı zaman içiyle, dışıyla kızardı. Çoktan hazırlamıştı kendini bu akibete. Daha mahkemede karar verildiği gün Pir Sultan Abdal'ın idam sehpasındaki resmini asmıştı hücresine.

Beyaz gömlek giydirilirken de yüzü tiksintiyle kasıldı:

"Bu gömleği giydirmeden asamaz mısınız?"

Ve devrimcilere selâm yollayarak sehpaya çıktı. Cellat ilmiği teke indirmişti.

"Ben ülkemin bağımsızlığı ve halkımın mutluluğu uğrunda şerefimle bir defa ölüyorum. Sizler hergün öleceksiniz. Biz halkımıza hizmet ediyoruz. Siz Amerika'nın hizmetindesiniz. Yaşasın devrimciler, kahrolsun faşizm!.."

Hüseyin sehpaya çıkmadan önce,

"Ağabey," dedi Halit Çelenk'e, "Ayağımdaki ayakkabılar koşu ayakkabıları. Yarın babam beni almaya geldiğinde, 'Ayağına giyecek kundurası yokmuş,' diye üzülecek. Babama söyle, 'Kundurası var,' de. Çok çabuk getirdiler bizi buraya, değiştirmeye vaktim olmadı..."

Masaya çıkınca çevresine dikkatle bakındı. Birisiyle gözgöze gelmek istiyordu sanki. Herhalde şu anda birini sınayacaktı gene. Ona göre, "puşt olan insan karşısındakine ancak ağızdan aşağı bakar"dı. Hayattan edindiği pratiğe göre, bir yerde böyle mihenge vururdu insanları bazen.

Savcı titizlendi:

"Sehpaya çık!.."

Hüseyin soğukkanlılıkla Savcıya döndü:

"Sabırlı ol, çıkacağım..." Hayret uyandıracak kadar cesur görünüyordu. Öteden beri hep cesurdu zaten. İki gün önce geride kalan arkadaşlarından bazılarıyla görüşmüş, "Yılgınlık yok" diye çıkışmıştı onlara. "Devrimciler için yılgınlığa düşmek olacak şey değildir." Kendisi hücresinde gayet ciddi teorik kitaplar okuyordu, ölümün eşiğinde. Bakışlarını etrafta gezdirerek bir iki yutkundu: "Ben hiç bir kişisel çıkar gözetmeden ülkemin bağımsızlığı ve halkımın mutluluğu uğruna savaştım. Bu ana kadar mücadele bayrağını şerefle taşıdım. Bundan öte bu bayrağı halka emanet ediyorum. Yaşasın işçiler, köylüler, yaşasın devrimciler!.. kahrolsun faşistler!.."

Ve tabureye çıktı...

Hapishane Müdürü'nün odasında tutanak hazırlandı.

Elverdi, tutanağın bir nüshasını cebine koyarak, elini Halit Çelenk'e uzattı:

"Siz avukat olarak görevinizi fazlasıyla yaptınız. Ama, bu iş başka.

Son derece üzgün olduğu gözleniyordu Çelenk'in. Bitmiş tükenmişti adeta. Sıkıntıdan göğsü daralıyor, nefesi kesiliyordu. Zaten öteden beri astımı vardı. Bir de bu olayın ağırlığı bindirmişti üstüne.

Elverdi'nin ardından, Savcı dil döktü kendisine:

"Otuz yıllık savcıyım, benzeri o kadar vaka geçirdim, böyle bir infaz görmedim. Mahkûmlar genellikle küfrederler. Bunlar nerede?.."

Eğer, Deniz küfretseydi, kime edecekse, "beyinsiz", "geri kafalı" diye küfrederdi herhalde. Çünkü o pek başka türlü küfür bilmezdi. En büyük küfrü buydu.

Hüseyin ayakkabıları için boşuna kaygılanmıştı. Cesetler ailelere verilmedi. Cenaze kaldırma işlerini polisler yerine getirdiler hemen. Ve onları Cebeci'ye, Taylan Özgür'ün yanına değil, Yenimahalle'ye gömdüler. Ve de, uzak aralıklarla, ayrı ayrı gömdüler.

Sıkıyönetim Komutanlığı sabahleyin bir bildiri yayınladı:

"...Sanıklar dini telkinleri kabul etmediler."

Ağır bir suskunluk çökmüştü halkın üstüne. Ama için için kaynayıp taşan insanlar da vardı.

Bir kadın ağlamaklı şekilde kapı komşusuna seslendi:

"Duydun mu, yapacaklarını yapmışlar, gençlere kıymışlar en sonunda!"

"Amaaan aman, sus, kahrımdan göğsüme birşey tıkandı vallahi..."

"Ne tatsız memleket olduk, civan gibi delikanlıları sıra sıra ipe çekecekler, analar, babalar yasa boğulacaklar, sonra da ortalık güllük gülistanlık olacak, ha?.. Ah, yaradanım, sen bize akıl fikir ihsan eyle..."

"Herbirimizin çocuğu bir yerde milletin çocuğudur. Kendi çocuklarına karşı bu kadar anlayışsız ve acımasız olan bir millet, kendi geleceğini söndürür... Nasıl kafalar takınmışız böyle, korkunç!.."

Bir memur, gidip üç gencin mezarlarına birer kırmızı gül koydu. Onu hemen yakalayıp Mamak Cezaevi'ne tıktılar.

Bir mühendis, duygulanarak içki şişesine sarıldı evinde. Oysa içkiye pek yüzü yoktu. İki kadehte sarhoş oldu. Kederle mırıldandı kendi kendine: "Haydi acımadan astınız onları, ya o bildiri ne oluyor öyle?.. 'Dini telkin kabul etmediler...' Elini hırsla masaya vurdu, "Etmediler, etmediler; size ne?.. Hani vicdan özgürlüğü, hani bir pulluk uygarlık seviyesi?.. Yo ama, ille, 'Bak dinsizlere!' dedirteceksiniz, aklınızca..." Deniz canlandı gözlerinin önünde. Onu hiç tanımıyordu. Gazetelerde resimlerini görmüştü sadece. "O kadar çok üzülme," dedi kendisine, hayalhanesinde, "ben devrimciyim, mezara girsem de toprağın altından sesim gelecek..." Acı acı kafasını salladı mühendis, gözlerini yumarak. Hayal kayboldu önünden. Cebinden not defterini çıkardı, aklına birşey gelmiş gibi. Bir Fransız pedagogunun sözlerini okudu defterden, yüksek sesle: "Çocuklarınıza karşı daima aklınızı kullanın. Aklınızın yetmediği yerde de kalbinizi..." Müthiş bir sıkıntı çöktü üzerine. Feryat etme isteğini içinde boğarak inledi: "Neden kafalarımız bu kadar boş, neden yüreklerimiz bu kadar katı?.." Kaldırdı şişeyi pencereye çaldı. Tuz buz oldu camlar, odada akisler yapan şangırtılarla. Aşağıda insanlar toplandı, ne oluyor diye. O, pencereden aşağı deli gibi bağırdı: "Ne bakıyorsunuz öyle aval aval be, hiç başka derdiniz yok mu sizin?.. Burada kırık camlara gözlerinizi dikeceğinize, memlekette olana bitene baksanıza biraz!.." Bu mühendisi de yakalayıp Mamak'a götürdüler.

Mamak'ta, asılan gençlerin hücreleri önünde vaktiyle nöbet tutmuş olan askerlerin bazıları, gazetelerden onların resimlerini keserek ceplerine sakladılar.

Kayseri Cezaevi'nde bir gardiyan mahkûmlara Deniz'leri anlattı: "Onları ilk yakaladıklarında buraya getirmişlerdi. Ve ayrı bir kısma koymuşlardı. Namlarını çok duymuştuk ya, bir gece dur şunları göreyim dedim. Gittim, saat gecenin biri, baktım, hücrelerinde kitap okuyorlar..."

Birbirlerine bakışıp içlendiler mahkûmlar.

"Yazık, yazık," dedi birisi, "bu gençleri öldürmekle hiç iyi etmediler... Onlar bilmiyorlar mı ki bazı ölümlerin üzerine çok şeyler doğar..."

Suat önündeki gazeteyi yatağının üstünde evirip çevirerek,

"Hay Allah," dedi çevresindekilere efkârlı efkârlı, "bu gençlerin yaptıkları çok trajik sonuçlar getirdi..." Dudaklarının arasında sarma sigarası tütüyordu.

Oradakilerden biri cebinden çıkardığı mendiliyle burnunu sildi.

"Vay anasını, kim derdi böyle bir fırtına kopacak diye?.."

Beşir zeytin çekirdeklerinden yapmış olduğu tespihi parmaklarının uçlarında hapishane usulü döndürdü:

"Valla zora geldi mi egemen güçler her zaman için böyle fırtınalar koparırlar, bunu bilmek lâzım..."

Suat başıyla onayladı:

"Öyle."

"Doğruyu söylemek gerekirse," dedi birisi, "parti böyle bir fırtınaya çok işaret etti ama, anlayan, dinleyen olmadı."

"Hele bu gençler hiç anlamadılar," dedi bir diğeri.

"Anlamadılar, çünkü bunların öyle uyarılara kulak asacak halleri yoktu. Bunlar, garip bir duygu coşkunluğuna kapılmışlar, ayakta rüya görüyorlardı..."

"Bu yüzden yanlış hareket ettiler, ölçüsüz bir aceleciliğe vurdular kendilerini, değil mi?"

"Evet, bunlar gerçeklere göre değil, içlerinde esen havalara göre hareket ettiler."

"Ve de haliyle sonunda belaya çattılar..."

"Bunlarınkisi bir bakıma fedailikti aslında. Fedailiklerini de yaptılar işte..."

Suat açılan sigarasını diliyle ıslatıp yapıştırdı tekrar.

"Bunlar biraz da bu işlere itildiler galiba, bilmiyorum farkında mıydılar ama, sanıyorum bu yüzden akılları karıştı."

Beşir kafasını sıvazladı:

"İşin içinde o da var ama, bunlar genellikle keskin devrimci olma sevdalarına kapıldılar. Ondan dolayı gerçeklerden koptular, olmayacak işlere yöneldiler."

"Yalnız çok yiğittiler bak."

"Orası öyle. Ancak, herşey bir yana, onların hareketlerindeki tutarsızlığı kabullenmek zorundayız. Davranışlarının ne sonuçlar getireceğini hiç düşünmediler. Evet, çok soylu amaçlar güttüler, çok yüreklilikler gösterdiler; cesaretin, yiğitliğin, fedakârlığın canlı örnekleri oldular, ama neye yarar, ne yaptıklarını bilmediler... Bunlarınkisi maceraydı..."

7

CHP deyince artık akla İnönü'den çok Ecevit geliyordu. Ecevit'in, genel sekreterlikten ayrılmış olmasına rağmen, parti içindeki etkinliği sürüp gidiyordu. Hatta günden güne artıyordu da. Paşa partinin kontrolünü kaybetmiş gibiydi. Hele Kırıkoğlu Genel Sekreter olduktan sonra ipin ucunu büsbütün kaçırmıştı. Dizginleri yeniden ele geçirmeye çalışıyordu ama, bir türlü beceremiyordu bunu. Bu bir bunalım demekti. Parti içi bunalım. Ne kötü zamanlar gelip çatmıştı, insanlar kime ve neye borçlu olduklarını bilmez olmuşlardı. Bu böyle gitmezdi. Paşa'nın katlanacağı şey değildi bu. Madem ki lider oydu, o eski mutlak otoritesini yeniden kuracaktı. Parti içinde onun dediği olacak, herkes ona boyun eğecekti. "Partiyi dışardan yönetmeye kimsenin hakkı yoktur!" diye gözdağı vermeye uğraşıyordu bazen. Ve bazen de yakınıyordu: "Şurada iki günlük ömrüm kaldı, gözlerim açık gidecek..."

Parti içinde Ecevit'e diş bileyenler çoktu. Bunların liderliğini eski Genel Sekreter Dr. Kemal Satır yapıyordu. Görünüşte halim selim bir insan izlenimi uyandıran bu iri cüsseli zatın, partide, Paşa'nın suyunca giden adam olmaktan öte hiçbir özelliği yoktu. Şimdiye kadar Ecevit'e karşı açık veya kapalı şekilde yürüttüğü mücadelelerde hep yenik düşmüştü. Ama yine de onunla kesin bir hesaplaşmaya girmek için fırsat kolluyordu. Kendisinin pabuçlarını dama atan bu adama karşı duyduğu hınç hastalık gibi yakasına yapışmıştı. Son gelişmeler üzerine birden ayranı kabardı, en illetli solculuk düşmanlarının düzeyine inerek siyasi hayatının en büyük kumarını oynamaya heveslendi.

Bu hevesle partiyi olağanüstü kongreye sürüklemeye karar verdi. Aklınca bunu yapmak zorunluydu. Zira karşı taraf habire güçleniyordu. Yeni yapılan mahalli kongreler bunu açıkça kanıtlıyordu. Kendi seçim bölgesi olan Adana'da bile sırtüstü yere vurulmuştu. Yani Ecevit'e karşı kendi çöplüğünde dahi ötememişti. Perşembenin gelişi çarşambadan belliydi. Bu gidişle Ecevit'çiler ilerde yapılacak normal kongrede kendilerini silip süpüreceklerdi. Şu halde tavşan bayırı aşmadan buna bir çare bulunmalıydı. Çare, olağanüstü kongreydi. Çünkü olağanüstü kongre eski delegelerle yapılacaktı. Gerçi Ecevit eski delegeler tarafından da tutuluyordu ama, ne de olsa o kadar değil. Ayrıca, halihazırda memlekete hakim olan baskı ortamından yararlanmak imkânı da vardı. Böylece ona takılacak bir çelme, şimdilik partiyi ele geçirmeye yetebilirdi. Sonra?.. Sonra, Allah kerimdi... Niyetini Paşa'ya açtı. "Nasıl isterseniz öyle yapın," dedi Paşa.

Satırcı milletvekilleri ve senatörler dört bir tarafa dağılarak delegelerden imza toplama işine girişti. Satır'ın iddiasına göre, zaten delegeler telg-

raf ve telefonlarla kendisine başvurarak önergenin bir'an önce kendilerine gönderilmesini istiyorlardı. Ve Satır'cılara göre de, "Kurultaya şiddetle ihtiyaç vardı. Bugünkü yöneticilerden kurtulmanın meşru çıkış yolu buydu."

Kırıkoğlu, yapılmakta olan il ve ilçe kongrelerine bir mesaj gönderdi: "CHP içinde bir grup kendilerini boşlukta hissettikleri için olağanüstü kurultay hırsına kapıldılar..."

Ecevit, Çalışma Bakanı Ali Rıza Uzuner'den mağda, bütün CHP'li bakanların olağanüstü kurultay çağrısını imzaladıklarını söyledi? Ve Başbakan Erim'i CHP'ye karşı içten dıştan yönetilen tertipleri desteklemekle suçladı. Ayrıca, İnönü'ye serzenişte bulundu: "Sayın Genel Başkan bize karşı olanların yanında, hatta başında yer almıştır..."

Satır, otuz dört milletvekili ve senatörle birlikte, gösterişli bir şekilde Paşa'yı Pembe Köşk'te ziyaret ederek üç yüz yetmiş dört imzalı olağanüstü kurultay önergesini verdi. İmzaların yetmiş dördü parlamenterlere aitti.

Paşa dosyayı alarak gazetecilere döndü:

"Neyse tüzüğün gereği onu yerine getireceğiz."

Ertesi gün önergeyi Parti Meclisi'nin bilgisine sundu. Meclis üyeleri imzaların incelenmesini isteyince fena halde sinirlendi:

"Ben zaptiye nazırı değilim, 5 Mayıs'ta kurultay toplanacak, bunu size tebliğ ediyorum!"

Ayrıca, bu nedenle, il ve ilçe kongrelerini de durdurdu.

Derken ortaya bir mesele çıktı. Geçen kongreden beri kongrelerini yapan il örgütleri vardı. Olağanüstü kongreye bu illerden seçilen yeni delegeler mi katılacaklardı, yoksa geçen kongreye katılmış olan eski delegeler mi? Kırıkoğlu "yeniler", Satır "eskiler" dedi. Paşa da "eskiler" diye dayattı.

Kongre arifesinde partide hava iyice gerginleşti. Paşa'da göze çarpan bir hırçınlık vardı. Önüne geleni haşlıyordu. Delege kontrolü için üç kişilik keyfi bir komisyon kurdu. Politikada işini döndürmesini bilmek lâzımdı. Ecevit bocalıyordu: "Paşaya karşı mücadeleyi sürdürmeli mi, sürdürmemeli mi?" Acaba onunla kesin bir hesaplaşmayı mı göze alamıyordu, yoksa ona karşı duyduğu saygı mı kendisini tereddüte sevkediyordu, bilinemez. Ne ki Kırıkoğlu diretiyordu: "Evet, behemahal sürdürmeli!.."

İşler kızıştıkça Satır faaliyetlerini arttırarak ortada "deli danalar gibi" dolaşmaya başladı. Aynı zamanda Stad Oteli'nde kurmuş olduğu "karargâh"tan ara ara demeçler patlattı. Bir keresinde çok yüksekten attı: "Kazanacağız demiyorum, kesin olarak kazandık diyorum..." Anlaşılan ucuz yoldan ortalığı etkilemek istiyordu. Eğer delegeler "eyvah, Satır, Ecevit'i ufalayıp toz edecek, aman ayağımızı denk atalım" havasına girerlerse iş kolaylaşabilirdi.

Bir de kendilerine "üçüncü dünyacılar" diyenler vardı. Bunlar kendilerini "esas ortanın solcuları" sayıyorlardı. Onlar da İller Oteli'nde üslenmişlerdi. Başlarını eski bakanlardan Muammer Erten çekiyordu. Ama nedense sesleri sedaları çıkmıyordu. Ne yaptıklarını ne ettiklerini kimseler bilmiyordu. Esasen bunların öyle değişik, belirgin bir görüşleri de yoktu. Sadece söyleyip söyledikleri şuydu: "Partiyi de devleti de selamete ulaştıracak tek insan İnönü'dür..." İhtimal, Satır'cılarla Ecevit'çiler arasındaki çekişmeden kendilerine bir şans doğmasını bekliyorlardı, tevekkülle.

Kongre sabahı Paşa rahatsızlandı. Kalp spazmı geçiriyordu. Bereket onun bünyesi buna dayanıklıydı. Öteden beri kendisinin rahatsızlıkları üzerine yapılan açıklamalar, "soğuk algınlığı" şeklindeydi. Oysa gerçekte olan çok kere kalp spazmıydı. Hemen özel doktoru Prof. Paykoç'un ihtimamı altına alındı. Bu nedenle kongre bir gün sonraya ertelendi. Bir gazete, Paşa'nın hasta yatağında çekilmiş resmini bastı. Herhalde bu, bazılarınca, delegeleri "imana getirmek" için sarfedilmiş özel bir gayretti. Ayrıca, Paşa'nın kızı Özden Toker de, gazeteye uçak kaçırma olayına ait izlenimlerini anlatıyordu. Babası kendisine: "Ömer'in faciası bizim için ne ise, partinin durumu da memleket için öyle,.." demişti. Gazetede bu sözler de yer aldı.

Ertesi gün kongre açıldı. İnönü'nün direktifleri uyarınca salona sadece eski delegeler alındı. İçeri dinleyici sokulmadı. Gazetecilere dahi gayet kısıtlı bir şekilde giriş izni verildi. Etraf polislerle çevriliydi.

Paşa kurultaya doktorların ve hemşirelerin beraberinde geldi. Bu manzara bazı delegeleri duygulandırdı. "Memleketin iç durumu naziktir," dedi açış konuşmasında. "Ecevit'le aramızdaki ihtilâf ciddidir. Bu ihtilâf hem benim hem de Bülent'in vazifede olmasıyla hallolunamaz," dedi. Ötesini arif olan anlasındı artık. Başkanlık Divanı seçimini Ecevit'çilerin adayı Sırrı Atalay büyük farkla kazandı. Tabii bu sonuç karşısında Satır'cıların süngüsü düştü: "Hay Allah, ne olmuştu bu partiye böyle?.."

Ecevit, Paşa'ya karşı ölçülü bir üslup kullandı. Ama söylemek istediklerini de söyledi. Kırıkoğlu dalkılıç atıldı ortaya: "İsmet Paşa padişah değil ki onun semavi iradesine her zaman boyun eğelim..." Bu sözler paşacıları çileden çıkardı: "Bak, bak, partide artık neler söyleniyor, dünyanın sonu geldi galiba!.." Böyle bir şeyi onların havsalası imkânı yok almazdı. Bir tanesi yırtınır gibi bağırdı: "Genel Başkanımıza hakaret edemezsin, yolunmuş tavuk!.."

Paşa, hakimâne bir eda ile olanı biteni izliyordu. Biraz huzursuz bir hali vardı. Zahiren her şeyi olgunlukla karşılıyordu ama, aslında için için alıp veriyordu galiba. Zira bazen değişiyor, sinirli davranışlar gösteriyordu. Hatta bazen kabına sığmıyor, taşıyordu. Bir ara Divan Başkanı'nın elinden mikro-

fonu kapıp delegelere çıkıştı. Dr. Paykoç onun için parçalarını saçıyordu. Nabzını kontrol ediyor, ilâcını içiriyor, bardağına süt dolduruyor, eline sandviç sıkıştırıyordu. İnönü arasıra ona da huysuzluk ve inatçılık ediyordu. O zaman Mevhibe hanım imdada yetişiyordu. Paşa'nın dünyada belki de hiç kıramayacağı bir insan varsa, eşiydi. Bütün bu hırgür arasında Paşa, eğer idare büsbütün Ecevit'çilerin eline geçerse, partinin başına iyi hallerin gelmeyeceğini de açık seçik söyledi.

Ecevit'in aleyhinde öteden beri çıngırak çalan Ali İhsan Göğüş, söz sırası kendisine gelince, önce "Genel Başkan'a kabadayılık ediyor" diye Kırıkoğlu'nu suçladı, sonra 'Bizim Radyo'nun 6 Mayıs tarihli yayınından pasajlar okuyarak, "Bunlar Türkiye'yi sınırları belirsiz bir sosyalizme götürmek istiyorlar," dedi.

Tartışmaların sonunda Paşa tekrar kürsüye çıktı, delegelerden isabetli karar istedi. Yerine dönerken duraladı, "İsabetli karardan ne anlıyorum onu söylemedim," dedi. "Bu, parti Meclisi'ni değiştirmektir. Ecevit idaresine son vermektir. Meclis ile teşkilat arasında ahenk kuracak bir Parti Meclisi seçmektir."

Ve nihayet oylamaya geçildi. İnönü'nün beş yüz yedi oyuna karşı, Ecevit yedi yüz dokuz oyla kongreyi kazandı.

Sonuç bir şok etkisi yarattı. İşe bakın siz, İnönü gibi zorlu bir adam bir iç çekişmede yenilip gitmişti. Partinin başında bulunmasından gurur duyulan, değişmez başkan sayılan o eşsiz adam... Kendilerini kaybeden kimi senatör ve milletvekilleri onun etrafını çevirdiler, "Paşam, istifa edelim mi?" diye sordular. Paşa onları duymazlıktan geldi; kapanış konuşması yapmadan, hışımla kongreyi terketti. Öfkeden ve şaşkınlıktan gözleri yuvalarından fırlamış gibiydi. Ötekiler, birbirlerini çiğneyerek onun peşine düştüler, kendisini arabasına kadar geçirdiler. Sonra, köş köş önlerine bakarak geri döndüler. Adamlar adamakıllı sarsılmışlar, gayet müşkül bir duruma düşmüşlerdi. Paşa'nın etki gücünü aşan yeni bir güç doğmuştu partide ha, olur şey değil!.. Akılları durmuştu buna.

Ertesi gün Paşa, özel şoförüyle genel merkeze bir yazı gönderdi:

"CHP Genel Yönetim Kurulu'na

5. Olağanüstü Kurultayın 7 Mayıs 1972 günkü toplantısında verdiği karar sonucu olarak CHP genel başkanlığından çekildim.

Tüzüğün 28. maddesinin gerektirdiği işlemin Kurultayca yapılmasını saygıyla arzederim.

CHP Genel Başkanı
İsmet İnönü"

Ardından, dinlenmek için, Yalova'ya gitmeye kalktı. Keskin Paşacılar kendisini uğurlamaya koştular. Pembe Köşk'ün bahçesi mahşere döndü. Derken, Genel Sekreter Kırıkoğlu ile Merkez Yönetim Kurulu Üyesi İlyas Seçkin de aynı niyetle çıkageldiler. Ötekiler onları görünce zıvanadan çıktılar. Kırıkoğlu'na "Paşa'nın katili!" "Senin burada ne işin var?" diye ateş püskürdüler, üzerine saldırdılar. İlyas Seçkin'i yerlerde sürüklediler. İnönü bahçeye çıkınca da meczuplar gibi haykırdılar: "Çizmeni giy Paşam!.."

Bundan öte bir hafta süreyle günler basit olaylarla geçti. Yabancı ülkelerde esrar kaçakçılığı yapan insanlarımız yakalandı. Ereğli'de küçük bir kız ekmek parası için ayakkabı boyacılığı yapmaya başladı. Dört bir yanda zaman zaman sular ve elektrikler kesildi. Çeşitli alanlarda rüşvetler ve iltimaslar döndü. İstanbul sokaklarında turistlere ayılar oynatıldı. Antalya'da birtakım aklı evveller önlerine gelen delikanlıların saçlarını kestiler. Almanya'ya gitmeye uğraşan işsizler, İş Bulma Kurumu kapılarına yığıldılar. İzmir'de, İskenderun'da küçük kızları fuhşa sürükleyen şebekeler faaliyetlerini sürdürdüler. Yoksul hastalar hastane koridorlarında süründüler. Köylüler yer yer yağmur dualarına çıktılar. Açıkgözler çeşitli dalaverelerle milyonları vurdular. Solcular yakalanıp yakalanıp hapishanelere tıkıldılar. Falan filan...

Bu bir haftadan sonra, genel başkan seçmek için, CHP kurultayı yeniden toplandı. Ve Ecevit'i seçti. Yeni Başkan, "Halkçı Ecevit!" nidaları arasında kürsüye çıkıp bir konuşma yaptı. Önce İnönü'yü alabildiğine ululadı. Sonra cümlelerinin sonundaki bu'ları uzata uzata ortanın solunu bir daha ve özellikle izah etti:

"...Aşırı sola kapı aralayan, komünizme yol açan bir hareket değildir buuu... Tam tersine her düşünceye serbestlik tanıyan, demokrasinin kuralları dışına çıkmaksızın aşırı solu, komünizmi önleyecek, toplum yapısına bunun için gerekli sağlığı ve bağışıklığı kazandırabilecek tek harekettir buuu..."

8

Ürgüplü ve onun kuracağı hükümet, son olayların yarattığı çalkantılar içinde unutulmuştu adeta. Bir başyazar, bu duruma bakarak, demokrasinin çok olgunlaştığını belirtti makalesinde.

Ürgüplü, nihayet, kurduğu "reform kabinesi"nin listesini sunmak için, Çankaya'dan randevu istedi. Köşk'ten, Sunay'ın istirahatta olduğunu bildirdiler kendisine. Listenin Cumhurbaşkanlığı Özel Kalem Müdürlüğüne gönderilmesini söylediler. Biraz patavatsızlıktı bu. Ama böyle karışık dönemlerde herkesden incelik beklenemezdi. Ürgüplü, listeyi çiçeği burnunda kendi

özel kalem müdürünün eline tutturarak Çankaya'ya gönderdi. Gazeteciler, Köşk'ün kapısında, özel kalem müdürünün önünü keserek resmini çektiler. Müdür, bir elinde büyükçe bir zarf, bir elinde tütmekte olan bir sigara, güleрek baktı gazetecilere, otomobilin içinden.

Listeyi Köşk'e gönderdikten bir saat sonra, Ürgüplü, görevli televizyon ekibini kabul ederek, kurduğu hükümetle ilgili olarak üç dakikalık bir program yaptı. Televizyon ekibi gitti, Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri Alpan geldi. Ürgüplü'yle kısa süren bir görüşme yaptı ve hemen ayrıldı. Ürgüplü, Alpan'ın arkasından büyük bir şaşkınlık ve hayal kırıklığı içinde Başbakanlık Evi'ndeki eşyalarını toplamaya başladı. Ve radyo, Sunay'ın Ürgüplü'ye gönderdiği şu mektubu açıkladı:

"Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 102. maddesi uyarınca teşkil ve üyelerini seçerek tanzim ettiğiniz Bakanlar Kurulu listesini inceledim. Bu listede belirtilen Bakanlar Kurulu'nun bir bütün halinde 12 Mart 1971 tarihli muhtıranın icapları ve cari durumun şartları ile bağdaşır bir nitelik taşımadığı kanaatına vararak atanmasını uygun görmedim. Yeni Bakanlar Kurulu'nun teşkili için 29 Nisan 1972 tarihinden bugüne kadar ihtiyar ettiğiniz zahmetlere ve sağladığınız gelişmelere teşekkürlerimi sunar, esenlik ve mutluluğunuzu dilerim."

9

Recep, gece geç vakit masa başına oturmuş, birşeyler okuyor, birşeyler karalıyordu. Koridordaki duvar saati ikiyi vurdu. Tam o sırada merdivenlerden kalabalık ayak sesleri duyulmaya başladı. Ne oluyordu acaba? Sesler gittikçe yükseliyordu. Bundan hiç hoşlanmadı. Hayra alamet değildi bu. Tedirginlikle kulaklarını kirişe dikti. Zırrr, zil çaldı. Keyifsizce kapıya gitti.

"Kim o?"

Odun gibi bir ses:

"Polis!.."

Sezgilerinde yanılmamıştı. Kapıyı açtı. Karşısında bir siville iki subay vardı. İkisi de boylu boslu subayların. Arkalarında, az ötelerinde, tomsonlu askerler duruyordu. Aralarında da apartman yöneticisi. "Ne yapayım?" der gibi kollarını iki yana sarkıtarak omuzlarını kıstı adam, mahcubiyetle.

"Adınız?" diye sordu subaylardan yaşlıca olanı. Binbaşıydı bu.

"Recep. Recep Adaş."

"Evinizi arayacağız..."

"Neden efendim?"

"Arayacağız işte, orasını sormayın!.."

Tozlu topraklı botlarıyla hoyratça içeri doluştular.

Recep yatak odasını işaret ederek,

"Burada çoluk çocuğum uyuyor," dedi. "Müsaade edin de onları uyandırayım bari; çocuklar uyku sersemi korkabilirler, ne oluyor böyle diye..."

"Sadece eşiniz kalksın," dedi Binbaşı. "Çocukları uyandırmayın."

Recep odaya girip az sonra eşiyle birlikte dışarı çıktı. Kadın alelacele birşeyler giyinmişti. Saçı başı dağınıktı. Bir elini göğsüne bastırıyordu. Yüreği küt küt atıyor, bakışları öfke saçıyordu.

Eşikte durup kayıtsız bir eda ile odayı gözden geçirdi Binbaşı. Çocuklar, olandan bitenden habersiz, mışıl mışıl uyuyorlardı karyolalarında. Kapıyı yavaşça çekip kapattı, yanındakine döndü:

"Burasını geçelim Üsteğmenim, ötelere bakalım."

Öteleri şöyle bir kolaçan ettiler. Kenarı köşeyi karıştırdılar. Kitaplıkta kılıfı içinde duran elektrikli tıraş makinesini görünce çok heyecanlandılar; "bu ne?" diye sordular, telaşla. Ne olduğunu anlayınca d.. hayli bozuldular.

Fazla sıkıntı vermeden yapıyorlardı yapacaklarını. Çalışma masasının üzerinde bulduklan "Atatürkçülük Nedir?" adlı kitabı elden ele dolaştırarak nöbetleşe incelediler. Bir yandan da hallerden hallere düşerek Recep'i süzdüler. Polis dayanamadı:

"Ne o, siz dönüyor, Atatürkçü oluyorsunuz galiba?.."

Recep isteksizce güldü:

"Yo, bugünkü yönetim tarzıyla Atatürkçülüğün ne ilgisi olduğunu anlamaya çalışıyorum..."

Balkonu gözden geçirmeye çıktıklarında, Recep, etrafın çevrildiğini, askeri araçların farlarıyla ortalığın aydınlatıldığını gördü. En sonunda bacaklarını iki yana açarak salonun ortasına dikildi Binbaşı:

"Recep Bey, Bulgaristan'a uçak kaçıranlardan biri bu apartmanda oturmuş eskiden, haberiniz var mı?"

Recep hiç istifini bozmadı.

"Yok!"

"İyi ama, bu apartmanda oturmuş..."

"Bana ne bundan?"

"O kişi hakkında ne biliyorsunuz?"

"Kim o kişi ki, hakkında bilgim olsun!..

"O kişi işte, uçağı kaçıran kişi..."

"O kişiyi siz biliyor, siz söylüyorsunuz..."

"Yani siz tanımıyor musunuz onu?"

"Hayır efendim, tanımıyorum."

"Yönetici araya girdi:

"Tanımaz Binbaşım, söyledim size; lütfen itimat buyurun, onun burada oturduğu günlerde Recep Bey İstanbul'da ikamet ediyordu..."

Sivil polis de onu onayladı:

"Evet, evet, bizim tesbitlerimiz de onu gösteriyor, Binbaşım..." İhtimal nezleydi kendisi. Durmadan burnunu çekiyordu.

Binbaşı oflayıp puflayarak miğferinin bağını gevşetti; "Gidelim buradan" dedi maiyetindekilere, bezginlik ifade eden ters tavırlarla. "Böyle el yordamıyla ne halt edersin birader?.." Kapıdan çıkarken evin hanımına bir kelamda bulunacak oldu, fakat vazgeçti bundan, nedense. Bu defa yöneticiye döndü: "Feyiz Bey, siz de bizimle birlikte geleceksiniz merkeze kadar..."

Yönetici saygıyla eğildi onun karşısında.

"Hayhay binbaşım."

"Korkarım sizi biraz daha yoracağız..."

"Sağlık olsun binbaşım..."

Merdivenlerden uzaklaşan ayak patırtılarına polisin sesi karıştı:

"Binbaşım, Feyiz Bey, muhasebecidir. Ve bizim için muteber bir kimsedir. Sözüne güvenilir. Kendisi MHP'lidir..."

10

Ahmet işe gitmek için her zamanki gibi erkenden kalkmıştı. Annesi önüne sürdüğü kahvaltıyı bitirmesi için sıkıştırıyordu onu. Oğluna ille de kahvaltı ettirmek adetiydi kadının. Zil çaldı. "Sabahın köründe kim ola bu?" diye düşünerek kapıyı açtı Ahmet. Soğuk yapılı iki adamla karşılaştı. Tıknaz, yelken kulaklı, sarhoş suratlı olanı,

"Bir konuda ifadene başvurmak üzere seni Emniyete kadar götüreceğiz dedi, sinsi sinsi bakarak.

Sokakta, her tarafı kapalı, çevresi reklam levhalarıyla donatılmış, bir minibüse bindirdiler onu. Araba hareket eder etmez gözlerini siyah bir bantla bağlayarak hiç ses çıkarmamasını söylediler. Karanlığa gömülen Ahmet, aniden boğazının kuruduğunu hissetti.

Sirkeci'den arabalı vapura bindiler. Trafiğin korkunç uğultusu sarmıştı ortalığı. Deniz hafif dalgalıydı. Martıların çığlıkları duyuluyordu. Ve rüzgarın ferahlatıcı serinliği vuruyordu içeri. Herhalde şoför mahallinin penceresini açmışlardı.

Harem İskelesi'nden Ankara Yolu'na çıktılar.

"N'o," dedi yelken kulaklı, Ahmet'e, alaycı bir sesle, "nutkun tutuldu galiba, hiç konuşmuyorsun..."

Göğüs geçirdi Ahmet.

"Ne konuşayım ki?.."

"Gerçekte nereye gittiğimizi falan sormayacak mısın?"

"Sormaya gerek yok, nereye gittiğimizin farkındayım." Kuru ve kısık çıktı sesi. Boğucu bir sıkıntı çökmüştü içine.

Ötekisi homurdandı:

"Ooo, çok zekisin köftehor."

"....."

"Neden solcu oldun ulan sen?"

"Toplumsal sorumluluk duygusu hissettiğim için..."

"Ah ulan, ah, siz yok musunuz, memleketin başına musallat olmuş en büyük belâsınız be, Allah belânızı versin!"

"Memleketin başına musallat olmuş en büyük belâ, bu pis çıkar düzenidir."

"Ulan yezit, lâfına dikkat et, yoksa leşin çıkar bu arabadan sonra!.."

Muhtemelen, Merdivenköy Sapağında ana yoldan ayrıldılar. Burası işe gidiş-geliş yolu olduğu için mevkilerini aşağı yukarı kestiriyordu Ahmet.

Bir müddet gittikten sonra oradan oraya dönmeye başladılar. Lâstikler acı acı ötüyordu virajlarda. Anlaşılan, gittikleri yeri belli etmemek için adamlar şaşırtmaca vermek istiyorlardı. Nitekim, artık kafasında izlediği rotayı kaybetti Ahmet. Kulaklarına çocuk sesleri ve at arabalarının tekerlek tıkırtıları geliyordu. Besbelli ki sokak aralarında seyrediyorlardı. Ne kadar da şendi çocukların sesleri.

Nihayet yavaşlayarak keskin bir dönüş yaptılar. Arabanın sağ tarafı hafifçe bir yere sürtündü. Köpek havlamaları yükseldi ötelerden. "Bu uğursuz, aşağılık komünistin yüzünden çamurluğu kapıya çizdirdik," diye söylendi direksiyondaki adam. Bir bahçe içinde biraz daha gidip durdu. Ötekiler Ahmet'i kollarından tutarak aşağı indirdiler. Aralarında birkaç adım yürüttüler, "kendini bize bırak" dediler. "Binaya geldik; önümüzde basamaklar var, onları çıkıp kapıdan geçeceğiz." Kapıyı geçince bir taşlığa girdiler. Karşıda yukarı doğru kıvrılan merdivenler vardı. Ahmet bunu gözlerindeki bandın burun boşluğundan hayal meyal gördü. Ancak, onu sola döndürerek aşağı indirdiler. Biraz yürüterek bir odaya soktular. "Alın bakalım, getirdik malınızı," dediler içerdekilere.

Burası oldukça serin, rutubet kokulu bir yerdi. Birisi onu yakasından çekerek bir tahta sandalyeye sürükledi, "kımıldamadan otur burada, bekle!" dedi. Gözlerindeki bantı sıkıladı. "Sakın bununla da oynama!" İçine gömüldüğü karanlık daha bir koyulaştı Ahmet'in. Yanındaki adam ötelere doğru uzaklaştı. Orada bir daktilo makinası tıkırdadı. Biraz çalıştı, durdu. İki kişi

aralarında kısaca fısıldaştılar. Fısıldaşanlardan biri dışarı çıktı. Ölü sessizliğine gömüldü oda. Ahmet kafasını yorup duruyordu: "Niçin getirilmişti buraya?.. Neydi bu olanlar?.." Gerçi bu zamanda böyle soruların cevabı pek yoktu ama, insan aklı durmuyordu işte...

Sessizlik uzadıkça uzuyordu. Ahmet bundan sıkılmıştı. Ama aynı zamanda bir ruh karmaşası içine de düşmüştü. Ya bu sessizlik bitince ne olacaktı? Kıyamet kopmayacak mıydı? Öyleyse, sessizlik böyle sürüp gitmeli miydi, yoksa ne olacaksa bir an önce olmalı, kıyamet nasıl kopacaksa öyle kopmalı mıydı?

Kapı açıldı, kalabalıkça ayak sesleri doldu içeri. Gelenler Ahmet'in etrafını çevirdiler.

"Bu mu o?" diye sordu birisi.

Daktilo makinasının olduğu taraflardan yanıt geldi:

"Evet efendim."

Soru, omuzu sarsılarak, Ahmet'e yöneltildi:

"Sen misin o?"

"O dediğiniz kim efendim?"

"Ahmet Arda."

"Benim."

Adamlar aralarında konuşmaya başladılar. Konuşmaları da, Ahmet'e lâf dokundurmak, telkinde bulunmaktı. Solcu olmasına karşın, bayağı iyi bir kimseye benziyordu bu Ahmet Arda. Kim bilir, belki de ruhu henüz tam olarak bozulmamıştı. Eğer mayasında sahiden biraz sağlamlık varsa, herhalde onlara yardımcı olurdu. Onlar kaosu basturmaya, kamu düzenini korumaya çalışıyorlardı. O bunu anlamalı, kendini kaptırdığı sapık ideolojilerden sıyrılmalıydı. Zaten solcular başarısızlığa düşmüşler, bozguna uğramışlardı. Hepsi eziliyordu. Hepsi ezilecekti. Hepsinin başına gelecek vardı. Bu memlekette her şeye cevaz vardı, solculuğa yoktu. Onun için hâlâ onlarla bir olmanın alemi yoktu. Esasen insan devlete karşı gelme düşüncesini silmeliydi aklından. Bir kimse bilerek ya da bilmeyerek bazı devlet düşmanlarıyla işbirliğine girmişse, büsbütün hainliğe kaçmadan, o sütü bozuklardan kopmasını bilmeliydi. Bunun da yolu, yaptıklarını ettiklerini burada olduğu gibi ortaya döküp açıklamaktı. Bundan dolayı insan kendisine kondurulacak birtakım kötü sıfatlardan korkmamalıydı. Korkulacak en kötü sıfat vatan hainliğiydi. Onun için her şeyden önce yurtsever olmak gerekirdi. Bir yurtsever yanlış değerlendirmelerden korkmazdı. Önemli olan doğru değerlendirmelerdi. Devletini sayan, milletini düşünen bir kişi de yurtsever olurdu.

Ahmet onları dinledikçe şaşırıyor, bütün bunlardan kendine pay çıkaramıyordu. İçersinin havası iliklerine işlemişti; bunun etkisiyle ürperdi.

"Ne o, titriyorsun," dedi cırtlak sesli birisi, yarı alayla.

"Üşüdüm biraz da..."

"Haaa, ben de korkuyorsun sandım..." Sesi son derece rahatsız edici ve sinir bozucuydu.

"Doğrusunu isterseniz, korkuyorum da..."

"Neden?"

"Burada olmaktan..."

"Neresi burası, sence?" diye sordu bir başkası, ona doğru eğilerek. Bu, en çok konuşanları ve hepsine hakim olanlarıydı. Düzgün bir ses tonu vardı.

Ahmet soğukkanlılıkla cevap vermeye çalıştı:

"MİT olacak herhalde." Sesi gayet kısık çıktı. Kendi kendine içerledi bundan ötürü.

Adam tekrar ona doğru eğildi.

"Değil yavrucuğum, bilemedin; burası kontr-gerilla üssü." Sesinin tonunu aniden değiştirdi. "Son günlerde neler yaptın, anlat bakalım bize!"

"Anlatmaya değer bir şey yapmadım. Evden işe, işten eve gidip geldim. Fazladan kitap falan okudum, o kadar."

"Neler okudun?"

"Örneğin, son olarak Epikür'ü okudum."

"Yaaa, beğendin mi?"

"Evet. Eski Yunanlı bilginlerin çoğunu beğenir, severim. Onlar insanlığın gerçek ululandır... Asırlar önce aklın derinliklerine inmişler, kişide yüceliği aramışlardır..."

"Bak sen, nelerden bahsediyor bu Epikür?"

"Evrenden, hayattan, insandan, ruhtan, adaletten, vicdandan, erdemden, huzurdan, ölümden..."

"Ölüm için ne diyor?"

" 'Ölüm, bütün duyguların ortadan kalkmasıdır,' diyor. 'Ölümden korkmayın; bizim olduğumuz yerde ölüm yoktur, ölümün olduğu yerde de biz yokuz,' diyor..."

"İnşallah solcuların işine gelecek şeyler söylemiyor ama, değil mi?"

"Aksine, çok şeyler söylüyor? Örneğin, 'kime yeter kadarı az gelirse ona hiçbir şey yetmez' diyor. Bu, bence, doymak bilmez aç gözlü kapitalistlere, halkı düşünmeden, Rab bana, hep bana diyenlere karşı kullanılacak müthiş bir söz..."

Adamın göğsü körüklendi.

"Yahu," dedi ötekilerine, "biz bu dürzünün hakkında yanıldık galiba, ha?.. Baksanıza şunun ettiği lâflara... Bu malın gözü be..."

Ötekiler karmakarışık şekilde homurdandılar:

"Öyle görünüyor..."

Adam, Ahmet'in çenesine dokundu:

"Bunları geç; başka neler yaptın, onları anlat!"

Ahmet'in tükürüğü boğazında düğümlendi.

"Başkaca yaptığım bir şey yok."

Öfkelendi adam.

"Uzatma da söyle; son günlerde neler yaptın?"

"Albayım, söyleyecek bir şey yok."

Adam hiddetle bağırdı:

"Bana albayım deme! Nereden biliyorsun benim albay olduğumu?"

Ahmet etrafındakileri körlemesine işaret etti:

"Yanınızdakiler size öyle hitap ediyorlar da..."

Gerçekten de oradakilerin bazıları birbirlerine askeri rütbelerle hitap ediyorlardı. Bu arada karşısındaki adama da "albayım" diyorlardı. Kimbilir belki aralarında sivil polisler de vardı. Eğer ağızlarını hiç açmayan kimseler yoksa, bunlar dört kişiydiler. Ahmet onları seslerinden ayırıyordu.

Adam, Ahmet'in burnunun dibine sokuldu.

"Pekâlâ, albaylığımı takınayım öyleyse. Haydi bakalım konuş! Vaktimizi boş yere harcama, bizim böyle çok işimiz var daha!"

Ahmet çaresizlik ifade eden bir halle sağa sola devrildi.

"Söyleyecek şey olmayınca ne konuşayım?"

Albay hoşnutsuzlukla soludu.

"Bana bak, biz burada herkesi konuşturduk. Senin ne halt ettiğini de tamamen biliyoruz. Ama bir de kendi ağzından dinlemek istiyoruz marifetlerini..." Hışımla yakasından tutup sarstı onu, "Konuş!.."

"Kusura bakmayın ama, siz boş atıp dolu tutmak istiyorsunuz, anlatacak bir şeyim yok."

Bir yumruk indirdi albay onun yüzünün ortasına. Ahmet sandalyeyle birlikte arkaya devrildi. Kafatası çatlayacaktı neredeyse. Kulakları çın çın çınladı. Kapalı gözlerinin içinde yıldızcıklar uçuştu.

"Şimdi görüşürüz seninle!" diye kükredi albay. "Anlaşılan sana iyilik yaramıyor..."

"Albayım, siz onu bana bırakın," dedi çırlak sesli, "besbelli falakadan geçmeden konuşmayacak o. Ben kül yutmam..."

"Bakın ne lâzımsa yapın işte..."

Dışardan görevlileri çağırdı, falakaya yatırdı Ahmet'i, Külyutmaz.

İlk darbede yay gibi gerildi Ahmet. Dişini sıkıp bağırmamaya çalıştı ön-

ce. Ama az sonra kendisine de yabancı gelen sesler çıkarmaya başladı. Ve kaynar sular boşandı vücudundan.

Tabanlarına ardarda indirilen sopalarla epey hırpalandıktan sonra falakadan çözdüler onu; ıslak yerlerde gezdirdiler. Ahmet ayaklarına zorlukla basıyordu. Falakacılar onun ayaklarını elleriyle kaldırıp kaldırıp yere vurdular.

"Nasıl," diye sordu albay, "yediğin paparanın tadını beğendin mi?"

Kendini tutamayarak ince ince inledi Ahmet.

"Albayım, siz işkence yapıyorsunuz; bu, Anayasaya göre suçtur!"

Albay göğsünü dövdü.

"Burada Anayasa da babayasa da benim!.."

"Öyle... Anayasaya karşı suç işleyenlerin hükümran oldukları bir devirde yaşıyoruz..."

Külyutmaz itip duvara çarptı onu:

"Sus ulan, eşekoğlu eşek! Bize burada ukalalık edecek adamın anasım s...riz biz!"

Ahmet düşmemek için duvara dayandı. Başı dönüyordu. Güçlükle kendini toparladı.

"Sizden bir tek ricada bulunacağım, anama küfretmeyin. Lütfen küfretmeyin anama, ben böyle bir muameleye alışık değilim."

"Aaa, şuna bakın hele; has..tir ulan, ne lâf ediyorsun sen burada be!.."

"Albayım..."

Albay onu yakasından tutup ortaya çekti:

"Sen bu ağızları bırak da, son günlerde yaptığın işleri anlat bize."

Ahmet dizlerinin üzerine yığılarak doğruldu:

"Anlatacak bir şey yok albayım. Eğer sözlerin değeri varsa burada, anlatacak bir şey yok."

Albay iyicene hiddetlendi.

"Herhalde bu daha dayağa doymamış," dedi çevresindekilere, "yıkın şunu aşağı tekrar!.."

Yeniden falakaya bağladılar Ahmet'i. Bu defa sopayı Külyutmaz kaptı eline, işinin erbabıydı adam. Sadece ayaklarına değil, gövdesine, kalçasına, kollarına da vuruyordu Ahmet'in. Yorulunca durdu, burnundan soluyarak uludu:

"Albayım çok uzattı bu hergele, manyetoya geçelim mi?"

"Geçin!"

"Oğlum, iletin şu manyetonun kablolarını buraya!"

Bir hareketlenme oldu Ahmet'in etrafında. Kabloların bir ucunu sol ku-

lağına, bir ucunu da sağ ayağının parmaklarına tutturdular. Başının altına da bir yastık koydular.

"Çevir kolu!" diye emir verdi Külyutmaz.

Vın vın vın, dönmeye başladı kol. Ahmet şiddetle sarsıldı. Çeneleri birbirine vurdu, dişleri takırdadı. Birisi ayağıyla onun göğsüne bastı. Öyleyken oradan oraya savruluyordu Ahmet. Vücudu acıyla kıvrılıyor, kasılıyordu. Adaleleri kopuyor, etleri kemiklerinden ayrılıyordu sanki.

İşkencenin ağırlığından bir ara fenalaştı. Eli, ayağı katıldı, nefesi daraldı. Ötekiler çabucak doktor getirdiler. Doktor... Hastaların, yaralıların, acı çekenlerin can dostu... Herhalde doktor onlara: "Ne oluyor burada?.. İnsanoğluna bu yapılır mı?.." diye çıkışırdı. Böyle düşündü Ahmet, bulanık kafasıyla. Kısa bir muayeneden sonra, işkencecilere, "işinize devam edebilirsiniz" diyerek, çekip gitti doktor.

Ötekiler, Ahmet'in ayaklarından aşağı su dökerek işlerine devam ettiler. Şimdi daha şiddetli geçiyordu akım vücuttan. Arasıra kabloların yerlerini değiştiriyorlardı. Derken, pantolonunun önünü çözerek, kablonun bir ucunu Ahmet'in penisine bağladılar. Hayaları yerinden koparılıyormuş gibi geldi Ahmet'e. Ter tepesinden taştı.

"Dur, dur," dedi Külyutmaz, manyetoyu çevirene. Elindeki sopayla Ahmet'in kamışını dürttü, "yahu, sen çok kabadayılık taslıyorsun ama, burandan biraz daha cereyan yersen hadım olacaksın, enayi! Zaten, görsen, meretin küçülmüş bile. Ne olacak şimdi, bu kadarcık çükle mi değiştireceksin düzeni?"

"....."

"Hem sonra Türk'ün babafingosu büyük olur ulan, ne bu seninkisi böyle? Baltacı, Katarina'yı neyle hakladı, ha? Hah hah hahhhhh..."

Ötekiler de gülmeye başladılar. Külyutmaz, Ahmet'in üzerine eğildi:

"Ha, konuşsana ulan, ne olacak şimdi, bu kadarcık çükle mi değiştireceksin düzeni?"

"Düzenin değişmesi benim orama değil, şartların oluşmasına bağlı."

"Sana göre, şartlar da mutlaka oluşacak, değil mi?"

"Evet."

"Bunu önlemenin imkânı yok mu?"

"Yok."

"Biz önleyelim de gör."

"Elinizden gelmez bu."

"Bizim mi?"

"Hiç kimsenin!.."

"Ulan, iflâhınızı kestik sizin işte, daha ne?.."

"Hayır, siz bizi bilediniz..."

Bir tekme savurdu Külyutmaz Ahmet'in böğrüne.

"Orospu çocuğu, senin meretin küçüldü ama, dilin büyüdü!" Yardımcılarına homurdandı: "Çözün şunu falakadan."

Ahmet ayağa kalkınca, kudurmuş gibi üzerine saldırarak vurmaya başladı ona. Beli, kalçası, bacakları yediği tekmelerden tutmaz oldu Ahmet'in. Bir masaya çarparak külçe halinde yere yığıldı. Burnu da kanıyordu. Durdu, ellerine bulaşan kanı onun üzerine sildi adam.

İki kat yukarı çıkarıp bir odaya kapattılar onu. Ayaklarını da prangaya vurdular. Ama buna karşılık gözlerini açtılar. Kendisine sert emirler verdiler o arada. Yanına gelen görevlilere hiç bakmayacaktı. Bir isteği olduğunda dışardaki nöbetçiye seslenecekti. Birileri içeri girerken kapıya arkasını dönüp bekleyecekti. Elektriği katiyen söndürmeyecekti.

Yalnız kalınca odayı gözden geçirdi Ahmet. Kapının ve pencerelerin camları beyaza boyanmıştı. Tavanda kuvvetli ışık veren, toza batmış, çıplak bir ampul yanıyordu. Bir köşede ayakları çarpılmış, orası burası kopmuş demir bir karyola vardı. Üstünde de rengini kaybetmiş, pis ve ağır kokulu bir yatak seriliydi. Yatağın ayakucuna partal bir battaniye dürülmüştü. Karyolanın yanıbaşına kılıktan çıkmış bir komodin konulmuştu. Onun yanına da hantal yapılı tahta bir koltuk.

Kendini çok yorgun, çok mecalsiz hissediyordu Ahmet. Ayrıca her yanı ağrıyıp sızlıyor, her yanı kırılıp dökülüyordu. Tiksinerek yatağa uzandı. Elbiselerini çıkarıp almışlar, üstüne yırtık pırtık, iğrendirici bir kat pijama giydirmişlerdi.

Biraz yatıp kalktı; tuvalete gitmek istediğini söyledi nöbetçiye. Ne zamandır sıkışmış, ancak içinde bulunduğu koşullarda bir türlü söyleyememişti bunu.

Nöbetçi, gözlerini bağlayarak, pranga şangırtıları arasında tuvalete götürdü onu. Orada bandı tekrar sıyırdı kafasından. Tuvalet anlatılamayacak kadar pisti. Ayaklarındaki zinciri kollayarak klozete yanaştı Ahmet, hacetini görmeye başladı. Kasıkları çatlayacak halde olmasına karşın, zorlukla yapıyordu çişini. Vişne renginde geliyordu idrarı. Ve sanki bütün vücudundan, yukardan aşağı, bir şeyler boşalıyordu. Birden farkına vardı, kan işiyordu. "Böbreklerim kanıyor" dedi kendi kendine. Kan bazen pelte pelte geliyordu. Bir ateş bastı sırtını. Kulakları uğulduyor, gözleri kararıyor, başı dönüyordu. Yere yıkılmamak için büyük bir irade gücü sarfediyordu. Ter içinde kalmıştı. Derken ardarda öğürtüler koptu içinden. Güçbelâ toparlanıp lavaboya yöneldi. Bir parmak kir bağlamıştı lavabo. Bu sefer midesi daha çok bulandı. Öğür-

dükçe öğürdü bu yüzden. Sonunda ellerini yıkayıp ağzını çalkalarken sırları dökülmüş aynada yüzünü gördü bir aralık, aman Allah, bu o muydu?

Geceleyin uyumasına hiç imkân vermediler. Biraz kendinden geçer gibi olunca dışardan nöbetçiler bağırıyorlardı: "Uyuma ulan vatan haini, uyuma!" Küfürlere kahroluyordu Ahmet. Besbelli solculara karşı nefretle yoğurulmuşlardı bu askerler. Ahmet merak ediyordu, uyuduğunu nasıl görüyorlardı onun dışardan. Acaba anahtar deliğinden mi gözetliyorlardı içersini Neden sonra farketti, kapı camının boyası ufacık bir yerinden kazınmıştı. Adamlar oradan kolluyorlardı onu.

Aynı zamanda su da vermiyorlardı kendisine. Şu anda susuzluktan içi yanıyor, dudakları kavruluyordu. Dili damağı adamakıllı kurumuştu. Çölde kalmışcasına su düşlüyordu arasıra. Galiba onu öldürücü bir susuzluğa mahkûm etmişlerdi.

Ertesi gün ona dokunmadılar. Herhalde başkalarıyla uğraştılar. Nitekim koridordan zaman zaman zincir şakırtıları ve ezik konuşmalar duyuluyordu. Bir ara yandaki odadan iniltiler geldi. Öyle değişik, öyle acıklı, öyle yürek sızlatıcı iniltilerdi ki bunlar insanın içini parçalıyor, duygularını donduruyordu. Kim vardı acaba orada? Her kimseydi o, besbelli başından çok kötü şeyler geçmişti. Neler geçmiş olabileceğini de Ahmet kolaylıkla tahmin edebiliyordu.

Elde olmayarak dağınık kafasıyla düşüncelere daldı: Bu adamlar insanlık değerlerini nasıl böylesine pervasızca ayaklar altına alabiliyorlardı? İnsanlıktan nasıl bu derece uzaklaşabiliyorlardı? Nasıl bu kadar gaddarlaşabiliyorlardı? Nasıl bayağı canavarlaşabiliyorlardı? Ve bütün bunlardan sonra nasıl ortalıkta insanız diye dolaşabiliyorlardı? Anlaşılan, insan kadar yüce, insan kadar aşağılık yaratık yoktu yeryüzünde. Bir tarafı bu kadar düşük insanlıktan ne beklenebilirdi? Hangi düşünce, hangi duygu, hangi dürtü, hangi güdü, hangi özenti insanlığın bu düşük tarafını yükseltebilirdi?

İnsanoğlu hakkında kendisini karamsarlığa sürükleyen bu düşüncelerden sıyrılmaya çalışarak boş boş yutkundu. Ne kadar acıydı ağzı. Zehir gibiydi.

Kapı aralandı, nöbetçinin emri duyuldu: "Al şunu iç!.." Kendini göstermeden aralıktan plâstik bir bardak uzatmıştı içeri. Şimdi de ona zorla su içiriyorlardı. İkide bir de bardağı burnuna dayıyorlardı, "iç!"

Öte yandan, o gün sivil polisler gelip Zeliha'yı aldılar evden. Kendilerine engel olmaya çalışan annesini hayli tartakladılar. Kadının feryatlarına Ahmet'in annesi koştu. İkisi birbirine sarılıp sesle ağladılar salonun ortasında. Arkadan Müzeyyen Hanım indi aşağıya. Şaziment Hanım onu görünce iyicene boşandı:

"Ah, neler oldu bize, neler..." Gözyaşlarına boğularak dizlerini dövdü. "Ah, bu da mı gelecekti bizim başımıza?.."

Müzeyyen Hanım gözlerini kocaman kocaman açarak Ahmet'in annesine baktı:

"Nedir bunların yaptıkları bu kadar be, şaşkına çevirdiler milleti!.."

"Vallahi ne bileyim ahret ablacığım," diyerek boynunu büktü kadın. "Bunların yaptıklarına akıl sır ermiyor..."

Müzeyyen Hanım öteki kadına döndü:

"Niye çağırmadınız beni, hiç olmazsa yakalarından tutar sorardım onlara, 'Nedir bu yaptınız sizin?' diye... Bunlar iyicene keçileri kaçırdılar vallahi, ne yaptıklarını biliyorlar, ne yapacaklarını..."

Öte yanda İbram Ağa, bahçede, kendi kendine söylendi durdu: "Ah bre, bu memlekette insana göz açtırmazlar... Ahe bre, bu memlekette iyi insana yer yoktur..." Öfkesinden kargalara her zamankinden daha büyük taşlar attı.

Yolda kendisine ağza alınmayacak küfürler ederek Emniyet'e getirdiler kızı. Orada Ahmet'in son günlerde kimlerle görüştüğünü, neler yaptığını sordular ona. Çopur suratlı bir polis, kızın parmaklarını geriye bükmeye başladı:

"Söyle, Ahmet bazı kimselerle gizli toplantılar yapıyordu, değil mi?"

Zeliha acıyla yüzünü buruşturarak hızlı hızlı soludu:

"Hayır."

Adam aniden onun elini bırakıp saçlarına yapıştı, kafası evrak dolabına vurdu:

"Doğru konuş ulan orospu! Şimdi seni apış arandaki şeyinden çengele asarım, ha!"

Zeliha elleriyle yüzünü kapatarak inledi:

"Doğru konuşuyorum, lütfen inanın."

Bir diğeri Zeliha'yı bileklerinden kavrayarak kollarını yana açtı:

"Sen kız mısın, kadın mısın?"

Orta boylu, zayıf yapılı, renkli gözlük takmış biriydi bu. Zeliha'nın titrek sesi boğazında eridi:

"Kızım ben."

"Doğru söyle, yoksa şimdi kilotunu sıyırıp muayene edeceğim bak."

Zeliha içinde kabaran isyan duygusunu yenmeye çalışarak başını iki yana salladı:

"Doğru söylüyorum."

Ötekisi arsızca sırıttı:

"Ahmet'le hiç yatmadın mı?"

"Yapmadım."

"Hayret, oysa bütün komünist kızlar orospu olur!.."

Zeliha öfkeyle silkindi:

"Utanın, utanın, polis de olsanız devlet memurusunuz siz; biraz arı hayayı hatıra getirin... Biraz devlet saygınlığını gözetin..."

Bir şamar patlattı ona çopur suratlı polis:

"Kaltak! bize ahlâk dersi vermeyi bırak da, Ahmet'in kimlerle görüştüğünü söyle!"

Zeliha'nın gözlerinde ateş çaktı. Düştüğü yerden kalkmaya çalışırken yanaklarından yaşlar süzüldü. Ama ağlamıyordu. Kendisine yardım eden bir başka polis, bıyığını yamultarak elini kızın bacakları arasına uzattı:

"Ooo, ne mal varmış bunda be!"

Bu adamların çoğuna zalimlik veba gibi bulaşmıştı. Zeliha vahşileşen sesiyle,

"Kendinize gelin!" diyerek elini itti onun. "Nasıl yaparsınız bunu? İnsanlık dışı bir tutum bu sizinkisi!.."

Çopur suratlı, tekrar Zeliha'nın karşısına dikildi:

"Bana bak, aklını başına topla, sorduğum soruya doğru cevap ver, buradan sağ salim çık git evine. Aksi halde, felâkete uğrayacaksın!"

Kız bu adama baktıkça yılan görmüş gibi oluyordu.

"Ben sizin sorduğunuz soruya doğru cevap verdim."

Adam gözlerini kıstı:

"Bana bak, bu arada ölebilirsin de, haberin olsun!"

Zeliha ürkek bir bakış fırlattı polise. Rengi safran sarısına döndü, yüzünde tek damla kan kalmadı.

"İsterseniz öldürebilirsiniz... Ama hiç günahsız yere..."

"Bak, seni şuracıkta öldürür, cesedini pencereden aşağı atar, 'intihar etti' der geçeriz..."

Büsbütün dondu kaldı Zeliha. Alabildiğine korku sardı içini. Bir karşılık vermeden sustu.

Sonunda kızı da kapalı bir arabaya bindirerek gözlerini bağladılar.

Bir süre sonra polislerin sordukları ahret sorusunu albay sormaya başladı ona:

"Söyle, Ahmet kimlerle toplantı yapıyordu?"

Zeliha'nın cevabı hep aynıydı:

"Hiç kimselerle toplantı yapmıyordu."

Acımasızca falakadan geçirdiler kızı. Kabloları ellerine, ayaklarına, kulaklarına, göğüslerine, dudaklarına bağlayarak elektrik işkencesi yaptılar. Akımı kısa aralıklarla bir uzun, bir kısa veriyorlardı. Aralarda vücut gevşi-

yor, sonra aniden elektrik şokunu yiyince müthiş bir gerilimle kasılıyordu. Zeliha'ya küfürler de ediyorlardı ama, o kendi çığlıklarından başka bir şey duymuyordu. Davranışlarını o kadar kontrol etmek istemesine karşın, akımın şiddetiyle kendini oradan oraya vuruyordu. Öyle ki, yerde oğunmaktan sırtında yaralar açılmış, üstü başı kan, ter içinde kalmıştı. Öte yandan işkenceciler birbirlerine akıl öğretiyorlardı: "Şunun kabloları bağladığımız yerlerine nişadır sürün de elektrik iliklerine işlesin sürtüğün..."

Yapacaklarını yaptıktan sonra gözlerindeki bandı sıyırıp bir ayna tuttular kızın yüzüne: "Ne hallere geldin, gör!" dediler. Birisi arkadan saçlarına sımsıkı yapışmıştı, aynadan ötesini görmesin diye. İstemeyerek aynaya baktı Zeliha: Şişmiş, patlamış dudaklar, morarmış gözler, yamulmuş surat, ödyeşili renk, dağılmış ve terden birbirine yapışmış saçlar... Kendinden korktu...

Ahmet'i tekrar karşılarına aldıklarında albay onun omuzuna vurdu:

"Sözlün Zeliha burada, haberin var mı? Seni görmeye gelmiş, bir güzel ağırladık onu!"

İçinin yandığını hissetti Ahmet.

"Yok, albayım."

"Yok ya... Bak o bize her şeyi anlattı. Haydi bir de sen anlat şimdi..."

"Neyi efendim?"

"Son günlerde neler yaptığını... Kimlerle görüştüğünü..."

"Anlatacak bir şey olmadığını defalarca belirttim size."

Albay öksürdü.

"Ama sözlün, senin gizli toplantılar düzenlediğini, son zamanlarda gizli bir iş peşinde koştuğunu itiraf etti bize." Birtakım kâğıtları hışırdattı, "İşte yazılı ifadesi burada."

Ahmet acı bir tebessümle başını arkaya attı:

"Olamaz. Böyle bir şey yok çünkü."

"Ya bu elimdeki ifade ne?"

"Eğer sahiden böyle bir ifade alındıysa, bunu buranın şartlarına bağlarım sadece."

Albay canının sıkıldığını belli eder şekilde soludu:

"Bu gidişle senin bizden çekeceğin var daha..." Etrafındakilere emir verdi: "Şunu bir de siz uzatın falakaya bakalım ne olacak?.."

Etraftakiler değişik kimselerdi bu sefer.

Dayağın en koyu anında Zeliha'yı getirdiler odaya. "Dinle", dediler kıza, "doğruyu söylemezsen, onu senin önünde döve döve öldüreceğiz!" Zeliha, "söyleyecek bir şey yok, bunu anlayınız lütfen," diye yolundu durdu, sopa çatırdadıkça.

Ahmet, yaman bir çaba sarfederek, Zeliha'nın karşısında bağırmamaya çalıştı. Becerdi de bunu. Yalnız arasıra inledi, kendini tutamayarak. Ancak, eti, kemiği o kadar dayanıklı değildi; sağ tabanı patladı, kan şeritleri süzüldü topuğundan, lif lif kabaran deriler sarktı aşağı. Bereket Zeliha görmüyordu bunu. Ama kız yine de dayanamayıp feryat etti: "Yapmayın, yeter, insanca bir davranış değil bu, bu kadar merhametsiz olamazsınız!.."

Falakacı nefes nefese durdu.

"Albayım, kızı daha fazla üzmeyelim, onunla sözlüsü arasında nöbet değiştirelim."

Albay homurdandı:

"Öyle yapalım."

Ahmet'i çözüp Zeliha'yı yatırdılar falakaya. Ve vurması için Ahmet'in eline tutturmaya kalktılar sopayı. Ama ne ettilerse bunu yaptıramadılar. Duvardan duvara çarptılar Ahmet'i, öfkelerinden. Olmayınca, kendileri dövdüler kızı. Kızın feryatları burgu gibi içine işledi Ahmet'in. Bu, gördüğü işkencelerin en ağırı oldu ona.

Bir süre sonra kızın yanına Ahmet'i de yatırdılar. İkisinin ellerini ayaklarını birbirine bağlayarak Ahmet'e akım verdiler. İkisi de yerde sırtüstü çırpınmaya başladılar.

O sırada biri girdi içeri.

"Vaaay, cümbüştesiniz ha!.." Külyutmaz'dı bu.

"Cümbüşteyiz," dedi albay, "kim görürse cümbüşteyiz... Cehennem cümbüşünde... Onlara yeterince sert ve kaba davranmadık ihtimal, hâlâ inatlaşıp duruyorlar bizimle; bir türlü dilleri çözülmedi."

Zeliha'nın boğazından acayip sesler çıkmaya başladı o sırada.

"Durun," diye emir verdi albay. Ayağının ucuyla kızı dürttü, "çözün şunu."

Zeliha'yı ayağa kaldırdılar. Albay onu kendine doğru çekti:

"Sen bu tarafa gel bakayım."

Kız sersemsepet sallandı onun karşısında.

"Göremiyorum, sizi göremiyorum!"

Külyutmaz koluna yapıştı kızın:

"Kendine gel, zırvalama, gözlerin bağlı, ne göreceksin?.. Ama merak etme, sen birşey görmek istiyorsan, ben şimdi senin gözlerini açarım..." Görevlilere seslendi: "Çözün şu yerde yatan herifin önünü de, kız sözlüsünün çükünü görsün, bakalım beğenecek mi?.."

Bed gülüşmeler koptu salonda. Ahmet bütün gücünü toplayarak bağırdı:

"Eğer sizde zerrece insanlık onuru varsa bunu yapmayın!" Görevlilere

mani olmak için kendini sağa-sola savurdu. "Yapmayın! Hiç insanlık duygusu yok mu sizde?.." O bağırdığını sanıyordu ama, sesi çok az çıkıyordu. Bir el düğmelerini çözmeye başlamıştı. Kafasını iki yana sallayarak tekrar bağırdı, "Yapmayın!.. İnsanlığı bu kadar alçaltmayın!.." Son çare olarak kıza seslendi, "Zeliha, bana bakma!.. Bakma bana sakın!.."

Zeliha, Külyutmaz'ın elleri arasında sendeliyordu. Perişan haldeydi. Bağlı gözlerini sımsıkı yumarak başını yukarı dikti. Bir bulantı bastı içini. Kendini tutmak istedi ama, olmadı, öğürdü, ağzından-burnundan bir kusma dalgası boşandı. Külyutmaz onu bırakıp öte fırladı:

"Öööö, pis kaltak, üstümü başımı da batırdı!"

Zeliha olduğu yere yığıldı. Ekşi bir kusmuk kokusu yayıldı içeri. Albay burnunu tıkayarak yüzünü buruşturdu:

"Çıkarın şunu dışarı!"

Zeliha'yı yarı sürükleyerek dışarı götürdüler. Birisi gelip içersini temizledi. "Oğlum, gel şu benim üstümü de sil," dedi ona Külyutmaz. Ahmet yattığı yerde "acaba yapacakları rezillikten vazgeçecekler mi?" diye düşünüyordu. Sadece bunu düşünüyordu. Terden sırsıklam olmuştu.

"Ee, söyle bakalım," dedi albay, onun başına dikilerek, "niye o kadar yolundun meretini kıza göstermemek için?"

Dudaklarını yaladı Ahmet. Kupkuruydu ağzı.

"Nasıl anlatayım bilmem ki, kelimesi yok bunun albayım... Bu olmaz. Bu yapılmaz. Çok onur kırıcı, çok utanç verici bir şey bu... İnsanın biraz derinden hissi olur... Bu kadarı insan soyunu aşağılamaktır..."

Albay onun etrafında sessizce dolaştı.

"Kız bayıldı, efendim," dediler kapıdan. "Onu tekrar buraya getirmenin yararı olmayacak; ne emredersiniz?"

"Alın götürün onu buradan," diye karşılık verdi albay. "Gerekeni de yapın kendisine."

Ahmet'in yüreği kasılmıştı ıstıraptan. Acıyla inledi.

"Gördünüz mü cehennem cümbüşünüzün sonucunu albayım?.."

Albay ayağını yere vurdu:

"Böyle konuşma ulan; bu yaptıklarımızı eğlence olsun diye mi yaptığımızı sanıyorsun sen, vicdansız, vatan davası güdüyoruz burada biz!.."

Külyutmaz, Ahmet'e yaklaştı.

"Bana bak, eğer hâlâ konuşmazsan, yarın sözlünü burada çırçıplak soyup karşında düzeceğim, haberin olsun!"

Deliye döndü Ahmet. Hırsından boğulacak raddelere geldi. Kafasını kaldırıp isyanla silkindi. Kendini tutamayıp var gücüyle nefretini haykıracak oldu, ama ötekisi hemen pabucunu onun ağzına dayadı.

Akşam saati epey ilerlemişti. Ahmet sancılar içinde kıvranıyordu. Kımıldadıkça vücuduna bıçaklar saplanıyordu sanki. Sağ ayağını yere basamıyordu. Bir gözü şişmiş, kapanmıştı. Yüzünün rengi yeşilsarı olmuştu. Ama onun aklı fikri Zeliha'daydı. Endişeyle hep onu düşünüyordu. "Ya kıza sahiden birtakım densizlikler etmeye kalkarlarsa?.." Bu karışık ortamda kızlara-kadınlara karşı ne edepsizlikler edildiğini, ne rezillikler işlendiğini biliyordu. Böylesine ihtimaller kafasını kurcaladıkça, beyni zonk zonk atıyor, aklı ip üstünde oynuyordu. Külyutmaz geldi hatırına, "Ah, alçak!.. ah, köpek!.. ah, soysuz!.. ah, utanmaz!.. ah, zebani!.." dedi içinden. Yumruklarını sıkarak kendi kendine mırıldandı: "Ah, insan istediği zaman dinamit gibi patlayabilseydi!.."

Kapı aralandı, nöbetçi gürledi: "Arkanı dön, bekle!" Geldi, gözlerini bağladı onun. Ahmet karyolaya tutunarak tek ayağı üstünde doğrulmaya çalışırken albayın sesi çalındı kulağına:

"Otur!"

Ahmet'in yüreğinde bir şeyler hafifler gibi oldu.

"Sağ olun, böyle durabilirim albayım."

Omuzundan aşağı bastırdı onu.

"Otur."

Oturdu.

"Teşekkür ederim."

Albay onun karşısında bir süre duraladı.

"Bana bak..."

Ahmet gayri ihtiyari başını yukarı kaldırıp burun boşluğundan onu arandı.

Albayın eli hemen yüzüne uzandı.

"Yo, yo, öyle değil, beni görmeye çalışma; lâf olsun diye bana bak dedim sana, söyleyeceklerime dikkatini çekmek için..."

Ahmet başını önüne eğdi:

"Ooo albayım, evet..."

"Dinle, şimdi soruyu açıkça soruyorum: bu uçak kaçırma olayıyla senin bir ilgin var mı, yok mu?"

Ahmet'in soluğu kesildi.

"Ah, albayım, yapılanlar bunun için miydi?"

Albay huzursuzlandı.

"Sen şimdi bu lâfları bırak da benim soruma cevap ver; ha, var mı, yok mu?"

"Yok efendim, nereden olsun!.."

"Recep Adaş'ı tanıyorsun, değil mi?"

"Evet, benim arkadaşımdır."

"Ama o uçak kaçıranlardan biri, Ankara'da, Recep Adaş'ın oturduğu apartmanda oturuyormuş..."

Boynunu kısıp ellerini iki yana açtı Ahmet:

"Olabilir albayım; sizin oturduğunuz apartmanda da oturuyor olabilirdi ne var bunda?.."

"Yani bu bir rastlantı mı demek istiyorsun?"

"Evet, herhalde..."

"Emin misin?"

"Eminim."

"Yani senin bu işle hiç ilgin yok..."

"Yok!"

Albayın gırtlağı lınk etti. İhtimal yutkunmuştu.

"İnanayım mı?"

"Eğer gerçeği arıyorsanız..."

O gece Zeliha'yı götürüp eve bıraktılar. Ağzını açıp kimseye birşey söylememesini sıkı sıkıya tembihlediler.

Sabahleyin de Ahmet'i Emniyet'e teslim ettiler.

"Bakın bakalım," dediler, "bunun sizde görülecek bir hesabı var mı?.. Eğer yoksa, ağzı, burnu düzelene kadar burada misafir kalsın..."

Göbeği sarkmış, cüsseli bir polis ona dişlerini biledi:

"Bunların hesaplarını, kendilerini duvar diplerine dikip de, "elleriyle bir makineli tüfeği kullanır gibi yaptı, "da-da-da-da-da... diye görmek var ama, yapmıyoruz işte..."

Ahmet göğüs geçirdi:

"Maaşallah, siz polislikten öte şeylere özeniyorsunuz..."

Polis kinle kükredi:

"Sus ulan tepemi attırma benim, anamı bellemişler, suratını çarşamba pazarına döndürmüşler zaten, bir de ben ayağımın altına almayayım seni!.."

"Sakin ol yahu," dedi orada bulunan diğer bir polis, Ahmet'le Sarkık Göbekli'nin arasına girerek, "Eğriye doğruya hemen böyle sinirlenme, biraz kendini düşün, ne dedi sana doktor?.. Sen şimdi onu bana bırak da kendisini müteferrikaya indireyim, kaybolsun gözünün önünden..."

Ahmet'i önüne katıp dışarı çıkardı. Hareketlerinde daha ziyade onu ötekinin hışmından korumak niyetleri seziliyordu.

"Vay, vay, vay, ne olmuş sana böyle be Ahmet?" dedi dışarda, kendisini üzüntüyle süzerek. Onu öteden beri sendikal faaliyetlerinden dolayı tanıyor-

du. Birbirleriyle selamlaşmışlıkları, hal hatır sormuşlukları vardı geçmişte, kongrelerde filân.

Zorlu bir gayretle yürümeye çalışan Ahmet ellerini yana açtı:

"Ne olduğu belli değil mi, 12 Mart kasırgasına tutulduk!.."

"Solculuk belasına mı?"

"Evet, eğer öyle demek caizse..."

Belirgin hallerle hayıflandı polis:

"Ah be Ahmet, biliyorum çok iyi bir insansın ama, solcu olacağına, keşke sağcı olsaydın..."

Ahmet başını yana eğerek şiş gözünün aralığından baktı ona, hafifçe gülümsedi.

11

Ürgüplü hikayesinden sonra, kabineyi kurma görevi Feyzioğlu partisinden Ferit Melen'e verildi. Bu biraz beklenmedik bir atamaydı. O nedenle hayli şaşırtıcı oldu. Ama "kuvvetli ve inandırıcı bir hükümet" kurma şekillerine alışmak lâzımdı artık. 12 Mart Muhtırasının sırrına akıl erdirmek kolay değildi.

Melen, yaşını başını almış, iri yapılı, gülmesini bilmeyen, durgun bir adamdı. Siyaset alanının demirbaşlarındandı. Her ne kadar pek bir marifeti görülmemişse de, kodamanlardan sayılıyordu.

Derhal Meclis ve Senato Başkanlarıyla ve de parti liderleriyle görüşmelere başladı. Kabineyi kurmakta elini sıkı tutuyordu. Üzerine aldığı iş sallanmaya gelmezdi. Ne olur ne olmazdı, sağduyu ve politik gerçeklere bu kadar ters düşen bir işte acele etmek gerekirdi.

Hükümeti kısa sürede kurdu, onaydan geçirdi.

Adet olduğu üzere, gazeteciler kabinenin ilk toplantısına üşüştüler. Merak ediyorlardı: acaba kabinenin ne kadarı eski, ne kadarı yeni bakanlardan oluşuyordu? Bakanların kaç tanesi Karadenizli, kaç tanesi Niğdeliydi? En eski bakan kimdi ve nereliydi?

Bu arada gazetecilerin daha ziyade yeni bakanlarla ilgilenmeleri eski bakanları biraz kıskandırdı.

Dışişleri Bakanı Bayülken, toplantı masasında sıkışık oturmaktan yakındı. Masa mı küçüktü, yoksa bakan sayısı mı fazlaydı ne?..

Arar bu defa Devlet Bakanı olmuştu. Hükümet sözcülüğünü de gene o yapacaktı. Halinden son derece hoşnut görünüyordu. Allah insana bir kere "yürü ya kulum" demeye görsün... Bir yıl içinde üç değişik bakanlığa getirilmişti... Az şeref değildi bu... Yarın hani herhangi bir şekilde kendisinden sözedilecek olsa, "eski Adalet, eski Milli Eğitim, eski Devlet Bakanı" denile-

cekti. Biçimine getirerek gazetecilere birkaç lâf etti: "Kabinede altı maliyeci var. Bu kadar maliyecinin bir araya geldiği hükümette Karun'un hazineleri gibi zengin olmalıyız. Karun'un hazineleri bizim artık."

Gazeteciler, Feyzioğlu partisinden Adalet Bakanı olan Fehmi Alpaslan'a genel af meselesinde ne düşündüğünü sormak istiyorlardı. Oysa onun derdi başkaydı. Kabine arkadaşlarına dönüp "Boksta iyi neticeler aldık," dedi." Bu bizi sevindirdi. Lakin artık şu ata sporumuz güreşe de canlılık verelim; onu da ölmüşlükten kurtaralım."

Toplantıdan sonra Melen bir demeç verdi: "Hükümet, her türlü yıkıcı faaliyete ve anarşiye karşı etkili bir mücadeleyi başlıca görevlerinden biri olarak bilecektir."

Daha sonra da bakanları peşine takarak Anıt Kabir'e gitti. Hantal yapılı haliyle aslanlı yolda ağır ağır yürürken içinin memnuniyeti dışına taşıyordu. Bazıları için ikbal güzel şeydi. Nasıl ve ne şekilde olursa olsun güzel şeydi. Atatürk'ün manevi huzurunda saygı duruşunu eda edip, özel defterе beylik sözler döktürdü: "Ölümsüz Atam, yüce ilkelerinden ilham alarak, milletimizi çizdiğiniz yolda çağdaş uygarlık düzeyine kavuşturmak amacı ile vazifeye başladığımız şu anda aziz hatırana Melen Hükümeti'nin tazimlerini sunarım."

Odalar Birliği Yönetim Kurulu Başkanı, yeni hükümette ticaret ve sanayi alemini doğrudan ilgilendiren bakanların yer almasını çok olumlu karşıladığını bildirdi. İşveren Sendikaları Konfederasyonu Başkanı da, hükümetin Türkiye'yi komünistlerden temizlemekle bu memlekete en büyük iyiliği yapacağını söyledi.

Ertesi gün hükümet listesi Meclis'te okundu. Milletvekillerinin bazıları tatlı bir rehavet içindeydiler. Anayasa Mahkemesi'nin bir kararına istinaden aylıklarına iki bin yüzer lira yeni zam gelmişti. Arkadan Sıkıyönetim idaresinin iki ay daha uzatılması meselesi görüşüldü. Teklif kolayca kabul edildi. Bu sırada Meclis'te ilk defa Başbakan sıfatıyla konuşan Melen, komünizmle her sahada mücadele etmek için devlet bakanlarından birinin görevlendirileceğini söyledi.

Ortada dolaşan haberlere göre, bu komünizmle mücadele görevini Arar yüklenmişti bile.

Aynı gün, Meclis, Demirel hakkında soruşturma açılması meselesini reddetti. Kardeşleri hesabına menfaat sağlamada nüfusunu kötüye kullandığı için, Demirel hakkında, ta 1970 Mart'ı başlarında Soruşturma Hazırlık Komisyonu kurulmuştu. Böylece, Demirel, parlamento huzurunda paklandı, pırüpak oldu.

12

Behice Boran, başucunda durarak kocası Nevzat Hatko'yu süzdü. Boylu boyunca yatakta yatıyordu Hatko. İki ay önce bir tarafına felç inmişti. Şimdiye kadar yapılan bütün tedaviler sonuçsuz kalmıştı. Diri ve hayata son derece bağlı bir insan olan Hatko'nun bu hale düşmesi, kendisini tanıyan herkesi şaşırtmıştı. Yazık, dost canlısı bir adamdı. Karaköy'deki tercüme bürosuna kim uğrasa kahve içmeden bırakmazdı. Vakti olursa bol bol politikadan bahsederdi. İç ve dış olayları dikkatle izlerdi. Yeri geldiğinde, Yunanlı solcuların, mahkemelerde, nasıl partilerine sahip çıktıklarını, nasıl "Biz parti üyesi olmaktan şeref duyarız," dediklerini anlatırdı, belli bir hayranlıkla. Ana dili gibi Rumca bilirdi. Haydari Kampı'nı, Kırmızı Fener'i, Fırtına Çocukları'nı, Mezarda Hayat'ı o çevirmişti Türkçeye. Sevdiklerini Galata Köprüsü'nün altındaki Balıkçılar Kulübü'ne götürürdü. Orada, Bomanti birasının yanında, taze balık ısmarlardı onlara. Ve gümüş balığının nasıl yenileceğini öğretirdi. Denizi çok severdi. Arasıra balığa çıkardı... Boran eğilerek kucakladı onu, zorlukla yerinden oynatarak sağlam ayağı üzerine doğrulttu. Bakışlarını pencerenin önündeki koltuğa çevirip aradaki mesafeyi ölçtü. Oraya götürmek istiyordu kocasını. Durdu, biraz nefes aldı. Var gücünü harcamıştı. İriyarı bir adamdı Hatko, taşınması kolay değildi. Birbirlerine dayanarak ihtiyatla yürümeye çalıştılar. Bir ayağını sürüyordu Hatko. Odanın ortasına gelince sendelediler, Boran dengeyi korumaya gayret etti ama olmadı, yere yıkıldılar. Güçbela toparlanır gibi oldular, tekrar yıkıldılar. İkinci denemede son canla ayakta tutunmayı becerdiler. Sürünen, birbirine dolaşan, öteye beriye yön değiştiren adımlarla koltuğa vardılar nihayet.

"Ey arkadaş," dedi Boran, içini çekerek, "elden, ayaktan düşmenin sırası mıydı şimdi? Böylesine zor bir zamanda iş mi bu senin yaptığın? Çabuk iyileş!"

Hatko dokunaklı bir gülümseyişle ona baktı. Gözlerindeki o eski şen ışıltılar sönmüştü. Yalnız yüzü genç bir çocuk yüzü gibi sevimliydi. Uzandı, saçlarından öptü karısını.

Boran boğucu bir öksürük nöbetiyle doğruldu. Bu sarsıcı öksürükten bir türlü kurtaramıyordu yakasını. Doktorlar rahatsızlığın alerjik olduğunu söylüyorlardı. Ama alerjinin nedenini bulamıyorlardı. Gitti, öteki pencereyi araladı. Tül perdeyi uçurarak taze hava süzüldü içeri. Bu ona biraz iyi geldi. Tül perdeyi yana çekerken ince ince yosun kokusu çalındı burnuna. Hayli ilerde olmasına rağmen deniz hissettiriyordu kendini. Kaldırdı başını denize baktı. Güneşin altında pırıl pırıl oynaşıyordu mavilikler. Ötelerde adalar sıralanıyordu. Ve tek tük yelkenliler süzülüyordu açıklarda.

Düdüğünü öttürerek bir marşandiz geçti, az aşağıda bulunan demiryolundan. Lokomotif alabildiğine zorlanıyor, yeri sarsıyordu. Boran saatine baktı, aceleyle gidip kocasının ilaçlarını getirdi mutfaktan.

"Ben bu akşam Ankara'ya gideceğim," dedi, kaşığı onun ağzına uzatırken, "yarın duruşma var. Artık bakabildiği kadar valide hanım bakacak sana, ben yokken. Gerçi o yaşlı kadının kendisi de bakıma muhtaç ama..."

"Git, git," diye işaret etti Hatko, sağlam eliyle. Ve yine birtakım işaretlerle "beni merak etme" demeye getirdi.

Boran, otobüste, yol boyunca, hep savunma şeklini tasarladı durdu kafasında. Dava artık yavaş yavaş sonuna yaklaşıyordu. O nedenle savunmayı hazırlamak gerekiyordu. Esasen bir ham metni kaleme almıştı bile kendisi. Aklından geçirdiğine göre, "Parti kapatılmıştı ama, mahkemede yine de parti tüzel kişiliği yargılanıyordu. Ve kendileri parti yöneticisi sıfatıyla sanık sandalyesinde oturuyorlardı. Demek ki Türkiye İşçi Partisi'nin somut şart ve durumlarda demokrasi ve sosyalizm için verdiği sosyal mücadele henüz tam kesintiye uğramış değildi. O nedenle, savunmada, Türkiye İşçi Partisi'nin niteliği açıklanmalı, kapitalizmin karşısına sosyalizm, burjuva ideolojisinin karşısına işçi sınıfının ideolojisi dimdik konmalıydı..."

Parti davasına öteden beri çok önem veriyordu. İkide birde, "Sakın ola" diyordu arkadaşlarına, "paçamızı cezadan kurtarmak için kendimizi ve partimizi küçük düşürecek hareketlere sapmayalım. Parti kapatılmıştır, evet. Ama parti yine de en ciddi sınavını, bizim şahıslarımızda, bu davada vermektedir. Ona göre davranmak, onurumuza gölge düşürmemek zorundayız, bunu bilin..."

Ankara'ya vardığında, otobüsten iner inmez, doğruca mahkemeye gitti. Arkadaşlarıyla orada buluştu.

Celseyi açan duruşma yargıcı Hakim Binbaşı Tahsin Özer, heybetli bir poz takındı; tepeden bakışlarla sanıkları teker teker gözden geçirdi. Halinden son derece memnun görünüyordu. Nihayet muradına ermiş, duruşma yargıcı olmuştu. Öteden beri bunu çok istemişti. Hevesini her haliyle belli edip durmuştu. Örneğin, bir gün, eski duruşma yargıcı, bir belgeyi okuması için dosyayı onun önüne sürmüştü. O, belgeyi okuduktan sonra, duruşmayı fiilen yönetmeye kalkmıştı. Öteki yargıç fena içerlemişti onun bu tutumuna. Omuzunun üzerinden yan yan bakarak epey söylenmişti ona, ağzının içinden.

"Yaz," dedi katibe, belini ovalayarak. "Duruşmanın talik edildiği belli günde ve muayyen saatte heyette Hakim İ.Gürsel Akbatur'un tayin sebebiyle yerine değişik olarak Hakim Kd.Yzb. Fuat Kaylan'ın iştirakiyle, diğer heyet üyeleri aynı oldukları halde, iddia ve zabıt makamlarında değişiklik olmadan, mahsus salonda toplanıldı. Heyette vaki değişiklik ve talik sebepleriyle

dosya tetkik edildi. Tekriri muhakeme yapıldı. Değişik üyeye karşı sanıkların itimatları soruldu." Kulağının arkasını parmaklarının uçlarıyla kaşıyarak Boran'a döndü: "Evet, ne diyorsunuz?.."

"Duruşmanın başındaki bu mevzuya ait kanaatlerimi aynen muhafaza ediyorum. Sık sık hakim değişmesi, hakim teminatını zedeler mahiyettedir. Bu hususta herhalde müdafilerimiz savunmada ve yeri geldiğinde beyanda bulunacaklardır."

Gerçekten de mahkemede dördüncü defadır yargıç değiştiriliyordu. Değiştirilen yargıçlar da, tutuklu bulunan sanıkların tahliye istemlerine olumlu oy vermişlerdi hep.

Duruşma sonunda Av. Necla Fertan, tutuklu sanıkların tahliyelerini istedi. Aşağı yukarı her celsede bu istek tekrarlanıyordu. "Tutuklu bulunan sanıkların durumu diğer sanıklarla aynıdır," dedi. "Onlar sadece davaya başından iştirak etmemişlerdir. Bundan dolayı onlar hakkında sürdürülen tutukluluk hali, ceza durumuna dönüşmektedir..."

Yargıç, Savcı'ya ne diyeceğini sordu. Savcı başını önüne eğerek ayağa kalktı, kuru bir ifadeyle konuşmaya başladı. Savcı Mustafa Denizli ölmüş, onun yerine Hak.Yrb. İlhan Şener gelmişti. Şimdi konuşan oydu. Gerçekten de aynı suçtan sanık durumunda bulunan kimselerin bir kısmı tutuklu, bir kısmı tutuksuz olamazdı. Bu durum sanıklar arasında eşitsizlik yaratıyordu. Haliyle bu eşitsizliğin giderilmesi gerekirdi. C nedenle evvelce serbest bırakılmış olan sanıklar tekrar tutuklanmalıydı...

Mahkeme, Savcı'nın isteğine uydu, evvelce tahliye edilen sanıkların yeniden tutuklanmalarına oybirliğiyle karar verdi. Duruşmaları öteden beri izleyen AA'nın duygusuz görünüşlü, iriyarı muhabiri, haberi müjdelemek için etekleri zil çalarak dışarı fırladı.

Sanıklar aşağıda kelepçeye vurulurken, Savcı, yukarda, Av. Fertan'a şaşkınlığını belirtti: "Ben böyle bir karar beklemedim..."

Mamak hapishanesinde görevli bulunan subaylardan biri, yeni tutukluları karşısına dizdi; Prof. Aren'den başlayarak kimliklerini yazmaya başladı. O bunu yaparken, makinayı eline kapan bir berber bozuntusu, işkenceye kaçan bir çabuklukla, saçlarını, bıyıklarını kesti onların. Bir anda bambaşka insan oldular hepsi.

Koğuştaki eski tanıdıklar onları görünce hiç şaşırmadılar. Teselli için tek kelime söylemeye de kalkmadılar. Recep, kendisinin 1 Numaralı Cezaevi'ne nakledildiğini bildiği halde, Suat'ı aradı bakışlarıyla hep, elde olmayarak. Onun yerine ilk tutuklanma sırasında tanıştığı Konyalı öğrenci Yılmaz Çelik çıktı karşısına:

"Ah, ağabey, siz buradan çıkarken tekrar dönesiniz diye hangi uğursuz su döktü arkanızdan?.."

Recep gülerek onun yüzünü okşadı:

"Ooo, seni hâlâ bırakmadılar ha!"

"Bırakacakları da yok. Sadece bir iyilik olsun diye buraya gönderdiler işte..."

2 Numaralı hapishane hep o hapishaneydi. Yalnız asker tutukluları almışlar, her tarafı siyasilere bırakmışlardı. Bir de baskı havasını çok ağırlaştırmışlardı. Anlatıldığına göre, idareciler en ufak birşeyi vesile sayıp içerdekilere kan kusturuyorlardı. Nitekim, sırf iş olsun diye, 1 Numara'ya götürülüp "eğitim"den geçirilen iki genç yataklarında inliyorlardı. Ve mütemadiyen terliyorlardı. Birisi etrafındakilere anlatmaya uğraşıyordu, kesik kesik: "Komandolar sırtımıza binip bizi yüzükoyun yerlerde süründürdüler. Vücudumuza kıyasıya coplarla vurdular, 'Kahrolsun komünizm', 'kahrolsun komünistler' diye bağırmaya zorladılar bizi."

Arka bahçede, kayısı ağacının altında, buranın komutanı olan binbaşı, askerlere yemin belletiyordu. Üstlerinin gözüne girme budalası bir subaydı bu. Bir onun, bir askerlerin sesi geliyordu: "Tutuklularla konuşmayacağıma... Tutuklularla konuşmayacağıma... Onlardan hiçbir şey almayacağıma... Onlardan hiçbir şey almayacağıma... Onlara hiçbir yardımda bulunmayacağıma... Onlara hiçbir yardımda bulunmayacağıma... Onları muhafaza için canımı feda edeceğime. Onları muhafaza için canımı feda edeceğime... Bayrağım, silahım, kitabım ve mukaddesatım üzerine yemin ederim... Bayrağım, silahım, kitabım ve mukaddesatım üzerine yemin ederim..."

Binbaşı bir askerin bağırışını beğenmedi; karşısına çekip sağlı, sollu iki şamar aşketti ona. Asker bir o yana yalpaladı, bir bu yana.

Köşedeki masada kadidi çıkmış bir tutuklu, adeta koğuştan kopmuş, tuşlara tek tek basarak savunma metni yazıyordu daktiloda. Yazdıklarını etraftan duyulacak şekilde tekrarlıyordu kendi kendine: "...Aynı yerde yabancı uyruklu bir genç vardı. Bu gencin milliyetini bilmiyorum. Çeşitli işkencelerden geçirdikten sonra, zorla şarkı söyletip oynattılar onu. Bütün bunlar olurken bana İngilizce tercümanlık yaptırdılar arada. Kendim de çok işkence görmüştüm. Ama bir başkasına işkence edildiğini görmek ve hele bir ölçüde buna vasıta olmak manen öldürdü beni..."

DOKUZUNCU BÖLÜM

1

Cemal Yıldırım, Sezai Orkunt, Ekrem Özden, İlhami Sancar, Mebrure Aksoley adlarındaki beş parlamenter CHP'den istifa etti. Aralarındaki bayan parlamenter Aksoley, Paşa'ya hayrandı; partide, "Ya-ya-ya, şa-şa-şa, İsmet Paşa çok yaşa!" demekten başka birşey bilmezdi. Bunlar gözyaşları içinde ortak bir basın toplantısı düzenleyerek şunları söylediler:

"Atatürk'ün kurduğu bir parti tarihi temellerinden kaydırılmış ve yolundan saptırılmıştır. Milli bir parti olan Cumhuriyet Halk Partisini bir sınıf partisi ve sınıf mücadelesinin aracı haline getirmek isteyenlerle birlikte yürümemiz mümkün değildir..."

Gazeteler istifaların devam edeceğini yazdılar.

İnönü, Ortak Grup toplantısında bir konuşma yaparak, istifa niyetinde olan partililerin acele karar vermemelerini istedi. Ve "Ben CHP içinde kalacağım," dedi.

Arkadan Kemal Satır söz aldı:

"Yeni tarihi akımın inkârcı muhtevası CHP'yi ağır bir bunalım içine itmiştir. ...Sayın Ecevit bugün CHP'nin Genel Başkanı olduğuna göre, genel sekreterlikten istifa etmek suretiyle demokrasiye yapmak istediği küçük hizmetten vaz mı geçmiştir? Yoksa, Genel Başkan olmak suretiyle, demokrasinin askıya alınma süresini uzatmayı mı tercih etmiştir?.."

İri yapısına, büyükçe çenesine karşın sesi zayıftı. Bu arada yazılı konuşmasının bir yerini okuyamadı. Ecevitçiler'in en ağır başlılarından İbrahim Öktem ona takıldı:

"Yardım edeyim..."

Asabiyetle silkindi Satır:

"Lüzum yok. Senin yardımına ihtiyacı olanların halini yakında göreceğiz..."

Bundan öte cereyan eden konuşmalar sırasında gittikçe elektriklendi toplantı.

"CHP bir çatal yola gelmiştir... Hergün yeni bir formül bulunuyor... Yeni hevesler çıkıyor ortaya..."

"Gidiş nutku mu çekiyorsun?"

"Disiplin kurullarına ihbarlar yapılıyor... Ben boynumu cellâdın yağlı ipine vermektense, tabancayı kendi şakağıma dayarım..."

Toplantıya başkanlık eden Orhan Kabibay, çatışmaların tadını çıkarıyordu. Bir üye dayanamadı:

"Başkan bey, gülüyorsunuz... Kamuoyuna buradan neler gönderiyorsunuz?.. Maksadınız nedir?.."

Moğol gözlerini kıstı Kabibay:

"Halinize gülüyorum..."

Ertesi gün Satır on dört kafadarıyla bir araya gelerek durum muhakemesi yaptı. Ve Konya Milletvekili İrfan Baran partiden istifa etti.

Gazetelerin yazdığına göre, Satırcılar, yeni bir parti kurma yoluna gideceklermiş. Erim'le görüşerek ona parti başkanlığını teklif etmişler. Ancak, Erim bu teklife yanaşmamış.

Beri yandan MGP'liler, CHP'den istifa edenlerin peşlerine düştüler. Onlara yeni parti kurmanın zorluklarını anlattılar, kendilerini partilerine katılmaya çağırdılar.

Ecevit, ardarda demeçler verdi: "Partiden ayrılanlar çok olmayacaktır", "CHP Marksist değildir, sola daha fazla açılmayacaktır", "12 Mart Muhtırasının ilerde tartışma konusu yapılmaması için Anayasada gereken hukuki tedbirlerin alınmasında hiçbir hukuki sakınca görmem, hatta normal rejime dönüşü kolaylaştırması bakımından bunda yarar görürüm."

Arkadan, Satır, bazı arkadaşlarıyla birlikte, kesin ihraç istemi ile tedbirli olarak Yüksek Disiplin Kurulu'na sevkedildi. Böylece, partiyle ilişkisi kesildi.

İnönü, Satır'a, "Üzüldüm", dedi, "bakalım sıra bana ne zaman gelecek?."

Bunun üzerine, Satır, taraftarlarını peşine takarak, CHP'den istifa etti ve yeni bir parti kuracağını söyledi. "CHP'nin çoğu yavaş yavaş bize gelecektir." diye iddiada bulundu.

Feyzioğlu, Kayseri'nin Pınarbaşı İlçesinden Satır'a kollarını uzattı: "Partimizin safları ve bütün görev kademeleri yurtseverlere açıktır..."

2

30 Ağustos arifesinde herşey bir yana itilmiş, bütün soruların üstüne Genelkurmay Başkanlığı sorunu çıkmıştı. Tağmaç emekliye ayrılacaktı. Onun yerine Gürler'in geçeceği söyleniyordu. Ama, Semih Sancar'dan da bahsediliyordu. Bu yüzden iş çatallaşmıştı. Böylesine zor bir zamanda böylesine çetrefil bir meselenin içinden nasıl çıkılacaktı? 12 Mart Muhtırasından hâlâ medet umanlar, Gürler'in tayini için can atıyorlardı. Onlara göre, bu gerçekleşirse, işler değişecek, gidişat düzelecek, herşey yoluna girecekti. Olanlara aldanılmamalıydı. 12 Mart Darbesi karmaşık bir olguydu. İşin içine iş karışmış, hareket kontroldan çıkmıştı. Gürler, mevkiinin yetersizliğinden

duruma hakim olamamış, birtakım sürüklenişlere kapılmıştı. Gariplikler, terslikler, tıkanıklıklar bundandı. Benzetmek gerekirse, adeta davul onun boynunda, tokmak başkasının elindeydi. Öyle şey olur muydu? Olursa, işte böyle olurdu. Şimdi, Genelkurmay Başkanlığı'na kapağı atınca, kumandayı ele geçirecek, herşeyi hale yola sokacaktı. Nitekim kendisi de daha darbe hazırlıkları sırasında Genelkurmay Başkanlığı'nı istemişti. Birgün Celil Gürkan'a: "Duyduğuma göre müdahaleden sonra beni devlet başkanı yapmayı kuruyormuşsunuz, öyle mi?" diye sormuştu. Ardından da hemen "istemen demişti. "Siz bana Genelkurmay Başkanlığı'nı, Arslanlı Kapı'yı, veriyor musunuz, onu söyleyin!" Haaa, demek ki, adam Arslanlı Kapı'ya kapılanırsa, arslan kesilecekti... Bazıları da büyük bir rahmet beklememekle birlikte, belki durumda bir parça fark olur diye, bu isteğe gönülsüzce katılıyorlardı. Şöyle düşünüyorlardı: Gürler, 12 Mart hareketinin lideriydi. Yapılan işlerin bütün sorumluluğu ister istemez onun omuzlarına biniyordu. Daha etkin bir pozisyona geçince herhalde işleri biraz toparlamaya, durumu kurtarmaya çalışırdı. Hiç değilse belki de daha kötü gelişmelere dalgakıran olurdu. Aksi halde vebali öyle artar ki, ondan öte kendisini asla paklayamazdı.... Kimileri ise bu değerlendirmeleri tebessümlerle karşılıyorlardı: Gürler düşünce karışıklığı içinde bocalayan biriydi. Neyi hedef aldığı belli değildi. Dava adamlığı yoktu. İrade gücü yoktu. Özverisi yoktu. Ondan birşey beklenmezdi. Ne yapacağını bilmeden, kararsızca ortaya atılmış, kaldıramayacağı bir yükün altına girmişti. Yalpalayıp durması, ona buna çanak tutması, işleri yüzüne gözüne bulaştırması, herşeyi berbat etmesi bundandı. Hiç kimse kendini kandırmamalıydı, ondan ne köy olurdu, ne kasaba...

Yüksek Askeri Şura'da toplantılar yapıldı. Şurada burada görüşmeler cereyan etti. Kenarda köşede fısıltılar edildi. Ankara semalarında jetler uçtu falan. Derken, Melen'in deyimiyle, "temayül belli oldu." Hükümet, toplanarak, Gürler'in Genelkurmay Başkanı olmasını Sunay'a teklif etti.

Tağmaç, 21-29 Ağustos 1972 günleri arasında izinli sayılmak ve ondan öte geçerli kılınmak kaydıyla, emekliliğini istedi. İsteği kabul edildi. 29 Ağustos'da asalete yükseltilmek üzere, yerine vekaleten Gürler getirildi.

Bedri, apoletli omuzlarından taşan azametli bir resmini çizdi onun Milliyet'te, Abdi İpekçi de bir yazı döşendi hakkında: "Yeni Genelkurmay Başkanı'mızın, Türk Silahlı Kuvvetlerinin demokratik rejimi korumak ve yüceltmek konusunda bugüne kadar yüklendiği görevi başarı ile sürdüren bir komutan olacağına inanıyoruz..."

Tağmaç, 29 Ağustos 1972 günü, Kara Kuvvetlerinde düzenlenen bir törenle, görevi Gürler'e devretti. Bu arada gözleri sulanarak bir konuşma yaptı: "Feragat, fazilet, vatan ve millet sevgisi ile dolu havasını sinesine sindirmiş

bir askerin bütün anılarını sizlerden bir anda koparıp götürmesine imkân yoktur..." Sunay kendisini şeref madalyasıyla onurlandırdı.

Gürler o gün Sancar'la kolkola girerek gazetecilere poz verdi. Aynı gün Sancar da Kara Kuvvetleri Komutanı olmuştu. Öte yandan, Deniz Kuvvetleri Komutanı Eyiceoğlu ise emekliye sevk edilmişti.

Bütün bunların üzerine Melen, Alman Televizyonu'yla bir söyleşide bulundu: "Ordu politikanın içinde değildir..."

3

Satır ve arkadaşları, kuracakları partinin hazırlıklarını ilerlettiler. Sözcüleri, doktrine dayanmayacaklarını belirterek, Atatürkçülükten dem vurdu: "Atatürk Milliyetçiliği bizim için bir seçim vasıtası değil, gaye olacaktır..."

Ortada dolaşan söylentilere göre, partinin adı "Cumhuriyetçi Parti" olacaktı. Amblemi de horoz.

Muzip bir gazeteci, koltuğunun altına sıkıştırdığı bir horozu Ali İhsan Göğüş'ün önüne salarak sordu:

"Amblem olarak neden çekirgeyi ya da miki fareyi filân değil de, horozu seçtiniz?"

Horoz, korkuyla, tünediği sehpayı bir güzel batırdı.

Göğüş, horozun faziletlerini sayıp dökmeye başladı: Çalışkandı, erken uyanırdı; ötüşüyle diğer yaratıkları da uyandırırdı; adildi, yem yerken gözleri perdeli tavukları kollardı, depremi önceden hissederdi, çeşitli hareketlerle çevresini uyandırırdı; güçlü olmasına rağmen diğerkâmdı, başkalarını düşünürdü; mertti, tehlike anında himayesindeki tavukları korurdu.

O sıraladıkça gazeteci kendisini sıkıştırıyordu:

"Başka?... başka?.."

Ikına sıkına birşeyler daha döktürdü:

"Hürriyetin sembolüdür. İnsan hak ve hürriyetlerinin kaynağı olan Fransız ihtilalinden sonra Fransa hürriyetçilerin sembolü olmuştur. Ayrıca üretkendir."

"Yani şeycilik özelliğini mi kastediyorsunuz?"

"Şöyle diyelim: Horozsuz hiçbir tavuk yumurtlamaz... Yumurtlayabilir mi?.."

Bir bakkal ortaya çıkıp yırtındı: "Horoz benim dükkanımın sembolüdür, onu herhangi bir parti kullanamaz?.."

Ve Cumhuriyetçi Parti kuruldu. Liderliğe Satır getirildi. Kurucular He-

yeti topluca Anıt-Kabre gitti. Satır saygı duruşundan sonra özel deftere içinden gelenleri karaladı.

"Aziz Atam, kurduğunuz partiyi işgal edenler, üzülerek ifade ediyim ki, sizi ve eserinizi küçümseyen inkârcı bir tutum ve davranış içine girdiler. Vasiyetnamenizde belirttiğiniz gibi yüce varlığınızla nispetlerini muhafaza edemeyenler CHP'yi temsil edemezler. Gerçek Atatürkçü olan biz ve evlâtların milletimize ışık tutan ilkelerinizi başarıya ulaştırmak için CP olarak yüce milletimizin hizmetinde çalışmaya and içtik. Gücümüzü size olan inancımızdan alıyoruz. Kuruluşumuzun ilk gününde vazifeye huzurunuzda saygı duruşu ile başlıyoruz."

4

Ahmet günlerden beri kafasında tasarladığı şeyi nihayet gerçekleştirmeye niyet bağladı. Değişik bir halle Zeliha'yı yukarı çağırdı. Yüzünde donuk bir ifade vardı.

"Bak canım," dedi ona, "söylemesi zor ama, ben düşündüm de, bir süre ortadan kaybolmaya karar verdim. Nereye gideceğimi, ne yapacağımı bilmiyorum. Ancak kararım kesin. Meseleyi anneme de anlattım. Bundan dolayı senden ayrılacağım. Soranlara aramızda hiçbir ilişkinin kalmadığını söyle. Bunu senin iyiliğin için istiyorum. Başımızdan geçen olay beni bu yola itti."

Taş kesildi Zeliha. Benzi aniden sarardı verdi.

"Siz neler söylüyorsunuz?" dedi hayli sonra, şaşkınlıkla.

Ahmet bakışlarını onun gözlerine dikti:

"Neler söylediğimi duydun canım..."

İyice sarsıldı kız.

"Anlamıyorum, herşey nasıl biter böyle aramızda? Yo, olmaz bu! Buna dayanamam. Asla asla asla dayanamam buna..."

"Ne olur böyle davranma Zeliha; sen akıllı bir kızsın, bu tarzda ele alınacak bir mesele değil bu."

"Ne yapayım ya, nasıl istersen öyle olsun mu diyeyim?"

"Öyle de."

"Nasıl derim bunu, aklına gelen tek şey bu mu oldu?"

"Bu oldu."

"Peki sonra?..." Dilinin ucuyla solmuş dudaklarını yaladı.

"Sonrasını kestirmek şimdilik mümkün değil, bu uğursuz, bu lânet olası günler geçince belki yine buluşuruz..."

Bütün gücünü yitirmişçesine ayakları üzerinde sallandı kız, arkadaki divana yavaşça oturdu. Kirpiklerini süzerek gözlerini yumdu:

"En sonunda olacağı buydu demek!"

Ahmet sıkıntıyla göğüs geçirdi:

"Hayatı istediğimiz şekle sokmak kolay olmuyor, görüyorsun işte neler çıktı karşımıza."

Zeliha sayıklıyormuş gibi mırıldandı:

"Beni bırakıp gidiyorsunuz, ha!.. Yazık, onca özlemle beklediğim saadeti tadamayacağım..." Talihine kahredercesine, isyanla dizlerini dövdü.

Ahmet onun önüne çökerek saçlarını okşadı:

"Cesaretini kırma, önünde yarınlar var..."

Bir acı gülümsedi kız:

"Neye yarar?.."

Ahmet, Zeliha'yı kollarından tutarak hafifçe sarstı:

"Bu kadar üzülme canım, olanı biteni anla biraz."

Zeliha belli belirsiz başını salladı:

"Nasıl üzülmeyeyim, beni terkediyorsunuz, kolay mı buna katlanmak?" Elmacık kemiklerinin üstünde bir seğirme dolaştı.

"Hayır, seni terketmiyorum, senin için tedbir alıyorum; onların eline bir daha düşüremem seni. O küfürler, o iğrenç muameleler, o rezillikler hiç aklımdan çıkmıyor. Düşündükçe bazen deli olacağım nedereyse..."

"Aynı şey tekrarlanmaz artık."

"Orası belli olmaz."

Zeliha, Ahmet'in karşısından öte yana çekti kendini. Yüreği eziliyordu içinde.

"Ben sadece sizin karınız değil, kavga arkadaşınız da olacağım. Etimde kemiğimde duyduğum acılar benim gözümü adamakıllı açtı. Bundan öte bu düzene karşı dişimle tırnağımla savaşacağım!"

Ahmet dudaklarını kemirerek alnını sıvazladı:

"Seni böyle bir mücadeleye süremem, daha çok küçüksün."

Zeliha kırık bir hareketle kollarını yana açtı:

"Olsun; ben her şeyi göze alırım, yeter ki sizinle beraber olayım."

Ahmet doğrulup divana oturdu:

"Olmaz, beni neyin beklediğini bilmiyorum."

"Hiç kimse kendisini neyin beklediğini bilmez; hepimizin geleceği bir sırdır."

"Evet ama, benimkisi daha başka bir şey... Benim nelerle karşılaşacağım az çok belli. Seni aynı şeylerle karşılaştırmak istemem."

Zeliha yalvaran bakışlarla süzdü Ahmet'i:

"Neleřle karşılaşırsam karşılaşayım, dünyada sizin beni terketmenizden daha acı veren şey olmaz bana."

"Öyle deme, acıdan acıya fark vardır. Yaşadığımız olayları gördün..."

Zeliha bakışlarını pencereye doğru kaydırdı. İkindi yelinin esişiyle çiçekler haleleniyordu bahçede. Güller birbirlerinden güzel açmışlardı. Boğazı düğümlendi kızın onları görünce. Telli pullu bir iple arasıra pencereden bir gül sarkıtırdı ona Ahmet. İpin ucundaki küçücük bir çıngırak kendi penceresinin hizasında şıngır şıngır şıngırdardı öyle anlarda. Bazen ipte ufak tefek, ama anlamlı hediyeler de sallanırdı. Gözleri dolu dolu oldu bunları hatırlayınca.

"Tam mutluluğa eriştiğimi zannederken başıma gelen şu işe bakın şimdi, ne kadar hazin. Nedense yüreğimin bir köşesinde hep bir kaygı vardı ama, hiçbir zaman sizin olamayacağımı biliyordum aslında. Ancak bunu etrafa söylemekten kaçınıyordum. Kendi kendime söylemekten bile kaçınıyordum. Susarsam korktuğum akibetten kurtulacağımı sanıyordum. İnsan en ölü umutlara bile bağlanmadan olmuyor işte..."

Ahmet kızı kollarının arasına alarak göğsüne bastı:

"Bu dokunaklı sözlere hiç gerek yok, canım."

Kız onun boynuna sımsıkı dolanarak yanağını yanağına dayadı. Burnunun direği sızladı, Ahmet'in nefesini kendi nefesinde hissedince.

"Bahtsızım diyeceğim ama dilim varmıyor, sizinle bu kadar bir arada olmayı gene de hayatımın en büyük şansı sayıyorum." Sesi boğuklaştı, soluk almak için duraladı. "Yalnız bundan öte halim çok perişan: sevgimin mutluluk yaratmadığını gördüm..."

"Ah, sen, ille de romantik kız olacaksın!"

"N'olur, hiç incelik duygunuz yokmuş gibi davranmayın bana böyle."

"Bak. dinle, sevgi kendi başına ille de öyle mutluluğa uzanan bir köprü değildir. Hayatımızı yönlendiren çeşitli etkenler vardır..."

Zeliha başını arkaya atarak keder içinde söylendi:

"Tabii siz kalp ağrısı nedir bilmediğiniz için böyle kolayca konuşuyorsunuz..."

Kuru kuru yutkundu Ahmet:

"Kalp ağrısı da baş ağrısına benzer, zamanla geçer."

"Demek zamanla sizin kalbinizden silinip gideceğim?.. Aşk bu kadar uçucu bir şey midir?.."

"Sus. aşktan öyle naneruhu gibi bahsetme."

Kızın dudakları titredi. Ağlamamak için kendini tutmaya çalıştığı belli oluyordu. Ahmet ondan ayrılmayı denedi:

"Haydi uysallık göster de ben artık gideyim. Beni affet, böyle olmasını istemezdim. Sana gelecek için iyi şanslar dilerim..."

Kız ona daha bir sokuldu:

"Yo, yo, gitmeyin; bırakmayın beni, bırakmayın beni; n'olur bırakmayın beni!.."

"Ama Zeliha..."

"N'olur bırakmayın beni. Bu benim içim ölümden beter olur..."

"Zeliha..."

Zeliha birden sarsıla sarsıla ağlamaya başladı. Acı hıçkırıklar düğümleniyordu boğazında. Ahmet yavaşça kızın kollarından sıyrıldı. Yüzü onun gözyaşlarıyla ıslanmıştı.

"Nereye gideceksiniz, ne yapacaksınız, bari onu söyleyin bana," diye bitkinlikle inledi Zeliha, divanın üstüne kapanarak.

Ahmet odanın ortasında durup avurtlarını kemirdi. Metin görünmeye gayret ediyordu ama, içi parçalanıyordu aslında.

"Söyledim ya, bunu ben de bilmiyorum. Bir yerlere gideceğim, bir şeyler yapacağım işte..."

5

Parti davasında karar günü gelip çatmıştı. Mahkeme salonu o gün her zamankinden daha kalabalıktı. Kapının ağzına çeşitli rütbelerden subaylar birikmişti. Duruşma yargıcı, kurumlu bir edayla sanıklara dönerek, "Gereği düşünüldü", dedi. Sanıklar ayağa kalktılar. Hemen projektörler yandı, televizyon kameraları çalışmaya başladı. Daha bir şişinerek sesini yükseltti yargıç:

"Gerekçeli kararında izah olunmak üzere;

Sanıklar, yasal yoldan kurulmuş olan Türkiye İşçi Partisi'nin sevk ve idarecileri sıfatıyla mensup oldukları partinin gaye ve faaliyetlerini yasal yoldan saptırıp Marksist-Leninist ilkelere göre yönetmek suretiyle;

Sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde tahakkümünü tesis etmek ve sosyal bir sınıfı ortadan kaldırmak ve memleket içinde müesses iktisadi ve sosyal temel nizamları devirmeye matuf bir cemiyet haline getirdikleri, bu cemiyetin de kurucuları, faaliyetlerini tanzim ve sevk edicileri olarak Türk Ceza Kanununun 141/1 nci maddesindeki suçu işledikleri, kendi açık ikrarları, dosyadaki yazılı belgeler ile bu mevzudaki Anayasa Mahkemesi kararlarından anlaşılıp sabit görülmekle;

Bir siyasi parti olarak memleket sathında devlet idaresine namzet ve demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsurlarından olan bir teşekkülün, gizli gayelerine ulaşmak için sistemli olarak memlekette idari düzen ve tedbirleri bozmak, yasalara ve bunların tatbikatlarına karşı vatandaşların itimatlarını sarsmak, fakirlik ve sömürü edebiyatı yaparak halkı demokratik anayasal düzene karşı çıkmaya teşvik gibi anarşik ortamın yaratılmasındaki kesif faaliyetleri, memleketi telafisi oldukça zor ve büyük badirelere sürükleyip geri kalmışlık savaşında en büyük silahımız ve ümidimiz olan gençlerimizden pek çoğunun hayatlarını kaybetmelerine, binlercesinin ise devrimcilik, ihtilâl, uğruna tahsillerinden olup, aile yuvalarında tahammülü zor olan derin yaralar açılmasına, birçok ailenin sönmesine sebebiyet vermeleri ve suçun vehameti, sanıklar hakkında takdiri şiddet sebebi kabul edilerek;

Fiil ve hareketlerine uyan Türk Ceza Kanununun 141/1 nci maddesi uyarınca takdiren ve teşditen her birinin ayrı ayrı on beşer yıl ağır hapis cezasıyla mahkûmiyetlerine..."

Yargıç nefes almak için duraladı. Kuru kuru yutkunduktan sonra, mahkemedeki iyi hallerinden dolayı bazı sanıkların cezalarından altıda bir nispetinde indirim yapıldığını, bazı sanıkların haklarında da, savcı ve mahkemeye hakaretlerde bulundukları nedeniyle, yeni soruşturma işlemlerine gidileceğini bildirdi. Ayrıca, hepsinin amme hizmetlerinden müebbeden menedildiklerini, cezaları boyunca kanuni mahcuriyet altında tutulacaklarını, işin nihayetinde nerelere sürgüne gönderileceklerini belirtti. Bundan öte Merkez Yürütme Kurulu üyelerinin dışında kalan sanıklara verilen cezaları açıkladı. Ve Marksist-Leninist yönde bilinç verdikleri, muhteviyatlarında komünizm propagandası unsurları taşıdıkları, yasal düzene karşı suç teşkil eden nitelikte oldukları, anarşik ortamın yaratılmasına yaradıkları gerekçesiyle, evlerden alınan kitaplara, dergilere, broşürlere v.s.'ye el konulduğunu ekledi.

Tekrar duraladı yargıç. Sanki verilen kararın ağırlığını hissettirmek istercesine bu sefer arayı biraz uzattı. İri gövdesini gererek heybetli pozlar takındı. Mahkemenin mehabetini yükseltmek için öteden beri böyle yapardı hep. Mahkeme başkanı da ona uyan tavırlar aldı. Kalın ensesi kat kat oldu. Diğer üye ise süklüm püklüm duruyordu öte başta. Fersiz gözlerini belirsiz bir noktaya dikmişti. Bu sırada savcı cübbesinin eteklerini savurarak iddia makamından ayrıldı. Nihayet yargıç hüküm tebliğini bitirdi, tepeden bakışlarla sanıkları teker teker süzerek son sözünü söyledi: "Geçmiş olsun!.."

Derin bir sessizlik kapladı salonu. Sanıkların yakınları ne yapacaklarını şaşırmış halde donup kaldılar oldukları yerde. Bazılarının bakışları ateş saçıyordu. Sarışın bir üsteğmen Boran'a doğru yürüdü, "Efendim, arkadaşları-

nızla beraber lütfen beni takip ediniz," diyerek öne düştü. Sanıklar salondan çıkıp aşağı indiler. Yanlarında otomatik silahlı muhafızlar yürüyordu.

Av. Fertan, sanıklara birşeyler söylemek gereğini duydu, iç sıkıntısıyla onların peşinden seyirtti. Koridorda savcı onun önünü kesti, "Vallahi Necla Hanım," dedi, karmakarışık bir çehreyle, "doğrusu, bu kadarını ben de beklemiyordum..."

6

Hapishane avlusunda tek başına volta atmakta olan Aren, kendisine eşlik etmek üzere yanma gelen Recep'e takıldı:

"Ee, görmeyeliden beri nasılsın bakalım?"

Arasıra böyle yapardı. Hapishanedeki burun buruna yaşama şekline karşı bir kinaye olurdu bu. Recep güldü:

"Sağ olun, hocam."

"Ne diyorsun hakkımızda verilen karara?"

"Diyecek söz bulamıyorum."

"Galiba hiçbir ölçü kalmadı memlekette..."

"Kalmadı, maaselef... Her işte kantarın topuzunu bu kadar kaçırdıklarına bakılırsa..."

Dudaklarının ucunda hüzünlü bir gülümseme dolaştı Aren'in.

"Bununla beraber biz yine iyimserliği elden bırakmayalım. Süha Beyin dediği gibi, 'Allah'a şükür, önümüzde Yargıtay var.' "

Recep dertlenmiş gibi kafasını salladı:

"Süha Beyin o lâfını daha baştan hiç hayra yormamıştım ben zaten."

"Peki, bundan öte ne olacak?"

"Gidişata bakılırsa bundan ötesi de bu!.."

Aren kaşlarını kaldırarak Recep'i gözden geçirdi. Kederli bir ifade belirdi yüzünde.

"Evet..." Bir süre duraksadı. "Fakat herşeye rağmen insanın mantığı almıyor bu yapılanları..."

Recep omuzlarını silkti:

"Haklısınız, ama mantık geçmiyor memlekette, hocam."

"Orası öyle."

"Mantığa vuracak olursak, bütün bu 12 Mart uygulamaları iş mi yani?.. Ne o, ille de sosyalizmi önleyeceklermiş... Mümkün mü bu?.. Sosyalizm insanlığın geleceği demektir... Bizim geleceğe giden yolumuz olmayacak mı?..."

Bazı hukukçu tutuklular sokuldular onların yanlarına. Volta biraz yavaşladı. Üç kişiydiler hukukçular.

"Hocam," dedi birisi Aren'e, sesinde gizleyemediği bir üzüntüyle, "mahkeme sizin hakkınızda verdiği kararı neye dayandırıyor?"

Ağzının etrafında bir istihza dolandı Aren'in.

"Biliyorsunuz işte, partiyi yasal yoldan saptırmışız..."

"Ne yaparak?"

Aren ellerini yana açarak omuzlarını kıstı:

"Orası belli değil."

"Çu'çu'çu..."

Bir diğeri Recep'e sordu:

"Başka nelere değiniliyor gerekçede?"

Recep'in dudakları gerildi.

"Doğu sorununu ele almakla bölücü faaliyette bulunmuşuz..."

"Ooo..."

"141 ve 142. maddelerin iptali için Anayasa Mahkemesi'ne başvurmuşuz. Bu müracaatı yapmakla gerçekte ne olduğumuzu ortaya koymuşuz..."

"Evet..."

"Parti üyesi Doç.Dr.Burhan Cahit Ünal, İtalya'da sol bir partinin kongresine misafir olarak katılmış..."

"Vay, vay, vay..."

"Ortamı uygun görünce, dördüncü büyük kongrede, partinin sosyalist bir parti olduğunu açıkca tüzüğe geçirmişiz..."

Hukukçu olduğu yerde mıhlanıp kaldı:

"Benim bildiğim, partinin sosyalist bir parti olduğu kaydı daha önceki kongrede tüzüğe geçirildi."

Recep arkaya dönerek başını sol omuzu üzerine eğdi:

"Öyle."

"E, bu lâf ne şimdi?"

"Orasını sorma."

Hukukçu şaşkınlıkla gözlerini Aren'e dikti. Aren onun dirseğini tuttu:

"Gerçekte bize karşı öyle lâflar ediliyor ki, olur şey değil. Anlaşılan, bizi yargılayanlar, karşımızda yargıç olarak değil, muhasim olarak bulunmuşlar."

"İddianame çelişkilerle dolu," diyerek tekrar sözü aldı Recep. "Örneğin, bir yerde, on yıldır yasal varlığını sürdüren partinin yolundan saptırıldığı söyleniyor. Bir yerde de, partinin, on yıl süreyle tüzüğünü ve programını ken-

dine paravana yaparak, aldatmaca yollarla tehlikeli şekilde mesafe katettiği belirtiliyor."

Hukukçunun yüzü allak bullak oldu.

"Allah Allah..."

"Ayrıca, hem tüzük ve programı kendimize paravana yaparak gerçek hüviyetimizi gizlediğimizden dem vuruluyor, hem de tüzük ve programdaki ana esaslara göre suçlanıyoruz..."

"Peki, bu parti on yıldır faaliyetini nasıl sürdürmüş o zaman?"

"Mahkeme heyetine göre, 'Partinin suç işlediğini, on yıldır sokaktaki adamdan üniversitedeki öğrenci ve öğretim üyelerine, dükkanındaki esnaftan Türkiye Büyük Millet Meclisi'ndeki milletvekillerine kadar, Türk Milleti gayet iyi biliyormuş. Ancak yargı mercileri bunu bilmemezlikten gelmişler.!' "

"Yaaa!.."

"Ya, buna delil olarak da Prof. İsmet Giritli'nin 8 Ekim 1972 tarihli Milliyet'te, güvenlik mahkemeleriyle ilgili yazısında, 'Türkiye'de 12 Mart'tan önce iyi imtihan vermeyen müesseselerden biri de yargıdır,' demesini gösteriyorlar."

"Prof. Giritli efendi o hükmünü neye dayandırıyor?

" 'Anayasa ve Ceza Kanunu'nun yasakladığı fiiller karşısında bazı mahkemeler görevlerini yapmaktan kaçınmışlar. Bunun için anarşi almış yürümüş.' "

"Yahu, insaf, bu zat 27 Mayıs'tan sonra gençlere Atatürk'ün Bursa nutku üzerinde fetva veriyordu... Bursa nutkuna sahip çıkmaya çağırıyordu onları... Bırakın ötesini, sadece o nutuk yüzünden kaç genç mahkemelere çekildi..."

Recep burnundan soluyarak alnını ovaladı:

"O günler geçti; neylersin. profesörümüz bugün bu işte!"

Hukukçu durdu, kollarını açarak Aren'i önledi:

"Ne olursa olsun, size birşey söyliyeyim mi hocam? Bu karar imkânı yok tutmaz."

Öteki hukukçular da onu onayladılar:

"Hocam, Anayasa Mahkemesi, partiyi Partiler Kanununu'nun 89. maddesine göre kapatmıştır. Bu karar karşısında sizin Türk Ceza Kanunu'nun 141 ve 142. maddelerinden yargılanmanız olanaksızdır aslında."

"On yıl varlığını sürdüren, meclislere giren, politik hayatta çok etkin roller oynayan bir partinin yöneticilerini bunca zaman sonra tüzüğü ve programından dolayı yargılamak, mahkûm etmek olacak şey değildir."

Aren bakışlarını hukukçuların üzerinde gezdirdi:

"Bernard Shaw hastalanmış. Doktorlar başına üşüşüp konsültasyon yapmışlar. Ve birbirlerine tesbitlerini söylemeye başlamışlar: 'Kalp fena değil', 'mide iyi', 'ciğerler normal', 'kan dolaşımı mükemmel...' En sonunda, 'Yani her tarafı sağlam,' demiş konsültasyonu idare eden doktor. Bunun üzerine Shaw yavaşça yastıktan başını kaldırmış, 'Desenize,' demiş, 'ben sapasağlam şekilde ölüyorum...' Şimdi siz de desenize biz sapasağlam şekilde mahkûm oluyoruz..."

Acı acı gülüştü hukukçular.

"Yok, hocam," dedi birisi, "bu karar katiyen Yargıtay'dan geçmez. Neresinden bakarsanız bakın, işin elle tutulur tarafı yok."

Bir diğeri ekledi:

"Ben kendi payıma böyle bir karar karşısında hukukçuluğumdan utanırım."

Sait Çiltaş da deminden beri onlarla beraberdi. Dudaklarını ısırıp duruyordu boyuna. Kafasını yumruklayarak söylendi:

"Bu memlekette ne gibi akılsız olacaksın ki hukuka güvenerek politikaya gireceksin?.. Hıh, aklıma şaşayım!.."

Hukukçulardan üçüncüsü nedense bir dönüş yaptı:

"Maamafih, hocam, en iyisi, siz Yargıtay'a itirazınızı yaparken, sizi mahkûm edebilecekleri daha hafif bir durum ileri sürün. 'Biz hüküm giysek giysek ancak şu maddeden hüküm giyeriz,' deyin. Ne olur ne olmaz. Hani ille de size ceza vermek kastiyle hareket edilecekse, böyle bir yol göstermekte yarar var."

Aren tepeden tırnağa süzdü onu. Gözleri daraldı hafifçe.

" 'Bize o kadar çok değil, şu kadarcık ceza verin,' lâfını nasıl söyleriz? Biz ceza görecek bir iş yapmadık. Gerçek bu. Bunu anlatmaya uğraşırız Yargıtay'a."

"Anlarlar mı bakalım yargıtaydakiler?" diye sordu Sait, içini çekerek.

"Onlara kalmış bir iş bu artık. Anlarlarsa anlarlar, anlamazlarsa yapacak şey yok."

Akıl veren hukukçu Recep'e döndü kararsızca:

"Hiç değilse Milli Nizam Partisi'nin yöneticilerini örnek gösterin bari, bakın onların kıllarına bile dokunulmadı."

Recep elini salladı:

"Gerekmez."

Gece koğuşta herkes kendi alemine dalmıştı. Recep ellerini başının altına koyarak sırtüstü yatmış, yeniden yargıcın lâflarını dinliyordu kulakların da: "Sömürü edebiyatı yaparak halkı demokratik anayasal düzene karşı çık-

maya teşvik gibi anarşik ortamın yaratılmasındaki kesif faaliyetleri..." Derken, karşı karyoladan Bican bir şarkı tutturdu:

"Sigaramın dumanı
Yoktur burjuvazinin imanı..."

Şen şakrak bir gençti bu. Öğrenciydi. Durmadan güler söylerdi. Bazen yatağının üzerinde kaşıkla Konya havaları oynardı. Upuzun, dal gibi boyu vardı. Şarkıyı yarıda kesip Recep'e seslendi:

"Ağabey, kızmıyorsunuz ya? Mahsus söylüyorum bu şarkıyı, size verdikleri hükümlerle iflâhınızı kestiklerini sanmasınlar diye..."

Recep dirseği üzerine doğruldu:

"Hiç kızar mıyım Bican, söyle sen şarkını."

Bican gözlerini kocaman kocaman açtı:

"Ah ağabey, ah, nedir bu burjuvazinin namertliği böyle? Anamızdan emdiğimiz sütü burnumuzdan getirecek bizim! On beş sene, ha?.."

"Evet."

"On beş sene, dile kolay... Desenize bu meret yere kısıldık kaldık..."

"141 ve 142. maddelerin kıskacına yakalandın mı öyle."

Onları dinlemekte olan Yılmaz'ın burun delikleri hırsla açılıp kapandı.

"Biz başımıza gelenlere katlanırız, ama burjuvazinin hesabına işleri bu yola dökenler yarın şu yaptıklarının ayıplarına nasıl katlanacaklar?"

"Haaaaah," diye atıldı biri, ötelerden, "onlarda ayıp korkusu ne gezer?"

Yılmaz ona döndü:

"Öyle deme, yarın bu memlekette çok kişi yaptıklarının utancından yerin dibine geçecek! Sosyalizm, zorunlu bir aşamadır. Türkiye eninde sonunda sosyalist bir ülke olacaktır. Şimdi bu marifetleri edenler o zaman ne yapacaklar?.."

"Böyle hissiz, insan sevgisinden uzak, dünyadan bihaber, mozalak kafalı kimseler yarını düşünürler mi kardeşim?"

"Biraz düşünseler iyi olur hani."

Ötelerden bir diğeri atıldı:

"Bu iş nasıl geldi bizim başımıza be?"

Yanıbaşındaki ona cevap verdi:

"Ya, şimdi kalk bir de bunu sor bana burada... Sen fincancı katırlarını ürküt de..."

Ötekisi bozuldu:

"Ne demek bu?"

"Hiç, ne demek olacak? Bütün bu işlere biz çanak tuttuk aslında, yaptıklarımız ve ettiklerimizle."

"Bırak işin orasını şimdi. Kusurlarımız ne olursa olsun, ciddi bir insanlık anlayışı içinde bize bunlar yapılmaz."

"Haha, sayıkla sen, ciddi bir insanlık anlayışı... Nerede o bolluk?.. Aptalcasına kendimizi şaşırdık. Keskin devrimci olduk. Kabımıza sığmadık. Ama bak şimdi nerelere sığıyoruz... Müteferrikalara, hücrelere, işkence odalarına, zindanlara, mezarlara..."

"Heyt!" diye bağırarak yatağı üzerinde doğruldu Yılmaz. Uzandı, duvardan sazını aldı. "Böyle lâflar istemiyorum. Hamama giren terler. Kabul, bazı hatalar işledik. Ama şimdi bunları birbirimizin kafasına kakmayalım burada. Ne olursa olsun, yaptıklarımızdan kendi öz deneylerimiz çıktı ortaya. Yeter ki, ilerisi için, bütün bunlardan gerekli hisseleri kapalım." Bağdaş kurup oturdu, sazı dizine dayadı. "Haydi bakalım, şenlik ilân ediyorum şimdi. Biz o burjuvaziyi ne zaman olsa tepeleriz, tasalanmayın siz. Bu akşam Ali Assubay nöbetçi. O bize birşey demez. Sesi iyi olanlar yanıma gelsinler..."

Gülüşerek, şakalaşarak, yataktan yatağa atlayarak, bir grup genç kümelendi Yılmaz'ın çevresine. Bican'ın ağzı kulaklarına varıyordu. Hep birden hapishanede çok söylenen, ince, dokunaklı, manâlı bir ağıda başladılar:

"Karalı bir haber düşmüş geliyor.
Bakır antenlere, gümüş tellere,
Ne bir ezan sesi, ne çan çalıyor;
Sabahın seheri Nazım Gardaş, amman, amman,
düşmüş yollara...

Koğuşa çay getiren asker durdu, ağıdı dinlemeye koyuldu. Çay ocağını işleten Hasan'dı bu. Sevimli, sarlak, duygulu bir insandı. Ağıt devam ediyordu:

"Ola ki bir sabah bir hozo öter, bir hozo öter,
Bu bizim türkümüz Nazım Gardaş, amman, amman, düşer dillere..."

Ağıt bitince, Hasan kapıya doğru yürüdü,

"Ah ulan, ah," diye bağırdı. Ve arkasından ekledi: "Akılsız Türkiye!"

Koğuştakiler gülüştüler. Birisi ona karşılık verdi:

"Ah bre, ah, can Hasan!.."

Dışardaki nöbetçi, pencereden seslenerek ağıdın bir kere daha söylenmesini istedi. Ama koro bu sefer başka bir parçaya başladı:

"Ay ışığı jandarmanın süngüsünü yakıyor,
Mahpus kardeş pencereden jandarmaya bakıyor..."

Bütün koğuştakiler katıldılar buna. İçlerinden gelerek, birbirlerinin yüzlerine bakarak söylüyorlardı parçayı. O sırada nöbetçi assubayı girdi içeri. Ayaklarının ucuna basa basa Yılmaz'ın yatağına yaklaştı, orada durdu. Hapishane idarecilerinin en insan kişilerinden biriydi bu assubay. İşlek bir kafası vardı. Olayları az çok değerlendirmesini biliyordu. Ve fırsat buldukça içerdekilerden birşeyler öğrenmeye çalışıyordu. Türkünün sonunda bir sessizlik hüküm sürdü koğuşta. Dokunaklı bir hava doğmuştu ortaya.

Nöbetçi derin derin of çekerek uzaklaştı pencerenin yanından.

Assubay cebinden "Silahlı Kuvvetler" paketini çıkardı, hiç konuşmadan son sigarasına kadar dağıttı oradakilere.

7

Ankara 3 Numaralı Sıkıyönetim Mahkemesi, Prof. Soysal'ı tekrar yargıladı. "Anayasaya Giriş" adlı kitabı hakkında, üniversite üyelerinden oluşan bir bilirkişi kurulu tarafından, aleyhte rapor verilmişti. Avukatlar, bilirkişilerin kişiliklerine karşı itirazda bulunarak, yeniden bir bilirkişi heyeti seçilmesini istediler. Savcı bu isteğe karşı çıktı:

"Bilirkişiler raporlarını sanığın cümle ve kitabı ile izah etmişlerdir. Kaldı ki, bilirkişilerin raporlarını değerlendirme mercii mahkeme ve Yargıtay Ceza Daireler Kurulu'dur..."

Yargıç sordu:

"Esas hakkında mütalaanız nedir?"

"Biz, davanın ilk kararından önce esas hakkında mütaamızı geniş şekilde verdik. Aynı mütalaayı tekrarlarız..."

Yargıç, sanığa döndü:

"Son sözünüz nedir?"

"Dava, üniversite özerkliği davası haline gelmiştir..."

Mahkeme eski kararında ısrar etti ve Soysal'ı tutukladı. Saçları dibinden kırkılarak 1 Numaralı Cezaevi'ne konuldu Soysal yine.

Öte yandan, eşi Sevgi Soysal da, üç ay on günlük emniyeti umumiye nezaretinde geçirmesi gereken cezasını çekmek üzere Adana'ya gitti.

8

CHP, partilerüstü hükümet fikrinden vazgeçilerek protokola dayalı koalisyona gidilmesinin daha yararlı olacağı gerekçesiyle, hükümetten çekilme kararı aldı.

Ecevit, "Normal koalisyon programı sorumluluğunu taşıyacak bir hü-

kümete ihtiyaç vardır," dedi. "Tavsiyemiz, böyle bir hükümetin kurulmasıdır?"

Başbakan Melen, olay üzerine, Sunay'ı ziyaret etti; Gürler'le görüştü; CHP'li bakanlarla konuştu. Bir aralık gazeteciler kendisine sordular:

"Hükümetin istifası sözkonusu olabilir mi?"

Yüzündeki kalın çizgiler derinleşti.

"Rejim ve memleket için en isabetli karar ne ise onu alacağım..."

"Genelkurmay Başkanı ile yaptığınız görüşmede bu konuyu ele aldınız mı?"

"Bununla ilgili değil; yani, hükümetin bu durumuyla ilgili değil."

"Daha önemli bir konu mu var?"

"Yok canım..."

Ertesi gün İnönü CHP'den istifa etti. İstifa metnini, Pembe Köşk'ün kapısında, etrafına gülücükler saçan, on beş yaşındaki torunu Gülsün Toker okudu gazetecilere:

"12 Mart şartlarının nazik mahiyetini ciddiyetle muhafaza ettiği bir zamanda, parti politikasının memleket için sakıncalı gördüğüm şekil ve istikamete değiştirilmesi sebebiyle Cumhuriyet Halk Partisinden ayrılmış olduğumu bilgilerinize saygılarımla sunarım."

Radyo bu haberi verince, Yılmaz okumakta olduğu "2. adam" adlı kitabı kaldırıp dizine vurdu, hırsla;

"Ooof, of, nerelere kaçayım, ne yapayım acaba?.."

Birisi uzaktan uzağa bakışlarını ona dikti:

"Ne oldu yine?"

"Baksana şu koskoca Paşa'nın yaptığına!.."

"Ah, o Paşa keşke koskoca paşa olmanın hakkını biraz verebilseydi..."

Yılmaz elinde tuttuğu kitabın bir yerini açtı:

"Paşa'nın şimdi yaptığı şu işe bak, bir de 1946'da CHP Kurultayı'nda söylediği şu sözlere bak: 'Ben herhalde, ölünceye kadar, çalışmalarımı bu kadar vefalı bir yardım ve kusurlarımı bu derece tahammül ve hoşgörürlülükle karşılaşmış olan Cumhuriyet Halk Partisi'nin üyesi olarak kalacağım...' "

"Ee, Paşa'nın türt dediği keçi olsaydı memleketin hali böyle olmazdı..."

"Haksızlık ediyorsunuz," diye araya girdi bir diğeri, "Paşa önümüzdeki martta yapılacak olan Cumhurbaşkanlığı seçimine hazırlanıyor..."

Onun yanındaki kulaklarını kirişe dikti:

"Sahi mi yahu?"

"Sahi mi'si var mı bunun, besbelli ki bu böyle..."

"Ee, hep 'Gürler.. Gürler...' diye sayıklanıp duruluyor ortalıkta ya..."

"Sayıklansın..."

"Hani bari öyle olsa, hiç değilse, Paşa paşadır yine de..."

"Hay anasını, nedir bu Paşa sevdası bu millette böyle be?.."

"Ee, akıllı ve dirayetli adam kıtlığı var bizde..."

"O nedenle onun şöhretine kapılıyoruz ikide birde, ha?"

"Evet."

"Ama," dedi Yılmaz, "bence, bu yaptığıyla şöhretine gölge düşürdü artık..."

"Haydi oradan sen de, İsmet Paşa ne yapsa şöhretine gölge düşmez be. O her şeyin üstündedir. O bir yana, her şey bir yana..."

İnönü, ayrıca, Senato ve Meclis başkanlarına da bir yazı göndererek, bundan sonra eski Cumhurbaşkanı sıfatıyla, Anayasanın 70. maddesi gereğince, tabii senatörlük görevini yapmak için Senatoda yer alacağını, bu nedenle milletvekilliğinden çekileceğini bildirdi.

Onun arkasından, ikisi bakan olmak üzere, yedi parlamenter CHP'den ayrıldı. Bunlardan biri Koçaş'tı. Daha arkadan, gene ikisi bakan olmak üzere; on sekiz parlamenter daha ayrıldı.

Öte yandan, "Silahlı Kuvvetler Konseyi", Genelkurmay Başkanlığı'nda, Gürler'in riyasetinde toplanarak "istikrar ve reform" istedi. "Silahlı Kuvvetler Konseyi", bütün orgeneral ve oramiraller ile korgeneral ve koramirallerin bir araya toplanmasından meydana geliyordu. Gürler, ayrıca, İnönü'yü ziyaret etti.

Melen, Milliyet Gazetesi Başyazarı Abdi İpekçi ile yaptığı bir görüşmede, "Görevime devamda mani yok," dedi. "Son olay, partilerüstü anlayışın başarısız bir model olduğunu ispata yetmez... Ecevit'le aramızdaki ihtilâf, anarşiye karşı aldığım tedbirlerden çıkmıştır... Ama AP'den de muhalif bir tutum gelirse o zaman bırakırım..."

Başbakanın kendileriyle temasları üzerine diğer parti liderleri de görüşlerini açıkladılar.

Demirel: "Hükümetlere dur demek veya git demek meclislerin işidir, şahısların değil..."

Bozbeyli: "Buhrana çözüm aranırken, parlamento dışından destek aranır intibaı verilmemeli..."

Feyzioğlu: "Hükümet hukuken işbaşındadır. Görevine devam etmektedir. Hiçbir bakan çekilmemiştir..."

Satır: "Bunalımın biran önce kalkması için CP'in de katkıda bulunması gerekiyor..."

Ve MBG Başkanı Fahri Özdilek konuştu: "Hükümetin değişmesi mahzurludur..."

Bu arada dış gezide bulunan son CHP'li Bakan, Arar da yurda dönerek CHP'den istifa etti.

AP'li senatör Orhan Akça, CHP'den ayrılan bakanlar hakkında, Senato'da gündem dışı bir konuşma yaptı:

"Bir siyasi parti içinde fikir ayrılıkları olabilir. Ve bu partiden ayrılanlar da olur. Ama CHP kontenjanından gelen beş bakanın aynı mevkide kalması mümkün değildir. Bu harekete biz değil, bütün dünya milletleri güler..."

Ecevit, CHP Ortak Grubunda, mesele üzerinde çeşitli gelişmeleri ele aldı:

"Bize karalama kampanyası açmış olanların gerçek niyetleri, komünizmi önlemek bahanesiyle demokrasiyi sona erdirmektir. Biz, demokrasiyi yıkmadan komünizmi önlemek istiyoruz.

Son günlerde CHP olarak çok ağır koşullar altında çetin bir sınavdan geçtik. Bu bir yürek sınavıydı, inanç sınavıydı. Meclis kulislerinde üyelerimiz arasında yayılan söylentilere, tehditlere ancak yürekli insanlar dayanabilirdi. Kulislerdeki tehditlere eklenen Kurucu Meclis Üyeliği vadlerini ancak böyle inançlı kişiler ellerinin tersi ile itebilirdi. Bu çetin sınavdan geçmiş insanlar şimdi bu grupta bir aradayız. Artık aramızda kimse kimseden kuşku duyamaz. Meclis'te, Senato'da sayımız biraz azaldı, fakat yurtta çoğalıyoruz..."

Ecevit'in bu konuşması Meclis'i karıştırdı. DP'den Özen Ölçmen, kürsüden, meselenin üstüne gitti:

"CHP Genel Başkanı'nın iddiası çok ağırdır. Konuştuğu andan itibaren Türk demokrasisinin üzerine bir kabus gibi çökmüş bulunmaktadır. Millet iradesini temsil eden meclislerin faaliyetten alıkonulmasına teşebbüs kanunlarımızın kabul ettiği en ağır suçlar arasındadır. İddianın bir an önce vuzuha kavuşturulması lâzımdır..."

CHP'den istifa etmiş olan milletvekillerinden Mustafa Kaftan da kendini gösterdi:

"Zihinlerde kurucu meclis fobisini uyandırmakla bu memleket ne kazanacaktır? Reformları engelleyen tek kişi Bülent Ecevit'tir. Eğer bu iddia sahipleri varsa, onlar, yoksa kasıtlı haber çıkaranlar adalet önünde hesap vermelidir..."

Bunlara Adalet Bakanı Alpaslan cevap verdi:

"Ecevit delilleriyle birlikte iddiayı ortaya koymalıdır. Böyle bir açıklığa gitmedikleri takdirde adli merciler incelemeye girişeceklerdir... Kurucu Meclis'e üye olmak vaadi herhalde yıllar yılı hür demokratik rejim için müca-

dele etmiş parlamenterlerimizin kabul edeceği birşey değildir. 12 Mart Muhtırasını veren kumandanlar dahi Kurucu Meclis'in sözünü etmediler. Muhtırada meclislerimiz diyerek, meclislere güvenlerini belirttiler.

İnönü ve arkadaşlarının istifasından sonra Melen'in CHP'nin iştirakiyle hükümet etmek gibi bir zaaf alameti göstereceğini zannetmiyorum. Şimdi biz bir rahatlık içindeyiz. Eskiden CHP'li bakan arkadaşlarımız vardı, hükümet sıkıntılara düşebiliyordu. Bundan sonra hükümet bu sıkıntılara düşmeyecektir."

Ecevit bu konuşmalar yapılırken Meclis'te yoktu. Gazetecilere, gerekenleri Meclis kürsüsünden pazartesi günü söyleyeceğini bildirdi. O gün cumaydı. Cumartesi günü, son zamanlarda CHP'yi eleştirenlere, özellikle Marksist-Leninist'likle suçlayanlara karşılık bir demeç verdi:

"Sosyal adaletçi ve özgürlükçü kalkınma modelini Marksist-Leninist diye damgalamaya kalkmak, ya cehaletin ya da, eski bir deyimle, tecahül-ü arifanenin bir belirtisidir.

CHP aşırı sol akımların moda olduğu yıllarda bile bir noktanın ötesinde sola gitmemiştir ve bundan sonra da gitmeyecektir..."

Pazartaşi günü Meclis kürsüsüne çıktı:

"... Ben Meclis kulislerindeki söylenti olarak yayılan vaadlerden, tehditlerden söz ettim. Meclis kulislerinde bunları kulaktan kulağa yayanları isim isim açıklamak benim üstüme vazife olmadığı gibi, bunun önemi de yoktur. Ben kimsenin bilmediği bir sırrı açıklamış değilim. Son günlerde Meclis içi ve dışı siyaset kulisleri havasının bu olduğunu bilmeyen siyasetle ilgili bir tek kişi var mıdır ki, 'Nereden çıkarıyorsun bunları' diye benden hesap sorulmaya kalkışılıyor?.."

AP Genel İdare Kurulu, "hükümetin fiilen işbaşında sayılmasına" karar verdi. Dolayısıyla, "AP'nin hükümet karşısındaki tutumunu değiştirmesine gerek yok" tu.

Bakanlar Kurulu, AP'nin kararını olumlu karşıladı, göreve devam etmeyi oybirliği ile benimsedi.

9

Sunay, Çankaya, Köşkü'nde, aralarında Meclis ve Senato başkanları da dahil olmak üzere, parti liderleriyle bir toplantı yaptı. Toplantıda reformlarla Anayasa'da yeniden yapılacak olan değişiklikler ele alındı.

CHP, açık ve kesin bir tavır takınmamakla birlikte, Anayasa'da yeniden yapılacak olan değişikliklere karşı çıkıyordu. Hele güvenlik mahkemelerinin kuruluşuna ait bazı hükümlerle gözaltına alınma süresinin on beş güne çı-

karılmasına kendince bayağı diretiyordu. Gözaltına alınma süresinin on beş güne çıkarılması çoktu. Güvenlik mahkemelerinin kuruluşuna ait hükümlere gelince, tasarıya göre, bu mahkemelere seçilecek sivil yargıçlar için hükümet bir misli fazla aday gösterecek, Yüksek Hakimler Kurulu bunların arasından seçim yapacaktı. Hayır, bu böyle olmamalıydı. Adayları Yüksek Hakimler Kurulu göstermeli, seçimi hükümet yapmalıydı. Yoksa, "yargı erkinin bağımsızlığını korumak ve vatandaşların temel haklarını tehlikeye sokmamak şartıyla", güvenlik mahkemelerinin kurulmasına esasta boyun eğiyordu.

Bütün bu meselelcri halletmek için baştan beri partilererası bir komisyon kurulmuştu. Ama, CHP'nin yalpalamaları yüzünden, komisyon çalışmaları istendiği gibi yürümüyordu. Bu da diğer partilerin zaman zaman CHP'ye yüklenmelerine neden oluyordu. Çünkü, öteki partiler, değişikliklerin bir an önce gerçekleştirilmesini istiyorlardı.

Bu türlü görüşmeler ve çekişmelerle, neticede, beş esas, iki geçici madde üzerinde, Anayasa değişikliği teklifinin imzaya açılması yolunda anlaşmaya varıldı. CHP itiraz ettiği noktaları Meclis'te dile getirecekti.

Derken o günlerde Kurban Bayramı gelip çattı. Sunay bu vesileyle vatandaşlara başıyla sonu birbirini tutmayan alaturka bir mesaj yayınladı:

"Bu bayram, şefkat ve dayanışma sembolüdür. Bugünlerde düşüncelerimizi ve duygularımızı, gelenekleriniz ve dinimizin emrettiği temiz ilkelere uygun olarak, arıtmaya çalışmalıyız," diye başlayan mesajda sözü Anayasa değişikliği ve reformlara getirdi. Reformlar memleketin muhtaç olduğu hususlardı. Geçirilen deneyler, Anayasa'da bazı boşlukların olduğunu göstermişti. Bunların doldurulması gerekirdi. Hal böyleyken, "gerekli kanunların çıkarılmasını veya tedbirlerin alınmasını çeşitli nedenlerle, bahanelerle önlemek veya geciktirmek için çaba gösterenler gaflet ve delâlet içindeydi"ler...

10

Cumhurbaşkanlığı seçim dönemi yaklaşmış, dikkatler bu meselenin üzerine çevrilmişti. Konu hakkında boyuna söz ediliyordu. Ancak, herşey karman çorman gittiği için, meselenin nasıl halledileceği pek kestirilemiyordu. Ama belli bir soru kafaları kurcalayıp duruyordu: "Kim Cumhurbaşkanı olacaktı?" Türlü isimler atılıyordu ortaya: Gürler, İnönü, Arıburun, Erim..

Bazı çevreler belirgin bir hava estirmeye başlamışlardı: Gürler Cumhurbaşkanı olmalıydı. Başımıza sardığı belâları ancak yine o savabilirdi. Bunu yapmak da onun için bir onur borcuydu. Zira asıl amaçlarını tutturamamış, zor durumlara düşmüştü. Bunu sineye çekemezdi. Kim ne derse desin, içinde

bulunduğumuz hallerden katiyen hoşnut değildi. Ne ki, vaziyete hakim olup, yönetimi biçimine sokamamıştı bir türlü. Askeri üniformayla politik alanda dilediği gibi at oynatamıyordu. Ondan başarısızlığa uğruyordu. Şimdi hareket serbestisine kavuşur, sırtını Çankaya'ya dayarsa, oyunu kurallarına göre oynar, ülkeyi düzlüğe çıkarırdı. Hiç değilse yeni açılımlar yaratabilir, ülkeyi daha esnek bir yönetim tarzına sevkedebilirdi. Esasen ona mecburduk. Bugün için tutunacağımız yegâne dal oydu. Aksi halde bir boşluğa düşer, paçayı büsbütün sağcılara kaptırırdık. O zaman da çok yazık olurdu.

Buna karşı tepkiler doğmuş, giderek Gürler'e yöneltilen eleştirilerin dozu artmıştı. Ondan şimdiye kadar ne görmüştük de, bundan öte kendisinden ne bekleyecektik? Onun ne getirip ne götürdüğü belli değil miydi? Kör kör parmağım gözüne, marifetleri ortadaydı işte; demokrasiyi kuşa çevirmiş, ilericileri ezmiş, sağ güçlerin egemenliğini pekiştirmişti...

Ama bütün bunlar, koşulların dayattığı bir durummuş da, generalimiz cumhurbaşkanı olunca herşey düzelecekmiş... Saflığın alemi yoktu, mavaldı bunlar. Hazret Genelkurmay Başkanı olurken de aynı teraneler okunmuştu. Hani ne değişmiş, ne düzelmişti? Hiç! Düzelmek şöyle dursun, herşey daha da kötüleşmişti. Tekrar hüsrana uğramamak için bu masalı yutmamak gerekirdi.

Kaldı ki, Genelkurmay Başkanı'yken ve de sözüm ona darbe lideriyken forsunu söktüremeyen, dirayetini gösteremeyen bir adam, Cumhurbaşkanı olunca, sudan çıkmış balığa dönünce, ne yapacaktı?

Hem sonra bu zat, devlet başkanlığı yerine, Arslanlı Kapı'yı istemiyor muydu? "Ne yapayım ben otoritesiz, yetkisiz devlet başkanlığını Allah aşkına," demiyor muydu? Bu ne perhiz, bu ne lahana turşusuydu böyle? Ona nasıl inanç ve güven duyulurdu?...

Yo, yo, bu işte bir düşünce tersliği vardı. Her adımını yanlış atan, hata üstüne hata eden, prestijini sıfıra indiren bir kimse geleceğimiz üzerinde olumlu bir rol oynayamazdı. Ondan hiçbir şey beklenemezdi artık.

Aslında o daha baştan fos çıkmış, baştan çuvallamıştı ama gören tutan olmamıştı pek. Allah selamet versin, korkunç bir aymazlığımız vardı. Şimdi Paşamız bu zaafımızdan yararlanıp postu Çankaya'ya serecekti bir de. Artık her şeyi boyamış, sıra ona gelmişti. Ortalıkla dalga geçercesine, orada keyif çatacaktı. Yaptıklarının üstüne nam olsun diye. Oh, ne alâ memleket.

Eğer biraz anlayışımız varsa, her şeyi bir yana bırakır, yakayı bir ayak önce ondan kurtarmaya bakardık. Normalleşme yoluna girmenin ilk şartı buydu.

Gürler'in havasını çalıp oynayanlara göre, bu işe oldu gözüyle bakmak lâzımdı aslında. Zira o kafaya koymuştu bir kere, ille de Cumhurbaşkanı ola-

caktı. Allem edip kallem edip olacaktı. Israrlı girişimleri bunu gösteriyordu. Zarla da, zorla da olacaktı. İş güzellikle halledilerse ne alâ; edilmezse, her şeye tekmeyi vurup bir kurucu meclis kuracaktı.

Gürler, şahsen, açıkça bir şey söylemiyordu. Ama, tavırları ve hareketleriyle arzusunu kesin bir biçimde ortaya koyuyordu.

Örneğin; Amerikan Askeri Yardım Heyeti Başkanı General Gulloway şerefine verilen bir kokteylde, kendisinin büyük destekçisi sayılan Yankı Dergisi'nin sahibiyle karşı karşıya gelince, "Bana Cumhurbaşkanlığı meselesini soracaksan hiç sorma, ilgili değilim," dedi. Ancak, gerçekte ilgili olduğunu göstermek ve belli çevrelere mesajlar iletmek için hemen ekledi: "Asayiş yüzünden hâlâ çok sıkıntılı günler geçiriyoruz. Yeraltına indiler. Teker teker yakalamak kolay değil. Elbirliği ile bunun altından kalkacağız. Başka çare yok. Allah memlekete acısın..."

Parti liderleri daha ziyade zemin yokluyorlar, öyle belirgin bir tutum takınmaktan kaçınıyorlardı. Yalnız, Demirel ve Ecevit, genellikle, Gürler'e karşı olduklarını hissettiriyorlardı. Demirel, "Parlamento iradesine ipotek konamaz. Kimin Cumhurbaşkanı olacağını Meclis zamanı gelince halledecektir. Devletin başına cülüs ile değil, seçimle gelinir," diyordu. Ecevit de aynı telden çalıyordu: "Cumhurbaşkanlığı seçimini herşeye rağmen parlamentonun serbest iradesi dışında sonuçlandırmaya çalışmak asla sözkonusu olmamalıdır."

"Hayattaki en tecrübeli siyaset adamı" İnönü, ortalama bir yol göstermeye çalışıyordu; askerler partileri, partiler de askerleri yok saymamalıdırlar gibilerde...

Belli başlı gazeteciler de, meselenin önceden tatminkâr bir çözüm şekline bağlanmasını salık veriyorlar ve kendilerince fikir yürütüyorlardı: "Herkes için kabul edilebilir, hiç kimse için kışkırtıcı nitelik taşımayan bir şahıs üzerinde anlaşmaya varılmalıdır... Cumhurbaşkanlığına getirilecek kişi demokrasi için gerekli dengeyi koruyabilecek nitelikte bir kimse olmalıdır... Askerin taşıdığı önemi takdir etmek; mutlaka ordudan gelecek bir kimsenin seçimini gerektirmez... Ancak, parlamentonun iradesini serbestçe kullandığını göstermek için de, ordudan gelmiş bir adayın seçilmesini reddetmek de hatalıdır..."

Bu arada Sunay'ın görev süresini iki yıl daha uzatma görüşleri de ileri sürülür oldu. Başbakan Melen'le Meclis Başkanı Avcı bu hususta bazı temaslar yürütüyorlardı. Yankı Dergisi bu girişimi başka şekle dökmeye kalktı. Sunay'ın görev süresi genel seçime kadar uzatılmalı, seçimden sonra Gürler Cumhurbaşkanı olmalıydı. Her halde Gürler'in Cumhurbaşkanlığı'na getirilmesi en gerçekçi çözümdü.

Komutanlar, mesele üzerinde görüşmek için parti liderlerine özel çağrılar yaptılar. Demirel bu çağrıya uymadı. Ecevit, Batur'un evine gitti; başta Gürler olmak üzere, bazı generallerle görüştü. Generaller, Cumhurbaşkanlığı makamına seçilecek kimsenin herkesin kabul edebileceği bazı niteliklere sahip olması gerektiğine işaret ettiler, konuşmalarında. Ve o niteliklere sahip bir kimsenin seçilmesinden memnuniyet duyacaklarını söylediler. Ama herhangi bir isim zikretmediler. Galiba Demirel'in son anda herkesi bir oldu bittiyle karşı karşıya bırakabileceğinden kuşkulanıyorlardı. Bunu belirgin şekilde açığa vurdular. 12 Mart hareketiyle bazı sorumluluklar yüklenen Silahlı Kuvetler'in güç durumda kalmaması için, aday adının açıklanmasından önce, geniş bir iştişare yapılmasında yarar gördüklerini belirttiler. İçinde bulunulan olağanüstü koşullardan normal rejime geçişi kolaylaştırmak için buna ihtiyaç olduğunu ifade ettiler. Ecevit, yalnız içinde bulunulan olağanüstü koşullarda değil, olağan koşullarda bile, devletin başı olacak kimse seçilirken, böyle bir geniş istişarenin yararlı ve doğal olacağını söyledi, cevaben.

Ecevit, ayrıca, oradan aldığı izlenim ile, Demirel'le görüşmek istedi. Ancak, Demirel kendisiyle karşılaşmaktan kaçındı. Bunun üzerine Ecevit onunla görüşme isteğini geri almak zorunda kaldı.

Demirel'in tutumu karşısında Yüksek Komuta Konseyi bir bildiri yayımladı:

"1- Sorumsuz veya sorumluluğunu idrak edemeyen bazı politikacılarla sapık ideoloji ve çıkar çevrelerinin, memleketin yüksek menfaatlerini hiçe sayarak ve Silahlı Kuvvetler'in vakur bir anlayış içersinde bulunmasından cesaret olarak, son aylarda gittikçe temposunu artturan yersiz beyan ve yorumlarda bulunmaları esefle müşahade olunmaktadır.

2- Türk vatanını ve milletini maruz kaldığı yok olma tehditlerinden kurtarmak ve güvenli bir geleceğe kavuşturmak amacıyla verilmiş olan 12 Mart Muhtırasının Silahlı Kuvvetler'e yüklediği sorumluluğun idraki içinde bulunan Yüksek Komuta Heyeti:

a) Silahlı Kuvvetler'e ve 12 Mart Muhtırasına doğrudan doğruya veya dolaylı olarak yöneltilen küçük düşürücü ve kışkırtıcı sataşma ve beyanların son bulmasını,

b) Muhtıranın gereği olarak yurtta huzur ve istikrarın sağlanmasını ve devamını,

c) Reformların gerektiği şekilde ve bir an önce tahakkuk ettirilmesini,

d) Siyasi partiler ve Seçim Kanunları'nın milli iradeyi adil bir şekilde tam olarak yansıtacak bir temsile ve dürüst bir seçime imkân verecek hale getirilmesini,

e) Böylece içinde bulunulan bunalım ve olağanüstü durumdan bir an evvel çıkılarak normal döneme arızasızca geçilmesini sağlamak amacı ile sarfedilecek çabalar konusunda, başlıca siyasi partilerin, Milli Birlik ve Kontenjan gruplarının lider kadroları ile fikir teatisinde bulunmak üzere görüşme ve temaslar yapılmasını yurt yararına mülahaza etmiştir.

3- Bu amaçla davet olunan bütün parti ve grup liderleri ve görüşmelere büyük bir içtenlikle katılmışlardır. Yalnız AP Başkanı, kendisine özgü bazı nedenlerle, yapılan davetlere icabet etmekten kaçınmıştır. Liderler ve beraberlerindeki heyetlerle yapılan bu görüşmeler, şahıs, zümre, parti ve hükümet icraatı bahse konu edilmeksizin samimi bir hava içersinde cereyan etmiş olup, bu hususta yanlış istikametlere yayılmasına çalışılan her türlü haber ve yorumların hakikat ile hiçbir ilgisi yoktur. Keyfiyet kamu oyuna saygı ile duyurulur."

Demirel, üstüne gelen gazetecilere, "Bu hususta konuşmak istemiyorum," dedi.

Bozbeyli ona taş attı: "Komutanlar git derlerse gidiyorlar da, gel derlerse gelmiyorlar, bunu anlamaya imkân yok..."

Arkadan bazı kodaman kişiler konuştular.

İşveren Sendikaları Konfederasyonu Başkanı Halil Kaya: "Partiler ve baskı grupları sindirilmiş şer kuvvetlerine fırsat vermeden birleşmeli..."

İstanbul Sanayi Odası Başkanı Ertuğrul Soysal: "Ordumuzun gösterdiği müsamahayı hiçbir ülkenin askeri gösteremez..."

Derken çeşitli kurumlardan sesler yükselmeye başladı: "Komutanların bildirisi dikkate alınmalıdır..."

Bu böyle uzayıp giderken, Sunay, parti liderleriyle Çankaya'da görüşmeler yaptı. Köşkten ayrılışında gazeteciler Demirel'in etrafını çevirdiler:

"Nelerden bahsedildi konuşmalarda?"

"Her konudan bahsedildi."

"Sayın Gürler'in Cumhurbaşkanlığı konusu üzerinde de duruldu mu?"

"Hiçbir şahıs üzerinde durulmadı... Cumhurbaşkanının nasıl seçileceği Anayasa'da tarif edilmiştir. Cumhurbaşkanlığı meselesi Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin işidir. Cumhurbaşkanı seçimi Türkiye Büyük Millet Meclisinin yetkisindedir. Türkiye Büyük Millet Meclisi bu yetkisini kullanacak ve görevini başarı ile yerine getirecektir..."

Aynı sıralarda Bayan Sunay da, komutanların ve bakanların eşleriyle birlikte, Marmara Oteli'nin alt salonunda, havuz başında düzenlenen bir çay partisindeydi. Bütün orada bulunanları kıskandıracak güzellikte bir kadın olan ANKA muhabiri Müşerref Hekimoğlu, basına nakletmek üzere notlar

alıyordu: "Mor örtüler, yeşil sedirler, ortadaki fıskiyeli havuzuyla değişik bir dekorda subörekleri, pizzalar, nefis pastalar..."

Bayan Sunay, Gürler'in eşi Bayan Mürşide Gürler'le yanyana oturuyordu. Ve oradakilere veda eder bir hali vardı. Buna mukabil Bayan Gürler de onun yerini alan bir eda içindeydi.

Sunay, arkadan Melen'i, Gürler'i, kuvvet komutanlarını kabul etti. Ve sonra da bir bildiri yayımladı: "Parti liderleriyle yaptığım görüşmeler neticesinde mümtaz halefimin Türkiye Büyük Millet Meclisi'nce büyük bir çoğunlukla seçileceği kanaatine vasıl olmuş bulunuyorum..."

Ortaya sızan haberlere göre, Sunay, parti liderlerinden Gürler'i Cumhurbaşkanlığına seçeceklerine dair ortak bir protokol tanzim etmelerini ve bunun sağlanması için de, onun kontenjan senatörlüğüne atanmasını kendisinden resmen istemelerini teklif etmiş. Ancak nedense daha sonra, partilerin her hangi bir davranışlarını beklemeden, Gürler'i senatör tayin edeceğini komutanlara bildirmiş.

O gece Gürler, Hariciye Köşkü'nde verilen bir baloda, Sunay'la karşılaştı tekrar. Son derece neşeliydi. Onunla el sıkışırken çok değişik bir şekilde baktı kendisine. Göbeği paşa pantolununu adamakıllı germişti. Öyle ki, sağ paçası boyunca uzanan kırmızı şerit, cebinin hizasında ikiye ayrılarak kılıç kabzası şekline girmişti gerilmekten. Yanında, omuzlarına kürkünü örtünmüş olan, Mürşide Hanım da çok neşeli görünüyordu. Gazeteciler bir aralık bir soru fısıldadılar ona:

"Cumhurbaşkanlığı konusunda ne düşünüyorsunuz?"

İçi dışı güldü.

"Allah memlekete hayırlı günler getirsin..."

Ankara Sıkıyönetim Komutanı, Cumhurbaşkanlığı seçimini etkileyecek yayınları yasakladı:

"Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın serbestçe yapılmasını emrettiği Cumhurbaşkanlığı seçiminin selametle sonuçlanmasına mani olacak ve Türk Silahlı Kuvvetleri'ni rencide edecek ve Meclis'in iradesini baskı altında tutacak her türlü beyan, davranış, yazı, haber ve emsali hareketler yasak edilmiştir..."

Ardından diğer sıkıyönetim komutanları da aynı kararı aldılar.

11

AP Ajansı Ankara Muhabiri, kendisiyle görüşmek üzere, saygılı bir şekilde İnönü'nün karşısında yer aldı:

"Efendim, Cumhurbaşkanlığı seçimleri konusunda bugün askerlerle siviller arasında bir kuvvet gösterisi şeklinde takdim edilmek istenilen karşılıklı demeçlerin parlamenter demokrasi için bir tehlike teşkil edeceğinden endişeli misiniz?.."

"Gerçekten askerlerle bazı siyasi partiler arasında tartışmalar oluyor. Bu tartışmalar dolayısiyle demokratik parlamenter rejim için bir endişe yoktur. Parti başkanlarının sağ duyularına inanıyorum. Bunu denedim. Askerler demokratik rejime bağlılıklarının bütün örneklerini ve delillerini vermişlerdir. Şimdiye kadar her müdahale demokratik rejim için olmuştur. Ve her birinden sonra mümkün olan en kısa zamanda sivil siyasi hayata geçilmiştir.

Bugünkü iyimserliğimin çok önemli bir sebebi, askerlerin samimiyetle, siyasi partileri demokratik hayatımızın vazgeçilmez unsurları saymaları ve bütün siyasi partilerimizin de memleket hayatında askerin taşıdığı sorumluluğu idrak etmeleridir. Demokrasinin gücü ve kuvveti böyle bir dengenin varlığından gelmektedir."

"Türkiye'de bugünkü olağanüstü durum bazı batı çevrelerinde tenkitlere uğramakta ve endişe yaratmaktadır. Bu durumu ve tenkitlerle, endişeyi siz nasıl karşılıyorsunuz?"

"Batı çevrelerindeki tenkitleri ve endişeyi yakından izliyorum. Bunların büyük bir kısmının iyi niyet mahsulü olduğundan eminim. Zira dostlarımız tarafından söyleniyor. Tenkitlerle endişeler geniş ölçüde gerçek durumun, gerçek şartların, toplumumuza ait özelliklerin bilinmemesinden doğuyor. Bunlar iyi ve doğru şekilde anlatıldığı zaman dostlarımız rahatlıyorlar. O çevrelerde hareket halinde bulunan bazı elemanların tesirlerini de tabii unutmamak lâzımdır.

Türkiye'de çok partili hayata geçişimizden sonra tabii olan ilk fırsatların dışında, milletçe iyi kabul edilen iki askeri müdahale oldu. Bunların ilki 1960'dadır. Zamanın ihtiyacına göre askeri müdahale memleket idaresine el koydu. Daha ilk günlerde, en kısa zamanda seçimlere gidileceğini ilân etti. Bir sene içinde Anayasa değişikliği, siviller eliyle yapıldı. Anayasa değişikliğinin en önemlisi Meclis kararları üzerinde icap ederse düzeltici bir Anayasa Mahkemesi'nin kurulmasıdır. Ondan evvel böyle bir müessese ve müeyyide yoktu. Sonra seçim yapıldı. Gelen Meclis koalisyon hükümetleriyle ilk fırtınaları atlattı ve rejimi düz yola çıkarttı. İkinci müdahale 1971'de 12 Mart'ta oldu. Sivil idare zamanında anarşik bir hava memleket hayatına hakim olmuştu. Vatandaşta tam bir ümitsizlik havası hüküm sürüyordu. Bu şartlar altında askeri müdahale, memleketin sinirlerine sükünet ve vatandaşa güven getirdi. Ordu fiili müdahalede bulunmaksızın kurtuluş yolunu göster-

meye çalıştı. Bütün siyasi partiler olgunluk ve vatanseverlikle hareket ettiler. İlk fırtınaları gene atlattık. Anarşik hava kalktı, memlekete emniyet geldi. Bugünkü tartışmaların temelinde şimdi bazılarımızca unutulmuş olan anarşik, güvensiz havanın tekrar doğmamasının sağlam yolunun bulunması kaygısı yatmaktadır.

Bu değerlendirmeler yapılınca Türkiye'deki durumdan endişe etmenin sebepleri ortadan kalkar."

"Avrupa temsilcisi olarak son günlerde Türkiye'ye gelen M.Reverdin 1973 Ekim genel seçimlerinde kazanan partiye iktidarın verilmesinin demokratik rejimin tabii bir gereği olduğunu hatırlattı. Siz bu gereğin yerine getirilmeyeceği hususunda bir tehlike görüyor musunuz?"

"Deminki sözlerimden vaziyeti nasıl gördüğüm bir dereceye kadar anlaşılır. Ama bu soruya da cevap vereyim. M.Reverdin'in sözlerini şu şekilde değerlendirmem daha doğru olur. Seçimlerden sonra açılacak yeni siyasi hayatta demokratik rejimin memleket durumuna en elverişli tedbiri parlamentonun hür iradesiyle bulup işleteceğinden eminim. Demokratik memleketlerde emsalleri görüldüğü gibi zaman ve şartlar olur ki parlamento bir parti hükümetinin kurulmasını en elverişli tedbir sayar. Zaman ve şartlar olur ki hükümetin çeşitli partiler işbirliği ile kurulmasını parlamento daha doğru bulur. Demokrasinin tek ve katı işleme tarzı yoktur. Mesele doğan durumun en elverişli tedbirlerinin hür ve genel seçimlerle kurulmuş parlamentonun kendi serbest iradesiyle tayin edip onu yürütmesidir. Bu mekanizmanın böyle işlemeyeceği hususunda en ufak bir tehlike görmüyorum."

"27 Mayıs'tan sonraki ilk seçimler sonunda memleketi normal parlamenter demokrasiye başarı ile götüren koalisyon hükümetlerine başkanlık etmek üzere göreve çağrılmıştınız. Adınız şimdi de aynı gayeyi gerçekleştirmek için Cumhurbaşkanı olarak hem asker, hem sivil liderleri tatmin edecek ve onlara da memlekete de güven verecek tek Türk Devlet adamı olarak geçiyor. Parlamento sizi böyle bir vazifeye tekrar davet ederse kabul eder misiniz?"

"Bir faninin erişebileceği en yüksek, en önemli, en şerefli görevlerde her safhayı yaşamış bir insan olarak bugün özel bir hırs içinde bulunduğuma ihtimal vermezsiniz, ümit ederim. Senatör olarak memleketin her meselesiyle ilgilenmek durumundayım. Görevimi yapıyorum. Daha önemli bir görev karşısında nasıl ve ne vakit, niçin kalacağımı tahmin edemem. O zamanki şartları kestiremem. Bu kayıtla sözlerinizi karşılıyorum. Cevabı değerlendirmenizi rica ederim."

12

CP kurulmuş ama hiçbir gelişme gösterememişti. Hatta, öyle ki, CHP'den kopan parlamenterlerin çoğunu bile bünyesinde toplayamamıştı. Topu topu meclislerde on bir milletvekili, dört senatörü vardı. Oysa CHP'den kopup ortada sallanan parlamenterlerin sayısı yirmi altı milletvekili, dokuz senatördü. Bunlar kendilerine "Bağımsız Halkçılar" diyorlardı.

Bir süreden beri MGP'liler, CP'liler ve Bağımsız Halkçılar arasında birleşme görüşmeleri yapılıyordu. Sonunda, bu birleşme için, CP'nin kendisini feshetmesi, MGP'nin de adını Cumhuriyetçi Güven Partisi olarak değiştirmesi esasları üzerinde anlaşmaya varıldı. Böylece, MGP'nin hattında, aşırı sağa ve sola karşı, bir "Atatürkçü Cephe" kurulacaktı. Bu cephe, aynı görüşü benimseyen herkese açık olacaktı. Bunun yanısıra, cephenin sosyal ve ekonomik görüşü, karma ekonomi düzeni olacaktı.

Anlaşma uyarınca CP kendisini feshetti.

MGP, adını değiştirmek için, kongresini olağanüstü şekilde toplantıya çağırdı.

Kongre, Ankara'da, Selim Sırrı Tarcan Salonu'nda, mehter havalarıyla toplandı. Atatürkçü Cephe'nin bayan parlamenterleri, Mebrure Aksoley, Nermin Neftçi, duygulanarak ağladılar. Feyzioğlu konuşmak için kürsüye çıktı:

"Gerçekleştirmek istediğimiz güçbirliği, Atatürk'ün yolunu terkedip, Türkiye'yi komünizmin veya faşizmin karanlığına sürüklemek isteyenlere karşı kurulacak olan bir birliktir.

Bu hareketle yeni bir parti kuruluşu asla sözkonusu değildir. Partimizin amblemi koçtur. Çağımızın ve ülkemizin ihtiyaçlarına cevap veren parti porgramımızda değişiklik getirmiyoruz..."

Konuşuyordu ama, aslında süzgün süzgün havalarda uçuyordu. Şaka maka üçüncü büyük partinin başkanı olmuştu. Artık keyfine diyecek yoktu.

13

Askeri Yargıtay 1. Dairesi, Prof. Soysal hakkındaki mahkumiyet hükmünü bozdu. Ve ayrıca, kendisinin tahliyesine karar verdi.

Gerekçede belirtildiğine göre, Soysal'ın dava konusunu teşkil eden Anayasa kitabını incelemekle görevlendirilen Bilirkişi Kurulu, Askeri Yargıtay Dava Daireleri'nin aynı dava hakkında daha önce vermiş olduğu bozma kararındaki nitelikleri taşımamaktaydı. Kurulda, Üniversiteler Kanunu'nda

gösterilen yetkili organlardan ve özellikle bünyesinde Anayasa hukuku ile buna yakın bilim dalları olan kamu hukuku, siyasal rejimler, siyasal doktrinler, felsefe ve idare hukuku gibi dallarda kürsüsü olan üniversitelerden öğretim üyeleri yoktu. Kurul üyeleri, üniversite senatosunca, tarafsızlıklarıyla tanınan adaylar arasından seçilmemişlerdi. Kurul üyeleri, sadece sağ eğilimli gazete ve dergilerde yazılar yazmaktaydılar.

Soysal, asker traşlı kafasıyla Mamak Cezaevi'nden çıktı, sevinçle göğsüne yaslanan eşinin boynuna kolunu doladı.

14

Gürler, Genelkurmay Başkanlığı'ndan emekliliğini istedi. Bu istek hemen o gün kabul edildi. "Ne yapalım, kısmet bu kadarmış," dedi silah arkadaşlarına. Yerine Sancar getirildi. Sancar'ın yerine de Orgeneral Eşref Akıncı.

Öte yandan Milli Savunma Bakanı Mehmet İzmen kontenjan senatörlüğünden istifa etti. Onun yerine Cumhurbaşkanı tarafından Gürler senatörlüğe atandı.

Ecevit bu gelişmeyle ilgili bir demeç verdi:

"Genelkurmay Başkanlığı'nı şerefle yapmakta olan bir değerli komutanın parlamentoda bir seçim mücadelesine girmek üzere görevinden ayrılmasından önce, hiçbir zorlama olmaksızın seçilebilme olanaklarının ciddi olarak araştırılması gerekirdi.

Fakat, bildiğimiz kadar, bu olanak yeterince araştırılmadan, Sayın Gürler'in adaylığını kesinleştirme yolunda hazırlıklar hızla ilerlemektedir. Eğer CHP dışındaki partilerle veya gruplarla bu husus daha açık ve kesin olarak görüşüldü ve bir sonuca varıldı ise, bizim bir diyeceğimiz olamaz. Böyle bir durum yoksa, birçok bakımdan kaygı verici olasılıklar ortaya çıkar..."

Demirel de, "Hür iradeye hiçbir tesir kabul etmeyiz," dedi. Öte yandan Feyzioğlu, "Dört bir tarafı komünist, faşist ya da Ortadoğu'ya has totaliter rejimlerle çevrili Türkiye'nin Güneydoğu Avrupa'da demokrasinin burcu olmakta devam edeceği"ni söyledi. Bozbeyli, "parti liderlerinin Cumhurbaşkanlığı konusunda bir araya gelip görüşme yapmaları"nı istedi.

Kırıkoğlu, Ecevit'in verdiği demece karşı çıktı: "Şimdiye kadar istişareler sonucu güttüğümüz politika bizi uygun bir noktaya getirmiştir. Bu politikayı değiştirecek bir demeç vermekte yarar olmadığı kanısındayım..."

AP Ankara Milletvekili Prof. Aydın Yalçın da kendi kişisel görüşünü ileri sürdü: "1966'da bizzat AP tarafından ortaya atılmış olan o zamanki Genelkurmay Başkanı Sunay'ın seçiminde cari olan Anayasa ve demokratik ku-

rallar, bugün de aynen ortadadır. Bu bakımdan Gürler'in adaylığında Anayasa ve demokratik kurallar bakımından yardırganacak bir yön görmüyorum..."

Ertesi gün, Gürler, sabahleyin saat onda, beraberinde Genelkurmay Başkanı Sancar ve Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Eşref Akıncı olduğu halde, Çankaya Köşkü'ne gitti; Sunay'a Silahlı Kuvvetlerin altın şeref madalyasını verdi.

"Hem benim vazifemin sona ermesi, hem de sizin emirlerinizle ulaştığım rütbeden dolayı şükranlarımın, hem de Silahlı Kuvvetler'imizin memleketimize, milletimize yaptığınız büyük hizmetlerin bir armağanı olarak naciz hediyelerini kabul etmenizi istirham ediyorum..."

Saat onbirde Genelkurmay Başkanlığı'nda düzenlenen devir teslim törenlerine geçildi. Törende Gürler, Sancar, Milli Savunma Bakanı, Kuvvet Komutanları, Yüksek Askeri Şura üyeleri ve diğer bazı yüksek rütbeli subaylar hazır bulundu.

Sancar, "Komutanlığı kendisine devretmekten büyük mutluluk duyduğu"nu belirterek, Kara Kuvvetleri fors ve şildini Akıncı'ya verdi.

Bundan sonra Gürler, Genelkurmay Başkanı, kuvvet komutanları ve ordu komutanları başta olmak üzere, on altı generale üstün hizmet madalyası taktı. Yalnız ordu komutanları orada yoktular; onlarınkilerini elden gönderdi kendilerine.

Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri Fuat Bayramoğlu da, Sunay adına, Gürler'e altın şeref madalyası taktı ve kendisine onun mesajını iletti: "Askerlik hayatının her safhasında deruhte ettiğiniz görev şükranla anılacaktır..."

Arkadan Gürler'in Türk Silahlı Kuvvetleri'ne yayınladığı mesaj okundu: "Bütün hayatım boyunca olduğu gibi, emekliliğim sırasında da mukaddes yuvaya bağlılık ve ona hizmet benim için yine en büyük amaç ve şeref vesilesi olacaktır..."

Bir hava generali buna karşılık bir söylev çekti: "Orgeneral Gürler yarım asırdır şerefle hizmet gördüğü camiadan her asker gibi ayrılıyor. Bu ayrılışın şeklen olduğuna hepimiz müdrikiz..."

Ayrıca, Sancar söz aldı:

"Sayın arkadaşlarım, tam yarım asır Türk Silahlı Kuvvetleri'nin her kademesinde unutulmaz hizmet ve başarılarıyla bizlere müstesna bir örnek teşkil etmiş olan Sayın Genelkurmay Başkanı'mızın bugün aramızdan ayrılması, ne kadar da olsa içtenlikten bir üzüntü vermektedir. Bu uzun hizmet yılları süresince Türk Silahlı Kuvvetleri'nde bıraktığı en aziz hatıraları her zaman kalbimizde yaşayacaktır.

Atatürk ilkeleri ile dopdolu, onun inkılâp meşalesini kalbinde her an taze bir inançla taşıyan sayın komutanımızın daha uzun yıllar memleket hizmetinde büyük başarılar sağlayacağına inancımız bizi teselli etmektedir..."

Konuşmasını bitirince, Gürler'e Genelkurmay Başkanlığı forsu ile şildini hediye etti.

Son olarak Gürler veda konuşması yaptı:

"Şimdiye kadar deruhte ettiğim her kademedeki görevin ifasında cesur, fedakâr ve feragatlı silah arkadaşlarımdan gördüğüm güven, destek ve sevgi benim için müstesna bir şeref olmuştur..."

O gün öğleden sonra Meclis'e gitti. Yanında Kontenjan Grup Başkanı Fahri Korutürk, saat on beşte Senato'ya girdi. Hemen hemen bütün senatörler içerdeydi. Dinleyici locası baştan başa doluydu. Kalabalığın arasında birçok general vardı. İnönü'yle el sıkışıp yerine oturur oturmaz, Başkan onu yemin etmeye çağırdı. O, başkanı ve heyeti selâmlayarak kürsüye yürüdü, gözlüklerini takarak yemin metnini okudu. Dönüşte, İnönü ve Erim ayağa kalkarak kendisini kutladılar.

Senato'da yapılacak başkaca iş yoktu, oturum dağıldı.

Gürler dışarı çıkınca etrafını gazeteciler çevirdiler.

"Parlamenter olduğunuz şu ilk andaki izleniminiz nedir?"

Koca göbeğini hoplatarak durdu:

"Meclislere karşı olan saygımdan başka birşey söylemeyeceğim." Tavırları sözlerine pek uymuyordu. Çok mütevazi görünmeye çalışıyordu ama, davranışlarında ortalığa hava basan bir hal vardı. Bunu yaparken de üstünden bir çiğlik, bir hamlık akıyordu.

"Cumhurbaşkanlığına adaylığınızı koyacak mısınız?"

Yanında bulunan Senatör Cihat Alpan'a dönüp gülümsedi. "Adaylığımı soruyorlar, bilmem böyle birşey var mı?"

Gazeteciler onun etrafındaki çemberi daralttılar.

"Sizi aday gösterirlerse evet der misiniz?"

"Ne kadar olta atsanız ben yakalanmam. Halen içinde bulunduğumuz bu durumda başka birşey söyleyemem..."

Ertesi gün gazeteler onun nasıl sert adımlarla kürsüye çıktığını, nasıl gür sesle yemin ettiğini ballandıra ballandıra yazdılar. Bir solcu gazeteci de onun gıdığını methetti.

Bundan dolayı cesareti artmış olacak ki, o gün kendisiyle görüşen TRT muhabirinin karşısında derin konulara girdi:

"Türkiye, yeterince gelişmemiş olmanın ıstırabını çekiyor..."

Muhabir ona somut bir soru sordu:

"Memleketimizde demokratik düzenin işlemesi ve oturması hakkındaki görüşleriniz nelerdir?"

Burnunun ucuyla şöyle bir oynadı:

"Birçok ileri ülkeler bugünkü demokratik düzenlerine ve medeniyet düzeylerine, Rönesanstan bu yana, asırlar boyu büyük çabalar sarfederek, mücadeleler yaparak ulaşabilmişlerdir. Türkiye'mizin Atatürk'ün gösterdiği yola bağlı kalmak kaydıyla çok daha kısa bir süre içerisinde bugünkü duruma ulaşması sevinilecek ve övünülecek bir başarıdır. Yukarda belirttiğim nedenlerden dolayı arasıra meydana gelecek bunalımları tabii karşılamak gerekir. Büyük Türk Milleti, üstün sağduyusuyla ve üstün meziyetleriyle her bunalımı aşacak durumdadır. Ona güvenenler ve inananlar hiçbir zaman aldanmadıklarını görmüşlerdir ve göreceklerdir..."

Ceketi, pantolonu, mintanı, gravatı ayrı ayrı renklerde olan iriyarı bir şahıs hiç peşinden ayrılmıyordu. Bu, onun Genelkurmay Başkanlığı sırasında başyaverliğini yapan bir albaydı. Şimdi sivil giyinmişti. Gürler, Cumhurbaşkanı olduğunda, yine onu başyaver yapacaktı kendisine. İkisi de birbirlerine çok bağlıydılar. Hatta Gürler Senato'ya kaydını yaptırırken adres olarak onun evini vermişti. Çünkü kendisi Çankaya Köşkü'ne geçinceye kadar şimdilik Genelkurmay Başkanlığı evinde kalıyordu daha.

15

Türkiye Büyük Millet Meclisi 13 Mart 1973 günü saat 15.00'de toplandı. Oturumu yöneten Meclis Başkanı Avcı, yoklamaya geçti. CHP'liler salonda yoktular. Onlar henüz daha ortak grup toplantısındaydılar. Yoklamanın yarısında onlar da geldiler. Bunun üzerine Avcı, çoğunluğun olduğunu söyleyerek, yoklamayı kesti. Ve cumhurbaşkanlığı seçimi yapılacağını bildirdi. İri cüssesine uygun düşmeyen bir ses tonu vardı.

Başkanlık Divanı'na üç aday teklif edilmişti. CHP'den ayrılan bağımsız Sivas Milletvekili Mustafa Palaoğlu ile Milli Eğitim Bakanı Sabahattin Özbek Kontenjan Senatörü Faruk Gürler'i, AP'liler Senato Başkanı Tekin Arıburun'u, DP'liler başkanları Ferruh Bozbeyli'yi aday göstermişlerdi. Özbek'in Gürler'i aday göstermesi, hükümetin ağırlığını Gürler'den yana koyduğunu belirtmek içindi.

Avcı, seçimin gizli yapılacağım ve gizliliğin bütün icaplarına uyulacağını açıkladı. Bu hususun sağlanması için de, oy yazma hücresi olarak, konuşma kürsüsünün etrafına kartondan bir paravana çekilmişti.

Meclis Salonu alabildiğine kalabalıktı. Milletvekilleri ve senatörler bütün sıraları doldurdukları gibi, dinleyici bölümü de hınca hınçtı. Çok sayıda

subay vardı dinleyicilerin arasında. Başkanlık Divanı'nın sol tarafındaki locada, başta Genelkurmay Başkanı Sancar olmak üzere, elli iki tane general oturuyordu. Yalnız, Batur gelmemişti. Söylentilere göre, Batur, Gürler'e yüz çevirmişti. Kendisi ondan sonra Genelkurmay Başkanı olmak istemişti. Bu olmayınca, o da ondan desteğini çekmişti. Başkanlık Divanı'nın sağ tarafındaki locada ise kordiplomatik yer almıştı. Yunan, İran, İsrail, İtalya, Danimarka, Hindistan, Pakistan, Afganistan büyükelçileriyle Amerikan, Fransız büyükelçilikleri müsteşarları ilk nazarda göze çarpıyorlardı.

Meclis dışında geniş güvenlik önlemlerine gidilmişti. Bina, polis kordonuyla çevrilmişti. Bu çemberin içinde de sivil polisler kaynaşıyordu.

Avcı, oylamaya geçmeden önce, dinleyicilerin toplantı boyunca nasıl davranmaları gerektiği yolundaki iç tüzük hükümlerini okuttu.

Gürler, yanında Cihat Alpan olduğu halde, Erim'in önüne oturmuştu. Dönüp dönüp bir şeyler konuşuyordu onunla. Rahat görünmeye çalışıyordu ama, bir gerilim içinde olduğu seziliyordu.

Oy verme sırası kendisine gelince, Divan üyesi, onun adını "Tevfik Gürler" diye okudu. Avcı yanlışlığı telaşla düzeltti hemen. O, koca gövdesiyle gitti oyunu kullandı. Herkesin dikkati üzerine toplanmıştı. Gazeteciler, merak edip zaman tutmuşlar, yirmi beş saniye sürmüştü oy kullanması. Aynı şeyi İnönü'ye de uyguladılar, onunkisi elli sekiz saniye sürdü. Paşa, ayrıca, hükümet sıralarının önünden geçerken, Melen'in ve Adalet Bakanı Fehmi Alpaslan'ın ellerini sıktı, kendilerinin hatırlarını sordu.

Sonuçta Gürler'e yüz yetmiş beş, Arıburun'a iki yüz seksen iki, Bozbeyli'ye kırk beş oy çıktı. On bir oy boş, dört oy da geçersizdi.

Salondakiler büyük bir şaşkınlığa uğradılar. Gürler renkten renge girdi. Onun için beklenmedik derecede ters bir sonuçtu bu. İçinde bir şeylerin gümbür gümbür yıkıldığını hissetti. O seçileceğine garanti gözüyle bakıyordu. Estirdiği havalar, askerlerin ses vermeleri, buraya yığılmaları filan umduğu etkiyi yaratmamıştı demek. Maamafih çıkmadık candan umut kesilmezdi. Öteki turlarda ne olacaktı bakalım.

CHP'liler, Ortak Grup'ta, oylamaya katılmama kararı almışlardı. Buna karşın, başlarını Genel Sekreter Kırıkoğlu'nun çektiği yirmi üç kişi oy kullanmıştı.

Gürler ayrıca buna da çok bozuldu; dizlerini acı acı dövdü: "Ecevit bana bunu nasıl yapar?." Hayret, adamları onu nasıl hizaya getirememişlerdi? Oysa içlerinden bazıları ona adamakıllı yüklenmişlerdi. Hatta ölümle bile tehdit etmişlerdi.

Radyo durumu bildirince, 2 Numaralı Cezaevi'ndeki Gürler taraftarları deliye döndüler. "Olacak hikaye mi bu böyle?" diye birbirlerine sordular,

inanmaz hallerle. Diğerleri, "böyle olması iyidir" dediler. "İyidir", "kötüdür" derken, öteden beri süregelen aradaki tartışmalar tazelendi tekrar. İş uzayınca koğuşta bir oylamaya gidildi. Gürler buradaki oylamayı kazandı "cumhurbaşkanı" seçildi. Onu tutanların yüzleri bir tuhaf ışıdı. "Tabii yahu," dedi çok gülüp çok konuşan bir avukat, "kazanması lazım... Bakmayın birinci tura siz, şimdi burada kazandığı gibi, Meclis'te de kazanacak öteki turlarda..." Etrafta mevzilenmiş uçaksavar toplarını işaret etti pencereden, "Bunlar namlularını niçin diktiler havaya?.." Orada bulunan nöbetçi asker elini salladı ona doğru: "Nah sana!.. Sen de sanıyorsun ki o toplar Gürler'in hesabına yerleştirildi oralara... Yazık, bir de devrimci geçiniyorsun, kazın ayağı hiç öyle değil, bilesin..."

İkinci turda Gürler yüz yetmiş altı, Arıburun iki yüz seksen dört, Bozbeyli kırk yedi oy aldı.

Üçüncü tura geçildiği zaman Melen karmakarışık bir suratla salondan ayrıldı. Çok geçmeden geri döndü. Yerine oturur oturmaz bir yazı yazarak Başkan Avcı'ya gönderdi. Sonra Feyzioğlu'nun yanına gitti; kısaca görüştü onunla ve yine yerine döndü. O anda AP sıralarından kendisine yaklaşan Doğan Kitaplı ile fısıldaştı. Kitaplı, Demirel'le Melen arasında birkaç kez mekik dokudu. Son olarak Demirel'in yanına gittiğinde Seyfi Öztürk de katıldı kendilerine. Üçü kafa kafaya verip ağızlarının içinden konuştular. Kitaplı, döndü, Melen'in yanına seğirtti yeniden. Onu biraz dinledikten sonra yanındaki bakanlarla bir şeyler konuştu Melen, huzursuz huzursuz. Derken dışardan bir haberci geldi kendisine. Bunun üzerine dışarı çıktı. Galiba perde arkasında bir şeyler dönüyordu...

Üçüncü turda da sonuç aşağı yukarı aynıydı.

Dördüncü tur başladığında Genelkurmay Başkanı, kuvvet komutanları ve diğer generaller, Genel Kurul'u terkederek Melen'in odasına çekildiler. Aynı anda Batur da geldi oraya. Generaller, Melen'le bir toplantı yaptılar. Ondan ayrılıp Çankaya Köşkü'ne çıktılar, Sunay'la görüştüler. Sunay'dan ayrılıp Genelkurmay Başkanlığı binasına indiler, kendi aralarında toplandılar.

Dördüncü turda Gürler iki yüz oya yükseldi. Bu turdan sonra o gün için oylamaya son verildi.

İki gün sonra beşinci ve altıncı turlar yapıldı. Beşinci turda Gürler yüz kırk dokuz oya düştü.

Son turda Gürler bir ara oturduğu yerde yapayalnız kaldı. Çevresinde hiç, ama hiç kimse yoktu. Çok düşünceli görünüyordu. Kafasından geçen düşüncelerin ağırlığı altında eziliyordu adeta. Hesapsızca atılmış bir adımdı bu,

arkasını getirmek mümkün değildi, ne olacaktı şimdi?.. Foto muhabirleri onun o dokunaklı halini gazetelerde resmettiler.

Görünüşe bakılırsa, Cumhurbaşkanlığı seçiminde oylar kilitlenmişti. Meseleye bir çıkış yolu bulmak için çeşitli temaslar yapıldı. Bu arada Genelkurmay Başkanı Sancar, parti liderleriyle ayrı ayrı görüştü. Görüşmelerin radyodan duyurulması üzerine gazeteciler, Meclis'ten çıkarken, Demirel'e sordular:

"Genelkurmay'a gittiniz mi?"

Gözlerini patlak patlak açarak bir acayip şişindi Demirel:

"Hayır!"

"Radyo söyledi..."

"Ya radyoya inanırsınız, ya bana, ben ne yapayım?.."

Ertesi gün TRT muhabirlerinden biri, Sancar'dan durumu aydınlatmasını rica etti. "Bu tertip bazı görüşmeler yapıldı," dedi Sancar. "Ve bu arada Demirel'le de görüştüm..."

Gazeteciler tekrar Demirel'e gittiler.

"Hani siz yalanlamıştınız, oysa Sancar sizinle görüştüğünü açıkladı..."

Yayvan yayvan güldü Demirel:

"Dün başka bir gündü, bugün başka bir gün..."

Neticede, AP ile CHP aralarında anlaşarak, Sunay'ın görev süresini iki yıl uzatmaya, bu nedenle de cumhurbaşkanlığı seçimini 13 Mart 1975 tarihine ertelemeye karar verdiler. Ve bunun için Anayasa'da değişiklik yapmayı öngören ortak bir kanun teklifini hazırlayıp Meclis'e sundular. Demirel'e göre, "Cumhurbaşkanı seçiminde cunta dayatıyordu. Cuntaya karşı ağır basabilmek için Sunay'ın görevini bir süre daha uzatmak uygun düşüyordu..." CGP'liler bu formüle karşı çıktılar. "Seçim TBMM için kaçınılmaz görevdir" dediler. Bozbeyli, "seçimin iki yıl uzatılmasıyla ömür boyu uzatılması arasında fark yoktur," dedi. DP'liler, partiler arasında bir aday üzerinde uzlaşmaya varılmasını istiyorlardı.

O gün Cumhurbaşkanı seçim turlarının devam edeceği TBMM Birleşik Toplantısı'na AP'liler ve CHP'liler çok az sayıda geldiler. Salonun tenhalığı karşısında Avcı, ad okutarak yoklama yaptıracağını bildirdi. İçel Bağımsız Milletvekili Kargılı, "Ayıp!.. ayıp!.." diye bağırarak salonu terketti. Arkadan, Etem Kılıçoğlu onu izledi, "Yoklama yaptırıp da ne yapacaksınız?" diye sordu, kapıdan çıkarken. Derken MP Başkanı Bölükbaşı yerinden fırladı: "Parlamento'nun niyabeti üzerinde ağır baskı vardır. Bugünkü gazeteleri lütfen okuyunuz..." Bazı CGP'lilerle DP'lilerden alkışlar koptu ona, "Bravvooo!.." Homurdanarak o da çıktı salondan köpürmüş bir halde.

Ertesi gün Gürler ve Arıburun adaylıktan çekildiler. "TBMM Birleşik Toplantısı Başkanlığı'na," diyordu Gürler, çekilme yazısında, "Cumhurbaşkanlığı adaylığından feragat ediyorum. TBMM sayın üyelerine teşekkür ve saygılarımı sunarım." Seçilme umutları artık bu aşamada tamamen suya düşmüştü. Daha fazla diretmesi, şansını zorlaması imkânsızlaşmıştı. Çok çok, bu davranışıyla, ilerdeki gelişmeler içinde, belki yeniden bir imkan yaratabilirdi kendisine.

Bölükbaşı, Meclis kulisinde, İnönü'nün karşısına oturdu:

"Paşam, bu kadar oyun oynandığını hayatımda görmedim. Siz böyle bir oyun gördünüz mü?"

Paşa keyifli bir kahkaha attı:

"Her oyun aynı olsa, lezzeti kaçar."

Bölükbaşı kamburunu çıkararak gözlerini ona dikti:

"Dün Meclis'te patladım, gördünüz mü?"

"Evet gördüm, çalımından geçilmiyordu."

"Çalımdan değil, öfkeden patladım."

"....."

"Size aylar önce endişelerimi bildirmiştim Paşam, dediğim çıkmadı mı?"

"Çıktı."

Bölükbaşı şahin gagası burnunu İnönü'ye doğru uzattı:

"Çıktı, değil mi?"

Paşa, kendi emsalindeki ihtiyarları imrendirecek şekilde, dizleri üzerinde doğrulup ayağa kalktı:

"Sen kaç yaşındasın, Bölükbaşı?"

"Altmış bir."

"Ooo, sen yüz metre koşabilirsin..."

16

Millet Meclisi Anayasa Komisyonu, Sunay'ın görev süresini iki yıl uzatan kanun teklifini görüşmek üzere toplandı. DP'li Samet Güldoğan ilk sözü aldı, "komünistlerle masonlar birleştiler, demokrasiyi çiğnemeye çalışıyorlar," dedi, pattadak. AP'liler düşmanlaşan bakışlarla homurdandılar. O, kelimeleri ağzının içinde çevire çevire devam etti: "Bu, siyasi ahlâksızlıktır..." Aniden bir çatırdı koptu masanın etrafında; DP'lilerle AP'liler, tekme tokat, ana avrat, birbirlerine girdiler. Oradan buradan kül tablaları uçuştu havada. Fena halde hırpalananlar oldu arada. AP'lilerden Sabri Keskin'in ağzı burnu

kan içinde kaldı. Paniğe kapılan komisyon üyesi Bayan Nermin Neftçi, koridora fırlayarak fellan fellan bağırdı: "Polis!.. polis!.."

Neticede teklif kabul edildi. DP'liler teklif metnine muhalefet şerhi düştüler:

"Bir fani için Anayasa değişikliği yapılıyor. Bu olay Cumhuriyet rejimini terketmek demektir. Cumhurbaşkanı'nın seçilmediği rejimin adına Cumhuriyet denmez. Bu teklifin şampiyonları ve işbirlikçi partiler tarih ve millet önünde de sorumludurlar. İşbirlikçi partiler TBMM toplantısını engellemekte, Anayasa'nın partilere verdiği cumhurbaşkanı seçim hakkının kullanılmasına imkân vermemektedirler..."

Teklif Meclis'e intikal etti. Sözcüler meseleyi çeşitli görüş açılarından ele aldılar.

CGP'den Emin Paksüt: "Türkiye Büyük Millet Meclisinde Cumhurbaşkanı görevini yapacak bir insan yok mu? Anayasa'daki niteliklere sade Sunay uygundur ve Anayasa'da gösterilen görevleri sadece Sunay yerine getirir görüşü ile hareket etmek yanlıştır..."

DP'den Hasan Korkmazcan: "Teklif, Anayasa'nın temel prensiplerine ve hukuka aykırıdır. Teklif, TBMM'nin seçim görevini askıya almaktadır. Anayasa'nın 101. maddesine aykırıdır. Üyelerin seçilme ve seçme haklarını ortadan kaldırmaktadır..."

CHP'den Ecevit: "Ordumuz, Cumhurbaşkanı seçimi dolayısiyle şu ana kadar yer alan gelişmeleri, kendi dışından gelen bazı kışkırtmalara kapılmaksızın, büyük bir olgunlukla karşılamıştır. Ordumuzun gösterdiği bu olgunluk onun itibarını bütün dünyada yükseltmiştir. Fakat ordumuzun gösterdiği bu olgunluğu istismar etmeye ve zorlamaya da hiç birimizin hakkı yoktur..."

AP'den Hasan Dinçer: "AP olarak inancımız odur ki, hiç kimse Anayasa'ya dayanmadan ne Çankaya'ya çıkabilir, ne de orada oturabilir..."

Mesele Anayasa değişikliği niteliğinde olduğundan, teklifin, üçte iki çoğunluk hesabıyla, Meclis'te üç yüz oy toplaması gerekiyordu. İki yüz doksan dokuz oy alındı. Meclis Başkanı Avcı sonucu açıklayınca, AP'lilerle CHP'lilerin kolları kanatları kırıldı. Buna karşılık CGP'lilerle DP'liler alkış tempoları tutup şenlik gösterileri yaptılar. Seksen iki ret oyu çıkmıştı sayımda. Elli beş milletvekili de oylamaya katılmamıştı.

Tam o sırada Ali Rıza Septioğlu ile Abdürrahim Türk adlarındaki milletvekilleri koşa koşa salona girdiler. Ancak iş işten geçmişti artık.

Avcı gazetecilerle görüştü: "Teklif düşmüştür," dedi onlara. "Anayasanın 155. ve İç Tüzüğün 105. maddeleri açıktır. Teklifin üçte iki çoğunluğu ayrı ayrı Meclislerde bulması lâzımdır..." Durgun bakışlarını etrafta gezdire-

rek dokunaklı bir edayla yakındı: "Isırgan otları içinde bulunuyorum ve alev alev yanıyorum..."

Gazeteciler daha ziyade son anda oylamaya katılma fırsatını kaçıran AP Mardin Milletvekili Abdürrahim Türk ile ilgileniyorlardı. İki karısı olduğunu, berbere gittiği için oylamaya yetişemediğini yazdılar onun. Oysa aslında gerçek başkaydı. Oylama sırasında berberde filan değil, bir eğlence alemindeydi o. Ve bir türlü kendisine çok tatlı gelen eğlence alemini vaktinde bırakıp Meclis'e gidememişti.

Bunlar olurken Gürler rahatsızlandı. Gürler lehine senatörlükten istifa eden Milli Savunma Bakanı İzmen'in Senato'dan almış olduğu son üç aylık tahsisatın geri verilmesi yönünde istekler ileri sürüldü. Türkiye Hava Kirlenmesiyle Savaş Derneği Başkanı Prof.Dr. Celâl Ertuğ, Ankara'nın dumanı üstüne bir konuşma yaptı; "Bacalardan çıkan dumana düşman gözüyle bakmak, bunların cinayetlerine engel olmak lâzımdır," dedi. Sağlık Bakanı 1973 yılında sivrisineklerle yapılacak mücadele hakkında demeç verdi.

Avcı "düştü" dedi ama, sonradan mesele üzerinde açılan tartışmalar karşısında, teklifi Cumhuriyet Senatosu'na sevketti. Hesapça, teklif, Senato'dan geçerse, tekrar Meclis'e gelecek ve işin sıkı tutulması sayesinde durum düzeltilecekti. Teklif sahibi partilerin Anayasa ve hukuk uzmanlarının görüşleri bu merkezdeydi.

Bu arada sözkonusu partiler Meclis'teki oylamaya katılmamış olan bazı milletvekillerini ihraç etme yollarına girdiler.

Cumhuriyet Senatosu Anayasa Komisyonu, düşmediği görüşünü benimseyerek teklifi ele aldı; üzerinde görüştü ve olduğu gibi kabul etti.

Şimdi bütün mesele, bu formülün, Senato'da gerekli oyu toplayıp toplamayacağı meselesiydi. Yüz yirmi üç oy gerekiyordu bunun için. Meclis kulislerinde fısıltılar başladı. Bir milletvekili, "Yüz yirmi oydan sonrasına büyük oynamak gerekir," dedi, çevresindeki senatörlere. "Yüz yirmi bir, genel müdürlük; yüz yirmi iki, bakanlık; yüz yirmi üç, büyükelçilik..."

Teklif, Senato'da diğer işlere takdimen öncelikle ele alındı. Dinleyici locaları tıklım tıklım doluydu. Ancak artık dinleyiciler arasında askerler yoktu. İnönü, ekabir geç gelir bezme misali, kendisine refakat eden birkaç senatörle birlikte, yoklamadan sonra girdi içeri. Televizyon kameralarının önünden ağır, titrek adımlarla geçti, Milli Birlik Grubu üyelerinden bazılarının ve Erim'in ellerini sıktı, yerine oturdu. Bu esnada diğer kapıdan da uzun süreden beri hasta olan AP Senatörü Mustafa Tığlı, kâh bastonuna, kâh arkadaşlarının omuzlarına dayanarak, salona girdi. Gürler rahatsızlığından ötürü ortalıkta yoktu.

Gruplar adına "olur"du, "olmaz"dı konuşmaları başladı:

Tabii Senatör Şükran Özkaya sordu: "Hakkında anlatılan fıkralarla kitaplar yazılacak olan bir adamın görev süresini uzatmaktan ne çıkar?.."

En ilginç konuşmayı Paşa yaptı. Sözlerinin başında, bugün için iki mesele olduğuna işaretle, bunlardan birinin ordu içi mesele, diğerinin de ordu ile siyaset meselesi olarak sıralanabileceğini belirtti. Ve şöyle dedi:

"Ordu içi meselesi, ordunun siyasetten uzak olması, siyasete karışmamasıdır. Ordunun siyasete karışmaması için kumandanların çok kudretli ve nüfuslu olmaları lâzımdır. Bunu sulh zamanında sağlamak, harp zamanında olduğundan daha güçtür. Çünkü harpte kumandanlar düşman karşısında kendilerini gösterirler ve kudret kazanırlar. Uzun sulh zamanlarında ise, kumandanlar kendi kabiliyetleriyle kudret kazanırlar. Türk ordusu bu gibi kabiliyetleri çıkardığını göstermiştir. Orduyu siyaseten kurtarmak lâzımdır. Ayrıca, ordu ile siyasi kudret arasında bir anlaşma lâzımdır. Ordu ile siyasi kudretin birbirine itimat etmemesi o millet için en büyük felâket olur. Aradaki itimat bozulursa, o memleketin başına gelecek felâketlerin sayısı olmaz. İkinci meseleye geliyorum. Bu da siyasi partiler arasındaki münasebetlerdir. Siyasi partiler arasındaki münasebetler bizim memlekette bir noktada aşikâr fark gösteriyor. İktidarda bulunan, muhalefette bulunanı düşman sayıyor. Düşmanlık siyasi hayatı zehirleyen başlıca unsurdur. Siyasi hayatta düşmanlık daha çok vesveseden doğar. Vesvese, iktidarda olanla olmayanı birbirine düşman yapar. Ben fırsat verirsem başıma dert açar vehimleri siyasi hayatta münasebetleri bozar. Bugün varılacak olan en büyük netice, huzur ve emniyet meselesidir. Birbirlerine küskün olanların birbirlerini düşman görmeyecekleri bir ortam yaratmak lâzımdır.

Önümüzde bulunan kanun, aslında Cumhurbaşkanlığındaki zatın müddetini uzatmak için getirilmiştir. Bunu yapmayınız. Müddetini dolduran insan bırakmasını bilirse şerefle vazifesinden ayrılmış olur. Bu gibi halleri tertiple halletmek hevesi siyasi hayatın en büyük seyridir. Uzatılırsa ne yapacak? Şimdiye kadar yaptıklarına devam edecek. Bir zamanlar bütün ordu, silah elde, iktidara sahip olmak istiyordu. Bu halde olan ordu, ıslah kabiliyeti olanlar ıslah edilerek, tertemiz olmuştu. Bu ordu altı-yedi senede tanınmayacak hale geldi. Bugün en kıymetli insanları heder oluyor. Siyaset içinde çırpınıyor. Siyaset bir ordunun harp kabiliyetini azaltır. Bir orduya siyaset girerse büyük, küçük herkes orada siyasetle meşgul olur.

Siyasi hayatta küçük tertiplerle muvaffak olmak ihtimali yoktur. Bu kanun muayyen bir maksat için yapılıyor. Bu kanun, tertiple memleket idare etme usulünü teşvik etmek demektir. Cumhurbaşkanı şerefiyle görevinden ayrılmalıdır. Düşününüz, ne hale gelmişiz ki, günlerden, aylardan beri bu Cumhurbaşkanı seçimi nasıl yapılacak diye çare arıyoruz. Öte yanda memleket

meselesi var. Bir memleketin bundan daha fazla acınacak hali olamaz..."

Teklif, gerekli sayıya ulaşamadı, yüz dört oyda kaldı. Elli bir oy aleyhte çıkmış, yirmi beş senatör de oylamaya katılmamıştı.

Bir bayan gazeteci, kös kös salonu terkeden CHP'li Senatörlerden birinin yanına sokuldu: "Vaktiyle kendisine ihtilâl protokolu imzalatmak isteyenlere, Sunay, 'ben yağı bitmiş bir kandilim, benden ne bekliyorsunuz?' demişti. Söyleyin, Allah aşkına, bu yağı bitmiş kandilden bu karanlık dönemde siz ne bekliyordunuz, kuzum?.."

17

Sunay formülü sökmeyince, Demirel'le Ecevit ortaklaşa yeni bir aday arayışı içine girdiler. Sonradan bu konuda Feyzioğlu ve Bozbeyli ile de temas kurdular. Yalnız, Demirel'le Bozbeyli karşılaşmaktan kaçınıyorlardı. Sonuçta AP, CHP ve CGP liderleri, Anayasa Mahkemesi Başkanı Muhittin Taylan üzerinde anlaştılar. Bozbeyli bu anlaşmaya katılmadı.

Haber etrafa yayılır yayılmaz gazeteciler Taylan'ın evine çöktüler. "Politikacılarla hiç yakın temasım olmadı," dedi onlara Taylan. "Şu ana kadar adaylık konusunda hiçbir siyasi partiden teklif almadım. Hiçbir temas vuku bulmadı. Devlet Başkanlığı gayet şerefli ve sorumluluk taşıyan bir görev. Teklif vaki olursa şüphesiz kabul ederim." Foto muhabirleri, eşiyle yanyana resmini çektiler onun. Mutluluk rüzgârları esiyordu eşinin yüzünde.

Liderler, Çankaya'ya giderek vardıkları kararı Sunay'a anlattılar. Bunun uygulanması için, istifa edecek olan bir kontenjan Senatörü yerine, Muhittin Taylan'ı senatör yapmasını istediler kendisinden. Sunay uğradığı bozgundan dolayı son derece kırgın görünüyordu. Suratından düşen bin parça oluyordu. Ağzı yamulmuş gibi duruyordu, öfkeden. Küskün küskün tek cümlede kestirip attı meseleyi: "Kontenjan senatörü mekanizmasını işletmeyeceğim..."

Ertesi gün, Başbakanlıkta, Melen, Demirel ve bazı generallerin katıldığı bir toplantı yapıldı. Generallerin başında Kara Kuvvetleri Komutanı Akıncı vardı. O sırada, Sancar CENTO Askeri Toplantısı'na katılmak üzere Amerika'ya gittiğinden, Genelkurmay Başkanlığı'na da o vekalet ediyordu. Generaller toplantıda Gürler'in adaylığı üzerinde durdular yeniden.

Ecevit, düzenlediği basın toplantısında, "Taylan'da ısrar ediyoruz," dedi.

Bu arada, Bozbeyli'nin adaylığı sürdüğü için, TBMM birleşik toplantılarında Cumhurbaşkanı seçim turları devam edip gidiyordu. Avcı, on birinci turun sonuçlarını açıkladı kürsüden, isteksizce: "Gürler seksen bir, Bozbeyli

elli bir, İnönü yedi..." Adaylıktan çekilmiş olmasına karşın her oylamada bir miktar oy çıkıyordu Gürler'e. Bazı parlamenterler işi curcunaya dökmüşler aralarından rastgele kimselere aday olmaksızın oy veriyorlardı. Böyleleri, Paşa'nın adıyla da oynuyorlardı.

Sunay, 28 Mart 1973 günü, yedi yıllık hizmet süresini doldurduğu için, Cumhurbaşkanlığı görevinden ayrılacaktı. Yerine vekaleten Senato Başkanı Arıburun geçecekti.

O gün Anıtkabir'e giderek saygı duruşunda bulundu. Özel deftere yazdığı yazıda, Atatürk'e rahmet, millete Allah'tan selâmet diledi. Döndü, Çankaya'da kabineyi kabul etti. Pohpohlayıcı sözler söyledi hükümet üyelerine: "Kabinede bulunduğunuz müddetçe elinizden geleni yaptınız. Gece gündüz çalışarak vatana hizmet ettiniz. Sizlere çok teşekkür ederim..."

Gazeteciler, bakanlarla birlikte fotoğrafını çektiler onun. Alman Televizyon muhabiri yanına sokuldu:

"Sayın Başkan, Alman Televizyonu'na bir şeyler söylemek ister misiniz?"

Tutuk tutuk yutkundu.

"Alman Televizyonu'na, Almanya'daki vatandaşlarımıza ayrılış günü dolayısıyla hissiyatımın iletilmesini rica ederim."

"Türkiye'nin son vaziyetini nasıl görüyorsunuz?"

"Hava çok güzel. Güzel bir havada beşinci Cumhurbaşkanı olarak sevinç duygusuyla görevimi tamamlıyorum."

Sonunda görevi Arıburun'a devredip köşkten ayrıldı. Askeri merasimle uğurlandı kapıdan. Ve de tepesinde jetler uçtu o an. Yer gök sarsıldı Çankaya sırtlarında.

Bu arada millete bir veda mesajı yayımladı:

"Cumhurbaşkanı seçildiğim 28 Mart 1966 tarihinden bugün ayrılışıma kadar geçen yedi yıllık süre içinde bana inanan ve güvenen aziz milletimize karşı ifasından şeref duyduğum görevin gereklerini tam ve kusursuz olarak yerine getirmek için fikren ve bedenen harcadığım gayretleri kolaylaştırmakta yardımlarını esirgemeyen bütün devlet kurumlarına, geçirdiğimiz bunalımlı ve anarşik olaylarla dolu dönemlerin memleketimize zarar vermeden atlatılması amacıyla yapmış olduğum çeşitli temas ve çalışmaları ve öngördüğüm tedbirleri tam bir anlayış ve tasviple karşılamak suretiyle, genç demokrasimizin gelişme ve güçlenmesi ve reformların ele alınması uğrunda olağanüstü çaba ve emek sarf etmiş olan hükümetlerimize ve onları destekleyen yüce Meclisimize minnet ve şükranlarımı sunarım..."

Mesajının nihayetinde, görev süresinin uzatılması meselesinde takındığı tavırdan ötürü, İnönü'ye çatıyordu: "Bu fikre karşı çıkmış olanların bugün-

kü neticeden memnun olduklarını sanırım. Ancak bazı kimselerin bu vesile ile de fırsat bilip, gereksiz kinlerine ve aleyhtarlıklarına, kim olurlarsa olsunlar benim aynı dereceye inerek cevap vermemi benden beklemeyeceklerine müdrikim."

Anlaşılan, Paşa'ya çok içerlemişti. Öteden beri ondan pek hazetmiyordu zaten. Onun tarafından gölgelenmekten bıkmış usanmıştı.

Çankaya Köşkü'nden doğruca Orduevi'ne gitti. Kendisini karşılayanlara, "İşte tekrar aramıza döndüm," dedi. Bundan sonra tabii senatör olacak ve bir süre Orduevi'nde kalacaktı.

Genelkurmay Başkanı Vekili ve Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Eşref Akıncı, o akşam onun onuruna Orduevi'nde bir ziyafet verdi. Sunay bu ziyafette çok neşeli göründü. Davetlilerin ellerini teker teker sıkarak kendilerine "hoş geldiniz" dedi. Gürler'le karşılaşınca ona başka bir ilgi gösterdi: "Ooo, Senatör Bey..." Etraftan fotoğraf makinalarının flaşları çakmaya başladı birbiri ardına o anda. Sunay, Gürler'in yenine yapıştı, "Kolunu ver Senatör Bey, kolunu ver de, bak, poz verelim..." Kekremsi bir şekilde gülümsedi Gürler. Kolkola girerek poz verdiler.

Sunay ziyafet boyunca neşesini sürdürdü. Zevkle yedi, içti, çevresindekilere lâtifeler yaptı. Bir ara Başbakan Melen'i yakaladı. "Şimdi radyodan dinledim, neden çatıştınız yine Ecevit'le?" diye sordu. Melen'in cevap vermesine kalmadan bir kahkaha attı. Hop hop oynadı göbeği gülerken.

Salonun bir köşesinde Arıburun, Avcı, Gürler oturuyorlardı. Sunay, Melen'le birlikte gitti, onlara katıldı. Söz sohbet arasında içkilerin üstüne fındık fıstık yeniliyordu. Ancak, Sunay'la Gürler kuruyemiş tabağına uzanmakta zorluk çekiyorlardı. Bunu farkeden Arıburun, gümüş yemiş tabağını onlara uzatarak ikramda bulundu. Bu durumu anında yakalayamayan muhabirler sahnenin tekrarlanmasını rica ettiler. Arıburun onları fena şekilde tersledi. Melen gazetecilerin gönlünü almak için pişkin politikacı edasıyla kuruyemiş ikramını kendisi yapmaya kalktı. Bu defa Sunay döndü gazetecilere, kaşlarını çatarak: "Sabahtan beri sizinle uğraşıyorum, biraz da serbest bırakın bizi, haydi güle güle..."

18

Koğuştakilerden biri, önündeki masayı kızgınlıkla yumruklayıp bağırıyordu:

"Ne biçim iştir bu yahu, sıradan insanların yapmayacağı şeyleri yapıyoruz burada; o kadar ipsiz sapsız adamlar mıyız biz, tuh, bir de kalkmış devrimci sayıyoruz kendimizi!.."

Masanın öteki ucundan bazıları ekşimsi suratlarla oradan ayrıldılar. Berikinin tepesi adamakıllı atmıştı. Öfkeden delirecek gibiydi. Etrafındakiler onu yatıştırmaya çalıştılar:

"Sus gözünü seveyim, duygularına hakim ol."

"Duygularım temelinden sarsılıyor, nasıl hakim olayım? İnsanda biraz düşünce ve davranış inceliği olur, canım."

"Zor dönemlerde insanları biraz oldukları gibi kabul etmek zorundayız."

"Mesele o değil, iyi zamanlarda kendilerini olduklarından çok başka gösterenlere tahammül edemiyorum ben şimdi burada."

"Edeceksin, edeceksin, onlara da edeceksin..."

"Hayır, yaptıklarına tahammül edemiyorum. Bunlar ne gülmesini, ne söylemesini, ne de adam gibi hareket etmesini biliyorlar... Ne mallar varmış aramızda be!.. Bunların kırk paralık karakter güçleri yokmuş..."

"Her şeye o kadar dikkat etme sen de işte..."

"Dikkat etme meselesi değil bu, yapılan işler ister istemez çarpıyor insanı. Şu hale bakın hele, kimileri açmışlar polis radyosunu, habire minibüs havaları dinliyorlar, gel de katlan buna! Gürültüden şöyle ciddi bir şeyle ilgilenmek, kitap filan okumak mümkün değil. Ayrıca, her gün, her saat sürekli olarak bu ezgileri dinlemek bir işkence!.."

"Orası öyle..."

"Sonra, bazıları bir uçtan bir uca bağırarak konuşuyorlar, bazıları gece yarıları kalkıp gırtlak derdine düşüyorlar... Elini hırsla yana uzattı. "Şu erzak dolabı dakikada bir açılıp kapanıyor geceleri. Menteşe gıcırtısından, kağıt hışırtısından, ağız şapırtısından uyuyabilirsen uyu... Bunun gibi daha bir alay saçmalıklar yapılıyor. Ve bu suçlamalıklar yüzünden sinirlerimiz bozulup duruyor..."

"Öyle ama, birbirimize tahammül ederek, birbirimizi uyararak, kendimizi daha sağlam yapıya sokacağız yavaş yavaş."

"Tahammülün, uyarının zerrece yararı olsa, bütün bunlara can kurban. Fakat yok. Yok, çünkü gerçekten birbirimize karşı sevgi ve saygımız yok. O eski davranışlarımız yalanmış. Pöh, ne büyük yanılma, ben de onlara inanır, birbirimize değer verdiğimizi zannederdim. Neyse, her şeye karşın kendimi tutamadığım için sizlerden özür dilerim." Sustu, ayakları dibindeki sıranın üstüne çöktü.

Ötekiler konu üzerinde konuşmaya devam ettiler:

"Kendi aramızda alıp veremeyeceğimiz birşey yok arkadaşlar, burada hepimiz aynı kaderi paylaşıyoruz, boş yere hırgür çıkarmayalım. Biraz daha güçlü ve dayanıklı olalım."

"Yapmayın arkadaşlar, hiç yakışmıyor bize bu haller, kendimizi ele güne karşı küçük düşürmeyelim."

"Eğer aramıza bir de geçimsizlik girerse, hapishanenin havası hepimize ağır gelir."

"Burada tek dayanağımız arkadaşlık gücümüzdür. Bunun değerini bilelim, daha da kenetlenelim."

"Hareketlerimize dikkat edelim; devrimcilik hapishanede bitmez, bu iş mezara kadar sürer. Şimdi biz burada ciddi bir sınavla karşı karşıya bulunuyoruz. Herhalde bu sınavdan yüzakıyla çıkmalıyız..."

"Hapishane bizi yoldaşça dayanışmadan, yoldaşça sevgi ve saygıdan uzaklaştırmamalıdır."

"Ve çektiğimiz acılar moralimizi çökertmemeli, aksine, direncimizi pekiştirmelidir."

"Daha nelerle karşılaşacağımız belli değil, beden ve ruh sağlığımızı iyi korumaya bakalım, onun için üzücü meseleler yaratmayalım."

"Yedi bilgeden Atinalı Salon 'işin sonunu düşün,' Korinthoslu Periandros 'öfkeni yen,' Lesboslu Pittakos 'hiç bir şeyde aşırı olma' demişler."

Bir sessizlik oldu kısa bir an. Tam mesele kapandı derken biri yine başladı:

"Ah, ah, burjuvazi bir vurdu mu, herşeyden mağda bazılarımız işte böyle birbirine düşer. Aradaki bağlar kopar, dostluklar, arkadaşlıklar ölür..."

"Belki de bir bakıma iyi oldu bu, herkesin içyüzü olduğu gibi açığa çıktı. Böylece birbirimizi ciğerine kadar tanıma imkânı bulduk. Bundan öte kimse kimseye kül yutturamaz artık. Koflar, korkaklar, dönekler, pusulayı şaşıranlar, paçayı kurtarmaya çalışanlar, adamlığı rafa kaldıranlar tamamiyle ortaya serildi... Ak koyun, kara koyun geçitte belli olurmuş..."

"Hey sen de şimdi yangına körükle gitme..."

"Yangına körükle gitmesi yok bunun, doğru söylüyor arkadaş. Herşey bir yana, gerçekten de burada insanlık anlayışının en basit gereklerine bile uymayan kimseler var. Ben kendi payıma kahroluyorum bunlara baktıkça. Evet, hapisane mihnetine katlanmak herkes için kolay değil. Ancak, bazılarımız çok erken kişilik kaybına uğradılar burada."

"Dostluk çekişmeleri bunlar, uzatma!.."

"Ne dostluğu be, bunun dostluğu mu kaldı? Kimimiz kendinden iğrendirdi insanı be!.."

"Yapma, sen insandan çabuk soğuyorsun."

"İnsan kişinin karşısında ayağa kalkarım ben, ama insanlığı bilmeyen insandan nefret ederim."

"Oo, biz hepimiz doluymuşuz be... Duygu patlamaları bunlar..."

"Doluyuz ya, ne? Bu olaylar karşısında insanın dayandığı temeller yıkılıyor..."

"Ha, ha, haayyy!.."

"Bak, güceneceksin belki ama, sırası gelmişken söyleyeyim: Senin bu gülmen de benim çok zıddıma gidiyor. Eğriye, doğruya sinir bozucu bir şekilde gülüyorsun. Sen gülerken bazen boş bulunup bakıyorum ne oluyor diye, hiç, öyle kuru kuruya gülüyorsun işte..."

"Ee, ne demiş şairimiz, 'Hapishanede ekmeği son kırıntısına kadar yiyeceksin, ağız dolusu güleceksin...' "

"Şairimiz herhalde böyle yerli yersiz gülün demedi. Hele böyle orospu karı ağzıyla gülmemizi hiç istemedi. İnsan, gülünce, yerince ve yaraştığınca gülmeli biraz."

Meselenin patlak vermesine sebep olan kişi, huzursuzlukla yerinden doğruldu:

"Arkadaşlar, lütfen kesin bu konuyu. Bu kabil lâflarla halledilecek bir iş değil bu, kendimi tutamadığım için sizlerden tekrar özür dilerim."

Birisi onun boynuna sarıldı:

"Haydi gel benim köşeye çekilelim şöyle..."

Oradan ayrıldılar, dip tarafa doğru yürüdüler, en sonlardaki karyolalardan birinin üstüne çıkıp oturdular.

"Çay ister misin?"

"Hayır."

"Bak, burada anlatamayacağın şeyleri sakın hiç mesele yapma."

"Be birader, aslında anlatılmayacak şeyler değil söylediklerim, en basit insanlık kaideleri..."

"Olsun. Bazılarımız bunu da anlayacak duruma erişmemişse gene mesele çıkar. Bu dört duvar arasında bir mesele çeşitli meseleler yaratır. Böyle bir durum insanın sinirlerini mahveder sonra."

"Kardeşim, maksat, mesele yaratmak değil. İnsan bazen, elde olmadan, bazı şeyleri anlatabileceğini sanıyor işte."

"Biliyorum, bir devrimci için en zor şey, zor günlerde bazı devrimcilerin zayıflıklarına, saçmalıklarına katlanmaktır. Ama, gerekiyorsa, buna da katlanılır."

"Bunlar devrimci falan değil, harekete bulaşmış pisliklerdir. Bir devrimci herşeyden önce adamdır. Adamlıktan zerrece nasibi olmayan bir kimse nasıl devrimci olurmuş?"

"Yo, yo, öyle deme, hapishane, bazılarımızı doğal kişiliklerinden çıkardı..."

"Yanılıyorsun, hapishane bazılarımızın doğal kişiliklerini açığa vurdu..."

"Ooo, çok duygusallığa kaçıyorsun, duygularımızı yenmesini bilmeliyiz."

"İnsanın yenemeyeceği bazı duygular vardır; bunları yenememesi de iyidir..."

Etrafta dikkat çekici bir faaliyet vardı. Yılmaz, "Abe, ben herşeyin piriyim," diyerek geziniyordu karyolaların arasında. Berikilerinin yanından geçerken ikisinin de sırtına vurdu, dostça: "Bardaklarınızı hazırlayın, bakın size ne getireceğiz..."

Beşir, tedbirli hareketlerle, elindeki bir kaptan koğuştakilere yudum yudum birşeyler dağıtıyordu. Kendisinin kuru üzümden yapmış olduğu bir içkiydi bu. Gerçi buna pek içki denmezdi ama, Mamak Hapishanesi'nde daha iyisi olmazdı. Birisi ona takıldı:

"Ne yapıyorsun sen arkadaş, esaretimizi mi kutluyorsun?"

Kıs kıs güldü Beşir:

"Hayır, yarın, burjuvazi bacaklarını salladığı zaman, devrimi nasıl kutlayacağımızın provasını yapıyorum."

Bir başkası atıldı:

"Şerbet mi bu be, kimin ruhuna mevlit okutuluyor?"

Beşir kafasını çevirip omuzunun üzerinden bakıp ona:

"Van Tiyo köpeğinin."

"Dur bakalım, daha gebermedi herif ki..."

"Sen onu geberdi say artık ya, defet teresi; biz Vietnam zaferini kutluyoruz..."

"Ha, Nixon'un 'şerefli barış'ını..."

"Evet, Nixon'un 'şerefli barış'ını... Amma da pişkin adammış yahu o, şerefli savaş yapmış gibi, şerefli barıştan söz etti..."

Bir diğeri etrafındakilere göz kırparak Beşir'e seslendi:

"İyi ama, arkadaş, zaferin üzerinden epey zaman geçti, neredeydiniz siz şimdiye kadar?"

Beşir umursamazlıkla omuzlarını silkti:

"Geçsin, biz hazırlıklarımızı yeni tamamladık daha. Bu zıkkımın olmasını bekledik."

"O zıkkımın olması şart mıydı sanki?"

"Şarttı, Ho Şi Minh, iyi bir iş yaptı mı hemen şampanya şişesini patlatırdı..."

Yılmaz, uygun bir yerde durup ellerini çırptı:

"Arkadaşlar, Beşir kardeş size ne yaptığımızı açıkladı. İzin verirseniz, şimdi ben Vietnam üzerinde birkaç söz söylemek istiyorum burada. Sonra, imkân olursa, saz çalıp türküler de söyleyeceğim size... Duraladı, zeki bakışlarıyla etrafı tarayarak cebinden bir kağıt çıkardı. Derin bir sessizliğe gömülmüştü koğuş. "Arkadaşlar, Ho Şi Minh, Fransız sömürgecilerinin elinden Vietnam'ı kurtarmak için, ilk mücadele bayrağını 1920'lerde açtı. 1941'de Japon istilacılarına karşı savaşmak üzere Viet Minh mukavemet örgütünü kurdu. Aynı yılda, Roosvelt, 'Savaşı müttefikler kazanırsa, Vietnam Amerika'nın olacaktır,' dedi. Vietnam halkı, 1945'de, İkinci Dünya Savaşı sonrasının şartları içinde, bağımsızlığını ilân etti. Bu hareketi tanımayan Fransızlar, Vietnam üzerindeki hakimiyetlerini yeniden kurmak için, silah zoruna başvurdular. Vietnamlılar onları Dien Bien Phu'da bozguna uğrattılar. Artık kurtuluş yolu açılmış gibiydi. Derken, Eisenhover, meşhur domino teorisini ortaya atarak, Vietnamlıların karşısına dikildi. Arkadan, fazilet mücadelesinden söz eden Kennedy, pençesini Vietnam'a uzattı. Daha arkadan Jhonson, 'Sanfransisko kıyılarını Güneydoğu Asya'dan itibaren korumak' için, Vietnam'a gaddarca saldırdı. Ellerindeki korkunç silahlarla yüzbinlerce Amerikan askeri savaşa sürüldü. Vietnam toprakları Pentagon için yeni silahların ve yöntemlerin deney alanı oldu. İkinci Dünya Savaşı'nda Almanya'ya atılan bombaların üç misli atıldı buraya. Amerikalılar savaşta hiçbir ölçü tanımadılar. Ülke, bir uçtan bir uca, kan ve ateş deryası içinde yüzdü. Katliamlar, işkenceler, pasifize operasyonları dünyayı dehşete düşürdü. Amerika, aynı zamanda, bütün bu yaptıklarıyla, emperyalizme karşı kıpırdayacak olan üçüncü dünya ülkelerine bir ibret dersi vermek istiyordu. Ama, herşeye rağmen, Vietnam devrimcileri, gözü dönmüş emperyalistlere ve onların yerli uşaklarına karşı mücadeleyi sürdürdüler. Sonuçta tam ve kesin bir zafer kazandılar. Kuşaklar boyu süren bir savaşla elde edilen bu zafer, tüm devrimcilerin kutlayacağı büyük bir başarıdır, yaşasın Vietnam halkı!.."

Koğuş derinden inledi:

"Yaşasın Vietnam halkı!.. Yaşasın Vietnam devrimcileri!.. Yaşasın dünya devrimcileri!.."

Yılmaz kollarını yukarı kaldırdı:

"Arkadaşlar, şimdi savaş bitti. Ama zaferle birlikte diğer acı sonuçlar da ortada.

Kocası Vietnam'da ölen bir Amerikalı kadın, 'Bir yerlere gidip nefesim kesilinceye kadar bağırmak istiyorum', diyor.

Bombardımanda kolu kopan Vietnamlı bir küçük çocuk, 'Büyükanneciğim, benim kolum da kesilen bir ağacın dalı gibi tekrar büyüyecek mi?' diye soruyor.

Amerikalı esirler yurtlarına dönüyorlar. Havaalanlarında bandoyla, mızıkayla karşılanıyorlar. Mini etekli kızları şaşkınlıkla seyrediyorlar. Hepsi sağlıklı ve iştahlı. Biftek, yumurta, dondurma yiyorlar evlerinde. Karıları, bazılarını daha gençleşmiş buluyorlar. Bazıları da, karılarını başkalarıyla evlenmiş buluyorlar.

Çarpışmalarda yaralanıp sakat kalmış olan Max Inglett adındaki bir Amerikalı, Newsweek Dergisi'ne dert yanıyor: 'Harp esirlerine yapılan parlak karşılama törenlerini gördükçe çocuklar gibi ağlıyorum. Ben yediğim kurşunla felç olarak geldiğim zaman hiç kimse yüzüme bile bakmadı. Oysa esirlere bayramlar yapılıyor. Esirlere gıpta ediyorum. Ayrıca onlar yürüyebiliyorlar. Onlar üç yıl için, beş yıl için esirdiler; işte esaretleri bitti. Ama ben ömrümce sürüneceğim ve hep kötürümlüğün esiri olacağım. Hiçbir kuvvet beni bu esaretten kurtaramaz. Yirmi altı yaşındayım. Genç kızların dans ettiklerini gördükçe, hele gönlüme hoş gelen bir kızın sağlam bir delikanlıyla dans ettiğini gördükçe, içime çöken acı, beni sakat bırakan kurşunun acısından daha büyük oluyor. Tatlı bir kadın okşayışına hasretim.'

Vietnam'da ağır ekonomik ve sosyal sorunlar üstüste yığılıyor: Mermi parçalarına boğulmuş topraklar, zehirli tozlarla kurutulmuş ormanlar: Yakılmış, yıkılmış şehirler; harap olmuş yollar, köprüler, barajlar, kanallar, limanlar, fabrikalar, santraller; yüz binlerce yaralı, yüz binlerce sakat, yüz binlerce yetim çocuk, yüz binlerce fuhşa sürüklenmiş kadın..."

19

Cumhurbaşkanı seçimi dalgalanmaya bırakılmış gibiydi. Mesele üzerinde hemen her kafadan bir ses çıkıyordu.

Bu arada eski Cumhurbaşkanı ve tabii Senatör Sunay, komutanlarla birlikte, askeri bir uçakla İstanbul'a gitti. Orada, Kuzey Saha Deniz Komutanlığı'nda düzenlenen törende, Genelkurmay Başkanı Sancar ile eski Deniz Kuvvetleri Komutanı Eyiceoğlu'na altın şeref madalyaları taktı. Törenden sonra yine komutanlarla birlikte Kalender Orduevi'nde öğle yemeği yedi.

DP, cumhurbaşkanlığı meselesinin sürüncemede kalmasından ötürü AP ile CHP'yi suçladı. Bozbeyli, "Meclis iradesi Demirel ve Ecevit'in ipoteğinde değildir," dedi.

Ecevit, Kemalpaşa İlçesi'nde düzenlenen bir toplantıda konuştu: "Açık rejim kurallarından uzaklaştıkça, Ankara'da adeta saray politikası havasına girildi. Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde karşılaşılan zorluklar da bundandır... Hükümet varla yok arası, Cumhurbaşkanı yok, Meclis çalışmıyor. Hü-

kümet sadece işleri çıkmaza sokmak için, partileri birbirine düşürmek için var..."

İnönü, Meclis'ten çıkarken AP'li eski Senato Başkanlarından İbrahim Şevki Atasagun'a rastladı:

"Devlete aylardır bir başkan seçemiyoruz, olmaz böyle şey..."

Atasagun, ağzını yarı açarak başıyla onayladı Paşa'yı. Paşa hakimane bir edayla bindirdi:

"Ne yapıyorsunuz? Neye karar verdiniz? Biz devletiz, aylardır başkan seçemiyoruz. Dünya ne der Türk devletinin haline? Çoğunluk partisisiniz, siz karar vereceksiniz. Başka partiler de var. Bu mesele halledilmelidir. Ben bir şeye karışmıyorum, ama üzülüyorum..."

Atasagun gamsızca omuzlarını kıstı:

"Herhangi bir karar alınmadı, Paşam."

AP çözüm için üç yol önerdi:

"1- Parlamento içinde bir zatın etrafında birleşme imkânlarının aranması,

2- Cumhurbaşkanı seçiminin yapılabilir hale getirilmesi bakımından genel seçimlerin öne alınması,

3- Anayasa'da derhal lüzumlu değişikliğe giderek Cumhurbaşkanının doğrudan doğruya halk tarafından seçilmesinin mümkün kılınması."

Bağımsız Elazığ Senatörü Ertuğ, Cumhurbaşkanı seçimine girildikten sonra artık dönmeye imkân olmadığını belirterek, "çok geç kalmış formüller ortaya atılmamalıdır." dedi. "Bugün parlamentoda yapılacak tek iş, kendi içinden başkan seçmektir. Bunun için de parti grupları serbest bırakılmalıdır..."

CGP ve DP, AP'ye cevaben, "Önce Cumhurbaşkanı seçimi, sonra erken seçim," dediler.

Kırıkoğlu, "Parti içindeki bunalımı arttırmamak" gerekçesiyle, Genel Sekreterlikten istifa etti. Yerine Orhan Eyüboğlu getirildi.

Gürler, yeni kiraladığı eve eşya almak için, Ankara'da çeşitli mobilya mağazalarını dolaştı. Yanında eşi de vardı. Herhalde Çankaya hülyalarının yıkılmasından dolayı olacak, son derece neşesizdi Mürşide Hanım. Gürler, bir yerde beğendiği koltuklardan birinin arkalığına tutunarak durdu. Şişman, çok şişmandı. Göbeği kubbe gibi bir kavis çiziyordu ileri doğru, göğsünden dizlerine. O koltuğa bakarken, koltukçu da onu süzüyordu belli etmeden, "acaba içine sığacak mı?" diye.

Demirel, Ecevit ve Feyzioğlu ile ayrı ayrı görüşmeler yaptı. Kendileriyle "Cumhurbaşkanlığı konusunda fikir teatisinde bulundu." Neticede AP,

CHP, CGP, Senato Kontenjan Grubu Başkanı Fahri Korutürk'ün adaylığı üzerinde anlaştılar.

Korutürk, Cumhurbaşkanlığı seçiminin on beşinci turunda üç yüz altmış beş oy alarak, ilk elde seçildi.

Meclis Başkanı Avcı oturuma ara verdi: Korutürk'ün Çankaya'da misafireten kaldığı eve gitti; kendisine Cumhurbaşkanlığı mazbatasını sundu. Yeni Cumhurbaşkanı'nın kendi evi İstanbul'daydı. Korutürk mazbatayı elinde tutarak bakışlarını Avcı'ya dikti:

"Teşekkür ederim, şeref duydum, zahmetlerinize candan teşekkür ederim."

Korutürk aslında emekli amiraldi. Emekliliğe ayrıldıktan sonra Moskova Büyükelçiliği yapmıştı. Hayli gösterişsiz bir insandı. Avcı'nın pehlivan yapılı cüssesi karşısında biraz ufak tefek kalıyordu. İnce bir yüzü vardı. Kalın kaşlarının uçları yukarı doğru kalkıktı. Vücudu dik duruyordu. Sesi bir değişikti.

Avcı onu Meclis'e davet etti. Meclis Bahçesi'nde askeri törenle karşılandı. Meclis Başkanlığı odasına çıkıldığında gazeteciler de içeri yığıldılar. Flaşlar durmadan yanıp sönüyordu. O, Avcı'ya sordu:

"Foto Muhabirlerinin bugüne kadar sizin kaç resminizi çektiklerini biliyor musunuz?"

Avcı bir süre gözlerini boşlukta gezdirdi:

"Hayır efendim, bilmiyorum."

Konuşmasını rahatlatmak için "ıh" diye hafifçe genzini zorladı Korutürk.

"And içme vaktine daha var mı?"

"Var Sayın Başkanım."

"Meclis kurallarına uymaya çalışıyoruz, yolda trafik kurallarına uymadık. Kırmızı ışık yanarken geçtik. Onun için erken geldik..."

Avcı kibarca gülümsedi sadece, karşılık vermedi. Korutürk gazetecilere döndü:

"Memleketimizin uzun zamandan beri beklediği Cumhurbaşkanlığı seçimi için, parlamentonun ve siyasi partilerimizin bir şahıs üzerinde oylarını birleştirerek mutabakat içine girmeleri, devletin çok şerefli bir makamı olan Cumhurbaşkanlığı'na birini seçmiş olmaları, memleket için hayırlı bir harekettir. Millet olarak bundan mutluluk duyacağımızı ümit ediyorum..."

Avcı oturumu tekrar açtı:

"Biraz sonra Cumhurbaşkanı'mız and içecektir. Kendisi başkanlık kürsüsüne davet edilecektir. And içmeden sonra İstiklâl Marşı çalınacak ve Cumhurbaşkanımız kısa teşekkür konuşması yapacaktır. Cumhurbaşka-

nı'mızın salona girdiği andan ayrıldığı ana kadar bütün üyeler, sayın dinleyiciler ve basın mensupları ayakta olacaklar, ayakta kalacaklardır."

Korutürk, en yaşlı Başkan Vekili'yle birlikte Meclis Divanı'nın bulunduğu kapıdan içeri girerek alkışlar arasında kürsüye yürüdü. Mikrofonun önünde durdu, Cumhurbaşkanlığı andını içti. Sonra İstiklâl Marşı'nı dinledi. Ve ardından konuşmasına geçti:

"Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Sayın Üyeleri, cumhuriyetimizin kurucusu Büyük Atatürk'ün her türlü sorunun çözüm yeri olarak işaret buyurdukları yüce Meclis'in naçiz şahsıma gösterdiği ilgi ve güvene şükranlarımı arzederim. Bana tevcih buyrulan bu yüksek görevi biraz önce içtiğim anda sadık kalarak, başta yüce Meclis olmak üzere bütün milletimin ve devlet kuruluşlarımızın desteğiyle gereği gibi yerine getirmeye çalışacağım. Bu konuda rehberim andım olacaktır..."

Beyaz kürk yakalı mantosuyla Cumhurbaşkanlığı locasında oturan eşi, gözlerini kendisinden ayırmıyordu. Bakışları, eski deyimiyle, memnun ve mesrurdu.

ONUNCU BÖLÜM

1

Melen, yeni Cumhurbaşkanı seçilince, "demokratik rejimin bir gereği" olarak, istifa etti. İstifa yazısını götürdü Korutürk'e sundu. Korutürk onu öğle yemeğine alıkoydu. "Zor bir dönemde liyakatla görev yapmasından dolayı", kendisine ve Bakanlar Kurulu'na teşekkür etti. "Bu konudaki kararı yetkili organ ve kişilerle istişareden sonra vereceğini" söyledi. Yemekte Genelkurmay Başkanı Sancar da hazır bulundu. Sancar daha önce sabahleyin de Çankaya Köşkü'ne gelmişti.

Şimdi yeni sorun hükümetti.

Genel kanıya göre, partilerüstü hükümet modeli artık geçerli olamazdı. Bundan öte yapılacak iş, ülkeyi seçimlere kadar yönetecek olan bir koalisyon hükümetinin kurulmasıydı.

Geniş tabanlı bir koalisyon fikrini ileri sürenler vardı. Memleketi bu zor şartlardan sıyırıp çıkaracak güçlü bir hükümet ancak böyle kurulabilirdi. Bunun için AP, CHP gibi iki büyük parti biraraya gelmeliydi. Koalisyon ortakları katiyyen çok olmamalıydı. Ortakların çok oluşu, koalisyonun kuruluşunu ve işleyişini zorlaştırırdı. Haliyle böyle bir hükümet güçlü olamazdı. Bazıları da aksi tezi savunuyorlardı.

Partilerden AP ile CHP ikili koalisyona eğilim gösteriyorlardı. Buna karşılık CGP, DP dörtlü ortaklık sularında yüzüyorlardı.

Siyasetten anlayanlar, bir AP-CHP koalisyonuna taraftar çıkıyorlardı. Gerçi iki partinin görüş açıları hayli farklıydı. Bağdaşmaları zordu. Üstelik, 12 Mart uygulamaları, aralarında bir sürü mesele yaratmıştı. Ama, herşeye rağmen, demokrasiyi ihya etme ve sağlam temellere dayandırma davasında pekâlâ birleşebilirlerdi. Akıl, mantık bunu icap ettiriyordu. Cumhurbaşkanlığı seçiminde iki parti arasında bir diyalog kurulmuştu. Bu diyalog sayesinde mesele ele alınabilirdi. Ecevit, Korutürk'ün Cumhurbaşkanı seçildiği gün, "Demokrasi için esenlik yolu açıldı" demişti. Esenlik yolunun sahiden açılması için hükümet sorununun sağlama bağlanması gerekliydi. Dahası, eğer 12 Mart'tan gerekli dersler çıkarıldıysa, bundan öte ordunun belli bir otorite altına alınması, yönetime sivil güçlerin tam manasiyle hakim olması şarttı.

Korutürk, parti liderleriyle teker teker meseleyi görüştü.

Demirel, Çankaya'dan ayrılırken, yolunu kesen gazetecilerin karşısında durdu:

"Memlekete yeni bir hükümet lâzımdır. Olağanüstü durumdan olağan duruma geçme gayretleri bunu gerektirmektedir."

Gazeteciler heyecanla kaynaştılar onun etrafında:

"Bir koalisyon kurulursa, siz Başbakan olacak mısınız?"

Demirel gözlerini boşluğa kaydırdı:

"AP'nin bir hükümeti ayakta tutacak gücü bugün Millet Meclisinde mevcut değildir..."

Ecevit daha açık konuştu: "Yeni hükümetin kuruluşuna kendi inançlarımız doğrultusunda yardımcı olmaya çalışacağız..."

AP ile CHP arasında, Meclis ve Senato grup başkanvekilleri seviyesinde, temaslar başladı. Daha sonra Demirel'le Ecevit bir araya gelip "karşılıklı bir değerlendirme" yaptılar.

Derken, Ticaret Bakanı ve Kontenjan Senatörü Naim Talû'nun Başbakan olacağı söylentileri sardı ortalığı.

Talû, CHP'lilerin en tahammül edemedikleri bakanlardan biriydi. Onu egemen sınıfların hükümetteki en seçkin adamı sayıyorlardı. "Tarım ürünleri taban fiyatlarını düşük tuttuğu için, bir süre önce, kendisi hakkında gensoru önergesi vermişler, ancak konuyu gündeme aldırmamışlardı, Meclis'te. Bu hareketleriyle oldukça sert bir fırtına estirmişlerdi hükümetin üstünde.

Gazeteciler, Demirel'le görüşmesini bitiren Ecevit'e sordular:

"Naım Talû'nun başkanlığındaki bir hükümete katılır mısınız?"

Ecevit'in yüz hatları gerildi, sağ gözünün altındaki tik hızlı hızlı attı.

"Kesinlikle hayır!"

Demirel, Ecevit'ten sonra Feyzioğlu ile görüştü. Gazeteciler aynı soruyu Feyzioğlu'na yönelttiler:

"Naim Talû'nun başkanlığındaki bir hükümete katılır mısınız?"

Feyzioğlu'nun dudaklarında kurnazca bir gülümseme belirdi.

"Bu soruyu duymasak olmaz mı?"

Korutürk nihayet hükümetin istifasını kabul etti.

Basında, CHP'nin parlamento dışından bağımsız bir Başbakan üzerinde ısrar ettiği haberleri yer aldı.

Bunun üzerine, Ecevit, Korutürk ve Demirel'le yaptığı görüşmelerde, Demirel olmazsa bir AP'linin, o da olmazsa dışardan kontenjan senatörlüğüne atanacak bir tarafsızın Başbakanlığını önerdiğini açıkladı.

Söylentiler tuttu, Cumhurbaşkanı, Talû'yu Başbakanlığa atadı.

Talû, Demirel ve Feyzioğlu ile bir toplantı düzenledi. Toplantıda AP'nin, CGP'nin önde gelen yetkilileri de hazır bulundular. Taraflar birkaç saatlik bir görüşme içinde hükümetin kuruluş şekli üzerinde anlaştılar. Ve bir protokol almaya başladılar kaleme:

"12 Mart Muhtırası'nın amaçlarına uygun olarak yıkıcı faaliyetleri önleme konusunda gereken tedbirler alınacaktır. Bu arada, Devlet Güvenlik Mahkemeleri'nin kurulmasını öngören kanun çıkarılacaktır.

12 Mart Muhtırasının hedefleri olan başlıca reformlar genel seçimlerden önce tamamlanacaktır. Üniversite Reformu, Temel Eğitim Reformu, Toprak ve Tarım Reformu Kanunları çıkarılacaktır..."

Ertesi gün taraflar, liderler dışında buluşarak, protokol üzerindeki çalışmalarını tamamladılar. Ve ağızları kulaklarında, birbirlerini kutladılar.

Talû, on üç AP'li, altı CGP'li, beş bağımsız bakandan meydana gelen bir hükümet kurdu.

Melen, gider ayak hizmetlerini açıkladı:

"Atatürk'ün en kısa zamanda çağdaş uygarlık seviyesinin üzerine çıkmasını özlediği Türk toplumunu, iktisadi, sosyal yapısı bakımından güçlendirecek köklü reformları, ilmi, gerçekçi ve Atatürkçü bir görüş ile ele aldık. Ayrıca, iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmamızı karma ekonomi, hür düzen ve sosyal adalet içinde istikrarlı, hızlı, dengeli ve planlı bir şekilde gerçekleştirmeye çalıştık.

Dışardan yöneltilen meşum tertiplerle memlekette Marksist-Leninist bir ihtilâl hareketi hazırlayarak demokratik rejimimizi yıkmak, devletimizin millet ve ülkesiyle bütünlüğünü parçalayarak bir komünist rejim kurmak isteyen anarşi kuvvetlerini, sıkıyönetim çerçevesi içinde kahraman ordumuzun değerli destek ve katkısıyla, tesirsiz hale getirdik..."

Gazeteciler, açıklamada, "Böylece bütün Türkleri Sibirya'ya sürülmekten kurtardık" diyen bir cümle var mı diye çok merak ettiler ama, yoktu. Zira, Melen, bir süre önce, "Eğer solcular 12 Mart öncesinde memlekete hakim olsalardı," demişti, "bütün Türkleri Sibirya'ya süreceklerdi..."

2

Askeri Yargıtay, partililer hakkında verilen mahkûmiyet kararını onayladı. Cezaevi'ne ağır ve sıkıntılı bir hava çöktü. Gerçi artık böyle şeyler kanıksanmıştı ama, bunun etkisi derinden hissedildi. Çünkü, her şeye karşın, hukuki ölçülere değer verenler ve o açıdan kurtuluş umudu besleyenler için sarsıntı yaratıcı bir sonuç olmuştu bu. Onlara göre, ortada çok başka bir durum vardı. Yasal bir parti yargılanmış, yöneticileri hüküm giymişti. Bunun olur tarafı yoktu. Gel gör ki, olmuştu işte. Demek ki, neye göre hareket edildiği hiç belli değildi. Ya da çok belliydi. Şu halde sormak gerekirdi: Yasal bir örgütün insanları bu akıbete uğramışsa, diğerlerinin encamı nereye varırdı?.. Bu düşünce, kafaları günlerce yordu, yürekleri ezdi durdu.

Recep, bahçede oturmuş, güneşleniyordu. Sırtını duvara dayayarak yere bağdaş kurmuştu. Nisan güneşi tatlı tatlı parlıyordu semada. Hukukçu tutuklulardan biri geldi, onun yanına çöktü. Evvelce mahkeme kararının katiyen yargıtaydan geçmeyeceğine inanan hukukçuydu bu.

"Recep arkadaş," dedi, alnının çizgilerini derinleştirerek, "nasıl, Yargıtay'ın kararını inceleyebildiniz mi?"

Recep daldığı düşüncelerden güç sıyırdı kendisini.

"İnceledim."

"Ne deniliyor kararda?"

" 'Türk Milleti adına adalet dağıtan Askeri Yargıtay 2. Dairesi, Askeri Yargıtay'ın kuruluşuna dair 1600 sayılı kanunun 5. maddesi gereğince, şu şu şu kişilerden müteşekkil olarak Ankara'da Askeri Yargıtay Mahkeme Salonu'nda toplandı' diye başlıyor. 'sanıklardan şu şu şu kişilerin haklarında usule, sübuta, vasfa ve uygulamaya dair bilcümle itirazları kabule şayan görülmediğinden reddine oybirliğiyle karar verildi' diye bitiriliyor."

"Böylece, Yargıtay, mahkemenin kararını aynen onaylamış oluyor, ha?"

"Evet. Sadece bir arkadaşımızı, Niğde İl Başkanı Adnan Keserbiçer'i beraat ettiriyor."

"O kılıç artığı kalıyor, ha?"

"Öyle."

Hukukçu dudaklarını kemirerek Recep'e yan yan baktı:

"Gerekçe olarak ne deniliyor?"

Recep derin derin iç geçirdi:

"Parti, işçi sınıfının öncülüğünde, tüm emekçilerin haklarını savunmayı ön plana almış. Bu, Anayasa'nın başlangıç ilkelerine, milliyetçilik anlayışına, Atatürkçülüğe aykırıymış. Atatürk, 'Türkiye Cumhuriyeti halkını ayrı ayrı sınıflardan mürekkep değil ve fakat ferdi ve toplumsal hayat için iş bölümü itibariyle muhtelif çalışma gruplarına ayrılmış bir topluluk olarak düşünmek esas prensiplerimizdendir,' demiş."

Hukukçu ellerini göğsünde çaprazladı:

"Başka?"

"Parti hareketinde sapma olmuş..."

"Neymiş o sapma?"

"Parti ilk kurulduğunda sadece işçilere daha iyi yaşama ve çalışma şartları elde etmek için mücadeleyi öngörmüş. Öyle hiçbir ideolojik esasa kapılmamış. Oysa sonradan, 1968 yılında, resmen sosyalist örgüt olduğunu tüzüğünde ilân etmiş..."

"Bak hele..."

"Yaaa... Parti, ayrıca, eğitim ve örgütlenme yönünde de sapmalara düşmüş... Örneğin, parti, programında kendini halka karşı yükümlü kıldığı genel eğitim davasını bir tarafa itmiş, yalnızca parti içi eğitim ve örgütlenme işlerini ele almış..."

Hukukçu şaşkınlıktan ağzını açıp bir süre öylece kalakaldı. Neden sonra elini çınlayan kulağına götürüp konuştu:

"Ee, parti programındaki genel eğitim davası iktidar olunduğu zaman gerçekleştirilecek olan bir iş değil mi?"

"Öyle ama..." Dişlerini sıkarak omuzlarını kıstı, "Ama..."

"Daha başka?"

"Muzaffer Karan'ın 1966 yılındaki istifa dilekçesi ele alınmış. Karan, dilekçesinde, partiyi kanunların çizdiği sınırları aşmakla suçluyordu..."

"Ah, ah, ah, hani şu partinin dişle tırnakla topladığı oylarla beleşten milletvekili olan Karan!.."

"Evet."

"Sonra?"

"Sonra, Aybar'ın 'hürriyetçi sosyalizm'ine karşı çıkışımız mesele yapılmış. Aybar'ın 3. Büyük Kongrede Aren aleyhindeki o malûm açıklaması da tutamak noktası olarak ele alınmış..."

"Tuh, tuh, tuh, Allah Aybar'ın taksiratını affetsin!"

"Kongre salonunun duvarlarına: 'Emekçiler elele verelim', 'Kahrolsun Amerikan Emperyalizmi', 'Yaşasın sosyalist devrim', 'Kapitalist sömürü ve baskıyı ezeceğiz' diye yazılar yazılmasından dolayı parti suçlu sayılmış. Dahası, partiye karşı cephe alanların faaliyetlerinden dolayı parti suçlu sayılmış..."

"Offffff!..."

"Velhasıl, deniliyor ki, mahkeme tarafından ileri sürüldüğü gibi partinin on yıldır suç işlediğini sokaktaki adamın bildiğini söylemeye gerek yoktur, sanıklar suçludur, verilen karar yerindedir."

Hukukçu üzüntüsünü ifade eder şekilde başını salladı:

"Şahsınızla ilgili olarak ne söylüyorlar?"

Recep güldü:

"4. Büyük Kongrede yaptığım konuşmadan söz ediyorlar."

"Neler söyledinizdi konuşmanızda?"

"Kongrede konuşma yapmadım."

Öfkeli bir silkinişle kendini yere bıraktı hukukçu:

"Ve tövbeler olsun!.."

"Sonra, Beyşehir'den Mehmet Yıldırım adında bir partili arkadaşa iki cevap yazmıştım. Arkadaş gönderdiği yazılarda yalnızlıktan ve karşılaştığı

baskılardan yakınıyordu. Ben de kendisine cevaben, 'Bu sıkıntılara katlanmak zorundayız, devrimci hareket halk kitlelerine maloldukça üzerimize çöken zorluklar hafifleyecektir,' falan demiştim. Partinin resmi yazısı olarak gönderdiğim bu yazıların müsvettelerini MİT o zamanlar almış, dosyalamış, şimdi aleyhimde delil olarak, gizli mektuplar diye, mahkemeye aktarmış..."

"Ne varmış o mektuplarda?"

"İhtilâl çıkarma zihniyeti varmış!.."

"Vay anasını, güler misin, ağlar mısın birader?" Şapkasını başından çıkararak yüzünü yelledi. İnşallah başka bir şey yok..."

"Var. Vaktiyle Emek Dergisi'nde yazdığım yazılar delil olarak kabul ediliyor."

"O yazılar hakkında soruşturma ve dava açılmış mıydı?"

"Hayır."

"Ee?.."

"Ee'si yok, böyle işte. Ve de partinin kapatılmasını önlemek için dış temaslar yapmış, yabancı kişilerden raporlar alarak kapatılmanın kanunsuz olduğuna dair dayanaklar aramışım..."

"Kimlerden rapor almışsınız?"

"Yok böyle birşey."

Hukukçu bir sigara yakarak bakışlarını uzaklara dikti. Yüzünün hatları adamakıllı gerilmişti. İçine çöken sıkıntıyı boşaltmak istercesine hızla savurdu sigarasının dumanını ağzından. Ve arkadan "tüfü" diye diline yapışan tütün kırıntısını tükürdü yere.

"Oradan tutma ulan, oradan tutma!.. " diye bir ses geldi dışardan. İkisi de başlarını kaldırıp sesin geldiği tarafa baktılar. Aşağıda, telörgünün ötesinde, çürük demir ayaklar üzerine bir nöbetçi kulesi konduruluyordu. Albay kuleyi kontrol etmek hevesine kapılmış, merdivenlere tırmanmıştı. Ancak yarıya kadar çıkınca kule sallanmaya başlamıştı. Kendisinin düşme korkusuna kapıldığını gören askerlerden biri yetişip onu kaba etlerinden tutmuştu. Ona bağırıyordu albay öyle. Asker şaşkınlıkla ellerini aşağı kaydırıp bacaklarına yapıştı. Bu sefer albayın gövdesi tehlikeli şekilde aşağı sarktı. Hemen binbaşı yetişip kendisine omuz verdi. Zorluğu atlatan albay askere köpürdü: "Bir albayın kıçından tutulduğu nerede görülmüş ulan, hergele!.."

3

Beşir kendi hüneriyle tahta parçalarından yaptığı matkap tezgahında zeytin çekirdeği deliyordu. Matkap olarak ucu dövülmüş iğne kullanıyordu.

Bu tezgah sayesinde koğuşta el sanatları epey gelişmişti. Kemerler, tesbihler, çantalar, avizeler, gerdanlıklar yapıyordu tutuklular.

Makina zır zır ettikçe, Yılmaz yattığı yerde kıpırdanıyordu.

"Eh ama senin bu makinandan!.." dedi, gözlerini Beşir'e kaydırarak. Şakadan kaşlarını da çatmıştı.

Beşir durdu, bir sigara yaktı:

"Ne yapıyorsun sen orada boy vermiş yatarak?"

Yılmaz bakışlarını tavana dikti:

"Mahpusluğun tadını çıkarıyorum."

"Bak sen, tadını çıkaracak başka şey bulamadın mı?"

"Eh, dünyanın tadını efendilerimiz ve onların yardakçıları çıkarıyor, bize de bu kalıyor."

Karşısındaki rakibe durmadan şah çeken Bican, yatağın üzerinde yana eğilen satranç tahtasını düzelterek söze karıştı:

"Söylesene be Yılmaz: 'Kurşun ata ata biter, mahpus yata yata biter,' desene."

Yılmaz dirseği üzerine doğruldu:

"Kim demiş o lâfı?"

"Sabahattin Ali." Yüzünün rengi değişerek dudağını büktü, "Ooo, oldu mu ya? Sana lâf anlatmaya uğraşırken matı kaçırdık burada, bak! Üstelik, şimdi biz güme gideceğiz..."

Az ötede duruşmada kendisini nasıl savunduğunu anlatan birine döndü Beşir, yanakları alev alev yanarak:

"Hani sen vaktiyle attığın zaman mangalda kül bırakmıyordun, niye şimdi sosyalizmi savunmuyor da Atatürkçü kesilerek yakayı sıyırmaya çalışıyorsun?"

Adam renkten renge girerek süklüm püklüm oldu. Ölgün bir gülümseme kıvrıldı dudaklarında.

"Mahkemelerde bunu yapmak bana düşmez. Siz partililerin işi o. Biz davalarda ne kadar çok kişi kendimizi kurtarırsak o kadar iyi. Onun için ben şimdi Atatürkçülükten başka ideoloji tanımıyorum."

"Ya, bir adamın ne mal olduğu işte böyle bıçağın kemiğe dayandığı günlerde belli olur..."

Ötekisi cevap verecek zaman kalmadan orta yerden bir şarkı başladı:

"İndim derelerine
Bilmem nerelerine
Kaytan bıyıklarımı
Sürem memelerine..."

"Hop!.. hop!.." diye bağırdı biri, karşıdan, "Arkadaşlar, susalım lütfen, Macit'in kafası fazla gürültü götürmüyor!"

Birden kesildi şarkı.

O anda meydana gelen sessizliğin içinde dış kapıdaki nöbetçinin hindi gibi glu glu ettiği duyuldu. Az sonra gözlerinin üstüne düşen şapkasıyla albay göründü eşikte. Arkasında binbaşı, kollarını yana sarkıtmış, tir tir titriyordu. Koğuş nöbetçisi aşk ile ve şevk ile "dikkat!" komutu çekti. Albay geldi, yatağında upuzun yatan Macit'in ayakucunda durdu, bir süre onu horlayıcı bakışlarla süzdükten sonra patladı: "Sen bu hikayeye devam ediyor musun daha? Senin yaptığın iş burada suçtur, efendi!" Hınçla binbaşıya döndü, "Kaldırın bu adamı mahkemeye verin! Hemen şimdi derhal ifadesini alın!" Binbaşının işareti üzerine askerler Macit'i hoyratça ayağa dikip giydirmeye başladılar. Biçare, askerlerin arasında canlı bir iskelet gibiydi. Çoğundan bir baş uzundu. Aslında bayağı güzel olan yüzü küçülmüş, esmer rengi ödyeşiline dönmüştü. Gözlerinin akları sararmış, bakışları matlaşmıştı. Yıkılmaması için biri onu koltuk altlarından tutuyordu. Bu olurken albay koğuşu bir uçtan öteki uca dolaştı. Raflarda dizili bavulları, duvarlarda asılı elbiseleri, yatakların ayakuçlarına katlanmış battaniyeleri, tutukluların saç traşlarını gözden geçirdi ve çıktı gitti. Peşinden askerler Macit'i götürdüler.

Macit yirmi yedi günden beri açlık orucu tutuyordu. Olaya şahit olmayanlar bir insanın bu kadar uzun süre açlığa dayanabileceğine kolay kolay inanmazlar. Macit, Arap'tı. Filistinliydi. Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nde öğrenciydi. Diğer iki Arap arkadaşıyla birlikte, yok yere tutuklanmıştı. Fena halde bozulmuştu buna. Ama herşeye rağmen, duruşma başladığında, ilk celsede gerçeği anlatabileceğini ve buradan kurtulabileceğini sanmıştı. Birinci, ikinci, üçüncü, beşinci... dokuzuncu celselerde gerçeği anlatmak şöyle dursun, iş gittikçe sarpa sarmıştı. Bunun üzerine koyu bir karamsarlığa kapılmış, durumu protesto etmek için, açlık orucuna girişmişti. Günden güne erimiş, bir deri, bir kemik kalmıştı. Doktor arasıra gelip kendisini kontrol ediyordu. Bu sabah yine gelmiş, yatağın kenarına oturarak nabzını saymıştı. Ve boş bakışlarını Macit'in yüzünde gezdirerek, her seferinde yaptığı gibi, hiç konuşmadan çekip gitmişti. Ve de onu gözetlemek için arka pencereye gizli nöbetçi dikmişti.

Bir süre sonra askerler Macit'i geri getirip yatağına uzattılar. Son derece halsiz kalmıştı. Vücudu yaprak gibi titriyordu. Boyu zayıflığından dolayı daha da uzun görünüyordu. Bazıları onun etrafına toplandılar. Partililerden Dr. Nejat Yazıcıoğlu,

"Ne oldu Macit?" diye sordu, gür sesiyle, onu dikkatle gözden geçirerek.

Macit kuru kuru yutkundu. Ağzının köşeleri paslanmıştı.

"Hiç, sorguya çektiler işte. Türkiye böyle şimdi: Sorgu, mahkeme... sorgu, mahkeme... sorgu, mahkeme..." Kelimeler boğazına tıkanıyordu.

Doktor iri gövdesiyle eğildi, nabzını tuttu onun. Öteden beri hep görüp gözetiyordu onu. Zaman zaman şekerli ve tuzlu sular içiyordu kendisine.

"Ne dedin?"

"Ben oruç tutacağım, siz ne isterseniz yapın dedim."

Aren, onun yanındaki yatağa çöktü:

"Macit, artık bıraksan şu orucu diyorum... Tükettin kendini..."

Yastığa dayalı başını inatla salladı:

"Yok hocam, bırakmam. Pisipisine yargılanmak neye?"

Bican şaşkınlıkla ellerini yana açtı:

"Pisipisine ölmek daha mı iyi?"

"Daha iyi!"

"Amma da yaptın ha!" dedi Recep. "Ölmekle ne sağlayacaksın? Filistin davasına nasıl hizmet edeceksin yarın, mezarda?"

Cam gibi donuklaşmış bakışlarında belli belirsiz ışıklar yanıp söndü Macit'in.

"Ah, Recep Beyciğim, beni yine canevinden vurdunuz... Boşu boşuna yargılanmanın yanında beni en çok üzen ne oldu biliyor musunuz? Savcılıkta bana: 'Filistinliler canavar mı be?' dediler. 'Ne halt ediyor sizin gerillalar öyle?..' Kendilerine: 'Bu soruyu böyle sormaktan başka hiçbir şeyle bana bu kadar acı veremezdiniz,' dedim. Bunlar vatan yitirmenin acısını bilmiyorlar. Ne mutlu size, bir vatanınız var. Şu tarafı bozuk, bu tarafı bozuk ama, olsun."

Beşir parmakları arasında döndürmekte olduğu tesbihi avucunun içine aldı:

"Öyleyse Filistin'i kurtarmak için yaşamak lâzım..."

"Sen beni bırak, bak orasını kurtarmak için Filistinliler dünyaya yerinden oynatıyorlar..."

"Macit," dedi Aren, "Filistinliler olarak şu yaptıklarınızın bazılarını yapmayın..."

Macit genç kafasını salladı yastıkta:

"Yapacağız, hocam!" Durup dinlendi. Çatlamış dudaklarını yalamaya çalıştı kurumuş diliyle. "İsrail'le açıktan vuruşmaya gücümüz yetmiyor. Onun için işte böyle elimizden ne gelirse onu yapacağız. Ve..."

"Böylece," diyerek öteki Filistinlilerden birisi kaptı sözü, uzun ağızlığının ucundaki sigarasının külünü silkeleyerek, "İsrail'e 'Sen Filistin toprakları üzerinde oturamazsın' diyoruz, kıçına kızgın şişi batırıyoruz. Dünyanın yakasından tutup gözünü Filistin sorununa çeviriyoruz. 'Herkes her-

şeyden sorumludur,' demişler. Dünya, dünyada olan herşeyden sorumludur. Rahat etmek isteyen bir dünya, kendi sorunlarına eğilmelidir."

Macit başıyla onu onaylayarak yorgun yorgun soludu:

"Aksi halde biz dünyaya rahat vermeyeceğiz! Vermeyeceğiz, çünkü dünya bizim başımıza yıkılmış durumda..."

Beşir, uzun çubuklu Filistinlinin omuzuna vurdu. İnce yapılı, çok kanı sıcak bir gençti bu.

"Adnan, Cicianne diyor ki..."

"Cicianne kim?"

"Golda Meir."

"Haaa... Ne diyor?"

"Diyor ki, 'Bugüne kadar ne zaman bir Filistin halkı yaşadı? Bizim kovduğumuz ve ülkesine zorla yerleştiğimiz Filistin halkı diye bir halk hiçbir zaman var olmadı,' diyor."

Adnan yumruğunu sıkarak dizine vurdu:

"Oldu, oldu. Sen git de Cicianne'ye böyle söyle. İşte ben o halkın bir ferdiyim..." Bakışlarını etrafta gezdirdi, "Çil yavrusu gibi dağıldık. Gazze bölgesinde, Ürdün'de, Lübnan'da, Mısır'da, Basra Körfezi Emirlikleri'nde sürünüp duruyoruz. Ta Almanya'ya, Avustralya'ya gidenlerimiz var."

Beşir, Adnan'la şakalaşmayı severdi, inadına onun dalına bastı:

"Yine İsrailliler diyorlar ki, 'Biz milâttan altı asır önce ülkemizden kovulunca, yabancı diyarlarda sürünme, işkence görme sıramızı savdık. Şimdi sıra, biz burada yokken gelip yerleşmiş, iki bin beş yüz küsur yıl buralarda yaşamış olan kimselerdi. Biraz da onlar sürünsünler,' diyorlar."

Yılmaz şeytanca güldü:

"Nitekim, 1967 Savaşından sonra da bir İsrailli, 'iki bin yıllık rüyamız hakikat oldu,' dedi."

Macit fersiz bakışlarını ona çevirdi:

"Eğer her millet gördüğü rüyaya göre hareket edecek olursa vay geldi dünyanın başına!.."

Adnan, Beşir'e sigara tuttu:

"Hep Cicianne, hep İsrailliler mi konuşmuşlar? Filistinliler hiçbir şey söylememişler mi? Öyleyse git Cicianneye benden selam söyle: Biz iki bin beş yüz yıl sürünmeyeceğiz. Bugün Filistinli deyince biz geliyoruz akla. Topraklarımızı bugünden yarına kurtarmak için savaşacağız!"

Beşir sigarayı yakarak dumanını Adnan'ın yüzüne savurdu:

"Ne diye savaşacaksınız? Gidin İsrail'de yaşayın. Cennet bir ülke orası. Bak, Sovyetler Birliği'ndeki Yahudiler bile oraya gitmek için can atıyorlar.

'Hür dünya' basınının parmağına doladığı belli başlı meselelerden biri de bu şimdi."

"O meseleyi tefe koyan hür dünya basını, İsrail'e gidip de tekrar geri dönmek isteyen yahudilerle hiç ilgilenmiyor ama..."

Beşir konuyu bilmemezlikten geldi:

"Vay, öyle şey de mi var?"

"Viyana bugün Sovyetler Birliği'ne gerisin geriye dönmek derdiyle çırpınan Yahudilerle dolu. Hepsi de İsrail'e göç ettikleri için kafalarını taşlara vuruyorlar. 'Nasıl oldu da İsrail'in propagandasına ve Batı'nın tahriklerine kapılarak yerimizi yurdumuzu terkettik?' diyorlar. 'İsrail'de bir nebze olsun insani ilişki ve sevgi yoktur. Orada yalnız paraya bakarlar,' diyorlar. 'Halbuki Sovyetler Birliği'nde insana sevgi ve saygı her nevi davranışın temel unsurudur,' diyorlar."

"Ee ama sen onlara bakma. Onlar sosyalist bir ülkede yaşamış olan kimseler. Nitekim o kimseler, 'Sosyalist bir ülkede yaşayan, sosyalist ilkelere bağlanan insanlar orada barınamazlar,' diyorlar."

Adnan başını yana eğerek alaycı bir edayla Beşir'in yüzüne baktı:

"Biz de sosyalist ilkelere bağlanmış insanlarız, arkadaş. Bizi sizler de anlamazsanız, hiç kimse anlamaz bu Türkiye'de."

Dış kapıdaki nöbetçi gene yırtınmaya başladı. Gırtlağı parçalanacaktı neredeyse. Nöbetçi assubayı soluk soluğa gelip herkesin dışarı çıkmasını istedi. Koğuştakiler alelacele bahçeye fırladılar, sıraya dizildiler. Askerler, Macit'i de ön sıranın ortasına dikip yanındakilerin desteğine bıraktılar.

Albay öfkeli öfkeli tutukluların karşısında gezindi. Söyleyeceklerini kafasının içinde iyice hazırladıktan sonra orta yerde durdu:

"Buraya bakın, disiplin, askerliğin orijinidir. Siz, Sıkıyönetim Kanununa göre, asker kişiler sayılıyorsunuz ve erden aşağı rütbede bulunuyorsunuz. Binaenaleyh disipline uyacaksınız. Bıktım sizin disiplinsizliğinizden! Diyeceksiniz ki, 'Bu mertebeye erişmişsiniz, ayrılın artık.' Olmaz, hayranıyım ben bu mesleğin, niçin ayrılayım?"

Gözucuyla Macit'i süzerek birden sesini yükseltti:

"Kalkmış adam açlık orucu tutuyor. Suç bu efendi! Biriniz bunu yaparken bir kısmınız da yemekleri beğenmiyor. Mercimeğin, nohutun, bulgurun nesini beğenmiyorsunuz? Bunları küçük görmeyin, Türk soğan yediği için kuvvetlidir. Ne yani, biz evimizde bunu da bulamıyoruz. Efendim, yemekler çok kere kokarmış... Koksun! Kokar mokar tok tutar! Efendim, bir tabak yemekte yedi tane fasulye olur muymuş... Yedi tane de olur, beş tane de, a nankör! Sen asker ocağını ne sanıyorsun? Burası senin babanın çiftliği mi?"

Dudaklarının yanları köpürmüştü. Olduğundan daha sert görünmek için kendini zorluyordu. Durdu, elinin tersiyle ağzını sildi: "Bazılarınız mahkemelere giderken gravat takmaz... Takmaz da ne olur? Eşek sudan gelinceye kadar dayağı yiye yiye, Mehmetçiğin postalının altında ezile ezile takar sonu[illegible]

Aşağı [illegible]hçede bir kurbağa vrakladı. Yan tarafta hazırol vaziyetinde duran binbaşı, başını omuzunun üzerinden arkaya çevirdi, sağ elini hafifçe kaçının hizasında salladı, "Sus be!. sus be!." diye fısıldadı. Albay konuşmasına devam ediyordu:

"Dinleyin, hiç kimse kendi isteğini yapamaz burada. Sadece burada değil, her yerde öyle. Mesela, Kızılay'da daltaşak gezemezsiniz. Gezerseniz, sizin ensenize yapışırlar, 'Gel bakalım buraya dalyarak!' derler adama. Bunun gibi, kadınlar hamamına gidemezsiniz. Giderseniz, önce oradaki kadınlar, 'Pezevenk! sen burada ne arıyorsun?' diye takunyaları parçalarlar kafalarınızda. Biz böyle bir milletiz. Biz Türk'üz, dibimizden o kadar boşalmadık."

Macit kendisini tamamiyle yanındakilerin kollarına bırakmıştı. Yüzü ölü gibiydi. Albay şapkasının siperliğini düzelterek tutuklu saflarını boydan boya gözden geçirdi:

"Buraya bakın, beni dinleyen dinler, dinlemeyen feleğini şaşırır alimallah! Ne yaparım en sonunda biliyor musunuz? Burada hapishane içinde hapishane yaratırım. Bölerim koğuşun dip tarafını bir duvarla. Bir kör kapı takarım bir yanına. Ne pencere, ne ışık. Al sana bir zindan!.. Bir de teneke tuttururum oraya düşenin eline. 'Al,' derim, 'bu da senin kenefin.' Artık orada kendi bokuyla koyun koyuna yatsın, deyyus!.."

4

Cumhurbaşkanlığı seçimiyle bata çıka yeni bir döneme girilmişti. Veresiye reform iddialarıyla ortaya atılanlar sıfırı tüketmişlerdi. Ancak 12 Mart Muhtırası namına yaratılan yönetim şekli henüz daha ortadaydı. Devlet idaresinde hangi kıstaslara göre hareket edildiği belli değildi. Herşey altüst olmuş, herşey anlam değiştirmiş, herşey insanca düşünceden kopmuş öyle başıtan kara gidiyordu. Astığı astık kestiği kestik havaları içinde kendilerini göstermeye çalışanlar boyuna martaval okuyorlardı millete: "Türkiye beynelmilel komünizm için daima cazip bir hedef olmuştur..." Sıkıyönetim uygulamaları olanca şiddetiyle devam ediyordu. Askeri mahkemeler bitmez tükenmez davalar içinde yüzüyorlardı. Gazeteler hergün bu davalara ilişkin haberlerle dolup taşıyorlardı:

"Madanoğlu davasında beş sanık albay dinlendi..."

"Çetin Altan'ın 1966 yılında yazdığı bir yazıdan dolayı on yedi yıl hapsi istendi..."

"Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın tamamını veya bir kısmını tağyir, tebdil ve ilgaya teşebbüs suçundan haklarında soruşturma açılan on yedi sanıktan altısının idamı istendi..."

"Bomba davasında elli üç sanıktan on ikisi için idam istendi..."

"İki yüz elli altı sanıklı cephe davasına yakında başlanıyor. Sanıklardan onu için idam istenecek..."

"Sabotaj davası sanıkları 'biz hiçbir suç işlemedik' dediler..."

Bu sonuncusu çok korkunç bir davaydı. Kültür Sarayı ve Marmara yolcu gemisinin yanması, Eminönü araba vapurunun batması olaylarının sanıkları olarak rastgele yirmi dört kişi yakalanmış, "suçlarını" itiraf ettirmek için işkence altına alınmıştı. Bunlar sendikacılar, tersane işçileri, öğrenciler, aydınlardı. Aralarında Yüksel Duman da vardı. Okul'da, sınavdan çıkarken, "Bir dakika gelir misin Yüksel?" demişlerdi ona. Şimdiye kadar görülen işkencelerin en ağırları yapılmıştı bunlara. Ayrıca, kendileri, diri diri mezara gömülmek, kireç kuyusuna atılmakla tehdit edilmişlerdi. Bu şartlar altında sanıklar kendilerine yüklenen bütün suçları kabul etmişlerdi. Ve sağcı gazeteler hemen iri harflerle manşetleri çekmişlerdi: "Vatan hainleri bütün suçlarını kabul ettiler..." Ama sanıklar mahkemeye çıkarılınca bu düzmece davayı hallaç pamuğu gibi atmışlar, işin içyüzünü ibret verici bir şekilde gözler önüne sermişlerdi. Bunun üzerine sağcı gazeteler yine manşetleri döşenmişlerdi: "Hainler inkâr yoluna saptılar..."

Bu arada Suat'ların davası karar safhasına dayandı. "Gereği düşünüldü," dedi yargıç, son duruşmada. Sanıklar ayağa kalktılar. Sancaktar, göğsüne yerleştirmiş olduğu bayrağı çıkarmaya çalışarak, tuhaf bir sesle bağırdı: "Yaşasın adalet!.." Yargıç, bakışlarıyla tersledi onu: "Nümayiş yok!.." Bayrağın ucu yakasından taşarak hazır ola geçti Sancaktar. "Muhtelif bildirileri, yayınları, bültenleri ve dosyadaki diğer belgelere ve tanık ifadelerine dayalı çeşitli eylemleriyle Marksist-Leninist bir gaye peşinde faaliyet göstermek suretiyle, sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde tahakkümünü tesis etmek ve sosyal bir sınıfı ortadan kaldırmak ve memleket içinde müesses iktisadi ve sosyal temel nizamları devirmeye matuf bir cemiyet kurdukları sabit olan sanıklardan Türk Ceza Kanunu'nun 141/1. maddesindeki suçu işledikleri anlaşılan..." diye hükmü okumaya geçen yargıç, kime ne kadar ceza giydirildiğini sıralamaya başladı. Suat on beş yıl yüklenmişti. Sancaktar soluğunu kesmiş sıralanan isimleri dinliyordu. Henüz kendi adı geçmemişti daha. Yüreği küt küt atıyor, göğsü daralıyordu. "Üç," dedi yargıç, "sanıklardan

Yasin Sancaktar'ın Türk Ceza Kanunu'nun 141/1. maddesindeki yukarda izah olunan suçu aynı cemiyetin üyesi olarak faaliyetlerini tanzim, sevk ve bu konuda yol göstermek suretiyle işlediği, kendi beyanından, bu yolda yeminli dinlenen kamu tanıklarının birbirini teyid ve itmam eden ifadelerinden, dosyadaki sair yazılı belgelerden anlaşılıp sabit görülmekle Türk Ceza Kanunu'nun 141/1. maddesi gereğince takdiren sekiz yıl ağır hapis cezasıyla mahkumiyetine, aynı kanunun 31. maddesi gereğince müebbeden amme hizmetlerinden mahrumiyetine, aynı kanunun 33. maddesi gereğince ceza müddeti zarfında kanuni mahcuriyet altında bulundurulmasına, aynı kanunun 173/3. maddesi gereğince Tokat'ta iki se....." Başından aşağı kaynar sular dökülen Sancaktar, fenalaşır gibi oldu; yere düşmemek için sandalyelere tutundu.

Duruşma salonundan askerlerin kollarında çıktı. Tam bir felâket havasına bürünmüştü. Ayakları birbirine dolaşıyordu. Bir ara halsiz halsiz başını yukarı dikip ulur gibi feryat etti:

"Ah Suat, ah, yaktın beni!.. Lânet olsun sana uğursuz herif!.. belâlı herif!.."

Peşisıra gelmekte olan karısı da saçını başını yolarak çığlık çığlığa yerlere attı kendini:

"Bırakın onu, Allah aşkına bırakın onu, onun hiç suçu yok!.."

5

Akşam vakti çökmüştü. Güneş, büyümüş, kızıllaşmış, Keçikıran gecekondularının üstüne düşmüştü. Yamaçlarda bazı evlerin pencereleri ışıl ışıl alazlanıyordu. Uzaklardaki dağların gölgeleri birbirine vuruyordu. Artık neredeyse Ankara'nın o bilinen gurubu, mor, sarı, kırmızı, lacivert, turuncu, rengarenk huzmeleriyle, solgunlaşan ufku süsleyecekti.

"İşçi Partililer eşyalarını alıp dışarı çıksınlar!" dedi nöbetçi assubayı, koğuşun kapısında biterek.

Önce bir çöl sessizliğine büründü içersi, sonra kalktı koptu ortalık. Aradan dokunaklı bir ses yükseldi: "Ey gaziler, yol göründü..."

Bahçeye serilen eşyaları askerler gözden geçirmeye başladılar. Bayağı ince eleyip sık dokuyorlardı. Kitap sayfalarının aralarına bile bakıyorlardı. Partililer sessizce eşyalarının başlarında dikiliyorlardı. Bazılarının yüz hatları gerilmişti. Koğuştakiler pencerelere yığılmışlar, olanı biteni izliyorlardı. Sesi soluğu kesmişler, üzgün görünüyorlardı. Assubay arasıra askerlerin kendisine uzattıkları şeyleri kontrol ediyor, artık vardığı hükme göre onları

ya yerine bırakıyor, ya da bir kenara ayırıyordu. Sık sık da askerlere çı kışıyordu: "Çabuk olun be uyuşuk herifler, çabuk olun!.."

İşlerin hayli ilerlediği bir sırada dışardaki nöbetçiler yırtınmaya başladılar. Kendilerini zorlayarak bağırdıkları için ne söyledikleri anlaşılmıyordu ama, belli ki birisi geliyordu. Nitekim, albay göründü demir parmaklıkların arasında. Ağır adımlarla bahçeye girdi. Hiç konuşmadan bir süre kapı önünde durdu. Neden sonra assubaya seslendi:

"Ne yapıyorsun sen öyle?"

"Albayım, emriniz uyarınca..."

Albay bir el işaretiyle susturdu onu:

"Ben sana hemen şimdi demedim ki..." Vaziyeti çaktırma der gibilerden baktı assubaya, "Dur bakalım daha ne olacağı belli mi?" Assubay afalladı, ne söyleyeceğini kestiremedi; durumun idare edilecek tarafı kalmamıştı artık. Albay devam etti: "Neyse, neyse, gör işini artık. Arama bitince eşyalar burada kalsın. Bundan öte bahçeye kimse çıkmasın." Partililere döndü. "Sizleri Niğde'ye sevkedeceğiz. Yalnız hareket gününü bilmiyoruz..."

Elleri kıçının üstünde, hakimane pozlarla eşyaların arasında dolaştı. Ayaklarının uçları fazla dışa basıyordu. Sağ pabucu biraz yamulmuştu. Dizini bir ağaç bavula çarpınca yüzünü buruşturarak oradan ayrıldı. Döndü, telörgüleri gözden geçirdi. Teker teker kapılarını açıp keneflere baktı. Sonra çekti gitti.

Assubayın zart zurtları arasında nihayet yapılacak olan işler bitti. Eşyaların başlarına özel nöbetçiler dikildi. Ve partililer koğuşa döndüler. İçerdekiler onların etraflarına toplandılar. Silah kaçakçılığından tutuklu bulunanlardan biri Recep'in yanına sokuldu. Çam yarması gibi bir adamdı bu.

"Gidiyorsunuz, ha?"

"Gidiyoruz. 'Tebdili mekânda ferah vardır' derler, bakalım öyle mi?.."

"Gidin, gidin, sivil hapishane buraya benzemez, burası esir kampı sanki..." Biraz duraladı, "Ama ne var ki, buranın insanları insan işte. sivil hapishanede adam denecek adam zor bulunur..."

"Siz hapis yattınız mı hiç?"

"Yattım ya; bir dokuz yıl yattım, bir de iki yıl. Bu da üstünün tuzu, biberi işte şimdi..."

Recep başını sol omuzunun üzerine eğdi:

"Ama sizin tuzu, biberi bizim yaraların üzerine ekiyorlar. Sıkıyönetim bildirilerini dinliyorsunuz: 'Evlerinde çeşitli yasak kitaplar bulunan dokuz solcu daha yakalandı. Ve beş yüz bin kaçak mermiyle çok sayıda otomatik si-

lah ele geçirildi...' Bilmeyen de sanır ki, bu mermilerle silahlar solcuların ellerinde bulundu..."

Kaçakcı göbeğini hoplatarak güldü:

"İşleri yürütenler mahsus öyle yapıyorlar, bizim ne günahımız var?"

Aren konuyu başka açıdan ele aldı,

"Çok mu kârlı bu iş?" diye sordu ona.

"Çok hocam, çok! Bana göre bundan daha kârlı bir iş olamaz!"

"Ama belâlı bir iş, yapmayın bunu."

"Hocam, çıkınca bir kerecik daha yapacağım, ondan sonra paydos..."

Koğuşta belirgin bir durgunluk vardı. Kimseden ses seda çıkmıyordu. Yemek bile hissedilir bir suskunluk havasında yenmişti. Bazıları üzerlerine çöken bu ağır atmosferi belli etmeden zaman zaman dağıtmaya uğraşıyorlardı ama, pek olmuyordu. Son olarak böyle bir gayrete Yılmaz girmişti galiba. Yatağının üzerine bağdaş kurmuş, kucağına aldığı sazın tellerinde çalacak bir şeyler arıyordu.

"Sen ne yapıyorsun öyle be?" diye sordu Bican.

Yılmaz durdu.

"Görmüyor musun, cümbüş yapıyorum..."

Bican oturduğu yerde derviş gibi sallandı:

"Bakıyorum da keyfine diyecek yok..."

"Ooo, değme gitsin..."

"Bak hele..."

Yılmaz sazı kaldırıp onun kafasına vurdu:

"Sus, duygusuz, biraz koğuşun efkârını dağıtalım dedik, hemen çanımıza ot tıkadın..."

Gülüşmeler arasında başını sıvazladı Bican:

"Oooffff, ne biçim efkâr dağıtmak bu böyle be, beynimi dağıtıyordun az kalsın..."

Beşir ötelerden atıldı:

"Aklın başına gelsin diye yaptı bunu sana Yılmaz."

Bican onu görmek için boynunu uzattı:

"Benim aklım başımda şükür. Meselâ az önce sizin buradan gitmekle üç öğün bulgurdan kurtulacağınızı düşünüyordum... Niğde'de yemekleri kendiniz yaparsınız artık herhalde, ha? İçinizde yemek pişirmesini bilen var mı?"

Beşir'in yüzünde alaycı bir ifade belirdi.

"Yok, ama öğreneceğiz. Orada içimizden bazılarını seçip kadınlar koğuşuna yemek kursuna göndereceğiz."

"Ooo, çok iyi vallahi..."

Bitirdiği sigaranın ateşiyle yenisini yakan biri, Bican'ın omuzunu patpatladı:

"İyi lâfı duyunca ağzın kulaklarına varıyor."

Bican omuzunu sıvazladı:

"Ne yapayım ya, baksana kadınlar koğuşunda yemek kursu var, oooooo!.."

Beşir onu yan yan süzdü:

"Seni gönderseler ilk elde ne yapmaya bakarsın?"

Bican gözlerini kocaman kocaman açtı:

"Mercimeği fırına vermeye bakarım."

Bir kahkaha dalgası koptu koğuşta. Doktor Nejat Yazıcıoğlu tütün doldurduğu piposunu dizine bıraktı:

"Vay, bu olmadı işte... En iyisi sen burada Selim Usta'dan öğren bu işi..."

"Ya," dedi Selim Usta, burnunu parmaklarının arasına alarak, "sen bu işi benden öğren daha iyi. Hem yarın hapishaneden çıkınca benim yerime Mualla hanıma yemeği sen verirsin..."

Selim Usta yaşlıca bir adamdı. Ahçıydı. Çalıştığı müesseseye kirli bayrak çektiği için tutuklanmıştı. Bunu hep Mualla Hanım dediği bir memureden biliyordu.

Biri hemen atıldı:

"Selim Usta, şu Mualla Hanımla aranızın nasıl açıldığını bir kere daha anlatsana bize..."

"Abe ne diye anlatayım, belki kırk kere anlattım şimdiye kadar..."

"Olsun, bir kere daha anlat, ne de olsa bilmeyen yeni arkadaşlar var aramızda..."

Eliyle bir genci işaret etti:

"Ayrıca içimizde çocuklar da var..."

"Ben kulaklarımı tıkarım, aldırmayın" dedi ötekisi, sevimli bir halle. Daha bıyığı bitmemiş, Cengiz Koç adında, çok hoş bir delikanlıydı bu.

"Haydi.. haydi.." dediler başkaları da.

Selim Usta fazla nazlanmadı:

"Abe çoğunuz biliyorsunuz işte, çalıştığım yerde Mualla Hanım diye bir kadın vardı. Yemek servislerinde ne zaman bunun tabağına kepçeyi uzatsam ille birşey söyler. Hele tavuk mavuk gibi iyice şeyler olunca, 'Ah, Selim Usta bana öyle koyma, ah, Selim Usta bana böyle koyma,' der durur. Bir gün dayanamadım artık, 'Abe Mualla Hanım, ben sana nasıl koyacağımı bilemi-

yorum...' dedim buna." Bir süre kafasını yana eğerek gülüşmelerin kesilmesini bekledi. "O bunu fenaya çekti, bana düşman kesildi. Oysa hiç onun anladığı anlamda söylemedim, sadece lâf o anda öyle çıktı ağzımdan işte. Yediğim ekmek gibi biliyorum, beni bayrak meselesinde o şikâyet etti. Nahak yere sürükledi beni buralara. Müessesede ne bayrak varsa onu çektim direğe. Düşündükçe içimi öyle bir acı sarıyor ki..."

"Nasıl bir kadın bu Mualla Hanım?" diye sordu Bican, merakla.

Selim Usta'ya meydan vermeden başkaları konuştu:

"Ay parçası kadar güzel bir kadın..."

"Sıcak ve çekici bir kadın... Bir ahu, bir afet..."

"Çok fettan, çok baştan çıkarıcı bir kadın. İşvelerine canlar dayanmaz. Kirpiklerini süzerek yarı kapanık ışıltılı gözlerle adama şöyle bir baksın, tamam, yandı İzmir'in gazları..."

"Yok canım," dedi Selim Usta, yüzünü buruşturarak, "cadalozun teki. Kocaman bir kıçıyla kocaman bir göbeği var..."

Bican hayıflandı:

"Yapma be Selim Usta..."

"Ben yapmadım, kendisi öyle..."

Yılmaz burnundan taşarak elini Bican'ın alnına şaklattı:

"Aldın mı cevabı?.." sonra konuyu değiştirdi. "Peki ama, beyler, albay o sözleri niye söyledi öyle? Besbelli ki arkadaşlarımız bu gece, bilemediniz yarın sabah gidecekler. Gitmekse gitmek, saklayacak ne var bunda?"

Beşir'in ağzındaki Bafra'dan bir duman bulutu koptu.

"Anlasana, albay aklınca tedbirli hareket ediyor, bizi hiç kimse duymadan Niğde'ye gönderecek..."

"Hay Allah, ne kanı ağrısı bir adam bu be, kim yutar böylesine ucuz numarayı?.."

El ayak yatışınca koğuş nöbetçisi Şevket, dostluk dolu bakışlarını Recep'e dikerek,

"Ağabey," dedi, "gidiyorsunuz, artık içimdekini söyleyeyim: burada sizin başınızda nöbetçi dikilmektense taş taşımaya razıydım, ama elden ne gelir, askerlik!.."

Recep hiç ses çıkarmadan sırtını okşadı onun. O devam etti:

"Ancak bir bakıma iyi oldu bu benim için, sizleri tanıdım. Böylece dünyayı anladım. Herhalde işler hep böyle gitmeyecektir. İlerde, bir gün adam ararsanız, beni Ulus'taki inşaatçılar Kahvehanesi'nde bulabilirsiniz..."

Recep tekrar onun sırtını okşadı:

"Sen çok sağ ol..."

6

Saçlarının telleri yüzüne dökülmüş, dolgun göğüsleri yakasından taşmış bir kadın, yakıcı bakışlarını Bican'a dikti:

"Hey, hişt, sana söylüyorum, kendine gel; ben sana patates soymasını öğretiyorum, sen ise gözlerinle beni soyuyorsun!"

Bican kendinden geçer gibi oldu.

"Vallahi öyle..."

Kadın etli dudaklarını imrendirici bir şekilde araladı:

"A'aa, üstüme iyilik sağlık, yemin de ediyor... Ne olacak sonra?.."

"Ben de onu merak ediyorum ya..."

Kadının bakışlarında arzunun ışıkları yanıyordu. Ama yine de eliyle itti onu:

"Biraz uzak dur, içime düşeceksin!"

Bican inadına daha yaklaştı:

"Ne olur, bırak da düşeyim."

"A'a, ne bulacaksın içimde ayol?"

"Cenneti..."

Kadın şeytanca güldü. Bu gülüşte teslimiyet bayrağı dalgalanıyordu.

Bican, uyku sersemi, yatağının üzerinde ellerini çırptı:

"Ah anasını, biraz daha uyanmasaydım kursu tamamlayacaktım..."

Yılmaz sordu:

"Ne kursu be?"

"Akşamki konuştuklarımız rüyama girmiş: sivil cezaevinde kadınlar koğuşuna yemek kursuna gitmişim; esmer, etine buduna dolgun bir kadın bana patates soymasını öğretiyordu..."

"Eee?" diye bir ses geldi koğuşun öteki ucundan.

Bir başka ses buna karşılık verdi:

"Ee'si, kadın bunun kafasına bir kepçe vurdu!.."

Gülüşmeler arasında Bican dilini damağında şaklattı:

"Vallahi, arkadaşlar, rüyalar çok kere hayattan güzel."

Yılmaz ona çıkıştı:

"Bırak rüyayı şimdi de kendini topla, bak arkadaşlar gidiyorlar..."

Bican gibi yeni uyananlar esniyorlar, geriniyorlar, giyinmeye uğraşıyorlardı. Ağız dolusu küfretti birisi; öfkesini alamayıp söylendi:

"Ulan başımıza ne haller geldi be. Ama bize bunları yapanlar yarın alınlarına öyle bir damga yiyecekler ki!.."

Beşir onu yatıştırmaya kalktı:

"Boş ver böyle lâflara sabah sabah, önce bir günaydın de."

Konuşmalar öteki karyolalara sıçradı:

"Ey, arkadaşlar, bu işin ağırlığı günden güne omuzlarımıza biniyor..."

"Yo, yalnma yok; bizi buraya getiren olayların tabii sonuçları bunlar. Lâf aramızda, çok güç bir dönem geçiriyoruz..."

"Herşey bir yana, niye bizi o kadar uzak hapishanelere sürüyorlar sanki?"

"Gözlerden ırak olmamızı istiyorlar da ondan..."

"Bu adamların bize etmeyecekleri yok... Baskı, zulüm, işkence ustası kesildiler başımıza..."

"Bulsalar kanımızı içecekler... Bunlarda sağduyunun zerresi yok, yangına körükle gidiyorlar. Kin tohumları ekiyorlar ortalığa. Millete acı veriyorlar. Unutuyorlar ki, kin kini, acı acıyı doğurur..."

Beşir cebinden kibrit kutusunu çıkararak işi şakaya döktü:

"Eğer bu lâflara devam edecek olursanız, şimdi yakarım burasını ha!"

"Aman, aman, aman," diyerek ellerine sarıldı onun Yılmaz, "sen ne yapıyorsun, ağa? Adamlar zaten bizi kül etmeye çalışıyorlar... Korkma sen, hepimiz demir gibi dayanırız, bu yapılanlara..."

Veda zamanı gelmişti. Partililer, içerdekilerle kucaklaşarak bahçeye çıktılar. Recep, "Dostlar hoşça kalın," dedi giderken. Ortalık alacakaranlıktı daha. Albay önlerinde geziniyordu. Binbaşı da onun peşindeydi. Her zamanki sert halinden pek eser yoktu albayın. Üstelik punduna getirdikçe gönül almaya uğraşıyordu. Bir aralık,

"Bir isteğiniz var mı hocam?" diye sordu Aren'e.

Aren geride kalanlara biraz daha insanca muamele edilmesini istedi.

"Ne de olsa," dedi, "hapishane, bütün insanlık kaidelerinin ortadan silindiği yer değildir..."

Adları okunmak suretiyle teker teker dışarı alındılar. Herkes kendi eşyasını taşıyordu. Askerler de onlara yardımcı oluyorlardı. Dışarda, eşkalen fişlendiler, ikişer ikişer kelepçeye vurularak hapishane arabasına bindirildiler.

Arabanın iki tarafına silahlı askerler sıralanmışlardı. Beşir, arabanın demir parmaklıklı penceresinden Ayhan Onbaşı'yla gözgöze geldi. Onbaşı, etrafına belli etmeden, hafifçe başını eğerek selâmladı onu. Uzun boylu, sarışın flinta gibi bir delikanlıydı bu. Beşir gönlünden sıcacık bir sevgi selinin boşaldığını hissetti ona karşı. Gözkapaklarıyla karşılık verdi selâma. Bu onbaşı adam kişiydi. Tutuklulara iyi davranırdı. Askerlik hayatım benim için acı anılarla dolu bir dönem olacaktır," derdi.

En sonunda muhafızlarla birlikte arabanın arka bölümüne binen irikıyım bir gardiyan, kapıyı kilitleyerek pencereden dışarı "tamam!" diye bağırdı.

Albay, ayakları arasında dolaşan binbaşıyı yana çekerek, eliyle işaret verdi. Kırmızı renkli hapishane arabası homurdanarak hareket etti. Önde, arkada içleri jandarma dolu cipler vardı. Koğuşlardan bir marş sesi yükseldi:

"Uyan, uyan..."

Albayın bir ayağı arabanın peşine takılırken bir ayağı koğuşa doğru uzandı.

Araba ana yola çıkınca üzerine bir gözetleme uçağı dikildi ve onu havadan izlemeye başladı. "Ooo," dedi Beşir, işin farkına varınca, pencereden uçağı işaret ederek, "bayağı gösterişli bir şekilde gidiyoruz...'

Özlem dolu bakışlarla kırları seyrettiler pencerelerden. Aylardan beri ilk defa kırları görüyorlardı. Dünyanın büyüklüğünü gösteren kırları. İnsana özgürlük hisleri veren kırları. Bozkır alabildiğine uzanıyordu gözler önünde, ağaçsız ve renksiz... Toprak kurumuştu. Otlar sararmıştı. Buna karşılık dikenler inadına boy atıp gelişmiş, ara ara mor püsküller halinde çiçekler açmıştı.

İl sınırında, Niğde Cezaevi Müdürü, özel arabasıyla konvoya katıldı. Gardiyan oturuşunu değiştirdi onu görünce.

Biçimli görünüşlü Hasan Dağı'nın uzağından dolaşarak, yeşilliklere bürünmüş Bor'dan geçerek, öğle üzeri Niğde'ye vardılar. Arabadan inince ayakları üzerinde zor durdular. Dizleri uyuşmuştu adamakıllı. Jandarma kordonundan geçerek hapishaneye yöneldiler. Kapı sahanlığına dikilen Cezaevi Müdürü, sessizce süzüyordu onları. Sanki her birinin içini okumaya çalışıyordu. Akşamdan kalmışa benzeyen bir hali vardı. Yapısı hayli gösterişliydi. Kalın kaşları birbirine karışmıştı.

Biraz ötedeki Çimento Fabrikası, kükürt kokulu yoğun toz bulutları kusuyordu havaya. Bu bulutlar öbeklene öbeklene gelip üzerlerine çöküyor, nefeslerini kesiyordu.

Giriş bölümündeki aramalardan sonra, gardiyanların peşisıra, adi mahkumların meraklı bakışları altında iç karartıcı uzun bir koridordan geçerek, 2 Numaralı Tecrit Koğuşu'na gittiler. Birer kişilik demir parmaklıklı hücrelerin sıralandığı üç katlı bir koğuştu burası. Katlar boydan boya balkon şeklinde uzandığından ön tarafta büyükçe bir kapalı salon meydana gelmişti. Birer birer hücrelere yerleştiler. Alttan itibaren bir buçuk katı doldu koğuşun. Bütün bu işleri yöneten Savcı ayaküstü sordu:

"Benden bir isteğiniz var mı?"

"Var: mümkünse, lütfen, şu çatıdaki pencerelerden birini açtırın da biraz temiz hava alalım. Çok fena kokuşmuş burası."

"Affedersiniz, siz kimsiniz?"

"Sadun Aren."

"Profesör?"

"Evet."

Saygılı bir tavır aldı. Oldukça genç, boylu boslu bir adamdı. Halden anlar bir insana benziyordu. Gözlerini yukarı dikip düşündü biraz.

"Efendim, arzunuzu yerine getireyim." Eliyle işaret etti, "Şu uçtaki pencereyi açtırayım. Yalnız dikkat ediniz, buranın havası çok sui generistir, aman geceleri üşütmeyiniz..."

Derinlerden çakal ulumalarını andıran acayip bir ses geldi. Deminden beri bu ses ara ara duyuluyordu.

"Savcı Bey, bu ses nedir?" diye sordu Recep.

"Hımmm, şey, mahkûmlardan biri bağırıyor öyle... Oynatmış zavallı, yapma etmeden anlamıyor. Tek başına bir yerde kapalı, bitişik blokta. Ne yaptığını bilmiyor. Bazen sıçıp kendi bokunu yiyor..."

"Ee, onun için birşey yapılamaz mı? Onu burada o halde tutmak reva mı?" dedi Dr. Yazıcıoğlu.

Savcı boynunu bükerek ellerini yana açtı:

"Biz elimizden geleni yaptık; Ankara'ya yazdık, durumu anlattık, toplumsal yarar sağlanmıştır artık dedik ama, bir yanıt yok henüz..."

Berikiler birbirlerinin yüzlerine baktılar.

Kendi başlarına kalınca da ne yapacaklarını ne edeceklerini görüşmeye başladılar aralarında. İlk elde genel bir temizlik yapmak ve yemek pişirme işini düzenlemek gerekiyordu.

"Arkadaşlar, hoş geldiniz!.."

Durup sesin nereden geldiğini araştırdılar? Karşı duvarda sıra sıra gözetleme delikleri vardı. Üst sıradaki deliklerin birinden bir baş uzanıyordu. Onu iyice görebilmek için geri geri çekildiler. Bazıları, körlemesine,

"Hoş bulduk, hoş bulduk," dediler.

"Ben Atilla Keskin. Burada siyasi koğuşta bulunan arkadaşlar, sizlere geçmiş olsun diyoruz..."

Ötekiler ayakuçları üzerinde yükseldiler; sevimli, esmer çehresini seçtiler onun.

"Sağ olun. Sizlere de geçmiş olsun!" diye karşılık verdi Aren.

"Eksik olmayın hocam," Rahat konuşabilmek için delikteki tozları süpürdü eliyle. "Efendim, bu akşam bizim misafirimizsiniz. Sizlere yemek hazırlıyoruz, pişince göndereceğiz."

"Zahmet ediyorsunuz, teşekkürler."

"Estağfurullah hocam. Bu saatte burada sular akmaz, onun için iki bidon da su gönderiyoruz. Başkaca bir isteğiniz olursa bize haber iletmeye bakın. Olmazsa, aşağıdaki gözetleme deliklerinden seslenin, biz duyarız. Yalnız çok hızlı bağırmak lâzım!"

"Olur, olur," Alnını kırıştırdı, "Orada durman çok zormuş gibi geliyor bana, bu yüzden içim üzülüyor, başka türlü görüşme olanağı yok mu?"

"Şimdilik yok, hocam. Karşıdan bakan öyle zannedermiş ama, burada durmak zor değil. Ayaklarımın altında beton basamaklar var. Zaten bu yerler sizin orasını gözetlemek için yapılmış. Müşahade süresince hücrelerde kalanları buralardan gizlice inceliyorlar güya..."

"Haaa..."

"Ne var ki, insan kesik baş gibi görünüyor buradan böyle işte."

"Yo, sen öyle değil, güzel bir büst gibi görünüyorsun..."

Siyah bıyıkları kulaklarına doğru uzadı Atilla'nın.

"Ooo, hocam..."

"Kaldığınız koğuş nasıl, iyi mi?"

"Koğuş fena değil. Üç katlı demir ranzalar var içerde. Gemi yatakhanesi gibi bir yer. Bahçe de fena sayılmaz. Gerçi biraz kör kuyuya benziyor ama, güneşi görüyoruz gene de. Yalnız yemekhanedeki durum kötü. Masalar ve oturma yerleri betondan sabit olarak dökülmüş. Kışın mahvediyor insanı bunlar. Şimdiden bazılarımız basur olduk, romatizmaya yakalandık."

"Hımmm... Bütün koğuşlar hep böyle mi?"

"Değil, hocam, sadece siyasilere ayrılan koğuşlar böyle. Adi mahkûmların formika masaları ve sandalyeleri var."

Kederli kederli içini çekti Aren:

"Anlıyorum."

"Öyle de çirkin duruyor ki bu beton masalar, musalla taşına benziyorlar. Siz de göreceksiniz ya ilerde..."

"Evet... Bu çimento fabrikasının savurduğu tozlar da zannettiğimizden daha berbat bir durum yaratıyor galiba. Gerçi, Ankara'dayken methini duymuştuk ama, bu kadarını beklemiyordum doğrusu. Dikkat ettim, hapishanenin rengi değişmiş bu yüzden..."

"Maalesef çok kötü hocam. Hapishaneyle çimento fabrikasını yanyana yapmak kimin aklıysa, çok akılmış yani. Bizim bahçeden hemen her gün bir-iki teneke dolusu toz süpürüyoruz!.."

Aren sesli sesli güldü:

"Eğer işe yarıyorsa, o tozları fabrikaya satmaya bakın bari."

Az sonra bir ihtiyar mahkûm çay getirdi içeri.

"Bunu size 1 Numaralı Tecrit Koğuşu'ndaki adi mahkûmlar gönderdiler," dedi. Çayları dağıtırken kafasını salladı, "Demek sizlere en sonunda bunu da yaptılar, ha?.. Tuh, eyvahlar olsun!.. Neyse, üzülmeyin, mapusane bir bakıma yiğit yuvasıdır..."

Geceleyin hücreleri teker teker dolaşıp yoklama yaptılar. Giderken başgardiyan aşağıdan bağırdı: "Allah kurtarsın!"

Recep üç adım boyundaki hücrede volta atmayı denedi. Bir süre becerdi de bunu. Başı döner gibi olunca, bir adım daha kazanmak için tuvaletin kapısını açtı. Açmasıyla kapaması bir oldu. Ağır bir koku geliyordu içerden. Durdu, deminden beri gözüne çarpan duvardaki yazılara döndü: "Ah, kahpe felek, nedir bu yaptığın bana, ocağıma incir ağacı diktin", "Kar yağdı eriyecek/Evraklar süzülecek/Bu güzel ömür/Zindanda mı çürüyecek", "Ey insanoğlu, eğer buraya düşersen, merdiven boşluğundaki pencerenin boyasız kalmış köşeciğinden akşam yıldızı görünüyor, haberin olsun. Zira burada güneşi, ayı ve yıldızları özleyeceksin..." Gülerek dergilerden seçtiği bir kır resmini kopardı, diş macunuyla yazıların üzerine yapıştırdı. Sonra kağıdını, kalemini, kitabını alıp yatağı üzerine kuruldu. İngilizce bir yazıyı çat pat okumaya başladı. Öteden beri kişisel gayretiyle İngilizce öğrenmeye çalışıyordu. Şimdilerde buna iyice hız vermişti. Bir sözcüğe takıldı; bitişiğindeki hücrede kalan Aren'e sordu:

"Hocam, exalted ne demektir?"

"Yüce demektir."

"Cümleyi çözdü: "İşçilerin mücadelesi tek yüce mücadeledir, çağın düzeyinde bulunan tek mücadeledir. İnsanlık mücadelelerini yıpratmayan, onlara yeni yeni güçler kazandıran tek mücadeledir..."

Aşağıdaki hücrelerden boğuk boğuk bir öksürük nöbeti yükseldi. Besbelli Beşir sert Bafra sigarasıyla boğuşuyordu yine. Öksürük uzayınca Recep seslendi:

"Beşir! nasılsın?"

"İyiyim. iyiyim..." diye karşılık verdi Beşir, öksürüğünü yenerek.

Arkadan, galiba Recep'i iyice inandırmak için, bir hapishane türküsü tutturdu:

"Sinop Kalesi'nden uçtum denize,
Üç gün üç gecede göründü Rize;
Aldım mavzerimi yöneldim düze...
Eşkiya dünyaya hükümdar olmaz..."

Bir yerlerden "gardiyan!" diye yükselen bir bağrış, Beşir'in türküsünü

kesti. Ateşe düşmüş birinin feryadıydı bu sanki. Ne oluyor demeye kalmadan bağrış tekrar sessizliği yırttı: "Gardiyan!.." Sonra bunu değişik sesler izledi: "Gardiyan!.. Gardiyan!.. Gardiyan!.." Derken bağrışlar dalga dalga yayılıp bütün hapishaneyi sardı. Bazı şeylerle kapılara, pencerelere, demir parmaklıklara da vuruluyordu. Arada delinin bağrışları duyuluyordu. Ama onun "gardiyan" deyişi çok başkaydı. İnsanın üzerinde garip etkiler yaratıyordu.

Koridorda koşuşmalar oldu; az sonra sesler kesildi, ortalık yatıştı.

"Ne oldu acaba?" diye kendi kendine sordu Recep. Olayın sırrını çözmek istercesine bir süre sessizliği dinledi. O an için kendini adeta bir kör kuyuda hissetti. Ruhunu ezen bir ağırlık çöktü üzerine.

Bu dünyada insan sesine kulak vermek ne zor şeydi...

7

Namık Usta, iş saatinden çok evvel atölyeye girdi. Evi işyerine yakın olduğu için genellikle böyle yapardı. Bu biraz da erken kalkma alışkanlığından ileri gelirdi. Derin düşüncelere gömülerek bir süre tezgâh başında durdu kaldı. Sonra, revizyondan geçirmiş olduğu motoru elektrikli vinçle kaldırıp tecrübe sehpasına oturttu. Bağlantı vidalarını yerine takıp sıktı. Doğruldu, bir sigara yaktı. Kendisi gibi erkencilerden olan Fevzi Usta dikildi karşısına:

"Namık Usta, okudun mu gazeteleri, bizimkilerini Niğde'ye götürmüşler.

Öteden beri meselelere kafa patlatan işçilerden biriydi bu. Genç, tıknaz, sağlam yapılı, temiz çehreli biri. Namık Usta dalgın dalgın alnını ovaladı:

"Evet."

"Hıh, işe bak sen! İnsan bu meseleyi akla vuracak olursa oynatır vallahi! Toplum yararına çalışmak, gerçekleri söylemek suç olsun!.."

"Ee, bu düzende böyledir bu..."

"Bu iş çok pahalıya oturacak galiba, gözüm korktu."

"Yo, bak öyle lâf yok, ne olursa olsun, gözümüz korkmayacak... Ege men sınıfların baskıları yüzünden mücadelenin böyle zor ve ateşli dönemleri de olur... Biz bütün bunlara katlanmak zorundayız..."

"Gözümüz korkmasa da, bu tür oyunlarla devrimin başarısı çok gecikecek. Allah Allah, halkın kurtuluşunu böyle geciktirmek günah değil mi?"

"Bu iş, burjuvazinin tutumu yanında, daha çok bizim çabalarımıza bağlıdır. Bizim görevimiz, en az gecikmeyle sosyalist düzeni kurmaktır. Yeter ki, biz bu görevin hakkını verebilecek işçiler olalım..."

Dört kişi daha geldi onların yanlarına. Bunlardan biri Vural'dı. Selâmlaştılar. Namık Usta, sigarasından üstüste nefesler çekerek konuşmasına devam etti:

"Hapse düşen arkadaşlarımızın fedakârlıkları boşa gitmeyecektir. Şimdi onlara karşı sonsuz bir kardeşlik sevgisi duyuyoruz. Ve onların yapmaya çalıştıkları işin manasını daha iyi anlıyoruz."

Yeni gelenlerden biri pişmanlık ifade eden bir hareketle başını iki yana salladı:

"Yazık, onlar bizim için çırpınırken, biz çok kereler aptalca hareketlerle onlara engel olduk durduk. Şimdi, düşündükçe, yaptığım budalalıklardan utanıyorum."

"Eğer o kadar budala olmasaydık," dedi bir diğeri, "şimdi belki de onları böyle kolay kolay zindanlara atamazlardı."

"Onlar hep bizi düşündüler, hep bizim için didindiler. Ve şimdi bizim için zindanlara düştüler. Hey be, ne enayilikler ettik: 'Sosyal adalet' dediler, karşılarına dikildik; 'fırsat eşitliği' dediler, karşılarına dikildik; 'sömürüye paydos' dediler, karşılarına dikildik; 'halk egemenliği' dediler, karşılarına dikildik... Tuh, ne kadar kör, sağır, anlayışsız insanlarmışız..."

Namık Usta yüzünü ekşitti:

"Şimdi bu türlü dövünmelerin hiç alemi yok. Eğer dünkü hatalarımızı bugün düzeltebiliyorsak bu iyi bir şeydir. Gerçekler karşısında bütün insanların gözleri aynı anda açılmaz. Onlar bizden evvel uyandılar, bize öncülük etmeye çalıştılar. Biz de nihayet bugün onların değerini anlıyor, gösterdikleri yola yöneliyoruz. Önemli olan budur. Çünkü onların yapmak istedikleri iş buydu işte. Demek sonunda başardılar."

Fevzi Usta parmaklarını yay gibi gerdi:

"Başardılar ama, bu iş onlara pahalıya maloldu."

Vural onu dikkatle süzerek dirseklerini arkasındaki tezgaha dayadı:

"Arkadaş, kayıkçı kavgası değil, sınıf mücadelesi bu. Devrimci hareketlere öncülük edenlerin paylarına büyük fedakârlıklar düşer. İlerici hare ketlerin bedellerini ilericilerden başka kimler ödeyecek? Devrimciler acılarla yoğrulmaya mahkûmdurlar. Çıkarcılarla boğuşmayı ne sandın sen?"

Gelenlerin dördüncüsü olan Hazım Usta dalıp gitmişti. Kulaklarında Recep'in sesini duyuyor gibiydi. Vaktiyle geçirdiği bir iş kazasında sol gözü sakat kalmıştı. Biraz hovardacaydı. Sigortadan aldığı tazminatı Sabire adında bir kadınla har vurup harman savurmaya başlayınca, Recep onu uyarmaya çalışmıştı. "Yapma Hazım Baba," demişti, "gözünün diyetini yeme." Şakadan bir de türkü uydurmuştu kendisine: "Rakı, şarap habire / Gelsin gitsin Sa-

bire / Gireceksin kabire / Ters oluyor, ters oluyor... / Hazım Baba, Hazım Baba, ters oluyor..." yavaş yavaş dalgınlıktan sıyrıldı:

"Ben onların içinden Recep'i iyi tanırım," dedi. "Biliyorsunuz, burada onunla yıllarca beraber çalıştım. Onun ağzından ezilen insanların meselelerinden başka söz duymadım. Derdi günü halkın kurtarılmasıydı." Bir an duraksayıp kaşlarını kaldırdı. "Eğer böyle bir insanı hapse atıyorlarsa, ben böyle bir dünyanın silsilesini s..... "

Grup gittikçe kalabalıklaşıyordu. Orta yaşlı, esmer bir işçi oflayarak gözlüklerini alnına kaldırdı. İri cüssesini garip bir şekilde büzdü. Birşeyin ağırlığı altında eziliyordu sanki. Kederli kederli mırıldandı:

"Neden onu vaktiyle anlayamadık, o bari kendi içimizden biriydi..."

Namık Usta bir taraftan motor üzerindeki çalışmalarını sürdürürken, bir taraftan da çakmak çakmak yanan gözlerle dönüp baktı ona:

"O hep aklımıza seslendi de ondan..."

"Öyleyse niye anlayamadık?"

Fevzi Usta atıldı:

"Aklımız yok da ondan. Onun bütün söyledikleri mankafa kafalarımıza çarpıp çarpıp geri sekti... Sade onu mu, Ahmet'i de anlayamadık..."

Adam kırık bir gülümseyişle Namık Usta'ya döndü:

"Sahi, o nerelerde acaba?"

Namık Usta omuzlarını kıstı:

"Bilmiyorum."

" 'Almanya'ya gitti' diyorlar..."

"Bilmiyorum."

"Bir de 'Dolmabahçe taraflarında yaşıyor' diyorlar..."

"Bilmiyorum."

Fevzi Usta uzun uzun iç geçirerek burnundan soludu:

"Bari bundan sonra iyi anlasak onları..."

Namık Usta durdu, biten sigarasını yeniledi:

"Anlayacağız, anlayacağız, hayat bize gerçekleri anlatacak. İnsan aklı nı hayat harekete getirir. Meseleler canımızı yaktıkça gözümüzü açacağız. Gözümüzü açtıkça da sosyalizme dört elle sarılacağız."

Göçmen Sabahattin Usta, tulumunun üst cebinden çıkardığı ikinciyi Namık Usta'nın ağzından aldığı sigarayla yaktı. Uzun boylu, kamburu çıkmış bir adamdı bu. Yorgun bakışlarını etrafta gezdirdi:

"Abe, akıllanacağız elbet. Kim der hep böyle gider bu? Hani ya aslında aklımız yok değil, var. Amma velâkin aklımızı kullanmasını bilmeyiz daha doğru dürüst. Tabii bunu da öğreneceğiz. Sosyalist önderler beynimizi işle-

dikçe, hayat acılarının kırbacı sırtımızda şakladıkça öğreneceğiz. Nasıl ki dünyada birçok işçiler öğrenmişler... Sermayedarlar bizi kendi çıkar düzenlerinin boyunduruğuna vurmuşlar, bu hep böyle sürer mi? Yooo! Kıyamete kadar ne sürmüş de bu da sürsün. Hangi işçi meseleyi anladığında buna katlanır? Pöh, herşeyin bir sonu vardır. Biz şimdi haniya ne derler, diyalektik tolerans aralığındayız. Diyalektik nedir bilir misiniz? Ah be, onu bir bilseniz..."

Fevzi Usta sıkıntıyla kafasını arkaya attı:

"İyi ama baksana bu arada neler oluyor. On senelik koca parti kapatıldı. Bu yetmezmiş gibi partinin yöneticileri zindanlara atıldı."

Vural yumruğunu hırsla tezgâha vurdu:

"Partimiz kapatıldı, yöneticilerimiz hapse atıldı. Doğru. Ama sosyalist öğreti de kafalarımıza yerleşti. Bunu artık beyinlerimizden söküp atmak mümkün değil. Bakın, herşeye karşın, bu zor günler, sömürüyü dizginlemek ve giderek toplumsal düzeni yenilemek isteyen devrimcilerin fedakârlıklarını kanıtlayan parlak bir örnek oldu bize..."

Yüzünün ifadesi değişti Fevzi Usta'nın.

"Öyle, orası var işte..."

Vural tekrar yumruğunu tezgâha vurdu:

"Arkadaşlarımızın sevgisi içimizde akkor gibi yanacak. Ama asla oturup onlar için ağlamayacağız. Ya ne yapacağız? Hiç yılgınlığa düşmeden sosyalist mücadeleyi sürdürmeye çalışacağız. Sosyalizme olan sarsılmaz ve derin inancımızla bileceğiz ki, önüne geçilmez bir mücadeledir bu. Ne olursa olsun, memleketin geleceği artık bizim elimizdedir. Şimdilik başlangıçtaki zayıflığımızın acılarını çekiyoruz. Yoksa, sonuçta, halk soyguncuları bizim karşımızda ezilmeye mahkûm..."

Biri kısık bir sesle sordu:

"Bu işe öncülük edenler ikide birde böyle cezalara çarptırılırsa, nasıl sürdürülecek mücadele?"

Namık Usta elindeki anahtarı alnında gezdirdi:

"Cezalar devrimci hareketleri durdurmaz. Öyle olsaydı dünyada hiçbir ilerleme olmazdı. Mücadele sürdükçe devrimcilerin sayısı artacaktır. Düşünsenize, 1960'larda burada kaç kişiydik. Şimdi kaç kişiyiz?.. Bak deminden beri bazılarımız geçmişte yaptıkları ters işlerden yakındılar. Neden? Nedeni açık, çünkü onlar o eski adamlar olmaktan çıktılar. Kafaca geliştiler. Esasen değindikleri hususlar da hayli gerilerde kalmıştır artık. Kocabaşkan'ın buraya geldiği gün yemekhanede yapılan toplantıda gösterdiğimiz uyanıklık neydi?.. Bilinçli işçiler çoğaldıkça, akla, bilgiye, sevgiye dayanan

işçi sınıfı hareketi, günden güne halk kitlelerini saracak ve böyle böyle aydınlık bir gelecek doğacaktır..."

Fevzi Usta öfkeyle silkindi:

"Tabii bir taraftan da baskılar devam edecektir..."

Namık Usta ona döndü:

"Evet. Ama biz güçlendikçe baskılar sökmeyecektir. Onun için, baskı, terör, hapishane, sehpa, ne olursa olsun, mücadeleyi sürdürmeliyiz. İş bizde biter. Biz var mıyız? Var mıyız biz?" Dudaklarıyla beraber ağzındaki sigara da titriyordu. Boynunun damarları çatlayacak gibi şişmişti. Yüzü kıpkırmızı olmuştu. Sanki damarlarında kan değil, ateş dolaşıyordu. Kendi sorusuna kendisi cevap verdi: "Varız!" Etrafındakiler başlarıyla onayladılar. O gene de cevabını pekiştirmek istedi: "Hem de top gibi!" Midesinde kımıldayan ülser ağrısını yumruğuyla bastırmaya çalışarak devam etti: "İşçiler var oldukça, onların sınıfsal bilinci, politik mücadelesi de var olacaktır. Burjuvazi istediği kadar yırtınsın, son söz işçi sınıfınındır. İşçiler eninde sonunda memleketin kaderine hakim olacaktır. Bu tarihin hükmüdür. İşçilere bu hakkı hayat veriyor. Yeter ki biz, burada topluca çalıştığımız gibi, toplumsal sorunlar karşısında toplu düşünüp, toplu hareket etmesini bilelim."

Göçmen Sabahattin Usta derin derin içini çekti:

"Namık Usta çok doğru söyler. Amma velâkin biz anlamakta biraz güçlük çekeriz işte. Neden derseniz, bizim ellerimizi çalıştırmışlar, kafalarımızı durdurmuşlar. Ama artık herşeyi anlayacağız. Bu iki kere iki dört. Çünkülüme dünya bir tarafa, biz bir tarafa olamayız. Dünya ne kılığa giriyorsa biz de o kılığa gireceğiz. Tarih dünyayı yuvarlaya yuvarlaya sosyalizme getirmiş. Türkiye de, bugün değilse yarın, sosyalist bir ülke olacaktır. Hani ya, bugün ne kadar forslu görünürse görünsün, burjuvazinin bunu önlemeye gücü yetmez. Allah'ın emri gibi olacak bu iş. Buna karşı olanlar hiç nafile yere çırpınıyorlar. Amma velâkin, ne var ki, insanlar biraz daha çekecekler işte. Şimdiye kadar çektiklerini..."

Mesai saati yaklaşmıştı. Etrafındakiler Namık Usta'nın sırtını sıvazlayarak dağıldılar. Namık Usta yalnız kalınca, tecrübe sehpasındaki motorun marş düğmesine bastı. Birden gök gibi gürleyen motorun gazını çevik bir hareketle kıstı. Karbüratörü güzelce ayarlayarak çalışmayı rolantiye düşürdü. Beynini sarsan gürültüler kayboldu, düzenli, tatlı sesler doldu kulaklarına. Rahat bir nefes alarak sigarasını ağzının kenarına iliştirdi. "İşçi olarak, tıpkı bu motor gibi dünyayı da ayarlamalıyız," diye düşündü. "O zaman dünya bütün insanlığın hayrına dönecek. Adalet, eşitlik, özgürlük, kardeşlik toplumsal hayatın temeli olacak. Bu temel üzerinde tüm insanlığın mutluluğu yük-

selecek... Biz işçiler çağdaş toplumun en dürüst, en dinamik unsuruyuz. Çünkü bütün değerlerin yaratıcısıyız. Onun için dünyayı dünya yapmak görevi bize düşer." Durdu, bir abideyi seyreder gibi, kendi kafasının içinde kurduğu dünyayı seyre daldı. Sabah güneşi pencereden içeri vuruyor, Namık Usta'yı ışıklara boğuyordu.

İşbaşı düdüğü çalmaya başladı. Uzun uzun öten düdük, sanki Namık Usta'nın kafasındaki dünyayı selâmlıyordu.

S O N

Zor Günler, yakın geçmişimizin en dağdağalı dönemini hikaye eden bir yapıttır. Sendikal hareketleri, sosyal sarsıntıları, devrimcilik kavgaları, gençlik patlamaları, ölüm oyunları, siyasal kaynaşmaları ve birbirini kovalayan birtakım acı olaylarıyla, 1969-1973 Türkiye'sini anlatmaktadır. Özellikle 12 Mart olgusunu her yönüyle ortaya sermektedir.

Kitabın yazarı Şaban Erik, ele aldığı dönemin çalkantıları içinde zor geçitlerden geçen bir kimsedir. Kendisi işçi liderlerindendir. Yol-İş ve TİP yöneticiliklerinde bulunmuştur. Milletvekilliği yapmıştır.

Yapıttaki bütün olaylar, bütün kurumlar, bütün kişiler gerçektir. Kitabın sayfaları çevrildikçe bunun böyle olduğu açıkça görülecektir.

Bazı bölümlerde belki biraz devrimci idealizmin esintileriyle karşılaşılacaktır. Ama bunun da kitaba başka bir hava kazandırdığı kabul edilecektir.

Canlı ve akıcı bir üslupla yazılmış olan bu kitabı çok rahat okuyacağınızı ve de beğeneceğinizi sanırız.

KDV Dahil 50.000 Lira

ISBN 975-488-027-1